THE PELLOPONNESIAN WAR. THUCYDIDES IN MODERN GREEK. THE TRANSLATION OF ELEUTHERIOS VENIZELOS. 422 PAGES. HISTORIAS DE TUCIDIDES EM GREGO MODERNO. Θουκυδίδης Ιστορίαι. Μετάφραση Ελ. Βενιζέλου. PROF. DR. DARCY CARVALHO. FEAUSP. SAO PAULO. BRAZIL. 2019. STUDIES IN GEOPOLITICS AND INTERNATIONAL RELATIONS.

Θουκυδίδης Ιστορίαι. Μετάφραση Ελ. Βενιζέλου
ΒΙΒΛΙΟΝ Α΄.
Αίτια και αφορμαί του πολέμου

Προοίμιον (1-23)

Τα Κερκυραϊκά (24-55)

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ΄

Τα γεγονότα των ετών 428 έως 424 πΧ

Έτος 8ον: 424-423 (52-109)

Έτος 9ον: 423-422 (117-135)

ΒΙΒΛΙΟΝ Ε΄

Τα γεγονότα των ετών 422-416

Έτος 10ον: 422-421 (1-24)

ΒΙΒΛΙΟΝ ΣΤ΄

Τα γεγονότα των ετών 416-413

ΒΙΒΛΙΟΝ Ζ΄

Τα γεγονότα των ετών 414-412

ΒΙΒΛΙΟΝ Η΄

Τα γεγονότα των ετών 413-410

Έτος 19ον: 413-412 (συνέχεια) (1-6)

Έτος 20ον: 412-411 (7-60)

Έτος 21ον: 411-410 (61-109)

Βιβλίον Α΄

Αίτια και αφορμαί του πολέμου

Προοίμιον (1-23)

1. Θουκυδίδης, ο Αθηναίος, έγραψε την ιστορίαν του πολέμου μεταξύ των Πελοποννησίων και των Αθηναίων. Την συγγραφήν αυτού ήρχισεν ευθύς εξ αρχής της εκρήξεώς του, διότι προείδεν ότι θ' απέβαινε μεγάλος και περισσότερον αξιομνημόνευτος από κάθε προηγούμενον πόλεμον, και εσυμπέραινε τούτο από το γεγονός ότι αμφότερα τα Κράτη κατήρχοντο εις αυτόν, ενώ ευρίσκοντο εις την ακμήν της παντός είδους στρατιωτικής δυνάμεώς των, και ότι έβλεπε τους λοιπούς Έλληνας είτε τασσόμενους αμέσως, είτε διανοουμένους τουλάχιστον να ταχθούν προς το εν ή το άλλο μέρος. Η κίνησις αυτή ετάραξε τωόντι βαθύτατα την Ελλάδα, και μέρος υπό τους βαρβάρους και σχεδόν τον κόσμον όλον. Τα προγενέστερα γεγονότα και τα έτι παλαιότερα δεν δύνανται να εξακριβωθούν σαφώς, ένεκα της παρόδου πολλού χρόνου. Αλλά από τεκμήρια, τα οποία, ωθών την έρευνάν μου μέχρι του απωτάτου παρελθόντος, κρίνω αξιόπιστα, άγομαι να πιστεύσω ότι δεν υπήρξαν μεγάλα, ούτε υπό πολεμικήν, ούτε υπό άλλην έποψιν.

Αι μεταναστεύσεις

2. Διότι είναι προφανές ότι η χώρα που καλείται σήμερον Ελλάς δεν ήτο μονίμως κατοικημένη εξ αρχής, αλλ' εγίνοντο εις το παρελθόν συχναί μεταναστεύσεις και οι κάτοικοι χωρίς πολλάς δυσκολίας εγκατέλειπαν τας εστίας των, εξαναγκαζόμενοι εις τούτο από νέους πολυαριθμοτέρους εκάστοτε εποίκους. Καθόσον ούτε το εμπόριον, όπως σήμερον διεξάγεται, υπήρχε τότε, ούτε ασφαλής διά ξηράς ή διά θαλάσσης συγκοινωνία, και καθένας εξεμεταλλεύετο το έδαφος, το οποιον είχε υπό την κατοχήν του, τόσον μόνον όσον ήρκει διά την συντήρησίν του. Ούτε πλούτον έσώρευαν, ούτε την γην εφύτευαν, τόσον μάλλον καθόσον αι εγκαταστάσεις των δεν ήσαν ωχυρωμέναι και ως εκ τούτου εφοβούντο μήπως από στιγμής εις στιγμήν άλλοι επιδρομείς επέλθουν και τους αφαιρέσουν κάθε τι που έχουν. Επειδή, εξ άλλου, επίστευαν ότι οπουδήποτε ημπορούν να εξασφαλίσουν την αναγκαίαν καθημερινήν τροφήν, εμετανάστευαν όχι απροθύμως και δι' αυτό δεν ήσαν ισχυροί ούτε κατά το μέγεθος των πόλεων, ούτε κατά την πολεμικήν γενικώς παρασκευήν. Αλλά τα ευφορώτερα προ πάντων διαμερίσματα υπέκειντο εις διηνεκείς μεταβολάς των κατοίκων - όπως, λόγου χάριν, αι επαρχίαι, αι οποίαι σήμερον ονομάζονται Θεσσαλία και Βοιωτία, και το μεγαλύτερον μέρος της Πελοποννήσου, εκτός της Αρκαδίας, και από την άλλην Ελλάδα τα καλύτερα μέρη. Διότι η ευφορία της γης έφερεν αύξησιν της δυνάμεως ωρισμένων προσώπων, η οποία επροκάλει εμφυλίους σπαραγμούς, από τους οποίους τα διαμερίσματα αυτά εφθείροντο τόσον μάλλον, καθόσον ήσαν περισσότερον εκτεθειμένα εις εξωτερικάς επιδρομάς. Η Αττική, εν πάση περιπτώσει,λόγω του ότι το έδαφός της είναι ισχνόν και πτωχόν, υπήρξεν ανέκαθεν απηλλαγμένη από στάσεις και διά τον λόγον αυτόν διετήρησε πάντοτε τους ιδίους κατοίκους. Και έχομεν εδώ απόδειξιν του ισχυρισμού μου ότι, λόγω της μεταναστεύσεως, τα άλλα μέρη της Ελλάδος δεν ηυξήθησαν εις πληθυσμόν όπως η Αττική. Διότι οι δυνατώτεροι από εκείνους, όσοι, ένεκα εξωτερικών πολέμων ή εσωτερικών στάσεων εξεδιώκοντο από την άλλην Ελλάδα, κατέφευγαν εις τας Αθήνας ως εις τόπον ασφαλή, και, πολιτογραφούμενοι, κατέστησαν την πόλιν, ευθύς από τους παλαιότατους χρόνους, ακόμη πλέον πολυάνθρωπον, εις τρόπον ώστε επειδή η Αττική απέβη ανεπαρκής διά τον πληθυσμόν της πόλεως οι Αθηναίοι απέστειλαν αποικίας εις την

Ιωνίαν.

Το όνομα Ελλάς

3. Την αδυναμίαν, άλλωστε, των παλαιών καιρών μου φαίνεται ότι αποδεικνύει και το γεγονός προ πάντων ότι πριν από τα Τρωικά τίποτε δεν επεχείρησεν από κοινού η Ελλάς. Νομίζω μάλιστα ότι το όνομα αυτό ούτε είχε δοθή ακόμη εις όλην την χώραν, ούτε καν υπήρχε προ του Έλληνος, υιού του Δευκαλίωνος, αλλά τα διάφορα φύλα, και εις μεγαλυτέραν έκτασιν το Πελασγικόν, έδιδαν το όνομά των εις τα υπ’ αυτών κατοικούμενα διαμερίσματα. Αλλ’ από την εποχήν που ο Έλλην και οι υιοί του απέβησαν ισχυροί εις την Φθιώτιδα, και την βοήθειάν των επεκαλούντο οι κάτοικοι των άλλων πόλεων, τα διάφορα φύλα, συνεπεία της επικοινωνίας αυτής, ωνομάζοντο ήδη επί μάλλον και μάλλον Έλληνες, μολονότι πολύς επέρασε καιρός πριν το όνομα τούτο ημπορέση να επικράτηση γενικώς. Την καλυτέραν απόδειξιν παρέχει ο Όμηρος. Διότι, μολονότι έζησε πολύ ύστερον και από τα Τρωικά, πουθενά δεν ωνόμασε με το όνομα αυτό όλους, ούτε άλλους εκτός εκείνων που ηκολούθησαν τον Αχιλλέα από την Φθιώτιδα, οι οποίοι ήσαν και οι πρώτοι Έλληνες, αλλ’ αποκαλεί αυτούς εις τα ποιήματά του γενικώς Δαναούς και Αργείους και Αχαιούς. Ούτε βαρβάρους, άλλωστε, μνημονεύει διά τον λόγον, ως νομίζω, ότι ούτε οι Έλληνες είχαν ακόμη διακριθή διά κοινού αντιθέτου ονόματος. Οπωσδήποτε τα διάφορα ελληνικά φύλα, επί των οποίων το όνομα των Ελλήνων, λόγω κοινότητος της γλώσσης, εξηπλώνετο διαδοχικώς από μίαν περιφέρειαν εις άλλην, έως ότου επεξετάθη ακολούθως επί του συνόλου των, δεν έκαμαν καμμίαν κοινήν επιχείρησιν πριν από τα Τρωικά, ένεκα αδυναμίας και ελλείψεως αμοιβαίας επικοινωνίας. Άλλωστε, και την εκστρατείαν ακόμη κατά της Τροίας τότε μόνον επεχείρησαν από κοινού, όταν είχαν ήδη αποκτήσει αξιόλογον εμπειρίαν της θαλάσσης.

Ο Μίνως και η πειρατεία

4. Ο Μίνως, εξ όσων κατά παράδοσιν γνωρίζομεν, πρώτος απέκτησε πολεμικόν ναυτικόν, και εκυριάρχησεν επί του μεγαλυτέρου μέρους της θαλάσσης, η οποία ονομάζεται σήμερον Ελληνική. Κατακτήσας τας Κυκλάδας νήσους, ίδρυσεν αποικίας εις τας περισσοτέρας από αυτάς, αφού εξεδίωξε τους Κάρας και εγκατέστησε τους υιούς του ως κυβερνήτας. Ως εκ τούτου και την πειρατείαν φυσικά κατεδίωκεν όσον ημπορούσεν από την θάλασσαν αυτήν, διά να περιέρχωνται εις αυτόν ασφαλέστερον τα εισοδήματα των νήσων.

5. Διότι εις την παλαιάν εποχήν οι Έλληνες, και όσοι από τους βαρβάρους εκατοικούσαν είτε τα ηπειρωτικά παράλια, είτε νήσους, όταν ήρχισαν να επικοινωνούν μεταξύ των συχνότερον δια θαλάσσης, επεδόθησαν εις την πειρατείαν υπό την αρχηγίαν ανδρών εκ των δυνατωτάτων, οι οποίοι ωθούντο εις τούτο και από τον πόθον του προσωπικού κέρδους και από την ανάγκην όπως επαρκούν εις την συντήρησιν των απορωτέρων οπαδών των. Και επιτιθέμενοι κατά πόλεων ατειχίστων και αποτελουμένων από άθροισμα κωμών, τας διήρπαζαν και εντεύθεν επορίζοντο κυρίως τα προς το ζην, διότι το έργον τούτο δεν έφερεν εντροπήν, αλλ’ επέσυρε τουναντίον και κάποιαν δόξαν. Τον ισχυρισμόν μου τούτον αποδεικνύει όχι μόνον η μέχρι σήμερον συνεχιζομένη δράσις των κατοίκων της Στερεάς, οι οποίοι σεμνύνονται δια τα πειρατικά των κατορθώματα, αλλά και οι παλαιοί ποιηταί, εις τους στίχους των οποίων απευθύνεται πάντοτε στερεότυπος προς τους καταπλέοντας η ερώτησις εάν είναι πειραταί, καθόσον ούτε οι ερωτώμενοι εθεώρουν το έργον τούτο ανάξιον δια τους εαυτούς των, ούτε οι τυχόν απευθύνοντες την ερώτησιν αυτήν υβριστικήν. Και επί της Στερεάς, άλλωστε, ελήστευαν οι μεν τους δε. Και μέχρι σήμερον διατηρείται η συνήθεια αυτή της κατά κώμας οικήσεως και της διαρπαγής εις

πολλά μέρη της Ελλάδος, όπως εις την χώραν των Οζολών Λοκρών, την Αιτωλίαν, την Ακαρνανίαν και τας παρακειμένας λοιπάς ηπειρωτικάς περιφερείας. Και η συνήθεια προς τούτοις της οπλοφορίας έχει διατηρηθή μεταξύ των πληθυσμών αυτών από την εποχήν της παλαιάς ληστείας.

6. Διότι όλοι οι Έλληνες ωπλοφόρουν λόγω του ότι αι κατά κώμας διεσπαρμένοι εγκαταστάσεις των ήσαν ανοχύρωτοι και αι προς αλλήλους συγκοινωνίαι επισφαλείς και ούτως εσυνήθισαν να διαιτώνται, φέροντες όπλα όπως οι βάρβαροι. Το γεγονός άλλωστε, ότι εις τα διαμερίσματα αυτά της Ελλάδος διατηρείται ακόμη ο τρόπος αυτός της διαίτης, είναι τεκμήριον ότι η συνήθεια αυτή επεκράτει άλλοτε γενικώς.

Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, υπήρξαν μεταξύ των πρώτων, οι οποίοι, αφού παρήτησαν την οπλοφορίαν, ηκολούθησαν δίαιταν μάλλον αβίαστον και ετράπησαν εις την τρυφηλότητα. Και από τους πλέον ηλικιωμένους μεταξύ των, οι πλούσιοι, ένεκα του αβροδιαίτου αυτών, μόλις εσχάτως έπαυσαν να φορούν λινούς χιτώνας και να συμπλέκουν επί της κεφαλής την κόμην των εις κρώβυλον διά χρυσής πόρπης, εχούσης το σχήμα τέττιγος. Ως εκ τούτου, άλλωστε, και ο ιματισμός αυτός επεκράτησεν επί πολύ μεταξύ των πλέον ηλικιωμένων Ιώνων, λόγω της φυλετικής προς τους Αθηναίους συγγενείας. Εξ άλλου, οι Λακεδαιμόνιοι πρώτοι μετεχειρίσθησαν την απλουστέραν ενδυμασίαν, η οποία σήμερον συνηθίζεται, και συγχρόνως η δίαιτα των ευπορωτέρων αφωμοιώθη γενικώς, όσον ήτο δυνατόν, προς την του κοινού λαού. Πρώτοι ωσαύτως κατά τους αθλητικούς αγώνας, αποβάλλοντες τα ενδύματά των, παρουσιάζοντο γυμνοί και ηλείφοντο με έλαιον. Αλλά παλαιότερον, ακόμη και εις τους Ολυμπιακούς αγώνας, οι αθληταί, όταν ηγωνίζοντο, έφεραν διαζώματα περί τα αιδοία, και η συνήθεια αυτή διετηρείτο μέχρι προ ολίγων ετών και διατηρείται, ακόμη και σήμερον εις μερικούς βαρβάρους και ιδίως Ασιάτας, όπου οι αγωνιζόμενοι δια τα έπαθλα πυγμής και πάλης φέρουν διαζώματα. Αλλά θα ημπορούσε κανείς ν' αποδείξη ότι και πολλάς άλλας συνήθειας είχαν οι παλαιοί Έλληνες, ομοίας με τας συνηθείας των σημερινών βαρβάρων.

7. Από τας πόλεις, εξ άλλου, όσαι συνωκίσθησαν εις μεταγενεστέρους χρόνους, όταν η ναυσιπλοΐα είχεν ήδη γίνει ασφαλεστέρα και συνεπώς είχαν αφθονίαν πλούτου, εκτίζοντο επάνω εις τα παράλια και οι ισθμοί κατελαμβάνοντο και απεχωρίζοντο με τείχος από το επίλοιπον έδαφος, χάριν του εμπορίου και της αμύνης εκάστης πόλεως εναντίον των γειτόνων της. Αλλ' αι παλαιαί πόλεις, ένεκα της πειρατείας, η οποία επί πολύν χρόνον επεκράτησε, συνωκίσθησαν εις μεγαλυτέραν από την θάλασσαν απόστασιν, όπου και διατηρούνται μέχρι σήμερον. Διότι οι πειραταί δεν ελήστευαν μόνον οι μεν τους δε, αλλά και εκείνους, οι οποίοι, χωρίς να είναι ναυτικοί, κατώκουν τα παράλια.

8. Αλλ' ακόμη περισσότερον επεδίδοντο εις την πειρατείαν οι νησιώται Κάρες και Φοίνικες, οι οποίοι είχαν κατοικήσει τας περισσοτέρας από τας νήσους, όπως τεκμαίρεται από το γεγονός ότι, όταν οι Αθηναίοι, διαρκούντος του πολέμου, προέβησαν εις τον καθαρμόν της Δήλου, εσήκωσαν όλους τους νεκρούς και τα φέρετρα όσων είχαν αποθάνει εις την νήσον, περισσότεροι από τους μισούς θαμμένους ευρέθησαν ότι ήσαν Κάρες και ανεγνωρίσθησαν ως τοιούτοι και από το είδος του οπλισμού, ο οποίος είχε συνταφή με αυτούς, και από τον τρόπον της ταφής, ο οποίος και σήμερον συνηθίζεται μεταξύ των.

Αλλ' αφότου συνεκροτήθη το πολεμικόν ναυτικόν του Μίνωος, αι δια θαλάσσης συγκοινωνίαι έγιναν ασφαλέστεροι, αφ' ενός μεν διότι οι κακοποιοί των νήσων αυτών εξεδιώχθησαν υπ' αυτού, κατά την εποχήν ακριβώς που προέβη εις εποικισμόν των περισσοτέρων, εξ αλλού δε διότι οι κάτοικοι των παραλίων ήρχισαν ήδη ν' αποκτούν

μεγαλυτέρας περιουσίας και να έχουν μονιμωτέραν κατοικίαν, και μερικοί μάλιστα, όπως ήτο φυσικόν δι' ανθρώπους, των οποίων ηύξανε καθημερινώς ο πλούτος, και με τείχη περιέβαλλαν τας πόλεις των. Διότι, ένεκα του γενικού πόθου του κέρδους και οι ασθενέστεροι ηνείχοντο την εξάρτησιν από τους ισχυροτέρους και οι δυνατώτεροι, διαθέτοντες πλούτον, καθίστων υπηκόους των τας υποδεεστέρας πόλεις. Και μόνον βραδύτερον, όταν είχαν ήδη έτι μάλλον προαχθή εις την κατάστασιν αυτήν, εξεστράτευσαν κατά της Τροίας.

Ο Τρωϊκός πόλεμος

9. Και ο Αγαμέμνων, ως φρονώ, κατώρθωσε να συγκεντρώση την ναυτικήν εκστρατείαν εναντίον της Τροίας, διά τον λόγον ότι υπερείχε κατά την δύναμιν από τους άλλους ηγεμόνας, και όχι τόσον διότι οι μνηστήρες της Ελένης, των οποίων υπήρξεν αρχιστράτηγος, είχαν δεσμευθή με τους όρκους που τους επέβαλεν ο Τυνδάρεως. Και όσοι, άλλωστε, από τους Πελοποννησίους παρέλαβαν από τους προγενεστέρους τας ασφαλεστέρας παραδόσεις διηγούνται ότι ο Πέλοψ απέκτησεν αρχικώς δύναμιν λόγω του μεγάλου πλούτου, με τον οποίον ήλθεν από την Ασίαν εις χώραν, της οποίας ο πληθυσμός ήτο πτωχός, και διά τούτο κατώρθωσε, μολονότι ξένος, να δώση εις αυτήν το όνομά του, και ότι ακόμη καλυτέρα τύχη επερίμενε τους απογόνους του μετά τον θάνατον του εγγονού του Ευρυσθέως, βασιλέως των Μυκηνών, ο οποίος εφονεύθη από τους Ηρακλείδας εις την Αττικήν. Καθόσον, όταν ούτος εξεστράτευσεν εκεί, ενεπιστεύθη την αντιβασιλείαν των Μυκηνών, λόγω συγγενείας, εις τον αδελφόν της μητρός του Ατρέα (ο οποίος κατά την εποχήν εκείνην ήτο εξωρισμένος από τον πατέρα του Πέλοπα διά τον φόνον του Χρυσίππου). Και επειδή ο Ευρυσθεύς δεν επέστρεψε πλέον, ο Ατρεύς, ο οποίος άλλωστε εθεωρείτο ανήρ πλουσιώτατος και είχε κολακεύσει το πλήθος, ανέλαβε την βασιλείαν των Μυκηνών και γενικώς των μερών, επί των οποίων εξετείνετο η αρχή του Ευρυσθέως, συμφώνως άλλωστε με την επιθυμίαν αυτών των Μυκηναίων, οι οποίοι επί πλέον εφοβούντο τους Ηρακλείδας. Και έτσι ο οίκος του Πέλοπος έγινεν ισχυρότερος από τον οίκον του Περσέως. Τα δύο αυτά σκήπτρα αφού ήνωσεν εις χείρας του ο Αγαμέμνων, υιός του Ατρέως, και έγινε συγχρόνως ισχυρότερος από τους άλλους κατά την ναυτικήν δύναμιν, κατώρθωσεν, όπως εγώ νομίζω, να συγκέντρωση την εκστρατείαν, διότι οι ηγεμόνες τον ηκολούθησαν, όχι κατά χάριν, αλλ' από φόβον. Διότι εις την εκστρατείαν προσήλθεν έχων ο ίδιος τα περισσότερα πλοία και συγχρόνως εφωδίασε με τοιαύτα τους Αρκάδας, εάν η περί τούτου μαρτυρία του Ομήρου πρέπη να ληφθή υπ' όψιν. Και εις τους στίχους, άλλωστε, όπου ομιλεί περί της διαδοχής του σκήπτρου, αναφέρει περί αυτού ο Όμηρος ότι εβασίλευσεν εις πολλάς νήσους καί ολόκληρον το Άργος. Εν τούτοις, εάν δεν είχεν αξιόλογον ναυτικήν δύναμιν, δεν θα ημπορούσε με τον στρατόν της ξηράς να βασιλεύη εις νήσους, εκτός των εγγύς της παραλίας κειμένων, αι οποίαι όμως δεν ημπορούσαν να είναι πολλαί. Και από την εστρατείαν άλλωστε αυτήν πρέπει να εικάζωμεν περί της σημασίας των προγενεστέρων.

10. Το ότι αι Μυκήναι ήσαν μικραί, η κάθε άλλη πόλις του τότε καιρού φαίνεται σήμερον ασήμαντος, δεν είναι αποχρών λόγος όπως αρνηθή κανείς να πιστεύση ότι η κατά της Τροίας εκστρατεία υπήρξεν όσον μεγάλη λέγεται από τους ποιητάς και παριστάνεται από την παράδοσιν. Διότι, εάν η πόλις των Λακεδαιμονίων ήθελεν ερημωθή και δεν απέμεναν παρά οι ναοί και τα θεμέλια των άλλων οικοδομημάτων, οι μεταγενέστεροι, μετά πάροδον πολλού χρόνου, νομίζω, δεν θα επίστευαν ότι η δύναμίς της υπήρξεν ανάλογος προς την φήμην της. Και, εν τούτοις, οι Λακεδαιμόνιοι όχι μόνον εξουσιάζουν αμέσως τα δύο πέμπτα της Πελοποννήσου, αλλά και έχουν την αρχηγίαν του υπολοίπου αυτής και πολλών

συμμάχων εκτός αυτής. Εφόσον, εν τούτοις, η πόλις της Σπάρτης ούτε ένα συνοικισμόν απετέλεσε ποτέ, ούτε πολυτελείς ναούς και οικοδομάς έκτισεν, αλλά κατοικείται κατά κώμας, σύμφωνα με την παλαιάν συνήθειαν της Ελλάδος, η δύναμίς της θα εφαίνετο υποδεεστέρα της πραγματικής. Ενώ, εάν η πόλις των Αθηνών επάθαινεν ομοίαν συμφοράν, η δύναμίς της, κρινομένη από την απλήν εξωτερικήν εμφάνισιν, θα εφαίνετο, νομίζω, διπλασία της πραγματικής. Δεν είναι λοιπόν ορθόν να είμεθα δύσπιστοι, ούτε ν' αποβλέπωμεν εις την εξωτερικήν εμφάνισιν των πόλεων μάλλον παρά εις την δύναμίν των, αλλά πρέπει να θεωρούμεν ότι η κατά της Τροίας εκστρατεία υπήρξε μεν μεγαλύτερα από τας προηγουμένας, υπολείπεται όμως των σημερινών, εάν πρέπη να πιστεύσωμεν και εδώ τα ποιήματα του Ομήρου. Διότι, μολονότι είναι φυσικόν να υποθέσωμεν ότι ούτος ως ποιητής μεγαλοποιεί δια της φαντασίας του την εκστρατείαν όμως και πάλιν φαίνεται αυτή υποδεεστέρα. Καθόσον, από τα χίλια διακόσια πλοία, που έλαβαν μέρος εις την εκστρατείαν, περιγράφει τα μεν των Βοιωτών ως έχοντα εκατόν είκοσι άνδρας έκαστον, τα δε του Φιλοκτήτου πενήντα, μνημονεύων ούτως, ως πιστεύω, τα μεγαλύτερα και τα μικρότερα πλοία. Εν πάση περιπτώσει, δεν μνημονεύει άλλου μεγέθους πλοία εις τον κατάλογόν του. Ότι, εξ άλλου, όλοι οι άνδρες του πληρώματος ήσαν κωπηλάται συγχρόνως και μάχιμοι, αναφέρει εν σχέσει προς τα πλοία του Φιλοκτήτου, όταν παριστάνη όλους τους κωπηλάτας ως τοξότας. Επιβάται, εξ άλλου, εκτός των βασιλέων και των κυριωτάτων εκ των εν τέλει, δεν είναι πιθανόν να επέβαιναν εις τα πλοία πολλοί, λόγω ιδίως ότι έμελλαν να διαπλεύσουν το πέλαγος μετά του πολεμικού υλικού εντός πλοίων τα οποία δεν είχαν καν κατάστρωμα, αλλά ήσαν κατεσκευασμένα κατά τον παλαιόν τρόπον, προσομοιάζοντα μάλλον προς τα πειρατικά. Εάν λοιπόν λάβωμεν τον μέσον όρον μεταξύ των μεγαλυτέρων και μικροτέρων πλοίων, οι εκστρατεύοντες δεν φαίνεται να ήσαν πολλοί, λαμβανομένου υπ' όψιν ότι ούτοι προήρχοντο από όλα συγχρόνως τα μέρη της Ελλάδος.

11. Αιτία τούτου ήτο όχι τόσον η ολιγανθρωπία όσον η αχρηματία. Διότι, ένεκα ελλείψεως επαρκών τροφίμων, εξεστράτευσαν με περιωρισμένην δύναμιν στρατού και τόσην μόνον, όσην ήλπιζαν ότι ημπορούσε να διατρέφεται από την χώραν, διαρκούντος του πολέμου. Αφού, άλλωστε, μετά την άφιξίν των ενίκησαν εις την πρώτην μάχην (ότι δε ενίκησαν αποδεικνύεται εκ του ότι εν εναντία περιπτώσει δεν θα ηδύναντο να περιχαρακώσουν το στρατόπεδόν των), ούτε τότε φαίνεται να μετεχειρίσθησαν ολόκληρον την δύναμίν των, αλλ' ένεκα ανεπαρκείας τροφίμων επεδόθησαν εις καλλιέργειαν της Χερσονήσου και εις την διαρπαγήν. Και συνέπεια της διασποράς αυτής των δυνάμεων των ήτο, ότι οι Τρώες ημπόρεσαν ευκολώτερον να παρατείνουν την κατ' αυτών αντίστασίν των επί του ανοικτού πεδίου, επί δέκα όλα έτη, ως γνωστόν, καθόσον ήσαν ισόπαλοι προς τους εκάστοτε υπολειπόμενους επί τόπου. Ενώ εάν ήρχοντο φέροντες άφθονα τρόφιμα και, αντί να επιδίδωνται εις την γεωργίαν και την διαρπαγήν, διεξήγαν τον πόλεμον άνευ διακοπής, θα κατώρθωναν διά της υπεροχής των εις τας εκ παρατάξεως μάχας να κυριεύσουν την Τροίαν, αφού και διεσπαρμένοι όπως ήσαν, και με μέρος μόνον του στρατού των εκάστοτε διαθέσιμον, αντείχαν. Εάν, εξ άλλου, επολιορκούσαν κανονικώς την Τροίαν, στρατοπεδεύοντες προ αυτής, θα την εκυρίευαν ταχύτερον και ακοπώτερον. Αλλ' ένεκα αχρηματίας και τα προ των Τρωικών υπήρξαν ασήμαντα και αυτή, εξ άλλου, η κατά της Τροίας εκστρατεία, μολονότι υπήρξεν ονομαστοτέρα από τας προηγουμένας, αποδεικνύεται εκ των πραγμάτων ότι ήτο υποδεεστέρα της φήμης της και της παραδόσεως, η οποία επικρατεί περί αυτής σήμερον χάρις εις τους ποιητάς.

Αι μετά τα Τρωικά μεταναστεύσεις

12. Καθόσον και μετά τα Τρωικά ακόμη αι μεταναστεύσεις και νέαι εγκαταστάσεις

εξηκολούθησαν εις την Ελλάδα, εις τρόπον ώστε δι’ έλλειψιν ησυχίας, δεν ημπόρεσεν αύτη να αναπτυχθή. Τωόντι, η μεγάλη βραδύτης της επιστροφής των Ελλήνων από την Τροίαν είχε προκαλέσει πολλάς πολιτικάς μεταβολάς, καθ’ όσον συχναί στάσεις εγίνοντο εις τας πόλεις και όσοι συνεπεία αυτών εξωρίζοντο ίδρυαν νέας τοιαύτας. Και οι σημερινοί Βοιωτοί, εκδιωχθέντες το εξηκοστόν έτος μετά την άλωσιν της Τροίας υπό των Θεσσαλών από την Άρνην, εγκατεστάθησαν εις την χώραν, η οποία σήμερον καλείται Βοιωτία, ενώ πρότερον εκαλείτο Καδμηΐς (μέρος, άλλωστε, αυτών ήτο ήδη εγκατεστημένον από πριν εκεί, και από αυτούς προήρχοντο οι Βοιωτοί που έλαβαν μέρος εις την εκστρατείαν κατά της Τροίας). Και οι Δωριείς με τους Ηρακλείδας κατέλαβαν την Πελοπόννησον το ογδοηκοστόν έτος. Ως εκ τούτου, μόλις μετά παρέλευσιν πολλού καιρού ησύχασεν οριστικώς η Ελλάς και ο πληθυσμός της έπαυσεν υποκείμενος εις βιαίας μετακινήσεις, οπότε και ήρχισε ν’ αποστέλλη αποικίας. Και οι μεν Αθηναίοι απώκισαν τας Ιωνικάς πόλεις της Μικράς Ασίας και τας περισσοτέρας νήσους του Αιγαίου πελάγους, οι δε Πελοποννήσιοι το πλείστον της Ιταλίας και Σικελίας και μερικά άλλα μέρη της λοιπής Ελλάδος. Όλαι αυταί άλλωστε αι αποικίαι ιδρύθησαν μετά τα Τρωικά.

Αι ισχυρότεραι ναυτικαί δυνάμεις

13. Αλλ’ εφόσον η Ελλάς εγίνετο ισχυρότερα, και η αύξησις του πλούτου ταχύτερα παρά πριν, εις τας πόλεις, των οποίων αι πρόσοδοι ηύξαναν, εγκαθιδρύοντο ως επί το πλείστον τυραννίδες, ενώ πρότερον ήσαν κληρονομικαί βασιλείαι με περιωρισμένα προνόμια. Και ναυτικά εξήρτυαν οι Έλληνες και εις την θάλασσαν επεδίδοντο περισσότερον. Λέγεται, άλλωστε, ότι οι Κορίνθιοι πρώτοι απεδέχθησαν σχεδόν εξ ολοκλήρου τον σημερινόν τρόπον της κατασκευής των πλοίων και της διοικήσεως του ναυτικού και ότι αι πρώται ελληνικαί τριήρεις εναυπηγήθησαν εις την Κόρινθον. Και φαίνεται ότι ο Αμεινοκλής, Κορίνθιος ναυπηγός, κατεσκεύασε τέσσαρα πολεμικά πλοία διά την Σάμον, όπου μετέβη τριακόσια περίπου έτη προ του τέλους του παρόντος πολέμου. Και η παλαιοτάτη γνωστή ναυμαχία έγινε μεταξύ Κορινθίων και Κερκυραίων διακόσια εξήντα έτη προ της ιδίας χρονολογίας. Διότι η Κόρινθος, κειμένη επί του Ισθμού, ήτο εκ παλαιότατων ήδη χρόνων κέντρον εμπορίου, και καθόσον οι Έλληνες το πάλαι, και οι εντός της Πελοποννήσου και οι εκτός αυτής, επικοινωνούντες προς αλλήλους διά ξηράς μάλλον ή διά θαλάσσης, διήρχοντο διά του εδάφους των Κορινθίων, ο πλούτος της ήτο ανέκαθεν πηγή δυνάμεως, ως αποδεικνύεται από τους παλαιούς ποιητάς, οι οποίοι την πόλιν επωνόμασαν «αφνειόν», ήτοι πλουσίαν. Και όταν η ναυσιπλοΐα έγινε συχνοτέρα μεταξύ των Ελλήνων, οι Κορίνθιοι απέκτησαν τον πολεμικόν στόλον των και κατεδίωκαν την πειρατείαν, παρέχοντες δε κέντρον εμπορίου κατά γην και κατά θάλασσαν, προήγαγαν την πόλιν διά των αυξηθέντων εισοδημάτων της εις μεγάλην δύναμιν. Και οι Ίωνες επίσης απέκτησαν βραδύτερον σημαντικόν στόλον επί Κύρου, του πρώτου βασιλέως των Περσών, και του υιού του Καμβύσου, και πολεμούντες κατά του Κύρου εκυριάρχησαν επί τίνα χρόνον της θαλάσσης, η οποία εκτείνεται πλησίον των ακτών των. Και ο Πολυκράτης, τύραννος της Σάμου επί της εποχής του Καμβύσου, έχων ισχυρόν στόλον, υπέταξε και άλλας από τας νήσους και κυριεύσας την Ρήνειαν την αφιέρωσεν εις τον Δήλιον Απόλλωνα. Ενώ, εξ άλλου, οι Φωκαείς, καθ’ ον χρόνον απώκιζαν την Μασσαλίαν, ναυμαχήσαντες προς τους Καρχηδονίους, τους ενίκησαν.

14. Αυτά τωόντι υπήρξαν τα ισχυρότατα ναυτικά της Ελλάδος. Αλλά μολονότι συνεκροτήθησαν κατόπιν από πολλάς γενεάς των Τρωικών, βέβαιον είναι ότι και αυτά ακόμη απετελούντο από πεντηκοντόρους και μακρά πλοία, όπως και τα της εποχής του Τρωικού πολέμου, ολίγας δε μόνον τριήρεις περιελάμβαναν. Ολίγον μόνον προ των

Περσικών πολέμων και του θανάτου του Δαρείου, ο οποίος διεδέχθη τον Καμβύσην, οι τύραννοι της Σικελίας και οι Κερκυραίοι απέκτησαν τριήρεις εις σημαντικόν αριθμόν. Και αυτά είναι τα τελευταία προ της εκστρατείας του Ξέρξου αξιόλογα ναυτικά, τα οποία συνεκροτήθησαν εις την Ελλάδα. Διότι οι Αιγινήται και οι Αθηναίοι και κάθε τυχόν άλλη ναυτική δύναμις είχαν ασημάντους στόλους, και τούτους κατά το πλείστον αποτελούμενους από πεντηκοντόρους. Και μόνον βραδύτερον έπεισεν ο Θεμιστοκλής τους Αθηναίους, ενώ ευρίσκοντο ήδη εις πόλεμον προς τους Αιγινήτας και ανεμένετο ο βάρβαρος, να κατασκευάσουν τα πολεμικά πλοία, με τα οποία και εναυμάχησαν εις την Σαλαμίνα. Και τα πλοία άλλωστε αυτά δεν είχαν ακόμη κατάστρωμα καθ' όλον το μήκος των.

15. Τοιαύτα λοιπόν υπήρξαν τα ναυτικά των Ελλήνων και τα παλαιά και τα νεώτερα. Οπωσδήποτε, όσοι έστρεψαν την προσοχήν και δραστηριότητα των εις αυτά, απέκτησαν σημαντικήν δύναμιν, όχι μόνον διά της αυξήσεως των εισοδημάτων των, αλλά και διά της επεκτάσεως της κυριαρχίας των επί άλλων. Διότι, πλέοντες κατά των νήσων, όσαι ιδίως δεν είχαν χώραν επαρκή, ήρχισαν να τας καθυποτάσσουν.

Κατά ξηράν, όμως, κανείς πόλεμος δεν έγινε, τοιούτος, τουλάχιστον, από τον οποίον να προέλθη σημαντική αύξησις δυνάμεως, αλλ' όλοι όσοι τυχόν έγιναν, ήσαν πόλεμοι μεταξύ ομόρων, ενώ εκστρατείαι εις ξένας και μακρυνάς χώρας χάριν κατακτήσεως άλλων δεν επεχείρουν οι Έλληνες. Διότι ούτε με τα ισχυρότερα κράτη ετάσσοντο ως υπήκοοι, ούτε, εξ άλλου, ηνώνοντο εθελουσίως ως ίσοι προς κοινήν εκστρατείαν, αλλ' οι πόλεμοί των ήσαν μάλλον πόλεμοι μεμονωμένως διεξαγόμενοι από ένα γείτονα εναντίον του άλλου. Πόλεμος, εις τον οποίον οι λοιποί Έλληνες διαιρεθέντες ετάχθησαν ως σύμμαχοι του ενός η του άλλου, υπήρξε κυρίως ο πόλεμος που έγινε πάλαι ποτέ μεταξύ Χαλκιδέων και Ερετριέων.

Ανάδειξις των Αθηνών και της Σπάρτης

16. Διάφορα, εν τούτοις, κωλύματα επήλθαν που παρημπόδισαν την ανάπτυξιν των διαφόρων Ελληνικών πόλεων. Και οι Ίωνες είχαν φθάσει εις μεγάλην ακμήν, όταν ο Κύρος και το Περσικόν βασίλειον, αφού κατέλυσαν την αρχήν του Κροίσου και υπέταξαν όλην την εντεύθεν του Άλυος ποταμού μέχρι της θαλάσσης χώραν, εξεστράτευσαν κατ' αυτών και υπεδούλωσαν τας επί της στερεάς Ιωνικάς πόλεις. Και ο Δαρείος βραδύτερον, όταν επεκράτει κατά θάλασσαν διά του φοινικικού στόλου, υπέταξε και τας νήσους.

17. Οι τύραννοι, εξ άλλου, όσοι εκυβέρνων Ελληνικάς πόλεις, αποβλέποντες μόνον εις την προαγωγήν του συμφέροντος των, την προσωπικήν των δηλαδή ασφάλειαν και την μεγέθυνσιν του οίκου των, ηκολούθουν κατά την διοίκησίν των πολιτικήν, αποσκοπούσαν εις την όσον το δυνατόν μεγαλυτέραν εξασφάλισιν των κτήσεων των, και διά τούτο τίποτε το αξιόλογον δεν έγινεν από αυτούς, εκτός ατομικών επιτυχιών εναντίον γειτόνων. Εξαιρώ βέβαια τους τυράννους της Σικελίας, οι όποιοι έφθασαν εις μεγίστην δύναμιν. Ούτως, ένεκα ποικίλων λόγων, η Ελλάς ημποδίζετο επί μακρόν χρόνον να επιχειρήση από κοινού κάτι το αξιόλογον και εκάστη των πόλεων αυτής κατ' ιδίαν ηναγκάζετο να είναι ατολμοτέρα.

18. Επί τέλους, οι τύραννοι των Αθηνών και της άλλης Ελλάδος, το πλείστον της οποίας είχε διατελέσει υπό τυράννους και πριν ακόμη από την πόλιν των Αθηνών, οι περισσότεροι τουλάχιστον από αυτούς, πράγματι δε και οι τελευταίοι, εάν εξαιρέσωμεν τους της Σικελίας, κατελύθησαν υπό των Λακεδαιμονίων. Διότι η Λακεδαίμων, μολονότι, αφού εκτίσθη από τους ήδη κατοικούντας αυτήν Δωριείς, διετέλεσε σπαρασσόμενη από στάσεις

περισσότερον καιρόν από κάθε άλλην πόλιν από όσας γνωρίζομεν, όμως επέτυχε να ευνομηθή από παλαιοτάτην εποχήν και διετέλεσεν αείποτε απηλλαγμένη από τυράννους. Διότι επί τετρακόσια ήδη έτη προ του τέλους του παρόντος πολέμου, ίσως και ολίγον περισσότερον χρόνον, οι Λακεδαιμόνιοι διατηρούν το ίδιον πολίτευμα, και αυτός είναι ο λόγος, ένεκα του οποίου έγιναν ισχυροί και ημπόρεσαν να ρυθμίζουν και τα των άλλων πόλεων. Ολίγον χρόνον από την κατάλυσιν των τυράννων εις την Ελλάδα, έγινε και η μάχη του Μαραθώνας μεταξύ Περσών και Αθηναίων. Δέκα άλλωστε έτη μετά την μάχην αυτήν ο βάρβαρος ήλθε πάλιν με τον μεγάλον στρατόν και στόλον του εναντίον της Ελλάδος, διά να την υποδούλωση. Και ενώπιον του επικρεμασθέντος μεγάλου κινδύνου, οι Λακεδαιμόνιοι, λόγω του ότι ήσαν το ισχυρότερον ελληνικόν κράτος, ανέλαβαν την αρχηγίαν των συμπολεμησάντων Ελλήνων, και οι Αθηναίοι, αποφασίσαντες καθ' ον χρόνον επήρχοντο οι Πέρσαι να εγκαταλείψουν την πόλιν και παραλαβόντες τα κινητά των, επεβιβάσθησαν επί των πολεμικών πλοίων και έγιναν ναυτικοί. Και αφού, διά του κοινού αγώνος, απέκρουσαν τους Πέρσας, ολίγον χρόνον ύστερον οι Έλληνες, και όσοι είχαν αποσείσει τον ζυγόν του βασιλέως, και όσοι είχαν λάβει μέρος εις τον κοινόν κατ' αυτού αγώνα, διηρέθησαν, και άλλοι μεν ετάχθησαν με τους Αθηναίους, άλλοι δε με τους Λακεδαιμονίους. Διότι τα δύο αυτά κράτη είχαν αναδειχθή ως τα ισχυρότερα, των μεν Αθηναίων επικρατούντων κατά θάλασσαν, των δε Λακεδαιμονίων κατά ξηράν.

Ο εθνικός σύνδεσμος των Ελλήνων διετηρήθη ολίγον μόνον καιρόν, έπειτα όμως περιελθόντες εις διενέξεις οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι επολέμησαν με τους συμμάχους των εναντίον αλλήλων, και από τους άλλους Έλληνας, όσοι τυχόν περιήρχοντο μεταξύ των εις έριδας, ετάσσοντο του λοιπού με τον ένα ή τον άλλον εξ αυτών. Εις τρόπον ώστε, από την εποχήν των Μηδικών συνεχώς, μέχρι του παρόντος πολέμου, άλλοτε μεν συνομολογούντες ειρήνην, άλλοτε δε πολεμούντες, είτε προς αλλήλους είτε προς τους επαναστατούντας από τους συμμάχους των, παρεσκευάσθησαν καλώς διά τα πολεμικά πράγματα και έγιναν εμπειρότεροι εις αυτά, λόγω του ότι εμαθήτευσαν εις την σχολήν των κινδύνων.

19. Και οι μεν Λακεδαιμόνιοι ήσκουν την αρχηγίαν αυτών επί των συμμάχων των, όχι καθιστώντες αυτούς φόρου υποτελείς, αλλά μεριμνώντες μόνον όπως κυβερνώνται κατά πολίτευμα ολιγαρχικόν, προς το αποκλειστικόν της Σπάρτης συμφέρον. Οι Αθηναίοι όμως υπεχρέωσαν με τον καιρόν τας συμμάχους πόλεις, εκτός της Χίου και της Λέσβου, να τους παραδώσουν τα πολεμικά των πλοία, και επέβαλαν την πληρωμήν φόρου και εις όσας δεν επλήρωναν τούτον αρχικώς. Και έτσι τα ιδιαίτερα πολεμικά μέσα των Αθηνών έφθασαν να είναι ανώτερα από την δύναμιν, την οποίαν διέθετεν η ομοσπονδία των κατά την εποχήν της ακμής, όταν διετηρείτο ανόθευτος.

Η μέθοδος της ερεύνης

20. Εις τοιαύτα λοιπόν κατέληξε συμπεράσματα η έρευνά μου περί των παλαιών, ως προς τα οποία δεν ημπορεί κανείς να δώση πίστιν εις όλας τας υπαρχούσας παραδόσεις. Διότι οι ανθρώποι αποδέχονται εξ ίσου αβασανίστως όσα εξ ακοής μανθάνουν περί των παρελθόντων πραγμάτων, και όταν ακόμη αναφέρωνται εις την ιδικήν των χώραν. Ούτω, λόγου χάριν, οι περισσότεροι από τους Αθηναίους νομίζουν ότι ο Ίππαρχος ήτο πράγματι τύραννος, όταν εφονεύθη από τον Αρμόδιον και τον Αριστογείτονα, και αγνοούν ότι ο μεν Ιππίας, ως πρεσβύτερος των υιών του Πεσιστράτου, ήσκει την αρχήν, ενώ ο Ίππαρχος και ο Θεσσαλός ήσαν απλώς αδελφοί του, και ότι ο Αρμόδιος και ο Αριστογείτων, υποπτεύσαντες κατ' εκείνην την ημέραν και ακριβώς κατά την στιγμήν που επέκειτο η εκτέλεσις του σχεδίου των, ότι κάποιος από τους συνωμότας είχεν ειδοποιήσει τον Ιππίαν,

παρήτησαν μεν αυτόν διά τούτο, θέλοντες όμως πριν συλληφθούν να κατορθώσουν κάτι άξιον λόγου, το οποίον να τους αποζημιώση διά τον κίνδυνον που διέτρεχαν, εφόνευσαν τον Ίππαρχον, τον οποίον συνήντησαν πλησίον του Λεωκορείου, ενώ διηυθέτει την Παναθηναϊκήν πομπήν. Υπάρχουν, άλλωστε, και άλλα πολλά γεγονότα, τα οποία δεν ελησμονήθησαν λόγω πολυκαιρίας, αλλ' είναι σύγχρονα, ως προς τα οποία και οι άλλοι Έλληνες διατελούν εις πλάνην, ως λόγου χάριν, ότι οι βασιλείς της Σπάρτης δίδουν έκαστος όχι μίαν, αλλά δύο ψήφους, και ότι οι Λακεδαιμόνιοι έχουν εις τον στρατόν των τον Πιτανάτην λόχον, ο οποίος ουδέποτε πραγματικώς υπήρξε. Τόσον απρόθυμοι είναι οι περισσότεροι ανθρώποι να υποβάλλονται εις κόπον προς αναζήτησιν της αληθείας και τρέπονται μάλλον προς ό,τι ευρίσκουν έτοιμον.

21. Εν τούτοις, δεν θα επλανάτο κανείς, εάν επί τη βάσει των ανωτέρω τεκμηρίων έκρινεν ότι τα του παλαιού καιρού ήσαν κατά μεγάλην προσέγγισιν τοιαύτα, όπως τα εξέθεσα. Ούτε πρέπει να δώση μεγαλυτέραν πίστιν εις τας υπερβολάς της φαντασίας των ποιητών, ούτε εις τας διηγήσεις των χρονογράφων, τας οποίας ούτοι εσύνθεσαν μάλλον διά να ευχαριστήσουν τους ακροατάς των παρά διά να ειπούν την αλήθειαν. Αι διηγήσεις αυταί είναι ανεξέλεγκτοι και κατά το πλείστον περιήλθαν ένεκα της πολυκαιρίας εις την χώραν των μύθων, ώστε να καταστούν απίστευτοι. Προκειμένου, εν τούτοις, περί πραγμάτων τόσον παλαιών, πρέπει να θεωρήση κανείς ότι ταύτα εξηκριβώθησαν αποχρώντως, επί τη βάσει των πλέον αναμφισβήτητων τεκμηρίων. Και μολονότι οι άνθρωποι, εφόσον μεν διεξάγουν ένα πόλεμον, τον θεωρούν ως τον μέγιστον, ενώ όταν τελειώση θαυμάζουν περισσότερον τους παλαιούς, ο Πελοποννησιακός πόλεμος, διά τον κρίνοντα επί τη βάσει αυτών των γεγονότων, θέλει αποδειχθή ότι υπήρξε μεγαλύτερος από όλους τους προηγουμένους.

22. Και ως προς μεν τους λόγους, τους απαγγελθέντας από διαφόρους, είτε κατά τας παραμονάς του πολέμου, είτε κατά την διάρκειαν αυτού, η ακριβής απομνημόνευσις των λεχθέντων ήτο δύσκολος, ή μάλλον αδύνατος, και εις εμέ, δι' όσους ο ίδιος ήκουσα, και εις τους άλλους, όσοι μου ανεκοίνωσαν αυτούς από τα διάφορα μέρη όπου τους ήκουσαν. Διά τούτο τους έγραψα όπως ενόμισα, ότι έκαστος των ρητόρων ηδύνατο να ομιλήση προσφορώτερον προς την εκάστοτε περίστασιν, προσηλούμενος συγχρόνως όσον το δυνατόν περισσότερον εις την γενικήν έννοιαν των πραγματικώς λεχθέντων. Τα γεγονότα, εξ άλλου, του πολέμου έκρινα καθήκον μου να γράψω, όχι λαμβάνων τας πληροφορίας μου από τον πρώτον τυχόντα, ούτε όπως τα εφανταζόμην, αλλ' αφού υπέβαλα εις ακριβέστατον έλεγχον και εκείνα των οποίων υπήρξα αυτόπτης μάρτυς και όσα έμαθα από άλλους. Αλλ' η εξακρίβωσίς των ήτο έργον δύσκολον, διότι οι αυτόπται μάρτυρες των διαφόρων γεγονότων δεν εξέθεταν τα ίδια πράγματα κατά τον ίδιον τρόπον, αλλ' έκαστος αναλόγως της μνήμης του ή της ευνοίας, την οποίαν είχε προς τον ένα η τον άλλον αντίπαλον. Ο αποκλεισμός του μυθώδους από την ιστορίαν μου ίσως την καταστήση ολιγώτερον τερπνήν ως ακρόαμα, θα μου είναι όμως αρκετόν, εάν το έργον μου κρίνουν ωφέλιμον όσοι θελήσουν να έχουν ακριβή αντίληψιν των γεγονότων, όσα έχουν ήδη λάβει χώραν, και εκείνων τα οποία κατά την ανθρωπίνην φύσιν μέλλουν να συμβούν περίπου όμοια. Διότι την ιστορίαν μου έγραψα ως θησαυρόν παντοτεινόν και όχι ως έργον προωρισμένον να υποβληθή εις διαγωνισμόν και ν' αναγνωσθή εις επήκοον των πολλών, διά να λησμονηθή μετ' ολίγον.

Σύγκρισις του Πελοποννησιακού πολέμου προς τους παλαιοτέρους

23. Η σπουδαιοτέρα πολεμική επιχείρησις των προηγουμένων χρόνων είναι ο Περσικός πόλεμος, και του πολέμου όμως αυτού η έκβασις απεφασίσθη ταχέως με δυο πεζομαχίας

και δύο ναυμαχίας. Ενώ ο παρών πόλεμος παρετάθη εις μέγα μήκος και συνωδεύθη από τοιαύτας συμφοράς, ομοίας των οποίων δεν είχε γνωρίσει η Ελλάς εις ίσον διάστημα χρόνου. Ουδέποτε άλλοτε τωόντι τόσαι πόλεις εκυριεύθησαν και ηρημώθησαν, άλλαι μέν από βαρβάρους, άλλαι δε από τους ιδίους τους Έλληνας, που επολέμουν οι μεν κατά των δε. Μερικαί μάλιστα από τας πόλεις αυτάς μετά την άλωσίν των και κατοίκους μετέβαλαν. Ουδέποτε εξορίαι και φόνοι υπήρξαν συχνότεροι, από όσους συνέβησαν είτε ως άμεσος συνέπεια του πολέμου, είτε ως αποτέλεσμα των εμφυλίων σπαραγμών. Και έτσι αι διηγήσεις των παρελθόντων χρόνων, αι οποίαι μας περιήλθαν διά της παραδόσεως, αλλ' εβεβαιούντο σπανίως από γεγονότα, έπαυσαν να είναι απίστευτοι. Διότι και σεισμοί έγιναν μεγάλης εκτάσεως και συγχρόνως εντάσεως ισχυρότατης, και εκλείψεις ηλίου συχνότεραι από τας μνημονευομένας εις το παρελθόν, και ξηρασίαι μεγάλαι εις μερικά μέρη, από τας οποίας προεκλήθησαν λιμοί, και τέλος και η λοιμώδης νόσος, η οποία επροξένησε μεγίστην βλάβην και κατέστρεψε σημαντικόν αριθμόν ανθρώπων. Διότι όλαι αυταί αι συμφοραί ενέσκηψαν συγχρόνως με τον παρόντα πόλεμον, ο οποίος ήρχισεν, αφού οι Αθηναίοι και οι Λακεδαιμόνιοι διέρρηξαν την Τριακονταετή ειρήνην, την οποίαν είχαν συνομολογήσει μετά την άλωσιν της Ευβοίας. Και έγραψα πρώτον τας αίτιας και τας διαφοράς, ένεκα των οποίων διέρρηξαν την ειρήνην, ώστε να μη ευρέθη κανείς εις το μέλλον εις την ανάγκην να εξετάση διά ποίον λόγον οι Έλληνες περιεπλέχθησαν εις τόσον μεγάλον πόλεμον.

Αίτια του Πελοποννησιακού πολέμου

Η αληθεστάτη, πραγματικώς, αλλ' ανομολόγητος αιτία υπήρξε, νομίζω, η αυξανομένη δύναμις των Αθηνών, η οποία επτόησε τους Λακεδαιμονίους και τους εξώθησεν εις πόλεμον. Οι λόγοι όμως, τους οποίους τα δύο μέρη επρόβαλαν δημοσία διά την διάρρηξιν της ειρήνης και την έκρηξιν του πολέμου, είναι οι εξής:

Τα Κερκυραϊκά (24-55)

Άρνησις των Κερκυραίων να συνδιαλλάξουν τους ερίζοντας μεταξύ των Επιδαμνίους

24. Εις τα δεξιά του εισπλέοντος την Αδριατικήν θάλασσαν, ευρίσκεται η πόλις Επίδαμνος, με την οποίαν γειτονεύουν οι Ταυλάντιοι βάρβαροι, έθνος Ιλλυρικόν. Την πόλιν απώκισαν μεν οι Κερκυραίοι, αλλ' ιδρυτής υπήρξεν ο Κορίνθιος Φάλιος, υιός του Ερατοκλείδου, απόγονος του Ηρακλέους, μετακληθείς από την μητρόπολιν, κατά το γνωστόν παλαιόν έθιμον. Εις τον εποικισμόν έλαβαν μέρος και Κορίνθιοι και άλλοι Δωριείς. Με την πάροδον του χρόνου η Επίδαμνος έγινε σημαντική και πολυάνθρωπος. Αλλ' επισυνέβησαν εμφύλιοι σπαραγμοί, διαρκέσαντες, ως λέγεται, πολλά έτη, και συνεπεία πολέμου με τους γείτονας βαρβάρους, οι Επιδάμνιοι εξέπεσαν και εστερήθησαν το μεγαλύτερον μέρος της δυνάμεώς των. Ολίγον τέλος προ του παρόντος πολέμου, ο λαός εξεδίωξε τους ολιγαρχικούς, οι οποίοι, ενωθέντες με τους βαρβάρους, ελήστευαν τους κατοίκους της Επιδάμνου και κατά γην και κατά θάλασσαν. Οι τελευταίοι, εξ άλλου, ευρισκόμενοι εις στενόχωρον θέσιν, απέστειλαν πρέσβεις εις την Κέρκυραν, ως την μητρόπολίν των, παρακαλούντες να μη προσβλέπουν με αδιαφορίαν την καταστροφήν των, αλλά να τους συνδιαλλάξουν με τους εξορίστους και να θέσουν τέρμα εις τον πόλεμον των βαρβάρων. Την παράκλησιν αυτήν υπέβαλαν οι πρέσβεις των, αφού εκάθισαν ως ικέται εις τον ναόν της Ήρας. Οι Κερκυραίοι, εν τούτοις, δεν εισήκουσαν την ικεσίαν, και οι πρέσβεις ανεχώρησαν άπρακτοι.

Απόφασις των Κορινθίων περί επεμβάσεως εις Επίδαμνον

25. Οι Επιδάμνιοι, εννοήσαντες ότι ουδεμίαν βοήθειαν έπρεπε ν' αναμένουν από την Κέρκυραν, δεν εγνώριζαν πώς ν' αντιμετωπίσουν την περίστασιν, και αποστείλαντες εις

τους Δελφούς, ηρώτησαν τον θεόν, εάν έπρεπε να παραδώσουν την πόλιν εις τους Κορινθίους ως οργανωτάς της αποικίας και προσπαθήσουν να επιτύχουν καμμίαν βοήθειαν από αυτούς. Ο θεός απήντησε παραγγέλλων να την παραδώσουν εις τους Κορινθίους και τεθούν υπό την ηγεσίαν των. Συνεπεία τούτου, οι Επιδάμνιοι ήλθαν εις την Κόρινθον, όπου, ανακοινώσαντες την απάντησιν του μαντείου και υπενθυμίσαντες συγχρόνως ότι ο αρχικός ιδρυτής της πόλεως των ήτο Κορίνθιος, παρέδωκαν εις αυτούς την αποικίαν και παρεκάλουν να έλθουν εις βοήθειάν των και να μη προσβλέπουν με αδιαφορίαν την καταστροφήν των. Οι Κορίνθιοι υπεσχέθησαν να βοηθήσουν, εν μέρει μεν χάριν προστασίας των δικαιωμάτων των, διότι εθεώρουν ότι η αποικία ήτο ιδική των εξ ίσου όσον και των Κερκυραίων, εν μέρει δε, διότι εμίσουν τους Κερκυραίους, καθόσον ούτοι, μολονότι άποικοι της Κορίνθου, εφέροντο ανευλαβώς προς την μητρόπολιν. Τωόντι, ούτε κατά τας κοινάς πανηγύρεις απέδιδαν εις αυτήν τας νενομισμένας τιμάς και πρωτοκαθεδρίας, ούτε κατά τας θυσίας ανεγνώριζαν εις τους Κορινθίους το δικαίωμα να λαμβάνουν πρώτοι τας καταρχάς, ως πράττουν αι λοιπαί αποικίαι. Συμπεριεφέροντο τουναντίον περιφρονητικώς προς αυτούς, διότι κατ’ εκείνον τον χρόνον, υπό έποψιν μεν της δυνάμεως, την οποίαν δίδει ο πλούτος, ήσαν ίσοι προς τους πλουσιοτέρους Έλληνας, υπό έποψιν δε πολεμικής παρασκευής δυνατώτεροι, ενώ κατά την ναυτικήν δύναμιν εκαυχώντο ενίοτε ότι υπερέχουν και κατά πολύ, λόγω του ότι οι Φαίακες, οι οποίοι ήσαν ονομαστοί διά την ναυτικήν των εμπειρίαν, είχαν κατοικήσει την Κέρκυραν πριν από αυτούς. Διά τον λόγον τούτον, πράγματι, εξηκολούθουν αναπτύσσοντες το ναυτικόν των και ήσαν πραγματικώς ισχυρότατοι, διότι κατά την έναρξιν του πολέμου είχαν εκατόν είκοσι τριήρεις.

Πολιορκία της Επιδάμνου υπό των Κερκυραίων

26. Έχοντες λοιπόν όλας αυτάς τας αφορμάς παραπόνων, οι Κορίνθιοι έδωσαν ευχαρίστως την ζητηθείσαν βοήθειαν εις την Επίδαμνον, προσκαλέσαντες καθένα που ήθελε να μεταβή εκεί ως άποικος και αποστείλαντες φρουράν, αποτελουμένην από Αμπρακιώτας, Λευκαδίους και Κορινθίους. Η μετάβασις αυτών έγινε διά ξηράς μέχρι της Απολλωνίας, η οποία ήτο αποικία των Κορινθίων, εκ φόβου μήπως οι Κερκυραίοι τους εμποδίσουν μεταβαίνοντας διά θαλάσσης. Οι Κερκυραίοι, εξ άλλου, ως έμαθαν ότι οι άποικοι και η φρουρά είχαν φθάσει εις την Επίδαμνον και ότι η αποικία των είχε παραδοθή εις τους Κορινθίους, εξωργίσθησαν εις άκρον. Αποπλεύσαντες δε αμέσως με είκοσι πέντε πολεμικά πλοία και βραδύτερον με μεγαλυτέραν μοίραν στόλου, απήτησαν απειλητικώς από τους Επιδαμνίους ν’ αποπέμψουν την φρουράν και τους αποίκους που έστειλαν οι Κορίνθιοι και να δεχθούν οπίσω τους εξορίστους. Διότι οι τελευταίοι είχαν έλθει εις την Κέρκυραν, και υπενθυμίζοντες τους τάφους των κοινών προγόνων και την κοινήν καταγωγήν, την οποίαν επεκαλούντο, παρεκάλουν τους Κερκυραίους να τους αποκαταστήσουν εις τας εστίας των. Αλλ’ επειδή οι Επιδάμνιοι με καμμίαν από τας απαιτήσεις αυτάς δεν συνεμορφώθησαν, οι Κερκυραίοι, παραλαβόντες και τους Ιλλυριούς ως συμμάχους, και ακολουθούμενοι από τους εξορίστους, διά να τους αποκαταστήσουν εις τας εστίας των, εξεστράτευσαν εναντίον των με σαράντα πλοία. Στρατοπεδεύσαντες δε προ της πόλεως, εδημοσίευσαν προκήρυξιν, ότι οι ξένοι και όσοι από τους Επιδαμνίους θέλουν, ημπορούν να απέλθουν χωρίς να πάθουν τίποτε, ειδεμή θα τους μεταχειρισθούν ως εχθρούς. Αλλ’ επειδή η ταχθείσα προθεσμία παρήλθεν άπρακτος, οι Κερκυραίοι ήρχισαν την πολιορκίαν της πόλεως, η οποία είναι κτισμένη επάνω εις ισθμόν.

Προετοιμασία των Κορινθίων

27. Οι Κορίνθιοι, εξ άλλου, άμα ως έμαθαν την πολιορκίαν από αγγελιαφόρους, σταλέντας

από την Επίδαμνον, ήρχισαν να ετοιμάζονται όπως εκστρατεύσουν, και συγχρόνως επροκήρυξαν αποικίαν διά την Επίδαμνον, λέγοντες ότι οι νέοι άποικοι θα είχαν τα ίδια εντελώς δικαιώματα με τους παλαιούς, όσοι όμως ήθελαν να λάβουν μέρος εις την αποικίαν, αλλά να μην αναχωρήσουν αμέσως, ημπορούσαν να μείνουν, καταβάλλοντες πενήντα κορινθιακάς δραχμάς έκαστος. Και οι αμέσως απερχόμενοι ήσαν πολλοί, καθώς και οι καταβάλλοντες το χρήμα. Παρεκάλεσαν, εξ άλλου, και τους Μεγαρείς να τους συνοδεύσουν δι' ιδίου στόλου, μήπως τυχόν εμποδιστούν ατό τους Κερκυραίους κατά τον πλουν. Και οι Μεγαρείς ητοιμάζοντο να συμπλεύσουν με οκτώ πλοία και οι Παλείς της Κεφαλληνίας με τέσσερα. Εζήτησαν επίσης την συνδρομην άλλων, εκ των οποίων οι Επιδαύριοι διέθεσαν πέντε πλοία, οι Ερμιονείς εν, οι Τροιζήνιοι δύο, οι Λευκάδιοι δέκα και οι Αμπρακιώται οκτώ. Από τους Θηβαίους και τους Φλειασίους εζήτησαν χρηματικήν επικουρίαν, και από τους Ηλείους, εκτός χρηματικής επικουρίας, και κενά πλοία. Οι ίδιοι, εξ άλλου, οι Κορίνθιοι παρεσκεύαζαν τριάντα πλοία και τρισχιλίους οπλίτας.

Πρεσβεία Κερκυραίων εις Κόρινθον

28. Όταν οι Κερκυραίοι έμαθαν τας ετοιμασίας αυτάς, παρέλαβαν πρέσβεις των Λακεδαιμονίων και Σικυωνίων και ελθόντες με αυτούς εις την Κόρινθον, απήτουν από αυτούς, καθό ξένους προς την Επίδαμνον, ν' ανακαλέσουν την φρουράν και τους αποίκους που ευρίσκοντο ήδη εντός της πόλεως. Εάν όμως διεκδικούν αυτοί, δικαιώματα επί της Επιδάμνου, εδήλωναν ότι δέχονται να υποβάλουν την διαφοράν των εις την διαιτησίαν οιωνδήποτε πόλεων της Πελοποννήσου, τας οποίας θα ώριζαν και οι δύο εκ συμφώνου, και να κρατήση οριστικώς την αποικίαν εκείνος, εις τον οποίον θα επεδικάζετο. Εδήλωναν ακόμη ότι δέχονται να υποβληθή η διαφορά των εις το μαντείον των Δελφών. Αλλ' εξώρκιζαν αυτούς να μην ωθήσουν τα πράγματα μέχρι πολέμου, ειδεμή και αυτοί, έλεγαν, εξωθούμενοι από τους Κορινθίους, θ' αναγκασθούν μάλλον να συνάψουν νέας φιλίας αντί των σημερινών, χάριν της ιδίας των αμύνης. Οι Κορίνθιοι απήντησαν ότι δέχονται να εξετάσουν την πρότασιν των, εάν οι Κερκυραίοι αποσύρουν από την Επίδαμνον και τον στόλον των και τους βαρβάρους. Πριν όμως γίνη τούτο, δεν είναι ορθόν να διεξάγουν αυτοί δικαστικόν αγώνα, ενώ οι Επιδάμνιοι πολιορκούνται. Οι Κερκυραίοι, εν τούτοις, ανταπήντησαν ότι δέχονται την αντιπρότασιν των Κορινθίοιν, εάν και αυτοί αποσύρουν την φρουράν και τους αποίκους των που ευρίσκοντο ήδη εντός της Επιδάμνου. Αλλ' ότι δέχονται επίσης να συνομολογηθή ανακωχή, επί τη βάσει της τηρήσεως του καθεστώτος, μέχρις εκδόσεως της διαιτητικής αποφάσεως.

Ήττα των Κορινθίων

29. Οι Κορίνθιοι, εν τούτοις, καμμίαν από τας προτάσεις αυτάς δεν ήθελαν να δεχθούν, αλλ' ευθύς ως ητοιμάσθησαν τα πληρώματα του στόλου και προσήλθαν οι σύμμαχοι, προαπέστειλαν κήρυκα, διά να κηρύξη τον πόλεμον κατά των Κερκυραίων, μεθ' ο απέπλευσαν διευρυνόμενοι προς την Επίδαμνον, με στόλον αποτελούμενον από εβδομήντα πέντε πλοία και δύο χιλιάδας οπλίτας, διά ν' αρχίσουν τας εχθροπραξίας κατά των Κερκυραίων. Αρχηγοί του μεν στόλου ήσαν ο Αριστεύς, υιός του Πελλίχου, ο Καλλικράτης, υιός του Καλλίου, και ο Τιμάνωρ, υιός του Τιμάνθους, του δε πεζικού ο Αρχέτιμος, υιός του Ευρυτίμου, και ο Ισαρχίδας, υιός του Ισάρχου. Όταν έφθασαν εις το Άκτιον, κείμενον εις την περιφέρειαν του Ανακτορίου, κατά την είσοδον του Αμπρακικού κόλπου, όπου εγείρεται ο περιώνυμος ναός του Απόλλωνος, οι Κερκυραίοι απέστειλαν δι' ελαφρού σκάφους κήρυκα, όπως απαγόρευση εις αυτούς να πλεύσουν εναντίον των, και συγχρόνως ήρχισαν επιβιβάζοντες τα πληρώματα, αφού προηγουμένως εδυνάμωσαν διά νέων ζυγών τα παλαιά πλοία, όπως τα καταστήσουν πλεύσιμα, και ενήργησαν τας

αναγκαίας επί των λοιπών επισκευάς. Και επειδή και ο κήρυξ επιστρέψας δεν έφερε καμμιάν απάντησιν ειρηνικήν εκ μέρους των Κορινθίων, και τα πλοία του στόλου, ογδοήντα τον αριθμόν, είχαν συμπληρώσει τα πληρώματα των (διότι σαράντα άλλα επολιόρκουν την Επίδαμνον), εξέπλευσαν προς συνάντησιν του εχθρού και ταχθέντες εις τάξιν μάχης εναυμάχησαν, και νικήσαντες κατά κράτος, κατέστρεψαν δέκα πέντε πλοία των Κορινθίων. Την ιδίαν ημέραν συνέπεσε και οι πολιορκούντες την Επίδαμνον Κερκυραίοι ν' αναγκάσουν αυτήν εις παράδοσιν, υπό τον όρον ότι οι μεν νέοι άποικοι θα πωληθούν ως δούλοι, οι δε Κορίνθιοι θα κρατηθούν εις τας φυλακάς μέχρις ότου αποφασισθή η περαιτέρω τύχη των.

30. Μετά την ναυμαχίαν, οι Κερκυραίοι έστησαν τρόπαιον εις την Λευκίμνην, ακρωτήριον της Κερκύρας, και τους μεν άλλους αιχμαλώτους εφόνευσαν, τους Κορινθίους όμως εκράτησαν φυλακισμένους. Όταν οι Κορίνθιοι και οι σύμμαχοί των ανεχώρησαν μετά την ήτταν των, επιστρέφοντες με τα πλοία των εις τα ίδια, οι Κερκυραίοι έμειναν του λοιπού κύριοι όλου του Ιονίου πελάγους, και πλεύσαντες εις την Λευκάδα, αποικίαν των Κορινθίων, εδενδροτόμησαν μέρος της γης, εμπρήσαντες και την Κυλλήνην, επίνειον των Ηλείων, διότι είχε χορηγήσει πλοία και χρήματα εις τους Κορινθίους. Και το μεγαλύτερον άλλωστε διάστημα του θέρους αυτού μετά την ναυμαχίαν εκυριάρχουν της θαλάσσης εκείνης, και ενεργούντες επιδρομάς διά του στόλου, ελαφυραγώγουν τους συμμάχους των Κορινθίων, μέχρις ότου, ότε ήδη το θέρος είχε προχωρήσει πολύ, οι Κορίνθιοι, βλέποντες ότι οι σύμμαχοί των υπέφεραν, έστειλαν στόλον και στρατόν και εστρατοπέδευσαν εις το Άκτιον και περί το Χειμέριον της Θεσπρωτίδος, προς προστασίαν και της Λευκάδος και των αλλων πόλεων όσαι ήσαν φιλικαί προς αυτούς. Ο στόλος αντιθέτως και ο στρατός των Κερκυραίων εστρατοπέδευσαν εις την Λευκίμνην. Κανείς όμως από τους δύο δεν προέβαινεν εις επίθεσιν κατά του άλλου, αλλ' αφού έμειναν αντιμέτωποι, κατά την υπολειπομένην διάρκειαν του θέρους, επέστρεψαν εις τα ίδια και οι μεν και οι δε, όταν ήδη είχεν επέλθει ο χειμών.

Πρέσβεις της Κορίνθου και της Κερκύρας εις Αθήνας

31. Επί δύο ολόκληρα έτη μετά την ναυμαχίαν, οι Κορίνθιοι, εξηρεθισμένοι από την πορείαν του πολέμου προς τους Κερκυραίους, εναυπήγουν πλοία, παρασκευάζοντες ισχυρότατον στόλον, και εναυτολόγουν από την ιδίαν Πελοπόννησον και από την άλλην Ελλάδα ερέτας, τους οποίους προσείλκυαν διά του μισθού. Οι Κερκυραίοι, εξ άλλου, μανθάνοντες τας προετοιμασίες αυτάς, εφοβήθησαν, και επειδή δεν ήσαν σύμμαχοι με κανέν από τα Ελληνικά κράτη, και δεν είχαν καταταχθή εις την ομοσπονδίαν ούτε των Αθηναίων, ούτε των Λακεδαιμονίων, απεφάσισαν να υπάγουν προς τους Αθηναίους, διά να επιδιώξουν να γίνουν σύμμαχοι των και επιτύχουν, αν ημπορέσουν, επικουρίαν από αυτούς. Αλλά και οι Κορίνθιοι, όταν έμαθαν το πράγμα, απέστειλαν και αυτοί πρέσβεις εις τας Αθήνας, εκ φόβου μήπως η προσθήκη του Αθηναϊκού ναυτικού εις το Κερκυραϊκόν εμποδίση αυτούς να τερματίσουν ικανοποιητικώς τον πόλεμον. Συγκληθείσης εκτάκτου συνελεύσεως του λαού, εξέθεσαν ενώπιον αυτής ο εις μετά τον άλλον τ' αντίθετα επιχειρήματά των. Και οι μεν Κερκυραίοι ωμίλησαν ως εξής περίπου:

Λόγοι των Κερκυραίων Πρέσβεων

32. «Άνδρες Αθηναίοι, όσοι, όπως ημείς τώρα, προσέρχονται διά να ζητήσουν την βοήθειαν των αλλων, προς τους οποίους ούτε διά προηγουμένης συμμαχίας συνδέονται, ούτε σημαντικός υπηρεσίας ποτέ επρόσφεραν, ορθόν είναι κατά πρώτον λόγον να τους πείσουν, εάν ημπορούν, ότι η παροχή της ζητούμενης συνδρομής είναι συμφέρουσα δι' αυτούς, η τουλάχιστον ότι δεν είναι επιζήμια, και δεύτερον ότι η ευγνωμοσύνη των θα είναι διαρκής.

Εάν δε ούτε το εν, ούτε το άλλο αποδείξουν, πρέπει να μην οργίζωνται, εάν αποτύχουν. Οι Κερκυραίοι, ως εκ τούτου, μας απέστειλαν, διότι πιστεύουν ότι, ζητούντες την συμμαχίαν σας, είναι συγχρόνως εις θέσιν να σας δώσουν εγγυήσεις ως προς τα δυο αυτά σημεία. Συμβαίνει, εν τούτοις, η μέχρι τούδε πολιτική μας να είναι και ασυμβίβαστος με την αίτησιν που σας υποβάλλομεν σήμερον και ασύμφορος συγχρόνως δι' ημάς υπό τας παρούσας περιστάσεις. Διότι, ενώ κανενός ποτέ δεν ηθελήσαμεν εις το παρελθόν να γίνωμεν σύμμαχοι, ερχόμεθα σήμερον να ζητήσωμεν την συμμαχίαν άλλων, και συγχρόνως, ένεκα της πολιτικής μας αυτής, ανελάβαμεν μεμονωμένοι τον παρόντα πόλεμον προς τους Κορινθίους. Και δι' αυτό, ό,τι πριν εθεωρείτο σύνεσις εκ μέρους μας, το να μη περιπλεκώμεθα δηλαδή εις ξένας συμμαχίας και εκτιθέμενα ούτως εις κινδύνους, οι οποίοι είναι συνέπεια της πολιτικής άλλων, κατήντησεν ήδη φανερά ασυνεσία και πηγή αδυναμίας. Είναι αληθές ότι κατά την ναυμαχίαν, η οποία έλαβε χώραν, απεκρούσαμεν τους Κορινθίους μόνοι, χωρίς την βοήθειαν αλλων. Τώρα όμως που είναι έτοιμοι να μας επιτεθούν με ακόμη μεγαλυτέρας στρατιωτικάς δυνάμεις, τας οποίας έχουν συγκεντρώσει από την Πελοπόννησον και την άλλην Ελλάδα, βλέπομεν ότι είμεθα ανίσχυροι ν' αντισταθώμεν επιτυχώς με μόνας τας ιδικάς μας δυνάμεις, και ότι, εξ άλλου, θα κινδυνεύσωμεν τον έσχατον κίνδυνον, εάν περιέλθωμεν υπό την εξουσίαν των. Ευρισκόμεθα επομένως εις την ανάγκην να ζητήσωμεν βοήθειαν και από σας και από κάθε άλλον, και πρέπει να θεωρηθώμεν άξιοι συγγνώμης, εάν, όχι από χαμέρπειαν, αλλά μάλλον διότι αναγνωρίζομεν την πλάνην μας, ενεργούμεν αδιστάκτως κατά τρόπον αντίθετον προς την προηγουμένην πολιτικήν της απομονώσεως.

33. «Η αποδοχή της αιτήσεώς μας κατά την στιγμήν αυτήν είναι δι' εσάς ευκαιρία, όπως πολλαπλήν πορισθήτε ωφέλειαν. Πρώτον, διότι θα παράσχετε την συνδρομήν σας εις αδικούμενους και όχι εις αδικούντας, έπειτα δε, διότι παρέχοντες την συμμαχίαν σας προς ανθρώπους, των οποίων τα ζωτικά συμφέροντα ευρίσκονται εις κίνδυνον, θ' αποταμιεύσετε εις τας καρδίας μας, με όλην τη δυνατήν ασφάλειαν, θησαυρόν αιωνίας ευγνωμοσύνης, και τέλος, διότι έχομεν στόλον μεγαλύτερον από κάθε άλλον, εκτός του ιδικού σας. Και σκεφθήτε πόσον σπανία είναι η ευτυχία αυτή, η οποία προς μεγάλην λύπην των εχθρών σας ασφαλίζει εις σας τούτο, ότι η δύναμις εκείνη, την συμμαχίαν της οποίας θα εκρίνατε αξίαν πολλών χρημάτων και μεγάλης ευγνωμοσύνης, προσέρχεται σήμερον απρόσκλητος, προσφερομένη χωρίς κινδύνους και δαπάνας ιδικάς σας, ασφαλίζουσα συγχρόνως την εκτίμησιν των πολλών διά την γενναιοφροσύνην σας, την ευγνωμοσύνην εκείνων, τους οποίους θα βοηθήσετε, και την αύξησιν της ιδικής σας δυνάμεως. Εις πολύ ολίγους, τωόντι, ανθρώπους έτυχε να προσφερθούν καθ' όλον το παρελθόν τόσα πολλά πλεονεκτήματα συγχρόνως. Ολίγοι, εξ άλλου, έχοντες ανάγκην συμμαχίας, προσέρχονται προσφέροντες εις εκείνους, από τους οποίους την ζητούν, ασφάλειαν και τιμήν ίσην προς εκείνην, την οποίαν πρόκειται να λάβουν από αυτούς οι ίδιοι. Αλλ' εάν κανείς από σας νομίζη ότι ο πόλεμος, που θα μας δώση την ευκαιρίαν να φανώμεν χρήσιμοι, δεν θα γίνη, πλανάται, και δεν αντιλαμβάνεται ότι οι Λακεδαιμόνιοι επιθυμούν τον πόλεμον, διότι φοβούνται την αύξησιν της δυνάμεώς σας, και ότι οι Κορίνθιοι, οι οποίοι είναι εχθροί σας, όχι μόνον ασκούν μεγάλην επιρροήν επ' αυτών, αλλά και προπαρασκευάζουν την εναντίον σας επίθεσιν, ζητούντες να καταβάλουν ημάς προηγουμένως. Διότι δεν θέλουν, ωθούμενοι από το κοινόν ημών μίσος εναντίον των, να τους αντιμετωπίσωμεν ηνωμένοι, μήτε να τρέξουν τον κίνδυνον, πριν ημείς ενωθώμεν, να αποτύχουν εις τον διπλούν αυτών σκοπόν, να βλάψουν δηλαδή ημάς, να ενισχυθούν δε οι ίδιοι. Καθήκον αντιθέτως έχομεν να λάβωμεν την πρωτοβουλίαν, ημείς μεν προσφέροντες, σεις δε δεχόμενοι την συμμαχίαν, και να τους προλάβωμεν μάλλον εις τα σχέδια των παρά να ματαιώσωμεν αυτά εκ των

υστέρων.

34. «Αλλ’ εάν ισχυρίζωνται ότι δεν είναι δίκαιον να δέχεσθε σεις τους ιδικούς των αποίκους, οφείλουν να μάθουν ότι κάθε αποικία τιμά την μητρόπολιν, εάν αυτή την μεταχειρίζεται καλώς, αδικουμένη όμως, αποξενούται από αυτήν. Διότι οι άποικοι απομακρύνονται από το πάτριον έδαφος, όχι διά να είναι δούλοι εκείνων που μένουν οπίσω, αλλά διά να είναι ίσοι με αυτούς. Ότι, άλλωστε, είχαν άδικον είναι προφανές. Διότι, ενώ επροτείναμεν εις αυτούς διαιτησίαν διά το ζήτημα της Επιδάμνου, ηθέλησαν να επιδιώξουν την ικανοποίησιν των αιτιάσεών των διά πολέμου μάλλον παρά δι’ αμερόληπτου διαδικασίας. Και η συμπεριφορά των προς ημάς, οι οποίοι συνδεόμεθα με αυτούς διά της κοινής καταγωγής, ας χρησιμεύση διά σας ως κάποια προειδοποίησις, ώστε, εάν μεν επιδιώξουν να σας παραπλανήσουν, να μη παρασυρθήτε από αυτούς, εάν δε ζητήσουν φανερά την συνδρομήν σας, να τους την αρνηθήτε. Καθόσον εκείνος εξασφαλίσει αποτελεσματικώτερον την ησυχίαν του, ο οποίος σπανιώτατα λαμβάνει αφορμήν να μεταβληθή, διότι εχαρίσθη προς τους αντιπάλους του.

35. «Ούτε, άλλωστε, θα διαρρήξετε την συνθήκην της ειρήνης προς τους Λακεδαιμονίους, εάν δεχθήτε ημάς, οι οποίοι δεν είμεθα σύμμαχοι ούτε του ενός, ούτε του άλλου. Διότι η συνθήκη ορίζει ότι αι Ελληνικαί πόλεις, όσαι είναι έξω από την συμμαχίαν, ημπορούν να προσέλθουν κατ’ αρέσκειαν προς το εν ή το άλλο μέρος. Και θα ήτο τερατώδες, εάν αυτοί μεν ημπορούν να καταρτίζουν τα πληρώματα του στόλου των και από τους συμμάχους των και από την άλλην Ελλάδα και προ πάντων από τους ιδικούς σας υπηκόους, ημάς δε να εμποδίζουν όχι μόνον από την συμμαχίαν αυτήν, εις την οποίαν έκαστος δύναται να προσέλθη ελευθέρως, αλλά και από την βοήθειαν εξ οιουδήποτε άλλου μέρους, και έπειτα να χαρακτηρίζουν ως έγκλημα, εάν πεισθήτε ν’ αποδεχθήτε την αίτησίν μας. Πολύ ευλογωτέρας αιτίας παραπόνων θα έχωμεν ημείς, εάν δεν πεισθήτε να την αποδεχθήτε. Διότι ημάς μεν θ’ αποκρούσετε, ενώ κινδυνεύομεν και δεν είμεθα εχθροί σας, αυτούς όμως όχι μόνον δεν θα εμποδίσετε, ενώ και εχθροί σας είναι και πρώτοι επιτίθενται, αλλά και θα επιτρέψετε εις αυτούς να προσλάβουν από την επικράτειάν σας νέαν δύναμιν. Τούτο όμως δεν είναι δίκαιον, αλλά πρέπει ή και αυτούς να εμποδίσετε από του να στρατολογούν μισθοφόρους από την επικράτειάν σας ή και εις ημάς να στείλετε βοήθειαν καθ’ οιονδήποτε τρόπον εγκρίνετε. Το καλύτερον μάλιστα θα είναι να μας δεχθήτε και μας βοηθήσετε φανερά ως συμμάχους. Καθώς άλλωστε εξ αρχής εδηλώσαμεν, πολλά είναι τα πλεονεκτήματα, τα οποία σας εξασφαλίζει η προσφορά μας, και το σπουδαιότερον όλων ότι οι αντίπαλοί μας είναι αντίπαλοί σας- το οποίον είναι η καλύτερα εγγύησις της πίστεως ενός συμμάχου- και ότι οι αντίπαλοι αυτοί είναι όχι ασθενείς, αλλ’ ικανοί να βλάψουν εκείνους πού αποσπώνται απ’ αυτούς, διά να προσέλθουν εις άλλους. Και όταν σας προσφέρεται η συμμαχία ναυτικού και όχι ηπειρωτικού κράτους, ο προσεταιρισμός ή η αποξένωσίς του δεν είναι πράγμα αδιάφορον. Τουναντίον συμφέρον έχετε, προ πάντων μεν, εάν ημπορήτε, να μη επιτρέπετε εις άλλους να έχουν στόλον, ειδεμή να έχετε φίλον εκείνον, ο οποίος είναι ισχυρότατος κατά την ναυτικήν δύναμιν.

36. «Αλλ’ εάν κανείς αναγνωρίζη μεν ότι όσα υποστηρίζομεν είναι συμφέροντα, φοβείται όμως μήπως η αποδοχή της προτάσεώς μας γίνη αφορμή πολέμου, οφείλει να μάθη ότι εκείνο που προκαλεί τον φόβον του, ενισχυόμενον από δύναμιν, θα εμπνεύση μεγαλύτερον φόβον εις τους αντιπάλους του, ενώ το θάρρος του (Σ.Μ.: ήτοι η πίστις του εις το ασφαλές της ειρήνης), εάν τον εξωθεί εις απόκρουσιν της συμμαχίας μας, επειδη θα ήτο ανίσχυρον, θα επροκάλει ολιγώτερον φόβον εις τους εχθρούς σας, οι οποίοι είναι ισχυροί. Και συγχρόνως πρέπει να μη λησμονή ότι την στιγμήν αυτήν σκέπτεται περί του

συμφέροντος των ιδίων των Αθηνών περισσότερον παρά της Κερκύρας, και ότι δεν προνοεί περί του συμφέροντός των κατά τον καλύτερον τρόπον, όταν, από υπερβολικήν προσήλωσιν προς το άμεσον παρόν, ενδοιάζη να ασφάλιση υπέρ αυτών, δια τον επικείμενον και σχεδόν παρόντα πόλεμον, χώραν, της οποίας η φιλία ή η έχθρα συνεπάγεται σπουδαιοτάτας συνεπείας. Διότι η Κέρκυρα κείται προσφορώτατα διά την ακτοπλοϊκήν μετάβασιν εις Ιταλίαν και Σικελίαν, διά να είναι εις θέσιν και να παρεμπόδιση την εκείθεν αποστολήν ναυτικής επικουρίας προς τους Πελοποννησίους και να συνοδεύση διά προπομπής την εντεύθεν αποστολήν στόλου προς τα εκεί, και πολλά άλλα παρέχει πλεονεκτήματα, Συγκεφαλαιώνοντες το σύνολον και τα καθέκαστα των επιχειρημάτων, ένεκα των οποίων δεν πρέπει να μας εγκαταλείψετε, λέγομεν ότι τρεις υπάρχουν στόλοι άξιοι λόγου εις την Ελλάδα, ο ιδικός σας, ο ιδικός μας και ο των Κορινθίων. Αλλ’ εάν επιτρέψετε να μας υποτάξουν προηγουμένως οι Κορίνθιοι και να ενωθούν τοιουτοτρόπως οι δυο εκ τούτων, θα έχετε ν’ αγωνισθήτε κατά θάλασσαν εναντίον των Κερκυραίων συγχρόνως και των Πελοποννησίων, ενώ, εάν μας δεχθήτε ως συμμάχους, θα δυνηθήτε ν’ αγωνισθήτε εναντίον των με τον στόλον σας ενισχυμένον διά του ιδικού μας.» Και οι μεν Κερκυραίοι ωμίλησαν ούτω, οι δε Κορίνθιοι ως εξής:

Λόγοι των Κορινθίων Πρέσβεων

37. «Εφόσον οι Κερκυραίοι εδώ ωμίλησαν όχι μόνον περί της παραδοχής των εις την συμμαχίαν σας, αλλά και περί του ότι η ενέργειά μας είναι άδικος και ο εναντίον των πόλεμος αδικαιολόγητος, αναγκαίον είναι, όπως και ημείς θίξωμεν προηγουμένως και τα δύο αυτά σημεία, και τότε μόνον προβώμεν εις την περαιτέρω ανάπτυξιν του λόγου μας, ώστε και την αξίωσίν μας να γνωρίσετε εκ των προτέρων ασφαλέστερον, και την αίτησιν, την οποίαν αυτοί εδώ σας υποβάλλουν, απορρίψετε, κατόπιν πλήρους γνώσεως του ζητήματος. Ισχυρίζονται, τωόντι, ότι από σύνεσιν δεν εδέχθησαν την συμμαχίαν κανενός μέχρι τούδε. Η πολιτική των, εν τούτοις, δεν ενεπνέετο από ελατήρια ευγενή, αλλά επεδίωκε σκοπούς κακοβούλους. Διότι δεν ήθελαν να έχουν κανένα ούτε σύμμαχον, ούτε μάρτυρα των εγκλημάτων των, ούτε να εντροπιάζωνται ζητούντες την βοήθειάν του δι’ αυτά. Η αυτάρκης, άλλωστε, θέσις της πόλεώς των επιτρέπει εις αυτούς να γίνωνται ευκολώτερον οι ίδιοι δικασταί των εναντίον άλλων αδικημάτων των, παρά αν ούτοι ωρίζοντο διά συνθηκών. Καθ’ όσον, σπανίως καταπλέοντες αυτοί εις ξένας ακτάς, δέχονται τους άλλους καταπλέοντας εξ ανάγκης συχνά εις τας ιδικάς των. Και υπό τας περιστάσεις αυτάς την ευπρόσωπον αποφυγήν συμμαχιών περιβάλλονται ως προσωπίδα, όχι πράγματι διά να μη παρασύρωνται από άλλους εις διάπραξιν αδικημάτων, αλλά διά να διαπράττουν αυτοί τοιαύτα άνευ της συμπράξεως αλλων, και επομένως να ασκούν μεν βίαν οσάκις είναι ισχυροί, να πλουτούν δε αθεμίτως οσάκις ημπορούν να μην ανακαλυφθούν, και να μένουν χαλκοπρόσωποι οσάκις κατορθώσουν να νοσφισθούν κάτι τι. Μολονότι, εάν ήσαν πραγματικώς έντιμοι ανθρώποι, όπως ισχυρίζονται, όσον ολιγώτερον ευπρόσβλητοι είναι εκ μέρους άλλων τόσον φανερώτερον θα ημπορούσαν να καταδείξουν τα ευγενή των ελατήρια, διά της προθύμου προσφυγής εις διαιτησίαν.

38. «Αλλ’ ούτε προς τους άλλους, ούτε προς ημάς δεικνύονται τοιούτοι, αλλ’ ενώ είναι άποικοί μας, απέκοψαν ανέκαθεν κάθε προς ημάς δεσμόν και ήδη διεξάγουν εναντίον μας πόλεμον, λέγοντες ότι δεν εστάλησαν ως άποικοι, διά να τους μεταχειριζώμεθα κακώς. Αλλά και ημείς ισχυριζόμενα ότι δεν τους εστείλαμεν, διά να περιφρονούμεθα από αυτούς, αλλά διά να είμεθα ηγέται των και απολαμβάνωμεν τον νενομισμένον σεβασμόν. Αι άλλαι τουλάχιστον αποικίαι μας τιμούν και μας δεικνύουν εξαιρετικήν στοργήν. Και είναι φανερόν ότι, εάν αρέσκωμεν εις τους περισσοτέρους, δεν υπάρχει εύλογος αιτία, διά την

οποίαν ν' απαρέσκωμεν εις αυτούς μόνους, ούτε θα διεξήγαμεν τον ασυνήθη τούτον πόλεμον μητροπόλεως εναντίον αποικίας, εάν και ο τρόπος, κατά τον οποίον ηδικήθημεν, δεν ήτο απαραδειγμάτιστος. Επεβάλλετο, άλλωστε, εις αυτούς, και εάν ακόμη ημείς είχαμεν άδικον, να δειχθούν ενδοτικοί απέναντι της οργής μας, οπότε θα ήτο αισχρόν δι' ημάς να μεταχειρισθώμεν βίαν απέναντι της μετριοπαθείας των. Αντί τούτου, ωθούμενοι από την αλαζονείαν και την δύναμιν του πλούτου των, και κατά πολλούς άλλους τρόπους μας έχουν αδικήσει και την Επίδαμνον, η οποία είναι ιδική μας, εφόσον μεν υπέφερε, δεν επρόβαλλαν καμμιάν επ' αυτής αξίωσιν, ευθύς όμως ως ημείς απήλθαμεν εις βοήθειάν της, την κατέλαβαν διά της βίας και εξακολουθούν να την κατέχουν.

39. «Ισχυρίζονται, αληθώς, ότι επρότειναν προηγουμένως να λυθή η διαφορά διά της δικαστικής οδού. Αλλά τοιαύτη πρότασις έχει αξίαν όταν γίνεται όχι εκ του ασφαλούς από εκείνον που κατέχει ήδη θέσιν πλεονεκτικήν, αλλ' από εκείνον, ο όποιος πριν προσφύγη εις τα όπλα, θέτει τον εαυτόν του εις ίσην θέσιν με τον αντίπαλόν του, συνδυάζων τους λόγους προς τα έργα. Αυτοί όμως την εύσχημον πρότασιν της διαιτησίας διετύπωσαν, όχι πριν αρχίσουν την πολιορκίαν της Επιδάμνου, αλλ' αφού ενόησαν ότι δεν θ' ανεχθώμεν ημείς τούτο. Και μη αρκούμενοι εις το κακόν, το οποίον οι ίδιοι διέπραξαν εκεί, έρχονται εδώ αξιούντες από σας να γίνετε όχι κυρίως σύμμαχοι, αλλά συνεργοί των αδικημάτων των, και να τους δεχθήτε, ενώ είναι ήδη εχθροί μας. Καθήκον, εν τούτοις, είχαν να προσχωρήσουν εις την συμμαχίαν σας τότε που ήσαν εις πλήρη ασφάλειαν, και όχι τώρα πού ημείς μεν είμεθα θύματα της αδικίας των, αυτοί δε κινδυνεύουν, και που σεις, χωρίς να πορισθήτε πρωτύτερα καμμιάν ωφέλειαν από την δύναμιν των, θα παράσχετε εις αυτούς τώρα την βοήθειάν σας, και ενώ δεν ελάβατε μέρος εις τα εγκλήματα των, θα θεωρηθήτε από ημάς εξ ίσου υπεύθυνοι δι' αυτά. Μόνο εάν εξ αρχής σας καθιστών κοινωνούς της δυνάμεώς των θα ημπορούσαν να σας έχουν κοινωνούς και των συνεπειών των πράξεων των.

40. «Σαφώς κατεδείχθη λοιπόν και ότι προσερχόμενοι ενώπιον σας έχοντες βασίμους αιτιάσεις και ότι οι Κερκυραίοι είναι βίαιοι και πλεονέκται. Υπολείπεται ήδη να μάθετε ότι δεν ημπορείτε να τους δεχθήτε δικαίως εις την συμμαχίαν σας. Τωόντι, αν και ορίζει η συνθήκη ότι κάθε πόλις μη εγγεγραμμένη εις αυτήν δικαιούται να προσέλθη κατά βούλησιν εις την συμμαχίαν του ενός ή του άλλου μέρους, η διάταξις αυτή δεν εφαρμόζεται εις εκείνους, οι οποίοι προσέρχονται με σκοπόν να βλάψουν άλλους, αλλ' εις εκείνον μόνον, ο οποίος, χωρίς να παραβιάζη προηγουμένας προς άλλον υποχρεώσεις του, έχει ανάγκην να εξασφαλισθή κατά κινδύνου, και ο οποίος δεν πρόκειται να φέρη εις τους νέους φίλους του, υποτιθεμένου ότι ούτοι σωφρονούν, πόλεμον αντί ειρήνης. Πράγμα, το οποίον ακριβώς θα επαθαίνατε σεις τώρα, εάν δεν πεισθήτε εις τους λόγους μας. Διότι δεν θα εγίνεσθε μόνον σύμμαχοι αυτών, αλλά, διαρρηγνύοντες την μεταξύ μας συνθήκην ειρήνης, θα εγίνεσθε συγχρόνως εχθροί μας. Καθόσον, εάν ταχθήτε με το μέρος των, εξ ανάγκης και ημείς θ' αντιμετωπίσωμεν και αυτούς και σας αδιακρίτως. Μολονότι ορθόν είναι προ πάντων μεν να μη λάβετε το μέρος ούτε του ενός, ούτε του άλλου, ειδεμή, τουναντίον να βαδίσετε από κοινού με ημάς εναντίον αυτών (αφού προς μεν τους Κορινθίους τουλάχιστον συνδέεσθε διά συνθήκης ειρήνης, ενώ με τους Κερκυραίους ούτε ανακωχήν ποτέ συνήψατε), και να μη καθιερώσετε το ποοηγούμενον της παραδοχής ως συμμάχων εκείνων που αποστατούν από άλλους. Διότι και ημείς κατά την επανάστασιν των Σαμίων όχι μόνον δεν εψηφίσαμεν εναντίον σας, όταν οι άλλοι Πελοποννήσιοι εδιχάσθησαν επί του ζητήματος, αν έπρεπε να δοθή βοήθεια εις τους επαναστάτας, αλλά και απροκαλύπτως υπεστηρίξαμεν αντιθέτως ότι έκαστος δικαιούται να τιμωρή ο ίδιος τους συμμάχους του. Αλλ' εάν δεχθήτε και βοηθήσετε τους αδικούντας, θέλει ασφαλώς

καταδειχθή ότι όχι ολιγώτεροι από τους συμμάχους σας θέλουν προσέλθει προς ημάς, και το προηγούμενον που θα καθιερώσετε θ’ αποβή εις ιδικήν σας μάλλον βλάβην, παρά εις ιδικήν μας.

41. «Αυτά είναι τα επί του δικαίου στηριζόμενα επιχειρήματα, τα οποία έχομεν απέναντι σας, και είναι αρκετά, κατά τα κρατούντα μεταξύ Ελλήνων. Αλλ’ έχομεν να διατυπώσωμεν και μίαν παραίνεσιν και αξίωσιν στηριζομένην επί προηγουμένης χάριτος, την οποίαν ισχυριζόμεθα ότι πρέπει να μας αποδώσετε σήμερον, εφόσον ούτε εχθροί είμεθα, ώστε να βλάπτη ο εις τον άλλον, ούτε πάλιν φίλοι, ώστε ν’ αντιταχθή ότι μεταξύ φίλων χάριτες είναι φυσικαί και δεν συνεπάγονται υποχρέωσιν αποδόσεως. Διότι, όταν κάποτε, προ των Περσικών πολέμων, ελάβατε ανάγκην πλοίων πολεμικών, διά τον πόλεμον κατά των Αιγινητών, εδανείσθητε είκοσι τοιαύτα από τους Κορινθίους. Και η υπηρεσία αυτή σας έδωσε την νίκην κατά των Αιγινητών, όπως και η άλλη, όταν ημποδίσαμεν τους Πελοποννησίους να βοηθήσουν τους Σαμίους, σας επέτρεψε να τιμωρήσετε τους τελευταίους αυτούς. Και αι δύο αύται υπηρεσίαι παρεσχέθησαν εις περιστάσεις τοιαύτας, κατά τας οποίας οι ανθρώποι, επιτιθέμενοι κατά των εχθρών των, είναι αδιάφοροι διά κάθε άλλο εκτός της νίκης. Διότι φίλον μεν θεωρούν τον βοηθούντα αυτούς, και αν έτυχε πριν να είναι εχθρός, πολέμιον δε τον εναντιωθέντα, και αν έτυχε να είναι φίλος, αφού και τα ατομικά των συμφέροντα παραμελούν, ένεκα του επικρατούντος πυρετού της πάλης.

42. «Τας υπηρεσίας αυτάς ενθυμούμενοι (και οι νεώτεροι από σας ας μάθουν αυτά από τους πρεσβυτέρους), πρέπει ν’ αναγνωρίσετε ότι καθήκον έχετε ν’ ανταποδώσετε τα ίσα και μη νομίσετε ότι όσα μεν λέγομεν είναι δίκαια, άλλα δε εν περιπτώσει πολέμου είναι τα συμφέροντα. Διότι η ασφαλεστέρα οδός προς το συμφέρον είναι η οδός του δικαίου, και ο μέλλων πόλεμος, με τον οποίον σας φοβίζουν οι Κερκυραίοι, και ζητούν να σας εξωθήσουν εις αδικίαν, είναι άδηλον εάν ποτέ επέλθη. Ούτε αξίζει, παρασυρόμενοι από την προσδοκίαν μέλλοντος πολέμου, να επισύρετε την από τούδε φανεράν και όχι μέλλουσαν έχθραν των Κορινθίων. Η φρόνησις τουναντίον υπαγορεύει να μετριάσετε μάλλον την υφισταμένην ήδη ένεκα των Μεγαρέων δυσπιστίαν. Διότι η τελευταία χάρις, και αν είναι μικροτέρα, ημπορεί, παρεχομένη εις την κατάλληλον ώραν, να κάμη να λησμονηθούν προγενέστεροι μεγαλύτεραι αιτιάσεις. Ούτε πρέπει να παρασυρθήτε από το ότι σας προσφέρουν μεγάλην ναυτικήν συμμαχίαν. Διότι ασφαλεστέρα είναι η δύναμις εκείνου, ο οποίος δεν αδικεί τους ομοίους του, παρά εκείνου, ο οποίος, παρασυρόμενος από ό,τι λάμπει προς στιγμήν, αποκτά αθέμιτα κέρδη, συνεπαγόμενα κινδύνους.

43. «Ημείς, άλλωστε, περιελθόντες εις την περίπτωσιν, περί της οποίας ωμιλήσαμεν εις την Λακεδαίμονα, όταν δημοσία υπεστηρίξαμεν ότι έκαστος δικαιούται να τιμωρή ο ίδιος τους συμμάχους του, έχομεν την δικαίαν σήμερον απαίτησιν να επιτύχωμεν το ίδιον από σας, εις τρόπον ώστε σεις που ωφελήθητε από την ψήφον μας να μη μας βλάψετε διά της ιδικής σας. Οφείλετε τουναντίον να μας ανταποδώσετε τα ίσα, πειθόμενοι ότι η παρούσα περίστασις είναι από εκείνας, κατά τας οποίας ο βοηθών είναι κάλλιστος φίλος και ο αντιτιθέμενος χείριστος εχθρός. Ζητούμεν από σας, όπως ούτε ως συμμάχους δεχθήτε τους Κερκυραίους εδώ, εναντίον της γνώμης μας, ούτε τους βοηθήσετε αδικούντας. Και αν ακολουθήσετε την πολιτικήν αυτήν, όχι μόνον θα ενεργήσετε κατά τον προσήκοντα τρόπον, αλλά και θ’ αποφασίσετε σύμφωνα με τα καλώς εννοούμενα συμφέροντά σας.»

Αμυντική συμμαχία μεταξύ Αθηναίων και Κερκυραίων

44. Κατ’ αυτόν τον τρόπον ομίλησαν οι Κορίνθιοι. Οι Αθηναίοι, αφού ήκουσαν και τα δύο μέρη και συνεκρότησαν δύο συνεδριάσεις της συνελεύσεως του λαού, κατά μεν την

πρώτην έρρεπαν μάλλον εις αποδοχήν των λόγων των Κορινθίων, αλλά κατά την συνεδρίασιν της επιούσης μετέβαλαν γνώμην. Και δεν απεφάσισαν μεν την σύναψιν επιθετικής και αμυντικής συμμαχίας μετά των Κερκυραίων, καθόσον εις τοιαύτην περίστασιν, εάν ούτοι εζήτουν από αυτούς να λάβουν μέρος εις εκστρατείαν κατά της Κορίνθου, θα διερρηγνύετο η μετά των Πελοποννησίων Τριακονταετής συνθήκη, συνωμολόγησαν όμως αμυντικήν συμμαχίαν, όπως βοηθήσουν αμοιβαίως, προς υπεράσπισιν του εδάφους των, εις περίστασιν που άλλος ήθελεν επιτεθή κατά της Κερκύρας ή των Αθηνών, ή των συμμάχων του ενός ή του άλλου. Διότι εθεώρουν τον πόλεμον προς τους Πελοποννησίους ως εις κάθε περίπτωσιν αναπόφευκτον, και διά τούτο ήθελαν να μη εγκαταλείψουν εις χείρας των Κορινθίων την Κέρκυραν, η οποία είχεν ισχυρόν στόλον, αλλά να επιτείνουν όσον το δυνατόν την σύγκρουσιν των μεν προς τους δε, ώστε εάν αναγκασθούν να περιέλθουν εις πόλεμον προς τους Κορινθίους και τας άλλας ναυτικάς πόλεις να εύρουν αυτάς εξησθενημένας. Εφαίνετο, άλλωστε, συγχρόνως εις αυτούς ότι η Κέρκυρα κείται προσφορώτατα διά την ακτοπλοϊκήν μετάβασιν εις Σικελίαν και Ιταλίαν.

Αποστολή Αθηναϊκής βοηθείας εις Κέρκυραν

45. Από τοιαύτας σκέψεις ωθούμενοι οι Αθηναίοι, εδέχθησαν τους Κερκυραίους ως συμμάχους και έστειλαν εις βοήθειάν των, ολίγον μετά την αναχώρησιν των Κορινθίων, δέκα πλοία, υπό την αρχηγίαν του Λακεδαιμονίου, υιού του Κίμωνος, του Διοτίμου, υιού του Στρομβίχου, και του Πρωτέως, υιού του Επικλέους. Εδόθησαν όμως εις αυτούς ρηταί διαταγαί να μη επιτεθούν κατά των Κορινθίων, εκτός αν αυτοί πλεύσουν εναντίον της Κερκύρας ή εναντίον κανενός μέρους ανήκοντος εις τους Κερκυραίους και επιχειρήσουν να κάμουν εκεί απόβασιν, οπότε έπρεπε να εμποδίσουν αυτούς με όλην των την δύναμιν. Σκοπός των διαταγών αυτών ήτο να αποφύγουν την διάρρηξιν της Τριακονταετούς συνθήκης.

Κορινθιακός στόλος κατά της Κερκύρας

46. Τα πλοία αυτά τωόντι έφθασαν εις την Κέρκυραν. Αλλά και οι Κορίνθιοι, αφού συνεπλήρωσαν τας ετοιμασίας των, απέπλευσαν διευθυνόμενοι κατά της Κερκύρας με εκατόν πενήντα πλοία, από τα οποία δέκα ήσαν των Ηλείων, δώδεκα των Μεγαρέων, δέκα των Λευκαδίων, είκοσι επτά των Αμπρακιωτών, εν των Ανακτορίων και ενενήντα των ιδίων των Κορινθίων. Αρχηγοί του στόλου αυτού ήσαν μεν χωριστοί διά κάθε πόλιν, των Κορινθίων όμως αρχηγός ήτο ο Ξενοκλείδης, υιός του Ευθυκλέους, με τεσσάρας άλλους. Αφού δε πλέοντες εκ Λευκάδος επλησίασαν εις την απέναντι της Κερκύρας ηπειρωτικήν ακτήν, ηγκυροβόλησαν εις το Χειμέριον της Θεσπρωτίδος. Το Χειμέριον είναι λιμήν και προς το εσωτερικόν, εις κάποιαν απόστασιν από της θαλάσσης, και εις την περιφέρειαν της Ελαιάτιδος της Θεσπρωτίδος, κείται η πόλις Εφύρη, πλησίον της οποίας εκβάλλει εις την θάλασσαν η λίμνη Αχερουσία. Ο δε ποταμός Αχέρων, ρέων διά της Θεσπρωτίδος, χύνεται εις την λίμνην αυτήν, η όποια εκ τούτου έλαβε και το όνομα της. Ο ρους άλλου ποταμού, του Θυάμιδος, χωρίζει την Θεσπρωτίδα από την Κεστρίνην, και μεταξύ των δύο αυτών ποταμών υψώνεται το ακρωτήριον Χειμέριον. Εις το σημείον λοιπόν τούτο της ακτής προσωρμίσθησαν οι Κορίνθιοι και το κατέστησαν βάσιν των επιχειρήσεων των.

Ναυμαχία παρά τα Σύβοτα

47. Οι Κερκυραίοι, εξ άλλου, ως αντελήφθησαν αυτούς να προσεγγίζουν, επιβιβάσαντες τα πληρώματα εκατόν δέκα πλοίων, υπό την αρχηγίαν των στρατηγών Μικιάδου και Αισιμίδου και Ευρυβάτου, εγκατεστάθησαν με τον στόλον των εις μίαν από τας νήσους τας

καλουμένας Σύβοτα. Μαζί με τα Κερκυραϊκά, ήσαν και τα δέκα Αθηναϊκά πλοία. Ο πεζός, εξ άλλου, στρατός των, ήτο εις το ακρωτήριον Λευκίμνην μαζί με χιλίους Ζακινθίους οπλίτας, οι οποίοι ήλθαν εις βοήθειάν των. Αλλά και προς βοήθειαν των Κορινθίων είχαν έλθει, κατά μήκος της Ηπειρωτικής ακτής, πολλοί βάρβαροι. Διότι οι κάτοικοι του μέρους τούτου της Στερεάς ήσαν κατά παράδοσιν φίλοι των.

48. Οι Κορίνθιοι, αφού είχαν ετοιμασθή, παρέλαβαν τροφάς τριών ήμερων, και εξέπλευσαν εν καιρώ νυκτός από το Χειμέριον με τον σκοπόν να ναυμαχήσουν, και κατά τα εξημερώματα, ενώ έπλεαν, βλέπουν αιφνιδίως τον στόλον των Κερκυραίων, όχι μόνον εις την ανοικτήν θάλασσαν, αλλά και διευθυνόμενον εναντίον των. Ευθύς ως αντελήφθησαν οι μεν τους δε αντιπαρετάχθησαν, και εις μεν το δεξιόν των Κερκυραίων ετάχθησαν τα Αθηναϊκά πλοία, την δε λοιπήν παράταξιν κατέλαβαν οι ίδιοι, διαιρέσαντες τα πλοία των εις τρεις μοίρας, εκάστης των οποίων αρχηγός ήτο είς από τους τρεις στρατηγούς. Και η μεν παράταξις των Κερκυραίων ήτο τοιαύτη. Προς το μέρος των Κορινθον, εξ άλλου, το μεν δεξιόν κέρας κατέλαβαν τα πλοία των Μεγαρέων και των Αμπρακιωτών, εις το μέσον ετάχθησαν τα πλοία των αλλων συμμάχων, ενώ το αριστερόν κατέλαβον μόνοι οι Κορίνθιοι με τα ευκινητότερα από τα πλοία των, έχοντες αντιμετώπους τους Αθηναίους και το δεξιόν κέρας των Κερκυραίων.

49. Όταν υψώθη από τα δυο μέρη το σήμα της μάχης, συμπλακέντες ήρχισαν την ναυμαχίαν, έχοντες αμφότεροι επί των καταστρωμάτων, κατά τον πάλαιαν αδέξιον τρόπον της τακτικής, πολλούς οπλίτας και πολλούς τοξότας και ακοντιστάς. Η ναυμαχία υπήρξε πεισματώδης, όχι λόγω επιδειχθείσης ναυτικής τέχνης, όσον διότι προσέλαβε την μορφήν πεζομαχίας μάλλον. Καθ’ όσον, οσάκις δύο πλοία ήθελαν συμπλακή, δεν απεσπάτο πλέον το εν από το άλλο, εν μέρει μεν ένεκα του πλήθους και του συνωστισμού των πλοίων, εν μέρει δε διότι την νίκην εβάσιζαν πολύ περισσότερον εις τους επί των καταστρωμάτων οπλίτας, οι οπλίτας, οι οποίοι εμάχοντο σταθερώς, ενώ τα πλοία έμεναν εν τω μεταξύ ακίνητα. Καμμία απόπειρα διασπάσεως της εχθρικής παρατάξεως δεν εγίνετο, αλλά το θάρρος και η σωματική δύναμις αντικαθίστων την ελλείπουσαν πολεμικήν τέχνην. Ως εκ τούτου, παντού επεκράτει μεγάλος θόρυβος και σύγχυσις κατά την ναυμαχίαν. Τα Αθηναϊκά πλοία προσέτρεχαν όπου έβλεπαν τους Κερκυραίους πιεζομένους, και συνεκράτουν τους εναντίους, δεν ήρχιζαν όμως εχθροπραξίας, διότι οι στρατηγοί εφοβούντο να παραβούν τας διαταγάς των Αθηναίων. Προ πάντων, το δεξιόν κέρας των Κορινθίων υπέφερε. Διότι οι Κερκυραίοι με είκοσι πλοία τους έτρεψαν εις φυγήν, τους κατεδίωξαν μέχρι της ακτής και τους διεσκόρπισαν, και πλεύσαντες κατ’ ευθείαν προς το στρατόπεδόν των και αποβιβασθέντες διήρπασαν όσα πράγματα ευρήκαν εκεί και έκαυσαν τας ερήμους σκηνάς. Έτσι εις το μέρος τούτο της μάχης οι Κορίνθιοι και οι σύμμαχοι των περιήρχοντο εις υποδεεστέρας θέσεις και οι Κερκυραίοι επεκράτουν. Εις το αριστερόν όμως, όπου ήσαν οι Κορίνθιοι μόνοι, η υπεροχή των ήτο κατάδηλος. Διότι οι Κερκυραίοι, οι οποίοι και εξ αρχής εμειονέκτουν κατά τον αριθμόν των πλοίων, εμειονέκτουν ήδη ακόμη περισσότερον λόγω της απομακρύνσεως των είκοσι πλοίων, τα οποία απεσπάσθησαν διά την καταδίωξιν. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, βλέποντες τους Κερκυραίους πιεζομένους, ήρχιζαν να βοηθούν πλέον αυτούς περισσότερον ανεπιφυλάκτως, και απέφευγαν μεν κατ’ αρχάς την διά του εμβόλου επίθεσιν, όταν όμως οι Κερκυραίοι ήρχισαν οριστικώς τρεπόμενοι εις φυγήν και οι Κορίνθιοι τους κατεδίωκαν εκ του πλησίον, τότε πλέον καθένας επελαμβάνετο του έργου και κάθε διάκρισις ετέθη του λοιπού κατά μέρος, και τα πράγματα περιήλθαν εις τοιούτο σημείον, ώστε οι Κορίνθιοι και οι Αθηναίοι ηναγκάσθησαν να επιτεθούν οι μεν κατά των δε.

50. Μετά την κατατρόπωσιν των Κερκυραίων, οι Κορίνθιοι δεν ερρυμούλκησαν τα σκάφη των εχθρικών πλοίων, όσα είχαν αχρηστεύσει, αλλά πλέοντες διά μέσου αυτών έστρεψαν την προσοχήν των προς τους ανθρώπους, φονεύοντες αυτούς κατά προτίμησιν, αντί να τους αιχμαλωτίζουν. Μη εννοήσαντες δε ότι το δεξιόν των κέρας είχεν ηττηθή, εφόνευαν κατά λάθος και τους ιδικούς των φίλους. Διότι τόσον πολλά ήσαν τα πλοία και των δύο μερών και τόσον μεγάλην έκτασιν θαλάσσης κατελάμβαναν, ώστε μετά την έναρξιν της συμπλοκής ήτο δύσκολον μεταξύ νικητών και ηττημένων να διακρίνη κανείς τον φίλον από τον εχθρόν. Διότι ουδέποτε δύο τόσον πολυάριθμοι Ελληνικοί στόλοι είχαν τωόντι ναυμαχήσει εναντίον αλλήλων. Αλλ’ αφού οι Κορίνθιοι κατεδίωξαν τους Κερκυραίους μέχρι της Κερκυραϊκής ακτής, εστράφησαν προς τα ναυάγια και τους νεκρούς των, εκ των οποίων ημπόρεσαν να περισώσουν και μεταφέρουν το πλείστον μέρος εις τα Σύβοτα, λιμένα ακατοίκητον της Θεσπρωτίας, όπου ο στρατός των βαρβάρων είχεν έλθει εις βοήθειαν των. Μετά τούτο, ανασυνταχθέντες έπλεαν και πάλιν εναντίον των Κερκυραίων, οι οποίοι με τα πλοία όσα είχαν απομείνει μάχιμα, όσα δεν είχαν λάβει μέρος εις την ναυμαχίαν, και τα Αττικά, εξέπλευσαν και αυτοί διευθυνόμενοι εναντίον των, διότι, εφοβήθησαν μήπως αποπειραθούν απόβασιν εις την Κέρκυραν. Ήτο ήδη αργά και είχε δοθή διά του παιάνος το σύνθημα της επιθέσεως, όταν οι Κορίνθιοι ήρχισαν αιφνιδίως ν’ ανακρούουν πρύμναν, διότι διέκριναν επερχόμενα είκοσι Αθηναϊκά πλοία, τα όποια οι Αθηναίοι είχαν στείλει προς βοήθειαν μετά τα προηγουμένως σταλέντα δέκα, καθόσον εφοβήθησαν μήπως νικηθούν οι Κερκυραίοι, όπως και έγινε, και τα ιδικά των δέκα πλοία είναι ανεπαρκή να τους βοηθήσουν αποτελεσματικώς.

51. Τα πλοία λοιπόν αυτά ιδόντες από μακράν οι Κορίνθιοι, και υποπτεύσαντες ότι είναι Αθηναϊκά και περισσότερα από όσα εφαίνοντο, ήρχισαν υποχωρούντες. Οι Κερκυραίοι δεν τα έβλεπαν (διότι ως εκ της θέσεως από την οποίαν ήρχοντο, ήσαν ολιγώτερον ορατά εις αυτούς) και εξεπλήττοντο, διότι οι Κορίνθιοι ανέκρουαν πρύμναν, μέχρις ότου τέλος μερικοί από αυτούς τα αντελήφθησαν και είπαν: «Να εκεί πέρα πλοία που έρχονται προς τα εδώ.» Τότε, όμως, ήρχισαν και αυτοί αποχωρούντες, διότι ήρχισε να σκοτεινιάζη πλέον. Και οι Κορίνθιοι, εξ άλλου, στρέψαντες πρώραν απέπλευσαν. Τοιουτοτρόπως οι δύο στόλοι απεχωρίσθησαν και η ναυμαχία έληξεν όταν ενύκτωνεν ήδη. Αλλά καθ’ ην ώραν οι Κερκυραίοι προσωρμίζοντο εις την Λευκίμνην, τα είκοσι αυτά Αθηναϊκά πλοία, υπό την αρχηγίαν του Γλαύκωνος, υιού του Λεάγρου, και του Δρακοντίδου, υιού του Λεωγόρου, προχωρήσαντα διά μέσου των νεκρών και, των ναυαγίων, κατέπλευσαν εις το αυτό ορμητήριον πριν πέραση πολλή ώρα αφ’ ότου είχαν φανή. Οι Κερκυραίοι (επειδή είχεν ήδη νυκτώσει) εφοβήθησαν μήπως είναι εχθρικά, αλλ’ έπειτα τα ανεγνώρισαν και τα Αθηναϊκά πλοία ηγκυροβόλησαν ελευθέρως.

Άφιξις του Αθηναϊκού στόλου

52. Την επιούσαν, τα τριάντα Αττικά πλοία και όσα από τα Κερκυραϊκά είχαν απομείνει μάχιμα, εκπλεύσαντα από το ορμητήριόν των, διηυθύνθησαν προς τον λιμένα των Συβότων, διά να εξακριβώσουν εάν οι Κορίνθιοι, που ήσαν ηγκυροβολημένοι εκεί, είχαν σκοπόν να ναυμαχήσουν. Αλλ’ οι Κορίνθιοι, αφού εξέπλευσαν και παρέταξαν τον στόλον των εις την ανοικτήν θάλασσαν, έμεναν ήσυχοι, διότι καμμιάν πρόθεσιν δεν είχαν να κάμουν έναρξιν της μάχης, εάν ημπορούσαν να την αποφύγουν, καθόσον έβλεπαν ότι όχι μόνον νέα ανέπαφα πλοία είχαν φθάσει εξ Αθηνών, αλλά και αυτοί είχαν περιέλθει εις πολλήν αμηχανίαν, αφ’ ενός ως εκ της ανάγκης να φρουρούν τους αιχμαλώτους, που είχαν εις τα πλοία των, και αφ’ ετέρου ένεκα της αδυναμίας της εκτελέσεως, λόγω του ακατοικήτου του μέρους. Αντιθέτως, διεσκέπτοντο μάλλον περί του τρόπου, κατά τον

οποίον ηδύναντο να πραγματοποιήσουν τον πλουν της εις τα ίδια επιστροφής, καθόσον εφοβούντο μήπως οι Αθηναίοι, θεωρούντες, ότι είχε διαρρηχθή η Τριακονταετής συνθήκη (διότι ήλθαν εις χείρας), θελήσουν να εμποδίσουν τον απόπλουν των.

53. Απεφάσισαν, λοιπόν, να επιβιβάσουν μερικούς άνδρας επί μικρού σκάφους και τους αποστείλουν άνευ κηρυκείου προς τους Αθηναίους, διά να εξακριβώσουν τας προθέσεις των. Και διεμήνυσαν προς αυτούς τα εξής περίπου: «Διαπράττετε αδικίαν, άνδρες Αθηναίοι, κάμνοντες αρχήν πολέμου και παραβιάζοντες τας συνθήκας. Διότι ενόπλως επεμβαίνετε εναντίον μας, ενώ ημείς ζητούμεν απλώς να τιμωρήσωμεν τους εχθρούς μας. Εάν σκοπεύετε να μας εμποδίσετε να πλεύσωμεν εναντίον της Κερκύρας ή όπου αλλού θέλομεν και αθετείτε τοιουτοτρόπως την Τριακονταετή συνθήκην, συλλάβετε ημάς εδώ πρώτους και μεταχειρισθήτε μας ως εχθρούς.» Έτσι ωμίλησαν οι απεσταλμένοι των Κορινθίων. Από το μέρος των Κερκυραίων, εξ άλλου, ο στρατός όσος ήκουσε τα λεχθέντα εκραύγαζε: «Πιάστε τους και σκοτώστε τους.» Αλλ’ οι Αθηναίοι έδωσαν την επομένην απάντησιν: «Ούτε αρχήν πολέμου κάμνομεν, Πελοποννήσιοι, ούτε την Τριακονταετή συνθήκην αθετούμεν, αλλ’ ήλθαμεν προς βοήθειαν των Κερκυραίων εδώ, οι οποίοι είναι σύμμαχοί μας. Δεν σας εμποδίζομεν λοιπόν εάν θέλετε να πλεύσετε προς κανέν άλλο μέρος. Εάν όμως πλεύσετε εναντίον της Κερκύρας ή εναντίον άλλου μέρους της επικρατείας των, δεν θα το επιτρέψωμεν, εφόσον ημπορούμεν.»

Διεκδίκησις της νίκης υπό των δύο αντιπάλων

54. Μετά την τοιαύτην απάντησιν των Αθηναίων, οι μεν Κορίνθιοι και τον πλουν της επιστροφής ήρχισαν να ετοιμάζουν και τρόπαιον έστησαν εις τον επί της Ηπείρου λιμένα των Συβότων. Οι Κερκυραίοι, εξ άλλου, συνέλεξαν τα πτώματα των πεσόντων, καθώς και τους ναυαγούς και τα ναυάγια, που είχαν διευθυνθή προς την ακτήν των υπό του ρεύματος και του ανέμου, ο οποίος εσηκώθη διαρκούσης της νυκτός και είχε διασκορπίσει αυτά προς όλας τας διευθύνσεις, και έστησαν αντίθετον τρόπαιον εις μίαν από τας νήσους Σύβοτα, ως να ήσαν νικηταί. Και τα δύο μέρη διεξεδίκουν την νίκην επί τη βάσει διαφόρων ο καθένας σκέψεων. Οι μεν Κορίνθιοι έστησαν τρόπαιον, διότι επεκράτησαν κατά την ναυμαχίαν μέχρι της νυκτός, ώστε και πλείστα ναυάγια και νεκρούς να μεταφέρουν εις το ορμητήριόν των και αιχμαλώτους όχι ολιγωτέρους από χιλίους συνέλαβαν, και εχθρικά πλοία περί τα εβδομήντα κατεβύθισαν. Οι Κερκυραίοι, εξ άλλου, διότι κατέστρεψαν τριάντα περίπου εχθρικά πλοία και μετά την άφιξιν των Αθηναίων συνέλεξαν τα πτώματα καθώς και τους ναυαγούς και τα ναυάγια, που είχαν διευθυνθή προς την ακτήν των, και διότι την προτεραίαν οι Κορίνθιοι, όταν είδαν τ’ Αθηναϊκά πλοία και αφού ήλθαν οι Αθηναίοι, υπεχώρησαν ανακρούοντες πρύμναν, και ηρνήθησαν, όταν εξέπλευσαν από τον λιμένα των Συβότων, να επιτεθούν. Δι’ όλους αυτούς τους λόγους έστησαν τρόπαιον. Τοιουτοτρόπως και τα δύο μέρη διεξεδίκουν την νίκην.

55. Κατά τον πλουν της επιστροφής, οι Κορίνθιοι κατέλαβαν δι’ απάτης το Ανακτόριον, το οποίον, κείμενον κατά την είσοδον του Αμπρακικού κόλπου, ήτο κοινή αποικία αυτών καιτων Κερκυραίων, και εγκαταστήσαντες εις αυτό Κορινθίους αποίκους, επέστρεψαν εις τα ίδια. Εκ των Κερκυραίων αιχμαλώτων, οκτακόσιους μεν, οι οποίοι ήσαν δούλοι, επώλησαν, τους δε λοιπούς διακόσιους πενήντα εκράτησαν εις τας φυλακάς και τους επεριποιούντο πολύ, ελπίζοντες ότι ούτοι, μετά την επιστροφήν των εις την Κέρκυραν, ημπορούσαν να επιτύχουν την μεταστροφήν της πολιτικής της υπέρ των Κορινθιακών συμφερόντων, καθόσον οι περισσότεροι απ’ αυτούς έτυχε να είναι εκ των τα πρώτα φερόντων της πόλεως. Τοιουτοτρόπως ο πόλεμος προς τους Κορινθίους έληξεν υπέρ της Κερκύρας και τ’ Αθηναϊκά πλοία ανεχώρησαν εξ αυτής. Και αυτή υπήρξεν η πρώτη αιτίασις,

την οποίαν οι Κορίνθιοι είχαν διά τον πόλεμον κατά των Αθηναίων, ότι δηλαδή οι τελευταίοι, συμπράττοντες με τους Κερκυραίους, εναυμάχησαν εναντίον των, εις εποχήν που ευρίσκοντο εις ειρηνικάς σχέσεις, επί τη βάσει των συνθηκών.

Μέτρα των Αθηναίων προς πρόληψιν επαναστάσεως της Ποτειδαίας

56. Αλλ' ευθύς μετά ταύτα συνέβησαν και τα επόμενα γεγονότα, τα οποία επροκάλεσαν μεταξύ Αθηναίων και Πελοποννησίων νέας διαφοράς, οδηγούσας εις πόλεμον. Ενώ δηλαδή οι Κορίνθιοι εβυσσοδόμουν πως να τους εκδικηθούν, οι Αθηναίοι, υποπτευθέντες τους εχθρικούς των σκοπούς, απήτησαν από τους Ποτειδαιάτας, οι οποίοι κατοικούν παρά τον Ισθμόν της Παλλήνης και είναι άποικοι των Κορινθίων, αλλά σύμμαχοι φόρου υποτελείς των Αθηναίων, να κατεδαφίσουν το προς την Παλλήνην τείχος των και να δώσουν ομήρους, και συγχρόνως ν' αποπέμψουν και μη δέχωνται του λοιπού τους ανωτάτους λειτουργούς, τους οποίους έστελλεν η Κόρινθος καθό μητρόπολις της Ποτειδαίας. Διότι εφοβήθησαν μήπως οι Ποτειδαιάται, παρασυρόμενοι υπό τον Περδίκκαν και τους Κορινθίους, επαναστατήσουν και ωθήσουν εις επανάστασιν και τους άλλους επί της Χαλκιδικής συμμάχους.

57. Τα προληπτικά αυτά μέτρα απέναντι των Ποτειδαιατών ήρχισαν να λαμβάνουν οι, Αθηναίοι ευθύς μετά την ναυμαχίαν της Κερκύρας. Διότι όχι μόνον οι Κορίνθιοι ήσαν πλέον εις φανεράν προς αυτούς διάστασιν, αλλά και ο υιός του Αλεξάνδρου Περδίκκας, βασιλεύς των Μακεδόνων, ο οποίος ήτο πριν φίλος και σύμμαχός των, είχε γίνει ήδη εχθρός. Και έγινεν εχθρός, διότι οι Αθηναίοι συνεμάχησαν με τον αδελφόν του Φίλιππον και τον Δέρδαν, οι οποίοι διεξήγαν κοινόν κατ' αυτού αγώνα. Ανησυχών, ως εκ τούτου, και εις την Λακεδαίμονα έστειλεν επανειλημμένως απεσταλμένους, προσπαθών να προκαλέση πόλεμον μεταξύ Αθηναίων και Πελοποννησίων, και τους Κορινθίους εζήτει να προσεταιρισθή, διά να επιτυχή την αποστασίαν της Ποτειδαίας. Επρότεινεν, άλλωστε, και εις τους Βοττιαίους και εις τας άλλας πόλεις της Χαλκιδικής να συμμετάσχουν της επαναστάσεως, διότι ενόμιζεν ότι αν είχε συμμάχους τα διαμερίσματα αυτά, τα οποία συνορεύουν με την επικράτειάν του, η σύμπραξις αυτών θα διηυκόλυνε την διεξαγωγήν του πολέμου. Αλλ' οι Αθηναίοι, εννοήσαντες τους σκοπούς του, ηθέλησαν να προλάβουν την επανάστασιν. Και επειδή συνέπεσε να επίκειται τότε η αναχώρησις τριάντα πλοίων και χιλίων οπλιτών, αποστελλομένων κατά του Περδίκκα, υπό την αρχηγίαν του Αρχεστράτου, υιού του Λυκομήδους, και τεσσάρων αλλων στρατηγών, παρήγγειλαν εις τούτους όχι μόνον να λάβουν ομήρους από τους Ποτειδαιάτας, αλλά και να κατεδαφίσουν το τείχος των, και να επιτηρούν συγχρόνως τας πλησίον πόλεις, διά να μην επαναστατήσουν.

Επανάστασις των Ποτειδαιατών

58. Οι Ποτειδαιάται, εξ άλλου, έστειλαν πρέσβεις προς τους Αθηναίους, μήπως ημπορέσουν να τους πείσουν να μη λάβουν βίαια εναντίον των μέτρα. Συγχρόνως άλλοι πρέσβεις των, συν δευόμενοι από Κορινθίους, ήλθαν εις την Λακεδαίμονα, διά να εξασφαλίσουν ταχείαν επικουρίαν διά την περίπτωσιν ανάγκης. Αλλ' επειδή από μεν τους Αθηναίους, μετά μακράς διαπραγματεύσεις, κανέν ικανοποιητικόν αποτέλεσμα δεν επέτυχαν, τουναντίον δε τα πλοία, τα όποια προωρίζοντο αρχικώς κατά της Μακεδονίας, είχαν αποπλεύσει διευθυνόμενα και κατ' αυτών επίσης, ενώ αντιθέτως η κυβέρνησις των Λακεδαιμονίων τους υπέσχετο ότι εάν οι Αθηναίοι επιτεθούν κατά της Ποτειδαίας, αυτοί θα εισβάλουν εις την Αττικήν, εθεώρησαν ότι ήλθε πλέον η κατάλληλος στιγμή, και συνομολογήσαντες προς τους Χαλκιδείς και τους Βοττιαίους συμμαχίαν, επισφραγισθείσαν δι' όρκου, επανεστάτησαν από κοινού. Συγχρόνως ο Περδίκκας έπεισε τους Χαλκιδείς να

εγκαταλείψουν και κατεδαφίσουν τας παραλίους πόλεις των και εγκατασταθούν μεσογειότερον εις την Όλυνθον, εγκαθιστώντες εκεί μίαν, αλλ' ισχυράν πόλιν. Εις εκείνους που εγκατέλειψαν τας πόλεις των έδωσε προς καλλιέργειαν, δι' ολόκληρον την διάρκειαν του κατά των Αθηναίων ενδεχομένου πολέμου, μέρος του εις αυτόν ανήκοντος εδάφους της Μυγδονίας περί την λίμνην Βόλβην, και έτσι οι Χαλκιδείς, κατεδαφίσαντες τας πόλεις των, ήρχισαν συνοικιζόμενοι μεσογειότερον και παρασκευαζόμενοι διά τον πόλεμον.

59. Όταν τα τριάντα Αθηναϊκά πλοία έφθασαν εις την Χαλκιδικήν, ευρήκαν ότι η Ποτείδαια και αι άλλαι πόλεις είχαν ήδη επαναστατήσει. Και επειδή οι στρατηγοί έκριναν ότι δεν ημπορούσαν με τας παρούσας δυνάμεις των να διεξαγάγουν πόλεμον συγχρόνως εναντίον του Περδίκκα και των πόλεων όσαι από κοινού είχαν επαναστατήσει, εστράφησαν προς την Μακεδονίαν, κατά της οποίας και αρχικώς είχαν αποστολή, και αφού εξασφάλισαν βάσιν επιχειρήσεων, διεξήγαν τον πόλεμον από κοινού με τον Φίλιππον και τους αδελφούς του Δέρδου, των οποίων ο στρατός είχεν ήδη εισβάλει από το εσωτερικόν.

Κορινθιακή βοήθεια εις Ποτείδαιαν

60. Τώρα, όμως, που η Ποτείδαια είχεν επαναστατήσι και ο Αθηναϊκός στόλος ευρίσκετο εις τας ακτάς της Μακεδονίας, οι Κορίνθιοι ανησύχουν σοβαρώς διά την Ποτείδαιαν, και θεωρούντες τον κίνδυνον αυτής κίνδυνον ιδικόν των, απέστειλαν εκεί Κορινθίους εθελοντάς και όσους από την άλλην Πελοπόννησον εστρατολόγησαν, προσελκύσαντες αυτούς διά του μισθού, χιλίους εξακόσιους εν συνόλω οπλίτας και τετρακοσίους ελαφρώς ωπλισμένους στρατιώτας. Την αρχηγίαν αυτών είχεν ο Αριστεύς, υιός του Αδειμάντου, λόγω του ότι ήτο ανέκαθεν εις φιλικός σχέσεις με τους Ποτειδαιάτας, και χάριν της φιλίας αυτού προ πάντων είχαν λάβει μέρος εις την εκστρατείαν οι περισσότεροι από τους Κορινθίους εθελοντάς. Η δύναμις αυτή έφθασεν εις την Χαλκιδικήν σαράντα ημέρας μετά την επανάστασιν της Ποτειδαίας.

Αθηναίοι κατά της Ποτειδαίας

61. Αλλ' επειδή η αγγελία της επαναστάσεως των πόλεων αυτών ήλθεν αμέσως και εις τους Αθηναίους, άμα ως έμαθαν ούτοι ότι και το υπό τον Αριστέα στράτευμα ευρίσκετο καθ' οδόν, απέστειλαν δισχιλίους από τους ιδικούς των οπλίτας και σαράντα πλοία υπό την αρχηγίαν του Καλλίου, υιού του Καλλιάδου, και τεσσάρων άλλων στρατηγών. Η δύναμις αυτή, μόλις έφθασεν εις την Μακεδονίαν, ευρήκεν ότι οι προαποσταλέντες χίλιοι οπλίται είχαν προ ολίγου κυριεύσει την Θέρμην και επολιόρκουν ήδη την Πύδναν, στρατοπεδεύσαντες δε και αυτοί προ της Πύδνης μετέσχον της πολιορκίας. Αλλά μετ' ολίγον ο Αθηναϊκός στρατός ηναγκάσθη να συνομολόγηση συνθήκην και συμμαχίαν προς τον Περδίκκαν. Διότι η κατάστασις της Ποτειδαίας, όπου εν τω μεταξύ είχε φθάσει ο Αριστεύς, απήτει την άμεσον εκεί παρουσίαν των. Ως εκ τούτου, ανεχώρησαν εκ Μακεδονίας και διά Βερροίας έφθασαν εις το έδαφος της Στρέψας. Κατόπιν ανεπιτυχούς αποπείρας προς κατάληψιν της τελευταίας αυτής πόλεως, επορεύοντο διά ξηράς εις την Ποτείδαιαν με δύναμιν τριών χιλιάδων Αθηναίων οπλιτών, πολλών επί πλέον από τους πιστούς. απομείναντας συμμάχους, και εξακοσίων Μακεδόνων ιππέων υπό την διοίκησιν του Φιλίππου και του Παυσανίου. Συγχρόνως ο στόλος των, αποτελούμενος από εβδομήντα πλοία, έπλεε παρά την ακτήν. Διά βραδείας πορείας έφθασαν την τρίτην ημέραν εις Γίγωνον, όπου και εστρατοπέδευσαν.

Νίκη των Αθηναίων κατά Πελοποννησίων και Ποτειδαιατών

62. Οι Ποτειδαιάται, εξ άλλου, και η υπό τον Αριστέα Πελοποννησιακή δύναμις,

αναμένοντες τους Αθηναίους, ήσαν στρατοπεδευμένοι εις τον ισθμόν προς το μέρος της Ολύνθου και είχαν εγκαταστήσει αγοράν έξω της πόλεως. Αρχηγόν ολοκλήρου μεν της πεζής δυνάμεως είχαν εκλέξει οι σύμμαχοι τον Αριστέα, του δε ιππικού τον Περδίκκαν, διότι ούτος είχε πάλιν εγκαταλείψει αμέσως τους Αθηναίους και εμάχετο παρά το πλευρόν των Ποτειδαιατών, αφήσας αντιβασιλέα προς διοίκησιν της Μακεδονίας τον Ιόλαον. Κατά το σχέδιον του Αριστέως, αυτός μεν, έχων υπό τας αμέσους διαταγάς του τον στρατόν εις τον ισθμόν, θα είχεν εστραμμένην την προσοχήν του κατά ενδεχομένης προελάσεως των Αθηναίων, ενώ οι Χαλκιδείς, και οι εκτός του ισθμού λοιποί σύμμαχοι, και οι διακόσιοι ιππείς του Περδίκκα, θα έμεναν εις Όλυνθον. Και όταν οι Αθηναίοι ήθελαν προχωρήσει, διά να προσβάλουν τον στρατόν του Αριστέως, θα ήρχοντο αυτοί από την Όλυνθον εις βοήθειάν του, προσβάλλοντες αυτούς εκ των νώτων, θέτοντες αυτούς εις το μέσον των δύο τμημάτων του συμμαχικού στρατού. Ο αρχηγός των Αθηναίων Καλλίας, εξ άλλου, και οι στρατηγοί του έστειλαν το Μακεδονικόν ιππικόν και ολίγους από τους συμμάχους προς την διεύθυνσιν της Ολύνθου, διά να εμποδίσουν τους εκεί στρατοπεδευμένους να έλθουν εις βοήθειαν, ενώ οι ίδιοι, εκκινήσαντες επί κεφαλής του στρατού των, εβάδιζαν κατά της Ποτειδαίας. Και όταν έφθασαν εις τον ισθμόν και είδαν τους εναντίους ετοιμαζομένους προς μάχην, ήρχισαν ν' αντιπαρατάσσονται και αυτοί και μετ' ολίγον οι δύο στρατοί ήλθαν εις χείρας. Και το μεν κέρας, το οποίον κατείχεν ο Αριστεύς με τους περί αυτόν επιλέκτους Κορινθίους και άλλους συμμάχους, έτρεψεν εις φυγήν το μέρος του εχθρικού στρατού που ήτο απέναντι των και επροχώρησαν καταδιώκοντες αυτούς εις ικανήν απόστασιν. Αλλ' ο λοιπός στρατός και των Ποτειδαιατών και των Πελοποννησίων ενικήθη από τους Αθηναίους και κατέφυγεν εις το τείχος της Ποτειδαίας.

63. Όταν ο Αριστεύς, επιστρέφων από την καταδίωξιν, είδε την ήτταν του λοιπού στρατού, ευρέθη εις αμηχανίαν, εάν έπρεπε να ενεργήση την κινδυνώδη υποχώρησίν του, διευθυνόμενος προς την Όλυνθον ή επιστρέφων εις την Ποτείδαιαν. Απεφάσισε τέλος να συμπτύξη τον στρατόν εις φάλαγγα όσον το δυνατόν πυκνοτέραν και να εκβιάση τρέχων την είσοδόν του εις την Ποτείδαιαν. Και κατώρθωσε διά του κυματοθραύστου, του ευρισκομένου εμπρός από το προς την θάλασσαν τείχος, να φθάση πράγματι εντός αυτής, με δυσκολίαν, εν τούτοις, και υπό βροχήν βλημάτων. Μολονότι δε υπέστη μερικάς απωλείας, έσωσε τους περισσοτέρους άνδρας του. Οι σύμμαχοι των Ποτειδαιατών, οι στρατοπεδευμένοι εις την Όλυνθον (η οποία απέχει εξήντα περίπου σταδίους από το πεδίον της μάχης, χωρίς να υπάρχη τίποτε, εν τω μεταξύ, παρεμποδίζον την θέαν), όταν ήρχισεν η μάχη και υψώθη το σήμα της προελάσεως, επροχώρησαν εις μικράν απόστασιν, διά να έλθουν εις βοήθειαν, ενώ αντιθέτως το Μακεδονικόν ιππικόν παρετάχθη απέναντι των, διά να τους εμποδίση. Αλλ' επειδή η νίκη των Αθηναίων συνεπληρώθη ταχέως και το σήμα κατεβιβάσθη, αυτοί μεν επέστρεψαν πάλιν εντός του τείχους της Ολύνθου, το δε Μακεδονικόν ιππικόν προς τους Αθηναίους. Τοιουτοτρόπως το ιππικόν δεν έλαβε μέρος εις την μάχην, ούτε από το εν μέρος, ούτε από το άλλο. Οι Αθηναίοι έστησαν κατόπιν της μάχης τρόπαιον και απέδωκαν κατόπιν ανακωχής εις τους Ποτειδαιάτας τους νεκρούς των. Εφονεύθησαν δε από μεν τους Ποτειδαιάτας και από τους συμμάχους των κάτι ολιγώτεροι από τριακόσιοι, από τους ιδίους δε τους Αθηναίους εκατόν πενήντα και ο στρατηγός των Καλλίας,

Πολιορκία της Ποτειδαίας υπό των Αθηναίων

64. Οι Αθηναίοι απέκλεισαν αμέσως την πόλιν από το μέρος του ισθμού, κατασκευάσαντες πολιορκητικόν τείχος και εγκαταστήσαντες φρουράν. Όμοια όμως μέτρα δεν έλαβαν διά το προς την Παλλήνην μέρος της πόλεως. Διότι οι Αθηναίοι έκριναν ότι δεν είχαν αρκετάς

δυνάμεις, όπως και εις τον ισθμόν διατηρούν φρουράν, και συγχρόνως αποβιβασθούν εις την Παλλήνην, διά να κατασκευάσουν και εκεί δεύτερον πολιορκητικόν τείχος, φοβούμενοι μήπως, αν διαιρέσουν τας δυνάμεις των οι Ποτειδαιάται και οι σύμμαχοι των επιτεθούν εναντίον των. Μανθάνοντες όμως εις τας Αθήνας, ότι προς το μέρος της Παλλήνης δεν είχε κατασκευασθή πολιορκητικόν τείχος, έστειλαν βραδύτερον υπό τον στρατηγόν Φορμίωνα, υιόν του Ασωπίου, χιλίους εξακόσιους από τους ιδικούς των οπλίτας. Ο Φορμίων, φθάσας εις Παλλήνην και χρησιμοποιών ως ορμητήριον την Άφυτιν, προώθησε τον στρατόν του προς την Ποτείδαιαν διά βραδειών πορειών, δενδροτομών συγχρόνως την χώραν. Επειδή όμως κανείς δεν εξήρχετο από την πόλιν προς μάχην, διέκοψε και την προς την Παλλήνην συγκοινωνίαν της Ποτειδαίας διά της κατασκευής πολιορκητικού τείχους. Και έτσι η Ποτείδαια επολιορκείτο ήδη στενώς και από τα δύο μέρη, ενώ συγχρόνως ο στόλος απέκλειεν αυτήν από το μέρος της θαλάσσης.

65. Αποκλεισθείσης τοιουτοτρόπως της πόλεως από όλα τα μέρη, ο Αριστεύς δεν είχε καμμίαν ελπίδα σωτηρίας, εφόσον δεν εστέλλετο βοήθεια από την Πελοπόννησον ή δεν συνέβαινε τι το απροσδόκητον. Επιθυμών να εξοικονομήση τας τροφάς επρότεινεν όπως η φρουρά επωφελουμένη ευνοϊκού ανέμου, εκπλεύση, αφίνουσα εις την πόλιν δύναμιν πεντακοσίων μόνον ανδρών, προσφερόμενος να είναι ένας από τους πεντακοσίους αυτούς. Επειδή όμως δεν τους έπεισε, θέλων να κάμη ό,τι από τας παρούσας περιστάσεις επεβάλλετο και συγχρόνως να μεριμνήση υπέρ της πόλεως έξωθεν κατά τον καλύτερον δυνατόν τρόπον, εξέπλευσε χωρίς να γίνη αντιληπτός από τους Αθηναίους φρουρούς. Και αποβιβασθείς εις την Χαλκιδικήν, παρέμεινεν εκεί, συμπράττων εις την διεξαγωγήν διαφόρων πολεμικών επιχειρήσεων, και κατώρθωσε να καταστρέψη ικανήν δύναμιν Σερμυλιών, στήσας ενέδραν πλησίον της πόλεως των. Δεν έπαυε συγχρόνως ενεργών με κάθε τρόπον εις την Πελοπόννησον, όπως σταλή απ’ εκεί κάποια βοήθεια. Μετά τον ολοσχερή αποκλεισμόν της Ποτειδαίας, ο Φορμίων, επί κεφαλής των χιλίων εξακοσίων οπλιτών του, ήρχισε να ερημώνη την Χαλκιδικήν και Βοττικήν και εκυρίευσε μερικάς πόλεις μικρότερος σπουδαιότητας.

66. Εις τας προϋπαρχούσας μεταξύ Αθηναίων και Πελοποννησίων αιτιάσεις είχαν ήδη προστεθή και αυταί. Οι μεν Κορίνθιοι, δηλαδή, κατηγορούν τους Αθηναίους, ότι επολιόρκουν την Ποτείδαιαν, ενώ ήτο αποικία των, και ενώ εντός αυτής ευρίσκετο στρατός των Κορινθίων και των αλλων Πελοποννησίων. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, κατηγορούν τους Πελοποννησίους ότι ώθησαν εις επανάστασιν πόλιν σύμμαχόν των και φόρου υποτελή, και ότι ενωθέντες ήδη με τους Ποτειδαιάτας, προέβαιναν φανερά εις εχθροπραξίας εναντίον των. Ο πόλεμος, εν τούτοις, δεν είχεν εισέτι εκραγή, αλλ’ εξηκολούθει ισχύουσα η Τριακονταετής ειρήνη. Διότι μέχρι τούδε οι Κορίνθιοι είχαν ενεργήσει εξ ιδίας μόνον πρωτοβουλίας, χωρίς να εκθέσουν τους συμμάχους των.

67. Αλλά μετά την έναρξιν της πολιορκίας της Ποτειδαίας δεν ημπορούσαν να ησυχάσουν, διότι Κορινθιακός στρατός είχεν αποκλεισθή εντός αυτής, και συγχρόνως εφοβούντο περί της τύχης της πόλεως. Ως εκ τούτου, εκάλεσαν άνευ αναβολής τα μέλη της Πελοποννησιακής ομοσπονδίας εις την Λακεδαίμονα, και ελθόντες εκεί κατεκραύγαζαν εναντίον των Αθηναίων, ότι είχαν παραβιάσει την Τριακονταετή ειρήνην και αδικούν τους Πελοποννήσους. Οι Αιγινήται, εξ άλλου, οι οποίοι έστειλαν κρυφά πρέσβεις, διότι εφοβούντο τους Αθηναίους, έλαβαν μαζί με τους Κορινθίους σπουδαιότατον μέρος εις την υποδαύλισιν του πολέμου, λέγοντες ότι εστερήθησαν την αυτονομίαν των κατά παράβασιν των συνθηκών. Οι Λακεδαιμόνιοι προσεκάλεσαν και αυτοί τότε και όσους άλλους από τους συμμάχους ισχυρίζοντο ότι είχαν αδικηθή από τους Αθηναίους, και συγκαλέσαντες την

συνήθη συνέλευσιν του λαού, εζήτησαν από αυτούς να εκθέσουν ενώπιόν της τας αιτιάσεις των. Πολλοί ως εκ τούτου επροχώρησαν εις το βήμα και εξέθεσαν έκαστος τα παράπονα του. Οι Μεγαρείς παρεπονέθησαν και διά πολλά άλλα, ιδίως όμως ότι αποκλείονται, παρά την συνθήκην, και από τους λιμένας της Αθηναϊκής επικρατείας και από την Αττικήν αγοράν. Οι Κορίνθιοι επροχώρησαν τελευταίοι εις το βήμα, αφού άφησαν πρώτον τους άλλους να εξερεθίσουν τους Λακεδαιμονίους, και ωμίλησαν ως εξής περίπου:

Κατηγορίαι των Κορινθίων κατά των Αθηναίων

68. «Η ευθύτης, η οποία διέπει όλας τας πράξεις του δημοσίου και του ιδιωτικού σας βίου, ω Λακεδαιμόνιοι, σας καθιστά δυσπιστοτέρους προς ημάς τους άλλους, οσάκις διατυπώνομεν αιτιάσεις εναντίον τρίτων. Η δυσπιστία αυτή, μολονότι σας καθιστά νηφαλίους, σας αφίνει όμως ως επί το πλείστον εις μεγάλην άγνοιαν των συμβαινόντων έξω της χώρας σας. Διότι, ενώ επανειλημμένως σας προείπαμεν τας αδικίας, τας οποίας οι Αθηναίοι εμελέτων εναντίον μας, δεν ηθέλατε να βεβαιωθήτε περί της αληθείας των καταγγελιών μας, αλλ’ εστρέφατε τας υπόνοιας σας εναντίον των καταγγελλόντων μάλλον, ως αγομένων τάχα από ιδιοτέλειαν. Και δι’ αυτό, όχι πριν αρχίσουν τα παθήματά μας, αλλ’ ενώ επάσχαμεν ήδη, συνεκαλέσατε τους συμμάχους αυτούς εδώ, εκ των οποίων εις ημάς προ πάντων αρμόζει να λάβωμεν τον λόγον, διότι και μεγίστας έχομεν αιτιάσεις, καθόσον υποφέρομεν προσβαλλόμενοι μεν από τους Αθηναίους, παραμελούμενοι δε από σας. Και αν μεν τα κατά της Ελλάδος αδικήματά των εγίνοντο εν κρύπτω και παραβύστω, θα είχατε ανάγκην περαιτέρω αποδείξεων, λόγω της αγνοίας, εις την οποίαν ευρίσκεσθε. Τώρα όμως ποία ανάγκη να μακρηγορώμεν, αφού βλέπετε ότι άλλοι μεν από τους Έλληνας έχουν ήδη υποδουλωθή, άλλων δε, και προ πάντων των συμμάχων σας, την ελευθερίαν επιβουλεύονται οι Αθηναίοι, και από πολλού έχουν παρασκευασθή, αποβλέποντες εις τον μέλλοντα πόλεμον; Διότι άλλως ούτε την Κέρκυραν ήθελαν καταλάβει αιφνιδιαστικώς και κρατεί παρά την θέλησίν μας, ούτε την Ποτείδαιαν θα επολιόρκουν εκ των οποίων η μεν τελευταία έχει εξαιρετικήν στρατηγικήν σημασίαν διά την Χαλκιδικήν, εκείνη δε ημπορούσε να παράσχη μεγάλην ναυτικήν δύναμιν εις τους Πελοποννησίους.

69. «Και την ευθύνην όλων αυτών φέρετε σεις οι οποίοι και τους επετρέψατε να οχυρώσουν πρώτον την πόλιν των μετά τους Περσικούς πολέμους και να εγείρουν ακολούθως τα Μακρά Τείχη, και επί πλέον αποστερείτε διαρκώς μέχρι σήμερον από την ελευθερίαν των, όχι μόνον τους συμμάχους των Αθηναίων, όσους αυτοί έχουν υποδουλώσει, αλλά και, τους ιδικούς σας ακόμη συμμάχους. Διότι ο καθαυτό ένοχος της υποδουλώσεως άλλου λαού δεν είναι εκείνος που τον υποβάλλει αμέσως υπό τον ζυγόν του, αλλ’ εκείνος, ο οποίος, ενώ ημπορεί να εμποδίση την υποδούλωσίν του, αδιαφορεί δι’ αυτήν, και αν ακόμη αυτός απολαμβάνη γενικής αναγνωρίσεως της γενναιοφροσύνης του ως ελευθερωτού της Ελλάδος. Και ήδη κατωρθώσαμεν, ύστερα από τόσας δυσκολίας, να συνέλθωμεν, αλλά χωρίς ακόμη σαφώς καθωρισμένον σκοπόν. Διότι δεν έπρεπε να διασκεπτώμεθα πλέον περί του αν αδικούμενα, αλλά περί του πως θα τιμωρήσωμεν τους αδικούντας. Οι γνωρίζοντες τωόντι να ενεργούν βαδίζουν αποφασιστικώς και άνευ ενδοιασμού εναντίον εχθρού αναποφασίστου ακόμη. Γνωρίζομεν άλλωστε πολύ καλά την οδόν που ακολουθούν οι Αθηναίοι, καταπατούντες ολίγον κατ’ ολίγον τα συμφέροντα των άλλων. Εφόσον πιστεύουν ότι τυφλώττετε και δεν τους αντιλαμβάνεστε, είναι ολιγώτερον θρασείς. Όταν όμως εννοήσουν ότι εν γνώσει τους ανέχεσθε, θα σας πιέζουν ισχυρότερον. Διότι, ακολουθούντες πολιτικήν αδρανείας, μόνοι σεις, ω Λακεδαιμόνιοι, εξ όλων των Ελλήνων αμύνεσθε εναντίον εκείνων που σας επιτίθενται, όχι διά της χρήσεως της δυνάμεώς σας, αλλά διά της αναβλητικότητάς σας, και μόνοι σεις κινείσθε διά να

συντρίψετε την ισχύν των εχθρών σας, όχι εις την αρχήν της, αλλ’ όταν έχη ήδη διπλασιασθή. Είναι αληθές ότι επεκράτει η φήμη ότι ημπορεί κανείς να στηριχθή εις σας με απόλυτον πεποίθησιν. Αλλ’ η φήμη αυτή, όπως απέδειξαν τα πράγματα, είναι ανωτέρα της πραγματικότητος. Οι Πέρσαι, λόγου χάριν, όπως οι ίδιοι γνωρίζομεν, εκστρατεύσαντες από τα πέρατα της Γης, έφθασαν μέχρι των ορίων της Πελοποννήσου πριν η προλάβετε να τους αντιμετωπίσετε κατά τρόπον άξιον της δυνάμεώς σας. Και τώρα βλέπετε με αδιαφορίαν τους Αθηναίους, ενώ δεν είναι μακράν, όπως οι Πέρσαι, αλλά πολύ πλησίον. Και αντί να επιτεθήτε σεις πρώτοι εναντίον του εχθρού, προτιμάτε ν’ αφίσετε εις αυτόν την πρωτοβουλίαν της επιθέσεως και τότε ν’ αμυνθήτε, και εκτεθήτε εις τας παλιντροπίας του πολέμου προς αντιπάλους, οι οποίοι έγιναν, εν τω μεταξύ, πολύ δυνατότεροι. Και, εν τούτοις, καλώς γνωρίζετε ότι ο βάρβαρος απέτυχεν ένεκα των ιδικών του σφαλμάτων μάλλον, και ότι εις τας προς τους Αθηναίους αντιθέσεις μας τας μέχρι τούδε επιτυχίας μας οφείλομεν, ημείς οι σύμμαχοι σας, εις τα σφάλματά των μάλλον παρά εις την ιδικήν σας βοήθειαν. Διότι, ως γνωστόν, αι ελπίδες που εστήριξαν επάνω σας έγιναν ήδη αιτία της καταστροφής περισσοτέρων του ενός, οι οποίοι ευρέθησαν απαράσκευοι, ένεκα της προς σας εμπιστοσύνης. Και εάν μεταχειριζώμεθα τοιαύτην γλώσσαν, κανείς από σας ας μην υποθέση ότι απευθύνομεν εναντίον σας κατηγορίαν, ωθούμενοι από πνεύμα εχθρότητας, ενώ σκοπός μας είναι να διατυπώσωμεν απλώς παράπονα. Διότι παράπονα διατυπώνει κανείς κατά φίλων πλανωμένων, ενώ κατηγορίας απευθύνει κατ’ εχθρών, οι οποίοι τον ηδίκησαν.

70. «Αλλ’ άλλωστε και ανεξαρτήτως τούτου νομίζομεν ότι έχομεν περισσότερον από κάθε άλλον το δικαίωμα να ψέξωμεν τους φίλους μας, τόσον μάλλον καθόσον πρόκειται περί ζωτικών μας συμφερόντων. Την σπουδαιότητα των συμφερόντων αυτών νομίζομεν ότι δεν αντιλαμβάνεσθε. Ούτε εσκέφθητε ποτέ ποίου είδους ανθρώποι είναι οι Αθηναίοι, προς τους οποίους θ’ αναγκασθήτε να πολεμήσετε, και πόσον πολύ, η μάλλον πόσον εντελώς διαφορετικοί είναι από σας. Εκείνοι τωόντι είναι νεωτερισταί, ικανοί και εις ταχείαν σύλληψιν νέων σχεδίων και εις ταχείαν εκτέλεσιν των άπαξ αποφασισθέντων. Ενώ η ιδική σας ικανότης περιορίζεται εις την διατήρησιν των κεκτημένων, χωρίς τίποτε νέον να επινοήτε και χωρίς καν να φέρετε εις πέρας το απολύτως αναγκαίον. Επί πλέον, εκείνοι μεν και τολμούν υπέρ την δύναμιν των, και διακινδυνεύουν παρά τας υπαγορεύσεις της φρονήσεως, και διατηρούν την αισιοδοξίαν των εν μέσω των κινδύνων. Η ιδική σας αντιθέτως συνήθεια είναι να επιχειρήτε κατώτερα της δυνάμεως σας, και να δυσπιστήτε και προς εκείνα ακόμη, τα οποία η σκέψις παρουσιάζει ως βέβαια, και όταν περιπέσετε εις κινδύνους, να νομίζετε ότι ουδέποτε θ’ απαλλαγήτε απ’ αυτούς. Αλλά και περαιτέρω, εκείνοι είναι ακαταπονήτως δραστήριοι, σεις είσθε αναβλητικοί, εκείνοι φίλοι των ταξειδίων, σεις αποστρέφεσθε τας αποδημίας. Διότι εκείνοι μεν θεωρούν τα ταξείδια ως μέσον αυξήσεως του πλούτου των, ενώ σεις φοβείσθε ότι διά νέων επιχειρήσεων ημπορείτε να διακινδυνεύσετε και τα ήδη υπάρχοντα. Οσάκις νικήσουν τους εχθρούς των, ωθούν την εκμετάλλευσιν μέχρι του ακροτάτου δυνατού σημείου, και οσάκις νικηθούν, υποχωρούν όσον το δυνατόν ολιγώτερον. Μεταχειρίζονται τα σώματα των εις την υπηρεσίαν της πατρίδος, ως να ήσαν εντελώς ξένα και όχι ιδικά των, το πνεύμα των όμως θεωρούν ως το ασφαλέστερον εις την διάθεσίν των όργανον, όπως κατορθώσουν να επιτύχουν κάτι τι άξιον λόγου υπέρ αυτής. Και αν μεν δεν επιτύχουν όσα εσχεδίασαν, θεωρούν ότι έχασαν κάτι τι, το οποίον είχαν ήδη. Εάν όμως η επιχείρησίς των στεφθή υπό επιτυχίας, θεωρούν το επιτευχθέν μικρόν, εν συγκρίσει προς ό,τι υπολείπεται ακόμη να πραχθή. Αλλ’ εάν τυχόν αποτύχη καμμία των επιχείρησις, αναπληρώνουν το έλλειμμα διά της συλλήψεως νέων αμέσως ελπίδων. Διότι εις μόνους αυτούς συμβαίνει, ώστε

πραγματοποίησις και επιθυμία, οσάκις συλλαμβάνουν εν σχέδιον, να συμπίπτουν εις εν και το αυτό, ως εκ της ταχύτητος, με την οποίαν επιχειρούν τ' αποφασισθέντα. Αυτός είναι ο πλήρης μόχθων και κινδύνων σκοπός, υπέρ του οποίου αγωνίζονται καθ' όλην των την ζωήν. Και απολαμβάνουν ελάχιστα τα υπάρχοντα, διότι διαρκώς επιζητούν ν' αποκτήσουν περισσότερα. Η εκτέλεσις του καθήκοντος αποτελεί δι' αυτούς την μόνην εορτήν, και θεωρούν την ησυχίαν της απραξίας ως μεγαλυτέραν συμφοράν παρά την επίπονον δράσιν. Ώστε την αλήθειαν θα έλεγε κανείς, εάν συγκεφαλαιώνων ήθελεν είπει περί αυτών ότι εγεννήθησαν, όπως ούτε οι ίδιοι μένουν ήσυχοι, ούτε τους άλλους αφίνουν ήσυχους.

71. «Ενώ, εν τούτοις, τοιαύτη πόλις ίσταται αντιμέτωπος σας, σεις, Λακεδαιμόνιοι, συνεχίζετε την πολιτικήν της αναβλητικότητας, και δεν αντιλαμβάνεστε ότι η ειρήνη είναι μακρότερον χρόνον εξησφαλισμένη δι' εκείνους, οι οποίοι μεταχειρίζονται μεν την στρατιωτικήν των δύναμιν μόνον υπέρ δικαίας υποθέσεως, φαίνονται όμως συγχρόνως αποφασισμένοι να μη ανεχθούν ν' αδικούνται από άλλους. Τουναντίον νομίζετε ότι δίκαια πράττετε, εάν ούτε τους άλλους ενοχλήτε, αποφεύγετε δε και την βλάβην, την οποίαν ημπορείτε να υποστήτε οι ίδιοι αμυνόμενοι κατά της αδικίας άλλων. Τοιαύτη πολιτική θα εστέφετο δυσκόλως με επιτυχίαν, και αν ακόμη εγειτονεύατε προς πόλιν έχουσαν τον ίδιον με σας τρόπον του σκέπτεσθαι. Πραγματικώς όμως αι ιδικαί σας μέθοδοι, ως προ μικρού απεδείξαμεν, παραβαλλόμεναι με τας ιδικάς των, είναι απηρχαιωμένοι. Και εις την πολιτικήν δε, καθώς και εις τας τέχνας, κατ' ανάγκην το νέον επικρατεί πάντοτε του απηρχαιωμένου. Είναι αληθές ότι εις χρόνους ειρήνης αι κυβερνητικαί μέθοδοι καλύτερον είναι να μη μεταβάλλωνται. Αλλ' η ανάγκη της αντιμετωπίσεως πολλών συγχρόνως δυσκολιών επιβάλλει και την βελτίωσιν των εν χρήσει μεθόδων. Και επειδή οι Αθηναίοι έχουν πολυμερεστέραν πείραν, δι' αυτό και αι Αθηναϊκαί κυβερνητικαί μέθοδοι έχουν περισσότερον εκνεωτερισθή από τας ιδικάς σας. Ας τεθή λοιπόν πλέον τέρμα εις την αναβλητικότητά σας. Σπεύσατε τώρα πλέον να βοηθήσετε και ημάς τους συμμάχους σας και τους Ποτειδαιάτας, σύμφωνα με την υπόσχεσίν σας, εισβάλλοντες άνευ αναβολής εις την Αττικήν, διά να μη εγκαταλείψετε φίλους, συνδεόμενους προς σας διά κοινής καταγωγής, εις χείρας των χειρότερων εχθρών, μηδέ αναγκάσετε ημάς τους άλλους, απογοητευμένους από σας, να ζητήσωμεν άλλην συμμαχίαν. Εάν πράξωμεν τούτο, δεν θ' αμαρτήσωμεν ούτε απέναντι των θεών, προς τους οποίους ωρκίσθημεν, ούτε απέναντι ανθρώπων εχεφρονούντων. Διότι τας συνθήκας αθετούν όχι εκείνοι, οι όποιοι εγκαταλειπόμενοι στρέφονται προς άλλους συμμάχους, αλλ' οι εγκαταλείποντες συμμάχους, τους οποίους ωρκίσθησαν να βοηθούν. Αλλ' εάν θέλετε να δείξετε ζήλον υπέρ των συμμάχων σας, θα παραμείνωμεν σταθεροί παρά το πλευρόν σας. Διότι ούτε όσια θα επράτταμεν μεταβάλλοντες εις τοιαύτην περίπτωσιν φίλους, ούτε θα ευρίσκαμεν άλλους οικειοτέρους προς ημάς, ως εκ της μακράς συνηθείας. Έχοντες υπ' όψιν ταύτα φροντίσατε να λάβετε ορθάς αποφάσεις, και προσπαθήσατε όπως υπό την ηγεσίαν σας η Πελοπόννησος μη καταστή ασθενεστέρα από ό,τι οι πατέρες σας την παρέδωσαν.»

Αίτησις Αθηναίων πρέσβεων να ομιλήσουν ενώπιον των Λακεδαιμονίων

72. Τοιουτοτρόπως ωμίλησαν οι Κορίνθιοι. Αλλ' επειδή έτυχε να ευρίσκεται τότε εις την Λακεδαίμονα πρεσβεία των Αθηναίων, η οποία είχεν έλθει προηγουμένως δι' άλλας υποθέσεις, ως έμαθαν οι αποτελούντες αυτήν τους απαγγελθέντας λόγους, εθεώρησαν ότι έπρεπε να παρουσιασθούν ενώπιον των Λακεδαιμονίων, όχι διά να απολογηθούν κατά των αιτιάσεων, τας οποίας διετύπωσαν αι πόλεις, αλλά διά να καταστήσουν φανερόν γενικώς, εν σχέσει προς το υπό συζήτησιν θέμα, ότι οι Λακεδαιμόνιοι έπρεπε να μη προβούν εις εσπευσμένος αποφάσεις, αλλά να σκεφθούν ωρίμως. Ήθελαν, συγχρόνως, να δείξουν την

δύναμιν της πόλεως των, υπενθυμίζοντες μεν εις τους πρεσβυτέρους ό,τι ήδη εγνώριζαν, διηγούμενοι δε εις τους νεωτέρους ό,τι αυτοί δεν ήξευραν, διότι ενόμιζον ότι υπό την επιρροήν των επιχειρημάτων των οι Λακεδαιμόνιοι ήθελαν τραπή περισσότερον προς την ειρήνην παρά προς τον πόλεμον. Προσελθόντες ως εκ τούτου προς τους εφόρους των Λακεδαιμονίων είπαν ότι επιθυμούν και αυτοί να ομιλήσουν προς τον λαόν, εάν δεν υπήρχε προς τούτο εμπόδιον. Οι έφοροι τους προσεκάλεσαν να παρουσιασθούν ενώπιον της συνελεύσεως του λάου, και προχωρήσαντες εις το βήμα οι Αθηναίοι είπαν περίπου τα εξής.

Λόγος των Αθηναίων

73. «Η αποστολή μας εδώ δεν έγινε δια να έλθωμεν εις αντιλογίαν με τους συμμάχους σας, αλλά διά να διεξαγάγωμεν τας υποθέσεις, τας οποίας μας ανέθεσεν η πόλις μας. Επειδή όμως εμάθαμεν ότι υπάρχει όχι ολίγη κατακραυγή εναντίον μας, εζητήσαμεν τον λόγον, όχι διά ν’ αποκρούσωμεν τας κατηγορίας των πόλεων (καθόσον ούτε αυτοί, ούτε ημείς απευθυνόμενα προς σας ως προς δικαστάς), αλλά διά να μη παρασυρθήτε ευκόλως από τους λόγους των συμμάχων σας και καταλήξετε τοιουτοτρόπως, άνευ ωρίμου σκέψεως, εις αποφάσεις εσφαλμένας, προκειμένου περί τόσον σπουδαίων ζητημάτων. Επιθυμούμεν συγχρόνως, σχετικώς προς την γενικωτέραν κρίσιν, η οποία έχει σχηματισθή περί ημών, να δείξωμεν ότι και δικαιότατα κατέχομεν τας κτήσεις μας και η πόλις μας είναι αξία πολλής εκτιμήσεως.

«Και τα μεν λίαν παλαιά, όσα εξ ακοής μόνον γνωρίζετε, αλλά τα όποια κανείς από σας που μας ακούετε δεν είδε με τα μάτια του, ποία η ανάγκη να τ’ αναφέρωμεν; Αλλά τους Περσικούς πολέμους και τα γεγονότα, όσων έχετε προσωπικήν αντίληψιν, οφείλομεν να μνημονεύσωμεν, μολονότι η διηνεκής υπόμνησίς των καταντά ενοχλητική. Διότι, όταν υπεβαλλόμεθα εις τους αγώνας εκείνους, επράττομεν τούτο χάριν της κοινής ωφελείας. Αλλ’ αφού από την ωφέλειαν των αγώνων αυτών ελάβατε το ανήκον εις σας μέρος, δεν είναι ορθόν να στερηθώμεν ημείς εξ ολοκλήρου την ωφέλειαν, την οποίαν τυχόν παρέχει η επαινετική μνεία αυτών. Τα γεγονότα άλλωστε αυτά θα μνημονεύσωμεν, όχι διά να σας εξευμενίσωμεν, αλλ’ όπως διά παραδειγμάτων σας αποδείξωμεν προς ποίου είδους πόλιν θέλετε περιέλθει εις πόλεμον, εάν αι αποφάσεις, εις τας οποίας θα καταλήξετε, δεν είναι ορθαί. Ισχυριζόμεθα, δηλαδή, ότι και εις τον Μαραθώνα μόνοι επροτάξαμεν τα στήθη μας κατά του βαρβάρου, και κατά την δευτέραν αυτού επιδρομήν, επειδή δεν είμεθα αρκετά ισχυροί ν’ αντιταχθώμεν εναντίον του και κατά ξηράν, εισήλθαμεν μέχρι του τελευταίου ανδρός εις τον στόλον μας και ελάβαμεν μέρος μαζί με τους άλλους Έλληνας εις την ναυμαχίαν της Σαλαμίνος, η οποία τον ημπόδισε να πλεύση κατά της Πελοποννήσου και να ερήμωση την μίαν μετά την άλλην τας πόλεις της, αι οποίαι θα ήσαν ανίκανοι ν’ αλληλοβοηθηθούν εναντίον στόλου τόσον Ισχυρού. Την καλυτέραν τούτου απόδειξιν έδωσεν ο ίδιος, διότι μετά την ήτταν του κατά θάλασσαν, θεωρήσας ότι δεν ήτο πλέον ισοδύναμος προς τους Έλληνας, ανεχώρησεν εσπευσμένως με το μεγαλύτερον μέρος του στρατού του.

74. «Τοιούτο λοιπόν υπήρξε το αποτέλεσμα της ναυμαχίας αυτής, η οποία απέδειξε κατά τρόπον αναμφισβήτητον ότι η σωτηρία των Ελλήνων εκρεμάσθη από τον στόλον των. Διά την επίτευξιν του αποτελέσματος αυτού, ημείς παρέσχομεν τα τρία χρησιμώτατα στοιχεία, δηλαδή τον μέγιστον αριθμόν των πλοίων, τον ικανώτατον στρατηγόν και τον πλέον ακατάβλητον ζήλον. Διότι από τα τετρακόσια πλοία του όλου Ελληνικού στόλου ημείς εχορηγήσαμεν σχεδόν τα δύο τρίτα. Εις τον στρατηγόν μας Θεμιστοκλή οφείλεται προ πάντων ότι η ναυμαχία διεξήχθη εις το στενόν, πράγμα το οποίον έσωσεν ομολογουμένως

την κατάστασιν, και διά τούτο, μολονότι ξένον, τον ετιμήσατε σεις υπέρ πάντα άλλον από όσους επεσκέφθησαν την πόλιν σας. Ο ζήλος μας άλλωστε, συνεβάδισε με τόλμην ακροτάτην, διότι, όταν κανείς δεν ήρχετο εις βοήθειάν μας κατά ξηράν, καθόσον οι άλλοι μέχρι των συνόρων μας είχαν ήδη υποδουλωθή, εθεωρήσαμεν καθήκον μας να εκκενώσωμεν την πόλιν και να θυσιάσωμεν τα υπάρχοντα μας, αλλά να μη εγκαταλείψωμεν ούτε τότε ακόμη το κοινόν συμφέρον των υπολειπομένων συμμάχων, και να μη διασκορπισθώμεν εδώ και εκεί, καθιστάμενοι ούτως άχρηστοι προς αυτούς. Τουναντίον, επεβιβάσθημεν εις τον στόλον μας και ηγωνίσθημεν χωρίς να μνησικακήσωμεν, λόγω του ότι σεις παρελείψατε να μας βοηθήσετε εγκαίρως. Ισχυριζόμεθα, επομένως, ότι σας επροσφέραμεν υπηρεσίαν μεγαλύτερον από εκείνην που ελάβαμεν. Τωόντι, όταν σεις ήλθατε προς βοήθειάν μας, δεν αφίσατε ερήμους τας πόλεις σας και σκοπός σας ακριβώς ήτο να ασφαλίσετε τας εστίας σας διά το μέλλον. Το ελατήριον που σας ώθησε ήτο φόβος δια τους εαυτούς σας περισσότερον παρά δι ημάς. Εν πάση περιπτώσει, δεν ήλθατε εις βοήθειάν μας, εφ’ όσον είμεθα σώοι. Ημείς, εξ εναντίας, ορμώμενοι από πόλιν, η οποία δεν υφίστατο πλέον, και αγωνιζόμενοι υπέρ της μόλις ελπιζομένης ανακτήσεώς της, εσυντελέσαμεν το καθ’ εαυτούς εις την ιδικήν σας όσον και την ιδικήν μας σωτηρίαν. Ενώ, εάν, φοβούμενοι την καταστροφήν της χώρας μας, εμιμούμεθα και ημείς άλλους, και επροσχωρούσαμεν εις τους Πέρσας κατά την αρχήν του πολέμου, ή εάν ακολούθως, θεωρούντες τους εαυτούς μας οριστικώς κατεστραμμένους, δεν ετολμούσαμεν να επιβιβασθώμεν επί του στόλου μας, καμμία πλέον δεν υπήρχε διά σας ανάγκη όπως με τον ανεπαρκή στόλον σας πολεμήσετε κατά θάλασσαν και οι Πέρσαι θα κατώρθωναν ανενόχλητοι να πραγματοποιήσουν τους σκοπούς των.

75. «Λαμβανομένης υπ’ όψιν, Λακεδαιμόνιοι, και της προθυμίας και της συνέσεως ως προς τας ληφθείσας αποφάσεις, που επεδείξαμεν τότε, είμεθα άρα γε άξιοι του τόσον μεγάλου φθόνου των Ελλήνων, τον οποίον επεσύραμεν ένεκα της ηγεμονίας που απεκτήσαμεν; Αλλά την ηγεμονίαν αυτήν δεν απεκτήσαμεν διά της βίας, αλλά μόνον αφού σεις δεν ηθελήσατε να μείνετε προς συνέχισιν του αγώνος κατά των υπολειφθεισών δυνάμεων του βαρβάρου, οι ίδιοι δε οι σύμμαχοι προσήλθαν και μας ικέτευσαν να αναλάβωμεν την αρχηγίαν των. Η προαγωγή της ηγεμονίας μας, εις το σημείον που έφθασε σήμερον, μας επεβλήθη κατ’ αρχάς από αυτήν την δύναμιν των πραγμάτων. Ο φόβος των βαρβάρων υπήρξε το κυριώτερον ελατήριόν μας, έπειτα η δόξα, και τελευταίον το συμφέρον. Και όταν άπαξ ευρέθημεν εκτεθειμένοι εις την απέχθειαν των πλείστων συμμάχων μας, μερικούς από τους όποιους και επαναστατήσαντας καθυπετάξαμεν, και όταν σεις είσθε όχι πλέον οι φίλοι, τους οποίους είχαμεν γνωρίσει, αλλά καχύποπτοι και κακώς διατεθειμένοι, δεν ενομίζαμεν ότι ημπορούσαμεν του λοιπού να χαλαρώσωμεν την αυστηρότητα, χωρίς να εκτεθώμεν εις μεγάλους κινδύνους. Διότι οι αποσπώμενοι από ημάς θα ήρχοντο προς το μέρος σας. Και κανείς δεν ημπορεί να κατηγορηθή, διότι ευρισκόμενος ενώπιον των μεγίστων κινδύνων ζητεί να εξασφαλίση τα συμφέροντα του.

76. «Σεις, εν πάση περιπτώσει, Λακεδαιμόνιοι, κατά την άσκησιν της ηγεσίας σας επί των Πελοποννησιακών πόλεων, εφροντίσατε να ρυθμίσετε τα πολιτεύματα των προς το συμφέρον σας. Και αν τότε ηθέλατε εμμείνει μέχρι τέλους εις την ηγεσίαν των συμμάχων και ηθέλατε γίνει απεχθείς λόγω της μακροτέρας ασκήσεως της, όπως εγίναμεν ημείς γνωρίζομεν καλώς, ότι δεν θα ήσθε ολιγώτερον δυσάρεστοι εις αυτούς, και ότι θα ηναγκάζεσθε να ασκήτε την επ’ αυτών εξουσίαν με ισχυράν πυγμήν, εάν δεν ηθέλατε να εκτεθήτε οι ίδιοι εις κινδύνους. Επομένως, δεν εκάμαμεν τίποτε το παράδοξον ή αντίθετον προς την ανθρωπίνην φύσιν, εάν εδέχθημεν την ηγεμονίαν προσφερομένην, και αφού

άπαξ την απεκτήσαμεν, αρνούμεθα να την παραιτήσωμεν, υπείκοντες εις τα ισχυρότατα των ελατηρίων - την δόξαν, τον φόβον και το συμφέρον. Ούτε άλλωστε πρώτοι ημείς εγκαινιάσαμεν τοιαύτην πολιτικήν, αλλ' ανέκαθεν έχει κρατήσει η αρχή ότι ο ασθενέστερος υποκύπτει εις την θέλησιν του ισχυρότερου. Και ημείς, εξ άλλου, νομίζομεν εαυτούς αξίους της ηγεσίας, και σεις μας εκρίνατε τοιούτους μέχρις ότου αιφνιδίως εσκέφθητε να προβάλετε τώρα τας αρχάς της δικαιοσύνης, ενώ πράγματι αποβλέπετε εις τα συμφέροντά σας. Ποτέ, τωόντι, άνθρωπος, εις τον οποίον παρουσιάσθη η ευκαιρία να απόκτηση κάτι διά της σκαιάς βίας, δεν παρέλειψε να το κάμη, προτιμήσας την δικαιοσύνην. Και είναι άξιοι επαίνου εκείνοι, οι οποίοι, παρασυρόμενοι από την φυσικήν εις τον άνθρωπον φιλοδοξίαν του ν' άρχη επί άλλων, ήθελαν δειχθή δικαιότεροι παρ' όσον επέτρεπεν εις αυτούς η δύναμις που διαθέτουν. Εάν άλλοι ήθελαν λάβει την θέσιν μας, θα απεδεικνύετο εξ αντιπαραβολής με πόσην μετριοπάθειαν ασκούμεν την ηγεμονίαν μας. Εν τούτοις, και αυτή ακόμη η επιείκεια μας επέσυρεν αδίκως εναντίον μας την κατάκρισιν μάλλον παρά τον έπαινον.

77. «Τωόντι, μολονότι εις τας επί τη βάσει των εμπορικών συμβάσεων διεξαγομένας ενώπιον των δικαστηρίων των συμμάχων δίκας, ευρισκόμεθα εις μειονεκτικήν απέναντί των θέσιν, ενώ εξ άλλου, εις τας δίκας τας δικαζομένας εις τας Αθήνας έχομεν καθιερώσει ισότητα δικαιωμάτων δι' ημάς και αυτούς, θεωρούμεθα, εν τούτοις, φιλόδικοι. Και κανείς από τους κατηγόρους μας δεν εξετάζει, διατί η μομφή αυτή της φιλοδικίας δεν απευθύνεται και εναντίον εκείνων, οι οποίοι, ασκούντες κυριαρχίαν αλλαχού, δεικνύουν ολιγωτέραν επιείκειαν απέναντι των υπηκόων των παρ' όσην ημείς. Εάν εξήταζαν, θα εύρισκαν τον λόγον της διαφοράς εις το γεγονός ότι ο δυνάμενος να μεταχειρισθή βίαν καμμίαν ανάγκην δεν έχει να προσφεύγη εις το δικαστήριον. Αλλά οι σύμμαχοί μας, συνηθισμένοι, όπως είναι, να επικοινωνούν προς ημάς ως ίσοι προς ίσους, εάν ποτέ θεωρήσουν ότι καμμία απόφασις ή άλλο εξαναγκαστικόν μέτρον που ελάβαμεν κατά την άσκησιν της κυριαρχικής μας εξουσίας, και το οποίον δεν ανταποκρίνεται προς τας προσδοκίας των, εζημίωσεν αυτούς οπωσδήποτε, αντί να ευγνωμονούν διότι τους επιτρέπομεν να έχουν τόσα πολλά, δυσανασχετούν διά το ολίγον που εστερήθησαν, περισσότερον παρά εάν εξ αρχής, θέτοντες κατά μέρος κάθε ιδέαν δικαιοσύνης, επλεονεκτούμεν άνευ προσχημάτων. Ενώ, εάν ενηργούμεν κατ' αυτόν τον τρόπον, ούτε αυτοί θα ημφισβήτουν ότι ο ασθενέστερος οφείλει να υποχωρή απέναντι του ισχυροτέρου. Πράγματι, φαίνεται ότι οι άνθρωποι οργίζονται περισσότερον οσάκις αδικούνται, παρά οσάκις υποκύπτουν εις βίαν. Διότι εις μεν την πρώτην περίπτωσιν θεωρούν ότι γίνονται θύματα της πλεονεξίας των ίσων προς αυτούς, εις δε την δεύτερον ότι υποτάσσονται εις τον ανώτερόν των. Το βέβαιον είναι ότι τα δεινότερα κακά, που τους επέβαλαν οι Πέρσαι, ηνείχοντο, την ιδικήν μας όμως ηγεμονίαν θεωρούν δυσβάστακτον. Και ευλόγως, διότι ο άρχων της ημέρας είναι πάντοτε απεχθής εις τους υπηκόους. Τουλάχιστον, διά σας δεν αμφιβάλλομεν ότι, εάν καθαιρούντες ημάς, ηθέλατε αναλάβει την ηγεμονίαν, θα εχάνατε ταχέως την εύνοιαν, την οποίαν οφείλετε εις τον προς ημάς φόβον, εφόσον ηθέλατε ακολουθήσει και τώρα ομοίαν πολιτικήν προς εκείνην, την οποίαν αφίσατε να διαφανή και εις την εποχήν που επ' ολίγον χρόνον αρχηγεύσατε εναντίον των Περσών. Διότι και τα ήθη και έθιμα που επικρατούν εις την Λακεδαίμονα είναι ασυμβίβαστα προς τα των άλλων λαών, και προς τούτοις καθείς από σας, όταν εξέρχεται από τα όρια της Λακεδαίμονος, ούτε προς αυτά συμμορφώνεται, ούτε προς εκείνα που επικρατούν εις την άλλην Ελλάδα.

78. «Μη προβήτε λοιπόν εις εσπευσμένας αποφάσεις, προκειμένου περί ζητήματος τόσον σπουδαίου, μήτε, επηρεαζόμενοι από γνώμας και κατηγορίας άλλων, αναλάβετε αγώνα,

του οποίου αι ταλαιπωρίαι θα είναι εντελώς ιδικαί σας. Οφείλετε να σταθμίσετε προηγουμένως πόσον μεγάλαι είναι αι πιθανότητες του να πλανηθή κανείς εις τους περί πολέμου υπολογισμούς του, πριν περιπλεχθήτε εις αυτόν. Διότι ο πόλεμος, παρατεινόμενος, καταντά να περιέρχεται συνήθως υπό την επιρροήν τυχαίων περιστατικών, επί των περιστατικών δε τούτων καμμίαν δεν ασκούμεν επίδρασιν ούτε σεις, ούτε ημείς, και ο κίνδυνος, τον οποίον αναλαμβάνει τις, άδηλον έχει την έκβασιν. Μη λησμονήτε ακόμη ότι οι ανθρώποι εισέρχονται εις τον πόλεμον αρχίζοντες από τα αμοιβαία κτυπήματα, εις τα οποία έπρεπε να προστρέχουν τελευταίον, και μόνον όταν έχουν ήδη αρχίσει αι ατυχίαι, προσφεύγουν εις τους λόγους. Αλλ’ αφού ούτε σεις, ούτε ημείς διεπράξαμεν ακόμη τοιούτο σφάλμα, συνιστώμεν επιμόνως,εφόσον εις την ελευθέραν εκλογήν αμφοτέρων απόκειται ακόμη να λάβωμεν ορθάς αποφάσεις, να μη διαρρήξετε την συνθήκην της ειρήνης, μήτε να παραβήτε τους όρκους σας, αλλά να λύσωμεν τας διαφοράς μας διά της δικαστικής οδού, σύμφωνα με την συνθήκην. Ειδεμή, επικαλούμενοι μάρτυρας τους θεούς, εις το όνομα των οποίων ωρκίσθημεν, θα προσπαθήσωμεν να τιμωρήσωμεν τους αιτίους του πολέμου με τα ίδια μέσα, των οποίων το παράδειγμα δίδετε σεις.»

Ιδιαιτέρα διάσκεψις των Λακεδαιμονίων

79. Τοιαύτα περίπου είπαν οι Αθηναίοι. Οι Λακεδαιμόνιοι, αφού ήκουσαν και τας κατηγορίας των συμμάχων εναντίον των Αθηναίων και την απάντησιν των τελευταίων, απομακρύναντες όλους τους άλλους, ήρχισαν διασκεπτόμενοι κατ’ ιδίαν περί της καταστάσεως. Και η γνώμη των περισσοτέρων συνέπιπτεν ότι οι Αθηναίοι ήσαν ένοχοι αδικίας, χωρίς να υπάρχη ανάγκη περαιτέρω αποδείξεων, και ότι έπρεπε ν’ αρχίση ο πόλεμος όσον το δυνατόν ταχύτερον. Αλλ’ ο βασιλεύς των Αρχίδαμος, ο οποίος εθεωρείτο ανήρ ικανός και σώφρων, προχωρήσας εις το βήμα, ωμίλησε ως εξής.

Λόγος του βασιλέως Αρχιδάμου

80. «Και ο ίδιος, Λακεδαιμόνιοι, έχω ήδη πείραν πολλών πολέμων, και βλέπω παρόντας εδώ άνδρας της αυτής με εμέ ηλικίας και της αυτής επομένως πείρας, ώστε κανείς να μη επείγεται προς πόλεμον ούτε από απειρίαν, όπως θα συνέβαινεν εις πολλούς, ούτε διότι θεωρεί αυτόν πράγμα καλόν και απηλλαγμένον κινδύνων. Ότι, άλλωστε, ο πόλεμος, περί του οποίου διασκέπτεσθε την στιγμήν ταύτην, μέλλει ν’ αποβή σπουδαιότατος, θέλετε πεισθή εάν σκεφθήτε νηφαλίως. Διότι απέναντι μεν των Πελοποννησίων συμμάχων μας και των γειτόνων μας, η στρατιωτική μας δύναμις είναι ισόπαλος, και δυνάμεθα ταχέως να φθάσωμεν οπουδήποτε παρουσιασθή ανάγκη. Αλλ’ εναντίον ανθρώπων, των οποίων η χώρα κείται μακράν, και οι οποίοι εκτός τούτων είναι εμπειρότατοι εις τα ναυτικά, και άριστα παρεσκευασμένοι καθ’ όλα τα λοιπά, έχοντες και πλούτον ιδιωτικόν και δημόσιον, και πλοία, και ίππους, και όπλα, και πληθυσμόν μεγαλύτερον παρ’ όσος δύναται να ευρεθή εις οιανδήποτε άλλην Ελληνικήν χώραν, ακόμη δε και συμμάχους πολλούς φόρου υποτελείς, εναντίον τοιούτων ανθρώπων, λέγω, πώς ημπορούμεν ν’ αναλάβωμεν πόλεμον απερισκέπτως, και πού στηριζόμενοι να ορμήσωμεν απαράσκευοι; Εις τον στόλον μας; Αλλ’ είμεθα κατώτεροι από αυτούς, και διά ν’ ασκηθώμεν και καταστώμεν ικανοί ν’ αντιπαραταχθώμεν εναντίον των θ’ απαιτηθή πολύς χρόνος. Εις τα χρήματα μας; Αλλ’ αυτά μας λείπουν ακόμη περισσότερον, και ούτε δημόσιον θησαυρόν έχομεν, ούτε χρήματα διαθέσιμα εις τα ιδιωτικά μας ταμεία, όπως συνεισφέρωμεν.

81. «Ίσως μερικοί ενθαρρύνονται από την υπεροχήν μας εις οπλισμόν και αριθμόν ανδρών, η οποία θα επιτρέπη να ερημώνωμεν την γην των δι’ επανειλημμένων επιδρομών. Αλλ’ η κυριαρχία των Αθηναίων εκτείνεται και επί άλλης πολλής γης και θα είναι εις θέσιν να

εισάγουν διά θαλάσσης κάθε τι που τους χρειάζεται. Εάν, εξ άλλου, αποπειραθώμεν να παρασύρωμεν εις επανάστασιν τους συμμάχους των, θα γίνη ανάγκη να βοηθήσωμεν και αυτούς διά στόλου, αφού είναι νησιώται κατά το πλείστον. Ποίου είδους πόλεμον θα διεξαγάγωμεν λοιπόν ενάντιοι των; Διότι, εάν ούτε κατά θάλασσαν επικρατήσωμεν, ούτε αφαιρέσωμεν από αυτούς τας προσόδους, με τας οποίας συντηρούν τον στόλον των, ημείς θα βλαφθώμεν περισσότερον. Και εις τοιαύτην περίστασιν, ούτε έντιμον ειρήνην θα ημπορούμεν του λοιπού να συνομολογήσωμεν, εάν ιδίως θεωρηθώμεν ημείς μάλλον παρά εκείνοι ως αίτιοι του πολέμου. Διότι δεν πρέπει να παρασυρώμεθα από την κοινώς διαδεδομένην ελπίδα ότι εάν δενδροτομήσωμεν την γην των, ο πόλεμος θα τερματισθή ταχέως. Φοβούμαι δε μάλλον μήπως κληροδοτήσωμεν αυτόν και εις τα τέκνα μας. Διότι το αίσθημα της αυτοπεποιθήσεως, το οποίον εμπνέει τους Αθηναίους, δεν είναι πιθανόν ν' αφίση αυτούς ούτε την ελευθερίαν των να θυσιάσουν χάριν της γης των, ούτε ως πρωτόπειροι να καταληφθούν από πανικόν ένεκα του πολέμου.

82. «Δεν συνιστώ, εν τούτοις, ν' αφίσωμεν ασυγκίνητοι τους Αθηναίους να βλάπτουν τους συμμάχους μας, και να μη τους αφαιρέσωμεν την προσωπίδα, ενώ μηχανορραφούν εναντίον των. Υποστηρίζω, όμως, ότι πρέπει να μη προσφύγωμεν ακόμη εις τα όπλα, αλλά να στείλωμεν πρέσβεις, οι οποίοι να κάμουν παραστάσεις, χωρίς να εξηγήσουν σαφώς, εάν προτιθέμενα να ανεχθώμεν τας αδικίας των ή να φθάσωμεν μέχρι πολέμου. Εν τω μεταξύ, ας αρχίσωμεν να ετοιμαζώμεθα, όχι μόνον εξασφαλίζοντες συμμάχους, οπουδήποτε εύρωμεν αυτούς, είτε μεταξύ των Ελλήνων, είτε μεταξύ των βαρβάρων, οι οποίοι θα συμπληρώσουν την εις πλοία και χρήματα ανεπαρκή δύναμιν μας (διότι, όσοι, όπως ημείς τώρα, γινόμενα θύματα της επιβουλής των Αθηναίων, δεν ημπορούμεν να κατηγορηθώμεν ότι χάριν της σωτηρίας μας προσλαμβάνομεν την βοήθειαν όχι Ελλήνων μόνον, αλλά και βαρβάρων), αλλά και εκμεταλλευόμενοι όσον ημπορούμεν τους εγχώριους πόρους. Και αν μεν φαίνωνται διατεθειμένοι να λάβουν υπ' όψιν τας παραστάσεις μας, τίποτε το καλύτερον. Ειδεμή, μετά παρέλευσιν δύο η τριών ετών, θα είμεθα ήδη καλύτερον παρεσκευασμένοι να επιτεθώμεν εναντίον των, εάν το αποφασίσωμεν. Ίσως, άλλωστε, οι Αθηναίοι, βλέποντες ότι ηρχίσαμεν ήδη τας παρασκευάς μας και ότι οι λόγοι μας ανταποκρίνονται προς αυτάς, έστω και συγκεκαλυμμένους, ευκολώτερον θα υποχωρήσουν, εφόσον και η γη των θα είναι ακόμη ανέπαφος και έχουν ν' αποφασίσουν περί αγαθών υπαρχόντων και όχι κατεστραμμένων ήδη. Διότι την γην των δεν πρέπει να θεωρήσετε ως άλλο τι παρά ως ενέχυρον, το όποιον κρατείτε, και το οποίον αξίζει τόσον περισσότερον όσον καλύτερον είναι καλλιεργημένον. Το ενέχυρον αυτό πρέπει να φείδεστε όσον ημπορείτε περισσότερον καιρόν, και να μη περιάγετε τους κυρίους αυτού εις απόγνωσιν, καθιστώντες έτσι την αντίστασίν των πλέον πείσμονα. Διότι εάν, εξωθούμενοι από τας αιτιάσεις των συμμάχων μας, δενδροτομήσωμεν την Αττικήν, πριν παρασκευασθώμεν επαρκώς, προσέξατε μήπως ενεργήσωμεν κατά τρόπον, ο οποίος θα επισύρη μεγαλύτερας δυσκολίας και ταπεινώσεις διά την Πελοπόννησον. Καθόσον αιτιάσεις είτε πόλεων, είτε ιδιωτών δύνανται να εξομαλυνθούν. Αλλ' όταν ολόκληρος η ομοσπονδία μας, χάριν συμφερόντων μερικών εκ των μελών της, αναλάβη άπαξ πόλεμον, του οποίου την έκβασιν κανείς δεν ημπορεί να προΐδη, δεν είναι εύκολον να τον τερματίση εντίμως.

83. «Και κανείς μη θεωρήση ανανδρίαν το ότι τόσαι πολλαί πόλεις διστάζουν να επιτεθούν εναντίον μιας. Διότι και εκείνοι έχουν συμμάχους όχι ολιγωτέρους, οι οποίοι μάλιστα καταβάλλουν φόρον εις αυτούς, και ο πόλεμος διεξάγεται ολιγώτερον διά των όπλων και περισσότερον διά των χρημάτων, τα οποία καθιστούν τα όπλα τελεσφόρα, προ πάντων

όταν γίνεται εκ μέρους χερσαίας δυνάμεως εναντίον ναυτικής. Ας εξεύρωμεν λοιπόν τ' αναγκαία χρηματικά μέσα, και ας μη παρασυρώμεθα ποοώρως από τους λόγους των συμμάχων. Ημείς, οι οποίοι θα φέρωμεν το μεγαλύτερον μέρος της ευθύνης διά την καλήν ή κακήν έκβασιν του πολέμου, ημείς οφείλομεν και να υπολογίσωμεν με την ησυχίαν μας τας καλάς ή κακάς συνεπείας του.

84. «Ούτε πρέπει να εντρέπεσθε διά την βραδύτητα και αναβλητικότητα, διά την οποίαν κυρίως μας μέμφονται. Διότι η σπουδή περί την έναρξιν του πολέμου θα συνετέλει εις τον βραδύτερον τερματισμόν του, λόγω του ότι θ' ανελαμβάναμεν αυτόν απαράσκευοι. Μη λησμονήτε, άλλωστε, ότι κατοικούμεν πόλιν ελευθέραν πάντοτε και χαίρουσαν εξόχως αγαθής φήμης, και η βραδύτης και αναβλητικότης, διά την οποίαν μας κατηγορούν, ημπορεί πραγματικώς να είναι λελογισμένη νηφαλιότης. Εις την πολιτικήν αυτήν οφείλομεν το ότι ούτε αι ευτυχίαι μας καθιστούν αυθάδεις, ούτε αι ατυχίαι μας ταπεινώνουν όσον άλλους. Εάν κανείς προσπαθή δι' επαίνων να μας εξωθήση εναντίον της γνώμης μας εις κινδυνώδεις επιχειρήσεις, δεν παρασυρόμεθα από την γοητείαν των λόγων του. Εάν τυχόν όμως ζητή κανείς να μας εξωθήση διά μομφών, ούτε οργιζόμεθα, ούτε μεταβάλλομεν διά τούτο ευκολώτερα γνώμην. Η νηφαλιότης, εξ άλλου, μας καθιστά γενναίους εις τον πόλεμον και συνετούς εις τα συμβούλια. Γενναίους μεν, διότι εκ της νηφαλιότητος απορρέει η σύνεσις και εκ ταύτης πάλιν η ευψυχία, Συνετούς δε, καθόσον ανατρεφόμεθα αφ' ενός μεν όχι τόσον τελείως, ώστε να περιφρονούμεν τους νόμους, αφ' ετέρου δε με τόσον αυστηράν πειθαρχίαν, ώστε να μη παρακούωμεν αυτούς. Η ανατροφή μας δεν μας μεταδίδει αφθονίαν ανωφελών γνώσεων, ώστε να επικρίνωμεν μεν δι' ωραίων λόγων τας παρασκευάς των εχθρών, να είμεθα όμως ανίκανοι να συμμορφώνωμεν τα έργα προς τους λόγους μας. Τουναντίον πιστεύομεν ότι οι άλλοι είναι εξ ίσου με ημάς προνοητικοί και ότι το στοιχείον της τύχης δεν ημπορεί να καθορισθή διά λόγων. Διά τούτο οφείλομεν ν' αρχίσωμεν ετοιμαζόμενοι πραγματικώς, ως να είχαμεν να κάμωμεν με ανθρώπους ορθοφρονούντας, και να μη εξαρτώμεν τας ελπίδας μας από ενδεχόμενα σφάλματα εκείνων, αλλ' από τ' ασφαλή μέτρα, τα οποία ημείς θα λάβωμεν εγκαίρως. Ούτε πρέπει να νομίζετε ότι διαφέρει πολύ άνθρωπος από άνθρωπον, αλλά να θεωρήτε άριστον εκείνον που έχει ανατροφή εις την μεγαλυτέραν πειθαρχίαν.

85. «Τας μεθόδους λοιπόν αυτάς, τας οποίας οι πατέρες μας μας εκληροδότησαν, και τας οποίας ημείς συνεχίζομεν με διαρκή μας ωφέλειαν, δεν πρέπει να εγκαταλείψωμεν. Δεν είναι ορθόν εις διάστημα ολίγων ωρών να λάβωμεν εσπευσμένας αποφάσεις, όταν από αυτάς διακινδυνεύωνται πολλαί υπάρξεις, πολλά χρήματα, πολλαί πόλεις, και πολλή δόξα, αλλ' οφείλομεν να σκεφθώμεν ησύχως. Εις ημάς δε περισσότερον, παρά εις άλλους, είναι επιτετραμμένον να μη σπεύσωμεν, ακριβώς διότι είμεθα ισχυροί. Και τώρα ας στείλωμεν πρέσβεις εις τας Αθήνας, διά να κάμουν παραστάσεις περί της Ποτειδαίας, και παραστάσεις περί όσων άλλων οι σύμμαχοι ισχυρίζονται ότι αδικούνται, τόσον μάλλον καθόσον οι Αθηναίοι είναι έτοιμοι να υποβληθούν εις διαιτησίαν, και δεν είναι ορθόν να επιτίθεται κανείς κατά του δεχομένου διαιτητικήν κρίσιν, ως τάχα ενόχου αδικίας. Εν τω μεταξύ, προβήτε εις τας αναγκαίας διά τον πόλεμον παρασκευάς. Τοιαύτη πολιτική θα είναι αρίστη διά σας και φοβερωτάτη διά τους εχθρούς σας.» Έτσι ωμίλησεν ο Αρχίδαμος. Ο Σθενελάδας, εξ άλλου, ένας από τους τότε εφόρους, προχωρήσας εις το βήμα, ωμίλησε προς την συνέλευσιν των Λακεδαιμονίων ως εξής:

Λόγος του εφόρου Σθενελάδα

86. «Τους μακρούς λόγους των Αθηναίων δεν εννοώ. Διότι, ενώ επήνεσαν πολύ τους εαυτούς των, καθόλου δεν ημφισβήτησαν ότι αδικούν τους συμμάχους μας και την

Πελοπόννησον. Και όμως εάν, όπως ισχυρίζονται, συμπεριεφέρθησαν καλώς εναντίον των Περσών, και τώρα κακώς προς ημάς, είναι άξιοι διπλής τιμωρίας, διότι από καλοί μετεβλήθησαν εις κακούς. Ημείς, τουναντίον, είμεθα οι ίδιοι, και τότε και τώρα, και εάν σωφρονούμεν, δεν θα επιτρέψωμεν ν' αδικούνται οι σύμμαχοί μας, ούτε θ' αναβάλωμεν να βοηθήσωμεν αυτούς, αφού ούτε αυτοί ημπορούν ν' αναβάλουν τας ταλαιπωρίας των. Διότι, εάν άλλοι έχουν άφθονα χρήματα και πλοία και ίππους, έχομεν και ημείς γενναίους συμμάχους, τους οποίους οφείλομεν να μη παραδώσωμεν εις χείρας των Αθηναίων. Ούτε πρέπει να ζητούμεν την λύσιν της προς αυτούς διαφοράς διά δικαστικής προσφυγής και διά λόγων, αφού και οι σύμμαχοί μας δεν βλάπτονται απλώς με λόγους, αλλά πρέπει να τους βοηθήσωμεν χωρίς καμμιάν αναβολήν και με όλην μας την δύναμιν. Ούτε πρέπει να μας συμβουλεύουν να χάνωμεν τον καιρόν μας διασκεπτόμενοι, ενώ αδικούμεθα. Τουναντίον εκείνοι, οι οποίοι μελετούν αδικίαν, οφείλουν, προ πάντων, να διασκέπτωνται επί πολύ. Ψηφίσατε λοιπόν, Λακεδαιμόνιοι, υπέρ του πολέμου, αξίως της Σπάρτης, και μήτε εις τους Αθηναίους επιτρέψετε να γίνουν ακόμη μεγαλύτεροι, μήτε τους συμμάχους καταπροδώσετε, αλλά με την βοήθειαν των θεών ας αναλάβωμεν τον αγώνα κατά των αδικούντων.»

Γνώμη των Σπαρτιατών περί παραβιάσεως της τριακονταετούς συνθήκης υπό των Αθηναίων

87. Αφού ωμίλησεν ο Σθενελάδας, έθεσε το ζήτημα εις την ψήφον της συνελεύσεως των Λακεδαιμονίων υπό την ιδιότητά του ως εφόρου. Αλλ' επειδή η απόφασις λαμβάνεται διά βοής και όχι διά ψήφου, ο Σθενελάδας εδήλωσεν ότι δεν διακρίνει ποία βοή είναι μεγαλυτέρα, και επιθυμών να εξωθήση αυτούς περισσότερον προς πόλεμον διά φανεράς εκδηλώσεως της γνώμης των, είπε: «Όσοι από σας, Λακεδαιμόνιοι, φρονείτε ότι έχει παραβιασθή η Τριακονταετής συνθήκη και ότι οι Αθηναίοι αδικούν, σηκωθήτε και σταθήτε εις το μέρος εκείνο» (και έδειξεν ωρισμένον μέρος), «όσοι δε πάλιν φρονείτε το εναντίον εις το άλλο μέρος.» Εσηκώθησαν τότε και εχωρίσθησαν εις δύο, και εκείνοι, οι οποίοι έκριναν ότι είχε παραβιασθή η συνθήκη, ήσαν πολύ περισσότεροι. Προσκαλέσαντες, ως εκ τούτου, τους συμμάχους, ανεκοίνωσαν ότι αυτοί μεν θεωρούν ότι οι Αθηναίοι αδικούν, αλλ' ότι επιθυμούν να συγκαλέσουν όλους τους συμμάχους και να θέσουν το ζήτημα εις την ψήφον των, ώστε ο πόλεμος, εάν ψηφισθή, να είναι αποτέλεσμα κοινής αποφάσεως. Και οι μεν παρόντες σύμμαχοι, αφού κατέληξαν εις τας αποφάσεις αυτάς, ανεχώρησαν εις τα ίδια, ακολούθως δε και οι Αθηναίοι, αφού εξετέλεσαν την αποστολήν, διά την οποίαν είχαν έλθει. Η απόφασις αυτή της συνελεύσεως περί της διαρρήξεως της Τριακονταετούς συνθήκης έγινε το δέκατον τέταρτον έτος μετά την κατόπιν του Ευβοϊκού πολέμου συνομολόγησίν της.

88. Οι Λακεδαιμόνιοι εψήφισαν ότι η συνθήκη είχε παραβιασθή και ότι επεβάλλετο ο πόλεμος, όχι τόσον παρασυρθέντες από τους λόγους των συμμάχων, όσον εκ φόβου μήπως η δύναμις των Αθηναίων αυξηθή έτι μάλλον, διότι έβλεπαν ότι το μεγαλύτερον μέρος της Ελλάδος ήτον ήδη υποχείριον εις αυτούς.

Ανάδειξις των Αθηνών εις μεγάλην δύναμην (479-432πΧ) (89-118)

Οχύρωσις των Αθηνών παρά την αντίδρασιν της Σπάρτης

89. Έρχομαι τώρα να εκθέσω τον τρόπον, κατά τον οποίον οι Αθηναίοι ανήλθαν εις την περιωπήν μεγάλης Δυνάμεως. Αφού οι Πέρσαι, νικηθέντες κατά θάλασσαν και κατά ξηράν από τους Έλληνας, απεσύρθησαν από την Ευρώπην, και όσοι απ' αυτούς κατέφυγαν με τον στόλον των εις την Μυκάλην κατεστράφησαν εκεί, ο Λεωτυχίδης, βασιλεύς των

Λακεδαιμονίων, ο οποίος ήτο αρχηγός των Ελλήνων εις την Μυκάλην, επέστρεψεν εις τα ίδια με τους Πελοποννησίους συμμάχους. Οι Αθηναίοι, όμως, και όσοι από την Ιωνίαν και τον Ελλήσποντον είχαν ήδη αποσκιρτήσει από τον βασιλέα και είχαν συμμαχήσει με αυτούς, επιμείναντες ήρχισαν να πολιορκούν την Σηστόν, την οποίαν κατείχαν οι Πέρσαι, και διαχειμάσαντες την εκυρίευσαν, εγκαταλειφθείσαν από τους βαρβάρους. Και μετά τούτο απέπλευσαν από τον Ελλήσποντον, έκαστος εις τα ίδια. Οι δε Αθηναίοι, ευθύς μετά την εκκένωσιν της χώρας των από τους βαρβάρους. ήρχισαν να επαναφέρουν οπίσω τα τέκνα και τας γυναίκας και τα περισωθέντα κινητά των πράγματα, από εκεί όπου τα είχαν τοποθετήσει χάριν ασφαλείας, και ητοιμάζοντο διά την ανοικοδόμησιν της πόλεως και των τειχών της. Διότι και από τον περίβολον του τείχους μικρά μόνον τμήματα έμειναν όρθια και αι περισσότεροι οικίαι είχαν ερειπωθή, ολίγαι δε μόνον περιεσώθησαν, εις τας οποίας είχαν καταλύσει οι επιφανέστεροι των Περσών.

90. Αλλ’ οι Λακεδαιμόνιοι, προβλέποντες το μέλλον, απέστειλαν εσπευσμένως πρεσβείαν, εν μέρει μεν διότι και οι ίδιοι θα επροτιμούσαν ούτε οι Αθηναίοι, ούτε καμμία άλλη πόλις να έχη τείχη, προ πάντων, όμως, διότι οι σύμμαχοι τους παρώτρυναν προς τούτο, διότι εφοβούντο και το μέγεθος του στόλου των Αθηναίων, ο οποίος πριν ήτο μικρός, και την τόλμην, την οποίαν επέδειξαν κατά τον Περσικόν πόλεμον. Ηξίωσαν, ως εκ τούτου, οι πρέσβεις των να μη ανεγείρουν το τείχος, αλλά τουναντίον να συνεργασθούν μαζί των διά να κατεδαφίσουν τα τείχη και των άλλων εκτός της Πελοποννήσου πόλεων, όσαι είχαν ήδη τοιαύτα,χωρίς να φανερώσουν καθόλου προς τους Αθηναίους τους αληθείς σκοπούς των αλλ’ υποστηρίζοντες ότι κατ’ αυτόν τον τρόπον, εάν ο βάρβαρος ήθελε προβή εις νέαν επιδρομήν, δεν θα είχεν ωχυρωμένον μέρος, το οποίον να χρησιμοποιήση ως ορμητήριον, όπως κατά τον τελευταίον πόλεμον τας Θήβας. Η Πελοπόννησος, υπεστήριζαν, επήρκει δι’ όλους και ως καταφύγιον και ως ορμητήριον. Οι Αθηναίοι, κατά πρότασιν του Θεμιστοκλέους, αφού ήκουσαν τους Λακεδαιμονίους, απήντησαν ότι θα στείλουν εις αυτούς πρέσβεις, όπως συζητήσουν το ζήτημα, και έτσι απηλλάγησαν από την παρουσίαν των. Ο Θεμιστοκλής μετά τούτο συνέστησε να τον αποστείλουν άνευ αναβολής εις την Λακεδαίμονα και να εκλέξουν εκτός απ’ αυτόν και άλλους πρέσβεις, τους οποίους όμως να μη στείλουν αμέσως, αλλά να επιβραδύνουν την αποστολήν των, έως ότου ανεγείρουν το τείχος μέχρι του ύψους που είναι απολύτως αναγκαίον διά να μάχεται κανείς απ’ αυτό εκ του ασφαλούς. Συγχρόνως συνέστησε να επιδοτούν όλοι ανεξαιρέτως οι ευρισκόμενοι εις την πόλιν, και άνδρες και γυναίκες και παιδία, χωρίς να φείδονται χάριν της κατασκευής του τείχους ούτε ιδιωτικά, ούτε δημόσια κτίρια, αλλά κατεδαφίζοντες όλα όσα ημπορούν να χρησιμεύσουν διά το έργον των. Ο Θεμιστοκλής, αφού έδωσε τας οδηγίας αυτάς και εδήλωσεν ότι δι’ όλα τα άλλα αυτός ο ίδιος θα φροντίση, ανεχώρησεν. Όταν έφθασεν, εν τούτοις, εις την Λακεδαίμονα, δεν παρουσιάζετο προς τους άρχοντας, αλλ’ εχρονοτρίβει υπό διαφόρους προφάσεις, και όταν κανείς από τους εν τέλει ήθελε τον ερωτήσει, διά ποίον λόγον δεν παρουσιάζεται εις την κυβέρνησιν, έλεγεν ότι περιμένει τους συμπρέσβεις, οι οποίοι καθυστέρησαν ένεκα μερικών ασχολιών, αλλ’ ότι επερίμενεν ότι θα φθάσουν όσον ούπω, και ηπόρει μάλιστα πως δεν έφθασαν ακόμη.

91. Ένεκα της προς τον Θεμιστοκλή φιλίας, οι Λακεδαιμόνιοι άρχοντες ήσαν διατεθειμένοι να πιστεύουν τους λόγους του αυτούς. Επειδή όμως όλοι οι άλλοι ταξειδιώται που έφταναν εβεβαίωναν ωρισμένως όχι μόνον ότι το τείχος εκτίζετο, αλλ’ ότι είχεν ήδη φτάσει και εις αρκετόν ύψος, δεν είχαν κανένα λόγον ν’ αμφιβάλλουν περί τούτου. Και επειδή ο Θεμιστοκλής εννόησε τούτο, τους συνέστησε να μη παρασύρονται από πληροφορίας του ενός και του άλλου, αλλά να στείλουν μάλλον επιτροπήν από τίμιους συμπολίτας των, οι

οποίοι ν’ αναφέρουν πιστώς το αποτέλεσμα της αυτοπρόσωπου εξετάσεως των. Έστειλαν τωόντι τοιαυτήν επιτροπήν, αλλα και ο Θεμιστοκλής εστειλε κρυφίως αγγελιαφόρον εις Αθήνας και εσύστησε να τους κρατήσουν εκεί με τον πλέον εύσχημον τρόπον και να μη τους αφήσουν να φύγουν πριν αυτός με τους συμπρέσβεις του επιστρέψουν. Διότι, εν τω μεταξύ, είχαν έλθει προς συνάντησίν του και οι συμπρέσβεις του, ο Αβρώνιχος, υιός του Λυσικλέους και ο Αριστείδης, υιός του Λυσιμάχου, φέροντες την είδησιν, ότι το τείχος είχεν υψωθή αρκετά, και εφοβείτο μήπως οι Λακεδαιμόνιοι, μανθάνοντες την αλήθειαν, εμποδίσουν την αναχώρησίν των. Ως εκ τούτου, και οι Αθηναίοι εκράτησαν τους πρέσβεις, σύμφωνα με τας οδηγίας που είχαν λάβει, και ο Θεμιστοκλής παρουσιάσθη εις τους Λακεδαιμονίους και τους είπεν επί τέλους φανερά ότι η πόλις των Αθηνών είχε τειχισθή ήδη, εις τρόπον ώστε να είναι εις θέσιν να παρέχη ασφάλειαν εις τους κατοίκους της, και ότι εάν οι Λακεδαιμόνιοι ή οι σύμμαχοί των ήθελαν να πέμψουν πρέσβεις προς αυτούς διά κανέν ζήτημα, ώφειλαν του λοιπού να έρχωνται προς αυτούς ως προς άνδρας ικανούς να εννοούν όχι μόνον το ιδικόν των, αλλά και το κοινόν συμφέρον. Διότι και όταν εθεώρησαν ότι επεβάλλετο να εγκαταλείψουν την πόλιν και να επιβούν εις τα πλοία -είπαν οι πρέσβεις- απεφάσισαν το τόλμημα τούτο χωρίς να ζητήσουν την γνώμην των, και οσάκις, εξ άλλου, αι, δύο πόλεις συνήρχοντο εις κοινήν σύσκεψιν, κανείς άλλος δεν έδειξε περισσοτέραν απ’ αυτούς ορθοφροσύνην. Συνεπώς έκριναν και τώρα ότι επεβάλλετο να έχη η πόλις των τείχος και ότι τούτο θ’ αποβή ωφελιμώτατον και διά τους πολίτας της ιδιαιτέρως και διά τους συμμάχους γενικώς. Διότι, χωρίς ισοδύναμον στρατιωτικήν παρασκευήν, η γνώμη των εις τα συμβούλια της ομοσπονδίας δεν ημπορεί να έχη την ιδίαν ακριβώς βαρύτητα. Διά τούτο, είπεν, ή όλοι οι σύμμαχοι πρέπει να μένουν ατείχιστοι ή να κρίνουν και την ανέγερσιν του Αθηναϊκού τείχους ως δικαιολογημένην.

92. Οι Λακεδαιμόνιοι, ακούσαντες τους λόγους αυτούς, δεν εφανέρωσαν αγανάκτησιν εναντίον των Αθηναίων, αφού άλλωστε τους ποέσβεις των έστειλαν δήθεν, όχι διά να εμποδίσουν το έργον, αλλά διά να τους ειπούν συμβουλευτικώς την γνώμην των, συγχρόνως όμως διότι οι Αθηναίοι, ένεκα του ζήλου που είχαν επιδείξει κατά τους Περσικούς πολέμους, ήσαν κατά την εποχήν εκείνην παρά πολύ προσφιλείς πρός αυτούς. Εδυσανασχέτουν όμως διά την αποτυχίαν του σκοπού των χωρίς να το δείχνουν. Ως εκ τούτου οι πρέσβεις των δύο μερών επέστρεψαν εις τα ίδια, χωρίς αμοιβαίας αντεγκλήσεις.

93. Κατ’ αυτόν τον τρόπον ετείχισαν οι Αθηναίοι την πόλιν εις ολίγον διάστημα χρόνου, και σήμερον ακόμη είναι φανερόν ότι η ανοικοδόμησις εγινε βιαστικά. Διότι εις την βάσιν έχουν τοποθετηθή παντός είδους λίθοι, χωρίς εις μερικά σημεία να έχουν υποστή την απαιτουμένην επεξεργασίαν διά να προσαρμόζωνται, αλλά εις την κατάστασιν που επροσκομίζοντο εκάστοτε διά τους εργάτας, και πολλαί επιτάφιοι στήλαι και πολλοί λίθοι, επεξειργασμένοι ήδη δι’ άλλας χρήσεις, εχρησιμοποιήθησαν εις την οικοδομήν. Διότι ο περίβολος του τείχους έλαβε μεγαλυτέραν έκτασιν παρά πριν προς όλας τας διευθύνσεις της πόλεως, και διά τούτο επειγόμενοι έβαζαν χέρι εις κάθε τι αδιακρίτως. Ο Θεμιστοκλής, άλλωστε, έπεισεν αυτούς να συμπληρώσουν επειγόντως τα εργα του Πειραιώς, των οποίων έναρξις είχε γίνει κατά την διάρκειαν του έτους που ήτο Άρχων εις τας Αθήνας, καθόσον εθεώρει ότι όχι μόνον η θέσις του Πειραιώς, με τους τρεις φυσικούς του λιμένας, ήτο εξαιρετική, αλλά και ότι οι Αθηναίοι, αφού έγιναν ήδη ναυτικοί, ευρίσκοντο εις θέσιν πλεονεκτικήν, όπως αυξήσουν την δύναμίν των. Αυτός, τωόντι, πρώτος εξέφρασε την τολμηράν γνώμην, ότι πρέπει να επιδοτούν εις την θάλασσαν, και έτσι μαζί με την κατασκευήν των τειχών, έθετεν άνευ αναβολής και τα θεμέλια της ηγεμονίας των. Το πάχος του τείχους, που περιέβαλλε τον Πειραιά, το οποίον και σήμερον ακόμη φαίνεται, εκτίσθη

σύμφωνα με την γνώμην του. Δύο, πράγματι, άμαξαι διεσταυρώνοντο επ' αυτού κατά την μεταφοράν των λίθων. Εντός δε του τείχους δεν υπήρχαν ούτε χάλικες, ούτε πηλός, αλλά το όλον πάχος απετελείτο από μεγάλους πελεκητούς τετραγώνους λίθους, συνηρμοσμένους και συνδεδεμένους προς αλλήλους εις την εξωτερικήν πλευράν του τείχους διά σιδήρου και μολύβδου. Αλλά το ύψος δεν επέρασε το ήμισυ περίπου του αρχικού του σχεδίου. Σκοπός του, τωόντι, ήτο όπως διά του ύψους και του πάχους του τείχους αποτρέπη τας επιθέσεις των εχθρών. Εξ άλλου, ενόμιζεν ότι ολίγοι ανδρες, και από τους ολιγώτερον χρησίμους διά μάχιμον υπηρεσίαν, θα ήσαν αρκετοί προς φύλαξίν του, ενώ οι λοιποί θα επέβαιναν επί του στόλου. Διότι ο Θεμιστοκλής την προσοχήν είχε προ πάντων εστραμμένην εις τον στόλον, καθόσον, ως φρονώ, είχε παρατηρήσει ότι η επιδρομή του Περσικού στρατού ήτο ευκολωτέρα διά θαλάσσης παρά διά ξηράς. Και διά τούτο εθώρει τον Πειραιά χρησιμώτερον παρά την άνω πόλιν, και επανειλημμένως συνεβούλευσε τους Αθηναίους, εάν τυχόν ποτέ υποστούν μεγάλην πίεσιν κατά ξηράν, να κατέλθουν εις αυτόν και αντιταχθούν με τον στόλον εναντίον όλων των αντιπάλων των.

Εκστρατεία των Ελλήνων υπό τον Σπαρτιάτην Παυσανίαν κατά των Περσών

94. Ενώ τοιουτοτρόπως οι Αθηναίοι, ευθύς μετά την αναχώρησιν των Περσών, ανήγειραν τα τείχη της πόλεως των και ηςχολούντο με την κατασκευήν των λοιπών έργων, ο Παυσανίας, υιός του Κλεομβρότου, εστάλη από την Λακεδαίμονα με είκοσι Πελοποννησιακά πλοία, ως αρχηγός Ελληνικών δυνάμεων. Εις την εκστρατείαν μετείχαν και οι Αθηναίοι με τριάντα πλοία, και ικανός αριθμός από τους άλλους συμμάχους. Και πρώτον διηυθύνθησαν εναντίον της Κύπρου, της οποίας υπέταξαν το μεγαλύτερον μέρος. Έπειτα εναντίον του Βυζαντίου, το οποίον κατείχετο από τους Πέρσας, και το εκυρίευσαν κατόπιν πολιορκίας.

Ανάκλησις του Παυσανίου και ανάληψις της αρχηγίας υπό των Αθηναίων

95. Αλλ' επειδή ο Παυσανίας, κατά την διάρκειαν της αρχηγίας του αυτής, ήρχισε να συμπεριφέρεται με βιαιότητα, οι Έλληνες εδυσανασχέτουν και προ πάντων οι Ίωνες και όσοι άλλοι είχαν προσφάτως απελευθερωθή από την κυριαρχίαν του Βασιλέως. Οι δυσηρεστημένοι, ερχόμενοι προς τους Αθηναίους, απήτουν απ' αυτούς ν' αναλάβουν την αρχηγίαν των, λόγω της κοινής καταγωγής, και να μην επιτρέπουν ενδεχομένας εναντίον αυτών πιέσεις του Παυσανίου. Οι Αθηναίοι εδέχθησαν τας προτάσεις αυτάς και ελάμβαναν τα μέτρα των, αποφασισμένοι να μην επιτρέψουν τοιαύτας πιέσεις, και να ρυθμίσουν γενικώς τα πράγματα κατά τον καλύτερον διά τα συμφέροντά των τρόπον. Αλλ' εν τω μεταξύ, οι Λακεδαιμόνιοι ανεκάλεσαν τον Παυσανίαν, διά να τον ανακρίνουν δι' όσα έφθαναν εις τας ακοάς των. Διότι οι Έλληνες που επέστρεφαν από τον Ελλήσποντον τον κατηγόρουν διά πολλά εγκλήματα, και εφαίνετο ότι η αρχηγία του προσελάμβανε την μορφήν τυραννίδος μάλλον παρά στρατηγίας. Και έτσι η ανάκλησίς του συνέπεσεν εις τον ίδιον ακριβώς καιρόν που οι σύμμαχοι, πλην των Πελοποννησιακών στρατευμάτων, από μίσος προς αυτόν, ετάχθησαν υπό την αρχηγίαν των Αθηναίων. Μετά τον εργομόν του εις την Λακεδαίμονα, ο Παυσανίας ετιμωρήθη διά τα αδικήματα που είγε διαπράξει εναντίον ιδιωτών, ηθωώθη όμως από την σοβαρωτέραν και κυριωτέραν κατηγορίαν, διά προδοτικάς του σχέσεις με τους Πέρσας, η οποία γενικώς εθεωρείτο αναμφισβήτητος. Εν τούτοις, δεν εστάλη πλέον προς ανάληψιν της αργηγίας, αλλ' αντ' αυτού εστάλη ο Δόρκις, με μερικούς άλλους, επί κεφαλής μικράς στρατιωτικής δυνάμεως. Αλλ' οι σύμμαχοι δεν τους επέτρεψαν πλέον ν' αναλάβουν την αρχηγίαν. Αυτοί, εξ άλλου, αντιληφθέντες την κατάστασιν, ανεχώρησαν. Ούτε τους αντικατέστησαν πλέον οι Λακεδαιμόνιοι με άλλους, διότι εφοβούντο μήπως οι εξερχόμενοι εκ των ορίων της Λακεδαίμονος διαφθείρονται, προς

ζημίαν της Σπάρτης, όπως είδαν ότι συνέβη με τον Παυσανίαν. Ήθελαν, εξ άλλου, ν' απαλλαγούν από τον Περσικόν πόλεμον, και εθεώρουν τους Αθηναίους ικανούς διά την αρχηγίαν και φίλους των κατά την εποχήν εκείνην.

Εισφοραί των πόλεων δια τον πόλεμον κατά των Περσών

96. Αφού οι Αθηναίοι ανέλαβαν κατ' αυτόν τον τρόπον την αρχηγίαν με την συγκατάθεσιν των συμμάχων, ένεκα του μίσους των τελευταίων εναντίον του Παυσανίου, προσδιώρισαν την εις χρήματα ή πολεμικά πλοία εισφοράν εκάστης πόλεως διά τον πόλεμον εναντίον των Περσών, του οποίου σκοπός διεκηρύττετο ότι είναι η ερήμωσις της χώρας του Βασιλέως εις αντεκδίκησιν των όσων έπαθαν από αυτόν. Και τότε διά πρώτην φοράν εγκατεστάθη εις τας Αθήνας η αρχή των Ελληνοταμιών, οι οποίοι εισέπρατταν τον φόρον, όπως ωνομάσθη η εις χρήματα εισφορά. Ο φόρος, όπως προσδιωρίσθη κατ' αρχάς, ανήρχετο εις τετρακόσια εξήντα τάλαντα, και ταμείον ήτο η Δήλος, εις τον ναόν της οποίας συνήρχοντο αι σύνοδοι των αντιπροσώπων των συμμάχων.

Εξιστόρησις των γεγονότων σχετικώς με την ίδρυσιν της Αθηναϊκής ηγεμονίας

97. Υπό την αρχηγίαν των Αθηναίων, οι σύμμαχοι κατ' αρχάς ήσαν εντελώς αυτόνομοι και μετείχαν διά των κοινών συνόδων των αντιπροσώπων των εις τας λαμβανομένας αποφάσεις. Αλλά κατά το μεταξύ του Περσικού και του παρόντος πολέμου διάστημα, οι Αθηναίοι προέβησαν, είτε διά πολέμου, είτε διά κυβερνητικών μέτρων, εις τας κατωτέρω μνημονευομένας ενεργείας, αι οποίαι εστρέφοντο είτε κατά των Περσών, είτε κατά των αποστατούντων συμμάχων των, είτε κατά των εις τας στάσεις αυτάς παρεμβαινόντων εκάστοτε Πελοποννησίων. Έγραψα δε και τα γεγονότα αυτά κατά παρέκβασιν από το κύριον θέμα μου, διότι όλοι οι προ εμού παρέλειψαν την περίοδον αυτήν, και ή συνέγραψαν την προ των Περσικών πολέμων Ελληνικήν ιστορίαν ή τους ιδίους τους Περσικούς πολέμους. Και ο Ελλάνικος ακόμη, ο οποίος έθιξε τουλάχιστον τα γεγονότα αυτά εις την Αττικήν συγγραφήν του, τα επραγματεύθη δι' ολίγων και ανακριβώς ως προς τας χρονολογίας. Η εξιστόρησις, άλλωστε, των γεγονότων αυτών εξηγεί συγχρόνως και τον τρόπον που ιδρύθη η Αθηναϊκή ηγεμονία.

Επιτυχίαι των Αθηναίων κατά των Περσών και κατάπνιξις επαναστάσεων συμμάχων πολιτειών

98. Υπό την αρχηγίαν του Κίμωνος, υιού του Μιλτιάδου, οι Αθηναίοι εκυρίευσαν πρώτον διά πολιορκίας την επί του Στρυμόνος Ηιόνα, την οποίαν κατείχαν οι Πέρσαι, και εξηνδραπόδισαν τους κατοίκους της. Την ιδίαν τύχην ηκολούθησεν έπειτα και η Σκύρος, νήσος του Αιγαίου πελάγους, την οποίαν εκατοίκουν Δόλοπες, και την οποίαν μετά τούτο απώκισαν οι ίδιοι οι Αθηναίοι. Ακολούθως περιήλθαν εις πόλεμον προς τους Καρυστίους, ενώ οι λοιποί Ευβοείς παρέμειναν ουδέτεροι, και με τον καιρόν οι Καρύστιοι παρεδόθησαν διά συνθήκης. Μετά ταύτα επολέμησαν προς τους Ναξίους, οι οποίοι επανεστάτησαν εναντίον των, και τους ηνάγκασαν διά πολιορκίας να παραδοθούν. Υπήρξεν, άλλωστε, η Νάξος η πρώτη σύμμαχος πόλις, η οποία, εναντίον του ομοσπονδιακού καθεστώτος, εστερήθη της αυτονομίας της. Βραδύτερον όμως και άλλαι έπαθαν το ίδιον με τον ένα ή τον άλλον τρόπον.

99. Αιτίαι των επαναστάσεων ήσαν και άλλαι, κυριωτάτη όμως η ανεπαρκής καταβολή των φόρων και των εις τα πλοία εισφορών, ή και ολοσχερής τυχόν ενίοτε άρνησις εκπληρώσεως της στρατιωτικής κατά θάλασσαν υπηρεσίας. Διότι οι Αθηναίοι εξεβίαζαν την καταβολήν των φόρων με αυστηρότητα, και εγίνοντο οχληροί, εφαρμόζοντες διά την εκτέλεσιν των

λοιπών υποχρεώσεων πιεστικά μέτρα εναντίον ανθρώπων, οι οποίοι ούτε συνηθισμένοι ήσαν εις ταλαιπωρίας, ούτε προθύμως υπεβάλλοντο εις αυτάς. Άλλωστε και διά διαφόρους λόγους, η ηγεμονία των Αθηναίων έπαυσε πλέον να είναι αρεστή, όπως εις την αρχήν, και ούτε μετείχαν εις τας εκστρατείας υπό όρους ισότητος προς τους συμμάχους των, ενώ, εξ άλλου, τους ήτο εύκολον να εξαναγκάζουν εις υποταγήν όσους από αυτούς επαναστάτουν. Την ευθύνην, άλλωστε, δι’ αυτό έφεραν οι ίδιοι οι σύμμαχοι. Διότι, ένεκα της αποστροφής των αυτής προς την στρατιωτικήν υπηρεσίαν, οι περισσότεροι από αυτούς, διά να μην απομακρύνωνται από τας εστίας των, ανέλαβαν την υποχρέωσιν αντί πλοίων να καταβάλλουν την αντίστοιχον δαπάνην εις χρήματα. Και αποτέλεσμα τούτου υπήρξεν ότι το μεν Αθηναϊκόν ναυτικόν ηυξάνετο με τα χρήματα, τα όποια οι σύμμαχοι κατέβαλλαν εκάστοτε, ενώ οι τελευταίοι αυτοί, οσάκις ήθελαν αποστατήσει, ήρχιζαν τας εχθροπραξίας απαράσκευοι και άπειροι.

100. Μετά ταύτα έγινε και η παρά τον Ευρυμέδοντα ποταμόν, εις την Παμφυλίαν, πεζομαχία και ναυμαχία των Αθηναίων και των συμμάχων των προς τους Πέρσας, κατά την οποίαν οι Αθηναίοι, υπό την αρχηγίαν του Κίμωνος, υιού του Μιλτιάδου, ανεδείχθησαν νικηταί εις μίαν και την αυτήν ημέραν κατά γην και κατά θάλασσαν, και εκυρίευσαν και κατέστρεψαν διακοσίας το όλον Φοινικικάς τριήρεις. Βραδύτερον ακόμη συνέβη να επαναστατήσουν εναντίον των οι Θάσιοι, ένεκα διαφοράς εγερθείσης διά τους επί της απέναντι Θρακικής ακτής εμπορικούς λιμένας και τα μεταλλεία, τα οποία ενέμοντο οι Θάσιοι. Πλεύσαντες με τον στόλον των εναντίον της Θάσου, ενίκησαν οι Αθηναίοι κατά την συγκροτηθείσαν ναυμαχίαν, και ενήργησαν απόβασιν. Κατά τον ίδιον, άλλωστε, καιρόν απέστειλαν εις τον Στρυμόνα δέκα χιλιάδας Αθηναίους και συμμάχους αποίκους, διά να εποικίσουν την σημερινήν Αμφίπολιν, η οποία τότε ωνομάζετο Εννέα Οδοί. Οι άποικοι αυτοί κατώρθωσαν να καταλάβουν τας Εννέα Οδούς, τας οποίας κατείχαν έως τότε οι Ηδωνοί, αλλ’ όταν επροχώρησαν εις το εσωτερικόν της Θράκης, κατεστράφησαν εις Δραβησκόν της Ηδωνικής από τας ηνωμένος δυνάμεις των Θρακών εκείνων, διά τους οποίους η εγκατάστασις της αποικίας αυτής απετέλει απειλήν.

101. Οι Θάσιοι, εξ άλλου, ηττηθέντες και πολιορκούμενοι, επεκαλέσθησαν τους Λακεδαιμονίους και τους παρεκάλουν επιμόνως να τους βοηθήσουν εισβάλλοντες εις την Αττικήν. Οι Λακεδαιμόνιοι υπεσχέθησαν την βοήθειαν αυτήν κρυφά από τους Αθηναίους, και ητοιμάζοντο να την δώσουν, ημποδίσθησαν όμως από τον συμβάντα σεισμόν, κατά τον οποίον οι Είλωτες, μαζί με τους περιοίκους της Θουρίας και Αιθαίης, επαναστάτησαν εναντίον των και κατέλαβαν την Ιθώμην. Πλείστοι από τους Είλωτας ήσαν απόγονοι των παλαιών Μεσσηνίων, οι οποίοι είχαν υποδουλωθή κατά τον πρώτον Μεσσηνιακόν πόλεμον, και ως εκ τούτου ωνομάσθησαν όλοι Μεσσήνιοι. Αλλ’ ενώ οι Λακεδαιμόνιοι ήσαν τοιουτοτρόπως απησχολημένοι εις τον πόλεμον προς τους εις την Ιθώμην, οι Θάσιοι, κατόπιν πολιορκίας δύο και πλέον ετών, υπετάχθησαν εις τους Αθηναίους διά συνθηκολογίας, κατά τους όρους της οποίας κατηδάφισαν τα τείχη των, παρέδωσαν τον στόλον των, ανέλαβαν να πληρώσουν αμέσως την ζητηθείσαν πολεμικήν αποζημίωσιν και να καταβάλουν του λοιπού φόρον, και παρήχθησαν από τα δικαιώματα των επί της απέναντι ηπείρου και του μεταλλείου.

Διάρρηξις συμμαχίας Αθηναίων και Λακεδαιμονίων

102. Οι Λακεδαιμόνιοι, επειδή παρετείνετο, ατυχώς δι’ αυτούς, ο πόλεμος προς τους καταλαβόντας την Ιθώμην, επεκαλέσθησαν την βοήθειαν και άλλων συμμάχων και των Αθηναίων, οι οποίοι απέστειλαν ικανήν τοιαύτην με αρχηγόν τον Κίμωνα. Την βοήθειαν των Αθηναίων επεκαλέσθησαν κυρίως, διότι οι τελευταίοι εθεωρούντο ικανοί εις την

τειχομαχίαν, ενώ η μακρά διάρκεια της πολιορκίας είχε δείξει εις τους Λακεδαιμονίους τηνιδικήν των ως προς τούτο ανεπάρκειαν. Διότι άλλως θα είχαν καταλάβει εξ εφόδου την Ιθώμην. Εξ αφορμής, άλλωστε, της εκστρατείας αυτής, έγινε διά πρώτην φοράν καταφανής η έλλειψις αρμονίας εις τας μεταξύ Λακεδαιμονίων και Αθηναίων σχέσεις. Διότι οι Λακεδαιμόνιοι, επειδή η δι' εφόδου κατάληψις δεν επετύγχανε, εφοβήθησαν μήπως, εάν παραταθή η παρουσία των Αθηναίων, τους οποίους άλλωστε εθεώρουν αλλοφύλους, οι τελευταίοι, λόγω του τολμηρού και αστάτου χαρακτήρας των, παρασυρθούν από τους πολιορκουμένους και ταχθούν με το μέρος των, και διά τούτο τους απεμάκρυναν, μόνους εκ των συμμάχων, χωρίς να εκδηλώσουν τας υποψίας των, αλλ' ειπόντες ότι δεν τους έχουν πλέον ανάγκην. Οι Αθηναίοι, εν τούτοις, εννόησαν ότι η πομάκρυνσίς των ωφείλετο εις κάποιαν υποψίαν και όχι εις την ευσχημοτέραν δικαιολογίαν, η οποία εδόθη. Και επειδή εθεώρησαν αφόρητον το πράγμα και ενόμισαν ότι δεν ήσαν άξιοι τοιαύτης ύβρεως εκ μέρους των Λακεδαιμονίων, ευθύς αφού επέστρεψαν, παρήτησαν την συμμαχίαν, την οποίαν είχαν συνομολογήσει με αυτούς εναντίον των Περσών, και συνωμολόγησαν νέαν τοιαύτην με τους Αργείους, οι οποίοι, ήσαν εχθροί εκείνων. Ομοία συμμαχία, επιβεβαιωθείσα με τους ιδίους όρκους, συνωμολογήθη συγχρόνως από τους δύο, τους Αθηναίους δηλαδή και τους Αργείους, με τους Θεσσαλούς.

Προσχώρησις των Μεγάρων εις την Αθηναϊκήν συμμαχίαν

103. Κατά το δέκατον έτος της πολιορκίας της Ιθώμης, οι παναστάται, μη δυνάμενοι ν' ανθέξουν περισσότερον, εσυνθηκολόγησαν με τους Λακεδαιμονίους, Κατά τους όρους της συνθήκης, ώφειλαν ν' απέλθουν από την Πελοπόννησον, εξασφαλιζομένης εις αυτούς της ελευθέρας πορείας των, και ποτέ πλέον να μην επιστρέψουν εις αυτήν· εν περιπτώσει παραβάσεως συλλαμβανόμενοι θα εγίνοντο δούλοι εκείνου που τους συνέλαβε. Μεταξύ των Λακεδαιμονίων, άλλωστε, ανεφέρετο κάποιος αρχαίος Πυθικός χρησμός, κατά τον οποίον ώφειλαν ν' αφίνουν ελευθέρους εκείνους που κατέφευγαν ως ικέται εις τον Ιθωμήτην Δία. Οι Μεσσήνιοι, συνεπώς, μαζί με τα τέκνα και τας γυναίκας των, εξεκένωσαν την Ιθώμην, και οι Αθηναίοι, ένεκα των εχθρικών ήδη σχέσεων των προς τους Λακεδαιμονίους, τους εδέχθησαν και τους εγκατέστησαν εις την Ναύπακτον, την οποίαν είχαν κυριεύσει προσφάτως από τους Οζόλας Λοκρούς. Και οι Μεγαρείς, άλλωστε, εγκαταλείψαντες τους Λακεδαιμονίους, προσεχώρησαν εις την Συμμαχίαν των Αθηναίων, διότι επιέζοντο από τον πόλεμον που τους έκαμναν οι Κορίνθιοι ένεκα συνοριακών ερίδων. Συνέπεια τούτου υπήρξεν ότι οι Αθηναίοι κατέλαβαν τα Μέγαρα και τας Πηγάς (επίνειον των Μεγάρων) και οικοδόμησαν διά τους Μεγαρείς τα Μακρά Τείχη, τα οποία εξετείνοντο από την πόλιν μέχρι του λιμένος της Νισαίας, και των οποίων την φρούρησιν ανέλαβαν οι ίδιοι. Και ένεκα της αιτίας αυτής κυρίως ήρχισε διά πρώτην φοράν να εξάπτεται το σφοδρόν μίσος των Κορινθίων εναντίον των Αθηναίων.

Εκστρατεία των Αθηναίων κατά των Περσών εις την Αίγυπτον

104. Εν τω μεταξύ, ο υιός του Ψαμμητίχου Ινάρως, βασιλεύς των Λιβύων, που κατοικούν πλησίον της Αιγύπτου, ορμώμενος από την Μάρειαν, πόλιν κειμένην προς νότον της νήσου Φάρου, παρέσυρε το μεγαλύτερον μέρος της Αιγύπτου εις επανάστασιν εναντίον του βασιλέως Αρταξέρξου, και αφού ανέλαβεν ο ίδιος την αρχήν, επροσκάλεσε τους Αθηναίους εις βοήθειαν. Και επειδή οι τελευταίοι έτυχε να ευρίσκωνται εις Κύπρον, όπου είχαν εκστρατεύσει, με διακόσια πλοία ιδικά των και των συμμάχων των, απέπλευσαν απ' εκεί και ήλθαν εις την Αίγυπτον. Αφού ανέπλευσαν τον Νείλον, και έγιναν κύριοι του ποταμού και των δύο τρίτων της Μέμφιδος, ήρχισαν την επίθεσιν εναντίον του τρίτον μέρους, το οποίον καλείται Λευκόν Τείχος, εντός του οποίου ευρίσκοντο όσοι από τους Πέρσας και

Μήδους είχαν καταφύγει εκεί και όσοι από τους Αιγυπτίους δεν είχαν λάβει μέρος εις την επανάστασιν.

Ήττα των Κορινθίων εις την Μεγαρίδα

105. Οι Αθηναίοι, προς τούτοις, ενεργήσαντες διά του στόλου των απόβασιν εις την Αλιάδα, συνήψαν μάχην προς τους Κορινθίους και Επιδαυρίους, κατά την οποίαν νικηταί ανεδείχθησαν οι Κορίνθιοι. Ακολούθως οι Αθηναίοι εναυμάχησαν προς τον Πελοποννησιακόν στόλον πλησίον της Κεκρυφαλείας, και την φοράν αυτήν νικηταί ανεδείχθησαν οι Αθηναίοι. Μετά ταύτα περιήλθαν εις πόλεμον οι Αθηναίοι προς τους Αιγινήτας, και συγκροτηθείσης πλησίον της Αιγίνης ναυμαχίας, εις την οποίαν έλαβαν μέρος και οι σύμμαχοι των δύο μερών, ενίκησαν οι Αθηναίοι, υπό την αρχηγίαν του Λεωκράτους, υιού του Στροίβου, και κυριεύσαντες εβδομήντα πλοία ενήργησαν απόβασιν εις το έδαφος των Αιγινητών και επολιόρκησαν την πόλιν. Οι Πελοποννήσιοι, θέλοντες να βοηθήσουν τους Αιγινήτας, απεβίβασαν εις την νήσον τριακοσίους οπλίτας, οι οποίοι προηγουμένως είχαν σταλή εις επικουρίαν των Κορινθίων και Επιδαυρίων, ενώ οι Κορίνθιοι με τους συμμάχους των κατέλαβαν τα υψώματα της Γερανείας και επέδραμαν εις την Μεγαρίδα, διότι ενόμιζαν ότι οι Αθηναίοι δεν θα είναι εις θέσιν να βοηθήσουν τους Μεγαρείς, εφόσον σημαντική στρατιωτική των δύναμις απουσίαζεν εις Αίγιναν και Αίγυπτον, αλλ' ότι, και αν τυχόν έλθουν εις βοήθειαν, θ' αναγκασθούν να λύσουν την πολιορκίαν της Αιγίνης. Οι Αθηναίοι, εν τούτοις, δεν μετεκίνησαν τον πολιορκούντα την Αίγιναν στρατόν των, αλλ' από την υπολειπομένην εις την πόλιν δύναμιν οι νεώτεροι και οι γεροντότεροι άνδρες ήλθαν εις Μέγαρα υπό την αρχηγίαν του στρατηγού Μυρωνίδου. Και συγκροτηθείσης προς τους Κορινθίους μάχης αμφιρρόπου, αφού οι δύο στρατοί απεχωρίσθησαν, έκαστος από αυτούς εθεώρησεν ότι ο αντίπαλος του μάλλον είχεν ηττηθή. Και οι μεν Αθηναίοι, οι οποίοι πράγματι ήσαν κυρίως νικηταί, έστησαν τρόπαιον μετά την αναχώρησιν των Κορινθίων. Οι Κορίνθιοι, εξ άλλου, κακιζόμενοι από τους πρεσβυτέρους της πόλεως, αφού παρεσκευάσθησαν επί δώδεκα περίπου ημέρας, επανήλθαν και ήρχισαν να στήνουν και αυτοί αντίζηλον τρόπαιον ως νικηταί. Αλλ' εν τω μεταξύ, οι Αθηναίοι, εξορμήσαντες από τα Μέγαρα, και τους στήνοντας το τρόπαιον εφόνευσαν, και συμπλακέντες προς τους λοιπούς, τους ενίκησαν.

106. Οι Κορίνθιοι υπεχώρουν καταδιωκόμενοι, όταν αρκεκοί από αυτούς, πιεζόμενοι ισχυρώς από τους καταδιώκοντας, έχασαν τον δρόμον και ενέπεσαν εντός κτήματος κάποιου ιδιώτου, το οποίον έτυχε να περιβάλλεται από βαθείαν τάφρον και από το οποίον δεν υπήρχεν έξοδος. Οι Αθηναίοι, ως αντελήφθησαν το πράγμα, τους απέκλεισαν κατά μέτωπον με τους οπλίτας των, και τοποθετήσαντες πέριξ τους ελαφρώς ωπλισμένους στρατιώτας των, εφόνευσαν διά λιθοβολισμού όλους τους εισελθόντας. Η συμφορά αύτη υπήρξε μέγα πλήγμα διά τους Κορινθίους. Το κύριον, εν τούτοις, σώμα του στρατού των κατώρθωσε να επιστρέψη εις τα ίδια.

Νίκη των Λακεδαιμονίων παρά την Τανάγραν

107. Κατά την εποχήν αυτήν, ήρχισαν οι Αθηναίοι να οικοδομούν και τα μακρά προς την θάλασσαν τείχη, το προς το Φάληρον και το προς τον Πειραιά. Και επειδή οι Φωκείς, εκστρατεύσαντες κατά του Βοιού, του Κυτινίου και του Ερινεού, της χώρας των Δωριέων, μητροπόλεως των Λακεδαιμονίων, εκυρίευσαν μίαν από τας πόλεις αυτάς, οι Λακεδαιμόνιοι, υπό την αρχηγίαν του Νικομήδους, υιού του Κλεομβρότου, ο οποίος ήτο επίτροπος του ανηλίκου βασιλέως Πλειστοάνακτος, υιού του Παυσανίου, ήλθαν εις βοήθειαν των Δωριέων με χιλίους πεντακοσίους ιδικούς των οπλίτας και δέκα χιλιάδας

συμμάχους, και αφού ηνάγκασαν τους Φωκείς διά συνθήκης ν' αποδώσουν την πόλιν, ητοιμάζοντο να επιστρέψουν εις τα ίδια. Αλλ' η επιστροφή των παρουσίαζε πολλάς δυσκολίας, διότι, αν μεν ήθελαν να διαπεραιωθούν κατά θάλασσαν διά του Κορινθιακού κόλπου, έπρεπε να περιμένουν ότι οι Αθηναίοι, των οποίων ο στόλος είχε περιπλεύσει την Πελοπόννησον και ευρίσκοντο ήδη εκεί, θα τους εμποδίσουν. Η κατά ξηράν, εξ άλλου, πορεία διά της Γερανείας δεν τους εφαίνετο ασφαλής, εφόσον οι Αθηναίοι κατείχαν τα Μέγαρα και τας Πηγάς. Διότι η Γεράνεια είναι δύσβατος και εφρουρείτο διαρκώς από τους Αθηναίους, οι οποίοι, καθώς έμαθαν τότε οι Λακεδαιμόνιοι, σκοπόν είχαν να εμποδίσουν και απ' εκεί την διάβασίν των. Απεφάσισαν λοιπόν ν' αναβάλουν την αναχώρησιν των από την Βοιωτίαν, διά να σκεφθούν πως ημπορούν να περάσουν ασφαλέστερον εις την Πελοπόννησον. Εις την απόφασιν αυτήν έφθασαν εν μέρει και διότι μερικοί Αθηναίοι τους προσεκάλουν κρυφίως, με την ελπίδα να θέσουν τέρμα εις το δημοκρατικόν πολίτευμα και εις την ανοικοδόμησιν των Μακρών Τειχών. Αλλ' οι Αθηναίοι, νομίσαντες ότι οι Λακεδαιμόνιοι ευρίσκονται εις μεγάλην αμηχανίαν ως προς τον τρόπον της επιστροφής των, και υποπτευθέντες επί πλέον αυτούς ότι θέλουν να καταλύσουν το δημοκρατικόν των πολίτευμα, εξεστράτευσαν εναντίον των με όλας των τας δυνάμεις, και μαζί με αυτούς χίλιοι Αργείοι και διάφορα στρατιωτικά αποσπάσματα των άλλων συμμάχων, της όλης δυνάμεως συμποσωθείσης εις δέκα τέσσαρας χιλιάδας άνδρας. Εις βοήθειαν των Αθηναίων ήλθε και ιππικόν Θεσσαλικόν, σύμφωνα με τους όρους της προς τους Θεσσαλούς συμμαχίας. Τούτο όμως, διαρκούσης της μάχης, ελιποτάκτησε προς τους Λακεδαιμονίους.

108. Κατά την μάχην, η οποία συνεκροτήθη εις την Τανάγραν της Βοιωτίας, και της οποίας αι απώλειαι υπήρξαν μεγάλαι και από τα δύο μέρη, ενίκησαν οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των, και αφού επέδραμαν εις την Μεγαρίδα και την εδενδροτόμησαν, επέστρεψαν πάλιν εις τα ίδια διά της Γερανείας και του Ισθμού. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, εξεστράτευσαν την εξηκοστήν δευτέραν ημέραν μετά την μάχην, υπό την αρχηγίαν του στρατηγού Μυρωνίδου, εναντίον των Βοιωτών. Και νικήσαντες αυτούς εις μάχην παρά τα Οινόφυτα, έγιναν κύριοι της Βοιωτίας και της Φωκίδος, κατηδάφισαν τα τείχη της Τανάγρας και έλαβαν ομήρους από τους Οπουντίους Λοκρούς εκατόν ανδρας. τους πλουσιωτάτους. Συνεπλήρωσαν επίσης την οικοδομήν των Μακρών Τειχών. Και οι Αιγινήται, εξ άλλου, υπετάχθησαν εις τους Αθηναίους διά συνθήκης, κατά τους όρους της οποίας κατηδάφισαν τα τείχη των, παρέδωσαν τον στόλον των, και ανέλαβαν την καταβολήν φόρου εις το μέλλον. Επί πλέον, οι Αθηναίοι, υπό την αρχηγίαν του Τολμίδου, υιού του Τολμαίου, περιπλεύσαντες την Πελοπόννησον, έκαυσαν τον ναύσταθμον των Λακεδαιμονίων (Γύθειον), κατέλαβαν την Χαλκίδα, πόλιν των Κορινθίων, και ενεργήσαντες απόβασιν εις το εδαφος των Σικυωνίων, ενίκησαν αυτούς κατά την συγκροτηθείσαν μάχην.

Ήττα και αποχώρησις των Αθηναίων από την Αίγυπτον

109. Εν τω μεταξύ, οι Αθηναίοι και οι σύμμαχοί των εξηκολούθουν να παραμένουν εις την Αίγυπτον, όπου ο πόλεμος ελάμβανε διαφόρους φάσεις. Διότι, επειδή κατ' αρχάς οι Αθηναίοι έγιναν κύριοι της Αιγύπτου, ο Βασιλεύς απέστειλεν εις Λακεδαίμονα τον Μεγάβαζον, κομιστήν χρημάτων, διά να πείση τους Πελοποννησίους να εισβάλουν εις την Αττικήν και επιτύχη τοιουτοτρόπως την εκκένωσιν της Αιγύπτου εκ μέρους των Αθηναίων. Αλλ' επειδή η αποστολή του δεν ευωδώνετο και τα χρήματα εξωδεύοντο ματαίως, ο Μεγάβαζος με τα υπολειφθέντα χρήματα επέστρεψε εις Ασίαν, και εστάλη άλλος Πέρσης, ο Μεγάβυζος, υιός του Ζωπύρου, με πολύν στρατόν. Ο Μεγάβυζος ελθών διά ξηράς ενίκησε τους Αιγυπτίους και τους συμμάχους των κατά την συγκροτηθείσαν μάχην, εξεδίωξε τους Έλληνας από την Μέμφιδα, και τέλος τους ενέκλεισεν εις την νήσον Προσωπίτιδα, όπου

τους επολιόρκησεν επί εν έτος και έξη μήνας μέχρις ότου, διά της παροχετεύσεως του ύδατος προς άλλην διεύθυνσιν, απεξήρανε την διώρυγα, και ετσι όχι μόνον τα πλοία ευρέθησαν επί της ξηράς, αλλά και το πλείστον της νήσου ηνώθη με την ξηράν, και ο Μεγάβαζος, διαβάς πεζή, την εκυρίευσε.

110. Τοιουτοτρόπως, κατόπιν εξαετούς πολέμου, η κατά της Αιγύπτου επιχείρησις των Ελλήνων κατέληξεν εις καταστροφήν, και ολίγοι μόνον από τους πολλούς εσώθησαν, πορευόμενοι διά Λιβύης εις Κυρήνην ενώ οι πλείστοι εχάθησαν. Η Αίγυπτος περιήλθε πάλιν υπό την κυριαρχίαν του Βασιλέως, πλην του Αμυρταίου, βασιλέως των ελών, τον οποίον δεν ημπορούσαν να υποτάξουν ένεκα της μεγάλης εκτάσεως του έλους, και συγχρόνως διότι οι κάτοικοι του είναι οι μαχιμώτεροι Αιγύπτιοι. Ο βασιλεύς, εξ άλλου, των Λιβύων Ινάρως, ο οποίος υπήρξεν η αιτία όλης αυτής της κινήσεως εις την Αίγυπτον, συλληφθείς διά προδοσίας, ανεσκολοπίσθη. Εν τω μεταξύ, πενήντα πολεμικά πλοία εξέπλευσαν από τας Αθήνας και τας άλλας ομοσπόνδους πόλεις, διευθυνόμενα εις Αίγυπτον προς συμπλήρωσιν των κενών του εκεί στόλου, και προσήγγισαν εις το Μενδήσιον στόμιον του ποταμού, εν πλήρει αγνοία των συμβάντων. Πεζός στρατός από την ξηράν και Φοινικικός στόλος από την θάλασσαν επέπεσαν εναντίον των και κατέστρεψαν τα περισσότερα, ενώ τα ολιγώτερα μόνον διέφυγαν. Τοιούτον υπήρξε το τέλος της μεγάλης εις Αίγυπτον εκστρατείας των Αθηναίων και των συμμάχων.

Εκστρατεία Αθηναίων εις Θεσσαλίαν, Σικυώνα και Ακαρνανίαν

111. Μετά ταύτα, ο Ορέστης, υιός του βασιλέως των Θεσσαλών Εχεκρατίδου, ενώ ήτο εξόριστος, έπεισε τους Αθηναίους να τον αποκαταστήσουν εις την αρχήν. Παραλαβόντες δε μερικούς Βοιωτούς και Φωκείς, οι οποίοι ήσαν ήδη σύμμαχοί των, οι Αθηναίοι εξεστράτευσαν κατά της Φαρσάλου, πόλεως της Θεσσαλίας. Και εις μεν την ύπαιθρον χώραν επεκράτουν, εφόσον ήτο τούτο δυνατόν, χωρίς ν' απομακρύνωνται από το στρατόπεδόν των -διότι το Θεσσαλικόν ιππικόν τους ανεχαίτιζε- την πόλιν όμως δεν ημπόρεσαν να κυριεύσουν, ούτε κανείς άλλος από τους σκοπούς, διά τους οποίους εξεστράτευσαν, ευωδώνετο, και ως εκ τούτου επέστρεψαν άπρακτοι, ακολουθούμενοι από τον Ορέστην. Ολίγον χρόνον ύστερον, χίλιοι Αθηναίοι, υπό την αρχηγίαν του Περικλέους, υιού του Ξανθίππου, επιβάντες εις τον στόλον που εστάθμευεν εις τας Πηγάς, αι οποίαι ευρίσκοντο εις την κατοχήν των, έπλευσαν κατά μήκος της ακτής εις Σικυώνα, και ενεργήσαντες απόβασιν, ενίκησαν κατά την συγκροτηθείσαν μάχην τους αντεπεξελθόντας εναντίον των Σικυωνίους. Αμέσως δε μετά τούτο, παραλαβόντες μερικούς Αχαιούς και πλεύσαντες εις την απέναντι ακτήν, επετέθησαν κατά των Οινιάδων, πόλεως της Ακαρνανίας, και την επολιόρκησαν. Δεν ημπόρεσαν όμως να την κυριεύσουν, αλλ' επέστρεψαν εις τα ίδια άπρακτοι.

Εκστρατείαι Αθηναίων εις Κύπρον και Δελφούς

112. Μετά παρέλευσιν τριών ετών, συνωμολογήθη συνθήκη πενταετούς ειρήνης μεταξύ των Πελοποννησίων και των Αθηναίων. Ως εκ τούτου, οι τελευταίοι απέσχον επί του παρόντος από πολέμου εναντίον Ελλήνων, εξεστράτευσαν όμως εναντίον της Κύπρου, με στόλον διακοσίων Αθηναϊκών και συμμαχικών πλοίων υπό την αρχηγίαν του στρατηγού Κίμωνος. Τμήμα του στόλου αυτού, αποτελούμενον από εξήντα πλοία, έπλευσεν εις την Αίγυπτον, συνεπεία προσκλήσεως του βασιλέως των ελών Αμυρταίου, ενώ ο λοιπός στόλος ήρχισε την πολιορκίαν του Κιτίου. Αλλ' επειδή απέθανεν ο Κίμων, ενέσκηψε δε κατόπιν λιμός, οι Αθηναίοι εγκατέλειψαν το Κίτιον, και κατά τον πλουν της επιστροφής, όταν ευρίσκοντο προ της Σαλαμίνος της Κύπρου, συνήψαν ναυμαχίαν και ευθύς αμέσως

πεζομαχίαν εναντίον Φοινίκων και Κυπρίων και Κιλίκων, και νικήσαντες κατά γην και κατά θάλασσαν, επέστρεψαν εις τα ίδια, συνοδευόμενοι και από το τμήμα του στόλου, το οποίον επέστρεφεν από την Αίγυπτον. Μετά ταύτα, οι Λακεδαιμόνιοι επεχείρησαν την εκστρατείαν του Ιερού καλουμένου πολέμου, και καταλαβόντες τον ναόν των Δελφών, τον παρέδωσαν εις τους κατοίκους των Δελφών. Αλλ' ύστερον πάλιν, όταν οι Λακεδαιμόνιοι απεσύρθησαν, οι Αθηναίοι εξεστράτευσαν, και αφού κατέλαβαν τον ναόν, τον παρέδωσαν εις τους Φωκείς.

Ήττα Αθηναίων εις Βοιωτίαν

113. Μετά παρέλευσιν μερικού καιρού, οι Αθηναίοι, υπό την αρχηγίαν του Τολμίδου, υιού του Τολμαίου, εξεστράτευσαν με χιλίους ιδικούς των οπλίτας και ανάλογα στρατιωτικά αποσπάσματα των άλλων συμμάχων, εναντίον του Ορχομενού και της Χαιρωνείας και μερικών άλλων πόλεων της Βοιωτίας, αι οποίαι κατείχοντο από τους εξορίστους Βοιωτούς και ήσαν ένεκα τούτου εχθρικαί. Μετά την άλωσιν της Χαιρωνείας και τον εξανδραποδισμόν των κατοίκων της, εγκατέστησαν φρουράν και ήρχισαν την πορείαν της εις τα ίδια επιστροφής. Αλλ' ενώ επορεύοντο διά της Κορώνειας, επετέθησαν εναντίον των οι κατέχοντες τον Ορχομενόν εξόριστοι Βοιωτοί και μαζί με αυτούς Λοκροί και εξόριστοι Ευβοείς, καθώς και άλλοι έχοντες τα ίδια πολιτικά φρονήματα. Και ενίκησαν κατά την μάχην, και μέρος μεν από τους Αθηναίους εφόνευσαν, τους δε λοιπούς συνέλαβαν ζώντας. Συνεπεία τούτου, οι Αθηναίοι εξεκένωσαν ολόκληρον την Βοιωτίαν κατόπιν συνθήκης, διά της οποίας συνωμολογείτο η απόδοσις των αιχμαλώτων. Τοιουτοτρόπως όχι μόνον οι εξόριστοι Βοιωτοί επανήλθον εις τας εστίας τον, αλλά και όλοι ανεξαιρέτως ανέκτησαν την ανεξαρτησίαν των.

Κατάπνιξις επαναστάσεως της Ευβοίας

114. Ολίγον χρόνον μετά ταύτα, επανεστάτησεν η Εύβοια εναντίον των Αθηναίων. Και ενώ ο Περικλής, επί κεφαλής Αθηναϊκού στρατού, είχε διαβή τον πορθμόν και ευρίσκετο ήδη εις την Εύβοιαν, ανηγγέλθη προς αυτόν ότι τα Μέγαρα επανεστάτησαν, ότι επίκειται εισβολή των Πελοποννησίων εις την Αττικήν και ότι εξωλωθρεύθη από τους Μεγαρείς η Αθηναϊκή φρουρά, εκτός όσων κατέφυγαν εις την Νίσαιαν. Οι Μεγαρείς επανεστάτησαν, αφού προηγουμένως κατά πρόσκλησίν των είχεν έλθει εις βοήθειάν των δύναμις Κορινθίων και Σικυωνίων και Επιδαυρίων. Ο Περικλής επανέφερεν εσπευσμένως τον στρατόν από την Εύβοιαν. Και οι Πελοποννήσιοι μετά τούτο, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως των Λακεδαιμονίων Πλειστοάνακτος, υιού του Παυσανίου, εισέβαλαν εις την Αττικήν, και προχωρήσαντες μέχρι της Ελευσίνος και του Θριασίου πεδίου, ηρήμωσαν την χώραν, αλλά χωρίς να προελάσουν περαιτέρω, επέστρεψαν εις τα ίδια. Και τότε πάλιν οι Αθηναίοι, διαβάντες εις την Εύβοιαν υπό την αρχηγίαν του Περικλέους, την υπέταξαν ολόκληρον. Και των μεν άλλων πόλεων ερρύθμισαν διά συνθηκών τα πολιτεύματα, όπως τους εσύμφερε, τους Εστιαίους όμως εξεδίωξαν από τας εστίας των και κατέλαβαν το έδαφός των.

Τριακονταετής συνθήκη μεταξύ Αθηναίων και Λακεδαιμονίων

115. Ολίγον χρόνον μετά την εξ Ευβοίας επιστροφήν των, συνωμολόγησαν προς τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους αυτών την Τριακονταετή συνθήκην, κατά τους όρους της οποίας απέδιδαν την Νίσαιαν, τας Πηγάς, την Τροιζήνα και την Αχαΐαν, αι οποίαι, ενώ ανήκαν εις την Πελοποννησιακήν ομοσπονδίαν, κατείχοντο υπό των Αθηναίων.

Κατάπνιξις επαναστάσεως της Σάμου υπό των Αθηναίων

Κατά το έκτον μετά την συνθήκην αυτήν έτος, οι Σάμιοι και οι Μιλήσιοι περιήλθαν διά την κατοχήν της Πριήνης εις πόλεμον, κατά την διάρκειαν του οποίου οι Μιλήσιοι, μειονεκτούντες στρατιωτικώς, ήλθαν προς τους Αθηναίους καταφερόμενοι εναντίον των Σαμίων. Τους Μιλησίους υπεστήριζαν και μερικοί ιδιώται από την Σάμον, οι οποίοι επεδίωκαν να ανατρέψουν το πολίτευμα της νήσου των. Συνεπεία τούτου, οι Αθηναίοι, πλεύσαντες εις Σάμον με στόλον σαράντα πλοίων, εγκαθίδρυσαν την δημοκρατίαν, και αφού παρέλαβαν ομήρους πενήντα παιδία και πενήντα άνδρας -τους οποίους ετοποθέτησαν προς φύλαξιν εις την Λήμνον- ανεχώρησαν αφίσαντες φρουράν. Μερικοί, εν τούτοις, από τους Σαμίους δεν ήθελαν να παραμείνουν, αλλ' έφυγαν εις την απέναντι Μικρασιατικήν ακτήν, και αφού συνεννοήθησαν με τους επιφανεστέρους από τους ολιγαργικούς της πόλεως, και συνωμολόγησαν συμμαχίαν με τον Πισσούθνην, υιόν του Υστάσπου, σατράπου τότε των Σάρδεων, και εστρατολόγησαν μισθοφορικήν δύναμιν επτακοσίων ανδρών, επέρασαν εν καιρώ νυκτός εις την Σάμον. Και πρώτον επετέθησαν εναντίον των δημοκρατικών και συνέλαβαν τους περισσοτέρους από τους αργηγούς των, έπειτα απήγαγαν κρυφίως τους ομήρους των από την Λήμνον και απεκήρυξαν κάθε δεσμόν της Σάμου προς την Αθηναϊκήν ομοσπονδίαν, και τέλος παρέδωκαν εις τον Πισσούθνην την Αθηναϊκήν φρουράν και τους ανωτάτους Αθηναίους υπαλλήλους, όσοι ευρίσκοντο εις την νήσον, και ήρχισαν ευθύς να ετοιμάζουν εκστρατείαν κατά της Μιλήτου. Συνεπανεστάτησαν δε μετά των Σαμίων και οι Βυζάντιοι.

116. Αλλ' οι Αθηναίοι, ευθύς ως το έμαθαν, έπλευσαν εναντίον της Σάμου με στόλον εξήντα πλοίων. Δέκα εξ από τα πλοία αυτά, εν τούτοις, δεν εχρησιμοποιήθησαν εις την εναντίον της νήσου επίθεσιν, διότι είχαν αποπλεύσει άλλα μεν εις Καρίαν, προς επιτήρησιν του Φοινικικού στόλου, αλλά δε εις Χίον και Λέσβον, διά να ζητήσουν την αποστολήν επικουριών. Αλλά τα λοιπά σαράντα τέσσερα πλοία, υπό την αρχηγίαν του Περικλέους και εννέα αλλων στρατηγών, εναυμάχησαν παρά την Τραγίαν νήσον πρός εβδομήντα Σαμιακά, ερχόμενα από την Μίλητον, εκ των οποίων είκοσι ήσαν οπλιταγωγά, και ενίκησαν οι Αθηναίοι, οι οποίοι, ενισχυθέντες βραδύτερον από τας Αθήνας με σαράντα νέα πλοία και από την Χίον και Λέσβον με είκοσι πέντε, ενήργησαν απόβασιν, και επειδή υπερείχαν κατά το πεζικόν, ήρχισαν να πολιορκούν την πόλιν από τας τρεις πλευράς διά της ανεγέρσεως ισαρίθμων πολιορκητικών τειχών, και από το μέρος της θαλάσσης διά του στόλου. Αλλ' ο Περικλής, λαβών εξήντα πλοία από τον πολιορκητικόν στόλον, απήλθεν εσπευσμένως προς την Καύνον της Καρίας, καθόσον είχεν αναγγελθή ότι Φοινικικός στόλος πλέει εναντίον των Αθηναίων, και ο Στησαγόρας μαζί με άλλους είχεν ήδη εκπλεύσει από την Σάμον με πέντε πλοία, διά να ζητήση την βοήθειαν του Φοινικικού στόλου.

117. Εν τω μεταξύ, εκπλεύσαντες οι Σάμιοι, επέπεσαν αιφνιδιαστικώς κατά του ναυτικού σταθμού των Αθηναίων, ο οποίος δεν επροστατεύετο με σταυρώματα, και καταστρέψαντες τα περίπολα πλοία και ναυμαχήσαντες κατ' εκείνων όσα εξέπλευσαν προς αντιμετώπισίν των, ενίκησαν και εκυριάρχησαν της πλησίον των ακτών θαλάσσης επί δύο εβδομάδας, κατά την διάρκειαν των οποίων εισήγαν και εξήγαν ό,τι ήθελαν. Αλλά μετά την επιστροφήν του Περικλέους, απεκλείσθησαν εκ νέου από το μέρος της θαλάσσης. Βραδύτερον ήλθαν προς επικουρίαν, από τας Αθήνας, σαράντα πλοία υπό τον Θουκυδίδην, τον Άγνωνα και τον Φορμίωνα, και έτερα πάλιν είκοσι υπό τον Τληπόλεμον και Αντικλέα, και από την Χίον και Λέσβον τριάντα. Οι Σάμιοι προέβησαν εις κάποιαν ναυμαχίαν μικράς σημασίας, αλλ' επειδή δεν ημπορούσαν ν' ανθέξουν περισσότερον, ηναγκάσθησαν, κατά τον ένατον μετά την έναρξιν της πολιορκίας μήνα, να υποταγθούν διά συνθηκολογίας, κατά τους όρους της οποίας κατηδάφισαν τα τείχη των, έδωσαν ομήρους, παρέδωσαν τον στόλον των και

ανέλαβαν την υποχρέωσιν να καταβάλουν τα έξοδα του πολέμου κατά τακτάς δόσεις. Και οι Βυζάντιοι, εξ άλλου, υπετάχθησαν, παραδεχθέντες να είναι υπήκοοι όπως πριν.

Η Αθηναϊκή ηγεμονία και η αντίδρασις των Λακεδαιμονίων

118. Μετά παρέλευσιν ολίγων ετών, συνέβησαν τα προηγουμένως ήδη ιστορηθέντα, ήτοι τα Κερκυραϊκά, τα Ποτειδαιατικά, και όσα άλλα υπήρξαν αίτια του παρόντος πολέμου. Όλαι αυταί αι επιχειρήσεις των Ελλήνων, είτε των μεν κατά των δε, είτε εναντίον του βαρβάρου, έγιναν εις διάστημα πενήντα περίπου ετών, μεταξύ της αποχωρήσεως του Ξέρξου και της αρχής του παρόντος πολέμου. Διαρκούσης της περιόδου αυτής, οι Αθηναίοι επέβαλαν την ηγεμονίαν των με ισχυροτέραν πυγμήν, και η πόλις των Αθηνών ανήλθεν εις περιωπήν μεγάλης δυνάμεως. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, μολονότι αντιλαμβανόμενοι τούτο, όχι μόνον δεν επεχείρουν να τους εμποδίσουν, ειμή κατά συντόμους περιόδους, αλλά και ησύχαζαν τον περισσότερον καιρόν, διότι και προτού δυσκόλως απεφάσιζαν την ανάληψιν πολέμων, εκτός οσάκις εξηναγκάζοντο εις τούτο, εξ άλλου, όμως, και διότι ημποδίζοντο από εμφυλίους πολέμους. Αλλ’ επί τέλους η δύναμις των Αθηνών ήρχισε να ογκώνεται κατά τρόπον καταφανή, και ήρχισαν να βάζουν χέρι επάνω εις τους συμμάχους των Λακεδαιμονίων. Και τότε οι τελευταίοι δεν ημπόρεσαν πλέον ν’ ανεχθούν τούτο, αλλ’ έκριναν ότι επρεπε να ριφθούν με ζήλον εις τον αγώνα και να καταρρίψουν, εάν ημπορέσουν, την Αθηναϊκήν δύναμιν. Διά τούτο δε και ανέλαβαν τον παρόντα πόλεμον. Οι ίδιοι λοιπόν οι Λακεδαιμόνιοι είχαν αποφασίσει ότι η τριακονταετής συνθήκη είχε παραβιασθή και ότι οι Αθηναίοι ήσαν οι αδικούντες. Πέμψαντες δε εις τους Δελφούς, ηρώτησαν τον θεόν, εάν θα ήτο συμφέρον δι’ αυτούς να πολεμήσουν, και ο θεός, απήντησεν, ως λέγεται, ότι αν διεξαγάγουν τον πόλεμον με όλας των τας δυνάμεις, θα νικήσουν, και ο ίδιος, προσέθετε, θα τους βοηθήση, είτε τον επικαλεσθούν, είτε όχι.

Συνέλευσις των μελών της Πελοποννησιακής Συμμαχίας (119-125)

119. Εξ άλλου, συνεκάλεσαν πάλιν τους Συμμάχους, διά να υποβάλουν εις την ψήφον των το ζήτημα, αν πρέπει ν’ αναλάβουν τον πόλεμον η όχι. Και όταν ήλθαν οι πρέσβεις των ομοσπόνδων πόλεων, έγινε συνεδρίασις, κατά την οποίαν και οι άλλοι είπαν ό,τι ήθελαν-οι περισσότεροι κατηγορούντες τους Αθηναίους και αξιούντες να γίνη ο πόλεμος-και ιδίως οι Κορίνθιοι. Οι τελευταίοι και προηγουμένως ήδη είχαν παρακαλέσει τας διαφόρους πόλεις ιδιαιτέρως να ψηφίσουν υπέρ του πολέμου, διότι εφοβούντο μήπως η Ποτίδαια καταστραφή πρωτύτερα, παριστάμενοι δε κατά την συνεδρίασιν, και τελευταίοι προσελθόντες εις το βήμα, ωμίλησαν ως εξής περίπου:

Λόγος των Κορινθίων αντιπροσώπων

120. «Κατά των Λακεδαιμονίων, άνδρες σύμμαχοι, δεν ημπορούμεν πλέον να παραπονεθώμεν, ούτε ότι, δεν έχουν ήδη ψηφίσει οι ίδιοι τον πόλεμον, ούτε ότι δεν μας συνεκάλεσαν τώρα διά να τον ψηφίσωμεν και ημείς. Και έπραξαν τωόντι ορθώς, διότι οι αρχηγοί μιας ομοσπονδίας, διαχειριζόμενοι τα της ιδικής των πολιτείας, καθ’ ον τρόπον και οι λοιποί ομόσπονδοι, καθήκον έχουν να δεικνύουν εξαιρετικήν μέριμναν υπέρ των κοινών της ομοσπονδίας υποθέσεων, όπως, εξ άλλου, και εξαιρετικάς απολαμβάνουν από μέρος όλων τιμάς. Από ημάς, όμως, όσοι μεν ήλθαν ήδη εις επικοινωνίαν με τους Αθηναίους, δεν έχουν καμμίαν ανάγκην διδασκαλίας διά να προφυλαχθούν απ’ αυτούς. Αλλ’ όσοι κατοικούν εις τα μεσόγεια μάλλον και όχι εις τα παράλια, πρέπει να γνωρίζουν ότι αν δεν βοηθούν τους κατοίκους των παραλίων, θα έχουν δυσκολωτέραν την μεταφοράν των αγαθών της γης των προς την θάλασσαν και την ανταλλαγήν αυτών προς όσα από την θάλασσαν εισάγονται εις την ξηράν. Και πρέπει να μη κρίνουν απρόσεκτα τους λόγους μας,

ως να μη τους ενδιαφέρουν, αλλά να περιμένουν ότι αν εγκαταλείψουν τους κατοίκους των παραλίων εις την τύχην των, ο κίνδυνος είναι ενδεχόμενον να φθάση μίαν ημέραν μέχρις αυτών των ιδίων. Και πρέπει ακόμη να γνωρίζουν ότι διασκέπτονται την στιγμήν αυτήν όχι ολιγώτερον περί των ιδικών των ή περί ξένων συμφερόντων. Διά τούτο και δεν πρέπει να διστάσουν ν’ ανταλλάξουν την ειρήνην με τον πόλεμον. Διότι, εάν είναι αληθές ότι εις τους φρονίμους ανθρώπους αρμόζει να μένουν ήσυχοι, εφόσον δεν αδικούνται, είναι εξ ίσου αληθές ότι εις τους γενναίους επιβάλλεται, όταν αδικούνται, να εγκαταλείπουν την ειρήνην διά ν’ αναλάβουν τον πόλεμον, και πάλιν να επανέρχωνται από τον πόλεμον εις την ειρήνην, ευθύς ως κρίνουν εύθετον την περίστασιν προς τούτο. Και ούτε να παρασύρωνται από τας κατά τον πόλεμον επιτυχίας, ούτε, επιδιδόμενοι εις την τέρψιν, την οποίαν παρέχει η ησυχία της ειρήνης, ν’ ανέχωνται ν’ αδικούνται από άλλους. Διότι και εκείνος που ενδοιάζει δι’ αυτόν τον λόγον ν’ αναλάβη τον πόλεμον, ημπορεί να στερηθή πολύ γρήγορα την τέρψιν της αναπαύσεως, την οποίαν διστάζει να διακινδυνεύση, και εκείνος που επαίρεται κατά την διάρκειαν του πολέμου διά τας επιτυχίας του, δεν αντιλαμβάνεται πόσον επισφαλής είναι η αυτοπεποίθησις, από την οποίαν παρασύρεται. Καθόσον πολλαί επιχειρήσεις που κακώς εσχεδιάσθησαν επέτυχαν, διότι ευρήκαν αντιμετώπους εχθρούς ακόμη ανοητοτέρους, και ακόμη περισσότεραι, αι οποίαι εφαίνοντο καλώς μελετημέναι, απέληξαν τουναντίον εις οικτράν αποτυχίαν. Διότι κανείς ποτέ δεν δεικνύει κατά την εκτέλεσιν ενός σχεδου την ιδίαν εμπιστοσύνην, την οποίαν και κατά την σύλληψίν του. Αλλά συλλαμβάνομεν μεν σχέδια με το αίσθημα της ασφαλείας, υπολειπόμεθα όμως κατά την εκτέλεσιν ένεκα φόβου.

121. «Ημείς, εν τούτοις, τώρα αναλαμβάνομεν τον πόλεμον, διότι αδικούμενα, και διότι έχομεν ικανάς αφορμάς αιτιάσεων, και όταν εκδικηθώμεν τους Αθηναίους, θα τον τερματίσωμεν ευθύς ως παρουσιασθή κατάλληλος ευκαιρία. Διά πολλούς δε λόγους είναι φυσικόν να επικρατήσωμεν. Πρώτον μεν, διότι υπερέχομεν κατά τον αριθμόν και την πολεμικήν εμπειρίαν, έπειτα δε, διότι ημείς εκτελούμεν όλοι ως ένας άνθρωπος τας στρατιωτικάς επιταγάς, και τέλος, διότι κατά θάλασσαν, όπου αυτοί υπερέχουν, θα ημπορέσωμεν να εξοπλίσωμεν στόλον, όχι μόνον με τα ιδικά μας χρήματα, αλλά και με εκείνα που είναι αποθησαυρισμένα εις τους Δελφούς και την Ολυμπίαν. Διότι δανειζόμενοι, είμεθα εις θέσιν να προσελκύσωμεν προς το μέρος μας τους ξένους ναύτας των με την προσφοράν μεγαλυτέρου μισθού. Καθόσον η δύναμις των Αθηναίων συνίσταται από μισθοφόρους μάλλον παρά από ιδικούς των πολίτας, ενώ η ιδική μας κινδυνεύει ολιγώτερον να πάθη τοιούτον τι, καθόσον στηρίζεται εις την αλκήν των ανδρών μάλλον ή εις την δύναμιν του χρήματος. Και ως εκ τούτου, εάν μίαν φοράν τους νικήσωμεν κατά θάλασσαν, είναι πιθανώς χαμένοι. Αλλ’ αν ήθελαν τυχόν ανθέξει, θα έχωμεν και ημείς περισσότερον καιρόν διά να ασκηθώμεν εις τα ναυτικά, και όταν εξισωθώμεν κατά την εμπειρίαν με αυτούς, η γενναιότης μας θα μας δώση ασφαλώς την νίκην. Διότι το φυσικόν αυτό πλεονέκτημα μας δεν ημπορούν εκείνοι ν’ αποκτήσουν διά διδασκαλίας. Ενώ την ναυτικήν εμπειρίαν, κατά την οποίαν εκείνοι υπερέχουν, ημπορούμεν ημείς ν’ αποκτήσωμεν διά της ασκήσεως. Χρήματα, εξ άλλου, όσα αναγκαιούν προς τούτο, θα εισφέρωμεν. Ειδεμή, θα ήτον δεινόν αληθώς, οι μεν σύμμαχοι των να μη αποκάμουν καταβάλλοντες φόρον, διά να είναι οι ίδιοι δούλοι, ημείς δε να δειχθώμεν τυχόν απρόθυμοι όπως δαπανήσωμεν τ’ αναγκαία χρήματα, αφ’ ενός διά να εκδικηθώμεν τους εχθρούς μας και σώσωμεν συγχρόνως τους εαυτούς μας, και αφ’ ετέρου διά να μη μας τ’ αφαιρέσουν οι εχθροί μας και τα χρησιμοποιήσουν διά την καταστροφήν μας.

122. «Αλλ’ έχομεν και άλλα μέσα προς διεξαγωγήν του πολέμου εναντίον των Αθηναίων,

όπως την απόσπασιν των συμμάχων των, η οποία ουσιαστικώς θα εσήμαινεν αφαίρεσιν των προσόδων, αι οποίαι τους καθιστούν ισχυρούς, και την κατασκευήν οχυρωμάτων επί του εδάφους των, και τόσα άλλα όσα δεν ημπορεί κανείς από τούδε να προΐδη. Διότι ο πόλεμος δεν προβαίνει καθόλου επί τη βάσει προδιαγεγραμμένου σχεδίου, αλλ' αυτός υφ' εαυτού ως επί το πλείστον επινοεί τα σχέδιά του, αναλόγως προς τας εκάστοτε περιστάσεις. Και διά τούτο εκείνος που διατηρεί κατά τον πόλεμον την νηφαλιότητά του είναι ασφαλέστερος, ενώ ο παρασυρόμενος από το πάθος περιπίπτει εις μεγαλύτερα σφάλματα.

«Πρέπει όμως να σκεφθώμεν και τούτο, ότι αν έκαστος από ημάς χωριστά είχε περιπλεχθή εις συνοριακάς έριδας προς εχθρόν ισόπαλον, τα πράγμα θα ήτο ανεκτόν. Αλλ' οι Αθηναίοι, εις την παρούσαν περίστασιν, και προς όλους μας μαζί είναι ισόπαλοι, και ακόμη δυνατώτεροι απέναντι μιας εκάστης πόλεως. Ώστε εάν δεν αποκρούσωμεν αυτούς ηνωμένοι, έκαστος λαός και εκάστη πόλις και ομοφώνως, ευρίσκοντές μας διηρημένους, θα μας υποτάξουν ευκόλως. Και μολονότι είναι τρομερόν να το ακούη κανείς, πρέπει να γνωρίζετε ότι η ήττα μας τίποτε άλλο δεν σημαίνει παρά καθαράν υποδούλωσιν. Είναι όμως αισχρόν διά την Πελοπόννησον και να διατυπώση κανείς απλώς την υπόθεσιν ότι ημπορεί τοιούτον τι να συμβή, και τόσαι πόλεις να κακοπάθουν από μέρος μιάς. Εάν ήθελε συμβή τούτο, ο κόσμος θα έλεγεν ή ότι είμεθα άξιοι της τύχης μας, η ότι ένεκα δειλίας φαινόμεθα ανεκτικοί και αποδεικνυόμεθα κατώτεροι από τους πατέρας μας. Διότι, ενώ εκείνοι ηλευθέρωσαν την Ελλάδα, ημείς αντιθέτως είμεθα ανίκανοι να εξασφαλίσωμεν την ιδικήν μας ελευθερίαν. Και ενώ θεωρούμεν καθήκον μας να καταλύωμεν τους τυράννους της μιας ή της άλλης πόλεως, επιτρέπομεν εις μίαν πόλιν να εγκατασταθή ως κυρίαρχος εις το μέσον μας. Ημείς τουλάχιστον δεν γνωρίζομεν πώς τοιαύτη πολιτική ημπορεί να θεωρηθή απηλλαγμένη από τα τρία ουσιωδέστερα σφάλματα: την ασυνεσίαν, την δειλίαν και την αμέλειαν. Διότι δεν ημπορούμεν να υποθέσωμεν ότι αποφεύγοντες τα σφάλματα αυτά, περιεπέσατε εις την ολεθριωτέραν διά τους πολλούς καταφρόνησιν του εχθρού, η οποία, λόγω του ότι κατέστρεψε τόσους ανθρώπους, μετωνομάσθη διά του αντιθέτου ονόματος της αφροσύνης.

123. «Και τα μεν ήδη παρελθόντα, ποία η ανάγκη να μεμφώμεθα μακρότερον, ή όσον συμφέρει τούτο τα παρόντα; Χάριν των μελλόντων όμως, χρέος έχομεν να μη φειδώμεθα κανενός κόπου, εις προάσπισιν των παρόντων. Διότι μας είναι πατροπαράδοτον ν' αποκτώμεν τας αρετάς με κόπους. Ούτε πρέπει να μεταβάλλετε την συνήθειαν αυτήν, εάν τυχόν είσθε ολίγον ανώτεροι τώρα κατά τον πλούτον και την δύναμιν. Καθόσον δεν είναι ορθόν να χάνη κανείς με τον πλούτον ό,τι απέκτησε με την πενίαν. Τουναντίον, οφείλετε με θάρρος ν' αναλάβετε τον πόλεμον διά πολλούς λόγους, αφού όχι μόνον ο θεός εχρησμοδότησεν υποσχόμενος και ο ίδιος να βοηθήση, αλλά και ολόκληρος η άλλη Ελλάς θα συναγωνισθή μαζί μας, εν μέρει από φόβον, και εν μέρει χάριν του συμφέροντός της. Ούτε θα διαρρήξετε άλλωστε πρώτοι την συνθήκην της ειρήνης, την οποίαν και ο θεός, με το να συνιστά τον πόλεμον, κρίνει ήδη διαρρηχθείσαν, αλλά θα προασπίσετε αυτήν, αφού έχει ήδη καταπατηθή. Διότι τας συνθήκας διαρρηγνύουν όχι οι αμυνόμενοι, αλλ' οι απροκλήτως επιτιθέμενοι.

124. «Ώστε αφού διά πλείστους λόγους σας παρουσιάζεται ευνοϊκή ευκαιρία προς ανάληψιν πολέμου, και ημείς τον συνιστώμεν προς το κοινόν συμφέρον -εφόσον η κοινότης συμφερόντων είναι η ασφαλεστέρα βάσις δυνάμεως και διά τας πόλεις όπως και διά τους ιδιώτας- σπεύσατε να βοηθήσετε τους Ποτειδαιάτας, οι οποίοι είναι Δωριείς και πολιορκούνται από Ίωνας, το αντίθετον του οποίου συνέβαινε άλλοτε, και επιδιώξατε πάση

δυνάμει την ελευθερίαν των άλλων. Διότι δεν ημπορούμεν πλέον να περιμένωμεν, εις καιρόν όπου άλλοι από ημάς αδικούμεθα ήδη, άλλοι δε συντόμως θα πάθουν το ίδιον, εάν γίνη γνωστόν ότι ενώ συνήλθαμεν, δεν ετολμήσαμεν να υπερασπίσωμεν τους εαυτούς μας. Τουναντίον, αναγνωρίζοντες ότι δεν σας επιτρέπεται πλέον εκλογή και συγχρόνως ότι σας συμβουλεύομεν τα άριστα, ψηφίσατε τον πόλεμον, άνδρες σύμμαχοι, και μη φοβηθήτε τον άμεσον κίνδυνον, αλλά προτιμήσατε την μακροτέραν ειρήνην, η οποία θα προέλθη απ’ αυτόν. Διότι με τον πόλεμον ημπορεί να εξασφαλισθή μονιμωτέρα ειρήνη, ενώ το να μη εγκαταλείπη κανείς την ειρήνην, διά να αναλάβη τον πόλεμον, όταν απέβη αναπόφευκτος, είναι επικίνδυνον ως επί το πλείστον. Και με την πεποίθησιν ότι η πόλις, η οποία έχει εγκατασταθή κυρίαρχος εις το μέσον της Ελλάδος, είναι απειλή δι’ όλους ανεξαιρέτως, διότι άλλων μεν είναι ήδη κυρίαρχος, άλλων δε διανοείται να γίνη, ας επιτεθώμεν εναντίον της, διά να την υποτάξωμεν, εις τρόπον ώστε και ημείς να ζώμεν του λοιπού ασφαλείς και τους ήδη υποδουλωμένους Έλληνας να ελευθερώσωμεν.» Έτσι ωμίλησαν οι Κορίνθιοι.

Απόφασις των μελών της Πελοποννησιακής συμμαχίας υπέρ του πολέμου

125. Οι Λακεδαιμόνιοι, αφού ήκουσαν τας γνώμας όλων, έθεσαν το ζήτημα εις την ψήφον όλων κατά σειράν των συμμάχων πόλεων, μικρών και μεγάλων, όσαι είχαν στείλει αντιπροσώπους, και η πλειοψηφία εψήφισεν υπέρ του πολέμου. Μετά την απόφασιν αυτήν, δεν ήτο δυνατή άμεσος έναρξις των εχθροπραξιών διά το απαράσκευον, απεφασίσθη όμως να γίνουν από εκάστην πόλιν αι αναγκαίαι προετοιμασίαι, χωρίς να εμφιλοχωρήση καμμία καθυστέρησις. Εν τούτοις, διά την ενέργειαν των αναγκαίων παρασκευών κατηναλώθη όχι μεν έτος ολόκληρον, χρόνος όμως ολίγον μικρότερος του έτους, πριν εισβάλουν εις την Αττικήν και αναλάβουν φανερά τον πόλεμον.

Αλληλοκατηγορίαι Αθηναίων και Λακεδαιμονίων δια παλαιότερα γεγονότα (126-138)

Απόφασις των μελών της Πελοποννησιακής συμμαχίας υπέρ του πολέμου

126. Εν τω μεταξύ, έστειλαν επανειλημμένας πρεσβείας εις τας Αθήνας, διατυπώνοντες αιτιάσεις, ώστε εις περίστασιν κατά την οποίαν οι Αθηναίοι αρνηθούν να τας εισακούσουν να έχουν όσον το δυνατόν σοβαρωτέρας προφάσεις διά την κήρυξιν του πολέμου. Η πρώτη πρεσβεία των Λακεδαιμονίων απήτησεν από τους Αθηναίους να εξαγνίσουν το ανοσιούργημα εναντίον της θεάς Αθηνάς, του οποίου το ιστορικόν έχει ως εξής: Υπήρχε κατά τον παλαιόν καιρόν Αθηναίος ονομαζόμενος Κύλων, ευγενούς καταγωγής και μεγάλης επιρροής, ο οποίος είχεν αναδειχθή Ολυμπιονίκης, και είχε νυμφευθή θυγατέρα του Μεγαρέως Θεαγένους, τυράννου τότε των Μεγάρων. Εις τον Κύλωνα αυτόν, όταν ηρώτησε το μαντείον των Δελφών, απήντησεν ο θεός ότι πρέπει να καταλάβη την Ακρόπολιν των Αθηνών, κατά την μεγαλυτέραν εορτήν του Διός. Ο Κύλων, αφού έλαβε στρατιωτικήν επικουρίαν από τον Θεαγένη και έπεισε τους φίλους του να τον συνδράμουν, κατέλαβε την Ακρόπολιν κατά την εορτήν των Πελοποννησιακών Ολυμπίων, διά να εγκαταστήση τυραννίδα, διότι ενόμισεν ότι η εορτή αυτή ήτο η μεγαλυτέρα εορτή του Διός, και ότι ο ίδιος συνεδέετο με αυτήν καθό Ολυμπιονίκης. Αλλ’ εάν η απάντησις του θεού, η οποία ώριζε την μεγαλυτέραν εορτήν του Διός, εννοούσεν εορτήν της Αττικής ή κανενός άλου μέρους, ούτε το μαντείον είχε σαφηνίσει, ούτε ο Κύλων εσκέφθη περαιτέρω, ενώ υπάρχει και εις τας Αθήνας εορτή, τα Διάσια, η οποία ονομάζεται μεγίστη εορτή του Μειλιχίου Διός, και πανηγυρίζεται έξω από την πόλιν, και εις την εορτήν αυτήν όλος ο λαός προσφέρει θυσίας πολλάς, αι οποίαι συνίστανται όχι από σφάγια, αλλ’ από αναίμακτα θύματα, σύμφωνα με την επιχωρίαν συνήθειαν. Αλλ’ ο Κύλων, νομίζων ότι ερμηνεύει ορθώς τον χρησμόν, κατέλαβε την Ακρόπολιν κατά την εορτήν των Πελοποννησιακών Ολυμπίων. Οι

Αθηναίοι όμως, άμα ως επληροφορήθησαν τούτο, έσπευσαν αθρόοι από τους αγρούς εναντίον των επιδρομέων, και στρατοπεδεύσαντες ενώπιον της Ακροπόλεως, ήρχισαν να την πολιορκούν. Επειδή όμως παρήρχετο πολύς καιρός, οι Αθηναίοι κατεπονούντο από την πολιορκίαν και οι πολλοί απήλθαν, αναθέσαντες την φρούρησιν εις τους εννέα άρχοντας, και δώσαντες εις αυτούς απόλυτον εξουσίαν, διά ν'αποφασίσουν περί της καταστάσεως όπως κρίνουν συμφερώτερον. Κατά την εποχήν άλλωστε εκείνην, οι εννέα άρχοντες διεξήγαν τας περισσοτέρας δημοσίας υποθέσεις. Αλλ' ο Κύλων, και όσοι επολιορκούντο μαζί του, ευρίσκοντο εις μεγίστην στενοχωρίαν δι' έλλειψιν τροφής και ύδατος. Και ο μεν Κύλων και ο αδελφός του κατώρθωσαν ν' αποδράσουν, οι λοιποί όμως, επειδή εβασανίζοντο και μερικοί μάλιστα απέθαναν από την πείναν, εκάθησαν ικέται εις τον βωμόν της Αθηνάς, που είναι εις την Ακρόπολιν. Οι Αθηναίοι, οι οποίοι ήσαν επιφορτισμένοι με την φρούρησίν των, βλέποντες ότι μετ' ολίγον θ' απέθνησκαν εντός του ιερού χώρου, τους απήγαγαν υποσχόμενοι να μη τους κακοποιήσουν, και αφού τους απεμάκρυναν, τους εφόνευσαν. Μερικούς μάλιστα, οι οποίοι καθ' ην ώραν διήρχοντο προ του ναού των Ευμενίδων κατέφυγαν εις αυτόν, τους εφόνευσαν επί τόπου. Ένεκα τούτου, όχι μόνον οι ίδιοι δράσται, αλλά και οι απόγονοι των εκαλούντο εναγείς και αλιτήριοι προς την θεάν. Και είναι μεν αληθές ότι τους εναγείς αυτούς και οι Αθηναίοι εξεδίωξαν και ο Λακεδαιμόνιος Κλεομένης βραδύτερον, κατά την διάρκειαν μιάς εμφυλίου στάσεως, συνεργαζόμενος με την αντίθετον μερίδα, τους εξεδίωξε πάλιν, όχι μόνον εξορίσας τους ζώντας, αλλά και εκθάψας και ρίψας έξω από την χώραν τα οστά των νεκρών. Ακολούθως όμως επανήλθαν εις τας εστίας των και οι απόγονοί των ευρίσκονται ακόμη και σήμερον εις τας Αθήνας.

127. Του ανοσιουργήματος λοιπόν αυτού τον εξαγνισμόν απαιτούσαν Λακεδαιμόνιοι, κυρίως μεν, ως ισχηρίζοντο, διά να υπερασπίσουν την προς τους θεούς οφειλομένην ευσέβειαν, πράγματι όμως διότι εγνώριζαν ότι ο Περικλής, υιός του Ξανθίππου, ενείχετο εις το άγος αυτό, ένεκα της καταγωγής της μητρός του, και ενόμιζον ότι αν αυτός εξορισθή, θα επετύγχαναν ευκολώτερον ό,τι εζητούσαν από τους Αθηναίους. Δεν ήλπιζαν όμως τόσον ότι ημπορούσε να εξορισθή ο Περικλής, όσον ότι η απαίτησίς των θα τον εξέθετεν απέναντι των συμπολιτών του, οι οποίοι επίστευαν ότι η ατυχής συγγένεια του ήτο εν μέρει αιτία του πολέμου. Διότι ο Περικλής, ο οποίος ήσκει την μεγαλυτέραν από όλους τους συγχρόνους του επιρροήν και διηύθυνε, τα δημόσια πράγματα, είχε πολιτικήν άκρως αντίθετον προ τους Λακεδαιμονίους και εξώθει τους Αθηναίους εις τον πόλεμον, αποτρέπων αυτούς επιμόνως από του να δείχνουν ενδοτικοί.

Το άγος του Ταινάρου. Το άγος της Χαλκιοίκου Αθηνάς. Ο Παυσανίας και το τέλος του

128. Οι Αθηναίοι ανταπέδωσαν τα ίσα, απαιτούντες από τους Λακεδαιμονίους να εξαγνίσουν το άγος του Ταινάρου. Διότι οι Λακεδαιμόνιοι έπεισαν μίαν φοράν Είλωτας ικέτας του ιερού του Ποσειδώνος εις το Ταίναρον να σηκωθούν από τον βωμόν, και αφού τους απεμάκρυναν, τους εφόνευσαν, συνεπεία του οποίου νομίζουν ότι επέσυραν εναντίον των και τον μεγάλον σεισμόν της Σπάρτης. Απήτουν συγχρόνως απ' αυτούς να εξαγνίσουν το ανοσιούργημα εναντίον της Χαλκιοίκου Αθηνάς, του οποίου το ιστορικόν έχει ως εξής: Αφού ο Παυσανίας ο Λακεδαιμόνιος ανεκλήθη διά πρώτην φοράν από την αρχηγίαν εις τον Ελλήσποντον, και δικαστείς ηθωώθη, δεν εστάλη πλέον υπό δημοσίαν ιδιότητα, αλλα ναυλώσας δι' ιδικόν του λογαριασμόν, άνευ αδείας των Λακεδαιμονίων, μίαν Ερμιονικήν τριήρη, κατέπλευσεν εις τον Ελλήσποντον, λόγω μεν όπως μετάσχη του πολέμου κατά των Περσών, πράγματι όμως όπως συνεχίση κρυφίως τας συνεννοήσεις του με τον Βασιλέα, τας οποίας, εποφθαλμιών την ηγεμονίαν της Ελλάδος, είχεν αρχίσει από την πρώτην εις τον

Ελλήσποντον παρουσίαν του. Η αρχή, τωόντι, των υπηρεσιών, τας οποίας επρόσφερε εις τον Βασιλέα, και της όλης σκευωρίας, έγινεν υπό τας εξής περιστάσεις: Κατά την πρώτην δηλαδή εις τον Ελλήσποντον παρουσίαν του, μετά την επιστροφήν του Ελληνικού στόλου από την Κύπρον, είχε κυριεύσει το Βυζάντιον, ευρισκόμενον υπό την κατοχήν των Περσών, μεταξύ των οποίων ήσαν και οικείοι και συγγενείς του Βασιλέως, οι οποίοι συνελήφθησαν εκεί τότε αιχμάλωτοι. Τους αιχμαλώτους αυτούς απέστειλεν οπίσω προς τον Βασιλέα εν αγνοία των λοιπών συμμάχων, προς τους οποίους παρέστησεν ότι απέδρασαν. Συνεργόν εις την σκευωρίαν αυτήν είχε τον Γογγύλον από την Ερέτριαν, εις τον οποίον ενεπιστεύθη και το Βυζάντιον και τους αιχμαλώτους, και τον οποίον έστειλε προς τον Βασιλέα κομιστήν επιστολής, της οποίας το περιεχόμενον, όπως απεκαλύφθη βραδύτερον, είχεν ως εξής : «Παυσανίας, ο αρχηγός της Σπάρτης, επιθυμών να σου προσφέρη υπηρεσίας, σου αποστέλλει τους αιχμαλώτους αυτούς του πολέμου, τους οποίους ηχμαλώτισε με το ξίφος του, και συγχρόνως προτείνω, εάν και συ συμφωνής, να λάβω εις γάμον την θυγατέρα σου και σου καταστήσω υποχείριον όχι μόνον την Σπάρτην, αλλά και την λοιπήν Ελλάδα. Νομίζω δε ότι είμαι ικανός να κατορθώσω τούτο, συνεννοούμενος μαζί σου. Εάν εγκρίνης κατ’ αρχήν ό,τι σου γράφω, στείλε εις την παραλίαν άνθρωπον εμπιστοσύνης, με τον οποίον να διαπραγματευθώμεν τα περαιτέρω.» Τας ολίγας αυτάς γραμμάς περιείχεν η επιστολή.

129. Ο Ξέρξης ηυχαριστήθη από την επιστολήν και απέστειλεν εις την παραλίαν τον υιόν του Φαρνάκου Αρτάβαζον, με την εντολήν να παραλάβη την σατραπείαν του Δασκυλείου, αντικαθιστών τον τέως σατράπην Μεγαβάτην. Συγχρόνως τον επεφόρτισε με απαντητικήν επιστολήν, διά να την διαβιβάση το ταχύτερον προς τον Παυσανίαν εις το Βυζάντιον και φροντίση να του επιδειχθή η βασιλική επ’ αυτής σφραγίς, και παρήγγειλεν, εάν ο Παυσανίας δώση εις αυτόν οδηγίας περί των υποθέσεων του Βασιλέως, να τας εκτελέση όσον το δυνατόν καλύτερα και πιστότερα. Φθάσας εις την παραλίαν ο Αρτάβαζος, και τας άλλας παραγγελίας εξετέλεσε και την επιστολήν έστειλεν, η οποία περιείχε την εξής απάντησιν: «Ιδού η απάντησις του Βασιλέως Ξέρξου προς τον Παυσανίαν. Και η υπηρεσία, την οποίαν μου επρόσφερες σώσας τους αιχμαλώτους, οι οποίοι είχαν συλληφθή εις το Βυζάντιον πέραν της θαλάσσης, θα μείνη διά παντός γραμμένη εις τα βιβλία του οίκου μου και τας προτάσεις σου εγκρίνω. Και μήτε νύκτα, μήτε ημέρα ας μη σε εμποδίση από την δραστηρίαν εκτέλεσιν των προς εμέ υποσχέσεων σου. Ούτε χρυσού, ούτε αργύρου δαπάνη ας μη γίνη εμπόδιον εις την εκτέλεσιν, ούτε πλήθος στρατού, εάν η παρουσία του είναι αναγκαία εις κανέν μέρος. Αλλά με τον Αρτάβαζον, άνδρα καθώς πρέπει, τον οποίον σου στέλλω, εργάσου με εμπιστοσύνην περί των κοινών μας υποθέσεων, αποβλέπων εις την δόξαν και το συμφέρον και των δύο μας.»

130. Μετά την λήψιν της επιστολής αυτής, ο Παυσανίας, ο οποίος και πριν απελάμβανεν εξαιρετικήν όλως διόλου εκτίμησιν μεταξύ των Ελλήνων διά την αρχηγίαν του κατά την μάχην των Πλαταιών, είχεν επαρθή τότε πολύ περισσότερον και δεν ημπορούσε πλέον να περιορισθή εις τον συνήθη μεταξύ των συμπολιτών του τρόπον της ζωής, αλλ’ οσάκις εξήρχετο από το Βυζάντιον εφορούσε στολάς περσικάς, οσάκις διήρχετο διά της Θράκης ηκολουθείτο από Πέρσας και Αιγυπτίους δορυφόρους, και τα γεύματα του παρετίθεντο κατά το περσικόν σύστημα. Ούτε ημπορούσε να συγκαλύπτη τους αληθινούς σκοπούς του, αλλ’ από ασήμαντα πράγματα άφινε να διαφανούν από τούδε, ποία μεγαλύτερα σχέδια εννοούσε να πραγματοποιήση βραδύτερον. Εξ άλλου, έγινε δυσπρόσιτος και η συμπεριφορά του προς όλους ανεξαιρέτως απέβη τόσον δεσποτική, ώστε κανείς δεν ημπορούσε να τον πλησίαση. Τούτο, άλλωστε, υπήρξεν η κυριωτέρα αιτία, διά την οποίαν

οι σύμμαχοι επήγαν με το μέρος των Αθηναίων.

131. Η διαγωγή ακριβώς αυτή υπήρξεν η αιτία, διά την οποίαν οι Λακεδαιμόνιοι, όταν την έμαθαν, τον είχαν ανακαλέσει διά πρώτην φοράν. Και όταν διά δευτέραν φοράν αποπλεύσας άνευ εντολής των επί του Ερμιονικού πλοίου, εξηκολούθησε να ενεργή φανερά καθ' όμοιον τρόπον, όταν εκδιωχθείς διά της βίας από το Βυζάντιον υπό των Αθηναίων αντί να επιστρέψη εις Σπάρτην εγκατεστάθη εις τας Κολώνας της Τρωάδος, και ανηγγέλλετο προς τους Λακεδαιμονίους ότι ευρίσκετο εις συνεννοήσεις με τους βαρβάρους και ότι η εκεί παραμονή του δεν είχε καλούς σκοπούς, τότε πλέον έπαυσαν αι αναβολαί, και οι έφοροι έστειλαν κήρυκα, κομίζοντα κρυπτογραφικήν διαταγήν, διά της οποίας τον ειδοποίουν ότι έπρεπε να επιστρέψη με τον κήρυκα, ειδεμή θα τον θεωρήσουν εχθρόν της Σπάρτης. Ο Παυσανίας, επιθυμών να γίνη όσον το δυνατόν ολιγώτερον ύποπτος, και πιστεύσας ότι ημπορούσε να διασκέδαση την κατηγορίαν διά δωροδοκίας, επέστρεψε διά δευτέραν φοράν εις την Σπάρτην. Και κατ' αρχάς μεν εκλείσθη εις την φυλακήν από τους εφόρους, οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να φυλακίζουν και τον ίδιον τον βασιλέα. Έπειτα κατώρθωσε με παντοειδείς ενεργείας ν' απολυθή και εδήλωσεν ότι είναι έτοιμος να υποβληθή εις δίκην απέναντι οιουδήποτε που ήθελε του προσαγάγει αποδείξεις διά τας εναντίον του κατηγορίας.

132. Καμμία τωόντι απόδειξις δεν υπήρχεν εις χείρας των Σπαρτιατών, ούτε των προσωπικών του εχθρών, ούτε της πόλεως γενικώς, επί τη βάσει της οποίας θα ηδύναντο, με πλήρη πεποίθησιν περί της ενοχής, να προβούν εις την τιμωρίαν ανδρός, ο οποίος ανήκεν εις τον βασιλεύοντα οίκον, και ο οποίος κατά τον χρόνον αυτόν ήσκει την βασιλικήν εξουσίαν, καθόσον του βασιλέως Πλειστάρχου, υιού του Λεωνίδα, όντος εισέτι ανηλίκου, αυτός, ως εξάδελφος, ήτο επίτροπός του. Αλλ' η περιφρόνησίς του προς τας παλαιάς παραδόσεις και η απομίμησις των βαρβαρικών εθίμων παρείχαν πολλάς υπονοίας ότι δεν ήθελε να συμμορφώνεται προς την υφισταμένην τάξιν των πραγμάτων της Σπάρτης. Και όχι μόνον ανέτρεχαν εις το παρελθόν, εξετάζοντες τας άλλας του πράξεις, διά ν' ανεύρουν εάν ο τρόπος της ζωής του απεμακρύνετο από τας καθιερωμένας συνηθείας, αλλά και ενθυμούντο ιδιαιτέρως ότι απετόλμησε μίαν φοράν να διατάξη, ες ιδίας του πρωτοβουλίας, όπως γραφή επάνω εις τον τρίποδα των Δελφών, τον οποίον οι Έλληνες ανέθεσαν ως το κάλλιστον εκ των Περσικών λαφύρων μέρος, το εξής δίστιχον: «Αφού κατέστρεψε τον στρατόν των Περσών, ως αρχηγός των Ελλήνων, ο Παυσανίας αφιέρωσε το μνημείον τούτο εις τον Φοίβον.» Το δίστιχον τούτο οι Λακεδαιμόνιοι απέξυσαν ευθύς τότε από τον τρίποδα και ανέγραψαν τα ονόματα των πόλεων, όσαι αφού ενίκησαν από κοινού τον βάρβαρον, ανέθεσαν το αφιέρωμα. Μολαταύτα η πράξις τον Παυσανίου και τότε είχε θεωρηθή εγκληματική, και τώρα που είχε καταντήσει να τον υποπτεύονται ως συνεννοούμενον με τους Πέρσας, εφαίνετο πολύ περισσότερον ότι ωφείλετο εις ελατήρια παρόμοια με εκείνα, πού εμαρτύρουν τα σημερινά του σχέδια. Επί πλέον εμάνθαναν ότι ευρίσκετο εις μυστικάς συνεννοήσεις προς τους Είλωτας, και το πράγμα ήτο τωόντι αληθές. Διότι υπέσχετο εις αυτούς ελευθερίαν και ισοπολιτείαν, εάν ήθελαν επαναστατήσει μαζί του και τον βοηθήσουν να πραγματοποιήση ολόκληρον το σχέδιόν του. Αλλά μολονότι μερικοί Είλωτες κατήγγειλαν το πράγμα, ούτε τότε ακόμη εθεώρησαν ορθόν να τους πιστεύσουν και λάβουν βίαια εναντίον του μέτρα, διότι ηκολούθουν την μεταξύ των καθιερωμένην συνήθειαν, όπως, προκειμένου περί Σπαρτιάτου, μη λαμβάνουν εσπευσμένως και άνευ αναμφισβήτητων αποδείξεων ανεπανόρθωτους αποφάσεις. Αλλ' επί τέλους, ως λέγεται, ο άνθρωπος, ο οποίος επρόκειτο να φέρη εις τον Αρτάβαζον την τελευταίαν προς τον Βασιλέα επιστολήν, κάποιος καταγόμενος από την πόλιν Άργιλον, ο

οποίος υπήρξε μίαν φοράν ευνοούμενός του κατά την παιδικήν ηλικίαν και του ήτο αφοσιωμένος, παρουσιάζεται και τον καταγγέλλει. Επειδή ο άνθρωπος αυτός παρετήρησεν ότι κανείς από τους προηγουμένους ταχυδρόμους δεν είχεν επιστρέψει μέχρι τούδε, εφοβήθη, και αφού παρεποίησε την σφραγίδα, ίνα, εις περίπτωσιν που είτε η υπόνοιά του διεψεύδετο, είτε ο Παυσανίας εζητούσε να τροποποίηση την επιστολήν, μη αντιληφθή το πράγμα, την ανοίγει και μεταξύ άλλων οδηγιών, τας οποίας περιείχεν, ευρήκεν ότι επεριλαμβάνετο, όπως είχεν υποπτευθή, διαταγή να τον φονεύσουν.

133. Τότε πλέον οι έφοροι, όταν ο άνθρωπος επέδειξε προς αυτούς την επιστολήν, έκλιναν μάλλον να πιστεύσουν την καταγγελίαν των Ειλώτων, ηθέλησαν όμως ακόμη ν' ακούσουν με τα ίδια των αυτιά κάποιαν ομολογίαν του Παυσανίου. Ως εκ τούτου, επί τη βάσει προδιαγραφέντος σχεδίου, ο άνθρωπος μετέβη ως ικέτης εις το Ταίναρον, όπου εγκατέστησε προς διαμονήν του εντός του ιερού περιβόλου του Ποσειδώνος καλύβην χωριζομένην δια μεσοτοίχου εις δύο. Εις το ενδότερον διαμέρισμα της καλύβης αυτής έκρυψε μερικούς από τους εφόρους, και όταν ο Παυσανίας ήλθε προς αυτόν και τον ερωτούσε διά ποίαν αιτίαν εκάθισεν ικέτης, έμαθαν οι έφοροι καθαρά τα πάντα. Ήκουσαν τον άνθρωπον να κατηγορή τον Παυσανίαν δι' όσα έγραψε περί αυτού, και όχι μόνον ν' αποκαλύπτη τας λεπτομέρειας της όλης σκευωρίας, αλλά και να διαμαρτύρεται, διότι ενώ αυτός ουδέποτε τον εξέθεσε κατά τας διαφόρους προς τον Βασιλέα υπηρεσίας του, ως ιδιαιτέρα του αμοιβή ωρίσθη η κοινή τύχη των πολλών ταχυδρόμων, δηλαδή ο θάνατος. Ήκουσαν επίσης τον Παυσανίαν, όχι μόνον να ομολογή όλα αυτά, αλλά και να τον εξορκίζη να μην οργίζεται περί του παρόντος, εγγυώμενος την ασφάλειάν του, εάν ήθελεν απέλθει από τον ιερόν χώρον, και να τον παροτρύνη να εκκινήση άνευ αναβολής προς εκτέλεσιν της παραγγελίας του, χωρίς να γίνεται εμπόδιον των διαπραγματεύσεων.

134. Οι έφοροι, αφού ήκουσαν ακριβώς τα λεχθέντα, ανεχώρησαν, χωρίς να προβούν αμέσως εις καμμίαν ενέργειαν. Έχοντες όμως ήδη βεβαίας αποδείξεις, έλαβαν τα μέτρα των διά να τον συλλάβουν εντός της πόλεως. Λέγεται άλλως τε ότι κατά την στιγμήν που έμελλε να συλληφθή καθ' οδόν, ευθύς ως είδε το πρόσωπον ενός από τους εφόρους, ο οποίος επλησίαζεν, εννόησε τον σκοπόν της προσεγγίσεώς του, και επειδή άλλος έφορος, λόγω ευνοίας προς αυτόν, τον ειδοποίησε διά μυστικού νεύματος, έσπευσε δρομαίως προς τον ναόν της Χαλκιοίκου Αθηνάς, και επρόφθασε να καταφύγη εκεί, καθ' όσον ο ιερός περίβολος ήτο πλησίον. Και αφού εισήλθεν εις μικρόν οίκημα ανήκον εις τον περίβολον αυτόν, διά να μη υποφέρη εκτεθειμένος εις το ύπαιθρον, έμενεν εκεί ήσυχος. Οι έφοροι, εν τούτοις, οι οποίοι τον κατεδίωκαν, αφού δεν τον επρόλαβαν αμέσως τότε, πριν εισέλθη εις τον ιερόν χώρον, αφήρεσαν ακολούθως την στέγην του οικήματος, και επωφεληθέντες την στιγμήν που ευρίσκετο εντός αυτού, τον απέκλεισαν, αποφράξαντες τας θύρας με τοίχον, και στήσαντες εμπρός εις το οίκημα φρουράν, επεδίωξαν να τον αναγκάσουν διά της πείνης να παραδοθή. Αλλ' ενώ έμελλεν από στιγμής εις στιγμήν να εκπνεύση, αντελήφθησαν την κατάστασιν του και τον έβγαλαν από τον ιερόν περίβολον, ενώ εισέτι ανέπνεεν. Αλλά μόλις τον έβγαλαν, απέθανεν αμέσως. Και κατ' αρχάς μεν εσχεδίασαν να τον ρίψουν εις τον Καιάδαν, όπου ρίπτουν τους κακούργους. Έπειτα όμως μετέβαλαν γνώμην και τον έθαψαν εκεί πλησίον. Αλλ' ο χρησμός του μαντείου των Δελφών παρήγγειλεν ακολούθως εις τους Λακεδαιμονίους να μεταφέρουν τον τάφον εις το μέρος όπου απέθανε -και σήμερον κείται πράγματι έμπροσθεν του ιερού χώρου, όπως μαρτυρεί επιστήλιος επιγραφή- και επειδή τα γενόμενα αποτελούν δι' αυτούς ανοσιούργημα, ν' αποδώσουν εις την Χαλκίοικον δύο σώματα αντί ενός, οι δε Λακεδαιμόνιοι εφρόντισαν να κατασκευάσουν δύο χαλκούς ανδριάντας του Παυσανίου, τους οποίους αφιέρωσαν εις την

θεάν, ως εξαγνισμόν του θανάτου του.

Ο Θεμιστοκλής και το τέλος του

135. Οι Αθηναίοι, ως εκ τούτου, απαντώντες εις την αξίωσιν των Λακεδαιμονίων, απήτησαν από αυτούς να εξαγνίσουν το ανοσιούργημα τούτο, αφού και ο θεός το είχε κρίνει τοιούτον. Οι Λακεδαιμόνιοι, πέμψαντες πρέσβεις εις τας Αθήνας, κατηγόρησαν τον Θεμιστοκλή ως συνένοχον του μηδισμού του Παυσανίου, επί τη βάσει των αποδείξεων που είχαν συλλέξει κατά την διάρκειαν της εναντίον του ανακρίσεως, και εζήτησαν να επιβληθή εις αυτόν η ιδία ποινή του θανάτου. Οι Αθηναίοι εσυμφώνησαν. Αλλ’ επειδή εκείνος έτυχε να είναι εξωστρακισμένος και μολονότι διέμενεν εις το Άργος, επεσκέπτετο συχνά και άλλα μέρη της Πελοποννήσου, έστειλαν από κοινού με τους Λακεδαιμονίους, οι οποίοι προθύμως συμμετείχαν εις την καταδίωξιν αυτήν, απόσπασμα με διαταγήν να τον συλλάβουν όπου τον συναντήσουν και τον φέρουν εις τας Αθήνας.

136. Αλλ’ ο Θεμιστοκλής, προειδοποιηθείς έφυγεν από την Πελοπόννησον εις την Κέρκυραν της οποίας ήτο ευεργέτης. Επειδή όμως οι Κερκυραίοι ισχυρίζοντο ότι εφοβούντο να τον δεχθούν και εκτεθούν έτσι εις την έχθραν των Λακεδαιμονίων και των Αθηναίων, τον διεπεραίωσαν εις την απέναντι ήπειρον. Και ενώ κατεδιώκετο από τους προς τούτο εντεταλμένους παντού όπου εμάνθαναν ότι είχε μεταβή, ηναγκάσθη, ένεκα απροόπτου περιστατικού, να ζητήση κατάλυμα εις το μέγαρον του Αδμήτου, βασιλέως των Μολοσσών, ο οποίος δεν ήτο φιλικώς προς αυτόν διατεθειμένος. Ο Άδμητος έτυχε ν’ απουσιάζει κατά την ώραν εκείνην, αλλ’ ο Θεμιστοκλής παρουσιάσθη ως ικέτης εις την γυναίκα του, η οποία του εσύστησε να πάρη το παιδί των εις τα χέρια του και καθίση εις την εστίαν. Και όταν μετ’ ολίγον επέστρεφεν ο Άδμητος, του εφανέρωσε ποιος ήτο και επρόσθεσεν ότι αν ο ίδιος αντετάχθη τυχόν εναντίον αιτήσεως του Αδμήτου προς τους Αθηναίους, δεν είναι αξιοπρεπές δι’ αυτόν να τον εκδικηθή τώρα που καταδιώκεται εξόριστος. Τόσον μάλλον καθόσον θα εκακοποιείτο από αυτόν τώρα που είναι πολύ ασθενέστερος του, ενώ όστις έχει ψυχήν γενναίαν δεν εκδικείται τους ομοίους του, όταν ευρίσκωνται εις θέσιν μειονεκτικήν. Άλλως τε, επρόσθεσεν, αυτός μεν εναντιώθη προς τον Άδμητον, προκειμένου περί υλικών συμφερόντων και όχι περί σωτηρίας της ζωής του, ενώ ο Άδμητος, εάν τον εκδώση -είπε δε ποίοι τον καταδιώκουν και δια ποίαν αιτίαν- θα εγίνετο αίτιος του θανάτου του.

137. Αφού τον ήκουσεν, ο Άδμητος όχι μόνον τον εσήκωσε μαζί με τον υιόν του, τον οποίον ο Θεμιστοκλής εκρατούσεν αφότου είχε καθίσει, πράγμα που αποτελεί τον επιβλητικώτερον τύπον ικεσίας, αλλά και όταν μετ’ ολίγον έφθασαν οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι και τον εζητούσαν επιμόνως, ηρνήθη να τον εκδώση. Επειδή όμως ο Θεμιστοκλής επεθύμει να μεταβή προς τον Βασιλέα, τον απέστειλε διά ξηράς εις την άλλην θάλασσαν, εις την Πύδναν, την πόλιν του Αλεξάνδρου. Εκεί επέτυχεν εμπορικόν πλοίον, το οποίον ητοιμάζετο ν’ αποπλεύση διά την Ιωνίαν, και επιβιβασθείς επ’ αυτού, παρεσύρθη από την κακοκαιρίαν εις το ορμητήριον του Αθηναϊκού στόλου, ο οποίος επολιορκούσε την Νάξον. Φοβηθείς, ως εκ τούτου, φανερώνει προς τον κυβερνήτην (καθόσον ήτο άγνωστος εις τους εντός του πλοίου) ποίος είναι και διά ποίαν αιτίαν καταδιώκεται, και ότι αν δεν τον σώση, θα είπη ότι τον εδέχθη επί του πλοίου δωροδοκηθείς. Η μόνη ελπίς σωτηρίας κατ’ αυτόν ήτο να μην επιτραπή εις κανένα να εξέλθη από το πλοίον, έως ότου διορθωθή ο καιρός και συνεχισθή ο πλους. Και τέλος υπεσχέθη ότι αν συμμορφωθή με την αίτησίν του, η χάρις δεν θα λησμονηθή ποτέ, αλλά θ’ ανταποδοθή επαξίως. Ο κυβερνήτης όχι μόνον εσυμμορφώθη προς την απαίτησιν αυτήν, αλλά και απομακρύνας το πλοίον του, το εκράτησεν επ’ αγκύρας επί μίαν ημέραν και μίαν νύκτα, εις την ανοικτήν θάλασσαν,

απέναντι του ορμητηρίου και ακολούθως κατέπλευσεν εις την Έφεσον. Εκεί ο Θεμιστοκλής αντήμειψε τον κυβερνήτην διά γενναίου χρηματικού δώρου, καθόσον έλαβεν, εν τω μεταξύ, από τους φίλους του των Αθηνών και του Άργους τα χρήματα που τους είχε δώσει προς φύλαξιν. Προχωρήσας ύστερον εις το εσωτερικόν, με κάποιον Πέρσην, κάτοικον της παραλίας, απέστειλεν επιστολήν προς τον βασιλέα Αρταξέρξην, υιόν του Ξέρξου, ο οποίος είχεν ανέλθει προσφάτως εις τον θρόνον. Το περιεχόμενον της επιστολής είχεν ως εξής: «Ήλθα προς εσέ, εγώ ο Θεμιστοκλής, ο οποίος περισσότερα από κάθε άλλον Έλληνα κακά έχω προξενήσει εις τον οίκον σου, εφόσον χρόνον ο πατήρ σου με ηνάγκαζε να αμύνωμαι εναντίον των επιθέσεών του, αλλά και πολύ περισσότερα καλά, όταν η υποχώρησίς του εγίνετο υπό περιστάσεις δι’ εμέ ασφαλείς, δι’ εκείνον όμως επικινδύνους. Και μου οφείλεται χάρις διά παρασχεθείσας υπηρεσίας (ενταύθα εμνημόνευε και την ειδοποίησιν που του έστειλεν από την Σαλαμίνα περί της επικείμενης αναχωρήσεως των Ελλήνων και την ματαίωσιν τότε της καταστροφής των γεφυρών, την οποίαν ψευδώς οικειοποιήθη ως οφειλομένην εις ενεργείας του) και τώρα, επειδή ημπορώ να σου προσφέρω και άλλας μεγάλας υπηρεσίας, ήλθα καταδιωκόμενος από τους Έλληνας διά την προς σε φιλίαν μου. Επιθυμώ δε να περιμείνω ένα έτος και τότε να σου εξηγήσω προσωπικώς τον σκοπόν του ερχομού μου.»

138. Ο Βασιλεύς, ως λέγεται, εθαύμασε το τολμηρόν του σχέδιον, και του παρήγγειλε να ενεργήση όπως έγραφεν. Ο Θεμιστοκλής, εξ άλλου, κατά το διάστημα της αναμονής του, και με την Περσικήν γλώσσαν εξοικειώθη, όσον ημπορούσε, και με τα ήθη και έθιμα της χώρας. Και μετά την λήξιν του έτους, ήλθεν εις τον Βασιλέα, και απέκτησε πλησίον του επιρροήν μεγαλυτέραν από κάθε άλλον ποτέ Έλληνα, και ένεκα της προηγουμένης του φήμης, και διά την ελπίδα, που ενέπνευσεν εις τον Βασιλέα να του υποδουλώση την Ελλάδα, προ πάντων όμως διότι είχε δώσει επανειλημμένος αποδείξεις της οξείας αντιλήψεώς του. Διότι ο Θεμιστοκλής, λόγω της φυσικής του οξυδερκείας η οποία είχε πραγματικώς καταδειχθή κατά τρόπον απαραγνώριστον, ήτο περισσότερον από κάθε άλλον άξιος εξαιρετικού όλως διόλου κατά τούτο θαυμασμού. Διά της εμφύτου εις αυτόν οξείας αντιλήψεως, και χωρίς ανάγκην ενισχύσεως αυτής, ούτε διά προηγουμένης διδασκαλίας, ούτε διά των μαθημάτων της πείρας, και τα παρόντα κατόπιν βραχυτάτης σκέψεως έκρινεν οξύτατα και τα μέλλοντα να γίνουν επί μακρόν διάστημα χρόνου προείκαζεν άριστα. Και εκείνα μεν, περί των οποίων εκάστοτε ησχολείτο, είχε και την ικανότητα να εξηγή προς τους άλλους, εκείνα δε, περί των οποίων δεν είχε προσωπικήν πείραν, ηδυνήθη να κρίνη επαρκώς, και κανείς δεν ημπορούσε να προΐδη με την ιδίαν ευκρίνειαν το καλόν ή το κακόν που επεφύλαττε το άδηλον μέλλον. Και συγκεφαλαιώνων λέγω ότι διά της φυσικής του οξυνοίας και ως εκ της ελαχίστης προπαρασκευής, η οποία του ήτο αναγκαία προς τούτο, ανεδείχθη ικανώτερος από κάθε άλλον να διαγινώσκη αμέσως τι έπρεπε να πραχθή ή να λεχθή. Αλλ’ ασθενήσας απέθανε. Μερικοί μάλιστα λέγουν, ότι ηυτοκτόνησε λαβών δηλητήριον, καθόσον εννόησεν ότι ήτο αδύνατον να εκτέλεση τας προς τον Βασιλέα υποσχέσεις του. Το μνήμα του ευρίσκεται εις την αγοράν της Μικρασιατικής Μαγνησίας, της περιφερείας της οποίας ήτο σατράπης, καθόσον ο Βασιλεύς είχε παραχωρήσει εις αυτόν δι’ άρτον μεν την Μαγνησίαν, η οποία απέφερε πρόσοδον πενήντα ταλάντων κατ’ έτος, δι’ οίνον την Λάμψακον, η οποία εθεωρείτο η πλέον οινοφόρος χώρα του τότε καιρού, και διά κρέας την Μυούντα. Αλλά τα οστά του, ως λέγουν οι συγγενείς του, μετεφέρθησαν, κατά παραγγελίαν του, εις την Αττικήν, όπου ετάφησαν, εν αγνοία των Αθηναίων. Διότι η ταφή των οστών του απηγορεύετο κατά νόμον, λόγω του ότι, κατηγορηθείς διά προδοσίαν, είχε γίνει φυγάς. Τοιούτον υπήρξε το τέλος Παυσανίου του Λακεδαιμονίου και Θεμιστοκλέους του Αθηναίου, οι οποίοι υπήρξαν οι

επιφανέστεροι από τους συγχρόνους των Έλληνας.

Συνεχείς πρεσβείαι Λακεδαιμονίων εις Αθήνας

139. Εξέθεσα ήδη ποίας απαιτήσεις διετύπωσαν και ενώπιον ποίων ανταπαιτήσεων ευρέθησαν οι Λακεδαιμόνιοι, σχετικώς με την εκδίωξιν των ανοσιουργών, κατά την πρώτην των πρεσβείαν εις τας Αθήνας. Αλλά διά μεταγενεστέρων πρεσβειών απήτησαν από τους Αθηναίους και την πολιορκίαν της Ποτειδαίας να λύσουν, και της Αιγίνης την ελευθερίαν ν' αποκαταστήσουν, περισσότερον όμως από κάθε άλλο, και με γλώσσαν απολύτως εμφαντικήν, εδήλωσαν ότι ο πόλεμος θ' αποσοβηθή μόνον, εάν ανακληθή το περί Μεγαρέων Ψήφισμα, διά του οποίου απηγορεύετο εις αυτούς η χρήσις της Αττικής αγοράς και των λιμένων της Αθηναϊκής ηγεμονίας. Αλλ' οι Αθηναίοι ούτε τας άλλας των απαιτήσεις ήθελαν να εισακούσουν, ούτε το ψήφισμα ν' ανακαλέσουν, κατηγορούντες τους Μεγαρείς ότι επεξέτειναν την καλλιέργειάν των καταχρηστικώς επί της ιεράς γης, καθώς και επί της λόγω αμφισβητήσεως μη οροθετημένης, και ότι εδέχοντο τους δραπετεύοντας δούλους των. Τέλος ήλθεν η τελευταία από την Λακεδαίμονα πρεσβεία, αποτελούμενη από τον Ραμφίαν, τον Μελήσιππον και τον Αγήσανδρον, οι οποίοι, χωρίς ν' αναφέρουν τίποτε από όσα προηγουμένως είχαν μνημονεύσει κατ' επανάληψιν, είπαν τας ολίγας μόνον αυτάς λέξεις: «Οι Λακεδαιμόνιοι θέλουν την διατήρησιν της ειρήνης, η οποία ημπορεί να εξασφαλισθή, εάν αποδώσετε εις τους Έλληνας την ανεξαρτησίαν των.»

Σύγκλησις της εκκλησίας του δήμου Αθηναίων

Συγκαλέσαντες οι Αθηναίοι συνέλευσιν του λαού, επροσκάλεσαν τους θέλοντας να εκθέσουν τας γνώμας των, και απεφασίσθη να συζητηθή και κριθή το όλον ζήτημα και δοθή τελειωτική απάντησις. Και άλλοι πολλοί επροχώρησαν εις το βήμα και ωμίλησαν, τασσόμενοι υπέρ της μιας ή της άλλης γνώμης, άλλοι υπέρ του πολέμου και άλλοι υποστηρίζοντες ότι το Ψήφισμα πρέπει να μην αποβή εμπόδιον εις την διατήρησιν της ειρήνης, αλλά ν' ανακληθή. Και ο Περικλής, ο υιός του Ξανθίππου, πρώτος μεταξύ των Αθηναίων της εποχής του, μεγάλος συγχρόνως ρήτωρ και πολιτικός, προχωρήσας εις το βήμα, εσυμβούλευσε τα εξής:

Λόγος του Περικλέους

140. «Συμπολίται, εξακολουθώ πάντοτε να έχω την ιδίαν γνώμην ότι δεν πρέπει να υποχωρήσωμεν απέναντι των Πελοποννησίων, μολονότι γνωρίζω ότι οι άνθρωποι δεν εμπνέονται κατά την διεξαγωγήν του πολέμου από την ιδίαν ζέσιν, με την οποίαν πείθονται τελικώς να τον αναλάβουν, αλλά μεταβάλλουν γνώμας αναλόγως των εκάστοτε περιστάσεων. Βλέπω, άλλωστε, ότι και σήμερον πρέπει να συμβουλεύσω όμοια εντελώς, όπως και εις το παρελθόν, και έχω την δικαίαν αξίωσιν όπως όσοι από σας πεισθήτε εις τους λόγους μου υποστηρίξετε τας κοινάς αποφάσεις, και αν τυχόν ακόμη πρόκειται να εκτεθώμεν εις μερικάς αποτυχίας, ειδεμή, εν περιπτώσει επιτυχίας, να μην αντιποιήσθε μέρος της τιμής διά την επιδειχθείσαν προνοητικότητα. Διότι είναι ενδεχόμενον η εξέλιξις των γεγονότων να προχωρήση κατά τρόπον εξ ίσου ανυπολόγιστον, όσον και τα ανθρώπινα σχέδια. Διά τούτο, άλλωστε, συνηθίζομεν να μεμφώμεθα την τύχην δι' όσα συμβούν αντιθέτως προς τους υπολογισμούς μας.

«Οι Λακεδαιμόνιοι, λοιπόν, και πριν ήτο φανερόν ότι μας επεβουλεύοντο, και τώρα περισσότερον παρά πριν. Διότι, ενώ η Τριακονταετής συνθήκη ορίζει ότι αι αμοιβαίαι διαφοραί πρέπει να υποβάλλωνται εις διαιτησίαν, διατηρουμένου, εν τω μεταξύ, του εδαφικού καθεστώτος, ούτε αυτοί εζήτησαν ποτε διαιτησίαν, ούτε προτεινομένην από σας

την δέχονται, αλλά θέλουν να επιδιώξουν την επανόρθωσιν των αιτιάσεών των διά πολέμου μάλλον παρά διά συζητήσεως, παρίστανται δε ήδη επιτάσσοντες, και όχι πλέον διατυπώνοντες αιτιάσεις. Διότι απαιτούν και την πολιορκείαν της Ποτειδαίας να λύσωμεν και την ελευθερίαν της Αιγίνης ν’ αποκαταστήσωμεν και το περί Μεγαρέων Ψήφισμα ν’ ανακαλέσωμεν. Αυτοί μάλιστα, που ήλθαν τελευταίοι, διακηρύττουν φανερά ότι πρέπει ν’ αποδώσωμεν εις τους Έλληνας την ανεξαρτησίαν των. Κανείς όμως από σας ας μη νομίση ότι ο πόλεμος θα γίνη δι’ ασήμαντον αφορμήν, εάν ηθέλαμεν αρνηθή ν’ ανακαλέσωμεν το περί Μεγαρέων Ψήφισμα, εις το οποίον φαίνονται ότι αποδίδουν τόσην σπουδαιότητα, ώστε ισχυρίζονται ότι αν αυτό ανακληθή, ο πόλεμος θ’ αποσοβηθή. Ούτε πρέπει ν’ αφίσετε υφισταμένην εις την συνείδησίν σας την μομφήν ότι επολεμήσατε δι’ ασήμαντον αιτίαν, διότι το ασήμαντον αυτό αποτελεί την λυδίαν λίθον, προς εξακρίβωσιν και δοκιμασίαν των προθέσεών σας. Καθόσον, εάν υποχωρήσετε απέναντι των, θα ευρεθήτε ενώπιον νέας και επαχθεστέρας απαιτήσεως, διότι θα νομίσουν ότι και εις τούτο θα υποκύψετε ένεκα φόβου. Ενώ, εάν αρνηθήτε αποφασιστικώς, θα τους δώσετε να εννοήσουν καθαρά ότι οφείλουν να συμπεριφέρονται απέναντι σας ως ίσοι προς ίσους μάλλον.

141. «Αποφασίσατε λοιπόν αμέσως, ή να υποκύψετε πριν υποστώμεν καμμίαν ζημίαν εκ του πολέμου, ή, εάν πρόκειται να πολεμήσωμεν, όπως εγώ τουλάχιστον νομίζω προτιμότερον να μη υποχωρήσωμεν, αδιάφορον αν πρόκειται περί μεγάλης ή μικράς αιτίας, ούτε να διατηρήσωμεν ό,τι μας ανήκει, υπό το κράτος του φόβου. Διότι και η μεγαλυτέρα και η μικροτέρα απαίτησις, η οποία στηρίζεται εις αξιούμενα δικαιώματα, όταν, αντί να επιδιωχθή διά της δικαστικής οδού, επιβάλλεται εις άλλους αναγκαστικώς εκ μέρους ομοίων των, σημαίνει υποδούλωσιν του ιδίου βαθμού.

«Ό,τι, άλλωστε, αφορά τους πολεμικούς πόρους αμφοτέρων, οφείλετε να μάθετε, ακούοντες τας επομένας λεπτομερείας, ότι οι ιδικοί μας δεν είναι ασθενέστεροι. Οι Πελοποννήσιοι, τωόντι, καλλιεργούν την γην με τα χέρια των, και ούτε δημόσιον πλούτον έχουν, ούτε ιδιωτικόν. Εκτός τούτου, είναι άπειροι μακρών και υπερθαλασσίων πολέμων, λόγω του ότι ένεκα πενίας διεξάγουν τοιούτους βραχείς μόνον διαρκείας, οι μεν εναντίον των δε. Αλλ’ άνθρωποι τόσον πτωχοί ούτε στόλον δύνανται να εξοπλίζουν ούτε πεζόν στρατόν να στέλλουν συχνά εκτός των ορίων της χώρας των, διότι και από τα κτήματά των θ’ απουσίαζαν, και εκ των ιδίων θα εξώδευαν, και προς τούτοις θ’ απεκλείοντο από την χρήσιν της θαλάσσης. Οι πόλεμοι, άλλωστε, συντηρούνται από τους συσσωρευμένους πολεμικούς θησαυρούς μάλλον, παρά από εκτάκτους αναγκαστικάς εισφοράς. Ενώ, εξ άλλου, οι εργαζόμενοι την γην με τα χέρια των προθυμότερον εκθέτουν εις τον πόλεμον το σώμα των, παρά την περιουσίαν των, καθόσον εκείνο μεν πιστεύουν ότι ημπορεί να περισωθή εκ των κινδύνων, δι’ αυτήν όμως καμμίαν βεβαιότητα δεν έχουν, ότι δεν θα καταναλωθή προ του τέλους του πολέμου, ιδίως αν ούτος παραταθή παρά τους υπολογισμούς των, όπως ημπορεί κάλλιστα να συμβή. Διότι εις μίαν μόνην μάχην οι Πελοποννήσιοι και οι σύμμαχοί των είναι ικανοί ν’ αντισταθούν εναντίον όλων των Ελλήνων, αλλ’ είναι ανίκανοι να διεξαγάγουν πόλεμον εναντίον αντιπάλου, ο οποίος έχει, όπως ημείς, διάφορον οργάνωσιν, εφόσον ούτε κοινήν βουλήν έχουν, ούτε προβαίνουν ταχέως εις τα μέτρα που επιβάλλονται από απροόπτους περιστάσεις, και επειδή όλοι έχουν ίσην ψήφον, χωρίς καν να είναι ομόφυλοι, ο καθείς επιδιώκει την προαγωγήν του ιδικού του συμφέροντος. Ως εκ τούτου, τίποτε συνήθως δεν ημπορεί να αχθή εις αίσιον πέρας. Διότι άλλοι μεν ενδιαφέρονται να εκδικηθούν όσον ημπορούν περισσότερον ιδιαίτερον εχθρόν, άλλοι δε να υποστούν όσον το δυνατόν μικροτέρας ζημίας. Επειδή άλλωστε συνέρχονται κατά μακρά διαλείμματα, ολίγον μόνον χρόνον διαθέτουν διά την εξέτασιν

των κοινών, αλλά τον πλείστον καταναλίσκουν εις εξυπηρέτησιν των ιδιαιτέρων των συμφερόντων. Και νομίζει κανείς ότι καμμία βλάβη δεν θα επέλθη εις το κοινόν συμφέρον από την ιδικήν του αμέλειαν, αλλ' ότι την αμέλειάν του μέλλει ν' αναπληρώση η πρόνοια κανενός άλλου, και έτσι η ιδέα αυτή, την οποίαν πρεσβεύουν όλοι ιδιαιτέρως, γίνεται η αφανής αιτία της καταστροφής όλων.

142. «Αλλά κυριώτατον εμπόδιον δι' αυτούς θα είναι η σπάνις των χρημάτων, εφόσον βραδέως ποριζόμενοι αυτά κατ' ανάγκην θα χρονοτριβούν, ενώ αι ευκαιρίαι του πολέμου κανένα, δεν περιμένουν. Ούτε άλλωστε η κατασκευή οχυρώσεων υπ' αυτών επί του εδάφους μας, ούτε το ναυτικόν των, αξίζουν να μας εμπνεύσουν φόβον. Διότι, ως προς μεν το πρώτον, δύσκολον θα ήτο δι' αυτούς, και εν καιρώ ειρήνης, να κατασκευάσουν ωχυρωμένην πόλιν ισόπαλον προς τας Αθήνας, και ακόμη ολιγώτερον επί χώρας εχθρικής, προ πάντων εάν και ημείς, προς αντεκδίκησιν, εχωμιν τότε ανεγείρει επί του εδάφους μας ομοίας οχυρώσεις. Αλλ' εάν κατασκευάσουν φρούριον απλώς επί του εδάφους μας, θα ημπορούν μεν να φθείρουν μέρος της γης μας δι' επιδρομών και αυτομολιών των δούλων μας. Το τοιούτον, εν τούτοις, δεν θα ημπορέση να μας εμποδίση από του να πλεύσωμεν εις την χώραν των και ανεγείρωμεν εκεί οχυρώσεις, ούτε να προβαίνωμεν εις αντίποινα διά του στόλου μας, εις τον οποίον έγκειται η δύναμίς μας. Διότι μεγαλυτέραν εμπειρίαν έχομεν ημείς του κατά ξηράν πολέμου εκ της εμπειρίας μας περί τα ναυτικά, παρά εκείνοι των ναυτικών εκ της εμπειρίας των κατά ξηράν. Ούτε θα κατορθώσουν αυτοί ευκόλως ν' αποκτήσουν την ναυτικήν εμπειρίαν, αφού ούτε σεις ετελειοποιήθητε ακόμη, μολονότι ηρχίσατε ασκούμενοι εις τα ναυτικά ευθύς μετά τους Περσικούς πολέμους. Πώς λοιπόν ανδρες γεωργοί και όχι ναυτικοί θα ημπορέσουν να κατορθώσουν τίποτε άξιον λόγου, αφού μάλιστα, πλεονεκτούντες εις πλοία, και διηνεκώς επιτιθέμενοι δι' αυτών, ούτε θα τους επιτρέψωμεν ν' ασκηθούν; Διότι, εάν τα ενεργούντα τον αποκλεισμόν πλοία ήσαν ολίγα, ίσως θ' απεφάσιζαν να διακινδυνεύσουν, θρασύνοντες την αμάθειάν των με το πλήθος των ιδίων των πλοίων. Αλλ' εφόσον θα αποκλείωνται από ισχυρόν στόλον, θα μένουν αδρανείς, και η έλλειψις ασκήσεως θα τους καταστήση ανεπιτηδειοτέρους, και δι' αυτό και ατολμότερους. Διότι η ναυτική εμπειρία είναι κατ' εξοχήν ζήτημα τέχνης και η εις αυτήν άσκησις δεν επιτρέπεται να γίνεται συγχρόνως και όπως τύχη. Τουναντίον, ο ασκούμενος εις τα ναυτικά δεν πρέπει ν' απασχολήται από καμμιάν αλλην πάρεργον ενασχόλησιν.

143. «Άλλωστε, και αν ακόμη υποθέσωμεν ότι θέτοντες χείρα εις μέρος των χρημάτων, των αποθησαυρισμένων εις την Ολυμπίαν ή τους Δελφούς, προσπαθήσουν να προσελκύσουν προς το μέρος των τους ξένους ναύτας μας, το πράγμα θα ήτο δεινόν μόνον, εάν ημείς οι ίδιοι με τους μετοίκους, επιβιβαζόμενοι επί των πλοίων, δεν είμεθα ισόπαλοι με αυτούς. Ευτυχώς όμως και ισόπαλοι είμεθα και, το σπουδαιότερον, έχομεν πολίτας Αθηναίους ως πηδαλιούχους, και διά τας λοιπάς τεχνικάς υπηρεσίας έχομεν προσωπικόν περισσότερον και ικανώτερον παρά όλη η άλλη Ελλάς. Και κανείς από τους ξένους δεν θ' απεφάσιζε, χάριν μεγαλυτέρου μισθού ολίγων ημερών, ν' αντιμετώπιση τον κίνδυνον, όχι μόνον από την πατρίδα του να εξορισθή, αλλά και να διεξαγάγη με μικροτέρας ελπίδας νίκης κοινόν με εκείνους αγώνα. Και τα μεν των Πελοποννησίων πράγματα τοιαύτα περίπου φαίνονται εις εμέ τουλάχιστον ότι είναι. Νομίζω αντιθέτως ότι τα ιδικά μας και από τα μειονεκτήματα, διά τα οποία εμέμφθην εκείνους, είναι απηλλαγμένα, και άλλα πλεονεκτήματα, ανώτερα των ιδικών των, παρουσιάζουν. Εάν επομένως εκείνοι εισβάλουν εις το έδαφός μας διά ξηράς, ημείς θα πλεύσωμεν εναντίον του ιδικού των, και η δενδροτομία μέρους μόνον της Πελοποννήσου θα είναι κάτι εντελώς διάφορον από την δενδροτομίαν της όλης Αττικής.

Διότι εκείνοι μεν δεν θα ημπορούν να αναπληρώσουν την έλλειψιν διά της καταλήψεως άλλου εδάφους, ειμή κατόπιν μάχης, ενώ ημείς έχομεν άφθονον γην και επί των νήσων και επί της στερεάς. Διότι η κυριαρχία της θαλάσσης αποτελεί πραγματικώς μέγα κεφάλαιον. Σκεφθήτε, τωόντι, εάν είμεθα νησιώται, ποίοι θα ήσαν πλέον απρόσβλητοι από ημάς; Και τώρα, εν τούτοις, συμμορφώνοντες τας αποφάσεις μας όσον το δυνατόν περισσότερον προς το ιδεώδες αυτό, οφείλομεν να εγκαταλείψωμεν την ύπαιθρον χώραν και τας επ’ αυτής κατοικίας και να στρέψωμεν όλην την προσοχήν μας εις την υπεράσπισιν της πόλεως και την επί της θαλάσσης επικράτησιν. Ούτε πρέπει, παρασυρόμενοι από την αγανάκτησιν κατά των Πελοποννησίων διά την καταστροφήν των ιδιοκτησιών μας, να συνάψωμεν αποφασιστικήν προς αυτούς μάχην, ενώ είναι πολύ περισσότεροι. Διότι, αν μεν νικήσωμεν, θα έχωμεν πάλιν να αγωνισθώμεν με όχι ολιγωτέρους απ’ αυτούς, εάν όμως νικηθώμεν, θα χάσωμεν επί πλέον και τους συμμαχικούς πόρους, οι οποίοι αποτελούν την πηγήν της δυνάμεώς μας, καθόσον οι σύμμαχοι δεν θα μείνουν βέβαια ήσυχοι, εάν δεν είμεθα πλέον εις θέσιν να τους επιβληθώμεν στρατιωτικώς. Ούτε πρέπει να ολοφυρώμεθα διά την απώλειαν οικιών και γης, αλλά διά την απώλειαν ανδρών, διότι ούτοι δύνανται ν’ ανακτήσουν εκείνα, εκείνα όμως δεν ημπορούν ν’ αναπληρώσουν τους απολεσθέντας ανδρας. Και αν επίστευα ότι θα με ηκούατε, θα συνίστων, όπως οι ίδιοι μεταβήτε και καταστρέψητε αυτά, και δείξετε προς τους Λακεδαιμονίους, ότι δεν θα υποκύψετε χάριν τοιούτων πραγμάτων.

144. «Έχω, άλλωστε, και πολλούς άλλους λόγους να πιστεύω ότι θα νικήσωμεν, εάν θελήσετε να μην επιδιώξετε συγχρόνως με την διεξαγωγήν του πολέμου και επέκτασιν της κυριαρχίας σας καί να μην αναλάβετε κινδύνους περιττούς. Διότι περισσότερον φοβούμαι τα ιδικά μας σφάλματα παρά τα σχέδια των εχθρών μας. Αλλά περί του ζητήματος τούτου θα ομιλήσω και πάλιν βραδύτερον, όταν ο πόλεμος θα έχη αρχίσει ήδη. Επί του παρόντος, ας στείλωμεν τους πρέσβεις οπίσω, αφού δώσωμεν ως απάντησιν, ότι εις μεν τους Μεγαρείς θα επιτρέψωμεν την χρήσιν της αγοράς και των λιμένων, εάν και οι Λακεδαιμόνιοι παύσουν τας εναντίον μας και εναντίον των συμμάχων μας ξενηλασίας-καθόσον ούτε το εν απαγορεύεται από την Τριακονταετή συνθήκην, ούτε το άλλο-ότι των πόλεων την ανεξαρτησίαν θ’ αποκαταστήσωμεν, εφόσον ήσαν ανεξάρτητοι κατά την σύναψιν της συνθήκης, και όταν και εκείνοι επιτρέψουν εις τας πόλεις της ομοσπονδίας ν’ ασκούν την ανεξαρτησίαν των κατά τρόπον σύμφωνον όχι προς το συμφέρον των Λακεδαιμονίων, αλλά προς τους πόθους εκάστης από αυτάς, και τέλος ότι δεχόμεθα να υποβληθώμεν εις διαιτησίαν, σύμφωνα με τας συνθήκας, και δεν θα κάμωμεν έναρξιν του πολέμου, αλλά θα υπερασπίσωμεν εαυτούς, εάν πρώτοι μας επιτεθούν. Διότι τοιαύτη απάντησις και δικαία είναι και αρμόζουσα συγχρόνως εις την αξιοπρέπειαν της πόλεως. Πρέπει άλλωστε να γνωρίζωμεν ότι ο πόλεμος κατέστη αναπόφευκτος και ότι όσον περισσότερον πρόθυμοι δειχθώμεν προς ανάληψίν του, με τόσον ολιγωτέραν αποφασιστικότητα θα επιτεθούν εναντίον μας οι αντίπαλοι, και ακόμη ότι τους μεγίστους κινδύνους μέγιστοι ακολουθούν τιμαί και διά πόλιν και δι’ ιδιώτην. Οι πατέρες μας, τουλάχιστον, αντιμετώπισαν επιτυχώς τους Πέρσας, χωρίς καν να έχουν τους μεγάλους πόρους, τους οποίους ημείς διαθέτομεν, αλλ’ αφού, και τα ολίγα υπάρχοντα των εγκατέλειψαν, και με περισσοτέραν σύνεσιν παρά τύχην, και με μεγαλυτέραν τόλμην παρά δύναμιν, όχι μόνον τον βάρβαρον απέκρουσαν, αλλά και εις τοιαύτην προήγαγαν ακμήν την δύναμίν μας. Των πατέρων μας αυτών οφείλομεν να μη δειχθώμεν κατώτεροι, αλλά και τους εχθρούς ν’ αποκρούσωμεν πάση δυνάμει, και την κληρονομίαν εκείνων να προσπαθήσωμεν να παραδώσωμε εις τους απογόνους μας όχι ηλαττωμένην.»

Απόρριψις των προτάσεων της Σπάρτης

145. Μετά τους λόγους τούτους του Περικλέους, οι Αθηναίοι, θεωρήσαντες ότι εσυμβούλευε τα άριστα, εψήφισαν όσα συνέστησε, και σύμφωνα με την γνώμην του, απεκρίθησαν εις τους Λακεδαιμονίους και εις τα καθέκαστα, όπως εκείνος διεσαφήνισε, και γενικώς ότι τίποτε δεν θα κάμουν διατασσόμενοι, αλλ' ότι είναι πρόθυμοι να επιδιώξουν την άρσιν των αιτιάσεων, σύμφωνα με την συνθήκην, επί τη βάσει της ισοτιμίας και των δύο μερών. Ως εκ τούτου, οι πρέσβεις επέστρεψαν οίκαδε, και οι Λακεδαιμόνιοι δεν έστειλαν πλέον άλλην πρεσβείαν. 146. Αυταί υπήρξαν αι προ του πολέμου αιτιάσεις και διαφοραί αμφοτέρων, αι οποίαι ήρχισαν ευθύς μετά τα γεγονότα της Επιδάμνου και της Κερκύρας. Μολαταύτα, εξηκολούθουν, εν τω μεταξύ, να επικοινωνούν και να μεταβαίνουν οι μεν εις την χώραν των δε, χωρίς κήρυκα αληθώς, αλλ' όχι και χωρίς υποψίαν. Διότι η κατάστασις απετέλει διάρρηξιν των συνθηκών και ημπορούσε να δώση αφορμήν εις πόλεμον.

Βιβλίον Β΄

Τα γεγονότα των τριών πρώτων ετών του πολέμου

Έτος 1ον : 431-430 π.Χ. (1-46)

Έναρξις του πολέμου

1. Από το σημείον όμως τούτο και εξής αρχίζει η πραγματική εξιστόρησις του πολέμου των Αθηναίων και των Πελοποννησίων και των συμμάχων αμφοτέρων. Διαρκούσης της περιόδου αυτής, όχι μόνον κάθε μεταξύ των επικοινωνία έπαυσε, πλην της δια κηρύκων γινομένης, αλλά και ο αγών, αφού άπαξ ήρχισε, συνεχίσθη άνευ διακοπής. Τα γεγονότα διηγούμαι κατά σειράν, όπως ελάμβαναν χώραν καθ’ έκαστον θέρος και χειμώνα.

Επίθεσις των Θηβαίων κατά των Πλαταιών και αποτυχία των

2. Η Τριακονταετής δηλαδή ειρήνη διετηρήθη επί δέκα τέσσερα έτη μετά την υποταγήν της Ευβοίας. Αλλά κατά το δέκατον πέμπτον έτος, όταν η Ιέρεια Χρυσίς ιεράτευεν επί σαράντα οκτώ ήδη έτη εις το Άργος, ο Αινήσιος ήτο πρώτος έφορος εις την Σπάρτην, και η αρχή του επωνύμου άρχοντος των Αθηνών Πυθοδώρου έμελλε να λήξη μετά τέσσαρας μήνας, τον δέκατον έκτον μήνα μετά την μάχην της Ποτειδαίας, και ευθύς με την αρχήν του έαρος, δύναμις τριακοσίων και πλέον ενόπλων Θηβαίων, υπό την αρχηγίαν των Βοιωταρχών Πυθαγγέλου, υιού του Φυλείδου, και Διεμπόρου, υιού του Ονητορίδου, εισήλθαν κατά την ώραν του πρώτου ύπνου εις τας Πλαταιάς της Βοιωτίας, η οποία ήτο πόλις σύμμαχος των Αθηναίων. Ο Πλαταιεύς Ναυκλείδης, μαζί με τους οπαδούς του, επιδιώκοντες να εξολοθρεύσουν μερικούς πολίτας της αντιθέτου φατρίας και προσελκύσουν την πόλιν προς το μέρος των Θηβαίων, με τον σκοπόν να λάβουν την εξουσίαν εις χείρας των, τους προσεκάλεσαν και τους ήνοιξαν τας πύλας της πόλεως. Τας μυστικάς προς τούτο διαπραγματεύσεις διεξήγαγαν προς τον Ευρύμαχον, υιόν του Λεοντιάδου, άνδρα δυνατώτατον μεταξύ των Θηβαίων. Διότι οι Θηβαίοι, προϊδόντες το αναπόφευκτον του πολέμου, ήθελαν, διαρκούσης ακόμη της ειρήνης και πριν εκραγή φανερά ο πόλεμος, να καταλάβουν προηγουμένως τας Πλαταιάς, αι οποίαι ήσαν ανέκαθεν αντίθετοι, προς αυτούς. Ως εκ τούτου, κατώρθωσαν ευκολώτερα να εισέλθουν λαθραίως, καθόσον η πόλις δεν εφρουρείτο τότε.Αφού δ’ εστάθμευσαν εις την αγοράν, αντί να συμμορφωθούν προς την γνώμην των προσκαλεσάντων αυτούς και επιληφθούν αμέσως του έργου, εισβάλλοντες εις τας οικίας των εχθρών των, απεφάσισαν να δημοσιεύσουν προκηρύξεις συνδιαλλακτικάς, δια να φέρουν την πόλιν εις φιλικόν συμβιβασμόν, νομίζοντες ότι κατ’ αυτόν τον τρόπον θα την προσεταιρίζοντο ευκόλως. Τωόντι, ο κήρυξ επροκήρυξεν ότι όστις θέλει να είναι σύμμαχος με αυτούς, κατά τα πατροπαράδοτα έθιμα της Βοιωτικής ομοσπονδίας, οφείλει να προσέλθη ένοπλος και ενωθή μαζί των.

3. Τους Πλαταιείς, ευθύς ως εννόησαν ότι οι Θηβαίοι είχαν εισέλθει ήδη και η πόλις ευρίσκετο εξ απροόπτου εις χείρας των, κατέλαβε πανικός, και νομίσαντες ότι οι εισελθόντες ήσαν πολύ περισσότεροι, διότι ένεκα της νυκτός δεν τους διέκριναν, απεφάσισαν να συνθηκολογήσουν, και αποδεχθέντες τας γενομένας δια του κήρυκος προτάσεις, έμεναν ήσυχοι, τόσον μάλλον καθόσον οι Θηβαίοι δεν μετεχειρίσθησαν βίαια μέτρα εναντίον κανενός. Αλλ’ ενώ διεπραγματεύοντο όπως ημπορούσαν τους όρους της συνθηκολογίας, εννόησαν ότι οι Θηβαίοι ήσαν ολίγοι, και έκριναν ότι, αν τους επιτεθούν, θα τους καταβάλουν ευκόλως, διότι η πλειοψηφία των Πλαταιέων δεν επεθύμει ν’ αποσπασθούν από τους Αθηναίους. Απεφάσισαν λοιπόν να επιχειρήσουν την επίθεσιν, και

διατρυπώντες τους μεσοτοίχους, εσυγκεντρώνοντο εις εν και το αυτό μέρος, δια να μη γίνουν αντιληπτοί πορευόμενοι δια μέσου των οδών, ενώ συγχρόνως ετοποθέτουν αμάξας άνευ υποζυγίων εις τους δρόμους, δια να χρησιμεύσουν ως οδοφράγματα, και έλαβαν όσα άλλα μέτρα εφαίνοντο χρήσιμα εις την παρούσαν περίστασιν. Όταν δ’ όλα ητοιμάσθησαν κατά το δυνατόν, επωφεληθέντες την ώραν της νυκτός, κατά την οποίαν επέκειτο η εμφάνισις της αυγής, ώρμησαν εκ των οικιών εναντίον των Θηβαίων, ίνα μη ως εκ του φωτός της ημέρας αντιταχθούν οι τελευταίοι θαρραλεώτερον κατά της επιθέσεώς των, και ευρεθούν υπό ίσους όρους με αυτούς, ενώ ως εκ του σκότους θα ήσαν δειλότεροι και θα εμειονέκτουν, ως μη γνωρίζοντες την τοπογραφίαν της πόλεως εξ ίσου καλώς όσον οι ίδιοι. Ως εκ τούτου, επετέθησαν κατ’ αυτών αμέσως και ήλθαν εις χείρας χωρίς να χάνουν καιρόν.

4. Οι Θηβαίοι, άμα ως εννόησαν ότι ηπατήθησαν, ήρχισαν να πυκνώνουν τας τάξεις των, και προσεπάθουν να απωθήσουν τας επιθέσεις από οιονδήποτε μέρος και αν προήρχοντο. Και δις μεν ή τρις τας απέκρουσαν. Έπειτα όμως, όταν οι Πλαταιείς επετέθησαν εναντίον των με ορμήν, ενώ αι γυναίκες με αλαλαγμούς και οι δούλοι με κραυγάς έρριπταν από τα σπίτια λίθους και κεραμίδια, και συγχρόνως έβρεξε ραγδαίως καθ’ όλην την διάρκειαν της νυκτός, τους κατέλαβε πανικός, και τραπέντες εις φυγήν έφυγαν δια μέσου της πόλεως. Επειδή δε τα γεγονότα αυτά ελάμβαναν χώραν περί το τέλος του σεληνιακού μηνός, ολίγοι, ως εκ του επικρατούντος σκότους και του λασπώδους εδάφους, εγνώριζαν ποίαν διεύθυνσιν έπρεπε να λάβουν δια να σωθούν, ενώ οι καταδιώκοντες αυτούς εγνώριζαν καλά πως να εμποδίσουν την διαφυγήν των, διό και πολλοί εξ αυτών εξωλοθρεύθησαν. Κάποιος άλλωστε από τους Πλαταιείς έκλεισε τας πύλας, από τας οποίας είχαν εισέλθει και αι οποίαι ήσαν αι μόναι ανοικταί, μεταχειρισθείς προς τούτο το οξύ άκρον ακοντίου, το οποίον ενέβαλεν αντί βαλάνου εις τον μοχλόν, εις τρόπον ώστε ούτε από το μέρος τούτο υπήρχε πλέον έξοδος.

Ως εκ τούτου, καταδιωκόμενοι προς όλας τας διευθύνσεις της πόλεως, άλλοι από αυτούς ανέβησαν εις το τείχος και ερρίφθησαν προς τα έξω και οι περισσότεροι εσκοτώθησαν, άλλοι έφθασαν εις αφύλακτον πύλην, όπου κάποια γυναίκα τους έδωκε πέλεκυν, δια του οποίου έκοψαν τον μοχλόν, και εξήλθαν απαρατήρητοι, όχι πολλοί όμως (διότι ταχέως έγιναν αντιληπτοί), και άλλοι τέλος εις πολλά μέρη της πόλεως εφονεύοντο σποραδικώς. Το μεγαλύτερον όμως τμήμα, το οποίον είχε πυκνώσει τας τάξεις του περισσότερον από τους άλλους, εισώρμησεν εις ευρύχωρον οίκημα, το οποίον απετέλει μέρος του τείχους, και του οποίου η εξώπορτα ευρέθη την στιγμήν εκείνην ανοικτή, νομίζοντες ότι η εξώπορτα αυτή ήτο πύλη του φρουρίου και ωδήγει κατ’ ευθείαν προς τα έξω. Οι Πλαταιείς, βλέποντες αυτούς αποκλεισμένους, εσυσκέπτοντο αν έπρεπε να βάλουν φωτιά εις το οίκημα και τους καύσουν ζώντας, είτε να μεταχειρισθούν κανέν άλλο μέσον. Τέλος και αυτοί και όσοι άλλοι από τους Θηβαίους είχαν περισωθή πλανώμενοι ανά την πόλιν εσυμφώνησαν να παραδοθούν με τα όπλα των, αφεθέντες εις το έλεος των Πλαταιέων. Τοιαύτη υπήρξεν η τύχη των Θηβαίων, όσοι είχαν εισέλθει εντός των Πλαταιών.

5. Αλλ’ οι επίλοιποι Θηβαίοι, οι οποίοι επρόκειτο κατά τα προσυμφωνηθέντα να φθάσουν πανστρατιά, διαρκούσης ακόμη της νυκτός, προς βοήθειαν των εισελθόντων, εις περίπτωσιν που η επιχείρησίς των δεν ήθελε τυχόν ευοδωθή, επειδή έμαθαν συγχρόνως καθ’ οδόν την είδησιν περί των γενομένων, επέσπευσαν την πορείαν των. Αι Πλαταιαί απέχουν από τας Θήβας εβδομήντα περίπου σταδίους, και η βροχή που έπεσε διαρκούσης της νυκτός τους έκαμε να καθυστερήσουν. Διότι ο Ασωπός ποταμός είχεν εκχειλίσει και η διάβασίς του δεν ήτο εύκολος. Ως εκ τούτου, βαίνοντες υπό βροχήν και με δυσκολίαν

διαβάντες τον ποταμόν, έφθασαν πολύ αργά, όταν ήδη άλλοι από τους εισελθόντας είχαν φονευθή και άλλοι είχαν συλληφθή ζώντες. Ως έμαθαν οι Θηβαίοι τα γενόμενα, διεσκέπτοντο να βάλουν χέρι επί των Πλαταιέων, των ευρισκομένων έξω της πόλεως, διότι υπήρχαν εις τους αγρούς και άνθρωποι και παντός είδους κινητά, ως ήτο φυσικόν, καθόσον το κακόν έγινεν απροσδοκήτως εν καιρώ ειρήνης, και ήθελαν, αν συλλάβουν μερικούς, να τους έχουν ομήρους, αντ' εκείνων από τους εισελθόντας, όσοι τυχόν είχαν συλληφθή ζωντανοί. Αυτά ήσαν τα σχέδια των Θηβαίων. Αλλ' ενώ ακόμη διεσκέπτοντο, υποπτευθέντες οι Πλαταιείς ότι κάτι τοιούτο θα γίνη και φοβηθέντες περί των έξω, έστειλαν κήρυκα εις τους Θηβαίους, λέγοντες ότι η ενέργεια των επιχειρησάντων να καταλάβουν την πόλιν των εν καιρώ ειρήνης αντέκειτο εις τας γενικώς ανεγνωρισμένας αρχάς, που διέπουν τας σχέσεις των πολιτειών, και παραγγέλλοντες να μη προβούν εις βίαια μέτρα κατά των εκτός της πόλεως, ειδεμή, εδήλωσαν, θα φονεύσουν και αυτοί τους αιχμαλώτους των, ενώ, αν οι Θηβαίοι αποσυρθούν από το έδαφός των, θα τους αποδώσουν τους αιχμαλώτους αμέσως. Ούτω διηγούνται τα πράγματα οι Θηβαίοι, και ισχυρίζονται ότι οι Πλαταιείς επεβεβαίωσαν την υπόσχεσίν των δι' όρκου. Αλλ' οι Πλαταιείς δεν παραδέχονται ότι υπεσχέθησαν να αποδώσουν αμέσως τους άνδρας, αλλά μόνον, εάν τυχόν κατόπιν διαπραγματεύσεων έφθαναν εις συμφωνίαν, και αρνούνται την δι' όρκου επιβεβαίωσιν. Όπως και αν έχη το πράγμα, οι Θηβαίοι απεσύρθησαν από το έδαφος των Πλαταιών, χωρίς να προξενήσουν καμμίαν βλάβην. Ενώ οι Πλαταιείς, ευθύς ως εισεκόμισαν εσπευσμένως, τα κινητά των από την ύπαιθρον χώραν, εφόνευσαν αμέσως τους αιχμαλώτους. Οι συλληφθέντες ήσαν εκατόν ογδοήντα και μεταξύ αυτών και ο Ευρύμαχος, με τον οποίον είχαν διαπραγματευθή οι προδόται.

6.Μετά τούτο, και εις τας Αθήνας απέστειλαν αγγελιαφόρον και εις τους Θηβαίους επέτρεψαν να παραλάβουν τους νεκρούς των, χορηγήσαντες σύντομον προς τούτο ανακωχήν, και προέβησαν εις την ρύθμισιν των πραγμάτων της πόλεως, όπως ενόμιζαν συμφερώτερον δια την περίστασιν. Αλλ' η αναγγελία των γενομένων εις τας Πλαταιάς είχεν ευθύς γνωσθή εις τους Αθηναίους, και ως εκ τούτου όχι μόνον προέβησαν ούτοι αμέσως εις σύλληψιν των Βοιωτών, όσοι ήσαν εις την Αττικήν, αλλά και εις τας Πλαταιάς έστειλαν κήρυκα με την παραγγελίαν να μη προβούν εις κακοποίησιν των αιχμαλωτισθέντων Θηβαίων, πριν ακουσθή και η ιδική των περί αυτών γνώμη. Διότι δεν είχεν εισέτι αναγγελθή προς αυτούς ότι είχαν φονευθή. Καθόσον μόλις εισήρχοντο οι Θηβαίοι εις τας Πλαταιάς, ανεχώρησεν ο πρώτος αγγελιαφόρος, ο δε δεύτερος, μόλις είχαν ηττηθή και συλληφθή, επομένως από όσα συνέβησαν ακολούθως τίποτε δεν εγνώριζαν οι Αθηναίοι. Ως εκ τούτου, τας οδηγίας των έστειλαν οι Αθηναίοι εν αγνοία του φόνου των αιχμαλώτων, και όταν έφθασεν ο κήρυξ των τους ευρήκε σκοτωμένους. Μετά ταύτα, οι Αθηναίοι έστειλαν εις Πλαταιάς στρατιωτικήν δύναμιν, η οποία, αφού εισήγαγε τρόφιμα εις την πόλιν και αφήκεν εκεί φρουράν, παρέλαβεν επιστρέφουσα τους ανικάνους δι' οιανδήποτε υπηρεσίαν άνδρας, καθώς και τα γυναικόπαιδα.

Τελικαί προετοιμασίαι Αθηναίων και Πελοποννησίων

7. Μετά το πραξικόπημα τούτο των Πλαταιέων και την εντεύθεν κατάφωρον διάρρηξιν της Τριακονταετούς συνθήκης, οι Αθηναίοι ήρχισαν να παρασκευάζωνται προς πόλεμον, αλλ' ήρχισαν επίσης να παρασκευάζωνται και οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των. Αμφότεροι δε ητοιμάζοντο να στείλουν πρεσβείας προς τον Βασιλέα καί τους βαρβάρους κάθε άλλης χώρας, από την οποίαν ήλπιζεν έκαστος από αυτούς να εξασφαλίση βοήθειαν, ενώ συγχρόνως επεδίωκαν να προσλάβουν ως συμμάχους των τας πόλεις εκείνας που ήσαν εκτός της σφαίρας της ιδικής των επιρροής, Και οι μεν Λακεδαιμόνιοι, εκτός των

ευρισκομένων ήδη εις τους Πελοποννησιακούς λιμένας πλοίων, παρήγγειλαν προς εκείνους, οι οποίοι από την Ιταλίαν και Σικελίαν είχαν ταχθή με το μέρος των, να ετοιμάσουν διακόσια, κατ' αναλογίαν του μεγέθους εκάστης πόλεως, πλοία - εις τρόπον ώστε η ολική δύναμις του στόλου των ν' ανέλθη εις πεντακόσια πλοία - και προμηθεύσουν ωρισμένον ποσόν χρημάτων. Κατά τα λοιπά δε παρήγγειλαν εις αυτούς να μένουν ήσυχοι και να δέχονται εις τους λιμένας των τα Αθηναϊκά πλοία, εφόσον θα κατέπλεε κάθε φοράν εν και μόνον πλοίον, και τούτο έως ότου συμπληρωθή η εν λόγω προετοιμασία. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, εξήταζαν ποίους έχουν συμμάχους και έστελλαν πρέσβεις ως επί το πλείστον εις τα παρά την Πελοπόννησον μέρη, την Κέρκυραν, την Κεφαλληνίαν, την Ακαρνανίαν και την Ζάκυνθον, καθόσον εννοούσαν ότι αν ημπορούσαν να στηριχθούν ασφαλώς εις τη φιλίαν των μερών αυτών, να ήσαν εις θέσιν να, εξαντλήσουν την Πελοπόννησον, διεξάγοντες τον πόλεμον από όλα τα πέριξ αυτής μέρη.

8. Τα σχέδια λοιπόν αμφοτέρων ήσαν σοβαρά και εις τον πόλεμον απεδύοντο πλήρεις θάρρους και αποφασιστικότητος. Ήτο άλλωστε φυσικόν τούτο, διότι οι άνθρωποι κατά την αρχήν πάσης επιχειρήσεως δεικνύουν μεγαλυτέραν δραστηριότητα, ενώ υπήρχεν επί πλέον κατά τον χρόνον τούτον πολυάριθμος νεολαία εις την Πελοπόννησον και τας Αθήνας, η οποία εξ απειρίας επεθύμει τον πόλεμον. Και ολόκληρος η άλλη Ελλάς ευρίσκετο εις μετέωρον κατάστασιν, εφόσον τα δύο σημαντικώτερα κράτη ήρχοντο εις χείρας. Και πολλά μεν μαντικά λόγια εφέροντο από στόμα εις στόμα, πολλούς δε χρησμούς έψαλλαν οι χρησμολόγοι, όχι μόνον μεταξύ των μελλόντων να πολεμήσουν, αλλά και καθ' όλην την Ελλάδα. Εκτός τούτου, η Δήλος, ολίγον προ των γεγονότων τούτων, έπαθε σεισμόν, ενώ δεν είχεν υποστή τοιούτον προηγουμένως, εφόσον τουλάχιστον φθάνει η μνήμη των Ελλήνων. Ελέγετο άλλωστε και επιστεύετο ότι ο σεισμός αυτός ήτο ο προάγγελος των επικειμένων γεγονότων, και κάθε άλλο ανάλογον επεισόδιον, το οποίον ελάμβανε χώραν, εξητάζετο με πολλήν προσοχήν. Αι συμπάθειαι όμως της κοινής γνώμης εστρέφοντο ασυγκρίτως περισσότερον προς το μέρος των Λακεδαιμονίων, τόσον μάλλον καθόσον είχαν διακηρύξει επισήμως, ότι αναλαμβάνουν να ελευθερώσουν την Ελλάδα. Και κάθε ιδιώτης και κάθε πόλις είχαν ζωηράν επιθυμίαν να τους βοηθήσουν, είτε δια λόγων, είτε δι' έργων, εις ό,τι ημπορούσαν, και καθείς ενόμιζεν ότι όπου αυτός δεν είναι παρών, εκεί τα πράγματα δεν ημπορούν να ευοδωθούν. Τόσον γενική ήτο η μήνις εναντίον των Αθηναίων, διότι άλλοι μεν επεθύμουν ν' αποτινάξουν την κυριαρχίαν των, άλλοι δε εφοβούντο μήπως υποβληθούν εις αυτήν.

9. Με τοιαύτην προετοιμασίαν και τοιαύτα αισθήματα, ήσαν έτοιμοι ν' αποδυθούν εις τον αγώνα. Σύμμαχοι των δύο μερών κατά την έναρξιν των πολεμικών επιχειρήσεων ήσαν αι επόμεναι πόλεις: Των μεν Λακεδαιμονίων όλοι οι εντός του Ισθμού Πελοποννήσιοι πλην των Αργείων και των Αχαιών (οι οποίοι διετήρουν φιλικάς σχέσης και με τα δύο μέρη. Από τους Αχαιούς δε μόνον οι Πελληνείς κατ' αρχάς έλαβαν μέρος εις τον πόλεμον παρά το πλευρόν των Λακεδαιμονίων, έπειτα όμως και όλοι οι άλλοι). Εκτός της Πελοποννήσου, οι Μεγαρείς, οι Φωκείς, οι Λοκροί, οι Βοιωτοί, οι Αμπρακιώται, οι Λευκάδιοι και οι Ανακτόριοι. Από αυτούς δε οι Κορίνθιοι, οι Μεγαρείς, οι Σικυώνιοι, οι Πελληνείς, οι Ηλείοι, οι Αμπρακιώται και οι Λευκάδιοι παρείχαν και ναυτικόν, οι Βοιωτοί, οι Φωκείς και οι Λοκροί παρείχαν και ιππικόν, ενώ αι λοιπαί πόλεις μόνον πεζικόν. Αυτοί ήσαν οι σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων. Των δε Αθηναίων σύμμαχοι ήσαν οι Χίοι, οι Λέσβιοι, οι Πλαταιείς, οι Μεσσήνιοι, οι κατοικούντες την Ναύπακτον, οι περισσότεροι από τους Ακαρνάνας, οι Κερκυραίοι, οι Ζακύνθιοι, και επί πλέον αι υποτελείς πόλεις, αι κείμεναι εις διαφόρους χώρας, η παραθαλάσσιος δηλαδή Καρία, οι Δωριείς, οι γειτονεύοντες με τους Κάρας, η

Ιωνία, ο Ελλήσποντος, και τα παράλια εν γένει της Θράκης, όλαι αι νήσοι, όσαι κείνται ανατολικώς της Πελοποννήσου και της Κρήτης, πλην της Μήλου και της Θήρας. Από αυτούς ναυτικόν παρείχαν οι Χίοι, οι Λέσβιοι, οι Κερκυραίοι, ενώ οι λοιποί πεζικόν και χρήματα. Αυτοί ήσαν οι σύμμαχοι των δύο μερών και αυταί αι προετοιμασίαι των δια τον πόλεμον.

Συγκέντρωσις του Πελοποννησιακού στρατού εις Ισθμόν

10. Οι Λακεδαιμόνιοι, ευθύς μετά τα γεγονότα των Πλαταιών, διεμήνυσαν εις τας πόλεις της Πελοποννήσου και τους εκτός αυτής συμμάχους να παρασκευάσουν τον στρατόν των και τα εφόδια, όσα έπρεπε να έχουν δι' εκστρατείαν εις το εξωτερικόν δια να εισβάλουν εις την Αττικήν. Εφόσον εσυμπληρώνετο κατά τον λεχθέντα χρόνον η ετοιμασία των διαφόρων πόλεων, τα δύο τρίτα της στρατιωτικής δυνάμεως εκάστης από αυτάς συνήρχοντο εις τον Ισθμόν. Και όταν ολόκληρος ο στρατός είχε συγκεντρωθή, ο Αρχίδαμος, βασιλεύς των Λακεδαιμονίων, ο οποίος ήτο αρχηγός της εκστρατείας αυτής, συνεκάλεσε τους στρατηγούς όλων των πόλεων, τους ανωτέρους αξιωματικούς και τους επιφανεστέρους από τους λοιπούς, και τους απηύθυνε τας επομένας προτροπάς:

Λόγος του Αρχιδάμου

11. «Πελοποννήσιοι και λοιποί σύμμαχοι, και οι πατέρες μας έκαμαν πολλάς εκστρατείας εντός και εκτός της Πελοποννήσου, και οι πρεσβύτεροι από ημάς τους ιδίους δεν είναι άπειροι του πολέμου. Ποτέ άλλοτε, εν τούτοις, ούτε εκείνοι, ούτε ημείς, εξεστρατεύσαμεν με μεγαλυτέραν στρατιωτικήν δύναμιν από αυτήν εδώ, και μολονότι βαδίζομεν εναντίον πόλεως ισχυροτάτης, και ο ιδικός μας εξ άλλου στρατός είναι πολυάριθμος και γενναίος. Καθήκον επομένως έχομεν ούτε από τους πατέρας μας να φανώμεν κατώτεροι, ούτε από την ιδικήν μας δόξαν υποδεέστεροι. Διότι ολόκληρος η Ελλάς έχει συνταραχθή και στρέφει τα βλέμματά της προς την επιχείρησίν μας, και ευνοϊκώς διατεθειμένη προς ημάς, ένεκα του κατά των Αθηναίων μίσους της, εύχεται την επιτυχίαν του σκοπού μας. Δεν πρέπει λοιπόν, και αν ακόμη κανείς πιστεύη ότι επειδή εκστρατεύομεν με υπερτέρας δυνάμεις, και υπάρχει ελάχιστος κίνδυνος, ότι ο εχθρός θα δώση εναντίον μας μάχην εκ του συστάδην, να προελαύνωμεν ένεκα τούτου με αμελεστέραν υπό οιανδήποτε έποψιν ετοιμασίαν, αλλά και ο αρχηγός εκάστης πόλεως και ο στρατιώτης πρέπει να περιμένη ότι ημπορεί να περιέλθη ο ίδιος εις κίνδυνον. Καθόσον αι τύχαι των πολέμων είναι άδηλοι και από μικρά επεισόδια μεγάλα γεγονότα ημπορούν να προέλθουν, και αι επιχειρήσεις γίνονται ως επί το πολύ εις βρασμόν πάθους. Και πολλάκις ολιγαριθμοτέρα δύναμις, ένεκα της προνοητικότητος, την οποίαν της επέβαλλεν η συν-αίσθησις της αδυναμίας της, απέκρουσεν αποτελεσματικώτερον πολυαριθμοτέραν τοιαύτην, η οποία ευρέθη απαράσκευος, διότι υπετίμησε τον αντίπαλόν της. Οφείλει, άλλωστε, εκείνος που εκστρατεύει εις ξένην χώραν να είναι πάντοτε θαρραλέος μεν το φρόνημα, προσεκτικός όμως εις τους κινδύνους της επιχειρήσεως και παρεσκευασμένος προς τούτους. Διότι τοιουτοτρόπως και όταν επιτίθεται κατά των εχθρών θα είναι γενναιότατος και όταν αμύνεται ασφαλέστατος. Ημείς όμως εκστρατεύομεν εναντίον πόλεως όχι τόσον αδυνάτου ν' αμυνθή, αλλά κατά πάντα άριστα παρεσκευασμένης, ώστε έχομεν κάθε λόγον να περιμένωμεν ότι οι Αθηναίοι θα μας αντιμετωπίσουν εις μάχην, και αν ακόμη δεν έχουν τοιαύτην διάθεσιν, τώρα που δεν εφθάσαμεν ακόμη εκεί, πάντως όμως όταν θα μας βλέπουν επί του εδάφους των ερημώνοντας και καταστρέφοντας τας περιουσίας των. Διότι όλοι οι άνθρωποι καταλαμβάνονται από αγανάκτησιν, όταν με τα ίδια των τα μάτια βλέπουν κάποιον ασυνήθιστον κακόν που τους συμβαίνει, την στιγμήν μάλιστα ακριβώς που γίνονται θύματα αυτού, και όσοι ένεκα της εξάψεως του πάθους σκέπτονται ολιγώτερον, γίνονται περισσότερον επιθετικοί. Οι Αθηναίοι, άλλωστε, και πολύ

περισσότερον από άλλους είναι φυσικόν να ενεργήσουν κατ’ αυτόν τον τρόπον αφού έχουν την αξίωσιν όχι μόνον να κυριαρχούν επί των άλλων, αλλά και να ερημώνουν μάλλον δι’ επιδρομών την ξένην χώραν, παρά να βλέπουν την ιδικήν των ερημωνομένην. Έχοντες λοιπόν υπ’ όψιν ότι εκστρατεύετε εναντίον πόλεως τόσον ισχυράς, και ότι αναλόγως της καλής ή της κακής εκβάσεως θ’ αποκομίσετε δια τους εαυτούς σας και τους προγόνους σας μεγίστην φήμην ή δυσφημίαν, ακολουθείτε τους αρχηγούς σας οπουδήποτε σας οδηγούν, αφοσιωμένοι προ παντός εις την τάξιν και την επαγρύπνησιν και έχοντες την προσοχήν διαρκώς εστραμμένην προς τας διαταγάς των. Διότι τίποτε δεν είναι ωραιότερον και ασφαλέστερον από πολυάριθμον στρατόν, ο οποίος εμφανίζεται εμπνεόμενος από ενιαίον πνεύμα πειθαρχίας.»

Η τελευταία Σπαρτιατική πρεσβεία εις Αθήνας

12. Μετά τους ολίγους αυτούς λόγους, ο Αρχίδαμος έλυσε την συνάθροισιν, και πριν προχωρήση, έστειλεν εις τας Αθήνας πρέσβυν, τον Σπαρτιάτην Μελήσιππον, υιόν του Διακρίτου, δια να εξακριβώση εάν οι Αθηναίοι, βλέποντες τους εχθρούς ευρισκομένους ήδη καθ’ οδόν, ήθελαν δειχθή ενδοτικώτεροι. Εκείνοι όμως δεν επέτρεψαν εις αυτόν να εισέλθη εις την πόλιν και ακόμη ολιγώτερον να παρουσιασθή εις την Συνέλευσιν. Διότι είχε προηγουμένως ψηφισθή πρότασις του Περικλέους, όπως μη δέχωνται κήρυκα ή πρέσβεις των Λακεδαιμονίων αφ’ ης ούτοι είχαν εκστρατεύσει. Απέπεμψαν λοιπόν τον κήρυκα, χωρίς να τον ακούσουν, και τον διέταξαν να εξέλθη των ορίων της Αττικής αυθημερόν και του λοιπού, εάν θέλουν οι Λακεδαιμόνιοι να κάμουν καμμίαν ανακοίνωσιν να στέλλουν πρέσβεις, μόνον αφού προηγουμένως επιστρέψουν εις τα ίδια. Συναπέστειλαν, άλλωστε μετά του Μελησίππου φρουρούς, δια να μην επικοινωνήση με κανένα και όταν αυτός έφθασεν εις τα σύνορα της Αττικής και έμελλε να χωρισθή από τους φρουρούς, είπε, πριν εκκινήση, τας ολίγας αυτάς λέξεις: «Η σημερινή ημέρα θα γίνη αρχή μεγάλων κακών δια την Ελλάδα.» Όταν, μετά την επιστροφήν του εις το στρατόπεδον, έμαθεν ο Αρχίδαμος ότι οι Αθηναίοι δεν ήσαν καθόλου διατεθειμένοι να υποχωρήσουν, συναγείρας τον στρατόν εισέβαλεν εις το έδαφός των. Οι Βοιωτοί, εξ άλλου, έστειλαν εις τους Πελοποννησίους δια την κοινήν εκστρατίαν το ανάλογον μέρος πεζικού και το ιππικόν των, ενώ με το υπόλοιπον της δυνάμεώς των ήλθαν εις την χώραν των Πλαταιών και ήρχισαν να ερημώνουν τα κτήματα.

Ο Περικλής περί των στρατιωτικών και οικονομικών πηγών των Αθηνών

13. Αλλά πριν εισβάλουν οι Πελοποννήσιοι εις την Αττικήν και ενώ ακόμη ευρίσκοντο καθ’ οδόν, συναθροιζόμενοι εις τον Ισθμόν, ο Περικλής, υιός του Ξανθίππου, ο οποίος με εννέα άλλους ήτο στρατηγός των Αθηναίων, άμα ως εννόησε το επικείμενον της εισβολής, υπωπτεύθη μη τυχόν ο Αρχίδαμος, λόγω της φιλίας, η οποία ετύγχανε να τους συνδέη, φεισθή τους αγρούς του και δεν τους ερήμωση, είτε εξ οικείας προαιρέσεως, διότι ήθελε να χαρισθή προς αυτόν, ή και κατά παραγγελίαν των Λακεδαιμονίων, δια να τον διαβάλουν, όπως εξ αιτίας του είχαν απαιτήσει επισήμως και τον εξαγνισμόν του ανοσιουργήματος. Ως εκ τούτου, εδήλωσε δημοσία προς τους Αθηναίους, ενώπιον της συνελεύσεως του λαού, ότι συνεδέετο μεν προς τον Αρχίδαμον δια φιλίας, τούτο όμως δεν έγινε βέβαια προς ζημίαν της πόλεως, και ότι εάν οι εχθροί δεν ερημώσουν τους αγρούς και τας οικίας του, όπως των λοιπών πολιτών, τα αφίνει υπέρ του Δημοσίου, και παρακαλεί να μη εγερθή εκ της αφορμής αυτής καμμία εναντίον του υποψία. Απηύθυνεν, άλλωστε, όπως και προηγουμένως, παραινέσεις, εν σχέσει προς την γενικήν κατάστασιν, ότι δηλαδή πρέπει να παρασκευάζωνται δια τον πόλεμον και να μεταφέρουν από τους αγρούς εις την πόλιν τα κινητά των, ότι πρέπει ν’ αποφεύγουν την σύναψιν μάχης επί του ανοικτού

πεδίου, αλλά να εισέλθουν εις την πόλιν και αμυνθούν όπισθεν των τειχών αυτής, ότι οφείλουν να έχουν έτοιμον τον στόλον των, εις τον οποίον στηρίζεται η δύναμίς των, και να συγκρατούν με δυνατό χέρι τους συμμάχους εις υποταγήν, εξηγών ότι η δύναμίς των εξαρτάται από την πρόσοδον των χρημάτων που καταβάλλουν οι τελευταίοι, και ότι αι νίκαι εις τον πόλεμον κερδίζονται ως επί το πλείστον με σώφρονα πολιτικήν και αφθονίαν χρημάτων. Και συνιστούν εις αυτούς να έχουν θάρρος, καθόσον η πόλις χωρίς να υπολογισθούν τα άλλα της έσοδα, εισπράττει ετησίως κατά μέσον όρον εξακόσια τάλαντα φόρον από τους συμμάχους, ενώ, εξ άλλου, υπήρχαν εις την Ακρόπολιν ακόμη τότε εξ χιλιάδες τάλαντα εις αργυρούν νόμισμα. Διότι είχε μεν φθάσει το ανώτατον ποσόν εις εννέα χιλιάδας επτακόσια τάλαντα, εκ τούτων όμως είχαν γίνει αι δαπάναι δια την κατασκευήν των Προπυλαίων της Ακροπόλεως και των άλλων οικοδομημάτων και δια την εκστρατείαν της Ποτειδαίας. Εκτός τούτων, υπήρχαν ακόμη άκοπος χρυσός και άργυρος και αφιερώματα ιδιωτικά και δημόσια, εις ιερά σκεύη χρησιμοποιούμενα εις τας πομπάς και τους αγώνας, εις λάφυρα Περσικά και άλλα τυχόν παρόμοια, αξίας τουλάχιστον πεντακοσίων ταλάντων. Υπελόγιζεν ακόμη ότι ήσαν εις την διάθεσίν των και οι θησαυροί των άλλων ναών, οι οποίοι ήσαν όχι ολίγοι, και εις περίστασιν που ήθελαν καταντήσει να στερηθούν κάθε άλλον πόρον, και αυτός ο χρυσούς στολισμός του αγάλματος της Αθηνάς. Το άγαλμα, ως ισχυρίζετο, είχε καθαρόν χρυσόν βάρους σαράντα ταλάντων, ο οποίος ολόκληρος ήτο μετακινητός. Εάν μεταχειρισθούν τους θησαυρούς αυτούς χάριν της σωτηρίας των, ώφειλαν, είπε, να τους αντικαταστήσουν πάλιν εξ ολοκλήρου. Και ως προς μεν τους χρηματικούς πόρους ενεθάρρυνεν αυτούς κατ᾽ αυτόν τον τρόπον. Ως προς την στρατιωτικήν, εξ άλλου, δύναμιν, ανέφερεν ότι υπήρχαν δέκα τρεις χιλιάδες οπλίται, χωρίς να υπολογισθούν οι φρουροί των φρουρίων και αι δέκα εξ χιλιάδες των ανδρών, των προωρισμένων δια την φρούρησιν των τειχών της πόλεως. Διότι τόσος ήτο, κατά τας αρχάς του πολέμου, οσάκις εγίνετο εισβολή του εχθρού, ο αριθμός των εν λόγω φρουρών, αποτελούμενος από μέρος των πρεσβυτέρων και των νεωτέρων πολιτών, και από όλας τας ηλικίας των μετοίκων οπλιτών. Διότι το μήκος του Φαληρικού τείχους ήτο τριάντα πέντε στάδια από Φαλήρου μέχρι του τείχους, το οποίον περιέβαλλε την πόλιν, και το φρουρούμενον μέρος του τελευταίου τούτου είχε μήκος σαράντα τρία (καθόσον τμήμα αυτού, το μεταξύ του Μακρού Τείχους καί του Φαληρικού, έμενεν αφρούρητον). Τα δε Μακρά Τείχη προς τον Πειραιά, εκ των οποίων το εξωτερικόν μόνον σκέλος εφρουρείτο, είχαν μήκος σαράντα στάδια. Ολόκληρος ο τειχισμένος περίβολος του Πειραιώς, μαζί και της Μουνυχίας, ήτο εξήντα σταδίων, από τα οποία το ήμισυ μόνον εφρουρείτο. Εβεβαίωσεν επίσης ότι υπήρχαν χίλιοι διακόσιοι ιππείς, μεταξύ των οποίων ήσαν και ιπποτοξόται, χίλιοι εξακόσιοι τοξόται, και τριακόσιαι τριήρεις, αξιόμαχοι. Τόση και όχι μικροτέρα ήτο η καθ᾽ έκαστον κλάδον Αθηναϊκή δύναμις κατά την στιγμήν που επέκειτο η πρώτη εισβολή των Πελοποννησίων και ήρχιζεν ο πόλεμος. Και πολλά άλλα ακόμη είπεν ο Περικλής, κατά την συνήθειάν του, προς απόδειξιν ότι θα εξέλθουν νικηταί από τον πόλεμον.

Συγκέντρωσις όλων των Αθηναίων εντός της πόλεως

14. Οι Αθηναίοι, αφού ήκουσαν τους λίγους αυτούς, επείσθησαν τελικώς, και ήρχισαν να μεταφέρουν από τους αγρούς εις την πόλιν τα γυναικόπαιδα, και επί πλέον τα οικιακά έπιπλα και σκεύη, αφαιρούντες και αυτά ακόμη τα ξύλινα εξαρτήματα των οικιών. Τα πρόβατα δε και τα υποζύγια απέστειλαν εις την Εύβοιαν και τας παρακειμένας νήσους. Επειδή όμως οι πολλοί ανέ-καθεν συνήθιζαν να διαιτώνται εις τους αγρούς, βαρέως έφεραν την αναγκαστικήν αυτήν μετοικεσίαν.

15. Η συνήθεια αυτή είχεν επικρατήσει από την αρχαιοτάτην εποχήν μεταξύ των Αθηναίων, περισσότερον από όλους τους άλλους Έλληνας. Διότι επί Κέκροπος καί των πρώτων βασιλέων μέχρι του Θησέως, ο πληθυσμός της Αττικής ήτο πάντοτε κατανεμημένος εις περισσοτέρας πόλεις, από τας οποίας κάθε μία είχε χωριστόν πρυτανείον και άρχοντας, και εφόσον δεν παρουσιάζετο καμμία αιτία φόβου, δεν συνήρχοντο δια να συσκεφθούν μετά του βασιλέως, αλλ’ οι κάτοικοι κάθε πόλεως διεσκέπτοντο χωριστά περί των υποθέσεών της και ήσκουν την διοίκησιν. Συνέβη μάλιστα ενίοτε μερικαί από αυτάς και πόλεμον να διεξαγάγουν κατά του βασιλέως, όπως λόγου χάριν οι Ελευσίνιοι, υπό τον Εύμολπον, εναντίον του Ερεχθέως. Όταν όμως εβασίλευσεν ο Θησεύς, ο οποίος ανεδείχθη εξ ίσου ισχυρός όσον και συνετός ηγεμών, και άλλας μεταρρυθμίσεις εισήγαγεν εις την χώραν, και αφού κατήργησε τα Βουλευτήρια και τας Αρχάς των διαφόρων πόλεων, ωργάνωσεν όλους τους κατοίκους της Αττικής εις το σημερινόν κράτος των Αθηνών, εγκαταστήσας εν Βουλευτήριον και εν Πρυτανείον, και ενώ επέτρεψεν εις τους κατοίκους των διαφόρων πόλεων να νέμωνται τα κτήματά των, όπως και πριν, ηνάγκασεν αυτούς να έχουν μίαν κοινήν πολιτείαν, τας Αθήνας, αι οποίαι, επειδή όλοι πλέον κατέβαλλαν τον φόρον προς αυτάς, έγιναν μεγαλόπολις, και ως τοιαύτη παρεδόθη υπό του Θησέως εις τους μεταγενεστέρους. Και από τον καιρόν εκείνον η πόλις των Αθηνών εορτάζει δια δημοσίας δαπάνης τα Συνοίκια, εορτήν προς τιμήν της Θεάς. Προηγουμένως την πόλιν απετέλει η σημερινή Ακρόπολις και το κάτωθεν αυτής μέρος, μάλιστα το προς νότον στρεφόμενον. Τούτο αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι ναοί όχι μόνον της Αθηνάς, αλλά και άλλων θεών ευρίσκονται μέσα εις την Ακρόπολιν, και όσοι είναι έξω από αυτήν προς τούτο μάλλον το μέρος της πόλεως είναι κτισμένοι ως λόγου χάριν ο ναός του Ολυμπίου Διός, του Πυθίου Απόλλωνος, της Γης, του Λιμναίου Διονύσου, εις τιμήν του οποίου εορτάζονται την δωδεκάτην του μηνός Ανθεστηριώνος τα αρχαιότερα Διονύσια, και την συνήθειαν αυτήν διατηρούν ακόμη και σήμερον οι Ίωνες, οι καταγόμενοι από τους Αθηναίους. Εις τον ίδιον, άλλωστε, χώρον είναι κτισμένοι και άλλοι αρχαίοι ναοί. Και η κρήνη, η οποία σήμερον ονομάζεται Εννεάκρουνος, εκ του σχήματος το οποίον εδόθη εις αυτήν από τους Πεισιστρατίδας, αλλ’ η οποία τον παλαιόν καιρόν, πριν αποκαλυφθούν αι πηγαί, ωνομάζετο Καλλιρρόη, εχρησιμοποιείτο δε δια τας σπουδαιοτέρας περιστάσεις από τους ανθρώπους του καιρού εκείνου, λόγω του ότι ήτο πλησίον, και σήμερον ακόμη, ένεκα της παλαιάς αυτής συνήθειας, επικρατεί η χρησιμοποίησις του νερού της όχι μόνον εις τας προ του γάμου εορτάς, αλλά και εις άλλας ιεροτελεστίας. Ένεκα της προς το μέρος τούτο κατοικίας του πληθυσμού κατά τον παλαιόν καιρόν, η Ακρόπολις ονομάζεται μέχρι σήμερον ακόμη υπό των Αθηναίων «πόλις.»

16. Ένεκα λοιπόν του αυτονόμου βίου, τον οποίον έζησαν επί μακρόν διάστημα χρόνου οι Αθηναίοι εις όλην την ύπαιθρον χώραν, οι περισσότεροι, όχι μόνον από τους παλαιούς, αλλά και από τους απογόνους των, και όταν ακόμη ωργανώθησαν εις εν κράτος, εξηκολούθουν μόλα ταύτα, λόγω της συνήθειας που απέκτησαν, να κατοικούν οικογενειακώς μέχρι του παρόντος πολέμου εις τους αγρούς, όπου και εγεννώντο. Και ως εκ τούτου εδυσφόρουν δια την αναγκαστικήν μετοικεσίαν, τόσον μάλλον, καθόσον εσχάτως μόνον είχαν επανορθώσει τας ζημίας, τας οποίας αι εγκαταστάσεις των είχαν πάθει κατά τον Περσικόν πόλεμον. Εθλίβοντο, τωόντι, και βαρέως έφεραν ότι εγκατέλειπαν όχι μόνον τας κατοικίας των, αλλά και τους ναούς, οι οποίοι ανέκαθεν τους ανήκαν, σύμφωνα με το αρχαίον πολίτευμα, ως πατροπαράδοτος κληρονομιά, και επί πλέον, διότι έμελλαν να μεταβάλουν τρόπον ζωής και διότι η μετοικεσία των απετέλει δια καθένα απ’ αυτούς αληθή εγκατάλειψιν της γενεθλίου του πόλεως.

17. Όταν, εξ άλλου, έφθασαν εις την πόλιν, ολίγοι μόνον είχαν διαθεσίμους κατοικίας ή ημπορούσαν να εύρουν κατάλυμα πλησίον φίλων ή οικείων, ενώ οι πολλοί εγκατεστάθησαν εις τ' ακατοίκητα μέρη της πόλεως, τους Ιερούς περιβόλους και τους εις ήρωας αφιερωμένους χώρους, εκτός της Ακροπόλεως και του Ελευσινίου, καθώς και εις κάθε άλλον περίβολον που ημπορούσε να κλεισθή ασφαλώς. Και αυτό ακόμη το καλούμενον Πελαργικόν, το κείμενον εις τους πρόποδας της Ακροπόλεως, του οποίου την χρησιμοποίησιν προς κατοικίαν απηγόρευεν όχι μόνον παλαιά κατάρα, αλλά και χρησμός του Πυθικού Μαντείου, του οποίου ο τελευταίος στίχος ώριζε: «Το Πελαργικόν είναι καλύτερα να μείνη αχρησιμοποίητον», υπό την πίεσιν όμως της αμέσου ανάγκης εγέμισεν από κατοικίας. Και ο χρησμός, όπως εγώ νομίζω, επραγματοποιήθη, αντιθέτως όμως προς την κοινήν προσδοκίαν. Διότι αι συμφοραί της πόλεως δεν επήλθαν ένεκα της αθεμίτου προς κατοικίαν χρησιμοποιήσεώς του, αλλά την ανάγκην της χρησιμοποιήσεως αυτής επροκάλεσεν ο πόλεμος, και ο χρησμός, χωρίς να τον μνημονεύση, έλεγεν ότι το Πελαργικόν δεν έμελλε να κατοικηθή ποτέ εις ημέρας ευτυχίας. Αλλά και εις τους πύργους των τειχών κατώρθωσαν πολλοί να εγκατασταθούν, και όπου αλλού έκαστος ημπόρεσε. Διότι όταν συνεκεντρώθησαν όλοι, δεν υπήρχε χώρος αρκετός δι' αυτούς εντός της πόλεως, αλλά βραδύτερον διένειμαν εις μερίδια, όχι μόνον τα Μακρά Τείχη, αλλά και το μεγαλύτερον μέρος του Πειραιώς.

Κατά τον ίδιον, εν τούτοις, καιρόν, οι Αθηναίοι κατεγίνοντο δραστηρίως δια τον πόλεμον, συγκεντρώνοντες τας συμμαχικάς των δυνάμεις, και εξοπλίζοντες στόλον εκατόν πλοίων δια ναυτικήν εκστρατείαν εναντίον της Πελοποννήσου.

Η πρώτη εισβολή των Πελοποννησίων εις την Αττικήν. Ερήμωσις αυτής

18. Αλλ' ενώ αι πολεμικαί ετοιμασίαι των Αθηναίων ευρίσκοντο εις το σημείον τούτο, ο Πελοποννησιακός στρατός προελαύνων έφθασε πρώτον προ της Οινόης της Αττικής από όπου επρόκειτο να γίνη η εισβολή. Και άμα ως εστρατοπέδευσαν εκεί, ητοιμάζοντο να επιτεθούν κατά του τείχους και δια πολιορκητικών μηχανών και δι' άλλων μέσων. Διότι η Οινόη, κειμένη εις τα σύνορα Αττικής και Βοιωτίας, ήτο τειχισμένη, και οι Αθηναίοι διετήρουν εκεί φρουράν, οσάκις ήθελεν εκραγή πόλεμος. Οι Λακεδαιμόνιοι, λοιπόν, ενώ παρεσκευάζοντο δια την επίθεσιν κατά της Οινόης, εχρονοτρίβησαν περί αυτήν αρκετόν καιρόν. Δια την βραδύτητα άλλωστε αυτήν ο Αρχίδαμος κατεκρίθη αυστηρότατα, διότι και εθεωρήθη ότι κατά την λήψιν της αποφάσεως υπέρ του πολέμου είχεν ήδη δειχθή χαλαρός και φιλικώς προς τους Αθηναίους διατεθειμένος, καθόσον εξεφράζετο απροθύμως υπέρ του πολέμου. Και αφού πάλιν ήρχισεν η συγκέντρωσις του στρατού, η μακρά παραμονή του εις τον Ισθμόν και επί πλέον η βραδύτης κατά την πορείαν, προ πάντων όμως η προ της Οινόης χρονοτριβή, κατέστησαν αυτόν αντικείμενον διαβολών. Διότι οι Αθηναίοι, εν τω μεταξύ, συνεπλήρωναν την μεταφοράν των εντός της πόλεως, ενώ οι Πελοποννήσιοι επίστευαν ότι αν έλειπεν η αναβλητικότης του, ημπορούσαν, προελαύνοντες εσπευσμένως, να προφθάσουν το κάθε τι ακόμη έξω. Τοιαύτην εδοκίμαζεν ο στρατός αγανάκτησιν κατά του Αρχιδάμου, εφόσον έχανε τον καιρόν του προ της Οινόης. Εκείνος όμως ανέβαλλε την προέλασιν, διότι ήλπιζεν, ως λέγεται, ότι οι Αθηναίοι θα εγίνοντο ενδοτικώτεροι, εφόσον η γη των ήτο ακόμη ανέπαφος και θα εδίσταζαν να την αφίσουν να ερημωθή.

19. Αφού, όμως, επιτεθέντες εναντίον της Οινόης, και δοκιμάσαντες να την κυριεύσουν με κάθε δυνατόν μέσον, δεν το κατώρθωναν, και οι Αθηναίοι, εξ άλλου, καμμίαν δεν έδειχναν διάθεσιν να έλθουν εις διαπραγματεύσεις, τότε πλέον προελάσαντες εξ αυτής, την ογδοηκοστήν περίπου ημέραν μετά τα γεγονότα των Πλαταιών, μεσούντος του θέρους και

κατά την εποχήν που ωριμάζει ο σίτος, εισέβαλαν εις την Αττικήν, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως των Λακεδαιμονίων Αρχιδάμου, του υιού του Ζευξιδάμου. Και στρατοπεδεύσαντες, πρώτον ήρχισαν να δενδροτομούν την περιφέρειαν της Ελευσίνας και το Θριάσιον πεδίον, και έτρεψαν εις φυγήν το Αθηναϊκόν ιππικόν πλησίον των καλουμένων Ρείτων. Έπειτα επροχώρησαν δια της Κρωπείας, έχοντες δεξιά το όρος Αιγάλεων, έως ότου έφθασαν εις τας Αχαρνάς, τον μεγαλύτερον των δήμων της Αττικής, όπου, εγκατασταθέντες, κατεσκεύασαν στρατόπεδον, και μείναντες αρκετόν καιρόν, εδενδροτόμουν την γην.

20. Το ελατήριον, το οποίον ώθησε τον Αρχίδαμον κατά την πρώτην αυτήν εισβολήν να μείνη παρά τας Αχαρνάς με τον στρατόν του, παρατεταγμένον προς μάχην, και να μη καταβή εις την πεδιάδα, λέγεται ότι ήτο το εξής: Ήλπιζε, δηλαδή, ότι οι Αθηναίοι, οι οποίοι ευρίσκοντο εις την ακμήν της δυνάμεώς των, λόγω της πολυαρίθμου νεολαίας των και ήσαν παρεσκευασμένοι εις πόλεμον όσον ουδέποτε άλλοτε, θα εξήρχοντο ίσως προς σύναψιν μάχης και δεν θ' άφιναν την γην των να ερημωθή. Αφού λοιπόν δεν αντεπεξήλθαν κατ' αυτού ούτε εις την Ελευσίνα, ούτε εις το θριάσιον πεδίον, προσεπάθει, μένων στρατοπεδευμένος παρά τας Αχαρνάς, να τους παρασύρη, όπως εξέλθουν προς μάχην. Διότι και ο χώρος εφαίνετο κατάλληλος προς στρατοπέδευσιν, και οι Αχαρνείς, αποτελούντες σπουδαίον τμήμα της πόλεως (διότι οι οπλίται αυτών ανήρχοντο εις τρεις χιλιάδας), εφαίνοντο ότι δεν θα ηνείχοντο να καταστραφούν αι περιουσίαι των, αλλά θα εξωθούν και τους λοιπούς Αθηναίους προς μάχην. Άλλωστε, και αν ακόμη κατά την εισβολήν αυτήν οι Αθηναίοι δεν εξήρχοντο προς αντιμετώπισίν των, θα ημπορούσαν οι Πελοποννήσιοι αφοβώτερον πλέον να δενδροτομούν εις το μέλλον την πεδιάδα και να προελάσουν μέχρις αυτών των τειχών της πόλεως. Διότι οι Αχαρνείς, όταν θα είχαν χάσει την περιουσίαν των, δεν θα ήσαν εξ ίσου πρόθυμοι να εκτίθενται εις κινδύνους χάριν της περιουσίας των άλλων, και ως εκ τούτου θα επήρχετο διχόνοια μεταξύ των Αθηναίων. Από τοιαύτας σκέψεις ορμώμενος ο Αρχίδαμος ενδιέτριβε περί τας Αχαρνάς.

21. Οι Αθηναίοι, εν τούτοις, εφόσον ο στρατός έμενε περί την Ελευσίνα και το Θριάσιον πεδίον, είχαν ακόμη κάποιαν ελπίδα ότι δεν θα προελάση πλησιέστερον προς την πόλιν. Διότι ενθυμούντο ότι και ο βασιλεύς των Λακεδαιμονίων Πλειστοάναξ, υιός του Παυσανίου, όταν δέκα τέσσαρα έτη προ του παρόντος πολέμου εισέβαλεν επί κεφαλής Πελοποννησιακού στρατού εις την Ελευσίνα και το Θριάσιον πεδίον της Αττικής, απεσύρθη πάλιν χωρίς να προελάση περαιτέρω (αιτία δια την οποίαν ακριβώς εξωρίσθη από την Σπάρτην, καθόσον εθεωρήθη ότι η υποχώρησίς του ωφείλετο εις δωροδοκίαν). Αλλ' όταν είδαν τον στρατόν έξω από τας Αχαρνάς, εξήντα μόνον σταδία μακράν από την πάλιν, δεν ημπορούσαν πλέον ν' ανεχθούν το πράγμα, αλλ' όπως ήτο φυσικόν, εθεώρουν τρομερόν να δενδροτομούνται τα κτήματά των μπροστά εις τα μάτια των, πράγμα που δεν είχαν ίδει ακόμη, οι νεώτεροι τουλάχιστον, ούτε οι ίδιοι οι πρεσβύτεροι, εκτός κατά τους Περσικούς πολέμους, και έκριναν και οι λοιποί και προ πάντων η νεολαία ότι έπρεπε να εξέλθουν προς μάχην, και να μην ανέχονται τοιαύτην κατάστασιν. Ως εκ τούτου, συνερχόμενοι εις συλλαλητήρια, εφιλονείκουν ζωηρώς, άλλοι μεν συνιστώντες την έξοδον, άλλοι δε αποκρούοντες αυτήν. Και χρησμολόγοι έψαλλαν χρησμούς παντός είδους, αναλόγως της ψυχικής διαθέσεως του καθενός εκ των ακροατών. Και οι Αχαρνείς, οι οποίοι εφρόνουν ότι δεν απετέλουν ασήμαντον τμήμα του Αθηναϊκού λαού, βλέποντες τα κτήματά των να ερημώνωνται εξώθουν υπέρ πάντας προς την έξοδον. Ο ερεθισμός, εξ άλλου, ήτο γενικός εις την πόλιν, καθώς και η εναντίον του Περικλέους αγανάκτησις, και λησμονούντες όλας τας προηγουμένας παραινέσεις του, τον εκάκιζαν ότι ενώ είναι στρατηγός, δεν τους οδηγεί

εις μάχην, και εθεώρουν αυτόν αίτιον όλων των παθημάτων των.

22. Ο Περικλής, εν τούτοις, βλέπων αυτούς εξηρεθισμένους δια την παρούσαν κατάστασιν και μη ορθοφρονούντας, πεπεισμένος δ' εξ άλλου ότι είχε δίκαιον αρνούμενος την έξοδον, όχι μόνον την συνέλευσιν του λαού δεν συνεκάλει, αλλ' ούτε άλλην συνάθροισιν, εκ φόβου μήπως, εάν συνήρχοντο, επικρατήση πολύ περισσότερον το πάθος παρά η κρίσις και λάβουν εσφαλμένας αποφάσεις. Ελάμβανεν όμως και όλα τα δυνατά μέτρα, όπως προφυλάξη την πόλιν και από εξωτερικήν επίθεσιν και από διατάραξιν της εσωτερικής ησυχίας. Εξέπεμπεν, εν τούτοις, διαρκώς αποσπάσματα ιππικού, όπως παρεμποδίζουν προσκόπους της εχθρικής στρατιάς από του να εισορμούν εις τα πλησίον της πόλεως κτήματα και καταστρέφουν αυτά. Συνέβη μάλιστα περί τη Φρύγια σύντομος αψιμαχία, μεταξύ ίλης, αφ' ενός, Αθηναϊκού ιππικού, βοηθουμένης από Θεσσαλούς ιππείς, και του Βοιωτικού ιππικού, εξ άλλου, κατά την οποίαν οι Αθηναίοι και οι Θεσσαλοί αντεστάθησαν επιτυχώς, έως ότου ηναγκάσθησαν να υποχωρήσουν, όταν οι οπλίται ήλθαν εις ενίσχυσιν των Βοιωτών. Κατά την συμπλοκήν αυτήν, εφονεύθησαν μερικοί από τους Αθηναίους και τους Θεσσαλούς, κατώρθωσαν όμως να παραλάβουν αυθημερόν τους νεκρούς των, χωρίς να ζητήσουν προς τούτο ανακωχήν. Οι Πελοποννήσιοι, εξ άλλου, έστησαν τρόπαιον την επιούσαν. Η επικουρική αυτή δύναμις των Θεσσαλών είχε σταλή προς τους Αθηναίους κατά τους όρους της παλαιάς προς αυτούς συμμαχίας, και απετελείτο από Λαρισαίους, Φαρσαλίους, Κραννωνίους, Πυρασίους, Γυρτωνίους και Φεραίους. Ήσαν δ' επί κεφαλής αυτών από την Λάρισαν μεν ο Πολυμήδης και ο Αριστόνους, αντιπροσωπεύων έκαστος την μερίδα του, από τα Φάρσαλα δε ο Μένων. Και οι άλλοι όμως είχαν χωριστούς αρχηγούς δι' εκάστην πόλιν.

23. Οι Πελοποννήσιοι, βλέποντες ότι οι Αθηναίοι απέφευγαν να εξέλθουν από την πόλιν προς σύναψιν μάχης, εξεκίνησαν από τας Αχαρνάς και ήρχισαν να ερημώνουν μερικούς από τους άλλους δήμους, τους ευρισκομένους μεταξύ Πάρνηθας και Βριλησσού (Πεντελικού). Ενώ δ' ευρίσκοντο ακόμη εις την Αττικήν, οι Αθηναίοι απέστειλαν τον στόλον των εκατόν πλοίων, με την εξάρτυσιν του οποίου ενησχολούντο προ πολλού, και χιλίους οπλίτας και τετρακοσίους τοξότας, ως πεζοναύτας, εις περιπολίαν περί την Πελοπόννησον, υπό την αρχηγίαν του Καρκίνου, υιού του Ξενοτίμου, του Πρωτέως, υιού του Επικλέους, και του Σωκράτους, υιού του Αντιγένους. Οι εν λόγω στρατηγοί, εκπλεύσαντες επί κεφαλής της δυνάμεως αυτής, ήρχισαν την περιπολίαν, ενώ οι Πελοποννήσιοι, αφού παρέμειναν εις την Αττικήν εφ' όσον καιρόν είχαν εφόδια, ανεχώρησαν δια της Βοιωτίας και όχι δια του μέρους, από το οποίον είχαν εισβάλει. Διερχόμενοι δε προ του Ωρωπού, ερήμωσαν την χώραν, την καλουμένην Γραϊκήν, την οποίαν κατέχουν οι Ωρώπιοι, υπήκοοι των Αθηναίων, και φθάσαντες εις την Πελοπόννησον διελύθησαν, και τα διάφορα αποσπάσματα μετέβησαν έκαστον εις την πόλιν, από την οποίαν κατήγετο.

Αποφάσεις των Αθηναίων

24. Μετά την αναχώρησιν του Πελοποννησιακού στρατού, οι Αθηναίοι εγκατέστησαν κατά γην και κατά θάλασσαν φρουράς, όπου ακριβώς ελογάριαζαν να τας διατηρήσουν καθ' όλην την διάρκειαν του πολέμου. Δια ψηφίσματος, εξ άλλου, του Αθηναϊκού λαού απεφασίσθη ν' αποσύρουν χίλια τάλαντα, από όσα εφυλάσσοντο εις την Ακρόπολιν, και τα θέσουν κατά μέρος, δια να μη τα εξοδεύουν, αλλά ν' αντιμετωπίζουν τας πολεμικάς δαπάνας με τους υπολοίπους πόρους των, και ώρισαν ποινήν θανάτου εναντίον εκείνου που θα εισηγείτο ή θα έθετεν εις ψηφοφορίαν πρότασιν, όπως διαθέση τα χρήματα αυτά δι' άλλον σκοπόν, εκτός μόνον αν επέκειτο εχθρική δια θαλάσσης επιδρομή κατά της πόλεως και υπήρχεν ανάγκη αμύνης εναντίον αυτής. Μαζί με τα χρήματα απεφάσισαν

επίσης την καθ’ έκαστον έτος διατήρησιν χωριστού στόλου, αποτελουμένου από εκατόν τριήρεις, τας αρίστας, εκάστου με τον τριήραρχόν του, χωρίς να επιτρέπεται η χρησιμοποίησις κανενός από τα πλοία αυτά δι’ άλλον σκοπόν, παρά μόνον εάν παρουσιάζετο ανάγκη να χρησιμοποιηθούν μαζί με τα χίλια τάλαντα και προς αντιμετώπισιν του ιδίου κινδύνου.

Πολεμικαί, ενέργειαι των Αθηναίων εις Πελοπόννησον

25. Οι Αθηναίοι, οι επιβαίνοντες του στόλου των εκατόν πλοίων, ο οποίος είχεν αποστολή περί την Πελοπόννησον, και μαζί με αυτούς οι Κερκυραίοι, οι οποίοι είχαν έλθει με πενήντα πλοία προς ενίσχυσίν των, και μερικοί άλλοι από τους συμμάχους των μερών εκείνων, περιπολούντες γύρω από τας ακτάς της Πελοποννήσου, επέφεραν εις αυτάς σημαντικάς ζημίας, ενεργήσαντες δ’ απόβασιν είς την Μεθώνην της Λακωνικής, επετέθησαν κατά του τείχους της πόλεως, το οποίον ήτο ασθενές και εστερείτο αρκετής φρουράς. Αλλά πλησίον εκεί έτυχε να ευρίσκεται ο Σπαρτιάτης Βρασίδας, υιός του Τέλλιδος, επί κεφαλής στρατιωτικού αποσπάσματος, και όταν έμαθε την επίθεσιν, ήλθεν επί κεφαλής εκατόν οπλιτών εις βοήθειαν της πόλεως. Διασχίσας δε τον στρατόν των Αθηναίων, ο οποίος ήτο κατατετμημένος και είχε την προσοχήν του ολόκληρον εστραμμένην προς το τείχος, κατόρθωσε να εισορμήση εις την Μεθώνην και την σώση, απολέσας κατά την εισβολήν ολίγους από τους άνδρας του. Και υπήρξε τούτο το πρώτον τόλμημα του παρόντος πολέμου, δια το οποίον και επηνέθη ο Βρασίδας δημοσίως εις την Σπάρτην. Οι Αθηναίοι, αποπλεύσαντες, έπλεαν πλησίον της ακτής, και προσεγγίσαντες εις το ακρωτήριον της Ηλείας Φειάν ελεηλάτησαν την ύπαιθρον χώραν επί δύο ημέρας, και συνάψαντες μάχην προς τους κατοίκους και τριακοσίους εκλεκτούς άνδρας, οι οποίοι έσπευσαν εις βοήθειαν και εκ της πεδινής Ήλιδος και εκ των πέριξ μερών της ορεινής, ενίκησαν. Αλλ’ επειδή εσηκώθη καταιγίς και υπέφεραν πάρα πολύ από την τρικυμίαν, καθό ηγκυροβολημένοι εις αλίμενον μέρος, οι πολλοί επέβησαν εις τα πλοία, και περιπλεύσαντες το ακρωτήριον, το καλούμενον Ιχθύν, κατηυθύνθησαν προς τον λιμένα της Φειάς. Εν τω μεταξύ, οι Μεσσήνιοι και μερικοί άλλοι, οι οποίοι δεν είχαν ημπορέσει να επιβιβασθούν εις τα πλοία, προελάσαντες δια ξηράς, κατέλαβαν την Φειάν. Ακολούθως, όταν ο στόλος κατέπλευσεν εις τον λιμένα, παρέλαβεν αυτούς και απέπλευσεν εγκαταλείψας την Φειάν, τόσον μάλλον καθόσον, εν τω μεταξύ, το κύριον σώμα του στρατού των Ηλείων είχε προσδράμει εις βοήθειαν. Και οι Αθηναίοι, συνεχίσαντες τον πλουν των παρά την ακτήν, διηυθύνθησαν εις άλλα σημεία αυτής, τα οποία και ερήμωσαν.

Περιπολίαι Αθηναίων εις Λοκρίδα και Εύβοιαν

26. Κατά τον ίδιον περίπου καιρόν, οι Αθηναίοι απέστειλαν μοίραν τριάντα πλοίων, δια να περιπολή εις τα παράλια της Λοκρίδος και συγχρόνως να φρουρή την Εύβοιαν. Αρχηγός της μοίρας ήτο ο Κλεόπομπος, υιός του Κλεινίου, ο οποίος, ενεργήσας αποβάσεις εις διάφορα σημεία κατά μήκος της ακτής, τα ελεηλάτησε και εκυρίευσε το Θρόνιον, λαβών ομήρους μερικούς από τους κατοίκους, και συνάψας μάχην πλησίον της Αλόπης προς τους σπεύσαντας εις βοήθειαν της πόλεως Λοκρούς, τους ενίκησεν.

Εκδίωξις των Αιγινητών από την νήσον και εγκατάστασις Αθηναίων εποίκων

27. Κατά το ίδιον θέρος, οι Αθηναίοι εξεδίωξαν βιαίως τους κατοίκους της Αιγίνης, άνδρας και γυναικόπαιδα, διότι τους κατηγόρουν ότι έλαβαν σπουδαιότατον μέρος εις τον υποδαυλισμόν του εναντίον των πολέμου. Ανεξαρτήτως άλλωστε τούτου, επειδή η Αίγινα κείται πλησίον της Πελοποννήσου, εφαίνετο ασφαλεστέρα πολιτική να κατέχουν την Αίγιναν δια της εγκαταστάσεως ιδικών των κληρούχων. Και πράγματι, μετά πάροδον όχι

πολλού χρόνου, απέστειλαν εκεί τους εν λόγω εποίκους. Εις τους Αιγινήτας εξόριστους οι Λακεδαιμόνιοι παρεχώρησαν την Θυρέαν προς κατοικίαν και την πέριξ αυτής γην προς καλλιέργειαν και ένεκα της προς τους Αθηναίους εχθρότητος και διότι οι Αιγινήται τους επρόσφεραν μεγάλας υπηρεσίας κατά την εποχήν του σεισμού και της επαναστάσεως των Ειλώτων. Η περιφέρεια της Θυρέας κείται μεταξύ της Αργολίδος και της Λακωνικής και εκτείνεται μέχρι της θαλάσσης. Και άλλοι μεν από τους Αιγινήτας εγκατεστάθησαν εκεί, άλλοι δε διεσπάρησαν εις την λοιπήν Ελλάδα.

Έκλειψις σελήνης

28. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους και κατά την πρώτην ημέραν της νέας σελήνης, όταν και μόνον, ως φαίνεται, τοιούτο φαινόμενον ημπορή να συμβή, έγινε μετά μεσημβρίαν έκλειψις του ηλίου, και αφού ούτος προσέλαβε σχήμα ημισελήνου και εφάνησαν και μερικά άστρα, εγέμισε πάλιν ο δίσκος του.

Συμμαχία Αθηναίων και Θρακών

29. Κατά το ίδιον θέρος, οι Αθηναίοι, θέλοντες επίσης να επιτύχουν την συμμαχίαν του βασιλέως των Θρακών Σιτάλκου, υιού του Τήρεω, διώρισαν πρόξενόν των τον Αβδηρίτην Νυμφόδωρον, υιόν του Πύθεω, τον οποίον εθεώρουν προηγουμένως εχθρόν, και τον προσεκάλεσαν εις τας Αθήνας, διότι ήτο γυναικάδελφος του Σιτάλκου, επί του οποίου ήσκει μεγάλην επιρροήν. Ο Τήρης αυτός, ο πατήρ του Σιτάλκου, υπήρξεν ο πρώτος ιδρυτής του μεγάλου εκείνου βασιλείου των Οδρυσών, το οποίον είχεν έκτασιν μεγαλυτέραν από την επίλοιπον Θράκην, καθόσον υπάρχουν και πολλοί ανεξάρτητοι Θράκες. Προς τον Τηρέα, ο οποίος είχε νυμφευθή από τας Αθήνας την Πρόκνην, θυγατέρα του Πανδίονος, καμμίαν δεν έχει συγγένειαν ο Τήρης αυτός, ουδέ καν από την ιδίαν Θράκην κατήγοντο. Ο Τηρεύς τωόντι κατώκει εις την Δαύλειαν, της περιφερείας, η οποία σήμερον ονομάζεται Φωκίς, και η οποία τότε κατωκείτο από Θράκας, και εις την χώραν αυτήν αι δύο γυναίκες, Πρόκνη και Φιλομήλα, διέπραξαν το εναντίον του Ίτυος ανοσιούργημα. Πολλοί από τους ποιητάς μάλιστα, οσάκις μνημονεύουν την αηδόνα, επονομάζουν το πτηνόν τούτο Δαυλιάδα. Άλλωστε ο Πανδίων φυσικώτερον ήτο να δώση εις γάμον την θυγατέρα του εις τόσον μικράν απόστασιν, χάριν αμοιβαίας υποστηρίξεως, παρά μεταξύ των Οδρυσών, εις απόστασιν τόσων ημερών δρόμου. Ενώ ο Τήρης, περί του οποίου ενταύθα ο λόγος, και ο οποίος υπήρξεν ο πρώτος κραταιός βασιλεύς των Οδρυσών, ούτε καν το ίδιον όνομα είχε. Τούτου ακριβώς τον υιόν Σιτάλκην επεδίωκαν να καταστήσουν σύμμαχον οι Αθηναίοι, διότι ήθελαν να τους συνδράμη να καθυποτάξουν τας πόλεις της Χαλκιδικής και νικήσουν τον Περδίκκαν. Ο Νυμφόδωρος, ελθών εις τας Αθήνας, συνεπεία της προσκλήσεως αυτής, επέτυχεν όχι μόνον την συμμαχίαν προς τον Σιτάλκην να πραγματοποιήση, αλλά και τον υιόν του Σιτάλκου, Σάδοκον, να πολιτογραφήση Αθηναίον. Υπεσχέθη προς τούτοις να τερματίση τον πόλεμον της Χαλκιδικής, πείθων τον Σιτάλκην να στείλη εις τους Αθηναίους στρατόν από Θράκας ιππείς και πελταστάς. Συγχρόνως εσυμβίβασε τους Αθηναίους και με τον Περδίκκαν, πείσας αυτούς να του αποδώσουν την Θέρμην. Συνεπεία τούτου ο Περδίκκας εξεστράτευσεν ευθύς εναντίον των Χαλκιδέων, ενωθείς με τους Αθηναίους και ιδίως με τον Φορμίωνα. Και κατ' αυτόν τον τρόπον σύμμαχος των Αθηναίων έγινεν όχι μόνον ο Σιτάλκης, ο υιός του Τήρεω και βασιλεύς των Θρακών, αλλά και ο Περδίκκας, υιός του Αλεξάνδρου και βασιλεύς των Μακεδόνων.

Κατάληψις υπό Αθηναίων Σολλίου, Αστακού και Κεφαλληνίας

30. Οι Αθηναίοι, οι οποίοι εξηκολούθουν ακόμη να περιπολούν εις τα ύδατα της Πελοποννήσου, εκυρίευσαν το Σόλλιον, πολίχνην των Κορινθίων, και την παρέδωσαν, μαζί

με την περιφέρειάν της, εις την αποκλειστικήν κατοχήν των Ακαρνάνων Παλαιρέων. Επίσης κατέλαβαν εξ εφόδου τον Αστακόν, και αφού εξεδίωξαν τον τύραννον της πόλεως Εύαρχον, προσήρτησαν και το μέρος αυτό εις την ομοσπονδίαν των. Πλεύσαντες, εξ άλλου, κατά της νήσου Κεφαλληνίας, κατώρθωσαν να την προσεταιρισθούν άνευ μάχης. Η Κεφαλληνία κείται απέναντι της Ακαρνανίας και Λευκάδος, και περιλαμβάνει τέσσαρας πόλεις, την Πάλην, την Κραναίαν, την Σάμην και τους Πρόννους. Μετά παρέλευσιν δ’ ολίγου καιρού, ο στόλος απέπλευσεν επιστρέφων εις Αθήνας.

Ερήμωσις της Μεγαρίδος υπό των Αθηναίων

31. Προς το φθινόπωρον, το κατόπιν του θέρους τούτου, οι Αθηναίοι εισέβαλαν εις την Μεγαρίδα με όλας των τας δυνάμεις, περιλαμβανομένων και των μετοίκων, υπό την αρχηγίαν του Περικλέους, του υιού του Ξανθίππου. Και οι επιβαίνοντες του στόλου των εκατόν πλοίων, των περιπολούντων την Πελοπόννησον, Αθηναίοι (οι οποίοι ότι έτυχε να ευρίσκωνται εις Αίγιναν, επαναπλέοντες εις τα ίδια), άμα ως έμαθαν ότι ολόκληρος ο στρατός της πόλεως ήτο εις τα Μέγαρα, έπλευσαν προς τα εκεί και ηνώθησαν με αυτούς. Ως εκ τούτου, ο στρατός αυτός των Αθηναίων υπήρξεν ο μεγαλύτερος τωόντι, τον οποίον συνεκέντρωσεν η πόλις, καθόσον ήτο ακόμη εις την ακμήν της δυνάμεώς της και δεν είχεν εισέτι προσβληθή από την επιδημίαν. Οι ίδιοι οι Αθηναίοι ανήρχοντο εις όχι ολιγωτέρους των δέκα χιλιάδων οπλιτών (μη υπολογιζομένων των τρισχιλίων, οι οποίοι ευρίσκοντο εις την Ποτείδαιαν), ενώ όχι ολιγότεροι των τριών χιλιάδων μετοίκων οπλιτών έλαβαν συγχρόνως μέρος εις την εισβολήν, εκτός δ’ αυτών και σημαντικός αριθμός ελαφρώς ωπλισμένων στρατιωτών. Αφού δε ερήμωσαν μέγα μέρος της Μεγαρίδος, απεσύρθησαν. Διαρκούντος άλλωστε του πολέμου, και άλλαι εισβολαί Αθηναίων έγιναν καθ’ έκαστον έτος εις την Μεγαρίδα, άλλοτε με μόνον το ιππικόν και άλλοτε με όλην την στρατιωτικήν δύναμιν, μέχρις ότου εκυριεύθη η Νίσαια υπό των Αθηναίων.

Οχύρωσις της Αταλάντης υπό των Αθηναίων

32. Κατά το τέλος επίσης του ιδίου θέρους, οι Αθηναίοι ωχύρωσαν την νήσον Αταλάντην, η οποία κείται πλησίον της ακτής των Οπουντίων Λοκρών, και ήτο έως τότε ακατοίκητος, και εγκατέστησαν εις αυτήν φρουράν, δια να εμποδίζουν πειρατάς να εκπλέουν από την Οπούντα και την άλλην Λοκρίδα και λεηλατούν την Εύβοιαν. Αυτά υπήρξαν τα γεγονότα που έλαβαν χώραν κατά το θέρος τούτο, μετά την αποχώρησιν των Πελοποννησίων από την Αττικήν.

Επιτυχία των Κορινθίων εις Αστακόν

33. Αλλά κατά τον ακόλουθον χειμώνα, ο Ακαρνάν Εύαρχος, θέλων να επιστρέψη εις τον Αστακόν, έπεισε τους Κορινθίους να πλεύσουν με σαράντα πλοία και χίλιους πεντακοσίους οπλίτας και τον αποκαταστήσουν εις την αρχήν, και προς τον σκοπόν τούτον εμίσθωσε και ο ίδιος επικουρικήν δύναμιν. Αρχηγοί της εκστρατείας αυτής ήσαν ο Ευφαμίδας, υιός του Αριστωνύμου, ο Τιμόξενος, υιός του Τιμοκράτους, και ο Εύμαχος, υιός του Χρύσιδος. Και πράγματι, πλεύσαντες εις τον Αστακόν, τον αποκατέστησαν. Θέλοντες όμως να προσαρτήσουν και μερικά άλλα παράλια μέρη της Ακαρνανίας, επεχείρησαν τούτο, αλλ’ αποτυχόντες απέπλευσαν, επιστρέφοντες εις τα ίδια. Προσορμισθέντες κατά τον πλουν εις την Κεφαλληνίαν, ενήργησαν απόβασιν εις την χώραν των Κρανίων, οι οποίοι τους ηπάτησαν δια της συνομολογήσεως κάποιας συμφωνίας και τους επετέθησαν απροσδοκήτως. Οι Κορίνθιοι, αφού έχασαν μερικούς άνδρας, κατώρθωσαν με πολλήν δυσκολίαν να επιβιβασθούν και αποπλεύσουν επανερχόμενοι εις τα ίδια.

Η κηδεία των πρώτων νεκρών του πολέμου

34. Κατά την διάρκειαν του ιδίου χειμώνος, οι Αθηναίοι, συμμορφούμενοι προς πατροπαράδοτον έθιμον, ετέλεσαν δημοσία δαπάνη την κηδείαν των πρώτων νεκρών του παρόντος πολέμου. Η επιτάφιος αυτή τελετή γίνεται κατά τον εξής τρόπον: Αφού στήσουν επί τούτω εξέδραν, τοποθετούνται επάνω εις αυτήν την προπαραμονήν της εκφοράς τα οστά των πεσόντων, και ο καθείς φέρει εις τον νεκρόν του ο,τι επιτάφιον δώρον θέλει. Όταν έλθη η ώρα της εκφοράς, άμαξαι κομίζουν λάρνακας κυπαρισσίνας, μίαν δι' εκάστην φυλήν, και τα οστά εκάστου τοποθετούνται εις την λάρνακα της ιδικής του φυλής. Δια τους αγνοουμένους, όσους δεν κατώρθωσαν να εύρουν και συλλέξουν, φέρουν επάνω εις τα χέρια κενόν φέρετρον με επίστρωμα. Καθείς που θέλει, είτε πολίτης, είτε ξένος, ημπορεί να λάβη μέρος εις την εκφοράν, και αι συγγενείς ακόμη γυναίκες προσέρχονται εις τον τόπον του ενταφιασμού ολοφυρόμεναι. Αι λάρνακες τοποθετούνται εις το δημόσιον μνημείον, το οποίον κείται εις το ωραιότερον προάστειον της πόλεως, και εις το οποίον θάπτονται ανέκαθεν οι πεσόντες εις τον πόλεμον, πλην των πεσόντων εις τον Μαραθώνα. Διότι επειδή εθεώρησαν την ανδρείαν των τελευταίων αυτών ολωσδιόλου εξαιρετικήν τους έθαψαν εκεί όπου έπεσαν. Αφού τοποθετηθούν τα οστά υπό την γην, ρήτωρ, ο οποίος έχει ορισθή υπό της πόλεως και ο οποίος όχι μόνον θεωρείται προικισμένος με μεγάλην σύνεσιν, αλλά και στέκει υψηλά εις την κοινήν εκ-τίμησιν, απαγγέλλει προς τιμήν των πεσόντων το κατάλληλον εγκώμιον. Και μετά τούτο απέρχονται. Κατά τον τρόπον τούτον γίνεται η κηδεία, και καθ' όλην την διάρκειαν του πολέμου, οσάκις παρουσιάσθη περίστασις, συνεμορφώθησαν προς το έθιμον τούτο. Προς τιμήν λοιπόν των πρώτων αυτών θυμάτων του πολέμου, επεφορτίσθη να ομιλήση ο Περικλής, υιός του Ξανθίππου. Και όταν ήλθεν η κατάλληλος στιγμή, επροχώρησεν από το μνημείον εις το βήμα, το οποίον είχε κατασκευασθή υψηλόν, δια ν' ακούεται από όσον το δυνατόν περισσοτέρους από τους συναθροισθέντας, και ωμίλησεν ως εξής περίπου:

Ο επιτάφιος λόγος του Περικλέους

35. «Οι περισσότεροι που ωμίλησαν μέχρι τούδε από την θέσιν αυτήν επήνεσαν τον νομοθέτην, ο οποίος εις το έθιμον της δημοσία δαπάνη κηδείας επρόσθεσε την απαγγελίαν του επιταφίου λόγου, διότι έκρινεν ότι αρμόζει τοιαύτη ν' απονέμεται, τιμή κατά την ταφήν των νεκρών του πολέμου. Αλλ' εγώ θα ενόμιζα αρκετόν προς άνδρας, οι οποίοι δι' έργων εδείχθησαν γενναίοι, να εκδηλούνται και αι τιμαί δι' έργων, οποία είναι όσα βλέπετε παρομαρτούντα εις την υπό της πόλεως παρασκευασθείσαν επιτάφιον αυτήν τελετήν, και να μη εξαρτάται η υστεροφημία πολλών ανδρών από την ευγλωττίαν ή έλλειψιν ευγλωττίας του ρήτορος. Διότι δύσκολον είναι να ομιλήση κανείς με το προσήκον μέτρον εις περιστάσεις, κατά τας οποίας και αυτή η ακριβής παράστασις της αληθείας δυσκόλως γίνεται πιστευτή. Καθόσον και ο γνωρίζων εξ' ιδίας αντιλήψεως τα γεγονότα και ευνοϊκώς διατεθειμένος ακροατής, είναι πιθανόν να θεωρήση ότι οι λόγοι του ρήτορος είναι υποδεέστεροι της ιδικής του γνώσεως και ευνοίας, και ο μη επαρκώς γνωρίζων τα πράγματα, οσάκις ακούει κάτι τι που υπερβαίνει τας ιδικάς του δυνάμεις, είναι πιθανόν ένεκα φθόνου να πιστεύση ότι πρόκειται περί υποβολών. Διότι οι έπαινοι που λέγονται δι' άλλους επί τοσούτον μόνον είναι ανεκτοί, εφόσον έκαστος νομίζει ότι και ο ίδιος είναι ικανός να κατορθώση όμοια ή ανάλογα των επαινουμένων. Ό,τι δήποτε υπερβαίνει τούτο, προκαλεί αμέσως τον φθόνον και την δυσπιστίαν. Επειδή, εν τούτοις, οι πρόγονοί μας επεδοκίμασαν την συνήθειαν αυτήν ως καλώς έχουσαν, οφείλω και εγώ, συμμορφούμενος με τον νόμον, να δοκιμάσω να ανταποκριθώ όσον το δυνατόν περισσότερον προς την επιθυμίαν και τας πεποιθήσεις του καθενός από τους ακροατάς μου.

36. «Την ομιλίαν μου θ’ αρχίσω από τους προγόνους μας πρώτον. Διότι είναι όχι μόνον δίκαιον, αλλά και πρέπον συγχρόνως εις τοιαύτην ευκαιρίαν, όπως η παρούσα, ν’ αποτίσωμεν εις την μνήμην των τον φόρον αυτόν της τιμής. Καθόσον, κατοικούντες οι ίδιοι πάντοτε μέχρι σήμερον την χώραν αυτήν κατά την διαδοχήν των αλλεπαλλήλων γενεών μας την παρέδωσαν ελευθέραν δια της ανδρείας των. Αλλ’ εάν εκείνοι είναι άξιοι των επαίνων μας, έτι μάλλον άξιοι είναι οι πατέρες μας. Διότι εκτός εκείνων, τα οποία εκληρονόμησαν, απέκτησαν δια πολλών μόχθων και την σημερινήν μας ηγεμονίαν, και εκληροδότησαν και αυτήν και εκείνα εις ημάς τους σήμερον ζώντας. Και ημείς εδώ, άλλωστε, όσοι είμεθα ακόμη εις ώριμον ηλικίαν περίπου, ενισχύσαμεν οι ίδιοι την ηγεμονίαν αυτήν πολυειδώς, και την πόλιν παρεσκευάσαμεν καθ’ όλα αυταρκεστάτην και δια τον πόλεμον και δια την ειρήνην. Εν τούτοις, ούτε περί των πολεμικών κατορθωμάτων, με τα οποία αι διάφοροι κτήσεις μας απεκτήθησαν, ούτε περί της δραστηριότητος, με την οποίαν ημείς οι ίδιοι ή οι πατέρες μας απεκρούσαμεν τας επιθέσεις Ελλήνων ή βαρβάρων εχθρών, θα ομιλήσω, διότι δεν επιθυμώ να μακρηγορήσω μεταξύ ανθρώπων, οι οποίοι όλα αυτά τα γνωρίζουν. Αλλ’ αφού πρώτον εξηγήσω από ποίας αρχάς εμπνεόμενοι εφθάσαμεν εις την σημερινήν περιωπήν και υπό ποίους δεσμούς και με ποίον τρόπον ζωής η ακμή μας έγινε τόσον μεγάλη, έπειτα θα έλθω εις τον έπαινον των προκειμένων νεκρών, διότι θεωρώ ότι και αρμόζοντα εις την παρούσαν περίστασιν είναι να λεχθούν αυτά και συμφέρον ν’ ακουσθούν με προσοχήν από την πολυάριθμον αυτήν συνάθροισιν πολιτών και ξένων.

37. «Ζώμεν τωόντι υπό πολίτευμα, το οποίον δεν επιζητεί ν’ αντιγράφη τους νόμους των άλλων, αλλ’ είμεθα ημείς μάλλον υπόδειγμα εις τους άλλους παρά μιμηταί αυτών. Και καλείται μεν το πολίτευμά μας δημοκρατία, λόγω του ότι η κυβέρνησις του κράτους ευρίσκεται όχι εις χείρας των ολίγων, αλλά των πολλών. Αλλά δια μεν των νόμων ασφαλίζεται εις όλους ισότης δικαιοσύνης δια τα ιδιωτικά των συμφέροντα, ενώ υπό την έποψιν της κοινής εκτιμήσεως, έκαστος πολίτης προτιμάται εις τα δημόσια αξιώματα, όχι διότι ανήκει εις ωρισμένην κοινωνικήν τάξιν, αλλά δια την προσωπικήν του αξίαν, εφόσον διακρίνεται εις κάποιον κλάδον. Ούτε, εξ άλλου, εκείνος που είναι πτωχός, ημπορεί όμως να προσφέρη υπηρεσίας εις την πόλιν, ευρίσκει εμπόδιον εις τούτο, ένεκα της κοινωνικής του αφανείας. Και όχι μόνον εις τον δημόσιόν μας βίον πολιτευόμεθα με πνεύμα ελευθέριον, αλλά και εις την αναμεταξύ μας καθημερινήν επικοινωνίαν είμεθα ελεύθεροι καχυποψίας, διότι δεν αγανακτούμεν εναντίον των άλλων δι’ όσα πράττουν χάριν της ευχαριστήσεώς των, ούτε προσλαμβάνομεν απέναντί των φυσιογνωμίαν σκυθρωπής αποδοκιμασίας, η οποία δεν ζημιώνει αληθώς, πληγώνει όμως. Αλλ’ ενώ εις τας ιδιωτικάς μας σχέσεις αποφεύγομεν να φαινώμεθα δυσάρεστοι, εις τον δημόσιόν μας βίον αποφεύγομεν την παρανομίαν, από ευλάβειαν προ πάντων προς τας επιταγάς των εκάστοτε αρχόντων και των νόμων, εκείνων ιδίως εξ αυτών, όσοι έχουν τεθή είτε προς υπεράσπισιν των αδικουμένων, είτε, μολονότι άγραφοι, φέρουν αναμφισβήτητον όνειδος εις τους παραβάτας των.

38. «Αλλ’ επί πλέον επρονοήσαμεν κατά πολλούς τρόπους και δια την ανάπαυσιν του πνεύματος από τους κόπους. Διότι έχομεν και αγώνας και ιεράς πανηγύρεις καθιερωμένας καθ’ όλον το έτος και κατοικίας ευπρεπείς. Και η καθημερινή τέρψις, την οποίαν ποριζόμεθα από αυτάς, αποδιώκει τας μερίμνας της ζωής. Χάρις εις το μεγαλείον της πόλεώς μας, εξ άλλου, τα πάντα συρρέουν εις αυτήν από όλα τα μέρη του κόσμου, και συμβαίνει τοιουτοτρόπως ν’ απολαμβάνωμεν τ’ αγαθά των άλλων ανθρώπων, ως να ήσαν τόσον ιδικά μας, όσον και τα προϊόντα της ιδίας ημών χώρας.

39. «Διαφέρομεν δ’ επίσης από τους αντιπάλους και ως προς την άσκησιν εις τα πολεμικά

πράγματα κατά τούτο, ότι δηλαδή πρώτον μεν έχομεν τας πύλας της πόλεώς μας ανοικτάς εις όλους, και ουδέποτε δια ξενηλασίας εμποδίζομεν κανένα να μάθη ή ίδη κάτι τι, εκ φόβου μήπως, εάν δεν το κρύψωμεν, το ίδη κανείς από τους εχθρούς μας και ωφεληθή. Διότι την εμπιστοσύνην μας στηρίζομεν όχι εις τας προετοιμασίας ή εις τα πολεμικά τεχνάσματα, αλλ’ εις την προσωπικήν μας κατά την ώραν της δράσεως ευψυχίαν. Έπειτα δε, προκειμένου περί της ανατροφής, εκείνοι μεν από της παιδικής ηλικίας δι’ επιπόνου ασκήσεως επιδώκουν να γίνουν ανδρείοι, ενώ ημείς μολονότι ακολουθούμεν τρόπον ζωής αβίαστον, είμεθα εξ ίσου ικανοί να προκινδυνεύωμεν, αγωνιζόμενοι προς ισοπάλους εχθρούς. Απόδειξις τούτου είναι ότι ενώ οι Λακεδαιμόνιοι εκστρατεύουν εναντίον του εδάφους μας, όχι μόνοι, αλλά με όλους τους συμμάχους των, ημείς εκστρατεύομεν εναντίον των άλλων μόνοι, και μολονότι πολεμούμεν εις ξένην χώραν εναντίον ανθρώπων προασπιζόντων το ίδιον έδαφος τους νικώμεν κατά κανόνα χωρίς δυσκολίαν. Προσθέσατε εις τούτο ότι κανείς από τους εχθρούς μας δεν αντιμετώπισεν ηνωμένην την δύναμίν μας, διότι κατά τον ίδιον καιρόν όχι μόνον δια το ναυτικόν μας φροντίζομεν, αλλά και κατά ξηράν εκπέμπομεν εις παλλάς επιχειρήσεις στρατιώτας από τους ιδικούς μας πολίτας. Όταν, εν τούτοις, οι εχθροί μας συγκρουσθούν οπουδήποτε προς τμήμα της δυνάμεώς μας, εάν μεν νικήσουν, καυχώνται ότι μας ενίκησαν όλους, εάν δε ηττηθούν, ότι ενικήθησαν από όλους. Τωόντι, εφόσον προτιμώμεν ν’ αντιμετωπίζωμεν τους κινδύνους με άνεσιν μάλλον παρά κατόπιν επιπόνου ασκήσεως, και με ανδρείαν που απεκτήθη όχι από νομικόν καταναγκασμόν, αλλ’ από τον τρόπον της ζωής μας, έχομεν το πλεονέκτημα ότι χωρίς να παραπονούμεθα προώρως χάριν μελλόντων κινδύνων, άμα ως περιέλθωμεν εις αυτούς, αναδεικνυόμεθα εξ ίσου γενναίοι όσον και οι αντίπαλοί μας, οι οποίοι υποβάλλονται εις διαρκείς μόχθους. Ούτω δε η πόλις μας είναι αξία θαυμασμού, όχι μόνον ως προς τούτο, αλλά και υπό άλλας ακόμη επόψεις.

40. «Διότι είμεθα ερασταί του ωραίου, αλλά και φίλοι συγχρόνως της απλότητος, και καλλιεργούμεν το πνεύμα μας χωρίς θυσίαν του ανδρισμού μας. Ο πλούτος, εξ άλλου, μας χρησιμεύει ως ευκαιρία μάλλον προς εκτέλεσιν έργων, παρά ως ελατήριον κομπορρημοσύνης. Ούτε θεωρούμεν εντροπήν την ομολογίαν της πενίας, αλλά μεγαλυτέραν εντροπήν το να μη καταβάλλη κανείς κάθε προσπάθειαν δια να την διαφύγη. Εις την πόλιν μας, άλλωστε, εκείνοι που επιμελούνται τας προσωπικάς των υποθέσεις δεν αμελούν δια τούτο τας δημοσίας, και μολονότι άλλοι μεν είναι απησχολημένοι εις τούτο, άλλοι δε εις εκείνο το επιτήδευμα, όλοι εννοούν επαρκώς τα πολιτικά πράγματα. Διότι μόνοι ημείς εκείνον που δεν μετέχει εις αυτά θεωρουμεν όχι φιλήσυχον, αλλ’ άχρηστον πολίτην, και εφόσον δεν λαμβάνομεν οι ίδιοι την πρωτοβουλίαν των ληπτέων αποφάσεων, κρίνομεν τουλάχιστον ορθώς περί των μέτρων, τα οποία άλλοι εισηγούνται, πιστεύοντες ότι τα έργα ζημιώνει όχι η συζήτησις, αλλά το να μη διαφωτισθή κανείς προηγουμένως δια της συζητήσεως, πριν έλθη η ώρα της δράσεως. Διότι και κατά τούτο διαφέρομεν τωόντι πολύ από τους άλλους, ότι είμεθα εξαιρετικώς τολμηροί εις την δράσιν και σύγχρονως μελετώμεν οι ίδιοι κατά βάθος όσα πρόκειται να επιχειρήσωμεν, ενώ εις τους άλλους, αντιθέτως, η μεν αμάθεια γεννά θράσος, η δε σκέψις ενδοιασμόν. Εκείνοι, άλλωστε, θα εθεωρούντο δικαίως ως έχοντες μεγίστην ευψυχίαν όσοι, μολονότι έχων καθαρωτάτην αντίληψιν και των δεινών του πολέμου και των τερπνών της ειρήνης, δεν υποχωρούν, εν τούτοις, απέναντι των κινδύνων. Και ως προς την ευγένειαν ακόμη των αισθημάτων μας απέναντι των άλλων, ευρισκόμεθα εις αντίθεσιν προς τους πολλούς. Διότι τους φίλους μας επιδιώκομεν ν’ αποκτήσωμεν όχι ευεργετούμενοι από αυτούς, αλλ’ ευεργετούντες αυτούς. Καθόσον ο ευεργετήσας είναι φίλος ασφαλέστερος από τον ευεργετούμενον, διότι επιδιώκει δια της συνεχίσεως της προς αυτόν ευμενείας να διατηρήση την ευγνωμοσύνην

του. Ενώ ο ευεργετηθείς είναι μάλλον αδιάφορος φίλος, καθόσον γνωρίζει ότι θ' ανταποδώση την προς αυτόν χάριν όχι ως εύνοιαν, αλλ' ως εξόφλησιν χρέους. Και μόνοι αφόβως ωφελούμεν άλλους όχι από υπολογισμόν δια το ιδικόν μας υλικόν συμφέρον, αλλ' από εμπιστοσύνην προς το ελευθέριον πνεύμα, από το οποίον εμπνεόμεθα.

41. «Συγκεφαλαιώνων, λοιπόν, λέγω ότι και το σύνολον της πόλεως είναι γενικόν της Ελλάδος σχολείον, και καθείς από τους συμπολίτας μας μου φαίνεται ως να συγκεντρώνη εις την προσωπικότητά του την ικανότητα να προσαρμόζεται εις τας ποικιλωτάτας εκφάνσεις της δραστηριότητος με την μεγαλυτέραν ευστροφίαν και χάριν. Και ότι τούτο δεν είναι κομπορρημοσύνη, επιβαλλομένη από την παρούσαν ευκαιρίαν, αλλά η πραγματική αλήθεια, αποδεικνύει ακριβώς η δύναμις της πόλεως, την οποίαν τα προτερήματά μας αυτά μας επροσπόρισαν. Διότι από όλας τας συγχρόνους πόλεις μόνη η πόλις των Αθηνών, όταν τεθή υπό δοκιμασίαν, αποδεικνύεται ανωτέρα της φήμης της, και αυτή μόνη ούτε εις τον ηττώμενον παρέχει αφορμήν αγανακτήσεως, διότι ενικήθη από τοιούτον εχθρόν, ούτε εις τους υπηκόους αφορμήν παραπόνου, ότι κυβερνώνται από αναξίους. Με το να δώσωμεν δε καταφανείς αποδείξεις της δυνάμεώς μας, της οποίας άλλως τε τόσοι τωόντι υπάρχουν αψευδείς μάρτυρες, θα είμεθα αντικείμενον θαυμασμού και δια τους συγχρόνους και δια τους μεταγενεστέρους, χωρίς καν να έχωμεν ανάγκην ούτε Ομήρου, δια να ψάλη τους επαίνους μας, ούτε άλλου ποιητού, ο οποίος δια των στίχων του ημπορεί να τέρψη προς στιγμήν, αλλά του οποίου η φαντασιώδης παράστασις των γεγονότων θα διαψευσθή από την αλήθειαν των πραγμάτων, αφού εξηναγκάσαμεν κάθε θάλασσαν και κάθε γην ν' ανοιχθή εις την ημετέραν τόλμην, και εγκατεσπείραμεν παντού αιώνια μνημεία ανδραγαθιών εναντίον εχθρών και υπέρ φίλων. Υπέρ τοιαύτης λοιπόν πόλεως μαχόμενοι έπεσαν οι προκείμενοι νεκροί, διότι έκριναν μεγαλοφρόνως καθήκον των να μη επιτρέψουν να τους αφαιρεθή αυτή, και καθείς από ημάς τους επιζώντας είναι πρόθυμος φυσικά να υποφέρη τα πάντα προς χάριν της.

42. «Δια τούτο ακριβώς και επεξετάθην περισσότερον εις τα του μεγαλείου της πόλεως, διότι ηθέλησα να σας δείξω ότι τα άθλα, δια τα οποία αγωνιζόμεθα, είναι πολύ μεγαλύτερα από εκείνα, δια τα οποία αγωνίζονται όσοι δεν απολαύουν όμοια με αυτά πλεονεκτήματα, και συγχρόνως να καταδείξω δια πραγματικών αποδείξεων τον έπαινον των ανδρών αυτών εδώ, προς τιμήν των οποίων ομιλώ σήμερον. Και τωόντι το μεγαλύτερον μέρος του εγκωμίου των ελέχθη ήδη. Διότι τα ανδραγαθήματα αυτών και των ομοίων των προσέδωσαν νέαν λάμψιν εις την δόξαν της πόλεως, την οποίαν ύμνησα, και ολίγοι υπάρχουν Έλληνες, των οποίων η φήμη θα ημπορούσε να δειχθή εξ ίσου ισόρροπος προς τα έργα, όσον των προκειμένων νεκρών. Νομίζω, άλλωστε, ότι τοιούτος θάνατος, όπως ο των ανδρών αυτών εδώ, αποδεικνύει ηρωϊσμόν, είτε ως αποκαλύπτων αυτόν δια πρώτην φοράν, είτε ως επισφραγίζων αυτόν τελειωτικώς. Διότι δι' εκείνους, οι οποίοι υπό άλλας τυχόν επόψεις είναι κακοί, δίκαιον είναι η κατά τους πολέμους επιδειχθείσα ανδραγαθία να εκτιμάται περισσότερον από κάθε άλλο. Διότι, αποσβέσαντες το κακόν δια του καλού, παρέσχον εις την πατρίδα μεγαλυτέραν ωφέλειαν από την ζημίαν που επροξένησαν ως ιδιώται. Κανείς, εν τούτοις, από τους άνδρας αυτούς εδώ δεν επροτίμησε την συνέχισιν της απολαύσεως του πλούτου, ώστε να δειχθή δειλός, ούτε εζήτησε ν' αναβάλη την τρομεράν ημέραν με την φυσικήν εις τον πτωχόν ελπίδα ότι ημπορεί ακόμη, εάν επιζήση, να πλουτίση. Αλλά θεωρήσαντες ότι η τιμωρία των εχθρών ήτο πολύ πλέον ποθητή παρά τα πράγματα αυτά, και ότι δεν ημπορούσαν να εκθέσουν την ζωήν των χάρις ευγενεστέρας υποθέσεως, απεφάσισαν, διακινδυνεύοντες αυτήν, να εκδικηθούν μεν εκείνους, παραιτήσουν δε όλα τα λοιπά. Και ενεπιστεύθησαν μεν εις την ελπίδα το άδηλον

της επιτυχίας του αγώνος, αλλ’ ό,τι αφορά εις τον παρόντα και προ των οφθαλμών των κίνδυνον, εστηρίχθησαν μόνον εις εαυτούς και το προσωπικόν των θάρρος. Και όταν ευρέθησαν εις το μέσον του κινδύνου, κρίνοντες προτιμότερον ν’ αποθάνουν υπερασπίζοντες εαυτούς παρά να σωθούν υποχωρούντες, απέφυγαν μεν το όνειδος της δειλίας, αντιμετώπισαν όμως ψυχή τε και σώματι τον κίνδυνον, και συγχρόνως εις στιγμήν ωρισμένην υπό της ειμαρμένης μετήλλαξαν βίον, όχι τρέμοντες από φόβον αλλά περιβαλλόμενοι από τον φωτοστέφανον της δόξης.

43. «Και αυτοί μεν εδείχθησαν τοιουτοτρόπως άξιοι της πόλεως. Σεις, εξ’ άλλου, οι επιζώντες οφείλετε να θεωρήσετε καθήκον σας, όπως επιδείξετε προς τους εχθρούς φρόνημα όχι ολιγώτερον τολμηρόν, μολονότι πρέπει να εύχεστε όπως τούτο οδηγήση εις έκβασιν ολιγώτερον ολεθρίαν. Την ωφέλειαν δε τούτου οφείλετε να κρίνετε όχι απλώς επί τη βάσει των λόγων ρήτορος, ο οποίος ημπορούσε να μακρηγορήση, εκθέτων προς ανθρώπους γνωρίζοντας εξ ίσου καλά όσον και εκείνος όλα τα πλεονεκτήματα που συνεπάγεται η απόκρουσις του εχθρού. Αλλ’ οφείλετε μάλλον καθ’ εκάστην να προσηλώνετε τα βλέμματά σας προς τας ορατάς εκδηλώσεις της δυνάμεως της πόλεως, έως ότου γίνετε θαυμασταί της. Και όταν εμπνευσθήτε από την θέαν του μεγαλείου της, να σκεφθήτε ότι όλα αυτά τα απέκτησαν άνδρες τολμηροί, οι οποίοι εγνώριζαν τί έπρεπε να πράξουν και κατά την ώραν του κινδύνου ωδηγούντο από υψηλόν αίσθημα τιμής, και οι οποίοι, εάν ποτέ ήθελαν αποτύχει εις καμμίαν επιχείρησιν, έκριναν αποφασιστικώς ότι η πατρίς των τουλάχιστον δεν έπρεπε να στερηθή την ανδρείαν των, και προσέφεραν την ζωήν των ως τον ενδοξότερον υπέρ αυτής έρανον. Καθόσον, θυσιάζοντες την ζωήν των δια το κοινόν καλόν, εκέρδιζαν υπέρ εαυτών τον αθάνατον έπαινον, και τάφον επισημότατον, όχι τόσον τον τάφον, εις τον οποίον κείνται, όσον εκείνον, εις τον οποίον η δόξα των επιζή αείμνηστος, πανηγυριζομένη είτε δια λόγων, είτε δια τελετών εις κάθε ευκαιρίαν. Διότι των επιφανών ανδρών τάφος είναι όλη η γη, και δεν διαμνημονεύονται αυτοί μόνον εις την ιδικήν των πατρίδα δι’ επιτυμβίων στηλών και επιγραφών, αλλά και εις την ξένην διατηρείται άγραφος η μνήμη των, χαραγμένη εις το πνεύμα εκάστου μάλλον παρά εις υλικά μνημεία. Τους άνδρας αυτούς οφείλετε να μιμηθήτε, και θεωρούντες ότι θεμέλιον της ευτυχίας είναι η ελευθερία, και της ελευθερίας η ευψυχία, μη αποβλέπετε με ανησυχίαν εις τους κινδύνους του πολέμου. Διότι όσοι είναι δυστυχείς και ούτε εις περίπτωσιν νίκης έχουν ελπίδα καλυτέρων ημερών, έχουν ολιγώτερον λόγον να δείχνωνται αφειδείς της ζωής των, παρά εκείνοι, οι οποίοι, εάν εξακολουθήσουν ζώντες, τρέχουν τον κίνδυνον να μεταπέσουν από την ευτυχίαν εις την δυστυχίαν, και οι οποίοι, εάν νικήσουν, έχουν να χάσουν περισσότερον από κάθε άλλον. Καθόσον εις άνδρα έχοντα γενναίον φρόνημα, είναι αλγεινοτέρα η ταπείνωσις, την οποίαν προκαλεί η δειλία, παρά ο ανώδυνος θάνατος, ο επερχόμενος εις στιγμήν που είναι γεμάτος από θάρρος και εμπνέεται συγχρόνως από την ελπίδα της νίκης της πατρίδος.

44. «Δια τούτο και τους γονείς των σήμερον θαπτομένων - όσοι παρίστασθε εδώ- δεν οικτείρω, αλλά θα προσπαθήσω μάλλον μόνον να παραμυθήσω. Γνωρίζετε τωόντι ότι η ζωή σας διήλθεν εν μέσω ποικίλων μεταβολών της τύχης, ενώ ευτυχείς πρέπει να θεωρούνται εκείνοι, εις τους οποίους η μοίρα ήθελεν επικλώσει τόσον τιμητικόν θάνατον, όπως των προκειμένων νεκρών, ή τόσον τιμητικόν πένθος, όπως το ιδικόν σας, και εκείνοι, των οποίων η ζωή προσεμετρήθη ούτως, ώστε το όριον της ευδαιμονίας να συμπέση προς την στιγμήν του θανάτου. Γνωρίζω αληθώς ότι είναι δύσκολον να σας πείσω, αφού την απώλειάν σας θα υπενθυμίζουν πολλάκις αι ευτυχίαι των άλλων, τας οποίας και σεις προηγουμένως απελαύσατε. Και λυπείται κανείς όχι δια την τυχόν έλλειψιν αγαθών, τα

οποία δεν εδοκίμασεν, αλλά δια την αφαίρεσιν εκείνων, εις τα οποία είχε συνηθίσει. Αλλ’ όσοι είσθε ακόμη εις ηλικίαν προς παιδοποιίαν, πρέπει να υπομένετε την συμφοράν με μεγαλυτέραν καρτερίαν, με την ελπίδα αποκτήσεως και άλλων τέκνων. Διότι η νέα τεκνοποιία όχι μόνον ατομικώς θα κάμη πολλούς να λησμονήσουν τους νεκρούς των, αλλά και εις την πόλιν θα παράσχη διττήν ωφέλειαν, και λόγω μη ελαττώσεως του πληθυσμού και λόγω ασφαλείας. Διότι δεν είναι δυνατόν να έχουν την ιδίαν αξίαν ή να είναι επίσης δίκαιαι αι περί των δημοσίων πραγμάτων γνώμαι εκείνων, όσοι δεν έχουν, όπως οι άλλοι, τέκνα δια να μετάσχουν των ιδίων κινδύνων. Όσοι, εξ άλλου, είσθε γέροντες, πρέπει να νομίζετε ότι ο μεν ήδη διανυθείς μακρότερος βίος, κατά τον οποίον υπήρξατε ευτυχείς, είναι κέρδος, ο δε παρών θα είναι σύντομος, και ν’ ανακουφίζεσθε με την δόξαν των νεκρών αυτών εδώ. Διότι μόνον η αγάπη των τιμών δεν γηράσκει ποτέ, και όταν κανείς φθάση εις την άκαρπον περίοδον της ζωής, όχι τόσον το κέρδος, όπως μερικοί ισχυρίζονται όσον αι τιμαί παρέχουν την μεγαλυτέραν τέρψιν.

45. «Δι’ όσους δε από τους παρόντας είσθε τέκνα ή αδελφοί των πεσόντων, βλέπω τον αγώνα της προς αυτούς αμίλλης του να φανήτε αντάξιοι των δυσχερή (διότι τους νεκρούς συνηθίζουν οι πάντες να εγωμιάζουν), και οσονδήποτε υπέροχον ανδρείαν και αν επιδείξετε, μόλις θα θεωρηθήτε δεν λέγω βέβαια όμοιοι, αλλ’ ολίγον κατώτεροι απ’ αυτούς. Διότι, μεταξύ των ζώντων επικρατεί φθόνος προς τους αντιπάλους, ενώ εκείνοι που δεν αποτελούν πλέον εμπόδιον δια τους άλλους τιμώνται πάντοτε δι’ ευνοίας, κατά της οποίας κανείς δεν αντιτάσσεται. Αλλ’ εάν πρέπη να μνημονεύσω οπωσδήποτε και την αρετήν των γυναικών εκείνων, όσαι του λοιπού θα ζήσουν ως χήραι, θα συγκεφαλαιώσω την προς αυτάς παραίνεσίν μου εις τας ολίγας αυτάς λέξεις. Μεγάλη αληθώς θα είναι η δόξα δια σας, εάν δεν δειχθήτε κατώτεραι της γυναικείας φύσεως, και επίσης μεγάλη δι’ εκείνας από σας, περί των αρετών ή ελαττωμάτων των οποίων όσον το δυνατόν ολιγώτερος γίνεται λόγος μεταξύ των ανδρών.

46. «Εξεπλήρωσα το υπό του νόμου επιβαλλόμενον καθήκον, εκθέσας δια του λόγου μου όσα είχα πρόσφορα προς τιμήν των πεσόντων, οι οποίοι άλλωστε και δι’ έργων ετιμήθησαν ήδη, εν μέρει μεν δια της δημοσίας ταφής, εν μέρει δε λόγω του ότι η πόλις αναλαμβάνει από τούδε να διαθρέψη δημοσία δαπάνη τα τέκνα των, μέχρις ότου ενηλικιωθούν, ορίζουσα τοιουτοτρόπως ως βραβείον των τοιούτων αγώνων στέφανον ωφέλιμον και δια τους πεσόντας και δια τους επιζώντας. Διότι όπου μέγιστα ορίζονται βραβεία αρετής, εκεί και άριστοι πολίται οικούν την πόλιν. Και τώρα, αφού έκαστος εξ υμών εθρήνησεν αρκετά τον νεκρόν του απέλθετε εις τα ίδια.»

Έτος 2ον: 430-429 π.Χ. (47-70)

Εισβολή των Πελοποννησίων εις την Αττικήν. Ο λοιμός

47. Κατά τοιούτον τρόπον έγινεν η τελετή του ενταφιασμού κατά τον χειμώνα τούτον, μετά την λήξιν του οποίου έληξε και το πρώτον έτος του πολέμου. Ευθύς δε με την αρχήν του επομένου θέρους, οι Πελοποννήσιοι και λοιποί σύμμαχοι, με τα δύο τρίτα των δυνάμεών των, όπως και την πρώτην φοράν, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως των Λακεδαιμονίων Αρχιδάμου, υιού του Ζευξιδάμου, εισέβαλαν εις την Αττικήν, όπου στρατοπευδεύσαντες ήρχισαν να ερημώνουν την γην. Και πριν παρέλθουν πολλαί ημέραι από της εισβολής, παρουσιάσθη δια πρώτην φοράν εις τας Αθήνας ο λοιμός, ο οποίος ελέγετο μεν ότι είχεν ενσκήψει προηγουμένως πολλαχού, και εις την Λήμνον και εις άλλας χώρας, αλλά πουθενά δεν εμνημονεύετο λοιμώδης νόσος τοιαύτης εκτάσεως, ούτε φθορά ανθρώπων τόσον μεγάλη. Διότι ούτε ιατροί, οι οποίοι, αγνοούντες την φύσιν της ασθενείας, επεχείρουν δια

πρώτην φοράν να την θεραπεύσουν, αλλ’ απέθνησκαν οι ίδιοι μάλλον, καθόσον και περισσότερον ήρχοντο εις επαφήν με αυτήν, ούτε άλλη καμμία ανθρωπίνη τέχνη ηδύνατο να βοηθήση. Ό,τι αφορά, εξ άλλου, τας προς τους θεούς παρακλήσεις ή τας προς τα μαντεία επικλήσεις και τα τοιαύτα, τα πάντα ήσαν ανωφελή, και επί τέλους οι άνθρωποι, καταβληθέντες από το κακόν παρητήθησαν αυτών.

48. Η νόσος ήρχισε το πρώτον, ως λέγεται, από την νοτίως της Αιγύπτου κειμένην Αιθιοπίαν, από όπου κατέβη έπειτα εις την Αίγυπτον και την Λιβύην και επεξετάθη εις το πλείστον μέρος της Περσικής αυτοκρατορίας. Εις δε την πόλιν των Αθηνών ενέσκηψεν αιφνιδίως και προσέβαλε κατά πρώτον τους κατοίκους του Πειραιώς, και δια τούτο ελέχθη από αυτούς ότι οι Πελοποννήσιοι είχαν ρίψει δηλητήριον εις τας δεξαμενάς, διότι κρήναι δεν υπήρχαν ακόμη εκεί. Αλλ’ ύστερον έφθασε και εις την άνω πόλιν και από τότε ηύξησε μεγάλως η θνησιμότης. Καθείς δε, είτε ιατρός, είτε άπειρος της ιατρικής, ημπορεί, αναλόγως της ατομικής του κρίσεως, να ομιλή περί της πιθανής προελεύσεώς της και περί των αιτίων, τα οποία νομίζει ικανά να επιφέρουν τοιαύτην διατάραξιν των υγιεινών συνθηκών. Αλλ’ εγώ, που και ο ίδιος έπαθα από την νόσον, και με τα ίδια τα μάτια μου είδα άλλους πάσχοντας, θα εκθέσω την πραγματικήν της πορείαν και θα περιγράψω τα συμπτώματά της, η ακριβής παρατήρησις των οποίων θα επιτρέψη ασφαλέστερον εις τον καθένα που θα ήθελε να τα σπουδάση επιμελώς να κάμη την διάγνωσίν της, εάν ποτέ ήθελε και πάλιν ενσκήψει.

49. Το έτος τωόντι εκείνο, κατά κοινήν ομολογίαν, έτυχε μέχρι της στιγμής της εισβολής της νόσου να είναι κατ’ εξοχήν απηλλαγμένον από άλλας ασθενείας. Εάν όμως κανείς υπέφερε τυχόν προηγουμένως από καμμίαν άλλην ασθένειαν, όλαι κατέληγαν εις αυτήν. Όσοι, εξ άλλου, ήσαν ως τότε υγιείς, χωρίς καμμίαν φανεράν αιτίαν προσεβάλλοντο αιφνιδίως από πονοκέφαλον με ισχυρόν πυρετόν και ερυθήματα και φλόγωσιν των οφθαλμών, και το εσωτερικόν του στόματος, ο φάρυγξ και η γλώσσα εγένοντο ευθύς αιματώδη, και η εκπνοή ήτο αφύσικος και δυσώδης. Κατόπιν των φαινομένων αυτών, επηκολούθουν πτερνισμοί και βραχνάδα, και μετ’ ολίγον το κακόν κατέβαινεν εις το στήθος, συνοδευόμενον από ισχυρόν βήχα. Και όταν προσέβαλλε τον στόμαχον, επροκάλει ναυτίαν και ταύτην επηκολούθουν, με μεγάλην μάλιστα ταλαιπωρίαν, εμετοί χολής, όσοι περιγράφονται υπό των ιατρών. Και εις άλλους μεν αμέσως, εις άλλους δε πολύ βραδύτερον, παρουσιάζετο τάσις προς εμετόν ατελεσφόρητος, προκαλούσα ισχυρόν σπασμόν, ο οποίος εις άλλους μεν κατέπαυεν, εις άλλους δε εξηκολούθει επί πολύ. Το σώμα εξωτερικώς δεν παρουσιάζετο πολύ θερμόν εις την αφήν, ούτε ήτο ωχρόν, αλλ’ υπέρυθρον, πελιδνόν, έχον εξανθήματα μικρών φλυκταινών και ελκών. Εσωτερικώς όμως εθερμαίνετο τόσον πολύ ώστε οι ασθενείς δεν ηνείχοντο ούτε ελαφρότατα ενδύματα ή σινδόνια, και επέμεναν να είναι γυμνοί, και μεγίστην ησθάνοντο ευχαρίστησιν, αν ημπορούσαν να ριφθούν εντός ψυχρού ύδατος. Πολλοί δε πράγματι, οι οποίοι είχαν μείνει ανεπιτήρητοι, ερρίφθησαν εις δεξαμενάς, διότι κατετρύχοντο από δίψαν άσβεστον, αφού και το πολύ και το ολίγον ποτόν εις ουδέν ωφέλει. Και η αδυναμία του ν’ αναπαυθούν, καθώς και η αϋπνία, τους εβασάνιζαν διαρκώς. Και το σώμα, εφόσον η νόσος ήτο εις την ακμήν της, δεν κατεβάλλετο, αλλ’ αντείχε καταπληκτικώς εις την ταλαιπωρίαν, ώστε ή απέθνησκαν οι πλείστοι την εβδόμην ή ενάτην ημέραν εκ του εσωτερικού πυρετού, πριν εξαντληθούν εντελώς αι δυνάμεις των, ή, εάν διέφευγαν την κρίσιν, η νόσος κατήρχετο περαιτέρω εις την κοιλίαν και επροκάλει ισχυράν έλκωσιν, και συγχρόνως επήρχετο ισχυρά διάρροια, ούτως ώστε κατά το μεταγενέστερον τούτο στάδιον οι πολλοί απέθνησκαν από εξάντλησιν. Διότι το νόσημα, αφού ήρχιζεν από την κεφαλήν, όπου το πρώτον εγκαθίστατο, εξετείνετο

βαθμηδόν εφ’ όλου του σώματος, και αν κανείς ήθελε διαφύγει τον θάνατον, προσέβαλλε τα άκρα, όπου άφινε τα ίχνη του. Καθόσον το νόσημα προσέβαλλε και τα αιδοία και τα άκρα των χειρών και ποδών, και πολλοί χάνοντες αυτά εσώζοντο, μερικοί μάλιστα έχαναν και τους οφθαλμούς. Άλλοι πάλιν, ευθύς μετά την θεραπείαν, επάθαιναν γενικήν αμνησίαν και δεν ανεγνώριζαν ούτε εαυτούς, ούτε τους οικείους των.

50. Ο χαρακτήρ τωόντι της νόσου ήτο τοιούτος, ώστε δεν ημπορεί να περιγραφή επαρκώς δια λόγων, και όχι μόνον η σφοδρότης της προσβολής εκάστου κρούσματος υπερέβαινε γενικώς την ανθρωπίνην αντοχήν, αλλά και κατά τούτο απεδείχθη σαφέστατα ότι δεν επρόκειτο δια καμμίαν από τας συνήθεις ανθρωπίνας ασθενείας, καθόσον τα όρνεα και τα τετράποδα, όσα τρώγουν τα ανθρώπινα πτώματα, μολονότι πολλοί νεκροί έμεναν άταφοι, ή δεν επλησίαζαν αυτούς, ή αν έτρωγαν από τα πτώματα, εψοφούσαν. Απόδειξις τούτου είναι η αναμφισβήτητος εξαφάνισις των ορνέων τούτων, τα οποία δεν έβλεπε κανείς ούτε πέριξ των πτωμάτων, ούτε αλλού πουθενά. Ενώ προκειμένου περί των σκύλων, το αποτέλεσμα ήτο ακόμη περισσότερον καταφανές, ως εκ του ότι συμβιούν με τους ανθρώπους.

51. Τοιούτος λοιπόν ήτο ο γενικός χαρακτήρ της ασθενείας, διότι παραλείπω πολλά άλλα ασυνήθη συμπτώματα, κατά τα οποία τα καθέκαστα κρούσματα διέφεραν τα μεν από τα δε. Και εφόσον διήρκει η νόσος, καμμία άλλη από τας συνήθεις ασθενείας δεν παρηνώχλει τους κατοίκους, εάν δε τυχόν παρουσιάζετο κανέν κρούσμα, απέληγεν εις αυτήν. Και άλλοι, μεν απέθνησκαν ένεκα ανεπαρκούς νοσηλείας, άλλοι όμως μολονότι υπεβάλλοντο εις επιμελεστάτην τοιαύτην. Αλλ’ ουδέ και κανέν φάρμα-κον, δύναμαι σχεδόν να είπω, ευρέθη, του οποίου η χρήσις να είναι αποτελεσματική, διότι εκείνο που ωφελεί τον ένα, αυτό το ίδιον έβλαπτε τον άλλον, και καμμία ιδιοσυγκρασία, όπως απεδείχθη, δεν ήτο αρκετά ισχυρά δια να αντισταθή, ή αρκετά ασθενής, όπως αποφύγη την ασθένειαν, αλλά όλοι αδιακρίτως υπέκυπταν εις αυτήν, και εκείνοι ακόμη, που εθεραπεύοντο με πάσαν ιατρικήν επιμέλειαν. Και το φοβερώτερον εις όλην αυτήν την ασθένειαν ήτο όχι μόνον η αποθάρρυνσις των θυμάτων, όταν αντελαμβάνοντο ότι προσεβλήθησαν από την νόσον (διότι το πνεύμα των παρεδίδετο αμέσως εις απελπισίαν και εγκατέλειπαν εαυτούς εις την τύχην και δεν ανθίσταντο κατά της ασθενείας), αλλά και το γεγονός ότι νοσηλεύοντες ο εις τον άλλον, εμολύνοντο και απέθνησκαν ωσάν πρόβατα. Και τούτο προεκάλει τους περισσοτέρους θανάτους, διότι ή απέφευγαν εκ φόβου να επικοινωνούν προς αλλήλους και οι ασθενείς απέθνησκαν εγκαταλελειμμένοι, εις τρόπον ώστε πολλαί κατοικίαι ερημώθησαν δι’ έλλειψιν νοσηλείας, είτε επικοινωνούσαν και απέθνησκαν εκ της μολύνσεως. Η τελευταία αυτή τύχη επεφυλάσσετο ιδίως εις τους οπωσδήποτε αντιποιουμένους ευγένειαν αισθημάτων, διότι, θεωρούντες τούτο καθήκον τιμής, επεσκέπτοντο τους φίλους των, αψηφούντες τον προσωπικόν κίνδυνον, ενώ αντιθέτως οι ίδιοι οι συγγενείς, καταβαλλόμενοι από το μέγεθος της συμφοράς, εβαρύνοντο επί τέλους και παρήτουν και αυτούς τους θρήνους υπέρ των αποθνησκόντων. Ακόμη όμως περισσότερον ευσπλαχνίζοντο τους θνήσκοντας και τους ασθενείς όσοι είχαν θεραπευθή από την νόσον διότι και εγνώριζαν αυτήν εξ ιδίας πείρας και ήσαν του λοιπού οι ίδιοι πλήρεις θάρρους, καθόσον η νόσος δεν προσέβαλλε δις τον ίδιον άνθρωπον, μετά κακής τουλάχιστον εκβάσεως. Και όχι μόνον εμακαρίζοντο αυτοί από τους άλλους, αλλά και οι ίδιοι, ένεκα της υπερβολής της παρούσης χαράς των, είχαν ως προς το μέλλον κάποιαν επιπολαίαν ελπίδα, ότι δεν θ’ απέθνησκαν πλέον ούτε από άλλην ασθένειαν.

52. Αλλά την εκ της νόσου ταλαιπωρίαν επηύξησεν η συγκέντρωσις του πληθυσμού της υπαίθρου χώρας εντός της πόλεως. Οι νεωστί ιδίως εισελθόντες υπέφεραν περισσότερον.

Διότι δια την έλλειψιν οικιών ηναγκάζοντο να ζουν εντός παραπηγμάτων πνιγηρών ως εκ του θέρους, και οι θάνατοι επήρχοντο εν τω μέσω μεγάλης αταξίας. Νεκροί έκειντο οι μεν επί των δε, και ημιθανείς εκυλίοντο εντός των δρόμων προς όλας τας κρήνας, ως εκ της ασβέστου δίψης, και οι ιεροί περίβολοι, εντός των οποίων είχαν κατασκηνώσει, ήσαν πλήρεις νεκρών, οι οποίοι απέθνησκαν εντός αυτών. Διότι επειδή το κακόν τους κατεβασάνιζεν, οι άνθρωποι, μη γνωρίζοντες ποίον θα είναι το τέλος των, ολιγώρως είχον προς πάντα θείον και ανθρώπινον νόμον. Ως εκ τούτου τα έθιμα, προς τα οποία συνεμορφώνοντο έως τότε, προκειμένου περί ενταφιασμού, κατεπατήθησαν όλα, και καθείς έθαπτε τους νεκρούς του όπως ημπορούσε. Πολλοί μάλιστα, ένεκα ελλείψεως των απαιτουμένων δια την ταφήν υλικών, λόγω του ότι πολλοί εκ της οικογενείας των είχαν ήδη προαποθάνει, προσέφευγαν εις μέσα ταφής βδελυρά. Διότι άλλοι μεν απέθεταν πρώτον τον ιδικόν των νεκρόν επί ξένης πυράς και την ήναπταν, προλαμβάνοντες εκείνους που την είχαν στήσει, άλλοι δε, ενώ νεκρός εκαίετο ήδη, έρριπταν επάνω εκείνον που έφεραν και έφευγαν.

53. Αλλ’ η νόσος εισήγαγε προσέτι και άλλας χειροτέρας μορφάς ανομίας εις την πόλιν. Διότι πολλοί, οι οποίοι προηγουμένως απέκρυπταν την επίδοσίν των εις αθεμίτους ηδονάς, παρεδίδοντο ήδη εις αυτάς χωρίς καμμίαν επιφύλαξιν, καθόσον έβλεπαν πόσον αιφνίδια ήτο η μετάπτωσις, αφ’ ενός μεν των πλουσίων, οι οποίοι εξαίφνης απέθνησκαν, αφ’ ετέρου δε των τέως εντελώς απόρων, οι οποίοι εις μίαν στιγμήν υπεισήρχοντο εις τας περιουσίας εκείνων. Ως εκ τούτου, απεφάσιζαν να χαρούν την ζωήν των όσον ημπορούσαν ταχύτερον, επιδιδόμενοι εις τας απολαύσεις, διότι εθεώρουν και την ζωήν και τον πλούτον εξ ίσου εφήμερα. Και κανείς δεν ήτο διατεθειμένος να υποβάλλεται προκαταβολικώς εις ταλαιπωρίας προς επιδίωξιν σκοπού, τον οποίον ενόμιζεν ενάρετον, αφού εθεώρει αμφίβολον, αν θα επιζήση δια να πραγματοποιήση αυτόν, μόνον δε ό,τι παρείχεν άμεσον απόλαυσιν και ό,τι καθ’ οιονδήποτε τρόπον ωδήγει εις τούτο κατήντησε να θεωρήται και ενάρετον και χρήσιμον. Αλλά φόβος των θεών ή νόμος των ανθρώπων κανείς δεν τους συνεκράτει, αφ’ ενός μεν διότι βλέποντες ότι όλοι εξ ίσου απέθνησκαν, έκριναν ότι καμμία δεν υπήρχε διαφορά μεταξύ ευσεβείας και ασεβείας, εξ άλλου δε, επειδή κανείς δεν επίστευεν ότι θα επιζήση, δια να δώση λόγον των εγκλημάτων του και τιμωρηθή δι’ αυτά. Τουναντίον, όλοι εθεώρουν ότι η ήδη κατεψηφισμένη κατ’ αυτών και επί των κεφαλών των επικρεμαμένη τιμωρία ήτο πολύ βαρυτέρα, και ότι πριν επιπέση κατ’ αυτών, εύλογον ήτο να χαρούν οπωσδήποτε την ζωήν των.

54. Εις τοιαύτην συμφοράν περιπεσόντες οι Αθηναίοι, εταλαιπορούντο, καθόσον και εντός της πόλεως η θνησιμότης ήτο μεγάλη και εκτός αυτής τα κτήματά των ερημώνοντο. Μερικοί μάλιστα κατά την διάρκειαν της δυστυχίας ενθυμήθησαν, όπως ητο φυσικόν, τον επόμενον στίχον, περί του οποίου οι πρεσβύτεροι απ’ αυτούς εβεβαίωναν, ότι εψάλλετο εις παλαιοτέραν εποχήν: «θα έλθη δωρικός πόλεμος και λοιμός μαζί μ’ αυτόν.» Είναι αληθές ότι αντέτειναν μερικοί ότι ο παλαιός στίχος ωμιλούσε περί λιμού και όχι λοιμού, αλλ’ επί του παρόντος επεκράτησε φυσικά η γνώμη ότι η λέξις, της οποίας είχε γίνη χρήσις εις το άσμα, ήτο λοιμός, καθόσον οι άνθρωποι εμνημόνευαν τον στίχον σύμφωνα με τα παθήματά των. Αλλ’ εάν ποτέ επέλθη άλλος δωρικός πόλεμος μετά τον σημερινόν, και συμπέση να επέλθη λιμός, μου φαίνεται πιθανόν ότι τον στίχον θα ψάλλουν με την λέξιν αυτήν. Ενθυμήθησαν επίσης, όσοι τον εγνώριζαν και τον προς τους Λακεδαιμονίους χρησμόν, όταν εις ερώτησίν των προς τον θεόν, εάν πρέπη να πολεμήσουν, ούτος απήντησεν, ότι εάν διεξαγάγουν τον πόλεμον με όλας των τας δυνάμεις, θα νικήσουν, βεβαιών συνάμα ότι και αυτός θα τους βοηθήση. Όσον λοιπόν αφορά τον χρησμόν, τα τότε

συμβαίνοντα εθεώρουν σύμφωνα με τας προβλέψεις του. Το βέβαιον είναι ότι η νόσος ήρχισεν ευθύς μετά την εισβολήν των Πελοποννησίων, και εις μεν την Πελοπόννησον δεν επεξετάθη, τουλάχιστον εις βαθμόν άξιον λόγου, αλλ' εθέρισε προ πάντων μεν τας Αθήνας, έπειτα δε και μερικούς πολυανθρωποτέρους συνοικισμούς. Τοιαύτη υπήρξεν η πορεία της νόσου.

Δενδροτόμησις της Αττικής

55. Οι Πελοποννήσιοι, εξ άλλου, αφού εδενδροτόμησαν την πεδιάδα, προήλασαν εις την περιφέρειαν την καλουμένην Παραλίαν, μέχρι του Λαυρίου, όπου ευρίσκονται τ' αργυρούχα μεταλλεία των Αθηναίων. Και πρώτον μεν εδενδροτόμησαν το μέρος που βλέπει προς την Πελοπόννησον, έπειτα δε το μέρος που αντικρύζει την Εύβοιαν και την Άνδρον. Ο Περικλής, ο οποίος ήτο και τότε στρατηγός, είχε την ιδίαν γνώμην, όπως και κατά την προηγουμένην εισβολήν, ότι δεν έπρεπεν οι Αθηναίοι να εξέλθουν, δια να συνάψουν μάχην.

Οι Αθηναίοι κατά της Πελοποννήσου

56. Αλλ' ενώ ακόμη ήσαν εις την πεδιάδα, πριν προχωρήσουν εις την Παραλίαν, είχεν αρχίσει να ετοιμάζη στόλον από εκατόν πλοία προς ναυτικήν εκστρατείαν κατά της Πελοποννήσου, και όταν τα πάντα ήσαν έτοιμα, εξέπλευσεν, έχων μαζί του επί των πλοίων του στόλου τέσσαρας χιλιάδας Αθηναίους οπλίτας και τριακοσίους ιππείς, εντός πλοίων ιππαγωγών, τα οποία ήσαν παλαιά πολεμικά σκάφη, διαρρυθμισθέντα πρώτην φοράν τότε προς τον σκοπόν αυτόν. Της εκστρατείας μετείχαν και Χίοι και Λέσβιοι με πενήντα πλοία. Όταν εξέπλεεν η δύναμις αυτή των Αθηναίων, αφήκε τους Πελοποννησίους ευρισκομένους ήδη εις την Παραλίαν της Αττικής. Ελθόντες δ' εις την Επίδαυ-ρον της Πελοποννήσου, εδενδροτόμησαν το μεγαλύτερον μέρος των κτημάτων, αλλ' όταν επετέθησαν κατά της πόλεως, μολονότι ήλπιζαν να την κυριεύσουν, η επιχείρησίς των δεν ευωδώθη. Α-ποπλεύσαντες τότε εκ της Επιδαύρου, εδενδροτόμησαν τα κτήματα της Τροιζηνίδος, της Αλιάδος και της Ερμιονίδος, αι οποίαι είναι επιθαλάσσιαι περιφέρειαι της Πελοποννήσου. Και εκ-πλεύσαντες απ' εκεί, έφθασαν εις τας Πρασιάς, παραλιακήν πόλιν της Λακωνικής, και όχι μόνον εδενδροτόμησαν μέρος των κτημάτων της, αλλά και αυτήν την πόλιν εκυρίευσαν και διήρπασαν. Μετά τας επιχειρήσεις αυτάς, επέστρεψαν εις τα ίδια, εύρον όμως ότι οι Πελοποννήσιοι δεν ήσαν πλέον εις την Αττικήν, αλλ' είχαν ήδη αναχωρήσει.

57. Καθ' όλον το διάστημα, κατά το οποίον και οι Πελοποννήσιοι ήσαν εις την Αττικήν και ο Αθηναϊκός στόλος επεδίδετο εις τας επιχειρήσεις αυτάς, η νόσος επέφερε πολλάς απωλείας εις τους Αθηναίους, και τους επιβαίνοντας επί του στόλου και τους εντός της πόλεως, ώστε διεδόθη μάλιστα ότι οι Πελοποννήσιοι εξεκένωσαν την Αττικήν ταχύτερον, διότι εφοβήθησαν το νόσημα, την εντός της πόλεως ύπαρξιν του οποίου εμάνθαναν και από τους αυτομόλους, αντελαμβάνοντο δε και οι ίδιοι από τας πυράς των καιομένων νεκρών. Οπωσδήποτε, κατά την εισβολήν αυτήν έμειναν περισσότερον καιρόν παρά κάθε άλλην φοράν και εδενδροτόμησαν όλην την ύπαιθρον χώραν. Τωόντι, έμειναν εις την Αττικήν σαράντα περίπου ημέρας.

Συνέχισις της πολιορκίας της Ποτειδαίας

58. Διαρκούντος του ιδίου θέρους, ο Άγνων, υιός του Νικίου, και ο Κλεόπομπος, υιός του Κλεινίου, συστρατηγούντες μετά του Περικλέους, παραλαβόντες την στρατιωτικήν δύναμιν, την οποίαν εκείνος είχε χρησιμοποιήσει, εξέπλευσαν ευθύς μετά την επιστροφήν αυτής εναντίον της Χαλκιδικής και της Ποτειδαίας, της οποίας η πολιορκία εξηκολούθει ακόμη,

και φθάσαντες εκεί, μετεχειρίσθησαν κατά της πόλεως πολιορκητικάς μηχανάς και προσεπάθουν με κάθε τρόπον να την κυριεύσουν. Αλλά καμμία επιτυχία ανάλογος προς τας προετοιμασίας των δεν συνώδευσεν ούτε τας προσπαθείας των προς άλωσιν της πόλεως, ούτε τας εναντίον της Χαλκιδικής επιχειρήσεις των. Διότι η νόσος εξηπλώθη εκεί με μεγάλην ορμήν και εβασάνιζε τον Αθηναϊκόν στρατόν, του οποίου ηραίωσε τας τάξεις, εις τρόπον ώστε και αυτοί οι στρατιώται της πρώτης εκστρατείας, οι οποίοι ήσαν έως τότε υγιείς, εκόλλησαν το νόσημα από τους στρατιώτας που είχαν έλθει με τον Άγνωνα, ενώ ο Φορμίων και οι υπ' αυτόν χίλιοι εξακόσιοι άνδρες δεν ευρίσκοντο πλέον εις την Χαλκιδικήν. Ως εκ τούτου, ο Άγνων επέστρεψε με τον στόλον του εις τας Αθήνας, αφού εντός διαστήματος σαράντα περίπου ήμερων από τους τετρακισχιλίους οπλίτας έχασε, συνεπεία της νόσου, τους χιλίους πενήντα. Οι στρατιώται, εν τούτοις, της πρώτης εκστρατείας έμειναν επί τόπου, συνεχίζοντες την πολιορκίαν της Ποτειδαίας.

Κατηγορίαι των Αθηναίων κατά του Περικλέους

59. Αλλά μετά την δεύτεραν εισβολήν των Πελοποννησίων, αι γνώμαι των Αθηναίων είχαν μεταβληθή, καθόσον και τα κτήματά των είχαν δια δευτέραν φοράν δενδροτομηθή και η νόσος μαζί με τον πόλεμον τους κατεβασάνιζε. Και τον μεν Περικλή εκατηγόρουν διότι τους παρέσυρε να πολεμήσουν, και διότι τον εθεωρούσαν αίτιον των ατυχιών, εις τας οποίας είχαν περιπέσει, επεθύμουν δε ζωηρώς να συνεννοηθούν με τους Λακεδαιμονίους, και έστειλαν μάλιστα και πρέσβεις προς αυτούς, αλλ' άνευ αποτελέσματος. Ως εκ τούτου, μη γνωρίζοντες καθόλου τί να κάμουν, επετίθεντο διαρκώς εναντίον του Περικλέους. Εκείνος όμως, επειδή έβλεπε ότι ήσαν εξηρεθισμένοι δια την παρούσαν κατάστασιν και ότι συμπεριφέροντο, όπως ακριβώς ο ίδιος είχε προείπει, συνεκάλεσε την συνέλευσιν του λαού (διότι ήτο ακόμη στρατηγός) δια να τους ενθαρρύνη και διασκεδάζων τα οργίλα αισθήματά των τους καταπραΰνη και τους εμπνεύση μεγαλυτέραν αισιοδοξίαν. Και αφού επροχώρησεν εις το βήμα, ωμίλησεν ως εξής περίπου:

Ο τελευταίος λόγος του Περικλέους

60. «Και τας εκδηλώσεις της εναντίον μου αγανακτήσεώς σας είχα προΐδει (διότι καλώς αντιλαμβάνομαι τας αιτίας αυτής), και την συνέλευσιν συνεκάλεσα ένεκα τούτου, δια να απευθύνω μερικάς υπομνήσεις και παρατηρήσεις, εφόσον αδίκως δυσφορείτε εναντίον μου, ή δεικνύετε έλλειψιν καρτερίας απέναντι των ατυχιών. Εγώ τουλάχιστον πιστεύω ότι η πόλις, η οποία ακμάζει ως σύνολον, ωφελεί περισσότερον τους ιδιώτας, παρά εάν, ενώ καθείς από τους πολίτας ευτυχή, εκείνη ως σύνολον αποτυγχάνη. Διότι άνθρωπος που ευδοκιμεί εις τας ιδιωτικάς του υποθέσεις, εάν η πατρίς του καταστραφή, χάνεται και αυτός μαζί της, ενώ είναι, πολύ μάλλον πιθανόν ότι θα σωθή, εάν κακοτυχή μεν ο ίδιος, η πατρίς του όμως ευτυχή. Αφού λοιπόν η μεν πόλις είναι ικανή να βαστά τας ατυχίας των ιδιωτών, αλλ' εις έκαστος από αυτούς ανίκανος να βαστά τας ιδικάς της, οφείλομεν όλοι να την υποστηρίξωμεν και όχι να συμπεριφερώμεθα όπως σεις τώρα, οι οποίοι, τρομαγμένοι από τας ιδιαιτέρας σας δυστυχίας, παραμελείτε το έργον της σωτηρίας της πόλεως, και κατηγορείτε όχι μόνον εμέ, ο οποίος συνεβούλευσα τον πόλεμον, αλλ' επίσης τους ιδίους εαυτούς, οι οποίοι τον συναπεφασίσατε με εμέ. Και οργίζεσθε εναντίον ανδρός τοιούτου όπως εγώ, ο οποίος νομίζω ότι είμαι ικανώτερος από κάθε άλλον όχι μόνον να διαγνώσω τα δέοντα, αλλά και να διαφωτίσω περί αυτών τους άλλους, και επί πλέον φιλόπατρις και ανώτερος χρημάτων. Διότι ο δυνάμενος να διαγνώση τα δέοντα, αλλά παραλείπει να διαφωτίση περί αυτών τους άλλους, είναι το ίδιον ως να μη αντελήφθη το πρέπον ορθώς. Όστις πάλιν έχει και τα δύο αυτά προσόντα, αλλά δεν έχει φιλοπατρίαν, δεν ημπορεί να ομιλήση με την ιδίαν αφιλοκερδή αφοσίωσιν δια το κοινόν συμφέρον. Αλλ' εάν και

φιλοπατρίαν έχη, είναι όμως κατώτερος χρημάτων, τα πάντα ημπορούν να θυσιασθούν χάριν αυτών. Ώστε δεν επείσθητε ν' αναλάβετε τον πόλεμον, διότι επιστεύσατε ότι έχω τα προσόντα αυτά εις βαθμόν ανώτερον οπωσδήποτε από άλλους, δεν νομίζω ότι είναι ορθόν να κατηγορούμαι σήμερον ως πταίστης.

61. «Διότι αναγνωρίζω βέβαια ότι είναι καθαρά ανοησία ν' αποφασίζη κανείς να πολεμήση όταν, ενώ γενικώς αι υποθέσεις του βαίνουν κατ' ευχήν, έχη συγχρόνως την ελευθερίαν της εκλογής μεταξύ πολέμου και ειρήνης. Όταν όμως κανείς ευρίσκεται εις την ανάγκην που ευρέθημεν ημείς, είτε να υποταχθή και υποχωρήση αμέσως εις ξένας διαταγάς, είτε να εκτεθή εις τον κίνδυνον του πολέμου, δια να σώση την ανεξαρτησίαν του, ουδεμία αμφιβολία ότι ο αποφεύγων τον κίνδυνον είναι πλέον αξιοκατάκριτος από εκείνον που τον αντιμετωπίζει. Και εγώ μεν είμαι ο ίδιος πάντοτε και δεν μετέβαλα γνώμην, σεις όμως ηλλάξατε, καθόσον συνέβη να συμφωνήσετε μεν μαζί μου πριν πάθετε, να μετανοήτε δε τώρα που υποφέρετε, και ως εκ της αδυναμίας της παρούσης ψυχικής σας διαθέσεως, νομίζετε εσφαλμένην την πολιτικήν, την οποίαν υπεστήριξα. Αιτία τούτου είναι ότι αι μεν δυσάρεστοι συνέπειαι της πολιτικής μου είναι ήδη αισθηταί εις τον καθένα, ενώ η ωφέλεια δεν είναι καταφανής εις όλους, και ότι το πνεύμα σας είναι τόσον καταβεβλημένον, ώστε δυσκόλως ημπορεί να εγκαρτερήση εις τας ληφθείσας αποφάσεις, τώρα που επήλθε τόσον μεγάλη μεταβολή και μάλιστα απροόπτως. Διότι το αιφνίδιον και το απροσδόκητον και το παρά πάντα υπολογισμόν ερχόμενον καταβάλλει το φρόνημα, πράγμα που συνέβη και με σας, και ένεκα άλλων αιτιών και προ πάντων ένεκα της νόσου. Εφόσον, εν τούτοις, είσθε πολίται πόλεως μεγάλης και ανετράφητε με αισθήματα ανάλογα προς το μεγαλείον της, καθήκον έχετε να υπομένετε προθύμως και τας μεγαλυτέρας ακόμη συμφοράς και να μη καταστρέφετε την αγαθήν γνώμην, την οποίαν οι άλλοι έχουν δια σας. (Διότι οι άνθρωποι κρίνουν εξ ίσου αξιοκατάκριτον εκείνον που από μικροψυχίαν δεικνύεται κατώτερος της εκτιμήσεως, την οποίαν απολαμβάνει, όσον μισητόν εκείνον, ο οποίος από αλαζονείαν προβάλλει αξιώσεις επί εκτιμήσεως, η οποία δεν του ανήκει). Οφείλετε τουναντίον να λησμονήσετε τας ιδιωτικάς σας λύπας και να προσπαθήσετε να σώσετε την πόλιν.

62. «Ως προς τας ταλαιπωρίας του πολέμου και την ανησυχίαν σας μήπως αποδειχθούν μεγάλαι και επομένως δεν επικρατήσωμεν τελικώς, ας είναι αρκετά τα επιχειρήματα εκείνα, με τα οποία, όπως γνωρίζετε, πολλάκις άλλοτε απέδειξα ότι αι ανησυχίαι σας δεν είναι βάσιμοι, θα περιοριστώ δε σήμερον να εξάρω το επόμενον πλεονέκτημα, το οποίον έχετε εν σχέσει προς την ηγεμονίαν σας και το μεγαλείόν αυτής, και το οποίον ούτε σεις νομίζω εσυλλογίσθητε ποτέ έως τώρα, ούτε εγώ εμνημόνευσα εις τους προηγουμένους λόγους μου. Ούτε τώρα, άλλωστε, θα το εμνημόνευα, διότι περιέχει αξίωσιν, η οποία ημπορεί να φανή κομπαστική μάλλον, εάν δεν σας έβλεπα παραλόγως αποτεθαρρημένους. Νομίζετε, δηλαδή, ότι η ηγεμονία σας εκτείνεται μόνον επί των συμμάχων, ενώ εγώ υποστηρίζω ότι εκ των δυο διαιρέσεων της γης, των προσιτών εις τον άνθρωπον, της ξηράς δηλαδή και της θαλάσσης, της τελευταίας αυτής είσθε κυρίαρχοι, όχι μόνον ως προς το μέρος αυτής, το οποίον ήδη πραγματικώς νέμεσθε, αλλά και ως προς εκείνο, το οποίον θα ηθέλατε να εκμεταλλευθήτε προσθέτως, και με την ναυτικήν δύναμιν, την οποίαν διαθέτετε, κανείς, ούτε βασιλεύς, ουέ οιονδήποτε κράτος εκ των συγχρόνων, θα σας εμποδίση να πλεύσετε όπου θέλετε. Δι' εκείνον επομένως που κρίνει ορθώς, η ναυτική σας δύναμις δεν ισοφαρίζει απλώς την ωφέλειαν των οικιών και αγρών, των οποίων η στέρησις σας φαίνεται μεγάλη, αλλ' είναι πολύ ανωτέρα. Ούτε πρέπει να δυσανασχετήτε δι' αυτά, αλλά μάλλον ν' αδιαφορήτε, κρίνοντες αυτά εν συγκρίσει προς την δύναμιν εκείνην ως απλούν ανθοκήπιον και στόλισμα πλούτου, και να είσθε βέβαιοι ότι η ελευθερία, εάν την

προασπίσωμεν και την σώσωμεν, ευκόλως θ’ ανακτήση αυτά, ενώ εάν κανείς υποβληθή εις ξένην κυριαρχίαν, και τα προηγουμένως αποκτηθέντα συνήθως ελαττούνται. Ούτε πρέπει να φανώμεν διττώς κατώτεροι των πατέρων μας, οι οποίοι δεν εκληρονόμησαν από άλλους, αλλά δια των ιδίων κόπων απέκτησαν την ηγεμονίαν, και αφού την διετή-ρησαν, την παρέδωσαν εις ημάς. (Είναι δε αισχρότερον ν’ αφήση κανείς να του αφαιρέσουν ό,τι έχει, παρά ν’ αποτύχη, ενώ επιδιώκει ν’ αποκτήση κάτι τι). Και καθήκον σας είναι ν’ αντιμετωπίσετε τους εχθρούς όχι μόνον με αυτοπεποίθησιν, αλλά και με καταφρόνησιν αυτών. Διότι και δειλός ακόμη και τυχηρός ανόητος ημπορούν να έχουν αλαζονικήν πεποίθησιν εις εαυτούς, καταφρόνησιν όμως εκείνος μόνος, του οποίου η πεποίθησις περί της απέναντι των άλλων υπεροχής στηρίζεται επί γνώσεως θετικής, όπως συμβαίνει με σας. Αποτέλεσμα άλλωστε της οξυτέρας αντιλήψεως, η οποία πηγάζει από την συναίσθησιν της υπεροχής, είναι ότι επί ίσης τύχης καθιστά την τόλμην αποτελεσματικωτέραν, καθόσον εμπιστεύεται ολιγώτερον εις την τυφλήν ελπίδα, η οποία αποτελεί το έρεισμα των μη εχόντων που να στηριχθούν, και περισσότερον εις την γνώσιν της πραγματικής καταστάσεως, η οποία παρέχει ασφαλεστέραν πρόβλεψιν του μέλλοντος.

63. «Οφείλετε, άλλωστε, να προασπίσετε την περίοπτον θέσιν, εις την οποίαν ανήλθεν η πόλις ως εκ της ηγεμονίας της και δια την οποίαν πάντες υπερηφανεύεστε, και να μην αποφεύγετε τα βάρη αυτής, ειδεμή μήτε τας τιμάς να επιδιώκετε. Ούτε πρέπει να νομίσετε ότι αγωνίζεσθε υπέρ ενός μόνον πράγματος, να μη γίνετε δηλαδή υποτελείς αντί ελευθέρων, αλλά και περί διατηρήσεως ή στερήσεως της ηγεμονίας, και κατά του κινδύνου του μίσους, εις το οποίον σας έχει εκθέσει η άσκησις αυτής. Της ηγεμονίας όμως αυτής δεν είναι πλέον καιρός να παραιτηθήτε, και εάν ακόμη μερικοί, κατά την παρούσαν κρίσιν, εκ φόβου και της επιθυμίας της αποφυγής φροντίδων, είναι διατεθειμένοι και την θυσίαν αυτήν να στέρξουν, δια να επιδειθούν ότι επιδιώκουν ειρηνόφιλον πολιτικήν. Διότι η ηγεμονία σας κατήντησεν εξουσία δεσποτική, της οποίας ημπορεί μεν να φαίνεται άδικος η απόκτησις, αλλ’ η από της οποίας παραίτησις είναι επικίνδυνος. Άλλωστε, οι τοιούτοι ήθελαν καταστρέψει τάχιστα εν κράτος, είτε εάν κατώρθωναν να πείσουν τους συμπολίτας των ν’ αποδεχθούν την γνώμην των, είτε εάν μεταναστεύοντες εξ Αθηνών ίδρυαν αλλού ίδιον ανεξάρτητον κράτος. Διότι οι ποθούντες υπέρ παν άλλο την ησυχίαν δεν είναι ασφαλείς, εφόσον δεν παραστατούνται από ανθρώπους δράσεως, και μόνον εις κράτος υπήκοον συμφέρει η άνευ κινδύνων υποτέλεια, όχι ποτέ εις κράτος, το οποίον ασκεί ηγεμονίαν.

64. «Αλλ’ ούτε από τους τοιούτους πολίτας οφείλετε να παρασύρεσθε, ούτε, αφού εψηφίσατε μαζί μου τον πόλεμον, να οργίζεσθε εναντίον μου, διότι ο εχθρός, αφού ηρνήθητε να υποταχθήτε, επετέθη και έπραξεν ό,τι, ακριβώς ήτο φυσικόν να πράξη, και διότι προσθέτως έχει ενσκήψει όλως απροσδοκήτως η νόσος αυτή, το μόνον πράγματι κακόν, το οποίον υπερέβη τας προβλέψεις μας. Και γνωρίζω ότι εξ αιτίας αυτής ιδίως ηύξησεν έτι μάλλον το κατ’ εμού μίσος σας, το οποίον ευρίσκω άδικον, εκτός εάν είσθε διατεθειμένοι, εις περίστασιν κατά την οποίαν σας συμβή καμμία απροσδόκητος επιτυχία, ν’ αποδώσετε και αυτήν εις εμέ. Οφείλομεν, άλλωστε, και τα πλήγματα της τύχης να υποφέρωμεν αγογγύστως ως αναπότρεπτα και τα πλήγματα των εχθρών ανδρικώς. Διότι τοιούτο ήτο μέχρι τούδε το πνεύμα της πόλεως αυτής, και πρέπει να προσέξετε μήπως εξ αιτίας σας υποστή τούτο μείωσιν. Οφείλετε τουναντίον να γνωρίζετε ότι η πόλις μας έχει μέγιστον όνομα εις όλον τον κόσμον, διότι ουδέποτε υπέκυψεν εις τας συμφοράς, αλλά έχει θυσιάσει άφθονον αίμα και υποστή πλείστας ταλαιπωρίας εις πολέμους, και ακόμη ότι έχει τωόντι μέχρι τούδε δύναμιν μεγίστην, της οποίας η ανάμνησις, και αν τυχόν ίσως

ηθέλαμεν καμφθή ολίγον σήμερον (διότι φυσικός νόμος είναι η ακμή και παρακμή των πάντων), θα παραδοθή αλώβητος εις τους μεταγενεστέρους, λόγω του ότι Έλληνες όντες ησκήσαμεν ηγεμονίαν επί πλείστων Ελλήνων, και ημπορέσαμεν ν' αντισταθώμεν εις μεγίστους πολέμους εναντίον εχθρών, άλλοτε ηνωμένων και άλλοτε χωρισμένων, και τέλος υπήρξαμεν πολίται πόλεως μεγίστης και διαθετούσης, αφθονίαν πόρων παντός είδους. Και αληθώς, ο μεν επιδιώκων προ παντός την ατομικήν του ησυχίαν ημπορεί να κατακρίνη, αλλ' ο φιλοδοξών ομοίαν με ημάς δράσιν θα επιζητήση να γίνη συνάμιλλος ημών, εκείνος δε, όστις δεν κατέχει τοιαύτα πλεονεκτήματα, θα μας φθονήση. Το να μισούμεθα και να είμεθα απεχθείς, υπό τας παρούσας περιστάσεις υπήρξεν ο κλήρος όλων ανεξαιρέτως όσοι επεδίωξαν να ηγεμονεύσουν επί άλλων, ο εκτιθέμενος όμως εις απέχθειαν, χάριν υψηλών σκοπών, ακολουθεί πολιτικήν ορθήν. Διότι το μίσος δεν διαρκεί πολύ, ενώ ό,τι αποτελεί την λαμπρότητα του παρόντος παραμένει και ως αείμνηστος δόξα του μέλλοντος. Προνοούντες λοιπόν εξ ίσου δια την δόξαν του μέλλοντος, όσον και δια την αποφυγήν της καταισχύνης του παρόντος, εξασφαλίσατε αμφότερα, καταβάλλοντες σήμερον την αναγκαίαν προσπάθειαν. Μη στέλλετε πρέσβεις προς τους Λακεδαιμονίους, δια να υποβάλλετε προτάσεις ειρήνης, μήτε αφήσετε αυτούς να εννοήσουν ότι αι σημεριναί ταλαιπωρίαι καταβάλλουν το ηθικόν σας, καθόσον και πόλεις και ιδιώται εκείνοι είναι άριστοι, όσοι, ενώ ελάχιστα ταράττονται ψυχικώς ενώπιον των ατυχημάτων, δεικνύουν την μεγαλυτέραν κατά την δράσιν αντοχήν.»

Απόφασις των Αθηναίων να συνεχίσουν τον πόλεμον

65. Με τοιούτους λόγους προσεπάθει ο Περικλής και την εναντίον του οργήν των Αθηναίων να εξασθενίση και τον νουν των ν' αποτρέψη από τα παρόντα δεινά. Αλλ' εκείνοι δημοσία μεν επείσθησαν τελικώς εις τους λόγους του και όχι μόνον προς τους Λακεδαιμονίους δεν έστελλαν του λοιπού πρέσβεις, αλλά και προς τον πόλεμον ήσαν προθυμότεροι, ιδιαιτέρως όμως εξηκολούθουν να βαρυθυμούν δια τα παθήματά των, ο μεν πολύς λαός διότι είχε στερηθή και το ολίγον που είχε προ του πολέμου, οι δ' έτεροι διότι είχαν χάσει ωραίας ιδιοκτησίας, αποτελουμένας από οικοδομάς και πολυτελίς εγκαταστάσεις εις την ύπαιθρον χώραν, και το χειρότερον όλων, διότι είχαν πόλεμον αντί ειρήνης. Αλλ' η γενική εναντίον του Περικλέους αγανάκτησις κατηυνάσθη μόνον αφού τον ετιμώρησαν δια χρηματικής ποινής. Πριν όμως περάση πολύς καιρός, με την συνήθη αστασίαν του πλήθους, τον εξέλεξαν πάλιν στρατηγόν και του ενεπιστεύθησαν την γενικήν των πραγμάτων διεύθυνσιν, καθόσον τας μεν ιδιωτικάς των λύπας ησθάνοντο ήδη ολιγώτερον οξέως, δια τας δημοσίας δ' ανάγκαό της πόλεως τον εθεωρούσαν ανεκτίμητον. Διότι, και εφόσον χρόνον εκυβέρνησε τα δημόσια πράγματα εν καιρώ ειρήνης, ηκολούθει πολιτικήν σώφρονα και διετήρει την ασφάλειαν της πόλεως, η οποία υπ' αυτόν ανηλθεν εις μεγίστην ακμήν, και όταν ο πόλεμος επήλθεν, αυτός απέδειξεν ότι υπήρξεν ο ορθός εκτιμητής της δυνάμεώς της.

Θάνατος του Περικλέους

Επέζησε δε δύο έτη και εξ μήνας μετά την έναρξιν του πολέμου, και αφού απέθανεν έτι μάλλον κατεδείχθη η ορθότης των προβλέψεών του, ως προς τον πόλεμον.

Η πολεμική πολιτική του Περικλέους

Διότι εκείνος μεν υπεσήριξεν ότι θα επικρατήσουν, εάν επεδίωκαν την νίκην όχι δι' αποφασιστικών μαχών, αλλά δια κατατριβής του αντιπάλου, εάν κατέβαλλαν πάσαν επιμέλειαν δια την καλήν κατάστασιν του στόλου των, εάν δεν επεζήτουν νέας κατακτήσεις διαρκούντος του πολέμου, και εάν δεν εξέθεταν εις κίνδυνον την ύπαρξιν της πόλεως.

Αυτοί όμως, μετά τον θάνατόν του, όχι μόνον έπραξαν τα εναντία ακριβώς από όλα αυτά, αλλά και εις ζητήματα, τα οποία εφαίνοντο άσχετα με τον πόλεμον, ηκολούθησαν, από προσωπικάς φιλοδοξίας και ιδιοτέλειαν, επιζήμιον δια τας Αθήνας και τας προς τους συμμάχους σχέσεις πολιτικήν, η οποία εν περιπτώσει επιτυχίας θα έφερε τιμήν και ωφέλειαν εις ιδιώτας κυρίως, αποτυγχάνουσα όμως θα έφερε βλάβην εις την πόλιν κατά την διεξαγωγήν του πολέμου.

Χαρακτηρισμός του Περικλέους

Αιτία τούτου ήτο ότι ο Περικλής, έχων μεγάλην επιρροήν, πηγάζουσαν από την προς αυτόν κοινήν εκτίμησιν και την προσωπικήν του ικανότητα, και πασιφανώς αναδειχθείς εις ύψιστον βαθμόν ανώτερος χρημάτων, συνεκράτει τον λαόν, μολονότι σεβόμενος τας ελευθερίας του, και αυτός μάλλον ωδήγει αυτόν παρά ωδηγείτο από αυτόν. Καθόσον, μη επιδιώκων ν’ αποκτήση επιρροήν δι’ αθεμίτων μέσων, δεν ωμίλει προς κολακείαν, αλλά στηριζόμενος εις την κοινήν προς αυτόν εκτίμησιν, ηδύνατο και ν’ αντιταχθή κατ’ αυτών, προκαλών εν ανάγκη και την οργήν των. Εν πάση περιπτώσει, οσάκις τους ήθελεν αντιληφθή παραλόγως επηρμένους και αλαζόνας, τους κατέπλησσεν, εμπνέων φόβον δια των λόγων του, και αντιθέτως, οσάκις ήθελε τους αντιληφθή επτοημένους, επανέφερε πάλιν το θάρρος των. Ως εκ τούτου, αι Αθήναι, μολονότι κατ’ όνομα δημοκρατία, εκυβερνώντο πραγματικώς από τον πρώτον των πολίτην. Ενώ οι διάδοχοί του όντες μάλλον ίσοι ο εις προς τον άλλον, επιδιώκοντες όμως έκαστος να γίνη πρώτος, ήσαν έτοιμοι και αυτήν την κατεύθυνσιν των δημοσίων υποθέσεων να θυσιάζουν εις τας εκάστοτε ορέξεις του πλήθους. Τοιαύτη όμως αδυναμία, όπως είναι επόμενον, προκειμένου περί πόλεως μεγάλης και ασκούσης ηνεμονίαν, ωδήγησε και εις άλλα πολλά σφάλματα και εις την Σικελικήν εκστρατείαν της οποίας η αποτυχία ωφείλετο όχι τόσον εις κακόν υπολογισμόν, λαμβανομένης υπ’ όψιν της δυνάμεως του εχθρού όσον εις το ότι οι υπεύθυνοι δια την εκστρατείαν, μετά τη αποστολήν της, δεν είχαν υπ’ όψιν το συμφέρον της, αλλά κατεγίνοντο να διαβάλλουν οι μεν τους δε δια να επιτύχουν την λαϊκήν ηγεσίαν και ως εκ τούτου όχι μόνον έγιναν αιτία της χαλαρώσεως των στρατιωτικών επιχειρήσεων, αλλά και δια πρώτην φοράν ανεφύησαν εις την πόλιν εσωτερικαί διχόνοιαι. Εν τούτοις, οι Αθηναίοι, μετά την απώλειαν του στρατού των και του μεγαλυτέρου μέρους του στόλου των εις την Σικελίαν, και ενώ οι εμφύλιοι σπαραγμοί ελυμαίνοντο ήδη την πόλιν, κατώρθωσαν όμως ν’ ανθέξουν επί δέκα έτη, όχι μόνον κατά των αρχικών εχθρών, αλλά και κατά των εκ Σικελίας, όσοι ηνώθησαν με αυτούς, ακόμη δε κατά των περισσοτέρων συμμάχων των, οι οποίοι είχαν επαναστατήσει, βραδύτερον δε και κατ’ αυτού του Κύρου, υιού του Βασιλέως, ο οποίος ηνώθη με τους Πελοποννησίους και παρείχεν εις αυτούς χρήματα δια τον στόλον των, και τότε μόνον υπέκυψαν, όταν, συνεπεία των προσωπικών των διενέξεων, συνεκρούσθησαν προς αλλήλους και αυτοκατεστράφησαν. Τόσον είναι αληθές ότι κατά την αρχήν του πολέμου ο Περικλής διέθετε πράγματι αφθόνους πόρους, ώστε να ημπορή να υποστηρίζη εκ των προτέρων, ότι πολύ ευκόλως θα νικήσουν τους Πελοποννησίους κατά τον πόλεμον, εφόσον οι τελευταίοι αυτοί θα ήσαν μόνοι.

Εκστρατεία των Πελοποννησίων κατά της Ζακύνθου

66. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους, οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των εξεστράτευσαν με στόλον εκατόν πλοίων κατά της Ζακύνθου, η οποία κείται απέναντι της Ήλιδος. Οι Ζακύνθιοι είναι άποικοι των Αχαιών της Πελοποννήσου, και ήσαν σύμμαχοι των Αθηναίων. Επί του στόλου επέβαιναν χίλιοι οπλίται και ο Σπαρτιάτης Κνήμος ως ναύαρχος. Ενεργήσαντες δε απόβασιν, ερήμωσαν πολύ μέρος της υπαίθρου χώρας. Αλλ’ επειδή οι Ζακύνθιοι ηρνούντο να συνθηκολογήσουν, απέπλευσαν εις τα ίδια.

Σύλληψις Πελοποννησίων πρέσβεων μεταβαινόντων εις Περσίαν

67. Περί το τέλος του ιδίου θέρους, ο Κορίνθιος Αριστεύς, οι πρέσβεις των Λακεδαιμονίων Ανήριστος, Νικόλαος και Πρατόδαμος, ο Τεγεάτης Τιμαγόρας και ο Αργείος Πόλλις, ο τελευταίος αυτός χωρίς καμμίαν επίσημον εντολήν, μετέβαιναν δια ξηράς εις την Ασίαν, δια να προσπαθήσουν να πείσουν τον Βασιλέα να συνδράμη τους Πελοπποννησίους, όχι μόνον χρηματικώς, αλλά και δι’ αμέσου συμμετοχής εις τον πόλεμον. Κατά την πορείαν των, ήλθαν πρώτον εις την Θράκην προς τον Σιτάλκην, υιόν του Τήρεω επιδιώκοντες να τον πείσουν, ει δυνατόν, ν’ αποσπασθή από την συμμαχίαν των Αθηναίων και στείλη στρατόν εις βοήθειαν της Ποτειδαίας, την οποίαν εξηκολούθει να πολιορκή Αθηναϊκός στρατός, και συγγρόνως, όπως, συμφώνως με το σχέδιόν των, διαπλεύσουν με την βοήθειαν αυτού τον Ελλήσποντον και έλθουν προς τον Φαρνάκην, υιόν του Φαρναβάζου, ο οποίος ήσαν βέβαιοι ότι θα τους έδιδε τα μέσα να μεταβούν προς τον Βασιλέα. Αλλ’ οι πρέσβεις των Αθηναίων, Λέαρχος, υιός του Καλλιμάχου, και Αμεινιάδης, υιός του Φιλήμονος, οι οποίοι έτυχε να ευρίσκωνται τότε εις την αυλήν του Σιτάλκου, παρεκίνησαν τον υιόν του Σάδοκον, ο οποίος είχε γίνει πολίτης Αθηναίος, να παραδώση εις αυτούς τους εν λόγω άνδρας, δια να μη μεταβούν προς τον Βασιλέα και βλάψουν, όσον εξηρτάτο από αυτούς, την θετήν του πατρίδα. Ο Σάδοκος επείσθη, και δια του αποσπάσματος, το οποίον έστειλε δια να συνοδεύση τον Λέαρχον και Αμεινιάδην ενώ ούτοι επορεύοντο δια της Θράκης προς το πλοίον, δια του οποίου επρόκειτο να περάσουν τον Ελλήσποντον, τους συνέλαβε πριν επιβιβασθούν. Το απόσπασμα είχε διαταγήν να τους παραδώση εις τον Λέαρχον και τον Αμεινιάδην, τους Αθηναίους πρέσβεις, οι οποίοι τους παρέλαβαν καιι τους μετέφεραν εις τας Αθήνας. Επειδή όμως, μετά την εκεί άφιξίν των, οι Αθηναίοι εφοβήθησαν μήπως διαφύγη ο Αριστεύς, προξενήση δε πάλιν εις αυτούς νέας ζημίας, καθόσον προφανώς και προηγουμένως υπήρξεν ο κυριότερος αίτιος των περιπλοκών της Ποτειδαίας και της Χαλκιδικής, εθανάτωσαν όλους αυθημερόν χωρίς δίκην, μολονότι εζήτησαν ν’ απολογηθούν, και τους έρριψαν εντός βαράθρου, κρίνοντες δίκαιον να μεταχειρισθούν ως αντίποινα τα ίδια μέσα, των οποίων οι Λακεδαιμόνιοι πρώτοι έκαμαν χρήσιν, φονεύσαντες και ρίψαντες εντός βαράθρου τους εμπόρους των Αθηναίων και των συμμάχων των, τους οποίους συνέλαβαν εντός εμπορικών πλοίων, πλέοντας πλησίον των ακτών της Πελοποννήσου. Διότι, κατά τας αρχάς του πολέμου, οι Λακεδαιμόνιοι εθανάτωναν ως εχθρούς όλους ανεξαιρέτως όσους ήθελαν συλλάβει εις την θάλασσαν, και εκείνους που μετείχαν του πολέμου ως σύμμαχοι των Αθηναίων και τους ουδετέρους ακόμη.

Επίθεσις των Αμπρακιωτών κατά του Αμφιλοχικού Άργους

68. Κατά τον ίδιον περίπου καιρόν που το θέρος επλησίαζεν εις το τέλος του, οι Αμπρακιώται, στρατολογήσαντες και πολλούς από τους πέριξ βαρβάρους, εξεστράτευσαν κατά του Αμφιλοχικού Άργους και της λοιπής Αμφιλοχίας. Η προς τους Αργείους έχθρα των ήρχισε δια πρώτην φοράν από την εξής αιτίαν: Ο υιός του Αμφιαράου Αμφίλοχος, επιστρέψας μετά τον Τρωϊκόν πόλεμον εις τα ίδια, και δυσηρεστημένος δια την κατάστασιν που επεκράτει εις το Άργος, ίδρυσεν εις τον Αμπρακικόν κόλπον το Αμφιλοχικόν Άργος (το κράτος της Αμφιλοχίας), δώσας εις τούτο το όνομα της ιδιαιτέρας του πατρίδος. Το Άργος αυτό ήτο η μεγαλυτέρα πόλις της Αμφιλοχίας και είχε τους πλουσιωτέρους κατοίκους. Αλλ’ ύστερον από πολλάς γενεάς, οι Αμφιλόχιοι, υπό την πίεσιν ατυχιών, προσεκάλεσαν τους Αμπρακιώτας, οι οποίοι ήσαν όμοροι της Αμφιλοχίας, να συγκατοικήσουν την πόλιν, και εξελληνίσθησαν, προσλαβόντες τότε δια πρώτην φοράν από τους εις το μέσον των εγκατασταθέντας Αμπρακιώτας την γλώσσαν, την οποίαν ομιλούν ακόμη σήμερον, ενώ οι λοιποί κάτοικοι της Αμφιλοχίας είναι βάρβαροι. Μετά καιρόν, οι Αμπρακιώται εξεδίωξαν

τους συνοίκους των Αργείους και εκράτησαν μόνοι την πόλιν. Αλλ’ οι εκδιωχθέντες έθεσαν τότε εαυτούς υπό την προστασίαν των Ακαρνάνων, και από κοινού με αυτούς προσεκάλεσαν και τους Αθηναίους, οι οποίοι τους έστειλαν τον στρατηγόν Φορμίωνα με τριάντα πλοία, μετά την άφιξιν του οποίου εκυρίευσαν εξ εφόδου το Άργος, επώλησαν τους Αμπρακιώτας κατοίκους του ως δούλους, και εγκατεστάθησαν εις αυτό, Αμφιλόχιοι και Ακαρνάνες από κοινού. Κατόπιν του γεγονότος τούτου, ήρχισεν η μεταξύ Αθηναίων και Ακαρνάνων συμμαχία. Η έχθρα λοιπόν των Αμπρακιωτών εναντίον των Αργείων χρονολογείται από την εποχήν που επωλήθησαν ως δούλοι. Βραδύτερον, διαρκούντος του πολέμου, ενήργησαν την εκστρατείαν αυτήν από κοινού με τους Χάονας και μερικούς άλλους από τους πλησιοχώρους βαρβάρους, και προελάσαντες μέχρι του Άργους, έγιναν κύριοι της υπαίθρου χώρας. Αλλ’ επειδή δεν ημπόρεσαν να κυριεύσουν την πόλιν, μολονότι επετέθησαν κατ’ αυτής, απεσύρθησαν οίκαδε, και αι διάφοροι φυλαί, αι οποίαι απετέλουν την εκστρατείαν, διελύθησαν. Αυτά υπήρξαν τα γεγονότα του θέρους τούτου.

Αθηναϊκαί ναυτικαί εκστρατείαι

69. Κατά τον επακολουθήσαντα χειμώνα, οι Αθηναίοι έστειλαν μοίραν στόλου από είκοσι πλοία περί την Πελοπόννησον, υπό την αρχηγίαν του Φορμίωνος, ο οποίος, καταστήσας την Ναύπακτον βάσιν επιχειρήσεων, εναυλόχει προ αυτής, μη επιτρέπων εις κανένα να εκπλεύση εκ της Κορίνθου και του Κορινθιακού κόλπου ή να εισπλεύση εις αυτόν. Συγχρόνως έστειλαν εις τας ακτάς της Καρίας και της Λυκίας εξ πλοία, υπό την αρχηγίαν του Μελησάνδρου, όχι μόνον προς είσπραξιν των καθυστερουμένων φόρων των μερών τούτων, αλλά και δια να εμποδίζουν τα καταδρομικά πλοία των Πελοποννησίων να καταστήσουν τας ακτάς αυτάς ορμητήριόν των και παρεμποδίζουν τον πλουν των εμπορικών πλοίων, όσα ήρχοντο από την Φασήλιδα και την Φοινίκην και τα πέριξ μέρη της Ασίας. Αλλ’ ο Μελήσανδρος, προελάσας εις το εσωτερικόν της Λυκίας με στρατιωτικήν δύναμιν αποτελουμένην από πεζοναύτας Αθηναίους και συμμάχους, ενικήθη κατά την συγκροτηθείσαν μάχην και εφονεύθη, αφού εξ υπαιτιότητός του μέρος της υπ’ αυτόν στρατιάς κατεστράφη.

Παράδοσις της Ποτειδαίας εις τους Αθηναίους

70. Κατά την διάρκειαν του ιδίου χειμώνας, οι Ποτειδαιάται επειδή δεν ημπορούσαν πλέον ν’ ανθέξουν εις την πολιορκίαν, καθόσον και αι εισβολαί των Πελοποννησίων εις την Αττικήν δεν κατώρθωσαν ν’ αναγκάσουν τους Αθηναίους να λύσουν την πολιορκίαν, και τα τρόφιμα είχαν εξαντληθή, και οι κάτοικοι είχαν καταντήσει εις τοιαύτην αμηχανίαν δια την εύρεσιν της απαραιτήτου τροφής, ώστε μερικοί είχαν φάγει και ανθρώπινον κρέας, απεφάσισαν προ του απροχωρήτου να υποβάλουν προτάσεις περί συνθηκολογίας εις τους στρατηγούς των Αθηναίων, Ξενοφώντα, υιόν του Ευριπίδου, Εστιόδωρον, τον υιόν του Αριστοκλείδου, και Φανόμαχον, τον υιόν του Καλλιμάχου, εις τους οποίους ήσαν ανατεθειμέναι αι εναντίον των επιχειρήσεις. Οι στρατηγοί ούτοι, επειδή έβλεπαν ότι ο στρατός εταλαιπωρείτο, διότι ήτο στρατοπεδευμένος εις θέσιν εκτεθειμένην εις τας δριμύτητας του χειμώνος, και η πόλις είχεν ήδη δαπανήσει εις την πολιορκίαν δύο χιλιάδας τάλαντα, εδέχθησαν την πρότασιν. Η συνθηκολογία έγινεν υπό τον όρον να εκκενώσουν την πόλιν οι Ποτειδαιάται με τα γυναικόπαιδα και τους συμμάχους των, φέροντες έκαστος μίαν ενδυμασίαν, πλην των γυναικών, εις τας οποίας επετράπησαν δύο, και ωρισμένον χρηματικόν ποσόν δι’ οδοιπορικά έξοδα. Τοιουτοτρόπως, ανεχώρησαν από την Ποτείδαιαν, με άδειαν ελευθέρας πορείας εις την Χαλκιδικήν ή όπου αλλού έκαστος ημπορούσε. Αλλ’ οι Αθηναίοι κατηγόρησαν τους στρατηγούς, διότι εδέχθησαν να συνθηκολογήσουν, χωρίς να ζητήσουν την έγκρισίν των (καθόσον ενόμιζαν ότι ημπορούσαν ν’ αναγκάσουν την πόλιν

να παραδοθή άνευ όρων), και ακολούθως έστειλαν Αθηναίους εποίκους εις την Ποτείδαιαν και την απώκισαν. Με τα γεγονότα αυτά του χειμώνος έληξε και το δεύτερον έτος του παρόντος πολέμου, την ιστορίαν του οποίου έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Έτος 3ον: 429-428 (71-103)

Εκστρατεία των Πελοποννησίων κατά των Πλαταιών

71. Κατά το θέρος του επομένου έτους, οι Πελοποννήσιοι και οι σύμμαχοί των δεν εισέβαλαν εις την Αττικήν, αλλ' εξεστράτευσαν κατά των Πλαταιών, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως των Λακεδαιμονίων Αρχιδάμου, υιού του Ζευξιδάμου, ο οποίος, αφού εγκατέστησε το στρατόπεδόν του, ητοιμάζετο να ερημώση την ύπαιθρον χώραν. Αλλ' οι Πλαταιείς, πέμψαντες ευθύς πρέσβεις προς αυτόν, είπαν τα εξής περίπου:

Πρέσβεις των Πλαταιών ενώπιον του Αρχιδάμου

«Αρχίδαμε και Λακεδαιμόνιοι, δεν πράττετε έργον δίκαιον ούτε άξιον του ονόματός σας, ούτε του ονόματος των πατέρων σας, εκστρατεύοντες εναντίον της χώρας των Πλαταιών. Διότι ο Λακεδαιμόνιος Παυσανίας, υιός του Κλεομβρότου, αφού ηλευθέρωσε την Ελλάδα από την Περσικήν επιδρομήν, συναγωνιστάς έχων τους Έλληνας εκείνους, όσοι απεφάσισαν να συμμερισθούν τον κίνδυνον της μάχης, η οποία διεξήχθη επί του εδάφους μας, προσέφερεν εις την αγοράν των Πλαταιών θυσίαν προς τον Ελευθέριον Δία, και συγκαλέσας όλους τους συμμάχους, παρεχώρησεν εις τους Πλαταιείς την χώραν και πόλιν των, με το προνόμιον να ζουν του λοιπού επ' αυτής ως πολίται ανεξάρτητοι και κανείς να μην εκστρατεύση ποτέ αδίκως εναντίον των, δια να τους υποδουλώση, εν εναντία δε περιπτώσει όλοι οι παρόντες σύμμαχοι να βοηθούν αυτούς με όλην των την δύναμιν. Τα προνόμια αυτά μας παρεχώρησαν οι πατέρες σας ένεκα της ανδρείας και του ζήλου που επεδείξαμεν κατά τους κινδύνους εκείνους. Αλλά σεις πράττετε ακριβώς τ' αντίθετα, διότι έρχεσθε με τους Θηβαίους, τους χειροτέρους εχθρούς μας, με τον σκοπόν να μας υποδουλώσετε. Ημείς, εν τούτοις, επικαλούμενοι μάρτυρας τους θεούς, και εκείνους, εις όνομα των οποίων ωρκίσθημεν τότε, και τους των πατέρων σας και τους της ιδικής μας χώρας, ζητούμεν από σας να μη βλάψετε την γην των Πλατειών, μήτε να παραβιάσετε τους όρκους σας, αλλά να μας αφίσετε να ζώμεν ανεξάρτητοι, σύμφωνα με το δικαίωμα που μας ανεγνώρισεν ο Παυσανίας.»

72. Μετά τους ολίγους αυτούς λόγους των Πλαταιέων, ο Αρχίδαμος είπεν εις απάντησιν: «Δίκαια είναι όσα λέγετε, άνδρες Πλαταιείς, εάν και τα έργα σας είναι σύμφωνα προς τους λόγους σας. Διότι οφείλετε, σύμφωνα με τα προνόμια που σας παρεχώρησε ο Παυσανίας, και οι ίδιοι να ζήτε ανεξάρτητοι και με ημάς να συμπράξετε, δια να ελευθερώσωμεν τους άλλους, όσοι, συμμερισθέντες τους τότε κινδύνους, ώμωσαν τους ιδίους με σας συμμαχικούς όρκους, είναι δε τώρα υπήκοοι των Αθηναίων. Χάριν απελευθερώσεως επομένως αυτών και των άλλων υπηκόων πόλεων, έχει γίνει ο μεγάλος αυτός πόλεμος και όλαι αυταί αι προετοιμασίαι. Το καλλίτερον, επομένως, που έχετε να κάνετε, είναι να λάβετε και σεις μέρος εις την απελευθέρωσιν αυτήν και αποδείξετε τοιουτοτρόπως ότι μένετε πιστοί εις τους όρκους σας. Ειδεμή, μείνετε ήσυχοι, όπως και προηγουμένως επροτείναμεν, διατηρούντες τας κτήσεις σας. Μη λάβετε μέρος μήτε υπέρ του ενός, μήτε υπέρ του άλλου, χάριν πολεμικού σκοπού. Και ημείς θ' αρκεσθώμεν και εις τούτο μόνον.» Τα ολίγα αυτά είπεν ο Αρχίδαμος. Οι πρέσβεις των Πλαταιών, αφού τα ήκουσαν, επέστρεψαν εις την πόλιν, και αφού ανεκοίνωσαν εις τον λαόν τα λεχθέντα, απήντησαν ότι αδυνατούν να δεχθούν τας προτάσεις του άνευ της συγκαταθέσεως των Αθηναίων (διότι τα γυναικόπαιδά των ευρίσκοντο εις τας Αθήνας), και ότι εκτός τούτου εφοβούντο δι' αυτήν

την ύπαρξιν της πόλεώς των, μήπως, μετά την αναχώρησιν των Λακεδαιμονίων, οι Αθηναίοι έλθουν και δεν τους επιτρέψουν να μείνουν ουδέτεροι, ή οι Θηβαίοι, επωφελούμενοι της διατάξεως της συνθήκης, ότι οι Πλαταιείς υποχρεούνται να δέχωνται αμφοτέρους, αποπειραθούν πάλιν να καταλάβουν την πόλιν. Αλλ' ο Αρχίδαμος, θέλων να καθησυχάση τας ανησυχίας των, απήντησεν: «Σας προτείνω να μας παραδώσετε την πόλιν και τας οικίας, να διαγράψετε τα όρια της χώρας σας, και αριθμήσετε τα δένδρα σας, και ό,τι άλλο ημπορεί ν' αριθμηθή, ν' αποσυρθήτε δε σεις οι ίδιοι κατά την διάρκειαν του πολέμου όπου θέλετε, και μετά το πέρας αυτού, θα σας αποδώσωμεν ό,τι δήποτε έχομεν παραλάβει. Εν τω μεταξύ, θα κρατήσωμεν αυτά ως παρακαταθήκην, καλλιεργούντες τα κτήματά σας και καταβάλλοντες ωρισμένον ποσοστόν εκ της προσόδου, όσον είναι ικανόν να επαρκέση εις τας ανάγκας σας.»

Πρέσβεις των Πλαταιών εις Αθήνας

73. Αφού ήκουσαν αυτά οι Πλαταιείς, επέστρεψαν πάλιν εις την πόλιν, και συσκεφθέντες μετά του λαού, απήντησαν ότι επιθυμούν ν' ανακοινώσουν πρώτον εις τους Αθηναίους τας προτάσεις και αν επιτύχουν την συγκατάθεσίν των, να τας εκτελέσουν. Εν τω μεταξύ όμως εζήτησαν από τον Αρχίδαμον να τους παραχωρήση ανακωχήν και να μη ερημώση την χώραν των. Ο Αρχίδαμος και ανακωχήν παρεχώρησε δι' όσας ημέρας υπελογίζετο ότι οι αντιπρόσωποι που θα μετέβαιναν εις τας Αθήνας εχρειάζοντο δια να επιστρέψουν, και την χώραν των δεν ήρχισε να δενδροτομή. Ελθόντες οι πρέσβεις των Πλαταιών προς τους Αθηναίους και συσκεφθέντες με αυτούς, επέστρεψαν και ανεκοίνωσαν εις τον λαόν τα εξής: «Οι Αθηναίοι, άνδρες Πλαταιείς, ισχυρίζονται ότι ούτε πριν, αφότου εγίναμεν σύμμαχοι, σας εγκατέλειψαν ποτέ αδικουμένους, ούτε τώρα θα επιτρέψουν ν' αδικηθήτε, αλλά θα σας βοηθήσουν με όλην των την δύναμιν, και δια τούτο σας εξορκίζουν εις τους όρκους που ωρκίσθησαν οι πατέρες σας να μη κάμετε τίποτε αντίθετον προς την συμμαχίαν.»

Αι Πλαταιαί πισταί εις την Αθηναϊκήν συμμαχίαν

74. Μετά την ανακοίνωσιν αυτήν των πρέσβεων, οι Πλαταιείς απεφάσισαν να μη δειχθούν άπιστοι προς τους Αθηναίους, αλλά ν' ανεχθούν και την χώραν των να βλέπουν εν ανάγκη δενδροτομουμένην και ό,τι δήποτε άλλο τους συμβή να υποφέρουν, και να μην εξέλθη κανείς πλέον από την πόλιν, αλλά ν' αποκριθούν από το τείχος, ότι αδυνατούν να δεχθούν τας προτάσεις των Λακεδαιμονίων. Μετά την απάντησιν αυτήν, ο Αρχίδαμος, θεωρήσας ότι κάθε περαιτέρω διαπραγμάτευσις ήτο ματαία, ήρχισεν επικαλούμενος μάρτυρας τους θεούς και ήρωας της χώρας δια των εξής λόγων «Θεοί και οι ήρωες, όσοι προστατεύετε την χώραν των Πλαταιών, επικαλούμαι την μαρτυρίαν σας, ότι και εξ αρχής η εισβολή μας εις την χώραν αυτήν, εις την οποίαν οι πατέρες μας, επικαλεσθέντες την βοήθειάν σας, ενίκησαν τους Πέρσας, και επί της οποίας επετρέψατε εις τους Έλληνας να διεξαγάγουν νικηφόρον αγώνα, υπήρξεν όχι αδικαιολόγητος, αλλά συνέπεια του γεγονότος ότι οι Πλαταιείς πρώτοι παρεβίασαν τους συμμαχικούς όρκους, τους οποίους ωρκίσθησαν από κοινού με ημάς. Και ούτε τώρα θα διαπράξωμεν αδικίαν,προβαίνοντες εις εχθροπραξίας εναντίον των, καθόσον, ενώ επανειλημμένως εκάμαμεν προς αυτούς ευλόγους προτάσεις, τίποτε δεν κατωρθώσαμεν. Δειχθήτε λοιπόν ευμενείς και επιτρέψατε να τιμωρηθούν τα εγκλήματα εκείνων, οι οποίοι πρώτοι αδικούν, και να επιτύχη η εκδίκησις εκείνων, οι οποίοι νομίμως προβαίνουν εις αυτήν.»

Πολιορκία των Πλαταιών υπό των Πελοποννησίων

75. Μετά την επίκλησιν αυτήν προς τους θεούς, ήρχισε τας εχθροπραξίας. Και πρώτον μεν

οι Λακεδαιμόνιοι με τα καρποφόρα δένδρα πού έκοψαν κατεσκεύασαν χαράκωμα γύρω από την πόλιν δια να εμποδισθή του λοιπού κάθε επικοινωνία προς τα έξω. Έπειτα ήρχισαν τον σχηματισμόν αναχώματος πλησίον του τείχους της πόλεως, ελπίζοντες ότι με την εργασίαν τόσον πολυαρίθμου στρατού θα κυριεύσουν ταχύτατα την πόλιν. Κόπτοντες λοιπόν ξυλείαν από τον Κιθαιρώνα, κατεσκεύασαν εκατέρωθεν του αναχώματος ξύλινον πλέγμα αντί τοίχου, δια να συγκρατήται το χώμα κατά το δυνατόν, και έφεραν ακαταπαύστως εις το ανάχωμα θάμνους και κλαδιά παντός είδους και λίθους και χώμα και ό,τι άλλο ημπορούσε να επισωρευθή επάνω εις το ανάχωμα. Επί εβδομήντα δε ημέρας και νύκτας ειργάζοντο συνεχώς, διηρημένοι κατά τμήματα, ώστε ενώ εν μέρος ήσαν απησχολημένοι εις την μεταφοράν των υλικών, οι λοιποί ημπορούσαν να κοιμούνται ή να τρώγουν. Και οι Λακεδαιμόνιοι διοικηταί των συμμαχικών στρατευμάτων, εποπτεύοντες από κοινού με τους εντοπίους αξιωματικούς των τελευταίων, τους ηνάγκαζαν να εργάζονται. Αλλ’ οι Πλαταιείς, βλέποντες υψούμενον το ανάχωμα, συνέθεσαν ξύλινον σκελετόν τείχους, τον οποίον ετοποθέτησαν επάνω εις το τείχος των, απέναντι του μέρους, όπου υψώνετο το ανάχωμα, και εντός του σκελετού τούτου έκτιζαν με πλίνθους, τας οποίας ελάμβαναν από τας πλησίον οικίας, τας οποίας κατεδάφιζαν. Τα ξύλα του σκελετού εχρησίμευαν ως σύνδεσμος των πλίνθων, δια να μη γίνη το τείχος αδύνατον ένεκα του ύψους του, και προς το έξω μέρος εκαλύπτετο τούτο με δέρματα ακατέργαστα και κατειργασμένα, ώστε και οι εργαζόμενοι και τα ξύλα να προφυλάττωνται από πυροφόρα βέλη και επομένως να μη κινδυνεύουν. Το τείχος υψώνετο εις μεγάλον υψος, αλλά και το ανάχωμα υψώνετο απέναντί του με όχι μικροτέραν ταχύτητα. Οι Πλαταιείς κατέφυγαν τότε εις το εξής τέχνασμα. Ανοίξαντες οπήν εις το μέρος του τείχους, όπου το ανάχωμα ήρχετο εις επαφήν με αυτό, αφήρουν διαρκώς το χώμα δι’ αυτής και το έσυραν εντός της πόλεως.

76. Οι Πελοποννήσιοι, εν τούτοις, αντιληφθέντες το πράγμα, ενέβαλλαν εις τα τοιουτοτρόπως δημιουργούμενα κενά του αναχώματος πηλόν πεπιεσμένον εντός καλαθίσκων εκ καλάμου, δια να μη διασκορπίζεται, όπως το απλούν χώμα, και σύρεται έσωθεν προς την πόλιν. Αλλ’ οι πολιορκούμενοι, ματαιωθέντος κατ’ αυτόν τον τρόπον του σχεδίου των, παρήτησαν αυτό, ανορύξαντες όμως εκ της πόλεως υπόνομον και υπολογίσαντες πότε είχε φθάσει κάτω από το ανάχωμα, ήρχισαν πάλιν να σύρουν το χώμα προς το μέρος των υπογείως. Και επί πολύν καιρόν διέφυγαν την προσοχήν των πολιορκούντων, ώστε τα συσσωρευόμενα επί του αναχώματος υλικά ολίγον ωφέλουν, καθόσον το ανάχωμα υπεσκάπτετο κάτωθεν και διαρκώς κατεκάθιζε προς το κενούμενον μέρος. Επειδή όμως εφοβουντο μήπως παρ’ όλα αυτά δεν ημπορέσουν, ολίγοι αυτοί, ν’ αντέξουν εναντίον τόσον πολλών, επενόησαν νέον τέχνασμα. Έπαυσαν εργαζόμενοι εις το απέναντι του αναχώματος υψηλόν τείχος, αλλ’ ένθεν και ένθεν αυτού, από το εσωτερικόν μέρος του αρχικού χαμηλού τείχους, ήρχισαν οικοδομούντες νέον προς το εσωτερικόν της πόλεως τοιούτο, σχήματος ημισελήνου, ούτως ώστε, εάν το μέγα τείχος κυριευθή, να ημπορέση το νέον τούτο ν’ ανθέξη. Οι εχθροί τοιουτοτρόπως θα ευρίσκοντο εις την ανάγκην να εγείρουν νέον ανάχωμα απέναντι αυτού, και καθ’ όσον θα επροχώρουν προς το μηνοειδές τείχος, και αι δυσκολίαι των θα εδιπλασιάζοντο και θα προσεβάλλοντο επί μάλλον και μάλλον εκ δύο μερών. Αλλά συγχρόνως με την κατασκευήν του αναχώματος, οι Πελοποννήσιοι έστησαν και πολιορκητικάς μηχανάς κατά του τείχους της πόλεως. Μία εξ αυτών, τοποθετηθείσα επ’ αυτού του αναχώματος, κατέρριψε μέγα μέρος του υψηλού τείχους, εμπνεύσασα τρόμον εις τους Πλαταιείς. Άλλαι μηχαναί ετοποθετήθησαν έμπροσθεν άλλων μερών του τείχους, αλλά τας τελευταίας αυτάς οι Πλαταιείς περιέβαλλαν με βρόχους, και τας ανέτρεπαν. Εκτός τούτου, προσαρτώντες εις τα δύο άκρα μεγάλων δοκών μακράς σιδηράς αλύσεως, ε-κρεμούσαν τας δοκούς αυτάς εις δύο κεραίας, αι

οποίαι εστηρίζοντο κατά διεύθυνσιν κεκλιμένην επί του τείχους και προεξείχαν απ’ αυτό. Και όταν η πολιορκητική μηχανή έμελλε να προσβάλη κανέν μέρος του τείχους, ανείλκυαν τας δοκούς αυτάς κατά διεύθυνσιν εγκαρσίαν προς τας μηχανάς, και παραιτούντες από τα χέρια των τας αλύσεις, άφιναν την δοκόν, η οποία, καταπίπτουσα με μεγάλην ορμήν επί της μηχανής, απέκοπτε την κεφαλήν του πολιορκητικού κριού.

77. Μετά τούτο, επειδή όχι μόνον αι μηχαναί δεν έφεραν αποτέλεσμα, αλλά και εναντίον του αναχώματος κατεσκευάζετο υπό των Πλαταιέων το νέον τείχος, σχήματος ημισελήνου, οι Πελοποννήσιοι έκριναν ότι με τα διαθέσιμα μέσα εξαναγκασμού η άλωσις της πόλεως ήτο σχεδόν αδύνατος, και ήρχισαν παρασκευαζόμενοι δια τον περιτειχισμόν αυτής. Απεφάσισαν όμως προηγουμένως, χρησιμοποιούντες ευνοϊκόν άνεμον, να δοκιμάσουν να πυρπολήσουν την πόλιν, η οποία δεν ήτο μεγάλη. Διότι εσοφίζοντο τωόντι κάθε δυνατόν μέσον, δια να την κυριεύσουν, χωρίς να υποβληθούν εις τα έξοδα τακτικής πολιορκίας. Έφεραν λοιπόν ακαταπαύστως δέματα θάμνων και κλαδιών παντός είδους και τα έρριπταν από το ανάχωμα, πρώτον εις το μεταξύ του αναχώματος και του τείχους διάστημα. Και όταν τούτο εγέμιζε ταχέως, λόγω του μεγάλου αριθμού των εργαζομένων, επεσώρευσαν ακολούθως τα δέματα, ρίπτοντες αυτά από το ύψος του αναχώματος εις το εσωτερικόν της πόλεως, όσον μακρύτερα ηδύναντο να φθάσουν, αφού δε έρριψαν πυρ μαζί με θείον και πίσσαν, ήναψαν το ετοιμασθέν υλικόν. Και εξερράγη πυρκαϊά τόσον μεγάλη, όσον κανείς δεν είχε ποτέ έως τότε ίδη βαλμένην από ανθρώπινον χέρι. Διότι εις το παρελθόν, εις τα βουνά, όταν ξηροί κλάδοι δάσους, προστριβόμενοι υπό του πνέοντος ανέμου, οι μεν προς τους δε, αναφλέγονται, τότε επέρχεται αυτόνομος πυρκαϊά. Και δεν ήτο μόνον μεγάλη η πυρκαϊά, αλλά και πολύ ολίγον έλειψε να καταστρέψη τους Πλαταιείς, οι οποίοι είχαν διαφύγει τους άλλους κινδύνους. Διότι μέγα μέρος της πόλεως ήτο απρόσιτον από την φωτιάν, και αν κατά την διάρκειαν της πυρκαϊάς εσηκώνετο άνεμος προς την διεύθυνσίν της, πράγμα το οποίον οι Πελοποννήσιοι ήλπιζαν, οι Πλαταιείς δεν θα ημπορούσαν να διαφύγουν την καταστροφήν. Αντί τούτου όμως, εις την προκειμένην περίστασιν συνέβη, ως λέγεται, τούτο, ότι καταιγίς επερθούσα με άφθονον βροχήν έσβησε την πυρκαϊάν και ούτω απεσοβήθη ο κίνδυνος.

78. Κατόπιν και της αποτυχίας αυτής, οι Πελοποννήσιοι, κρατήσαντες μόνον μέρος του στρατού των και διαλύσαντες το μεγαλύτερον μέρος αυτού, ήρχισαν να περιτειχίζουν κυκλοτερώς την πόλιν, αφού εμοίρασαν ολόκληρον την περιοχήν εις τα διάφορα συμμαχικά αποσπάσματα. Εις την εσωτερικήν και την εξωτερικήν πλευράν του περιτειχίσματος, ηνοίχθη τάφρος, από την οποίαν ελάμβανον το χώμα δια την κατασκευήν των πλίνθων. Και όταν ολόκληρον το έργον συνεπληρώθη περί την εποχήν που η ανατολή του Αρκτούρου είναι ορατή την πρωΐαν, ανεχώρησαν με τον στρατόν, αφίσαντες την αναγκαίαν δια το ήμισυ τείχος φρουράν (καθόσον το άλλο ήμισυ εφρουρείτο από τους Βοιωτούς), και έκαστον απόσπασμα επέστρεψεν εις τα ίδια. Οι Πλαταιείς, εν τούτοις, είχαν αποστείλει προηγουμένως εις τας Αθήνας όχι μόνον τα γυναικόπαιδα και τους γέροντας, αλλά και τους αχρήστους εν γένει δια στρατιωτικήν υπηρεσίαν άνδρας, είχαν δε υπολειφθή πολιορκούμενοι τερτακόσιοι Πλαταιείς, ογδοήκοντα Αθηναίοι, και εκατόν δέκα γυναίκες, αρτοποιοί και μάγειροι. Τόσος ήτο ο ολικός αριθμός, όταν ήρχισεν η πολιορκία, και κανείς άλλος, ούτε δούλος, ούτε ελεύθερος, δεν ευρίσκετο εντός των τειχών της πόλεως. Κατ’ αυτόν τον τρόπον επραγματοποιήθη η πολιορκία των Πλαταιών.

Ήττα των Αθηναίων εις Σπάρτωλον

79. Κατά το ίδιον θέρος, την εποχήν που ωριμάζει ο σίτος, και συγχρόνως με την εκστρατείαν κατά των Πλαταιών, οι Αθηναίοι εξεστράτευσαν εναντίον των πόλεων της

Χαλκιδικής και της Βοττικής με δισχιλίους ιδικούς των οπλίτας και διακοσίους ιππείς, υπό την αρχηγίαν του Ξενοφώντος, υιού του Ευριπίδου, και δύο άλλων στρατηγών. Ελθόντες δ' εις το έδαφος της Σπαρτώλου, πόλεως της Βοττικής, ήρχσαν να καταστρέφουν την εσοδείαν των σιτηρών. Επιστεύετο άλλωστε ότι θα παραδοθή η πόλις, συνεπεία των ενεργειών μιας μερίδος των πολιτών, με τους οποίους ευρίσκοντο εις μυστικάς συνεννοήσεις. Αλλ' η αντίθετος μερίς ειδοποίησεν εγκαίρως τους ευρισκομένους εις Όλυνθον, οπόθεν ήλθεν ως φρουρά της Σπαρτώλου στρατιωτική δύναμις οπλιτών και άλλων στρατιωτών. Η δύναμις αυτή εξορμήσασα, έδωσε μάχην προς τους Αθηναίους πλησίον εις τα τείχη της πόλεως. Και οι μεν Χαλκιδείς οπλίται που είχαν έλθει από την Όλυνθον, και μαζί με αυτούς μερικοί μισθοφόροι, ενικήθησαν από τους Αθηναίους και υπεχώρησαν εις την Σπάρτωλον, οι ιππείς όμως και οι ελαφρώς ωπλισμένοι στρατιώται ενίκησαν τους Αθηναίους ιππείς και ελαφρούς, διότι είχαν και οι τελευταίοι μερικούς πελταστάς εκ της χώρας της καλουμένης Κρουσίδος. Μόλις όμως είχε τελειώσει η μάχη, ήλθεν από την Όλυνθον και άλλη δύναμις πελταστών εις βοήθειαν της φρουράς της Σπαρτώλου, της οποίας οι ελαφροί στρατιώται, αναθαρρύσαντες όχι μόνον από την θέαν της επικουρίας που προσήρχετο, αλλά και από το γεγονός ότι δεν είχαν ηττηθή προηγουμένως, επετέθησαν πάλιν εναντίον των Αθηναίων από κοινού με το ιππικόν των Χαλκιδέων, και τους νεωστί προσελθόντας εις βοήθειαν. Ενώπιον της επιθέσεως αυτής, ηναγκάσθησαν οι Αθηναίοι να υποχωρήσουν προς δύο λόχους που είχαν αφίσει δια να φυλάττουν τας αποσκευάς των. Και οσάκις μεν οι Αθηναίοι επετίθεντο, εκείνοι υπεχώρουν, οσάκις δε υπεχώρουν, τους παρηκολούθουν κατά πόδας, ρίπτοντες κατ' αυτών ακόντια. Και οι Χαλκιδείς ιππείς επελαύνοντες επετίθεντο εναντίον των Αθηναίων, οπουδήποτε το έκριναν ενδεδειγμένον, και εμπνεύσαντες εις αυτούς πανικόν, τους έτρεψαν εις φυγήν και τους κατεδίωξαν συντόνως εις μακράν απόστασιν. Και οι μεν Αθηναίοι κατέφυγαν εις την Ποτείδαιαν, και αφού παρέλαβαν τους νεκρούς, συνεπεία βραχείας ανακωχής, την οποίαν προς τούτο εζήτησαν, επέστρεψαν εις Αθήνας με το υπολειπόμενον μέρος του στρατού, απολέσαντες τετρακοσίους τριάντα Αθηναίους άνδρας και όλους τους στρατηγούς. Οι Χαλκείς, εξ άλλου, και οι Βοττιαίοι, έστεισαν τρόπαιον, και αφού συνέλεξαν τους νεκρούς των, διελύθησαν, και τα διάφορα αποσπάσματα επέστρεψαν εις τα ίδια.

Εκστρατεία των Πελοποννησίων κατά της Ακαρνανίας

80. Κατά το ίδιον θέρος, ολίγον ύστερον μετά τα ανωτέρω συμβάντα, οι Αμπρακιώται και οι Χάονες, θέλοντες να υποτάξουν όλόκληρον την Ακαρνανίαν και την αποσπάσουν από την συμμαχίαν των Αθηναίων, επεδίωξαν να πείσουν τους Λακεδαιμονίους, όχι μόνον να εξαρτήσουν συμμαχικόν στόλον, αλλά και να στείλουν κατά της Ακαρνανίας χιλίους οπλίτας, υποστηρίζοντες ότι εάν τους βοηθήσουν με στόλον και πεζικόν, θα ήτο εύκολον να καταλάβουν πρώτον την Ακαρνανίαν, ως εκ της αδυναμίας, εις την οποίαν θα ήσαν οι παραθαλάσσιοι Ακαρνάνες να βοηθήσουν τους του εσωτερικού, και να κυριεύσουν έπειτα την Ζάκυνθον και Κεφαλληνίαν, οπότε ο περίπλους της Πελοποννήσου δεν θα ήτο του λοιπού εξ ίσου εύκολος εις τους Αθηναίους. Προσέθεσαν, ότι υπήρχεν ελπίς και την Ναύπακτον ακόμη να κυριεύσουν. Οι Λακεδαιμόνιοι, πεισθέντες, έστειλαν ευθύς τον Κνήμον, ο οποίος ήτο ακόμη ναύαρχος, και τους χιλίους οπλίτας επί ολίγων πλοίων, και διεμήνυσαν συγχρόνως προς τας ναυτικάς πόλεις της ομοσπονδίας να παρασκευασθούν όσον το δυνατόν ταχύτερον και πλεύσουν προς την Λευκάδα. Οι Κορίνθιοι ιδίως επεθύμουν διακαώς να βοηθήσουν την επιχείρησιν των Αμπρακιωτών, οι οποίοι ήσαν άποικοί των. Και ο μεν στόλος, που επρόκειτο να έλθη από την Κόρινθον και την Σικυώνα και τα πέριξ μέρη, δεν είχεν ακόμη συμπληρώσει την ετοιμασίαν του, αλλά ο στόλος της

Λευκάδος και του Ανακτορίου και της Αμπρακίας είχε φθάσει ήδη εις Λευκάδα και επερίμενεν εκεί. Ευθύς ως ο Κνήμος με τους υπ' αυτόν χιλίους οπλίτας διεπεραιώθησαν εις την Λευκάδα, χωρίς να τους αντιληφθη ο Φορμίων, ο οποίος ήτο αρχηγός της μοίρας των είκοσι Αθηναϊκών πλοίων που επεριπόλουν πλησίον της Ναυπάκτου, ήρχισε να ετοιμάζη την κατά ξηράν εκστρατείαν. Ο στρατός του περιελάμβανεν Έλληνας μεν Αμπρακιώτας και Λευκαδίους, και Ανακτόρους και τους χιλίους Πελοποννησίους, επι κεφαλής των οποίων είχεν έλθει ο ίδιος, βαρβάρους δε χιλίους Χάονας, οι οποίοι, αβασίλευτοι όντες, είχαν αρχηγούς τον Φώτυον και τον Νικάνορα, οι οποίοι κατήγοντο από το αρχοντικόν γένος που ήσκει ενιαυσίως την αρχήν. Μαζί με τους Χάονας εξεστράτευσαν και οι θεσπρωτοί, οι οποίοι ήσαν επίσης αβασίλευτοι. Δύναμις Μολοσσών και Ατιντάνων, εξ άλλου, ήτο υπό την αρχηγίαν του Σαβυλίνθου, επιτρόπου του βασιλέως Θαρύπου, ο οποίος ήτο ακόμη ανήλικος, και δύναμις Παραυαίων υπό την αρχηγίαν του βασιλέως Οροίδου. Μαζί με τους Παραυαίους εξεστράτευσαν και χίλιοι Ορέσται, των οποίων βασιλεύς ήτο ο Αντίοχος, ο οποίος είχεν εμπιστευθή την αρχηγίαν των εις τον Όροιδον. Και ο Περδίκκας είχε στείλει, εν αγνοία των Αθηναίων χιλίους Μακεδόνας, οι οποίοι όμως έφθασαν πολύ αργά. Με τον στρατόν αυτόν ήρχισεν ο Κνήμος την πορείαν του, χωρίς να περιμείνη τον στόλον που ανεμένετο από την Κόρινθον, και ενώ διήρχετο από το έδαφος του Αμφιλοχικού Άργους, ελεηλάτησε την Λιμναίαν, κώμην ατείχιστον. Ακολούθως έφθασαν εις το έδαφος του Στράτου, που είναι η σημαντικωτέρα πόλις της Ακαρνανίας, διότι επίστευαν ότι αν κυριεύσουν πτώτον αυτήν, η επίλοιπος Ακαρνανία ήθελεν ευκόλως προσχωρήσει προς αυτούς.

81. Οι Ακαρνάνες, όταν έμαθαν ότι όχι μόνον κατά ξηράν πολυάριθμος στρατός είχεν εισβάλει εις το έδαφός των, αλλά και κατά θάλασσαν ηπειλούντο από τον εχθρόν, ουδεμίαν κοινήν άμυναν ωργάνωσαν, αλλ' έκαστος περιωρίσθη εις την φρούρησιν του ιδικού του εδάφους, και συγχρόνως διεμήνυσαν προς τον Φορμίωνα να τους στείλη βοήθειαν. Ο Φορμίων όμως απήντησεν ότι δεν του επιτρέπεται να εγκαταλείψη απροστάτευτον την Ναύπακτον,εις εποχήν που επέκειτο ο έκπλους του εχθρικού στόλου από την Κόρινθον. Οι Πελοποννήσιοι και οι σύμμαχοί των, αφού διήρεσαν τον στρατόν εις τρεις φάλαγγας, εβάδιζαν εναντίον της πόλεως του Στράτου, δια να στρατοπεδεύσουν πλησίον της και αν δεν πείσουν τους κατοίκους κατόπιν διαπραγματεύσεων, αποπειραθούν την δια της βίας κατάληψιν του τείχους της. Και το κέντρον μεν κατείχαν οι Χάονες και λοιποί βάρβαροι, το δεξιόν αυτών οι Λευκάδιοι και οι Ανακτόριοι, και όσοι ήσαν μαζί με αυτούς, το αριστερόν δε ο Κνήμος με τους Πελοποννησίους και τους Αμπρακιώτας. Η μεταξύ των τριών αυτών φαλάγγων απόστασις ήτο πολύ μεγάλη και ενίοτε ούτε ημπορούσε να βλέπη η μία την άλλην. Και οι μεν Έλληνες εβάδιζαν με μεγάλην τάξιν και προσοχήν, έως ότου εστρατοπέδευσαν εις κατάλληλον τόπον, οι Χάονες όμως οι οποίοι όχι μόνον είχαν πεποίθησιν εις εαυτούς, αλλά και από τους άλλους ηπειρώτας των μερών εκείνων ανεγνωρίζοντο ως μαχιμώτατοι, δεν ανέστειλαν την πορείαν των, δια να εγκαταστήσουν στρατόπεδον, αλλά προήλασαν με μεγάλην ορμήν, συνοδευόμενοι και από τους, άλλους βαρβάρους, διότι ενόμισαν ότι θα κατελάμβαναν την πόλιν με τον πρώτον αλαλαγμόν της επιθέσεως και θα απεδίδετο εις αυτούς μόνους η όλη, δόξα του κατορθώματος. Αλλ' οι κάτοικοι του Στράτου τους είδαν την ώραν που επλησίαζαν, και επειδή εσκέφθησαν ότι εάν τους νικήσουν μεμονωμένους, οι Έλληνες δεν θα τους επετίθεντο πλέον με τον ίδιον ζήλον, έστησαν ενέδρας γύρω από την πόλιν και άμα επλησίασαν οι βάρβαροι, επέπεσαν εναντίον των, προελάσαντες από την πόλιν και εξορμήσαντες από τας ενέδρας των. Και επειδή επήλθε πανικός, αι εις νεκρούς απώλειαι των Χαόνων υπήρξαν μεγάλαι, και οι άλλοι βάρβαροι, άμα είδαν αυτούς υποκύπτοντας,

δεν αντέστησαν πλέον, αλλ’ ετράπησαν εις φυγήν. Ούτε η μία, ούτε η άλλη Ελληνική φάλαγξ αντελήφθη την μάχην, διότι οι βάρβαροι είχαν προχωρήσει πολύ και οι Έλληνες υπέθεταν ότι εβιάζονο δια να εξεύρουν τόπον στρατοπεδεύσεως. Όταν όμως οι βάρβαροι φεύγοντες έπεσαν επάνω των, όχι μόνον τους περιεσυνέλεξαν, αλλά και εσχημάτισαν εν κοινόν στρατόπεδον και έμειναν εκεί ησυχάζοντες διαρκούσης της ημέρας καθόσον οι Στράτιοι δεν επετέθησαν εναντίον των, λόγω του ότι αι ενισχύσεις των λοιπών Ακαρνάνων δεν είχαν φθάσει ακόμη. Εσφενδόνιζαν όμως αυτούς από μακράν και τους έφεραν εις μεγάλην αμηχανίαν, καθόσον δεν ημπορούσαν να κινήσουν χωρίς να φορούν θώρακα και ασπίδα, επειδή οι Ακαρνάνες θωρούνται επιτηδειότατοι σφεδονισταί.

82. Όταν ενύκτωσεν, ο Κνήμος απεσύρθη με τον στρατόν του εσπευσμένως προς τον ποταμόν Άναπον, που απείχεν ογδοήντα στάδια από την πόλιν του Στρατού, και την επιούσαν παρέλαβε τους νεκρούς του, ζητήσας προς τον σκοπόν τούτον βραχείαν ανακωχήν. Και επειδή οι Οινιάδαι, λόγω φιλίας, είχαν προσέλθει προς ενίσχυσιν του Κνήμου, απεσύρθη εις την πόλιν των, πριν φθάσουν αι αναμενόμεναι ενισχύσεις των Ακαρνάνων, και απ’ εκεί απήλθαν τα διάφορα αποσπάσματα εις τα ίδια. Οι Στράτιοι, εξ άλλου, έστησαν τρόπαιον δια την μάχην των εναντίον των βαρβάρων.

Ήττα του Πελοποννησιακού στόλου εις τον Πατραϊκόν κόλπον

83. Ο στόλος της Κορίνθου και των άλλων συμμάχων του Κορινθιακού κόλπου, ο οποίος ώφειλε να προσέλθη προς τον Κνήμον, δια να εμποδίζη τους Ακαρνάνας των παραλίων να σπεύσουν εις βοήθειαν των του εσωτερικού, δεν προσήλθεν, αλλ’ ηναγκάσθη, την ιδίαν περίπου ημέραν της μάχης του Στράτου, να συνάψη ναυμαχίαν προς την υπό τον Φορμίωνα μοίραν των είκοσι Αθηναϊκών πλοίων, η οποία εστάθμευεν εις την Ναύπακτον. Διότι ο Φορμίων, ενώ αυτοί έπλεαν κατά μήκος της νοτίας ακτής, δια να εξέλθουν από τον κόλπον, περιωρίζετο να επιτηρή τας κινήσεις των, διότι επροτίμα να τους επιτεθή εις την ανοικτήν θάλασσαν. Αλλ’ οι Κορίνθιοι και οι σύμμαχοί των έπλεαν, έχοντες εξωπλισμένον τον στόλον των όχι προς ναυμαχίαν, αλλά μάλλον δι’ επιχειρήσεις εναντίον των παραλίων της Ακαρνανίας, και ούτε εφαντάζοντο ότι οι Αθηναίοι με τα είκοσι πλοία των θα ετόλμων να ναυμαχήσουν προς τα σαράντα επτά ιδικά των. Επειδή, εν τούτοις, όχι μόνον εφόσον έπλεαν παρά την νοτίαν ακτήν, έβλεπαν αυτούς πλησίον της βορείας εις παράλληλον διεύθυνσιν αλλά και όταν εκ Πατρών της Αχαίας εζήτησαν να περάσουν προς την Ακαρνανίαν επί της απέναντι στερεάς, είδαν τους Αθηναίους πλέοντας εναντίον των εκ της Χαλκίδος και του ποταμού Ευήνου, καθόσον η προσπάθειά των να μη γίνουν αντιληπτοί, όταν ηγκυροβόλησαν εν καιρώ νυκτός εις τας Πάτρας, απέτυχε, μη δυνάμενοι πλέον να πράξουν άλλως, ηναγκάσθησαν να ναυμαχήσουν εις το μέσον του κόλπου των Πατρών. Ο στόλος των εδιοικείτο από τους στρατηγούς εκάστης πόλεως, όσαι είχαν μετάσχει εις την συγκρότησίν του, των Κορινθίων όμως ειδικώς στρατηγοί ήσαν ο Μαχάων, ο Ισοκράτης και ο Αγαθαρχίδας. Και οι μεν Πελοποννήσιοι παρέταξαν τα πλοία των με τας πρώρας προς τα έξω και τας πρύμνας προς τα έσω κατά τοιούτον τρόπον, ώστε να σχηματίζουν κύκλον όσον το δυνατόν μεγαλύτερον, αλλά με διαστήματα που καθίστων δύσκολον την διάσπασιν της παρατάξεώς των. Εντός του κύκλου αυτού παρέταξαν τα συνοδεύοντα τον στόλον ελαφρά σκάφη και πέντε πολεμικά, τα πλέον ταχύπλοα, δια να δύνανται ταύτα να εκπλέουν δια της συντομωτέρας οδού, προς βοήθειαν οιουδήποτε μέρους της παρατάξεως, κατά του οποίου θα επετίθετο τυχόν ο εχθρός.

84, Ο Αθηναϊκός στόλος, εις γραμμήν παραγωγής, έπλεε γύρω από τον Πελοποννησιακόν και διαρκώς όσον ημπορούσε πλησιέστερα προς αυτόν, παρέχων την εντύπωσιν ότι από στιγμής εις στιγμήν θα επιτεθή, και αναγκάζων τοιουτοτρόπως αυτόν να σμικρύνη ολοέν

τον κύκλον της παρατάξεώς του. Αι διαταγαί όμως του Φορμίωνος ώριζαν να μη γίνη καμμία επίθεσις, πριν δώση ο ίδιος το σύνθημα. Διότι ήλπιζεν ότι δεν θα ημπορέση ο εχθρικός στόλος να τηρήση την τάξιν του, όπως στρατός ξηράς, αλλ' ότι τα πλοία θα συνεκρούοντο προς άλληλα και τα ελαφρά σκάφη Θα επροκάλουν σύγχυσιν, εάν δε ο συνήθης εωθινός άνεμος, τον οποίον ανέμενε περιπλέων, ήθελε πνεύσει από τον κόλπον, δεν θα ημπορούσαν ούτε επί στιγμήν να συγκρατήσουν την παράταξιν, και όχι μόνον την ώραν αυτήν εθεώρει καταλληλοτέραν δια την επίθεσιν, αλλά και ενόμιζεν ότι απέκειτο εις την ελευθέραν διάθεσίν του να επιτεθή όταν ήθελε, λόγω της μεγαλυτέρας ευκινησίας των πλοίων. Όταν ήρχισε να πνέη ο άνεμος, η παράταξις των πλοίων, η οποία είχεν ήδη περιορισθή εις στενόν χώρον, ήρχισε να διασπάται υπό την επήρειαν του ανέμου και της επιπτώσεως συγχρόνως των ελαφρών σκαφών. Ούτω, τα πλοία επέπιπταν το ένα επάνω εις το άλλο, ενώ τα πληρώματα τα απώθουν με κοντούς, δια να τα διαχωρίσουν. Επειδή δε όχι μόνον εφωνάσκουν, αλλά και οδηγίας έδιδαν μεγαλοφώνος οι μεν προς τους δε, προς αποφυγήν της συγκρούσεως, και αλληλοϋβρίζοντο, δεν ημπορούσαν ν' ακούσουν ούτε τα παραγγέλματα των κυβερνητών, ούτε τους κελευστάς, και οι κωπηλάται, μη δυνάμενοι ως εκ της θαλασσοταραχής και της απειρίας των να χειρίζωνται τας κώπας, καθίστων τα πλοία έτι μάλλον ακυβέρνητα. Ο Φορμίων, θεωρήσας ότι ήλθε πλέον η κατάλληλος στιγμή, έδωσε το σήμα της επιθέσεως. Οι Αθηναίοι τότε επέπεσαν, και πρώτον μεν κατεβύθισαν μίαν από τας ναυαρχίδας, έπειτα δε, οπουδήποτε επετίθεντο κατά των εχθρικών πλοίων, επέφεραν πανωλεθρίαν, και περιήγαγαν αυτά εις τοιαύτην θέσιν, ώστε κανεις, ως εκ της συγχύσεως, δεν εσκέπτοντο περί αντιστάσεως, Αλλ' άλλοι έφευγαν προς τας Πάτρας και την Δύμην της Αχαΐας. Οι Αθηναίοι, καταδιώκοντες, συνέλαβαν δώδεκα πολεμικά σκάφη και παραλαβόντες το πλείστον των πληρωμάτων επί των ιδικών των πλοίων, απέπλευσαν προς το Μολύκρειον. Αφού δε έστησαν τρόπαιον εις το Ρίον και αφιέρωσαν εν από τα κυρευθέντα πολεμικά σκάφη εις τον Ποσειδώνα, επέστρεψαν εις Ναύπακτον. Και οι Πελοποννήσιοι, με το υπόλοιπον του στόλου των, έπλευσαν ευθύς εκ Δύμης και Πατρών παραλιακώς εις την Κυλλήνην, επίνειον των Ηλείων. Μετά την μάχην του Στράτου, ήλθεν εις την Κυλλήνην και ο Κνήμος από την Λευκάδα με τον στόλον, ο οποίος έπρεπε να είχεν ενωθή με τον εκ Κορίνθου.

Οι αντίπαλοι στόλοι παρά το Ρίον και τον Αντίρριον

85. Αλλά και οι Λακεδαιμόνιοι έστειλαν εις τον στόλον του Κνήμου συμβούλους τον Τιμοκράτη, τον Βρασίδαν και τον Λυκόφρονα, με την εντολήν να ετοιμάσουν καλύτερα νέαν ναυμαχίαν και να μη ανέχωνται να τους αποκλείη ολιγάριθμος στόλος από τας θαλασσίας συγκοινωνίας. Διότι ένεκα του γεγονότος ιδίως, ότι δια πρώτην φοράν, κατά την διάρκειαν του παρόντος πολέμου, ελάμβαναν πείραν ναυμαχίας, η έκβασίς της εφαίνετο εις αυτούς ανεξήγητος, και δεν ενόμιζαν ότι ο στόλος των ήτο πραγματικώς τόσον κατώτερος του εχθρικού, αλλ' επίστευαν μάλλον ότι είχεν επιδειχθή κάποια νοθρώτης, καθόσον δεν ελάμβαναν υπ' όψιν την μακράν πείραν των Αθηναίων, εν συγκρίσει προς την ιδικήν των ολιγοχρόνιον εξάσκησιν. Ως εκ τούτου, υπό την επιρροήν του πάθους, ενήργησαν την αποστολήν των συμβούλων, οι οποίοι, μετά την άφιξίν των, από κοινού μετά του Κνήμου, όχι μόνον έστειλαν αγγελιαφόρους εις τας συμμάχους πόλεις, παραγγέλλοντες ν' αποστείλουν και άλλα πλοία, αλλά και τα προϋπάρχοντα εξώπλιζαν προς ναυμαχίαν. Αλλά και ο Φορμίων έστειλεν αγγελιαφόρους εις τας Αθήνας, δια να αναγγείλουν την νίκην και συγχρόνως ανακοινώσουν τας ετοιμασίας του εχθρού, και εζήτει να του στείλουν εσπευσμένως όσον το δυνατόν περισσότερα πλοία, καθόσον από ημέραν εις ημέραν ανεμένετο διαρκώς νέα ναυμαχία. Οι Αθηναίοι απέστειλαν προς αυτόν μοίραν

από είκοσι πλοία, αλλά διέταξαν τον μοίραρχον να καταπλεύση πρώτον εις Κρήτην. Διότι ο Νικίας, Κρητικός από την Γόρτυνα, ο οποίος ήτο πρόξενός των, τους έπεισε να στείλουν στόλον κατά της Κυδωνίας, πόλεως εχθρικής, υποσχόμενος να την φέρη με το μέρος των. Πράγματι όμως τους εξώθησε, χαριζόμενος εις τους Πολιχνίτας, γείτονας των Κυδωνιατών. Τοιουτοτρόπως, ο διοικητής της μοίρας, παραλαβών τα πλοία έσπευσεν εις Κρήτην, όπου ήρχισε μαζί με τους Πολιχνίτας να ερημώνη την χώραν των Κυδωνιατών, και συγχρόνως ένεκα αντιξόων ανέμων και κακοκαιρίας έχασεν όχι ολίγον καιρόν.

86. Εν τω μεταξύ, ενώ οι Αθηναίοι έχαναν τον καιρόν των εις την Κρήτην, οι Πελοποννήσιοι, που είχαν συγκεντρωθή εις την Κυλλήνην, έτοιμοι δια νέαν ναυμαχίαν, ήλθαν, παραπλέοντες την ακτήν, εις το Πάνορμον της Αχαΐας, όπου ο κατά ξηράν στρατός των είχεν έλθει προς υποστήριξίν των. Και ο Φορμίων, εξ άλλου, παραπλέων την ακτήν, ήλθεν εις το Ρίον το Μολυκρικόν και ηγκυροβόλησεν έξωθεν αυτού με τα είκοσι πλοία, με τα οποία είχε ναυμαχήσει προηγουμένως. Το εν λόγω Ρίον ήτο φιλικόν προς τους Αθηναίους, απέναντι δε αυτού το άλλο Ρίον, και η μεταξύ των δύο απόστασις, η οποία αποτελεί το στόμιον του Κορινθιακού κόλπου, είναι επτά περίπου θαλάσσια στάδια. Όταν οι Πελοποννήσιοι είδαν τους Αθηναίους προσορμισθέντας εις το Μολυκρικόν Ρίον, προσωρμίσθησαν και αυτοί με εβδομήντα πλοία πλησίον του άλλου Ρίου, του Αχαϊκού, το οποίον δεν απέχει πολύ του Πανόρμου, όπου ευρίσκετο ο πεζός στρατός των. Και επί εξ μεν ή επτά ημέρας έμειναν ηγκυροβολημένοι, οι μεν απέναντι των δε, ασκούμενοι και παρασκευαζόμενοι δια την ναυμαχίαν, αποφασισμένοι, οι μεν Πελοποννήσιοι να μην εξέλθουν έξω των Ρίων εις την ανοικτήν θάλασσαν, διότι εφοβούντο επανάληψιν της προηγουμένης συμφοράς, οι δε Αθηναίοι να μη πλεύσουν εντός των στενών, φρονούντες ότι η εις στενόν χώρον ναυμαχία ήτο προς το συμφέρον του εχθρού. Τέλος ο Κνήμος, ο Βρασίδας και οι άλλοι Πελοποννήσιοι στρατηγοί, θέλοντες να επισπεύσουν την ναυμαχίαν πριν έλθουν και προς τους Αθηναίους ενισχύσεις, συνεκάλεσαν πρώτον τους στρατιώτας, και βλέποντες ότι οι περισσότεροι ήσαν φοβισμένοι, ένεκα της προηγουμένης ήττης, και απρόθυμοι δια νέαν μάχην, τους ενεθάρρυναν με τους επομένους περίπου λόγους :

Λόγος των Πελοποννησίων ηγετών προς τους άνδρας των

87. «Το συμπέρασμα, Πελοποννήσιοι, το οποίον συνάγουν από την πρόσφατον ναυμαχίαν όσοι τυχόν από σας, ένεκα αυτής, φοβούνται δια την μέλλουσαν, δεν είναι καθόλου δικαιολογημένον. Διότι όχι μόνον η ετοιμασία μας δια την ναυμαχίαν εκείνην ήτο ατελής, όπως γνωρίζετε, και επλέαμεν όχι προς ναυμαχίαν, αλλά μάλλον δι' επιχείρησες κατά των παραλίων, αλλά συνέβη και η τύχη να δείξη μεγάλην εναντίον μας καταδρομήν, και, ίσως και η απειρία, λόγω του ότι δια πρώτην φοράν, κατά την διάρκειαν του παρόντος πολέμου, εναυμαχούμεν, έγινεν εν μέρει αιτία της αποτυχίας μας. Ώστε η ήττα μας δεν υπήρξεν αποτέλεσμα δειλίας, ουδέ είναι ορθόν το φρόνημα, το οποίον δεν δύναται να καταβάλη η βία, και το οποίον έχει εν εαυτώ την δύναμιν ν' αψηφά τον κίνδυνον, να αμβλύνεται και να εξασθενή από τυχαίας περιστάσεις. Όφείλετε τουναντίον να θεωρήσετε ότι ημπορούν μεν οι άνθρωποι να υφίστανται ενίοτε αποτυχίας, ένεκα των περιπετειών της τύχης,αλλ' ότι όσοι έχουν γενναίον το φρόνημα οφείλουν εις κάθε περίστασιν να δεικνύωνται ανδρείοι, και εφόσον είναι τοιούτοι, δεν ημπορούν, επικαλούμενοι την απειρίαν των, να δικαιολογηθούν, διότι εις ωρισμένην περίστασιν εδείχθησαν δειλοί. Άλλωστε, η υπό έποψιν πείρας καθυστέρησίς σας είναι μικροτέρα από την υπεροχήν σας υπό την έποψιν θάρρους. Ενώ η εμπειρία των εχθρών, την οποίαν κυρίως φοβείσθε, εάν μεν συνδυάζεται με ανδρείαν, θα επιτρέψη κατά την ώραν του κινδύνου να ενθυμηθούν ούτοι και εφαρμόσουν τα διδάγματά της, χωρίς όμως ευψυχίαν, καμμία τέχνη δεν αρκεί απέναντι

των κινδύνων. Διότι ο φόβος εκπτοεί την μνήμην, η δε τέχνη άνευ θάρρους είναι άχρηστος. Οφείλετε δια τούτο ν' αντιτάξετε προς την μεγαλυτέραν εμπειρίαν των την μεγαλυτέραν τόλμην σας, προς δε τον φόβον σας δια την προηγουμένην ήτταν το γεγονός ότι ετύχατε τότε απαράσκευοι. Έχετε, άλλωστε, το διπλούν πλεονέκτημα, και ότι υπερτερείτε πολύ κατά τον αριθμόν των πλοίων, και ότι θα ναυμαχήσετε πλησίον των παραλίων σας, υποστηριζόμενοι από το πεζικόν. Και η νίκη ως επί το πλείστον ανήκει εις τους περισσοτέρους και καλλίτερον προετοιμασμένους. Ώστε ούτε μίαν καν πιθανήν αιτίαν αποτυχίας ημποροῦμεν να εύρωμεν. Και αυτά τα προηγούμενα σφάλματά μας αποτελούν πρόσθετον πλεονέκτημα, διότι θα μας χρησιμεύσουν ως μάθημα. Μετά θάρρους λοιπόν, και πηδαλιούχοι και κωπηλάται, ας εκτελή έκαστος το καθ' εαυτόν τα παραγγελλόμενα και ας μη εγκαταλείπη την θέσιν, εις την οποίαν ήθελε ταχθή. Την επίθεσιν άλλωστε θα παρασκευάσωμεν εξ ίσου καλώς, όσον και οι προηγούμενοι αρχηγοί, και δεν θα δώσωμεν εις κανένα πρόφασιν να δειχθή δειλός. Αλλ' εάν παρ' όλα ταύτα θελήση τυχόν κανεις να δειχθή τοιούτος, θα υποστή την πρέπουσαν τιμωρίαν, ενώ οι, ανδρείοι θα τιμηθούν με τας αμοιβάς που αρμόζουν εις την γενναιότητα.»

Ενθαρρυντικός λόγος του Φορμίωνος προς τους άνδρας του Αθηναϊκού στόλου

88. Με τοιούτους λόγους, οι αρχηγοί των Πελοποννησίων ενεθάρρυναν αυτούς. Αλλ' ο Φορμίων, φοβούμενος και αυτός την αποθάρρυνσιν των ανδρών του, και μανθάνων ότι συνήρχοντο ιδιαιτέρως κατά ομάδας και ωμίλουν μετά φόβου περί του μεγάλου αριθμού των εχθρικών πλοίων, απεφάσισε να τους συγκεντρώση και τους ενθαρρύνη δια καταλλήλου προς την περίστασιν ομιλίας. Διότι και προηγουμένως, παρασκεύαζων τα πνεύματα, έλεγε προς αυτούς πολλάκις, ότι δεν υπήρχεν αριθμός πλοίων τόσον μεγάλος δι' αυτούς, τον οποίον, επερχόμενον εναντίον των, να μην ώφειλαν ν' αντιμετωπίσουν, και προ πολλού ήτο σχηματισμένη μεταξύ των στρατιωτών του η πεποίθησις ότι, όντες Αθηναίοι, οφείλουν να μην υποχωρούν ενώπιον οιουδήποτε πλήθους Πελοποννησιακών πλοίων. Και τότε, αντιλαμβανόμενος αυτούς αποθαρρυμένους από ό,τι έβλεπον εμπρός εις τα μάτια τους, και θέλων να τους υπενθυμίση την εμπιστοσύνην, την οποίαν οι ίδιοι είχαν προηγουμένως, τους ωμίλησεν ως εξής περίπου :

89. «Στρατιώται, σας συνεκάλεσα, διότι βλέπω ότι είσθε τρομαγμένοι από την αριθμητικήν υπεροχήν του εχθρού, και διότι δεν επερίμενα να καταλαμβάνεσθε από αποθάρρυνσιν δια πράγματα, τα οποία δεν είναι φοβερά. Καθόσον πρώτον μεν οι Πελοποννήσιοι, ακριβώς διότι ενικήθησαν προηγουμένως, και διότι ούτε οι ίδιοι φαντάζονται ότι είναι ισόπαλοι με ημάς, παρεσκεύασαν τον μεγάλον αυτόν και δυσανάλογον αριθμόν πλοίων. Έπειτα δε το θάρρος των, εις το οποίον κυρίως στηρίζονται, επερχόμενοι εναντίον μας, ως να ήτο ειδικόν προνόμιόν των το να είναι ανδρείοι, εις τίποτε άλλο δεν στηρίζεται παρά εις τας επιτυχίας, τας οποίας η εμπειρία των εις τον κατά ξηράν πόλεμον δίδει συνήθως εις αυτούς, και πιστεύουν, ως εκ τούτου, ότι αυτή θα τους δώση ομοίαν επιτυχίαν και κατά θάλασσαν. Αλλά το πλεονέκτημα τούτο, και εάν ακόμη ανήκη εις εκείνους κατά ξηράν, θα είναι δικαίως με το μέρος μας σήμερον, όπου πρόκειται περί αγώνος κατά θάλασσαν αφού υπό έποψιν μεν γενναιότητος ουδαμώς υπερέχουν, επί τη βάσει όμως της ιδιαιτέρας εμπειρίας μας και της ιδικής των, ημείς έχομεν περισσοτέρους λόγους να είμεθα θαρραλέοι. Και τέλος επειδή οι Λακεδαιμόνιοι εξασκούν την αρχηγίαν επί των συμμάχων των, χάριν της ιδίας των δόξης, οι περισσότεροι από τους τελευταίους σύρονται εις την μάχην παρά την θέλησίν των, διότι εκουσίως δεν θα επεχείρουν ποτέ, μετά την αποφασιστικήν ήτταν των, να συνάψουν και νέαν ναυμαχίαν. Επομένως, δεν έχετε λόγον

να φοβηθήτε την τόλμην των. Τουναντίον, σεις εμπνέετε εις αυτούς μεγαλύτερον φόβον και περισσότερον δικαιολογημένον, και διότι τους ενικήσατε εις την προηγουμένην ναυμαχίαν, και διότι πιστεύουν, ότι δεν θ' αντετάσσεσθε εναντίον των, εάν δεν επροβλέπατε ότι θα κατορθώσετε κάτι ανάλογον προς την ασυγκράτητον τόλμην, με την οποίαν αντιμετωπίζετε τόσον ανωτέρας δυνάμεις. Διότι οι περισσότεροι άνθρωποι, όπως οι Πελοποννήσιοι τώρα, δεν αντιμετωπίζουν τους εχθρούς των παρά με ισοπάλους ή μεγαλυτέρας δυνάμεις, καθόσον εμπιστεύονται περισσότερον εις την υλικήν δύναμιν, παρά εις το θάρρος των. Ενώ όσοι αντιμετωπίζουν αυτούς με πολύ μικροτέρας δυνάμεις, χωρίς εξ άλλου να είναι ηναγκασμένοι προς τούτο, σημαίνει ότι έχουν μέσα των αποφασιστικότητα ακατάβλητον. Όλα αυτά συλλογιζόμενοι οι Πελοποννήσιοι, κατήντησαν να μας φοβούνται περισσότερον δια το απροσδόκητον της αποφάσεώς μας να τους αντιμετωπίσωμεν με μικροτέρας δυνάμεις, παρ' όσον θα μας εφοβούντο, εάν τους αντιμετωπίζαμεν με δυνάμεις αναλόγους προς τας ιδικάς των. Και πολλοί στρατοί μέχρι τούδε ενικήθησαν από ολιγωτέρους ένεκα απειρίας, μερικοί δε και ένεκα ατολμίας, Αλλ' ούτε δια το εν, ούτε δια το άλλο ελάττωμα ημπορούμεν να κατηγορηθώμεν ημείς σήμερον. Ως προς την μάχην, εξ άλλου, θα κάμω ό,τι ημπορώ δια ν' αποφύγω να συνάψω αυτήν εντός του κόλπου, ούτε καν θα εισπλεύσω εντός αυτού. Καθόσον αντιλαμβάνομαι ότι ο στενός χώρος δεν αποτελεί πλεονέκτημα δια στόλον ολίγων πλοίων ευκινήτων και εχόντων έμπειρα πληρώματα, όταν αντιμετωπίζουν μεγαλύτερον αριθμόν πλοίων ατέχνως χειριζομένων. Διότι εφόσον δεν βλέπει κανείς τα εχθρικά πλοία από ικανήν απόστασιν, ούτε να επιτεθή δια του εμβόλου, όπως έπρεπε, ημπορεί, ούτε πιεζόμενος να υποχωρήση την κατάλληλον στιγμήν. Ούτε είναι δυναταί διασπάσεις της εχθρικής παρατάξεως και επαναστροφαί, αι οποίαι αποτελούν χειρισμούς αρμόζοντας εις ευκίνητα πλοία, αλλά κατ' ανάγκην η ναυμαχία αποβαίνει πεζομαχία, και εις τοιαύτην περίπτωσιν τα περισσότερα πλοία επικρατούν. Περί τούτων λοιπόν εγώ θα προνοήσω με πάσαν επιμέλειαν. Ιδικόν σας καθήκον είναι όχι μόνον να μένετε εις καλήν τάξιν πλησίον των πλοίων, έχοντες διαρκώς εστραμένην την προσοχήν προς τα παραγγέλματα, τόσω μάλλον καθόσον ο εχθρός σταθμεύει εις μικράν απόστασιν, αλλά και κατά την διάρκειαν της μάχης να εκτιμάτε περισσότερον από κάθε άλλο την τάξιν και την σιωπήν, αι οποίαι είναι γενικώς ωφέλιμοι εις τον πόλεμον και προ πάντων τον κατά θάλασσαν, και ν' αποκρούετε τον εχθρόν κατά τρόπον αντάξον των προηγουμένων κατορθωμάτων σας. Διεξάγετε αγώνα μεγάλης σπουδαιότητος. Πρόκειται ή να διαλύσετε τας ελπίδας, τας οποίας οι Πελοποννήσιοι αρχίζουν να στηρίζουν εις το ναυτικόν των, ή να καταστήσετε δια τους Αθηναίους εγγύτερον τον φόβον του να χάσουν την κυριαρχίαν της θαλάσσης. Σας υπενθυμίζω δε και πάλιν ότι ενικήσατε ήδη τους περισσοτέρους απ' αυτούς. Οι άνθρωποι, άλλωστε, όσοι υπέστησαν ήτταν, δεν συνηθίζουν ν' αντιμετωπίζουν τους άλλους κινδύνους με το ίδιον θάρρος.»

Περιγραφή της ναυμαχίας

90. Τοιαύτας προτροπάς απηύθυνε και ο Φορμίων εις τους άνδρας του. Οι Πελοποννήσιοι, οι οποίοι ήσαν ηγκυροβολημένοι με τα νώτα στηριζόμενα επί της παραλίας των, εις φάλαγγα βάθους τεσσάρων πλοίων, βλέποντες ότι οι Αθηναίοι δεν εισήρχοντο εντός του κόλπου και των στενών, και θέλοντες να τους παρασύρουν εκεί και άκοντας, εξέπλευσαν λίαν πρωΐ διευθυνόμενοι εις το εσωτερικόν του κόλπου, αφού έστρεψαν μέτωπον προς τα δεξιά, ούτως ώστε το τέως δεξιόν των κέρας κατείχεν ήδη την πρωτοπορίαν. Εις την πρωτοπορίαν αυτήν έταξαν είκοσι πλοία, τα πλέον ταχύπλοα, όπως εις περίστασιν, κατά την οποίαν ο Φορμίων ήθελεν τυχόν υποθέσει ότι πλέουν κατά της Ναυπάκτου, και ήθελε

σπεύσει και αυτός πλέων παρά την ακτήν κατά την ιδίαν διεύθυνσιν, προς υπεράσπισίν της, μη δυνηθούν οι Αθηναίοι να διαφύγουν την επίθεσν του στόλου των Πελοποννησίων δια της υπερφαλαγγίσεως του δεξιού κέρατος αυτού, αλλά τούτο αποκόψη εκείνους. Ο Φορμίων, τωόντι, ως είδεν αυτούς εκκινούντας, εφοβήθη, καθώς εκείνοι είχαν προΐδει, δια την ασφάλειαν της Ναυπάκτου, η οποία ήτο αφύλακτος, και παρά την θέλησίν του επεβίβασε εσπευσμένως τα πληρώματα και έπλεε παρά την ακτήν, ενώ ο πεζός στρατός των Μεσσηνίων ηκολούθει και αυτός, έτοιμος προς βοήθειαν. Όταν είδαν οι Πελοποννήσιοι ότι οι Αθηναίοι παρέπλεαν παρά την ακτήν εις γραμμήν παραγωγής, και ότι ήσαν ήδη εντός του κόλπου και πολύ πλησίον της ξηράς, πράγμα το οποίον ακριβώς επεδίωκαν, μόλις εδόθη το σχετικόν σήμα, έστρεψαν όλοι μέτωπον προς τ' αριστερά και έπλεαν εναντίον των Αθηναίων, όσον ταχύτερον ημπορούσε έκαστος, ελπίζοντες ν' αποκόψουν όλον τον στόλον των. Ένδεκα εν τούτοις από τα πλοία του στόλου αυτού, τα οποία έπλεαν επί κεφαλής των άλλων, κατώρθωσαν να διαφύγουν το δεξιόν κέρας των Πελοποννησίων και την επίθεσιν του νέου μετώπου των, και έπλευσαν προς το πλατύτερον μέρος του κόλπου. Αλλά τα επίλοιπα επρόλαβαν οι Πελοποννήσιοι, και όχι μόνον τα έσπρωξαν προς την ξηράν, ενώ προσεπάθουν να διαφύγουν, αλλά και τα ηχρήστεσαν και εφόνευσαν τους αποτελούντας τα πληρώματα, όσοι τυχόν δεν επρόλαβαν να φθάσουν εις την ξηράν κολυμβώντες, εκτός δ' ενός πλοίου, το οποίον οι Πελοποννήσιοι είχαν ήδη κυριεύσει προηγουμένως αύτανδρον, προσέδεσαν μερικά άλλα εις τα ιδικά των και τα ερρυμούλκησαν κενά πληρωμάτων. Αλλ' οι Μεσσήνιοι, οι οποίοι είχαν σπεύσει εις βοήθειαν, εισώρμησαν ένοπλοι εις την θάλασσαν, κατώρθωσαν ν' ανέλθουν εις μερικά απ' αυτά, και διεξάγοντες αγώνα από καταστρωμάτων, τ' ανέκτησαν ενώ ήδη ερρυμουλκούντο.

91. Εις το μέρος λοιπόν τούτο της μάχης οι Πελοποννήσιοι ήσαν νικηταί και είχαν προξενήσει σοβαράς ζημίας εις τα Αθηναϊκά πλοία. Τα είκοσι, εξ άλλου, ταχύπλοα σκάφη του δεξιού κέρατος κατεδίωξαν τα ένδεκα Αθηναϊκά, τα οποία είχαν διαφύγει προς το πλατύτερο μέρος του κόλπου, όταν οι Πελοποννήσιοι, έκαμαν την αιφνιδίαν στροφήν. Τα Αθηναϊκά αυτά πλοία, πλην ενός, επρόλαβαν και κατέφυγαν εις την Ναύπακτον, όπου εσταμάτησαν απέναντι του ναού του Απόλλωνος, με την πρώραν προς τα έξω, και ητοιμάζοντο ν' αμυνθούν, εάν ο εχθρός εστρέφετο προς την ξηράν, δια να επιτεθή κατ' αυτών. Οι Πελοποννήσιοι έφθασαν πράγματι μετ' ολίγον, παιανίζοντες ενώ έπλεαν, ως να είχαν ήδη νικήσει, και εν πλοίον των Λευκαδίων, το οποίον προηγείτο πολύ από τον επίλοιπον στόλον, κατεδίωκε το καθυστερήσαν Αθηναϊκόν πλοίον. Αλλ' εις ικανήν από την Ναύπακτον απόστασιν έτυχεν αγκυροβολημένον εμπορικόν σκάφος, περί το οποίον επρόλαβε το Αθηναϊκόν να ενεργήση τον χειρισμόν του περίπλου, προσβάλη εις την πλευράν το καταδιώκον αυτό Λευκάδιον πλοίον και το καταβυθίση. Ως εκ του απροσδοκήτου και εκπληκτικού αυτού γεγονότος, οι Πελοποννήσιοι κατελήφθησαν από φόβον, και επειδή συγχρόνως η κατά του Αθηναϊκού στόλου καταδίωξίς των εγίνετο άνευ τάξεως πλέον, ως εκ του αισθήματος ασφαλείας, το οποίον τους έδιδεν η νίκη, αλλά μεν από τα πλοία στηρίξαντα τας κώπας των κατεβασμένας εντός της θαλάσσης, εσταμάτησαν την πορείαν των, περιμένοντες το κύριον τμήμα του στόλου των, πράγμα το οποίον ήτο σοβαρόν σφάλμα, διότι έδιδεν εις τον εχθρόν ευκαιρίαν αντεπιθέσεως εκ μικράς αποστάσεως, άλλα δε πάλιν, ένεκα αγνοίας του μέρους, εξώκειλαν εις ρηχά νερά.

92. Εις το θέαμα τούτο, οι Αθηναίοι εμπνευσθέντες από θάρρος, μόλις εδόθη το σχετικόν παράγγελμα, ώρμησαν όλοι συγχρόνως αλαλάζοντες εναντίον των. Αλλ' ο Πελοποννησιακός στόλος, ένεκα των σφαλμάτων, εις τα οποία υπέπεσε, και της αταξίας, εις την οποίαν ευρίσκετο την στιγμήν εκείνην, μετά βραχείαν αντίστασιν, ετράπη εις φυγήν

προς το Πάνορμον, από όπου είχεν εκπλεύσει. Οι Αθηναίοι τους κατεδίωξαν και όχι μόνον συνέλαβαν τα πλησιέστερα εχθρικά πλοία, εξ τον αριθμόν, αλλ' ανέκτησαν και τα ιδικά των σκάφη, όσα είχε ρυμουλκήσει ο εχθρός, αφού τα ηχρήστευσεν αρχικώς, πλησίον της ακτής. Από τα πληρώματα δε των εχθρικών πλοίων άλλους εφόνευσαν και άλλους ηχμαλώτισαν. Ο Λακεδαιμόνιο Τιμοκράτης, ο οποίος επέβαινεν επί του Λευκαδίου πλοίου που εβυθίσθη πλησίον του εμπορικού, ως είδε την καταστροφήν του πλοίου του, ηυτοκτόνησε, και το σώμα του εξεβράσθη εις τον λιμένα της Ναυπάκτου. Επιστρέψαντες οι Αθηναίοι, έστησαν τρόπαιον εις το μέρος, από το οποίον εκκινήσαντες ενίκησαν, και συνέλεξαν τους νεκρούς και τα ναυάγια μαζύ με τους ναυαγούς που ήσαν πλησίον της ακτής των, και παρεχώρησαν βραχείαν ανακωχήν εις τους εχθρούς, δια να παραλάβουν τους νεκρούς των. Αλλά και οι Πελοποννήσιοι έστησαν τρόπαιον δια την ήτταν των εχθρικών πλοίων που είχαν αχρηστεύσει πλησίον της ξηράς, και το πλοίον που είχαν συλλάβει ετοποθέτησαν ως αφιέρωμα εις το Αχαϊκόν Ρίον, πλησίον του τροπαίου. Μετά ταύτα όμως, φοβούμενοι τας ενισχύσεις που επεριμένοντο από τας Αθήνας, εισέπλευσαν όλοι, εκτός των Λευκαδίων, εν καιρώ νυκτός, εις τον Κορινθιακόν κόλπον, κατευθυνόμενοι προς την Κόρινθον. Και ολίγον μετά την αναχώρησιν του Πελοποννησιακού στόλου, έφθασεν εκ Κρήτης εις την Ναύπακτον η μοίρα των είκοσι Αθηναϊκών πλοίων, τα οποία έπρεπε να προσέλθουν προς ενίσχυ σιν του Φορμίωνος προ της μάχης. Και με τα γεγονότα αυτά ετελείωσε το θέρος.

Σχέδιον των Πελοποννησίων να καταλάβουν τον Πειραιά

93. Μετά την επιστροφήν του στόλου εις τον Κορινθιακόν κόλπον, ο Κνήμος, ο Βρασίδας, και οι λοιποί αρχηγοί των Πελοποννησίων ήθελαν, κατ' εισήγησιν των Μεγαρέων, πριν προβούν εις αποστράτευσιν αυτού, να επιχειρήσουν κατά τας αρχάς του χειμώνος την κατάληψιν του Πειραιώς, του λιμένος των Αθηναίων,ο οποίος ήτο αφύλακτος και άκλειστος, πολύ φυσικά άλλωστε ως εκ της κατά θάλασσαν μεγάλης υπεροχής των Αθηναίων. Και εσχεδίαζαν ότι έκαστος ναύτης, φέρων την κώπην του, το υπηρέσιον και τον τροπωτήρα, θα μετέβαινε δια ξηράς από την Κόρινθον εις την προς τας Αθήνας θάλασσαν, και αφού δι' εσπευσμένης πορείας έφθαναν εις τα Μέγαρα και καθείλκυαν από την Νίσαιαν, τον πολεμικόν λιμένα των Μεγάρων, σαράντα πλοία που ευρίσκοντο εκεί, θα έπλεαν κατ' ευθείαν εναντίον του Πειραιώς. Καθόσον ούτε ναυτική δύναμις εστάθμευεν εντός αυτού προς προστασίαν, ούτε καμμία ανησυχία υπήρχε μήπως ο εχθρός επιτεθή ποτέ δια θαλάσσης, κατά τοιούτον αιφνίδιον τρόπον, διότι ούτε φανεράν επίθεσιν ηδύνατο να τολμήση, ούτε ήτο δυνατόν, εάν εσχεδίαζε μυστικήν τοιαύτην, να μη το αντιληφθούν εγκαίρως οι Αθηναίοι. Τωόντι, μόλις απεφασίσθη οριστικώς το σχέδιον τούτο, οι Πελοποννήσιοι ανεχώρησαν δια τα Μέγαρα, και φθάσαντες εν καιρώ νυκτός και καθελκύσαντες τα πλοία από την Νίσαιαν, απέπλευσαν, διευθυνόμενοι όμως όχι κατά του Πειραιως πλέον, όπως αρχικώς εσχεδίαζαν, διότι εθεώρησαν τον κίνδυνον πολύ μεγάλον (και διότι, ως λέγεται, κάποιος άνεμος τους ημπόδισε), αλλά κατά του ακρωτηρίου της Σαλαμίνος, το οποίον βλέπει προς τα Μέγαρα, όπου υπήρχε φρούριον και μοίρα τριών πλοίων δια να παρεμποδίζη αυστηρώς τον είσπλουν και έκπλουν του λιμένος των Μεγάρων. Επετέθησαν λοιπόν κατά του φρουρίου αυτού, καθείλκυσαν και ερρυμούλκησαν τας τριήρεις, κενάς πληρωμάτων, και επεδόθησαν εις λεηλασίαν της λοιπής Σαλαμίνος, της οποίας οι κάτοικοι δεν επερίμεναν τοιαύτην επίθεσιν.

94. Πυρσοί τότε υψώθησαν δια να μεταδώσουν την είδησιν της εχθρικής επιδρομής εις τας Αθήνας, όπου επήλθε κατάπληξις μεγαλυτέρα από κάθε άλλην κατά τον πόλεμον. Διότι οι κάτοικοι της πόλεως ενόμισαν ότι είχαν ήδη εισπλεύσει εις τον Πειραιά οι εχθροί, και οι του Πειραιώς, ότι η Σαλαμίς είχεν ήδη κυριευθή και ότι από στιγμής εις στιγμήν θα

εισέπλεαν εις τον λιμένα των, πράγμα πού ημπορούσε ευκόλως να είχε συμβή, εάν ο εχθρός ήθελε πραγματικώς να ενεργήση αποφασιστικώς, και ούτε θα τον ημπόδιζεν ο άνεμος. Αλλά μόλις εξημέρωσεν, οι Αθηναίοι έσπευσαν εις βοήθειαν του Πειραιώς πανστρατιά, καθείλκυσαν τα πλοία, και επιβιβασθέντες επ’ αυτών με θορυβώδη σπουδήν, έπλεαν προς την Σαλαμίνα, ενώ εις τον στρατόν της ξηράς ανετέθη η φρούρησις του Πειραιώς. Οι Πελοποννήσιοι είχαν ήδη επιδράμει το μεγαλύτερον μέρος της Σαλαμίνος, όταν, αντιληφθέντες τους Αθηναίους σπεύδοντας εις βοήθειαν αυτής παρέλαβαν τους αιχμαλώτους, την λείαν, και τα τρία πλοία που είχαν πάρει από το φρούριον Βούδορον, και απέπλευσαν εσπευσμένως εις Νίσαιαν. Εν μέρει, άλλωστε, ενέπνεεν εις αυτούς ανησυχίαν και το περιστατικόν ότι τα πλοία των, καθελκυσθέντα μετά πάροδον μακρού χρόνου, δεν ήσαν στεγανά. Φθάσαντες δε εις τα Μέγαρα, επέστρεψαν πεζή εις Κόρινθον. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, μη προλαβόντες αυτούς εις την Σαλαμίνα, απέπλευσαν και αυτοί εις τα ίδια, και μετά το επεισόδιον τούτο, εφρούρουν του λοιπού επιμελέστερον τον Πειραιά, όχι μόνον δια του κλεισίματος των λιμένων, αλλά και δια της εφαρμογής άλλων προφυλακτικών μέτρων.

Ο Σιτάλκης και το Θρακικόν του βασίλειον. Η Μακεδονία

95. Εις τον ίδιον περίπου καιρόν, κατά τας αρχάς του νέου χειμώνος, ο Οδρύσης Σιτάλκης, υιός του Τήρεω, βασιλεύς των Θρακών, εξεστράτευσεν εναντίον του Περδίκκα, υιού του Αλεξάνδρου, βασιλέως της Μακεδονίας, και των πόλεων της Χαλκιδικής, επιθυμών να επιβάλη την εκτέλεσιν μιας υποσχέσεως και να εκτελέση ο ίδιος μίαν άλλην. Διότι αφ’ ενός μεν ο Περδίκκας, ο οποίος ευρισκόμενος εις τας αρχάς του πολέμου εις πολύ δύσκολον θέσιν, είχε δώσει υποσχέσεις προς τον Σιτάλκην, υπό τον όρον, ότι ο τελευταίος θα τον συνεφιλίωνε με τους Αθηναίους, και ότι δεν θα επανέφερε τον αδελφόν του Φίλιππον, ο οποίος ήτο εχθρός του, δια να τον εγκαταστήση βασιλέα, δεν εξετέλει τας υποσχέσεις του αυτάς. Εξ άλλου, ο ίδιος ο Σιτάλκης, όταν συνωμολόγησε την συμμαχίαν με τους Αθηναίους, είχεν αναλάβει απέναντί των την υποχρέωσιν να τερματίση τον Χαλκιδικόν πόλεμον, Ένεκα λοιπόν των δύο αυτών λόγων, επεχείρει την εκστρατείαν, έχων μαζί του και τον υιόν του Φιλίππου Αμύνταν, δια να τον εγκαταστήση βασιλέα των Μακεδόνων, και τους πρέσβεις των Αθηναίων, οι οποίοι είχαν έλθει προς αυτόν εξ αφορμής ακριβώς της εκστρατείας, και ως στρατηγόν τον Άγνωνα. Διότι και οι Αθηναίοι επρόκειτο, κατά τα συμφωνηθέντα, να συμπράξουν εναντίον των πόλεων της Χαλκιδικής δια της αποστολής όχι μόνον στόλου, αλλά και στρατού, όσον το δυνατόν περισσοτέρου.

96. Ο Σιτάλκης, λοιπόν, αρχίζων από την χώραν των Οδρυσών, εκάλεσε πρώτον υπό τας σημαίας του τους εντεύθεν του όρους Αίμου και της Ροδόπης, μέχρι των ακτών του Ευξείνου Πόντου και του Ελλησπόντου Θράκας, επί των οποίων εβασίλευεν, έπειτα πέραν του Αίμου τους Γέτας και όσα άλλα φύλα ήσαν εγκατεστημένα εντεύθεν του Ίστρου προς τα παράλια ιδίως του Ευξείνου Πόντου. Οι Γέται και τα άλλα φύλα των μερών αυτών είναι όχι μόνον γείτονες των Σκυθών, αλλά και έχουν όμοιον με αυτούς οπλισμόν, είναι δηλαδή όλοι ιπποτοξόται. Εκάλεσε προς τούτοις να τον ακολουθήσουν πολλούς από τους ορεινούς μαχαιροφόρους Θράκας, οι οποίοι είναι ανεξάρτητοι, επονομάζονται Δίοι, και κατοικούν οι περισσότεροι την Ροδόπην. Από αυτούς άλλοι εστρατολογήθησαν ως μισθοφόροι και άλλοι ηκολούθησαν ως εθελονταί. Εκάλεσεν ακόμη υπό τας σημαίας του τους Αγριάνας και τους Λαιαίους και όλα τα Παιονικά φύλα, επί των οποίων εβασίλευε, και τα οποία ήσαν οι τελευταίοι προς το μέρος τούτο υπήκοοί του. Διότι εις την επικράτειάν του περιλαμβάνονται και οι Λαιαίοι Παίονες και ο ποταμός Στρυμών, ο οποίος πηγάζει από το όρος Σκόμβρον και διασχίζει την χώραν των Αγριάνων και Λαιαίων. Εκεί και πέραν αρχίζει η

χώρα των ανεξαρτήτων Παιόνων. Προς το μέρος των Τριβαλλών, εξ άλλου, οι οποίοι είναι επίσης ανεξάρτητοι, το όριον του κράτους του αποτελούν οι Τρήρες και οι Τιλαταίοι, οι οποίοι κατοικούν προς βορράν του όρους Σκόμβρου, εκτεινόμενοι δυτικώς μέχρι του ποταμού Οσκίου. Ο ποταμός αυτός πηγάζει από την ιδίαν οροσειράν, από την οποίαν πηγάζουν και ο Εύρος και ο Νέστος, και είναι η οροσειρά αυτή, η οποία συνέχεται με την Ροδόπην, μεγάλη και ακατοίκητος.

97. Ως προς το μέγεθός του, το βασίλειον των Οδρυσών εξετείνετο προς το μέρος μεν της θαλάσσης από την πόλιν των Αβδήρων μέχρι του Ευξείνου Πόντου, έως τας εκβολάς του ποταμού Ίστρου. Την έκτασιν αυτήν ημπορεί κανείς, ακολουθών την συντομωτέραν πορείαν, να περιπλεύση με εμπορικόν σκάφος εις τέσσαρα ημερονύκτια, εάν ο άνεμος είναι διαρκώς ούριος. Κατά ξηράν, την απόστασιν από τα Άβδηρα έως τα εκβολάς του Ίστρου ημπορεί καλός πεζοπόρος να διανύση εις ένδεκα ημέρας, ακολουθών επίσης τον συντομώτερον δρόμον. Τόση ήτο η έκτασις του κράτους των Οδρυσών από θάλασσαν εις θάλασσαν. Προς την διεύθυνσιν του εσωτερικού, η απόστασις από το Βυζάντιον έως την χώραν των Λαιαίων και τον ποταμόν Στρυμόνα (δηλαδή η μακροτέρα απόστασις από την θάλασσαν προς το εσωτερικόν) ημπορεί να διανυθή από καλόν πεζοπόρον εις δέκα τρεις ημέρας. Ως προς τον φόρον, εξ άλλου, τον οποίον επλήρωναν τα υπό των βαρβάρων κατοικούμενα εδάφη και αι Ελληνικαί πόλεις, επί των οποίων εξετείνετο η κυριαρχία των Οδρυσών, επί Σεύθου (ο οποίος, βασιλεύσας μετά τον Σιτάλκη, ηύξησε τα μέγιστα τωόντι την εξ αυτού πρόσοδον), η αξία του ανήρχετο εις τετρακόσια περίπου τάλαντα νομίσματος, κατεβάλλετο δε σίτος εις χρυσόν και άργυρον. Και δώρα χρυσά και αργυρά αξίας όχι μικροτέρας του φόρου προσεφέροντο, εκτός από τα παντός είδους υφάσματα κεντημένα και απλά και άλλα είδη οικιακής χρήσεως, και μάλιστα όχι μόνον εις τον ίδιον τον βασιλέα, αλλά και εις τους υπ’ αυτόν άρχοντας και τους ευγενείς Οδρύσας. Διότι εις τους Οδρύσας, αντιθέτως προς τα κρατούντα εις το βασίλειον των Περσών, εισήχθη και το έθιμον να λαμβάνουν μάλλον παρά να δίδουν. Ήτο δε μεγαλυτέρα εντροπή να μη δίδη κανείς, όταν του εζήτουν, παρά ζητών να μη λαμβάνη. Το έθιμον αυτό ίσχυε βεβαίως και μεταξύ των άλλων Θρακών, οι Οδρύσαι όμως βασιλείς, λόγω της μεγαλυτέρας δυνάμεώς των, το εξεμεταλλεύθησαν περισσότερον. Διότι δεν ημπορούσε κανείς να κατορθώση τίποτε χωρίς να δίδη δώρα. Ως εκ’ τούτου, η βασιλεία των Οδρυσών απέβη ισχυροτάτη, και υπό έποψιν χρηματικών προσόδων και γενικής ευημερίας υπερέβαινεν όλα τα μεταξύ του Ιονίου κόλπου και του Ευξείνου Πόντου βασίλεια, μολονότι υπό έποψιν δυνάμεως και πλήθους στρατού ήτο πολύ υποδεεστέρα από το βασίλειον των Σκυθών. Διότι εάν υποτεθή ότι οι τελευταίοι αυτοί συμφωνούν όλοι μεταξύ των, όχι μόνον τα έθνη της Ευρώπης δεν ημπορούν να εξισωθούν με την δύναμίν των, αλλ’ ούτε εις την Ασίαν ακόμη υπάρχει κανέν έθνος που να ημπορή μόνον του ν’ αντιταχθή προς αυτούς. Άλλωστε, ούτε ως προς την κατά τα λοιπά ορθοφροσύνην και την αντίληψιν των χρησίμων εις την ζωήν ημπορούν να συγκριθούν με άλλους.

98. Ως βασιλεύς λοιπόν χώρας τόσον μεγάλης, παρεσκεύαζεν ο Σιτάλκης τον στρατόν του. Και μετά την συμπλήρωσιν των ετοιμασιών του, εξεκίνησε δια την Μακεδονίαν, πορευόμενος κατ’ αρχάς δια της ιδικής του χώρας, και έπειτα δια του ερήμου όρους της Κερκίνης, το οποίον κείται μεταξύ των Σιντών και των Παιόνων. Το όρος αυτό διήλθεν ακολουθών τον δρόμον, τον οποίον ο ίδιος είχεν ανοίξει προηγουμένως δια μέσου του δάσους, όταν είχεν εκστρατεύσει εναντίον των Παιόνων. Εξελθών από το έδαφος των Οδρυσών ο στρατός και διερχόμενος δια του όρους, είχε δεξιά μεν τους Παίονας, αριστερά δε τους Σιντούς και τους Μαιδούς. Αφού δε επέρασε το όρος, έφθασεν εις Δόβηρον της

Παιονίας. Κατά την πορείαν, ο στρατός του όχι μόνον δεν ηλαττώθη, εκτός από ασθενείας σποραδικάς, αλλά και ηύξανε. Διότι πολλοί από τους ανεξαρτήτους Θράκας ηκολούθουν απρόσκλητοι χάριν διαρπαγής, ώστε η ολική δύναμις ανήλθεν, ως λέγεται, εις εκατόν πενήντα τουλάχιστον χιλιάδας, από τους οποίους το μεγαλύτερον μέρος ήσαν πεζικόν και το εν τρίτον περίπου ιππικόν. Το περισσότερον ιππικόν παρείχαν οι ίδιοι οι Οδρύσαι και κατά δεύτερον λόγον οι Γέται. Από τους πεζούς, μαχιμώτατοι μεν ήσαν οι μαχαιροφόροι, οι οποίοι είχαν προσέλθει από τους ανεξαρτήτους ορεινούς κατοίκους της Ροδόπης, οι λοιποί δε ηκολούθουν ως άτακτα στίφη και ήσαν τρομεροί, κυρίως ως εκ του μεγάλου των πλήθους.

99. Ο στρατός λοιπόν του Σιτάλκου συνεκεντρώνετο εις την Δόβηρον και ητοιμάζετο να κατέλθη από τα υψώματα, δια να εισβάλη εις την Κάτω Μακεδονίαν, επί της οποίας εβασίλευεν ο Περδίκκας. Διότι υπάρχει και Άνω Μακεδονία, εις την οποίαν κατοικούν οι Λυγκησταί και οι Ελιμιώται και άλλα φύλα, τα οποία είναι μεν σύμμαχα και υπήκοα των κάτω Μακεδόνων, αλλ’ έχουν βασιλείς ιδικούς των. Αλλά την περί την θάλασσαν εκτεινομένην χώραν, η οποία καλείται σήμερον Μακεδονία, κατέκτησαν πρώτον και εβασίλευσαν επ’ αυτής ο πατήρ του Περδίκκα Αλέξανδρος και οι πρόγονοί του Τημενίδαι, οι οποίοι κατήγοντο αρχικώς από το Άργος, και οι οποίοι εξεδίωξαν δια της βίας των όπλων από μεν την Πιερίαν τους Πίερας, οι οποίοι εγκατεστάθησαν βραδύτερον εκείθεν του Στρυμόνος εις Φάγρητα και άλλα μέρη υπό το Παγγαίον (και μέχρι σήμερον δ’ ακόμη η εις τους πρόποδας του Παγγαίου προς την θάλασσαν χώρα καλείται κοιλάς της Πιερίας), και από την καλουμένην Βοττίαν τους Βοττιαίους, οι οποίοι είναι σήμερον γείτονες της Χαλκιδικής. Κατέκτησαν ωσαύτως από την Παιονίαν λωρίδα γης, εκτεινομένην από το εσωτερικόν κατά μήκος του Αξιού προς την Πέλλαν και την θάλασσαν, και εξουσιάζουν ήδη πέραν του Αξιού μέχρι του Στρυμόνος την καλουμένην Μυγδονίαν, εκδιώξαντες απ’ αυτήν τους Ηδώνας. Επίσης εξεδίωξαν από την καλουμένην σήμερον Εορδίαν τους Εορδούς, εκ των οποίων οι μεν πολλοί κατεστράφησαν, ολίγοι δε έχουν εγκατασταθή περί την Φύσκαν, και από την Αλμωπίαν τους Άλμωπας. Το ούτω συγκροτηθέν βασίλειον των Τημενιδών κατέκτησε και εξουσιάζει μέχρι σήμερον τα διαμερίσματα άλλων φύλων, όπως τον Ανθεμούντα, την Γρηστωνίαν, την Βισαλτίαν, και πολύ μέρος της καθαυτό Μακεδονίας. Ολόκληρον, εν τούτοις, το κράτος τούτο ονομάζεται Μακεδονία, και βασιλεύς αυτού, κατά τον χρόνον της εισβολής του Σιτάλκου, ήτο ο υιός του Αλεξάνδρου Περδίκκας.

100. Οι Μακεδόνες αυτοί, μη δυνάμενοι ν’ αμυνθούν εναντίον της εισβολής τόσον μεγάλου στρατού, απεσύρθησαν εις τας εκ φύσεως οχυράς θέσεις και τα φρούρια, όσα υπήρχαν εις την χώραν. Τοιαύτα όμως φρούρια δεν υπήρχαν πολλά, διότι βραδύτερον μόνον ο υιός του Περδίκα Αρχέλαος, όταν έγινε βασιλεύς, οικοδόμησεν όσα σήμερον υπάρχουν εις την χώραν, εχάραξεν ευθείς δρόμους, και καθ’ όλα τα άλλα ερρύθμισε τα του πολέμου δι’ οργανώσεως του ιππικού και της προμηθείας όπλων και των λοιπών εφοδίων, καλλίτερα από όλους τους προ αυτού οκτώ βασιλείς. Ο στρατός των Θρακών, εκκινήσας από την Δόβηρον, εισέβαλε πρώτον εις την χώραν, η οποία ήτο προηγουμένως υπό την εξουσίαν του Φιλίππου, και εκυρίευσεν εξ εφόδου την Ειδομενήν, ενώ εξ άλλου η Γορτυνία, η Αταλάντη και μερικά άλλα μέρη υπετάχθησαν δια συνθηκολογίας, λόγω συμπαθείας προς τον υιόν του Φιλίππου Αμύνταν, ο οποίος ηκολούθει την εκστρατείαν. Τον Ευρωπόν, εξ άλλου, επολιόρκησαν μεν, δεν ημπόρεσαν όμως να κυριεύσουν. Μετά τούτο ήρχισε προελαύνων και εις την άλλην Μακεδονίαν, την προς τ’ αριστερά της Πέλλης και του Κύρρου. Νοτιώτερον όμως δεν επροχώρησε μέχρι Βοττιαίας και Πιερίας, αλλ’ ήρχισε να ερημώνη την Μυγδονίαν, την Γρηστωνίαν και τον Ανθεμούντα. Οι Μακεδόνες, εξ άλλου,

ούτε εσκέφθησαν καν ν' αντισταθούν δια του πεζικού, αλλά προσκαλέσαντες τους συμμάχους των της Άνω Μακεδονίας να ενώσουν το υπάρχον ήδη ιππικόν των, καίτοι ολίγοι εναντίον πολλών, ενήργησαν επελάσεις κατά του στρατεύματος των Θρακών, οπουδήποτε ενόμιζαν ότι παρουσιάζεται κατάλληλος ευκαιρία. Και οπουδήποτε μεν εγίνετο η πρώτη κρούσις, κανείς δεν ημπορούσε ν' αντισταθή εναντίον ιππέων,όχι μόνον γενναίων, αλλά και φερόντων θώρακα, αλλ' οσάκις περιεκυκλώνοντο υπό μεγάλου πλήθους, περιήρχοντο εις σοβαρόν κίνδυνον, λόγω του ότι αι εχθρικαί δυνάμεις ήσαν πολλαπλάσιαι,εις τρόπον ώστε τελικώς κρίνοντες, ότι δεν είναι εις θέσιν να επιχειρούν τοιαύτα τολμήματα απέναντι τόσης αριθμητικής υπεροχής, τα παρήτησαν.

101. Ο Σιτάλκης ήλθεν εις διαπραγματεύσεις προς τον Περδίκκαν περί των λόγων, οι οποίοι επροκάλεσαν την εκστρατείαν, και επειδή οι Αθηναίοι δεν προσήλθαν με τον στόλον των προς βοήθειαν, διότι δεν επίστευαν ότι θα ήρχετο και εκείνος (περιωρίσθησαν δε μόνον εις την αποστολήν δώρων και πρέσβεων), απέστειλεν εν μέρος του στρατοί εις την Χαλκιδικήν και την Βοττικήν, και αφού ηνάγκασε τους κατοίκους να κλειστούν εντός των τειχών των, ήρχισε να ερημώνη την χώραν των. Αλλ' ενώ ήτο στρατοπεδευμένος εις τα μέρη αυτά, οι προς Νότον κατοικούντες Θεσσαλοί και οι κάτοικοι της Μαγνησίας και οι άλλοι υπήκοοι των Θεσσαλών και όλοι οι μέχρι των Θερμοπυλών Έλληνες εκυριεύθησαν από φόβον, μήπως ο στρατός του προελάση και εναντίον των, και ήρχισαν να ετοιμάζωνται. Και προς βορράν άλλωστε, εκυριεύθησαν επίσης από φόβον οι πέραν του Στρυμόνος κατοικούντες ανεξάρτητοι πεδινοί Θράκες, οι Παναίοι δηλαδή, οι Οδόμαντοι, οι Δρώοι, και οι Δερσαίοι. Αλλά και μακρότερον ακόμη, μεταξύ των Ελλήνων, όσοι ήσαν εχθροί των Αθηναίων, επροκάλεσεν ανησύχους συζητήσεις, μήπως παρασυρόμενος από αυτούς, λόγω της συμμαχίας, προελάση και εναντίον των. Αλλ' ο Σιτάλκης, εις το μεταξύ, ησχολείτο εις την ερήμωσιν όχι μόνον της Χαλκιδικής και της Βοττικής, αλλά και της Μακεδονίας συγχρόνως, την οποίαν εξηκολούθει κατέχων. Και επειδή όχι μόνον κανείς από τους σκοπούς της εισβολής του δεν επετύγχανεν, αλλά και ο στρατός του και τρόφιμα δεν είχε και, από την κακοκαιρίαν εταλαιπωρείτο, επείσθη επί τέλους από τον Σεύθην, τον υιόν του Σπαραδόκου, ο οποίος ήτο ανεψιός του και είχε την μεγίστην μετ' αυτόν επιρροήν, να επιστρέψη εις τα ίδια άνευ αναβολής. Τον Σεύθην, εξ άλλου, είχε προσεταιρισθή ο Περδίκας, υποσχόμενος εις αυτόν κρυφίως να του δώση εις γάμον την αδελφήν του και επί πλέον και προίκα. Πεισθείς ο Σιτάλκης, επέστρεψε με τον στρατόν του εσπευσμένως εις τα ίδια, αφού είχε μείνει εν συνόλω τριάντα ημέρας, από τας οποίας οκτώ κατηνάλωσεν εις την Χαλκιδικήν. Και ο Περδίκκας ύστερον έδωσεν εις γάμον την αδελφήν του Στρατονίκην εις τον Σεύθην, σύμφωνα με την υπόσχεσίν του. Τοιαύτη υπήρξεν η πορεία και το τέλος της εκστρατείας του Σιτάλκου.

Οι Αθηναίοι εις Ακαρνανίαν

102. Κατά την διάρκειαν του ιδίου χειμώνος, η Αθηναϊκή φρουρά της Ναυπάκτου, μετά την αποστράτευσιν του Πελοποννησιακού στόλου, εξεστράτευσεν εις την Ακαρνανίαν, υπό την αρχηγίαν του Φορμίωνος, με τετρακοσίους Αθηναίους οπλίτας από τους επιβαίνοντας επί του στόλου και τετρακοσίους Μεσσηνίους. Η δύναμις αυτή έπλευσε παραλιακώς προς τον Αστακόν, όπου αποβιβασθείσα προήλασεν εις το εσωτερικόν, και αφού εξεδίωξεν από τον Στράτον και τα Κόροντα και άλλα μέρη εκείνους εκ των κατοίκων, εις τους οποίους δεν είχαν εμπιστοσύνην, και επανέφεραν εις τα Κόροντα τον Κύνητα, υιόν του Θεολύτου, επέστρεψαν πάλιν εις τα πλοία των. Καθόσον κατά των Οινιαδων, οι οποίοι μόνοι από τους Ακαρνάνας υπήρξαν κατά παράδοσιν εχθροί των, δεν εθεωρήθη δυνατή εκστρατεία, διαρκούντος του χειμώνος. Διότι ο ποταμός Αχελώος, πηγάζων από το όρος Πίνδον, ρέει

δια της χώρας των Δολόπων, των Αγραίων και των Αμφιλόχων, έπειτα διασχίζει την πεδιάδα της Ακαρνανίας, διερχόμενος εις το βόρειον μέρος αυτής, πλησίον από την πόλιν Στράτον, εκβάλλει δ’ εις την θάλασσαν πλησίον της χώρας των Οινιαδών, των οποίων την πόλιν περικλύζει με έλη, καθιστών τοιουτοτρόπως κατά την εποχήν του χειμώνος αδυνάτους τας στρατιωτικάς επιχειρήσεις, ένεκα των υδάτων. Αι περισσότεραι, εξ άλλου, από τας νήσους Εχινάδας κείνται καταντικρύ της πόλεως των Οινιαδών, εις μικροτάτην απόστασιν από τας εκβολάς του Αχελώου, εις τρόπον ώστε, επειδή ο ποταμός είναι μεγάλος, προκαλεί διαρκείς προσχώσεις, και μερικαί από τας νήσους αυτάς αποτελούν ήδη μέρος της ξηράς, και είναι πιθανόν να πάθουν όλαι το ίδιον εις χρόνον όχι πολύ μακρόν. Διότι όχι μόνον το ρεύμα του ποταμού είναι ορμητικόν και, άφθονον και λασπώδες, αλλά και αι νήσοι πυκναί, ώστε χρησιμεύουν αλληλοδιαδόχως ως σύνδεσμοι της προσχώσεως, καθόσον, επειδή κείνται η μία οπίσω από την άλλην, όχι εις ευθείαν, αλλ’ εις λοξήν γραμμήν, δεν αφίνουν το νερόν του ποταμού να εύρη ελευθέραν διέξοδον προς την θάλασσαν. Αι νήσοι αυταί είναι μικραί και ακατοίκητοι. Λέγεται, άλλωστε, ότι τον Αλκμέωνα, υιόν του Αμφιαράου, όταν, ως γνωστόν, επεριπλανάτο εξόριστος μετά τον φόνον της μητρός του, ωδήγησε ο Απόλλων να κατοικήση εις το μέρος αυτό δια χρησμού, ο οποίος ώριζεν ότι δεν θ’ απαλλαχθή από τους φόβους του, πριν εύρη προς εγκατάστασίν του χώραν, η οποία ούτε ορατή ακόμη ήτο από τον ήλιον, ούτε ήτο γη, όταν εφόνευσε την μητέρα του, καθόσον κάθε άλλη γη είχε μολυνθή από το ανοσιούργημά του. Ο Αλκμέων, ως λέγουν, δεν εγνώριζε πώς να ερμηνεύση τον χρησμόν, και μόλις μετά πολλάς ερεύνας επεστήθη η προσοχή του εις τας προσχώσεις αυτάς του Αχελώου, και έκρινεν ότι έκτασις κατά πάσαν πιθανότητα ικανή δια την προσωπικήν του συντήρησιν είχε προσχωθή αφότου μετά τον φόνον της μητρός του περιεπλανάτο επί τόσον μακρόν χρόνον. Και εγκατασταθείς εις τα πέριξ της πόλεως των Οινιαδών μέρη, έγινε βασιλεύς, και εκληροδότησε εις την χώραν το νέον της όνομα από το όνομα του υιού του Ακαρνάνος. Τοιαύτη είναι η παράδοσις, η οποία περιήλθεν εις ημάς περί του Αλκμέωνος.

103. Οι υπό τον Φορμίωνα Αθηναίοι, αποπλεύσαντες εξ Ακαρνανίας, ήλθαν εις Ναύπακτον και κατέπλευσαν βραδύτερον, εις την αρχήν του επομένου έαρος εις τας Αθήνας, φέροντες μαζύ των και τα κυριευθέντα πλοία και τους αιχμαλώτους, όσους είχαν συλλάβει κατά τας ναυμαχίας και ήσαν ελεύθεροι το γένος. Οι τελευταίοι αυτοί αντηλλάγησαν με ίσον αριθμόν Αθηναίων αιχμαλώτων. Και ούτως έληξεν ο χειμών και μαζύ με αυτόν και το τρίτον έτος του παρόντος πολέμου, του οποίου την ιστορίαν έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Βιβλίον Γ΄

Τα γεγονότα των ετών 428 έως 424 πΧ

Έτος 4ον: 428- 427 πΧ (1-25)

Εισβολή των Πελοποννησίων εις Αττικήν

1. Κατά το επόμενον θέρος, την εποχήν που αρχίζει να ωριμάζη ο σίτος, οι Πελοποννήσιοι και οι σύμμαχοί των, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως των Λακεδαιμονίων Αρχιδάμου, υιού του Ζευξιδάμου, εξεστράτευσαν εις την Αττικήν, όπου εστρατοπέδευσαν και ήρχισαν να ερημώνουν την χώραν. Και κατά το σύνηθες το Αθηναϊκόν ιππικόν ενήργει επελάσεις, οπουδήποτε παρουσιάζετο ευκαιρία, και ημπόδιζε το κύριον σώμα των ελαφρώς ωπλισμένων στρατιωτών ν' απομακρύνωνται από το στρατόπεδον και καταστρέφουν τα περίχωρα της πόλεως. Αφού δε παρέμειναν όσον καιρόν είχαν τρόφιμα, απεσύρθησαν, και έκαστον απόσπασμα μετέβη εις τα ίδια.

Οι Μυτιληναίοι αποστατούν από τους Αθηναίους

2. Ευθύς μετά την εισβολήν των Πελοποννησίων, απεστάτησεν από τους Αθηναίους η Λέσβος, εκτός της Μηθύμνης. Ήδη προ του πολέμου, οι Μυτιληναίοι ηθέλησαν να προβούν εις τούτο, αλλ' οι Λακεδαιμόνιοι ηρνήθησαν να δεχθούν τας προτάσεις των, και τώρα ακόμη ηναγκάσθησαν ν' αποστατήσουν ενωρίτερον, παρ' ό,τι ήτο το σχέδιόν των, κατά το οποίον επρόκειτο να περιμείνουν, διά να συντελεσθή προηγουμένως το κλείσιμον των λιμένων και η οικοδόμησις των τειχών και η κατασκευή των πλοίων, και να φτάσουν επί πλέον όσα επερίμεναν από τον Εύξεινον Πόντον, τοξόται δηλαδή και σίτος και όσα άλλα είχαν στείλει να φέρουν από εκεί. Αλλ' οι Τενέδιοι, οι οποίοι είχαν διαφοράς προς αυτούς, και οι Μηθυμναίοι, και ένεκα εμφυλίων σπαραγμών μερικοί από τους ιδίους τους Μυτιληναίους του ενός κόμματος, οι οποίοι ήσαν πρόξενοι των Αθηναίων, κατήγγειλαν εις τους τελευταίους ότι οι Μυτιληναίοι επιδιώκουν δια της βίας να καταστήσουν την Μυτιλήνην πολιτικόν κέντρον όλης της νήσου, και ότι, εκ συνεννοήσεως προς τους Λακεδαιμονίους και τους ομοφύλους των Βοιωτούς [1], επέσπευδαν όλας τας αναγκαίας ετοιμασίας, με τον σκοπόν ν' αποστατήσουν, και ότι αν δεν προληφθή αμέσως το πράγμα, οι Αθηναίοι θα χάσουν την Λέσβον.

Αποστολή Αθηναϊκού στόλου κατά των Μυτιληναίων

3. Οι Αθηναίοι, ταλαιπωρημένοι από την νόσον και τον πόλεμον, ο οποίος είχεν αρχίσει να γίνεται χρόνιος και ευρίσκετο ήδη εις την ακμήν του, εθεώρουν πολύ σοβαρόν πράγμα το να προσθέσουν εις τους εχθρούς των και την Λέσβον, η οποία ήτο ναυτική δύναμις και της οποίας οι πόροι ήσαν άθικτοι, και επειδή επεθύμουν να είναι ψευδείς αι κατηγορίαι, δεν ήθελαν κατ' αρχάς να τας πιστεύσουν. Όταν όμως οι πρέσβεις που έστειλαν δεν ημπόρεσαν να πείσουν τους Μυτιληναίους να παραιτηθούν από το σχέδιον της πολιτικής ενώσεως της νήσου και των παρασκευών, ήρχισαν ν' ανησυχούν και απεφάσισαν να τους προκαταλάβουν. Και χωρίς να χάσουν στιγμήν, στέλλουν υπό την αρχηγίαν του Κλεϊππίδου, υιού του Δεινίου, και δύο άλλων στρατηγών, μοίραν σαράντα πλοίων, η οποία είχεν ετοιμασθή δια να περιπολή εις τας ακτάς της Πελοποννήσου. Είχαν τωόντι ειδοποιηθή ότι ετελείτο εκτός της πόλεως εορτή του Απόλλωνος, προστάτου της Μαλέας, την οποίαν οι Μυτιληναίοι επανηγύριζαν πανδήμως, και ότι υπήρχεν ελπίς, εάν σπεύσουν, να επιπέσουν εναντίον των αιφνιδιαστικώς. Αι προς τους στρατηγούς οδηγίαι ώριζαν ότι αν μεν επιτύχη ο

αιφνιδιασμός, έχει καλώς, ειδεμή ν’ απαιτήσουν από τους Μυτιληναίους να παραδώσουν τα πλοία των και να κατεδαφίσουν τα τείχη των, και αν αρνηθούν, ν’ αρχίσουν τας εχθροπραξίας. Και ο μεν στόλος απέπλευσεν. Αλλά τα δέκα πλοία των Μυτιληναίων, τα οποία, κατά τους όρους της συμμαχίας ευρίσκοντο με τον Αθηναϊκόν στόλον προς ενίσχυσιν αυτού, οι Αθηναίοι τα κατέσχον και εφυλάκισαν τα πληρώματά των. Οι Μυτιληναίοι, εν τούτοις, έμαθαν την είδησιν της εκστρατείας από κάποιον, ο οποίος, αφού επέρασεν εις την Εύβοιαν, ήλθε πεζός εις την Γεραιστόν και επιτυχών εμπορικόν πλοίον, το οποίον απέπλεεν, επεβιβάσθη, και την τρίτην ημέραν μετά την αναχώρησίν του εξ Αθηνών έφθασε με ευνοϊκόν καιρόν εις Μυτιλήνην, Συνεπεία τούτου, οι Μυτιληναίοι όχι μόνον εις τον ναόν του Απόλλωνος της Μαλέας δεν εξήλθαν, αλλά και επροστάτευσαν δια προχείρου οχυρώσεως καθ’ όλην την γραμμήν τα ημιτελή ακόμη έργα του τείχους και των λιμένων, και τα εφρούρουν.

Ανακωχή Αθηναίων και Μυτιληναίων προς διεξαγωγήν διαπραγματεύσεων

4. Οι Αθηναίοι κατέπλευσαν μετ’ ολίγον, και οι στρατηγοί των, βλέποντες την κατάστασιν, εκοινοποίησαν εις τους Μυτιληναίους τας διαταγάς των. Και επειδή ηρνήθησαν να συμμορφωθούν, ήρχισαν τας εχθροπραξίας. Αλλ’ οι Μυτιληναίοι, αναγκασθέντες ν’ αναλάβουν τον πόλεμον αιφνιδίως και απαράσκευοι, εξήλθαν με τον στόλον των εις μικράν από του λιμένος απόστασιν, δια να ναυμαχήσουν. Αλλ’ επειδή απεκρούσθησαν και κατεδιώχθησαν από τον Αθηναϊκόν στόλον, ήρχισαν αμέσως διαπραγματεύσεις, επιδιώκοντες ν’ απαλλαγούν, ει δυνατόν επί του παρόντος, από την παρουσίαν του εχθρικού στόλου, δια της συνάψεως επιεικούς οπωσδήποτε συμφωνίας. Οι στρατηγοί των Αθηναίων εδέχθησαν τας προτάσεις των, διότι και αυτοί εφοβούντο μήπως δεν είναι ικανοί ν’ αντιταχθούν εναντίον ολοκλήρου της νήσου. Συνομολογήσαντες επομένως ανακωχήν, οι Μυτιληναίοι έστειλαν πρέσβεις εις τας Αθήνας και άλλους και ένα από τους καταμηνυτάς, ο οποίος είχεν ήδη μεταμεληθή δια να πείσουν, ει δυνατόν, τους Αθηναίους ν’ ανακαλέσουν τον στόλον των, υποσχόμενοι, ότι και αυτοί δεν θα επιχειρήσουν τίποτε αντίθετον προς την συμμαχίαν. Αλλ’ επειδή δεν είχαν πεποίθησιν ότι θα επιτύχουν αι διαπραγματεύσεις των με τους Αθηναίους, έστειλαν εν τω μεταξύ και εις την Λακεδαίμονα πρέσβεις. Οι τελευταίοι αυτοί πρέσβεις, επιβιβασθέντες εις τριήρη, χωρίς να τους αντιληφθή ο Αθηναϊκός στόλος, ο οποίος εστάθμευεν εις την Μαλέαν, προς βορράν της πόλεως, και διασχίσαντες κατ’ ευθείαν το Αιγαίον Πέλαγος, έφθασαν ύστερα από ταραχώδη πλουν εις Λακεδαίμονα, όπου ήρχισαν τας ενεργείας των δια την αποστολήν βοηθείας προς τους συμπολίτας των.

5. Όταν οι πρέσβεις που εστάλησαν εις τας Αθήνας επέστρεψαν άπρακτοι, οι Μυτιληναίοι και η λοιπή Λέσβος, πλην της Μηθύμνης, ανέλαβαν οριστικώς τον πόλεμον. Οι Μηθυμναίοι, εν τούτοις, οι Ίμβριοι, οι Λήμνιοι και μερικοί από τους άλλους συμμάχους ήλθαν εις βοήθειαν των Αθηναίων. Οι Μυτιληναίοι ενήργησαν πανστρατιά έξοδον κατά του Αθηναϊκού στρατοπέδου, μολονότι όμως η συγκροτηθείσα μάχη απέβη μάλλον υπέρ αυτών, μη έχοντες ικανήν εμπιστοσύνην εις εαυτούς, δεν κατηυλίσθησαν επί του πεδίου της μάχης, αλλ’ απεσύρθησαν πάλιν εντός της πόλεως και έμεναν του λοιπού ήσυχοι, μη θέλοντες να διακινδυνεύσουν νέαν μάχην πριν ενισχυθούν, ει δυνατόν, δια της αποστολής επικουριών εκ Πελοποννήσου και δια προσθέτων επί τόπου παρασκευών. Τωόντι, ήλθε προς αυτούς ο Λάκων Μελέας και ο Θηβαίος Ερμαιώνδας, οι οποίοι είχαν αποστολή προ της αποστασίας, αλλ’ επειδή δεν επρόλαβαν τον κατάπλουν του Αθηναϊκού στόλου, εισέδυσαν μετά την μάχην κρυφίως εις τον λιμένα, επιβαίνοντες επί τριήρους, και συνεβούλευσαν ν’ αποσταλούν, με αυτούς πρέσβεις επί άλλης τριήρους, το οποίον και

έγινε πράγματι.

Αποκλεισμός της Μυτιλήνης υπό των Αθηναίων από θαλάσσης

6. Οι Αθηναίοι, ενθαρρυνθέντες πολύ από την αδράνειαν των Μυτιληναίων, εζήτησαν την συνδρομήν των συμμάχων των, οι οποίοι προσήλθαν με μεγαλυτέραν σπουδήν, καθόσον δεν έβλεπαν καμμίαν εκδήλωσιν ενεργού αντιστάσεως εκ μέρους των Λεσβίων. Εγκατέστησαν προς τούτοις και νοτίως της πόλεως ορμητήριον του στόλου των, κατεσκεύασαν ανά εν ωχυρωμένον σρατόπεδον εκατέρωθεν της πόλεως και εφήρμοσαν αποκλεισμόν και κατά των δύο λιμένων. Κατ' αυτόν τον τρόπον, ημπόδιζαν τους Μυτιληναίους από την χρήσιν της θαλάσσης, κατά ξηράν όμως οι Μυτιληναίοι, και οι άλλοι Λέσβιοι, οι οποίοι είχαν ήδη έλθει προς βοήθειάν των, ήσαν κύριοι της όλης χώρας, εξαιρουμένης μικράς εκτάσεως πέριξ των στρατοπέδων, η οποία κατείχετο από τους Αθηναίους. Ως σταθμός των μεταφορικών πλοίων και αγορά εχρησίμευε κυρίως εις αυτούς η Μαλέα. Τοιαύτη ήτο η πορεία του πολέμου εις την Μυτιλήνην.

Εκστρατεία των Αθηναίων εις Ακαρνανίαν και Λευκάδα

7. Κατά την ιδίαν εποχήν του θέρους τούτου, οι Αθηναίοι έστειλαν επίσης προς περιπολίαν πέριξ της Πελοποννήσου μοίραν τριάντα πλοίων, υπό την αρχηγίαν του Ασωπίου, υιού του Φορμίωνος, διότι οι Ακαρνάνες είχαν ζητήσει να τους στείλουν ως αρχηγόν κάποιον ή υιόν ή άλλον συγγενή του τελευταίου. Και καθώς τα πλοία παρέπλεαν την Λακωνικήν, ελεηλάτησαν τα παράλιά της μέρη. Ο Ασώπιος ακολούθως απέστειλεν οπίσω τα περισσότερα πλοία του στόλου του, κρατήσας δώδεκα, επί κεφαλής των οποίων ήλθεν εις Ναύπακτον. Καλέσας βραδύτερον τους Ακαρνάνας εις γενικήν επιστράτευσιν, εξεστράτευσεν εναντίον των Οινιαδών, αναπλεύσας με τον στόλον τον Αχελώον, ενώ ο κατά ξηράν στρατός ηρήμωνε την χώραν των. Αλλ' επειδή οι κάτοικοι ηρνούντο να υποκύψουν, απέλυσε τον στρατόν της ξηράς, ο ίδιος δε έπλευσεν εις Λευκάδα και ενήργησεν απόβασιν εις τον Νήρικον, όπου αυτός και μέρος του στρατού του,επιστρέφονες εις τα πλοία, εφονεύθησαν από τους κατοίκους, οι οποίοι έσπευσαν εναντίον του, και από μικράν Πελοποννησιακήν φρουράν. Αποπλεύσαντες οι Αθηναίοι μετά την αποτυχίαν αυτήν, παρέλαβαν ακολούθως τους νεκρούς των ζητήσαντες προς τούτο βραχείαν ανακωχήν από τους Λευκαδίους.

Γενική συνέλευσις των Πελοποννησίων συμμάχων εν Ολυμπία

8. Επειδή οι Λακεδαιμόνιοι προσεκάλεσαν τους πρέσβεις των Μυτιληναίων, οι οποίοι είχαν αποστολή δια του πρώτου πλοίου, να προσέλθουν εις την Ολυμπίαν, δια να τους ακούσουν και οι λοιποί σύμμαχοι και ληφθή από κοινού απόφασις, μετέβησαν πράγματι εκεί. Ήτο δε η Ολυμπιάς αυτή εκείνη, κατά την οποίαν ο Ρόδιος Δωριεύς ανεδείχθη δια δεύτερον φοράν νικητής. Και όταν μετά την εορτήν συνήλθαν εις διάσκεψιν οι πρέσβεις, ωμίλησαν ως εξής περίπου:

Λόγος των Μυτιληναίων πρέσβεων

9. «Λακεδαιμόνιοι και λοιποί σύμμαχοι, γνωρίζομεν ποία είναι η επικρατούσα μεταξύ των Ελλήνων αντίληψις. Λαός, ο οποίος αποστατεί εν καιρώ πολέμου και εγκαταλείπει τους τέως συμμάχους του, καθίσταται μεν ευχάριστος εις τους νέους φίλους του, εφόσον ωφελούνται, δεν εκτιμάται όμως απ' αυτούς, διότι τον θεωρούν προδότην των πρώην φίλων του. Και πράγματι, η κρίσις αυτή δεν είναι άδικος, εάν τύχη μεταξύ εκείνου που αποστατεί και εκείνων, από τους οποίους αποστατεί, να υπάρχη αμοιβαιότης αισθημάτων και ευμενείας και ισότης πόρων και δυνάμεως, και εάν, εξ άλλου, δεν υπάρχη εύλογος

αιτία δια την αποστασίαν. Τοιαύτη όμως δεν ήτο η ιδική μας θέσις απέναντι των Αθηναίων, ούτε πρέπει να μας μεμφθή κανείς, λόγω του ότι, ενώ ετιμώμεθα από αυτούς εν καιρώ ειρήνης, τους εγκατελείψαμεν κατά την ώραν του κινδύνου.

10. «Και πρώτον μεν θα ομιλήσωμεν περί του δικαίου του αγώνος μας και της ευθύτητός μας, όπως επιβάλλεται εις εκείνους που ζητούν την συμμαχίαν άλλων. Διότι γνωρίζομεν ότι ούτε φιλία μεταξύ ιδιωτών, ούτε συμμαχία μεταξύ πόλεων ημπορεί να είναι στερεά, εάν οι συνάπτοντες τας σχέσεις αυτάς δεν στηρίζονται επί της αναγνωρίσεως της αμοιβαίας ευθύτητας και δεν εμπνέωνται γενικώς από κοινότητα αντιλήψεων. Διότι από την διαφοράν των αντιλήψεων προέρχεται και η διαφορετική δράσις των. Η συμμαχία μας λοιπόν προς τους Αθηναίους συνωμολογήθη δια πρώτην φοράν, όταν σεις απεσύρθητε από τον Περσικόν πόλεμον και εκείνοι έμειναν εις την θέσιν των, προς συμπλήρωσιν του αγώνος. Σύμμαχοι όμως εγίναμεν όχι των Αθηναίων, χάριν υποδουλώσεως των Ελλήνων, αλλά των Ελλήνων, χάριν απελευθερώσεώς των από τους Πέρσας. Και εφόσον την αρχηγίαν ήσκουν υπό όρους ισότητος τους ηκολουθούμεν προθύμως, όταν όμως τους είδαμεν να χαλαρώνουν την κατά των Περσών έχθραν και να επιδιώκουν την υποδούλωσιν των συμμάχων, ηρχίσαμεν ν’ ανησυχούμεν. Επειδή όμως δια το πολυκέφαλον ήτο αδύνατος η σύμπραξις προς κοινήν άμυναν, οι λοιποί σύμμαχοι, εκτός από ημάς και τους Χίους, έχασαν την ανεξαρτησίαν των. Ημείς, ανεξάρτητοι βέβαια και ελεύθεροι κατ’ όνομα, ηγωνίσθημεν παρά το πλευρόν των. Αλλά παραδειγματιζόμενοι από όσα προηγουμένως έλαβαν χώραν, δεν εθεωρούμεν πλέον τους Αθηναίους ως αρχηγούς, εις τους οποίους ημπορούμεν να έχωμεν εμπιστοσύνην. Διότι δεν ήτο πιθανόν, ότι αυτοί ενώ υπεδούλωσαν εκείνους, προς τους οποίους είχαν συνδεθή διά συνθήκης συγχρόνως με ημάς, δεν θα έκαμναν το ίδιον και απέναντι των λοιπών, εάν τυχόν ήθελε τους παρουσιασθή κατάλληλος προς τούτο ευκαιρία.

11.»Εάν πάλιν εξηκολουθούμεν να είμεθα όλοι ανεξάρτητοι, θα είμεθα βεβαιότεροι ότι δεν θα επιδιώξουν βιαίαν μεταβολήν της απέναντί μας σχέσεώς των. Αλλ’ έχοντες τους περισσοτέρους των συμμάχων υποχειρίους, και διατηρούντες σχέσεις ισότητος προς ημάς, ήτο φυσικόν ότι, εν μέσω της γενικής υποταγής, δυσκολώτερον θα ηνείχοντο την διατήρησιν της ισότητος από μόνους ημάς, καθόσον μάλιστα εκείνοι εγίνοντο οσημέραι ισχυρότεροι, ενώ ημείς περιηρχόμεθα εις μεγαλυτέραν απομόνωσιν. Ίσος και αμοιβαίος τωόντι φόβος είναι η μόνη ασφαλής βάσις μιας συμμαχίας. Διότι εις τοιαύτην περίστασιν εκείνος που θέλει να την παραβίαση αποτρέπεται από την συναίσθησιν ότι δεν ημπορεί να επιτεθή με ανωτέρας δυνάμεις. Εάν, εξ άλλου, μας άφησαν ανεξαρτήτους έως τώρα, το έκαμαν όχι δι’ άλλον κανένα λόγον, παρά μόνον εφόσον έκριναν ότι ημπορούν να γίνουν κύριοι της καταστάσεως προς επιβολήν της ηγεμονίας των, δι’ ευσχήμων επιχειρημάτων και πολιτικών μεθόδων μάλλον παρά δια της βίας. Διότι, αφ’ ενός μεν επεκαλούντο το τεκμήριον ότι οι έχοντες ίσην προς αυτούς ψήφον, όπως ημείς, δεν θα ελάμβαναν εκουσίως μέρος εις τας εκστρατείας των εάν εκείνοι, κατά των οποίων επήρχοντο, δεν ήσαν ένοχοι. Ενώ, εξ άλλου, εχρησιμοποίουν πρώτον την ηνωμένην δύναμιν των ισχυρότερων κρατών εναντίον των υποδεεστέρων, και αφίνοντες εκείνα τελευταία, θα τα εύρισκαν ασθενέστερα, όταν όλα τ’ άλλα πέριξ των θα είχαν τεθή εκποδών. Αλλ’ εάν ήρχιζαν από ημάς τους ιδίους, εφόσον όχι μόνον η δύναμις όλων των συμμάχων ήτο ακέραια, αλλά και είχαν αυτοί που να στηριχθούν, δεν θα τους υπέτασσαν με την ιδίαν ευκολίαν. Και το ναυτικόν μας, άλλωστε, τους ανησυχεί, διότι εφοβούντο μήπως, ενούμενον με το ιδικόν σας ή προστιθέμενον εις το ναυτικόν άλλου κράτους, καταστή επικίνδυνον δι’ αυτούς, Εν μέρει, άλλωστε, την διατήρησιν της ανεξαρτησίας μας οφείλομεν εις τας παντός είδους

περιποιήσεις μας προς τον Αθηναϊκόν λαόν και τους εκάστοτε ηγέτας του. Έχοντες όμως παράδειγμα την προς τους άλλους συμπεριφοράν των Αθηναίων, δεν ενομίζαμεν ότι ημπορούμεν να διατηρήσωμεν επί πολύ την ανεξαρτησίαν μας αυτήν, εκτός εάν επήρχετο ο σημερινός πόλεμος.

12. «Τι είδους λοιπόν φιλία ή ελευθερία αξία εμπιστοσύνης ήτο αυτή, υπό την οποίαν η αμοιβαία φιλική επικοινωνία εστερείτο ειλικρινείας, και εκείνοι μεν μας επεριποιούντο εν καιρώ πολέμου εκ φόβου, ημείς δε επράτταμεν το αυτό απέναντί των, εν καιρώ ειρήνης; Διότι εκείνο, το οποίον μεταξύ των άλλων ανθρώπων στερεώνει κυρίως η αμοιβαία ευμένεια, εις ημάς εξησφάλιζεν ο φόβος, και από τον φόβον αυτόν μάλλον παρά από την φιλίαν συγκρατούμενοι, εμέναμεν σύμμαχοι. Και εκείνος εκ των δύο, εις τον οποίον το αίσθημα της ασφαλείας ήθελεν εμπνεύσει ενωρίτερον θάρρος, θα ήτο ο πρώτος τωόντι που έμελλε να παραβίαση την συμμαχίαν. Δια τούτο, εάν κανείς θεωρή ότι έχομεν άδικον, διότι ενώ εκείνοι ανέβαλαν την εφαρμογήν των βιαίων μέτρων, τα οποία εφοβούμεθα, ημείς απεστατήσαμεν προηγουμένως, χωρίς να περιμείνωμεν το καθ’ εαυτούς, όπως αποδείχθη σαφώς το βάσιμον των υπονοιών μας, δεν σκέπτεται ορθώς. Καθόσον, εάν είμεθα όπως εκείνοι εις θέσιν να επιτεθώμεν κατά τον κατάλληλον δι’ ημάς καιρόν, τότε θα έπρεπε και ν’ αναβάλωμεν επίσης δια μερικόν διάστημα την εναντίον των επίθεσίν μας, όπως εκείνοι. Εφόσον όμως απόκειται εις την ελεύθερον διάθεσιν εκείνων να επιτεθούν εναντίον μας εις κάθε στιγμήν, πρέπει να έχωμεν και ημείς το δικαίωμα να προλάβωμεν την επίθεσίν των.

13. «Τοιαύται, Λακεδαιμόνιοι και λοιποί σύμμαχοι, υπήρξαν αι αιτίαι και οι λόγοι της αποστασίας μας, αρκετά σαφείς δια να πείσουν κάθε ακροατήν ότι ορθώς επράξαμεν, και αρκετά ισχυροί δια να μας φοβίσουν και μας αναγκάσουν να ζητήσωμεν κάποιον μέσον ασφαλείας. Προ πολλού ήδη ηθέλαμεν να προβώμεν εις τούτο, όταν από τον καιρόν ακόμη της ειρήνης σας εστείλαμεν πρέσβεις δια να διαπραγματευθούν περί της αποστασίας μας, αλλ’ ημποδίσθημεν, διότι σεις δεν εδέχθητε τας προτάσεις μας. Τώρα όμως που οι Βοιωτοί μας προσεκάλεσαν, υπηκούσαμεν ευθύς, διότι επιστεύσαμεν, ότι δια μιας και της αυτής ενεργείας, ημπορούμεν να επιτύχωμεν διπλόν σκοπόν, και από την συνομοσπονδίαν των Ελλήνων δηλαδή ν’ αποσπασθώμεν, δια να μη συμπράττωμεν με τους Αθηναίους εις την δυστυχίαν εκείνων, αλλά να συντελέσωμεν εις την απελευθέρωσίν των, και από τους Αθηναίους ν’ αποστατήσωμεν, δια να προλάβωμεν να τους καταστρέψωμεν, αντί να καταστραφώμεν από αυτούς αργότερα. Η αποστασία μας, εν τούτοις, έγινεν ενωρίτερον παρ’ ό,τι υπελογίζαμεν και χωρίς επαρκή προετοιμασίαν. Αλλά τούτο είναι πρόσθετος λόγος δια να μας δεχθήτε συμμάχους και στείλετε ταχείαν βοήθειαν δια να γίνη εις όλους φανερόν ότι προστατεύετε τους άξιους προστασίας και συγχρόνως ότι βλάπτετε τους εχθρούς σας. Ουδέποτε τωόντι παρουσιάσθη καλλιτέρα προς τούτο ευκαιρία. Διότι οι Αθηναίοι είναι εξηντλημένοι όχι μόνον από την ασθένειαν, αλλά και από τας πολεμικάς δαπάνας. Μέρος του στόλου των ευρίσκεται απησχολημένον πέριξ των παραλίων σας και μέρος είναι παρατεταγμένον εναντίον μας. Ώστε δεν είναι πιθανόν ότι θα έχουν διαθέσιμα αρκετά πλοία, εάν κατά την διάρκειαν του θέρους αυτού εισβάλετε και πάλιν δια δευτέραν φοράν εις την Αττικήν δια ξηράς και δια θαλάσσης, αλλ’ ή δεν θ’ αντισταθούν εις την κατά θάλασσαν επίθεσίν σας, ή θ’ αποσύρουν τα πλοία των και από τα ιδικά μας και από τα ιδικά σας παράλια. Ούτε πρέπει, εξ άλλου, να νομίση κανείς ότι εκτίθεται εις προσωπικόν κίνδυνον, χάριν ξένης χώρας. Διότι, αν και θα νομίζη τις, ότι η Λέσβος απέχει πολύ, εν τούτοις εγγύς θα είναι η βοήθεια, την οποίαν θα παράσχη εις αυτόν. Καθόσον ο πόλεμος δεν θ’ αποφασισθή εις την Αττικήν, όπως φαντάζονται μερικοί, αλλ’ εις τας χώρας, αι

οποίαι παρέχουν εις την Αττικήν τους πόρους των. Τα εισοδήματα, τωόντι, των Αθηναίων προέρχονται από τους συμμάχους των, και θ' αυξήσουν έτι μάλλον εάν μας υποτάξουν. Διότι όχι μόνον δεν θ' αποστατήση πλέον άλλος κανείς, αλλά και οι πόροι μας θα προστεθούν εις τους ιδικούς των, και επί πλέον θα μας μεταχειρισθούν με μεγαλυτέραν αυστηρότητα παρ' εκείνους, οι οποίοι από πριν έχουν γίνει υποτελείς υπήκοοί των. Ενώ, εάν σπεύσετε να μας βοηθήσετε, θα προσθέσετε εις την δύναμίν σας πόλιν έχουσαν στόλον ισχυρόν, του οποίου προ πάντων έχετε ακόμη ανάγκην, και θα καταβάλετε ευκολώτερα τους Αθηναίους, αφαιρούντες βαθμιαίως απ' αυτούς τους συμμάχους των (διότι καθείς τότε θαρραλεώτερον θα ταχθή με το μέρος σας), και θ' απαλλαγήτε από την μομφήν η οποία θα σας απηυθύνετο εις το παρελθόν, ότι δεν βοηθείτε τους αποστατούντας. Εάν άλλωστε παρουσιασθήτε δημοσία ως ελευθερωταί, η νίκη σας κατά τον πόλεμον θα είναι ασφαλεστέρα.

14. «Σεβασθήτε λοιπόν και τας ελπίδας που οι Έλληνες στηρίζουν εις σας και τον Ολύμπιον Δία, εις τον ναόν του οποίου καθήμεθα οιονεί ικέται, και βοηθήσατε τους Μυτιληναίους, δεχόμενοι αυτούς εις την συμμαχίαν σας. Και μη εγκαταλείψετε ημάς, οι οποίοι μολονότι εκθέτομεν ατομικώς την ζωήν μας εις κίνδυνον, θα παράσχωμεν, εν περιπτώσει επιτυχίας, κοινήν εις όλους την ωφέλειαν αλλ' επίσης γενικωτέραν την βλάβην, εάν μείνετε αμετάπειστοι και ως εκ τούτου αποτύχωμεν. Φανήτε άνδρες τοιούτοι οποίους οι Έλληνες σας θεωρούν και οποίους ο φόβος μας θέλει να δειχθήτε.»

Οι Μυτιληναίοι σύμμαχοι των Πελοποννησίων. Οι Λακεδαιμόνιοι εις τον Ισθμόν

15. Κατ' αυτόν τον τρόπον ωμίλησαν οι Μυτιληναίοι. Οι Λακεδαιμόνιοι και λοιποί σύμμαχοι, αφού τους ήκουσαν εδέχθησαν τας προτάσεις των, και όχι μόνον έκαμαν τους Λεσβίους συμμάχους, αλλά και εις όλους τους συμμάχους, πριν ακόμη αναχωρήσουν, συνεστήθη να συγκεντρωθούν εσπευσμένως εις τον ισθμόν με τα δύο τρίτα των δυνάμεών των, δια να εισβάλουν εις την Αττικήν. Οι Λακεδαιμόνιοι έφθασαν εκεί πρώτοι, και ήρχισαν να κατασκευάζουν μηχανάς, δια να σύρουν τα πλοία και τα μεταφέρουν δια του Ισθμού εις την προς τας Αθήνας θάλασσαν, δια να επιτεθούν εναντίον των Αθηνών δια ξηράς συγχρόνως και δια θαλάσσης. Και αυτοί μεν προέβαιναν δραστηρίως εις τας ενεργείας των, αλλ' οι λοιποί σύμμαχοι συνεκεντρώνοντο βραδέως, καθόσον ήσαν απησχολημένοι με την συγκομιδήν της εσοδείας και είχαν πολύ ολίγην διάθεσιν προς εκστρατείαν.

Ναυτική επίδειξις των Αθηναίων εις Πελοπόννησον

16. Εννοήσαντες οι Αθηναίοι ότι αι προετοιμασίαι αυταί εγίνοντο ένεκα υποτιμήσεως της ιδικής των δυνάμεως, ηθέλησαν ν' αποδείξουν ότι η γνώμη αυτή ήτο εσφαλμένη και ότι ήσαν εις θέσιν, χωρίς να μετακινήσουν τον εναντίον της Λέσβου παρατεταγμένον στόλον, ν' αποκρούσουν ευκόλως και την απειλουμέχην ναυτικήν εκ Πελοποννήσου επίθεσιν. Εξώπλισαν λοπόν εκατόν πλοία, των οποίων τα πληρώματα εστρατολογήθησαν μεταξύ των Αθηναίων πολιτών (εξαιρουμένων των Ιππέων και των πεντακοσιομεδίμνων [2]) και των μετοίκων, και εκπλεύσαντες έκαμαν επίδειξιν κατά μήκος του Ισθμού και ενήργουν αποβάσεις επί της Πελοποννησιακής ακτής κατ' αρέσκειαν. Οι Λακεδαιμόνιοι, ενώπιον του εντελώς απροσδόκητου τούτου θεάματος, εθεώρησαν ότι τα λεχθέντα από τους Λεσβίους δεν ήσαν αληθή, και κρίνοντες την κατάστασιν δύσκολον, καθόσον όχι μόνον οι σύμμαχοι δεν προσήρχοντο, αλλά και ανηγγέλθη προς τούτοις ότι η περί την Πελοπόννησον μοίρα των Αθηναϊκών τριάκοντα πλοίων ηρήμωνε τα παράλια των Περιοίκων, επέστρεψαν εις τα ίδια. Βραδύτερον, εν τούτοις, ήρχισαν να ετοιμάζουν στόλον δια να τον στείλουν εις την Λέσβον, προσεκάλεσαν τους συμμάχους να εξοπλίσουν σαράντα πλοία, και διώρισαν

ναύαρχον τον Αλκίδαν, ο οποίος θα ήτο αρχηγός της ναυτικής αυτής εκστρατείας. Όταν οι Αθηναίοι είδαν ότι και ο εχθρός απεσύρθη, επέστρεψαν και αυτοί με τον στόλον των εκατόν πλοίων κατ' οίκον.

Η δύναμις του Αθηναϊκού στόλου

17. Κατά το διάστημα που τα πλοία αυτά ευρίσκοντο εν πλώ οι Αθηναίοι είχαν εν ενεργεία εις τα διάφορα θέατρα του πολέμου ένα από τους μεγαλύτερους τωόντι στόλους που είχαν ποτέ. Μόνον κατά την αρχήν του πολέμου είχαν ανάλογον και ακόμη μάλιστα μεγαλύτερον στόλον. Διότι εκατόν πλοία επροστάτευαν την Αττικήν, την Εύβοιαν και την Σαλαμίνα, εκατόν δ' άλλα επεριπόλουν περί την Πελοπόννησον, μη υπολογιζομένων των ευρισκομένων προ της Ποτειδαίας και εις άλλα μέρη, ώστε, κατά την διάρκειαν ενός και του ιδίου θέρους, η ολική δύναμις του στόλου των είχεν ανέλθει εις διακόσια πενήντα πλοία. Η διατήρησις τόσον μεγάλων στόλων κυρίως και η πολιορκία της Ποτειδαίας εξήντλησαν ολίγον κατ' ολίγον το δημόσιον ταμείον. Διότι οι οπλίται, που επολιόρκουν την Ποτείδαιαν, ελάμβαναν ημερησίως δύο δραχμάς έκαστος (μίαν δια τον εαυτόν του και μίαν δια τον υπηρέτην του). Ο αριθμός των ανήρχετο αρχικώς εις τρεις χιλιάδας και δεν ηλαττώθη καθ' όλην την διάρκειαν της πολιορκίας. Χίλιοι εξακόσιοι προσετέθησαν βραδύτερον υπό τον Φορμίωνα, αλλ' απήλθαν προ του τέλους της πολιορκίας. Και οι επί των πλοίων ναύται ελάμβαναν τον αυτόν με τους στρατιώτας μισθόν. Κατά τοιούτον λοιπόν τρόπον εξηντλήθησαν τα χρήματα ολίγον κατ' ολίγον, και τόσος υπήρξεν ο μεγαλύτερος αριθμός πλοίων που εξώπλισαν ποτέ.

Αποκλεισμός της Μυτιλήνης υπό των Αθηναίων και από ξηράς

18. Εις την ιδίαν εποχήν που οι Λακεδαιμόνιοι ευρίσκοντο εις τον Ισθμόν, οι Μυτιληναίοι εξεστράτευσαν δια ξηράς, οι ίδιοι μαζί με την μισθοφορικήν των δύναμιν, εναντίον της Μηθύμνης με την ελπίδα ότι θα παρεδίδετο δια προδοσίας, Επειδή όμως η κατά της πόλεως επίθεσίς των δεν ευωδώνετο, όπως είχαν ελπίσει, απήλθαν εις την Άντισσαν, την Πύρραν και την Έρεσον, και αφού ερρύθμισαν τα πράγματα των πόλεων αυτών, κατά τρόπον ασφαλίζοντα καλλίτερα τα συμφέροντά των, και ενίσχυσαν τα τείχη των, επέστρεψαν ταχέως εις τα ίδια. Μετά την αναχώρησίν των εξεστράτευσαν και οι Μηθυμναίοι εναντίον της Αντίσσης. Αλλά ηττηθέντες σοβαρώς από τους εξορμήσαντας Αντισσαίους και τους μισθοφόρους αυτών, εφονεύθησαν πολλοί και οι περισωθέντες υπεχώρησαν εσπευσμένως. Οι Αθηναίοι, μαθόντες ταύτα, ότι δηλαδή όχι μόνον οι Μυτιληναίοι ήσαν κύριοι της υπαίθρου χώρας, αλλά και ο ιδικός των στρατός δεν ήτο εις θέσιν να τους κρατή αποκλεισμένους εντός των τειχών των, απέστειλαν κατά τας αρχάς του φθινοπώρου χίλιους ιδικούς των οπλίτας, υπό τον στρατηγόν Πάχητα, υιόν του Επικούρου. Οι στρατιώται αυτοί, εκτελέσαντες οι ίδιοι χρέη κωπηλατών, έφθασαν εις Μυτιλήνην, την οποίαν περιεκύκλωσαν με απλούν τείχος, ενώ εις τα εκ φύσεως οχυρώτερα σημεία ανηγέρθησαν συγχρόνως προσιτά οχυρώματα, αποτελούντα μέρος του τείχους. Κατ' αυτόν τον τρόπον, η Μυτιλήνη ευρίσκετο πλέον στενώς αποκλεισμένη και από τα δύο μέρη, από ξηράς δηλαδή και από θαλάσσης, και εν τω μεταξύ ήρχιζεν ήδη ο χειμών.

Επιβολή ειδικού φόρου εις Αθήνας. Είσπραξις των συμμαχικών φόρων

19. Επειδή οι Αθηναίοι είχαν ανάγκην προσθέτων δαπανών δια την εξακολούθησιν της πολιορκίας, και οι ίδιοι δια πρώτην τότε φοράν κατέβαλαν έκτακτον πολεμικόν φόρον επί του κεφαλαίου, ανελθόντα εις διακόσια τάλαντα, και συγχρόνως απέστειλαν μοίραν δώδεκα πλοίων, υπό τον στρατηγόν Λυσικλή και τέσσαρας άλλους, προς είσπραξιν των καθυστερουμένων φόρων των συμμάχων. Ο Λυσικλής περιέπλεε πολλά μέρη συνάζων τους

φόρους, αλλ’ όταν επροχώρησεν από τον Μυούντα της Καριάς εις το εσωτερικόν, δια της πεδιάδος του Μαιάνδρου, μέχρι του Σανδίου λόφου, επετέθησαν κατ’ αυτού Κάρες και Αναιίται και εφόνευσαν και τον ίδιον και μέγα μέρος του στρατού του.

Επιτυχής έξοδος του ημίσεος της φρουράς των Πλαταιών πολιορκουμένων υπό των Πελοποννησίων

20. Κατά την διάρκειαν του ιδίου χεμώνος, οι Πλαταιείς (οι οποίοι επολιορκουντο ακόμη από τους Πελοποννησίους και τους Βοιωτούς), επειδή και από την έλλειψιν τροφίμων επιέζοντο και από τας Αθήνας δεν ήλπιζαν καμμίαν βοήθειαν, ούτε καμμία άλλη σωτηρία εφαίνετο, απεφάσισαν κατ’ αρχάς, από κοινού με τους συμπολιορκουμένους Αθηναίους, να ενεργήσουν όλοι έξοδον και υπερβούν τα εχθρικά τείχη, διασπώντες, αν ημπορέσουν, τον αποκλεισμόν. Εισηγηταί της επιχειρήσεως ήσαν ο μάντις Θεαίνετος, υιός του Τολμίδου, και ο Ευπομπίδης, υιός του Λαϊμάχου, ο οποίος ήτο και στρατηγός. Έπειτα όμως οι ημίσεις εδίστασαν να λάβουν μέρος, διότι εθεώρησαν τον κίνδυνον πολύ μεγάλον, και μόνον διακόσιοι είκοσι περίπου επέμειναν αυτοπροαιρέτως εις την έξοδον, η οποία έγινε κατά τον εξής τρόπον: Κατεσκεύασαν κλίμακας ίσας με το υψος του εχθρικού τείχους, υπολογίσαντες το μήκος των από τας αλλεπαλλήλους σειράς των πλίνθων εις μέρος, όπου το τείχος, κατά το μέτωπον το εστραμμένον προς τας Πλαταιάς, έτυχε να μην έχη επιχρισθή δια κονιάματος. Επειδή πολλοί συγχρόνως έκαμαν τον υπολογσμόν αυτόν, ήτο φυσικόν ότι μερικοί θα επλανώντο, οι περισσότεροι όμως θα επετύγχαναν τον ορθόν υπολογισμόν, άλλωστε και διότι τον επανελάμβαναν πολλάκις, και συγχρόνως ευρίσκοντο εις μικράν απόστασιν και επομένως ημπορούσαν ευκόλως να διακρίνουν όσον μέρος του τείχους ήθελαν. Το μέτρον λοιπόν των κλιμάκων έλαβαν κατ’ αυτόν τον τρόπον, υπολογίσαντες αυτό από το πάχος των πλίνθων.

21. Το τείχος των Πελοποννησίων ήτο οικοδομημένον κατά τον ακόλουθον τρόπον. Είχε περιβόλους δύο, τον ένα βλέποντα προς τας Πλαταιάς, τον άλλον προς τα έξω, εναντίον ενδεχομένης επθέσεως των Αθηναίων, και μεταξύ των δύο περιβόλων υπήρχε διάστημα δέκα εξ περίπου ποδών [3]. Εις το μεταξύ τούτο διάστημα των δέκα εξ ποδών ήσαν οικοδομημέναι κατοικίαι, αι οποίαι είχαν διανεμηθή εις τους φρουρούς και ήσαν συνεχείς, ώστε να φαίνεται το όλον ως ένα παχύ τείχος με επάλξεις και από τα δύο μέρη. Εις κάθε διάστημα δέκα επάλξεων υπήρχαν πύργοι μεγάλοι ίσου πλάτους με το τείχος, εκτεινόμενοι έκαστος καθ’ όλον το διάστημα από το εσωτερικόν έως το εξωτερικόν μέτωπον, ώστε δεν υπήρχε πάροδος εις την πλευράν των πύργων, αλλ’ οι φρουροί διήρχοντο δια του μέσου αυτών. Κατά την νύκτα, όταν ο καιρός ήτο βροχερός και οι φρουροί εγκατέλειπαν τας επάλξεις και εξετέλουν την φρούρησιν από τους πύργους, οι οποίοι ήσαν εις μικράν απ’ αλλήλων απόστασιν και στεγασμένοι. Τοιούτο λοιπόν ήτο το τείχος, με το οποίον ήσαν πολιορκημένοι γύρω γύρω οι Πλαταιείς.

22. Οι τελευταίοι, αφού συνεπλήρωσαν τας ετοιμασίας των, επωφελήθησαν μίαν νύκτα ασέληνον, και συγχρόνως θυελλώδη και βροχεράν, και ήρχισαν την έξοδον, υπό την αρχηγίαν εκείνων οι οποίοι ήσαν και εισηγηταί της επιχειρήσεως. Και πρώτον διέβησαν την τάφρον, η οποία περιέβαλλε το τείχος των, και έφθασαν αμέσως εις την βάσιν του εχθρικού τείχους, χωρίς να τους αντιληφθούν οι φρουροί, οι οποίοι δεν ημπόρεσαν ούτε να τους διακρίνουν, ένεκα του επικρατούντος πανταχού σκότους, ούτε να τους ακούσουν, διότι τον κρότον του βαδίσματος των κατέπνιγεν ο πάταγος της θυέλλης. Άλλωστε εβάδιζαν εις ικανήν ο εις από τον άλλον απόστασιν, δια να μη προδοθούν από τον αλληλοσυγκρουόμενον οπλισμόν των. Έφεραν δε ελαφρόν οπλισμόν και υπόδησιν εις μόνον τον αριστερόν πόδα, δια να μη γλυστρούν επί του πηλού. Κατά πρώτον εκείνοι που

εκράτουν τας κλίμακας έφθασαν και τας εστήριξαν εις το μεταξύ δύο πύργων διάστημα, όπου ήσαν αι επάλξεις, γνωρίζοντες ότι ήσαν αφρούρητοι. Ευθύς μετά τούτο ήρχισαν ν' αναβαίνουν δώδεκα ελαφροί στρατιώται, φέροντες ξιφίδιον και θώρακα. Πρώτος ανέβη ο αρχηγός των Αμμέας, υιός του Κοροίβου, κατόπιν δ' από αυτόν ανέβησαν οι ακόλουθοί του και εστράφησαν ανά εξ εις καθένα από τους δύο πύργους. Ευθύς έπειτα επροχώρουν άλλοι ελαφροί στρατιώται φέροντες μικρά δόρατα. Δια να διευκολύνουν την ανάβασίν των άλλοι, ερχόμενοι όπισθέν των, εκράτουν τας ασπίδας των, τας οποίας θα τους έδιδαν όταν θα ήσαν πλησίον του εχθρού. Όταν είχαν ήδη αναβή αρκετοί επί του τείχους, οι φρουροί αντελήφθησαν από τους πύργους τα συμβαίνοντα, καθόσον εις από τους Πλαταιείς, ενώ εζήτει να στηριχθή επί των επάλξεων, παρέσυρεν ένα κεραμίδι, το οποίον έπεσε και επροξένησε κρότον. Και αμέσως ηκούσθησαν κραυγαί κινδύνου και οι φρουροί ώρμησαν εις τας επί του τείχους θέσεις των. Διότι, ως εκ της σκοτεινής νυκτός και συγχρόνως οι Πλαταιείς, που είχαν μείνει εντός της πόλεως, εξήλθαν και προσέβαλαν το τείχος των Πελοποννησίων, προς το αντίθετον μέρος από εκείνο επί του οποίου ανερριχώντο οι συναγωνισταί των, δια ν' αποτρέψουν όσον το δυνατόν απ' αυτούς την προσοχήν των πολιορκητών. Ως εκ τούτου, μολονότι οι τελευταίοι ευρίσκοντο εις μεγάλην ταραχήν, έμειναν ακίνητοι, χωρίς κανείς να τολμά ν' απομακρυνθή από την ωρισμένην δι' αυτόν θέσιν, δια να δώση βοήθειαν, εφόσον δεν ημπορούσαν να συμπεράνουν τι συνέβαινε. Και οι τριακόσιοι, οι οποίοι είχαν διαταγήν να σπεύσουν εις βοήθειαν οπουδήποτε παρουσιάζετο ανάγκη, επροχώρησαν έξω από το τείχος προς το μέρος, από το οποίον ήρχοντο αι κραυγαί του κινδύνου, ενώ εξ άλλου υψώθησαν πυρσοί, δια να μεταδώσουν εις τας Θήβας την είδησιν της εχθρικής επιθέσεως. Αλλά και οι μείναντες εις την πόλιν Πλαταιείς ύψωσαν και αυτοί από το τείχος πυρσούς πολλούς, ετοιμασμένους εκ των προτέρων, με τον σκοπόν να συγχύσουν οι εχθροί τα σήματα των πυρσών, και νομίσαντες ότι συμβαίνει άλλο τι παρά το αληθές, να μην έλθουν εις βοήθειαν, πριν οι ενεργήσαντες την έξοδον συναγωνισταί των διαφύγουν και φθάσουν εις ασφαλές μέρος.

23. Εν τω μεταξύ, αφού οι πρώτοι από τους λαβόντας μέρος εις την έξοδον Πλαταιείς είχαν αναβή εις το τείχος και γίνει κύριοι των δύο πύργων, φονεύσαντες τους φρουρούς των, όχι μόνον ετοποθετήθησαν οι ίδιοι του λοιπού ως φρουροί εις τας υπό τους πύργους διόδους, δια να μην ημπορέση κανείς να διέλθη από εκεί και τους επιτεθή, αλλά και εστήριξαν από το μεταπύργιον κλίμακας επί των πύργων και ανέβασαν εις την στέγην των αρκετούς άνδρας. Και άλλοι μεν απέκρουαν τους επιτιθεμένους, τοξεύοντες αυτούς και από την στέγην και από τας διόδους των πύργων, άλλοι δε, και αυτοί ήσαν οι περισσότεροι, στηρίξαντες πολλάς κλίμακας επί του τείχους και κρημνίσαντες συγχρόνως τας επάλξεις, ήρχισαν να περνούν από το μεταξύ των δύο πύργων διάστημα. Καθείς δε που επερνούσεν εκάστοτε το τείχος, ετοποθετείτο είς το χείλος της εξωτερικής τάφρου, και απ' εκεί ετόξευαν και ηκόντιζαν καθένα που προσεπάθει τυχόν να πλησίαση το τείχος και εμποδίση την διάβασιν. Όταν δε όλοι οι άλλοι είχαν περάσει το τείχος, οι ευρισκόμενοι εις τους δύο πύργους, εκ των οποίων οι τελευταίοι κατέβησαν με μεγάλην δυσκολίαν, επροχώρουν προς την τάφρον, και κατά την στιγμήν αυτήν οι τριακόσιοι, κρατούντες πυρσούς, επετέθησαν κατ' αυτών. Ως εκ τούτου, οι Πλαταιείς, από το σκότος, εις το οποίον ευρίσκοντο, ιστάμενοι εις το χείλος της τάφρου, ημπορούσαν να βλέπουν καλλίτερα και τους ετόξευαν και ηκόντιζαν εις τα απροστάτευτα μέρη του σώματος ενώ οι ίδιοι, ευρισκόμενοι εις το σκότος, διεκρίνοντο ολιγώτερον υπό των πολιορκητών, ένεκα των πυρσών που εκράτουν οι τελευταίοι, ούτως ώστε και οι τελευταίοι Πλαταιείς κατώρθωσαν να διαβούν αισίως την τάφρον, μολονότι με μεγάλην δυσκολίαν και κατόπιν τραχέος αγώνος. Διότι ο πάγος που είχε σχηματισθή εις την τάφρον δεν ήτο αρκετά στερεός δια να βαδίζη κανείς επ' αυτού,

αλλά μάλλον υδαρής, όπως συμβαίνει, όταν πνέη ανατολικός άνεμος αντί βορείου, Ενώ, εξ άλλου, επειδή με τον άνεμον αυτόν έπιπτεν ελαφρά χιών καθ' όλην την νύκτα, το νερό υψώθη πολύ εντός της τάφρου, ώστε οι Πλαταιείς την επέρασαν, μόλις έχοντες την κεφαλήν εκτός του ύδατος. Την επιτυχίαν, άλλωστε, της διαφυγής των ώφειλαν κυρίως εις την μεγάλην κακοκαιρίαν.

24. Ορμήσαντες από το χείλος της τάφρου, οι Πλαταιείς επροχώρουν αθρόοι δια της οδού, η οποία φέρει εις τας Θήβας, έχοντες δεξιά το Ηρώον του Ανδροκράτους, καθόσον ενόμιζαν ότι κανείς δεν ημπορούσε να τους υποπτευθή ότι ηκολούθησαν την οδόν αυτήν, η οποία φέρει προς τους εχθρούς. Συγχρόνως έβλεπαν ότι οι Πελοποννήσιοι, κρατούντες δάδας, τους κατεδίωκαν επί της οδού, η οποία δια του Κιθαιρώνος και των Δρυός Κεφαλών φέρει εις τας Αθήνας. Και μέχρι μεν αποστάσεως εξ έως επτά σταδίων, οι Πλαταιείς επροχώρησαν επί της οδού των Θηβών, αλλ' έπειτα εστράφησαν και ηκολούθησαν την ορεινήν οδόν η οποία φέρει προς τας Ερυθράς και τας Υσιάς, και φθάσαντες εις τα όρη, διεσώθησαν εις τας Αθήνας, διακόσιοι δώδεκα τον αριθμόν. Οι λαβόντες μέρος εις την έξοδον ήσαν ολίγον περισσότεροι, αλλά μερικοί επέστρεψαν εις την πόλιν πρίν υπερβούν το τείχος εις δε τοξότης ηχμαλωτίσθη εντός της εξωτερικής τάφρου. Οι Πελοποννήσιοι παρήτησαν τότε την καταδίωξιν και επέστρεψαν εις τας θέσεις των. Οι εντός της πόλεως Πλαταιείς ηγνόουν εντελώς την έκβασιν της επιχειρήσεως, όταν όμως οι ολίγοι επιστρέφοντες ανήγγειλαν εις αυτούς ότι κανείς δεν εσώθη, έστειλαν κήρυκα άμα εξημέρωσε, δια να ζήτηση την παραλαβήν των νεκρών, αλλά μαθόντες την αλήθειαν, παρήτησαν την αίτησίν των. Κατ' αυτόν λοιπόν τον τρόπον εσώθησαν οι ενεργήσαντες την έξοδον Πλαταιείς, υπερβάντες το εχθρικόν τείχος.

Οι Μυτιληναίοι αναθαρρούν μανθάνοντες περί προσεχούς αποστολής Σπαρτιατικών δυνάμεων εις την νήσον των

25. Περί το τέλος του ιδίου χειμώνος, εστάλη από την Λακεδαίμονα επί πολεμικού πλοίου εις την Μυτιλήνην ο Λακεδαιμόνιος Σάλαιθος, ο οποίος κατέπλευσεν εις την Πύρραν, και απ' εκεί δια ξηράς, ακολουθήσας μίαν χαράδραν, προς το μέρος της οποίας ήτο δυνατόν να υπερβή κανείς το περιτείχισμα εισήλθε χωρίς να εννοηθή εις την Μυτιλήνην και ανεκοίνωσεν εις τους άρχοντας και την επικειμένην εισβολήν εις την Αττικήν και την σύγχρονον με αυτήν άφιξιν της μοίρας των σαράντα πλοίων, τα οποία ώφειλαν να έλθουν προς βοήθειάν των, προσθέσας ότι εστάλη ο ίδιος προηγουμένως, δια να φέρη τας ειδήσεις αυτάς και συγχρόνως αναλάβη γενικώς την διεύθυνσιν των πραγμάτων. Ως εκ τούτου, οι Μυτιληναίοι ανεθάρρησαν και ήσαν ολιγώτερον διατεθειμένοι να συνθηκολογήσουν προς τους Αθηναίους. Κατ' αυτόν τον τρόπον ετελείωσεν ο χειμών και το τέταρτον έτος του πολέμου, την ιστορίαν του οποίου έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Έτος 5ον : 427 - 426 πΧ (26-88)

Εισβολή των Πελοποννησίων εις την Αττικήν

26. Κατά το επόμενον θέρος, οι Λακεδαιμόνιοι, αφού απέστειλαν εις Μυτιλήνην την μοίραν των σαράντα πλοίων, υπό την αρχηγίαν του Αλκίδου, ο οποίος ήτο ναύαρχος του έτους εκείνου, εισέβαλαν αμέσως οι ίδιοι με τους συμμάχους των εις την Αττικήν, διότι επεδίωκαν όπως οι Αθηναίοι, παρενοχλούμενοι δια ξηράς συγχρόνως και δια θαλάσσης, αποτραπούν, ει δυνατόν, από του να έλθουν δια του στόλου των εις ενίσχυσιν των πολιορκουσών την Μυτιλήνην δυνάμεών των. Αρχηγός της εισβολής αυτής, αντί του ανηλίκου εισέτι βασιλέως Παυσανίου, υιού του Πλειστοάνακτος, ήτο ο Κλεομένης, ο οποίος, ως γνωστόν, ήτο προς πατρός θείος του. Και όχι μόνον τα προηγουμένως

δενδροτομημένα μέρη της Αττικής, οπουδήποτε είχε παρουσιασθή νέα βλάστησις, ηρήμωσαν, αλλά και όσα είχαν μείνει άθικτα κατά τας προηγούμενας εισβολάς. Μετά την δεύτερον εισβολήν, η του έτους τούτου υπήρξε τωόντι επαχθεστέρα δια τους Αθηναίους από όλας τας άλλας. Διότι οι Πελοποννήσιοι, περιμένοντες από ημέρας εις ημέραν να μάθουν από την Λέσβον κανέν κατόρθωμα του στόλου των, ο οποίος επίστευαν ότι είχεν ήδη φθάσει εκεί, διέτρεξαν το μεγαλύτερον μέρος της χώρας καταστρέφοντες αυτήν. Αλλ' επειδή αι προσδοκίαι των δεν επραγματοποιούντο και τα τρόφιμα των είχαν εξαντληθή, απεσύρθησαν, και τα διάφορα συμμαχικά αποσπάσματα επέστρεψαν εις τα ίδια.

Συνθηκολόγησις των Μυτιληναίων με τους Αθηναίους

27. Εν τω μεταξύ, οι Μυτιληναίοι, επειδή και τα πλοία δεν τους ήρχοντο από την Πελοπόννησον, αλλ' εχρόνιζαν, και η εξάντλησις των τροφίμων είχε προχωρήσει, εξηναγκάσθησαν να συνθηκολογήσουν προς τους Αθηναίους, ένεκα της επομένης αφορμής. Επειδή και ο ίδιος ο Σάλαιθος έπαυσε πλέον να ελπίζη ότι θα φθάσουν τα πλοία, έδωσεν εις τους ανθρώπους του λαού βαρύν οπλισμόν, ενώ προηγουμένως ήσαν ελαφρώς μόνον ωπλισμένοι, διότι εσκόπευε να ενεργήση έξοδον, δια να επτεθή κατά του εχθρού. Αλλ' εκείνοι, ευθύς ως έλαβαν τον βαρύν οπλισμόν, δεν ήθελαν πλέον να υπακούσουν εις τους άρχοντας, αλλά συνερχόμενοι εις συλλαλητήρια, επροκάλουν τους ολιγαρχικούς να φανερώσουν και διανείμουν εις όλους τα τρόφιμα που είχαν κρυμμένα· άλλως εδήλωσαν ότι αυτοί θα συνεννοηθούν μόνοι των με τους Αθηναίους και θα παραδώσουν την πόλιν.

28. Επειδή δε η ολιγαρχική μερίς που ήτο εις τα πράγματα αντελήφθη ότι όχι μόνον να εμποδίσουν τούτο δεν ήσαν εις θέσιν, αλλά και ότι εάν μείνουν έξω από την συνθηκολογίαν, θα εκτεθούν εις μεγάλον κίνδυνον, εσυνθηκολόγησαν από κοινού με την δημοκρατικήν μερίδα προς τον Πάχητα και τον στρατόν αυτού. Κατά τους ορούς της συνθηκολογίας, οι Αθηναίοι είχαν το δικαίωμα να λάβουν οιανδήποτε ήθελαν απόφασιν περί της τύχης των Μυτιληναίων, οι οποίοι θα εδέχοντο τον Αθηναϊκόν στρατόν εντός της πόλεως, τους επέτρεπαν όμως να στείλουν πρεσβείαν εις τας Αθήνας, δια να υποστηρίξουν τα συμφέροντά των. Μέχρις επιστροφής της πρεσβείας, ο Πάχης δεν είχε δικαίωμα ούτε να φυλάκιση, ούτε να πωλήση ως δούλον, ούτε να θανατώση κανένα Μυτιληναίον. Αυτοί ήσαν οι όροι της συνθηκολογίας. Αλλ' όσοι Μυτιληναίοι είχαν πρωτοστατήσει εις τας μυστικάς συνεννοήσεις με τους Λακεδαιμονίους ήσαν περίφοβοι, και ευθύς ως ο στρατός εισήλθεν εντός της πόλεως, μη δυνάμενοι να ησυχάσουν, παρ' όλας τας δοθείσας υποσχέσεις, εκάθισαν ικέται εις τους βωμούς. Αλλ' ο Πάχης τους έπεισε να σηκωθούν απ' εκεί, υποσχόμενος να μη τους βλάψη, και τους ετοποθέτησε χάριν ασφαλείας εις την Τένεδον, έως ότου οι Αθηναίοι αποφασίσουν περί αυτών. Έστειλεν ωσαύτως τριήρεις εις την Άντισσαν και, την κατέλαβε, και έλαβεν όσα άλλα στρατιωτικά μέτρα εθεώρησε χρήσιμα.

Αι Πελοποννησιακαί δυνάμεις φθάνουν εις Μυτιλήνην μετά την συνθηκολόγησιν αυτής με τας Αθήνας

29. Οι επιβαίνοντες της μοίρας των σαράντα Πελοποννησιακών πλοίων, τα οποία έπρεπε να φθάσουν εσπευσμένως εις την Μυτιλήνην, όχι μόνον εχρονοτρίβησαν, πλέοντες κατά μήκος της ακτής της Πελοποννήσου, αλλά και τον επίλοιπον πλουν με βραδύτητα διεξήγαν. Είχαν δ' ήδη φτάσει εις την Δήλον, πριν αντιληφθούν από τας Αθήνας τον πλουν των. Απ' εκεί προσήγγισαν εις την Μύκονον και την Ίκαρον, όπου κατά πρώτον έμαθαν ότι η Μυτιλήνη είχε κυριευθή, θέλοντες, εν τούτοις, να βεβαιωθούν, κατέπλευσαν εις το Έμβατον της Ερυθραίας, επτά περίπου ημέρας μετά την άλωσιν της Μυτιλήνης. Αφού

εβεβαιώθησαν τούτο συνεσκέφθησαν περί των μέσων, τα οποία ενδεικνύονται από τας περιστάσεις, και ο Ηλείος Τευτίαπλος ωμίλησε προς αυτούς ως εξής:

Ο Ηλείος Τευτίαπλος προτείνει να γίνη επίθεσις προς άλωσιν της Μυτιλήνης, αλλ' ο Σπαρτιάτης ναύαρχος αρνείται

30. «Αλκίδα και όσοι, καθώς εγώ, παριστάμεθα εδώ αρχηγοί των Πελοποννησιακών δυνάμεων, η γνώμη μου είναι να πλεύσωμεν εις την Μυτιλήνην, χωρίς να χάνωμεν στιγμήν και πριν μας αντιληφτούν. Διότι κατά πάσαν πιθανότητα θα εύρωμεν την πόλιν πολύ ανεπαρκώς φρουρουμένην εκ μέρους ανθρώπων, οι οποίοι προ ολίγου την εκυρίευσαν. Προ πάντων προς το μέρος της θαλάσσης, από το οποίον εκείνοι όχι μόνον δεν περιμένουν, ότι ημπορεί να γίνη αιφνιδία εχθρική επίθεσις, αλλά και ημείς συμβαίνει να ημπορούμεν να πλήξωμεν αποτελεσματικώτερον. Και ο κατά γήν στρατός των, άλλωστε, είναι πολύ πιθανόν να ευρίσκεται διεσπαρμένος εις διαφόρους οικίας με την συνήθη εις τους νικητάς αμέλειαν. Εάν λοιπόν επιπέσωμεν εναντίον των αιφνιδίως και εν καιρώ νυκτός, ελπίζω με την βοήθειαν των κατοίκων, όσοι τυχόν έχουν μείνει φίλοι μας, να γίνωμεν κύριοι των πραγμάτων. Ούτε πρέπει να φοβηθώμεν τον κίνδυνον, διότι πρέπει να γνωρίζωμεν ότι εις τούτο ακριβώς συνίστανται τα απρόοπτα του πολέμου, και ότι εκείνος ο στρατηγός επιτυγχάνει ως επί το πλείστον, ο οποίος όχι μόνον προφυλάσσεται από αυτά ο ίδιος, αλλά και προσέχει να εύρη την κατάλληλον ευκαιρίαν, δια να επιτεθή αιφνιδιαστικώς εναντίον του εχθρού.»

31. Αυτά μόνον είπεν ο Τευτίαπλος, αλλ' ο Αλκίδας δεν επείθετο. Εξ άλλου όμως, μερικοί φυγάδες από την Ιωνίαν και οι επιβαίνοντες επί του στόλου Λέσβιοι τον συνεβούλευαν, αφού φοβείται τον κίνδυνον αυτόν, να καταλάβη καμμίαν από τας πόλεις της Ιωνίας, ή την Αιολικήν Κύμην, όπως, χρησιμοποιούντες αυτήν ως ορμητήριον, επιτύχουν την αποστασίαν της Ιωνίας (λέγοντες ότι υπήρχε τοιαύτη ελπίς, καθόσον κανείς δεν ήκουσε δυσαρέστως την άφιξίν των), και ότι δια του μέσου αυτού θα στερήσουν βαθμηδόν από την μεγαλυτέραν πηγήν των εισοδημάτων των τους Αθηναίους, ενώ εξ άλλου εάν εφήρμοζαν κατ' αυτών αποκλεισμόν, θα υπεβάλλοντο εις σημαντικάς δαπάνας. Επίστευαν συγχρόνως ότι θα έπειθαν και τον Πισσούθνην να συμπολεμήση μαζί των. Αλλ' ο Αλκίδας ούτε τας συστάσεις αυτάς απεδέχθη, διότι, αφού δεν επρόλαβε την άλωσιν της Μυτιλήνης τίποτε άλλο κυρίως δεν εσκέπτετο παρά πώς να επιστρέψη όσον το δυνατόν ταχύτερον εις την Πελοπόννησον.

Επιστροφή του Πελοποννησιακού στόλου

32. Αποπλεύσας ούτως από το Έμβατον, έπλεε κατά μήκος της ακτής, και προσεγγίσας εις την Μυόννησον, πόλιν των Τηίων, εθανάτωσε τους περισσοτέρους από τους αιχμαλώτους ,όσους είχε συλλάβει κατά τον πλουν. Προσωρμίσθη επίσης εις την Έφεσον, όπου ήλθαν προς αυτόν πρέσβεις των Σαμίων, οι όποιοι είχαν εγκατασταθή εις τα Άναια, να του είπουν ότι ήτο κακή μέθοδος απελευθερώσεως της Ελλάδος το να θανατώνη ανθρώπους, οι οποίοι ούτε χέρι εσήκωσαν εναντίον του, ούτε εχθροί του ήσαν, αλλ' ήσαν εξ ανάγκης σύμμαχοι των Αθηναίων, και ότι αν δεν έπαυεν ολίγους εχθρούς θα προσεταιρίζετο ως φίλους, αλλά πολύ περισσοτέρους φίλους θα έκαμνεν εχθρούς. Ο Αλκίδας επείσθη και απέλυσεν όσους ακόμη είχε Χίους αιχμαλώτους και μερικούς από τους άλλους. Οι άνθρωποι, τωόντι, αυτοί, όταν έβλεπαν τα Πελοποννησιακά πλοία, δεν επεχείρουν να φύγουν, αλλά μάλλον τα επλησίαζαν, διότι υπέθεταν ότι είναι Αθηναϊκά, ούτε ημπορούσαν να φαντασθούν ποτέ, ότι ενώ ήσαν οι Αθηναίοι κύριοι της θαλάσσης, Πελοποννησιακός στόλος θα έπλεε μέχρις Ιωνίας.

33. Ο Αλκίδας απέπλευσεν εσπευσμένως από την Έφεσον, ως να ετρέπετο εις φυγήν, διότι ενώ ακόμη ήτο ηγκυροβολημένος εις τα ύδατα της Κλάρου, τον είχαν αντιληφθή η Σαλαμινία και η Πάραλος (αι οποίαι έτυχε να έρχωνται από τας Αθήνας), και επειδή εφοβείτο μήπως καταδιωχθή, έπλευσε δια μέσου του ανοικτού πελάγους, αποφασισμένος να μη προσεγγίση εκουσίως εις άλλην γήν πλην της Πελοποννήσου. Η περί του Πελοποννησιακού στόλου αγγελία δεν ήλθεν εις τον Πάχητα και τους Αθηναίους από την Ερυθραίαν μόνον, αλλ' έφθανε και από όλα τα μέρη. Διότι, επειδή αι πόλεις της Ιωνίας είναι ατείχιστοι, ο φόβος των υπήρξε μεγάλος μήπως ο Πελοποννησιακός στόλος, την ώραν που παρέπλεε τας ακτάς των, έστω και αν δεν είχε σκοπόν να μείνη εκεί, επιτεθή εναντίον των και τας λεηλατήση. Επί τέλους η Πάραλος και η Σαλαμινία εξέθεσαν λεπτομερώς ότι τον είδαν αι ίδιαι εις την Κλάρον. Ο Πάχης τότε εσπευσεν εις καταδίωξίν του, και συνέχισεν αυτήν δραστηρίως μέχρι της Πάτμου, αλλά βλέπων ότι δεν ημπορούσε πλέον να τον φθάση, εστράφη προς τα οπίσω. Και αφού δεν επέτυχε τον Πελοποννησιακόν στόλον εις το ανοικτόν πέλαγος, εθεώρησε κέρδος, ότι δεν τον επρόφθασε πλησίον της ξηράς, οπότε θα ηναγκάζετο ούτος να οχυρωθή και θα υποχρεώνοντο οι Αθηναίοι να τον επιτηρούν και τον αποκλείσουν.

34. Κατά τον παράκτιον πλουν της επιστροφής, ο Πάχης προσωρμίσθη και εις το Νότιον, λιμένα των Κολοφωνίων, όπου είχαν εγκατασταθή οι Κολοφώνιοι, αφού η άνω πόλις είχε κυριευθή από τον Ιταμάνη, επί κεφαλής βαρβάρων, τους οποίους είχε προσκαλέσει μία από τας διαπληκτιζομένας φατρίας. Η άλωσις του Νοτίου είχε γίνει κατά την εποχήν περίπου της δευτέρας εισβολής των Πελοποννησίων εις την Αττικήν. Αλλ' οι καταφυγόντες και εγκατασταθέντες εις το Νότιον περιήλθαν εις νέας εμφυλίους έριδας. Εκ τούτων, οι ανήκοντες εις την μίαν μερίδα προσέλαβαν μισθοφόρους Αρκάδας και βαρβάρους, τους οποίους τους παρεχώρησεν ο Πισσούθνης [4], και τους ετοποθέτησαν εις μέρος, το οποίον εχωρίζετο από την επίλοιπον πόλιν με τείχος (και οι Κολοφώνιοι της άνω πόλεως, όσοι ανήκαν εις την Περσικήν φατρίαν, ηνώθησαν με αυτούς και διηύθυναν από κοινού τα πράγματα), ενώ οι ανήκοντες εις την αντίθετον μερίδα, οι οποίοι έφυγαν κρυφίως από την πόλιν και ήσαν ήδη εξόριστοι, προσεκάλεσαν τον Πάχητα. Ο τελευταίος ούτος εκάλεσε προς συνεννόησιν τον Ιππίαν, αρχηγόν των Αρκάδων, που έμειναν εις το ωχυρωμένον τμήμα του Νοτίου, υποσχεθείς ότι αν αι προτάσεις του δεν κριθούν ικανοποιητικοί, θα τον επαναφέρη σώον και υγιά εντός του τείχους. Αλλ' όταν ο Ιππίας ήλθε προς αυτόν, τον έθεσεν υπό επιτήρησιν, χωρίς να τον επιβάλη με δεσμά, ενώ ο ίδιος επετέθη κατά του οχυρώματος αιφνιδίως και χωρίς η φρουρά να περιμένη επίθεσιν, το εκυρίευσε και εθανάτωσεν όλους τους Αρκάδας και τους βαρβάρους που ευρέθησαν εντός αυτού. Έπειτα ωδήγησε τον Ιππίαν εις το οχύρωμα, όπως είχε συμφωνηθή, και ευθύς ως εφθασεν εντός, τον συνέλαβε και τον κατετόξευσε, παρέδωκε δε το Νότιον εις τους Κολοφωνίους εκτός εκείνων που ανήκαν εις την Περσικήν φατρίαν. Ακολούθως οι Αθηναίοι έπεμψαν αντιπροσώπους, δια να συνοικίσουν εκ νέου το Νότιον, επί τη βάσει του Αθηναϊκού πολιτεύματος, και συνεκέντρωσαν εις αυτό από τας διαφόρους πόλεις τους εις αυτάς τυχόν διεσπαρμένους Κολοφωνίους.

Οι Αθηναίοι κατ' αρχήν αποφασίζουν να φονεύσουν τους Μυτιληναίους ως υπαιτίους της αποστασίας. Σύγκλησις της εκκλησίας του δήμου προς επανεξέτασιν της αποφάσεως

35. Μετά την επιστροφήν του εις την Μυτιλήνην, ο Πάχης υπέταξε την Πύρραν και Έρεσον, και συλλαβών τον Λακεδαιμόνιον Σάλαιθον, κρυμμένον εντός της πόλεως, τον απέστειλεν εις τας Αθήνας μαζί με τους Μυτιληναίους, που είχε τοποθετήσει χάριν ασφαλείας εις την Τένεδον, και όσους τυχόν άλλους εθεώρει αιτίους της αποστασίας. Απέστειλεν επίσης εις

τας Αθήνας το μεγαλύτερον μέρος της στρατιωτικής του δυνάμεως, και παραμείνας αυτός με το υπόλοιπον, ήρχισε να ρυθμίζη τα πράγματα της Μυτιλήνης και της λοιπής Λέσβου, όπως ενόμιζε καλλίτερον.

36. Μετά την άφιξιν των Μυτιληναίων και του Σαλαίθου, οι Αθηναίοι εθανάτωσαν αμέσως τον τελευταίον, μολονότι, πλην διαφόρων άλλων υποσχέσεων, προσεφέρετο και τους Πελοποννησίους να πείση να εγκαταλείψουν τας Πλαταιάς (αι οποίαι επολιορκούντο ακόμη). Ως προς τους Μυτιληναίους, αφού διεσκέφθησαν, απεφάσισαν, παρασυρόμενοι υπό της οργής, να θανατώσουν όχι μόνον τους ευρισκομένους εις τας Αθήνας, αλλά και όλους τους άλλους ενηλίκους Μυτιληναίους, και να πωλήσουν τα γυναικόπαιδά των ως δούλους. Η κυρία εναντίον των κατηγορία ήτο ότι απεστάτησαν χωρίς να έχουν υποβληθή υπό την ηγεμονίαν των Αθηναίων, όπως οι άλλοι. Αλλ’ ό,τι προ πάντων εξώθησεν αυτούς ήτο το γεγονός, ότι ο Πελοποννησιακός στόλος, δια να τους βοηθήση, ετόλμησε να διακινδύνευση τον μέχρις Ιωνίας πλουν. Διότι συνεπέραναν εκ τούτου ότι η αποστασία των Μυτιληναίων δεν ημπορούσε να θεωρηθη παρά ως ένδειξις ευρύτερου σχεδίου. Απέστειλαν λοιπόν προς τον Πάχητα τριήρη, δια ν’ ανακοινώση τα αποφασισθέντα, με την διαταγήν να θανατώση τους Μυτιληναίους άνευ αναβολής, Αλλ’ ευθύς την επιούσαν τους κατέλαβεν αίσθημα μεταμέλειας, διότι ανελογίσθησαν πόσον σκληρά και τρομερά ήτο η ληφθείσα απόφασις δια της οποίας κατεδικάζετο εις θάνατον ολόκληρος πόλις και όχι μόνον οι ένοχοι. Ευθύς ως αντελήφθησαν την μεταβολήν των πνευμάτων, οι παρόντες πρέσβεις των Μυτιληναίων και οι συμπαθούντες προς αυτούς Αθηναίοι έπεισαν, δια των ενεργειών των τους εν τέλει να υποβάλουν το ζήτημα εις νέαν διάσκεψιν του λαού, και τους έπεισαν με μεγαλυτέραν ευκολίαν, διότι και εκείνοι καλώς αντελαμβάνοντο ότι η πλειοφηφία των πολιτών επεθύμει να τους δοθή ευκαιρία να συζητήσουν εκ νέου και αποφασίσουν το πράγμα. Συγκληθείσης αμέσως εκτάκτου συνελεύσεως του λαού, καθείς από τους ρήτορας εξέφρασε την γνώμην του. Και ο Κλέων, υιός του Κλεαινέτου, του οποίου είχεν εκνικήσει προηγουμένως η γνώμη όπως θανατωθούν οι Μυτιληναίοι, και ο οποίος δεν ήτο μόνον γενικώς ο πλέον βίαιος από τους πολίτας, αλλά και είχε τότε πολύ μεγαλυτέραν από κάθε άλλον επιρροήν επί του λαού, προχωρήσας πάλιν εις το βήμα, ωμίλησε περίπου ως εξής:

Λόγος του Κλέωνος

37. «Και άλλοτε πολλάκις μου εδόθη αφορμή εις το παρελθόν ν’ αντιληφθώ ότι αι δημοκρατίαι είναι ανίκανοι να άρχουν επί ξένων λαών, αλλά προ πάντων σήμερον, όταν βλέπω την μεταμέλειάν σας δια την περί Μυτιληναίων απόφασιν. Διότι, επειδή συνηθίσατε εις τον καθημερινόν βίον, ούτε να φοβήσθε, ούτε να επιβουλεύεσθε οι μεν τους δε, συμπεριφέρεσθε και προς τους συμμάχους επί τη βάσει των ιδίων αρχών, και οσάκις περιπίπτετε εις σφάλματα, είτε παραπειθόμενοι από τα επιχειρήματά των, είτε ενδίδοντες απέναντί των από οίκτον, δεν αντιλαμβάνεσθε ότι η αδυναμία σας αυτή αποβαίνει επικίνδυνος δια σας, χωρίς να σας εξασφαλίζη την ευγνωμοσύνην των συμμάχων. Ούτε συλλογίζεστε ότι η ηγεμονία σας είναι εξουσία δεσποτική, ασκούμενη επί ανθρώπων, οι όποιοι σας επιβουλεύονται και υπόκεινται άκοντες εις την εξουσίαν σας. Οι άνθρωποι αυτοί υποτάσσονται εις σας, όχι χάριν των προς αυτούς ευεργεσιών, τας οποίας τους κάμνετε προς ιδικήν σας βλάβην, αλλ’ ένεκα της υπεροχής, την οποίαν σας εξασφαλίζει η δύναμίς σας και όχι η εύνοιά των. Αλλά το δεινότατον όλων θα ήτο εάν του λοιπού ουδεμία σταθερότης υπάρχη εις τας αποφάσεις μας, και αν δεν εννοήσωμεν, ότι ισχυροτέρα είναι μία πόλις όταν κυβερνάται με νόμους ολιγώτερον καλούς, αλλ’ απαραβιάστους, παρά με νόμους καλούς, αλλά μη εφαρμοζομένους, και ότι αμάθεια, ηνωμένη με νηφαλιότητα,

είναι ωφελιμότερα από επιτηδειότητα, συνοδευομένην από ακολασίαν, και ότι κατά κανόνα οι περισσότερον απλοί άνθρωποι είναι καλλίτεροι πολίται από τους περισσότερον εξύπνους. Διότι οι τελευταίοι θέλουν όχι μόνον να φαίνονται σοφώτεροι από τους νόμους, αλλά και εις κάθε διάσκεψιν περί των δημοσίων υποθέσεων να επιβάλουν τας γνώμας των, ως να μην επρόκειτο να παρουσιασθή ποτέ άλλο ζήτημα σπουδαιότερον, εις το οποίον να δείξουν την σοφίαν των, και συνέπεια τούτου είναι, ότι οδηγούν συνήθως τας πόλεις των εις την καταστροφήν. Ενώ οι πρώτοι, επειδή δυσπιστούν προς την ιδικήν των αντίληψιν, αρκούνται να είναι αμαθέστεροι από τους νόμους, και ολιγώτερον ικανοί από τους άλλους να επικρίνουν τον λόγον καλώς ομιλήσαντος ρήτορος, και επειδή είναι αμερόληπτοι κριταί και όχι ενδιαφερόμενοι, γενικώς ευδοκιμούν. Τοιούτο επομένως πνεύμα έπρεπε να καθοδηγή και ημάς και να μη παρασυρώμεθα από ευγλωττίαν και διαγωνισμόν ευφυΐας, ώστε να σας δίδωμεν συμβουλάς αντιθέτους προς τας πεποιθήσεις μας.

38. «Και εγώ μεν την ιδίαν έχω πάντοτε γνώμην, και εκπλήττομαι με εκείνους που επέτρεψαν την νέαν αυτήν περί των Μυτιληναίων συζήτησιν και επροκάλεσαν χρονοτριβήν, η οποία είναι προς όφελος των αδικησάντων και όχι των αδικηθέντων, διότι κατόπιν τοιαύτης χρονοτριβής η οργή του παθόντος εναντίον του αδικήσαντος αμβλύνεται, ενώ η εκδίκησις που επακολουθεί από πολύ πλησίον την προσβολήν επιβάλλει όσον το δυνατόν ανάλογον τιμωρίαν. Είμαι συγχρόνως περίεργος να ιδώ ποίος θα παρουσιασθή ν' απαντήση εις τον λόγον μου και θ' αναλάβη ν' αποδείξη ότι το έγκλημα των Μυτιληναίων είναι ωφέλιμον εις ημάς, ενώ αι ατυχίαι μας βλάπτουν τους συμμάχους μας. Είναι φανερόν ότι ο τοιούτος, ή εμπιστευμένος εις την ευγλωττίαν του, θα προσεπάθει ν' αποδείξη ότι εκείνο που θεωρείται γενικώς ως ορθόν, δεν είναι αποτέλεσμα ορθής κρίσεως, ή παρασυρόμενος από το χρηματικόν κέρδος, θα προσπαθήση δια της εκφωνήσεως ευπροσώπου κατ' επίφασιν λόγου να σας παραπλανήση. Αλλ' εις αγώνας τοιούτου είδους, η πόλις τα μεν άθλα δίδει εις άλλους, αυτή όμως αποκομίζει τους κινδύνους. Του κακού τούτου αίτιοι είσθε σεις, οι οποίοι κακώς διευθύνετε τους αγώνας αυτούς. Διότι συνηθίζετε να είσθε θεαταί των λόγων και ακροαταί των έργων, κρίνοντες το δυνατόν των μελλόντων γεγονότων από τους ωραίους λόγους των ρητόρων, ενώ προς τα ήδη τετελεσμένα, παρέχετε ολιγωτέραν πίστιν εις το ό,τι είδατε τελούμενον υπό τας όψεις σας παρά εις το ό,τι ακούσετε λεγόμενον από ευφραδείς επικριτάς. Διακρίνεστε κυρίως εις το να παρασύρεσθε εις πλάνας από νεωτεριστικούς λόγους και εις το να μη θέλετε ν ακολουθήτε τον ρήτορα όταν προβάλλη δεδοκιμασμένα επιχειρήματα, διότι είσθε δούλοι κάθε νέας παραδοξολογίας και περιφρονηταί παντός ό,τι είναι σύνηθες. Καθείς από σας επιθυμεί προ πάντων να είναι ο ίδιος ρήτωρ, ειδεμή αμιλλάσθε προς αλλήλους, ώστε να μη φανήτε ότι καθυστερείτε ως προς την οξύτητα της αντιλήψεως, και χειροκροτείτε κάθε πνευματώδη παρατήρησιν, πριν ακόμη εξέλθη εντελώς από τα χείλη του ρήτορος, δεικνύεσθε δ' εξ ίσου ταχείς εις το να προμαντεύετε τα λεγόμενα, όσον βραδείς εις το να προΐδετε τας συνεπείας των. Τρέχετε, ημπορεί κανείς να είπη, εις ανεύρεσιν κόσμου άλλου παρά εκείνου, εις τον οποίον ζώμεν, χωρίς να είσθε εις θέσιν να κρίνετε ορθώς περί των παρόντων. Εις δύο λέξεις, παρασυρόμενοι από την τέρψιν της ακοής, ομοιάζετε μάλλον ανθρώπους, οι οποίοι κάθηνται ως θεαταί επιδείξεως σοφιστών, παρά ανθρώπους, οι οποίοι διασκέπτονται περί του συμφέροντος της πόλεως.

39. «Από τα άτοπα αυτά θέλω να σας αποτρέψω, ισχυριζόμενος ότι οι Μυτιληναίοι σας έβλαψαν πολύ περισσότερον, τωόντι, παρά οιαδήποτε άλλη μεμονωμένη πόλις. Το κατ' εμέ, δύναμαι να συγχωρήσω εκείνους, οι οποίοι τυχόν απεστάτησαν, διότι δεν ημπορούσαν να υποφέρουν την ηγεμονίαν σας ή διότι εξηναγκάσθησαν εις τούτο από τους

εχθρούς σας. Αλλα προκειμένου περί ανθρώπων, οι οποίοι κατοικούν νήσον ωχυρωμένην, και δεν εφοβούντο επίθεσιν των εχθρών μας παρά μόνον δια θαλάσσης, όπου άλλωστε και χωρίς την συνδρομήν μας είχαν αρκετόν στόλον, δια ν’ αμυνθούν κατ’ αυτών, οι οποίοι επί πλέον ήσαν ανεξάρτητοι και απελάμβαναν τας μεγαλύτερας εκ μέρους μας τιμάς, τοιαύτη συμπεριφορά, οποία η επιδειχθείσα υπ’ αυτών, πώς άλλως ημπορεί να χαρακτηρισθη παρά ως επιβουλή και επανάστασις (την λέγω επανάστασιν και όχι αποστασίαν, διότι αποστασία γίνεται εκ μέρους καταπιεζομένων) και σύμπραξις με τους ασπονδοτέρους εχθρούς μας, προς τον σκοπόν του να μας καταστρέψουν; Τοιαύτη συμπεριφορά είναι, μα την αλήθειαν, πολύ τρομερωτέρα, παρά εάν ελάμβαναν τα όπλα εναντίον μας, εμπιστευόμενοι εις μόνους εαυτούς, και επιδιώκοντες επέκτασιν της δυνάμεώς των. Ούτε αι συμφοραί των άλλων, όσοι αποστατήσαντες από ημάς προηγουμένως έχασαν την ανεξαρτησίαν των, εχρησίμευσαν εις αυτούς ως μάθημα, ούτε η ευτυχία, την οποίαν απελάμβαναν, τους έκαμε να διστάσουν να ριφθούν εις τους κινδύνους του πολέμου. Πλήρεις αλαζόνος εμπιστοσύνης εις το μέλλον, συλλαβόντες ελπίδας μεγαλυτέρας της δυνάμεώς των, αν και μικροτέρας της φιλοδοξίας των, έλαβαν τα όπλα, θέτοντες την σκαιάν βίαν υπεράνω του δικαίου. Διότι, ευθύς ως ενόμισαν ότι ημπορούν να επικρατήσουν, επετέθησαν εναντίον μας, χωρίς να τους δώσωμεν καμμίαν αφορμήν. Αι πόλεις, τωόντι, αι οποίαι μεγάλως ευτυχήσουν εξ αιφνιδίας και απροσδοκήτου ευνοίας της τύχης, εκτρέπονται συνήθως εις αυθάδειαν. Ενώ αι ατυχίαι, αι οποίαι έρχονται εις τους ανθρώπους σύμφωνα με τας λελογισμένας προσδοκίας των, είναι ως επί το πολύ διαρκέστεραι από εκείνας που τας υπερβαίνουν, και είναι σχεδόν ευκολώτερον ν’ αποκρούση κανείς την κακοτυχίαν, παρά να διατηρήση την ευδαιμονίαν. Έπρεπεν εξ αρχής να μην είχαμεν τιμήσει τους Μυτιληναίους τόσον περισσότερον από τους άλλους συμμάχους, και τότε δεν θα έφθαναν εις τοιούτο σημείον αλαζονείας. Διότι φύσει ο άνθρωπος καταφρονεί γενικώς τους κόλακας και θαυμάζει τους μη υποκύπτοντας. Και σεις τώρα εφαρμόσατε εναντίον αυτών ανάλογον προς το έγκλημα τιμωρίαν, και μη απαλλάξετε τους δημοκρατικούς, καταλογίζοντες την ευθύνην εις μόνους τους ολιγαρχικούς. Διότι όλοι ανεξαιρέτως ήσαν ηνωμένοι εις την εναντίον μας τουλάχιστον επίθεσιν, ενώ εάν, όπως ημπορούσαν, ήρχοντο τότε με το μέρος μας, θα αποκαθίσταντο τώρα εις τας εστίας των. Αλλ’ επειδή εθεώρησαν ασφαλέστερον να συμμερισθούν τον κίνδυνον των ολιγαρχικών, έλαβαν και αυτοί μέρος εις την αποστασίαν. Σκεφθήτε καλά. Εάν επιβάλετε την ιδίαν τιμωρίαν τόσον εις εκείνους τους συμμάχους οι οποίοι εκουσίως απεστάτησαν, όσον και εις εκείνους που έπραξαν τούτο εξαναγκαζόμενοι από τους εχθρούς, νομίζετε ότι θα ευρεθή κανένας από αυτούς, ο οποίος να μην αποστατήση με την παραμικράν πρόφασιν όταν γνωρίζει ότι εάν μεν επιτύχη, θα ελευθερωθή, εάν πάλιν δ’ αποτύχη, δεν θα πάθη τίποτε το αθεράπευτον; Ενώ ημείς θα έχωμεν εκθέσει εις μέγιστον κίνδυνον και τας περιουσίας μας και την ζωήν μας απέναντι εκάστης των συμμάχων πόλεων, και οσάκις μεν επιτύχωμεν, θ’ ανακτώμεν πόλιν κατεστραμμένην εκ του πολέμου, και θα στερούμεθα του λοιπού τα μέλλοντα εξ αυτής εισοδήματα, τα οποία αποτελούν την πηγήν της δυνάμεώς μας, ενώ οσάκις αποτύχωμεν θα προσθέτωμεν νέους εχθρούς εις τους προϋπάρχοντας, και θα καταναλίσκωμεν εις καταπολέμησιν των συμμάχων μας τον καιρόν που έπρεπε να διαθέτωμεν προς απόκρουσιν των ήδη κηρυγμένων εχθρών μας.

40. «Ας μη εμπνεύσωμεν λοιπόν εις αυτούς την ελπίδα ότι δια της ευγλωττίας ή της δωροδοκίας ημπορούν να συγχωρηθούν, λόγω του ότι έσφαλαν ως άνθρωποι. Διότι δεν σας έβλαψαν ακουσίως, αλλά σας επεβουλεύθησαν εσκεμμένως, ενώ το ακούσιον μόνον είναι άξιον συγγνώμης. Την γνώμην αυτήν υπεστήριξα θερμώς και χθες κατά την πρώτην συζήτησιν, και σήμερον επιμένω ότι δεν πρέπει ν’ ανακαλέσετε την προηγουμένην

απόφασίν σας, εάν θέλετε ν' αποφύγετε τους τρεις βλαβερωτάτους δια την ηγεμονίαν σας σκοπέλους, τον οίκτον, την γοητείαν της ευγλωττίας και την επιείκειαν. Διότι και ο οίκτος δίκαιον είναι να επιδεικνύεται προς τους έχοντας όμοια αισθήματα, όχι προς εκείνους, οι οποίοι ούτε αίσθημα οίκτου θα δείξουν ποτέ προς ημάς και εξ ανάγκης είναι διαρκείς εχθροί μας. Και οι ρήτορες, οι οποίοι τέρπουν με την ευγλωττίαν των, θα λάβουν την ευκαιρίαν να επιδείξουν αυτήν και εις άλλας περιστάσεις μικροτέρας σπουδαιότητος, και δεν πρέπει να επιμείνουν εις την παρούσαν, κατά την οποίαν αυτοί μεν θ' αμειφθούν δια τον ωραίον λόγον των, ενώ η πόλις θα πληρώση τόσον ακριβά την εξ αυτού βραχείαν ευχαρίστησιν. Και η επιείκεια πρέπει να επιδεικνύεται προς εκείνους μάλλον, οι οποίοι, άπαξ συμφιλιωθέντες, θα είναι του λοιπού πιστοί σύμμαχοι, παρά προς εκείνους, οι οποίοι θα μείνουν πάντοτε οι ίδιοι και των οποίων η εχθρότης καθόλου δεν θα ελαττωθή. Συγκεφαλαιώνων λοιπόν λέγω ότι εάν μεν πεισθήτε εις τους λόγους μου, θα ενεργήσετε κατά τρόπον όχι μόνον δίκαιον προς τους Μυτιληναίους, αλλά και συμπεριφορά δια σας, ενώ εάν αποφασίσετε αντιθέτως, την μεν ευγνωμοσύνην εκείνων δεν θα κερδίσετε, θα καταδικάσετε όμως τους ιδίους τους εαυτούς σας. Διότι εάν εκείνοι δικαίως απεστάτησαν, η άσκησις της ηγεμονίας σας θα ήτο αδικαιολόγητος. Εάν, εν τούτοις, επιμένετε τωόντι εις την άσκησιν αυτής, έστω και αδικαιολογήτου, το συμφέρον σας ακριβώς επιβάλλει όπως και παρά το δίκαιον ακόμη τους τιμωρήσετε, ειδεμή, παραιτήσατε την ηγεμονίαν, δια να ημπορήτε να επιδεικνύετε ακινδύνως την γενναιοφροσύνην σας. Αποφασίσατε να τιμωρήσετε τους Μυτιληναίους με την τιμωρίαν που συνιστώ και να μη δειχθήτε σεις,οι οποίοι διεφύγατε τον κίνδυνον, πλέον ανάλγητοι από εκείνους,οι οποίοι τον εσχεδίασαν δολίως. Συλλογισθήτε πως είναι πιθανόν ότι θα σας μετεχειρίζοντο, εάν σας ενίκων, αφού μάλιστα αυτοί πρώτοι μας επετέθησαν. Κατά κανόνα τωόντι, εκείνοι που αδικούν άλλον χωρίς αιτίαν, τον καταδιώκουν μέχρις ολοσχερούς μάλιστα εξοντώσεως, διότι φοβούνται τον κίνδυνον που θα τους ηπείλει, εάν ο εχθρός των δεν κατεστρέφετο εντελώς. Και τούτο διότι εκείνος που υποστή επίθεσιν, εις την οποίαν ο επιτεθείς προέβη άνευ ανάγκης, εάν απ' αυτήν αποβαίνη εχθρός αμειλικτότερος από εκείνον, ο οποίος υπήρξεν ανέκαθεν και απευθείας εχθρός. Μη προδώσετε λοιπόν οι ίδιοι τους εαυτούς σας, αλλά μεταφερθήτε δια της διανοίας όσον το δυνατόν πλησιέστερον προς την στιγμήν της εναντίον σας επιθέσεως, και συλλογιζόμενοι ότι θα εδίδατε τότε κάθε τι δια να τους συντρίψετε, ανταποδώσατε τώρα εις αυτούς τα ίσα χωρίς να δείξετε υπερευαισθησίαν, επηρεαζόμενοι από την παρούσαν δυστυχίαν των, και χωρίς να λησμονήσετε τον κίνδυνον, ο οποίος όχι προ πολλού επεκρεμάσθη επάνω σας. Οφείλετε όχι μόνον να τους τιμωρήσετε όπως το αξίζουν, αλλά και να καταστήσετε δια του παραδείγματός των φανερόν εις τους άλλους συμμάχους ότι πάσης αποστασίας η τιμωρία θα είναι θάνατος. Διότι, εάν αντιληφθούν τούτο, σπανιώτερον θα ευρίσκεσθε εις την ανάγκην ν' αμελήτε τους εχθρούς σας και να καταπολεμήτε τους ιδίους σας συμμάχους.»

Λόγος του Διοδότου

41. Τοιαύτα περίπου είπεν ο Κλέων. Μετ' αυτόν ο Διόδοτος, υιός του Ευκράτους, ο οποίος και εις την προηγουμένην συνέλευσιν του λαού αντετάχθη κυριώτατα κατά της θανατώσεως των Μυτιληναίων, προχωρήσας και πάλιν εις το βήμα, είπε τα εξής περίπου:

42. «Ούτε εκείνους που επέτρεψαν την νέαν κατά των Μυτι ληναίων διάσκεψιν κατηγορώ, ούτε εκείνους που επικρίνουν την επανειλημμένην σύσκεψιν περί σπουδαιοτάτων ζητημάτων επαινώ.Νομίζω, τουναντίον, ότι δύο πράγματα είναι εναντιώτατα εις την λήψιν ορθής αποφάσεως, η σπουδή και η οργή, από τας οποίας η μεν πρώτη συνοδεύεται συνήθως από ανοησίαν, η δε δευτέρα από αγροικίαν και στενότητα αντιλήψεως. Όστις

επιμένει ότι οι λόγοι δεν πρέπει να είναι οδηγοί των πράξεών μας, είναι ή ασύνετος, ή ιδιοτελής. Ασύνετος, εάν νομίζη, ότι ημπορεί με άλλο μέσον να διασαφηνίση το σκοτεινόν μέλλον, ιδιοτελής, εάν, θέλων να επιτύχη την παραδοχήν αισχράς προτάσεως, αντιλαμβάνεται ότι δεν δύναται μεν να ομιλήση καλώς περί υποθέσεως κακής, δύναται όμως, διαβάλλων επιτηδείως, να εκφοβίση και τους αντιφρονούντας και τους ακροατάς του. Κινδυνωδέστατοι, άλλωστε, είναι εκείνοι ιδίως, οι οποίοι κατηγορούν εκ των προτέρων τους αντιφρονούντας ως μετερχομένους είδος ρητορικής επιδείξεως, χάριν χρηματικού κέρδους. Διότι, εάν τους κατηγορούν απλώς ως ασυνέτους, τότε αυτοί, εις περίστασιν που θα ηττώντο κατά την συζήτησιν, θ’ απεσύροντο απ’ αυτήν, θεωρούμενοι ασύνετοι μάλλον παρά μη έντιμοι. Αλλ’ ενώπιον κατηγορίας δι’ ιδιοτέλειαν, ο ρήτωρ, και εάν κατορθώση να πείση, γίνεται ύποπτος, και αν αποτύχη χάνη όχι μόνον την περί της συνέσεώς του, αλλά και την περί της εντιμότητάς του εκτίμησιν του πλήθους. Η πόλις, εξ άλλου, ουδαμώς ωφελείται εκ τούτου, διότι στερείται των συμβουλών των πολιτικών της ανδρών, οι οποίοι φοβούνται μήπως παρεξηγηθούν, ενώ αι υποθέσεις της θα ευωδούντο πολύ περισσότερον, εάν οι τοιούτου είδους πολίται εστερούντο του χαρίσματος του λόγου, καθόσον θα την παρέσυραν εις ολιγώτερα σφάλματα. Ο χρηστός τωόντι πολίτης οφείλει να δεικνύη τον εαυτόν του καλλίτερον ρήτορα, όχι δι’ εκφοβισμού των αντιφρονούντων, αλλά δι’ επιχειρημάτων καλής πίστεως. Η σώφρων εξ άλλου πόλις, χωρίς ν’ απονέμη νέας τιμάς εις εκείνον, του οποίου αι συμβουλαί αποδεικνύονται ως επί το πλείστον ορθαί, οφείλει να μην τον αποστερή τουλάχιστον από τας ήδη απονεμηθείσας, ενώ ως προς εκείνον, του οποίου αι γνώμαι απέτυχαν, μακράν του να τον τιμωρή, δεν πρέπει ούτε να τον καταφρονή. Κατ’ αυτόν τον τρόπον, ούτε ο επιτυγχάνων εις τας γνώμας του θα ομιλή παρά την πεποίθησίν του, προς κολακείαν του πλήθους, δια να κριθή άξιος μεγαλυτέρων τιμών, ούτε ο αποτυχών θα καταφεύγη εις τα ίδια μέσα, χαριζόμενος και αυτός εις το πλήθος, δια να το προσεταιρισθή.

43. Αλλ’ ημείς πράττομεν αντιθέτως, και επί πλέον, και εάν κανείς συμβουλεύση τα άριστα, υποπτευόμεθα όμως αυτόν ότι ομιλεί χάριν ιδιοτελείας, επειδή δε τον φθονούμεν δια την αμφίβολον υποψίαν του κέρδους, στερούμεν την πόλιν προδήλου ωφελείας. Διότι κατήντησαν αι καλαί συμβουλαί, διδόμεναι μ’ ευθύτητα, να μην είναι ολιγώτερον ύποπτοι από τας κακάς, ώστε είναι ανάγκη, οχι μόνον ο θέλων να παρασύρη το πλήθος εις αποδοχήν ολεθριωτάτης γνώμης να προσεταιρίζεται αυτό δια της απάτης, αλλά και ο προτείνων τ’ άριστα να καταφεύγη εις το ψεύδος, δια να γίνη πιστευτός. Και ούτως αι Αθήναι, ένεκα της υπερβολικής των ευφυΐας, είναι η μόνη πόλις που δεν ημπορεί κανείς να υπηρέτηση δια της ευθείας οδού, χωρίς να την απατήση. Διότι, οσάκις κανείς σας προσφέρει φανερά κάποιαν ωφέλειαν, τον ανταμείβετε δια της υπονοίας ότι με κάποιον κρύφιον τρόπον επιζητεί ατομικόν κέρδος. Αλλ’ οσάκις πρόκειται περί ζωτικών συμφερόντων, και εις περιστάσεις οποία η παρούσα, έπρεπε ν’ απαιτήτε από ημάς, οι οποίοι σας συμβουλεύομεν, να βλέπωμεν μακρύτερα οπωσδήποτε από σας, οι οποίοι ολίγην ωραν αφιερώνετε εις την μελέτην αυτών, αφού μάλιστα ημείς μεν δίδομεν τας συμβουλάς μας υπευθύνως, ενώ σεις τας ακούετε και τας ακολουθείτε ανευθύνως. Διότι, εάν και ο δίδων συμβουλήν και ο ακολουθήσας αυτήν εζημιώνοντο εξ ίσου, θα είσθε πολύ νηφαλιώτεροι εις την λήψιν των αποφάσεών σας. Ενώ τώρα συμβαίνει πολλάκις, παρασυρόμενοι από την πρώτην ορμήν του πάθους εις σφάλματα, να τιμωρήτε την μίαν γνώμην εκείνου, ο οποίος σας έπεισε, και όχι τας πολλάς ιδικάς σας αι οποίαι υπέπεσαν εις το ίδιον με εκείνον σφάλμα.

44. «Αλλ’ εγώ παρουσιάζομαι εις το βήμα, όχι δια ν’ ανασκευάσω άλλους, ομιλών υπέρ των

Μυτιληναίων, ούτε ως κατήγορος αυτών. Διότι το ζήτημα που μας απασχολεί, εάν σωφρονούμεν, είναι όχι ποίον είναι το έγκλημα εκείνων, αλλά ποία η συμφερωτέρα δι’ ημάς απόφασις. Διότι, οσονδήποτε ενόχους και αν τους απεδείκνυα, δεν θα συνίστων να τους θανατώσωμεν δια τούτο, εάν δεν συμφέρη και αν απεδείκνυα, ότι υπάρχουν οπωσδήποτε ελαφρυντικαί περιστάσεις, δεν θα συνίστων να τους συγχωρήσωμεν, εάν τούτο αντιτίθεται εις το συμφέρον της πόλεως. Νομίζω, άλλωστε, ότι πρέπει να σκεφθώμεν περί του μέλλοντος μάλλον παρά περί του παρόντος. Το κύριον επιχείρημα του Κλέωνος είναι ότι έχετε συμφέρον να επιβάλετε την ποινήν του θανάτου, δια να καταστήσετε τας αποστασίας εις το μέλλον ολιγώτερον συχνάς. Αλλα το συμφέρον ακριβώς του μέλλοντος υποστηρίζων και εγώ, έχω αντίθετον γνώμην από την γνώμην αυτήν του Κλέωνος. Και ζήτω από σας να μη παρασυρθήτε από την κατ’ επίφασιν ορθότητα των επιχειρημάτων του, όπως απορρίψετε την πρακτικήν ωφέλειαν των ιδικών μου. Διότι, ωργισμένοι καθώς είσθε την στιγμήν αυτήν κατά των Μυτιληναίων, είναι ενδεχόμενον να παρασυρθήτε από τα επιχειρήματά του, τα οποία στηρίζονται μάλλον επί της απόψεως του δικαίου. Αλλ’ ημείς δεν δικαζόμεθα προς αυτούς, ώστε να έχωμεν ανάγκην να εξετάσωμεν την άποψιν του δικαίου, αλλά συσκεπτόμεθα περί αυτών δια ν’ αποφασίσωμεν σύμφωνα με το συμφέρον μας.

45. «Αι διάφοροι πόλεις, ως γνωστόν, καθιέρωσαν την ποινήν του θανάτου δια πολλά εγκλήματα, μερικά από τα οποία δεν εξισούνται καν με την βαρύτητα του ιδικού των, αλλ’ είναι ελαφρότερα. Οι άνθρωποι όμως, παρασυρόμενοι από την ελπίδα, αψηφούν τους κινδύνους, και κανείς δεν εξετέθη εις τον κίνδυνον εγκληματικής επιχειρήσεως, ενώ επίστευεν, ότι θ’ αποτύχη. Ομοίως, προκειμένου περί πόλεων, ποία ποτέ εξετέθη εις τον κίνδυνον της αποστασίας, χωρίς να πιστεύη, ότι τα μέσα, τα οποία διέθετεν, είτε ιδικά της είτε υπό συμμάχων παρεχόμενα, ήσαν επαρκή; Διότι όλοι φύσει ρέπουν εις παρανομίαν, εις τε τον ιδιωτικόν και τον δημόσιον βίον, και δεν υπάρχει νόμος δυνάμενος να εμποδίση τούτο, αφού μέχρι τούδε οι άνθρωποι διεξήλθαν όλην την κλίμακα των ποινών, με την ελπίδα, ότι εξακολουθούντες να τας επιτείνουν, θα επιτύχουν μετριασμόν της εγκληματικότητος. Είναι μάλιστα πιθανόν, ότι εις την παλαιάν εποχήν, αι ποιναί των βαρυτέρων εγκλημάτων ήσαν ελαφρότεροι παρά σήμερον, αλλ’ επειδή εξακολουθεί η διάπραξις αυτών, αι ποιναί επετάθησαν, έως ότου με τον καιρόν έφθασαν αι περισσότεραι από αυτάς μέχρι του θανάτου. Μολαταύτα και με την τοιαύτην επίτασιν των ποινών, εξηκολούθησεν η διάπραξις των αδικημάτων. Οφείλομεν λοιπόν ή να εξεύρωμεν άλλο φόβητρον τρομερώτερον της θανατικής ποινής, ή ν’ αναγνωρίσωμεν τουλάχιστον, ότι αυτή δεν προλαμβάνει τα εγκλήματα. Καθόσον οι άνθρωποι παρασύρονται εις κινδυνώδεις επιχειρήσεις, άλλοι μεν από την τόλμην, την οποίαν εμπνέει εις τον πτωχόν η ανάγκη, άλλοι από την πλεονεξίαν, εις την οποίαν ωθούν τον πλούσιον η αλαζονεία και η αυτοπεποίθησις, και άλλοι από τα πάθη, τα οποία εκάστοτε τους εξουσιάζουν εις τας διαφόρους βιοτικάς περιστάσεις δια της ακαθέκτου ορμής των. Εις όλας, άλλωστε, τας περιπτώσεις αυτάς, ο πόθος και η ελπίς, εκείνος προηγούμενος, εκείνη ακολουθούσα, ο πρώτος σχεδιάζων την επιβουλήν, η δευτέρα υποβάλλουσα την ιδέαν της προθύμου συνδρομής της τύχης, προξενούν το μεγαλύτερον κακόν, και επειδή είναι αόριστοι, βλάπτουν περισσότερον από τους κινδύνους που βλέπει κανείς εμπρός στα μάτια του. Και η τύχη, προς τούτοις, συντελεί όχι ολιγώτερον εις την παραπλάνησιν των ανθρώπων. Διότι, παρουσιαζομένη ενίοτε απροσδοκήτως, εξωθεί τον άνθρωπον ν’ αναλάβη κινδύνους και με ανεπαρκή ακόμη μέσα, και ακόμη περισσότερον τας πόλεις, καθόσον όχι μόνον ο αγών των αποβλέπει εις τα ζωτικώτατα συμφέροντα (την ιδικήν των ελευθερίαν, ή αντιθέτως, την ηγεμονίαν των άλλων), αλλά και έκαστος, συμπράττων με όλους τους άλλους συμπολίτας

του, υπερτιμά αλογίστως τας ατομικάς του δυνάμεις. Με ολίγα λόγια, οσάκις η ανθρωπίνη φύσις ωθείται εις το να πράξη κάτι, το οποίον ζωηρώς επιθυμεί, ούτε η αυστηρότης των νόμων, ούτε άλλος κανείς φόβος ημπορεί να την αποτρέψη, και είναι πολύ ανόητος εκείνος που πιστεύει το εναντίον.

46. «Δεν πρέπει, λοιπόν, από υπερβολικήν εμπιστοσύνην εις την ποινήν του θανάτου ως εγγύησιν κατά της αποστασίας, να προέλθετε εις εσφαλμένην απόφασιν, και ν' αφαιρέσετε από τους αποστατήσαντας κάθε ελπίδα, ότι ημπορούν μετανοούντες να εξαλείψουν ταχύτατα το σφάλμα των. Σκεφθήτε, τωόντι, ότι επί τη βάσει της μέχρι σήμερον πολιτικής σας, εάν καμμία πόλις, και αφού ακόμη αποστατήση, αναγνωρίση ότι δεν ημπορεί να επιτύχη, δύναται να συνθηκολογήση, ενώ ακόμη είναι εις θέσιν να πληρώση τα έξοδα του πολέμου και να καταβάλη φόρον υποτελείας εις το μέλλον. Αλλ' εάν ακολουθήσετε αντίθετον του λοιπού πολιτικήν, ποία πόλις νομίζετε ότι θα ευρεθή, η οποία δεν ήθελε παρασκευασθή τελειότερον παρ' όσον μέχρι σήμερον, και δεν ήθελεν εξ άλλου προτιμήση να υποστή μέχρις εσχάτων τας ταλαιπωρίας της πολιορκίας, εάν τας ιδίας έχη δι' αυτήν συνεπείας και η ταχεία και η βραδεία υποταγή; Δεν θα είναι, εξ άλλου, ζημία δι' ημάς να υφιστάμεθα τας δαπάνας μακράς πολιορκίας, δια το αδύνατον της συνδιαλλαγής, και εν περιπτώσει επιτυχίας ν' ανακτώμεν πόλιν κατεστραμμένην εκ του πολέμου και να στερούμεθα τα εξ αυτής έσοδα, ενώ τα έσοδα ακριβώς αυτά αποτελούν την πηγήν της δυνάμεώς μας απέναντι των εχθρών μας; Δεν πρέπει, επομένως, να βλάπτωμεν τα συμφέροντά μας, κρίνοντες τους ενόχους επί τη βάσει των αρχών της αυστηράς δικαιοσύνης, αλλά να εξετάζωμεν μάλλον πώς δι' επιεικούς τιμωρίας θα ημπορέσωμεν εις το μέλλον να έχωμεν εις την υπηρεσίαν μας ακμαίας τας πόλεις υπό έποψιν χρηματικών πόρων, αντλούντες την ασφάλειάν μας όχι από την αυστηρότητα των νόμων, αλλ' υπό την προνοητικότητα της διοικήσεώς μας. Το εναντίον όμως τούτου αρχίζομεν ήδη να πράττωμεν, και εάν καμμία πόλις, η οποία ήτο ελευθέρα και η οποία παρά την θέλησίν της υπεβλήθη υπό την κυριαρχίαν μας, αποστατήση, όπως είναι φυσικόν, δια ν' ανακτήση την ανεξαρτησίαν της, και την υποτάξωμεν, νομίζομεν, ότι πρέπει να την τιμωρούμεν με εξαιρετικήν αυστηρότητα. Ενώ οφείλομεν όχι να τιμωρούμεν αυστηρά τους ελευθέρους άνδρας, αφού αποστατήσουν, αλλά να επιτηρούμεν αυτούς αυστηρά πριν αποστατήσουν, και να προλαμβάνωμεν να μην περάση καν από τον νουν των τοιαύτη ιδέα, και αφού εξ άλλου τους υποτάξωμεν, να καταλογίζωμεν την ευθύνην εις όσον το δυνατόν ολιγωτέρους.

47. «Αλλ' οφείλετε να σκεφθήτε πόσον θα σφάλετε και κατά τούτο, εάν ακολουθήσετε την γνώμην του Κλέωνος. Διότι σήμερον η δημοκρατική μερίς όλων των πόλεων είναι ευνοϊκή προς ημάς, και ή δεν λαμβάνει μέρος εις τας αποστασίας των ολιγαρχικών, ή, εάν αναγκασθή εις τούτο, είναι εξ αρχής εχθρός των προκαλεσάντων την αποστασίαν, ούτως ώστε όταν αναλαμβάνετε τον πόλεμον, έχετε σύμμαχόν σας το μεγαλύτερον μέρος της επαναστατημένης πόλεως. Εάν εν τούτοις εξολοθρεύσετε σήμερον τους δημοκρατικούς της Μυτιλήνης, οι οποίοι όχι μόνον εις την αποστασίαν δεν έλαβαν μέρος, αλλά και μόλις επέτυχαν να οπλιστούν με βαρύν οπλισμόν, σας παρέδωσαν την πόλιν εκουσίως, πρώτον θα διαπράξετε έγκλημα φονεύοντες εκείνους, οι οποίοι σας προσέφεραν μεγάλην υπηρεσίαν, και δεύτερον θα εξασφαλίσετε υπέρ των ολιγαρχικών εκείνο που επιθυμούν κατ' εξοχήν. Διότι αυτοί, αποστατούντες εναντίον σας τας πόλεις των, θα έχουν ευθύς συμπράττοντας μαζί των τους δημοκρατικούς, αφού σεις θα έχετε καταστήσει εις όλους φανερόν, ότι η ιδία τιμωρία περιμένει όχι μόνον τους ενόχους, αλλά και τους αθώους, και αν ακόμη είναι ένοχοι, οφείλετε να προσποιηθήτε άγνοιαν, δια να μη κάμετε εχθρούς το μόνον μέρος του πληθυσμού το οποίον είναι ακόμη φιλικόν προς σας. Και θεωρώ τούτο

πολύ συμφερώτερον δια την διατήρησν της ηγεμονίας μας, το να υφιστάμεθα δηλαδή εκουσίως αδικίαν, παρά το να θανατώσωμεν, κατά τας υπαγορεύσεις της αυστηράς δικαιοσύνης, εκείνους, τους οποίους συμφέρον έχομεν να φεισθώμεν. Και ούτως αποδεικνύεται ότι δεν ημπορεί να συμπέση εις την θανατικήν εκτέλεσιν των Μυτιληναίων το δίκαιον συγχρόνως και το συμφέρον, όπως υποστηρίζει ο Κλέων.

48. «Χωρίς λοιπόν να παρασυρθήτε ούτε από οίκτον, ούτε από επιείκειαν (διότι ούτε εγώ θα ήθελα να επηρεασθήτε από τοιαύτα αισθήματα), αλλά πειθόμενοι ακριβώς από τα επιχειρήματα, τα οποία ανέπτυξα, οφείλετε ν' αναγνωρίσετε, ότι η καλλιτέρα απόφασις που ημπορείτε να λάβετε, είναι να δικάσετε ηρέμως τους Μυτιληναίους εκείνους, όσους ο Πάχης έστειλεν εδώ ως ενόχους, και να αφίσετε τους λοιπούς ησύχους εις τας εστίας των. Τοιαύτη απόφασις θα είναι ωφέλιμος δια το μέλλον και φοβερά από τούδε εις τους εχθρούς μας. Καθόσον ο ορθώς κρίνων είναι ισχυρότερος απέναντι των εχθρών του από εκείνον, ο οποίος αφρόνως επιτίθεται εναντίον των, έστω και με ισχυράν υλικήν δύναμιν.»

Ανάκλησις της αποφάσεως περί θανατώσεως των Μυτιληναίων

49. Τοιαύτα περίπου είπεν ο Διόδοτος. Παρά την μεταβολήν, εν τούτοις, των αισθημάτων, η οποία είχεν εκδηλωθή, οι Αθηναίοι, αφού αι γνώμαι αυταί εξητάσθησαν με ίσην περίπου εκατέρωθεν δύναμιν, διεφώνησαν ως, προς την ληπτέαν απόφασιν, και κατά την γενομένην δι' ανατάσεως των χειρών ψηφοφορίαν, εδείχθησαν περίπου ισόψηφοι. Τελικώς όμως επεκράτησεν η γνώμη του Διοδότου. Απέστειλαν λοιπόν αμέσως και μετά σπουδής δευτέραν τριήρη, δια να μη προλάβη η πρώτη, η οποία είχεν αναχωρήσει εν περίπου ημερονύκτιον ενωρίτερα, και εύρουν την πόλιν εξωλοθρευμένην. Οι Μυτιληναίοι πρέσβεις εφωδίασαν το πλήρωμα της δευτέρας αυτής τριήρους με οίνον και κριθάλευρον, και υπέσχοντο μεγάλην αμοιβήν, εάν έφταναν εγκαίρως. Ως εκ τούτου, ο πλους έγινε με τοιαύτην ταχύτητα, ώστε ενώ εκωπηλάτουν, έτρωγαν συγχρόνως ψωμί κατασκευασμένον από κριθάλευρον, ζυμωμένον με οίνον και έλαιον, και εκ περιτροπής άλλοι εκοιμώντο και άλλοι εκωπηλάτουν. Και επειδή κατά καλήν τύχην δεν έπνευσε κανείς εναντίος άνεμος, και το μεν πρώτον πλοίον ως εκ της τερατώδους παραγγελίας που εκόμιζε, δεν έπλεε ταχέως, ενώ το δεύτερον έσπευδε κατά τον εκτεθέντα τρόπον, το πρώτον επρόλαβε τόσον μόνον, ώστε να έχη ο Πάχης αναγνώσει το ψήφισμα και να ετοιμάζεται δια την εκτέλεσιν των διατάξεων αυτού, όταν ο κατάπλους του δευτέρου επρόλαβε τον όλεθρον. Τόσον ολίγον έλειψε να καταστραφή η Μυτιλήνη.

Κατάληψις της Λέσβου υπό των Αθηναίων

50. Τους άλλους Μυτιληναίους, τους οποίους ο Πάχης είχεν αποστείλει εις Αθήνας ως πρωταιτίους της αποστασίας και οι οποίοι ήσαν ολίγον περισσότεροι των χιλίων [5], εθανάτωσαν οι Αθηναίοι, κατά πρότασιν του Κλέωνος. Συγχρόνως κατεδάφισαν τα τείχη της πόλεως και κατέσχον τον στόλον της. Έπειτα, αντί να επιβάλουν εις τους Λεσβίους την πληρωμήν φόρου, διήρεσαν ολόκληρον την νήσον, εκτός του εδάφους των Μηθυμναίων, εις τρεις χιλιάδας κλήρους. Τριακοσίους εξ αυτών αφιέρωσαν εις τους θεούς και απέστειλαν Αθηναίους κληρούχους, ορισθέντας δια κλήρου, όπως καταλάβουν τους λοιπούς. Οι Λέσβιοι, αναλαβόντες απέναντι των εν λόγω κληρούχων την υποχρέωσιν να καταβάλλουν δυο μνας [6] ετησίως δι' έκαστον κλήρον, εκράτησαν οι ίδιοι την καλλιέργειαν της γης. Οι Αθηναίοι κατέλαβαν επίσης και τας μικροτέρας πόλεις, όσας εξουσίαζαν οι Μυτιληναίοι επί της απέναντι στερεάς, και αι πόλεις αυταί κατέστησαν του λοιπού υπήκοοι των Αθηνών. Τοιούτον υπήρξε το τέλος της αποστασίας της Λέσβου.

Κατάληψις της νήσου Μινώας υπό του Νικίου

51. Κατά το ίδιον θέρος, μετά την υποταγήν της Λέσβου, οι Αθηναίοι, υπό την αρχηγίαν του Νικίου, υιού του Νικηράτου, εξεστράτευσαν κατά της νήσου Μινώας, κειμένης απέναντι των Μεγάρων, επί της οποίας οι Μεγαρείς, οικοδομήσαντες πύργον, είχαν εγκατεστημένην φρουράν. Σκοπός του Νικίου ήτο όπως η νήσος αυτή καταλαμβανομένη χρησιμοποιηθή υπό των Αθηναίων ως επιτηρητικός σταθμός, όπως από αυτήν, από μικροτέραν δηλαδή απόστασιν, και όχι από το Βούδορον και άλλα σημεία της Σαλαμίνος, αφ' ενός εμποδίζουν τους Πελοποννησίους να χρησιμοποιούν την Νίτσαιαν, δια να ενεργούν εκείθεν απαρατήρητοι εξόδους πολεμικών πλοίων, η οποία η προηγουμένως γενομένη, ή ληστρικάς επιδρομάς, αλλά και εξ άλλου μη επιτρέπουν καμμίαν διά θαλάσσης εισαγωγήν εις τα Μέγαρα. Προσβαλών λοιπόν πρώτον διά του στόλου την νήσον από το αντίθετον προς την Νίτσαιαν μέρος, εκυρίευσε, χρησιμοποιήσας πολεμικάς μηχανάς, δυο προεξέχοντας πύργους, και αφού εξησφάλισε τον είσπλουν εις το μεταξύ των δύο τούτων πύργων διάστημα, ήρχισε ν' αποφράσση διά της κατασκευής τείχους και το απέναντι της ξηράς μέρος, εις το σημείον, από το οποίον ήτο δυνατόν να έλθη εις την ολίγον από της ξηράς απέχουσαν νήσον εχθρική βοήθεια, διά της υπεράνω του τενάγους εκτεινομένης γεφύρας. Και όταν εις ολίγας ημέρας το έργον τούτο συνεπληρώθη και κατεσκεύασε και άλλο φρούριον επί της νήσου, άφισεν εις την φρουράν, και επέστρεψε με τον επίλοιπον στρατόν εις Αθήνας.

Συνθηκολόγησις των Πλαταιέων με τους Λακεδαιμονίους

52. Περί την ιδίαν εποχήν του ιδίου θέρους, και οι Πλαταιείς επειδή εξηντλήθησαν τα τρόφιμά των, και δεν ημπορούσαν ν' ανθέξουν περισσότερον εις την πολιορκίαν, εσυνθηκολόγησαν προς τους Πελοποννησίους υπό τας εξής περιστάσεις. Εις γενομένην υπό των τελευταίων επίθεσιν εναντίον του τείχους, οι Πλαταιείς δεν ήσαν εις θέσιν ν' αντισταθούν αποτελεσματικώς. Ο αρχηγός των Λακεδαιμονίων, αντιληφθείς την αδυναμίαν των, δεν ήθελε να κυριεύση την πόλιν εξ εφόδου, συμμορφούμενος προς τας διαταγάς που είχεν από την Λακεδαίμονα και των οποίων σκοπός ήτο, εάν ποτέ συνήπτετο ειρήνη προς τους Αθηναίους και ανεγνωρίζετο δι' αυτής η αμοιβαία υπό των εμπολέμων απόδοσις των μερών, όσα είχαν καταλάβει δια της βίας των όπλων, να μη αποδοθούν ως εκ τούτου αι Πλαταιαί, λόγω του ότι οι ίδιοι οι Πλαταιείς είχαν προσχωρήσει εκουσίως προς τους Λακεδαιμονίους. Έστειλε λοιπόν προς αυτούς κήρυκα, δια να είπη, ότι εάν θέλουν να παραδώσουν εκουσίως την πόλιν εις τους Λακεδαιμονίους και δεχθούν αυτούς ως δικαστάς, θα τιμωρήσουν τους ενόχους, ουδένα όμως αδίκως. Τα ολίγα αυτά είπεν ο κήρυξ εις τους Πλαταιείς, οι οποίοι, ευρισκόμενοι εις την εσχάτην πλέον αδυναμίαν, παρέδωσαν την πόλιν.

Δίκη των Πλαταιέων

Οι Πελοποννήσιοι, τωόντι, διέτρεφαν τους Πλαταιείς μερικάς ημέρας, έως ότου έφθασαν εκ Λακεδαίμονος οι δικασταί, πέντε τον αριθμόν. Μετά την άφιξιν αυτών, καμμία κατηγορία δεν διετυπώθη εναντίον των Πλαταιέων, αλλά προσκαλέσαντες αυτούς οι δικασταί, περιωρίσθησαν ερωτήσουν μόνον, εάν κατά τον παρόντα πόλεμον είχαν προσφέρει καμμίαν υπηρεσίαν εις τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους των. Οι Πλαταιείς, εν τούτοις, παρεκάλεσαν να τους επιτραπή να ομιλήσουν δια μακρών, και διώρισαν πληρεξουσίους των τους συμπολίτας των Αστύμαχον, υιόν του Ασωπολάου, και Λάκωνα, υιόν του Αειμνήστου, πρόξενον των Λακεδαιμονίων, οι οποίοι, παρουσιασθέντες εις το δικαστήριον, ωμίλησαν ως εξής περίπου:

Απολογία των Πλαταιέων

53. «Την πόλιν παρεδώσαμεν, Λακεδαιμόνιοι, από εμπιστοσύνην προς σας, διότι ενομίζαμεν, ότι θα υποβληθώμεν εις δίκην, όχι τοιαύτην οποία η παρούσα, αλλά δικαιοτέραν, και αφού εδέχθημεν να παρουσιασθώμεν όχι ενώπιον άλλων δικαστών, αλλ’ ενώπιόν σας, όπως πράγματι συμβαίνει, διότι επιστεύαμεν, ότι τοιουτοτρόπως εξησφαλίζαμεν αμερόληπτον δικαιοσύνην. Τώρα όμως φοβούμεθα,ότι εσφάλαμεν διττώς. Διότι ευλόγως υποπτεύομεν, ότι και η ζωή μας κινδυνεύει και σεις δεν θα δειχθήτε αμερόληπτοι. Και συμπεραίνομεν τούτο εκ του ότι ούτε προκατηγορία καμμία διετυπώθη εναντίον μας, εις την οποίαν να ημπορούμεν ν’ απαντήσωμεν, αλλ’ ημείς εδέησε να ζητήσωμεν άδειαν να ομιλήσωμεν δια μακρών, και ότι η σύντομος ερώτησις, η οποία μας απευθύνεται, είναι τοιαύτη, ώστε η απάντησις εις αυτήν, εάν μεν είναι αληθής, μας καταδικάζει, εάν δε ψευδής, δύναται ευκόλως ν’ ανασκευασθή. Αλλά μη έχοντες που να στραφώμεν, αναγκαζόμεθα ν’ αντιμετωπίσωμεν τον κίνδυνον, ομιλούντες απροκαλύπτως. Η οδός άλλωστε αυτή φαίνεται ασφαλεστέρα. Διότι όσοι ευρίσκονται εις την θέσιν που ευρισκόμεθα ημείς, εάν δεν ομιλήσουν, ημπορούν να μέμφωνται εαυτούς ακολούθως, ότι εάν ωμιλούσαν, ημπορούσαν να σωθούν. Εις τα άλλα, εν τούτοις, μειονεκτήματα της θέσεώς μας προστίθεται και η δυσκολία του να σας πείσωμεν. Διότι, εάν είμεθα άγνωστοι οι μεν προς τους δε, θα ηδυνάμεθα ίσως να ωφεληθώμεν, προσάγοντες αποδείξεις περί πραγμάτων, τα οποία δεν γνωρίζετε. Αλλά τώρα, κάθε τι που ημπορούμεν να είπωμεν σας είναι γνωστόν, και φοβούμεθα όχι ότι εκρίνατε τας αρετάς μας κατωτέρας από τας ιδικάς σας, και τούτο θεωρείται κεφάλαιον κατηγορίας εναντίον μας, αλλ’ ότι, όπως ευαρεστήσωμεν άλλους, προσερχόμεθα εις δίκην, η οποία είναι ήδη προαποφασισμένη.

54. «Εκθέτοντες, εν τούτοις, τα επί του δικαίου στηριζόμενα επιχειρήματά μας, όσον αφορά τας διενέξεις προς τους Θηβαίους, και υπενθυμίζοντες τας υπηρεσίας που έχομεν προσφέρει εις σας και τους λοιπούς Έλληνας, θα προσπαθήσωμεν να σας πείσωμεν. Εις την σύντομον, τωόντι, ερώτησιν, εάν κατά τον παρόντα πόλεμον έχωμεν προσφέρει καμμίαν υπηρεσίαν εις τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους των, απαντώμεν, αν μεν μας ερωτάτε ως εχθρούς, ότι το να μην ευηργετήθητε από ημάς δεν σημαίνει ότι ηδικήθητε, εάν δε πάλιν μας θεωρείται φίλους, απαντώμεν, ότι σεις αντιθέτως διεπράξατε σφάλμα, εκστρατεύσαντες εναντίον μας. Κατά τον πόλεμον, εξ άλλου, προς τους Πέρσας και την επακολουθήσασαν ειρήνην, η διαγωγή μας υπήρξεν άψογος. Ούτε την ειρήνην παρεβιάσαμεν τώρα πρώτοι, και μόνοι από όλους τους Βοιωτούς συνηγωνίσθημεν τότε υπέρ της ελευθερίας της Ελλάδος. Διότι, αφ’ ενός, και εις την ναυμαχίαν του Αρτεμισίου ελάβαμεν μέρος, μολονότι χερσαίοι, και εις την μάχην, η οποία διεξήχθη επί του εδάφους μας, εστάθημεν παρά το πλευρόν σας και το πλευρόν του Παυσανίου και κάθε άλλον κίνδυνον ο οποίος τότε ηπείλησε την Ελλάδα, συνεμερίσθημεν υπέρ τας δυνάμεις μας. Αφ’ ετέρου, προς σας ιδιαιτέρως, Λακεδαιμόνιοι κατά την εποχήν ακριβώς που ο φόβος εκυρίευε την Σπάρτην μετά τον σεισμόν, ένεκα των Ειλώτων, οι οποίοι επαναστατήσαντες κατέλαβαν την Ιθώμην, επέμψαμεν προς βοήθειάν σας το τρίτον των πολιτών μας. Τοιαύται υπηρεσίαι δεν πρέπει να λησμονούνται.

55. «Τοιούτοι εθεωρήσαμεν καθήκον μας να δειχθώμεν κατά τας αξιομνημονεύτους εκείνας περιστάσεις του παρελθόντος. Μόνον βραδύτερον περιήλθαμεν προς σας εις αντίθεσιν. Αλλ’ η ευθύνη της αντιθέσεως αυτής βαρύνει σας. Διότι, όταν οι Θηβαίοι μετήλθαν εναντίον μας βίαν, και εζητήσαμεν την συμμαχίαν σας, σεις μας απεκρούσατε και μας εσυστήσατε να στραφώμεν προς τους Αθηναίους, λόγω του ότι είναι γείτονές μας, ενώ σεις κατοικείτε μακράν. Κατά τον παρόντα εν τούτοις πόλεμον, ούτε επάθατε, ούτε εκινδυνεύσατε ποτέ να πάθετε τίποτε το αθέμιτον εκ μέρους μας. Ούτε διεπράξαμεν

έγκλημα, διότι ηρνήθημεν να συμμορφωθώμεν με την απαιτησίν σας να αποσπασθώμεν από τους Αθηναίους. Διότι εκείνοι μας εβοήθησαν εναντίον των Θηβαίων, όταν σεις εδιστάσατε να το πράξετε, θα ήτον αισχρόν κατόπιν τούτου να προδώσωμεν την φιλίαν των, προ πάντων αφού κατ' αίτησίν μας εγίναμεν δεκτοί εις την συμμαχίαν των, και μας εδόθη το δικαίωμα της ισοπολιτείας. Ωφείλαμεν, τουναντίον, να συμμορφωθώμεν με τας διαταγάς των προθύμως. Διότι οσάκις, συνεπεία των διαταγών, τας οποίας είτε σεις, είτε εκείνοι δίδετε εις τους συμμάχους σας, γίνεται τίποτε αξιοκατάκριτον, την ευθύνην φέρουν όχι οι ακολουθούντες, αλλ' οι οδηγούντες εις τας αξιοκατακρίτους πράξεις.

56, «Οι Θηβαίοι, αντιθέτως, και άλλας πολλάς αδικίας διέπραξαν εναντίον μας, και την τελευταίαν αυτήν, την οποίαν οι ίδιοι γνωρζετε και η οποία είναι η αιτία της παρούσης δυστυχίας μας. Διότι, όταν επεχείρουν να καταλάβουν την πόλιν μας εν καιρώ ειρήνης, και μάλιστα εις ημέραν εορτάσιμον, και δικαίως τους ετιμωρήσαμεν, σύμφωνα με τα γενικώς κρατούντα, κατά τα οποία νόμιμον είναι ν' αποκρούη κανείς εκείνον που επέρχεται ως εχθρός, και δεν είναι δίκαιον να πάθωμεν σήμερον εξ αιτίας των. Διότι εάν κρίνετε περί του δικαίου, επί τη βάσει του παρόντος συμφέροντός σας και της εναντίον μας εχθρότητος εκείνων, θέλετε αποδειχθή όχι αληθείς κριταί του ορθού, αλλά δούλοι μάλλον του υλικού συμφέροντος. Μολονότι, εάν νομίζετε, ότι οι Θηβαίοι σας είναι σήμερον χρήσιμοι, πολύ περισσότερον χρήσιμοι υπήρξαμεν ημείς και οι άλλοι Έλληνες τότε, όταν ευρίσκεσθε εις μεγαλύτερον κίνδυνον. Διότι σήμερον μεν επέρχεσθε τρομεροί εναντίον άλλων, τότε όμως, που ο βάρβαρος ηπείλει την ελευθερίαν όλων των Ελλήνων, αυτοί ετάχθησαν με το μέρος του. Και δίκαιον είναι προς το σημερινόν σφάλμα μας, και αν τυχόν διεπράχθη τοιούτον, ν' αντισταθμισθή ο ζήλος που εδείξαμεν τότε και θα εύρετε ότι ο ζήλος υπήρξε μεγαλύτερος από το σφάλμα, και ότι εδείχθη εις περιστάσεις, κατά τας οποίας ολίγοι ήσαν οι Έλληνες που αντέτασσαν την ανδρείαν των κατά της δυνάμεως του Ξέρξου. Τότε περισσότερον επηνούντο όσοι, αντί να έρχωνται εις συνεννοήσεις με τον εχθρόν, δια ν' ασφαλίσουν τα ιδικά των συμφέροντα απέναντι της εισβολής ηψήφουν εκουσίως τους κινδύνους χάριν ευγενεστάτου σκοπού. Με τους τελευταίους αυτούς ετάχθημεν και ημείς τότε και ετιμήθημεν με τας μεγαλυτέρας τιμάς. Και όμως φοβούμεθα σήμερον μήπως εξολοθρευθώμεν, διότι την ιδίαν επεδείξαμεν διαγωγήν, προτιμήσαντες να ταχθώμεν με τους Αθηναίους, όπως επέβαλλε το δίκαιον, και όχι με σας, όπως υπηγόρευε το συμφέρον. Οφείλετε, εν τούτοις, να φαίνεσθε συνεπείς, κρίνοντες κατά τον ίδιον τρόπον περί των αυτών πραγμάτων, και να θεωρήτε, ότι τότε μόνον εξυπηρετείτε το συμφέρον σας, όταν η επιδίωξις του αμέσως τυχόν ωφελίμου συνδυάζεται με την αναλλοίωτον ευγνωμοσύνην προς τους συμμάχους σας, δια τας υπ' αυτών παρασχεθείσας υπηρεσίας.

57. «Σκεφθήτε, προς τούτοις, ότι τώρα μεν θεωρείσθε από τους περισσοτέρους Έλληνας υπόδειγμα ευθύτητος. Εάν όμως η περί ημών απόφασίς σας είναι άδικος (επειδή η παρούσα δίκη δεν θα μείνη μυστική, διότι όχι μόνον οι δικάζοντες είσθε ονομαστοί, αλλά και η εκτίμησις δι' ημάς τους αδικουμένους είναι αγαθή), προσέξατε μήπως ο κόσμος αποδοκιμάση το ότι εναντίον ανδρών αμέμπτων, σεις, οι οποίοι είσθε ακόμη καλλίτεροι, εξεδώσατε απόφασιν αδικαιολόγητον, και ότι εις τους κοινούς ναούς ανεθέσατε ως αφιέρωμα τα σκύλα, τα οποία ελάβατε από ημάς, τους ευεργέτας της Ελλάδος, θα θεωρήται τωόντι τερατώδες, ότι σεις οι Λακεδαιμόνιοι εξολοθρεύσατε τας Πλαταιάς, και ότι ενώ οι πατέρες σας ανέγραψαν εις τον τρίποδα των Δελφών το όνομα της πόλεώς μας, εις διαιώνισιν της ανδρείας της, σεις την εξηφανίσατε εκ θεμελίων από τον Ελληνικόν κόσμον, δια να ευχαριστήσετε τους Θηβαίους. Διότι εις τοιούτο σημείον δυστυχίας έχομεν καταντήσει, ώστε και όταν οι Πέρσαι εκυρίευσαν την χώραν μας κατεστράφημεν, και τώρα

τιθέμεθα από σας, τους άλλοτε αρίστους φίλους μας, εις υποδεεστέραν των Θηβαίων θέσιν, και αντιμετωπίσαμεν δύο κινδύνους, τους φοβερωτάτους, προ ολίγων μεν ημερών ν' αποθάνωμεν από την πείναν, εάν δεν παρεδίδαμεν την πόλιν, τώρα δε να δικαζώμεθα περί ζωής ή θανάτου. Και ημείς οι Πλαταιείς,οι οποίοι επεδείξαμεν υπέρ της ελευθερίας των Ελλήνων ζήλον υπέρ τας δυνάμεις μας, ευρισκόμεθα απολακτισμένοι από όλους, εγκαταλελειμμένοι και αβοήθητοι, και όχι μόνον κανείς από τους τότε συμμάχους δεν μας βοηθεί, αλλά φοβούμεθα, ότι ούτε εις σας, την μόνην ελπίδα μας, ημπορούμεν να στηριχθώμεν.

58. «Σας εξορκίζομεν, εν τούτοις, εις τους θεούς, οι οποίοι επροστάτευσαν άλλοτε τον κοινόν αγώνα μας, και εις την αφοσίωσίν μας υπέρ του κοινού συμφέροντος των Ελλήνων, να καμφθήτε και μεταβάλετε γνώμην, εάν τυχόν παρεσύρθητε οπωσδήποτε από τους Θηβαίους, και ν' απαιτήσετε σεις, αντιθέτως από από αυτούς, ως χάριν, να μη θανατώσετε εκείνους, τους οποίους θα ήτο αισχρόν δια σας να θανατώσετε. Τοιουτοτρόπως, θα εξασφαλίσετε την άσπιλον ευγνωμοσύνην μας αντί της αισχράς ιδικής των, και δεν θα επισύρετε επάνω σας δυσφυμίαν, απλώς δια να φανήτε ευχάριστοι προς άλλους. Διότι εύκολον πράγμα είναι ν' αφαιρέσετε την ζωήν μας, αλλά θα είναι δύσκολον να εξαλείψετε την εκ τούτου κακοφημίαν, αφού δεν είμεθα εχθροί σας, ότε η τιμωρία θα ήτο δικαία, αλλά φίλοι, οι οποίοι εξ ανάγκης επολεμήσαμεν εναντίον σας. Δια τούτο θα δικάσετε σύμφωνα με τον θείον νόμον, εάν μας παράσχετε ατιμωρησίαν, και εάν πριν εκδώσετε την απόφασίν σας, δεν λησμονήσετε, ότι παρεδόθημεν εκουσίως, τείνοντες προς σας ικέτιδας χείρας (κατά τα κρατούντα δε μεταξύ των Ελλήνων, απαγορεύεται ο φόνος των ικετών), και ότι σας προσεφέραμεν ανέκαθεν μεγάλας υπηρεσίας. Στρέψατε τα βλέμματα εις τους τάφους των πατέρων σας, τους οποίους, φονευθέντας από τους Πέρσας και ταφέντας εις το έδαφός μας, ετιμώμεν δημοσία καθ' έκαστον έτος, προσφέροντες ενδύματα και τας άλλας ειθισμένας προσφοράς, καθώς και τας απαρχάς όλων των καρπών της γης μας, φίλοι από χώραν φιλικήν και σύμμαχοι προς αρχαίους συναγωνιστάς. Τα εναντία ακριβώς τούτων θα πράξετε σεις, εάν εκφέρετε άδικον απόφασιν. Σκεφθήτε, τωόντι, ότι ο μεν Παυσανίας τους έθαψεν εδώ τότε, διότι ενόμιζεν, ότι τους απέθετεν εις γην φιλικήν και εν μέσω φίλων. Ενώ σεις, εάν μας φονεύσετε και μεταβάλετε την γην των Πλαταιών εις γην των Θηβών, τί άλλο θα κάμετε παρά να εγκαταλείψετε τους πατέρας και συγγενείς σας εις χώραν εχθρικήν και εις το μέσον των ιδίων των φονέων, στερημένους των τιμών, τας οποίας απολαύουν σήμερον; Και όχι μόνον τούτο, αλλά και την γην, εις την οποίαν οι Έλληνες εκέρδισαν την ελευθερίαν των, θα υποδουλώσετε, και τους ναούς των θεών, των οποίων επικαλεσθέντες την βοήθειαν ενίκησαν τους Πέρσας, ερημώνετε και τας πατροπαραδότους προς τους θεούς θυσίας θ' αφαιρέσετε από εκείνους, οι οποίοι εθέσπισαν και εκανόνισαν αυτάς.

59. «Τοιαύτη διαγωγή, Λακεδαιμόνιοι, τοιαύτη ενέργεια εναντία προς τα κοινώς κρατούντα μεταξύ των Ελλήνων και υβριστική προς τους προγόνους σας, τοιαύτη απόφασις, όπως εξολοθρεύσετε ημάς τους ευεργέτας σας, ένεκα ξένης έχθρας και χωρίς σεις οι ίδιοι να έχετε πάθει από ημάς, είναι αναξία της κοινής προς σας εκτιμήσεως. Η κοινή αυτή εκτίμησις επιβάλλει τουναντίον να φεισθήτε την ζωήν μας και να καμφθήτε κρίνοντες μας οικτιρμόνως, όπως απαιτεί η φρόνησις, αναλογιζόμενοι όχι μόνον το τρομερόν της ποινής, την οποίαν πρόκειται να υποστώμεν, αλλά και εις ποίους άνδρας πρόκειται να επιβληθή και να πόσον δυσκόλως δύναται να προβλεφθή επί ποίου, και αθώου ακόμη, ημπορεί να επιπέση η δυστυχία. Ημείς, εξ άλλου, όπως αρμόζει εις την θέσιν μας και όπως επιβάλλει η ανάγκη, σας εκλιπαρούμεν, επικαλούμενοι τους κοινώς από όλους τους Έλληνας και επί των αυτών βωμών τιμωμένους θεούς, όπως σας πείσουν περί της ορθότητας των λόγων

μας, και αναφερόμενοι εις τους όρκους, τους οποίους οι πατέρες σας ωρκίσθησαν γινόμεθα ικέται των τάφων, εις τους οποίους εκείνοι αναπαύονται, και επικαλούμεθα τους αποθανόντας να μην ανεχθούν, όπως περιέλθωμεν υπό την εξουσίαν των Θηβαίων, μήτε να παραδοθώμεν εις τους χειροτέρους εχθρούς των ημείς, οι οποίοι υπήρξαμεν οι καλλίτεροι φίλοι των. Σας υπενθυμίζομεν ακόμη την ημέραν, κατά την οποίαν ελάβαμεν μέρος εις τα λαμπρότατα κατορθώματά των ημείς, οι οποίοι κινδυνεύομεν σήμερον να υποβληθώμεν εις την τρομερωτέραν των ποινών. Είναι ανάγκη να τερματίσωμεν τον λόγον μας, μολονότι τούτο είναι δυσκολώτατον δι' όσους ευρίσκονται εις την θέσιν που ευρισκόμεθα ημείς, καθόσον με το τέρμα του λόγου προσεγγίζει δι' αυτούς και το τέρμα της ζωής. Και τούτο πράττοντες τώρα, ισχυριζόμενα ότι δεν παρεδώσαμεν εις τους Θηβαίους την πόλιν (διότι αντί τούτου θα επροτιμώμεν να υποβληθώμεν εις τον πλέον επονείδιστον θάνατον, τον της πείνης), αλλά προσήλθαμεν προς σας με εμπιστοσύνην, και είναι δίκαιον εάν δεν σας πείσωμεν, να μας αποκαταστήσετε εις την προ της παραδόσεως θέσιν μας, και μας επιτρέψετε να εκλέξωμεν τον κίνδυνον που μας επιφυλάσσεται. Σας εξορκίζομεν συγχρόνως, Λακεδαιμόνιοι, να μη μας παραδώσετε με τα ιδικά σας χέρια και εναντίον της εμπιστοσύνης, την οποίαν εναπεθέσαμεν εις σας, ημάς τους Πλαταιείς, οι οποίοι με τόσον ζήλον υπερησπίσαμεν την Ελληνικήν ελευθερίαν και είμεθα σήμερον ικέται σας,εις τους Θηβαίους, οι οποίοι είναι οι χειρότεροι εχθροί μας, αλλά να γίνετε σωτήρες μας και μη μας εξολοθρεύσετε τώρα που αγωνίζεσθε υπέρ της ελευθερίας των άλλων Ελλήνων.»

Το κατά των Πλαταιέων κατηγορητήριον των Θηβαίων

60. Τοιαύτα περίπου είπαν οι Πλαταιείς. Και οι Θηβαίοι, φοβηθέντες μήπως οι Λακεδαιμόνιοι, υπό την επιρροήν του λόγου τούτου, δειχθούν οπωσδήποτε ενδοτικοί, προχωρήσαντες, εδήλωσαν ότι επιθυμούν και αυτοί να ομιλήσουν, αφού εναντίον της γνώμης των εδόθη και εις τους Πλαταιείς η άδεια ν' απαντήσουν δια μακρών εις το ερώτημα. Και λαβόντες την άδειαν των δικαστών, ωμίλησαν ως εξής περίπου.

61. «Δεν θα εζητούμεν τον λόγον, εάν και οι Πλαταιείς απήντων δι' ολίγων εις την τεθείσαν ερώτησιν και δεν εστρέφοντο εναντίον μας, διατυπώνοντες κατηγορητήριον, και εάν συγχρόνως δεν κατέφευγαν εις μακράν υπέρ εαυτών απολογίαν, έξω του προκειμένου και μάλιστα δια κατηγορίας τας οποίας κανείς δεν τους απηύθυνε, και εις πολύν έπαινον, εκεί όπου κανείς δεν τους κατηγόρησε. Τώρα όμως αναγκαζόμεθα και εις τας κατηγορίας των ν' απαντήσωμεν και την απολογίαν και τον έπαινόν των ν' αποσκευάσωμεν, εις τρόπον ώστε ούτε η δική μας κακία, ούτε η αγαθή περί αυτών εκτίμησις να τους ωφελήση, αλλά να αποφασίσετε, αφού ακούσετε την αλήθειαν και δια τους δύο. Η μεταξύ Θηβών και Πλαταιών έρις ήρχισε το πρώτον εκ του ότι όταν ημείς βραδύτερον από την λοιπήν Βοιωτίαν ιδρύσαμεν τας Πλαταιάς και μερικά άλλα συγχρόνως μέρη, τα οποία κατελάβαμεν, αφού εξεδιώξαμεν τον πληθυσμόν των, αποτελούμενον από ανθρώπους πάσης προελεύσεως οι Πλαταιείς, αυτοί εδώ, απηξίωσαν παρά την αρχικήν συμφωνίαν να δεχθούν την αρχηγίαν μας, και μόνοι από όλους τους Βοιωτούς, παραβαίνοντες τα πατροπαράδοτα έθιμα, προσεχώρησαν προς τους Αθηναίους, ευθύς ως επεχειρήσαμεν να τους σωφρονίσωμεν, και από κοινού με αυτούς μας επροξένουν πολλάς βλάβας, δια τας οποίας τους ανταπεδίδαμεν τα ίσα.

62. «Και μετά την εισβολήν του βαρβάρου εις την Ελλάδα, ισχυρίζονται, ότι μόνοι εξ όλων των Βοιωτών δεν ετάχθησαν με τους Πέρσας, και ένεκα τούτου προ πάντων και αυτοί μεγαλαυχούν και ημάς ονειδίζουν. Ημείς, εν τούτοις, ισχυριζόμεθα,ότι δεν ετάχθησαν με τους Πέρσας μόνον και μόνον διότι ούτε οι Αθηναίοι δεν έπραξαν τούτο, αλλ' ότι

ακολουθούντες την ιδίαν μέθοδον, όταν βραδύτερον οι Αθηναίοι ανέλαβαν τον πόλεμον εναντίον των Ελλήνων, αυτοί πάλιν μόνοι εξ όλων των Βοιωτών ετάχθησαν με αυτούς. Σκεφθήτε όμως υπό ποίας περιστάσεις ενηργήσαμεν όπως ενηργήσαμεν, αφ' ενός ημείς, αφ' ετέρου εκείνοι. Το πολίτευμα, τωόντι, της πόλεώς μας ούτε συνταγματική ολιγαρχία ήτο τότε, ούτε δημοκρατία, αλλά τα πράγματα διείπεν όμιλος ολίγων δεσποτών, πράγμα, το οποίον είναι εναντιώτατον και προς τους νόμους και προς την ορθήν σύνταξιν της πολιτείας και πλησιέστατον προς την τυραννίδα. Και οι ολίγοι αυτοί, πιστεύσαντες ότι θέλουν ενισχύσει την εξουσίαν των έτι μάλλον, εάν επεκράτουν οι Πέρσαι, τους προσεκάλεσαν, σιυγκρατήσαντες τον λαόν δια της σκαιάς βίας. Η πόλις ως σύνολον, πράττουσα τούτο, δεν ήτο δέσποινα εις τον ίδιον αυτής οίκον, ούτε είναι δίκαιον να την ονειδίζη κανείς δια σφάλματα, εις τα οποία υπέπεσεν όταν δεν εκυβερνατο συμφώνως προς τους νόμους της. Μετά την αναχώρησιν όμως των Περσών και την αποκατάστασιν του νομίμου πολιτεύματος, όταν οι Αθηναίοι έγιναν επιθετικοί και επεχείρησαν να υποβάλουν υπό την ηγεμονίαν των και την άλλην Ελλάδα και την ιδικήν μας χώραν, και συνεπεία εμφυλίων σπαραγμών είχαν ήδη καταλάβει το μεγαλύτερον μέρος της, συλλογισθήτε ότι πολεμήσαντες ενανίον των εις την Κορώνειαν [7] και νικήσαντες, ηλευθερώσαμεν την Βοιωτίαν, και συναγωνιζόμενα τώρα προθύμως με σας δια την απελευθέρωσιν των άλλων Ελλήνων, παρέχοντες ιππικόν και πολεμικά εφόδια περισσότερα από κάθε άλλον σύμμαχον. Και ως προς μεν την κατηγορίαν ότι ελάβαμεν το μέρος των Περσών, τα ολίγα αυτά θεωρούμεν αρκετήν απολογίαν μας.

63. «Ότι εξ άλλου σεις, οι Πλαταιείς, όχι μόνον περισσότερον από ημάς έχετε αδικήσει τους Έλληνας, αλλά και είσθε περισσότερον άξιοι κάθε τιμωρίας, θα προσπαθήσωμεν ν' αποδείξωμεν, Εγίνατε, ως ισχυρίζεσθε, σύμμαχοι και ισοπολίται των Αθναίων, δια να βοηθηθήτε από αυτούς εναντίον μας. Αλλ' εν τοιαύτη περιπτώσει, οφείλατε να επικαλεσθήτε την συνδρομήν των εναντίον μας μόνον και όχι να βοηθήσετε αυτούς και εις τας εναντίον άλλων επιθέσεις των. Και την πολιτικήν αυτήν ημπορούσατε ν' ακολουθήσετε, εάν υποτεθή ότι εξηναγκάζεσθε οπωσδήποτε υπό των Αθηναίων να ταχθήτε με το μέρος των παρά την θέλησίν σας, καθόσον η προς τους Λακεδαιμονίους αυτούς εδώ συμμαχία κατά των Περσών, την οποίαν διαρκώς επικαλείσθε, είχεν ήδη συνομολογηθή. Και η συμμαχία αυτή ήτο βεβαίως ικανή και ημάς ν' αποτρέπη από κάθε εναντίον σας επίθεσιν, και το σπουδαιότερον, να εξασφαλίση την ελευθερίαν των αποφάσεών σας. Αλλ' εκουσίως, και όταν κανείς πλέον δεν μετήρχετο εναντίον σας βίαν, επροτιμήσατε να ταχθήτε με το μέρος των Αθηναίων. Και λέγετε ότι ήτο αισχρόν να προδώσετε τους ευεργέτας σας. Αλλά πολύ αισχρότερον και αδικώτερον ήτο να καταπροδώσετε όλους τους Έλληνας, με τους οποίους ωρκίσθητε τους ιδίους συμμαχικούς όρκους, παρά τους Αθηναίους μόνους, αφού αυτοί μεν ειργάζοντο προς ολοσχερή υποδούλωσιν της Ελλάδος, εκείνοι δε προς απελευθέρωσιν αυτής. Δεν ανταπεδώσατε, άλλωστε, προς αυτούς χάριν ομοίαν με εκείνην που σας παρέσχον, ούτε τοιαύτην, δια την οποίαν να μην έχετε λόγον να εντρέπεσθε. Διότι σεις μεν αδικούμενοι, ως ισχυρίζεσθε, επεκαλέσθητε την βοήθειάν των, εγίνατε όμως συνεργοί αυτών, ενώ ηδίκουν άλλους. Και είναι βεβαίως αισχρόν να μην ανταποδώση κανείς χάριν δι' ομοίας χάριτος, δεν είναι όμως αισχρόν το ν' αφίνη ανανταπόδοτον χάριν μεν δικαίως οφειλομένην, της οποίας όμως η πληρωμή δεν ημπορεί να γίνη χωρίς αδικίαν.

64. «Απεδείξατε λοιπόν, ότι και τότε μόνοι από τους Βοιωτούς δεν ετάχθησαν με το μέρος των Περσών, όχι χάριν των Ελλήνων, αλλά διότι ούτε οι Αθηναίοι ετάχθησαν με το μέρος των, ενώ ημείς ετάχθημεν ως ετάχθημεν, επειδή ηθέλατε να συνεργασθήτε με εκείνους και ν αντιπράξετε εναντίον μας. Και τώρα έχετε την αξίωσιν να ωφεληθήτε δια καλήν

συμπεριφοράν, η οποία οφείλεται εις άλλους. Τούτο όμως δεν είναι ορθόν. Αλλ’ όπως επροτιμήσατε τους Αθηναίους, συνεχίσατε μέχρι τέλους τον αγώνα εις το πλευρόν των, και μην επικαλήσθε την συμμαχίαν,εις την οποίαν ωρκίσθητε τότε, ζητούντες να σωθήτε τώρα ένεκα αυτής. Διότι την συμμαχίαν αυτήν εγκαταλείψατε, και κατά παράβασιν των διατάξεών της συνεπράττατε προς υποδούλωσιν των Αιγινητών και μερικών άλλων από τους συμμάχους, αντί να εμποδίζετε αυτήν, και μάλιστα όχι άκοντες, αλλ’ ενώ είχατε το ίδιον πολίτευμα, το οποίον και μέχρι σήμερον, και χωρίς κανείς να σας εξαναγκάση, όπως ημάς. Απεκρούσατε ακόμη και την τελευταίαν προ του περιτειχισμού της πόλεώς σας πρότασιν, όπως μείνετε ήσυχοι και ουδέτεροι. Ποίοι λοιπόν ημπορούν να μισούνται από όλους τους Έλληνας δικαιότερον παρά σεις, οι οποίοι επεδείξατε ανδραγαθίαν δια να τους βλάψετε; Δια της σημερινής διαγωγής σας, εδείξατε εκ των υστέρων, ότι η άλλοτε καλή συμπεριφορά, την οποίαν επικαλείστε, δεν ωφείλετο εις σας και ήλθεν εις φως ο διαρκής και πραγματικός χαρακτήρ σας, αφού ηκολουθήσατε τους Αθηναίους εις την οδόν της αδικίας. Αυτά έχομεν να δηλώσωμεν ως προς τον ακούσιον μηδισμόν μας και τον εκούσιον αττικισμόν σας.

65. «Αλλά και ως προς το τελευταίον εναντίον σας αδίκημα, δια το οποίον μας κατηγορείτε (ότι δηλαδή επετέθημεν παρανόμως κατά της πόλεώς σας εν καιρώ ειρήνης και εις ημέραν εορτής), δεν νομίζομεν ότι και κατά τούτο εσφάλαμεν περισσότερον από σας. Διότι, αν εξ ιδίας μας πρωτοβουλίας ηρχόμεθα εναντίον της πόλεώς σας ως εχθροί, με τον σκοπόν να πολεμήσωμεν και καταστρέψωμεν αυτήν, είμεθα ενοχοι. Αλλ’ εάν οι πρώτοι πολίται σας, και λόγω πλούτου και λόγω γένους, θέλοντες να θέσουν τέρμα εις την συμμαχίαν σας με ξένον και σας επαναφέρουν εις τους πατροπαραδότους θεσμούς, οι οποίοι είναι κονοί εις όλους τους Βοιωτούς, εξ ιδίας των ελευθέρας θελήσεως επεκαλέσθησαν την βοήθειάν μας, κατά τι αδικούμεν, αφού τον νόμον παραβιάζουν οι έχοντες την πρωτοβουλίαν της παρανομίας μάλλον παρά οι ακολουθούντες; Ούτε εκείνοι όμως, κατά την κρίσιν μας παρεβίασαν τον νόμον, ούτε ημείς. Αλλά πολίται όντες καθώς σεις και έχοντες περισσότερα από άλλους να χάσουν, ήνοιξαν τας πύλας του τείχους των και μας εδέχθησαν εις την πόλιν των ως φίλους, όχι εχθρούς. Ήθελαν οι κακοί από σας να μη γίνουν ακόμη χειρότεροι και οι καλοί να τιμηθούν κατ’ αξίαν. Ήθελαν να σας επαναφέρουν εις ορθότερας πολιτικάς αντιλήψεις, χωρίς ν’ αποξενώσουν την πόλιν από τα άτομά σας, αλλά να σας συμφιλιώσουν αντιθέτως προς τους ομοφύλους σας. Ήθελαν να μη σας κάμουν εχθρούς κανενός, αλλά να σας εξασφαλίσουν την ειρήνην με όλους.

66. «Απόδειξις ότι δεν ενηργούμεν με διαθέσεις εχθρικάς είναι ότι όχι μόνον δεν εκακοποιήσαμεν κανένα, αλλά και επροκηρύξαμεν, ότι όστις θέλει να κυβερνάται κατά τους πατροπαραδότους θεσμούς των Παμβοιωτών οφείλει να έλθη μαζί μας. Και σεις, δεχθέντες προθύμως και συνθηκολογήσαντες, εμένατε κατ’ αρχάς ήσυχοι, κατόπιν όμως, όταν αντελήφθητε ότι είμεθα ολίγοι, και αν ακόμη εθεωρείτε ότι ενηργήσαμεν οπωσδήποτε ατόπως, διότι εισήλθαμεν εις την πόλιν άνευ της συγκαταθέσεως της πλειοψηφίας, αντί να μας ανταποδώσετε τα ίσα, αποφεύγοντες την χρήσιν βιαίων μέτρων και προσπαθούντες να μας πείσετε δι’ επιχειρημάτων, όπως αποσυρθώμεν, τουναντίον μας επετέθητε, κατά παράβασιν της συμφωνίας. Και δι’ όσους μεν εφονεύσατε κατά την επακολουθήσασαν συμπλοκήν, δεν θλιβόμεθα εξ ίσου (διότι ημπορεί κανείς να δεχθή ότι έπαθαν σύμφωνα με τους νόμους του πολέμου), αλλά ήτο ή δεν ήτο τρομερόν κακούργημα, ότι εθανατώσατε, παρά τα κρατούντα μεταξύ Ελλήνων, εκείνους, τους οποίους ηχμαλωτίσατε την ώραν που εξέτειναν προς σας ικέτιδας χείρας και τους οποίους μας υπεσχέθητε ακολούθως ότι δεν θα φονεύσετε; Και ενώ τοιουτοτρόπως, εις διάστημα

ολίγων ωρών διεπράξατε τρία εγκλήματα, την παραβίασιν της συμφωνίας, τον επακολουθήσαντα φόνον των αιχμαλώτων, και την αθέτησιν της υποσχέσεως που μας εδώσατε να μη τους φονεύσετε, εάν δεν βλάψωμεν τους αγρούς σας, υποστηρίζετε εν τούτοις, ότι ημείς είμεθα οι παραβιάζοντες τους νόμους, και ζητείτε να μη δώσετε λόγον των πράξεών σας. Αλλά τούτο δεν θα επιτύχετε, εφ' όσον τουλάχιστον οι Λακεδαιμόνιοι, δικάσουν ορθώς, αλλά θα τιμωρηθήτε δι' όλα αυτά τα εγκλήματά σας.

67. «Εις τας λεπτομερείας αυτάς, Λακεδαιμόνιοι, εισήλθαμεν και προς χάριν σας και προς χάριν μας, δια να μάθετε ότι και σεις θα τους καταδικάσετε δικαίως και η εκδίκησις που θα λάβωμεν είναι ακόμη δικαιοτέρα. Ούτε πρέπει να καμφθήτε από την διήγησιν των παλαιών αρετών των, και αν τυχόν επέδειξαν καμμίαν τοιαύτην. Διότι αι παλαιαί αρεταί πρέπει μεν να ωφελούν τους αδικουμένους, αλλά πρέπει να επισύρουν διπλήν τιμωρίαν κατά των δραστών επαισχύντων πράξεων, καθόσον το έγκλημά των είναι ασυμβίβαστον προς τον χαρακτήρα των. Ας μην ωφελήσουν αυτούς ούτε οι ολοφυρμοί των, ούτε ο οίκτος σας, ούτε αι επικλήσεις των προς τους τάφους των πατέρων σας, και την εγκατάλειψιν, εις την οποίαν ευρίσκονται. Διότι ημείς εις απάντησιν αντιτάσσομεν ότι και πολύ τρομερώτερον κακόν έπαθεν η υπ' αυτών εξολοθρευθείσα νεολαία μας, της οποίας οι πατέρες, άλλοι εφονεύθησαν εις την Κορώνειαν, εξασφαλίζοντες εις σας την συμμαχίαν της Βοιωτίας, και άλλοι, εγκαταλελειμμένοι κατ' οίκον γέροντες και άνευ τέκνων, σας ικετεύουν πολύ δικαιότερον να εκδικήσετε αυτούς εδώ. Μεγαλύτερον, άλλωστε, δικαίωμα επί του οίκτου των άλλων έχουν οι αναξιοπαθούντες, ενώ οι πάσχοντες δικαίως, όπως οι Πλαταιείς αυτοί εδώ, πρέπει αντιθέτως να προκαλούν αίσθημα χαράς. Και την σημερινήν των εγκατάλειψιν οφείλουν εις τους εαυτούς των, διότι απελάκτισαν εκουσίως τους καλλιτέρους συμμάχους των. Και παρεβίασαν πρώτοι τους νόμους εναντίον μας, όχι διότι τους εβλάψαμεν ποτέ, αλλ' αγόμενοι από μίσος μάλλον παρά από αίσθημα δικαιοσύνης και χωρίς η τιμωρία, την οποίαν πρόκειται σήμερον να υποστούν, να ημπορή να ισοφαρίση το έγκλημά των. Διότι θα τιμωρηθούν σύμφωνα με τους νόμους, και όχι καθόλου διότι έτειναν επί του πεδίου της μάχης ικέτιδας χείρας, ως ισχυρίζονται, αλλά διότι κατόπιν ρητής συμφωνίας παρεδόθησαν δια να δικασθούν. Μην αφίσετε λοιπόν, Λακεδαιμόνιοι, να καταπατηθή το δίκαιον, το οποίον ισχύει μεταξύ των Ελλήνων και το οποίον αυτοί εδώ παρεβίασαν, και εις ημάς, οι οποίοι επάθαμεν από το έγκλημά των, ανταποδώσατε χάριν δικαίαν, δια τας υπηρεσίας, τας οποίας προθύμως έχομεν προσφέρει. Μη παρασυρθήτε από τους λόγους αυτών εδώ δια να μας απολακτίσετε, αλλά δώσατε έμπρακτον εις τους Έλληνας απόδειξιν ότι το δικαστήριόν σας βραβεύει όχι τους λόγους αλλά τα έργα, και ότι εάν τα έργα είναι καλά, αρκεί και σύντομος μόνον υπόμνησις αυτών, εάν όμως είναι κακά, λόγοι κοσμημένοι με ωραίας φράσεις αποτελούν απλά προσχήματα. Αλλ' εάν, ως αρμόζει εις αρχηγούς, οποίοι σεις είσθε τώρα, περιοριζόμενοι εις το κύριον κεφάλαιον της κατηγορίας, εκδώσετε επ' αυτού την απόφασίν σας ως προειδοποίησιν προς όλους, είναι πιθανόν ότι θα παύση του λοιπού η χρήσις ωραίων λόγων, προς συγκάλυψιν αδίκων έργων.»

Καταδικαστική κατά των Πλαταιέων απόφασις των Λακεδαιμονίων

68. Τοιαύτα περίπου είπαν οι Θηβαίοι. Οι Λακεδαιμόνιοι δικασταί έκριναν ότι ήσαν εν τάξει θέτοντες εις τους Πλαταιείς το ερώτημα, εάν τους προσέφεραν κατά τον παρόντα πόλεμον καμμίαν υπηρεσίαν. Διότι όχι μόνον προηγουμένως είχαν δήθεν συστήσει πάντοτε εις αυτούς να μένουν ήσυχοι, σύμφωνα με την επί Παυσανίου συναφθείσαν, μετά την Περσικήν εισβολήν συνθήκην, αλλά και ύστερον, πριν περιτειχισθούν αι Πλαταιαί, η πρότασίς των περί ουδετερότητος δεν είχε γίνει δεκτή από τους Πλαταιείς, κατά τα πρότερον συμπεφωνημένα, θεωρούντες συνεπώς ότι είχαν αδικηθή, τώρα όπου, μετά την

αποτυχίαν των αγαθών προθέσεών των, είχαν λυθή από κάθε δεσμόν πηγάζοντα εκ της συμμαχίας, προσήγαγαν πάλιν αυτούς ενώπιόν των αλληλοδιαδόχως και τους απηύθυναν την ιδίαν ερώτησιν, εάν δηλαδή έχουν προσφέρει κατά τον παρόντα πόλεμον καμμίαν υπηρεσίαν εις τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους των. Όταν δε απήντησαν «Όχι», τους απεμάκρυναν από το δικαστήριον και τους εθανάτωσαν, χωρίς να εξαιρέσουν κανένα. Οι τοιουτοτρόπως θανατωθέντες Πλαταιείς ήσαν όχι ολιγώτεροι των διακοσίων, συνεθανατώθησαν δε και είκοσι πέντε Αθηναίοι, οι οποίοι είχαν συμπολιορκηθή μετ’ αυτών. Αι γυναίκες επωλήθησαν ως αιχμάλωτοι πολέμου. Την πόλιν, εξ άλλου, έδωσαν προς κατοικίαν επί εν περίπου έτος εις Μεγαρείς, οι οποίοι συνεπεία εμφυλίων σπαραγμών είχαν εξορισθή, και εις εκείνους από τους Πλαταιείς, οι οποίοι περισωθέντες είχαν ταχθή με το μέρος των Πελοποννησίων. Βραδύτερον όμως κατηδάφισαν εντελώς την πόλιν, και από τα υλικά της βάσεως των κατεδαφισθεισών οικοδομών έκτισαν πλησίον του ναού της Ήρας ξενώνα διακοσίων ποδών μήκους [8], έχοντα καθ’ όλην αυτού την περιφέρειαν διώροφα δωμάτια ύπνου, χρησιμοποιήσαντες και την ξυλείαν των κατεδαφισθεισών οικοδομών. Και με τα επίλοιπα υλικά, ήτοι χάλκινα και σιδηρά έπιπλα, τα οποία υπήρχαν εντός της πόλεως, κατεσκεύασαν κλίνας, τας οποίας ανέθεσαν εις την Ήραν, οικοδομήσαντες συγχρόνως δι’ αυτήν και ναόν λίθινον μήκους εκατόν ποδών. Και δημεύσαντες την γην, εξεμίσθωσαν αυτήν επί δεκαετίαν, και μισθωταί ανεδείχθησαν οι Θηβαίοι. Άλλωστε, και η όλη σχεδόν αυστηρότης της συμπεριφοράς των Λακεδαιμονίων απέναντι των Πλαταιέων επηρεάσθη από την επιθυμίαν να ευχαριστήσουν τους Θηβαίους διότι τους εθεώρουν χρησίμους δια τον πόλεμον, ο οποίος είχεν αρχίσει ήδη να γίνεται χρόνιος. Τοιούτον υπήρξε το τέλος των Πλαταιών κατά το ενενηκοστόν τρίτον έτος, αφ’ ότου είχαν γίνει σύμμαχοι των Αθηναίων [9].

Εμφύλιος αγών των Κερκυραίων και ανάμιξις των Αθηναίων και Λακεδαιμονίων εις αυτόν

69. Τα σαράντα Πελοποννησιακά πλοία, τα οποία είχαν σταλή προς βοήθειαν των Λεσβίων, καθώς διέσχιζαν, ως ελέχθη ήδη, το ανοικτόν πέλαγος με μεγάλην σπουδήν, αφού πρώτον κατεδιώχθησαν από τους Αθηναίους και κατελήφθησαν έξω της Κρήτης από τρικυμίαν, παρεσύρθησαν από εκεί προς την Πελοπόννησον διασκορπισμένα, όπου εύρον εις την Κυλλήνην δέκα τρία πλοία των Λευκαδίων και Αμπρακιωτών και τον Βρασίδαν, υιόν του Τέλλιδος, ο οποίος είχε φθάσει εκεί ως σύμβουλος του Αλκίδου. Διότι οι Λακεδαιμόνιοι, μετά την αποτυχίαν της Λέσβου, ήθελαν, αφού ενισχύσουν τον στόλον των, να πλεύσουν εις την Κέρκυραν, η οποία ευρίσκετο εις εμφυλίους σπαραγμούς, καθόσον η Αθηναϊκή μοίρα της Ναυπάκτου συνέκειτο από δώδεκα μόνον πλοία και οι Λακεδαιμόνιοι ήθελαν να προλάβουν, πριν έλθη ενίσχυσις άλλων πλοίων από τας Αθήνας. Ο Βρασίδας, επομένως, και ο Αλκίδας ήρχισαν παρασκευαζόμενοι δια την επιχείρησιν αυτήν.

70. Ο εμφύλιος σπαραγμός των Κερκυραίων ήρχισε τωόντι, αφ’ ότου οι αιχμάλωτοι, οι οποίοι είχαν συλληφθή εις τας ναυμαχίας που έλαβαν χώραν εξ αφορμής της Επιδάμνου, απελύθησαν από τους Κορινθίους και επέστρεψαν εις την Κέρκυραν. Η απόλυσίς των έγινε κατ’ επίφασιν επί τη βάσει εγγυήσεως οκτακοσίων ταλάντων, η οποία είχε δοθή από τους προξένους των, πράγματι όμως διότι είχαν αναλάβει να μεταστρέψουν την πολιτικήν της Κερκύρας υπέρ των Κορινθιακών συμφερόντων. Και ήρχισαν πραγματικώς ραδιουργούντες και προσπαθούντες να κατηχήσουν ένα έκαστον από τους οπλίτας, όπως παρασύρουν την πόλιν ν’ αποσπασθή από την Αθηναϊκήν συμμαχίαν. Μετά την άφιξιν, τωόντι, ενός Αθηναϊκού και ενός Κορινθιακού πλοίου, τα οποία έφεραν πρέσβεις, και την διεξαχθείσαν συζήτησιν, οι Κερκυραίοι εψήφισαν όπως εξακολουθήσουν να είναι σύμμαχοι των

Αθηναίων, κατά τους όρους της συμφωνίας που είχαν κάμει, ανανεώσουν όμως συγχρόνως και την προηγουμένην φιλίαν των με τους Πελοποννησίους. Αλλά συγχρόνως οι αιχμάλωτοι, που είχαν επιστρέψει από την Κόρινθον, ενήγαγαν εις δίκην τον Πειθίαν, εθελοπρόξενον των Αθηναίων, και αρχηγόν της δημοκρατικής φατρίας, κατηγορούντες αυτόν ότι επιδιώκει να υποδουλώση την Κέρκυραν εις τους Αθηναίους. Εκείνος, εξ άλλου, απαλλαγείς της κατηγορίας, αντενάγει εις δίκην τους πέντε πλουσιωτέρους απ’ αυτούς, ισχυριζόμενος ότι κόπτουν στηρίγματα αμπέλων από τα ιερά άλση του Διός και του Αλκινόου, αδίκημα, το οποίον ετιμωρείτο με χρηματικήν ποινήν ενός στατήρος [10] δι’ έκαστον στήριγμα. Επειδή δ’ οι εναχθέντες κατεδικάσθησαν, εκάθισαν ικέται εις τους ναούς, ζητούντες, ένεκα του μεγέθους της χρηματικής ποινής, να καταβάλουν αυτήν εις δόσεις. Ο Πειθίας έπεισε την Βουλήν, της οποίας επίσης ήτο τότε μέλος, να προβούν εις αναγκαστικήν εκτέλεσιν, σύμφωνα με τον νόμον. Οι πέντε καταδικασθέντες, επειδή όχι μόνον ο νόμος απέκλειε την αποδοχήν της αιτήσεώς των, αλλά και έμαθαν συγχρόνως ότι εφόσον ο Πειθίας ήτο μέλος της Βουλής θα επέμενε να πείση την πλειοψηφίαν, όπως συνάψουν επιθετικήν και αμυντικήν συμμαχίαν με τους Αθηναίους, συνώμοσαν με τους φίλους των, και οπλισθέντες με εγχειρίδια, εισώρμησαν εις την Βουλήν και εφόνευσαν τον Πειθίαν και άλλους εκ των βουλευτών και ιδιωτών, εξήντα τον αριθμόν. Ολίγοι από τους ομόφρονας του Πειθίου κατέφυγαν εις την Αθηναϊκήν τριήρη, η οποία δεν είχεν ακόμη αποπλεύσει.

71. Μετά τους φόνους αυτούς, συνεκάλεσαν τον λαόν και είπαν προς αυτόν ότι η ενέργειά των ήτο προς το κοινόν συμφέρον και ότι τώρα πλέον δεν εφοβούντο ότι θα υποδουλωθούν από τους Αθηναίους, και επρότειναν να μένουν του λοιπού ήσυχοι και να μη δέχωνται κανένα από τους εμπολέμους, εκτός αν’ καταπλέουν με εν μόνον πλοίον, εάν όμως καταπλέουν με περισσότερα του ενός, να τους θεωρούν εχθρούς. Τας προτάσεις αυτάς ηνάγκασαν τον λαόν να επικυρώση. Αλλά συγχρόνως έστειλαν ευθύς πρέσβεις εις τας Αθήνας, και δια να παραστήσουν τα πρόσφατα γεγονότα όπως τους συνέφερε, και δια να πείσουν εκείνους που είχαν καταφύγει εκεί να μη προβούν εις εχθρικάς ενεργείας, ώστε να μη ληφθή κανέν μέτρον κατά της Κερκύρας.

72. Αλλ’ οι Αθηναίοι, μετά την άφιξιν των πρέσβεων, συνέλαβαν και αυτούς ως στασιαστάς και όσους από τους φυγάδας είχαν παραπείσει, και τους ετοποθέτησαν προς φύλαξιν εις Αίγιναν. Εν τω μεταξύ, μετά την άφιξιν Κορινθιακής τριήρους και Λακεδαιμονίων πρέσβεων, οι επί κεφαλής των πραγμάτων Κερκυραίοι επετέθησαν υπούλως κατά των δημοκρατικών και τους ενίκησαν. Επελθούσης της νυκτός, οι μεν δημοκρατικοί κατέφυγαν εις την Ακρόπολιν και τα υψηλότερα σημεία της πόλεως, όπου συγκεντρωθέντες εγκατεστάθησαν και κατέλαβαν τον Υλλαϊκόν λιμένα. Οι αντίθετοι δε κατέλαβαν την Αγοράν, πέριξ της οποίας οι περισσότεροι απ’ αυτούς κατώκουν, και τον απέναντι λιμένα, ο οποίος βλέπει προς την απέναντι στερεάν.

73. Την επομένην, έγιναν μερικοί ακροβολισμοί και συγχρόνως αι δύο μερίδες έστειλαν εις την ύπαιθρον χώραν, δια να τους καλέσουν με το μέρος των, τους δούλους, υποσχόμενοι εις αυτούς την απελευθέρωσίν των. Και η μεν πλειοψηφία των δούλων ηνώθη με τους δημοκρατικούς, ενώ οκτακόσιοι μισθοφόροι από την στερεάν προσήλθαν προς την αντίθετον μερίδα.

74. Την μεθεπομένην, έλαβε χώραν νέα μάχη, κατά την οποίαν ενίκησαν οι δημοκρατικοί και ένεκα της οχυρότητος των θέσεων που κατείχαν και ένεκα της αριθμητικής των υπεροχής. Και αι γυναίκες, εξ άλλου, τους συνέτρεξαν με τόλμην, με το να ρίπτουν από τα σπίτια κεράμους, και να υπομένουν την ταραχήν της μάχης με θάρρος ανώτερον της

γυναικείας φύσεως. Η κατατρόπωσις των ολιγαρχικών επήλθε περί την δύσιν του ηλίου, και επειδή ήρχισαν να φοβούνται μήπως οι δημοκρατικοί, εάν προελάσουν, καταλάβουν με τον πρώτον αλαλαγμόν της επιθέσεως το νεώριον και τους περάσουν εν στόματι μαχαίρας, έβαλαν φωτιά εις τας πέριξ της Αγοράς ιδιωτικάς οικίας και τας πολυκατοικίας δια να προληφθή τοιουτοτρόπως η επίθεσις, χωρίς να φεισθούν ούτε τας ιδικάς των, ούτε τας ξένας οικοδομάς, εις τρόπον ώστε και εμπορεύματα πολλά εμπόρων κατεκάησαν και εάν κατά την διάρκειαν της πυρκαϊάς εσηκώνετο άνεμος προς την διεύθυνσιν της πόλεως, θα διέτρεχε κίνδυνον να καταστροφή ολόκληρος. Μετά το τέλος της μάχης, και αι δύο μερίδες ανεπαύθησαν, διατηρούσαι φρουράς, διαρκούσης της νυκτός. Η Κορινθιακή, εξ άλλου, τριήρης, μετά την επικράτησιν των δημοκρατικών, απέπλευσε λάθρα και οι περισσότεροι από τους μισθοφόρους επέρασαν κρυφίως εις την στερεάν.

75. Την ακόλουθον ημέραν, ήλθεν εις βοήθειαν από την Ναύπακτον με δώδεκα πλοία και πεντακοσίους Μεσσηνίους οπλίτας ο Νικόστρατος, υιός του Διειτρέφους, στρατηγός των Αθηναίων, ο οποίος ειργάσθη δραστηρίως, όπως επιτύχη συμφιλίωσιν των φατριών, και έπεισεν αυτούς να συμβιβασθούν, υπό τον όρον, όπως δέκα μεν, τους πρωταιτίους, εισαγάγουν εις δίκην (αυτοί άλλωστε μετά την συνομολόγησιν της συμφωνίας δεν παρέμειναν εις την πόλιν, αλλ’ έφυγαν αμέσως), οι δε λοιποί συμφιλιωθούν, παραμένοντες ανενόχλητοι εις τας εστίας των και συνομολογούντες προς τους Αθηναίους επιθετικήν και αμυντικήν συμμαχίαν. Ο Νικόστρατος, αφού επέτυχε τούτο, ητοιμάζετο ν’ αποπλεύση. Αλλ’ οι αρχηγοί των δημοκρατικών τον έπεισαν να τους αφίση πέντε από τα πλοία του, δια να συγκρατούνται οι αντίθετοι αποτελεσματικώτερον από νέα κινήματα, και να του δώσουν ίσον αριθμόν πλοίων με ιδικά των πληρώματα. Και ο μεν Νικόστρατος απεδέχθη τούτο, εκείνοι δε εζήτησαν να στρατολογήσουν τους εχθρούς των προς συγκρότησιν των πληρωμάτων. Επειδή όμως αυτοί εφοβήθησαν μήπως αποσταλούν εις τας Αθήνας, εκάθισαν ικέται εις τον ναόν των Διοσκούρων. Ο Νικόστρατος τους παρεκίνει να σηκωθούν και προσεπάθει να τους εγκαρδιώση. Αλλ’ επειδή δεν επείθοντο,οι δημοκρατικοί ωπλίσθησαν, δικαιολογούμενοι ότι η δυσπιστία των, αρνουμένων να λάβουν μέρος εις τον έκπλουν του στόλου, απεδείκνυε κακάς εκ μέρους των διαθέσεις, αφήρεσαν τα όπλα από τα σπίτια των εχθρών των και θα εφόνευαν μερικούς απ’ αυτούς, τους οποίους συνήντησαν κατά τύχην, εάν δεν ημποδίζοντο από τον Νικόστρατον. Οι άλλοι, των οποίων ο αριθμός ανήλθεν εις τετρακοσίους, βλέποντες τα γινόμενα, εκάθισαν ικέται εις τον ναόν της Ήρας. Οι δημοκρατικοί, φοβηθέντες μήπως οι τελευταίοι επιχειρήσουν βιαίαν μεταβολήν της καταστάσεως, τους έπεισαν να σηκωθούν από εκεί, και τους μετέφεραν εις την απέναντι του ναού νήσον, όπου έστελλαν εις αυτούς τακτικά τρόφιμα.

76. Εις το σημείον τούτο ευρίσκετο η στάσις, όταν την τετάρτην ή πέμπτην ημέραν μετά την εις την νήσον μεταφοράν των ολιγαρχικών, ο Πελοποννησιακός στόλος από την Κυλλήνην, όπου ήτο ηγκυροβολημένος μετά την εκστρατείαν εις την Ιωνίαν, κατέπλευσεν, αποτελούμενος από πενήντα τρία πλοία υπό την αρχηγίαν πάντοτε του Αλκίδου, του στόλου δ’ επέβαινε και ο Βρασίδας ως σύμβουλος. Αφού δ’ ηγκυροβόλησαν την νύκτα εις τον επί της ηπείρου λιμένα των Συβότων, ήρχισαν πλέοντες περί τα εξημερώματα εναντίον της Κερκύρας.

77. Οι δημοκρατικοί, ευρισκόμενοι εις πολλήν ταραχήν και φόβον, ένεκα και της εσωτερικής καταστάσεως και του επερχομένου εχθρικού στόλου, ήρχισαν αμέσως να ετοιμάζουν εξήντα πλοία και όσα εκάστοτε εξώπλιζαν έστελλαν εναντίον του εχθρού, μολονότι οι Αθηναίοι συνίστων ν’ αφίσουν αυτούς να εκπλεύσουν πρώτοι και έπειτα ν’ ακολουθήση όλος μαζί ο ιδικός των στόλος, όταν ετοιμασθή. Καθώς επλησίαζαν προς τον

εχθρικόν στόλον τα Κερκυραϊκά πλοία μεμονωμένα, δύο απ’ αυτά ηυτομόλησαν αμέσως, ενώ εις άλλα πάλιν οι αποτελούντες τα πληρώματα ήλθαν εις χείρας μεταξύ των, και γενική επεκράτει αταξία. Οι Πελοποννήσιοι, ιδόντες την σύγχυσιν, αντέταξαν είκοσι μόνον πλοία εναντίον των Κερκυραίων, όλα δε τα άλλα εναντίον των δώδεκα Αθηναϊκών, δύο των οποίων ήσαν η Σαλαμινία και η Πάραλος.

78. Και τα μεν Κερκυραϊκά πλοία, επειδή επετίθεντο ατάκτως και κατά μικράς ομάδας, υπέφεραν πολύ εις το μέρος όπου εναυμάχουν. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, φοβούμενοι περικύκλωσιν ένεκα της αριθμητικής υπεροχής του εχθρού, δεν προσέβαλαν μεν το κέντρον της όλης εχθρικής απέναντί των παρατάξεως, ώρμησαν όμως εναντίον της μιας των πτερύγων και κατεβύθισαν ένα πλοίον, και μετά τούτο, επειδή τα Πελοποννησιακά πλοία παρετάχθησαν εις κύκλον, έπλεαν πέριξ των και προσεπάθουν να επιφέρουν σύγχυσιν μεταξύ αυτών. Αλλ’ επειδή αντελήφθησαν τούτο οι απέναντι των Κερκυραίων αντιπαρατεταγμένοι και εφοβήθησαν μήπως επαναληφθή ό,τι είχε γίνει κατά την ναυμαχίαν της Ναυπάκτου, προσέτρεξαν εις βοήθειαν, και ο στόλος, ηνωμένος ήδη, ήρχισε να επιτίθεται συγχρόνως εναντίον των Αθηναίων. Οι τελευταίοι, εξ άλλου, ήρχισαν ήδη να υποχωρούν, ανακρούοντες πρύμναν, και επεδίωκαν συγχρόνως, όπως δια της βραδείας των υποχωρήσεως και της εναντίον των συγκεντρώσεως όλου του εχθρικού στόλου, όσον το δυνατόν περισσότερα Κερκυραϊκά πλοία προλάβουν να καταφύγουν εις τον λιμένα. Τοιαύτη υπήρξεν η πορεία της ναυμαχίας, η οποία έληξε με την δύσιν του ηλίου.

79. Οι Κερκυραίοι, φοβηθέντες μήπως ο εχθρός, ενθαρρυνόμενος από την νίκην, επιτεθή εναντίον της πόλεως και ή παραλάβη από την νήσον τους εκεί κρατουμένους αιχμαλώτους, ή προβή εις καμμίαν αλλην εχθρικήν ενέργειαν, επανέφεραν εις τον ναόν της Ήρας από την νήσον τους εκεί κρατουμένους και έλαβαν μέτρα προς φρούρησιν της πόλεως. Οι Πελοποννήσιοι, εξ άλλου, δεν ετόλμησαν να επιτεθούν εναντίον της πόλεως, μολονότι ενίκησαν κατά την ναυμαχίαν, αλλ’ απέπλευσαν εις το μέρος της στερεάς, από το οποίον είχαν εκπλεύσει έχοντες μαζί των και δεκατρία αιχμάλωτα Κερκυραϊκά πλοία. Ούτε την επομένην είχαν περισσοτέραν διάθεσιν να πλεύσουν εναντίον της πόλεως, μολονότι επεκράτει πολλή σύγχυσις και φόβος μεταξύ των κατοίκων και ο Βρασίδας, ως λέγεται, επέμεινε πολύ προς τούτο πλησίον του Αλκίδου, ο οποίος όμως είχε την νικώσαν ψήφον. Ενήργησαν μόνον απόβασιν εις το ακρωτήριον της Λευκίμνης, και κατέστρεψαν τους αγρούς.

80. Εν τω μεταξύ, οι δημοκρατικοί της Κερκύρας, κατατρομαγμένοι μήπως ο στόλος επιτεθή εναντίον των, ήλθαν εις διαπραγματεύσεις προς τους ικέτας και τους λοιπούς ολιγαρχικούς περί των καταλληλοτέρων μέσων προς σωτηρίαν της πόλεως, και έπεισαν μερικούς απ’ αυτούς να επιβούν των πλοίων. Οι Κερκυραίοι, τωόντι, παρ’ όλας τα δυσκολίας, κατώρθωσαν να εξοπλίσουν τριάντα τοιαύτα. Οι Πελοποννήσιοι, εν τούτοις, αφού μέχρι μεσημβρίας κατέστρεψαν την ύπαιθρον χώραν, απέπλευσαν. Και εν καιρώ νυκτός έλαβαν δια οπτικού τηλεγράφου την είδησιν ότι επλησίαζεν Αθηναϊκός στόλος εξήντα πλοίων, προερχόμενος από το μέρος της Λευκάδος, τον οποίον απέστειλαν οι Αθηναίοι, υπό την αρχηγίαν του Ευρυμέδοντος, υιού του Θουκλέους, άμα έμαθαν την στάσιν και τον επικείμενον εις Κέρκυραν κατάπλουν του στόλου του Αλκίδου.

81. Συνεπεία τούτου, οι Πελοποννήσιοι, μόλις ενύκτωσεν, ανεχώρησαν εσπευσμένως, επιστρέφοντες εις τα ίδια και πλέοντες πλησίον της ακτής, και αφού έσυραν και μετέφεραν τα πλοία δια του Ισθμού της Λευκάδος, δια να μη γίνουν αντιληπτοί, περιπλέοντες την νήσον, συνέχισαν τον πλουν της επιστροφής. Οι Κερκυραίοι, εξ άλλου αντιληφθέντες την προσέγγισιν του Αθηναϊκού στόλου και την αναχώρησιν του εχθρικού, μετέφεραν εντός της

πόλεως τους Μεσσηνίους, οι οποίοι έως τότε έμεναν εκτός αυτής, και διατάξαντες τα πλοία, που είχαν εξοπλίσει, να μετασταθμεύσουν περιπλέοντα την πόλιν [από τον λιμένα του Αλκινόου] εις τον Υλλαϊκόν λιμένα, ήρχισαν κατά την διάρκειαν του εν λόγω πλου να φονεύουν κάθε αντίπαλον, ο οποίος έτυχε να πέση εις τα χέρια των. Εκτός τούτου, μετά την άφιξιν των πλοίων εις τον Υλλαϊκόν λιμένα, αποβιβάζοντες από τα πλοία όσους είχαν πείσει να επιβούν αυτών, τους εθανάτωσαν. Ήλθαν επίσης εις τον ναόν της Ήρας, και αφού έπεισαν περί τους πενήντα από τους εκεί ικέτας να υποβληθούν εις δίκην, τους κατεδίκασαν όλους εις θάνατον. Οι περισσότεροι από τους ικέτας, όσοι δεν είχαν δεχθή να δικασθούν, βλέποντες τα γινόμενα, ήρχισαν ν' αλληλοσκοτώνονται μέσα εις τον ίδιον τον ναόν. Μερικοί απηγχονίζοντο από τα δένδρα και άλλοι ηυτοκτόνουν όπως ημπορούσε ο καθείς. Ολόκληρον άλλωστε την εβδομάδα, κατά την οποίαν ο Ευρυμέδων με τα εξήντα πλοία του παρέμεινεν εκεί μετά την άφιξίν του, οι Κερκυραίοι εξηκολούθουν να φονεύουν όσους από τους συμπολίτας των εθεώρουν εχθρούς των, και μολονότι ισχυρίζοντο ότι καταδιώκουν μόνον εκείνους που ήθελαν να καταλύσουν το δημοκρατικόν πολίτευμα, πράγματι όμως μερικοί εφονεύθησαν προς ικανοποίησιν προσωπικών παθών, και άλλοι, οι οποίοι είχαν δανείσει χρήματα, από τους οφειλέτας των. Ημπορούσε κανείς να ίδη τον θάνατον υπό όλας του τας μορφάς. Καμμία από τας φρικαλεότητας που είναι συνήθεις εις τοιαύτας περιστάσεις δεν έλειψε και χειρότεραι ακόμη έλαβον χώραν. Διότι πατέρες εφόνευαν τα τέκνα των, και ικέται απεσπώντο από τους ναούς και εφονεύοντο πλησίον. Μερικοί μάλιστα απέθαναν εντός του ναού του Διονύσου, του οποίου αι θύραι απεφράχθησαν δια τοίχου.

82. Εις τοιαύτας υπερβολάς ωμότητος έφθασεν ο εμφύλιος σπαραγμός, ο οποίος εθεωρήθη ακόμη ωμότερος της πραγματικότητος, λόγω του ότι υπήρξεν ο πρώτος. Διότι βραδύτερον τουλάχιστον, όλος σχεδόν ο Ελληνικός κόσμος συνεταράχθη, καθόσον ο ανταγωνισμός των αρχηγών των δημοκρατικών και των ολιγαρχικών, εις τας διαφόρους πόλεις, αποτέλεσμα είχεν οι μεν πρώτοι να επικαλούνται την βοήθειαν των Αθηναίων, οι δε δεύτεροι των Λακεδαιμονίων. Και εν καιρώ μεν ειρήνης ούτε πρόφασιν είχαν ούτε διάθεσιν να επικαλούνται την επέμβασίν των. Τώρα όμως που αι δύο αυταί πόλεις ευρίσκοντο εις πόλεμον, και οι δημοκρατικοί και οι ολιγαρχικοί των άλλων πόλεων επεδίωκαν βιαίας πολιτικάς μεταβολάς, εύρισκαν ευκόλως την ευκαιρίαν να εξασφαλίζουν συγχρόνως την βοήθειαν των συμμάχων, δια να κατατροπώσουν τους αντιπάλους των, και με το ίδιον μέσον ενισχυθούν οι ίδιοι. Ένεκα τωόντι εμφυλίων σπαραγμών, ενέσκηψαν εις τας πόλεις πολλαί και μεγάλαι συμφοραί, αι οποίαι παρουσιάζονται και θα εξακολουθήσουν να παρουσιάζωνται πάντοτε, εφόσον η ανθρωπίνη φύσις μένει η ιδία, φέρουν όμως βαρύτερον ή ελαφρότερον χαρακτήρα και διαφέρουν κατά την μορφήν, αναλόγως της μεταβολής των παρουσιαζομένων εκάστοτε περιστάσεων. Διότι εν καιρώ μεν ειρήνης και ευημερίας και αι πόλεις και οι ιδιώται διαπνέονται από ευγενέστερα αισθήματα, καθόσον δεν περιπίπτουν υπό την πίεσιν αναποτρέπτων αναγκών. Αλλ' ο πόλεμος, αφαιρών ολίγον κατ' ολίγον από τους ανθρώπους την καθημερινήν ευημερίαν, γίνεται διδάσκαλος βίαιος και τείνει ν' αφομοιώση τας διαθέσεις των πολλών προς την παρούσαν αυτών κατάστασιν. Αι πόλεις λοιπόν ήρχισαν μαστιζόμεναι από στάσεις, και όσαι τυχόν περιέπιπταν εις αυτάς βραδύτερον, επειδή εμάνθαναν τα αλλαχού γινόμενα, εφιλοτιμούντο να υπερβάλουν εις εξεύρεσιν νέων επινοήσεων, δια της πολυμηχάνου υπουλότητος των επιθέσεών των και του πρωτοφανούς των εκδικήσεών των. Και κατήντησαν να μεταβάλουν αυθαιρέτως την καθιερωμένην σημασίαν των λέξεων, δια των οποίων δηλούνται τα πράγματα. Τωόντι η μεν παράλογος τόλμη εθεωρήθη ως ανδρεία, ετοίμη εις θυσίαν χάριν των πολιτικών ομοφρόνων, η προνοητική διστακτικότης ως

εύσχημος δειλία, η σωφροσύνη ως πρόσχημα ανανδρίας, η δια κάθε τι σύνεσις ως θραδυκινησία. Η τυφλή παραφορά εκρίθη ως ανδρική αρετή, ενώ η χάριν ασφαλείας περαιτέρω σκέψις ως εύσχημος πρόφασις υπεκφυγής. Ο τα πάντα επικρίνων και τους πάντας κακολογών εθεωρείτο άξιος εμπιστοσύνης εις κάθε περίστασιν, ενώ ο αντιτιθέμενος προς αυτόν, ύποπτος. Ο στήνων επιτυχή παγίδα εθεωρείτο άνθρωπος ευφυής, αλλά πολύ περισσότερον ικανός, ο οσφραινόμενος εγκαίρως αυτήν. Ενώ εκείνος που εφρόντιζε να μην ευρεθή εις την ανάγκην να κάμη ούτε το εν, ούτε το άλλο, εθεωρείτο διαλυτής του κόμματος και πανικόβλητος απέναντι των αντιπάλων. Με μίαν λέξιν, ο προτρέχων άλλου εις την διάπραξιν κακού εκρίνετο άξιος επαίνων, καθώς και ο παρακινών άλλον εις διάπραξιν κακού, το οποίον εκείνος δεν είχε διανοηθή. Και ο ίδιος άλλωστε ο συγγενικός ακόμη δεσμός εθεωρήθη ολιγώτερον στενός του μεταξύ πολιτικών ομοφρόνων δεσμού, διότι οι τελευταίοι ήσαν προθυμότεροι εις το να τολμήσουν κάθε τι χωρίς δισταγμόν. Καθόσον οι φατριαστικοί σύνδεσμοι δεν συνιστώντο χάριν αμοιβαίας βοηθείας, επί τη βάσει των κειμένων νόμων, αλλά χάριν ιδιοτελών σκοπών, αντιθέτων προς τους καθεστώτας νόμους. Και η προς αλλήλους εμπιστοσύνη ενισχύετο όχι τόσον δια των προς τους θεούς όρκων, όσον δια της από κοινού διαπράξεως εγκλημάτων. Οσάκις οι αντίπαλοι διετύπωναν ευλόγους προτάσεις, εκείνοι προς τους οποίους εγίνοντο αι προτάσεις, εάν ήσαν ισχυρότεροι, δεν τας απεδέχοντο με αίσθημα ειλικρινούς εμπιστοσύνης, αλλά λαμβάνοντες συγχρόνως τ’ αναγκαία εξασφαλιστικά μέτρα. Επροτίμων πολύ περισσότερον ν’ αντεκδικηθούν δια κακόν, το οποίον έπαθαν, παρά να προλάβουν το κακόν. Και οσάκις υπό την πίεσιν των περιστάσεων αντηλλάσσοντο τυχόν όρκοι προς ενίσχυσιν συνδιαλλαγής, οι όρκοι ίσχυαν μόνον προσωρινώς, εφόσον αμφότεροι οι ορκισθέντες δεν είχαν που αλλού να στηριχθούν. Αλλ’ εκείνος, ο οποίος, δοθείσης ευκαιρίας, πρώτος ανέκτα το θάρρος του, εάν έβλεπε τον αντίπαλον απροφύλακτον, εξεδικείτο με μεγαλυτέραν ευχαρίστησιν, λόγω του ότι εξηπάτα την προς τον όρκον εμπιστοσύνην του αντιπάλου του, παρά εάν εξεδικείτο παλληκαρίσια. Διότι υπελόγιζεν ότι εκτός του πλεονεκτήματος της ασφαλείας, εκέρδιζε και το βραβείον της επιτηδειότητος αφού επεκράτησε δι’ απάτης. Οι περισσότεροι τωόντι άνθρωποι προτιμούν να είναι αχρείοι και να ονομάζωνται επιτήδειοι, παρά να είναι χρηστοί και να λέγωνται ευήθεις, και δια το τελευταίον τούτο μεν εντρέπονται, ενώ δια το πρώτον υπερηφανεύονται. Αιτία όλων αυτών ήτο η δίψα της εξουσίας, την οποίαν γεννά η πλεονεξία και η φιλαρχία, και το φατριαστικόν πνεύμα, το οποίον εκτρέφουν τα δύο αυτά πάθη, εις όσους περιπέσουν άπαξ εις φατριαστικάς έριδας. Διότι οι αρχηγοί των φατριών εις τας διαφόρους πόλεις, προβάλλοντες εκατέρωθεν εύηχα συνθήματα, οι δημοκρατικοί την πολιτικήν ενώπιον του νόμου ισότητα του πλήθους, οι ολιγαρχικοί την σώφρονα αριστοκρατίαν, λόγω μεν υπηρέτουν τα κοινά, πράγματι όμως καθίστων αυτά βραβείον του προσωπικού των ανταγωνισμού. Αγωνιζόμενοι, εξ άλλου, να υποσκελίσουν αλλήλους με κάθε μέσον, ετόλμησαν τα τερατωδέστερα πράγματα. Αλλά και ταύτα ακόμη υπερέβαιναν αι εκδικήσεις των, τας οποίας αι δύο μερίδες ώθουν όχι απλώς μέχρι των ορίων, τα οποία θα επέβαλλε το δίκαιον και το κοινόν συμφέρον, αλλά μέχρι του σημείου, το οποίον ανταπεκρίνετο εκάστοτε εις την ικανοποίησιν της φατρίας των. Και ήσαν έτοιμοι να κορέσουν τον πόθον της αμέσου εκδικήσεως, είτε δι’ αδίκων καταδικών, είτε επιβαλλόμενοι δια της βίας. Και ενώ καμμία από τας δύο μερίδας δεν ενεπνέετο από αισθήματα ευσεβείας, εκείνοι που κατώρθωναν να συγκαλύψουν απεχθείς πράξεις υπό ωραίους λόγους επηνούντο πολύ περισσότερον. Οι πολίται, εξ άλλου, όσοι δεν ανήκαν εις καμμίαν από τας δύο μερίδας, έπιπταν θύματα και των δύο, είτε διότι ηρνούντο ν’ αγωνισθούν παρά το πλευρόν των, είτε διότι τους εφθόνουν δια την ακίνδυνον και ήσυχον ζωήν που εζούσαν.

83. Τοιουτοτρόπως, ένεκα των εμφυλίων σπαραγμών, όλαι αι μορφαί της μοχθηρίας ενεφανίσθησαν εις τον Ελληνικόν κόσμον. Η αγαθότης, η οποία συνδέεται στενώς με την ευγένειαν του χαρακτήρος, κατεγελάτο τόσον, ώστε εξηφανίσθη, ενώ επεκράτησεν ο πλήρης δυσπιστίας αμοιβαίος ανταγωνισμός, καθόσον δεν υπήρχε τίποτε που να ημπορή να οδηγήση εις συνδιαλλαγήν, ούτε υποσχέσεις πανηγυρικαί, ούτε όρκοι φοβεροί. Έκαστος, εφόσον ήτο ισχυρότερος, σκεπτόμενος πόσον απελπιστικώς αναξιόχρεοι ήσαν αι διδόμεναι εγγυήσεις, ελάμβανε τ’ αναγκαία δια την ασφάλειάν του μέτρα, χωρίς να ημπορή να στηριχθή εις άλλους. Και οι έχοντες ασθενεστέραν την αντίληψιν επεκράτουν ως επί το πλείστον. Διότι, φοβούμενοι, ως εκ της ιδικής των ανεπαρκείας και της ευφυΐας των αντιπάλων των, μήπως όχι μόνον ηττηθούν κατά την συζήτησιν, αλλά και ένεκα της ευστροφίας του πνεύματος των τελευταίων πέσουν πρώτοι θύματα των μηχανορραφιών των, έφθαναν τολμηρώς μέχρις εγκλήματος. Ενώ εκείνοι, επειδή ένεκα καταφρονήσεως των αντιπάλων των ενόμιζαν ότι ημπορούν εγκαίρως ν’ αντιληφθούν τους σκοπούς των, και ότι δεν υπάρχει ανάγκη να επιδιώξουν δια της δυνάμεως ό,τι ηδύνατο να επιτευχθή δια της ευφυΐας, κατελαμβάνοντο απροφύλακτοι και εφονεύοντο ως επί το πλείστον.

84. Εις την Κέρκυραν, λοιπόν, διεπράχθησαν το πρώτον αι περισσότεραι από τας ανομίας αυτάς και ιδίως εκδικήσεις παντός είδους, τας οποίας άνθρωποι, υποβληθέντες εις εξουσίαν τυραννικήν μάλλον παρά σώφρονα, ημπορούσαν να διαπράξουν εναντίον των αρχόντων των, που τους παρείχαν ήδη την ευκαιρίαν της αντεκδικήσεως, ή άδικα μέτρα, εις τα οποία ημπορούσαν να προσφύγουν άνθρωποι, θέλοντες ν’ απαλλαγούν από την συνήθη πενίαν των και εμπαθώς εποφθαλμιώντες τα ξένα προ πάντων αγαθά, ή άλλα ανομήματα, διαπραττόμενα τυχόν κατά τρόπον σκληρόν και ανηλεή εναντίον ανθρώπων της ιδίας τάξεως υπό ανθρώπων, οι οποίοι παρεσύροντο όχι από πλεονεξίαν, αλλά προ πάντων από την ακολασίαν του πάθους. Εις το σημείον που έφθασαν τα πράγματα, η ζωή της πόλεως συνεταράχθη βαθύτατα και η ανθρωπίνη φύσις, η οποία και υπό το κράτος ακόμη των νόμων ρέπει συνήθως προς την αδικίαν, τεθείσα ήδη υπεράνω των νόμων, ησθάνετο χαράν, αποδεικνύουσα ότι τα πάθη της ήσαν ασυγκράτητα και ότι ήσαν ισχυρότερα από τους νόμους και εχθρά πάσης υπεροχής. Διότι, άλλως, εάν ο φθόνος δεν ήσκει ολεθρίαν επιρροήν, κανείς δεν ήθελε προτιμήσει την εκδίκησιν αντί της ευσεβείας και την πλεονεξίαν αντί, της δικαιοσύνης. Οι άνθρωποι, εν τούτοις, προκειμένου να εκδικηθούν άλλους, διαπράττουν το σφάλμα να καταργούν προηγουμένως τας αρχάς του φυσικού δικαίου, αι οποίαι ισχύουν εις τοιαύτας περιστάσεις και επί των οποίων καθείς στηρίζει την ελπίδα της προσωπικής του σωτηρίας, εν περιπτώσει αποτυχίας. Και κατ’ αυτόν τον τρόπον, στερούνται οι ίδιοι της προστασίας των αρχών αυτών εις περίπτωσιν, κατά την οποίαν, εάν περιήρχοντο ποτέ εις κίνδυνον, θα ελάμβαναν την ανάγκην των.

85. Τοιαύτα υπήρξαν τ’ αποτελέσματα της πρώτης εκρήξεως των φατριαστικών παθών εις την Κέρκυραν. Μετά την αναχώρησιν του υπό τον Ευρυμέδοντα Αθηναϊκού στόλου, οι φυγάδες ολιγαρχικοί, από τους οποίους πεντακόσιοι περίπου είχαν διασωθή, κατέβαλαν μερικά φρούρια επί της απέναντι στερεάς, έγιναν κύριοι του εδάφους, το οποίον ανήκεν εκεί εις την Κέρκυραν, και χρησιμοποιούντες τούτο ως ορμητήριον, ελήστευαν τους επί της νήσου και επέφεραν εις αυτούς μεγάλην βλάβην, εις τρόπον ώστε επηκολούθησε μεγάλη πείνα εις την πόλιν. Έπεμψαν ωσαύτως πρέσβεις εις την Λακεδαίμονα και την Κόρινθον, δια να ζητήσουν να τους βοηθήσουν, όπως επιστρέψουν εις τα ίδια. Αλλ’ επειδή η αποστολή των απέτυχεν, ετοιμάσαντες βραδύτερον μεταγωγικά και στρατολογήσαντες μισθοφόρους, διεπεραιώθησαν εις την νήσον, το όλον εξακόσιοι περίπου, και αφού έκαυσαν τα πλοία, δια να μη τους μείνη καμμία άλλη ελπίς εκτός της νίκης, ανέβησαν εις

το όρος Ιστώνην, και οικοδομήσαντες εκεί οχύρωμα, έγιναν κύριοι της υπαίθρου χώρας και επροξένησαν μεγάλας ζημίας εις τους κατοίκους της πόλεως.

Η πρώτη εκστρατεία των Αθηναίων εις Σικελίαν

86. Περί το τέλος του ιδίου θέρους, οι Αθηναίοι έστειλαν εις την Σικελίαν μοίραν στόλου είκοσι πλοίων, υπό την αρχηγίαν του Λάχητος, υιού του Μελανώπου, και του Χαροιάδου, υιού του Ευφιλήτου. Αιτία της αποστολής ήτο ότι οι Συρακούσιοι και οι Λεοντίνοι είχαν περιπλακή εις αμοιβαίον πόλεμον. Και των μεν Συρακουσίων σύμμαχοι ήσαν αι άλλαι εκτός της Καμαρίνης Δωρικαί πόλεις, όσαι ευθύς κατά την αρχήν του πολέμου είχαν ταχθή εις την ομοσπονδίαν των Λακεδαιμονίων, δεν είχαν όμως λάβει μέρος εις τον πόλεμον. Των Λεοντίνων, εξ άλλου, σύμμαχοι ήσαν αι Χαλκιδικαί πόλεις και η Καμάρινα. Εκ της Ιταλίας οι Λοκροί ήσαν με το μέρος των Συρακουσίων, ενώ οι Ρηγίνοι ήσαν με τους Λεοντίνους, ένεκα της κοινής των καταγωγής. Οι Λεοντίνοι και οι σύμμαχοί των έστειλαν πρεσβείαν [11] εις τας Αθήνας, και επικαλούμενοι όχι μόνον παλαιάν μεταξύ των συμμαχίαν, αλλά και το γεγονός ότι ήσαν Ίωνες, προσεπάθουν να πείσουν τους Αθηναίους να τους βοηθήσουν δι’ αποστολής πλοίων, διότι οι Συρακούσιοι τους είχαν αποκλείσει από ξηράς τε και θαλάσσης. Τωόντι, οι Αθηναίοι έστειλαν τα ζητηθέντα πλοία, προφασιζόμενοι την κοινήν προς τους Λεοντίνους καταγωγήν, πράγματι όμως διότι ήθελαν να μην εισάγεται από εκεί σίτος εις την Πελοπόννησον και συγχρόνως να δοκιμάσουν εάν ήτο δυνατόν να επεκτείνουν την ηγεμονίαν των επί της Σικελίας. Καταστήσαντες ως εκ τούτου βάσιν των επιχειρήσεών των το Ρήγιον της Ιταλίας, ήρχισαν τας πολεμικάς επιχειρήσεις, συνεργαζόμενοι με τους συμμάχους των. Και ούτως ετελείωσε το θέρος.

Επανεμφάνισις του λοιμού

87. Κατά τον επακολουθήσαντα χειμώνα, η νόσος ενέσκηψε δια δευτέραν φοράν εις τας Αθήνας. Είναι, αληθές ότι ουδέποτε είχεν εκλείψει εντελώς, είχεν όμως επέλθει κάποια διακοπή του κακού. Την δευτέραν αυτήν φοράν, διήρκεσεν όχι ολιγώτερον από εν έτος, ενώ την πρώτην ολόκληρα δύο έτη, εις τρόπον ώστε τίποτε άλλο περισσότερον από την νόσον δεν κατέβαλεν ηθικώς και δεν εξησθένησεν υλικώς την πόλιν. Διότι από τους στρατευσίμους του μητρώου των τριών ευπορωτέρων τάξεων, όχι ολιγώτεροι από τέσσαρας χιλιάδας τετρακόσιους οπλίται και τριακόσιοι ιππείς απέθαναν, ενώ είναι αδύνατον να εξακριβωθή πόσοι απέθαναν από τους λοιπούς κατοίκους της πόλεως. Κατά την ιδίαν εποχήν, έγιναν και πολλοί σεισμοί εις τας Αθήνας, την Εύβοιαν και την Βοιωτίαν και προ πάντων τον Βοιωτικόν Ορχομενόν.

Ο εις Σικελίαν Αθηναϊκός στρατός προσβάλλει ανεπιτυχώς την νήσον Λιπάραν

88. Κατά την διάρκειαν του ιδίου χειμώνος, η εις την Σικελίαν σταλείσα Αθηναϊκή δύναμις, μαζί με τους Ρηγίνους, εξεστράτευσαν με μοίραν στόλου, αποτελουμένην από τριάκοντα πλοία εναντίον των καλουμένων νήσων του Αιόλου, κατά των οποίων δεν ήτο δυνατή εκστρατεία εν καιρώ θέρους, ένεκα ανυδρίας. Αι νήσοι του Αιόλου ανήκουν εις τους Λιπαραίους, αποίκους των Κνιδίων, οι οποίοι κατοικούν εις μίαν από αυτάς, όχι μεγάλην, καλουμένην Λιπάραν, από την οποίαν μετέβαιναν και εκαλλιέργουν τας άλλας, την Διδύμην την Στρογγύλην και την Ιεράν. Οι κάτοικοι των μερών εκείνων πιστεύουν ότι ο Ήφαιστος είχε το σιδηρουργείον του εις την Ιεράν [12], διότι κατά την νύκτα υψώνοντο απ’ αυτήν μεγάλαι φλόγες και την ημέραν καπνός. Αι εν λόγω νήσοι κείνται απέναντι του εδάφους των Σικελών και Μεσσηνίων, και ήσαν σύμμαχοι των Συρακουσίων. Οι Αθηναίοι, βλέποντες ότι και μετά την καταστροφήν των κτημάτων των οι κάτοικοι επέμεναν αρνούμενοι να προσχωρήσουν εις αυτούς, απέπλευσαν εις το Ρήγιον. Και ούτως ετελείωσε

και ο χειμών και το πέμπτον έτος του παρόντος πολέμου, του οποίου την Ιστορίαν έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Έτος 6ον : 426-425 πΧ (89-116)

Σεισμοί αποτρέπουν τους Λακεδαιμονίους να εισβάλουν εις την Αττικήν

89. Κατά το επόμενον θέρος, οι Πελοποννήσιοι και οι σύμμαχοι, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως των Λακεδαιμονίων Άγιδος, υιού του Αρχιδάμου, ήλθαν μέχρι του Ισθμού με την πρόθεσιν να εισβάλουν εις την Αττικήν αλλ' επειδή έγιναν πολλοί σεισμοί επέστρεψαν οπίσω, χωρίς να γίνη εισβολή. Κατά την ιδίαν περίπου εποχήν, ενώ εξηκολούθουν οι σεισμοί, η θάλασσα, αφού απεσύρθη από την παραλίαν των Οροβιών της Ευβοίας και επυργώθη εις κύμα, επέδραμε τμήμα της πόλεως, και εν μέρει μεν υπεχώρησεν, εν μέρει όμως κατέκλυσε την ακτήν, ούτως ώστε ό,τι πριν ήτο γη, είναι σήμερον θάλασσα, και όσοι δεν επρόφθασαν να καταφύγουν εις τα υψηλότερα σημεία, επνίγησαν. Και περί την νήσον Αταλάντην, κειμένην πλησίον της παραλίας των Οπουντίων Λοκρών, έγινε παρομοία πλημμύρα, η οποία παρέσυρε μέρος του Αθηναϊκού φρουρίου και συνέτριψεν εν εκ των δύο πλοίων, τα οποία ήσαν ανειλκυσμένα επί της ξηράς. Και εις την Πεπάρηθον [13], η θάλασσα απεσύρθη από την παραλίαν αλλά δεν κατέκλυσε την ξηράν, σεισμός όμως κατέρριψε μέρος του τείχους και το πρυτανείον και ολίγας άλλας οικίας. Αιτία του φαινομένου αυτού κατά την γνώμην μου είναι ότι ο σεισμός, εις το σημείον όπου ήτο ισχυρότερος, έσπρωξε προς τα οπίσω την θάλασσαν και με την αιφνιδίαν παλινδρόμησίν της κατέστησε την πλημμύραν βιαιοτέραν, χωρίς τον σεισμόν όμως μου φαίνεται ότι δεν ημπορούσε να συμβή τούτο.

Επιτυχίαι των Αθηναίων εις την Σικελίαν

90. Κατά το ίδιον θέρος, και άλλοι λαοί διεξήγαν εις την Σικελίαν διαφόρους πολεμικάς επιχειρήσεις και οι ίδιοι οι Έλληνες κάτοικοι της νήσου επολέμουν εναντίον αλλήλων, των Αθηναίων συμπραττόντων με τους ιδικούς των συμμάχους. Μόνον τας αξιολογωτέρας πράξεις, εις τας οποίας έλαβαν μέρος οι Αθηναίοι, είτε επιτιθέμενοι με τους συμμάχους των, είτε αμυνόμενοι εναντίον των εχθρών των, θα μνημονεύσω. Φονευθέντος του στρατηγού των Αθηναίων Χαροιάδου υπό των Συρακουσίων εις μάχην ο Λάχης μείνας μόνος αρχηγός του στόλου, εξεστράτευσε με τους συμμάχους εναντίον των Μύλων, πόλεως ανηκούσης εις τους Μεσσηνίους. Αι Μύλαι έτυχε τότε να φρουρούνται από δύο τάγματα Μεσσηνίων, οι οποίοι είχαν στήσει ενέδραν κατά του αποβατικού σώματος των Αθηναίων. Αλλ' οι Αθηναίοι και οι σύμμαχοι έτρεψαν εις φυγήν τους ενεδρεύοντας και εφόνευσαν πολλούς απ' αυτούς, και επιτεθέντες κατά του φρουρίου, ηνάγκασαν την φρουράν να παραδώση δια συνθήκης την ακρόπολιν και βαδίση μαζί των εναντίον της Μεσσήνης. Μετά τούτο, οι Μεσσήνιοι, βλέποντες την προσέγγισιν των Αθηναίων και των συμμάχων των, εσυνθηκολόγησαν και αυτοί, δώσαντες ομήρους και ρυθμίσαντες τα πράγματά των κατά τρόπον παρέχοντα εμπιστοσύνην εις τους Αθηναίους.

Εκστρατείαι των Αθηναίων περί την Πελοπόννησον, κατά της Μήλου και της Τανάγρας

91. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους, οι Αθηναίοι έστειλαν περί την Πελοπόννησον μοίραν στόλου 30 πλοίων, υπό την αρχηγίαν του Δημοσθένους, υιού του Αλκισθένους, και του Προκλέους, υιού του Θεοδώρου, και άλλην μοίραν εξήντα πλοίων και δυο χιλιάδας οπλίτας εις την Μήλον [14], υπό την αρχηγίαν του Νικίου, υιού του Νικηράτου. Διότι ήθελαν να εξαναγκάσουν να ταχτούν με το μέρος των τους Μηλίους, οι οποίοι, αν και νησιώται ηρνούντο να υποταχτούν εις αυτούς και δεν ήθελαν να λάβουν μέρος εις την

συμμαχίαν των. Επειδή όμως, μολονότι ηρήμωναν την γην των, αυτοί δεν υπέκυπταν, αποπλεύσαντες εκ της Μήλου έπλευσαν εις τον Ωρωπόν της Γραϊκής, όπου προσήγγισαν την νύκτα και οι πεζοναύται αποβιβασθέντες προήλασαν αμέσως δια ξηράς εις την περιφέρειαν της Τανάγρας της Βοιωτίας. Εκεί, ειδοποιηθείσα δια σήματος, ήλθεν εις προϋπάντησίν των εξ Αθηνών δια ξηράς όλη η διαθέσιμος στρατιωτική δύναμις, υπό την αρχηγίαν του Ιππονίκου, υιού του Καλλίου, και του Ευρυμέδοντος, υιού του Θουκλέους. Και στρατοπεδεύσαντες, ελεηλάτουν καθ' όλην την ημέραν την περιφέρειαν της Τανάγρας, όπου και διενυκτέρευσαν. Και την επομένην, νικήσαντες τους Ταναγραίους, οι οποίοι εξήλθαν από την πόλιν δια να τους επιτεθούν, και μερικούς Θηβαίους, οι οποίοι είχαν προστάξει εις βοήθειάν των, αφού εσκύλευσαν τους πεσόντας και έστησαν τρόπαιον, επέστρεψαν οι μεν εις την πόλιν, οι δε εις τα πλοία των. Και ο Νικίας πλεύσας με τον στόλον των εξήντα πλοίων παρά την ακτήν, κατέστρεψε τα παράλια μέρη της Λοκρίδος και ακολούθως επέστρεψαν εις τα ίδια.

Οι Λακεδαιμόνιοι ιδρύουν την αποικίαν Ηράκλειαν εις Τραχινίαν

92. Κατά την ιδίαν περίπου εποχήν, οι Λακεδαιμόνιοι ήρχισαν την ίδρυσιν της Ηρακλείας, αποικίας των εις την Τραχινίαν, με την εξής πρόθεσιν. Το σύνολον των Μαλιέων διαιρούνται εις τρία, τους Παραλίους, τους Ιερείς και τους Τραχινίους. Εξ αυτών οι Τραχίνιοι, αφού κατεστράφησαν συνεπεία πολέμου προς τους γείτονάς των Οιταίους, εσκέφθησαν κατ' αρχάς να προσχωρήσουν προς τους Αθηναίους, αλλά φοβηθέντες μήπως δεν τους εύρουν πιστούς, εξέλεξαν και έστειλαν ως πρέσβυν εις την Λακεδαίμονα τον Τεισαμενόν, δια να επικαλεστούν την βοήθειάν των. Της πρεσβείας μετέσχον και απεσταλμένοι της Λωρίδος, μητροπόλεως της Λακεδαίμονος, οι οποίοι υπέβαλαν την ιδίαν αίτησιν, καθ' όσον και αυτοί υπέφεραν μεγάλως από τους Οιταίους. Αφού ήκουσαν την αίτησίν των, οι Λακεδαιμόνιοι απεφάσισαν την ίδρυσιν της αποικίας, όχι μόνον δια να βοηθήσουν τους Τραχινίους και τους Δωριείς, αλλά και συγχρόνως διότι ενόμιζαν ότι η ίδρυσις της νέας πόλεως παρείχε στρατηγικά πλεονεκτήματα διά την διεξαγωγήν του πολέμου εναντίον των Αθηναίων. Διότι και ναυτικόν ημπορούσε να εξοπλισθή εκεί, εις τρόπον ώστε από μικράν απόστασιν να ημπορούν να διαβούν προς επίθεσιν κατά της Ευβοίας, και η θέσις ήτο χρήσιμος δια την κατά μήκος της ακτής αποστολήν στρατού εις την Χαλκιδικήν [15], και με ολίγας λέξεις είχαν ζωηράν επιθυμίαν να ιδρύσουν την αποικίαν αυτήν. Πρώτον, λοιπόν, συνεβουλεύθησαν το μαντείον των Δελφών, και κατά προτροπήν αυτού, εξέπεμψαν τους αποίκους, από τους ιδικούς των πολίτας και από τους περιοίκους, προσκαλέσαντες συγχρόνως να μετάσχουν της αποικίας και όσοι από τους άλλους Έλληνας ήθελαν, εκτός Ιώνων, Αχαιών και μερικών άλλων φύλων. Αρχηγοί της αποικίας και οργανωταί αυτής απεστάλησαν υπό των Λακεδαιμονίων τρεις, ο Λέων, ο Αλκίδας, και ο Δαμάγων,οι οποίοι εγκατασταθέντες εκεί έκτισαν νέον τείχος της πόλεως, η οποία σήμερον ονομάζεται Ηράκλεια, απέχουσα από μεν τας Θερμοπύλας σαράντα περίπου στάδια, από δε την θάλασσαν είκοσι. Ήρχισαν συγχρόνως να κατασκευάζουν νεώρια, και χάριν ασφαλεστέρας αμύνης της πόλεως απέφραξαν το προς τας θερμοπύλας μέρος, δια κατασκευής τείχους επάνω εις αυτό το στενόν.

93. Οι Αθηναίοι, άμα ως ήρχισεν ο συνοικισμός της νέας πόλεως, εφοβήθησαν κατ' αρχάς, διότι ενόμισαν ότι ιδρύεται ως απειλή κατά της Ευβοίας, λόγω της μικράς δια θαλάσσης αποστάσεώς της από το Κήναιον, ακρωτήριον της εν λόγω νήσου. Έπειτα όμως οι φόβοι των διεψεύσθησαν, διότι ουδεμία προήλθεν από την πόλιν αυτήν ζημία. Καθόσον, αφ' ενός μεν οι Θεσσαλοί,οι οποίοι είχαν την υπεροχήν εις τα μέρη αυτά και το έδαφος των οποίων ηπειλείτο από την ίδρυσιν της νέας πόλεως, φοβούμενοι μήπως οι κάτοικοί της αποβούν

ισχυροί και επικίνδυνοι γείτονες, δεν έπαυαν να τους πολεμούν και να τους καταστρέφουν μόλις είχαν εγκατασταθή, έως ότου τους εξήντλησαν καθολοκληρίαν, μολονότι ήσαν κατ' αρχάς πολυάριθμοι (διότι, εφόσον την οργάνωσιν της αποικίας ανέλαβαν οι Λακεδαιμόνιοι, καθείς προσήρχετο με θάρρος, θεωρών την νέαν πόλιν ασφαλή). Αφ' ετέρου όμως, εις την καταστροφήν των πραγμάτων και την ελάττωσιν του πληθυσμού της πόλεως συνετέλεσαν όχι ολιγώτερον οι υπό των ιδίων των Λακεδαιμονίων αποστελλόμενοι άρχοντες, οι οποίοι με την καταπιεστικήν και πολλάκις άδικον διοίκησίν των απεθάρρυναν τους πολλούς, εις τρόπον ώστε εις το τέλος οι γείτονες κατώρθωσαν να τους καταβάλουν ευκόλως.

Ο Αθηναίος στρατηγός Δημοσθένης εκστρατεύει εις Λευκάδα

94. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους, και περί την ιδίαν εποχήν που οι Αθηναίοι έχαναν τον καιρόν των εις την Μήλον, οι στρατιώται που επέβαιναν επί της μοίρας των τριάντα Αθηναϊκών πλοίων, ενώ επεριπόλουν περί την Πελοπόννησον, έστησαν κατ' αρχάς ενέδραν εις τον Ελλομενόν της χώρας των Λευκαδίων και εφόνευσαν μερικούς από την φρουράν. Ακολούθως εξεστράτευσαν εναντίον της πόλεως της Λευκάδος με μεγαλυτέραν στρατιωτικήν δύναμιν, δηλαδή με όλους τους Ακαρνάνας, οι οποίοι εξαιρουμένων των Οινιαδών, ηκολούθησαν με όλας τας στρατιωτικάς δυνάμεις των, μερικούς Ζακυνθίους και Κεφαλλήνας και δέκα πέντε Κερκυραϊκά πλοία. Και οι μεν Λευκάδιοι, μολονότι έβλεπαν λεηλατουμένην την χώραν των και την έξω του ισθμού και την εντός αυτού, όπου κείται και η πόλις και ο ναός του Απόλλωνος, έμεναν αδρανείς, αναγκαζόμενοι εις τούτο από την αριθμητικήν υπεροχήν των εχθρών. Οι Ακαρνάνες, εξ άλλου, απήτουν από τον στρατηγόν των Αθηναίων Δημοσθένη να τους αποκλείσει δια της οικοδομής τείχους, διότι επίστευαν ότι ευκόλως θα τους ηνάγκαζαν να παραδοθούν και θ' απηλλάσσοντο κατ' αυτόν τον τρόπον από μίαν ανέκαθεν εχθρικήν προς αυτούς πόλιν.

Ο Δημοσθένης επιτίθεται κατά των Αιτωλών και ηττάται

Αλλά κατά τον ίδιον ακριβώς καιρόν, ο Δημοσθένης επείσθη από τους Μεσσηνίους της Ναυπάκτου ότι ήτο λαμπρά δι' αυτόν ευκαιρία, αφού είχεν άπαξ συγκεντρώσει τόσον στρατόν, να επιτεθή εναντίον των Αιτωλών, και διότι ήσαν εχθροί της Ναυπάκτου, και διότι, εάν τους νικήση, θα υποτάξη ευκόλως εις τους Αθηναίους και τα παρακείμενα μέρη της Στερεάς. Καθόσον υπεστήριζαν ότι ο Αιτωλικός λαός είναι αληθώς πολυάριθμος και πολεμικός, αλλ' επειδή κατοικεί εις κώμας ατειχίστους, αι οποίαι μάλιστα κείνται εις μεγάλην απόστασιν η μία από την άλλην, και είναι ελαφρώς ωπλισμένοι, δεν είναι δύσκολον να νικηθούν πριν συγκεντρωθούν προς κοινήν άμυναν. Συνίστων δε να επιτεθή πρώτον εναντίον των Αποδοτών, έπειτα εναντίον των Οφιονέων και τελευταία εναντίον των Ευρυτάνων, οι οποίοι αποτελούν το μεγαλύτερον μέρος των Αιτωλών, ομιλούν γλώσσαν πολύ δυσνόητον και τρώγουν, καθώς λέγουν, άψητον κρέας. Μετά την υποταγήν τωόντι αυτών, και οι λοιποί θα προσχωρήσουν ευκόλως.

95. Ο Δημοσθένης επείσθη όχι μόνον δια να υποχρεώση τους Μεσσηνίους, αλλά κυρίως διότι επίστευεν ότι χωρίς ενισχύσεις από τας Αθήνας ημπορεί, αφού οι Αιτωλοί ενωθούν μαζί του, να βαδίση με τους Στερεολλαδίτας συμμάχους δια ξηράς εναντίον της Βοιωτίας. Προς τούτο, θα διήρχετο από το έδαφος των Οζολών Λοκρών, δια να φθάση εις το Κυτίνιον της Δωρίδος, έχων δεξιά τον Παρνασσόν, έως ότου κατέλθη εις το έδαφος των Φωκέων, οι οποίοι εθεωρούντο ότι θα ελάμβαναν προθύμως μέρος εις την εκστρατείαν, λόγω της κατά παράδοσιν φιλίας των με τους Αθηναίους, ή άλλως θα ημπορούσαν να εξαναγκασθούν εις τούτο. Και όταν έφθανεν εις την Φωκίδα ήτο πλέον εις τα όρια της Βοιωτίας. Εξέπλευσε

λοιπόν από την Λευκάδα, εναντίον της γνώμης των Ακαρνάνων, με όλας του τας δυνάμεις, και ήλθε πλέων πλησίον της ακτής, εις το Σόλλιον, όπου τους ανεκοίνωσε το σχέδιόν του. Αλλ’ επειδή οι Ακαρνάνες δεν το ενέκριναν, λόγω της αρνήσεώς του ν’ αποκλείση την Λευκάδα, αυτός με τον υπόλοιπον στρατόν, αποτελούμενον από Κεφαλλήνας, Μεσσηνίους, Ζακυνθίους, και τριακοσίους Αθηναίους πεζοναύτας, οι οποίοι επέβαιναν επί των Αθηναϊκών πλοίων (διότι τα δέκα πέντε Κερκυραϊκά είχαν αναχωρήσει), εξεστράτευσεν εναντίον των Αιτωλών, εκκινήσας από τον Οινεώνα της Λοκρίδος. Οι Οζόλαι αυτοί Λοκροί ήσαν σύμμαχοι των Αθηναίων, και επρόκειτο να έλθουν με όλας των τας δυνάμεις εις συνάντησίν των εις το εσωτερικόν της χώρας, καθόσον, ως γείτονες των Αιτωλών και φέροντες τον ίδιον οπλισμόν, εθεωρούντο ότι θα ήσαν χρησιμώτατον να λάβουν μέρος εις την εκστρατείαν, διότι και τον τρόπον του πολέμου των Αιτωλών εγνώριζαν και την χώραν.

96. Αφού δε διενυκτέρευσε με τον στρατόν εις τον περίβολον του ναού του Νεμείου Διός, εντός του οποίου ως λέγεται, εφονεύθη υπό των κατοίκων ο ποιητής Ησίοδος, εις τον οποίον χρησμός είχε προείπει ότι θ’ αποθάνη εις την Νεμέαν, εξεκίνησε κατά τα εξημερώματα, διευθυνόμενος εις την Αιτωλίαν. Την πρώτην ημέραν εκυρίευσε την Ποτιδανίαν, την δευτέραν το Κρωκύλειον και την τρίτην το Τείχιον, όπου και έμεινεν, αποστείλας τα λάφυρα εις το Ευπάλιον της Λοκρίδος, διότι εσκόπευε να υποτάξη τα άλλα μέρη προηγουμένως, να επιστρέψη έπειτα εις την Ναύπακτον, και τότε μόνον να εκστρατεύση εναντίον των Οφιονέων, εάν ηρνούντο να προσχωρήσουν. Αλλ’ η στρατιωτική αυτή ετοιμασία δεν διέφυγε την προσοχήν των Αιτωλών, ούτε όταν το πρώτον εσχεδιάσθη, και μόλις εισέβαλεν ο στρατός εις το έδαφός των, όλοι έτρεξαν εις απόκρουσίν του με μεγάλας δυνάμεις εις τρόπον ώστε προσήλθαν και οι πλέον απομακρυσμένοι από τους Οφιονείς, οι Βωμιείς δηλαδή και οι Καλλιείς, οι οποίοι κατοικούν προς την διεύθυνσιν του Μαλιακού κόλπου.

97. Οι Μεσσήνιοι εξηκολούθουν να δίδουν εις τον Δημοσθένη τας ιδίας συμβουλάς που του έδιδαν εξ αρχής. Του εξήγουν ότι η καθυπόταξις των Αιτωλών ήτο εύκολος και συνίστων να επιτεθή το ταχύτερον εναντίον των διαφόρων κωμοπόλεων, προσπαθών να καταλάβη κάθε φοράν εκείνας που είναι εις τον δρόμον του, χωρίς να περιμένη έως ότου συγκεντρωθούν όλοι εναντίον του. Ο Δημοσθένης επείσθη εις τους λόγους των, και τας ελπίδας του εστήριξεν εις την καλήν του τύχην, διότι όλα επήγαιναν κατ’ ευχήν. Χωρίς δε να περιμένη τους Λοκρούς, οι οποίοι επρόκειτο να έλθουν εις βοήθειάν του και τους οποίους εχρειάζετο (διότι του έλειπαν προ πάντων ελαφροί ακοντισταί), επετέθη εναντίον του Αιγιτίου και το κατέλαβε με την πρώτην έφοδον και χωρίς αντίστασιν. Διότι οι κάτοικοι το είχαν εκκενώσει κρυφίως και είχαν καταλάβει τους υπερκείμενους της πόλεως λόφους. Η πόλις, τωόντι, ήτο κτισμένη πλησίον εις υψώματα και απείχεν από την θάλασσαν ογδοήντα περίπου στάδια [16]. Αλλ’ οι Αιτωλοί, οι οποίοι είχαν ήδη σπεύσει προς βοήθειαν του Αιγιτίου, επετίθεντο εναντίον των Αθηναίων και των συμμάχων των, κατερχόμενοι άλλοι δρομαίως και ένα λόφον και άλλοι από άλλον και βάλλοντες εναντίον των με ακόντια. Και οσάκις μεν ο στρατός των Αθηναίων προήλαυνεν, αυτοί υπεχώρουν, οσάκις δε εκείνος υπεχώρει, αυτοί επετίθεντο. Το είδος τούτο της μάχης, το οποίον συνίστατο εις αλλεπαλλήλους καταδιώξεις και υποχωρήσεις, διήρκεσεν επί πολύ, και οι Αθηναίοι ήσαν υποδεέστεροι και εις τας δύο.

98. Εφόσον οι τοξόται των είχαν βέλη και την δύναμιν να τα μεταχειρίζονται, οι Αθηναίοι αντείχαν, διότι οι Αιτωλοί, οι οποίοι έφεραν ελαφρόν οπλισμόν, εφόσον ετοξεύοντο, ανεχαιτίζοντο. Αλλ’ όταν οι τοξόται, μετά τον θάνατον του αρχηγού των, διεσκορπίσθησαν, καί το κύριον σώμα του στρατού ήτο κατάκοπον, λόγω της πολύ μακράς και μονοτόνου

πάλης, και οι Αιτωλοί τους επίεζαν εκ του πλησίον, ακοντίζοντες αυτούς, τότε πλέον ετράπησαν εις φυγήν, και επειδή ο οδηγός των Χρόμων, ο Μεσσήνιος, είχε φονευθή, έπιπταν μέσα εις αδιεξόδους χαράδρας και εις μέρη που δεν εγνώριζαν και εκεί εύρισκαν τον θάνατον. Οι Αιτωλοί, εξ άλλου, που ήσαν ωκύποδες και ελαφρώς οπλισμένοι, τους κατεδίωκαν κατά πόδας, τους ηκόντιζαν, και συλλαμβάνοντες πολλούς την ώραν ακριβώς που έφευγαν, τους υφόνευαν. Τους περισσοτέρους όμως, οι οποίοι έχασαν τον δρόμον και έπεσαν μέσα εις το δάσος, από το οποίον δεν υπήρχε διέξοδος, έφεραν φωτιά, με την οποίαν ήναψαν το δάσος από όλα τα μέρη, και τους έκαυσαν. Ο στρατός των Αθηναίων εδοκίμασε κάθε είδος φυγής και εδοκιμάσθη από κάθε είδος ολέθρου, και όσοι περιεσώθησαν με πολλήν δυσκολίαν κατόρθωσαν να καταφύγουν εις τον παραθαλάσσιον Οινεώνα της Λοκρίδος, από όπου ακριβώς είχαν εκκινήσει. Εφονεύθησαν δε και από τους συμμάχους πολλοί και από τους ιδίους τους Αθηναίους εκατόν είκοσι οπλίται. Τόσοι πολλοί και εις το άνθος της ηλικίας των εφονεύθησαν εκεί, οι καλλίτεροι αληθώς στρατιώται, τους οποίους η πόλις των Αθηνών έχασε κατά την διάρκειαν του πολέμου αυτού. Εφονεύθη δε και ο Προκλής, εις από τους δύο στρατηγούς. Και αφού εζήτησαν από τους Αιτωλούς βραχείαν ανακωχήν προς συλλογήν των νεκρών των, επέστρεψαν εις Ναύπακτον, από όπου μετεφέρθησαν ακολούθως εις Αθήνας δια του στόλου. Αλλ’ ο Δημοσθένης παρέμεινεν εις την Ναύπακτον και τα πέριξ, διότι ένεκα των γενομένων εφοβείτο τους Αθηναίους.

Επιτυχία του Αθηναϊκοϋ στρατού εις Σικελίαν

99. Την ιδίαν περίπου εποχήν και ο Αθηναϊκός στρατός που ήτο εις την Σικελίαν έπλευσεν εις την Λοκρίδα, όπου ενήργησεν απόβασιν κατά την οποίαν ενίκησαν τους προσδραμόντας εναντίον των Λοκρούς, και κατέλαβαν έρυμα κείμενον πλησίον του ποταμού Άληκος.

Εισβολή των Λακεδαιμονίων εις Οζόλας Λοκρούς

100. Κατά το ίδιον θέρος, οι Αιτωλοί, οι οποίοι είχαν στείλει από πριν εις την Κόρινθον και την Λακεδαίμονα πρέσβεις, τον Οφιονέα Τόλοφον, τον Ευρυτάνα Βοριάδην, και τον Αποδωτόν Τείσανδρον, τους παρεκίνουν να τους στείλουν στρατόν, δια να τιμωρήσουν την Ναύπακτον, διότι επροκάλεσε την Αθηναϊκήν εισβολήν. Οι Λακεδαιμόνιοι έστειλαν τωόντι περί το φθινόπωρον τρεις χιλιάδας οπλίτας από τους συμμάχους, εκ των οποίων οι πεντακόσιοι ήσαν από την πόλιν Ηράκλειαν, η οποία είχε κτισθή νεωστί εις την Τραχίνα. Αρχηγός της εκστρατείας ήτο ο Σπαρτιάτης Ευρύλοχος, έχων βοηθούς τους συμπολίτας του Μακάριον και Μενεδάϊον.

101. Όταν ο στρατός συνεκεντρώθη εις τους Δελφούς, ο Ευρύλοχος έστειλε κήρυκα προς τους Οζόλας Λοκρούς, και διότι ο δρόμος προς την Ναύπακτον διέρχεται δια του εδάφους των, και διότι ήθελε να τους αποσπάση από την συμμαχίαν των Αθηναίων. Από τους Λοκρούς, οι κάτοικοι της Αμφίσσης ιδίως συνέπραξαν μαζύ του, ένεκα του φόβου, τον οποίον τους ενέπνεεν η έχθρα των Φωκέων. Αυτοί πρώτοι, δώσαντες ομήρους, έπεισαν και άλλους, οι οποίοι εφοβούντο τον επερχόμενον στρατόν, να κάμουν το ίδιον, πρώτον τους γείτονάς των Μυονείς (διότι δια του εδάφους των η είσοδος εις την Λοκρίδα είναι δυσχερεστάτη), και έπειτα τους Ιπνείς, τους Μεσσαπίους, τους Τριταιείς, τους Χαλαίους, τους Τολοφωνίους, τους Ησσίους και τους Οιανθείς. Όλοι αυτοί έλαβαν μέρος εις την εκστρατείαν. Οι Ολπαίοι έδωσαν μεν ομήρους, αλλά δεν ηκολούθησαν τους άλλους, ενώ οι Υαίοι δεν έδωσαν ομήρους, παρά αφού εκυριεύθη η κωμόπολίς των η οποία ονομάζεται Πόλις.

102. Όταν τα πάντα ήσαν έτοιμα, και ετοποθέτησε τους ομήρους εις το Κυτίνιον της Δωρίδος προς φύλαξιν, ο Ευρύλοχος προήλασε με τον στρατόν εναντίον της Ναυπάκτου δια του εδάφους των Λοκρών, κατά την πορείαν δε κατέλαβε τας Λοκρικάς πόλεις Οινεώνα και Ευπάλιον, αι οποίαι ηρνήθησαν να προσχωρήσουν. Άμα δ' έφθασαν εις την Ναυπακτίαν και συγχρόνως οι Αιτωλοί είχαν ήδη έλθει προς βοήθειαν, ήρχισαν να ερημώνουν την χώραν και κατέλαβαν τα προάστεια, τα οποία ήσαν ατείχιστα. Ακολούθως ήλθαν εις το Μολύκρειον, που ήτο αποικία των Κορινθίων αλλ' υποτελές εις τας Αθήνας, και το εκυρίευσαν. Ο Αθηναίος εν τούτοις Δημοσθένης (όστις μετά την αποτυχίαν που είχε πάθει εις την Αιτωλίαν, ευρίσκετο ακόμη εις τα πέριξ της Ναυπάκτου) επληροφορήθη εγκαίρως τα της εκστρατείας, και επειδή ανησύχησε δια την ασφάλειαν της πόλεως, ήλθε προς τους Ακαρνάνας και τους έπεισε, μολονότι με πολλήν δυσκολίαν, λόγω της αναχωρήσεώς του από την Λευκάδα, να έλθουν εις βοήθειαν της Ναυπάκτου. Οι Ακαρνάνες έστειλαν υπό τας διαταγάς του χιλίους οπλίτας, οι οποίοι μετεφέρθησαν δια του στόλου και εισελθόντες εις την πόλιν, την έσωσαν. Διότι υπήρχε φόβος μήπως, ένεκα του μεγέθους του τείχους και της ανεπαρκείας των υπερασπιστών του δεν θα αντείχε. Ο Ευρύλοχος, εξ άλλου, με τον στρατόν του, άμα έμαθαν την είσοδον της δυνάμεως αυτής και το αδύνατον επομένως του να κυριεύσουν την πόλιν εξ εφόδου ανεχώρησαν όχι εις την Πελοπόννησον, αλλ' εις την χώραν, η οποία ονομάζεται σήμερον Αιολίς, εις την Καλυδώνα δηλαδή, την Πλευρώνα και τα γειτονικά μέρη, και εις το Πρόσχιον της Αιτωλίας. Διότι οι Αμπρακιώται ήλθαν και τους παρεκίνουν να επιτεθούν από κοινού με αυτούς εναντίον του Αμφιλοχικού Άργους και της λοιπής Αμφιλοχίας και συγχρόνως εναντίον της Ακαρνανίας, υπεστηρίζοντες ότι αν γίνουν κύριοι των μερών αυτών, όλοι οι κάτοικοι της Στερεάς θα γίνουν σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων. Ο Ευρύλοχος επείσθη, και αφού απέλυσε τους Αιτωλούς, παρέμεινεν ησυχάζων εις τα μέρη αυτά με τον στρατόν του περιμένων έως ότου επιστρατευθούν οι Αμπρακιώται και έλθη τοιουτοτρόπως η κατάλληλος ώρα, δια να σπεύση εις βοήθειάν των εναντίον του Άργους. Και τοιουτοτρόπως έληξε το θέρος.

Συγκρούσεις του Αθηναϊκού στρατού εις Σικελίαν

103. Κατά τον ακόλουθον χειμώνα, ο Αθηναϊκός στρατός της Σικελίας εξεστράτευσε μαζί με τους Σικελιώτας συμμάχους των, και όσους από τους βαρβάρους κατοίκους της νήσου είχαν υποταχθή προηγουμένως υπό την κυριαρχίαν των Συρακουσίων και ήσαν σύμμαχοί των, αλλ' είχαν ήδη επαναστατήσει εναντίον των, και συνέπρατταν με τους Αθηναίους, και επετέθησαν εναντίον της Σικελικής πόλεως Ινήσσης, της οποίας την ακρόπολιν κατείχαν οι Συρακούσιοι. Επειδή όμως δεν ημπόρεσαν να την κυριεύσουν, απεσύρθησαν. Αλλά κατά την υποχώρησιν, οι Συρακούσιοι εξήλθαν από τα οχυρώματα των και επέπεσαν κατά των συμμάχων, οι οποίοι απετέλουν την οπισθοφυλακήν των Αθηναίων, και έτρεψαν μέρος απ' αυτούς εις φυγήν, φονεύσαντες όχι ολίγους. Μετά τούτο, οι Αθηναίοι πεζοναύται του στόλου, των οποίων ηγείτο ο Λάχης, ενήργησαν μερικάς αποβάσεις εις την Λοκρίδα και συνάψαντες μάχην πλησίον του ποταμού Καϊκίνου προς τριακόσιους περίπου Λοκρούς, οι οποίοι είχαν σπεύσει εναντίον των υπό την αρχηγίαν του Προξένου, υιού του Καπάτωνος, τους ενίκησαν, και αφού εσκύλευσαν τους πεσόντας, ανεχώρησαν.

Καθαρμός της Δήλου

104. Κατά τον ίδιον χειμώνα, οι Αθηναίοι προέβησαν εις καθαρμόν της Δήλου, συμμορφούμενοι προς κάποιον χρησμόν. Είναι αληθές ότι και ο τύραννος Πεισίστρατος είχε προβή προηγουμένως εις τοιούτον καθαρμόν, όχι όμως της όλης νήσου, αλλά μόνον του μέρους, το οποίον φαίνεται από τον ναόν. Τώρα όμως ο καθαρμός επεξετάθη εις όλην την νήσον και έγινε κατά τον εξής τρόπον. Εσήκωσαν όλους τους νεκρούς και τα φέρετρά

των που υπήρχαν εις την Δήλον, και διέταξαν του λοιπού ούτε ν’ αποθνήσκη κανείς, ούτε να γεννάται εις την νήσον, αλλ’ οι ετοιμοθάνατοι και αι ετοιμόγεννοι να μεταφέρονται εις την Ρήνειαν. Η απόστασις της Ρηνείας από την Δήλον είναι τόσον μικρά, ώστε ο τύραννος της Σάμου Πολυκράτης, ο όποιος επί εν διάστημα είχεν ισχυρόν στόλον, υπέβαλεν υπό την κυριαρχίαν του και άλλας νήσους και αφού εκυρίευσε την Ρήνειαν την αφιέρωσεν εις τον Δήλιον Απόλλωνα, προσδέσας αυτήν εις την Δήλον με άλυσον. Και τότε, πρώτην φοράν μετά τον καθαρμόν, καθιέρωσαν οι Αθηναίοι την κατά πενταετίαν τελουμένην εορτήν. Και εις παλαιοτέραν άλλωστε εποχήν εγίνετο εκεί μεγάλη πανήγυρις, εις την οποίαν συνέρρεαν ως θεαταί συν γυναιξί και τέκνοις οι Ίωνες και οι κάτοικοι των γειτονικών νήσων (καθώς τώρα οι Ίωνες προσέρχονται ως θεαταί εις τα Εφέσια), και ετελούντο εκεί αγώνες γυμναστικοί και μουσικοί και α πόλεις εχορήγουν θιάσους ορχήσεων. Ότι τοιούτος ήτο ο χαρακτήρ της πανηγύρεως μαρτυρεί ιδίως ο Όμηρος εις τους επομένους στίχους του Ύμνου προς τον Απόλλωνα.

Άλλοτε πάλιν εις την Δήλον, Φοίβε, τέρπεται προ πάντων η ψυχή σου.
Εκεί συναθροίζοντο προς τιμήν σου οι μακροχίτωνες Ίωνες,
Με τα τέκνα και τας γυναίκάς των, επί της οδού, της αγούσης εις τον ναόν.
Εκεί, με πυγμαχίας και ορχήσεις και άσματα,
Υμνούν το όνομά σου και σε τέρπουν, όταν τελούν τους αγώνάς των.

Αλλ’ ότι ετελούντο και μουσικοί αγώνες οι οποίοι προσείλκυαν πολλούς αγωνιστάς, μαρτυρεί πάλιν ο ποιητής δια των επομένων στίχων του ιδίου Ύμνου, όπου, αφού υμνεί τον Δηλιακόν χορόν των γυναικών, τελειώνει τον έπαινον με τους εξής στίχους εις τους οποίους μνημονεύει και τον εαυτόν του:

Εμπρός, ας είναι ίλεοι προς ημάς ο Απόλλων και η Άρτεμις.
Και σεις χαίρετε όλοι (παρθένοι). Τηρήσατε και εις το μέλλον την ανάμνησίν μου,
Και όταν κανείς από τους βασανισμένους της γης
Έλθη εδώ και σας ερωτήση:
«Ποίος, κόραι μου, σας φαίνεται γλυκύτερος από τους αοιδούς,
Όσοι συχνάζουν εδώ, και ποίος σας τέρπει περισσότερον;»
Αποκριθήτε σεις με μίαν φωνήν και με λόγους επαινετικούς:
«Ο τυφλός που κατοικεί εις την πετρώδη Χίον.»

Αυταί είναι αι μαρτυρίαι που έχομεν από τον Όμηρον, ότι και εις την παλαιάν εποχήν ετελείτο μεγάλη πανήγυρις και εορτή εις την Δήλον. Βραδύτερον, οι Κυκλαδίται και οι Αθηναίοι εξηκολούθουν να στέλλουν τους θιάσους των ορχήσεων μαζί με τα αφιερώματα, αλλ’ οι αγώνες και τα πλείστα της τελετής, ως ήτο φυσικόν, περιέπεσαν εις αχρηστίαν, ένεκα των ατυχιών της Ιωνίας, έως ότου τέλος οι Αθηναίοι αποκατέστησαν τους αγώνας, προσθέσαντες δια πρώτην τότε φοράν και ιπποδρομίας.

Εκστρατεία και ήττα των Λακεδαιμονίων εις Ακαρνανίαν

105. Κατά τον ίδιον χειμώνα, οι Αμπρακιώται, προς εκπλήρωσιν της προς τον Ευρύλοχον υποσχέσεως, με την οποίαν επέτυχαν την παραμονήν του στρατού του, εξεστράτευσαν εναντίον του Αμφιλοχιακού Άργους με στρατόν τριών χιλιάδων οπλιτών, εισέβαλαν εις το έδαφός του και κατέλαβαν τας Όλπας, φρούριον οχυρόν επάνω εις λόφον πλησίον της θαλάσσης, το οποίον εις παλαιοτέραν εποχήν είχαν κτίσει οι Ακαρνάνες και εχρησιμοποίουν ως κοινόν της ομοσπονδίας των δικαστήριον, και το οποίον απέχει είκοσι περίπου στάδια από το Άργος, που είναι πόλις παραθαλασσία. Οι Ακαρνάνες, εξ άλλου, άλλοι προσέτρεξαν εις βοήθειαν και άλλοι εστρατοπέδευσαν εις το μέρος της Αμφιλοχίας,

το καλούμενον Κρήναι, δια να επιτηρούν τους υπό την αρχηγίαν του Ευρυλόχου Πελοποννησίους, μήπως διαλαθόν τες ενωθούν με τους Αμπρακιώτας. Έστειλαν συγχρόνως να παρακαλέσουν τον Δημοσθένη, ο οποίος ήτο αρχηγός των Αθηναίων κατά την εκστρατείαν εναντίον της Αιτωλίας, ν' αναλάβη την αρχηγίαν των και ζητήσουν την συνδρομήν της μοίρας των είκοσι Αθηναϊκών πλοίων, που έπλεαν τότε γύρω από την Πελοπόννησον, υπό την αρχηγίαν του Αριστοτέλους, υιού του Τιμοκράτους, και του Ιεροφώντος, υιού του Αντιμνήστου. Αλλά και οι Αμπρακιώται έστειλαν από τας Όλπας αγγελιαφόρον προς τους συμπολίτας των ζητούντες να σταλή προς βοήθειάν των όλη η διαθέσιμος στρατιωτική δύναμις, διότι εφοβούντο μήπως οι Ακαρνάνες εμποδίσουν την έλευσιν του στρατού του Ευρυλόχου και είτε αναγκασθούν να συνάψουν μάχην μόνοι, είτε εκτεθούν εις κίνδυνον, αν θελήσουν να υποχωρήσουν.

106. Αλλ' ο Ευρύλοχος με τον στρατόν του, άμα έμαθαν ότι οι Αμπρακιώται είχαν φθάσει εις τας Όλπας, εξεκίνησαν από το Πρόσχιον και ήρχοντο εσπευσμένως προς ενίσχυσίν των. Και αφού διέβησαν τον Αχελώον, προήλασαν δια της Ακαρνανίας, η οποία είχε μείνει αφρούρητος (ένεκα της αποστολής του στρατού της προς βοήθειαν του Άργους), έχοντες δεξιά την πόλιν του Στράτου με την φρουράν της και αριστερά την άλλην Ακαρνανίαν. Αφού δε διήλθαν την χώραν των Στρατίων, προήλασαν δια της Φυτίας, ακολούθως από το άκρον της Μεδεώνος και έπειτα δια της Λιμναίας. Και αφού διέσχισαν όλην την Ακαρνανίαν, εισήλθαν εις την φιλικήν χώραν των Αγραίων, όπου έφθασαν εις το όρος Θύαμον, επέρασαν δι' αυτού, κατέβησαν εις την Αργείαν, εν καιρώ πλέον νυκτός, και αφού διήλθαν απαρατήρητοι μεταξύ του Άργους και των Ακαρνάνων, που εφρούρουν εις τας Κρήνας, ηνώθησαν με τους Αμπρακιώτας, οι οποίοι κατείχαν τας Όλπας.

107. Αφού ηνώθησαν οι δυο στρατοί, εστάθμευσαν, άμα εξημέρωσε, πλησίον της καλουμένης Μητροπόλεως, όπου εστρατοπέδευσαν. Εξ άλλου, ήλθε μετ' ολίγον η μοίρα των είκοσι Αθηναϊκών πλοίων εις τον Αμπρακικόν κόλπον προς βοήθειαν των Αργείων. Ήλθεν επίσης ο Δημοσθένης επί κεφαλής διακοσίων Μεσσηνίων οπλιτών και εξήντα Αθηναίων τοξοτών. Και τα μεν πλοία ηγκυροβόλησαν αντίκρυ εις τας Όλπας, αποκλείοντα τον λόφον από θαλάσσης, οι δε Ακαρνάνες και ολίγοι Αμφιλόχιοι (καθόσον οι περισσότεροι εξηναγκάσθησαν από τους Αμπρακιώτας να μείνουν ήσυχοι), συγκεντρωμένοι ήδη εις το Άργος, ητοιμάζοντο να δώσουν μάχην εναντίον του εχθρού, αφού εξέλεξαν τον Δημοσθένη γενικόν αρχηγόν του συμμαχικού στρατού, έχοντα υπό τας διαταγάς του τους ιδιαιτέρους των αρχηγούς. Ο Δημοσθένης μετεκίνησε τον στρατόν πλησίον της Όλπης, όπου εστρατοπέδευσε, μεταξύ δ' αυτού και του εχθρού υπήρχε μεγάλη χαράδρα. Και επί πέντε ημέρας ησύχαζαν, την έκτην δε ήρχισαν να παρατάσσωνται και οι δύο προς μάχην. Αλλ' επειδή εφάνη ότι ο Πελοποννησιακός στρατός ήτο πολυαριθμότερος και κατέλαβεν ευρύτερον μέτωπον, ο Δημοσθένης εφοβήθη μήπως κυκλωθή και ετοποθέτησεν εις κάποιον κοίλον και θαμνώδη δρόμον ενέδραν, εκ τετρακοσίων περίπου εν όλω οπλιτών και ελαφρώς ωπλισμένων στρατιωτών, με την διαταγήν να εξορμήσουν κατά την στιγμήν της συγκρούσεως από την κρύπτην των και επιτεθούν εναντίον των νώτων του εχθρού, εις το μέρος όπου η παράταξίς του υπερεφαλάγγιζε την ιδικήν του. Αφού ητοιμάσθησαν, οι δύο στρατοί ήλθαν εις τα χέρια, και ο μεν Δημοσθένης με τους Μεσσηνίους και ολίγους Αθηναίους κατείχε το δεξιόν κέρας, το δε λοιπόν μέτωπον κατείχαν οι Ακαρνάνες, έκαστον απόσπασμα με τον ιδιαίτερον αρχηγόν του, και όσοι Αμφιλόχιοι ακοντισταί ήσαν παρόντες. Οι Πελοποννήσιοι και οι Αμπρακιώται, εξ άλλου, ήσαν παρατεταγμένοι αναμίξ, εξαιρουμένων των Μαντινέων, οι οποίοι ήσαν συγκεντρωμένοι μάλλον προς το αριστερόν, αλλ' όχι το άκρον αριστερόν, το οποίον κατείχεν ο Ευρύλοχος με τους υπ' αυτόν,

αντιμετωπίζων τους υπό τον Δημοσθένη Μεσσηνίους.

108. Οι δύο στρατοί είχαν ήδη έλθει εις χείρας, και το αριστερόν κέρας των Πελοποννησίων, αφού υπερεφαλάγγισε το δεξιόν των εχθρών, ήρχισε να το κυκλώνη όταν οι Ακαρνάνες, εξορμήσαντες από την ενέδραν, επέπεσαν αιφνιδίως εκ των νώτων εναντίον των και τους έτρεψαν εις φυγήν, ώστε όχι μόνον κανείς δεν εσκέπτετο ν’ αντισταθή αλλά και ο πανικός των παρέσυρεν εις φυγήν και το μεγαλύτερον μέρος του στρατού των. Διότι όταν είδαν την πλήρη ήτταν του υπό τας διαταγάς του Ευρυλόχου επιλέκτου μέρους του στρατού, κατελήφθησαν από μεγαλύτερον πανικόν. Οι Μεσσήνιοι, υπό τον Δημοσθένη, οι οποίοι αντιμετώπισαν τους Πελοποννησίους εις το μέρος αυτό, συνετέλεσαν προ πάντων εις την νίκην. Αλλά το δεξιόν κέρας, εις το οποίον ευρίσκοντο και οι Αμπρακιώται, οι οποίοι είναι ο μαχιμώτερος λαός των μερών εκείνων, ενίκησαν τους απέναντί των εχθρούς και τους κατεδίωξαν προς το Άργος. Αλλ’ όταν, επιστρέφοντες από την καταδίωξιν, είδαν την ήτταν του μεγαλυτέρου μέρους του στρατού των, και εξ άλλου επιέζοντο από την επίθεσιν του νικηφόρου τμήματος των Ακαρνάνων, με πολλήν δυσκολίαν κατώρθωσαν να διασωθούν εις τας Όλπας. Αι απώλειαι του στρατού του Ευρυλόχου υπήρξαν μεγάλαι, καθόσον η σπουδή των να εισέλθουν εις τας Όλπας έγινεν αφορμή αταξίας και απειθαρχίας. Εξαίρεσιν απετέλεσαν μόνοι οι Μαντινείς, οι οποίοι υπεχώρησαν με περισσοτέραν τάξιν από όλον τον άλλον στρατόν. Η μάχη ετελείωσεν αργά το εσπέρας.

109. Την επομένην, ο Μενεδάϊος, ο οποίος ανέλαβε μόνος την αρχηγίαν καθόσον ο Ευρύλοχος και ο Μακάριος είχαν φονευθή, ευρίσκετο εις μεγάλην απορίαν περί του πρακτέου, κατόπιν τόσον σοβαράς ήττης. Μη βλέπων δε πώς ημπορούσε αν μείνη ν’ ανθέξη εις πολιορκίαν, αφού ήτο αποκλεισμένος και από ξηράς αλλά και από θαλάσσης υπό του Αθηναϊκού στόλου, ή αν προβή εις υποχώρησιν να διασωθή έκαμε προς τον Δημοσθένη και τους Ακαρνάνας στρατηγούς προτάσεις ανακωχής, δια να λάβη την άδειαν να συλλέξη του νεκρούς του και συγχρόνως ν’ αποσυρθή. Εκείνοι επέτρεψαν την παραλαβήν των νεκρών, και συνέλεξαν τους ιδικούς των νεκρούς, περί τους τριακοσίους, και έστησαν τρόπαιον, αλλ’ ηρνήθησαν να επιτρέψουν επισήμως την γενικήν αναχώρησιν. Ο Δημοσθένης όμως, με την συναίνεσιν και των Ακαρνάνων στρατηγών, επέτρεψε κρυφίως εις τους Μαντινείς και τον Μενεδάϊον, τους άλλους Πελοποννησίους αρχηγούς και τους προκριτωτέρους από τους τελευταίους, ν’ αποσυρθούν το ταχύτερον, διότι ήθελε ν’ απομονώση τους Αμπρακιώτας και τον μισθοφορικόν όχλον των, αλλά προ πάντων διότι επεθύμει να εκθέση εις τα όμματα των Ελλήνων των μερών εκείνων τους Λακεδαιμονίους και Πελοποννησίους, ως καταπροδώσαντας αυτούς, προτιμήσαντες το ιδικόν των συμφέρον. Οι αρχηγοί των Πελοποννησίων, αφού συνέλαξαν τους νεκρούς των, τους έθαψαν εσπευσμένως, όπως αι περιστάσεις το επέτρεπαν, και προητοίμαζαν κρυφίως την αναχώρησιν εκείνων, εις τους οποίους είχε δοθή η προς τούτο άδεια.

110. Αλλ’ εις τον Δημοσθένη και τους Ακαρνάνας ανηγγέλθη εν τω μεταξύ ότι οι Αμπρακιώται της πόλως, συνεπεία της πρώτης αιτήσεως, η οποία είχε διαβιβασθή προς αυτούς από τους συμπολίτας των, τους ευρισκομένους εις τας Όλπας, έσπευδαν δια του εδάφους της Αμφιλοχίας με όλην την διαθέσιμον στρατιωτικήν των δύναμιν δια, να ενωθούν με τους ευρισκομένους εκεί, εν πλήρει αγνοία των λαβόντων χώραν. Συνεπεία τούτου, ο Δημοσθένης απέστειλεν ευθύς μέρος του στρατού του, δια να στήσουν ενέδρας εις τους δρόμους και προκαταλάβουν τα οχυρά σημεία, και συγχρόνως παρεσκευάζετο να προελάση με τον λοιπόν στρατόν εναντίον των.

111. Εν τω μεταξύ, οι Μαντινείς και οι άλλοι, εις τους οποίους είχεν επιτραπή η αναχώρησις, εξελθόντες υπό το πρόσχημα της συλλογής χόρτων και φρυγάνων,

απεμακρύνοντο σιγά σιγά, κατά μικράς ομάδας, συλλέγοντες συγχρόνως εκείνα, δια τα οποία δήθεν είχαν εξέλθει. Όταν όμως είχαν ήδη προχωρήσει εις ικανήν απόστασιν από την Όλπην, επετάχυναν το βάδισμά των. Αλλ’ οι Αμπρακιώται και οι άλλοι Πελοποννήσιοι, όσοι δεν είχαν εξέλθει μαζί με αυτούς, άμα εννόησαν την αναχώρησίν των, ώρμησαν και αυτοί, τρέχοντες κατόπιν των δια να τους φθάσουν. Κατ’ αρχάς, οι Ακαρνάνες επειδή ενόμισαν ότι όλοι ανεξαιρέτως έφευγαν άνευ αδείας, ήρχισαν να καταδιώκουν εξ ίσου και τους Πελοποννησίους. Και μερικούς μάλιστα από τους ιδίους τους στρατηγούς που προσεπάθουν να τους εμποδίσουν, βεβαιώνοντας ότι είχε γίνει σύμβασις περί αναχωρήσεως, ηκόντισαν μερικοί στρατιώται, διότι ενόμισαν ότι είχαν προδοθή από τους αρχηγούς των. Έπειτα όμως άφισαν τους Μαντινείς και τους άλλους Πελοποννησίους να φύγουν, εφόνευαν όμως τους Αμπρακιώτας. Και υπήρχε μεγάλη φιλονεικία και αβεβαιότης ποίος ήτο Αμπρακιώτης και ποίος Πελοποννήσιος. Και περί τους διακοσίους μεν εφόνευσαν, οι δε λοιποί έφυγαν προς την γειτονικήν Αγραΐδα, όπου τους υπεδέχθη ο βασιλεύς των Αγραίων Σαλύνθιος, ο οποίος ήτο φίλος των.

112. Εν τω μεταξύ, αι ενισχύσεις που ήρχοντο από την πόλιν της Αμπρακίας έφθασαν εις την Ιδομενήν. Το όνομα τούτο φέρουν δύο λόφοι υψηλοί. Τον υψηλότερον από τους δύο, όταν ενύκτωσεν, επρόφθασε να καταλάβη απαρατήρητον το στρατιωτικόν απόσπασμα, που είχε στείλει προηγουμένως ο Δημοσθένης. Εις τον χαμηλότερον είχαν ήδη αναβή πρώτοι οι Αμπρακιώται και διενυκτέρευσαν εκεί. Ο Δημοσθένης, μετά το δείπνον, ήρχισεν, ευθύς που εβράδυασε, να προελαύνη με τον υπόλοιπον στρατόν, ο ίδιος με το ήμισυ της στρατιωτικής δυνάμεως προς το μεταξύ των δύο λόφων στενόν, ενώ το άλλο ήμισυ επροχώρει δια των Αμφιλοχικών ορέων. Και ολίγον προ της αυγής, επιπίπτει εναντίον των Αμπρακιωτών, ενώ ακόμη ήσαν πλαγιασμένοι και δεν είχαν αντιληφθή περί τίνος πρόκειται. Είχαν μάλιστα νομίσει ότι ήσαν ιδικοί των στρατιώται, διότι ο Δημοσθένης έταξεν επίτηδες επί κεφαλής της δυνάμεώς του τους Μεσσηνίους και παρήγγειλεν εις αυτούς ν’ απευθύνωνται προς τους εχθρούς εις την Δωρικήν διάλεκτον, δια να εμπνεύσουν τοιουτοτρόπως εμπιστοσύνην εις τας προφυλακάς. Άλλωστε, επειδή ήταν ακόμη σκοτεινά, δεν ημπορούσαν να διακριθούν αι φυσιογνωμίαι των. Ως εκ τούτου, μόλις ο στρατός επέπεσεν εναντίον των Αμπρακιωτών, τους έτρεψαν εις φυγήν, και τους περισσοτέρους εφόνευσαν επί τόπου, ενώ οι λοιποί φεύγοντες ετράπησαν προς τα όρη. Αλλ’ επειδή οι δρόμοι είχαν καταληφθή προηγουμένως, και συγχρόνως οι μεν Αμφιλόχιοι εγνώριζαν καλώς το ιδικόν των έδαφος και είχαν απέναντι βαρέων οπλιτών το πλεονέκτημα ότι ήσαν ελαφρώς οπλισμένοι, ενώ οι Αμπρακιώται δεν εγνώριζαν το έδαφος και ηγνόουν ποίαν διεύθυνσιν έπρεπε να λάβουν, οι τελευταίοι ούτοι ενέπιπταν εις χαράδρας και τας προετοιμασμένας ενέδρας, όπου εύρισκαν τον θάνατον. Όλα τα μέσα διαφυγής εδοκιμάσθησαν, και μερικοί μάλιστα ετράπησαν προς την όχι πολύ απέχουσαν θάλασσαν, και ως είδαν τ’ Αθηναϊκά πλοία τα οποία έπλεαν κατά μήκος της ακτής, την ώραν ακριβώς που εγίνετο η καταδίωξις, διηυθύνθησαν προς αυτά κολυμβώντες, διότι μέσα εις τον τρόμον που τους κατείχε εθεώρησαν προτιμότερον να φονευθούν εν ανάγκη από τα πληρώματα των πλοίων μάλλον παρά από τους βαρβάρους Αμφιλοχίους, οι οποίοι ήσαν οι χειρότεροι εχθροί των. Και οι μεν Αμπρακιώται, αφού υπέστησαν τοιαύτην πανωλεθρίαν ολίγοι εκ πολλών διεσώθησαν εις την πόλιν. Οι Ακαρνάνες, εξ άλλου, αφού εσκύλευσαν τους νεκρούς και έστησαν τρόπαια, επέστρεψαν εις το Άργος.

113. Την επομένην, ήλθε προς αυτούς κήρυξ εκ μέρους των Αμπρακιωτών, οι οποίοι από την Όλπην είχαν καταφύγει προς τους Αγραίους, δια να ζητήσουν άδειαν παραλαβής των νεκρών, που είχαν φονευθή κατόπιν της πρώτης μάχης, όταν, χωρίς να προστατεύωνται

από την ανακωχήν, επεχείρησαν να φύγουν από την Όλπην, μαζί με τους Μαντινείς και τους άλλους τους προστατευομένους από την ανακωχήν. Ο κήρυξ, όταν είδε τα σκυλευθέντα όπλα των στρατιωτών, όσοι είχαν έλθει από την πόλιν της Αμπρακίας, κατεπλήσσετο από το πλήθος των, διότι δεν εγνώριζε την καταστροφήν της Ιδομενής, αλλ' ενόμιζεν ότι ανήκαν εις συμπολεμιστάς του από τους καταφυγόντας εις την Αγραίαν. Κάποιος, ο οποίος εκ πλάνης επίσης ενόμισεν ότι ο κήρυξ ήρχετο εκ μέρους των ηττηθέντων εις την Ιδομένην, τον ηρώτησε διατί εκπλήττεται και πόσαι ήσαν αι απώλειαί των εις νεκρούς. Εκείνος απήντησε: περί τους διακοσίους. Τότε ο ερωτών είπεν εις απάντησιν: «Αλλά τα όπλα αυτά δεν φαίνεται να είναι διακοσίων, αλλά πλέον παρά χιλίων ανδρών.» Και ο κήρυξ πάλιν είπε: «Τότε λοιπόν δεν είναι των ανδρών που επολέμησαν μαζί μας.» Και άλλος απεκρίθη: «Είναι, εάν σεις επολεμήσατε χθες εις την Ιδομενήν.» - «Αλλ' ημείς δεν επολεμήσαμεν χθες με κανένα, αλλά προχθές κατά την υποχώρησιν.»

«Εκείνο που ξεύρω εγώ είναι ότι ημείς επολεμήσαμεν χθες προς αυτούς εδώ τους άνδρας, οι οποίοι ήρχοντο από την πόλιν της Αμπρακίας, προς βοήθειαν των συμπολιτών των.» Ο κήρυξ, μόλις ήκουσε τούτο και εννόησεν ότι η επικουρία που ήρχετο προς αυτούς από την πόλιν των είχεν εξολοθρευθή, εξερράγη εις οδυρμούς, και κατάπληκτος από το μέγεθος της συμφοράς που έβλεπεν ανεχώρησεν αμέσως άπρακτος και χωρίς πλέον να ζητήση τους νεκρούς. Κατά την διάρκειαν, τωόντι, του παρόντος πολέμου, καμμία άλλη Ελληνική πόλις δεν έπαθε τόσον μεγάλην συμφοράν εις τόσον ολίγας ημέρας, και δεν ανέγραψα πόσοι έπεσαν, διότι το πλήθος των αναφερομένων νεκρών είναι απίστευτον, εν συγκρίσει προς το μέγεθος της πόλεως. Γνωρίζω όμως ότι, αν οι Ακαρνάνες και οι Αμφιλόχιοι ήθελαν ν' ακούσουν τους Αθηναίους και τον Δημοσθένη και να κυριεύσουν την Αμπρακίαν, θα την κατελάμβαναν με τον πρώτον αλαλαγμόν της επιθέσεως. Η αλήθεια όμως είναι ότι εφοβήθησαν μήπως, εάν την καταλάβουν οι Αθηναίοι, καταντήσουν δι' αυτούς γείτονες πολύ οχληρότεροι από τους Αμπρακιώτας.

114. Μετά ταύτα, αφού εμοίρασαν εις τους Αθηναίους το τρίτον των λαφύρων, διένειμαν οι Ακαρνάνες τα επίλοιπα εις τας διαφόρους πόλεις των. Αλλά το μερίδιον των λαφύρων που εδόθη εις τους Αθηναίους εκυριεύθη κατά τον πλουν της επιστροφής των. Αι τριακόσιαι πανοπλίαι, που φυλάσσονται σήμερον εις τους ναούς της Αττικής ως αφιερώματα, παρεχωρήθησαν εξαιρετικώς εις τον Δημοσθένη, ο οποίος τας έφερε μαζί του, όταν κατέπλευσεν εις τον Πειραιά. Μετά την λαμπράν αυτήν επιτυχίαν, η επιστροφή του εις Αθήνας δεν παρουσίαζε τωόντι τους ιδίους κινδύνους, όπως μετά την συμφοράν της Αιτωλίας. Και η μοίρα των είκοσι Αθηναϊκών πλοίων επανέπλευσεν εις Ναύπακτον. Οι Ακαρνάνες εξ άλλου, και οι Αμφιλόχιοι, μετά την αναχώρησιν των Αθηναίων και του Δημοσθένους, συνωμολόγησαν ανακωχήν προς τους Αμπρακιώτας και τους Πελοποννησίους, οι οποίοι είχαν καταφύγει προς τον Σαλύνθιον και τους Αγραίους, δώσαντες εις αυτούς την άδειαν να επιστρέψουν εις τα ίδια από τας Οινιάδας, όπου είχαν αποσυρθή εν τω μεταξύ από την χώραν του Σαλυνθίου. Και δια το μέλλον οι Ακαρνάνες και οι Αμφιλόχιοι συνωμολόγησαν προς τους Αμπρακιώτας συνθήκην ειρήνης και συμμαχίας εκατόν ετών υπό τους εξής όρους. Οι Αμπρακιώται δεν υπεχρεούντο να συμπράττουν με τους Ακαρνάνας, εις περίπτωσιν επιθετικού πολέμου εναντίον των Πελοποννησίων ούτε οι Ακαρνάνες να συμπράττουν με τους Αμπρακιώτας, εις περίπτωσιν επιθετικού πολέμου εναντίον των Αθηναίων, ώφειλαν όμως να βοηθούνται αμοιβαίως προς άμυναν του εδάφους των. Οι Αμπρακιώται ώφειλαν ν' αποδώσουν όσα μέρη η ομήρους των Αμφιλοχίων κατείχαν και να μη βοηθούν το Ανακτόριον, το οποίον ήτο εχθρικόν προς τους Ακαρνάνας. Υπό τους όρους αυτούς, ετερματίσθη ο πόλεμος. Οι Κορίνθιοι όμως έστειλαν

ακολούθως εις την Αμπρακίαν φρουράν από τριακοσίους περίπου ιδικούς των, υπό την αρχηγίαν του Ξενοκλείδου, υιού του Ευθυκλέους, η οποία έφθασε κατόπιν επιπόνου πορείας δια ξηράς. Τοιούτον υπήρξε το τέλος της εναντίον των Αμφιλοχίων εκστρατείας των Αμπρακιωτών.

Επιχειρήσεις του Αθηναϊκού στόλου εις Σικελίαν

115. Κατά τον ίδιον χειμώνα, ο Αθηναϊκός στόλος της Σικελίας όχι μόνον ενήργησεν απόβασιν εις το έδαφος της Ιμέρας, εν συμπράξει με βαρβάρους κατοίκους της Σικελίας, οι οποίοι είχαν εισβάλει εκ του εσωτερικού εις το μεσογειακόν τμήμα του εδάφους της Ιμέρας, αλλά και επετέθησαν εναντίον των νήσων του Αιόλου. Επιστρέψαντες δε εις το Ρήγιον, ευρήκαν ότι ο Αθηναίος στρατηγός Πυθόδωρος, υιός του Ισολόχου, είχε διαδεχθή τον Λάχητα εις την αρχηγίαν του στόλου, καθόσον οι Σικελιώται σύμμαχοι των Αθηναίων είχαν έλθει εις Αθήνας και τους είχαν πείσει να τους βοηθήσουν με μεγαλυτέραν δύναμιν, διότι οι Συρακούσιοι, οι οποίοι ήσαν ήδη κύριοι της ξηράς, αλλ’ απεκλείοντο από την χρήσιν της θαλάσσης από ολίγα μόνον πλοία, ητοιμάζοντο, συγκεντρώνοντες ναυτικόν, να μην ανεχθούν περαιτέρω την κατάστασιν αυτήν. Οι Αθηναίοι, τωόντι, ήρχισαν εξοπλίζοντες σαράντα πλοία δια να τα αποστείλουν εις την Σικελίαν, εν μέρει διότι επίστευαν ότι τοιουτοτρόπως θα τερματίσουν την εκεί εκστρατείαν ταχύτερον, και εν μέρει διότι ήθελαν να εξασκήσουν τα πληρώματά των. Απέστειλαν λοιπόν τον ένα από τους στρατηγούς, τον Πυθόδωρον, με ολίγα πλοία, με τον σκοπόν ν’ αποστείλουν ακολούθως τον Σοφοκλή, υιόν του Σωστρατίδου, και τον Ευρυμέδοντα, υιόν του Θουκλέους, με την μεγαλυτέραν μοίραν του στόλου. Ο Πυθόδωρος, αφού είχεν ήδη διαδεχθή τον Λάχητα εις την αρχηγίαν, έπλευσε περί το τέλος του χειμώνος εναντίον του ερύματος των Λοκρών, το οποίον είχε καταλάβει προηγουμένως ο Λάχης. Αλλ’ ενικήθη από τους Λοκρούς κατά την γενομένην μάχην και επέστρεψεν εις το Ρήγιον.

Έκρηξις της Αίτνης

116. Κατά την αρχήν ακριβώς της επομένης ανοίξεως, εξεχύθη από την Αίτναν χείμαρρος πυρακτωμένης λάβας, όπως συνέβη και άλλοτε, και κατέστρεψε μέρος της χώρας των Καταναίων οι οποίοι κατοικούν εις τους πρόποδας της Αίτνης, που είναι το υψηλότερον όρος της Σικελίας. Λέγεται ότι η έκρηξις αύτη έγινε πενήντα έτη μετά την προηγουμένην, και ότι αφότου κατοικούν Έλληνες εις την Σικελίαν, τρεις εν όλω εκρήξεις έλαβον χώραν. Τοιαύτα υπήρξαν τα γεγονότα του χειμώνος αυτού, με το τέλος του οποίου συμπληρούται και το έκτον έτος του παρόντος πολέμου, την ιστορίαν του οποίου έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Βιβλίον Δ΄

Τα γεγονότα των ετών 425-421

Έτος 7ον : 425-424 π.Χ. (1-51)

Επιχειρήσεις εις Σικελίαν

1. Κατά το ακόλουθον θέρος, την εποχήν περίπου που τα σιτάρια σταχίζουν, δέκα πλοία των Συρακουσίων και άλλα τόσα των Λοκρών εξέπλευσαν, κατά πρόσκλησιν των κατοίκων της Μεσσήνης της Σικελίας, και κατέλαβαν την πόλιν, η οποία ως εκ τούτου απεσπάσθη από τους Αθηναίους. Εις τούτο προέβησαν κυρίως, οι μεν Συρακούσιοι, διότι εθεώρουν ότι η Μεσσήνη είναι το κλειδί της Σικελίας και εφοβούντο μήπως οι Αθηναίοι την καταστήσουν μίαν ημέραν βάσιν επιχειρήσεων και επιτεθούν εναντίον των με υπερτέρας δυνάμεις. Οι δε Λοκροί, λόγω της έχθρας των εναντίον των Ρηγίνων, τους οποίους επεδίωκαν να εξαντλήσουν, διεξάγοντες τον πόλεμον εναντίον των από ξηράς συγχρόνως και από θαλάσσης. Είχαν, άλλωστε, εισβάλει συγχρόνως οι Λοκροί με όλον τον στρατόν των εις την χώραν των Ρηγίνων, αφ' ενός δια να τους εμποδίσουν να έλθουν εις βοήθειαν των Μεσσηνίων, και εξ άλλου, διότι τους παρεκίνουν εις τούτο και οι μεταξύ των διατρίβοντες Ρηγίνοι φυγάδες. Διότι από πολύν καιρόν το Ρήγιον εσπαράσσετο από φατριαστικάς έριδας και δεν ήτο τότε εις θέσιν ν' αντισταθή εις τους Λοκρούς, οι οποίοι ένεκα τούτου έτι μάλλον επετίθεντο εναντίον του. Αφού ηρήμωσαν την χώραν, οι Λοκροί απέσυραν τον στρατόν των της ξηράς, αλλά τα πλοία των εξηκολούθουν να φρουρούν την Μεσσήνην. Οι σύμμαχοι, άλλωστε, εξώπλισαν και άλλην μοίραν στόλου, με τον σκοπόν να εγκατασταθή εις τον λιμένα της πόλεως αυτής ως ορμητήριον και διεξάγη από εκεί τον πόλεμον.

Νέα επιδρομή Λακεδαιμονίων εις Αττικήν. Νέος στόλος αποστέλλεται εις Σικελίαν

2. Την ιδίαν περίπου εποχήν της ανοίξεως, πριν ωριμάσουν τα σιτάρια, οι Πελοποννήσιοι και οι σύμμαχοί των, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως των Λακεδαιμονίων Άγιδος, υιού του Αρχιδάμου, εισέβαλαν εις την Αττικήν, και αφού εστρατοπέδευσαν, ήρχισαν να ερημώνουν την χώραν. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, απέστειλαν εις την Σικελίαν τα σαράντα πλοία που ητοίμαζαν και τους υπολοίπους δύο στρατηγούς, τον Ευρυμέδοντα και τον Σοφοκλή (καθόσον ο τρίτος, ο Πυθόδωρος, είχε φθάσει προηγουμένως εις την Σικελίαν). Εις τους στρατηγούς έδωκαν συγχρόνως διαταγήν, όταν περνούν από την Κέρκυραν, να φροντίσουν και δια τους κατοίκους της πόλεως, οι οποίοι εληστεύοντο από τους φυγάδας που είχαν καταφύγει εις το όρος. Προς υποστήριξιν των τελευταίων, είχαν στείλει και οι Πελοποννήσιοι στόλον εξήντα πλοίων, και επειδή επεκράτει μεγάλη πείνα εις την πόλιν, ήλπιζαν ότι θα γίνουν ευκόλως κύριοι των πραγμάτων. Ο Δημοσθένης, ο οποίος, αφότου επέστρεψεν από την Ακαρνανίαν, ιδιώτευεν, εξουσιοδοτήθη κατ' αίτησίν του από τους Αθηναίους να χρησιμοποιήση, εάν θέλη, την μοίραν των σαράντα πλοίων, τον καιρόν που θα έπλεε γύρω από την Πελοπόννησον.

Κατάληψις της Πύλου υπό του Αθηναϊκού στόλου

3. Ως εκ τούτου, όταν κατά τον πλουν έφθασαν εις τα παράλια της Λακωνικής και έμαθαν ότι ο στόλος των Πελοποννησίων ήτο ήδη εις την Κέρκυραν, ο Ευρυμέδων και ο Σοφοκλής ήθελαν να σπεύσουν εκεί, ο Δημοσθένης όμως επέμενε να προσεγγίσουν πρώτον εις την Πύλον και μη συνεχίσουν τον πλουν, παρά αφού κάμουν εκεί ό,τι θα επέβαλαν αι περιστάσεις. Αλλ' ενώ εκείνοι αντέλεγαν, εσηκώθη κατά τύχην κακοκαιρία, η οποία

παρέσυρε τα πλοία εις την Πύλον. Ο Δημοσθένης επέμενε να κατασκευάσουν αμέσως οχύρωμα εκεί, λέγων ότι με τον σκοπόν αυτόν συνώδευε τον στόλον, και τους εδείκνυεν ότι υπήρχαν εκεί άφθονα ξύλα και πέτραι και ότι η θέσις ήτο εκ φύσεως οχυρά και όχι μόνον αυτό το μέρος, αλλά και το εσωτερικόν, εις ικανήν απόστασιν, ήσαν ακατοίκητα. Η Πύλος, τωόντι, την οποίαν οι Λακεδαιμόνιοι ονομάζουν Κορυφάσιον, κείται επί του εδάφους της αρχαίας Μεσσηνίας, και απέχει από την Σπάρτην τετρακόσια περίπου στάδια. Οι άλλοι στρατηγοί απήντησαν ότι υπάρχουν εις την Πελοπόννησον πολλά ακατοίκητα ακρωτήρια, τα οποία ημπορεί να καταλάβη, εάν θέλη να υποβάλη την πόλιν εις έξοδα. Αλλ' εις τον Δημοσθένη εφαίνετο ότι η θέσις αυτή παρουσιάζει πλεονεκτήματα εντελώς εξαιρετικά. Εκτός του ότι υπήρχεν εκεί πέραν λιμήν, εθεώρει ότι οι Μεσσήνιοι, οι οποίοι ήσαν οι παλαιοί κύριοι του μέρους και ωμίλουν την ιδίαν με τους Λακεδαιμονίους διάλεκτον, ημπορούσαν, χρησιμοποιούντες αυτό ως ορμητήριον, να προξενούν μεγάλας ζημίας, και θα ήσαν συγχρόνως αξιόπιστοι φρουροί της θέσεως.

4. Επειδή όμως δεν ημπορούσε να πείση ούτε τους στρατηγούς, ούτε τους στρατιώτας, μολονότι ανεκοίνωσεν ακολούθως τα σχέδιά του και εις αυτούς δια μέσου των αξιωματικών των, έμειναν εκεί αδρανούντες, επειδή ο καιρός ήταν ακατάλληλος δια πλουν έως ότου οι ίδιοι οι στρατιώται εβαρύνθησαν να μένουν αργοί και τους ήλθεν η ζωηρά επιθυμία να μοιρασθούν γύρω από την θέσιν και συμπληρώσουν με τεχνικά έργα την φυσικήν οχυρότητά της. Και ήρχισαν να εργάζωνται σοβαρώς, μολονότι δε δεν είχαν εργαλεία προς κατεργασίαν των λίθων, τους εξέλεγαν όμως ένα προς ένα και τους ετοποθέτουν, όπως καθείς ετύχαινε να προσαρμόζεται. Και οπουδήποτε υπήρχεν ανάγκη πηλού, δι' έλλειψιν πινακίων, τον μετέφεραν εις την ράχην των, σκύβοντες, εις τρόπον ώστε να συγκρατήται καλλίτερα, και συμπλέκοντες τα χέρια από πίσω δια να μη χύνεται. Και με κάθε τρόπον εβιάζοντο να προλάβουν να συμπληρώσουν τα πλέον αδύνατα μέρη, πριν έλθουν οι Λακεδαιμόνιοι και τους επιτεθούν. Διότι το μεγαλύτερον μέρος της θέσεως ήτο εκ φύσεως ισχυρόν, ώστε να μη έχη καμμίαν ανάγκην οχυρώσεως.

5. Αλλ' οι Λακεδαιμόνιοι έτυχε να τελούν τότε κάποιαν πανήγυριν, και εκτός τούτου, όταν έμαθαν την είδησιν, δεν επήραν το πράγμα υπό σοβαράν έποψιν, διότι επίστευαν ότι είτε οι Αθηναίοι δεν θα αντισταθούν καθόλου, όταν προελάσουν εναντίον των, είτε, εάν αντισταθούν, αυτοί θα ημπορέσουν ευκόλως να καταλάβουν την θέσιν δια της βίας. Και η απουσία, άλλωστε, του στρατού των εις την Αττικήν συνετέλεσεν εν μέρει εις την καθυστέρησίν των. Οι Αθηναίοι, αφού εις διάστημα εξ ημερών ωχύρωσαν την θέσιν προς το μέρος της ξηράς, και ιδίως εις τα σημεία που ήτο μεγαλυτέρα η ανάγκη, άφισαν προς προστασίαν της τον Δημοσθένη με πέντε πλοία, και το μεγαλύτερον μέρος του στόλου επέσπευσαν τον πλουν του προς την Κέρκυραν και την Σικελίαν.

Αναχώρησις των Λακεδαιμονίων εκ της Αττικής

6. Ο Πελοποννησιακός στρατός, που ευρίσκετο εις την Αττικήν, ευθύς ως ήκουσαν την κατάληψιν της Πύλου, έσπευσαν να επιστρέψουν εις τα ίδια, διότι ο βασιλεύς Άγις και οι Λακεδαιμόνιοι εθεώρουν ότι η υπόθεσις της Πύλου ήτο ζήτημα ζωτικού δι' αυτούς ενδιαφέροντος, εξ άλλου, διότι η εισβολή είχε γίνει πολύ ενωρίς, και τα σιτάρια ήσαν ακόμη χλωρά, ώστε δεν είχαν επαρκή τροφήν δια τους στρατιώτας, και τέλος διότι επήλθε μεγάλη κακοκαιρία, συνήθης δια την εποχήν αυτήν του έτους, από την οποίαν υπέφερε πολύ ο στρατός. Συνεπώς, πολλοί λόγοι συνετέλεσαν δια να επισπεύσουν την επάνοδόν των και αποβή η εισβολή αυτή συντομωτέρα από κάθε άλλην. Πράγματι, δέκα πέντε μόνον ημέρας έμειναν εις την Αττικήν.

Οι Αθηναίοι καταλαμβάνουν την Ηιόνα της Χαλκιδικής

7. Κατά την ιδίαν εποχήν, ο Αθηναίος στρατηγός Σιμωνίδης, συγκεντρώσας ολίγους Αθηναίους από τας φρουράς και πολλούς συμμάχους των μερών εκείνων, κατέλαβε δια προδοσίας των κατοίκων την επί της Χαλκιδικής κειμένην Ηιόνα, αποικίαν των Μενδαίων και εχθράν των Αθηναίων. Αλλ' οι Χαλκιδείς και οι Βοττιαίοι έσπευσαν προς βοήθειάν της και όχι μόνον τον εξετόπισαν, αλλά και έχασε πολλούς από τους άνδρας του.

Οι Σπαρτιαται σπεύδουν να ελευθερώσουν την Πύλον

8. Μετά την επιστροφήν των Πελοποννησίων από την Αττικήν, οι Σπαρτιάται, με τους πλησιεστέρους από τους περιοίκους, έσπευσαν ευθύς δια να ελευθερώσουν την Πύλον. Οι επίλοιποι όμως Λακεδαιμόνιοι, επειδή μόλις προ μικρού είχαν επιστρέψει από άλλην εκστρατείαν, εξεκίνησαν αργότερα. Έστειλαν επίσης οδηγίας εις όλην την Πελοπόννησον, δια να στείλουν όσον το δυνατόν ταχύτερον επικουρίας εις την Πύλον, και συγχρόνως προσεκάλεσαν την μοίραν των εξήντα πλοίων που ήσαν εις την Κέρκυραν. Τα πλοία αυτά, αφού μετεφέρθησαν συρόμενα δια του Ισθμού της Λευκάδος και διέφυγαν την προσοχήν της μοίρας του Αθηναϊκού στόλου, που είχε φθάσει εις την Ζάκυνθον, κατέπλευσαν εις Πύλον, όπου είχεν ήδη συγκεντρωθή και ο στρατός της ξηράς. Αλλ' ο Δημοσθένης επρόφθασε, πριν ακόμη καταπλεύση η Πελοποννησιακή μοίρα του στόλου, να στείλη ασφαλώς δύο πλοία εις Ζάκυνθον, δια να ειδοποιήση τον Ευρυμέδοντα και την μοίραν του Αθηναϊκού στόλου ότι πρέπει να έλθη κατεπειγόντως, διότι η Πύλος εκινδύνευεν. Αλλ' ενώ η ειρημένη μοίρα έπλεεν εσπευσμένως εις βοήθειαν του Δημοσθένους, σύμφωνα με την πρόσκλησίν του, οι Λακεδαιμόνιοι ητοιμάζοντο να επιτεθούν εναντίον του τείχους από ξηράς συγχρόνως και από θαλάσσης, διότι ήλπιζαν να κυριεύσουν ευκόλως οχύρωμα, το οποίον είχε κατασκευασθή εσπευσμένως και είχεν ολιγάριθμον φρουράν. Επειδή όμως επερίμεναν ότι και η μοίρα του Αθηναϊκού στόλου θα φθάση από την Ζάκυνθον προς βοήθειαν της Πύλου, εσχεδίαζαν να φράξουν τα στόμια του λιμένος, δια να μην ημπορέσουν να τον καταστήσουν ορμητήριον των Αθηναίων, εις περίστασιν που δεν θα κατώρθωναν τυχόν να καταλάβουν την Πύλον προ του κατάπλου της. Το φράξιμον των στομίων ήτο εύκολον, διότι η νήσος Σφακτηρία, η οποία εκτείνεται κατά μήκος της ακτής και πολύ πλησίον της, καθιστά όχι μόνον τον λιμένα ασφαλή, αλλά και τα στόμιά του στενά. Από το ένα στόμιον, το απέναντι της Πύλου και του Αθηναϊκού οχυρώματος, δύο μόνον πλοία ημπορούν να περάσουν συγχρόνως, ενώ από το δεύτερον, το απέναντι του άλλου μέρους της ξηράς, οκτώ ή εννέα. Ήτο προς τούτοις σκεπασμένη από δάσος και καθό ακατοίκητος δεν είχε δρόμους. Το μάκρος της είναι έως δέκα πέντε στάδια, επάνω κάτω. Οι Λακεδαιμόνιοι λοιπόν εσχεδίαζαν να κλείσουν τα στόμια με πλοία, κολλητά το ένα με το άλλο και με τας πρώρας εστραμμένας προς την θάλασσαν. Επειδή, εξ άλλου, εφοβούντο μήπως η Σφακτηρία χρησιμοποιηθή εναντίον των ως ορμητήριον δια τας εχθροπραξίας, απεβίβασαν εκεί μερικούς οπλίτας και ετοποθέτησαν συγχρόνως άλλους κατά μήκος της απέναντι ακτής. Διότι κατ' αυτόν τον τρόπον ελογάριαζαν, ότι και η νήσος θα ήτο απρόσιτος εις τους Αθηναίους, αλλά και η ξηρά, η οποία άλλωστε δεν είχε μέρος που να ημπορή κανείς ν' αποβιβασθή. (Καθόσον, εκτός του στομίου του λυμένος, τα παράλια της ιδίας της Πύλου προς το μέρος του πελάγους είναι αλίμενα, και δεν θα είχαν που να εγκαταστήσουν ορμητήριον δια να βοηθήσουν τους ιδικούς των). Επομένως οι Λακεδαιμόνιοι, χωρίς να εκτεθούν εις τον κίνδυνον ναυμαχίας, θα κατώρθωναν πιθανώς να εκπολιορκήσουν την θέσιν, η οποία είχε καταληφθή με ανεπαρκείς προετοιμασίας και εστερείτο τρόφιμα. Ευθύς, τωόντι, ως κατέληξαν εις τα συμπεράσματα αυτά, απεβίβασαν εις την νήσον τους οπλίτας, κληρώσαντες αυτούς από όλους τους λόχους. Και είχαν

περάσει και άλλοι προτήτερα, αλλάζοντες εκ περιτροπής. Αλλ’ οι τελευταίοι αποβιβασθέντες, οι οποίοι και απεκλείσθησαν εκεί, ήσαν τετρακόσιοι είκοσι, και χωριστά οι Είλωτες υπηρέται των. Αρχηγός δ’ αυτών ήτο ο Επιτάδας, υιός του Μολόβρου.

Οι Αθηναίοι παρασκευάζονται να αποκρούσουν τους Λακεδαιμονίους

9. Ο Δημοσθένης, βλέπων ότι οι Λακεδαιμόνιοι ητοιμάζοντο να επιτεθούν δια ξηράς συγχρόνως και δια θαλάσσης, παρεσκευάζετο και αυτός. Έσυρε τα τρία πλοία που του έμεναν κάτω από το οχύρωμα και τα περιέβαλεν εκεί δια χαρακώματος. Επήρε τους ναύτας από τα πλοία και τους ώπλισε με ασπίδας κατωτέρας ποιότητος, τας περισσοτέρας από πλεγμένους κλάδους λυγαριάς, διότι εις τόπον ακατοίκητον δεν ήτο δυνατόν να προμηθευθούν όπλα, αλλά και αυτά ακόμη που είχαν τα είχαν πάρει από δύο πειρατικά πλοία, το ένα τριαντάκωπον και το άλλο ελαφρόν ακάτιον, τα οποία ανήκαν εις τους Μεσσηνίους που έτυχε να φθάσουν και από τους οποίους συνεκεντρώθησαν σαράντα περίπου οπλίται, τους οποίους ο Δημοσθένης εχρησιμοποίησε μαζί με τους άλλους που είχεν. Ετοποθέτησεν ακολούθως τους περισσοτέρους στρατιώτας του, τόσον τους αόπλους όσον και τους οπλισμένους, εις το απέναντι της στερεάς μέρος του οχυρώματος, το οποίον ήτο ισχυρότερον και καλύτερα ωχυρωμένον, και τους διέταξε ν’ αποκρούσουν τον στρατόν της ξηράς, εάν τους επιτεθή. Ο ίδιος, εξ άλλου, εκλέξας από όλον τον στρατόν εξήντα οπλίτας και ολίγους τοξότας, εξήλθε μετ’ αυτών από το τείχος προς την θάλασσαν, εις μέρος όπου προ πάντων υπέθετεν ότι ο εχθρός θα επεχείρει απόβασιν. Το μέρος αυτό ήτο αληθώς δύσβατον και πετρώδες και ανοικτόν προς το πέλαγος, αλλ’ επειδή το Αθηναϊκόν τείχος ήτο προς το ίδιον μέρος πολύ αδύνατον, επίστευεν ότι οι Πελοποννήσιοι θα παρασυρθούν να επιχειρήσουν εκεί την απόβασιν. Διότι οι Αθηναίοι, επειδή δεν επίστευαν ποτέ ότι θα νικηθούν κατά θάλασσαν, δεν ωχύρωσαν δυνατά το μέρος τούτο, και ο Δημοσθένης αντελαμβάνετο, ότι αν οι Λακεδαιμόνιοι κατώρθωναν ν’ αποβιβασθούν εκεί δια της βίας, θα τους ήτο εύκολον να κυριεύσουν την θέσιν. Εις το μέρος λοιπόν αυτό επροχώρησεν όσον ημπορούσε πλησιέστερα προς την θάλασσαν και παρέταξε τους οπλίτας του, δια να εμποδίση, ει δυνατόν, την απόβασιν. Και δια να εξυψώση το φρόνημά των, τους απηύθυνε τους επομένους προτρεπτικούς λόγους:

Λόγος του στρατηγού Δημοσθένους προς τους στρατιώτας του

10. «Στρατιώται, όσοι απεφασίσατε να συμμερισθήτε μαζί μου τον κίνδυνον αυτόν, εις περίστασιν τόσον κρίσιμον, καθώς η παρούσα, κανείς από σας ας μη θελήση να φανή έξυπνος, υπολογίζων με ακρίβειαν όλην την έκτασιν του κινδύνου που μας περιστοιχίζει. Οφείλει τουναντίον καθείς εμπνεόμενος μάλλον από ευέλπιδα απερισκεψίαν, γεμάτος από ελπίδα και θέτων κατά μέρος κάθε ενδοιασμόν, ν’ αντιμετωπίση τον εχθρόν, με την πεποίθησιν ότι θα εξέλθη θριαμβεύων και από τους κινδύνους αυτούς. Διότι εις περιστάσεις καθώς η παρούσα, όπου δεν επιτρέπεται εκλογή, κάθε υπολογισμός είναι μάταιος και εκείνο που χρειάζεται προ πάντων είναι η ταχίστη αντιμετώπισις του κινδύνου. Αλλ’ εγώ βλέπω ότι και αι περισσότεραι πιθανότητες είναι με το μέρος μας, εάν μόνον αποφασίσωμεν να σταθώμεν ακλόνητοι και να μη θυσιάσωμεν τα πλεονεκτήματα που έχομεν, καταπληττόμενοι από την αριθμητικήν του εχθρού υπεροχήν. Διότι και το δυσπρόσιτον της θέσεως νομίζω ότι είναι εις όφελός μας, καθόσον εάν σταθώμεν ακλόνητοι, αυξάνει η δύναμίς μας, ενώ άπαξ υποχωρήσωμεν, και μολονότι η θέσις είναι δύσβατος, θ’ αποβή ευπρόσιτος εις τον εχθρόν, καθόσον κανείς δεν θα αντετάσσετο εναντίον του. Και αν ακόμη ημπορούσεν ακολούθως να πιεσθή από ημάς, θ’ απέβαινε φοβερώτερος, αφού δεν θα ήτο εύκολος εις αυτόν η υποχώρησις. Διότι, εφόσον είναι ακόμη επάνω εις τα πλοία, η απόκρουσίς του είναι πολύ εύκολος, άμα όμως άπαξ

αποβιβασθή, είναι εις ίσην απέναντί μας θέσιν. Και την αριθμητικήν του υπεροχήν δεν πρέπει να φοβούμεθα πολύ. Διότι, όσον πολλοί και αν είναι, θα υποχρεωθούν να πολεμήσουν κατά μικρά αποσπάσματα, λόγω της δυσκολίας της προσορμίσεως. Ούτε έχομεν ν' αντιμετωπίσωμεν στρατόν επί της ξηράς, ο οποίος μάχεται υπό ομοίας με ημάς περιστάσεις, είναι όμως αριθμητικώς ανώτερος, αλλά στρατόν, που μάχεται από το κατάστρωμα πλοίων, τα οποία έχουν ανάγκην πολλών ευνοϊκών περιστάσεων μέσα εις την θάλασσαν. Ώστε θεωρώ ότι τα μειονεκτήματά των ισοφαρίζουν τον μικρόν αριθμόν μας. Από σας, οι οποίοι είσθε Αθηναίοι και γνωρίζετε εκ πρακτικής πείρας τί σημαίνει ναυτική απόβασις ενώπιον εχθρού, και ότι δεν ημπορεί να εκβιασθή, εφόσον εκείνος είναι αποφασισμένος ν' αντισταθή και δεν υποχωρήση από τον φόβον του κρότου της κωπηλασίας και την απειλητικήν θέαν των ορμητικώς προσεγγιζόντων πλοίων - από σας ήλθε τώρα η ώρα ν' απαιτήσω να σταθήτε ακλόνητοι, εμποδίζοντες τον εχθρόν να πατήση το πόδι του εις την παραλίαν, και να σώσετε και εαυτούς και την θέσιν αυτήν.»

Ήττα των Λακεδαιμονίων εις την Πύλον

11. Ύστερον από τους ολίγους αυτούς προτρεπτικούς λόγους του Δημοσθένους, οι Αθηναίοι επήραν νέον θάρρος και κατέβησαν εις το άκρον της παραλίας, όπου και παρετάχθησαν. Οι Λακεδαιμόνιοι, εν τω μεταξύ, εξεκίνησαν και προσέβαλαν το οχύρωμα, όχι μόνον με τον στρατόν της ξηράς, αλλά και με την μοίραν του στόλου των συγχρόνως, η οποία απετελείτο από σαράντα τρία πλοία. Ναύαρχος ήτο ο Σπαρτιάτης Θρασυμηλίδας, υιός του Κρατησικλέους, ο οποίος επετέθη ακριβώς όπου επερίμενεν ο Δημοσθένης. Οι Αθηναίοι αντιμετώπισαν την επίθεσιν και από τα δύο μέρη, την ξηράν δηλαδή και την θάλασσαν. Οι εχθροί όμως διήρεσαν τα πλοία των εις μικρά αποσπάσματα, αφού δεν ήτο δυνατόν μεγαλύτερος αριθμός να προσεγγίση συγχρόνως εις την ακτήν, και αναπαυόμενοι εκ περιτροπής, δεν έπαυαν να επιτίθενται με μεγάλην ορμήν και να ενθαρρύνωνται αμοιβαίως με κάθε τρόπον, δια να εκτοπίσουν τους Αθηναίους και καταλάβουν το οχύρωμα. Περισσότερον από όλους διεκρίθη ο Βρασίδας, ο οποίος ήτο κυβερνήτης μιας τριήρους. Επειδή έβλεπεν ότι οι άλλοι κυβερνήται και πηδαλιούχοι, και όπου ακόμη ήτο δυνατή η προσέγγισις, εδίσταζαν ένεκα του δυσβάτου της θέσεως και εφοβούντο μήπως συντρίψουν το πλοίον των, τους εφώναζεν ότι είναι εντροπή χάριν οικονομίας ξύλων να επιτρέψουν εις τους εχθρούς την κατασκευήν και διατήρησιν οχυρώματος επάνω εις το έδαφός των, και τους παρεκίνει να συντρίψουν τα πλοία των επάνω εις τους βράχους δια να εκβιάσουν την απόβασιν. Εις τους συμμάχους, εξ άλλου, συνίστα να μη διστάσουν, εις ανταπόδοσιν τόσον μεγάλων ευεργεσιών, να θυσιάσουν εις την περίπτωσιν αυτήν τα πλοία των προς χάριν των Λακεδαιμονίων, αλλά να τα ρίψουν έξω και εκβιάζοντες με κάθε μέσον την απόβασιν νικήσουν τους εχθρούς και κυριεύσουν την θέσιν.

12. Ο Βρασίδας όχι μόνον τους άλλους εξώθει κατ' αυτόν τον τρόπον, αλλά και τον πηδαλιούχον του ηνάγκασε να ρίψη έξω το πλοίον, και επροχώρει προς την αποβάθραν του πλοίου, αλλ' ενώ επεχείρει ν' αποβιβασθή, ανεκόπη από τους Αθηναίους, και επειδή ετραυματίσθη εις πολλά μέρη του σώματος, ελιποθύμησε. Την στιγμήν που έπιπτε εις το εμπροσθινόν μέρος του πλοίου, η ασπίς του εγλίστρησε εις την θάλασσαν, η οποία την έρριψεν εις την παραλίαν, και οι Αθηναίοι την επήραν και την εχρησιμοποίησαν ακολούθως δια το τρόπαιον, που έστησαν, εις ανάμνησιν της επιτυχίας των κατά την απόκρουσιν της επιθέσεως αυτής. Οι επίλοιποι, παρ' όλας των τας προσπάθειας, δεν ημπόρεσαν ν' αποβιβασθούν, και δια το δύσβατον της θέσεως και διότι οι Αθηναίοι έστεκαν ακλόνητοι και δεν υπεχώρουν ούτε βήμα. Αλλόκοτος τωόντι τροπή της τύχης έφερεν, ώστε οι μεν Αθηναίοι κατά ξηράν, και μάλιστα επί εδάφους Λακωνικού, ν'

αποκρούσουν τας εκ της θαλάσσης επιθέσεις των Λακεδαιμονίων, ενώ οι Λακεδαιμόνιοι επεχείρουν από πλοία ν' αποβιβασθούν εις το ιδικόν των έδαφος, το οποίον είχεν ήδη καταστή εχθρικόν και εύρισκαν αντιμέτωπους τους Αθηναίους. Πράγματι, εφημίζοντο τότε μεγάλως οι Λακεδαιμόνιοι ως κατ' εξοχήν χερσαίοι δια τον άριστον στρατόν των, οι Αθηναίοι ως ναυτικοί δια την μεγάλην υπεροχήν του στόλου των.

13. Ύστερον από τας επιθέσεις που ενήργησαν την ημέραν εκείνην και μέρος της επομένης, οι Πελοποννήσιοι έμεναν ήσυχοι. Την τρίτην ημέραν έστειλαν κατά μήκος της ακτής μερικά από τα πλοία των εις την Ασίνην, δια να φέρουν ξύλα προς κατασκευήν μηχανών, με την ελπίδα ότι δια της χρήσεως αυτών θα κατώρθωναν να καταλάβουν το προς τον λιμένα μέρος του τείχους, όπου ήτο μεν τούτο αρκετά υψηλόν, αλλ' η απόβασις ήτο πολύ εύκολος. Εις το σημείον τούτο ευρίσκοντο τα πράγματα, όταν έφθασεν εκ Ζακύνθου η μοίρα του Αθηναϊκού στόλου, αποτελούμενη από πενήντα πλοία, καθόσον είχεν ενισχυθή με μερικά από τα πλοία που εφρούρουν την Ναύπακτον και τέσσαρα Χιακά πλοία. Αλλά καθώς είδαν ότι η στερεά και η νήσος ήσαν γεμάται από οπλίτας και ότι η Πελοποννησιακή μοίρα ήτο εντός του λυμένος, χωρίς διάθεσιν να εξέλθη, ηπόρουν που να προσορμισθούν. Επί τέλους έπλευσαν εις την νήσον Πρώτην, η οποία ήτο ακατοίκητος και δεν απείχε πολύ, και διενυκτέρευσαν εκεί. Την επομένην όμως εξέπλευσαν, αφού ητοιμάσθησαν, δια να δώσουν μάχην, είτε εις την ανοικτήν θάλασσαν, εις περίστασιν που ο εχθρός θα ήτο διατεθειμένος να εκπλεύση εναντίον των, είτε εις εναντίαν περίστασιν εισερχόμενοι οι ίδιοι εις τον λιμένα δια να του επιτεθούν. Οι Πελοποννήσιοι, εν τούτοις, δεν εξέπλευσαν εναντίον των, και εξ άλλου είχαν παραμελήσει να φράξουν τα στόμια του λιμένος, όπως εσχεδίαζαν. Κατεγίνοντο με την ησυχίαν των εις την ξηράν να επιβιβάζουν τα πληρώματά των και να ετοιμάζωνται, εάν ο εχθρός εισπλεύση, να ναυμαχήσουν εντός του λυμένος, ο οποίος είχε μεγάλην ευρυχωρίαν.

14. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, άμα αντελήφθησαν την κατάστασιν, ώρμησαν εναντίον των και από τα δύο στόμια του λιμένος. Τα περισσότερα Πελοποννησιακά πλοία είχαν ήδη απομακρυνθή από την παραλίαν, έτοιμα προς μάχην. Εναντίον των πλοίων αυτών επέπεσαν και τα έτρεψαν εις φυγήν, και επειδή τα κατεδίωκαν εκ του συστάδην, επροξένησαν ζημίας εις πολλά, συνέλαβαν πέντε, το εν μάλιστα με ολόκληρον το πλήρωμα, και εξηκολούθησαν να επιτίθενται δια του εμβόλου εναντίον των λοιπών, και όταν ακόμη είχαν καταφύγει εις την ξηράν. Και εις άλλα πάλιν πλοία κατώρθωσαν να προξενήσουν σοβαράς βλάβας, και πριν εκκινήσουν, την ώραν που επεβιβάζοντο ακόμη τα πληρώματά των. Μερικά μάλιστα που είχαν εγκαταλειφθή από τα πληρώματά των, τα έδεσαν και ήρχισαν να τα ρυμουλκούν κενά. Τούθ' όπερ βλέποντες οι Λακεδαιμόνιοι και περίλυποι δια την συμφοράν, διότι οι επί της νήσου συναγωνισταί των απεκόπτοντο πραγματικώς, έσπευδαν εις βοήθειαν, και αφού εισώρμων ωπλισμένοι εις την θάλασσαν, ήρπαζαν με τα χέρια των τα ρυμουλκούμενα ήδη πλοία και προσεπάθουν να τα τραβήξουν αντιθέτως προς την ξηράν. Και κανείς επίστευεν ότι όπου εκείνος δεν ανεμιγνύετο προσωπικώς, εκεί τίποτε δεν ημπορούσε να γίνη. Η επελθούσα άλλωστε σύγχυσις και ο θόρυβος ήσαν τρομερά, και εις τον αγώνα αυτόν περί των πλοίων, οι δύο μαχηταί συνήλλαξαν τον συνήθη εις καθένα απ' αυτούς τρόπον του μάχεσθαι. Διότι και οι Λακεδαιμόνιοι, εις την έξαψιν και απελπισίαν που ευρίσκοντο, άλλο δεν έκαμναν ουσιαστικώς παρά να ναυμαχούν από την ξηράν, και οι Αθηναίοι, οι οποίοι ενίκων και ήθελαν να εκμεταλλευθούν όσον ημπορούσαν περισσότερον την σημερινήν καλήν των τύχην, επεζομάχουν από τα καταστρώματα των πλοίων. Τέλος, αφού απεχωρίσθησαν φέροντες πολλά τραύματα και οι Λακεδαιμόνιοι κατώρθωσαν να διασώσουν τα κενά των πλοία, εκτός εκείνων που είχαν συλληφθή κατ'

αρχάς, και τα δύο μέρη επέστρεψαν εις τα στρατόπεδά των. Οι Αθηναίοι, αφ' ενός, έστησαν τρόπαιον, επέτρεψαν εις τον εχθρόν να παραλάβη τους νεκρούς του, εσύναξαν τα ναυάγια και ήρχισαν ευθύς να περιπλέουν και επιτηρούν την νήσον, θεωρούντες τους επ' αυτής εχθρούς ως αποκλεισμένους. Οι επί της ξηράς Πελοποννήσιοι, εξ άλλου, με τας ενισχύσεις που είχαν φθάσει εν τω μεταξύ από όλα τα μέρη, έμεναν εις τας θέσεις των, απειλούντες την Πύλον.

15. Όταν η είδησις περί των γεγονότων της Πύλου έφθασεν εις την Σπάρτην, απεφάσισαν, επειδή επρόκειτο περί μεγάλης συμφοράς, να κατέλθουν οι άρχοντες εις το στρατόπεδον δια να ιδούν τα πράγματα αυτοπροσώπως, και λάβουν επί τόπου οίας δήποτε αποφάσεις εγκρίνουν. Όταν είδαν ότι ήτο αδύνατον να βοηθήσουν τους επί της νήσου στρατιώτας των, και δεν ήθελαν εξ άλλου να τους αφίσουν ή ν' αποθάνουν από την πείναν ή να υποκύψουν εις την αριθμητικήν υπεροχήν του εχθρού, και συλληφθούν αιχμάλωτοι, απεφάσισαν να προτείνουν προς τους στρατηγούς των Αθηναίων την συνομολόγησιν ανακωχής περί της Πύλου, εάν συνήνουν εις τούτο, και ν' αποστείλουν πρέσβεις εις Αθήνας δια την ειρήνην και επιδιώξουν την ταχίστην απόδοσιν των στρατιωτών των.

Ανακωχή Αθηναίων και Σπαρτιατών

16. Οι Αθηναίοι στρατηγοί εδέχθησαν την πρότασιν και συνωμολογήθη ανακωχή υπό τους εξής ορούς: Οι Λακεδαιμόνιοι θα παραδώσουν τα πλοία, με τα οποία εναυμάχησαν, και θα φέρουν εις Πύλον και παραδώσουν επίσης όσα άλλα πολεμικά πλοία ευρίσκοντο εις την Λακωνικήν, και δεν θα επιτίθενται εναντίον του οχυρώματος, ούτε δια ξηράς ούτε δια θαλάσσης. Οι Αθηναίοι εξ άλλου, θα επιτρέπουν εις τους Λακεδαιμονίους να στέλλουν από την ξηράν εις τους στρατιώτας της Σφακτηρίας ωρισμένην ποσότητα σίτων, από δύο Αττικάς χοίνυκας αλεσμένης κρυθής δια κάθε στρατιώτην, δύο κοτύλας κρασιού και μίαν μερίδα κρέατος, και δια κάθε υπηρέτην το ήμισυ των μερίδων τούτων. Η αποστολή των τροφίμων θα γίνεται υπό την επίβλεψιν των Αθηναίων και κανέν πλοίον δεν θα εισέρχεται εις τον λιμένα λαθραίως. Οι Αθηναίοι, εν τούτοις, θα εξακολουθούν να επιτηρούν την νήσον, όπως μέχρι τούδε, μόνον ότι δεν θα επιτρέπεται ν' αποβιβάζωνται εκεί και δεν θα επιτίθενται εναντίον του Πελοποννησιακού στρατού ούτε δια ξηράς, ούτε δια θαλάσσης. Εάν κανείς από τους συμβαλλομένους παραβιάσει κανένα από τους όρους αυτούς, και τον πλέον επουσιώδη ακόμη, η ανακωχή, εις τοιαύτην περίπτωσιν, τερματίζεται αυτοδικαίως. Άλλως ισχύει, έως ότου επανέλθουν από τας Αθήνας οι πρέσβεις των Λακεδαιμονίων, τους οποίους Αθηναϊκή τριήρης θα μεταφέρη εκεί και θα επαναφέρη πάλιν. Μετά την επιστροφήν των πρέσβεων, η ανακωχή τερματίζεται αυτοδικαίως και οι Αθηναίοι θα επιστρέψουν τα πλοία, εις την κατάστασιν που θα τα παραλάβουν. Αυτοί ήσαν οι όροι της ανακωχής. Τα πλοία, εξήντα περίπου τον αριθμόν, παρεδόθησαν, και οι πρέσβεις απεστάλησαν. Όταν δε έφθασαν εις τας Αθήνας είπαν τα εξής:

Λακεδαιμόνιοι πρέσβεις προτείνουν εις τους Αθηναίους τερματισμόν του πολέμου

17. «Οι Λακεδαιμόνιοι μας έστειλαν, Αθηναίοι, δια να επιδιώξωμε συμφωνίαν περί των εις την νήσον στρατιωτών μας, υπό όρους, οι οποίοι και δια σας να είναι αποδεκτοί ως επωφελείς και δι' ημάς συγχρόνως αξιοπρεπείς, όσον επιτρέπει η σημερινή μας ατυχία. Ούτε παραβιάζομεν την συνήθειάν μας, εάν ομιλήσωμεν διά μακρών, καθόσον εις τον τόπον μας επικρατεί η αρχή να λέγωμεν ολίγα όπου δεν χρειάζονται πολλά, να λέγωμεν όμως περισσότερα, οσάκις παρουσιάζεται ευκαιρία να εκτελέσωμεν το καθήκον μας, εξηγούντες δια λόγων κάποιαν σπουδαίαν υπόθεσιν. Και παρακαλούμεν ν' ακούσετε τους λόγους μας όχι με πνεύμα εχθρικόν, ούτε να φαντασθήτε ότι σας κρίνομεν ασύνετους και

θέλομεν να σας δώσωμεν μαθήματα, αλλά να τους θεωρήσετε ως υπόμνησιν εκείνου που γνωρίζετε καλώς ότι αποτελεί την ορθήν πολιτικήν. Διότι. ημπορείτε, κάμνοντες καλήν χρήσιν της σημερινής σας επιτυχίας, όχι μόνον να διατηρήσετε ό,τι έχετε, αλλά και να αποκτήσετε προσέτι τιμήν και δόξαν, και ν' αποφύγετε ό,τι παθαίνουν όσοι δοκιμάζουν μίαν ασυνήθη επιτυχίαν, οι οποίοι, λόγω ακριβώς του απροσδοκήτου της σημερινής ευτυχίας των, δεν γνωρίζουν πλέον όριον εις τας ελπίδας και τους πόθους των. Ενώ όσοι έχουν την πείραν επανειλημμένων μεταβολών της τύχης, έχουν και κάθε λόγον να είναι τρομερά δύσπιστοι προς την ευτυχίαν. Πράγμα που είναι φυσικόν να εδίδαξεν η πείρα και σας, αλλά προ πάντων ημάς.

18. «Δια να πεισθήτε, αρκεί να ρίψετε εν βλέμμα εις τας σημερινάς μας ατυχίας. Ημείς, οι οποίοι κατέχομεν υπέροχον εντελώς θέσιν μεταξύ των Ελλήνων, προσερχόμεθα σήμερον ενώπιόν σας, δια να ζητήσωμεν εκείνο που έως τώρα ενομίζαμεν ότι είμεθα ημείς περισσότερον από κάθε άλλον εις θέσιν να παραχωρήσωμεν. Και εν τούτοις, ούτε από έλλειψιν δυνάμεως επάθαμεν την ατυχίαν αυτήν, ούτε διότι από υπερβολήν δυνάμεως εγίναμεν αλαζόνες, αλλά διότι, αν και έχομεν την ιδίαν όπως πάντοτε δύναμιν, εσφάλαμεν εις τους υπολογισμούς μας, πράγμα το οποίον ημπορεί να συμβή εις τον καθένα. Δεν πρέπει, επομένως, και σεις, ένεκα της δυνάμεως που σας δίδουν οι πόροι της πόλεώς σας και των μερών επί των οποίων εκτείνεται η ηγεμονία σας, να πιστεύετε ότι και η τύχη θα είναι πάντοτε με το μέρος σας. Φρόνιμοι άνθρωποι είναι εκείνοι, οι οποίοι ασφαλίζουν τα κέρδη των με το να μη τα θεωρούν απολύτως ασφαλή (και οι τοιούτοι ημπορούν να συμπεριφέρωνται με μεγαλυτέραν σύνεσιν εις τας ατυχίας), και εκείνοι που εννοούν ότι ο πόλεμος δεν περιορίζεται εντός των ορίων, τα οποία θέλουν να του επιβάλουν, αλλ' ακολουθεί τον δρόμον εις τον οποίον τους οδηγούν αι περιπέτειαι της τύχης των. Οι τοιούτοι εκτίθενται σπανιώτατα εις αποτυχίας, διότι δεν επαίρονται, εμπιστευόμενοι εις τας στρατιωτικάς επιτυχίας των, αλλά σπεύδουν να συνομολογήσουν ειρήνην εν μέσω των επιτυχιών των. Αυτή είναι η πολιτική, την οποίαν συμφέρον έχετε, Αθηναίοι, ν' ακολουθήσετε σήμερον απέναντί μας και όχι εις το μέλλον, δια να μην αποδοθούν αργότερα εις την τύχην και αι τωριναί επιτυχίαι σας, όπως θα συμβή, εάν τυχόν απορρίψετε τας προτάσεις μας και οδηγηθήτε ακολούθως εις πολλάς αποτυχίας, όπως είναι ενδεχόμενον να συμβή, ενώ ημπορείτε, αν θέλετε, να κληροδοτήσετε εις τους μεταγενεστέρους ασφαλή υπόληψιν δυνάμεως συγχρόνως και συνέσεως.

19. «Οι Λακεδαιμόνιοι, ως εκ τούτου, σας προτείνουν συνθηκολογίαν προς τερματισμόν του πολέμου. Σας προσφέρουν ειρήνην και συμμαχίαν και εκτός τούτου στενήν φιλίαν και σχέσεις αμοιβαίας εμπιστοσύνης, και σας ζητούν ως αντάλλαγμα να τους αποδώσετε τους στρατιώτας της Σφακτηρίας. Νομίζουν προτιμότερον και δια τους δύο να μην αφίσωμεν τα πράγματα εις το σημείον, ώστε είτε να επωφεληθούν οι στρατιώται μας καταλλήλου ευκαιρίας που ημπορεί να τους παρουσιασθή και διαφύγουν δια της βίας, είτε να αιχμαλωτισθούν, εάν εξαναγκασθούν εις τούτο από την πείναν. Πιστεύομεν, προς τούτοις, ότι αι μεγάλαι έχθραι ημπορούν να τερματισθούν ασφαλέστερα, όχι όταν κανείς ζητή εκδίκησιν, και αφού νικήση οριστικώς τον αντίπαλόν του, τον δεσμεύει με αναγκαστικούς όρκους και του επιβάλλει ειρήνην με αδίκους όρους, αλλ' όταν δυνάμενος να επιτύχη την ειρήνην σύμφωνα με τας υπαγορεύσεις της επιεικειας, νικά τον αντίπαλον και δια της μεγαλοφροσύνης του και συνδιαλλάσσεται προς αυτόν, υπό όρους απροσδοκήτως μετριοπαθείς. Διότι ο αντίπαλος, εις τοιαύτην περίπτωσιν, επειδή δεν υπέκυψεν εις βίαν, αισθάνεται το καθήκον όχι να εκδικηθή αλλά ν' ανταποδώση την επιδειχθείσαν γενναιοφροσύνην, και είναι προθυμότερος από αίσθημα αυτοσεβασμού να μείνη πιστός

εις τας συμφωνίας του. Και οι άνθρωποι κλίνουν εις τοιαύτην συμπεριφοράν απέναντι των μεγαλυτέρων εχθρών των, περισσότερον, παρά απέναντι εκείνων, προς τους οποίους περιήλθαν εις διενέξεις δι' επουσιώδη πράγματα. Και τέλος η φύσις των τους σπρώχνει να δείχνωνται προθύμως ενδοτικοί απέναντι εκείνων, οι οποίοι πρώτοι έδειξαν συμβιβαστικάς διαθέσεις, αλλά να συνεχίζουν τον αγώνα μέχρι τέλους, έστω και παρά την κρίσιν των, εναντίον υπερόπτου αντιπάλου.

20. «Τώρα περισσότερον από κάθε άλλην στιγμήν, είναι καιρός και δια τους δύο να συμβιβασθώμεν, πριν κανείς μας πάθη εν τω μεταξύ καμμίαν ανεπανόρθωτον συμφοράν, η οποία, κοντά εις την επίσημον εναντίον αλλήλων έχθραν, θα προσθέση και άσβεστον προσωπικόν μίσος, και θα σας στερήση τα πλεονεκτήματα που προσφέρομεν τώρα. Ας συμφιλιωθώμεν, επομένως εφόσον ο αγών είναι αναποφάσιστος, εφόσον ημπορείτε ν' αποκτήσετε προσθέτως και δόξαν και την ιδικήν μας φιλίαν, και εφόσον η ατυχία μας, προτού γίνη ατιμωτική, ημπορεί να επανορθωθή υπό όρους επιεικείς. Ας προτιμήσωμεν την ειρήνην αντί του πολέμου δι' εαυτούς και ας δώσωμεν ανάπαυλαν από τα τόσα παθήματα εις τους άλλους Έλληνας οι οποίοι εις σας προ πάντων θα θεωρήσουν ότι οφείλουν και το καλόν τούτο. Διότι, ενώ υφίστανται τας ταλαιπωρίας του πολέμου, χωρίς να γνωρίζουν ασφαλώς ποίος είναι ο αίτιος, εάν γίνη σήμερον ειρήνη, η οποία από σας κυρίως εξαρτάται, εις σας θα οφείλουν την χάριν. Εάν, άλλωστε, δεχθήτε τας προτάσεις μας, ημπορείτε, με το μέσον μάλλον της γενναιοφροσύνης παρά της βίας, να εξασφαλίσετε την διαρκή φιλίαν των Λακεδαιμονίων, οι οποίοι αυτοί, πρώτοι σας την προσφέρουν. Σκεφθήτε τα μεγάλα πλεονεκτήματα που είναι φυσικόν να φέρη μία τοιαύτη πολιτική. Διότι πρέπει να γνωρίζετε ότι εάν σεις και ημείς είμεθα σύμφωνοι, ο λοιπός Ελληνικός κόσμος, υποδεέστερος ημών κατά την δύναμιν, θα τρέφη τον μεγαλύτερον σεβασμόν και προς τους δύο μας.»

Οι Αθηναίοι πείθονται υπό του Κλέωνος να μη δεχθούν ειρήνευσιν με τους Σπαρτιάτας

21. Αυτά είπαν οι Λακεδαιμόνιοι, οι οποίοι επίστευαν ότι οι Αθηναίοι θα εδέχοντο προθύμως την προσφερομένην ειρήνην και θ' απέδιδαν τους στρατιώτας, αφού και πριν επεθύμουν τον συμβιβασμόν, αλλά δεν τον επέτυχαν, ένεκα της ιδικής των εναντιώσεως. Οι Αθηναίοι όμως ενόμιζαν ότι εφόσον κρατούν τους στρατιώτας εις την νήσον η ειρήνη ήτο του λοιπού εις την διάθεσίν των, και όταν θα ήθελαν να την συνομολογήσουν, και η πλεονεξία των ηύξανε. Εις τούτο τους έσπρωχνε κυρίως ο Κλέων, ο υιός του Κλεαινέτου, αρχηγός του δήμου κατά την εποχήν εκείνην, ο οποίος είχε πολύ μεγάλην επιρροήν επί του πλήθους, και ως εκ τούτου τους έπεισε ν' απαντήσουν ότι έπρεπε πρώτον να παραδοθούν οι στρατιώται της Σφακτηρίας μαζί με τα όπλα των και μεταφερθούν εις τας Αθήνας, και αφού γίνη τούτο ν' αποδώσουν οι Λακεδαιμόνιοι την Νίσαιαν, τας Πηγάς, την Τροιζήνα και την Αχαΐαν, μέρη τα οποία δεν κατέκτησαν δια του πολέμου, αλλά τα οποία παρεχώρησαν οι Αθηναίοι δια προηγουμένης συνθήκης, συνεπεία ατυχιών και εις εποχήν που είχαν πολύ περισσοτέραν ανάγκην ειρήνης παρά σήμερον. Υπό τοιούτους όρους, ημπορούσαν να τους αποδοθούν οι στρατιώται των και να συνομολογηθή η ειρήνη δι' όσην διάρκειαν ήθελαν μείνει σύμφωνα τα δύο μέρη.

22. Εις την απάντησιν αυτήν καμμίαν αντίρρησιν δεν έφεραν οι, Λακεδαιμόνιοι, εζήτησαν μόνον να διορισθούν πληρεξούσιοι οι οποίοι να συναντηθούν με αυτούς και αφού συζητήσουν καταρτίσουν με την ησυχίαν των τους διαφόρους όρους, εις τους οποίους να μείνουν σύμφωνοι. Αλλά την πρότασιν αυτήν επολέμησε με πολλήν βιαιότητα ο Κλέων, λέγων ότι εγνώριζε μεν και προηγουμένως, τώρα όμως το πράγμα είναι φως φανερόν, ότι οι σκοποί των δεν ήσαν ευθείς αφού αρνούνται να εξηγηθούν ενώπιον του λαού, και

θέλουν να συνεννοηθούν ιδιαιτέρως με ολίγους μόνον πληρεξουσίους. Ενώ, εάν αι διαθέσεις των είναι καλαί, οφείλουν, είπε, να ομιλήσουν ενώπιον όλων. Οι Λακεδαιμόνιοι, εν τούτοις, μολονότι ήσαν διατεθειμένοι, ένεκα της ατυχίας των εις παραχωρήσεις, έβλεπαν ότι ούτε οι ίδιοι ημπορούν να ομιλήσουν περί αυτών δημοσία, δια να μην εκτεθούν απέναντι των συμμάχων των, εις περίστασιν που αι προτάσεις των απορριφθούν, ούτε οι Αθηναίοι να δεχθούν τας προτάσεις των με όρους επιεικείς, ανεχώρησαν από τας Αθήνας άπρακτοι.

23. Μετά την επιστροφήν των, η ανακωχή της Πύλου ετερματίσθη αυτοδικαίως και οι Λακεδαιμόνιοι εζήτησαν την επιστροφήν των πλοίων, σύμφωνα με τους όρους της. Αλλ’ οι Αθηναίοι τους κατηγόρουν ότι εναντίον των όρων της ανακωχής προέβησαν εις αιφνιδίαν επίθεσιν εναντίον του οχυρώματος και εις μερικάς άλλας ενεργείας, αι οποίαι δεν εφαίνοντο άξιαι λόγου, και ηρνούντο την απόδοσιν, ισχυριζόμενοι ότι είχε καθαρά συμφωνηθή ότι η ανακωχή τερματίζεται αυτοδικαίως, εάν παραβιασθή κανείς από τους όρους της, και ο πλέον επουσιώδης ακόμη. Οι Λακεδαιμόνιοι απέκρουσαν τους ισχυρισμούς αυτούς, και διαμαρτυρόμενοι, δια την κατακράτησιν των πλοίων ως πράξιν παράνομον, απήλθαν και επανέλαβαν τας εχθροπραξίας πέριξ της Πύλου, αι οποίαι διεξήγοντο τώρα με την μεγαλυτέραν έντασιν και από τα δύο μέρη. Οι Αθηναίοι, κατά την διάρκειαν της ημέρας, περιέπλεαν διαρκώς την νήσον με δύο πλοία, τα οποία έπλεαν κατ’ αντίθετον διεύθυνσιν. Την νύκτα όλα τα πλοία ανεξαιρέτως έμεναν ηγκυροβολημένα πέριξ της νήσου, εκτός προς το μέρος του πελάγους, όταν εφύσα άνεμος. Τους είχαν άλλωστε έλθει από τας Αθήνας είκοσι ακόμη πλοία χάριν του αποκλεισμού, ώστε η δύναμις του στόλου των ανήλθεν εις εβδομήντα πλοία. Οι Πελοποννήσιοι, εξ άλλου, έμειναν στρατοπεδευμένοι επί της στερεάς και ενήργουν επιθέσεις εναντίον του οχυρώματος, προσέχοντες μήπως παρουσιασθή ευκαιρία δια να σώσουν τους στρατιώτας των.

Επιχειρήσεις εις Σικελίαν

24. Εις την Σικελίαν, εν τω μεταξύ, οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοί των, αφού συνεκέντρωσαν εις την Μεσσήνην, εκτός της μοίρας του στόλου η οποία εφρούρει ήδη εκεί, και το άλλο ναυτικόν, του οποίου η ετοιμασία είχεν ήδη συμπληρωθή, εχρησιμοποίουν την πόλιν ως βάσιν των πολεμικών επιχειρήσεών των. Εις τούτο τους εξώθουν προ πάντων οι Λοκροί, λόγω της έχθρας των κατά των Ρηγίνων, εις το έδαφος των οποίων είχαν εισβάλει και αυτοί με όλας των τας δυνάμεις. Οι Συρακούσιοι ήθελαν επίσης να δοκιμάσουν την τύχην των εις ναυμαχίαν, διότι έβλεπαν ότι οι Αθηναίοι είχαν μόνον ολίγα πλοία διαθέσιμα, ενώ το μεγαλύτερον μέρος του στόλου των, το οποίον επρόκειτο να έλθη προς ενίσχυσίν των, ήτο απησχολημένον, όπως επληροφορούντο, εις την πολιορκίαν της Σφακτηρίας. Διότι, αν ενίκων κατά θάλασσαν, θα ημπορούσαν να πολιορκήσουν το Ρήγιον από ξηράς και θαλάσσης, και να το κυριεύσουν ευκόλως, όπως ήλπιζαν. Και ευθύς ως επετύγχαναν τούτο, η θέσις των θα εγίνετο πολύ ισχυρά, διότι η μεταξύ του Ρηγίου, το οποίον αποτελεί το άκρον της Ιταλίας και της Μεσσήνης, η οποία αποτελεί το άκρον της Σικελίας, απόστασις είναι μικρά, ώστε ο Αθηναϊκός στόλος δεν θα ημπορούσε να σταθμεύη εκεί και να είναι κυρίαρχος του πορθμού. Πορθμός είναι το μέρος της θαλάσσης μεταξύ Ρηγίου και Μεσσήνης, εκεί όπου η Σικελία απέχει ολιγώτερον από την στερεάν, το οποίον ονομάζεται Χάρυβδις και από το οποίον λέγεται ότι επέρασεν ο Οδυσσεύς. Ένεκα της στενότητος του μέρους, η θάλασσα, η οποία εισέρχεται εις αυτό από δύο μεγάλα πελάγη, το Τυρρηνικόν και το Σικελικόν, είναι γεμάτη από ρεύματα, και δια τούτο ευλόγως εθεωρήθη επικίνδυνος.

25. Εις το στενόν λοιπόν αυτό οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοί των ευρέθησαν περί το

εσπέρας μιας ημέρας εις την ανάγκην να ναυμαχήσουν. Με ολίγον περισσότερα από τριάντα πλοία εβγήκαν από την Μεσσήνην, δια να επιτεθούν εναντίον δέκα έξη πλοίων των Αθηναίων και οκτώ των Ρηγίνων και προστατεύσουν διερχόμενον φιλικόν πλοίον. Επειδή όμως ενικήθησαν από τους Αθηναίους, υπεχώρησαν έκαστος εις το στρατόπεδόν του, κατεσπευσμένως και ατάκτως, και όπως κάθε τμήμα ημπόρεσε, αφού έχασαν και εν πλοίον. Είχε δε πλέον νυκτώσει όταν ετελείωσεν η ναυμαχία. Μετά τούτο, οι Λοκροί εξεκένωσαν το έδαφος των Ρηγίνων, ενώ ο στόλος των Συρακουσίων και των συμμάχων των συνεκεντρώθη και ηγκυροβόλησεν εις την Πελωρίδα, ακρωτήριον της Μεσσήνης, όπου ήτο στρατοπεδευμένος και ο στρατός της ξηράς. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, και οι Ρηγίνοι έσπευσαν εκεί προς αναζήτησίν των, και βλέποντες τα πλοία χωρίς πληρώματα, επετέθησαν κατ' αυτών, και έχασαν οι ίδιοι ένα πλοίον, το οποίον συνελήφθη με σιδηράν αρπάγην, του οποίου όμως οι ναύται εσώθησαν κολυμβώντες. Μετά τούτο, οι Συρακούσιοι επέβησαν εις τα πλοία, ενώ δε τα ερρυμούλκουν με σχοινιά από την ξηράν, διευθυνόμενοι προς την Μεσσήνην, οι Αθηναίοι επετέθησαν πάλιν αλλ' έχασαν και δεύτερον πλοίον, καθόσον οι Συρακούσιοι, στραφέντες αιφνιδίως προς το πέλαγος, επρόλαβαν να επιτεθούν πρώτοι δια του εμβόλου. Οι Συρακούσιοι επέστρεψαν εις τον λιμένα της Μεσσήνης, αφού διεξήγαγαν κατ' αυτόν τον τρόπον επιτυχώς και τον κατά μήκος της παραλίας πλουν και την ναυμαχίαν.

Οι Αθηναίοι, μαθόντες ότι η Καμάρινα έμελλε να παραδοθή εις τους Συρακουσίους από τον Αρχίαν και τους οπαδούς του, έπλευσαν προς τα εκεί. Εν τω μεταξύ, οι Μεσσήνιοι εξεστράτευσαν με όλας των τας κατά ξηράν δυνάμεις, και με τον συμμαχικόν συγχρόνως στόλον, εναντίον της Νάξου, αποικίας των Χαλκιδέων, και πόλεως γειτονικής των. Και αφού ηνάγκασαν τους κατοίκους από την πρώτην ημέραν να κλεισθούν εντός του τείχους, ήρχισαν να ερημώνουν την χώραν. Την επομένην, ο στόλος των, περιπλεύσας, ήλθεν εις το στόμιον του ποταμού Ακεσίνη, όπου ηρήμωνε την γην, ενώ ο στρατός της ξηράς ενήργει επίθεσιν εναντίον της Νάξου. Εν τω μεταξύ, μεγάλος αριθμός αυτοχθόνων Σικελών κατέβαιναν από τα υψώματα, δια να βοηθήσουν τους Ναξίους και επιτεθούν εναντίον των Μεσσηνίων. Και οι Νάξιοι, ενθαρρυθέντες, ευθύς ως τους είδαν, και φωνάζοντες προς αμοιβαίαν παρόρμησιν, ότι οι Λεοντίνοι και οι άλλοι Έλληνες σύμμαχοι προελαύνουν εις βοήθειάν των, εξώρμησαν αιφνιδίως από την πόλιν, επετέθησαν εναντίον των Μεσσηνίων, τους έτρεψαν εις φυγήν και εφόνευσαν περισσοτέρους από χιλίους, ενώ οι λοιποί, μόλις και μετά βίας, κατώρθωσαν να επιστρέψουν εις τα ίδια, διότι οι βάρβαροι επέπεσαν καθ' οδόν εναντίων των και εφόνευσαν τους περισσοτέρους. Ο συμμαχικός στόλος, αφού κατέπλευσεν εις την Μεσσήνην, διελύθη ακολούθως και καθείς επέστρεψεν εις τα ίδια. Χωρίς να χάσουν καιρόν, οι Λεοντίνοι και οι σύμμαχοί των εξεστράτευσαν μαζί με τους Αθηναίους εναντίον της Μεσσήνης, την οποίαν εθεώρουν σοβαρώς εξησθενημένην, και επεχείρησαν επίθεσιν οι Αθηναίοι με τον στόλον των εναντίον του λιμένος, ενώ ο στρατός της ξηράς επετίθετο εναντίον της πόλεως. Οι Μεσσήνιοι όμως και μερικοί Λοκροί, οι οποίοι ύστερον από την καταστροφήν της Νάξου είχαν αφεθή εκεί, υπό την αρχηγίαν του Δημοτέλους, ως φρουρά, ενεργήσαντες αιφνιδίαν έξοδον, επέπεσαν εναντίον των, έτρεψαν εις φυγήν το μεγαλύτερον μέρος του στρατού των Λεοντίνων και εφόνευσαν πολλούς. Ιδόντες τούτο οι Αθηναίοι και αποβιβασθέντες από τα πλοία, έσπευσαν εις βοήθειαν, και επιτεθέντες αιφνιδίως κατά των Μεσσηνίων, ενώ ευρίσκοντο εις αταξίαν, τους κατεδίωξαν και τους ηνάγκασαν να εισέλθουν πάλιν εις την πόλιν, και αφού έστησαν τρόπαιον, επέστρεψαν εις το Ρήγιον. Μετά τούτο, οι Έλληνες της Σικελίας εξηκολούθησαν κατά ξηράν τας μεταξύ των εχθροπραξίας, χωρίς οι Αθηναίοι να λάβουν μέρος εις αυτάς.

Συνεχίζεται ο αγών εις την Πύλον υπό την αρχηγίαν του Κλέωνος

26. Εις την Πύλον, εν τω μεταξύ, οι Αθηναίοι εξηκολούθουν την πολιορκίαν των επί της νήσου Λακεδαιμονίων, ενώ ο Πελοποννησιακός στρατός διετήρει τας θέσεις του επί της στερεάς. Αλλ' ο αποκλεισμός ήτο επίπονος δια τους Αθηναίους, ένεκα της ανεπαρκείας τροφίμων και νερού. Διότι δεν υπήρχε παρά μία μόνον κρήνη εις το οχύρωμα της Πύλου, μικρά και αυτή, και οι περισσότεροι στρατιώται ήνοιγαν τρύπας ανάμεσα εις τα χαλίκια της παραλίας και έπιναν ό,τι νερόν ημπορεί να υποθέση τις ότι θα εύρισκαν εκεί. Ένεκα, άλλωστε, του ότι ήσαν στρατοπεδευμένοι εντός μικράς εκτάσεως, εδοκίμασαν πολλήν στενοχωρίαν, και επειδή ο στόλος δεν είχε πλησίον της ξηράς μέρος δια ν' αγκυροβολήση, τα πληρώματα, δια, να γευματίσουν, απεβιβάζοντο εκ περιτροπής από τα διάφορα πλοία, ενώ τα επίλοιπα έμεναν ηγκυροβολημένα εις το ανοικτόν πέλαγος. Πολλήν επίσης αδημονίαν επροξένει η απροσδόκητος παράτασις της πολιορκίας, καθόσον επίστευαν ότι θα ηνάγκαζαν τους εχθρούς να παραδοθούν εντός ολίγων ημερών, αφού επολιορκούντο εις έρημον νήσον και είχαν δια να πίνουν μόνον υφάλμυρον νερόν. Η παράτασις αυτή ωφείλετο εις την προκήρυξιν των Λακεδαιμονίων, η οποία είχε προσδιορίσει μεγάλας χρηματικάς διατιμήσεις δια καθένα που ήθελε εισαγάγει εις την νήσον άλευρα, οίνον, τυρόν και ό,τι δήποτε άλλο τρόφιμον χρήσιμον εις τους πολιορκουμένους, και υπέσχετο επί πλέον την ελευθερίαν εις κάθε Είλωτα που ήθελεν εισαγάγει, τοιαύτα τρόφιμα. Πολλοί, τωόντι, προ πάντων Είλωτες, εξετίθεντο εις τον κίνδυνον και κατώρθωναν να εισαγάγουν τρόφιμα, εκπλέοντες από διάφορα σημεία της Πελοποννησιακής ακτής, όπου ευρίσκοντο, και καταπλέοντες πριν ακόμη εξημερώση εις το μέρος της νήσου που βλέπει προς το πέλαγος. Προ πάντων όμως επερίμεναν δια να καταπλεύσουν να πνέη δυνατός άνεμος από το πέλαγος, διότι τότε διέφευγαν ευκολώτερα την επιτήρησιν των τριήρεων, καθόσον η διεξαγωγή του αποκλεισμού εγίνετο δυσκολωτάτη, ενώ εκείνοι δεν εφείδοντο τίποτε δια να επιτύχουν να καταπλεύσουν, αφού δια τα πλοία που έρριχναν έξω θα επληρώνοντο την αξίαν που ήσαν διατιμημένα, και οι οπλίται τους επερίμεναν εις τα μέρη της νήσου όπου ήτο δυνατή η απόβασις. Ενώ, αντιθέτως, όσοι διεκινδύνευαν εν καιρώ γαλήνης εσυλλαμβάνοντο. Προς το μέρος του λιμένος,εξ άλλου, δύται εκολύμβων υπό την επιφάνειαν της θαλάσσης μέχρι της νήσου, σύροντες όπισθέν των με σχοινί ασκούς γεμάτους από κοπανισμένον λινόσπορον και από κεφαλάς μήκωνος ανακατεμμένας με μέλι. Οι δύται αυτοί επερνούσαν κατ' αρχάς απαρατήρητοι, ύστερον όμως ελήφθησαν τα κατάλληλα προς επιτήρησίν των μέτρα. Και τα δύο, άλλωστε, μέρη επενόουν διαρκώς νέα μέσα, το μεν δια να εισαγάγει λαθραίως τροφάς, το άλλο δια ν' αποκαλύπτη και ματαιώνη τας αποπείρας εισαγωγής.

27. Όταν εν τοσούτω έμαθαν εις τας Αθήνας ότι ο στρατός των ταλαιπωρείται και ότι εισάγονται τρόφιμα εις την νήσον, περιήλθαν εις αμηχανίαν, διότι εφοβούντο μήπως τους εύρη ο χειμών απησχολημένους ακόμη με τον αποκλεισμόν. Έβλεπαν αφ' ενός ότι θ' απέβαινε τότε αδύνατον να στέλλουν γύρω από την Πελοπόννησον τα αναγκαία εφόδια, αφού μάλιστα ούτε κατά την διάρκειαν του θέρους ημπορούσαν να στέλλουν δια θαλάσσης αρκετά εις μέρος όπου έλειπε κάθε τι, και ότι αφού η παραλία εξ άλλου ήτο αλίμενος, δεν ημπορούσε να διατηρηθή ο αποκλεισμός. Εάν η επιτήρησις είχε χαλαρωθή, οι πολιορκούμενοι θα ημπορούσαν είτε να συντηρηθούν επάνω εις την Σφακτηρίαν, είτε επωφελούμενοι κάποιας κακοκαιρίας, και χρησιμοποιούντες τα πλοία που τους μετέφεραν τα τρόφιμα, να διαφύγουν. Προ πάντων εφοβούντο, διότι επίστευαν ότι οι Λακεδαιμόνιοι είχαν πεποίθησιν ότι θα σώσουν τους στρατιώτας των και δια τούτο δεν τους έκαμναν πλέον λόγον περί συνεννοήσεως, και μετενόουν διότι είχαν απορρίψει τας περί ειρήνης

προτάσεις. Αλλ’ ο Κλέων, ο οποίος εννόησεν ότι ήτο αντικείμενον γενικής δυσπιστίας, διότι ημπόδισε την συνεννόησιν, υπεστήριζεν ότι εκείνοι που έφεραν τας ειδήσεις αυτάς από την Πύλον δεν έλεγαν την αλήθειαν. Και επειδή εκείνοι συνίστων, εάν δεν τους πιστεύουν, να στείλουν επί τόπου απεσταλμένους προς έλεγχον των πληροφοριών των, εξελέχθη ως επίτροπος υπό των Αθηναίων ο ίδιος ο Κλέων και μαζί με αυτόν ο Θεαγένης. Επειδή όμως εννόησεν ότι ή θα ηναγκάζετο να επιβεβαιώση τους λόγους εκείνων, τους οποίους εσυκοφάντει, ή εάν έλεγε τα αντίθετα, θα απεδεικνύετο ψεύτης, έβλεπε δε συγχρόνως ότι οι Αθηναίοι ήσαν πολύ περισσότερον διατεθειμένοι τώρα να στείλουν νέας ενισχύσεις, τους συνέστησε να μη στείλουν εξεταστικήν επιτροπήν, και να μην αφίσουν να περάση με αναβολάς ο κατάλληλος καιρός. Αλλ’ εάν πιστεύουν ότι αι ειδήσεις είναι αληθιναί, να πλεύσουν με τον στόλον των, δια να επιτεθούν εναντίον των πολιορκουμένων. Και υπαινισσόμενος τον εχθρόν του Νικίαν, υιόν του Νικηράτου, που ήτο τότε στρατηγός, επέκρινε τους στρατηγούς, λέγων ότι αν ήσαν άνδρες, εύκολον ήτο να πλεύσουν με τας αναγκαίας δυνάμεις εις την νήσον και συλλάβουν τους πολιορκουμένους, και ότι αυτός, εάν ήτο στρατηγός, αυτό θα έκαμνε.

28. Οι Αθηναίοι ήρχισαν να ψιθυρίζουν εναντίον του Κλέωνος και να λέγουν, διατί, αφού νομίζει το πράγμα εύκολον, δεν εκστρατεύει και τώρα ακόμη. Ο Νικίας, ο οποίος εννόησε τούτο και συγχρόνως είχε πειραχθή από τας επικρίσεις του Κλέωνος, του είπεν ότι, όσον εξαρτάται από τους στρατηγούς, ημπορεί να πάρη όσην στρατιωτικήν δύναμιν θέλει και να δοκιμάση. Ο Κλέων, επειδή ενόμιζε κατ’ αρχάς ότι ο Νικίας επροσποιείτο, λέγων ότι ήτο έτοιμος να παραιτηθή από την αρχηγίαν, ήτο έτοιμος να δεχθή. Αλλ’ όταν εννόησε ότι ο Νικίας ήθελε τωόντι να παραδώση προς αυτόν την αρχηγίαν, προσεπάθει να υποχωρήση, λέγων ότι δεν ήτο αυτός στρατηγός, αλλ’ ο Νικίας, διότι ήρχισε να φοβήται, επειδή δεν είχε φαντασθή ποτέ ότι ο Νικίας θ’ απεφάσιζε πραγματικώς να του παραχωρήση την θέσιν του. Αλλ’ ο Νικίας επέμενε και πάλιν, και παρητήθη από την αρχηγίαν της εκστρατείας εναντίον της Πύλου, και εκάλει τους Αθηναίους εις μαρτυρίαν. Αλλ’ όσον περσσότερον προσεπάθει ο Κλέων ν’ αποφύγη την εκστρατείαν και ν’ ανακαλέση όσα είπε τόσον περισσότερον οι Αθηναίοι, όπως ο όχλος αγαπά να κάμνη, παρεκίνουν τον Νικίαν να παραιτηθή και εφώναζαν προς τον Κλέωνα ότι οφείλει να εκστρατεύση. Εις τρόπον ώστε, μη γνωρίζων πλέον πώς ν’ απαλλαγή από τας ιδίας του προτάσεις, ανέλαβε την εκστρατείαν, και αφού επροχώρησεν εις το βήμα, είπεν ότι δεν φοβείται τους Λακεδαιμονίους και ότι θα εκστρατεύση χωρίς να παραλάβη ούτε ένα Αθηναίον στρατιώτην, αλλά μόνον τους στρατιώτας από την Λήμνον και Ίμβρον, που ευρίσκοντο τότε εις τας Αθήνας, και τους πελταστάς, οι οποίοι είχαν έλθει ως επίκουροι από την Αίνον, και τετρακοσίους τοξότας από άλλα μέρη. Με την δύναμιν αυτήν και τους στρατιώτας που ευρίσκοντο εις την Πύλον, έλεγεν ότι εντός είκοσι ημερών ή θα έφερε τους Λακεδαιμονίους εις τας Αθήνας ή θα εδέχετο να τον φονεύσουν. Η ακριτολογία του επροκάλεσε κάποιον γέλωτα μεταξύ των Αθηναίων. Οι φρονιμώτεροι, εν τούτοις, ήσαν ευχαριστημένοι, διότι εσκέπτοντο ότι εν από δύο καλά ασφαλώς θα, επιτύχουν, ή να γλυτώσουν εις το μέλλον από τον Κλέωνα, πράγμα που επροτίμων, ή, εάν η ελπίς των διεψεύδετο, να επιτύχουν την αιχμαλωσίαν των Λακεδαιμονίων.

29. Αφού επέτυχεν ό,τι εζήτει από την συνέλευσιν του λαού, και έλαβε την ψήφον της υπέρ της εκστρατείας του, ο Κλέων εξέλεξε συνεργάτην του τον Δημοσθένη, ένα από τους στρατηγούς που ήσαν εις την Πύλον, και ητοιμάζετο ν’ αποπλεύση το ταχύτερον. Τον Δημοσθένη προσέλαβεν ως συνεργάτην, μαθών ότι εσχεδίαζε και εκείνος την επί της νήσου απόβασιν. Διότι οι στρατιώται, οι οποίοι υπέφεραν από τας ελλείψεις του μέρους και

ωμοίαζαν με πολιορκουμένους μάλλον παρά πολιορκητάς, ήσαν πρόθυμοι να εκτεθούν εις κάθε κίνδυνον. Τον ίδιον, άλλωστε, τον Δημοσθένη ενίσχυσε εις πραγματοποίησιν του σχεδίου του και ο εμπρησμός της νήσου. Διότι προηγουμένως εφοβείτο την απόβασιν, λόγω του ότι η νήσος ως επί το πλείστον δασώδης και καθό ακατοίκητος δεν είχε δρόμους, και εθεώρει ότι τούτο απετέλει πλεονέκτημα υπέρ του εχθρού. Πράγματι, εκείνοι, επιτιθέμενοι από μέρη όπου δεν εφαίνοντο, ημπορούσαν να προξενούν μεγάλας βλάβας εις τον πολυάριθμον στρατόν, με τον οποίον θ' απεβιβάζετο, καθόσον η διάταξις των δυνάμεών των και τα σφάλματά των θα εκαλύπτοντο από το δάσος, ενώ όλα τα σφάλματα του ιδικού του στρατού θα ήσαν καταφανή, ώστε να ημπορή ο εχθρός να επιτεθή απροσδοκήτως όπου ήθελε, αφού αυτός θα είχε την πρωτοβουλίαν των κινήσεων. Εξ άλλου, εάν ευρίσκετο εις την ανάγκην να επιτεθεί εναντίον του εχθρού εντός του δάσους, ενόμιζεν ότι μικροτέρα δύναμις, η οποία όμως εγνώριζε καλά το έδαφος, θα ήτο ισχυροτέρα από μεγαλυτέραν, η οποία ηγνόει αυτό, και ότι ο στρατός του, όσον πολυάριθμος και αν ήτο, θα κατεστρέφετο προτού το αντιληφθή καλά-καλά, καθόσον τα διάφορα τμήματά του δεν θα ημπορούσαν να βλέπουν που υπήρχεν ανάγκη να σπεύδουν εις αμοιβαίαν βοήθειαν.

30. Η συμφορά που είχε πάθει εις την Αιτωλίαν, και η οποία ωφείλετο κατά πολύ εις το εκεί δάσος, έφερε κυρίως τας σκέψεις αυτάς εις τον νουν του Δημοσθένους. Τα Αθηναϊκά εν τούτοις πληρώματα, πιεζόμενα από την στενοχωρίαν, απεβιβάζοντο εις την ακρογιαλιάν της Σφακτηρίας, και τοποθετούντα φρουράς εγευμάτιζαν εκεί, και κάποιος απ' αυτά χωρίς να το θέλη έβαλε φωτιά εις μέρος του δάσους, και επειδή εσηκώθη άνεμος, εκάη εντελώς το μεγαλύτερον μέρος αυτού, πριν καλά καλά να το αντιληφθούν. Κατόπιν τούτου, ο Δημοσθένης, ο οποίος υπώπτευε προηγουμένως ότι ο αριθμός των πολιορκουμένων, δια τους οποίους εστέλλοντο τα τρόφιμα εις την νήσον, ήτο εξωγκωμένος, ημπόρεσε πλέον να διακρίνη καλλίτερα ότι οι Λακεδαιμόνιοι ήσαν αρκετοί. Εξ άλλου επείσθη ότι η επί της νήσου απόβασις ήτο ευκολωτέρα, και δια τούτο ήρχισε να ετοιμάζη την επιχείρησιν, διότι εθεώρησε τότε ότι ο επιδιωκόμενος σκοπός ήτο άξιος σοβαρωτέρας προσπάθειας εκ μέρους των Αθηναίων. Εζήτησεν ως εκ τούτου επικουρίας από τους συμμάχους των πλησίον μερών και ητοίμαζε το κάθε τι.

Ο Κλέων, εν τω μεταξύ, ο οποίος είχε προηγουμένως αναγγείλει εις τον Δημοσθένη την επικειμένην άφιξίν του, έφθασεν εις την Πύλον επί κεφαλής του στρατού που είχε ζητήσει. Αφού δε συνηντήθησαν η πρώτη των ενέργεια ήτο να στείλουν κήρυκα εις τον επί της ξηράς Πελοποννησιακόν στρατόν και να τους προτείνουν, προς αποφυγήν αιματοχυσίας, να διατάξουν, εάν ήθελαν, τους πολιορκουμένους της Σφακτηρίας να παραδοθούν με τα όπλα των, υπό τον όρον ότι θα τους κρατήσουν υπό απλήν επιτήρησιν, έως ότου φθάσουν εις γενικωτέραν συνεννόησιν.

31. Αι προτάσεις αυταί απερρίφθησαν. Οι Αθηναίοι επερίμεναν ακόμη μίαν ημέραν, και την νύκτα της επομένης, αφού επεβίβασαν όλους τους οπλίτας εις ολίγα πλοία, απέπλευσαν. Ολίγον δε προτού να ξημερώση, απεβιβάσθησαν εις την νήσον και από τα δύο μέρη, δηλαδή και από το πέλαγος και από τον λιμένα, οπλίται οκτακόσιοι περίπου, και προήλασαν τρέχοντες εναντίον του πρώτου φυλακείου. Η διάταξις του εχθρικού στρατού είχεν ως εξής. Εις το πρώτον αυτό φυλακείον έμεναν έως τριάντα οπλίται, το κύριον σώμα του στρατού, υπό την αρχηγίαν του Επιτάδου, ήτο τοποθετημένον πλησίον της πηγής του νερού, εις το κεντρικώτερον και ομαλώτερον μέρος της νήσου, και μικρόν απόσπασμα εφύλαττε την εσχατιάν της νήσου, ακριβώς απέναντι της Πύλου. Το μέρος αυτό όχι μόνον προς την θάλασσαν ήτον απόκρημνον, αλλά και από την ξηράν δυσκόλως ημπορούσε να

προσβληθή, καθόσον μάλιστα υπήρχεν εκεί και παλαιόν οχύρωμα κατεσκευασμένον από διαλεκτάς ακατεργάστους πέτρας, το οποίον εσχεδίαζαν οι Λακεδαιμόνιοι να χρησιμοποιήσουν, εάν εξηναγκάζοντο εις εσπευσμένην υποχώρησιν. Τοιαύτη ήτο η διάταξις των δυνάμεων του εχθρού.

32. Οι Αθηναίοι εξολόθρευσαν αμέσως τους φρουρούς του πρώτου φυλακείου, εναντίον του οποίου είχαν προελάσει τρέχοντες. Τους επρόφθασαν μέσα εις τα κρεββάτια των, ή προσπαθούντας να αναλάβουν τα όπλα των, διότι δεν είχαν αντιληφθή την απόβασιν των Αθηναίων, αλλ’ ενόμιζαν ότι τα πλοία έπλεαν δια την συνειθισμένην νυκτερινήν περιπολίαν. Με τα χαράγματα, ήρχισε ν’ αποβιβάζεται και ο επίλοιπος στρατός, ο οποίος απετελείτο από τους ναύτας εβδομήντα και πλέον πλοίων (εις τα οποία έμειναν μόνον οι κωπηλάται της τελευταίας τάξεως), ο καθείς με τον ιδιαίτερόν του οπλισμόν, από οκτακοσίους τοξότας και όχι ολιγωτέρους πελταστάς, από τους Μεσσηνίους, που είχαν έλθει εις βοήθειαν, και από την φρουράν της Πύλου, εξαιρουμένων εκείνων που έμεναν ως φρουροί του οχυρώματος. Ο Δημοσθένης διήρεσε τον στρατόν του εις τμήματα, από διακοσίους κατά το μάλλον ή ήττον άνδρας έκαστον, τα οποία κατέλαβαν τα υψηλότερα σημεία της νήσου. Σκοπός του ήτο ο εχθρός, περικυκλωμένος από όλα τα μέρη, να περιέλθη εις την μεγίστην δυνατήν αμηχανίαν, και προσβαλλόμενος από παντού με μεγαλυτέρας δυνάμεις να μη γνωρίζη προς ποίον μέρος ν’ αντιταχθή. Διότι εάν επετίθετο εναντίον των ευρισκομένων εμπρός, θα τον εκτυπούσαν εκείνοι που ήσαν εις τα νώτα του, εάν δε πάλιν κατά των ευρισκομένων εις την μίαν ή την άλλην πλευράν, θα επλευροκοπείτο από τους παρατεταγμένους εις την αντίθετον. Προς οιανδήποτε άλλωστε διεύθυνσιν και αν επροχώρουν, οι ψιλοί στρατιώται του εχθρού θα ευρίσκοντο πάντοτε εις τα νώτα των, και οι στρατιώται αυτοί ήσαν δυσκαταγώνιστοι, καθόσον, οπλισμένοι με τόξα και ακόντια και λίθους και σφενδόνας, εμάχοντο αποτελεσματικώς από μακρυνήν απόστασιν, αφού ούτε να τους καταδιώξη κανείς ημπορούσε, διότι και κατά την φυγήν υπερτέρουν και μόλις ο εχθρός υπεχώρει, τον κατεδίωκαν, χωρίς να του δίδουν καιρόν ν’ ανασάνη. Με τοιαύτας σκέψεις κατήρτισεν ο Δημοσθένης το σχέδιον της αποβάσεως, το οποίον έθετε τώρα εις εφαρμογήν.

33. Όταν οι υπό τας αμέσους διαταγάς του Επιτάδου στρατιώται, οι οποίοι απετέλουν το κύριον μέρος της Πελοποννησιακής δυνάμεως επί της νήσου, είδαν ότι το πρώτον φυλακείον είχεν εξολοθρευθή, και ότι εχθρικός στρατός ήρχετο προς αυτούς, παρετάχθησαν εις τάξιν μάχης και επροχώρησαν εναντίον των Αθηναίων οπλιτών, οι οποίοι ήσαν αντιμέτωποί των, θέλοντες να συμπλακούν μετ’ αυτών εκ του συστάδην. Οι ψιλοί όμως στρατιώται, οι οποίοι ευρίσκοντο εις τα πλάγια και τα νώτα των, έβαλλαν εναντίον των και από τα δύο μέρη και δεν τους άφιναν ούτε την τακτικήν εμπειρίαν των να χρησιμοποιήσουν, ούτε τους οπλίτας να πλησιάσουν, οι οποίοι εξ άλλου δεν αντεπεξήρχοντο, αλλ’ έμεναν ακίνητοι. Οπουδήποτε όμως οι ψιλοί στρατιώται τους επλησίαζαν πολύ κατά τας επιθέσεις των, οι Λακεδαιμόνιοι τους έτρεπαν εις φυγήν. Εκείνοι όμως και υποχωρούντες εξηκολούθουν να μάχωνται, διότι ευκόλως προελάμβαναν να διαφύγουν και ένεκα του ελαφρού οπλισμού των και διότι το έδαφος ήτο ανώμαλον και δύσβατον, καθό πριν ακατοίκητον, και εις τοιούτο έδαφος η καταδίωξις απέβαινεν αδύνατος δια τους Λακεδαιμονίους, ένεκα του βαρέος οπλισμού των.

34. Αφού ο αμοιβαίος αυτός ακροβολισμός διήρκεσεν ολίγην ώραν, οι Λακεδαιμόνιοι δεν ήσαν πλέον εις θέσιν να εξορμούν με την ιδίαν αποφασιστικότητα προς τα σημεία από τα οποία ο εχθρός τους επετίθετο. Οι ψιλοί στρατιώται, αντιθέτως, εννόησαν ότι η άμυνά των ήρχισεν ήδη να χαλαρώνεται. Η θέα της καταφανώς μεγάλης αριθμητικής υπεροχής των

τους ενεθάρρυνε περισσότερον από κάθε άλλο. Βλέποντες, άλλωστε, ότι αι απώλειαί των εξ αρχής ήσαν πολύ μικρότεραι από ό,τι επερίμεναν, εξοικειώθησαν ολίγον κατ’ ολίγον με την ιδέαν ότι οι αντίπαλοί των είναι ολιγώτερον φοβεροί παρ’ όσον εφαίνοντο κατά την στιγμήν της αποβάσεως, όταν το φρόνημά των ήτο εξησθενημένον από την σκέψιν ότι επρόκειτο ν’ αντιμετωπίσουν Λακεδαιμονίους. Εμπνευσθέντες λοιπόν από αισθήματα καταφρονήσεως απέναντί των, ώρμησαν όλοι μαζύ εναντίον των με μεγάλας κραυγάς, ρίπτοντες εναντίον των λίθους και βέλη ακόντια, ό,τι έκαστος είχε προχειρότερον. Ο αλαλαγμός που συνώδευε την επίθεσιν κατέπληξε τους Λακεδαιμονίους, οι οποίοι ήσαν ασυνείθιστοι εις τοιούτο είδος μάχης. Επειδή άλλωστε εσηκώνοντο ουρανομήκη σύννεφα κονιορτού από το προσφάτως καέν δάσος, ήτο αδύνατον να διακρίνη κανείς εμπρός του, ένεκα των βελών και λίθων που ερρίπτοντο πυκνά εις το μέσον του κονιορτού. Ως εκ τούτου, ο άγων από την στιγμήν αυτήν ήρχισε να γίνεται κρίσιμος δια τους Λακεδαιμονίους, διότι οι θώρακές των, οι οποίοι ήσαν από πίλημα, δεν τους επροστάτευαν απότα βέλη, τα δε δόρατα που εκτυπούσαν επάνω των έσπαζαν και σφηνούμενα επάνω εις τας ασπίδας, έπλητταν τους άνδρας. Ού-τε ήξευραν πλέον τι να κάμουν, αφού δεν ημπορούσαν να διακρίνουν εξ αποστάσεως, ούτε ν’ ακούσουν τα παραγγέλματα, τα οποία κατεπνίγοντο από τους εχθρικούς αλαλαγμούς, και ο κίνδυνος τους περιεστοίχιζεν από όλα τα μέρη και δεν έβλεπαν κανένα μέσον αμύνης που να τους δίδη ελπίδα σωτηρίας.

35. Τέλος, όταν ο αριθμός των τραυματιών των ήρχισε να εξογκώνεται, λόγω του ότι περιεστρέφοντο διαρκώς εις το ίδιον μέρος, επύκνωσαν τας τάξεις των και υπεχώρησαν προς το οχύρωμα της εσχατιάς της νήσου, το οποίον δεν απείχε πολύ και το οποίον εφύλαττεν ιδικόν των απόσπασμα. Αλλά την στιγμήν που ήρχισαν να υποχωρούν, οι ψιλοί στρατιώται, αντλήσαντες νέον θάρρος, επέπεσαν κατ’ αυτών με πολύ μεγαλυτέρους παρά πριν αλαλαγμούς, και εφόνευαν όσους από τους Λακεδαιμονίους συνελάμβαναν κατά την υποχώρησιν. Οι πολλοί όμως επρόφθασαν να καταφύγουν εις το οχύρωμα, όπου παρετάχθησαν με την εκεί φρουράν, αποφασισμένοι να υπερασπίσουν κάθε ευπρόσβλητον σημείον. Οι Αθηναίοι τους κατεδίωξαν, αλλ’ ένεκα της οχυρότητος της θέσεως, δεν ημπορούσαν να τους υπερφαλαγγίσουν και τους κυκλώσουν, ως εκ τούτου δ’ επεχείρησαν να τους εκτοπίσουν δι’ επιθέσεως κατά μέτωπον. Επί πολλήν ώραν, το μεγαλύτερον τωόντι μέρος της ημέρας, οι δύο αντίπαλοι, μολονότι ταλαιπωρούμενοι από την μάχην, την δίψαν και την θερμότητα του ηλίου, αντείχαν προσπαθούντες, οι μεν Αθηναίοι να εκτοπίσουν τους Λακεδαιμονίους από τα υψώματα, αυτοί δε να μη ενδώσουν. Η άμυνα των Λακεδαιμονίων, άλλωστε, ήτο τώρα ευκολωτέρα παρά πριν, διότι δεν ημπορούσαν να κυκλωθούν από τα πλάγια.

36. Ο αγών δεν εφαίνετο να έχη τέλος, όταν ο αρχηγός των Μεσσηνίων απηυθύνθη προς τον Κλέωνα και τον Δημοσθένη και τους είπεν ότι οι κόποι των πηγαίνουν χαμένοι, αλλ’ ότι αν θέλουν να του δώσουν μερικούς τοξότας και άλλους ψιλούς στρατιώτας, δια να επιχειρήση να έλθη εις τα νώτα του εχθρού από οιονδήποτε δρόμον εύρη, αυτός αναλαμβάνει να εκβιάση το αποτέλεσμα τούτο. Αφού δε του έδωσαν ό,τι εζήτησεν, εξεκίνησε από μέρος, από το οποίον οι άνδρες του ήσαν αθέατοι εις τον εχθρόν, και εσκαρφάλωνε διαρκώς από τα μέρη, όπου το κρημνώδες έδαφος το επέτρεπε, διευθυνόμενος εις μίαν θέσιν, την οποίαν οι Λακεδαιμόνιοι, εμπιστευόμενοι εις την φυσικήν της οχυρότητα, δεν εφύλατταν. Και ύστερον από μακρούς και δυσκόλους ελιγμούς, κατώρθωσε, πριν τον αντιληφθούν, να παρουσιασθή αιφνιδίως εις τα νώτα των, επάνω εις το ύψωμα. Η εμφάνισίς του κατετρόμαξε τους εχθρούς δια το απροσδόκητόν της, ενώ οι Αθηναίοι οι οποίοι την επερίμεναν, επήραν νέον θάρρος. Από την στιγμήν

αυτήν, οι Λακεδαιμόνιοι, προσβαλλόμενοι και από τα δύο μέρη, ευρέθησαν εις την ιδίαν θέσιν που είχαν ευρέθη και οι προπάτορές των εις τας Θερμοπύλας, διότι, εάν επιτρέπεται να συγκρίνωμεν τα μικρά με τα μεγάλα, και εκείνοι τότε εξωλοθρεύθησαν, διότι οι Πέρσαι τους περιεκύκλωσαν από την ατραπόν, και αυτοί τώρα έπαθαν το ίδιον. Υφιστάμενοι ήδη επίθεσιν και από τα δύο μέρη, δεν αντείχαν πλέον, αλλ' αγωνιζόμενοι ολίγοι εναντίον πολλών και εξησθενημένοι σωματικώς από την ανεπάρκειαν της τροφής ήρχισαν να υποχωρούν. Οι Αθηναίοι, επομένως, ήσαν ήδη κύριοι των προσβάσεων.

37. Ο Κλέων και ο Δημοσθένης, αντιληφθέντες ότι αν οι Λακεδαιμόνιοι υπεχώρουν, έστω και επ' ελάχιστον ακόμη, θα εξωλοθρεύοντο από τον Αθηναϊκόν στρατόν, ενώ αυτοί ήθελαν να τους φέρουν ζωντανούς εις τας Αθήνας, έπαυσαν την μάχην και συνεκράτησαν τον στρατόν των, με την ελπίδα ότι εάν τους προσκαλέσουν να παραδοθούν, ημπορούσε να καμφθή το θάρρος των και να υποκύψουν απέναντι του επικειμένου κινδύνου. Τους επρότειναν επομένως δια κήρυκος να παραδοθούν με τα όπλα των εις την απόλυτον διάκρισιν των Αθηναίων.

Παράδοσις των Λακεδαιμονίων εις τους Αθηναίους

38. Άμα οι Λακεδαιμόνιοι ήκουσαν την πρότασιν, οι πλείστοι εξ αυτών κατέβασαν τας ασπίδας των και ανέσεισαν τα χέρια, εις ένδειξιν αποδοχής. Αφού δε συνωμολογήθη ανακωχή, ήλθαν εις προσωπικάς διαπραγματεύσεις, ο Κλέων και ο Δημοσθένης με τον αντιπρόσωπον των πολιορκουμένων Στύφωνα, υιόν του Φάρακος. Από τους προηγουμένους αρχηγούς, ο πρώτος, ο Επιτάδας, είχε φονευθή, ο Ιπποκράτης, που ήτο διωρισμένος αναπληρωτής του, ήτο εξηπλωμένος κατά γης μεταξύ των νεκρών, και εθεωρείτο ως νεκρός, αν και έζη ακόμη, και ο Στύφων ήτο διωρισμένος κατά τον νόμον τρίτος, δια ν' αναλάβη την αρχηγίαν, εν περιπτώσει ατυχήματος των δύο άλλων. Ούτος τότε, εξ ονόματος του στρατού του, εδήλωσεν ότι επιθυμούν να στείλουν απεσταλμένον προς τους επί της ξηράς Λακεδαιμονίους, δια να ζητήσουν οδηγίας περί του πρακτέου. Οι Αθηναίοι όμως δεν επέτρεψαν να σταλή κανείς από αυτούς, αλλά προσεκάλεσαν οι ίδιοι τους επί της ξηράς να στείλουν τοιούτους απεσταλμένους, οι οποίοι επήγαν και ήλθαν δύο ή τρεις φοράς. Ο τελευταίος απεσταλμένος των επί της στερεάς Λακεδαιμονίων έφερε την εξής απάντησιν. «Οι Λακεδαιμόνιοι σας παραγγέλλουν ν' αποφασίσετε σεις οι ίδιοι περί εαυτών, αρκεί να μη κάμετε τίποτε το ατιμωτικόν.» Εκείνοι, αφού συνεσκέφθησαν αναμεταξύ των, παρεδόθησαν με τα όπλα των. Την ημέραν αυτήν και την ακόλουθον νύκτα οι Αθηναίοι τους εφρούρουν. Την επομένην αφού έστησαν τρόπαιον εις την νήσον διένειμαν τους αιχμαλώτους εις τους τριηράρχους προς φύλαξιν και προέβησαν εις όλας τας άλλας προετοιμασίας δια τον απόπλουν. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, έστειλαν κήρυκα και παραλαβόντες τους νεκρούς των τους μετέφεραν εις την στερεάν. Ο αριθμός των νεκρών και των αιχμαλώτων είχεν ως εξής. Το σύνολον των οπλιτών, που είχαν αποβιβασθή εις την νήσον, ήσαν τετρακόσιοι είκοσι το όλον. Εκ τούτων, διακόσιοι ενενήντα δύο μετεφέρθησαν εις Αθήνας ως αιχμάλωτοι και οι λοιποί είχαν φονευθή. Από τους αιχμαλώτους, Σπαρτιάται ήσαν εκατόν είκοσι περίπου. Αι απώλειαι των Αθηναίων ήσαν ολίγαι, διότι μάχη εκ του συστάδην δεν είχε λάβει χώραν.

39. Η πολιορκία, από την ημέραν της ναυμαχίας έως την ημέραν της μάχης που έγινεν εις την νήσον, διήρκεσεν εβδομήντα δύο το όλον ημέρας. Κατά την διάρκειαν των είκοσι περίπου ήμερων που οι πρέσβεις απουσίασαν, προς διαπραγμάτευσιν συνεννοήσεως, οι πολιορκούμενοι επεσιτίζοντο κανονικώς, αλλά κατά το επίλοιπον διάστημα διετρέφοντο από τα λαθραίως εισαγόμενα τρόφιμα. Και ποσότης μάλιστα σίτου ευρέθη εις την νήσον μετά την παράδοσιν και άλλα τρόφιμα που είχαν περισσεύσει, διότι ο αρχηγός Επιτάδας

έδιδεν εις τους στρατιώτας μικροτέρας μερίδας από ό,τι του επέτρεπαν τα μέσα του. Οι Αθηναίοι και οι Πελοποννήσιοι απέσυραν τώρα πλέον τον στρατόν των από την Πύλον και επέστρεψαν εις τα ίδια, και η υπόσχεσις του Κλέωνος, μολονότι τρελλή, επραγματοποιήθη, διότι εντός είκοσι ημερών, όπως είχεν υποσχεθή, έφερε τους πολιορκουμένους εις τας Αθήνας.

40. Κανέν, τωόντι, γεγονός του πολέμου δεν επροξένησε μεγαλυτέραν από αυτό έκπληξιν μεταξύ των Ελλήνων. Διότι ο κόσμος είχε την αξίωσιν από τους Λακεδαιμονίους να μη παραδίδωνται ούτε από πείναν ούτε από καμμίαν άλλην ανάγκην, αλλά ν’ αποθνήσκουν με τα όπλα εις χείρας, μαχόμενοι όπως ημπορούσαν. Κανείς δεν επίστευεν ότι εκείνοι που παρέδωσαν τα όπλα των ήσαν άνθρωποι όμοιοι, με τους φονευθέντας. Και όταν βραδύτερον, εις κάποιαν περίστασιν, εις από τους συμμάχους των Αθηναίων ηρώτησεν ένα από τους αιχμαλώτους της Σφακτηρίας, με σκοπόν να τον πειράξη, εάν οι φονευθέντες συναγωνισταί του ήσαν όλοι γενναίοι και καθώς πρέπει, εκείνος απήντησεν ότι η άτρακτος, εννοών με την λέξιν αυτήν το βέλος, θα είχε τωόντι, μεγάλην αξίαν, εάν διέκρινε τους γενναίους, υπαινιττόμενος με αυτό, ότι οι λίθοι και τα βέλη εφόνευαν αδιακρίτως όσους έτυχε να κτυπήσουν.

41. Μετά την άφιξιν των αιχμαλώτων, οι Αθηναίοι απεφάσισαν να τους κρατήσουν εις δεσμωτήριον, έως ότου φθάσουν εις συνεννόησιν με τους Πελοποννησίους, αλλ’ εάν οι τελευταίοι εισέβαλλαν προηγουμένως εις την Αττικήν, θα τους έβγαζαν από την φυλακήν και θα τους εθανάτωναν. Εγκατέστησαν επίσης φρουράν εις την Πύλον, και οι Μεσσήνιοι της Ναυπάκτου, θεωρούντες το έδαφος τούτο ως πατρίδα των (διότι η Πύλος αποτελεί μέρος του παλαιού Μεσσηνιακού εδάφους), από τους ιδικούς των, οι οποίοι ελεηλάτουν την Λακωνικήν και επροξένουν μεγάλας ζημίας εις τους κατοίκους, καθόσον ωμίλουν την ιδίαν με αυτούς γλώσσαν. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, οι οποίοι δεν είχαν έως τότε δοκιμάσει εις βάρος των τας ταλαιπωρίας τοιούτου ληστρικού πολέμου, όταν είδαν ότι και οι Είλωτες ήρχισαν ν’ αυτομολούν εις την Πύλον, εφοβήθησαν μήπως με βίαια κινήματα επιδιωχθή σοβαρά πολιτική μεταβολή εις την χώραν των, και έφεραν βαρέως την κατάστασιν αυτήν. Αλλά μολονότι δεν ήθελαν ν’ αντιληφθούν οι Αθηναίοι τας ανησυχίας των, εξηκολούθουν να στέλλουν πρεσβείας προς αυτούς, προσπαθούντες να επιτύχουν την απόδοσιν και της Πύλου και των αιχμαλώτων. Αλλά των Αθηναίων αι απαιτήσεις εμεγάλωναν διαρκώς, και μολονότι ήλθαν αλλεπάλληλοι πρεσβείαι, όλαι απεπέμποντο άπρακτοι. Τοιαύτη υπήρξεν η πορεία των γεγονότων της Πύλου.

Εκστρατεία των Αθηναίων εις την Κορινθίαν

42. Κατά την διάρκειαν του ιδιου θέρους και ευθύς μετά τ’ ανωτέρω γεγονότα, οι Αθηναίοι εξεστράτευσαν εναντίον της Κορινθίας με στόλον ογδοήντα πλοίων, με δύο χιλιάδας ιδικούς των οπλίτας και διακοσίους ιππείς, οι οποίοι επεβιβάσθη-σαν εις ιππαγωγά πλοία. Εις την εκστρατείαν, της οποίας αρχηγός ήτο ο Νικίας, υιός του Νυκηράτου, με δύο άλλους, έλαβαν μέρος και στρατιωτικά αποσπάσματα της Μιλήτου, της Άνδρου και της Καρύστου. Ο στόλος προσήγγισε, μόλις εχάραζε, εις την μεταξύ της Χερσονήσου και του Ρείτου παραλίαν, της οποίας υπέρκειται ο Σολύγειος λόφος. Εις τον λόφον αυτόν είχαν εγκατασταθή τον παλαιόν καιρόν οι Δωριείς και επολέμουν εναντίον των Αιολέων, οι οποίοι κατώκουν την Κόρινθον, σώζεται δ’ ακόμη και σήμερον επ’ αυτού κωμόπολις, ονομαζομένη Σολύγεια. Από την παραλίαν, όπου προσήγγισεν ο στόλος, η κωμόπολις αυτή απέχει δώδεκα στάδια, η Κόρινθος εξήντα και ο Ισθμός είκοσι. Οι Κορίνθιοι, πληροφορηθέντες προηγουμένως από το Άργος την επικειμένην εισβολήν του Αθηναϊκού στρατού είχαν από πολλάς ημέρας συγκεντρωθή όλοι εις τον Ισθμόν, εκτός από εκείνους

που κατώκουν έξω από αυτόν και πεντακοσίων επίσης στρατιωτών που απουσίαζαν εις Αμπρακίαν και Λευκάδα, προς προστασίαν των πόλεων αυτών. Όλοι ανεξαιρέτως οι άλλοι εφρούρουν, δια να ιδούν που θα απεβιβάζοντο οι Αθηναίοι, οι οποίοι όμως διέφυγαν την προσοχήν των, καταπλεύσαντες πριν εξημερώση ακόμη. Οι Κορίνθιοι, ευθύς ως έμαθαν την είδησιν δι᾽ οπτικού σήματος, αφίσαντες το ήμισυ του στρατού των εις τας Κεγχρεάς, εκ φόβου μήπως οι Αθηναίοι επιτεθούν κατά του Κρομμυώνος, έσπευσαν με το άλλο ήμισυ δια να τους αποκρούσουν.

43. Ο Βάττος, εις από τους δύο παρόντας εις την μάχην Κορινθίους στρατηγούς, επήρεν απόσπασμα του στρατού και ήλθεν εις την Σολύγειαν, η οποία ήτο ατείχιστος, δια να την προστατεύση. Ο άλλος στρατηγός, ο Λυκόφρων, επί κεφαλής του επίλοιπου στρατού, ήρχισε την μάχην. Οι Κορίνθιοι προσέβαλαν πρώτον το δεξιόν κέρας, το οποίον είχεν αποβιβασθή ευθύς και ακριβώς εμπρός από την Χερσόνησον, και έπειτα και τον άλλον στρατόν των Αθηναίων. Η μάχη ήτο πεισματώδης και διεξήγετο καθ᾽ όλον το μέτωπον σώμα με σώμα. Το δεξιόν κέρας των Αθηναίων και οι Καρύστιοι, οι οποίοι ήσαν παρατεταγμένοι εις το άκρον δεξιόν, εδέχθησαν την επίθεσιν των Κορινθίων, χωρίς να κλονισθούν, και τους απώθησαν μάλιστα, μολονότι με δυσκολίαν. Οι Κορίνθιοι υπεχώρησαν προς ένα ξηρότοιχον και επειδή το μέρος ήτο κατωφερικόν, ήρχισαν να λιθοβολούν τους Αθηναίους, οι οποίοι ευρίσκοντο προς τα κάτω, έψαλαν τον παιάνα και τους επετέθησαν εκ νέου. Εκείνοι εδέχθησαν την επίθεσιν, χωρίς να κλονισθούν, και η μάχη διεξήγετο πάλιν σώμα με σώμα. Απόσπασμα Κορινθίων, το οποίον έσπευσεν εις ενίχυσιν του αριστερού των κέρατος, ηνάγκασε το δεξιόν των Αθηναίων να υποχωρήση και τους κατεδίωξε δραστηρίως μέχρι της θαλάσσης. Αλλά μόλις έφθασαν εις τα πλοία, έστρεψαν πάλιν οι Αθηναίοι και οι Καρύστιοι εναντίον του εχθρού. Ο επίλοιπος στρατός των δύο μερών εξηκολούθει να μάχεται χωρίς διακοπήν, το δεξιόν ιδίως κέρας των Κορινθίων, υπό την αρχηγίαν του Λυκόφρονος, προσεπάθει ν᾽ αποκρούση το αριστερόν των Αθηναίων, διότι εφοβείτο ότι οι Αθηναίοι θα επιτεθούν εναντίον της Σολυγείας.

44. Επί πολλήν ώραν αντείχαν και οι δύο, χωρίς να υποχωρή ο ένας απέναντι του άλλου. Επί τέλους, οι Αθηναίοι, οι οποίοι είχαν το πλεονέκτημα της συμπράξεως ιππικού, που εστερούντο οι αντίπαλοί των, απώθησαν το δεξιόν των Κορινθίων και τους ηνάγκασαν να υποχωρήσουν προς τον Σολύγειον λόφον, όπου εστάθμευσαν, και δεν κατέβαιναν εκείθεν, ησυχάζοντες. Τας μεγαλυτέρας απωλείας έπαθαν οι Κορίνθιοι, κατά την ήτταν αυτήν του δεξιού των. Μεταξύ δε των φονευθέντων ήτο και ο στρατηγός Λυκόφρων. Ο επίλοιπος στρατός, χωρίς να καταδιωχθή πολύ και χωρίς να λάβη η υποχώρησίς του τον χαρακτήρα εσπευσμένης φυγής, αφού ηναγκάσθη να υποχωρήση, επέστρεψεν εις τα υψώματα, όπου και εγκατεστάθη. Οι Αθηναίοι, βλέποντες ότι ο εχθρός δεν επανήρχετο προς επανάληψιν της μάχης, έστησαν αμέσως τρόπαιον, και ήρχισαν να σκυλεύουν τους νεκρούς των εχθρών και συλλέγουν τους ιδικούς των. Εν τω μεταξύ, το ήμισυ του Κορινθιακού στρατού, που είχε μείνει στρατοπεδευμένον εις τας Κεγχρεάς, δια ν᾽ αποκρούση ενδεχομένη ν απόβασιν των Αθηναίων εναντίον του Κρομμυώνος, ημποδίζετο από το όρος Όνειον να ίδουν την μάχην. Αλλ᾽ άμα ως είδαν τον κονιορτόν που εσηκώνετο, και εννόησαν τι συμβαίνει έτρεξαν ευθύς εις βοήθειαν. Το ίδιον άλλωστε έκαμαν, άμα είδαν τα γενόμενα, και οι πρεσβύτεροι των Κορινθίων, οι οποίοι είχαν μείνει εις την πόλιν. Οι Αθηναίοι, βλέποντες τους επερχόμενους αθρόους και νομίσαντες ότι ήρχετο προς τους Κορινθίους επικουρία από τους Πελοποννησίους των πλησιεστέρων μερών, επέστρεψαν εσπευσμένως εις τον στόλον των, μαζύ με τα σκύλα και τους νεκρούς των, εκτός δύο, τους οποίους εγκατέλειψαν, διότι δεν ημπόρεσαν να τους εύρουν. Αφού δ᾽ επεβιβάσθησαν εις τα πλοία, διεπεραιώθησαν εις

παρακείμενα νησιά, και στείλαντες από εκεί κήρυκα, εζήτησαν την άδειαν και παρέλαβαν τους εγκαταλειφθέντας νεκρούς των. Κατά την μάχην εφονεύθησαν διακόσιοι δώδεκα Κορίνθιοι και από τους Αθηναίους όχι ολιγότεροι από πενήντα.

45. Οι Αθηναίοι απέπλευσαν από τας νήσους και την ιδίαν ημέραν ηγκυροβόλησαν εις τον Κρομμυώνα, ο οποίος ανήκει εις την περιφέρειαν της Κορίνθου και απέχει, από την πόλιν αυτήν εκατόν είκοσι στάδια. Αφού δε ηρήμωσαν την χώραν, διανυκτέρευσαν εκεί. Την επομένην, έπλευσαν κατά μήκος της ακτής, και αφού πρώτον ενήργησαν απόβασιν μικράς διαρκείας εις την περιφέρειαν της Επιδαύρου, ήλθαν ύστερον εις τα Μέθανα, τα οποία κείνται μεταξύ Επιδαύρου και Τροιζήνος, και αφού κατέλαβαν τον Ισθμόν της χερσονήσου, όπου κείται, τον απεχώρισαν από την στερεάν δια τείχους. Και εγκαταστήσαντες φρουράν, ενήργουν του λοιπού ληστρικάς επιδρομάς εις τας περιφερείας της Τροιζήνος, της Αλιάδος και της Επιδαύρου. Αφού δε συνεπληρώθη το τείχος του ισθμού, επέστρεψαν με τον στόλον των εις τα ίδια.

Τέλος του εμφυλίου πολέμου εις την Κέρκυραν

46. Την ιδίαν εποχήν που τα γεγονότα αυτά ελάμβαναν χώραν, ο Ευρυμέδων και ο Σοφοκλής απέπλευσαν με την μοίραν του Αθηναϊκού στόλου από την Πύλον δια την Σικελίαν. Όταν έφθασαν εις την Κέρκυραν, ηνώθησαν με τους Κερκυραίους της πόλεως και εξεστράτευσαν εναντίον των επί του όρους Ιστώνης εγκατεστημένων ολιγαρχικών, οι οποίοι μετά την επανάστασιν επέστρεψαν εις την νήσον, όπως διηγήθην ήδη, έγιναν κύριοι της υπαίθρου χώρας και επροξένουν μεγάλας ζημίας. Το οχύρωμά των εκυριεύθη εξ εφόδου. Οι ίδιοι όμως κατέφυγαν αθρόοι επάνω εις ύψωμα και εσυνθηκολόγησαν, υπό τον όρον να παραδώσουν τους μισθοφόρους στρατιώτας και τα όπλα των και δεχθούν ό,τι ο Αθηναϊκός λαός θ’ αποφασίση περί της τύχης των. Οι στρατηγοί τους μετέφεραν εις την νήσον Πτυχίαν, δια να κρατηθούν εκεί, έως ότου σταλούν εις τας Αθήνας, με την συμφωνίαν ότι δεν θα πάθουν τίποτε, αλλά και υπό τον όρον ότι αν κανείς συλληφθή προσπαθών να φύγη, η συμφωνία θα εθεωρείτο αυτοδικαίως άκυρος δι’ όλους. Οι αρχηγοί της δημοκρατικής μερίδος των Κερκυραίων όμως φοβούμενοι ότι όταν μεταφερθούν εις Αθήνας, οι Αθηναίοι δεν θα τους θανατώσουν, έστησαν την εξής παγίδα. Προσποιούμενοι ενδιαφέρον, έστειλαν εις την νήσον Πτυχίαν, χωρίς να φανούν οι ίδιοι, φίλους μερικών κρατουμένων, τους οποίους ωδήγησαν να τους είπουν ότι το καλλίτερον δι’ αυτούς ήτο να δραπετεύσουν άνευ αναβολής, και ότι οι ίδιοι αναλαμβάνουν να τους έχουν έτοιμον πλοίων, διότι οι στρατηγοί των Αθηναίων, όπως τους εβεβαίωναν, επρόκειτο να τους παραδώσουν εις τους δημοκρατικούς της Κερκύρας.

47. Η παγίς επέτυχε. Το πλοίον ητοιμάσθη. Αλλ’ οι παγιδευθέντες συνελήφθησαν την ώραν που εξέπλεαν. Επομένως, η συμφωνία ηκυρώθη αυτοδικαίως και όλοι οι κρατούμενοι παρεδόθησαν εις την Κερκυραϊκήν κυβέρνησιν. Εκείνο όμως που συνετέλεσε προ πάντων δια να πιστευθή το πρόσχημα και οι επινοήσαντες την επιβουλήν να την θέσουν εις εκτέλεσιν χωρίς φόβον ήτο το γεγονός, ότι όλος ο κόσμος εννοούσεν ότι οι Αθηναίοι στρατηγοί, ηναγκασμένοι αυτοί να πλεύσουν εις την Σικελίαν, δεν ήθελαν η μεταφορά των αιχμαλώτων εις τας Αθήνας να γίνη από άλλους, οι οποίοι και θα επωφελούντο της τιμής ότι τους μετέφεραν εκεί. Όταν τους παρέλαβαν, οι Κερκυραίοι τους ενέκλεισαν εντός ευρυχώρου οικοδομής. Έπειτα τους έβαζαν απ’ εκεί ανά είκοσι και τους ηνάγκαζαν, δεμένους τον ένα με τον άλλον, να βαδίζουν δια μέσου δύο στοίχων οπλιτών, οι οποίοι ήσαν παρατεταγμένοι από τα δύο μέρη, και οσάκις έβλεπαν κανένα εχθρόν των, τον εκτύπων και τον εμαχαίρωναν, ενώ άλλοι ροπαλοφόροι, βαδίζοντες δίπλα των, ηνάγκαζαν τους καθυστερούντας να ταχύνουν το βήμα των.

48. Εξήντα περίπου από τους αιχμαλώτους έβγαλαν κατ' αυτόν τον τρόπον και εφόνευσαν, πριν εννοηθούν από τους λοιπούς κρατουμένους, οι οποίοι υπέθεταν ότι τους έβγαζαν δια να τους μεταφέρουν κάπου αλλού. Όταν όμως έμαθαν τα συμβάντα από κάποιον που τους εφανέρωσε, επεκαλέσθησαν την παρέμβασιν των Αθηναίων και τους εξώρκιζαν, εάν θέλουν τον θάνατόν των, να τους φονεύσουν οι ίδιοι. Ηρνούντο επίσης να εξέλθουν του λοιπού από την οικοδομήν και εδήλωσαν ότι αν ημπορέσουν δεν θ' αφίσουν κανένα να εισέλθη. Οι Κερκυραίοι, εν τούτοις, δεν εσκέφθησαν ούτε οι ίδιοι να παραβιάσουν τας θύρας. Ανέβησαν όμως εις την στέγην, ήνοιξαν την οροφήν, και ήρχισαν να ρίπτουν εναντίον των κεραμίδια και τους τοξεύουν κάτω. Οι αιχμάλωτοι επροφυλάσσοντο όπως ημπορούσαν, και συγχρόνως πολλοί ήρχισαν ν' αυτοκτονούν, άλλοι εμπήγοντες εις τον λαιμόν των τα βέλη, τα οποία ετόξευαν οι αντίπαλοι εναντίον των, άλλοι απαγχονιζόμενοι με σχοινιά, τα οποία αφήρουν από μερικά κρεββάτια που έτυχε να ευρίσκωνται εκεί, ή με λωρίδας, καμωμένας από ενδύματά των. Τούτο εξηκολούθησε τωόντι κατά το μεγαλύτερον μέρος της νυκτός, διότι η νυξ είχεν επέλθει κατά την διάρκειαν της συμφοράς των, έως ότου, αυτοκτονούντες με τον ένα ή τον άλλον τρόπον, ή βαλλόμενοι από τους ευρισκομένους επάνω εις την στέγην, εξωλοθρεύθησαν. Όταν εξημέρωσεν, οι Κερκυραίοι τους εστοίβαξαν επάνω εις κάρρα, εις αλλεπάλληλα κατά μήκος και κατά πλάτος στρώματα, και τους μετέφεραν έξω από την πόλιν. Τας γυναίκας, εξ άλλου, όσαι είχαν συλληφθή εντός του οχυρώματος, επώλησαν ως δούλας. Κατά τοιούτον τρόπον εξωλόθρευσεν η δημοκρατική μερίς των Κερκυραίων τους ολιγαρχικούς που είχαν καταφύγει εις την Ιστώνην. Με τον εξολοθρευμόν των, ο εμφύλιος σπαραγμός, ο οποίος διήρκεσε τόσον πολύν καιρόν, έληξεν, όσον αφορά τουλάχιστον τον παρόντα πόλεμον. Διότι, ό,τι απέμεινεν από τους ολιγαρχικούς ήτο πλέον ανάξιον λόγου. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, απέπλευσαν, σύμφωνα με το αρχικόν δρομολόγιόν των, εις Σικελίαν, όπου συνέχισαν τας εχθροπραξίας, από κοινού με τους εκεί συμμάχους των.

Οι Αθηναίοι καταλαμβάνουν το Ανακτόριον

49. Όταν ετελείωνε το θέρος, η Αθηναϊκή φρουρά της Ναυπάκτου και οι Ακαρνάνες εξεστράτευσαν κατά του Ανακτορίου, πόλεως Κορινθιακής κειμένης εις την είσοδον του Αμπρακικού κόλπου, και την κατέλαβαν δια προδοσίας των κατοίκων. Οι Ακαρνάνες, ακολούθως, διώξαντες τους Κορινθίους, κατώκησαν οι ίδιοι του λοιπού το Ανακτόριον, με αποίκους τους οποίους έστειλαν από τα διάφορα τμήματα της ομοσπονδίας των. Με τα γεγονότα αυτά έληξε το θέρος.

Οι Αθηναίοι συλλαμβάνουν Πέρσην απεσταλμένον προς τους Λακεδαιμονίους

50. Κατά τον επόμενον χειμώνα, ο Αριστείδης, υιός του Αρχίππου, εις από τους αρχηγούς των Αθηναϊκών πλοίων, τα οποία είχαν σταλή προς είσπραξιν των καθυστερουμένων φόρων των συμμάχων, συνέλαβεν εις την Ηιόνα, πλησίον του Στρυμόνος, τον Πέρσην Αρταφέρνη, ο οποίος μετέβαινεν εις την Λακεδαίμονα ως απεσταλμένος του Βασιλέως. Αφού τον μετέφεραν εις Αθήνας, οι Αθηναίοι διέταξαν την μετάφρασιν της επιστολής, την οποίαν έφερε και η οποία ήτο γραμμένη με Ασσυριακούς χαρακτήρας, και την ανέγνωσαν. Μεταξύ πολλών άλλων ζητημάτων, τα οποία εθίγοντο εις αυτήν, σπουδαιοτάτη ήτο δήλωσις του Βασιλέως προς τους Λακεδαιμονίους, ότι δεν εννοεί τι ζητούν, διότι, μολονότι ήλθαν πολλοί πρέσβεις προς αυτόν, κανείς δεν συνεφώνει με τον άλλον. Επομένως, εάν θέλουν να εξηγηθούν σαφώς, να στείλουν προς αυτόν αντιπροσώπους των μαζί με τον Αρταφέρνη. Τον Αρταφέρνη αυτόν, συνοδευόμενον από πρέσβεις, απέστειλαν ακολούθως οι Αθηναίοι δια τριήρους εις την Έφεσον. Επειδή όμως ο βασιλεύς Αρταξέρξης, υιός του Ξέρξου, είχεν αποθάνει κατά τη εποχήν εκείνην, οι πρέσβεις, μαθόντες τούτο κατά την εκεί

άφιξίν των, επέστρεψαν εις Αθήνας.

Οι Χίοι κατεδαφίζουν τα τείχη των κατ’ απαίτησιν των Αθηναίων

51. Κατά τον ίδιον χειμώνα, κατηδάφισαν και οι Χίοι το τείχος που είχαν νεωστί κατασκευάσει συνεπεία απαιτήσεως των Αθηναίων, οι οποίοι τους υπώπτευαν ότι σχεδιάζουν ν’ αποστατήσουν. Επέτυχαν όμως προηγουμένως από τους Αθηναίους επίσημον εγγύησιν και υπόσχεσιν ότι δεν θα πάθουν τίποτε. Συγχρόνως έληξεν ο χειμών και μαζί με αυτόν έληξε το έβδομον έτος του πολέμου, του οποίου την ιστορίαν έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Έτος 8ον : 424-423 π.Χ. (52-116)

Δράσις των φυγάδων της Μυτιλήνης

52. Εις την αρχήν του επομένου θέρους έλαβε χώραν μερική έκλειψις του ηλίου, κατά την πρώτην ημέραν του σεληνιακού μηνός, και κατά το πρώτον δεκαήμερον του ιδίου σεισμός. Οι περισσότεροι φυγάδες της Μυτιλήνης και της λοιπής Λέσβου, χρησιμοποιούντες ως ορμητήριον την απέναντι στερεάν, εστρατολόγησαν μισθοφόρους και από τα πέριξ μέρη και από την Πελοπόννησον, και κατέλαβαν το Ροίτειον, το οποίον όμως απέδωσαν πάλιν, χωρίς να προξενήσουν καμμίαν ζημίαν, αφού έλαβαν ως λύτρα δύο χιλιάδας στατήρας της Φωκαίας. Ακολούθως, εξεστράτευσαν εναντίον της Αντάδρου και κατέλαβαν την πόλιν δια προδοσίας των κατοίκων. Το σχέδιόν των ήτο να ελευθερώσουν και τας άλλας πόλεις, τας ονομαζομένας Ακταίας αι οποίαι ανήκαν πριν εις τους Μυτιληναίους, αλλά κατείχοντο ήδη από τους Αθηναίους, προ πάντων όμως ενδιεφέροντο δια την Άντανδρον. Ήτο τωόντι εύκολος η εκεί κατασκευή πλοίων και άλλων πολεμικών ειδών, ένεκα της αφθονίας της ξυλείας, την οποίαν εξησφάλιζε το γεγονός ότι η πόλις κείται εις τους πρόποδας της Ίδης. Και το σχέδιόν των ήτο, αφού ενισχύσουν την οχύρωσίν της, να την χρησιμοποιήσουν ως κατάλληλον ορμητήριον, όχι μόνον δια να βλάπτουν την πλησίον κειμένην Λέσβον, αλλά και δια να γίνουν κύριοι των Αιολικών πόλεων της στερεάς. Την εκτέλεσιν των σχεδίων τούτων επρόκειτο ήδη να ετοιμάσουν.

Οι Αθηναίοι καταλαμβάνουν τα Κύθηρα

53. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους, οι Αθηναίοι υπό την αρχηγίαν του Νικίου, υιού του Νικηράτου, του Νικοστράτου, υιού του Διειτρέφους, και του Αυτοκλέους, υιού του Τολμαίου, εξεστράτευσαν εναντίον των Κυθήρων, με εξήντα πλοία δύο χιλιάδας οπλίτας και ολίγους ιππείς, συνοδευόμενοι και από απόσπασμα Μιλησίων και άλλων συμμάχων. Τα Κύθηρα είναι νήσος κειμένη πλησίον της Λακωνικής, απέναντι του Μαλέα. Οι κάτοικοί της είναι Λακεδαιμόνιοι, από τους Περιοίκους, και κατ’ έτος εστέλλετο εκεί από την Σπάρτην άρχων, καλούμενος «Κυθηροδίκης.» Οι Λακεδαιμόνιοι διετήρουν εκεί φρουράν οπλιτών, την οποίαν ανενέωναν τακτικά, και εδείκνυαν πολύ ενδιαφέρον δια την νήσον. Διότι όχι μόνον εχρησίμευεν ως σταθμός ανεφοδιασμού δια τα εμπορικά πλοία, που ήρχοντο από την Αίγυπτον και την Λιβύην, αλλά και, επειδή εκτείνεται ολόκληρος προς το Σικελικόν και το Κρητικόν πέλαγος, τους επροστάτευε συγχρόνως εναντίον πειρατικών επιδρομών από το μέρος της θαλάσσης, από το οποίον και μόνον ημπορούσε να υποστή λεηλασίας η Λακωνική.

54. Μετά τον κατάπλουν του Αθηναϊκού στόλου εις Κύθηρα, οι Αθηναίοι με δέκα πλοία και δισχιλίους Μιλησίους οπλίτας κατέλαβαν την παραθαλλάσιαν πόλιν Σκάνδειαν. Ο λοιπός στρατός απεβιβάσθη εις το μέρος της νήσου, το απέναντι του Μαλέα, και ήρχισε να προελαύνη κατά της μεσογείου πόλεως των Κυθήρων, και μετ’ ολίγον συνήντησεν

ολόκληρον την εγχωρίαν δύναμιν στρατοπεδευμένην. Κατά την μάχην, η οποία συνεκροτήθη, οι Κυθήριοι ολίγην μόνον ώραν αντεστάθησαν, έπειτα έστρεψαν τα νώτα και κατέφυγαν εις την μεσόγειον πόλιν και ακολούθως παρεδόθησαν εις τον Νικίαν και τους συναρχηγούς του, αναθέσαντες εις τον Αθηναϊκόν λαόν ν' αποφασίση περί της τύχης των, εξαιρουμένης μόνον της εις θάνατον καταδίκης. Ο Νικίας, άλλωστε, είχεν έλθει προηγουμένως εις διαπραγματεύσεις με μερικούς Κυθηρίους, πράγμα το οποίον και τότε διηυκόλυνε την συνεννόησιν, και βραδύτερον εξησφάλισεν εις τους κατοίκους συμφερωτέρους όρους. Αν έλειπαν, τωόντι, αι διαπραγματεύσεις αυταί, οι Αθηναίοι θα εξετόπιζαν τους Κυθηρίους, όχι μόνον διότι είναι Λακεδαιμόνοι, αλλά και διότι η νήσος κείται εις τόσον επίκαιρον θέσιν απέναντι της Λακωνικής. Μετά την συνθηκολογίαν, οι Αθηναίοι εγκατεστάθησαν οριστικώς εις την παρά τον λιμένα πόλιν της Σκανδείας, έλαβαν όσα άλλα μέτρα ήσαν αναγκαία δια την εξασφάλισιν της νήσου, και έπλευσαν εις την Ασίνην, το Έλος και τας περισσοτέρας άλλας παραλίους πόλεις της Λακωνικής, όπου, ενεργούντες αποβάσεις και καταυλιζόμενοι, εις επίκαιρα σημεία του εδάφους, προέβησαν εις ερήμωσιν της χώρας επί μίαν περίπου εβδομάδα.

55. Μολονότι οι Λακεδαιμόνιοι, βλέποντες ότι οι Αθηναίοι κατέχουν τα Κύθηρα, εφοβήθησαν συγχρόνως ότι θα ενήργουν τοιαύτας αποβάσεις και εις το ιδικόν των ακόμη έδαφος, δεν συνεκέντρωσαν όμως πουθενά τας δυνάμεις των, δια ν' αντιταχθούν. Έστειλαν, εν τούτοις, προς φρούρησιν ισχυρά στρατιωτικά αποσπάσματα εις διάφορα μέρη της χώρας, αναλόγως των αναγκών εκάστου μέρους, και εν γένει έλαβαν πολλά προφυλακτικά μέτρα, διότι εφοβούντο μήπως δια βίαιου κινήματος επιδιωχθή μεταβολή της πολιτειακής καταστάσεως. Είχαν ήδη υποστή την μεγάλην και απροσδόκητον συμφοράν της Σφακτηρίας, η Πύλος και τα Κύθηρα ευρίσκοντο εις χείρας των εχθρών, και ο πόλεμος τους ηπείλει από όλα τα σημεία με ταχέα πλήγματα, κατά των οποίων έγκαιρος προφύλαξις δεν ήτο δυνατή. Ως εκ τούτου, ωργάνωσαν, παρά την συνήθειάν των, σώμα τετρακοσίων ιππέων και τοξοτών. Εις τας πολεμικάς των, εξ άλλου, επιχειρήσεις εδείχθησαν πολύ περισσότερον διστακτικοί τώρα παρά κάθε άλλην προηγουμένην φοράν, λόγω του ότι είχαν περιπλακή εις πόλεμον ναυτικόν, δια τον οποίον η στρατιωτική των προετοιμασία ήτο όλως διόλου ξένη, και μάλιστα εναντίον των Αθηναίων, οι οποίοι την παράλειψιν τολμήματος εθεώρουν πάντοτε ως θετικήν απώλειαν εκείνου, το οποίον κατά την ιδέαν των ημπορούσε να κατορθωθή. Συγχρόνως, τα απροσδόκητα πλήγματα της τύχης, τα οποία επήλθαν τόσον πολλά εις διάστημα τόσον ολίγον, τους κατετρόμαξαν, και κατείχοντο από τον φόβον μήπως περιπέσουν και πάλιν εις συμφοράν καθώς εκείνην της Σφακτηρίας. Δι' αυτό δε και έγιναν ατολμότεροι εις το ν' αντιμετωπίζουν τους κινδύνους μάχης, δίοτι ενόμιζαν ότι κάθε επιχείρησίς των θ' αποτύχη, καθόσον ασυνήθιστοι προηγουμένως εις ατυχίας, είχαν χάσει τώρα κάθε αυτοπεποίθησιν.

Ερήμωσις της παραλίας της Λακωνικής υπό των Αθηναίων

56. Δια τούτο, και τον καιρόν που οι Αθηναίοι ηρήμωναν την Λακωνικήν παραλίαν, οι Λακεδαιμόνιοι, ως επί το πλείστον, έμεναν ήσυχοι διότι εις την ψυχικήν κατάστασιν που ευρίσκοντο, κάθε στρατιωτικόν απόσπασμα, το οποίον εφύλαττεν εν μέρος, όπου τυχόν εγίνετο απόβασις, εθεώρει ότι η αριθμητική του αδυναμία δεν του επέτρεπε ν' αντισταθή. Εν τοιούτον απόσπασμα το οποίον έτυχε ν' αντιταχθή πλησίον της Κοτύρτης και της Αφροδισίας, έτρεψεν εις φυγήν δι' αιφνιδίας επιθέσεως στίφος ψιλών στρατιωτών, οι οποίοι ήσαν διεσπαρμένοι, αλλ' όταν ευρέθη αντιμέτωπον προς τους οπλίτας, υπεχώρησε πάλιν, αφού έχασε μερικούς άνδρας και όπλα. Οι Αθηναίοι, αφού έστησαν τρόπαιον, απέπλευσαν εις Κύθηρα. Απ' εκεί, αφού έκαμψαν τον Μαλέαν, έπλευσαν εις Επίδαυρον

την Λιμηράν, όπου ηρήμωσαν μέρος της χώρας, και ακολούθως εις την Θυρέαν, η οποία κείται εις την επαρχίαν, την καλουμένην Κυνουρίαν, μεταξύ Αργολίδος και Λακωνικής. Οι Λακεδαιμόνιοι, εις τους οποίους ανήκεν η Θυρέα, την είχαν παραχωρήσει εις τους εξορίστους Αιγινήτας προς κατοικίαν, και δια τας υπηρεσίας που τους είχαν προσφέρει κατά την εποχήν του σεισμού και της επαναστάσεως των Ειλώτων, και διότι ηκολούθησαν πάντοτε την πολιτικήν των, μολονότι ήσαν υπήκοοι των Αθηναίων.

57. Όταν επλησίαζεν ο Αθηναϊκός στόλος, οι Αιγινήται εγκατέλειψαν το φρούριον, το οποίον έκτιζαν τότε πλησίον της θαλάσσης, και απεσύρθησαν εις την άνω πόλιν, η οποία απέχει από την θάλασσαν δέκα περίπου στάδια, και όπου είχαν την κατοικίαν των. Εν από τα στρατιωτικά αποσπάσματα, που είχαν στείλει οι Λακεδαιμόνιοι εις διάφορα μέρη της χώρας, και το οποίον τους εβοήθει εις την οικοδομήν του φρουρίου, ηρνήθη, παρά τας παρακλήσεις των Αιγινητών, να εισέλθη μαζί των εντός του τείχους της πόλεως, διότι εθεώρησεν επικίνδυνον να εγκλεισθή εντός αυτού. Απεσύρθη, λοιπόν, εις τα υψώματα, όπου έμενεν εις αδράνειαν, διότι εθεώρει ότι δεν ήτο εις θέσιν ν’ αντιμετωπίση τους Αθηναίους, οι οποίοι κατέπλευσαν εν τω μεταξύ και εβάδισαν αμέσως με όλον των τον στρατόν εναντίον της Θυρέας, την οποίαν και εκυρίευσαν. Και αφού διήρπασαν την πόλιν, την έκαυσαν και επέστρεψαν εις τας Αθήνας, φέροντες αιχμαλώτους τους Αιγινήτας, όσοι δεν είχαν φονευθή κατά την μάχην, και τον Λακεδαιμόνιον αρμοστήν της πόλεως, Τάνταλον, υιόν του Πατροκλέους, ο οποίος, τραυματισθείς, ηχμαλωτίσθη. Παρέλαβαν επίσης και ολίγους Κυθηρίους, τους οποίους εθεώρησαν ότι επεβάλλετο να εκτοπίσουν, χάριν ασφαλείας. Τους τελευταίους αυτούς ο Αθηναϊκός λαός απεφάσισε να τοποθετήση προς φύλαξιν εις τας νήσους, ενώ εις τους άλλους Κυθηρίους επέτρεψε να κατοικούν την νήσον των, πληρώνοντες τέσσαρα τάλαντα ετήσιον φόρον. Όλους όμως τους Αιγινήτας αιχμαλώτους, ένεκα της προηγουμένης πατροπαραδότου έχθρας των, απεφάσισαν να θανατώσουν, και να φυλακίσουν τον Τάνταλον μαζί με τους άλλους Λακεδαιμονίους, τους αιχμαλωτισθέντας εις την Σφακτηρίαν.

Αι Σικελικοί πόλεις τερματίζουν τον μεταξύ των πόλεμον

58. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους, συνωμολογήθη εις την Σικελίαν ανακωχή, κατ’ αρχάς μόνον μεταξύ των κατοίκων της Καμαρίνης και της Γέλας. Έπειτα όμως και οι άλλοι Έλληνες της Σικελίας απέστειλαν από όλας τας πόλεις εις την Γέλαν πρέσβεις, οι οποίοι συνήλθαν εις συνδιάσκεψιν, δια να επιδώξουν την συνδιαλλαγήν. Πολλαί γνώμαι εξηνέχθησαν υπέρ και κατά, και οι αντιπρόσωποι των διαφόρων πόλεων δεν ημπορούσαν να συμφωνήσουν, διότι καθείς απήτει την επανόρθωσιν των δικαίων, ως ενόμιζε, παραπόνων της πόλεώς του. Τέλος, ο Συρακούσιος Ερμοκράτης, υιός του Έρμωνος, ο οποίος και επηρέασε περισσότερον από κάθε άλλον τους αντιπροσώπους της συνδιασκέψεως, ωμίλησε προς αυτούς ως εξής :

59. «Σικελιώται, ως αντιπρόσωποι πόλεως, η οποία ούτε η ασθενεστάτη βεβαίως είναι, ούτε η περισσότερον δοκιμαζομένη από τον πόλεμον, λαμβάνω τον λόγον, δια να εκφράσω την γνώμην, η οποία θεωρώ ότι εξυπηρετεί καλλίτερον το κοινόν συμφέρον της Σικελίας. Δεν έχω, βεβαίως, ανάγκην να μακρηγορήσω, αναζητών και εκθέτων όλα τα δεινά, που συνεπάγεται ο πόλεμος, διότι τα γνωρίζετε. Κανείς, τωόντι, δεν παρασύρεται εις αυτόν από άγνοιαν των δεινών του, και κανείς δεν αποτρέπεται από φόβον, εφόσον πιστεύει ότι θα πορισθή πλεονεκτήματα. Αλλ’ η αλήθεια είναι ότι ο εις επιτίθεται, διότι κρίνει τα προσδοκώμενα κέρδη μεγαλύτερα από τους κινδύνους, και ο άλλος είναι αποφασισμένος ν’ αντιμετωπίση τους κινδύνους μάλλον, παρά ν’ ανεχθή άμεσον ζημίαν των συμφερόντων του, έστω και παραμικράν. Οσάκις όμως οι δύο αντίπαλοι ενεργούν ανοήτως κατ’ αυτόν

τον τρόπον, τότε αι περί συνδιαλλαγής παραινέσεις είναι χρήσιμοι, πράγμα το οποίον εάν αναγνωρίσωμεν και ημείς σήμερον, ημπορούμεν να πορισθώμεν μεγίστην ωφέλειαν. Διότι, όπως εις τας αρχάς ελάβαμεν τα όπλα δια να προαγάγωμεν, βέβαια, έκαστος τα συμφέροντα της πόλεώς του, και τώρα δοκιμάζομεν να συνδιαλλαχθώμεν δια της συζητήσεως των συγκρουομένων επιχειρημάτων μας, και αν μεθ' όλα ταύτα δεν κατορθώσωμεν, πριν αποχωρισθώμεν, να ικανοποιήσωμεν έκαστος το συμφέρον της πόλεώς του, θα επαναλάβωμεν πάλιν τας εχθροπραξίας.

60. «Και εν τούτοις καθήκον έχομεν να εννοήσωμεν ότι η συνδιάσκεψις εδώ αυτή, εάν σωφρονούμεν, δεν πρέπει ν' απασχοληθή με τα ιδιαίτερα μόνον συμφέροντα εκάστης πόλεως, αλλά και με το ζήτημα, εάν είμεθα εις καιρόν ακόμη να σώσωμεν ολόκληρον την Σικελίαν, εναντίον της οποίας, καθώς εγώ πιστεύω, στρέφονται αι επιβουλαί των Αθηναίων. Πολύ άλλωστε πειστικώτερον από τους λόγους μου επιχείρημα υπέρ της ανάγκης της συνδιαλλαγής μας πρέπει να θεωρήσωμεν τους ιδίους τους Αθηναίους, οι οποίοι, ενώ έχουν την μεγαλυτέραν στρατιωτικήν δύναμιν μεταξύ των Ελλήνων ευρίσκονται εδώ με ολίγα πλοία, καιροφυλακτούντες τα σφάλματά μας, και υπό το εύσχημον πρόσχημα συμμαχίας, νομικώς αψόγου, στρέφουν εις όφελός των την φυσικήν κατά της Σικελίας εχθρότητά των. Διότι, εφόσον ημείς διεξάγομεν εμφυλίους πολέμους και προσκαλούμεν εις παρέμβασιν εκείνους, οι οποίοι, και όπου ακόμη δεν τους προσκαλούν, επεμβαίνουν στρατιωτικώς εξ ιδίας των πρωτοβουλίας, εφόσον σπαταλώμεν τας προσόδους μας, δια να καταστρέφωμεν τους ιδίους εαυτούς, και συγχρόνως διευκολύνομεν εις εκείνους την επιβολήν της ηγεμονίας των, είναι φυσικόν ότι, όταν αντιληφθούν ότι είμεθα εξηντλημένοι, θα έλθουν μίαν ημέραν με μεγαλυτέραν στρατιωτικήν ετοιμασίαν, δια να επιχειρήσουν να υποτάξουν ολόκληρον την Σικελίαν.

61. «Μολονότι, εάν σωφρονούμεν, πρέπει εκάστη από τας πόλεις μας να προσκαλή συμμάχους και ν' αναλαμβάνη πολεμικούς κινδύνους, δια να αυξάνη τας κτήσεις της και όχι δια να διακυβεύη τα ήδη υπάρχοντα. Καθήκον έχομεν να εννοήσωμεν ότι οι εμφύλιοι σπαραγμοί προ πάντων καταστρέφουν και τας πόλεις ιδιαιτέρως και την Σικελίαν ολόκληρον, της οποίας, ενώ όλοι οι κάτοικοι απειλούνται από κοινόν εχθρόν, αι πόλεις διΐστανται η μία προς την άλλην. Τας αληθείας αυτάς οφείλομεν να αναγνωρίσωμεν και να συνδιαλλαχθώμεν και ιδιώτης με ιδιώτην και πόλις με πόλιν, και να επιδιώξωμεν δια κοινής προσπαθείας να σώσωμεν την όλην Σικελίαν. Και ας μη φαντάζεται κανείς ότι μόνον όσοι από ημάς είμεθα Δωριείς, είμεθα εκτεθειμένοι εις την έχθραν των Αθηναίων, ενώ οι Χαλκιδείς, ένεκα της φυλετικής συγγενείας προς τους Ίωνας, είναι ασφαλείς. Διότι οι Αθηναίοι δεν επεμβαίνουν στρατιωτικώς εις τας υποθέσεις μας, λόγω της φυλετικής μας διαιρέσεως και του μίσους των προς την μίαν από τας δύο φυλάς, αλλά διότι εποφθαλμιούν τα αγαθά της Σικελίας, τα οποία ανήκουν κοινώς εις όλους μας. Και τούτο απέδειξαν τελευταίον, όταν οι Χαλκιδείς το γένος επεκαλέσθησαν την συνδρομήν των. Διότι, ενώ ουδέποτε είχαν λάβει από αυτούς βοήθειαν, επί τη βάσει της μεταξύ των συμμαχίας, εκείνοι έσπευσαν απ' εναντίας να βοηθήσουν αυτούς και υπέρ τας υποχρεώσεις, τας οποίας επέβαλεν η συμμαχική συνθήκη. Και κανείς μεν βέβαια δεν ημπορεί να κατηγορήση τους Αθηναίους δια τα πλεονεκτικά σχέδιά των. Ούτε μέμφομαι εκείνους που θέλουν να άρχουν, αλλ' εκείνους που είναι υπερβολικά πρόθυμοι να υποτάσσωνται εις άλλους. Διότι φυσικόν είναι ανέκαθεν εις τον άνθρωπον να επιβάλλη την εξουσίαν του εις τους υποκύπτοντας, αλλά ν' αμύνεται εναντίον των επιδρομέων. Αλλ' εάν, ενώ γνωρίζομεν όλα αυτά, εξακολουθούμεν να μη λαμβάνωμεν την πρέπουσαν πρόνοιαν περί του μέλλοντος, ή εάν κανείς από τους παρισταμένους εδώ δεν αντιλαμβάνεται πόσον

κεφαλαιώδες συμφέρον έχομεν να συνεργασθώμεν εις αποσόβησιν του κινδύνου, πού μας απειλεί όλους, διαπράττομεν σοβαρόν σφάλμα. Η αμοιβαία συνδιαλλαγή μας θα ήτο η ταχυτέρα οδός προς αποσόβησιν του κινδύνου αυτού. Διότι η βάσις των επιχειρήσεων των Αθηναίων δεν είναι η ιδική των χώρα, αλλά το έδαφος εκείνων που εζήτησαν την επέμβασίν των. Δια της αμοιβαίας, επομένως, συνδιαλλαγής θα τερματίσωμεν τον πόλεμον και θ’ αποφύγωμεν νέον, και θα διαλύσωμεν ευκόλως τας διαφοράς μας δια της ειρήνης, εις εκείνους δ’ οι οποίοι προσκληθέντες ήλθαν εδώ με εύσχημον πρόφασιν, αλλ’ αδίκους προθέσεις, θα δοθή ευλογοφανής αιτία δια ν’ απέλθουν άπρακτοι.

62. «Μελετώντες κατά βάθος τα πράγματα, ευρίσκομεν, ότι τοιαύτα είναι τα μεγάλα πλεονεκτήματα, τα οποία θα μας ασφαλίση υγιής πολιτική απέναντι των Αθηναίων. Αλλ’ εάν, ως αναγνωρίζεται από όλους η ειρήνη είναι το μεγαλύτερον αγαθόν, δεν έχομεν να αποκαταστήσωμεν αυτήν και μεταξύ μας; Ή νομίζετε ότι εάν μερικοί ευτυχούν και άλλοι πάσχουν, δεν είναι η ειρήνη μάλλον παρά ο πόλεμος, που θα θέση τέρμα εις τα παθήματα των δευτέρων και θα συντελέση εις την διατήρησιν της ευημερίας των πρώτων; Και δεν είναι η ειρήνη που εξασφαλίζει τιμάς και λαμπρότητας πλέον ακινδύνους και άλλα πλεονεκτήματα, δια τα οποία θα ημπορούσε κανείς να μακρηγορήση τόσον ευκόλως, όσον και περί των δεινών του πολέμου; Μελετήσατε τους λόγους μου, και μη τους παραβλέψετε, αλλά ζητήσατε μάλλον εις αυτούς καθείς από σας την σωτηρίαν του. Και εάν κανείς έχη την πεποίθησιν ότι ημπορεί να επιτύχη κάτι τι, είτε επιμένων ανενδότως εις το δίκαιόν του, είτε προσφεύγων εις την βίαν, ας μη δυσφορή διότι αι ελπίδες του διεψεύσθησαν. Πρέπει, τωόντι, να γνωρίζη ότι πολλοί, οι οποίοι επεδίωξαν εις το παρελθόν δικαίαν εκδίκησιν, όχι μόνον δεν την επέτυχαν, αλλ’ ούτε οι ίδιοι εσώθησαν, ενώ άλλοι πάλιν, οι οποίοι, στηριζόμενοι εις την αξιόλογον δύναμίν των, ήλπισαν να σφετερισθούν τα ανήκοντα εις άλλους, κατήντησαν να χάσουν και τα κεκτημένα ακόμη. Διότι ο εκδικούμενος εναντίον αδικίας δεν επιτυγχάνει πάντοτε, απλώς και μόνον διότι αδικείται, ούτε η δύναμις ασφαλίζει πάντοτε την νίκην, μόνον και μόνον διότι παρέχει ελπίδας περί αυτής. Το μέλλον είναι ως επί το πλείστον αβέβαιον. Και η αβεβαιότης αυτή, όσον απατηλή και αν είναι, αποδεικνύεται συγχρόνως χρησιμωτάτη. Διότι ένεκα του φόβου τον οποίον εμπνέει εις όλους εξ ίσου, καθείς δυσκολώτερον αποφασίζει να επιτεθή εναντίον του άλλου.

63. «Δια τούτο και τώρα, έχοντες διπλήν αιτίαν φόβου, και την αόριστον δηλαδή ανησυχίαν του αδήλου μέλλοντος και την από τούδε επικίνδυνον παρουσίαν των Αθηναίων επί του εδάφους μας, και κρίνοντες ότι τα δύο αυτά κωλύματα υπήρξαν επαρκείς λόγοι δια να εμποδίσουν την επιτυχίαν των σχεδίων, τα οποία ο καθείς από ημάς ήλπισε να πραγματοποιήση, ας αποπέμψωμεν από την χώραν μας τους εχθρούς που την απειλούν. Ας συνομολογήσωμεν, ει δυνατόν, αιωνίαν μεταξύ μας ειρήνην, ειδεμή, ας συνάψωμεν ανακωχήν δι’ όσον το δυνατόν μακρότερον χρόνον, και ας αναβάλωμεν δι’ άλλοτε τας ιδιαιτέρας μας διαφοράς. Με ολίγας λέξεις, πρέπει πραγματικώς να γνωρίζωμεν ότι αν πεισθήτε εις τους λόγους μου, θα εξασφαλίση έκαστος εξ ημών την ελευθερίαν της πόλεώς του, και στηριζόμενοι εις αυτάς και κύριοι των τυχών μας, θα ημπορούμεν, ως αρμόζει εις αληθείς άνδρας, ν’ ανταποδίδωμεν εξ ίσου το προσγινόμενον εις ημάς καλόν ή κακόν. Αλλ’ εάν η γνώμη μου αποκρουσθή και ακολουθήσωμεν τας συμβουλάς άλλων, μακράν του να είμεθα εις θέσιν ν’ ανταποδίδωμεν το καλόν ή το κακόν, το πολύ πολύ που ημπορούμεν να επιτύχωμεν θα είναι να γίνωμεν κατ’ ανάγκην φίλοι των χειροτέρων εχθρών μας και εχθροί των αληθινών φίλων μας.

64. «Εγώ, τουλάχιστον, όπως είπα και εις την αρχήν του λόγου μου, αν και αντιπροσωπεύω

πόλιν ισχυροτάτην, η οποία φυσικώτερον είναι να επιτεθή ή να αμύνεται, κρίνω καθήκον μου, έχων προ οφθαλμών τους κινδύνους αυτούς, να δειχθώ υποχωρητικός και όχι να βλάψω τους εχθρούς μου κατά τρόπον, ο οποίος θα προξενήση πολύ μεγαλυτέραν εις εμέ βλάβην. Ούτε έχω την ανοησίαν ν’ αγαπώ τόσον τας φιλονεικίας, ώστε να πιστεύω ότι ημπορώ να διευθύνω την τύχην, της οποίας δεν είμαι κύριος, όπως διευθύνω τας ιδικάς μου αποφάσεις. Αλλά θεωρώ καθήκον μου να προβώ εις ευλόγους παραχωρήσεις, και έχω την δικαίαν αξίωσιν να μιμηθήτε και σεις το παράδειγμά μου εξ ιδίας πρωτοβουλίας, και όχι να περιμένετε να εξαναγκασθήτε εις τούτο από τον εχθρόν. Διότι δεν είναι εντροπή να προβαίνωμεν εις παραχωρήσεις, συγγενείς προς συγγενείς, ή Δωριείς προς Δωριείς, ή Χαλκιδείς προς ομογενείς των, και γενικώς άνθρωποι, οι οποίοι, ως ημείς, είμεθα γείτονες, κατοικούμεν την ιδίαν χώραν η οποία αποτελεί μίαν νήσον, και ονομαζόμεθα, με εν κοινόν όνομα, Σικελιώται. Ημείς, είναι φυσικόν, εάν παρουσιασθή περίστασις, να πολεμήσωμεν οι μεν εναντίον των δε, αλλά και πάλιν να προέλθωμεν εις απ’ ευθείας διαπραγματεύσεις μεταξύ μας, θα τους αποκρούσωμεν ηνωμένοι πάντοτε, εάν σωφρονούμεν, αφού και η βλάβη, την οποίαν υφίσταται καθείς από ημάς, αποτελεί κοινόν δι’ όλους κίνδυνον. Δεν θα επικαλεσθώμεν όμως ποτέ πλέον την παρέμβασίν των ούτε ως συμμάχων, ούτε ως συμφιλιωτών. Διότι, τοιαύτην ακολουθούντες πολιτικήν, όχι μόνον θα εξασφαλί-σωμεν αμέσως εις την Σικελίαν δύο αγαθά, απαλλάσσοντες αυτήν και από τους Αθηναίους και από τον εμφύλιον πόλεμον, αλλά και εις το μέλλον θα διατηρήσωμεν την νήσον ελευθέραν δι’ εαυτούς και ολιγώτερον εκτεθειμένην εις ξένας επιβουλάς.»

Ο Αθηναϊκός στρατός αποχωρεί από την Σικελίαν

65. Μετά την ομιλίαν αυτήν του Ερμοκράτους, οι Σικελιώται επείσθησαν και συνεφώνησαν μεταξύ των να τερματίσουν τον πόλεμον, διατηρουμένου του εδαφικού καθεστώτος, με μόνην την εξαίρεσιν ότι η Μοργαντίνη παρεχωρείτο εις τους Καμαριναίους, υπό τον όρον της εκ μέρους των καταβολής ωρισμένου χρηματικού ποσού προς τους Συρακουσίους. Οι σύμμαχοι των Αθηναίων προσεκάλεσαν τους αρχηγούς του Αθηναϊκού στρατού και τους ανεκοίνωσαν ότι πρόκειται να συνάψουν ειρήνην, η οποία περιλαμβάνει, και αυτούς. Και επειδή εκείνοι έδωσαν την συγκατάθεσίν των, η συμφωνία εκλείσθη, συνεπεία δε τούτου, η μοίρα του Αθηναϊκού στόλου απέπλευσεν ακολούθως από την Σικελίαν. Μετά την εις Αθήνας επιστροφήν των στρατηγών, οι Αθηναίοι κατεδίκασαν δύο από αυτούς, τον Πυθόδωρον και τον Σοφοκλή, εις εξορίαν, και τον τρίτον, τον Ευρυμέδοντα, εις χρηματικήν ποινήν, κατηγορήσαντες αυτούς ότι ενώ είχαν την δύναμιν να υποτάξουν την Σικελίαν, δωροδοκηθέντες, απεχώρησαν εκείθεν. Κατ’ αυτόν τον τρόπον, παρασυρόμενοι από την παρούσαν ευτυχίαν των, δεν ηνείχοντο καμμίαν αποτυχίαν, αλλ’ είχαν την αξίωσιν ότι έπρεπε να κατορθώνουν τα πάντα εξ ίσου, είτε δυνατά, είτε εξαιρετικώς δύσκολα, αδιάφορον αν επεχειρούντο με μεγάλας ή με ανεπαρκείς δυνάμεις. Αίτια τούτου ήτο το γεγονός ότι η υπέρ πάσαν προσδοκίαν επιτυχία, που είχε στέψει, τας περισσοτέρας επιχειρήσεις των, τους είχεν εμπνεύσει υπερβολικάς ελπίδας.

Σύγκρουσις των εμπολέμων εις την Μεγαρίδα

66. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους, οι κάτοικοι των Μεγάρων, πιεζόμενοι αφ’ ενός από τους Αθηναίους, οι οποίοι κατά την διάρκειαν του πολέμου εισέβαλλαν τακτικά δύο φοράς το έτος με όλας των τας δυνάμεις εις την Μεγαρίδα, και εξ άλλου από τους ιδικούς των εξορίστους, οι οποίοι εκδιωχθέντες από την δημοκρατικήν μερίδα, κατά την διάρκειαν μιας επαναστάσεως τους εβασάνιζαν, ενεργούντες ληστρικάς επιδρομάς από τας Πηγάς, όπου είχαν εγκατασταθή, ήρχισαν ν’ ανταλλάσσουν σκέψεις αν έπρεπε να επιτρέψουν την επάνοδον των εξορίστων, δια να μη καταστρέφεται η πόλις των από τον ξένον συγχρόνως

και από τον εμφύλιον πόλεμον. Οι φίλοι των εξορίστων, ευθύς ως αντελήφθησαν την κίνησιν αυτήν, εθεώρησαν κατάλληλον τον καιρόν να επιμείνουν περισσότερον απροκαλύπτως παρά πριν εις την παραδοχήν του μέτρου αυτού. Αλλ’ οι αρχηγοί της δημοκρατικής μερίδος, εννοήσαντες ότι οι οπαδοί των, ταλαιπωρημένοι από τον πόλεμον, δεν θα ημπορέσουν να μείνουν σταθεροί παρά το πλευρόν των, και φοβηθέντες ως εκ τούτου, ήλθαν εις διαπραγματεύσεις προς τους αρχηγούς του Αθηναϊκού στρατού, τον Ιπποκράτη, υιόν του Αρίφρονος, και τον Δημοσθένη, υιόν του Αλκισθένους, δια να τους παραδώσουν την πόλιν, διότι ενόμιζαν ότι τούτο ήτο ολιγώτερον επικίνδυνον δι’ αυτούς, παρά η επάνοδος εκείνων τους οποίους οι, ίδιοι είχαν εξορίσει. Συμφώνησαν, λοιπόν, ότι οι Αθηναίοι θα καταλάβουν πρώτον τα Μακρά Τείχη (τα οποία εξετείνοντο από την πόλιν μέχρι της Νισαίας, επινείου της, εις απόστασιν οκτώ περίπου σταδίων), όπως μη έλθουν εις βοήθειαν της πόλεως οι Πελοποννήσιοι από την Νίσαιαν, την οποίαν αυτοί αποκλειστικώς εφρούρουν, δια να έχουν εξησφαλισμένα τα Μέγαρα. Μετά τούτο, θα προσεπάθουν να παραδώσουν εις τους Αθηναίους και την πόλιν των Μεγάρων, της οποίας οι κάτοικοι ευκολώτερα θα προσεχώρουν προς τους Αθηναίους, αφού άπαξ κατελαμβάνοντο τα Μακρά Τείχη.

67. Όταν συνεπληρώθησαν αι αμοιβαίαι συνεννοήσεις και ετοιμασίαι των δύο μερών, οι Αθηναίοι έπλευσαν εν καιρώ νυκτός εις την νήσον των Μεγαρέων Μινώαν. Απόσπασμα εξακοσίων οπλιτών, υπό την αρχηγίαν του Ιπποκράτους, εκρύφθη εις μικράν από τα τείχη της Νισαίας απόστασιν εντός χάνδακος, από τον οποίον εξήγετο το χώμα δια την κατασκευήν των πλίνθων του τείχους. Δεύτερον απόσπασμα ψιλών Πλαταιέων, και προς τούτοις περιπόλων, υπό την αρχηγίαν του άλλου στρατηγού, του Δημοσθένους έστησεν ενέδραν εις το Ενυάλιον, το οποίον είναι ακόμη πλησιέστερον εις τα τείχη. Κατά την διάρκειαν της νυκτός, κανείς άλλος δεν εννόησεν, εκτός από τους μεμυημένους, οι οποίοι όταν επλησίαζε να εξημερώση, προέβησαν εις την εκτέλεσιν του σχεδίου των, κατά τον εξής τρόπον: Παρασκευάζοντες επιμελώς από πολύν καιρόν το άνοιγμα της πύλης των Μακρών Τειχών, είχαν πείσει τον φρούραρχον να τους επιτρέψη να μεταφέρουν επανειλημμένως κατά την διάρκειαν της νυκτός εις την θάλασσαν, δια της τάφρου και επάνω εις άμαξαν, δίκωπον ακάτιον, και να εκπλέουν χάριν δήθεν ληστρικών επιδρομών, και πριν εξημερώση, το επανέφεραν πάλιν επάνω εις την άμαξαν και το εισήγαν από την πύλην εντός των μακρών τειχών, προφασιζόμενοι ότι κατ’ αυτόν τον τρόπον η προσοχή της Αθηναϊκής φρουράς της Μινώας δεν θα επροκαλείτο, καθόσον δεν θα εφαίνετο κανέν πλοίον εντός του λιμένος. Και κατά την νύκτα εκείνην, η άμαξα ήτο ήδη εμπρός εις την πύλην,και όταν ηνοίχθη, κατά την συνήθειαν, δια να περάση το ακάτιον, οι Αθηναίοι (διότι το πράγμα εγίνετο εκ συνεννοήσεως με αυτούς), ευθύς ως είδαν το άνοιγμα, ώρμησαν από το μέρος όπου ενήδρευαν και έτρεξαν δια να προφθάσουν πριν κλεισθή η πύλη, και ενόσω η άμαξα, ευρισκομένη ακόμη εις την είσοδον, ημπόδιζε το κλείσιμον της πύλης. Τους εβοήθησαν συγχρόνως και οι Μεγαρείς συμπράκτορες, οι οποίοι εφόνευσαν τους φρουρούς των πυλών. Και πρώτοι μεν οι Πλαταιείς και οι περίπολοι, υπό την αρχηγίαν του Δημοσθένους, εισώρμησαν, όπου σήμερον είναι στημένον το τρόπαιον. Μόλις επέρασαν μέσα από την πύλην, οι πλησιέστερον ευρισκόμενοι Πελοποννήσιοι, οι οποίοι είδον τα τελούμενα, έσπευσαν να τους αποκρούσουν, αλλ’ οι στρατιώται του Δημοσθένους τους ενίκησαν και εξησφάλισαν την είσοδον των προστρεχόντων Αθηναίων οπλιτών.

68. Εφόσον οι Αθηναίοι οπλίται εισήρχοντο από την πύλην, διηυθύνοντο εις τας επάλξεις των τειχών. Από την Πελοποννησιακήν φρουράν αντέστησαν κατ’ αρχάς ολίγοι, και μερικοί απ’ αυτούς εφονεύθησαν, οι περισσότεροι όμως ετράπησαν εις φυγήν από τον πανικόν

που τους κατέλαβεν, εφ’ ενός διότι ο εχθρός εισώρμησεν εν καιρώ νυκτός, και εξ άλλου διότι, βλέποντες να τους επιτίθενται οι συνωμόται Μεγαρείς, ενόμισαν ότι όλοι οι κάτοικοι τους είχαν προδώσει. Επειδή, άλλωστε, συνέπεσε και ο Αθηναίος κήρυξ, εξ ιδίας πρωτοβουλίας, να προκηρύξη ότι όσοι από τους Μεγαρείς θέλουν, ημπορούν να πάρουν τα όπλα των και έλθουν να ενωθούν με τους Αθηναίους, οι Πελοποννήσιοι, μόλις το ήκουσαν, νομίσαντες ότι όλοι οι Μεγαρείς μετέχουν εις την εναντίον των επίθεσιν των Αθηναίων, έπαυσαν κάθε αντίστασιν και κατέφυγαν εις την Νίσαιαν. Όταν εξημέρωνε, τα Μακρά Τείχη είχαν ήδη καταληφθή, και η ταραχή εντός των Μεγάρων ήτο μεγάλη. Οι αρχηγοί της συνωμοσίας και μαζί με αυτούς πολλοί άλλοι μεμυημένοι υπεστήριζαν ότι έπρεπε ν’ ανοίξουν τας πύλας της πόλεως και εξέλθουν προς μάχην. Είχε, τωόντι, συμφωνηθή ότι ευθύς ως ανοιχθή η πύλη, θα εισορμήσουν οι Αθηναίοι, και ότι οι συνωμόται, δια να αναγνωρίζωνται ευκόλως και μη πάθουν, θα ήσαν αλειμμένοι με έλαιον. Το άνοιγμα, άλλωστε, της πύλης δεν παρουσίαζε σοβαρόν δι’ αυτούς κίνδυνον, διότι, κατά την συμφωνίαν, αι τέσσαρες χιλιάδες Αθηναίοι οπλίται και εξακόσιοι ιππείς, οι οποίοι εξεκίνησαν από την Ελευσίνα, είχαν ήδη φθάσει κατόπιν νυκτερινής πορείας. Οι συνωμόται, αλειμμένοι με έλαιον, ευρίσκοντο ήδη πλησίον εις την πύλην, όταν εις από αυτούς κατήγγειλε το πράγμα προς τους ανήκοντας εις την αντίθετον μερίδα. Εκείνοι δε, συγκεντρωθέντες, ήλθαν εν σώματι και υπεστήριξαν ότι έπρεπε ούτε έξοδον να ενεργήσουν, αφού ούτε προηγουμένως, όταν ήσαν ισχυρότεροι, ετόλμησαν ποτέ τούτο, ούτε την πόλιν να εκθέσουν εις προφανή κίνδυνον, και ότι όσοι δεν πεισθούν εις τους λόγους των θα έχουν ν’ αντιμετρηθούν μαζί των επί τόπου. Και δεν άφισαν να εννοηθή ότι ήσαν εν γνώσει, της συνωμοσίας, αλλ’ επέμεναν ότι η γνώμη των ήτο η καλυτέρα. Και συγχρόνως παρέμεναν πλησίον εις την πύλην ως φρουρά, εις τρόπον ώστε οι συνωμόται δεν ημπόρεσαν να πραγματοποιήσουν τους σκοπούς των.

69. Οι Αθηναίοι στρατηγοί εννόησαν ότι παρουσιάσθη κάποιο εμπόδιον και ότι, δεν θα ημπορέσουν να καταλάβουν την πόλιν εξ εφόδου. Ως εκ τούτου, ήρχισαν ευθύς ν’ αποκλείουν την Νίσαιαν δια της κατασκευής περιτειχίσματος, διότι επίστευαν ότι εάν την εκυρίευαν πριν έλθουν ενισχύσεις εις τους Πελοποννησίους, θα προσεχώρουν ταχύτερον προς αυτούς και τα Μέγαρα. Από τας Αθήνας, άλλωστε, τους έστειλαν εσπευσμένως κτίστας, καθώς και σιδηρά εργαλεία και ό,τι άλλο εχρειάζετο δια την περιτείχισιν. Και πρώτον κατεσκεύασαν μεταξύ των δύο σκελών των Μακρών Τειχών, που είχαν καταλάβει, εγκάρσιον τείχος, με το οποίον απέκοψαν την συγκοινωνίαν προς τα Μέγαρα. Από τα δύο άκρα του εγκαρσίου αυτού τείχους ήρχισεν ο Αθηναϊκός στρατός, αφού διήρεσε την εργασίαν μεταξύ των διαφόρων αποσπασμάτων του, να κατασκευάζη τείχος και τάφρον έως την θάλασσαν, χρησιμοποιών τας πέτρας και τας πλίνθους του προαστείου. Έκοψαν επίσης τα καρποφόρα δένδρα και ξυλείαν από το δάσος και κατεσκεύασαν φράγματα από πασσάλους, οπουδήποτε υπήρχε τοιαύτη ανάγκη, και τα σπίτια του προαστείου εφωδίασαν με επάλξεις και τα μετέβαλαν εις έτοιμα οχυρώματα. Και ολόκληρον την ημέραν αυτήν εξηκολούθησαν εργαζόμενοι. Το απόγευμα της επομένης, το τείχος ήτο σχεδόν τελειωμένον, και οι ευρισκόμενοι, εντός της Νισαίας φοβισμένοι, όχι μόνον διότι τα τρόφιμα που επρομηθεύοντο ημέραν με την ημέραν από τα Μέγαρα έμελλαν να τους λείψουν, αλλά και διότι δεν επίστευαν ότι οι Πελοποννήσιοι θα έλθουν ταχέως εις βοήθειάν των, και διότι τέλος ενόμιζαν ότι οι Μεγαρείς επήραν το μέρος του εχθρού, εσυνθηκολόγησαν με τους Αθηναίους, υπό τον όρον καθείς από τους Πελοποννησίους, παραδίδων τα όπλα του και ωρισμένον χρηματικόν ποσόν, ν’ αφίνεται ελεύθερος. Ο φρούραρχος όμως και οι άλλοι Λακεδαιμόνιοι, που ευρίσκοντο εντός της Νισαίας, παρεδόθησαν εις το έλεος των Αθηναίων. Μετά την συνθηκολογίαν αυτήν, εξεκένωσαν την

Νίσαιαν, οι δ’ Αθηναίοι, κατεδαφίσαντες το μέρος των Μακρών Τειχών, το οποίον συνείχετο προς την πόλιν των Μεγαρέων, και εγκατασταθέντες οριστικώς εις την Νίσαιαν, ήρχισαν να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα δια τας περαιτέρω επιχειρήσεις των.

70. Αλλ’ ο Λακεδαιμόνιος Βρασίδας, υιός τον Τέλλιδος, έτυχε τας ημέρας αυτάς να ευρίσκεται εις τα πέριξ της Σικυώνος και της Κορίνθου, όπου ητοίμαζεν εκστρατείαν εις την Χαλκιδικήν. Και επειδή, ευθύς ως έμαθεν ότι κατελήφθησαν τα Μακρά Τείχη, εφοβήθη δια την ασφάλειαν της Πελοποννησιακής φρουράς της Νισαίας και την τύχην των Μεγάρων,απέστειλεν αγγελιαφόρον προς τους Βοιωτούς, προσκαλών αυτούς να έλθουν εσπευσμένως προς συνάντησίν του, με ανάλογον στρατιωτικήν δύναμιν, εις τον Τριποδίσκον (κωμόπολη της Μεγαρίδος, κειμένην εις τους πρόποδας του όρους Γεράνεια), όπου ήλθε και ο ίδιος επί κεφαλής δύο χιλιάδων επτακοσίων Κορινθίων οπλιτών, τετρακοσίων Φλειασίων, εξακοσίων Σικυωνίων, και εκείνων που είχεν ήδη συγκεντρώσει υπό τας αμέσους διαταγάς του. Και ήλπιζεν ότι θα έφθανεν εις την Νίσαιαν, πριν αυτή κυριευθή. Αλλ’ ως έμαθε την είδησιν της αλώσεώς της, εξέλεξεν από τον στρατόν του τριακοσίους άνδρας, και πριν γνωσθή η προσέγγισίς του (διότι είχε προελάσει εις τον Τριποδίσκον εν καιρώ νυκτός), έφθασε προ της πόλεως των Μεγάρων, χωρίς να τον αντιληφθούν οι Αθηναίοι, λόγω του ότι ήσαν πλησίον της θαλάσσης. Σκοπός του, όπως έλεγεν ήτο να επιχειρήση την ανάκτησιν της Νισαίας, και θα την επεχείρει, πράγματι, εάν ήτο κατορθωτή, κυρίως όμως επεδίωκε να εισέλθη εις τα Μέγαρα και εξασφαλίση την πόλιν. Τωόντι δ’ εζήτησε να επιτραπή εις τον στρατόν του η είσοδος, λέγων ότι ήλπιζε ν’ ανακτήση την Νίσαιαν.

71. Αλλ’ αι αντίπαλοι φατρίαι των Μεγάρων εφοβούντο, η μία μήπως επαναφέρη τους εξορίστους και εξορίση αυτούς, η άλλη μήπως η δημοκρατική μερίς, ακριβώς ένεκα του φόβου αυτού επιτεθή εναντίον των, και η πόλις, σπαρασσομένη από εμφύλιον πόλεμον, γίνη λεία των Αθηναίων, οι οποίοι παρεμόνευαν εκ τον πλησίον. Ηρνήθησαν, δια τούτο, να δεχθούν τον Βρασίδαν, και απεφάσισαν και αι δύο μερίδες να καταπαύσουν τας έριδάς των και περιμείνουν να ιδούν το αποβησόμενον. Διότι και αι δύο μερίδες επερίμεναν ότι θα συνεκροτείτο μάχη μεταξύ των Αθηναίων και του στρατού που ήλθε προς βοήθειαν της πόλεως, και έκριναν ασφαλέστερον να μην ενωθούν με το μέρος, το οποίον έκαστος ηυνόει, παρά μόνον όταν τούτο νικήση. Ο Βρασίδας, μη δυνηθείς να τους πείση απεχώρησεν εις το κύριον μέρος του στρατού, το ευρισκόμενον εις τον Τριποδίσκον.

72. Μόλις εξημέρωνεν, έφθασαν εκεί και οι Βοιωτοί, οι οποίοι, και πριν ακόμη τους προσκαλέση ο Βρασίδας, είχαν αποφασίσει να έλθουν εις βοήθειαν των Μεγαρέων, διότι εθεωρούσαν ότι ο κίνδυνος δεν ήτο ξένος δι’ αυτούς, και είχαν μάλιστα φθάσει με όλον τον στρατόν των εις τας Πλαταιάς. Αλλ’ η άφιξις του αγγελιοφόρου τους καθησύχασε, και αφού απέστειλαν εις τον Βρασίδαν δύο χιλιάδας διακοσίους οπλίτας και εξακοσίους ιππείς, το μεγαλύτερον μέρος του στρατού επέστρεψεν οπίσω. Ο στρατός, που είχε συγκεντρωθή ήδη υπό τον Βρασίδαν, ανήρχετο εις όχι ολιγωτέρους από εξ χιλιάδας οπλίτας. Οι Αθηναίοι οπλίται ήσαν παρατεταγμένοι πλησίον της Νισαίας και της θαλάσσης, ενώ οι ψιλοί των στρατιώται ήσαν διεσκορπισμένοι εις την πεδιάδα, όταν το Βοιωτικόν ιππικόν επέπεσεν εναντίον των και τους κατεδίωξε μέχρι της θαλάσσης, διότι η επίθεσις υπήρξεν απροσδόκητος, καθόσον προηγουμένως καμμία βοήθεια δεν είχεν έλθει προς τους Μεγαρείς από πουθενά. Και το Αθηναϊκόν, εν τούτοις, ιππικόν ενήργησεν επέλασιν και ήλθεν εις χείρας προς το Βοιωτικόν. Η συγκροτηθείσα ιππομαχία διήρκεσε πολλήν ώραν και αμφότερα τα μέρη έχουν την αξίωσιν ότι ενίκησαν. Είναι αληθές ότι τον αρχηγόν του Βοιωτικού ιππικού και μερικούς άλλους, όχι πολλούς, οι οποίοι είχαν προελάσει πολύ

πλησίον της Νισαίας, εφόνευσαν και εσκύλευσαν οι Αθηναίοι, και επειδή οι νεκροί έμειναν εις την εξουσίαν των, έδωσαν εις τους Βοιωτούς άδειαν να τους παραλάβουν, και ως εκ τούτου έστησαν τρόπαιον. Εν τούτοις, εάν ληφθή υπ' όψιν ολόκληρος η συμπλοκή, ούτε οι μεν, ούτε οι δε είχαν αποφασιστικήν υπεροχήν την στιγμήν που απεχωρίσθησαν, οι Βοιωτοί διευθυνόμενοι προς το κύριον σώμα του στρατού των, οι Αθηναίοι προς την Νίσαιαν.

73. Μετά την συμπλοκήν αυτήν, ο Βρασίδας με τον στρατόν του επροχώρησε πλησιέστερον προς την θάλασσαν και την πόλιν των Μεγάρων, και αφού κατέλαβαν κατάλληλον θέσιν, παρετάχθησαν εκεί και έμεναν ησυχάζοντες, διότι υπέθεταν ότι οι Αθηναίοι θα τους επιτεθούν και εγνώριζαν ότι οι Μεγαρείς περιμένουν να ιδούν ποίος θ' αναδειχθή νικητής. Η τακτική αυτή ενόμισαν ότι τους παρέχει διπλούν πλεονέκτημα. Πρώτον διότι δεν ανελάμβαναν την πρωτοβουλίαν της επιθέσεως, ούτε εξετίθεντο εκουσίως εις τους κινδύνους μάχης, και αφού εξ άλλου έδειξαν φανερά ότι είναι έτοιμοι να πολεμήσουν, εις αυτούς επίσης θ' απεδίδετο ευλόγως και η τυχόν αναίμακτος νίκη. Δεύτερον, ότι και απέναντι των Μεγαρέων θα τους ωφέλει τούτο. Εάν, τωόντι, δεν έκαμναν την εμφάνισίν των δια του ερχομού των, δεν θα είχαν να ελπίζουν τίποτε, αλλά προφανώς θα έχαναν αμέσως την πόλιν, ως να είχαν νικηθή. Ενώ τώρα ήτο ενδεχόμενον και οι ίδιοι οι Αθηναίοι να μη θελήσουν να συνάψουν μάχην, οπότε θα επετύγχαναν τον σκοπόν του ερχομού των αμαχητί, όπως πράγματι και έγινε. Οι Αθηναίοι, εξελθόντες, παρετάχθησαν πλησίον εις τα Μακρά Τείχη και ησύχαζαν και αυτοί, εφόσον και οι Πελοποννήσιοι δεν τους επετίθεντο. Διότι και οι στρατηγοί των εσυλλογίζοντο ότι αφού είχαν επιτύχει ήδη κατά το πλείστον τον σκοπόν των, εξετίθεντο εις άνισον κίνδυνον, εάν ανελάμβαναν την πρωτοβουλίαν μάχης εναντίον στρατού αριθμητικώς ανωτέρου, καθόσον, αν ενίκων, θα κατελάμβαναν απλώς τα Μέγαρα, εν περιπτώσει όπως αποτυχίας, θα επάθαινε το άνθος των οπλιτών των. Ενώ οι Πελοποννήσιοι, όπως εσκέπτοντο, ήτο φυσικόν να θέλουν ν' αντιμετωπίσουν τον κίνδυνον μάχης, καθόσον εις τον κίνδυνον τούτον θα εξετίθετο μέρος μόνον της όλης δυνάμεως της ομοσπονδίας των και μέρος μόνον της δυνάμεως των διαφόρων πόλεων, των οποίων αποσπάσματα απετέλουν τον στρατόν του Βρασίδα. Αφού οι αντίπαλοι στρατοί έμειναν εν διάστημα αδρανούντες, χωρίς κανείς από τους δύο να λαμβάνη την πρωτοβουλίαν επιθέσεως, πρώτοι οι Αθηναίοι απεσύρθησαν εις την Νίσαιαν, και έπειτα οι Πελοποννήσιοι επέστρεψαν εις την θέσιν, από την οποίαν είχαν εκκινήσει. Και τότε πλέον οι Μεγαρείς, όσοι ήσαν φίλοι των εξορίστων, επειδή εθεώρησαν ότι η άρνησις των Αθηναίων να δεχθούν την μάχην ήτο οριστική και επομένως ο Βρασίδας ήτο νικητής, ανεθάρρησαν, ήνοιξαν τας πύλας και εδέχθησαν εντός της πόλεως τον αρχηγόν Βρασίδαν και τους διοικητάς των αποσπασμάτων των διαφόρων πόλεων, με τους οποίους ήρχισαν να συνδιασκέπτωνται, ενώ οι μεμυημένοι εις την συνωμοσίαν ήσαν ήδη κατεπτοημένοι.

74. Ο συμμαχικός στρατός διελύθη ακολούθως, και τα διάφορα αποσπάσματα επέστρεψαν εις τας πόλεις των, ενώ ο Βρασίδας επανήλθεν εις την Κόρινθον και επανέλαβε τας διακοπείσας προετοιμασίας του δια την εκστρατείαν της Χαλκιδικής, δια την οποίαν και είχεν εκκινήσει αρχικώς. Όταν και οι Αθηναίοι ανεχώρησαν εις τα ίδια, όσοι από τους Μεγαρείς είχαν εκτεθή περισσότερον εις τας προς τους Αθηναίους συνεννοήσεις, επειδή εγνώριζαν ότι είχαν εννοηθή, έφυγαν ευθύς κρυφά από την πόλιν, ενώ οι λοιποί, κατόπιν συνεννοήσεως με τους φίλους των εξορίστων, ανεκάλεσαν τους τελευταίους από τας Πηγάς, αφού τους εδέσμευσαν με τους πλέον επισήμους όρκους ότι δεν θα δείξουν μνησικακίαν, αλλά θα έχουν πάντοτε υπ' όψιν το συμφέρον της πόλεως. Εκείνοι όμως μόλις κατέλαβαν την αρχήν, προέβησαν εις επιθεώρησιν των όπλων, και αφού παρέταξαν

τους διαφόρους λόχους μακράν τον ένα από τον άλλον, εξέλεξαν εκατόν περίπου άνδρας μεταξύ των εχθρών των και εκείνων που εθεωρούντο πρωτεργάται της συνεννοήσεως με τους Αθηναίους, και υπεχρέωσαν τον λαόν ν' αποφασίση περί της τύχης των δια φανεράς ψηφοφορίας. Και αφού επέτυχαν την καταδίκην των, τους εθανάτωσαν, και μετέβαλαν το πολίτευμα εις άκραν ολιγαρχίαν. Και ουδέποτε, τωόντι, πολιτειακή μεταβολή, προελθούσα από επανάστασιν, η οποία υπήρξεν έργον τόσον ολίγων ανθρώπων, διετηρήθη τόσον πολύν καιρόν.

Ανάκτησις της Αντάνδρου υπό των Αθηναίων

75. Κατά το ίδιον θέρος, οι Μυτιληναίοι φυγάδες ητοιμάζοντο, όπως είχαν αποφασίσει, να ενισχύσουν την οχύρωσιν της Αντάνδρου. Ο Δημόδοκος και ο Αριστείδης, αρχηγοί της μοίρας των πλοίων, εις την οποίαν είχεν ανατεθή η είσπραξις των καθυστερουμένων φόρων, ευρίσκοντο τότε εις τον Ελλήσποντον (ενώ ο τρίτος συναρχηγός, ο Λάμαχος, με δέκα πλοία είχεν εισπλεύσει εις τον Εύξεινον Πόντον), και άμα έμαθαν τας προετοιμασίας δια την οχύρωσιν του μέρους, εφοβήθησαν μήπως και τούτο αποβή δια την Λέσβον διαρκής απειλή, όπως τα Άναια δια την Σάμον. Διότι οι εξόριστοι Σάμιοι, εγκατασταθέντες εις τα Άναια εβοήθουν τον Πελοποννησιακόν στόλον, εφοδιάζοντες αυτόν με πλοηγούς, και τους Σαμίους της πόλεως διετήρουν εις διαρκή ανησυχίαν, και εις όσους κατέφευγαν προς αυτούς από την Σάμον παρείχαν άσυλον. Ένεκα τούτου, οι Αθηναίοι στρατηγοί, αφού συνεκέντρωσαν συμμαχικόν στρατόν, έπλευσαν εναντίον της Αντάνδρου, όπου συνήψαν μάχην προς τους εξ αυτής εξελθόντας εναντίον των, τους ενίκησαν και ανέκτησαν την πόλιν.

Ο Λάμαχος εις τον Εύξεινον Πόντον

Και ολίγον ύστερον ο Λάμαχος, ο οποίος είχεν εισπλεύσει εις τον Εύξεινον Πόντον, και είχεν αγκυροβολήσει εις τον ποταμόν Κάλητα της περιφερείας της Ηρακλείας, έχασε τα πλοία του, τα οποία κατεποντίσθησαν από τα νερά που κατέβησαν αιφνιδίως από τα όρη και μετέβαλαν τον ποταμόν εις ορμητικόν χείμαρρον. Ο ίδιος όμως, επί κεφαλής του στρατού του, διέσχισε πεζή το έδαφος των Βιθυνών Θρακών, οι οποίοι κατοικούν πέραν των Στενών, εις την Μικράν Ασίαν, και έφθασεν εις την Χαλκηδόνα, αποικίαν των Μεγαρέων, κειμένην εις την είσοδον του Ευξείνου Πόντου.

Οι Αθηναίοι σχεδιάζουν να προσβάλουν την Βοιωτίαν

76. Κατά το ίδιον θέρος, ευθύς μετά την αναχώρησίν του από την Μεγαρίδα, ο στρατηγός των Αθηναίων Δημοσθένης, επί κεφαλής μοίρας στόλου σαράντα πλοίων, έφθασεν εις την Ναύπακτον. Διότι μία μερίς, η οποία ήθελεν εις τας διαφόρους πόλεις της Βοιωτίας να μεταβάλη το πολίτευμά των εις δημοκρατίαν, κατά το Αθηναϊκόν πρότυπον, ήλθε προς τον σκοπόν αυτόν εις μυστικάς συνεννοήσεις προς αυτόν και τον Ιπποκράτη, και κατέστρωσαν, κατ' εισήγησιν κυρίως του Πτοιοδώρου, Θηβαίου εξορίστου, το επόμενον σχέδιον ενεργείας. Μερικοί από τους συνωμότας ανέλαβαν να παραδώσουν τας Σίφας, πόλιν παραθαλασσίαν της περιφερείας των Θεσπιών, εντός του Κρισαϊκού κόλπου. Άλλοι πάλιν από τον Ορχομενόν, ο οποίος άλλοτε ωνομάζετο Μινύειος και τώρα Βοιωτικός, ανέλαβαν να παραδώσουν την Χαιρώνειαν, πόλιν υποτελή του Ορχομενού, και οι Ορχομένιοι εξόριστοι ήσαν οι κυριώτεροι εργάται του σχεδίου αυτού, και εστρατολόγησαν μισθοφόρους από την Πελοπόννησον. Η Χαιρώνεια κείται εις το άκρον της Βοιωτίας, πλησίον εις την Φανοτίδα της Φωκίδος, και μερικοί Φωκείς ήσαν επίσης μεμυημένοι. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, ανέλαβαν να καταλάβουν το Δήλιον, ναόν του Απόλλωνος, κείμενον εις την περιφέρειαν της Τανάγρας, απέναντι της Ευβοίας. Έμειναν επίσης σύμφωνοι ότι όλα

αυτά θα εγίνοντο εις ωρισμένην ημέραν, δια ν' απασχοληθούν με την καταστολήν των ταραχών των ιδιαιτέρων των πόλεων οι Βοιωτοί και μη σπεύσουν αθρόοι προς υπεράσπισιν του Δηλίου. Εάν η επιχείρησις επετύγχανε και το Δήλιον ωχυρώνετο, ήλπιζαν ότι, και αν ακόμη δεν επήρχετο αμέσως μεταβολή εις τα πολιτεύματα των διαφόρων Βοιωτικών πόλεων, εφόσον θα κατείχοντο τα τρία αυτά σημεία, από τα οποία θα διενηργούντο ληστρικαί επιδρομαί εις την ύπαιθρον χώραν, και όπου οι δημοκρατικοί των διαφόρων πόλεων θα ημπορούσαν να ευρίσκουν πρόχειρον καταφύγιον, η κατάστασις δεν ημπορούσε να διατηρηθή αμετάβλητος, αλλά με τον καιρόν, εφόσον οι Αθηναίοι, αφ' ενός, θα έρχωνται εις βοήθειαν των επαναστατών, και αι δυνάμεις των ολιγαρχικών, εξ άλλου, θα είναι διαμοιρασμέναι, θα κατορθώσουν ευκόλως να διευθετήσουν τα πράγματα, όπως τους συνέφερε.

77. Τοιούτον ήτο το σχέδιον, του οποίου ητοιμάζετο η εκτέλεσις. Ο Ιπποκράτης, επί κεφαλής στρατιωτικής δυνάμεως, ήτο έτοιμος να προελάση από τας Αθήνας εναντίον της Βοιωτίας, κατά την κατάλληλον ώραν. Αλλ' είχε στείλει προηγουμένως τον Δημοσθένη με την μοίραν των σαράντα πλοίων εις την Ναύπακτον, δια να στρατολογήση από τα πέριξ μέρη στρατόν Ακαρνάνων και άλλων συμμάχων και πλεύση εναντίον των Σιφών, αι οποίαι επρόκειτο να παραδοθούν δια προδοσίας. Αι δύο αυταί επιχειρήσεις έπρεπε να γίνουν συγχρόνως εις ωρισμένην ημέραν. Ο Δημοσθένης, κατά την άφιξίν του εις Ναύπακτον, εύρεν ότι η ομοσπονδία των Ακαρνάνων είχεν ήδη αναγκάσει τους Οινιάδας να προσχωρήσουν εις την Αθηναϊκήν συμμαχίαν. Και ο ίδιος, αφού εστρατολόγησεν όλους τους συμμάχους των μερών εκείνων, εβάδισε πρώτον εναντίον του Σαλυνθίου και των Αγραίων, και αφού επέτυχε την προσάρτησίν των, συνεπλήρωσε τας ετοιμασίας του, δια να ευρεθή την προσδιωρισμένην ημέραν εμπρός από τας Σίφας.

Εκστρατεία του Βρασίδα εις την Χαλκιδικήν

78. Κατά την ιδίαν εποχήν του θέρους, ο Βρασίδας, επί κεφαλής χιλίων επτακοσίων οπλιτών, ευρίσκετο καθ' οδόν, διευθυνόμενος εις την Χαλκιδικήν. Όταν έφθασεν εις την Ηράκλειαν της Τραχίνος, έστειλεν αγγελιαφόρον εις την Φάρσαλον, δια να ζητήση από τους εκεί φίλους του να τον συνοδεύσουν, αυτόν και τον στρατόν του, δια να περάσουν την Θεσσαλίαν. Συνεπεία της προσκλήσως αυτής, ήλθαν προς συνάντησίν του εις Μελίτειαν της Φθιωτικής Αχαΐας ο Πάναιρος, ο Δώρος, ο Ιππολοχίδης, ο Τορύλαος και ο Στρόφακος, ο οποίος ήτο πρόξενος των Χαλκιδέων, και τότε μόνον υπό την συνοδείαν των συνέχισε την πορείαν του. Μεταξύ των άλλων Θεσσαλών, που τον συνώδευαν, ήτο και ο εκ Λαρίσσης Νικονίδας, φίλος του Περδίκκα. Σημειωτέον, ότι εις κάθε περίστασιν ήτο πολύ δύσκολον να διασχίση κανείς την Θεσσαλίαν χωρίς συνοδείαν, και προ πάντων ένοπλος. Άλλωστε, από όλους ομοίως τους Έλληνας, εθεωρείτο ύποπτον το να περνά κανείς από το έδαφος άλλων χωρίς την άδειάν των. Εκτός τούτου, ο Θεσσαλικός λαός ήτο ανέκαθεν ευνοϊκώς διατεθειμένος προς τους Αθηναίους. Και δια τούτο, εάν η Θεσσαλία δεν εκυβερνάτο, κατά την εντόπιον παράδοσιν, από ολίγους δεσπότας, αλλά με πολίτευμα δημοκρατικόν, ποτέ δεν θα κατώρθωνε να προχωρήση ο Βρασίδας, αφού και τώρα, όταν μερικοί αντιθέτων πολιτικών φρονημάτων από τους συνοδούς του τον συνήντησαν, κατά την διάρκειαν της πορείας του, πλησίον του ποταμού Ενιπέως, εζήτησαν να τον εμποδίσουν λέγοντες ότι παρανόμει επιχειρών να διέλθη χωρίς την άδειαν ολοκλήρου του Θεσσαλικού λαού. Οι συνοδεύοντες τον Βρασίδαν τους καθησύχασαν, λέγοντες ότι δεν θα τον συνοδεύσουν περαιτέρω εναντίον της γνώμης των, και ότι αφού ήλθε χωρίς να τον περιμένουν, τον συνώδευαν, προς εκπλήρωσιν απλώς καθήκοντος φιλοξενίας. Και ο ίδιος άλλωστε ο Βρασίδας είπεν ότι διήρχετο από εκεί ως φίλος της Θεσσαλίας και των Θεσσαλών, ότι

διεξήγε πόλεμον εναντίον των Αθηναίων, οι οποίοι ήσαν εχθροί του, και όχι εναντίον των, και ότι δεν εγνώριζε να υπήρχε μεταξύ Θεσσαλών και Λακεδαιμονίων έχθρα, η οποία να τους εμποδίζη να περνούν οι μεν από το έδαφος των δε. Εν τούτοις, προσέθεσε, δεν θα επροχώρει επί του παρόντος εναντίον της γνώμης των, αφού και εάν ήθελε δεν είχε την δύναμιν, ήλπιζεν όμως ότι δεν θα τον εμποδίσουν. Εκείνοι, αφού ήκουσαν αυτά, απήλθαν. Ο Βρασίδας, εν τούτοις, συμμορφούμενος με τας συστάσεις των συνοδών του, επροχώρηρε με βήμα ταχύ, χωρίς να σταματήση ούτε στιγμήν, από φόβον μήπως συγκεντρωθή μεγαλυτέρα δύναμις και τον εμποδίση. Την ιδίαν ημέραν που εξεκίνησεν από την Μελίτειαν, διήνυσεν ολόκληρον την απόστασιν μέχρι της Φαρσάλου, όπου εστρατοπέδευσε πλησίον του ποταμού Απιδανού. Απ’ εκεί επροχώρησε προς το Φάκιον και εκείθεν προς την Περραιβίαν, όπου οι συνοδεύσαντες αυτόν Θεσσαλοί τον απεχαιρέτησαν πλέον, και οι Περραιβοί, οι οποίοι είναι υπήκοοι των Θεσσαλών, τον συνώδευσαν ασφαλώς μέχρι του Δίου, πόλεως της επικρατείας του Περδίκκα, κειμένης εις τους πρόποδας του Μακεδονικού Ολύμπου, προς το μέρος της Θεσσαλίας.

79. Τοιουτοτρόπως, ο Βρασίδας επρόφθασε να διατρέξη την Θεσσαλίαν, πριν κανείς ετοιμασθή δια να τον εμποδίση, και έφθασε προς τον Περδίκκαν και μέχρι της Χαλκιδικής. Την εκστρατείαν αυτήν του Πελοποννησιακού στρατού είχαν προκαλέσει εκ φόβου, μετά τας τελευταίας επιτυχίας των Αθηναίων ο Περδίκκας και όσαι από τας πόλεις της Χαλκιδικής είχαν αποστατήσει από τους Αθηναίους. Οι τελευταίοι, διότι επερίμεναν ότι οι Αθηναίοι θα επιτεθούν εναντίον των πρώτοι (άλλωστε και αι γειτονικαί των ακόμη πόλεις, όσαι δεν είχαν αποστατήσει, είχαν συμπράξει κρυφίως εις την πρόκλησιν της εκστρατείας). Ο Περδίκκας, εξ άλλου, διότι, χωρίς να είναι εχθρός εις το φανερόν, εφοβείτο όμως και αυτός, ένεκα των παλαιών διαφορών του με τους Αθηναίους, και διότι προ πάντων ήθελε να υποτάξη τον Αρράβαιον, βασιλέα των Λυγκηστών. Η κακή, άλλωστε, τότε κατάστασις των πραγμάτων των Λακεδαιμονίων υπήρξε δι’ αυτούς καλή ευκαιρία δια να επιτύχουν ευκολώτερα την αποστολήν του Πελοποννησιακού στρατού.

80. Διότι, τώρα που οι Αθηναίοι ελυμαίνοντο την Πελοπόννησον, και προ πάντων το Λακωνικόν έδαφος, οι Λακεδαιμόνιοι ενόμιζαν ότι το καλύτερον μέσον αντιπερισπασμού θα ήτο η χρησις αντιποίνων, δια της αποστολής στρατού προς τους δυσηρεστημένους συμμάχους των, οι οποίοι άλλωστε ανελάμβαναν την διατροφήν του και επεκαλούντο την βοήθειάν των δια ν’ αποστατήσουν. Ήθελαν συγχρόνως να χρησιμοποιήσουν την αποστολήν αυτήν ως πρόφασιν δια ν’ απομακρύνουν μέρος των Ειλώτων, καθόσον εφοβούντο μήπως επωφεληθούν της ευκαιρίας που τους παρείχεν η κατοχή της Πύλου δια να επαναστατήσουν. Διότι κυριωτάτη ανέκαθεν μέρυμνα των Λακεδαιμονίων, εις τας σχέσεις των προς τους Είλωτας, ήτο η αποσόβησις κινδύνων που εφοβουντο από αυτούς. Μίαν φοράν, μάλιστα, φοβούμενοι τον μεγάλον αριθμόν της νεολαίας των, κατέφυγαν και εις το εξής μέτρον. Επροκήρυξαν ότι όσοι από τους Είλωτας φρονούν ότι έχουν προσφέρει μεγαλυτέρας υπηρεσίας εις τους Λακεδαιμονίους δια της ανδρείας των κατά τον πόλεμον έπρεπε να δηλωθούν, διότι πρόκειται να τους απελευθερώσουν. Σκοπός όμως της προκηρήξεως ήτο να τους δοκιμάσουν, διότι όσοι εφρόνουν ότι είχαν την αξίωσιν ν’ απελευθερωθούν πρώτοι, θα ήσαν και οι πρώτοι, οι οποίοι, λόγω του γενναίου φρονήματός των, θα εξηγείροντο εναντίον των. Και εξέλεξαν δύο περίπου χιλιάδας από αυτούς, οι οποίοι εστολίσθησαν με στεφάνους και περιήλθαν τους ναούς ως απελευθερωθέντες, αλλ’ ολίγον βραδύτερον τους εξηφάνισαν, χωρίς κανείς να μάθη πώς καθείς απ’ αυτούς εξωλοθρεύθη. Επίσης, τώρα έσπευσαν ν’ αποστείλουν επτακοσίους Είλωτας οπλίτας υπό τον Βρασίδαν, ο οποίος το υπόλοιπον του στρατού του

εστρατολόγησεν από Πελοποννησίους εθελοντάς, ελκύσας αυτούς δια του μισθού.

81. Η αποστολή, άλλωστε, του Βρασίδα ως αρχηγού της εκστρατείας ωφείλετο, αφ' ενός μεν εις το ότι ο ίδιος το επεδίωξε με πολύ ζήλον, εξ άλλου, δ' εις το ότι και οι Χαλκιδείς το επεθύμουν ζωηρώς, διότι εις την Σπάρτην εθεωρείτο ως άνθρωπος με απεριόριστον δραστηριότητα. Και κατά την εκστρατείαν άλλωστε αυτήν απεδείχθη ανεκτίμητος δια τους Λακεδαιμονίους. Διότι, επειδή εξ αρχής εδείχθη δίκαιος και μετριοπαθείς εις τας σχέσεις του προς τας διαφόρους πόλεις, πολλάς από αυτάς έπεισε ν' αποστατήσουν, ενώ άλλοι παρεδόθησαν εις αυτόν δια προδοσίας των κατοίκων των, εις τρόπον ώστε οι Λακεδαιμόνιοι όχι μόνον επέτυχαν ανακούφισιν των ταλαιπωριών του πολέμου δια της μεταφοράς των επιχειρήσεων εκτός της Πελοποννήσου, αλλά και συγχρόνως, εάν ήθελαν να συνάψουν ειρήνην, όπως και πραγματικώς έγινε, είχαν εις χείρας των μέρη δια να τα ανταλλάξουν απέναντι των μερών, τα οποία ήθελαν ν' ανακτήσουν. Και κατά τον μεταγενέστερον ακόμη πόλεμον, ύστερον από την καταστροφήν της Σικελίας, η επιδειχθείσα εις την Χαλκιδικήν ευγένεια αισθημάτων και σύνεσις του Βρασίδα, τας οποίας άλλοι εγνώρισαν εκ πείρας και άλλοι επίστευαν εξ ακοής, συνετέλεσαν κυρίως, ώστε οι σύμμαχοι των Αθηναίων να προσελκυσθούν προς τους Λακεδαιμονίους. Διότι υπήρξεν ο πρώτος Σπαρτιάτης ο οποίος εις εκστρατείαν του εξωτερικού εδείχθη υπό πάσαν έποψιν τέλειος, και άφισεν εις το πνεύμα όλων την εδραίαν πεποίθησιν ότι και οι άλλοι Σπαρτιάται είναι, όμοιοι με αυτόν.

82. Όταν λοιπόν έμαθαν οι Αθηναίοι ότι ο Βρασίδας έφθασεν εις την Χαλκιδικήν, όπως ανέφερα ήδη, και επίστευσαν ότι ο Περδίκκας είχεν υποκινήσει την εκστρατείαν αυτήν, εκήρυξαν τον πόλεμον κατά του τελευταίου και υπέβαλαν τους εκεί συμμάχους των εις αυστηροτάτην επιτήρησιν.

83. Ο Περδίκκας τεθείς επί κεφαλής του στρατού του Βρασίδα και των ιδικών του στρατιωτικών δυνάμεων, εξεστράτευσεν ευθύς εναντίον του Αρραβαίου, υιού του Βρομερού, βασιλέως των Λυγκηστών Μακεδόνων, ομόρων της επικρατείας του, διότι, ένεκα των μεταξύ των διενέξεων, ήθελε να τον υποτάξη. Αλλ' όταν έφθασαν εις την είσοδον της Λύγκου, ο Βρασίδας είπεν ότι πριν αρχίσουν αι εχθροπραξίαι ήθελε να συναντήση προηγουμένως τον Αρράβαιον και δοκιμάση να τον πείση, ει δυνατόν, να γίνη σύμμαχος των Λακεδαιμονίων. Άλλωστε, και ο Αρράβαιος επεζήτει συνεννόησιν και εδήλου ότι ήτο έτοιμος να υποβληθή εις την διαιτησίαν του Βρασίδα. Και οι πρέσβεις των Χαλκιδέων, οι οποίοι, ηκολούθουν την εκστρατείαν, τον συνεβούλευαν επιμόνως να μην απαλλάξη τον Περδίκκαν από τας δυσκολίας του, δια να τον έχουν πλέον πρόθυμον και εις τα ζητήματα που αμέσως τους ενδιέφεραν. Εκτός τούτου, οι πρέσβεις, που είχε στείλει ο Περδίκκας εις την Λακεδαίμονα, είχαν είπει κάτι τοιούτον, ότι δηλαδή θα έκαμνε συμμάχους των Λακεδαιμονίων πολλάς από τας γειτονικάς του πόλεις, και βασιζόμενος εις τούτο, ο Βρασίδας εθεώρει ότι ήτο ορθότερον να ρυθμίση το ζήτημα του Αρραβαίου από κοινού με τον Περδίκκαν. Αλλ' ο Περδίκκας απήντησεν ότι δεν έφερε τον Βρασίδαν ως διαιτητήν των διαφορών του, αλλά μάλλον ως καθαιρέτην των εχθρών του, τους οποίους αυτός θα προσδιώριζε, και ότι επί πλέον, εφόσον αυτός διέτρεφε το ήμισυ του Πελοποννησιακού στρατού, ο Βρασίδας δεν είχε δικαίωμα να συναντηθή με τον Αρράβαιοιν, δια να έλθη εις διαπραγματεύσεις με αυτόν. Αλλ' ο Βρασίδας, παρά την θέλησιν του Περδίκκα, και κατόπιν φιλονεικίας με αυτόν, συνηντήθη με τον Αρράβαιον, και πεισθείς εις τους λόγους του, απέσυρε τον στρατόν του, χωρίς να εισβάλη εις το έδαφός του. Ο Περδίκκας, επειδή εθεώρησεν εαυτόν θύμα αδικίας, παρείχε του λοιπού, αντί του ημίσεος της διατροφής του στρατού, το τρίτον μόνον.

84. Ευθύς κατόπιν, κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους και ολίγον πριν από την εποχήν του τρυγητού, ο Βρασίδας, έχων υπό τας διαταγάς του και απόσπασμα Χαλκιδέων, εξεστράτευσεν εναντίον της Ακάνθου, αποικίας των Ανδρίων. Επί του ζητήματος, αν έπρεπε να του ανοίξουν τας πύλας της πόλεως, οι Ακάνθιοι διηρέθησαν μεταξύ των, καθόσον εκείνοι οι οποίοι εκ συμφώνου με τους Χαλκιδείς, είχαν προκαλέσει την εκστρατείαν, ευρέθησαν εις αντίθεσιν με την δημοκρατικήν μερίδα. Όταν όμως ο Βρασίδας εζήτησε να γίνη δεκτός μόνος, και να μην αποφασίσουν πριν τον ακούσουν, το πλήθος συνήνεσεν, εκ φόβου μήπως καταστραφή η εσοδεία των σταφυλιών, τα οποία δεν είχαν ακόμη τρυγηθή. Παρουσιάσθη, ως εκ τούτου, ενώπιον του λαού (σημειωτέον ότι, αν και Λακεδαιμόνιος, δεν εστερείτο ευγλωττίας) και ωμίλησεν ως εξής:

Λόγος του Βρασίδα προς τους Ακανθίους

85. «Ακάνθιοι, η αποστολή μου καθώς και του στρατού μου εκ μέρους των Λακεδαιμονίων αποτελεί επαλήθευσιν του σκοπού του πολέμου, τον οποίον ευθύς εξ αρχής διεκηρύξαμεν, ότι, δηλαδή θα πολεμήσωμεν εναντίον των Αθηναίων, δια να ελευθερώσωμεν την Ελλάδα. Και αν εβραδύναμεν να έλθωμεν, τούτο προήλθεν εκ του ότι αι ελπίδες που εστηρίξαμεν εις την πορείαν του πολέμου εκεί κάτω διεψεύσθησαν, διότι είχαμεν ελπίσει ότι μόνοι θα καταβάλωμεν ταχέως τους Αθηναίους, χωρίς να εκθέσωμεν σας εις κίνδυνον. Ας μη μας μεμφθή λοιπόν κανείς δια τούτο, αφού, μόλις αι περιστάσεις το επέτρεψαν ευρισκόμεθα ήδη εδώ, και θα καταβάλωμεν κάθε προσπάθειαν, συνεργαζόμενοι μαζί σας, δια να τους κατανικήσωμεν. Απορώ δε διατί μου κλείετε τας πύλας της πόλεώς σας και διατί την έλευσίν μου θεωρείτε ανεπιθύμητον. Ημείς τουλάχιστον οι Λακεδαιμόνιοι εξετέθημεν εις τόσον σοβαρόν κίνδυνον, διανύσαντες πολλών ημερών δρόμον δια ξένου εδάφους, και είμεθα πρόθυμοι εις κάθε τι, διότι ενομίζομεν ότι ερχόμεθα προς ανθρώπους, οι οποίοι, και πριν ακόμη φθάσωμεν, ήσαν, από διαθέσεως τουλάχιστον, σύμμαχοί μας, και οι οποίοι θα εχαιρέτιζαν με χαράν τον ερχομόν μας. Εάν όμως σεις έχετε άλλο τι κατά νουν, ή εάν προτίθεστε ν' αντιπράξετε εναντίον της ελευθερίας και της ιδικής σας και των άλλων Ελλήνων, το πράγμα θα ήτο τερατώδες. Διότι δεν αρκεί ότι ανθίστασθε σεις, αλλά και προς οιουσδήποτε άλλους στραφώ, θα δείξουν ακόμη ολιγωτέραν διάθεσιν να ταχθούν με το μέρος μου, διότι θα διστάσουν, αφού σεις προς τους οποίους ήλθα κατά πρώτον και οι οποίοι αντιπροσωπεύετε πόλιν ισχυράν και θεωρείσθε άνθρωποι συνετοί, ηρνήθητε να με δεχθήτε. Και θα θεωρηθή ότι ο σκοπός, δια τον οποίον ήλθα, δεν είναι αληθινός, αλλ' ότι η ελευθερία που σας προσφέρω είναι απατηλή, ή ότι ήλθα εδώ, ενώ είμαι ανίκανος και ανίσχυρος να σας υπερασπίσω εναντίον των Αθηναίων, εάν τυχόν εξεστράτευαν εναντίον σας. Και όμως, όταν με τον στρατον αυτόν που έχω σήμερον έσπευσα προς βοήθειαν της Νισαίας, οι Αθηναίοι, μολονότι περισσότεροι, ηρνήθησαν να συνάψουν μάχην, και ούτε είναι πιθανόν ν' αποστείλουν καθ' υμών δια θαλάσσης στρατόν ισόπολον προς εκείνον που είχαν εκεί.

86. «Όσον αφορά εμέ τον ίδιον, ήλθα εδώ, όχι δια να βλάψω, αλλά δια να ελευθερώσω τους Έλληνας, αφού η κυβέρνησις των Λακεδαιμονίων εδεσμεύθη απέναντί μου με τους πλέον επισήμους όρκους, ότι θα σεβασθή πραγματικώς την ανεξαρτησίαν κάθε πόλεως, την οποίαν θα κατώρθωνα να προσεταιρισθώ ως σύμμαχον. Σκοπός μας, άλλωστε, δεν είναι να επιτύχωμεν την συμμαχίαν σας δια της βίας ή της απάτης, αλλά τουναντίον να συναγωνισθώμεν μαζί σας εναντίον του Αθηναϊκού ζυγού που σας πιέζει. Έχω, επομένως, την αξίωσιν, ούτε προσωπικώς να θεωρούμαι ύποπτος, εφόσον σας προσφέρω τας πλέον επισήμους εγγυήσεις, ούτε η στρατιωτική μου δύναμις να θεωρηθή ανεπαρκής, αλλά να ενωθήτε μαζί μου με πλήρη εμπιστοσύνην. Εάν τυχόν πάλιν κανείς από σας έχη

προσωπικούς λόγους να φοβήται άλλους και ενδοιάζει ένεκα τούτου, διότι υποπτεύεται μήπως εγώ παραδώσω την πόλιν εις τα χέρια μιας φατρίας, αυτός προ πάντων ημπορεί να είναι ήσυχος. Διότι δεν ήλθα δια να συνταχθώ με μίαν φατρίαν, ούτε νομίζω ότι θα σας προσφέρω αληθινήν ελευθερίαν εάν, θέτων κατά μέρος τους πατρίους θεσμούς σας, υπεδούλωνα τους δημοκρατικούς εις τους ολιγαρχικούς ή τους ολιγαρχικούς εις τον λαόν. Τοιαύτη ελευθερία θα ήτο χειροτέρα από τον ξενικόν ζυγόν, και το αποτέλεσμά της δι' ημάς τους Λακεδαιμονίους θα ήτο όχι ευγνωμοσύνη δια τας προσπαθείας μας, αλλά μομφή μάλλον, αντί τιμής και δόξης. Το κέρδος μας θα ήτο ότι τας κατηγορίας ακριβώς, επί τη βάσει, των οποίων διεξάγομεν τον πόλεμον εναντίον των Αθηναίων, θα εστρέφαμεν εναντίον μας, υπό περιστάσεις μάλιστα επιβαρυντικωτέρας, καθόσον εκείνοι δεν διεκήρυξαν ότι ακολουθούν μεγαλόφρονα πολιτικήν. Τωόντι, δι' όσους τουλάχιστον απολαμβάνουν την κοινήν εκτίμησιν, είναι περισσότερον αισχρόν να εξυπηρετούν την πλεονεξίαν των με δολιότητα υπό εύσχημον κάλυμμα, παρά με φανεράν βίαν. Διότι η βία στηρίζεται εις το δικαίωμα της δυνάμεως, η οποία είναι δώρον της τύχης, ενώ η δολία πολιτική εις την επιβουλήν μοχθηράς διαθέσεως.

87. «Ενεργούντες κατ' αυτόν τον τρόπον, δεικνύομεν μεγάλην περίσκεψιν δι' ό,τι αφορά τα ζωτικά μας συμφέροντα, και καμμίαν καλυτέραν εξασφάλισιν εκτός από τους όρκους μας δεν ημπορείτε να έχετε, παρά εκείνην που σας παρέχουν άνθρωποι, των οποίων αι πράξεις, εξεταζόμεναι εν σχέσει προς τους λόγους, παρέχουν την αναμφισβήτητον πεποίθησιν ότι ανταποκρίνονται πραγματικώς προς το συμφέρον των, όπως υποστηρίζουν. Αλλ' εάν ισχυρισθήτε ότι δεν είσθε εις θέσιν να δεχθήτε τας προτάσεις μου, και διατυπώσετε την αξίωσιν ότι επειδή είσθε φίλοι μας ημπορείτε να τας αποκρούσετε αζημίως, εάν υποστηρίξετε ότι την ελευθερίαν θεωρείτε επικίνδυνον, και ότι δίκαιον είναι να προσφέρεται εις εκείνους μόνον που είναι εις θέσιν να την δεχθούν, αλλά να μην επιβάλλεται εις κανένα παρά την θέλησίν του, θα επικαλεσθώ τους θεούς και ήρωας της χώρας σας ως μάρτυρας, ότι ενώ ήλθα δια το καλόν σας, αρνείσθε να με εισακούσετε, και θα προσπαθήσω να σας εξαναγκάσω δια της ερημώσεως της χώρας σας. Και νομίζω ότι η ενέργειά μου αυτή δεν θα είναι του λοιπού άδικος, αφού μάλιστα και δύο σπουδαιότατοι λόγοι συνηγορούν οπωσδήποτε δι' αυτήν. Πρώτον, ότι δεν πρέπει να υποφέρουν οι Λακεδαιμόνιοι, ένεκα της φιλίας σας, καθώς θα υποφέρουν, εάν, αρνούμενοι να ενωθήτε με ημάς, εξακολουθήσετε να καταβάλλετε φόρους εις τους Αθηναίους, και δεύτερον, ότι δεν πρέπει να γίνεσθε εμπόδιον εις την απελευθέρωσιν των Ελλήνων. Χωρίς τους λόγους αυτούς, τοιαύτη ενέργειά μας θα ήτο βεβαίως αδικαιολόγητος, και μόνον η εξυπηρέτησις του κοινού καλού γεννά δι' ημάς του Λακεδαιμονίους την υποχρέωσιν να επιβάλλωμεν την ελευθερίαν εις τους αποστέργοντας αυτήν. Ούτε, εξ άλλου, επιδιώκομεν να επιβάλωμεν την ηγεμονίαν μας, αλλ' αγωνιζόμεθα αντιθέτως δια να καταλύσωμεν την ηγεμονίαν άλλων, και θα διεπράτταμεν αδικίαν προς τους πολλούς, εάν, ενώ φέρομεν εις όλους την ανεξαρτησίαν, επιτρέπαμεν εις σας να παρεμβάλετε εμπόδια. Έχοντες υπ' όψιν αυτά που σας είπα, φροντίσατε να λάβετε ορθάς αποφάσεις. Αγωνισθήτε, όχι μόνον δια να δώσετε πρώτοι το σύνθημα της απελευθερώσεως των Ελλήνων και αποταμιεύσετε θησαυρόν αιωνίας δόξης, αλλά και δια να προφυλάξετε τας ιδιωτικάς σας περιουσίας από καταστροφάς και δια να κοσμήσετε την πόλιν σας με το ωραιότερον όνομα.»

Η Άκανθος και τα Στάγειρα αποστατούν από τους Αθηναίους

88. Μετά τους λόγους αυτούς του Βρασίδα, οι Ακάνθιοι, αφού προηγουμένως συνεζήτησαν δια μακρών τα υπέρ και τα κατά, προέβησαν εις μυστικήν ψηφοφορίαν. Η πλειοψηφία, επηρεασθείσα εν μέρει από τους επαγωγούς λόγους του Βρασίδα και εν μέρει από τον

φόβον του τρυγητού, απεφάσισε ν' αποστατήσουν από τους Αθηναίους. Και τότε μόνον εδέχθησαν τον στρατόν του Βρασίδα, αφού εδέσμευσαν τον τελευταίον με τους ίδιους όρκους τους οποίους είχεν ορκισθή η κυβέρνησις των Λακεδαιμονίων, όταν τον απέστειλεν, ότι δηλαδή θα σεβασθή πραγματικώς την ανεξαρτησίαν κάθε πόλεως, την οποίαν θα κατώρθωνε να προσεταιρισθή ως σύμμαχον. Και ολίγον βραδύτερον απεστάτησαν επίσης και τα Στάγειρα, αποικία των Ανδρίων. Αυτά υπήρξαν τα γεγονότα του θέρους τούτου.

89. Ευθύς εις την αρχήν του επομένου χειμώνος επρόκειτο να γίνη παράδοσις των Βοιωτικών πόλεων εις τους στρατηγούς των Αθηναίων Ιπποκράτη και Δημοσθένη. Καθώς είχε συμφωνηθή, ο δεύτερος έπρεπε να ευρεθή εμπρός από τας Σίφας με τον στόλον του, και ο πρώτος να βαδίση εναντίον του Δηλίου. Έγινεν όμως λάθος ως προς την ημέραν που έπρεπε καθείς από τους δύο να εκκινήση. Πρώτος ο Δημοσθένης με τον στόλον του, εις τον οποίον επέβαιναν Ακαρνάνες και πολλοί από τους άλλους συμμάχους των μερών εκείνων, έπλευσεν εις τας Σίφας. Αλλ' η απόπειρα απέτυχε, διότι το σχέδιον επροδόθη από τον Νικόμαχον, Φωκέα από την Φανοτέα, ο οποίος ανήγγειλε το πράγμα εις τους Λακεδαιμονίους, και εκείνοι εις τους Βοιωτούς. Και επειδή ο Ιπποκράτης δεν είχεν εισβάλει ακόμη εις το έδαφός των, και επομένως δεν ημπορούσε να φέρη αντιπερισπασμόν, οι Βοιωτοί έσπευσαν εις βοήθειαν από όλα τα μέρη και επρόλαβαν να καταλάβουν τας Σίφας και την Χερώνειαν. Όταν δε οι συνωμόται είδαν την αποτυχίαν, δεν απεπειράθησαν να κάμουν τίποτε εντός των πόλεων.

Οι Αθηναίοι οχυρώνουν το Δήλιον

90. Ο Ιπποκράτης, εξ άλλου, αφού επιστράτευσε τους Αθηναίους, πολίτας εξ ίσου και μετοίκους, καθώς και τους παρεπιδήμους ξένους, έφθασεν αργά εις το Δήλιον, όταν οι Βοιωτοί είχαν ήδη επιστρέψει από τας Σίφας. Και αφού εστρατοπέδευσε, προέβη εις την οχύρωσιν του Δηλίου κατά τον εξής τρόπον: Οι στρατιώται έσκαψαν τάφρον γύρω από τον ναόν και ολόκληρον τον ιερόν περίβολον. Με τα χώματα δε που έβγαλαν από την τάφρον κατεσκεύασαν προτείχισμα προς υποστήριξιν του οποίου ενέπηξαν πασσάλους καθ' όλον το μήκος. Συγχρόνως εχρησιμοποίησαν εις το πρόχωμα αυτό τα κλήματα των πέριξ του ιερού περιβόλου αμπέλων καθώς και τας πέτρας και τας πλίνθους των πέριξ οικοδομών, τας οποίας κατεδάφιζαν, και μετεχειρίσθησαν εν γένει κάθε μέσον δια να υψώσουν όσον το δυνατόν περισσότερον το οχύρωμα. Κατεσκεύασαν επίσης ξυλίνους πύργους εις τα επίκαιρα σημεία του ιερού περιβόλου, όπου δεν υπήρχαν οικοδομαί (διότι η προϋπάρχουσα στοά είχε καταπέσει). Η εργασία είχεν αρχίσει την τρίτην ημέραν μετά την αναχώρησιν από τας Αθήνας, και, εξηκολούθησεν όλην την τετάρτην και μέχρι του προγεύματος της πέμπτης, οπότε, επειδή το πλείστον του έργου είχεν ήδη συντελεσθή, το κύριον μέρος του στρατού εξεκίνησε δια να επιστρέψη εις τας Αθήνας. Εις απόστασιν δέκα περίπου σταδίων από το Δήλιον, οι οπλίται εστάθμευσαν εις τάξιν μάχης προς ανάπαυσιν, ενώ οι περισσότεροι από τους ψιλούς στρατιώτας συνέχισαν κατ' ευθείαν την πορείαν των. Ο Ιπποκράτης όμως είχε παραμείνει εις το Δήλιον, ασχολούμενος να εγκαταστήση τους φρουρούς εις τας διαφόρους θέσεις των και συμπληρώση προσηκόντως ό,τι υπελείπετο ακόμη δια την οχύρωσιν.

Οι Βοιωτοί συγκεντρώνονται εις Τανάγραν

91. Κατά την διάρκειαν της οχυρώσεως του Δηλίου, οι Βοιωτοί συνεκεντρώνοντο εις την Τανάγραν. Αφού δ' έφθασαν τα αποσπάσματα όλων των πόλεων, έμαθαν ότι οι Αθηναίοι εξεκίνησαν ήδη, επιστρέφοντες εις τα ίδια. Οι άλλοι Βοιωτάρχαι, των οποίων ο ολικός

αριθμός ανέρχεται εις ένδεκα, ήσαν της γνώμης ότι δεν έπρεπε να δώσουν μάχην, διότι ο εχθρός είχεν εξέλθει ήδη από το έδαφος της Βοιωτίας. Και πράγματι οι Αθηναίοι, όταν εστάθμευσαν, ήσαν περίπου εις τα όρια της Ωρωπίας. Αλλ' ο Παγώνδας, υιός του Αιολάδου, ο οποίος αντιπροσώπευε τας Θήβας ως Βοιωτάρχης, μαζί με τον Αριανθίδην, υιόν του Λυσιμαχίδου, και ήσκει τότε την αρχιστρατηγίαν, ήθελε να δοθή η μάχη, διότι έκρινεν ότι συνέφερε ν' αντιμετωπισθή ο κίνδυνός της. Προσεκάλει δια τούτο τους στρατιώτας κατά τμήματα, δια να μην αφίσουν όλοι συγχρόνως τα όπλα των, και με τους επομένους λόγους προσεπάθει να πείση τους Βοιωτούς να βαδίσουν εναντίον των Αθηναίων και τους επιτεθούν.

Ο Βοιωτάρχης Παγώνδας συνιστά να πολεμήσουν κατά των Αθηναίων

92. «Αγαπητοί Βοιωτοί, έπρεπε μήτε να περάση από τον νουν κανενός από ημάς τους αρχηγούς του στρατού η ιδέα ότι δεν είναι ορθόν να επιτεθώμεν εναντίον των Αθηναίων, παρά εάν τους προφθάσωμεν ευρισκομένους ακόμη εις το έδαφος της Βοιωτίας. Διότι εκείνοι, ελθόντες από όμορον χώραν και οικοδομήσαντες οχύρωμα επάνω εις την Βοιωτίαν, σκοπόν έχουν να ερημώσουν το έδαφός μας, και είναι προφανώς εχθροί μας, οπουδήποτε και αν τους φθάσωμεν, και ιδίως εις το έδαφος, από το οποίον προήλασαν, δια να συμπεριφερθούν ως τοιούτοι επί του ιδικού μας. Αλλ' εάν μόλα ταύτα ενόμισε κανείς ασφαλέστερον να μην επιτεθώμεν, πρέπει ν' αλλάξη γνώμην. Διότι οι υπολογίσμοι της συνετής προνοητικότητος δεν αρμόζουν εξ ίσου εις εκείνους που είναι θύματα επιθέσεως άλλων και ζητούν να προστατεύσουν το έδαφός των, όπως αρμόζουν εις όσους, ενώ κατέχουν ανενοχλήτως ό,τι τους ανήκει, επιτίθενται εκουσίως και από πλεονεξίαν εναντίον άλλων. Άλλωστε, πατροπαράδοτος δια σας πολιτική είναι να καταπολεμήτε τον ξένον επιδρομέα, αδιάφορον αν εις το ιδικόν σας ή το ξένον έδαφος, και πολύ περισσότερον επιβάλλεται τούτο απέναντι των Αθηναίων, οι οποίοι επί πλέον συνορεύουν με σας. Διότι τότε μόνον εξασφαλίζει κανείς την ελευθερίαν του απέναντι των γειτόνων, όταν είναι ικανός και έτοιμος ν' αντιμετωπίζη αυτούς. Και εναντίον προ πάντων των ανθρώπων αυτών, οι οποίοι όχι πλέον τους γείτονας, αλλά και εκείνους ακόμη που κατοικούν μακράν, επιζητούν να υποδουλώσουν, είναι ή δεν είναι ανάγκη ν' αγωνισθώμεν μέχρις εσχάτων; Η κατάστασις της απέναντί μας Ευβοίας και των περισσοτέρων άλλων Ελλήνων ας μας χρησιμεύση ως παράδειγμα. Και πρέπει να γνωρίζετε ότι ενώ οι άλλοι πολεμούν εναντίον των γειτόνων των δι' αμφισβητούμενα σύνορα, δι' ημάς, εάν νικηθώμεν, εν και μόνον και αναμφισβήτητον του λοιπού σύνορον θα χαραχθή, περιλαμβάνον ολόκληρον το έδαφός μας, διότι, άμα εισέλθουν εις αυτό οι Αθηναίοι, θα γίνουν δια της βίας κύριοι των κτήσεών μας. Τόσον επικινδυνωτέρα από κάθε άλλην είναι δι' ημάς η γειτνίασίς των. Συνήθως, άλλωστε, όσοι, θρασυνόμενοι από την δύναμίν των, όπως οι Αθηναίοι τώρα, επιτίθενται εναντίον άλλων, βαδίζουν με μεγαλυτέραν εμπιστοσύνην εναντίον εκείνων, οι οποίοι αδρανούν και υπερασπίζουν εαυτούς μόνον εντός του ιδικού των εδάφους, ενώ αντιτάσσονται με ολιγωτέραν προθυμίαν εναντίον εκείνων, οι οποίοι εξέρχονται από τα όρια της χώρας των, δια να τους αντιμετωπίσουν, και οι οποίοι, παρουσιαζομένης ευκαιρίας, αρχίζουν αυτοί πρώτοι τας εχθροπραξίας. Του πράγματος αυτού ελάβαμεν πείραν από τους ιδίους τους Αθηναίους, διότι, όταν, συνεπεία των εμφυλίων μας σπαραγμών, κατέλαβαν την χώραν μας, και τους ενικήσαμεν εις την μάχην της Κορωνείας, εξησφαλίσαμεν εις την Βοιωτίαν πλήρη ασφάλειαν μέχρι της σήμερον. Αυτά ενθυμούμενοι, καθήκον έχομεν, οι πρεσβύτεροι να μη φανούν κατώτεροι των τότε ανδραγαθημάτων των, και οι νεώτεροι, ως υιοί πατέρων, οι οποίοι έδειξαν τότε διαγωγήν άψογον, να προσπαθήσουν να μην αμαυρώσουν τας πατροπαραδότους αρετάς.

Εμπιστευόμενοι δε εις την βοήθειαν του θεού, του οποίου τον ναόν, παρά τα κρατούντα μεταξύ Ελλήνων, ωχύρωσαν και κατέχουν, και εις τας θυσίας που προσεφέραμεν εις τους θεούς και αι οποίαι υπήρξαν ευοίωνοι, καθήκον έχομεν να προελάσωμεν δια να επιτεθώμεν εναντίον των και τους δείξωμεν ότι αν θέλουν να επιτύχουν ό,τι εποφθαλμιούν, οφείλουν να επιτίθενται εναντίον εκείνων, που δεν έχουν διάθεσιν ν' αμυνθούν, αλλ' ότι άνδρες, οι οποίοι, εμπνεόμενοι από ευγενές πνεύμα, εθεώρησαν πάντοτε καθήκον των ν' αγωνίζωνται υπέρ της ελευθερίας της ιδικής των χώρας και να μην υποδουλώνουν την χώραν των άλλων αδίκως, δεν θα τους επιτρέψουν να φύγουν χωρίς να πολεμήσουν.»

Οι αντίπαλοι στρατοί Αθηνών και Βοιωτίας παρατάσσονται προς μάχην

93. Με τους προτρεπτικούς αυτούς λόγους έπεισεν ο Παγώνδας τους Βοιωτούς να βαδίσουν εναντίον των Αθηναίων. Και αφού έδωκεν εσπευσμένως την διαταγήν της προελάσεως, καθόσον και η ημέρα ήτο ήδη προχωρημένη, εξεκίνησε επί κεφαλής του στρατού. Και όταν επλησίασε τον στρατόν των Αθηναίων, κατέλαβε θέσιν, από την οποίαν τα δύο στρατεύματα ένεκα παρεμπίπτοντος λόφου, δεν ημπορούσαν να βλέπουν το εν τω άλλο, και εκεί παρέταξε τον στρατόν και ητοιμάζετο δια να δώση μάχην. Ο Ιπποκράτης, ο οποίος ευρίσκετο ακόμη εις το Δήλιον, ευθύς ως έμαθε την προέλασιν των Βοιωτών, έστειλεν εις τον στρατόν διαταγάς να λάβη τάξιν μάχης, και ο ίδιος έφθασε μετ' ολίγον, αφού αφήκεν εις το Δήλιον τριακοσίους περίπου ιππείς, δια να το φρουρούν εναντίον ενδεχομένης επιθέσεως, και συγχρόνως καραδοκούν κατάλληλον ευκαιρίαν δια να πέσουν, διαρκούσης της μάχης, επάνω εις τα νώτα του εχθρού. Αλλ' οι Βοιωτοί αντέταξαν χωριστόν απόσπασμα προς άμυναν εναντίον των ιππέων του Δηλίου, και όταν τα πάντα ήσαν έτοιμα, ανέβησαν εις την κορυφογραμμήν του λόφου, από την οποίαν ήσαν ορατοί, και εκεί ανέμεναν εις τάξιν μάχης. Η όλη δύναμίς των ανήρχετο εις επτά χιλιάδας περίπου οπλίτας, δέκα και πλέον χιλιάδας ψιλούς, χιλίους ιππείς και πεντακοσίους πελταστάς. Το δεξιόν κέρας κατείχαν οι Θηβαίοι με εκείνους από τους Βοιωτούς, όσοι ήσαν υποτελείς των. Εις το κέντρον ήσαν οι Αλιάρτιοι, οι Κορωναίοι, οι Κωπαιείς και οι άλλοι, όσοι κατοικούν γύρω από την Κωπαΐδα λίμνην. Το αριστερόν κατείχαν οι Θεσπιείς, οι Ταναγραίοι και οι Ορχομένιοι. Πλησίον εις τα δύο κέρατα ετοποθετήθησαν οι ψιλοί και οι ιππείς. Οι Θηβαίοι ετάχθησαν εις φάλαγγα βάθους είκοσι πέντε οπλιτών. Ο σχηματισμός των άλλων εποίκιλλε. Τοιαύτη ήτο η στρατιωτική δύναμις των Βοιωτών, και τοιαύτη η προς μάχην παράταξίς της.

94. Οι Αθηναίοι οπλίται, ισάριθμοι προς τους εχθρούς των, ετάχθησαν όλοι εις φάλαγγα βάθους οκτώ ανδρών, και οι ιππείς εις τα δύο κέρατα. Τακτικοί ψιλοί στρατιώται δεν παρίσταντο, ούτε είχε ποτέ οργανώσει η πόλις τοιούτους. Όσοι εν τούτοις, ψιλοί έλαβαν μέρος εις την εισβολήν, ήσαν πολλαπλάσιοι από τους του εχθρού. Αλλ' ένεκα της γενικής επιστρατεύσεως αστών και ξένων, οι περισσότεροι ήσαν άοπλοι, και επειδή είχαν ήδη ξεκινήσει, επιστρέφοντες εις τας Αθήνας, ολίγοι μόνον έλαβαν μέρος εις την μάχην. Αφού δε οι δύο στρατοί ήσαν παρατεταγμένοι και επέκειτο η σύγκρουσις, ο στρατηγός Ιπποκράτης, διερχόμενος το μέτωπον της παρατάξεως των Αθηναίων εξήπτε το θάρρος των στρατιωτών με τους επομένους λόγους:

Ο Αθηναίος στρατηγός Ιπποκράτης ομιλεί προς τους στρατιώτας

95. «Συμπολίται, η παραίνεσίς μου θα είναι σύντομος, διότι, προκειμένου περί ανδρών γενναίων, ολίγοι λόγοι αρκούν και τους ολίγους αυτούς απευθύνω ως υπόμνησιν μάλλον παρά ως προτροπήν. Κανείς ας μη φαντασθή ότι αναλαμβάνομεν τόσον σοβαρόν κίνδυνον

επάνω εις ξένον έδαφος άνευ λόγου. Διότι εις το εχθρικόν αυτό έδαφος θ' αγωνισθώμεν υπέρ της ιδικής μας χώρας. Και αν νικήσωμεν, κανείς πλέον δεν υπάρχει φόβος ότι οι Πελοποννήσιοι, χωρίς το Βοιωτικόν ιππικόν, θα εισβάλουν του λοιπού εις την χώραν μας, αλλά με μίαν μάχην και την Βοιωτίαν κατακτάτε και την ελευθερίαν της Αττικής εξασφαλίζετε. Βαδίσατε λοιπόν εναντίον των, όπως αρμόζει εις ανθρώπους, οι οποίοι είμεθα όλοι υπερήφανοι, διότι έχομεν πατρίδα, η οποία είναι η πρώτη πόλις της Ελλάδος, και εις τους υιούς πατέρων, οι οποίοι υπό την αρχηγίαν του Μυρωνίδου ενίκησαν αυτούς εδώ εις την μάχην των Οινοφύτων, και έγιναν εις το παρελθόν κύριοι της Βοιωτίας.»

Μάχη μεταξύ Αθηναίων και Βοιωτών. Ήττα των Αθηναίων

96. Την ώραν που ο Ιπποκράτης απηύθυνε τους προτρεπτικούς αυτούς λόγους, και δεν είχεν ακόμη προφθάσει να διέλθη περισσότερον από το ήμισυ μέτωπον του στρατού, οι Βοιωτοί, εις τους οποίους ο Παγωνιάς είχεν απευθύνει και πάλιν βιαστικά μερικούς παραινετικούς λόγους, ψάλλοντες τον παιάνα, προήλασαν κατερχόμενοι από τον λόφον. Και οι Αθηναίοι, εξ άλλου, αντεπεξήλθαν, εις τρόπον ώστε οι δύο στρατοί συνεκρούσθησαν τρέχοντες. Είναι αληθές ότι τα άκρα των στρατών δεν ημπόρεσαν να έλθουν εις χείρας, διότι ημποδίσθησαν από το ίδιον κώλυμα, ογκωθέντας δηλαδή χειμάρρους. Ο λοιπός όμως στρατός είχεν εμπλακή εις τραχύν αγώνα, και οι άνδρες αλληλοεσπρώχνοντο με τας ασπίδας των. Το αριστερόν και το κέντρον της Βοιωτικής παρατάξεως ευρίσκοντο εις υποδεή θέσιν απέναντι των Αθηναίων, οι οποίοι και τους άλλους, που ευρίσκοντο εις το μέρος αυτό, και προ πάντων τους Θεσπιείς, επίεζαν. Διότι οι παρατεταγμένοι εις το πλευρόν των τους εγκατέλειψαν, υποχωρήσαντες, οι δε τελευταίοι εκυκλώθησαν στενώτατα, εις τρόπον ώστε οι φονευθέντες από αυτούς εξωλοθρεύθησαν, αμυνόμενοι λυσσωδώς. Και μερικοί μάλιστα από τους Αθηναίους, ένεκα της συγχύσεως, την οποίαν έφερεν η κύκλωσις, εφονεύθησαν κατά λάθος μεταξύ των. Εις το μέρος λοιπόν τούτο οι Βοιωτοί ενικήθησαν, και κατέφυγαν προς το τμήμα της παρατάξεως, το οποίον εμάχετο ακόμη. Αλλά το δεξιόν, όπου ήσαν οι Θηβαίοι, υπερίσχυσε των Αθηναίων, τους απώθησε και τους κατεδίωκε κατ' αρχάς βήμα προς βήμα. Αλλά την στιγμήν ακριβώς αυτήν, παρουσιάσθησαν αιφνιδίως δύο αποσπάσματα του ιππικού, τα οποία ο Παγώνδας, δια να βοηθήση το αριστερόν του, όταν υπέφερε δεινώς, είχε στείλει από μέρος που δεν τα έβλεπεν ο εχθρός, γύρω από τον λόφον, και το δεξιόν κέρας των Αθηναίων, το οποίον ενίκα, εκλαβόν τα αποσπάσματα αυτά ως νέον στρατόν ερχόμενον εναντίον των, κατελήφθη από πανικόν. Και ούτως, ένεκα δύο αιτιών, αφ' ενός της αιφνιδίας εμφανίσιεως του ιππικού, και εξ άλλου, διότι οι Θηβαίοι κατεδίωκαν βήμα προς βήμα το αριστερόν των Αθηναίων, το οποίον υπεχώρει, και διέσπασαν την παράταξίν του, η φυγή ολοκλήρου του στρατού των Αθηναίων εγενικεύθη. Και άλλοι μεν ώρμησαν εις την θάλασσαν προς την διεύθυνσιν του Δηλίου, άλλοι προς τον Ωρωπόν, άλλοι προς το όρος Πάρνηθα και άλλοι, όπου καθείς ήλπιζε να σωθή. Οι Βοιωτοί, και μάλιστα το ιππικόν των, καθώς και το ιππικόν των Λοκρών, το οποίον έφθασε μόλις ήρχισεν η φυγή, τους κατεδίωκαν και τους εφόνευαν. Το γεγονός, άλλωστε, ότι κατά την διάρκειαν της καταδιώξεως ενύκτωσε, διηυκόλυνε την σωτηρίαν του μεγαλυτέρου μέρους των φευγόντων. Και την επομένην, όσοι κατέφυγαν εις τον Ωρωπόν και το Δήλιον, αφού άφισαν εις το τελευταίον, το οποίον παρά την ήτταν των ευρίσκετο ακόμη υπό την κατοχήν των, φρουράν, μετεφέρθησαν δια θαλάσσης εις τα ίδια.

97. Οι Βοιωτοί, αφού έστησαν τρόπαιον, συνέλεξαν τους νεκρούς των, εσκύλευσαν τους νεκρούς του εχθρού, άφηκαν φρουράν να τους φυλάττη, και απεσύρθησαν εις την Τανάγραν, όπου εσχεδίαζαν επίθεσιν εναντίον του Δηλίου. Κήρυξ των Αθηναίων, μεταβαίνων δια να ζητήση τους νεκρούς, συνήντησε κήρυκα Βοιωτόν, ο οποίος τον

εγύρισεν οπίσω, λέγων ότι τίποτε δεν ημπορεί να επιτύχη, πριν ο ίδιος επιστρέψη (από το Αθηναϊκόν στρατόπεδον, όπου εστέλλετο). Ο Βοιωτός κήρυξ παρουσιάσθη εις τους Αθηναίους και τους ανεκοίνωσεν εκ μέρους των Βοιωτών ότι διέπραξαν έγκλημα, παραβιάσαντες τα κοινώς κρατούντα μεταξύ των Ελλήνων. Διότι, ενώ είναι γενικώς καθιερωμένον, οσάκις εν κράτος εισβάλλει εις το έδαφος άλλου, να σέβεται τους ιερούς χώρους, οι Αθηναίοι, οχυρώσαντες το Δήλιον, το χρησιμοποιούν ως κατοικίαν, και προβαίνουν εντος αυτού εις κάθε τι που εκτελούν οι άνθρωποι εις τόπον μη καθιερωμένον. Και το νερό ακόμη, το οποίον δεν επετρέπετο εις τους Βοιωτούς να εγγίζουν, παρά μόνον δια να το χρησιμοποιούν ως ιερόν ύδωρ δια τας θρησκευτικάς τελετάς, αυτοί, αντλούντες, χρησιμοποιούν δια τας συνήθεις ανάγκας των. Δια τους λόγους αυτούς, οι Βοιωτοί, εξ ονόματός των και εξ ονόματος του θεού, επικαλούμενοι τον Απόλλωνα και τους άλλους εις τον αυτόν ναόν λατρευομένους θεούς, προκαλούν τους Αθηναίους ν’ απέλθουν από τον ναόν, παραλαμβάνοντες ό,τι τους ανήκει.

98. Μετά την σύντομον αυτήν ανακοίνωσιν του κήρυκος, οι Αθηναίοι έστειλαν εις τους Βοιωτούς ιδικόν των κήρυκα, ο οποίος απήντησεν εξ ονόματός των, ότι όσον αφορά τον ναόν, καμμίαν βλάβην ούτε επροξένησαν, ούτε θα προξενήσουν του λοιπού θεληματικώς. Ούτε κατ’ αρχήν, άλλωστε, τον κατέλαβαν με τοιούτον σκοπόν, αλλά δια να τον χρησιμοποιήσουν, εις ανταπόδοσιν των ίσων, εναντίον εκείνων, οι, οποίοι πραγματικώς τους ηδίκουν. Ότι κατά το έθιμον που επικρατεί μεταξύ των Ελλήνων, εις εκείνον, που εξουσιάζει το έδαφος, μεγάλον ή μικρόν περιέρχονται εκάστοτε και οι ναοί, με την υποχρέωσιν να επιμελήται αυτούς, σύμφωνα με τας μέχρι τούδε θρησκευτικάς συνηθείας, και εφόσον τούτο είναι δυνατόν. Οι Βοιωτοί, τωόντι και πολλοί άλλοι, όσοι εξεδίωξαν τους προηγουμένους κατοίκους μιας χώρας και έγιναν δια της βίας κύριοι αυτής, κατέλαβαν κατ’ αρχάς ξένους ναούς, τους οποίους όμως εξουσιάζουν σήμερον ως ιδικούς των. Και οι ίδιοι επομένως οι Αθηναίοι, εάν είχαν κατορθώσει να καταλάβουν μεγαλύτερον μέρος Βοιωτικού εδάφους, θα το εκράτουν. Αλλά και τώρα το μέρος που κατέλαβαν θεωρούν ιδικόν των, και θα κάμουν ό,τι ημπορούν δια να μη το αφίσουν. Όσον αφορά την καταχρηστικήν χρησιμοποίησιν του νερού, δεν ημπορούσαν να πράξουν άλλως. Η χρησιμοποίησίς του είναι ανάγκη, εις την οποίαν όμως δεν περιήλθαν εκουσίως και από αλαζονείαν, αλλά δια ν’ αμυνθούν εναντίον εκείνων που πρώτοι επέδραμαν το έδαφος της Αττικής. Ότι, άλλωστε, κάθε τι που γίνεται υπό την πίεσιν του πολέμου η άλλης ανάγκης, είναι φυσικόν να κρίνεται επιεικώς και από τον ίδιον τον θεόν, αφού οι βωμοί είναι καταφύγιον δια τα ακούσια εγκλήματα. Ότι και τον όρον «παρανομία» μεταχειριζόμεθα δι’ εκείνους, που διαπράττουν κακόν άνευ ανάγκης, όχι δι’ εκείνους, οι οποίοι υπό την πίεσιν των περιστάσεων αποτολμούν να κάμουν κάτι. Ότι οι Βοιωτοί, με το να έχουν την αξίωσιν να μην αποδώσουν τους νεκρούς, παρά μόνον ως αντάλλαγμα ιερών τόπων, ασεβούν πολύ περισσότερον από αυτούς, οι οποίοι αρνούνται ν’ ανακτήσουν ό,τι δικαιωματικώς τους ανήκει, δίδοντες εις αντάλλαγμα τοιούτους τόπους. Και ότι τέλος εζήτουν από τους Βοιωτούς να τους δηλώσουν απεριφράστως ότι ημπορούν να πάρουν τους νεκρούς των, και όχι υπό τον όρον της εκκενώσεως του Βοιωτικού εδάφους (αφού, άλλωστε, δεν ευρίσκοντο πλέον εις Βοιωτικόν έδαφος, αλλ’ εις το έδαφος, το οποίον κατέκτησαν με το ξίφος των), αλλά υπό τον όρον να ζητήσουν προς τούτο την ανέκαθεν ειθισμένην βραχείαν ανακωχήν.

99. Οι Βοιωτοί απήντησαν ότι αν οι Αθηναίοι ευρίσκωνται εις Βοιωτικόν έδαφος, οφείλουν να το εκκενώσουν πριν παραλάβουν ό,τι τους ανήκει, εάν όμως εις ιδικόν των, όπως ισχυρίζονται, αυτοί γνωρίζουν τί έχουν να κάμουν. Η απάντησις των Βοιωτών ωφείλετο εις

την γνώμην των, ότι η Ωρωπία, επί της οποίας έτυχε να κείνται οι νεκροί (καθόσον η μάχη είχε γίνει εις τα σύνορα), ανήκεν εις την κυριαρχίαν των Αθηναίων, ότι όμως οι Αθηναίοι δεν ημπορούσαν να παραλάβουν τους νεκρούς εναντίον της ιδικής των θελήσεως, ούτε πάλιν ήσαν διατεθειμένοι να συνάψουν ανακωχήν, προκειμένου περί εδάφους, το οποίον ανήκεν εις τους Αθηναίους, όπως έλεγαν οι τελευταίοι. Εθεώρουν, εξ άλλου, ως ευπρόσωπον την απάντησίν των, ότι οι Αθηναίοι, μόνον εάν εκκενώσουν το Βοιωτικόν έδαφος, ημπορούν να παραλάβουν και ό,τι τους ανήκει. Μετά την απάντησιν των Βοιωτών, ο κήρυξ των Αθηναίων απήλθεν άπρακτος.

100. Ευθύς κατόπιν, οι Βοιωτοί προσεκάλεσαν από τον Μαλιακόν κόλπον ακοντιστάς και σφενδονιστάς. Ήλθαν επίσης μετά την μάχην εις βοήθειάν των δύο χιλιάδες Κορινθίων οπλιτών, και η Πελοποννησιακή φρουρά, η οποία είχεν εκκενώσει την Νίσαιαν, και συγχρόνως μερικοί Μεγαρείς. Με τον στρατόν των, ενισχυμένον κατ' αυτόν τον τρόπον, εβάδισαν εναντίον του Δηλίου, του οποίου προσέβαλαν το οχύρωμα, και κατόπιν άλλων μέσων επιθέσεως, τα οποία εδοκίμασαν, έφεραν πλησίον του τείχους και κάποιαν μηχανήν, με την οποίαν κατώρθωσαν πράγματι και να το κυριεύσουν. Δια να κατασκευάσουν την μηχανήν αυτήν, έσχισαν με το πριόνι μεγάλην δοκόν κατά μήκος, και, αφού εκοίλαναν απ' άκρου εις άκρον τα δύο μέρη της, συνήρμοσαν αυτά πάλιν με μεγάλην ακρίβειαν ως αυλόν. Εις την μίαν άκραν εκρέμασαν με αλυσίδας λέβητα, εντός του οποίου διηυθύνετο το σιδηρούν κωνοειδές άκρον ενός μεγάλου φυσερού που κατέβαινεν επίσης από το ίδιον άκρον της δοκού, της οποίας το ξύλον ητο ωσαύτως επενδυμένον με σίδηρον εις μεγάλην έκτασιν. Την μηχανήν αυτήν, τοποθετημένην επάνω εις άμαξας, έφεραν από μακρυνήν απόστασιν εις διάφορα σημεία του οχυρώματος, όπου δια την κατασκευήν του είχαν χρησιμοποιήση προ πάντων ξύλα και κλήματα αμπέλου, και οσάκις έφθανε πλησίον, ετοποθέτουν μεγάλα φυσερά εις το προς το μέρος των άλλο άκρον της δοκού και εφυσούσαν. Το φύσημα, διερχόμενον από τον καλώς κλεισμένον αυλόν, έφθανεν εις τον λέβητα, γεμάτον από αναμμένα κάρβουνα και θείον και πίσσαν και ανέδιδε φλόγα μεγάλην, η οποία μετέδιδε το πυρ εις διάφορα σημεία του οχυρώματος, εις τρόπον ώστε κανείς δεν ημπορούσε πλέον να μείνη επάνω εις αυτό, αλλά το εγκατέλειψαν όλοι και ετράπησαν εις φυγήν, και τοιουτοτρόπως το οχύρωμα εκιριεύθη. Από τους άνδρας της φρουράς μερικοί εφονεύθησαν και διακόσιοι ηχμαλωτίσθησαν. Οι λοιποί, οι και περισσότεροι, εισήλθαν εις τα πλοία και μετεφέρθησαν εις τα ίδια.

101. Το Δήλιον ανακατελήφθη την δεκάτην εβδόμην ημέραν μετά την μάχην. Όταν ο κήρυξ, τον οποίον είχαν στείλει οι Αθηναίοι, ήλθε μετ' ολίγον πάλιν δια να ζητήση τους νεκρούς, χωρίς να γνωρίζη την ανακατάληψιν, οι Βοιωτοί, αντί να επαναλάβουν την προηγουμένην απάντησιν, επέτρεψαν την παραλαβήν των. Αι απώλειαι των Βοιωτών κατά την μάχην ήσαν νεκροί σχεδόν πεντακόσιοι και των Αθηναίων όχι ακριβώς χίλιοι, μεταξύ των οποίων και ο στρατηγός Ιπποκράτης, ως και μεγάλος αριθμός ψιλών στρατιωτών και σκευοφόρων. Ολίγον μετά την μάχην αυτήν, ο Δημοσθένης, ο οποίος είχε πλεύσει, ως ελέχθη ήδη, δια να καταλάβη τας Σίφας, αλλ' απέτυχεν, ενήργησε δια του στόλου απόβασιν εις την Σικυωνίαν, επί κεφαλής τετρακοσίων Αθηναίων οπλιτών και στρατού αποτελουμένου από Ακαρνάνας και Αγραίους. Αλλά πριν καταπλεύσουν όλα τα πλοία, οι Σικυώνιοι έσπευσαν προς άμυναν, νίκησαν όσους είχαν ήδη αποβιβασθή και τους κατεδίωξαν μέχρι των πλοίων, φονεύσαντες εν μέρος και αιχμαλωτίσαντες τους άλλους. Ακολούθως έστησαν τρόπαιον και παρεχώρησαν βραχείαν ανακωχήν, προς παραλαβήν των νεκρών του εχθρού. Συγχρόνως περίπου με τα γεγονότα του Δηλίου, ο Σιτάλκης,ο βασιλεύς των Οδρυσών, εκστρατεύσας κατά των Τριβαλλών, ενικήθη κατά την γενομένην μάχην και απέθανε. Ο

Σεύθης, υιός του Σπαραδόκου, τον διαδέχθη, ως ανεψιός του εις την βασιλείαν και των Οδρυσών και της λοιπής Θράκης επί της οποίας εξετείνετο η αρχή του Σιτάλκους.

Ο Βρασίδας καταλαμβάνει την Αμφίπολιν

102. Κατά την διάρκειαν του ιδίου χειμώνος, ο Βρασίδας, επί κεφαλής του συμμαχικού στρατού της Χαλκιδικής, εξεστράτευσεν εναντίον της Αμφιπόλεως, αποικίας των Αθηναίων κειμένης εις τας όχθας του ποταμού Στρυμόνος. Την θέσιν εις την οποίαν κείται σήμερον η πόλις, επεχείρησε ν' αποικίση προηγουμένως ο Μιλήσιος Αρισταγόρας, όταν, καταδιωκόμενος από τον βασιλέα Δαρείον, ηναγκάσθη να φύγη, αλλ' εξετοπίσθη από τους Ηδώνας. Την ιδίαν απόπειραν έκαμαν ακολούθως και οι Αθηναίοι, οι οποίοι, τριάντα δυο έτη βραδύτερον, έστειλαν δέκα χιλιάδας αποίκους, αποτελουμένους εν μέρει από ιδικούς των πολίτας και εν μέρει από ξένους, όσοι ηθέλησαν να λάβουν μέρος εις την αποικίαν, αλλά και αυτοί εξωλοθρεύθησαν εις τον Δραβησκόν από τους Θράκας. Ύστερον από είκοσι εννέα έτη οι Αθηναίοι ήλθαν πάλιν, υπό την αρχηγίαν του Άγνωνος, υιού του Νικίου ως οργανωτού της αποικίας, και αφού εξεδίωξαν τους Ηδώνας, έκτισαν την Αμφίπολιν εις την θέσιν, η οποία ωνομάζετο από τότε Εννέα Οδοί. Βάσις της επιχειρήσεώς των εχρησίμευσεν η Ηιών, εμπορικός λιμήν ο οποίος τους ανήκεν ήδη, και ο οποίος κείται εις το στόμιον του ποταμού, εις απόστασιν είκοσι πέντε σταδίων από την σημερινήν πόλιν, την οποίαν ο Άγνων ωνόμασεν Αμφίπολιν, διότι, καθώς ο ποταμός Στρυμών σχηματίζει αγκώνα, περιρρέοντα αυτήν από βορρά μέχρι νότου, κατεσκεύασεν από εν σημείον του ποταμού εις άλλο μακρόν τείχος, χωρίσας τον αγκώνα αυτόν, εντός του οποίου ίδρυσε την πόλιν, περίβλεπτον και από ξηράς και από θαλάσσης.

103. Εναντίον λοιπόν της πόλεως αυτής εβάδιζεν ο Βρασίδας, ο οποίος εξεκίνησε με τον στρατόν του από τας Άρνας της Χαλκιδικής και περί το δειλινόν έφθασεν εις τον Αυλώνα και τον Βορμίσκον, όπου η λίμνη Βόλβη εκχύνεται εις την θάλασσαν, και αφού εδείπνησεν, εξηκολούθησε κατά την νύκτα την πορείαν του. Ένεκα άλλωστε της κοκοκαιρίας και της πιπτούσης ελαφράς χιόνος, επέσπευσε το βήμα διότι επεδίωκε να μη γίνη αντιληπτή η προσέγγισίς του από τους κατοίκους της Αμφιπόλεως, εκτός εκείνων, με τους οποίους ευρίσκετο εις μυστικάς συνεννοήσεις. Εις την Αμφίπολιν, τωόντι, ήσαν εγκατεστημένοι μερικοί Αργίλιοι, άποικοι της Άνδρου, οι οποίοι με μερικούς άλλους ήσαν μεμυημένοι, άλλοι παρασυρόμενοι από τον Περδίκκαν και άλλοι από τους Χαλκιδείς. Οι κάτοικοι προ πάντων της πλησίον κειμένης Αργίλου, οι οποίοι ήσαν ανέκαθεν ύποπτοι εις τους Αθηναίους και είχαν πάντοτε βλέψεις επί της Αμφιπόλεως από αρκετόν καιρόν, αφού η άφιξις του Βρασίδα εις την Χαλκιδικήν τους παρέσχε την ευκαιρίαν, είχαν συνεννοηθή με τους εντός της Αμφιπόλεως εγκατεστημένους συμπολίτας των δια την παράδοσιν της πόλεως. Και τότε, δεχθέντες τον Βρασίδαν εντός της Αργίλου, απεστάτησαν από τους Αθηναίους την ιδίαν εκείνην νύκτα και ωδήγησαν τον στρατόν του εις την γέφυραν του ποταμού, όπου έφθασε πριν να εξημερώση. Η γέφυρα ευρίσκεται εις ικανήν απόστασιν από την πόλιν, και δεν συνεδέετο προς αυτήν με τείχος όπως τώρα, αλλ' εφρουρείτο από ασήμαντον απόσπασμα. Την φρουράν αυτήν κατέβαλεν ευκόλως ο Βρασίδας, και ένεκα της προδοσίας και διότι η επίθεσίς του έγινε απροσδοκήτως και εις ώραν κακοκαιρίας, διέβη την γέφυραν και έγινεν ευθύς κύριος των εκτός των τειχών ιδιοκτησιών, διότι οι Αμφιπολίται κατώκουν διεσπαρμένοι εις ολόκληρον το εκτός της πόλεως διαμέρισμα.

104. Η διάβασις του ποταμού εκ μέρους του Βρασίδα υπήρξεν εντελώς απροσδόκητος δια τους εντός της πόλεως. Και επειδή από τους εκτός του τείχους διαμένοντας πολλοί συνελαμβάνοντο, ενώ άλλοι κατέφευγαν εντός αυτού, οι Αμφιπολίται περιήλθαν εις

μεγάλην σύγχυσιν, τόσον μάλλον, καθόσον αληλοϋπωπτεύοντο. Λέγεται, τωόντι, ότι επεκράτει τότε η γνώμη ότι εαν ο Βρασίδας, αντί να επιτρέψη εις τον στρατόν του να τραπή εις λεηλασίαν, απεφάσιζε να βαδίση κατ' ευθείαν εναντίον της πόλεως, θα την εκυρίευεν. Ενώ ήδη, αφού επέδραμε τα έξω της πόλεως και αι προσδοκίαι του ως προς την βοήθειαν των εντός αυτής διεψεύσθησαν, εστρατοπέδευσε και ανέμενεν ησυχάζων. Εν τω μεταξύ, οι αντίθετοι προς τους συνωμότας οι οποίοι ως πολυαριθμότεροι δεν επέτρεψαν να ανοίξουν εις αυτόν τας πύλας αμέσως, εκ συνεννοήσεως με τον στρατηγόν Ευκλή, ο οποίος είχεν έλθει από τας Αθήνας ως φρούραρχος, έστειλαν να ζητήσουν βοήθειαν από τον έτερον των δια την Χαλκιδικήν διωρισμένων στρατηγών, τον Θουκυδίδην, υιόν του Ολόρου, τον συγγραφέα της παρούσης ιστορίας, ο οποίος ευρίσκετο εις την Θάσον, αποικίαν των Παρίων, απέχουσαν της Αμφιπόλεως, ημισείας περίπου ημέρας πλουν. Ο Θουκυδίδης, άμα έλαβε την πρόσκλησιν, απέπλευσεν εσπευσμένως επί κεφαλής μοίρας επτά πλοίων, τα οποία έτυχαν παρόντα, επιδιώκων προ πάντων να προλάβη την συνθηκολογίαν της Αμφιπόλεως, ειδεμή να σώση τουλάχιστον την Ηιόνα.

105. Εν τω μεταξύ, επειδή ο Βρασίδας εφοβείτο αφ' ενός ότι, η Αθηναϊκή μοίρα θα ήρχετο από την Θάσον εις βοήθειαν της πόλεως, και αφ' ετέρου εμάνθανεν ότι ο Θουκυδίδης είχε δικαίωμα εκμεταλλεύσεως επί των μεταλλείων χρυσού, των κειμένων εις το μέρος τούτο της Θράκης, και ως εκ τούτου είχε μεγάλην επιρροήν εις τους προκρίτους των μερών εκείνων, έσπευδε να καταλάβη προηγουμένως την πόλιν, εάν θα ημπορούσε. Διότι εφοβείτο ότι μετά την άφιξιν του Θουκυδίδου, το πλήθος των Αμφιπολιτών θ' απέκρουεν δραστικώς κάθε πρότασιν συνθηκολογίας, με την ελπίδα ότι ούτος ήθελε συγκεντρώσει τας συμμαχικάς δυνάμεις των παρακειμένων νήσων και της απέναντι Θράκης, και τους σώσει. Ως εκ τούτου, επροκήρυξε δια του κήρυκος τας επομένας επιεικείς προτάσεις συνθηκολογίας: Όσοι από τους Αμφιπολίτας και τους παρεπιδημούντας Αθηναίους θέλουν ημπορούν να μείνουν εις την πόλιν, διατηρούντες τας ιδιοκτησίας των και πλήρη ισότητα δικαιωμάτων, όσοι δε δεν θέλουν ημπορούν ν' απέλθουν εντός πέντε ημερών παραλαμβάνοντες ό,τι τους ανήκει.

106. Όταν ήκουσαν την πρότασιν αυτήν, οι περισσότεροι εκλονίσθησαν, τόσον μάλλον, καθόσον ολίγοι μόνον από τους πολίτας ήσαν Αθηναίοι, ενώ οι περισσότεροι ήσαν ανάμικτος πληθυσμός. Πολλοί συγχρόνως από τους κατοίκους της πόλεως ήσαν συγγενείς εκείνων, που είχαν συλληφθή έξω. Και τέλος εύρισκαν τας προτάσεις επιεικείς, συγκρίνοντες αυτάς προς ό,τι είχαν φοβηθή, οι μεν Αθηναίοι, διότι ευχαρίστως θ' ανεχώρουν αφού ενόμιζαν ότι ο κίνδυνος δι' αυτούς ήτο μεγαλύτερος παρά δια τους άλλους και δεν επερίμεναν, εξ άλλου, ταχείαν βοήθειαν, οι δε λοιποί κάτοικοι, διότι διετήρουν τα πολιτικά των δικαιώματα και συγχρόνως διέφευγαν ανελπίστως τον κίνδυνον. Ως εκ τούτου, επειδή οι ευρισκόμενοι εις μυστικήν συνεννόησιν με τον Βρασίδαν, βλέποντες ότι και το πλήθος είχε μεταβάλει γνώμην και δεν ήκουε πλέον τον παρόντα Αθήναιον στρατηγόν, ήρχισαν να συνηγορούν και φανερά πλέον υπέρ των προτάσεων, έγινε συνθηκολογία και ηνοίχθησαν αι πύλαι της πόλεως εις τον Βρασίδαν, υπό τους όρους που είχε προκηρύξει. Οι Αμφιπολίται, επομένως, παρέδωσαν κατ' αυτόν τον τρόπον την πόλιν, ενώ ο Θουκυδίδης με την μοίραν των πλοίων του κατέπλευσεν εις την Ηιόνα περί το εσπέρας της ιδίας ημέρας, όταν ο Βρασίδας είχεν ήδη καταλάβει προ μικρού την Αμφίπολιν, και παρά μίαν νύκτα, έλειψε να καταλάβη ,και την Ηιόνα. Διότι, εαν τα πλοία δεν έσπευδαν εις βοήθειαν ολοταχώς, η τελευταία θα κατελαμβανετο κατά τα εξημερώματα της επιούσης.

107. Μετά τούτο, ο Θουκυδίδης κατέγινε με την διευθέτησιν των πραγμάτων της Ηιόνος,

εις τρόπον ώστε να εξασφαλίση αυτήν και δια το παρόν, εναντίον ενδεχομένης επιθέσεως του Βρασίδα, και δια το μέλλον, και εδέχθη όσους επροτίμησαν, κατά τους όρους της συνθηκολογίας, να εγκαταλείψουν την Αμφίπολιν και εγκατασταθούν εκεί. Ο Βρασίδας, εξ άλλου, κατέπλευσεν αιφνιδίως με αρκετά πλοία δια του ποταμού προς την Ηιόνα, με την ελπίδα ότι θα ημπορούσε να καταλάβη το ακρωτήριον που προεξέχει από το τείχος και γίνη τοιουτοτρόπως κύριος του στομίου του ποταμού. Συγχρόνως επετέθη και δια ξηράς, αλλά και αι δύο απόπειραί του απεκρούσθησαν. Κατεγίνετο επίσης με την ρύθμισιν των πραγμάτων της Αμφιπόλεως και της περιφερείας της. Η Μύρκινος, εξ άλλου, πόλις Ηδωνική προσεχώρησε προς αυτόν, αφού ο βασιλεύς των Ηδώνων Πιττακός εδολοφονήθη υπό των υιών του Γοάξιος και της συζύγου του Βραυρούς. Το παράδειγμα της Μυρκίνου ηκολούθησαν μετ' ολίγον η Γαληψός και η Οισύμη, αποικία των Θασίων. Και ο Περδίκκας, ο οποίος ήλθεν ευθύς μετά την άλωσιν, συνεργάσθη με τον Βρασίδαν εις την τακτοποίησιν των μερών αυτών.

108. Η πτώσις της Αμφιπόλεως κατετρόμαξε τους Αθηναίους, τόσον μάλλον, και όσον η κατοχή της τους ήτο πολύ χρήσιμος και δια την ναυπηγήσιμον ξυλείαν και δια τα εισοδήματα που τους παρείχε. Αλλά και δι' άλλον ακόμη λόγον, διότι προηγουμένως οι Λακεδαιμόνιοι ημπορούσαν να εκστρατεύσουν εναντίον των συμμάχων των Αθηναίων έως εις τον Στρυμόνα, εφόσον οι Θεσσαλοί τους συνώδευαν, δια να διέλθουν ελευθέρως από το έδαφός των. Αλλ' εφόσον δεν ήσαν κύριοι της γέφυρας δεν ημπορούσαν να προελάσουν παραπέρα, διότι ο ποταμός, προς βορράν της Αμφιπόλεως και εις αρκετόν διάστημα, σχηματίζει μεγάλην λίμνην, και προς το μέρος της Ηιόνος εφυλάττετο από τον στόλον. Ενώ τώρα ενόμιζαν ότι τοιαύτη προέλασις έγινεν εύκολος. Εφοβούντο συγχρόνως μήπως οι σύμμαχοί των αποστατήσουν. Διότι ο Βρασίδας όχι μόνον εις όλας του τας πράξεις εδεικνύετο μετριοπαθής, αλλά και οπουδήποτε ελάμβανε τον λόγον, δεν παρέλειπε να διακηρύττη ότι είχε σταλή δια να ελευθερώση την Ελλάδα. Αι πόλεις, εξ άλλου, όσαι ήσαν υπήκοοι των Αθηναίων, όταν έμαθαν την άλωσιν της Αμφιπόλεως και τους επιεικείς όρους της συνθηκολογίας, ως και την πραότητα τον Βρασίδα, κατελήφθησαν από ζωηροτάτην επιθυμίαν ν' αποστατήσουν, και έστελλαν μυστικούς προς αυτόν απεσταλμένους, δια να τον προσκαλέσουν να έλθη, διότι κάθε μία από αυτάς ήθελε ν' αποστατήση πρώτη. Επίστευαν, τωόντι, ότι τίποτε δεν είχαν να φοβηθούν, καθόσον έκαμαν το λάθος να νομίζουν την Αθηναϊκήν δύναμιν πολύ μικροτέραν παρ' ό,τι απεδείχθη βραδύτερον ότι ήτο, και έκριναν σύμφωνα με τας τυφλάς των επιθυμίας, μάλλον, παρά σύμφωνα με τας υπαγορεύσεις ασφαλούς προβλεπτικότητος. Οι άνθρωποι, άλλωστε, συνηθίζουν να εμπιστεύωνται εις την απερίσκεπτον ελπίδα εκείνο που επιθυμούν και να αποκρούουν δι' αυθαιρέτου συλλογισμού εκείνο που αποστέργουν. Εκτός τούτου, η πρόσφατος σοβαρά ήττα των Αθηναίων εις την Βοιωτίαν, και οι ελκυστικοί, αν και όχι αληθινοί, λόγοι του Βρασίδα, ότι τάχα, όταν έσπευσεν εις βοήθειαν της Νισαίας με μόνον τον στρατόν που είχεν, οι Αθηναίοι ηρνήθησαν να δεχθούν μάχην, τους ενεθάρρυναν και τους έκαμαν να πιστεύουν ότι κανείς δεν θα ήρχετο να τους επιτεθή. Προ πάντων όμως εδοκίμαζαν το άμεσον θέλγητρον της ελευθερίας, και ήσαν έτοιμοι να εκτεθούν εις κάθε κίνδυνον, αφού επρόκειτο να δοκιμάσουν δια πρώτην φοράν τί ήσαν ικανοί να κάμουν οι Λακεδαιμόνιοι, όταν επεχείρουν κάτι με όλην των την καρδίαν. Οι Αθηναίοι εννόησαν τας διαθέσεις αυτάς των συμμάχων των, και έστειλαν εις τας διαφόρους πόλεις φρουράς, όσον επέτρεπαν εις αυτούς τούτο το απρόοπτον του πράγματος και η χειμερινή εποχή του έτους. Ο Βρασίδας, εξ άλλου, δι' αναφορών του προς την Λακεδαίμονα, εζήτει την αποστολήν ενισχύσεων, και ο ίδιος ήρχισε να κατασκευάζη τριήρεις εις τον Στρυμόνα. Αλλ' οι Λακεδαιμόνιοι ηρνήθησαν, εν μέρει διότι οι επιφανέστεροι πολίται τον εφθόνουν, εν μέρει διότι

επροτίμων ν' ανακτήσουν τους αιχμαλώτους της Σφακτηρίας και τερματίσουν τον πόλεμον.

Επιτυχία του Βρασίδα εις Χαλκιδικήν

109. Κατά τον ίδιον χειμώνα, οι Μεγαρείς ανέκτησαν και εκρήμνισαν μέχρις εδάφους τα μακρά τείχη, τα οποία είχαν καταλάβει οι Αθηναίοι. Ο Βρασίδας, εξ άλλου, μετά την άλωσιν της Αμφιπόλεως, εξεστράτευσεν, επί κεφαλής του συμμαχικού στρατού, εναντίον της λεγομένης Ακτής, η οποία αρχίζει από την διώρυγα που κατεσκεύασεν ο βασιλεύς των Περσών και προεκτείνεται προς το Αιγαίον Πέλαγος εις χερσόνησον, καταλήγουσαν εις το υψηλον ορός Άθω. Εκτός της Σάνης, αποικίας των Ανδρίων, η οποία κείται δίπλα εις την διώρυγα και βλέπει προς την Ευβοϊκήν θάλασσαν, υπάρχουν ακόμη εις την χερσόνησον αυτήν αι επόμεναι πολιτείαι, η Θυσσός, αι Κλεωναί, αι Ακρόθωοι, η Ολόφυξος και το Δίον. Αι πολιτείαι αυταί κατοικούνται από αναμίκτους φυλάς βαρβάρων, οι οποίοι ομιλούν τας δυο γλώσσας. Ο πληθυσμός των, ο οποίος είναι διανεμημένος εις μικράς πόλεις, περιλαμβάνει και ολίγους Χαλκιδείς. Οι περισσότεροι, εν τούτοις, κάτοικοι είναι Πελασγοί (από τους Τυρρηνούς που κατώκησαν εις παλαιοτέραν εποχήν την Λήμνον και τας Αθήνας), Βισάλται, Κρηστωναίοι και Ηδώνες. Οι περισσότεροι προσεχώρησαν προς τον Βρασίδαν. Μόνη η Σάνη και το Δίον αντεστάθησαν. Και ο Βρασίδας παρέμεινε με τον στρατόν του και ηρήμωνε το έδαφός των.

110. Αλλ' επειδή επέμεναν εις την αντίστασίν των, εξεστράτευσε, χωρίς να χάση καιρόν, εναντίον της Τορώνης, της Χαλκιδικής, την οποίαν κατείχεν Αθηναϊκή φρουρά, και όπου τον προσεκάλουν μερικοί από τους κατοίκους, έτοιμοι να παραδώσουν εις αυτόν την πόλιν. Αφού δ' έφθασεν εν καιρώ ακόμη νυκτός και ολίγον προ της αυγής, εστρατοπέδευσε πλησίον του ναού των Διοσκούρων, ο οποίος απέχει από την πόλιν τρία περίπου στάδια. Οι λοιποί κάτοικοι και η Αθηναϊκή φρουρά της πόλεως δεν τον αντελήφθησαν, αλλ' εκείνοι που ήσαν συνεννοημένοι με αυτόν εγνώριζαν ότι θα ήρχετο, και μερικοί εξ αυτών, προχωρήσαντες κρυφίως εις μικράν απόστασιν από την πόλιν, επρόσεχαν πότε θα φθάση. Και άμα είδαν ότι έφθασεν, εισήγαγαν εντός της πόλεως, υπό την αρχηγίαν του Ολυνθίου Λυσιστράτου, επτά ψιλούς στρατιώτας, ωπλισμένους με εγχειρίδια (διότι από τους είκοσι που είχαν ορισθή αρχικώς δια την υπηρεσίαν αυτήν οι λοιποί εφοβήθησαν να εισέλθουν). Οι στρατιώται αυτοί εισέδυσαν από το προς το πέλαγος τείχος, αφού ανέβησαν απαρατήρητοι εις το ύψωμα, προς την ανωφέρειαν του οποίου είναι κτισμένη η πόλις, εφόνευσαν τους φρουρούς της υψηλοτέρας σκοπιάς και ήρχισαν συγχρόνως να διαρρηγνύουν την μικράν πύλην του τείχους, η οποία βλέπει προς το ακρωτήριον Καναστραίον.

111. Ο Βρασίδας, αφού επροχώρησεν ολίγον, έμεινεν αναμένων με τον λοιπόν στρατόν, προαπέστειλεν όμως εκατόν πελταστάς, δια να εισορμήσουν πρώτοι, ευθύς ως ανοιχθή καμμία από τας πύλας και υψωθή το συμφωνημένον σήμα. Επειδή όμως παρενέπεσε κάποια αργοπορία, οι πελτασταί, απορούντες δια την βραδύτητα, έφθασαν ολίγον κατ' ολίγον πλησίον της πόλεως. Εν τω μεταξύ, οι εντός της Τορώνης συνωμόται, μαζί με τους εισελθόντας επτά στρατιώτας, είχαν διαρρήξει, την μικράν πύλην, και κόψαντες τον μοχλόν, ήνοιξαν και την πύλην της αγοράς, και χρησιμοποιήσαντες κάποιον πλάγιον δρόμον, εισήγαγαν ευθύς από την μικράν πύλην μερικούς πελταστάς, δια να επιτεθούν αιφνιδίως εκ των νώτων εναντίον των κατοίκων, οι οποίοι, αγνοούντες τα τεκταινόμενα και προσβαλλόμενοι συγχρόνως υπό δύο μέρη, να περιέλθουν εις πανικόν. Ενώ συγχρόνως ύψωσαν το συμφωνημένον φωτεινόν σήμα και εισήγαγαν από την πύλην της αγοράς τους λοιπούς πελταστάς.

112. Άμα είδεν ο Βρασίδας το σύνθημα, έδωκε την διαταγήν της προελάσεως και έτρεξεν έπι κεφαλής του στρατού ο οποίος, αλαλάξας αθρόος, κατετρόμαξε τους εντός της πόλεως. Από τους στρατιώτας, άλλοι εισώρμησαν κατ' ευθείαν από την πύλην της αγοράς, και άλλοι, από τετραγώνους δοκούς, αι οποίαι ήσαν στηριγμένοι δια το ανέβασμα των πετρών, εις μέρος του τείχους, το οποίον είχε πέσει και επεσκευάζετο. Ο Βρασίδας, με το κύριον σώμα του στρατού, διηυθύνθη αμέσως εις τα υψηλότερα σημεία της πόλεως, δια να εξασφαλίση εντελώς την κοτοχήν της. Οι δε άλλοι στρατιώται διηυθύνθησαν κατά τμήματα εις όλα ανεξαιρέτως τα μέρη της πόλεως.

113. Κατά την διάρκειαν της καταλήψεως της πόλεως, οι περισσότεροι Τορωναίοι, οι οποίοι ήσαν εν αγνοία των γινομένων, ευρίσκοντο εις μεγάλην σύγχυσιν και ταραχήν, ενώ οι συνωμόται και όσοι άνηκαν εις την ιδίαν με αυτούς μερίδα ηνώθησαν ευθύς με τους επιδρομείς. Από τους Αθηναίους οπλίτας, πενήντα περίπου, έτυχε να κοιμώνται εις την αγοράν. Όταν αντελήφθησαν τα γινόμενα, ολίγοι εφονεύθησαν μαχόμενοι ενώ από τους επιλοίπους, άλλοι δια ξηράς και άλλοι καταφυγόντες εις δύο Αθηναϊκάς φυλακίδας, αι οποίοι ευρίσκοντο εκεί, έφθασαν ασφαλώς εις το φρούριον Λήκυθον. Το φρούριον τούτο, το οποίον είναι ακρόπολις της Τορώνης, προέχουσα εις την θάλασσαν και χωρισμένη από την ξηράν δια στενού ισθμού, είχαν καταλάβει οι Αθηναίοι και το κατείχαν μόνοι. Προς τους Αθηναίους κατέφυγαν και όσοι από τους Τορωναίους ήσαν φίλοι των.

114. Όταν είχεν εξημερώσει πλέον, και η πόλις ήτο ήδη ασφαλώς εις χείρας του, ο Βρασίδας εγνωστοποίησε προς τους Τορωναίους, που είχαν καταφύγει μαζί με τους Αθηναίους εις την Λήκυθον, ότι ημπορούσαν να επιστρέψουν εις τας ιδιοκτησίας των και να εξακολουθήσουν κατοικούντες αφόβως εις την πόλιν, ενώ δια κήρυκος διέτασσε τους Αθηναίους να εγκαταλείψουν το φρούριον, υποσχόμενος εις αυτούς διαβατήριον ασφαλείας και άδειαν παραλαβής των πραγμάτων των, διότι η Λήκυθος ανήκεν εις τους Χαλκιδείς. Οι Αθηναίοι ηρνήθησαν ν' απέλθουν, εζήτησαν όμως να τους δοθή μιας ημέρας ανακωχή, δια να παραλάβουν τους νεκρούς των.Ο Βρασίδας τους έδωκε δύο ημερών ανακωχήν. Κατά το διάστημα τούτο, και εκείνος ωχύρωσε τας πλησίον της Ληκύθου οικοδομάς και οι Αθηναίοι ενίσχυσαν την άμυνάν των. Ακολούθως συνεκάλεσε συνέλευσιν του λαού των Τορωναίων και τους ωμίλησεν, όπως περίπου είχεν ομιλήσει προς τους Ακανθίους. Τους είπεν ότι δεν ήτο δίκαιον να μην εκτιμώνται ή να θεωρούνται προδόται όσοι είχαν συνεννοηθή μαζί του, δια την κατάληψιν της πόλεως, αφού άλλωστε έπραξαν τούτο, όχι διότι εδωροδοκήθησαν, ή δια να υποδουλώσουν την πόλιν, αλλά δια την ελευθερίαν και ευημερίαν της. Ότι, εξ άλλου, όσοι δεν έλαβαν μέρος εις την σινεννόησιν, δεν έπρεπε να νομίζουν ότι θα τεθούν εις θέσιν υποδεεστέραν, καθόσον δεν είχεν έλθει δια να καταστρέψη ούτε καμμίαν πόλιν, ούτε κανένα πολίτην. Ότι, άλλωστε, δι' αυτό έκαμε την προκήρυξιν προς τους Τορωναίους, οι οποίοι είχαν καταφύγει εις την Λήκυθον με τους Αθηναίους, διότι δεν τους εθεώρει χειροτέρους πολίτας, ένεκα της προς αυτούς φιλίας των. Και ότι όταν και αυτοί γνωρίσουν εκ πείρας τους Λακεδαιμονίους, πιστεύει ότι δεν θα τους αγαπήσουν ολιγώτερον από τους Αθηναίους, αλλά πολύ περισσότερον, διότι θα ιδούν ότι η συμπεριφορά των είναι δικαιοτέρα, ενώ τώρα τους εφοβούντο, απλώς διότι δεν τους εγνώριζαν. Ώφειλαν, επομένως, όλοι, είπε, να έχουν υπ' όψιν των, ότι θα είναι πιστοί σύμμαχοι, και ότι θα θεωρηθούν υπεύθυνοι δια τα σφάλματα, τα οποία θα διαπράξουν από τούδε και εις το εξής. Και ότι όσον αφορά το παρελθόν οι Λακεδαιμόνιοι δεν ηδικήθησαν από αυτούς, αλλά μάλλον αυτοί ηδικήθησαν από άλλους ισχυροτέρους, και ήσαν άξιοι συγγνώμης, εάν επεχείρησαν οπωσδήποτε ν' αντισταθούν εναντίον του.

115. Με τους λόγους αυτούς τους καθησύχασεν ο Βρασίδας, και όταν παρήλθεν η

προθεσμία της ανακωχής, ήρχισε τας επιθέσεις εναντίον της Ληκύθου. Οι Αθηναίοι ημύνοντο και από το φρούριον, αν και ανίσχυρον, και από οικοδομάς, αι οποίαι είχαν επάλξες, και κατώρθωσαν την πρώτην ημέραν να αποκρούσουν τας επιθέσεις. Την επομένην όμως, ενώ ο εχθρός ητοιμάζετο να φέρη πλησίον μηχανήν, με την οποίαν εσκόπευε να βάλη φωτιά εις ξύλινα ερείσματα του οχυρώματος, και ο στρατός προσήγγιζεν ήδη, οι Αθηναίοι έστησαν ξύλινον πύργον επάνω εις οικοδόμημα, απέναντι του μέρους του οχυρώματος, όπου τούτο ήτο παρά πολύ ευπρόσβλητον και όπου ενόμιζαν ότι ο εχθρός θα επλησίαζε πιθανώς την μηχανήν. Εις τον πύργον αυτόν ανέβασαν πολλάς στάμνας και πιθάρια γεμάτα νερό και μεγάλας πέτρας, και συγχρόνως ανέβησαν εις αυτόν πολλοί άνδρες. Αλλά το οικοδόμημα ένεκα του υπερβολικού βάρους εσωριάσθη αιφνιδίως με μεγάλον κρότον. Τούτο επροκάλεσε δυσφορίαν μάλλον παρά τρόμον εις τους πλησίον ευρισκομένους Αθηναίους, όσοι έβλεπαν τα συμβαίνοντα, αλλ' επειδή οι μακράν ευρισκομένοι, και μάλιστα όσοι ευρίσκοντο εις πλέον μακρυνήν απόστασιν, ενόμισαν ότι από το μέρος εκείνο είχεν ήδη καταληφθή το οχύρωμα, ώρμησαν, τρέχοντες προς την θάλασσαν και τα πλοία των.

116. Ευθύς ως ο Βρασίδας παρετήρησεν ότι εγκαταλείπουν τας επάλξεις, και εννόησε τί συμβαίνει, ώρμησε με τον στρατόν, κατέλαβεν αμέσως το οχύρωμα και εφόνευσεν όσους εβρήκεν εντός αυτού. Οι Αθηναίοι, αφού εγκατέλειψαν κατ' αυτόν τον τρόπον την Λήκυθον, μετεφέρθησαν με τα πολεμικά ή και εμπορικά των πλοία εις την Παλλήνην. Ο Βρασίδας όταν επέκειτο η επίθεσις, είχε προκηρύξει ότι θα δώση τριάκοντα αργυράς μνας εις εκείνον που θα ανέβαινε πρώτος εις το οχυρωμα. Επειδή όμως ενόμισεν ότι η άλωσις ωφείλετο εις υπεράνθρωπον δύναμιν, έδωσε το ποσόν αυτό εις το ταμείον του ναού της Αθηνάς, που ευρίσκετο εις την Λήκυθον, την οποίαν, αφού εκρήμνισε και μετέφερε τα εντός αυτής κινητά, αφιέρωσεν εξ ολοκλήρου εις τον ναόν ως Ιερόν έδαφος. Τον επίλοιπον χείμωνα κατηνάλωσεν εις την τακτοποίησιν των υποθέσεων των πόλεων, που είχεν ήδη καταλάβει, και την μελέτην της επιθέσεως εναντίον των λοιπών. Και με το τέλος του χειμώνος έληξε και το όγδοον έτος του πολέμου.

Έτος 9ον : 423-422 π.Χ. (117-135)

Ετησία ανακωχή Λακεδαιμονίων και Αθηναίων

117. Εις την αρχήν αμέσως του επομένου έαρος, οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι συνωμολόγησαν ανακωχήν ενός έτους. Οι Αθηναίοι, διότι εσκέφθησαν ότι ο Βρασίδας θα ημποδίζετο ν' αποσπάση και άλλας πόλεις από την συμμαχίαν των, πριν τους δοθή καιρός να παρασκευασθούν και συγχρόνως, αν τούτο ήτο προς το συμφέρον των, ημπορούσαν να φθάσουν εν τω μεταξύ εις γενικωτέραν συνεννόησιν. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, οι οποίοι εννόουν τα αληθή ελατήρια των Αθηναίων, διότι εσκέφθησαν ότι, αφού οι τελευταίοι εδοκίμασαν άπαξ τα καλά της διακοπής των δεινών και ταλαιπωριών του πολέμου θα επόθουν συγχρόνως να συμφιλιωθούν και να συνάψουν οριστικήν ειρήνην, αποδίδοντες τους αιχμαλώτους της Σφακτηρίας. Διότι προ πάντων ενδιέφερεν αυτούς η απόδοσις των αιχμαλώτων τούτων, εφόσον ο Βρασίδας ήτο νικητής. Εάν δε πάλιν ενδεχομένη επέκτασις των επιτυχιών του και αποκατάστασις πλήρους ισορροπίας δυνάμεων προς τους Αθηναίους επρόκειτο να έχη ως αποτέλεσμα να χάσουν τους αιχμαλώτους, έστω καί αγωνιζόμενοι προς τους Αθηναίους υπό όρους ισότητος, θα ήτο αβέβαιον αν θα επεκράτουν τελικώς. Συνωμολογήθη, ως εκ τούτου, μεταξύ αυτών και των συμμάχων των η επομένη ανακωχή.

118. (1) «Όσον αφορά τον ναόν και το Μαντείον του Πυθίου Απόλλωνος συμφωνούμεν ότι

καθείς ημπορεί να προσέρχεται αδόλως και αφόβως δια να συμβουλεύεται τον θεόν, σύμφωνα με τα πατροπαράδοτα έθιμα. Οι Λακεδαιμόνιοι και οι λοιποί ομόσπονδοι, όσοι είναι παρόντες, συμφωνούν εις τούτο, και αναλαμβάνουν να στείλουν απεσταλμένους εις τους Βοιωτούς και Φωκείς και κάμουν ό,τι ημπορούν δια να τους πείσουν να συμφωνήσουν και εκείνοι.

(2) «Όσον αφορά τον θησαυρόν του θεού, συμφωνούμεν και οι δυο και όσοι άλλοι ήθελαν προσχωρήσει εις την συμφωνίαν να φροντίσωμεν δια την ανακάλυψιν των σφετεριστών, σύμφωνα με το ορθόν, το δίκαιον και τα πατροπαράδοτα έθιμα. Ως προς τα δύο λοιπόν αυτά σημεία, οι Λακεδαιμόνιοι και οι λοιποί ομόσπονδοι είναι σύμφωνοι κατά τα ανωτέρω.

(3) «Οι Λακεδαιμόνιοι και οι λοιποί ομόσπονδοι συμφωνούν ακόμη και εις τα εξής: Εάν οι Αθηναίοι δέχωνται την συνομολόγησιν ανακωχής, καθέν από τα δύο μέρη θα μείνη εντός του εδάφους του, διατηρουμένου του σημερινού εδαφικού καθεστώτος. Οι Αθηναίοι εις την Πύλον δεν θα υπερβαίνουν την Βουφράδα και τον Τομέα. Μεταξύ των Αθηναιίων που είναι εις τα Κύθηρα και του εδάφους της Πελοποννησιακής ομοσπονδίας δεν θα υπάρχη επικοινωνία ούτε από το εν μέρος ούτε από το άλλο. Εις την Νίσαιαν και την Μινώαν, οι Αθηναίοι δεν θα υπερβαίνουν την οδόν η οποία οδηγεί από την πύλην, που είναι πλησίον του ηρώου του Νίσου, προς τον ναόν του Ποσειδώνος και από τον ναόν του Ποσειδώνος κατ' ευθείαν προς την γέφυραν, την άγουσαν εις Μινώαν. Ούτε, εξ άλλου οι Μεγαρείς και οι σύμμαχοί των θα υπερβαίνουν την οδόν αυτήν. Θα κρατήσουν ωσαύτως οι Αθηναίοι την νήσον, την οποίαν κατέλαβαν, υπό τον όρον να μην υπάρχει επικοινωνία ούτε από το εν μέρος ούτε από το άλλο, καθώς και ό,τι σήμερον κατέχουν εις την Τροιζήνα, σύμφωνα με την συνεννόησίν των προς τους Τροιζηνίους.

(4) «Όσον αφορά την θαλασσοπλοΐαν, οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των θα δικαιούνται να πλέουν εις τα παράλια της Λακεδαίμονος και των λοιπών ομοσπόνδων, όχι όμως με πολεμικά πλοία, αλλά μόνον με κωπήλατα εμπορικά σκάφη, χωρητικότητος πεντακοσίων ταλάντων κατ' ανώτατον όριον (12 μισό περίπου τόννων).

(5) «Εις τους κήρυκας, τους πρέσβεις και τους ακολούθους των, όσοι δήποτε κρίνονται αναγκαίοι, παρέχεται πλήρης ασφάλεια, δια να μεταβαίνουν δια ξηράς ή δια θαλάσσης εις την Πελοπόννησον και τας Αθήνας, χάριν του τερματισμού του πολέμου ή της διαιτητικής λύσεως των διαφορών, ή δια να επιστρέφουν οπίσω.

(6) «Κατά την διάρκειαν της ανακωχής δεν θα γίνωνται δεκτοί ούτε από το εν μέρος ούτε από το άλλο οι αυτόμολοι, είτε ελεύθεροι, είτε δούλοι.

(7) «Και τα δύο μέρη αναλαμβάνουν να δίδουν αμοιβαίως λόγον των πράξεών των, κατά την πατραπαράδοτον συνήθειαν λύοντες τας διαφοράς των δια της δικαστικής οδού, και όχι δια της προσφυγής εις τα όπλα.

(8) «Υπό τους όρους αυτούς, οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των είναι έτοιμοι να υπογράψουν την ανακωχήν. Αλλ' εάν έχετε να προτείνετε τίποτε καλύτερον ή δικαιότερον, έλθετε εις την Λακεδαίμονα δια να εκθέσετε τας ιδέας σας. Διότι καμμίαν δικαίαν πρότασίν σας δεν θ' αποκρούσουν ούτε οι Λακεδαιμόνιοι ούτε οι σύμμαχοί των. Οι πρέσβεις, εν τούτοις, που θα στείλετε, πρέπει να έχουν πληρεξουσιότητα να υπογράψουν όπως εζητήσατε και σεις από ημάς. Και η ανακωχή συνομολογείται δι' εν έτος.»

ΟΥΤΩΣ ΕΨΗΦΙΣΕΝ Ο ΔΗΜΟΣ

«Η φυλή Ακαμαντίς επρυτάνευεν, ο Φαίνιππος ήτο γραμματεύς, ο Νικιάδης προήδρευε. Ο Λάχης αφού επεκαλέσθη την καλήν τύχην του Αθηναϊκού λαού, επρότεινε την συνομολόγησιν ανακωχής, επί τη βάσει των όρων, τους οποίους δέχονται οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των. Η συνέλευσις του λαού απεφάσισε να δεχθή την ανακωχήν δι' εν έτος, αρχόμενον σήμερον, δεκάτην τετάρτην ημέραν του μηνός Ελαφηβολιώνος. Κατά το χρονικόν τούτο διάστημα, πρέσβεις και κήρυκες να σταλούν αμοιβαίως, δια να διαπραγματευθούν περί των όρων του τερματισμού του πολέμου. Οι στρατηγοί και οι πρυτάνεις θα συνεκάλουν συνέλευσιν του λαού, εις την οποίαν να συζητηθή κατά πρώτον λόγον το ζήτημα της ειρήνης, επί τη βάσει των προτάσεων, τας οποίας θα έφερεν η πρεσβεία των Λακεδαιμονίων προς τερματισμόν του πολέμου. Και οι παρόντες πρέσβεις ν' αναλάβουν ευθύς αμέσως ενώπιον της συνελεύσεως την υποχρέωσιν να διατηρήσουν πιστώς καθ' όλον το έτος την ανακωχήν.»

119. Η ανωτέρω συμφωνία συνωμολογήθη και εβεβαιώθη με όρκον την δωδεκάτην του Σπαρτιατικού μηνός Γεραστίου από τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους των, αφ' ενός, και από τους Αθηναίους και τους συμμάχους των, εξ άλλου. Αντιπρόσωποι δια την συνομολόγησιν και επικύρωσιν ήσαν εκ μέρους των Λακεδαιμονίων οι εξής: ο Ταύρος, υιός του Εχετιμίλα, ο Αθηναίος, υιός του Περικλείδα, και ο Φιλοχαρίδας, υιός του Ερυξιλαΐδα. Εκ μέρους των Κορινθίων, ο Αινέας, υιός του Ωκύτου, και ο Ευφαμίδας, υιός του Αριστωνύμου εκ μέρους των Σικυωνίων, ο Δομότιμος, υιός του Ναυκράτους, και ο Ονάσιμος, υιός του Μεγακλέους εκ μέρους των Μεγαρέων, ο Νίκασος, υιός του Κεκάλου, και ο Μενεκράτης, υιός του Αμφιδώρου εκ μέρους των Επιδαυρίων, ο Αμφίας, υιός του Ευπαλίδου. Εκ μέρους των Αθηναίων δε, οι στρατηγοί Νικόστρατος, υιός του Διειτρέφους, Νικίας, υιός του Νικηράτου, και Αυτοκλής, υιός του Τολμαίου.

Αυτοί λοιπόν υπήρξαν οι όροι της ανακωχής, κατά την διάρκειαν της οποίας δεν έπαυαν διαπραγματευόμενοι την συνομολόγησιν διαρκεστέρας ειρήνης.

Η Σκιώνη και η Μένδη προσχωρούν εις τον Βρασίδαν

120. Την εποχήν περίπου που εγίνετο η συνομολόγησις και επικύρωσις της ανακωχής, η Σκιώνη, πόλις κειμένη εις την χερσόνησον της Παλλήνης, απεστάτησεν από τους Αθηναίους και ηνώθη με τον Βρασίδαν. Οι Σκιωναίοι ισχυρίζονται ότι κατάγονται από την Πελλήνην της Πελοποννήσου, και ότι οι πρόγονοί των, όταν επέστρεφαν από την Τροίαν, παρεσύρθησαν εις την Σκιώνην από την τρικυμίαν, η οποία κατέλαβε τους Αχαιούς, και εγκατεστάθησαν εκεί. Ο Βρασίδας, ευθύς ως έμαθε την αποστασίαν των, έπλευσεν εκεί, διαρκούσης της νυκτός. Προηγείτο φιλική τριήρης, ενώ ο ίδιος ηκολούθει από μακράν, επιβαίνων εις ελαφρόν σκάφος, ώστε, εάν απαντήση άλλο πλοίον μεγαλύτερον του ιδικού του, η τριήρης να τον προστατεύση, ενώ αν ήθελε παρουσιασθή άλλη τριήρης εχθρική ίσης ολκής, η τελευταία, ως επίστευε, δεν θα εστρέφετο εναντίον του μικροτέρου σκάφους, αλλ' εναντίον της φιλικής του τριήρους και εν τω μεταξύ αυτός θα έφθανεν ασφαλώς εις την Σκιώνην. Αφού δε κατέπλευσεν εκεί, συνεκάλεσε συνέλευσιν των κατοίκων, ενώπιον των οποίων έλαβε τον λόγον και επανέλαβεν όσα και εις την Άκανθον και την Τορώνην, προσθέσας ότι η διαγωγή των είναι άξια των μεγαλυτέρων επαίνων, διότι, ενώ η Παλλήνη, εφόσον οι Αθηναίοι κατέχουν την Ποτείδαιαν, είναι αποκλεισμένη από την στερεάν δια του ισθμού, και ενώ είναι ουσιαστικώς νησιώται, αυτοί εξ ιδίας πρωτοβουλίας ετάχθησαν προς το μερος της ελευθερίας, και δεν ανέμειναν ανάνδρως να προστεθή η πίεσις της ανάγκης, δια να κάμουν ό,τι τους υπηγόρευε προφανώς το συμφέρον των. Τούτο, είπεν, ήτο απόδειξις ότι θα αντιμετωπίσουν ως άνδρες και κάθε άλλον κίνδυνον, οσονδήποτε μεγάλον, και εάν κατορθώση να ρυθμίση τα πράγματα, όπως επιθυμεί, θα τους θεωρήση

ως τους πιστοτάτους πράγματι φίλους των Λακεδαιμονίων, και θα δείξη με καθε τρόπον την προς αυτούς εκτίμησίν του.

121. Οι Σκιωναίοι παρεσύρθησαν από τους λόγους αυτούς και ενθαρρυνθέντες όλοι εξ ίσου, και όσοι ακόμη δεν ήσαν προηγουμένως σύμφωνοι με τα γενόμενα, απεφάσισαν να φέρουν προθύμως τα βάρη του πολέμου, και όχι μόνον υπεδέχθησαν τον Βρασίδαν και με άλλας τιμάς, αλλά και τον εστεφάνωσαν δημοτελώς με χρυσούν στέφανον ως ελευθερωτήν, της Ελλάδος, και πολλοί ως να ήτο νικηφόρος αθλητής, εκόσμουν την κεφαλήν του με εορτασίμους ταινίας και του προσέφεραν άνθη και καρπούς, εις εκδήλωσιν προσωπικού θαυμασμού. Ο Βρασίδας άφισε φρουράν εις την Σκιώνην και επέστρεψε προσωρινώς εις Τορώνιν, από όπου μετ’ ολίγον μετέφερε δια θαλάσσης περισσότερον στρατόν, διότι εσκόπευε, με την βοήθειαν των Σκιωναίων να επιχειρήση την κατάληψιν της Μένδης και της Ποτειδαίας. Διότι επίστευεν ότι και οι Αθηναίοι θα έστελλαν επικουρίαν εις την Γαλλήνην, την οποίαν εθεώρουν ως νήσον, και ήθελε να τους προκαταλάβη. Εκτός τούτου, άλλωστε, ευρίσκετο και εις μυστικάς ακόμη συνεννοήσεις με κατοίκους των πόλεων αυτών δια να του διευκολύνουν την κατάληψίν των δια προδοσίας.

122. Αλλ’ ενώ ήτο έτοιμος να προβή εις την εκτέλεσιν του σχεδίου του, έφθασε τριήρης, με την οποίαν ήλθαν εις το στρατόπεδόν του οι απεσταλμένοι δια την κοινοποίησιν της ανακωχής, εκ μέρους μεν των Αθηναίων, ο Αρυστώνυμος, εκ μέρους δε των Λακεδαιμονίων, ο Αθήναιος. Ο στρατός μετεφέρθη πάλιν εις Τορώνην και ανεκοινώθη δημοσία η ανακωχή, τους όρους της οποίας ενέκριναν όλοι οι εκ της Χαλκιδικής σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων. Ο Αριστώνυμος, ως προς τους άλλους συμμάχους, δεν έφερεν αντιρρήσεις, αλλ’ επειδή από την σύγκρισιν των χρονολογιών εξηκρίβωσεν ότι οι Σκιωναίοι είχαν αποστατήσει μεταγενεστέρως ηρνήθη ν’ αναγνωρίση ότι οι τελευταίοι προστατεύονται από την ανακωχήν. Ο Βρασίδας όμως επέμενεν ότι είχαν αποστατήτει προηγουμένως, και δεν ήθελε να εγκαταλείψη την πόλιν. Ευθύς ως ο Αριστώνυμος ανεκοίνωσε το πράγμα: εις τας Αθήνας, οι Αθηναίοι ήθελαν αμέσως να εκστρατεύσουν εναντίον της Σκιώνης. Αλλ’ οι Λακεδαιμόνιοι πιστεύοντες τον Βρασίδαν διεξεδίκουν την πόλιν ως σύμμαχόν των, και έστειλαν πρέσβεις δια να παραστήσουν εις τους Αθηναίους ότι παραβιάζουν την ανακωχήν, και δηλώσουν ότι ήσαν έτοιμοι να υποβάλουν το ζήτημα εις διαιτησίαν. Οι Αθηναίοι όμως, αντί να εκτεθούν εις τους κίνδυνους δίκης επέμεναν να εκστρατεύσουν άνευ αναβολής διότι ηγανάκτουν ότι και οι νησιώται ακόμη ετόλμων ήδη να αποσπώνται από αυτούς, εμπιστευόμενοι εις την χερσαίαν δύναμιν των Λακεδαιμονίων, η οποία εν τούτοις ήτο ανωφελής δια νησιώτας. Η αλήθεια, άλλωστε, περί της αποστασίας συνεφώνει πραγματικώς με την απαίτηοιν των Αθηναίων, διότι οι Σκιωναίοι είχαν αποστατήσει δύο ημέρας ύστερον από την ανακωχήν. Οι Αθηναίοι τότε, κατά πρότασιν του Κλέωνος, εξέδωσαν αμέσως ψήφισμα, δια του οποίου απεφάσιισαν να κυριεύσουν εξ εφόδου την Σκιώνην και θανατώσουν τους κατοίκους της. Και ενώ κατά τα λοιπά έπαυσαν τας εχθροπραξίας, παρεσκευάζοντο δια την εκστρατείαν αυτήν.

123.Εν τω μεταξύ, απεστάτησεν από αυτούς η Μένδη, πόλις κειμένη εις την Παλλήνην, αποικία δε της Ερετρίας. Ο Βρασίδας ενόμισεν ότι δικαιούται να δεχθή τους Μενδαίους ως συμμάχους, μολονότι η προσχώρησίς των έγινε προφανώς μετά την την ανακωχήν, διότι υπήρξαν μερικά σημεία, ως προς τα οποία κατηγόρει και αυτός τους Αθηναίους, ότι παραβιάζουν την ανακωχήν, και το γεγονός αυτό ενεθάρρυνεν ακόμη περισσότερον τους Μενδαίους εις το τολμηρόν των διάβημα, καθόσον διέκριναν εις αυτό την αποφασιστικότητα του Βρασίδα, την οποίαν απεδείκνυε και η άρνησίς του να εγκαταλείψη την Σκιώνην. Άλλωστε, οι Μενδαίοι, που ευρίσκοντο εις μυστικάς με αυτόν συνεννοήσεις

ήσαν ολίγοι, και δεν ήθελαν να εγκαταλείψουν το σχέδιον που είχαν άπαξ αποφασίσει, διότι εφοβούντο τας συνεπείας ενδεχομένης ανακαλύψεως της συνωμοσίας των, και ως εκ τούτου εξηνάγκασαν τους πολλούς και να τους ακολουθήσουν παρά την θέλησίν των. Αλλ' οι Αθηναίοι, μόλις έμαθαν την αποστασίαν, εξωργίσθησαν πολύ περισσότερον ακόμη, και ήρχισαν αμέσως παρασκευαζόμενοι εναντίον και των δυο πόλεων. Ο Βρασίδας, εξ άλλου, επειδή επερίμενε την επίθεσίν των, μετέφερε, χάριν ασφαλείας, τα γυναικόπαιδα των Σκιωναίων και Μενδαίων εις την Όλυνθον της Χαλκιδικής, και τους έστειλε πεντακοσίους Πελοποννησίους οπλίτας και τριακοσίους Χολκιδείς πελταστάς, υπό την αρχηγίαν του Πολυδαμίδου. Και αι δύο πόλεις παρεσκευάζοντο από κοινού δια την άμυναν, θεωρούσαι επικειμένην την άφιξιν των Αθηναίων.

Ο Βρασίδας και ο Περδίκκας εκστρατεύουν εις Λυγκηστίδα

124. Εν τω μεταξύ, ο Βρασίδας και ο Περδίκκας εξεστράτευσαν από κοινού δια δευτέραν φοράν εις Λυγκηστίδα κατά του Αρραβαίου. Ο Περδίκκας είχεν υπό τας διαταγάς του την στρατιωτικήν δύναμιν των Μακεδόνων, όσοι ήσαν υπήκοοί του, καθώς και σώμα οπλιτών από τους εκεί κατοικούντας Έλληνας. Ενώ ο Βρασίδας ηγείτο, εκτός των Πελοποννησίων, που του έμεναν διαθέσιμοι, και αποσπασμάτων από την Χαλκιδικήν, την Άκανθον και τας άλλας πόλεις, αναλόγως της δυνάμεως καθεμιάς. Ο ολικός αριθμός των Ελλήνων οπλιτών ανήρχετο εις τρεις χιλιάδας περίπου, των Μακεδόνων δε και Χαλκιδέων ιππέων σχεδόν εις χιλίους. Ο επίλοιπος στρατός απετελείτο από μέγα πλήθος βαρβάρων. Όταν εισήλθαν εις το έδαφος του Αρραβαίου, ευρήκαν ότι οι Λυγκησταί ήσαν στρατοπεδευμένοι και τους επερίμεναν. Εστρατοπέδευσαν επομένως και αυτοί απέναντί των. Το πεζικόν των δύο στρατών κατείχε δύο λόφους, τον ένα απέναντι του άλλου, εις το μέσον δ' υπήρχε πεδιάς, εις την οποίαν κατέβη πρώτον το Ιππικόν και των δύο και συνεκρούσθησαν. Έπειτα οι Λυγκησταί οπλίται μαζί με το ιππικόν κατέβησαν πρώτοι από τον λόφον, έτοιμοι προς μάχην. Ο Βρασίδας και ο Περδίκκας προήλασαν και αυτοί αντιθέτως και επετέθησαν εναντίον των Λυγκηστών, τους οποίους έτρεψαν εις φυγήν και από τους οποίους εφόνευσαν πολλούς, ενώ οι λοιποί διέφυγαν προς τα υψώματα, όπου έμειναν αδρανούντες. Μετά τούτο, αφού έστησαν τρόπαιον, έμειναν εκεί δύο ή τρεις ημέρας, περιμένοντες τους Ιλλυριούς, οι οποίοι επρόκειτο να έλθουν ακριβώς τότε ως μισθοφόροι του Περδίκκα. Ο τελευταίος, μετά την πάροδον των ημερών αυτών, ήθελε να προελάση εναντίον των χορίων του Αρραβαίου και να μη μένη αδρανής. Ο Βρασίδας, εν τούτοις, ήτο ανήσυχος δια την Μένδην και εφοβήτο μήπως πέση εάν οι Αθηναίοι, καταπλεύσουν εκεί προ της επιστροφής του. Δια τον λόγον αυτόν, και διότι άλλωστε οι Ιλλυριοί δεν είχαν φθάσει ακόμη, δεν είχε καμμίαν όρεξιν να προελάση, αλλ' ήθελε τουναντίον να επιστρέψη.

125. Αλλ' ενώ συνεζήτουν τας αντιθέτους γνώμας των, ήλθε και η είδησης ότι οι Ιλλυριοί εγκατέλειψαν προδοτικώς τον Περδίκκαν και ηνώθησαν με τον Αρράβαιον, εις τρόπον ώστε και οι δύο πλέον ήσαν της γνώμης να αποσυρθούν, διότι εφοβούντο τους Ιλλυριούς, οι οποίοι είναι έθνος πολεμικόν. Αλλ' ένεκα της διαφωνίας των δύο δεν είχε ληφθή ωρισμένη απόφασις δια την ώραν της αναχωρήσεως. Και όταν ενύκτωσε, εις από τους ανεξηγήτους εκείνους πανικούς, εις τους οποίους υπόκεινται μεγάλοι στρατοί, κατέλαβεν αμέσως τους Μακεδόνας και το πλήθος των βαρβάρων, και επειδή ενόμισαν ότι οι επερχόμενοι εχθροι ήσαν πολλαπλάσιοι, από ό,τι πραγματικώς ήσαν και ότι φθάνουν από στιγμής εις στιγμήν, ετράπησαν αιφνιδίως εις φυγήν, κατευθυνόμενοι εις τα ίδια. Και επειδή τα δύο συμμαχικά στρατόπεδα ήσαν εις μεγάλην απόστασιν το εν από το άλλο, ηνάγκασαν τον Περδίκκαν, όταν εννόησε τι τρέχει (διότι κατ' αρχάς δεν είχεν αντιληφθή τίποτε), ν' απέλθη χωρίς να ίδη τον Βρασίδαν. Όταν κατά τα εξημερώματα έμαθεν ο Βρασίδας την εσπευσμένην

αναχώρησιν των Μακεδόνων και την επικειμένην άφιξιν των προελαυνόντων Ιλλυριών και του Αρραβαίου, απεφάσισε και αυτός ν' απέλθη αμέσως, και εσχημάτισε τους οπλίτας του εις τετράγωνον, τοποθετήσας τους ψιλούς στρατιώτας εις το μέσον. Τους νεωτέρους στρατιώτας έταξεν εις τρόπον ώστε να εξέρχονται από το τετράγωνον προς απόκρουσιν του εχθρού, οπουδήποτε ήθελεν επιτεθή, και ο ίδιος ετάχθη κατά την υποχώρησιν εις την οπισθοφυλακήν επί κεφαλής τριακοσίων επιλέκτων ανδρών, με τον σκοπόν ν' αμύνεται, αποκρούων την εχθρικήν εμπροσθοφυλακήν. Και πριν οι εχθροί πλησιάσουν, απηύθυνε βιαστικά εις τους στρατιώτας του τους επομένους προτρεπτικούς λόγους:

126. «Αγαπητοί Πελοποννήσιοι, εάν δεν υπώπτευα ότι είσθε τρομαγμένοι, και διότι εμείνατε μόνοι, και διότι οι επερχόμενοι εναντίον μας είναι βάρβαροι και πολλοί, θα περιωριζόμην εις τους συνήθεις προτρεπτικούς λόγους, χωρίς να θελήσω, όπως τώρα, να κάμω και τον διδάσκαλον. Τώρα όμως που εγκατελείφθημεν από τους συναγωνιστάς μας και ευρισκόμεθα ενώπιον πολυαρίθμων εχθρών, θα προσπαθήσω με ολίγας υπομνήσεις και παραινέσεις να σας διαφωτίσω μερικά σπουδαιότατα σημεία. Ισχυρίζομαι, τωόντι, ότι πρέπει να δεικνύεσθε ανδρείοι εις τον πόλεμον όχι απλώς όταν τύχη να έχετε συμμάχους εις το πλευρόν σας, αλλά δια την έμφυτον γενναιότητά σας, και να μη σας ανησυχή οσονδήποτε μεγάλος αριθμός εχθρών, αφού άλλωστε δεν ανήκετε εις πολιτείας, όπου οι πολλοί κυβερνούν τους ολίγους αλλ' αντιθέτως εις πολιτείας, όπου οι περισσότεροι κυβερνώνται από τους ολιγωτέρους, οι οποίοι την επικράτησίν των οφείλουν εις την πολεμικήν των υπεροχήν. Ως προς τους βαρβάρους, εξ άλλου, τους οποίους φοβείσθε τώρα, διότι δεν τους γνωρίζετε, η ιδική σας πείρα από τας τελευταίας συγκρούσεις προς τους βαρβάρους της Μακεδονίας, όσα εγώ συμπεραίνω και όσα εξ ακοής γνωρίζω, πρέπει να σας πείσουν ότι δεν είναι τρομεροί. Διότι, οσάκις εχθρική δύναμις, που φαίνεται ισχυρά, είναι πράγματι ασθενής, ασφαλής περί αυτής πληροφορία, την οποίαν εγκαίρως αποκτούν οι αντίπαλοί της, καθιστά τους τελευταίους περισσότερον θαρραλέους, ενώ δεν υπάρχει αμφιβολία ότι απέναντι πραγματικώς ισχυρού εχθρού επιτίθεται κανείς με μεγαλυτέραν τόλμην, εάν δεν γνωρίζη εκ των προτέρων την δύναμίν του. Οι Ιλλυριοί, δι' εκείνους που δεν τους γνωρίζουν, είναι αληθώς φοβεροί, όταν τους βλέπη κανείς επερχομένους. Διότι η θέα του όγκου των είναι τρομερά, οι αλαλαγμοί των αφόρητοι, και ο κραδασμός των όπλων των εις τον αέρα δημιουργεί εντύπωσιν απειλητικήν. Αλλ' εάν ο αντίπαλός των δεν ταραχθή από όλα αυτά, όταν έλθουν εις χείρας, αποδεικνύονται κατώτεροι από ό,τι εφαίνοντο. Διότι, μη έχοντες κανονικήν παράταξιν, δεν αισθάνονται ούτε εντροπήν να εγκαταλείψουν την θέσιν των, οσάκις πιεσθούν και επειδή όχι μόνον η επίθεσις, αλλά και η φυγή θεωρούνται απ' αυτούς εξ ίσου έντιμοι, η ανδρεία των είναι ανεξέλεγκτος, καθόσον, όταν καθείς διευθύνη εαυτόν όπως θέλει, κατά την διάρκειαν της μάχης, ευρίσκει ευσχήμους προφάσεις δια να σωθή φεύγων. Θεωρούν, εξ άλλου, ασφαλέστερον να σας εκφοβίζουν από αρκετήν απόστασιν, παρά να έρχονται εις χείρας, διότι άλλως θα κατέφευγαν εις το δεύτερον, αντί να περιορίζωνται εις το πρώτον. Βλέπετε, επομένως, καθαρά ότι κάθε τι που εφαίνετο κατ' αρχάς τρομερόν εκ μέρους των, είναι πραγματικώς ανάξιον προσοχής και μόνον την όρασιν και την ακοήν καταπλήσσει. Αλλ' εάν αντισταθήτε εναντίον της επιθέσεώς των, και όταν έλθη η κατάλληλος στιγμή επαναλάβετε πάλιν με τάξιν και πειθαρχίαν την υποχώρησίν σας, όχι μόνον θα φθάσετε ταχύτερον εις τόπον ασφαλή, αλλά και θα μάθετε ότι τοιαύτα ασύντακτα πλήθη, όταν αντισταθή κανείς εις την πρώτην των επίθεσιν, αρκούνται να επιδεικνύουν το θάρρος των με κομπαστικάς από μακράν απειλάς, αποφεύγοντες να έλθουν του λοιπού εις χείρας, ενώ απέναντι εκείνων, οι οποίοι υποχωρούν απέναντί των, επιδεικνύουν με μεγάλον ζήλον την ευψυχίαν των, καταδιώκοντες αυτούς κατά πόδας εκ του ασφαλούς.»

127. Ύστερον από τους προτρεπτικούς αυτούς λόγους ήρχισεν ο Βρασίδας την υποχώρησιν. Μόλις είδαν τούτο οι βάρβαροι, ήρχισαν την καταδίωξιν με μεγάλας κραυγάς και θόρυβον, διότι ενόμισαν ότι ετρέποντο εις φυγήν και ότι θα τους κατέφθαναν και θα τους εξολοθρεύσουν. Αλλ' επειδή, οπουδήποτε επετίθεντο οι νεώτεροι στρατιώται, εις τους οποίους είχεν ανατεθή η εντολή αυτή, εξήρχοντο από το τετράγωνον και αντεπετίθεντο εναντίον των, και ο Βρασίδας, εξ άλλου, επικεφαλής του εκλεκτού αποσπάσματός του, απέκρουε τας επιθέσεις των, όχι μόνον η πρώτη έφοδος των βαρβάρων προσέκρουσεν εις αντίστασιν, την οποίαν δεν επερίμεναν, αλλά και του λοιπού, οσάκις οι βάρβαροι, επανελάμβαναν την επίθεσίν των, οι Έλληνες ανθίσταντο και τους απέκρουαν ενώ οσάκις εκείνοι έπαυαν, αυτοί συνέχιζαν την υποχώρησίν των. Επί τέλους, εφ' όσον ο αγών διεξήγετο εις την πεδιάδα, το μεγαλύτερον μέρος των βαρβάρων έπαυσε τας επιθέσεις εναντίον του στρατού του Βρασίδα, άφισαν όμως εν μέρος δια να τον παρακολουθή και του επιτίθεται, παρουσιαζομένης ευκαιρίας, και οι λοιποί επροχώρησαν τρέχοντες, άλλοι εναντίον των φευγόντων Μακεδόνων, από τους οποίους εσκότωναν όσους συνήντων, και άλλοι προς το μεταξύ δύο λόφων στενόν, από το οποίον εισέρχεται κανείς εις την χώραν του Αρραβαίου, και το οποίον επρόλαβαν να καταλάβουν, διότι εγνώριζαν ότι δεν υπήρχεν άλλος δρόμος υποχωρήσεως δια τον Βρασίδαν. Και όταν επλησίαζεν εις το δυσκολώτερον μέρος του στενού, επεδίωξαν να τον κυκλώσουν, δια να του αποκόψουν κάθε υποχώρησιν.

128. Όταν ο Βρασίδας εννόησε τους σκοπούς των, διέταξε τους υπ' αυτόν τριακοσίους επιλέκτους να προελάσουν τρέχοντες, όχι συντεταγμένοι, αλλ' όπως ταχύτερον ημπορούσε καθείς, δια να καταλάβουν εκείνον από τους δυο λόφους που ενόμιζεν ευκολώτερον και εκτοπίσουν τους ήδη κατέχοντας αυτόν βαρβάρους, πριν η μεγαλυτέρα πτέρυξ των, η οποία επεχείρει την κύκλωσιν φθάση εκεί. Οι τριακόσιοι, επιτεθέντες, ενίκησαν τους εγκατεστημένους εις τον λόφον, και το κύριον σώμα του Ελληνικού στρατού ημπόρεσε ευκολώτερα να προχωρήση προς αυτόν. Διότι οι βάρβαροι που επεχείρουν την κύκλωσιν, όταν είδαν ότι οι ιδικοί των είχαν ηττηθή και εκτοπισθή από τον λόφον κατελήφθησαν από φόβον και δεν τους κατεδίωξαν μακρύτερα, καθόσον εθεώρησαν ότι ο εχθρός είχεν ήδη φθάσει εις τα όρια της επικρατείας του Περδίκκα, και είχε διαφύγει. Όταν ο Βρασίδας έφθασεν άπαξ εις τα υψώματα, συνέχισε την πορείαν του με περισσοτέραν ασφάλειαν και έφθασεν αυθημερόν εις την Άρνισαν, που ήτο η πρώτη πόλις της επικρατείας του Περδίκκα. Οι στρατιώται, εξοργισμένοι δια την πρόωρον υποχώρησιν των Μακεδόνων, οσάκις συνήντων καθ' οδόν αμάξας των συρομένας από βώδια, ή οιαδήποτε σκεύη που είχαν πέσει κατά την φυγήν, όπως συμβαίνει φυσικά, οσάκις η υποχώρησις γίνεται εν καιρώ νυκτός και ως αποτέλεσμα πανικού, έλυαν εξ ιδίας πρωτοβουλίας τα υποζύγια, τα εφόνευαν και οικειοποιούντο τα σκεύη. Τούτο υπήρξεν η πρώτη αιτία, ένεκα της οποίας ο Περδίκκας εθεώρησε τον Βρασίδαν εχθρόν, και του λοιπού έτρεφεν εναντίον των Πελοποννησίων αίσθημα μίσους, το οποίον όμως δεν συνεβιβάζετο με τα κατά των Αθηναίων αισθήματά του. Παραγνωρίσας εν τούτοις, τα ζωτικώτερά του συμφέροντα, ενήργει, δια να εύρη τρόπον να συμβιβασθή το ταχύτερον με τους τελευταίους και απαλλαγή από τους πρώτους.

Οι Αθηναίοι ανακτούν την Μένδην

129. Όταν ο Βρασίδας επέστρεψεν από την Μακεδονίαν εις την Τορώνην ευρήκεν ότι η Μένδη είχεν ήδη, καταληφθή από τους Αθηναίους, και επειδή εθεώρησεν αδύνατον επί του παρόντος να διαβή εις την Παλλήνην, προς βοήθειαν των Μενδαίων και των Σκιωναίων, έμενεν εκεί ήσυχος φυλάττων την Τορώνην. Τωόντι, την εποχήν περίπου που ελάμβαναν χώραν τα γεγονότα της Λυγκηστίδος, οι Αθηναίοι, προς εκτέλεσιν του σχεδίου,

επί τη βάσει τον οποίου είχαν ετοιμασθή, εξεστράτευσαν δια θαλάσσης εναντίον της Μένδης και της Σκιώνης, με μοίραν στόλου πενήντα πλοίων από τα οποία δέκα ήταν Χιακά, με χιλίους Αθηναίους οπλίτας και εξακοσίους τοξότας, χίλιους μισθοφόρους Θράκας και επί πλέον με πελταστάς, τους οποίους εχορήγησαν οι εκεί σύμμαχοι. Αρχηγοί της εκστρατείας ήσαν ο Νικίας, υιός του Νικηράτου, και ο Νικόστρατος, υιός του Διειτρέφους. Εκκινήσαντες δ' από την Ποτείδαιαν με τον στόλον, προσήγγισαν πλησίον εις το Ποσειδώνιον, από όπου εβάδισαν εναντίον των Μενδαίων. Οι τελευταίοι, μαζί με τριακοσίους Σκιωναίους που είχαν έλθει εις βοήθειάν των και, τους Πελοποννησίους επικούρους, επτακόσιοι εν συνόλω οπλίται, υπό την αρχηγίαν του Πολυδαμίδου, είχαν προ μικρού στρατοπεδεύσει εκτός της πόλεως, επάνω εις οχυρόν λόφον. Ο Νικίας, επί κεφαλής εκατόν είκοσι ψιλών Μεθωναίων, εξήντα Αθηναίων επιλέκτων οπλιτών και όλων των τοξοτών, επεχείρησε να τους επιτεθή επί του λόφου, ανερχόμενος από μίαν ατραπόν, αλλ' ένεκα των απωλειών που υφίσταντο οι άνδρες του δεν ημπόρεσε να εκβιάση την άνοδον. Όλος ο άλλος στρατός, υπό την αρχηγίαν του Νικοστράτου, ενώ προσεπάθει από άλλον μακρύτερον πλάγιον δρόμον ν' αναβή εις τον λόφον, ο οποίος ήτο απόκρημνος, περιέπεσεν εις πλήρη αταξίαν, και ολίγον έλειψε να νικηθή ολόκληρος ο στρατός των Αθηναίων. Την ημέραν επομένως αυτήν, ένεκα της ισχυράς αντιστάσεως των Μενδαίων και των συμμάχων των, οι Αθηναίοι υπεχώρησαν και εσχημάτισαν στρατόπεδον ενώ οι Μενδαίοι, όταν ενύκτωσε, επέστρεψαν εις την πόλιν.

130. Οι Αθηναίοι περιέπλεαν την επομένην με τον στόλον των την ακτήν και ήλθαν και κατέλαβαν το προάστειον της Μένδης που βλέπει προς την Σκιώνην, και συγχρόνως κατέγιναν όλην την ημέραν να ερημώνουν το έδαφος, χωρίς ν' αντεπεξέλθη κανείς εναντίον των (καθόσον, άλλωστε, εις την πόλιν επεκράτει κάποια στασιαστική κίνησις). Εξ άλλου, οι τριακόσιοι Σκιωναίοι, την νύκτα της ιδίας ημέρας, επέστρεψαν εις τα ίδια. Την επομένην, ο Νικίας με το ήμισυ του στρατού επροχώρησεν έως τα σύνορα της Σκιώνης και ηρήμωνε συγχρόνως την χώραν, ενώ ο Νικοστρατος με το υπόλοιπον αυτού επολιόρκει την πόλιν, στρατοπεδευμένος έξω από την βορείαν πύλην, από την οποίαν αρχίζει η προς την Ποτείδαιαν οδός. Εις το μέρος ακριβώς αυτό, οπίσω από τα τείχη, ήτο ο σταθμός των Μενδαίων οπλιτών και των Πελοποννησίων επικούρων. Ο Πολυδαμίδας τους παρέταξεν εις μάχην και προέτρεπε τους Μενδαίους να εξέλθουν και επιτεθούν εναντίον του εχθρού. Κάποιος από τους δημοκρατικούς απήντησεν, από πνεύμα στασιαστικόν, ότι δεν εννοεί να εξέλθη και ότι δεν έχει ανάγκην να πολεμήση. Και επειδή, μόλις επρόφερε τας λέξεις αυτάς, ο Πολυδαμίδας τον ήρπασεν από το χέρι και τον έσεισε βιαίως, όσοι ανήκαν εις την δημοκρατικήν φατρίαν αρπάζουν αμέσως τα όπλα και ορμούν εξαγριωμένοι εναντίον των Πελοποννησίων και των συνεργαζομένων με αυτούς από την αντίθετον μερίδα, τους επιτίθενται και τους τρέπουν εις φυγήν, αφ' ενός, διότι οι τελευταίοι δεν επερίμεναν την επίθεσιν αυτήν, και εξ άλλου, διότι συγχρόνως ηνοίχθησαν αι πύλαι της πόλεως εις τους Αθηναίους και τούτο τους κατεπτόησεν, επειδή ενόμισαν ότι η επίθεσις έγινε κατόπιν προηγουμένης συνεννοήσεως. Όσοι από τους Πελοποννησίους δεν εφονεύθησαν αμέσως κατέφυγαν εις την ακρόπολιν, την οποίαν και προηγουμένως κατείχαν, αυτοί μόνοι. Εν τω μεταξύ, άλλωστε, είχεν επιστρέψει και ο Νικίας και, ευρίσκετο αμέσως απ' έξω από την πόλιν, ώστε ολόκληρος ο Αθηναϊκός στρατός εισώρμησεν εντός αυτής. Και επειδή η πύλη δεν ηνοίσθη κατόπιν συνθηκολογίας, οι στρατιώται διήρπασαν την πόλιν συστηματικώς, ως να είχε κυριευθή εξ εφόδου, και οι στρατηγοί μόλις ημπόρεσαν να τους συγκρατήσουν από του να εξολοθρεύσουν και τους κατοίκους. Οι Αθηναίοι, ακολούθως, παρήγγειλαν εις τους Μενδαίους να κυβερνώνται κατά τα έθιμά των, δικάζοντες οι ίδιοι μεταξύ των όσους ενόμιζαν ενόχους της στάσεως. Εκείνους, εξ άλλου, που ευρίσκοντο εις την ακρόπολιν

απέκλεισαν, (κατασκευάσαντες από τα δύο μέρη τείχος μέχρι της θαλάσσης και εγκαταστήσαντες φρουράν, προς διατήρησιν του αποκλεισμού. Αφού δ' εξησφάλισαν κατ' αυτόν τον τρόπον την Μένδην, εβάδισαν εναντίον της Σκιώνης.

131. Οι Σκιωναίοι και οι Πελοποννήσιοι εξήλθαν από την πόλιν, δια να τους αντιμετωπίσουν, και εγκατεστάθησαν επάνω εις οχυρόν λόφον, τον οποίον έπρεπε να καταλάβη προηγουμένως ο εχθρός, δια να ημπορέση ν' αποκλεισθή η πόλις δια περιτειχίσεως. Οι Αθηναίοι επετέθησαν εναντίον του λόφου με ακάθεκτον ορμήν και εξετόπισαν τους κατέχοντας αυτόν. Ακολούθως εσχημάτισαν στρατόπεδον, και αφού έστησαν τρόπαιον, ητοιμάζοντο να περιτειχίσουν την πόλιν. Ολίγον βραδύτερον, ενώ ησχολούντο εις την εργασίαν αυτήν, οι Πελοποννήσιοι μισθοφόροι, που επολιορκούντο εις την ακρόπολιν της Μένδης, διέσχισαν κατά μήκος της παραλίας την εκεί φρουράν, και έφθασαν εν καιρώ νυκτός προ της Σκιώνης, όπου κατώρθωσαν οι περισσότεροι να εισέλθουν εντός της πόλεως, αφού διέφυγαν τους πολιουρκούντας αυτήν Αθηναίους.

Ο Περδίκκας συνθηκολογεί με τους Αθηναίους

132. Τον καιρόν που περιετειχίζετο η Σκιώνη, ο Περιδίκκας έστειλε κήρυκα και συνωμολόγησε συνθήκην με τους Αθηναίους στρατηγούς. Το ελατήριον που τον ώθησεν εις τούτο ήτο το μίσος εναντίον του Βρασίδα, εξ αφορμής της υποχωρήσεως από την Λυγκηστίδα, αφότου και ήρχισεν αμέσως τας σχετικάς διαπραγματεύσεις. Και επειδή τας ημέρας ακριβώς αυτάς επρόκειτο να έλθουν δια ξηράς προς τον Βρασίδαν επικουρίαι, υπό την αρχηγίαν του Λακεδαιμονίου Ισχαγόρα, ο Περδίκκας, αφ' ενός, διότι ο Νικίας, επικαλούμενος την συνθήκην, εζήτει απ' αυτόν να δώση εις τους Αθηναίους κάποιαν βεβαίαν απόδειξιν της ειλικρινείας του, εξ άλλου διότι και ο ίδιος δεν ήθελε να έρχωνται του λοιπού εις την χώραν του Πελοποννήσιοι, κατώρθωσε, χρησιμοποιών τους φίλους που είχεν εις την Θεσσαλίαν, με τους προκρίτους της οποίας διετήρει πάντοτε σχέσεις, να εμποδίση με την μεσολάβησίν των την εκστρατείαν και τας ετοιμασίας ακόμη των Λαικεδαιμονίων, εις τρόπον ώστε οι τελευταίοι ουδ' εδοκίμασαν καν να περάσουν από την Θεσσαλίαν. Ο Ισχαγόρας όμως καθώς και ο Αμεινίας και ο Αριστεύς, οι οποίοι είχαν σταλή από τους Λακεδαιμονίους, δια να ενεργήσουν επιθεώρησιν της καταστάσεως, ήλθαν προς τον Βρασίδαν και έφεραν συγχρόνως μερικούς Σπαρτιάτας νεανίας, παρά την κρατούσαν συνήθειαν, δια να τους διορίσουν αρμοστάς των πόλεων, και μην ανατίθεται η διοίκησις εις τους τυχόντας. Απ' αυτούς διώρισεν ο Βρασίδας τον Κλεαρίδαν, υιόν του Κλεωνύμου, Αρμοστήν της Αμφιπόλεως, της Τορώνης δε, τον Πασιτελίδαν, υιόν του Ηγησάνδρου.

Γεγονότα εις Βοιωττίαν και Πελοπόννησον

133. Το ίδιον θέρος οι Θηβαίοι κατηδάφισαν το τείχος των Θεσπιέων, τους οποίους κατηγόρησαν ως αττικίζοντας. Είναι αληθές ότι είχαν ανέκαθεν κατά νουν το σχέδιον τούτο, αλλά την εκτέλεσίν του είχαν θεωρήσει ευκολωτέραν, αφότου εις την μάχην εναντίον των Αθηναίων οι Θεσπιείς είχαν χάσει το άνθος του στρατού των. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους κατεστράφη και ο ναός της Ήρας εις την Αργολίδα, εξ αιτίας της ιερείας Χρυσίδος, η οποία, αφού έβαλεν αναμμένον λύχνον πλησίον εις τους στεφάνους, απεκοιμήθη ακολούθως, και ως εκ τούτου ολόκληρος ο ναός επήρε φωτιά και απετεφρώθη πριν η πυρκαϊά γίνη αντιληπτή. Η Χρυσίς, φοβηθείσα τους Αργείους, έφυγε την ιδίαν νύκτα είς την Φλιούντα. Αλλ' ούτοι προέβησαν, σύμφωνα με τας καθιερωμένας διατυπώσεις, εις εγκατάστασιν νέας ιερείας, καλουμένης Φαεινίδος. Η Χρυσίς, πριν φύγη είχε διατελέσει ιέρεια οκτώ και ήμισυ έτη, αφότου ήρχισεν ο πόλεμος. Όταν το θέρος ήτο πλέον εις το τέλος του, η περιτείχισις της Σκιώνης είχε συμπληρωθή εντελώς και οι Αθηναίοι, αφού

άφισαν εκεί φρουράν, προς διατήρησιν του αποκλεισμού, απέσυραν τον επίλοιπον στρατόν των.

Μάχη μεταξύ Μαντινέων και Τεγεατών

134. Κατά τον επακολουθήσαντα χειμώνα οι Αθηναίοι και οι Λακεδαιμόνιοι, λόγω της ανακωχής, έμεναν ήσυχοι. Οι Μαντινείς όμως και οι Τεγεάται και οι σύμμαχοι του ενός και του άλλου μέρους συνεκρότησαν μάχην εις το Λαοδόκειον της Ορεσθίδος, αλλ’ η νίκη υπήρξεν αμφίβολος, διότι τα στρατεύματα και των δύο πόλεων ενίκησαν τους απέναντί των παρατεταγμένους συμμάχους της άλλης, και αφού και οι δύο στρατοί έστησαν τρόπαια, έστειλαν λάφυρα εις τους Δελφούς. Η αλήθεια είναι ότι μολονότι αι απώλειαι και των δύο μερών ήσαν μεγάλαι και η μάχη ήτο ακόμη αναποφάσιστος, όταν επελθούσης της νυκτός ετερματίσθη, οι Τεγεάται κατηυλίσθησαν εις το πεδίον της μάχης και έστησαν αμέσως τρόπαιον, ενώ οι Μαντινείς απεσύρθησαν εις τον Βουκολιώνα και έστησαν και αυτοί βραδύτερον αντίζηλον τρόπαιον.

Ο Βρασίδας επιχειρεί να καταλάβη την Ποτείδαιαν

135. Εις το τέλος του ιδίου χειμώνος και τας παραμονάς πλέον του έαρος ο Βρασίδας επεχείρησε να καταλάβη την Ποτείδαιαν. Επλησίασε, τωόντι, εν καιρώ νυκτός, και εστήριξε κλίμακα εις το τείχος, και μέχρι του σημείου τούτου δεν έγινεν αντιληπτός, διότι εις φρουρός είχεν αφίσει προς στιγμήν την θέσιν του, δια να μεταβή και παραδώση τον κώδωνα εις τον επόμενον φρουρόν, και την στιγμήν ακριβώς αυτήν και πριν επιστρέψη ετοποθετήθη η κλίμαξ εις το διάκενον. Αλλ’ οι φρουροί αντελήφθησαν το πράγμα ευθύς αμέσως, πριν ακόμη αναβή κανείς εις το τείχος, και ο Βρασίδας απέσυρεν εσπευσμένως τον στρατόν του, χωρίς να περιμένη να εξημερώση. Και ο χειμών ετελείωσε, και με το τέλος αυτού έληξε και το ένατον έτος του παρόντος πολέμου, του οποίου την ιστορίαν συνέγραψεν ο Θουκυδίδης.

Βιβλίον Ε΄

Τα γεγονότα των ετών 422-416

Έτος 10ον : 422-421 π.Χ. (1-24)

Συνέχεια της ανακωχής. Εκτόπισις των Δηλίων υπό των Αθηναίων

1. Το επόμενον θέρος, η ενιαυσία ανακωχή ετερματίσθη αυτοδικαίως, συνωμολογήθη όμως ακολούθως νέα μέχρι τέλους των Πυθικών αγώνων. Εν τω μεταξύ, οι Αθηναίοι εξετόπισαν τους κατοίκους της Δήλου, διότι εθεώρησαν ότι είχαν καθιερωθή εις τον θεόν, ενώ, ένεκα κάποιας παλαιάς αμαρτίας, δεν ήσαν καθαροί, και εξ άλλου διότι έκριναν ατελή ως προς το σημείον αυτό τον καθαρμόν που εδιηγήθην προηγουμένως, οπότε είχαν νομίσει αρκετόν το σήκωμα των νεκρών και των φερέτρων των. Ο Φαρνάκης έδωκεν εις τους Δηλίους άσυλον εις το Αδραμύττιον της Μικρας Ασίας, όπου εγκατεστάθησαν, όπως καθείς ήθελε.

Ο Κλέων εις Χαλκιδικήν

2. Μετά το τέλος της ανακωχής, ο Κλέων, αφού επέτυχε την συγκατάθεσιν των Αθηναίων, εξέπλευσε διευθυνόμενος εις την Χαλκιδικήν, επί κεφαλής μοίρας στόλου τριάντα πλοίων, χιλίων διακοσίων οπλιτών και τριακοσίων ιππέων Αθηναίων και ακόμη μεγαλυτέρας δυνάμεως συμμάχων. Αφού δε προσήγγισε πρώτον εις την πολιορκουμένην ακόμη Σκιώνην και παρέλαβε μερικούς οπλίτας από την φρουράν, που είχε μείνει εκεί δια την πολιορκίαν, κατέπλευσεν εις τον Κωφόν λιμένα, ο οποίος κείται εις το έδαφος των Τορωναίων και απέχει ολίγον από την πόλιν. Και επειδή επληροφορήθη από αυτομόλους, ότι ο Βρασίδας δεν ήτο εις την Τορώνην και η φρουρά ήτο ανίκανος ν’ αντισταθή, εβάδισεν απ’ εκεί επί κεφαλής του στρατού εναντίον της πόλεως και απέστειλε δέκα πλοία, δια να περιπλεύσουν το ακρωτήριον και διευθυνθούν εναντίον του λιμένος της Τορώνης. Και έφθασε πρώτον εμπρός από το νέον τείχος, το οποίον προσέθεσεν ο Βρασίδας, δια να περιλάβη εντός της πόλεως το προάστειον, και ήνωσε τα δύο εις εν δια της κατεδαφίσεως μέρους του παλαιού τείχους.

3. Ο Αρμοστής της πόλεως Πασιτελίδας και η υπ’ αυτόν φρουρά έσπευσαν εις το νέον αυτό τείχος και προσεπάθουν ν’ αποκρούσουν τας επιθέσεις των Αθηναίων. Αλλ’ επιέζοντο δυνατά από τους τελευταίους, και ο Πασιτελίδας, βλέπων περιπλέοντα τα πλοία, που είχαν αποσταλή προηγουμένως, εναντίον του λιμένος, εφοβήθη μήπως προλάβουν και καταλάβουν την πόλιν, πριν επιστρέψη προς υπεράσπισίν της, και μήπως, κυριευομένου του νέου τείχους, συλληφθή εντός αυτού. Ως εκ τούτου, το εγκατέλειψε και επέστρεψε τρέχων εις την πόλιν, την οποίαν όμως επρόλαβε να καταλάβη ο Αθηναϊκός στόλος και ο στρατός της ξηράς, ο οποίος κατεδίωξε κατά πόδας τον Πασιτελίδαν και εισώρμησε ταυτοχρόνως με πολεμικάς κραυγάς από του ρήγματος του παλαιού τείχους. Από τους Πελοποννησίους και Τορωναίους άλλους εφόνευσαν αμέσως κατά την συμπλοκήν, και άλλους, μεταξύ των οποίων και τον Αρμοστήν, συνέλαβαν αιχμαλώτους. Εν τω μεταξύ, ο Βρασίδας είχε σπεύσει εις βοήθειαν της Τορώνης, αλλά δεν επρόλαβε, διότι έμαθε καθ’ οδόν την άλωσιν, όταν δεν απείχε πλέον παρά σαράντα περίπου στάδια, και επέστρεψε. Ο Κλέων και οι Αθηναίοι έστησαν δύο τρόπαια, το εν εις τον λιμένα, το άλλο πλησίον του νέου τείχους. Τα γυναικόπαιδα κατέστησαν δούλους, ενώ τους άνδρας της Τορώνης με όσους άλλους Χαλκιδείς έτυχε να ευρεθούν εκεί, καθώς και τους Πελοποννησίους, εν όλω επτακοσίους περίπου άνδρας, απέστειλαν εις τας Αθήνας. Τους αιχμαλώτους αυτούς

ηναγκάσθησαν οι Αθηναίοι, όσους ήσαν Πελοποννήσιοι, ν απολύσουν ακολούθως επί τη βάσει της συνθήκης της ειρήνης, και τους άλλους ν' αποδώσουν εις τους Ολυνθίους, ανταλλάξαντες αυτούς άνδρα προς άνδρα. Την ιδίαν περίπου εποχήν, κατέλαβαν και οι Βοιωτοί δια προδοσίας το Πάνακτον, Αθηναϊκόν φρούριον εις τα όρια της Αττικής. Ο Κλέων, αφού εγκατέστησε φρουράν εις την Τορώνην, απέπλευσε, και κάμψας τον Άθω, διηυθύνετο εναντίον της Αμφιπόλεως.

Αποστολή του Αθηναίου Φαίακος εις Σικελίαν

4. Την ιδίαν περίπου εποχήν, απέπλευσεν ο Φαίαξ υιός του Ερασιστράτου, με δύο πλοία εις Ιταλίαν και Σικελίαν, όπου εστέλλετο από τους Αθηναίους ως πρέσβυς, μαζί με δύο συναδέλφους. Τωόντι, όταν οι Αθηναίοι, μετά την συνομολόγησιν της ειρήνης, είχαν απέλθει από την Σικελίαν, οι Λεοντίνοι επολιτογράφησαν πολλούς νέους πολίτας και η δημοκρατική μερίς εμελέτα νέαν διανομήν της γης. Αλλ' οι ολιγαρχικοί, οι οποίοι αντελήφθησαν τα σχέδιά των, προσεκάλεσαν εις βοήθειαν τους Συρακουσίους, και εξεδίωξαν τους δημοκρατικούς, οι οποίοι διεσκορπίσθησαν εδώ και εκεί. Οι ολιγαρχικοί ήλθαν εις συμφωνίαν με τους Συρακουσίους, επί τη βάσει της οποίας εγκατέλειψαν την πόλιν των, ήτις ως εκ τούτου ερημώθη, και, εγκατεστάθησαν εις τας Συρακούσας, υπό τον όρον ν' αναγνωρισθούν Συρακούσιοι πολίται. Βραδύτερον, μερικοί από αυτούς δυσαρεστηθέντες απεσύρθησαν από τας Συρακούσας, και εγκατεστάθησαν πάλιν εις τας Φωκαίας, τμήμα της πόλεως των Λεοντίνων, και της Βρικιννίας, φρούριον της χώρας των ιδίων. Οι περισσότεροι από τους εξορισθέντας, ως είρηται, δημοκρατικούς ήλθαν και ηνώθησαν με αυτούς, και αφού παρεσκευάσθησαν καταλλήλως, ήρχισαν εχθροπραξίας εναντίον των Συρακουσίων, χρησιμοποιούντες τα δύο οχυρώματά των ως ορμητήρια. Όταν οι Αθηναίοι έμαθαν τας ειδήσεις αυτάς, έστειλαν τον Φαίακα, δια να πείση τους εκεί συμμάχους των και τους άλλους, ει δυνατόν, Σικελιώτας, να εκστρατεύσουν από κοινού εναντίον των Συρακουσίων, λόγω του ότι επιδιώκουν να επιβάλουν την ηγεμονίαν των. Οι Αθηναίοι ήλπιζαν ότι ημπορούσαν τοιουτοτρόπως να σώσουν τους δημοκρατικούς Λεοντίνους. Η αποστολή του Φαίακος επέτυχεν εις την Καμάριναν και τον Ακράγαντα, αλλ' απέτυχεν εις την Γέλαν, και ο Φαίαξ, επειδή εννόησεν από μερικάς ενδείξεις, ότι θ' αποτύχη και εις τας άλλας πόλεις, δεν επροχώρησε περαιτέρω, αλλ' επέστρεψε δια του εδάφους των αυτοχθόνων Σικελών, και αφού επεσκέφθη καθ' οδόν τας Βρικιννίας, όπου ενεθάρρυνε τους δημοκρατικούς, ήλθεν εις Κατάνην από όπου απέπλευσε.

5. Κατά τον πλουν εις την Σικελίαν, καθώς και την επιστροφήν απ' εκεί, ήλθεν εις συνεννοήσεις και με μερικάς πόλεις της Ιταλίας δια την συνομολόγησιν συνθήκης φιλίας με τους Αθηναίους. Συνήντησεν επίσης μερικούς Λοκρούς, οι οποίοι, όταν μετά την συνομολόγησιν της ειρήνης μεταξύ των Ελληνικών πόλεων της Σικελίας, περιέπεσεν η Μεσσήνη εις εμφυλίους σπαραγμούς, και μία από τας διαπληκτιζομένας μερίδας επεκαλέσθη την επέμβασιν της Λοκρικής κυβερνήσεως, εστάλησαν εκεί ως άποικοι και εξησφάλισαν υπέρ της πατρίδος των την κυβέρνησιν της Μεσσήνης επί τινα χρόνον, αλλ' ηναγκάσθησαν τώρα να φύγουν. Τους Λοκρούς λοιπόν αυτούς συνήντησεν ο Φαίαξ, ενώ επέστρεφαν, και δεν τους επείραξε, διότι είχαν ήδη συμφωνηθή μεταξύ αυτού και της Λοκρικής κυβερνήσεως οι προκαταρκτικοί όροι ειρήνης προς τους Αθηναίους. Κατά την συνομολόγησιν τωόντι της ειρήνης μεταξύ των Σικελιωτικών πόλεων, μόνον οι Λοκροί, κατ' εξαίρεσιν από τους άλλους συμμάχους των, δεν είχαν συνομολογήσει τοιαύτην προς τους Αθηναίους, και ούτε τότε άλλωστε θα μετέβαλλαν πολιτικήν, εάν δεν τους επίεζεν ο πόλεμος προς τους Ιπωνιέας και τους Μεδμαίους, οι οποίοι ήσαν όμοροι και άποικοί των. Ολίγον καιρόν ύστερον ο Φαίαξ έφθασεν εις τας Αθήνας.

Εκστρατεία του Κλέωνος εις Αμφίπολιν

6. Ο Κλέων, εξ άλλου, ο οποίος, ως ελέχθη, έπλευσεν από την Τορώνην προς την Αμφίπολιν, κατέστησε την Ηιόνα βάσιν των επιχειρήσεών του, και επετέθη εναντίον των Σταγείρων, αποικίας των Ανδρίων, όπου απέτυχε, επέτυχεν όμως να καταλάβη εξ εφόδου την Γαληψόν, αποικιαν των Θασίων. Έστειλε δε πρέσβεις προς τον Περδίκκαν, δια να τον προσκαλέση να έλθη με τον στρατόν του, σύμφωνα με τους όρους της συμμαχίας, και άλλους εις την Θράκην προς τον βασιλέα των Οδομάντων Πολλήν, δια να φέρουν όσους ημπορούσαν περισσοτέρους μισθοφόρους Θράκας, ενώ ο ίδιος εν τω μεταξύ επερίμενεν αναπαυόμενος εις την Ηιόνα. Όταν ο Βρασίδας έμαθε τας ειδήσεις αυτάς, αντεστρατοπέδευσε και αυτός πλησίον εις το Κερδύλιον, θέσιν υψηλήν του εδάφους των Αργιλίων, εις το άλλο μέρος του ποταμού και όχι μακράν της Αμφιπόλεως, από την οποίαν θέσιν βλέπει κανείς ελευθέρως προς όλας τας διευθύνσεις, ώστε ο Κλέων δεν ημπορούσε να διαφύγη την προσοχήν του, εάν ήθελε προελάσει με τον στρατόν του. Διότι ο Βρασίδας επερίμενεν ότι ο Κλέων θα υπετίμα την αριθμητικήν δύναμιν του εχθρικού στρατού και θα εβάδιζε προς βορράν εναντίον της Αμφιπόλεως, χωρίς να περιμείνη τας ενισχύσεις που είχε ζητήσει. Συγχρόνως εξηκολούθει να ετοιμάζεται, προσκαλέσας εις ενίσχυσίν του χιλίους πεντακοσίους μισθοφόρους Θράκας και όλην την στρατιωτικήν δύναμιν των Ηδώνων, οι οποίοι ήσαν πελτασταί και ιππείς. Είχεν, άλλωστε, χιλίους Μυρκινίους και Χαλκιδείς πελταστάς, εκτός εκείνων που ήσαν εις την Αμφίπολιν. Η ολική δύναμις των οπλιτών του είχεν ανέλθει εις δύο χιλιάδας, και των Ελλήνων ιππέων εις τριακοσίους. Από την δύναμιν αυτήν έως χίλιοι πεντακόσιοι υπό τον Βρασίδαν εστρατοπέδευσαν πλησίον του Κερδυλίου, ενώ οι λοιποί υπό τον Κλεαρίδαν εστάθμευσαν εις την Αμφίπολιν.

7. Ο Κλέων έμεινε κάμποσον καιρόν ήσυχος, αλλ’ έπειτα εξηναγκάσθη να κάμη ό,τι ακριβώς επερίμενεν ο Βρασίδας. Διότι οι στρατιώται του, οι οποίοι εδυσφόρουν, διότι έχαναν τον καιρόν των, ήρχισαν να ανταλλάσσουν τας σκέψεις των, συλλογιζόμενοι προς ποίαν εμπειρίαν και ποίαν τόλμην επρόκειτο ν’ αντιταχθή τόση ανικανότης και τόση δειλία του ιδικού των αρχηγού, και πως χωρίς να το θέλουν εξεστράτευσαν μαζί του από τας Αθήνας. Ο Κλέων αντελήφθη τους γογγυσμούς αυτούς και μολονότι παρά την θέλησίν των προήλασεν επί κεφαλής των στρατιωτών του, καθόσον η περαιτέρω αδράνεια κατέβαλλε το ηθικόν των. Και ηκολούθησε την αυτήν τακτικήν που είχεν ακολουθήσει εις την Πύλον, και της οποίας η τότε επιτυχία του ενέπνευσεν εμπιστοσύνην εις την στρατηγικήν του ικανότητα. Διότι ούτε εφαντάζετο καν ότι κανεις θα εξήρχετο δια να τον αντιμετωπίση, και έλεγεν ότι προήλαυνε μάλλον προς αναγνώρισιν της θέσεως, καθόσον τας ενισχύσεις επερίμενεν, όχι δια να εξασφάλιση την νίκην, εις περίστασιν που θα ηναγκάζετο να συνάψη μάχην, αλλά δια να περικυκλώση την πόλιν και την εξαναγκάση τοιουτοτρόπως εις παράδοσιν. Ελθών επομένως, εστρατοπέδευσεν επί οχυρού λόφου απέναντι της Αμφιπόλεως, και επεθεώρει ο ίδιος το λιμνώδες έλος που σχηματίζει ο ποταμός Στρυμών και την δεσπόζουσαν θέσιν της πόλεως, απέναντι της πέριξ Θρακικής χώρας, και επίστευεν ότι ημπορούσε ν αποσυρθή οπόταν ήθελε, χωρίς να συνάψη μάχην, καθόσον άλλωστε κανεις δεν εφαίνετο ούτε ιστάμενος επί του τείχους, ούτε εξερχόμενος δια των πυλών, αι οποίαι ήσαν όλαι κλεισταί. Ενόμισε μάλιστα ότι έκαμε λάθος να μη φέρη κατά την προέλασίν του πολιορκητικάς μηχανάς, και ότι θα ηδύνατο, αν είχε τοιαύτας, να καταλάβη την πόλιν ως έρημον υπερασπιστών.

Ο Βρασίδας εισέρχεται εις Αμφίπολιν

8. Ο Βρασίδας, ευθύς ως είδε την κίνησιν των Αθηναίων, κατέβη και αυτός από το Κερδύλιον και εισήλθεν εις την Αμφίπολιν. Και δεν εξήλθε μεν της πόλεως, όπως

αντιπαραταχθή κατά των Αθηναίων, μη εμπιστευόμενος εις τον στρατόν του, τον οποίον εθεώρει υποδεέστερον, όχι αριθμητικώς (διότι υπό την έποψιν ταύτην οι δύο στρατοί ήσαν περίπου ισόπαλοι), αλλά ποιοτικώς, διότι εκ των μετεχόντων της εκστρατείας, οι μεν Αθηναίοι ήσαν γηγενείς πολίται, οι δε Λήμνιοι και οι Ίμβριοι εκ των κατ' εξοχήν επιλέκτων. Δια τούτο απεφάσισε να επιτεθή κατ' αυτών δια στρατηγήματος. Διότι ενόμιζεν ότι αν εδείκνυε προηγουμένως εις τους εχθρούς τον πραγματικόν αριθμόν και τον ανεπαρκή οπλισμόν των στρατιωτών του, θα εξησφάλιζε δυσκολώτερα την νίκην, παρά εάν τους επετίθετο πριν η θέα του στρατού του και η κατάστασις αυτού τους εμπνεύση καταφρόνησιν. Τάξας λοιπόν τον άλλον στρατόν υπό τον Κλεαρίδαν, εξέλεξεν ο ίδιος εκατόν πενήντα οπλίτας, με τους οποίους απεφάσισε να επιτεθή αιφνιδιαστικώς κατά των Αθηναίων, πριν αποσυρθούν, διότι ενόμιζεν ότι δεν θα εύρισκεν άλλην φοράν την ευκαιρίαν να τους καταβάλη απομονωμένους όπως τώρα, εάν άπαξ ήρχοντο αι αναμενόμεναι ενισχύσεις. Συνεκάλεσε λοιπόν όλους τους στρατιώτας και θέλων να ενθαρρύνη αυτούς και τους εξηγήση το σχέδιόν του, είπε προς αυτούς τοιαύτα τινά :

Λόγος του Βρασίδα προς τους στρατιώτας του

9. «Άνδρες Πελοποννήσιοι, αρκετόν είναι να σας υπενθυμίσω απλώς ότι ερχόμεθα από χώραν η οποία είναι η πατρίς μας, η οποία υπήρξε πάντοτε ελευθέρα, ένεκα της ευψυχίας των τέκνων της, και ότι πρόκειται ν' αγωνισθήτε, Δωριείς εναντίον Ιώνων, τους οποίους είσθε συνηθισμένοι να νικάτε, θα περιοριστώ μόνον να σας εξηγήσω το σχέδιον της επιθέσεως, δια να μη αποθαρρυνθήτε εκ της φαινομενικής δυσαναλογίας των δυνάμεων, βλέποντες ότι πρόκειται να πολεμήσωμεν όχι δια του συνόλου των δυνάμεών μας αλλά δια μικρού μόνον αποσπάσματος. Εγώ, τουλάχιστον, φαντάζομαι ότι ο εχθρός ανήλθεν εις το ύψωμα, όπου ευρίσκεται, όχι διότι τυχόν περιμένει ότι ημπορούμεν να εξέλθωμεν, δια να του επιτεθώμεν, αλλά διότι υποτιμά την δύναμίν μας, και δια τούτο, απησχολημένος εις το να παρατηρή δεξιά και αριστερά, δεν τηρεί καμμίαν στρατιωτικήν τάξιν και δεν μας λαμβάνει υπ' όψιν του. Και όμως εκείνος, ως επί το πλείστον, επιτυγχάνει εις τον πόλεμον, ο οποίος διακρίνει σαφώς τοιαύτα σφάλματα του εχθρού, και αποβλέπων συγχρόνως εις τα διαθέσιμα μέσα του, ενεργεί την επίθεσίν του όχι τόσον φανερά και εις τάξιν μάχης, αλλ' εκμεταλλευόμενος κυρίως τας εκάστοτε περιστάσεις. Και εκείνα τα στρατηγήματα φέρουν την μεγαλυτέραν δόξαν, δια των οποίων επιτυγχάνει κανεις ν' απατήση αποτελεσματικώτερον τον εχθρόν και να ωφελήση περισσότερον τους φίλους του. Εφόσον λοιπόν οι Αθηναίοι δεν περιμένουν ότι θα τους επιτεθή κανείς, και είναι ανύποπτοι και σκέπτονται, όπως τουλάχιστον φαίνονται, να αποσυρθούν και όχι να διατηρήσουν την θέσιν των, εφόσον η έντασις του πνεύματός των είναι χαλαρωμένη, και πριν ακόμη συνέλθουν, εγώ μεν επικεφαλής των ανδρών μου θα κάμω ό,τι ημπορώ, δια να προλάβω την υποχώρησίν των, και θα ριφθώ τρέχων εις το μέσον του στρατού των. Μετά τούτο, όταν συ, Κλεαρίδη, με ίδης συμπλακέντα ήδη και, ως ελπίζω εμπνέοντα τρόμον εις αυτούς, πάρε τους στρατιώτας που έχεις υπό τας διαταγάς σου, τους Αμφιπολίτας και τους άλλους συμμάχους, άνοιξε αιφνιδίως τας πύλας, τρέξε και μη χάσης στιγμήν να τους επιτεθής. Αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίον ημπορεί κανεις περισσότερον να ελπίση ότι θα καταληφθούν από πανικόν. Διότι ενισχύσεις προερχόμεναι διαρκούσης της μάχης προξενούν εις τον εχθρόν περισσότερον φόβον παρά η δύναμις προς την οποίαν μάχεται ήδη. Δείξου ανδρείος όπως αρμόζει εις Σπαρτιάτην, και σεις, σύμμαχοι, ακολουθήσατε γενναίως, ενθυμούμενοι ότι τρεις είναι αι αρεταί του καλού στρατιώτου : αποφασιστικότης, υψηλόν αίσθημα τιμής και πειθαρχία, και εστέ βέβαιοι ότι η σημερινή ημέρα θα σας δώση, εάν δειχθήτε γενναίοι, την ελευθερίαν και το δικαίωμα να

ονομάζεσθε σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων. Άλλως, θα σας μείνη ο τίτλος του υποτελούς των Αθηναίων, και μάλιστα υπό υποτέλειαν σκληροτέραν παρά πριν (υποτιθεμένου ακόμη ότι θα είσθε αρκετά τυχεροί, δια να αποφύγετε τον εξανδραποδισμόν ή τον θάνατον), και θα γίνετε εμπόδιον της απελευθερώσεως των άλλων Ελλήνων. Μη χάσετε, λοιπόν, το θάρρος σας, βλέποντες πόσον μεγάλα είναι τα άθλα του αγώνος. Όσον το κατ’ εμέ, θα αποδείξω ότι δεν είμαι καλλίτερος εις το να προτρέπω άλλους παρ’ ό,τι είμαι εις το να θέτω εις εφαρμογήν ο ίδιος τας προτροπάς μου.»

Συμπλοκή μεταξύ Αθηναίων και Λακεδαιμονίων, θάνατος του Βρασίδα και του Κλέωνος

10. Μετά τους ολίγους τούτους λόγους, ο Βρασίδας προέβη εις τας αναγκαίας παρασκευάς δια την έξοδον του υπ’ αυτόν αποσπάσματος, και ετοποθέτησε τον λοιπόν στρατόν υπό τας διαταγάς του Κλεαρίδα, πλησίον των καλουμένων Θρακικών, πυλών, όπως εξέλθουν εκείθεν σύμφωνα με τας οδηγίας του. Αλλά είχε θεαθή, ότε κατέβαινε από το Κερδύλιον, και ότε εντός της πόλεως προσέφερε θυσίαν εις τον ναόν της Αθηνάς, και ητοιμάζετο δια την έξοδον, διότι το εσωτερικόν της πόλεως φαίνεται από όλα τα πέριξ. Εις τον Κλέωνα, ο οποίος την ώραν ακριβώς αυτήν είχε προχωρήσει προς αναγνώρισιν της θέσεως, ανηγγέλθη ότι ο εχθρικός στρατός εφαίνετο συγκεντρωμένος εντός της πόλεως και ότι πολλοί πόδες ανδρών και ίππων, ετοίμων να εξέλθουν, διεκρίνοντο κάτω από τας πύλας, Ακούσας τούτο ο Κλέων, επλησίασε και εβεβαιώθη ο ίδιος περί του πράγματος. Αλλά μη θέλων να διακινδυνεύση μάχην πριν έλθουν προς αυτόν αι αναμενόμεναι επικουρίαι, και νομίζων ότι θα επρολάμβανε ν’ αποσυρθή, διέταξε να δοθή το σημείον της αναχωρήσεως και παρήγγελλε συγχρόνως εις τα εκκινούντα στρατεύματα να στραφούν αριστερά επί της οδού της Ηιόνος, η οποία ήτο η μόνη οδός υποχωρήσεως. Επειδή όμως ενόμισεν, ότι η υποχώρησις εγίνετο βραδέως, διέταξε το δεξιόν κέρας να στραφή αριστερά, και ούτως εξέθηκε κατά την υποχώρησιν το ακάλυπτον πλευρόν των στρατιωτών απέναντι του εχθρού. Κατά την στιγμήν αυτήν, ο Βρασίδας, βλέπων τους Αθηναίους κινουμένους, και θεωρήσας επιστάσαν την ευκαιρίαν, λέγει προς τους υπό τας αμέσους διαταγάς του και τον άλλον στρατόν: «Οι άνθρωποι αυτοί δεν εννοούν ν’ αντισταθούν, όπως φαίνεται καθαρά από την κίνησιν των δοράτων και των κεφαλών των. Άνθρωποι που έχουν σκοπόν ν’ αντισταθούν κατά των επιτιθεμένων δεν κινούνται κατ’ αυτόν τον τρόπον. Ανοίξατέ μου τας πύλας που παρήγγειλα και ας επιτεθώμεν εναντίον αυτών μετά θάρρους και χωρίς να χάνωμεν στιγμήν.» Και εξελθών δια της πύλης, η οποία είναι προς το μέρος του χαρακώματος, και δια της πρώτης πύλης του υφισταμένου τότε μακρού τείχους, ώρμησε τρέχων κατ’ ευθείαν επί του δρόμου, εις το αποτομώτατον μέρος του οποίου, καθώς ανέρχεται κανείς, είναι στημένον τρόπαιον και επιτεθείς εναντίον του κέντρου των Αθηναίων, οι οποίοι ήσαν τρομαγμένοι δια την ιδίαν των αταξίαν και κατάπληκτοι δια την τόλμην αυτού, τρέπει αυτούς εις φυγήν, ενώ ο Κλεαρίδας, σύμφωνα με τας διαταγάς που είχε λάβει, εξελθών με τον λοιπόν στρατόν δια των Θρακικών πυλών, ώρμησε συγχρόνως κατ’ αυτών. Και ούτω συνέβη, ώστε ένεκα της απροσδοκήτου και αιφνιδίας κινήσεως εκ δύο συγχρόνως μερών, οι Αθηναίοι περιήλθαν εις σύγχυσιν. Και το μεν αριστερόν κέρας αυτών, το διευθυνόμενον προς την Ηιόνα και που είχεν ήδη προχωρήσει προς τα εκεί, αποκοπέν του λοιπού στρατεύματος, ετράπη αμέσως εις φυγήν. Ενώ δ’ ήδη έφευγε τούτο και ο Βρασίδας στραφείς επετίθετο κατά του δεξιού επληγώθη και έπεσε. Οι Αθηναίοι δεν αντελήφθησαν τούτο, αλλ’ οι πλησίον αυτού ευρισκόμενοι στρατιώται τον εσήκωσαν και τον μετέφεραν εις την πόλιν. Το δεξιόν των Αθηναίων αντείχε καλλίτερον. Και ο μεν Κλέων, ο οποίος ευθύς εξ αρχής δεν είχε σκοπόν ν αντισταθή ετράπη αμέσως εις φυγήν, αλλά Μυρκίνιος πελταστής τον επρόφθασε και τον εφόνευσε. Οι οπλίται όμως, συγκεντρωθέντες

επί του λόφου, απέκρουσαν τον Κλεαρίδαν, μολονότι επετέθη κατ' αυτών δίς ή τρίς, και τότε μόνον υπεχώρησαν, όταν το ιππικόν των Μυρκινίων και των Χαλκιδέων και οι πελτασταί, περικυκλώσαντες και βάλλοντες αυτούς δι' ακοντίων, τους έτρεψαν εις φυγήν. Και τότε πλέον η φυγή εγενικεύθη εις όλον τον Αθηναϊκόν στρατόν, και όσοι δεν εφονεύθησαν αμέσως κατά την συμπλοκήν ή κατά την επακολουθήσασαν καταδίωξιν υπό του Χαλκιδικού ιππικού και των πελταστών, έφθασαν μετά μεγάλης δυσκολίας εις την Ηιόνα, κατόπιν πολλών περιπλανήσεων δια μέσου των ορέων. Ο Βρασίδας μετεφέρθη ασφαλώς εκ του πεδίου της μάχης εντός της πόλεως. Ανέπνεεν ακόμη και ημπόρεσε ν' αντιληφθή ότι ο στρατός του ενίκησεν αλλά μετ' ολίγον εξέπνευσε. Ο λοιπός στρατός, επιστρέφων μετά του Κλεαρίδα εκ της καταδιώξεως, εσκύλευσε τους νεκρούς και έστησε τρόπαιον.

11. Μετά τούτο, ετάφη ο Βρασίδας εντός της πόλεως, απέναντι της σημερινής Αγοράς. Εις τον νεκρόν αυτού απεδόθησαν δημοτελείς τιμαί και όλος ο συμμαχικός στρατός ηκολούθησεν ένοπλος την ταφήν. Οι Αμφιπολίται περιέβαλαν το μνήμα του δια κιγκλιδώματος και μέχρι σήμερον προσφέρουν θυσίας εις αυτόν ως εις ήρωα, και εγκατέστησαν προς τιμήν του αγώνας και ιεράς κατ' έτος τελετάς. Ανέθεσαν επίσης εις αυτόν την πόλιν των, ανακηρύξαντες αυτόν ιδρυτήν αυτής, κατεδαφίσαντες τα οικοδομήματα του Άγνωνος και εξαφανίσαντες κάθε τι που ημπορούσε να υπενθυμίζη εις το μέλλον την υπό τούτου ίδρυσιν της αποικίας. Διότι ενόμισαν ότι ο Βρασίδας υπήρξε σωτήρ των, και ακόμη διότι υπό τας παρούσας περιστάσεις, εκ φόβου προς τους Αθηναίους, επεδίωκαν την διατήρησιν της συμμαχίας προς τους Λακεδαιμονίους, ενώ ένεκα της προς τους Αθηναίους εχθρότητός των η απονομή των τιμών τούτων εις τον Άγνωνα ούτε συμφέρουσα ήτο εις αυτούς, ούτε ευχάριστος εις εκείνον. Απέδωκαν εις τους Αθηναίους τους νεκρούς των, ανελθόντας εις εξακοσίους, ενώ εκ μέρους των έπεσαν μόνον επτά. Διότι δεν έλαβε χώραν μάχη εκ παρατάξεως, αλλ' η συμπλοκή υπήρξεν αποτέλεσμα απροβλέπτου περιστάσεως, και οι Αθηναίοι είχαν καταληφθή υπό πανικού, πριν ακόμη αρχίση αυτή. Μετά την ανακομιδήν των νεκρών, οι Αθηναίοι απέπλευσαν εις τα ίδια, ενώ ο Κλεαρίδας και οι μετ' αυτόν έμειναν, όπως ρυθμίσουν τα πράγματα της Αμφιπόλεως.

12. Κατά τον αυτόν περίπου χρόνον, και περί το τέλος του θέρους, οι Λακεδαιμόνιοι Ραμφίας, Αυτοχαρίδας και Επικυλίδας ήσαν καθ' οδόν, φέροντες εις τας πόλεις της Χαλκιδικής επικουρίας εννεακοσίων οπλιτών. Φθάσαντες δε εις Ηράκλειαν της Τραχίνος, ενησχολήθησαν όπως διευθετήσουν τα μη καλώς έχοντα εκεί. Και ενώ ακόμη διέτριβαν εκεί, συνέβη η μάχη της Αμφιπόλεως. Και το θέρος ετελείωσε.

Οι Λακεδαιμόνιοι εις τα ίδια

13. Επελθόντος του χειμώνος, ο Ραμφίας και οι μετ' αυτού επροχώρησαν μέχρι του Πιερίου της Θεσσαλίας. Αλλ' επειδή οι Θεσσαλοί δεν τους επέτρεπαν να προχωρήσουν περαιτέρω, και επί πλέον ο Βρασίδας, προς τον οποίον έφεραν τας ενισχύσεις, είχεν αποθάνει, επέστρεψαν εις τα ίδια. Εθεώρησαν ότι η ευκαιρία δια την εκστρατείαν είχε παρέλθει, αφού οι Αθηναίοι, συνεπεία της ήττης των, είχαν ήδη απέλθει, και αυτοί δεν ήσαν εις θέσιν να πραγματοποιήσουν οι ίδιοι τα μεγάλα σχέδια του Βρασίδα. Αλλ' ο κύριος λόγος της επιστροφής των ήτο ότι εγνώριζαν, όταν ανεχώρησαν, ότι οι Λακεδαιμόνιοι έκλιναν έτι μάλλον υπέρ της ειρήνης.

Οι εμπόλεμοι κλίνουν προς διαπραγματεύσεις ειρήνης δια πεντήκοντα έτη

14. Το γεγονός είναι ότι, μετά την μάχην της Αμφιπόλεως και την εκ Θεσσαλίας επιστροφήν του Ραμφίου, ουδέτερος των εμπολέμων ανέλαβε περαιτέρω πολεμικάς επιχειρήσεις, αλλ'

αμφότεροι έκλιναν μάλλον προς την ειρήνην. Οι μεν Αθηναίοι, διότι είχαν υποστή την σοβαράν ήτταν του Δηλίου και ολίγον ύστερον της Αμφιπόλεως, και επομένως δεν είχαν πλέον εμπιστοσύνην επί την ιδίαν δύναμιν, επί της οποίας στηριζόμενοι είχαν απορρίψει προηγουμένως τας περί ειρήνης προτάσεις, καθόσον επίστευαν ότι μετά την καλήν τύχην που είχαν τότε, η οριστική αυτών επικράτησις ήτο βεβαία. Εφοβούντο, άλλωστε, μήπως πολλαπλασιασθούν αι αποστασίαι των συμμάχων των, θρασυνομένων από τας αποτυχίας των, και μετεμελούντο, διότι δεν συνομολόγησαν ειρήνην μετά τα γεγονότα της Πύλου, ότε η περίστασις ήτο τόσον εύθετος. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, διότι η πορεία του πολέμου είχε διαψεύσει τας προσδοκίας των, ενώ είχαν φαντασθή ότι ερημώνοντες την χώραν των Αθηναίων, θα κατώρθωναν εντός ολίγων ετών να καταρρίψουν την δύναμίν των. Αντί τούτου, είχαν υποστή την συμφοράν της Σφακτηρίας, ομοίαν της οποίας δεν είχεν άλλοτε υποστή η Σπάρτη, η χώρα αυτών υφίστατο τας ληστρικάς επιδρομάς, των οποίων ορμητήριον ήτο η Πύλος και τα Κύθηρα, και οι Είλωτες ηυτομόλουν, υπήρχε δε διαρκής ο φόβος μήπως οι μένοντες επί τόπου, στηριζόμενοι εις τους αυτομολήσαντας, επιχειρήσουν, όπως και προηγουμένως, να ανατρέψουν την τάξιν των πραγμάτων. Συνέπεσε, προς τούτοις, η Τριακονταετής συνθήκη ειρήνης προς τους Αργείους να είναι εις τας παραμονάς της λήξεώς της, και οι Αργείοι ηρνούντο την ανανέωσιν αυτής, εφόσον δεν τους απεδίδετο η Κυνουρία, και οι Λακεδαιμόνιοι εθεώρουν προφανές ότι δεν ημπορούσαν να διεξαγάγουν διμέτωπον πόλεμον κατά τε των Αργείων και των Αθηναίων. Υπώπτευαν, συγχρόνως, ότι μερικοί εκ των Πελοποννησιακών πόλεων θ’ απεσπώντο απ’ αυτούς, δια να ενωθούν με τους Αργείους, όπως πράγματι και συνέβη.

15. Ταύτα αναλογιζόμενοι, έκριναν αμφότεροι οι εμπόλεμοι, αλλά προ πάντων οι Λακεδαιμόνιοι, ότι επεβάλλετο η συνομολόγησις της ειρήνης, διότι οι τελευταίοι επεθύμουν ζωηρώς να ανακτήσουν τους αιχμαλώτους Σφακτηρίας, καθόσον οι εξ αυτών Σπαρτιάται είτε ανήκαν εις τας πρώτας οικογενείας, είτε ήσαν εξ ίσου με αυτούς συγγενείς των αρχόντων της Λακεδαίμονος. Ως εκ τούτου, ήρχισαν αμέσως μετά την αιχμαλωσίαν διαπραγματεύσεις δια την απελευθέρωσίν των. Αλλ’ οι Αθηναίοι, εφ’ όσον η τύχη ήτο ευμενής προς αυτούς, δεν ήθελαν με κανένα τρόπον να δεχθούν ειρήνην υπό όρους δικαίους. Όταν όμως υπέστησαν την ήτταν του Δηλίου, οι Λακεδαιμόνιοι αντελήφθησαν αμέσως ότι θα ήσαν τώρα περισσότερον ευδιάθετοι προς συνεννόησιν, και συνωμολόγησαν την ενιαυσίαν ανακωχήν, κατά την διάρκειαν της οποίας πρέσβεις των δυο εμπολέμων ώφειλαν συναντώμενοι να διαπραγματευθούν την συνομολόγησιν οριστικής ειρήνης.

16. Αλλά μετά την νέαν ήτταν, την οποίαν οι Αθηναίοι έπαθαν εις την Αμφίπολιν, και τον θάνατον του Κλέωνος και του Βρασίδα, οι οποίοι προ πάντων αντέπρατταν κατά της ειρήνης από τα δύο μέρη (ούτος ένεκα των επιτυχιών και της γενικής εκτιμήσεως που του προσεπόριζεν ο πόλεμος, εκείνος διότι ενόμιζεν ότι αποκαθισταμένης της ησυχίας, η μοχθηρία του θα ήτο καταφανεστέρα και αι διαβολαί του ολιγώτερον πιστευταί), οι δύο κυριώτατοι υποστηρικταί της πολιτικής της ειρήνης εις τας δύο πόλεις, ο Πλειστοάναξ, υιός του Παυσανίου, βασιλεύς των Λακεδαιμονίων, και ο Νικίας, υιός του Νικηράτου, ο οποίος ήτο ο ευτυχέστερος στρατηγός της εποχής του, τότε πλέον με μεγαλύτερον παρά ποτέ ζήλον, υπεστήριζαν την πολιτικήν ταύτην. Ο μεν Νικίας, διότι ήθελεν, εφόσον ακόμη δεν είχεν υποστή ατυχίαν τινά, και εξηκολούθει απολαυών της κοινής εκτιμήσεως, να εξασφαλίση οριστικώς την καλήν του τύχην, ν’ αναπαυθή ο ίδιος του λοιπού από τας ταλαιπωρίας του πολέμου και εξασφαλίση εις τους συμπολίτας του ομοίαν ανάπαυσιν, και ν’ αφίση εις τους μεταγενεστέρους το όνομα ανδρός, ο οποίος ουδέποτε καθ’ όλην του την

ζωήν έγινεν αιτία βλάβης εις την πόλιν. Διότι ενόμιζεν ότι η καλλιτέρα οδός, δια της οποίας ημπορεί κανείς να επιτύχη τούτο, ήτο να εμπιστεύεται όσον το δυνατόν ολιγώτερον εις την τύχην και αποφεύγη τους κινδύνους, και ότι η ειρήνη μόνη εξασφαλίζει από τους κινδύνους. Ο Πλειστοάναξ, εξ άλλου, διότι οι εχθροί του διέβαλλαν αυτόν, εξ αφορμής της επανόδου του εκ της εξορίας, και δεν έπαυαν, οσάκις επήρχετο ατυχία τις, να διεγείρουν τας ανησυχίας της συνειδήσεως των Λακεδαιμονίων, αποδίδοντες αυτήν εις την παράνομον επιστροφήν του. Διότι κατηγόρουν αυτόν και τον αδελφόν του Αριστοκλή ότι παρέπεισαν την Πυθίαν, οσάκις Λακεδαιμόνιοι αντιπρόσωποι ήρχοντο να συμβουλευθούν το μαντείον, να δίδη πάντοτε την εξής απάντησιν: «Ανακαλέσατε εκ της ξένης γης εις την χώραν σας το σπέρμα του ημιθέου υιού του Διός, ειδεμή θ’ αροτριώσετε την γην με αργυράν υνίδα» μέχρις ου επί τέλους η Πυθία, μετά εξορίαν δέκα εννέα ετών, έπεισε τους Λακεδαιμονίους να τον επαναφέρουν με τους ιδίους χορούς και θρησκευτικάς τελετάς, με τας οποίας, αφού έκτισαν την Λακεδαίμονα, ενεθρόνισαν τους πρώτους βασιλείς των. Καθόσον είχεν εξορισθή τότε, λόγω της από την Αττικήν υποχωρήσεώς του, η οποία απεδόθη εις δωροδοκίαν, και κατά την διάρκειαν της εξορίας του εις το όρος Λύκαιον, όπου είχε καταφύγει, διέμενεν, εκ φόβου των Λακεδαιμονίων, εντός οικίας, της οποίας το ήμισυ εκείτο εντός του περιβόλου του ναού του Διός.

17. Δυσφορών λοιπόν δια την διαβολήν ταύτην και νομίζων ότι εν καιρώ ειρήνης, ότε δεν θα συνέβαιναν ατυχήματα, και ότε επί πλέον οι Λακεδαιμόνιοι θ’ ανέκτων τους αιχμαλωτισθέντας συμπολίτας των, δεν θα εξετίθετο ο ίδιος εις επιθέσεις των εχθρών του, ενώ εφόσον υφίσταται πόλεμος, κάθε αποτυχία παρέχει κατ’ ανάγκην αφορμήν διαβολών κατά των πολιτικών ηγετών, επεθύμει διακαώς την συνεννόησιν.

Κατά την διάρκειαν του χειμώνος, διεξήγοντο διαπραγματεύσεις, και προσεγγίζοντος ήδη του έαρος, οι Λακεδαιμόνιοι επέσεισαν την απειλήν πολεμικών παρασκευών δώσαντες οδηγίας εις τας συμμαχικάς πόλεις, όπως ετοιμασθούν δια την ανέγερσιν φρουρίου επί του εδάφους της Αττικής, πιστεύοντες, ότι οι Αθηναίοι θα ήσαν περισσότερον διατεθειμένοι ν’ ακούσουν τας προτάσεις των. Μετά πολλάς, άλλωστε, συνδιασκέψεις και πολλάς απαιτήσεις, προβληθείσας εκατέρωθεν, κατέληξαν εις συμφωνίαν, όπως συνομολογήθη ειρήνη, υπό τον όρον ν’ αποδώση έκαστος των εμπολέμων ό,τι κατέλαβε δια των όπλων. (Οι Αθηναίοι, εν τούτοις, θα εκράτουν την Νίσαιαν, διότι ότε ανταπήτησαν την απόδοσιν των Πλαταιών, οι Θηβαίοι αντέταξαν ότι κατέλαβαν αυτάς, όχι δια βίας, ούτε δια προδοσίας, αλλά κατόπιν συμφωνίας με τους κατοίκους της πόλεως, και οι Αθηναίοι ανταπήντησαν ότι κατά τον αυτόν τρόπον κατέλαβαν και αυτοί την Νίσαιαν). Οι Λακεδαιμόνιοι τότε συνεκάλεσαν τους συμμάχους των, και πάντες οι λοιποί, πλην των Βοιωτών, των Κορινθίων, των Ηλείων και των Μεγαρέων, οι οποίοι δεν ενέκριναν τας μεταξύ Λακεδαιμονίων και Αθηναίων συνεννοήσεις, εψήφισαν υπέρ του τερματισμού του πολέμου. Και ούτω συνωμολογήθη τελικώς η επομένη πρώτη ειρήνη και επεκυρώθη δι’ όρκων και σπονδών, των Λακεδαιμονίων δεσμευθέντων προς τους Αθηναίους και τούτων προς τους Λακεδαιμονίους.

Το κείμενον της υπογραφείσης συνθήκης ειρήνης

18. «Οι Αθηναίοι και οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοι αμφοτέρων συνωμολόγησαν υπό τους επομένους όρους ειρήνην, δια την τήρησιν της οποίας εκάστη πόλις ωρκίσθη ιδιαιτέρως.

(1) «Πας ο βουλόμενος έχει το δικαίωμα να μεταβαίνη αφόβως δια ξηράς ή δια θαλάσσης εις τους εθνικούς ναούς, δια να προσφέρη θυσίας, να συμβουλεύεται το μαντείον ή ν’

αντιπροσωπεύη την χώραν του κατά τα πατροπαράδοτα έθιμά του.

(2) «Ο ναός και ο ιερός περίβολος του Απόλλωνος εις τους Δελφούς ως και οι κάτοικοι των Δελφών θα είναι ανεξάρτητοι, έχοντες την ελεύθερον διάθεσιν των προσόδων των και τα ίδια αυτών δικαστήρια δια τας αφορώσας αυτούς προσωπικάς ή κτηματικάς διαφοράς, σύμφωνα με τα πατροπαράδοτα έθιμα.

(3) «Η ειρήνη μεταξύ των Αθηναίων και των συμμάχων των αφ' ενός, και των Λακεδαιμονίων και των συμμάχων των αφ' ετέρου, θα ισχύση δια πενήντα έτη κατά ξηράν και κατά θάλασσαν, αδόλως και αβλαβώς.

(4) «Δεν επιτρέπονται με κανένα τρόπον και υπό ουδεμίαν πρόφασιν εχθροπραξίαι, ούτε εκ μέρους των Λακεδαιμονίων και των συμμάχων των κατά των Αθηναίων και των συμμάχων των, ούτε εκ μέρους των Αθηναίων και των συμμάχων των κατά των Λακεδαιμονίων και των συμμάχων των. Εάν αναφυή διαφορά τις των μεν προς τους δε, θα λύεται δια της δικαστικής οδού και της επιβολής όρκων, καθ' οιονδήποτε τρόπον ήθελαν περί τούτου μείνει σύμφωνοι.

(5) «Οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των θ' αποδώσουν την Αμφίπολιν εις τους Αθηναίους. Εις τους κατοίκους των πόλεων, των παραδιδομένων υπό των Λακεδαιμονίων εις τους Αθηναίους, επιτρέπεται ν' απέλθουν οπουδήποτε θέλουν, παραλαμβάνοντες ό,τι τους ανήκει. Αι πόλεις αυταί θα είναι ανεξάρτητοι, υπό τον όρον της καταβολής του ενιαυσίου φόρου, ο οποίος είχε προσδιορισθή επί Αριστείδου, και δεν επιτρέπεται εις τους Αθηναίους και εις τους συμμάχους των να επιχειρούν εχθροπραξίας κατ αυτών, εφόσον καταβάλλουν τον φόρον, από της ημέρας της αποκαταστάσεως της ειρήνης. Αι περί ων ο λόγος πόλεις είναι η Άργιλος, τα Στάγειρα, η Άκανθος, η Σκώλος, η Όλυνθος, η Σπάρτωλος, και δεν θα είναι σύμμαχοι ούτε των Λακεδαιμονίων, ούτε των Αθηναίων. Αλλ' εάν οι Αθηναίοι πείσουν τας πόλεις αυτάς να γίνουν σύμμαχοί των εξ ελευθέρας αυτών προαιρέσεως, επιτρέπεται εις τούτους να τας δεχθούν.

(6) «Οι Μηκυβερναίοι, οι Σαναίοι και οι Σίγγιοι θα κατοικούν τας πόλεις των, υφ' ους όρους κατοικούν τας ιδικάς των οι Ολύνθιοι και οι Ακάνθιοι.

(7) «Οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των θ' αποδώσουν εις τους Αθηναίους το Πάνακτον. Οι Αθηναίοι θ' αποδώσουν εις τους Λακεδαιμονίους το Κορυφάσιον, τα Κύθηρα, τα Μέθανα, τον Πτελεόν και την Αταλάντην. Οι Αθηναίοι θ' απολύσουν τους Λακεδαιμονίους, τους κρατουμένους εις τας φυλακάς των Αθηνών ή άλλου τινός μέρους, υποκειμένου εις την ηγεμονίαν των Αθηναίων. Θ' αφίσουν επίσης ελευθέρους τους εις την Σκιώνην πολιορκουμένους Πελοποννησίους και τους άλλους εκεί συμμάχους των Λακεδαιμονίων και όσους απέστειλεν εκεί ο Βρασίδας, καθώς επίσης και κάθε σύμμαχον των Λακεδαιμονίων, ο οποίος τυχόν κρατείται εις τας φυλακάς των Αθηνών ή αλλού τινός μέρους, υποκειμένου εις την Αθηναϊκήν ηγεμονίαν. Κατά τον αυτόν τρόπον, θ' αποδώσουν και οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των όσους κρατούν Αθηναίους και συμμάχους αυτών.

(8) «Ως προς την Σκιώνην, την Τορώνην, την Σερμυλίαν, και κάθε άλλην πόλιν υπό την εξουσίαν των Αθηναίων, ούτοι δικαιούνται ν' αποφασίσουν περί αυτών, ως και περί πάσης άλλης πόλεως υπό την εξουσίαν των, κατά το δοκούν.

(9) «Οι Αθηναίοι θα δεσμευθούν δι' όρκων απέναντι των Λακεδαιμονίων και εκάστης των συμμάχων πόλεών των χωριστά. Ο όρκος θα δοθή υπό δέκα επτά αντιπροσώπων εκάστης πόλεως, κατά τον τύπον, ο οποίος θεωρείται επισημότατος εις εκάστην εξ αυτών. Ο

δοθησόμενος όρκος θα έχη ως εξής : «Υπόσχομαι να τηρήσω τας διατάξεις της συνθήκης και ειρήνης ταύτης μετά δικαιοσύνης και ευθύτητος.» Με τον αυτόν όρκον θα δεσμευθούν και οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των απέναντι των Αθηναίων. Ο όρκος ούτος θ' ανανεώνεται κατ' έτος υπό των δύο μερών.

(10) «Η παρούσα συνθήκη θ' αναγραφή εις στήλας, αι οποίαι θα στηθούν εις την Ολυμπίαν, τους Δελφούς, τον Ισθμόν, την Ακρόπολιν των Αθηνών, και τον ναόν του Αμυκλαίου Απόλλωνος, εις την Λακεδαίμονα.

(11) «Εάν ελησμονήθη τι περί οιουδήποτε ζητήματος εκ μέρους του ενός ή του άλλου των συμβαλλομένων, δεν θα θεωρηθή ασυμβίβαστον προς τον δοθέντα όρκον, όπως κατόπιν συζητήσεως μετ' ευθύτητος διεξαγομένης, επέλθουν εις την συνθήκην οιαιδήποτε αλλαγαί, περί των οποίων θα έμεναν σύμφωνοι Αθηναίοι και Λακεδαιμόνιοι συγχρόνως.

19. «Η ισχύς της συνθήκης αρχίζει την εικοστήν εβδόμην ημέραν του μηνός Αρτεμισίου, εφόρου όντος εις την Λακεδαίμονα του Πλειστόλα, και την εικοστήν πέμπτην ημέραν του μηνός Ελαφηβολιώνος, άρχοντος όντος εις τας Αθήνας του Αλκαίου. Οι επόμενοι ωρκίσθησαν και επεκύρωσαν την συνθήκην:

Εκ μέρους των Λακεδαιμονίων, οι Πλειστοάναξ, Άγις, Πλειστόλας, Δαμάγητος, Χίονις, Μεταγένης, Άκανθος, Δάϊθος, Ισχαγόρας, Φιλοχαρίδας, Ζευξίδας, Άντιππος, Τέλλις, Αλκινάδας, Εμπεδίας, Μηνάς και Λάφιλος. Εκ μέρους δε των Αθηναίων, οι εξής: οι Λάμπων, Ισθμιόνικος, Νικίας, Λάχης, Ευθύδημος, Προκλής, Πυθόδωρος, Άγνων, Μυρτίλος, Θρασυκλής, Θεαγένης, Αριστοκράτης, Ιώλκιος, Τιμοκράτης, Λέων, Λάμαχος και Δημοσθένης.»

Η χρονολόγησις των γεγονότων του πολέμου των δέκα ετών

20. Η συνθήκη αυτή συνωμολογήθη κατά το τέλος τον χειμώνος και την αρχήν ακριβώς του έαρος, ευθύς μετά την εορτήν των αστικών Διονυσίων, δέκα ακριβώς έτη και ολίγας ημέρας μετά την πρώτην εις την Αττικήν εισβολήν και την έναρξιν του πολέμου τούτου. Προς υπολογισμόν του διαρρεύσαντος χρονικού διαστήματος, πρέπει ν' αποβλέψη τις εις την φυσικήν διαίρεσιν του χρόνου, και να μη εμπιστευθή μάλλον εις τους καταλόγους των διαχειριζομένων αρχήν τίνα ή περιβεβλημένων άλλο τι δημόσιον αξίωμα, των οποίων τα ονόματα χρησιμοποιούνται εις τας διαφόρους πόλεις, προς προσδιορισμόν της χρονολογίας παρελθόντων γεγονότων. Διότι δια του τρόπου τούτου του υπολογισμού δεν προσδιορίζεται ακριβώς εάν γεγονός τι συνέβη εις την αρχήν ή το μέσον ή άλλο τι ωρισμένον χρονικόν σημείον της διαρκείας της αρχής, ή του αξιώματος των εν λόγο λειτουργών. Ενω, εάν αριθμή τις, ως εγώ εις την παρούσαν ιστορίαν, κατά θέρη και χειμώνας, υπολογίζων έκαστον θέρος και έκαστον χειμώνα ως ισοδυναμούντα προς ήμισυ έτος, θα εύρη ότι ο πρώτος ούτος πόλεμος διήρκεσε δέκα θέρη και δέκα χειμώνας.

Δυσκολίαι περί την εφαρμογήν της συνθήκης

21. Επειδή ο κλήρος απεφάσισεν ότι οι Λακεδαιμόνιοι πρώτοι θ' απέδιδαν τας πόλεις ή θέσεις, τας οποίας κατείχον, απέλυσαν αμέσως τους κρατουμένους υπ' αυτών αιχμαλώτους, και πέμψαντιες πρέσβεις εις Χαλκιδικήν, τον Ισχαγόραν, τον Μηνάν και τον Φιλοχαρίδαν, παρήγγειλαν εις τον Κλεαρίδαν να παραδώση εις τους Αθηναίους την Αμφίπολιν, και εις τους άλλους συμμάχους να συμμορφωθούν με τας διατάξεις της συνθήκης, τας αφορώσας έκαστον εξ αυτών. Αλλ' ούτοι ηρνούντο να συμμορφωθούν, θεωρούντες τας διατάξεις ταύτας ασυμφόρους. Και ο Κλεαρίδας, χαριζόμενος εις τους Χαλκιδείς, δεν παρέδωκε την πόλιν, ισχυριζόμενος ότι δεν είχε την δύναμιν να το πράξη

εναντίον της θελήσεως τιούτων. Συνοδευόμενος δε υπό απεσταλμένων των εν λόγω συμμάχων, ήλθεν ο ίδιος εσπευσμένως εις την Λακεδαίμονα, και δια ν' απολογηθή, εάν οι περί τον Ισχαγόραν τον κατηγόρουν επί απειθεία, και διότι ήθελε να εξακριβώση, εάν ήτο ακόμη δυνατή μεταβολή των σχετικών διατάξεων της συνθήκης. Αλλ' εύρων ότι οι Λακεδαιμόνιοι είχαν ήδη οριστικώς δεσμευθή, επέστρεψε και πάλιν εσπευσμένως, σταλείς υπό των Λακεδαιμονίων, με την εντολήν να παραδώση την Αμφίπολιν, ει δυνατόν, ειδεμή, ν' αποσύρη τουλάχιστον τας Πελοποννησιακάς δυνάμεις εξ αυτής.

Συνθήκη συμμαχίας Αθηναίων και Λακεδαιμονίων

22. Οι πρέσβεις των άλλων συμμάχων έτυχε να ευρίσκονται ακόμη εις την Λακεδαίμονα, και οι Λακεδαιμόνιοι συνίστων την αποδοχήν της συνθήκης εις όσους εξ αυτών δεν είχαν εγκρίνει ακόμη την συνομολόγησίν της. Αλλ' ούτοι, με την αυτήν πρόφασιν, δια την οποίαν απέκρουσαν αυτήν εξ αρχής, εδήλωσαν ότι δεν θα την δεχθούν εάν δεν επιτύχουν δικαιοτέρους όρους. Βλέποντες δ' ότι δεν επείθοντο, οι Λακεδαιμόνιοι τους άφισαν ν' αναχωρήσουν, και προέβησαν αυτοί εις συνομολόγησιν συμμαχίας προς τους Αθηναίους. Διότι επείσθησαν ήδη, ότι οι Αργείοι, των οποίων αι διαθέσεις είχαν εκδηλωθή δια της αρνήσεώς των ν' ανανεώσουν την συνθήκην, της οποίας την ανανέωσιν είχαν ζητήσει οι αποσταλέντες προς τούτο πρέσβεις Αμπελίδας και Λίχας, μη έχοντες την υποστήριξιν των Αθηναίων, δεν θα ήσαν καθ' εαυτούς επικίνδυνοι, και ότι οι λοιποί Πελοποννήσιοι ήτο πιθανώτερον να μείνουν ήσυχοι, διότι τους απεκλείετο ήδη η μετά των Αθηναίων συμμαχία, προς την οποίαν, άλλως, προφανώς θα προσεχώρουν. Ως εκ τούτου, επειδή οι πρέσβεις των Αθηναίων ευρίσκοντο εις την Λακεδαίμονα, προήλθαν εις διαπραγματεύσεις προς αυτούς, συνεφώνησαν και συνομολόγησαν την επομένην συμμαχίαν, βεβαιωθείσαν δι' όρκου.

23. «Οι Αθηναίοι και οι Λακεδαιμόνιοι συνομολογούν συμμαχίαν πενήντα ετών υπό τους επομένους όρους:

(1) «Εάν εχθρός τις εισβάλη εις το έδαφος των Λακεδαιμονίων και προξενή εις αυτούς ζημίας, οι Αθηναίοι οφείλουν να βοηθούν τους Λακεδαιμονίους με όλας των τας δυνάμεις και με τον αποτελεσματικώτερον δυνατόν τρόπον. Αλλ' εάν ο εχθρός, ερημώσας την χώραν, απέλθη, οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι θα θεωρούν αυτόν ως κοινόν εχθρόν, θα διεξαγάγουν κατ' αυτού τον πόλεμον από κοινού, και μόνον από κοινού θα συνομολογήσουν μετ' αυτού ειρήνην. Αι υποχρεώσεις αύται θα εκτελεσθούν μετά δικαιοσύνης, προθυμίας και ευθύτητος.

(2) «Εαν εχθρός τις εισβάλη εις το έδαφος των Αθηναίων και προξενή εις αυτούς ζημίας, οι Λακεδαιμόνιοι, οφείλουν να βοηθούν τους Αθηναίους με όλας των τας δυνάμεις και με τον αποτελεσματικώτερον δυνατόν τρόπον. Αλλ' εάν ο εχθρός, ερημώσας την χώραν απέλθη, οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι θα θεωρούν αυτόν ως κοινόν εχθρόν, θα διεξαγάγουν κατ' αυτού τον πόλεμον από κοινού, και μόνον από κοινού θα συνομολογήσουν μετ' αυτού ειρήνην. Αι υποχρεώσεις αύται θα εκτελεσθούν μετά δικαιοσύνης, προθυμίας και ευθύτητος.

(3) «Εάν οι Είλωτες επαναστατήσουν, οι Αθηναίοι θα βοηθήσουν τους Λακεδαιμονίους με όλας των τας δυνάμεις και δι' όλων των δυνατών μέσων.

(4) «Ο όρκος δια την παρούσαν συνθήκην θα δοθή δια των αντιπροσώπων των δύο μερών, οι οποίοι υπέγραψαν και την άλλην συνθήκην. Ο όρκος θ' ανανεώνεται κατ' έτος υπό αντιπροσώπων των Λακεδαιμονίων, μεταβαινόντων εις Αθήνας, κατά την εορτήν των

Διονυσίων, και αντιπροσώπων των Αθηναίων, μεταβαινόντων εις Λακεδαίμονα, κατά την εορτήν των Υακυνθίων.

(5) «Η συνθήκη θ’ αναγραφή εις δύο στήλας, εκ των οποίων η μία θα στηθή εις τον ναόν του Αμυκλαίου Απόλλωνος, εις την Λακεδαίμονα και η άλλη εις τον ναόν της Αθηνάς, επί της Ακροπόλεως των Αθηνών.

(6) «Εάν οι Λακειδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι συμφωνήσουν να προσθέσουν εις την συμμαχίαν ταύτην ή ν’ αφαιρέσουν απ’ αυτής ό,τι δήποτε, επιτρέπεται να το κάμουν, χωρίς τούτο να θεωρηθή ασυμβίβαστον προς τον δοθέντα όρκον.

24. «Οι επόμενοι ωρκίσθησαν δια την συμμαχίαν ταύτην: Εκ μέρους μεν των Λακεδαιμονίων οι Πλειστοάναξ, Άγις, Πλειστόλας, Δαμάγητος, Χίονις, Μεταγένης, Άκανθος, Δάϊθος, Ισχαγόρας, Φιλοχαρίδας, Ζευξίδας, Άντππος, Αλκινάδας,, Τέλλις Εμπεδίας, Μήνας και Λάφιλος. Εκ μέρους δε των Αθηναίων οι Λάμπων, Ισθμιόνικος, Λάχης, Νικίας, Ευθύδημος, Προκλής, Πυθόδωρος, Άγνων, Μυρτίλος, Θρασυκλής, Θεαγένης, Αριστροκράτης, Ιώλκιος, Τιμοκράτης, Λέων, Λάμαχος και Δημοσθένης.»

Τέλος του άνευ διακοπής δεκαετούς πολέμου

Η συμμαχία αυτή συνωμολογήθη ολίγον μετά την συνθήκην της ειρήνης, και συγχρόνως απέδωσαν οι Αθηναίοι προς τους Λακεδαιμονίους τους αιχμαλώτους της Σφακτηρίας. Το θέρος του ενδεκάτου έτους ήρχιζεν ήδη. Και ούτω συμπληρούται η συγγραφή της ιστορίας του πρώτου πολέμου, ο οποίος διεξήχθη κατά τα δέκα ταύτα έτη άνευ διακοπής.

Έτος 11ον : 421-420 π.Χ. (25-39)

Οι Κορίνθιοι επιζητούν διατάραξιν των συμφωνηθέντων

25. Μετά την συνθήκην της ειρήνης και την συμμαχίαν, αι οποίαι συνωμολογήθησαν μεταξύ των Λακεδαιμονίων και των Αθηναίων, κατά το τέλος του Δεκαετούς πολέμου, ότε ο Πλειστόλας ήτο πρώτος έφορος εις την Σπάρτην, και ο Αλκαίος επώνυμος άρχων εις τας Αθήνας, όσοι μεν ενέκριναν την συνθήκην ευρίσκοντο ήδη εις κατάστασιν ειρήνης, αλλ’ οι Κορίνθιοι και μερικαί άλλαι Πελοποννησιακαί πόλεις εζήτουν να διαταράξουν τα συμφωνηθέντα. Και ούτως ευθύς μετ’ ολίγον, νέαι πολιτικαί ανωμαλίαι προεκλήθησαν μεταξύ των Λακεδαιμονίων και των συμμάχων των, και συγχρόνως, προϊόντος του χρόνου, οι Λακεδαιμόνιοι έγιναν ύποπτοι προς τους Αθηναίους, ως εκ της μη εκτελέσεως μερικών εκ των διατάξεων της συνθήκης. Επί εξ έτη και δέκα μήνας, αι δύο πόλεις απέσχον από πάσαν επιδρομήν του εδάφους αλλήλων, κατ’ άλλους τρόπους όμως έβλαπταν ο εις τον άλλον όσον περισσότερον ημπορούσαν, κατά την διάρκειαν της αβεβαίας αυτής ανακωχής. Έπειτα όμως ηναγκάσθησαν να διαρρήξουν την μετά τα δέκα έτη συνομολογηθείσαν συνθήκην ειρήνης, και περιήλθαν και πάλιν εις κατάστασιν απροκαλύπτου πολέμου.

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος διήρκεσεν 27 έτη

26. Ο αυτός Θουκυδίδης ο Αθηναίος έγραψε και την ιστορίαν των γεγονότων τούτων κατά την σειράν που έλαβαν ταύτα χώραν καθ’ έκαστον θέρος και χειμώνα, μέχρις ότου οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των κατέλυσαν την Αθηναϊκήν ηγεμονίαν και κατέλαβαν τα Μακρά Τείχη και τον Πειραιά. Μέχρι του γεγονότος τούτου, ο πόλεμος διήρκεσεν είκοσι επτά το όλον έτη. Και εάν τις υποστηρίζη ότι το μεταξύ διάστημα της ανακωχής δεν πρέπει να θεωρήται πόλεμος, πλανάται. Διότι, αν εξετάση μετά προσοχής τα γεγονότα της περιόδου ταύτης, όπως εκτίθενται, θα βεβαιωθή ότι δυσκόλως δύναται αυτή να χαρακτηρισθή ως ειρήνη, αφού κατ’ αυτήν ούτε απέδωκαν, ούτε έλαβαν πάντα όσα δια της

συνθήκης είχαν συμφωνηθή, και εκτός τούτου, κατά τον Μαντινειακόν και τον Επιδαύριον πόλεμον και εις άλλας περιστάσεις, έγιναν παραβιάσεις της συνθήκης εκ μέρους και των δύο, ενώ η στάσις των συμμάχων της Χαλκιδικής ήτο όχι ολιγώτερον εχθρική προς τους Αθηναίους, και μεταξύ Βοιωτών και Αθηναίων ίσχυεν ανακωχή, η οποία ανενεούτο κατά δεκαήμερον. Εις τρόπον ώστε, προσθέτων τις τον πρώτον Δεκαετή πόλεμον και την μετ' αυτόν αμφίβολον ανακωχήν και την επακολουθήσασαν επανάληψιν των εχθροπραξιών θα εύρη υπολογίζων, κατά την φυσικήν διαίρεσιν του χρόνου, τόσα ακριβώς έτη, όσα ανέφερα, με προσθήκην ολίγων ημερών. Διότι, εάν εξετάση τις μετά προσοχής πως η περίοδος αυτή διεκόπη υπό πολεμικών επιχειρήσεων, θα εύρη συγχρόνως ότι η περίστασις αυτή είναι η μόνη, κατά την οποίαν οι υποστηρίζοντες τας προβλέψεις των χρησμών επηλήθευσαν. Διότι ενθυμούμαι ότι απ' αρχής μέχρι τέλους του πολέμου ελέγετο πάντοτε υπό πολλών ότι ούτος έμελλε να διαρκέση τρεις φοράς εννέα έτη. Επέζησα του πολέμου, και καθ' όλην την διάρκειαν αυτού ήμην, λόγω ηλικίας, ώριμος την κρίσιν, καταβάλλων πάσαν προσπάθειαν όπως εξακριβώνω την αλήθειαν. Μου συνέβη να μείνω εξόριστος εκ της πατρίδος επί είκοσι έτη μετά την υπό την αρχηγίαν μου εκστρατείαν προς σωτηρίαν της Αμφιπόλεως, και γνωρίζων τα πράγματα εξ αμφοτέρων των μερών, ιδίως δε τα των Πελοποννησίων, ένεκα της εξορίας μου, κατώρθωσα να παρακολουθήσω ησύχως και αντιληφθώ καλύτερον την πορείαν των γεγονότων. Και θέλω προβή ήδη εις την έκθεσιν των μετά τα πρώτα δέκα έτη, διαφορών και την εντεύθεν διάρρηξιν της συνθήκης και τα επακολουθήσαντα γεγονότα του πολέμου.

Οι Αργείοι αναλαμβάνουν να συνάψουν συμμαχίαν με πάσαν πόλιν της Ελλάδος εκτός των Αθηνών και της Σπάρτης

27. Μετά την συνομολόγησιν της Πεντηκονταετούς ειρήνης και της επακολουθησάτης συμμαχίας, οι πρέσβεις, οι οποίοι είχαν προσκληθή χάριν αυτών εκ των άλλων πόλεων της Πελοποννήσου, ανεχώρησαν από την Λακεδαίμονα. Και οι μεν άλλοι επέστρεψαν εις τα ίδια, οι Κορίνθιοι όμως διηυθύνθησαν κατ' αρχάς εις το Άργος, συνεννοήθησαν με μερικούς εκ των εν τέλει Αργείων, υποστηρίξαντες ότι, αφού οι Λακεδαιμόνιοι συνωμολόγησαν ειρήνην και συμμαχίαν προς τους Αθηναίους, τους μέχρι τούδε χειροτέρους εχθρούς, όχι με καλούς σκοπούς, αλλά προς υποδούλωσιν της Πελοποννήσου, χρέος των Αργείων είναι να εξετάσουν δια ποίων μέσων ημπορεί να σωθή η Πελοπόννησος. Ότι έπρεπε να ψηφίσουν ότι κάθε ανεξάρτητος Ελληνική πόλις, η οποία δέχεται, την διάλυσιν των διαφορών διά διαιτησίας, ημπορεί να συνάψη αμυντικήν μετά των Αργείων συμμαχίαν. Και ότι έπρεπε να εκλέξουν ολιγομελή επιτροπήν, έχουσαν πλήρη εξουσίαν προς διεξαγωγήν των σχετικών διαπραγματεύσεων, ίνα μη διεξάγωνται αύται προς την συνέλευσιν του λαού, ώστε εάν αι προτάσεις τινών απορριφθούν υπό του λαού, η αποτυχία των μη γίνη παγκοίνως γνωστή. Εβεβαίωσαν δε ότι πολλοί θα προσεχώρουν εις την συμαχίαν ταύτην, εκ μίσους προς τους Λακεδαιμονίους. Εκθέσαντες τα επιχειρήματα ταύτα οι Κορίνθιοι, επέστρεψαν εις τα ίδια.

28. Οι Αργείοι άρχοντες, αφού ήκουσαν τας προτάσεις ταύτας, τας ανακοίνωσαν προς τους συναδέλφους των και προς την συνέλευσιν του λαού, η οποία εξέλεξε δωδεκαμελή επιτροπήν, και εξουσιοδότησε αυτήν δια ψηφίσματος, να συνομολογή συμμαχίαν προς πάσαν Ελληνικήν πόλιν, η οποία θα το εζήτει, εκτός των Αθηνών και της Λακεδαίμονος, εκ των οποίων ουδετέρα, ηδύνατο να γίνη δεκτή ως σύμμαχος άνευ ρητής εγκρίσεως της εκκλησίας του λαού. Οι Αργείοι εδείχθησαν τόσον μάλλον ευδιάθετοι ν' ακολουθήσουν την πολιτικήν ταύτην, καθόσον έβλεπαν, ότι, επικειμένης της λήξεως της μετά των Λακεδαιμονίων συνθήκης των, ο μετ' αυτών πόλεμος ήτο αναπόφευκτος, και συγχρόνως

διότι συνέλαβαν την ελπίδα, ότι θα γίνουν αρχηγοί της Πελοποννήσου. Διότι κατά την εποχήν ταύτην κατεφέροντο υπερβολικά κατά της Λακεδαίμονος, και το γόητρόν της είχε καταπέσει ένεκα των ατυχιών της, ενώ οι Αργείοι ευρίσκοντο εις εξαίρετον υπό πάσαν έποψιν θέσιν, καθόσον δεν συνεμερίσθησαν τα βάρη του πολέμου προς τας Αθήνας, και διατελούντες εις ειρήνην προς τα δυο μέρη εκαρπώθησαν τουναντίον ωφελείας ως εκ τούτου. Ούτω, λοιπόν, οι Αργείοι ήσαν έτοιμοι να δεχθούν εις την συμμαχίαν των πάσαν Ελληνικήν πόλιν, η οποία θα το εζήτει.

29. Πρώτοι οι Μαντινείς και οι σύμμαχοί των προσεχώρησαν εις την συμμαχίαν ταύτην, εκ φόβου των Λακεδαιμονίων. Διότι, διαρκούντος ακόμη του προς τους Αθηναίους πολέμου, οι Μαντινείς είχαν υποτάξει μέρος της Αρκαδίας, και ενόμιζαν ότι οι Λακεδαιμόνιοι δεν θα τους επέτρεπαν να διατηρήσουν την επ’ αυτού κυριαρχίαν, ήδη οπότε αι χείρες των ήσαν ελεύθεραι. Ώστε προθύμως εστράφησαν προς το Άργος, θεωρούντες αυτό πόλιν ισχυράν, και ανέκαθεν αντίπαλον των Λακεδαιμονίων, και επί πλέον δημοκρατουμένην, όπως και αυτοί. Μετά την απόσπασιν ταύτην των Μαντινέων ήρχισαν και εις τας άλλας πόλεις της Πελοποννήσου να ψιθυρίζουν, ότι πρέπει και αυτοί να τους μιμηθούν, και διότι ενόμιζαν, ότι ούτοι είχαν καλλιτέραν γνώσιν της καταστάσεως, δια να μεταστούν προς τους Αργείους, και συγχρόνως διότι ηγανάκτουν κατά των Λακεδαιμονίων και δι’ άλλους λόγους και ένεκα της ρήτρας της προς τους Αθηναίους ειρήνης, εις την οποίαν είχεν αναγραφή ότι επιτρέπεται, χωρίς τούτο να θεωρηθή ασυμβίβαστον προς τον δοθέντα όρκον, να γίνη εις τας διατάξεις της συνθήκης πάσα προσθαφαίρεσις, περί της οποίας αι δύο πόλεις, Αθήναι και Λακεδαίμων, θα έμεναν σύμφωνοι. Διότι η διάταξις αυτή προ πάντων ενέβαλλε τους Πελοποννησίους εις μεγάλην ταραχήν και εις υποψίαν, μήπως οι Λακεδαιμόνιοι, εκ συμφώνου μετά των Αθηναίων, επιδιώκουν να τους υποδουλώσουν. Διότι ήτο δίκαιον, ισχυρίζοντο, το δικαίωμα της προσθαφαιρέσεως να δοθή από κοινού εις όλους τους συμμάχους. Ώστε ένεκα του φόβου τούτου, οι πολλοί έκλιναν να συνάψουν και αυτοί συμμαχίαν προς τους Αργείους.

Οι Λακεδαιμόνιοι αποστέλλουν πρέσβεις εις την Κόρινθον διά να προλάβουν συμμαχίαν των Κορινθίων προς τους Αργείους

30. Οι Λακεδαιμόνιοι, αντιληφθέντες την επικράτησιν του γογγυσμού τούτου εις την Πελοπόννησον, και ότι οι Κορίνθιοι και τους άλλους υπεκίνουν και οι ίδιοι επρόκειτο να συμμαχήσουν προς τους Αργείους, έστειλαν πρέσβεις εις την Κόρινθον, θέλοντες να προλάβουν την συμμαχίαν ταύτην. Κατηγόρουν τους Κορινθίους ως υποκινητάς της όλης κινήσεως και ισχυρίζοντο ότι, εάν εγκαταλείψουν αυτούς, δια να προσέλθουν εις την συμμαχίαν των Αργείων, θα εγίνοντο επίορκοι, και ότι άλλωστε από τούδε ήσαν ένοχοι αδικήματος, μη δεχόμενοι την ειρήνην προς τους Αθηναίους, ενώ ωρισμένη διάταξις της μεταξύ αυτών συνθήκης ορίζει ότι η απόφασις της πλειοψηφίας των ομοσπόνδων είναι υποχρεωτική, εφόσον δεν υπάρχει κώλυμα εκ μέρους θεών ή ηρώων. Οι Κορίνθιοι, οι οποίοι είχαν λάβει την πρωτοβουλίαν να προσκαλέσουν προηγουμένως τους συμμάχους, όσοι, όπως αυτοί, είχαν αποδεχθή την μετά των Αθηναίων ειρήνην, αντέκρουσαν τους Λακεδαιμονίους, επί παρουσία αυτών. Και δεν εξέθεσαν μεν φανερά τα αληθή αυτών παράπονα, ότι δηλαδή δεν επέτυχαν ν’ αποδοθή εις αυτούς υπό των Αθηναίων ούτε το Σόλλιον, ούτε το Ανακτόριον, ούτ’ ελύθη άλλο τυχόν ζήτημα, εις το οποίον εθεώρουν ότι τα συμφέροντά των ετέθησαν εις κατωτέραν μοίραν, αλλ’ επρόβαλαν ως πρόσχημα της στάσεώς των, το ότι δεν ημπορούσαν να προδώσουν τους συμμάχους της Χαλκιδικής, προς τους οποίους, και ότε πρώτον απεστάτησαν ούτοι μετά των Ποτειδαιατών, ωρκίσθησαν ιδιωτικούς όρκους, και ακολούθως ανενέωσαν αυτούς επισήμως. Ισχυρίσθησαν, λοιπόν,

ότι δεν παραβαίνουν τους προς τους συμμάχους όρκους, αρνούμενοι να λάβουν μέρος εις την ειρήνην προς τους Αθηναίους, διότι, ορκισθέντες προς τους συμμάχους των εις το όνομα των θεών, θα παρέβαιναν τον όρκον των, εάν τους επρόδιδαν. Πράγματι, η διάταξις της συνθήκης ορίζει, «εφόσον δεν υπάρχει κώλυμα εκ μέρους θεών ή ηρώων», και εις αυτούς τουλάχιστον ο δοθείς υπ' αυτών όρκος εφαίνετο ότι ήτο κώλυμα εκ θεού. Και ως προς μεν τους παλαιούς όρκους εθεώρησαν ότι τα επιχειρήματα ταύτα ήσαν αρκετά. Αλλ' όσον αφορά την συμμαχίαν προς τους Αργείους εδήλωσαν ότι, αφού συνεννοηθούν μετά των φίλων των, θα κάμουν ό,τι είναι δίκαιον. Και οι μεν πρέσβεις των Λακεδαιμονίων επέστρεψαν εις τα ίδια. Αλλ' έτυχε να ευρίσκωνται κατά τον αυτόν χρόνον πρέσβεις των Αργείων εις την Κόρινθον, οι οποίοι επίεζαν τους Κορινθίους να εισέλθουν εις την συμμαχίαν άνευ αναβολής. Ούτοι όμως τους προσεκάλεσαν να έλθουν εις την προσεχή συνέλευσίν των.

Συμμαχία μεταξύ των Ηλείων, των Αργείων και των Κορινθίων

31. Ολίγον ύστερον, ήλθαν και πρέσβεις των Ηλείων, οι οποίοι, αφού πρότερον συνομολόγησαν συμμαχίαν προς τους Κορινθίους, ανεχώρησαν κατόπιν εκείθεν εις το Άργος και συνομολόγησαν και με τους Αργείους συμμαχίαν, κατά τον προδιαγεγραμμένον υπό τούτων τρόπον. Διότι μεταξύ Ηλείων και Λακεδαιμονίων υπήρχε διαφορά εξ αφορμής του Λεπρέου, διότι, όταν ποτέ Αρκαδικαί τίνες φυλαί ευρίσκοντο εις πόλεμον προς τους Λεπρεάτας, οι τελευταίοι εζήτησαν την συμμαχίαν και βοήθειαν των Ηλείων, υποσχεθέντες να εκχωρήσουν προς αυτούς ως αντάλλαγμα το ήμισυ του εδάφους των. Μετά το πέρας δε του πολέμου, οι Ηλείοι, επιτρέψαντες εις τους Λεπρεάτας να κρατήσουν το εν λόγω έδαφος, επέβαλαν εις αυτούς, αντί τούτου, την καταβολήν ετησίας εισφοράς ενός ταλάντου εις τον εν Ολυμπία ναόν του Διός. Η εισφορά αυτή κατεβάλλετο μέχρι του κατά των Αθηνών πολέμου, αλλά προφασιζόμενοι τον πόλεμον, οι Λεπρεάται έπαυσαν την περαιτέρω καταβολήν αυτής και επειδή οι Ηλείοι ήρχισαν λαμβάνοντες καταναγκαστικά κατ' αυτών μέτρα, κατέφυγαν προς τους Λακεδαιμονίους. Η λύσις της διαφοράς ανετέθη από κοινού εις τούτους ως διαιτητάς, αλλ' οι Ηλείοι, υποπτευθέντες ότι δεν θα τύχουν αμερολήπτου κρίσεως εκ μέρους των Λακεδαιμονίων, παρητήθησαν της διαιτησίας και ήρχισαν ερημώνοντες την γην των Λεπρεατών. Οι Λακεδαιμόνιοι, ουχ ήττον, εδίκασαν την υπόθεσιν και απεφάσισαν, ότι οι Λεπρεαται ήσαν ανεξάρτητοι και ότι οι Ηλείοι ήσαν εν τω αδίκω. Και επειδή οι τελευταίοι είχαν παραιτηθή μονομερώς της διαιτησίας, έστειλαν εις τον Λέπρεον φρουράν οπλιτών. Οι Ηλείοι, εν τούτοις, κρίνοντες ότι οι Λακεδαιμόνιοι παρείχαν την προστασίαν των εις πόλιν, η οποία είχεν αποστατήσει από αυτούς, επεκαλούντο την διάταξιν της συνθήκης, η οποία ώριζεν ότι όσα έκαστος των ομοσπόνδων είχε προ του πολέμου εναντίον των Αθηναίων, θα διετήρει και μετά το πέρας αυτού, και θεωρούντες εαυτούς αδικουμένους, μετέστησαν προς τους Αργείους, και συνομολόγησαν και αυτοί συμμαχίαν μετ' αυτών, κατά τον προδιαγεγραμμένον υπό τούτων τρόπον. Ευθύς μετ' αυτούς, έγιναν σύμμαχοι των Αργείων και οι Κορίνθιοι και αι πόλεις της Χαλκιδικής. Αλλ' οι Βοιωτοί και οι Μεγαρείς, αν και συμμεριζόμενοι τας απόψεις των, ηρνήθησαν εκ συμφώνου να τους ακολουθήσουν, διότι οι Λακεδαιμόνιοι τους επεριποιούντο ιδιαιτέρως, και διότι εθεώρουν ότι το δημοκρατικόν πολίτευμα του Άργους ήτο ολιγώτερον ευνοϊκόν δι' αυτούς, οι οποίοι ωλιγαρχούντο, από το πολίτευμα της Λακεδαίμονος.

Οι Αργείοι και οι Κορίνθιοι κινούνται εις άλλας πόλεις προς επέκτασιν της συμμαχίας των

32. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους και περί την αυτήν εποχήν, οι Αθηναίοι, εξαναγκάσαντες τους Σκιωναίους δια πολιορκίας να παραδοθούν, εθανάτωσαν τους άνδρας, υπέβαλαν δε εις τάξιν δούλων τα γυναικόπαιδα, και παρεχώρησαν την χώραν εις

τους Πλαταιείς, προς εγκατάστασιν. Και τους Δηλίους επανέφεραν εις την Δήλον, επηρεασθέντες εις τούτο από τας συμφοράς, τας οποίας είχαν υποστή τελευταίως εις τας μάχας, και συμμορφούμενοι προς χρησμόν του Μαντείου των Δελφών. Συγχρόνως, οι Φωκείς και οι Λοκροί περιήλθαν εις πόλεμον. Οι Κορίνθιοι και οι Αργείοι, όντες ήδη σύμμαχοι, ήλθαν εις την Τεγέαν, επιδιώκοντες ν' αποσπάσουν αυτήν από τους Λακεδαιμονίους, διότι ενόμιζαν ότι, εάν κατώρθωναν να προσεταιρισθούν τόσον σπουδαίον τμήμα της Πελοποννήσου, θα είχαν αυτήν μετ' ολίγον ολόκληρον. Αλλ' επειδή οι Τεγεάται εδήλωσαν ότι δεν εννοούν να περιέλθουν εις αντίθεσιν προς τους Λακεδαιμονίους, η ισχυρογνωμοσύνη των Κορινθίων, οι οποίοι μέχρι τούδε είχαν επιδιώξει μετά πολλού ζήλου την πραγματοποίησιν του σχεδίου των, ήρχισε χαλαρουμένη, και σοβαρώς εφοβήθησαν ούτοι μήπως κανείς άλλος δεν προσέλθη του λοιπού προς αυτούς. Εν τούτοις έστειλαν πρέσβεις προς τους Βοιωτούς και παρεκάλουν να προσέλθουν εις την μετά των Αργείων συμμαχίαν των και γενικώς ν' ακολουθούν οι τρεις κοινήν πολιτικήν. Συγχρόνως εζήτουν από αυτούς να τους συνοδεύσουν εις τας Αθήνας και τους βοηθήσουν να επιτύχουν δεκαήμερον ανακωχήν, ομοίαν με εκείνην που είχαν συνάψει οι Αθηναίοι και οι Βοιωτοί ολίγον μετά την συνομολόγησιν της Πεντηκονταετούς ειρήνης. Εάν δ' οι Αθηναίοι δεν εδέχοντο, τότε εζήτουν από τους Βοιωτούς να καταγγείλουν την ιδικήν των ανακωχήν και του λοιπού να μη συνάψουν προς τους Αθηναίους συνθήκην, προσωρινήν ή οριστικήν, ειμή από κοινού. Κατόπιν της αιτήσεως ταύτης των Κορινθίων, οι Βοιωτοί συνέστησαν προς αυτούς να έχουν υπομονήν, όσον αφορά την συνομολόγησιν συμμαχίας με τους Αργείους. Ήλθαν όμως μετά των Κορινθίων εις τας Αθήνας όπου δεν επέτυχαν την δεκαήμερον υπέρ αυτών ανακωχήν, καθόσον οι Αθηναίοι απεκρίθησαν ότι ευρίσκονται εις ειρήνην προς τους Κορινθίους, εάν ούτοι είναι σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων. Οι Βοιωτοί, εν τούτοις, ουδαμώς κατήγγειλαν την δεκαήμερον ανακωχήν των, μολονότι οι Κορίνθιοι ηξίουν παρ' αυτών τούτο και την άρνησίν των εμέμφοντο ως αντίθετον προς την μεταξύ των συμφωνίαν. Ούτω μεταξύ Κορινθίων και Αθηναίων αι εχθροπραξίαι διεκόπησαν πραγματικώς, άνευ όμως συνομολογήσεως ανακωχής.

Εκστρατεία των Λακεδαιμονίων κατά των Παρρασίων

33. Κατά την διάρκειαν του αυτού θέρους, οι Λακεδαιμόνιοι, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως των Πλειστοάνακτος, υιού του Παυσανίου, εξεστράτευσαν με όλας των τας στρατιωτικάς δυνάμεις εναντίον των Παρρασίων της Αρκαδίας, οι οποίοι ήσαν υπήκοοι των Μαντινέων. Η εκστρατεία έγινε κατόπιν προσκλήσεως εις παρέμβασιν υπό μιας των διαπληκτιζομένων φατριών, και διότι οι Λακεδαιμόνιοι επροτίθεντο συγχρόνως να κατεδαφίσουν, εάν ημπορούσαν, το φρούριον των Κυψέλων της Παρρασιακής, το οποίον απετέλει απειλήν κατά της Σκιρίτιδος, διαμερίσματος της Λακωνικής, και είχε κτισθή υπό των Μαντινέων, οι οποίοι και το εφρούρουν. Οι Λακεδαιμόνιοι ηρήμωσαν το έδαφος των Παρρασίων, ενώ οι Μαντινείς, παραδώσαντες την φύλαξιν της πόλεώς των εις τους Αργείους, αυτοί υπερήσπιζαν το έδαφος των συμμάχων των Παρρασίων. Αλλά μη δυνάμενοι να σώσουν ούτε το φρούριον των Κυψέλων, ούτε τας πόλεις των Παρρασίων, απεσύρθησαν. Και οι Λακεδαιμόνιοι, αφού κατηδάφισαν το φρούριον και απέδωκαν εις τους Παρρασίους την ανεξαρτησίαν των, επέστρεψαν εις τα ίδια.

Πολεμήσαντες εις Αμφίπολιν Είλωτες ανακηρύσσονται ελεύθεροι

34. Κατά την διάρκειαν του αυτού θέρους, μετά την εκ Χαλκιδικής επιστροφήν των στρατιωτών, οι οποίοι είχαν επιστρατεύσει εκεί υπό τον Βρασίδαν και τους οποίους επανέφερεν ο Κλεαρίδας μετά την συνομολόγησιν της ειρήνης, οι Λακεδαιμόνιοι εκήρυξαν τους μετά του Βρασίδα συμπολεμήσαντας Είλωτας ελευθέρους, με το δικαίωμα να

κατοικούν όπου θέλουν, και ολίγον χρόνον ύστερον εγκατέστησαν αυτούς μετά των Νεοδαμωδών (των νεοελευθέρων Ειλώτων) εις το Λέπρεον, κείμενον εις τα σύνορα της Λακωνικής και της Ηλείας, καθ' ον χρόνον είχαν ήδη περιέλθει εις έριδα με τους Ηλείους. Αλλ' επειδή εφοβήθησαν μήπως οι συμπολίται των, που είχαν παραδώσει τα όπλα και συλληφθή αιχμάλωτοι εις την Σφακτηρίαν, νομίσουν ότι ένεκα της ατυχίας των εκινδύνευσαν να υποστούν πολιτικήν μείωσιν και ως εκ τούτου, εάν διετήρουν την πλήρη άσκησιν των πολιτικών των δικαιωμάτων, χρησιμοποιήσουν την επιρροήν των δια πολιτικάς ανατροπάς, αφήρεσαν απ' αυτούς την πλήρη άσκησιν των πολιτικών των δικαιωμάτων, μολονότι μερικοί εξ αυτών είχαν ήδη καταλάβει δημόσια αξιώματα. Δια της αφαιρέσεως ταύτης εστερούντο του δικαιώματος να καταλαμβάνουν τοιαύτα αξιώματα και να ενεργούν εγκύρους αγοραπωλησίας. Ύστερον όμως και μετά καιρόν, αποκατεστάθησαν πάλιν εις την ακεραίαν άσκησιν των πολιτικών των δικαιωμάτων.

Οι Αθηναίοι και οι Λακεδαιμόνιοι υποπτεύουν αλλήλους

35. Κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους, οι κάτοικοι του Δίου εκυρίευσαν την Θυσσόν, σύμμαχον των Αθηναίων, κειμένην επί της χερσονήσου του Άθω. Καθ' όλον το θέρος τούτο υφίστατο επικοινωνία μεταξύ Αθηναίων και Πελοποννησίων. Εν τούτοις, αμέσως μετά την σύναψιν της ειρήνης ήρχισαν να υποπτεύουν αλλήλους οι Αθηναίοι και οι Λακεδαιμόνιοι, ένεκα της μη αμοιβαίας αποδόσεως των μερών, τα οποία ώριζεν η συνθήκη. Διότι την Αμφίπολιν και τα άλλα, τα οποία υπεχρεώθησαν δια του κλήρου ν' αποδώσουν πρώτοι οι Λακεδαιμόνιοι, παρεκράτουν, και δεν έπειθαν ούτε τους συμμάχους των της Χαλκιδικής να δεχθούν την ειρήνην, αλλ' ούτε και τους Βοιωτούς, και τους Κορινθίους, περιοριζόμενοι να επαναλαμβάνουν διαρκώς ότι θα ενωθούν με τους Αθηναίους, δια να πειθαναγκάσουν τας πόλεις ταύτας, εάν επέμεναν εις την άρνησίν των. Ώριζαν μάλιστα και προθεσμίας, μετά την πάροδον των οποίων οι μη αποδεχόμενοι την ειρήνην θα εθεωρούντο κοινοί εχθροί και των δύο, αλλ' ηρνούντο να δεσμευθούν δι' εγγράφου συμφωνίας. Οι Αθηναίοι βλέποντες ότι ουδέν εκ τούτων επραγματοποιείτο, υπώπτευαν ότι οι Λακεδαιμόνιοι είχαν κακάς προθέσεις, και δια τούτο ούτε την αίτησιν αυτών περί αποδόσεως της Πύλου εισήκουσαν, και τα λοιπά μέρη εξηκολούθουν να κρατούν, περιμένοντες έως ότου εκείνοι ήθελαν εκτελέσει προηγουμένως τας αναληφθείσας υποχρεώσεις των, μετενόουν δε μάλιστα, διότι είχαν αποδώσει και τους αιχμαλώτους της Σφακτηρίας. Οι Λακεδαιμόνιοι ισχυρίζοντο ότι είχαν κάμει ό,τι ήτο δυνατόν. Διότι και τους κρατουμένους υπ αυτών Αθηναίους αιχμαλώτους απέδωσαν και τους στρατιώτας των απέσυραν εκ της Χαλκιδικής και έκαμαν κάθε τι που ήτο εις την εξουσίαν των. Ισχυρίζοντο όμως ότι δεν κατείχαν την Αμφίπολιν, ώστε να την παραδώσουν, ότι θα προσεπάθουν να πείσουν τους Βοιωτούς και τους Κορινθίους, όπως αποδεχθούν την ειρήνην, και ν' ανακτήσουν το Πάνακτον δια να το αποδώσουν εις τους Αθηναίους, και ότι θα τους επιστρέψουν τους συμπολίτας των, όσοι εκρατούντο αιχμάλωτοι υπό των Βοιωτών. Επέμεναν όμως, όπως τους παραδοθή η Πίλος, ή τουλάχιστον όπως αποσυρθούν εκείθεν οι Μεσσήνιοι και οι Είλωτες, όπως και αυτοί απέσυραν τους στρατιώτας των εκ της Χαλκιδικής, κρατήσουν δε την φρουράν του μέρους οι ίδιοι οι Αθηναίοι, εάν θέλουν. Κατόπιν πολλών και μακρών διαπραγματεύσεων διαρκούντος του θέρους τούτου, έπεισαν τους Αθηναίους να αποσύρουν εκ της Πύλου τους Μεσσηνίους, τους Είλωτας και τους εκ της Λακωνικής αυτομόλους, εγκατέστησαν δε αυτούς οι Αθηναίοι εις τους Κρανίους της Κεφαλληνίας. Κατά την διάρκειαν λοιπόν του θέρους τούτου, επεκράτησεν ησυχία και ελευθέρα επικοινωνία μεταξύ των δύο μερών.

36. Κατά τον επακολουθήσαντα χειμώνα, (ότε οι έφοροι της Σπάρτης έτυχε να είναι άλλοι παρ' εκείνους επί της εφορείας των οποίων συνωμολογήθη η ειρήνη, και μερικοί μάλιστα

εξ αυτών ήσαν αντίθετοι προς αυτήν), ήλθαν εις την Σπάρτην πρεσβείαι εκ μέρους των συμμάχων, παρευρίσκοντο δ’ εκεί και αντιπρόσωποι των Αθηναίων, των Βοιωτών και των Κορινθίων. Μετά μακράς συζητήσεις, αι οποίαι εις ουδέν κατέληξαν αποτέλεσμα, ότε οι πρέσβεις ήσαν έτοιμοι ν’ απέλθουν εις τα ίδια, ο Κλεόβουλος και ο Ξενάρης, οι οποίοι ήσαν εκείνοι εκ των εφόρων που επεδίωκαν προ πάντων την διάρρηξιν της συνθήκης της ειρήνης, προήλθαν εις ιδιωτικάς συνεννοήσεις προς τους Βοιωτούς και τους Κορινθίους, συνιστώντες προς αυτούς ν’ ακολουθήσουν όσον το δυνατόν την αυτήν πολιτικήν, και όπως οι Βοιωτοί, αφού γίνουν πρώτον σύμμαχοι των Αργείων, προσπαθήσουν να παρασύρουν τούτους μεθ’ εαυτών εις συμμαχίαν με τους Λακεδαιμονίους. Διότι δια τοιαύτης προ πάντων ενεργείας θ’ απηλλάσσοντο οι Βοιωτοί της ανάγκης ν’ αποδεχθούν την μετά των Αθηναίων ειρήνην, καθόσον οι Λακεδαιμόνιοι θα επροτίμων την φιλίαν και την συμμαχίαν των Αργείων, έστω και αν εξηγόραζαν αυτήν δια της έχθρας των Αθηναίων και της διαρρήξεως της προς αυτούς ειρήνης. Διότι εγνώριζαν οι έφοροι, ότι οι Λακεδαιμόνιοι επεθύμουν πάντοτε την εξασφάλισιν της φιλίας των Αργείων, θεωρούντες ότι εν τοιαύτη περιπτώσει πόλεμος εκτός της Πελοποννήσου θα ήτο ευκολώτερος δι αυτούς. Παρεκάλουν, εν τούτοις, τους Βοιωτούς να παραδώσουν το Πάνακτον προς τους Λακεδαιμονίους, όπως, ει δυνατόν, ανταλλάξουν αυτό προς την Πύλον, και ούτως ευρεθούν εις καλλιτέραν θέσιν, δια την επανάληψιν του πολέμου προς τους Αθηναίους.

37. Οι Βοιωτοί και οι Κορίνθιοι, επιφορτισθέντες από τον Ξενάρην και τον Κλεόβουλον και τους άλλους Λακεδαιμονίους φίλους των, ν’ ανακοινώσουν ταύτα εις τας κυβερνήσεις των, ανεχώρησαν, επιστρέφοντες εις τα ίδια. Δυο, εν τούτοις, εκ των ανηκόντων εις την ανωτάτην αρχήν του Άργους τους ανέμεναν καθ’ οδόν επιστρέφοντας και συναντήσαντες αυτούς ήλθαν εις διαπραγματεύσεις, με την ελπίδα ότι οι Βοιωτοί ημπορούσαν να γίνουν σύμμαχοι του Άργους, όπως είχαν γίνει οι Κορίνθιοι, οι Ηλείοι και οι Μαντινείς. Εάν τούτο κατωρθούτο, έλεγαν, τότε θα ηδύναντο ευκόλως, ενεργούντες από κοινού, και πόλεμον να διεξάγουν και ειρήνην να συνάπτουν και προς τους Λακεδαιμονίους, εάν ήθελαν, και προς οιονδήποτε άλλον, εάν παρουσιάζετο ανάγκη. Εις τους πρέσβεις των Βοιωτών ήρεσεν η πρότασις αυτή, διότι ετύχαινεν η αίτησις των Αργείων να συμπίπτη με την εντολήν που τους είχαν αναθέσει οι εκ Λακεδαίμονος φίλοι των. Οι Αργείοι, βλέποντες ότι η πρότασίς των έγινεν ευνοϊκώς δεκτή, υπεσχέθησαν να πέμψουν πρέσβεις εις την Βοιωτίαν και απήλθαν. Μετά την άφιξίν των, οι Βοιωτοί απεσταλμένοι ανεκοίνωσαν εις τους Βοιωτάρχας τας προτάσεις και των Λακεδαιμονίων φίλων των και των Αργείων, οι οποίοι είχαν συναντήσει αυτούς καθ’ οδόν. Οι Βοιωτάρχαι ευχαριστήθησαν με τας προτάσεις ταύτας και ήσαν έτι μάλλον διατεθειμένοι να δεχθούν αυτάς, καθόσον, κατ’ ευτυχή σύμπτωσιν, οι Λακεδαιμόνιοι φίλοι των εζήτουν παρ’ αυτών τα αυτά, τα οποία επεδίωκαν και οι Αργείοι. Μετ’ ολίγον χρόνον, ήλθαν πρέσβεις των Αργείων, φέροντες τας ειρημένας προτάσεις. Και οι Βοιωτάρχαι, εγκρίναντες αυτάς, τους απεχαιρέτισαν αναχωρούντας, με την υπόσχεσιν ν’ αποστείλουν εις το Άργος πρέσβεις προς διαπραγμάτευσιν της συμμαχίας.

Οι Βοιωτοί απορρίπτουν προτάσεις συμμαχίας με τους Αργείους και τους Κορινθίους

38. Εν τω μεταξύ, οι Βοιωτάρχαι και οι πρέσβεις των Κορινθίων, των Μεγαρέων και της Χαλκιδικής, έκριναν ότι θα ήτο σκόπιμον ν’ αναλάβουν προηγουμένως δι’ αμοιβαίων όρκων την υποχρέωσιν, όπως, δοθείσης ευκαιρίας, παράσχουν πραγματικώς την συνδρομήν των εις εκείνον εξ αυτών που θα είχεν ανάγκην αυτής, και ούτε πόλεμον ν’ αναλάβουν κατά τίνος, ούτε ειρήνην να συνομολογήσουν, άνευ κοινής αποφάσεως. Και μόνον κατόπιν τούτου, οι Βοιωτοί και οι Μεγαρείς, οι οποίοι ενήργουν εκ συμφώνου, να συνάψουν συνθήκην συμμαχίας προς τους Αργείους. Αλλά πριν δοθούν οι όρκοι, οι

Βοιωτάρχαι ανεκοίνωσαν ταύτα εις την τετρασύνθετον Βουλήν της Βοιωτικής ομοσπονδίας, της οποίας η έγκρισις είναι απαραίτητος, και συνέστησαν εις αυτήν ν' ανταλλαγούν όρκοι συμμαχίας προς πάσαν πόλιν, η οποία θα εδέχετο ν' αναλάβη ομοίαν μετ' αυτών υποχρέωσιν αμοιβαίας βοηθείας. Τα μέλη της Βουλής όμως απέρριψαν την πρότασιν ταύτην, εκ φόβου μήπως περιέλθουν εις αντίθεσιν προς τους Λακεδαιμονίους, εάν συνομολόγουν ενόρκως συμμαχίαν προς τους Κορινθίους, οι οποίοι είχαν αποσπασθή απ' αυτούς. Διότι οι Βοιωτάρχαι δεν είχαν ανακοινώσει προς αυτούς τας εκ Λακεδαίμονος ειδήσεις, ότι δηλαδή δύο εκ των εφόρων, ο Κλεόβουλος και ο Ξενάρης, και οι φίλοι αυτών, συνεβούλευαν αυτούς να γίνουν πρώτον σύμμαχοι των Αργείων και Κορινθίων και έπειτα να συνομολογήσουν περαιτέρω συμμαχίαν προς τους Λακεδαιμονίους. Και την ανακοίνωσιν ταύτην παρέλειψαν, καθόσον ενόμιζαν, ότι και άνευ αυτής οι βουλευταί θα ενέκριναν ό,τι μετά επιμεμελημένην εξέτασιν θα συνίστων εις την ψήφον των. Μετά την αποτυχίαν όμως, οι πρέσβεις της Κορίνθου και της Χαλκιδικής ανεχώρησαν άπρακτοι. Οι Βοωτάρχαι, οι οποίοι, εάν επετύγχαναν, σκοπόν είχαν να επιδιώξουν και την συνομολόγησιν της συμμαχίας προς τους Αργείους, εγκατέλειψαν την ιδέαν του να υποβάλουν την περί τούτου πρότασιν εις τας Βουλάς, ούτε έστειλαν εις το Άργος τους πρέσβεις που είχαν υποσχεθή. Η όλη υπόθεσις παρημελήθη και ανεβλήθη.

Συνομολόγησις συμμαχίας Λακεδαιμονίων και Βοιωτών

39. Κατά την διάρκειαν του αυτού χειμώνος, οι Ολύνθιοι, ενεργήσαντες αιφνιδίαν επίθεσιν κατά της Μηκυβέρνας, η οποία κατείχετο υπό Αθηναϊκής φρουράς, κατέλαβαν αυτήν. Αι διαπραγματεύσεις μεταξύ Αθηναίων και Λακεδαιμονίων περί των μερών, που δεν είχαν ακόμη αποδοθή, εξηκολούθουν πάντοτε, καθόσον οι τελευταίοι ήλπιζαν ότι αν το Πάνακτον απεδίδετο υπό των Βοιωτών εις τους Αθηναίους θ ανέκτων και αυτοί την Πύλον. Ως εκ τούτου, απέστειλαν πρέσβεις εις τους Βοιωτούς και τους παρεκάλουν να τους παραδώσουν το Πάνακτον και τους Αθηναίους αιχμαλώτους, δια να κατορθώσουν, δίδοντες αυτούς ως αντάλλαγμα, ν' ανακτήσουν την Πύλον. Αλλ' οι Βοιωτοί ηρνήθησαν την απόδοσιν, εφόσον οι Λακεδαιμόνιοι δεν συνήπτον ιδιαιτέραν με αυτούς συμμαχίαν, όπως είχαν συνάψει με τους Αθηναίους. Οι Λακεδαιμόνιοι όμως εγνώριζαν ότι, αν εδέχοντο την πρότασιν ταύτην, θα ηδίκουν τους Αθηναίους, καθόσον είχε συμφωνηθή μεταξύ αυτών, ότι μόνον από κοινού θα συνωμολόγουν ειρήνην μετά τίνος ή θ' ανελάμβαναν πόλεμον. Αλλ' ήθελαν να λάβουν εις χείρας των το Πάνακτον, δια να επιτύχουν αντ' αυτού την ανάκτησιν της Πύλου. Συγχρόνως η μερίς των Λακεδαιμονίων, η οποία επεδίωκε την διάρρηξιν της ειρήνης, επεθύμει διακαώς την μετά των Βοιωτών συνεννόησιν. Ως εκ τούτου, κατά το τέλος του χειμώνος και τας παραμονάς του έαρος, συνωμολόγησαν την συμμαχίαν, και οι Βοιωτοί ήρχισαν αμέσως την κατεδάφισιν του Πανάκτου. Και ούτως ετελείωσε το ενδέκατον έτος του πολέμου.

Έτος 12ον : 420-419 π.Χ. (40-51)

Διαπραγματεύσεις δια σύναψιν συνθήκης μεταξύ των Αργείων και των Λακεδαιμονίων

40. Ευθύς κατά την αρχήν του επομένου έαρος, επειδή δεν ήρχοντο οι πρέσβεις που είχαν υποσχεθή να στείλουν οι Βοιωτοί, οι Αργείοι, μανθάνοντες συγχρόνως, ότι και το Πάνακτον κατεδαφίζεται και ιδιαιτέρα συμμαχία είχε συνομολογηθή μεταξύ Βοιωτών και Λακεδαιμονίων, εφοβήθησαν μήπως απομονωθούν δια της προσχωρήσεως όλων των συμμάχων των εις τους Λακεδαιμονίους. Διότι επίστευαν ότι οι Βοιωτοί είχαν πεισθή υπό των Λακεδαιμονίων να κατεδαφίσουν το Πάνακτον και αποδεχθούν την μετά των Αθηναίων ειρήνην, και ότι οι Αθηναίοι ήσαν εν γνώσει τούτων, ώστε ούτε προς Αθηναίους

ημπορούσαν πλέον να συνάψουν συμμαχίαν, ενώ έως τότε ήλπιζαν, ένεκα των μεταξύ Αθηναίων και Λακεδαιμονίων διαφορών, ότι εάν δεν ανενεώνετο η προς τους τελευταίους συνθήκη των, θα ημπορούσαν τουλάχιστον να συμμαχήσουν προς τους Αθηναίους. Ευρισκόμενοι ούτως εις απορίαν και φοβούμενοι μήπως περιέλθουν εις την ανάγκην να πολεμήσουν συγχρόνως προς τους Λακεδαιμονίους, τους Τεγεάτας, τους Βοιωτούς και τους Αθηναίους, οι Αργείοι, οι οποίοι προηγουμένως, όταν, έχοντες πεποίθησιν εις τας ιδίας δυνάμεις, επίστευαν ότι θα ηγηθούν της Πελοποννήσου, ηρνούντο ν' ανανεώσουν την προς τους Λακεδαιμονίους συνθήκην των, έπεμπαν ήδη, όσον ταχύτερον ημπορούσαν, πρέσβεις προς αυτούς, τον Εύστροφον και τον Αίσωνα, οι οποίοι εθεωρούντο προσφιλέστατοι προς αυτούς. Διότι ενόμισαν ότι υπό τας παρούσας περιστάσεις, το καλλίτερον ήτο να συνομολογήσουν νέαν συνθήκην προς τους Λακεδαιμονίους, υπό τους καλλιτέρους δυνατούς όρους, και να καθίσουν ήσυχοι.

41. Οι πρέσβεις των, ελθόντες, ήρχισαν διαπραγματεύσεις προς τους Λακεδαιμονίους περί των όρων, υπό τους οποίους ηδύνατο να συνομολογηθή η μεταξύ αυτών συνθήκη, Οι Αργείοι κατ αρχάς ηξίωσαν, όπως η παλαιά διαφορά περί της Κυνουρίας, η οποία κείται εις τα όρια των δύο χωρών (περιλαμβάνει δε η επαρχία αυτή τας πόλεις της Θυρέας και της Αθήνης, και κατέχουν αυτήν οι Λακεδαιμόνιοι), ανατεθή υπ' αμφοτέρων εις την διαιτησίαν πόλεως τινος ή ιδιώτου. Οι Λακεδαιμόνιοι όμως δεν εδέχοντο να γίνη λόγος περί του πράγματος, αλλ' εδήλουν, ότι ήσαν έτοιμοι ν ανανεώσουν την συνθήκην, υπό τους αυτούς ως και προηγουμένως όρους. Επί τέλους, οι Αργείοι πρέσβεις έπεισαν τους Λακεδαιμονίους να δεχθούν τα εξής: Να συνομολογηθή μεν από τούδε συνθήκη πεντηκονταετούς ειρήνης, επιτραπή όμως εις εκατέραν των δύο πόλεων να προκαλέση την άλλην εις αποφασιστικήν διαμάχην περί του αμφισβητουμένου εδάφους, ως είχε γίνει και άλλοτε ποτέ, ότε αμφότεραι αι πόλεις διεξεδίκησαν την νίκην, υπό τον όρον όμως, ότι κατά τον χρόνον της μάχης ουδετέρα αυτών θα ευρίσκετο εις πόλεμον ή θα έπασχεν εξ επιδημίας, και ότι ο νικητής δεν θα ηδύνατο να εισέλθει εις το έδαφος του νικηθέντος δια να τον καταδιώξη. Οι Λακεδαιμόνιοι εθεώρησαν κατ' αρχάς την πρότασιν ταύτην ως ανόητον, έπειτα όμως, επειδή επεθύμουν πάντως να έχουν φίλους τους Αργείους, απεδέχθησαν την αξίωσίν των, και ούτω διετυπώθη εγγράφως το σχέδιον της συνθήκης. Συνέστησαν όμως εις τους πρέσβεις, πριν επικυρωθούν αι διατάξεις της, να επιστρέψουν εις το Άργος και υποβάλουν αυτήν εις τον λαόν, και αν εγκριθή υπ' αυτού, να επανέλθουν κατά την εορτήν των Υακινθίων, δια να γίνη τότε η επίσημος ορκωμοσία. Ούτως οι πρέσβεις ανεχώρησαν.

Διαφοραί μεταξύ Αθηναίων και Λακεδαιμονίων δια το Πάνακτον

42. Αλλά καθ όν χρόνον οι Αργείοι διεξήγαν τας διαπραγματεύσεις ταύτας, οι, πρέσβεις των Λακεδαιμονίων Ανδρομένης, Φαίδιμος και Αντιμενίδας, οι οποίοι είχαν επιφορτισθή να παραλάβουν από τους Βοιωτούς και αποδώσουν εις τους Αθηναίους το Πάνακτον και τους αιχμαλώτους, ευρήκαν ότι, το Πάνακτον είχε κατεδαφισθή υπ' αυτών των Βοιωτών, προφασιζομένων, ότι συνεπεία διαφοράς περί αυτού είχαν ανταλλαγή πάλαι ποτέ όρκοι μεταξύ Αθηναίων και Βοιωτών, κατά τους οποίους το μέρος τούτο δεν έπρεπε να κατοικήται, ούτε υπό των μεν, ούτε υπό των δε, αλλά να χρησιμοποιήται και υπό των δύο προς βοσκήν. Τους Αθηναίους όμως αιχμαλώτους που είχαν οι Βοιωτοί παρέλαβαν ο Ανδρομένης και οι συνάδελφοί του, μετέφεραν και απέδωσαν προς τους Αθηναίους. Συγχρόνως ανεκοίνωσαν προς αυτούς την κατεδάφισιν του Πανάκτου, υποστηρίζοντες, ότι και η κατεδάφισις ισοδυναμεί προς απόδοσιν, αφού κανείς εχθρός των Αθηναίων δεν ημπορούσε του λοιπού να λάβη αυτό εις την κατοχήν του. Αλλ' οι λόγοι ούτοι επροκάλεσαν

την αγανάκτησιν των Αθηναίων, οι οποίοι εθεώρουν ότι οι Λακεδαιμόνιοι αδικούν αυτούς και δια της κατεδαφίσεως του Πανάκτου, το οποίον έπρεπε ν αποδοθή εις αυτούς ακέραιον, και διότι, καθώς εμάνθαναν, ούτοι είχαν συνομολογήσει ιδιαιτέραν συμμαχίαν προς τους Βοιωτούς, ενώ είχαν υποσχεθή προηγουμένως να συμπράξουν εις εξαναγκασμόν των αρνουμένων την αποδοχήν της ειρήνης. Συγχρόνως ενθυμούντο και τας άλλας παραβιάσεις της συνθήκης και εθεώρουν ότι είχαν εξαπατηθή, και ως εκ τούτου, απαντήσαντες τραχέως προς τους πρέσβεις, τους απέπεμψαν.

Οι Αθηναίοι συνομολόγησαν συνθήκην ειρήνης και συμμαχίας με τους Αργείους και τους συμμάχους αυτών

43. Ενώ οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι ευρίσκοντο εις τοιαύτας διαφοράς, η μερίς, η οποία επεδίωκεν εις τας Αθήνας την διάρρηξιν της ειρήνης, ήρχισε και αυτή αμέσως να εξωθή τα πράγματα. Εις την μερίδα ταύτην μεταξύ άλλων ανήκε και ο Αλκιβιάδης, υιός του Κλεινίου, ανήρ, ο οποίος εις πάσαν μεν άλλην πόλιν θα εθεωρείτο ακόμη πολύ νέος, απήλαυεν όμως μεγάλης εκτιμήσεως, λόγω της ευγενούς καταγωγής του. Ούτος επίστευε μεν ότι ήτο συμφερώτερον να συμμαχήσουν μάλλον με τους Αργείους, αλλ’ εκτός τούτου ήτο εναντίον της ειρήνης μετά των Λακεδαιμονίων, καθόσον είχε θιχθή η προσωπική του υπερηφάνεια, λόγω του ότι ούτοι είχαν διαπραγματευθή την ειρήνην δια του Νικίου και του Λάχητος, παριδόντες αυτόν ένεκα της νεότητός του και μη επιδείξαντες προς αυτόν την τιμήν, εις την οποίαν ενόμιζεν ούτος ότι εδικαιούτο, ως εκ του ότι η οικογένειά του ήτο πάλαι ποτέ πρόξενος των Λακεδαιμονίων. Την προξενίαν ταύτην είχε μεν παραιτήσει ο πάππος του, αλλ’ αυτός επεδίωκε ν’ ανανεώση δια των υπηρεσιών, τας οποίας παρείχεν εις τους αιχμαλώτους της Σφακτηρίας. Και ούτω νομίζων ότι είχε πολλαχώς υποτιμηθή, αντετάχθη και αρχικώς κατά της ειρήνης, ισχυριζόμενος ότι οι Λακεδαιμόνιοι δεν ήσαν άξιοι εμπιστοσύνης, διότι ο σκοπός, δια τον οποίον επεδίωκαν αυτήν, ήτο, όπως ειρηνεύοντες προς τους Αθηναίους, κατασυντρίψουν τους Αργείους, και στραφούν πάλιν κατά των Αθηναίων απομονωμένων. Και τώρα αφού είχεν αναφυή η διαφορά, διεμήνυσεν ευθύς ιδιαιτέρως προς τους Αργείους, συνιστών να έλθουν όσον το δυνατόν ταχύτερον μετά των Μαντινέων και των Ηλείων, δια να προσκαλέσουν τους Αθηναίους να εισέλθουν εις την συμμαχίαν των, καθόσον ο χρόνος ήτο εύθετος προς τούτο και αυτός θα τους εβοήθει με όλας του τας δυνάμεις.

44. Λαβόντες το μήνυμα τούτο οι Αργείοι, και μαθόντες, ότι η μετά των Βοιωτών συμμαχία συνωμολογήθη άνευ συνεννοήσεως προς τους Αθηναίους, και ότι τουναντίον σοβαρά διαφορά είχεν εγερθή μεταξύ τούτων και των Λακεδαιμονίων, ηδιαφόρησαν του λοιπού ως προς τους πρέσβεις των, οι οποίοι έτυχε τότε να ευρίσκωνται εις την Λακεδαίμονα, αποσταλέντες υπ’ αυτών δια την διαπραγμάτευσιν της συνθήκης. Και έστρεψαν μάλλον την προσοχήν των προς τας Αθήνας, σκεπτόμενοι ότι η πόλις αυτή ήτο παλαιόθεν φίλη των, ότι εκυβερνάτο με πολίτευμα δημοκρατικόν, όπως και αυτοί, και ότι θα ήτο ισχυρά σύμμαχός των κατά θάλασσαν, εάν περιεπλέκοντο εις πόλεμον. Έπεμψαν, ως εκ τούτου, αμέσως πρέσβεις εις Αθήνας, δια να διαπραγματευθούν την συμμαχίαν, συναπέστειλαν δε προς τον αυτόν σκοπόν πρέσβεις και οι Ηλείοι και οι Μαντινείς. Αλλά κατέφθασαν εσπευσμένως και πρέσβεις των Λακεδαιμονίων, ο Φιλοχαρίδας, ο Λέων και ο Ένδιος, οι οποίοι εθεωρούντο αρεστοί εις τους Αθηναίους. Τους πρέσβεις τούτους έστειλαν οι Λακεδαιμόνιοι, το μεν διότι εφοβήθησαν μήπως οι Αθηναίοι, αγανακτούντες κατ’ αυτών, συμμαχήσουν προς τους Αργείους, το δε δια να απαιτήσουν την απόδοσιν της Πύλου αντί του Πανάκτου και δικαιολογήσουν την προς τους Βοιωτούς συμμαχίαν, εξηγούντες ότι αυτή δεν έγινε με σκοπόν να βλάψη τους Αθηναίους.

45. Όταν εξέθεσαν ενώπιον της Βουλής τον σκοπόν της αποστολής των, και προσέθεσαν ότι έρχονται με πλήρη εξουσιοδότησιν, όπως ρυθμίσουν όλας τας διαφοράς, ο Αλκιβιάδης εφοβήθη μήπως, εάν επαναλάβουν τα αυτά και ενώπιον της συνελεύσεως του λαού, παρασύρουν την πλειοψηφίαν και αποκρουσθή η προς τους Αργείους συμμαχία. Ο Αλκιβιάδης, ως εκ τούτου, κατέφυγεν εις το εξής απέναντί των τέχνασμα: Παρέπεισε τους Λακεδαιμονίους, βεβαιώσας αυτούς ενόρκως ότι, αν δεν ανακοινώσουν εις τον δήμον, ότι έρχονται με πλήρη πληρεξουσιότητα, και την Πύλον θα τους αποδώση, μεταχειριζόμενος υπέρ αυτών την επί των Αθηναίων επιρροήν του, αντί κατ' αυτών, όπως τώρα, και θα επιτύχη γενικήν συνεννόησιν επί όλων των άλλων ζητημάτων. Δια της ενεργείας ταύτης επεδίωκε ν' αποσπάση αυτούς από τον Νικίαν, και συγχρόνως τους διαβάλη προς τον λαόν, ότι αι προθέσεις των δεν είναι ειλικρινείς και ότι διαρκώς αντιφάσκουν, και επιτύχη ούτω την συνομολόγησιν της συμμαχίας προς τους Αργείους, Ηλείους, και Μαντινείς. Τωόντι, όταν οι πρέσβεις παρουσιάσθησαν εις την εκκλησίαν του λαού, και ερωτώμενοι, εάν έρχωνται με πλήρη πληρεξουσιότητα, απήντησαν αποφατικώς, αντιθέτως προς ό,τι είχαν ανακοινώσει εις την Βουλήν, οι Αθηναίοι δεν εθεώρησαν πλέον το πράγμα ανεκτόν, και παρασυρόμενοι από τον Αλκιβιάδην, ο οποίος κατεφέρετο δριμύτερον παρά πριν κατά των Λακεδαιμονίων, ήσαν έτοιμοι να εισαγάγουν αμέσως τους Αργείους και τους συμμάχους των και συνάψουν μετ' αυτών συμμαχίαν. Αλλά πριν ληφθή οριστική απόφασις, συνέβη σεισμός, ένεκα του οποίου η συνεδρίασις της συνελεύσεως του λαού ανεβλήθη.

46. Μολονότι το τέχνασμα, το οποίον είχεν απατήσει αυτούς τους Λακεδαιμονίους, εξηπάτησε και τον Νικίαν, πιστεύσαντα την διαβεβαίωσιν αυτών ότι απεστάλησαν χωρίς πληρεξουσιότητα, ούτος, ουδέν ήττον, κατά την συνέλευσιν του λαού της επομένης ημέρας, υπεστήριξεν ότι πρέπει να προτιμήσουν την φιλίαν των Λακεδαιμονίων, και αναβάλλοντες τας προς τους Αργείους συνεννοήσεις να πέμψουν πάλιν πρέσβεις προς τους Λακεδαιμονίους, όπως εξακριβώσουν τας αληθείς αυτών προθέσεις. Και επέμεινεν υποστηρίζων ότι αναβολή της επαναλήψεως του πολέμου θα ήτο προς το συμφέρον των Αθηναίων, και προς ταπείνωσιν των Λακεδαιμονίων. Διότι, εφόσον τα πράγματα βαίνουν κατ' ευχήν δι' αυτούς, συμφέρον έχουν να διατηρήσουν την ευνοϊκήν των θέσιν, όσον το δυνατόν μακρότερον χρόνον, ενώ δια τους Λακεδαιμονίους, οι οποίοι ευρίσκοντο εις ατυχίας, θα ήτο ευτύχημα ν' αντιμετωπίσουν όσον το δυνατόν ταχύτερον τας τύχας νέου πολέμου. Και τους έπεισε να πέμψουν πρέσβεις, εις εκ των οποίων ήτο και ο ίδιος, δια να συστήσουν εις τους Λακεδαιμονίους, εάν αι προθέσεις των ήσαν καλαί, ν' αποδώσουν το Πάνακτον, αφού το ανοικοδομήσουν, και την Αμφίπολιν, και παραιτήσουν την μετά των Βοιωτών συμμαχίαν, εκτός αν ούτοι αποδεχθούν την γενικήν μεταξύ Αθηναίων, και Πελοποννησίων συνθήκην ειρήνης, αφού ήτο συμφωνημένον μεταξύ των, ότι δεν θα συνομολογήσουν συμφωνίαν με κανένα, παρά κατόπιν κοινής συνεννοήσεως. Παρήγγειλαν ωσαύτως εις τους πρέσβεις των να είπουν ότι αν ήθελαν και αυτοί να παραβιάσουν τας υποχρεώσεις των,θα είχαν ήδη συνομολογήσει συμμαχίαν προς τους Αργείους, καθόσον αντιπρόσωποι τούτων είχαν προσέλθει εις Αθήνας προς τον σκοπόν τούτον. Έδωσαν συγχρόνως οδηγίας περί παντός άλλου τυχόν παραπόνου των εις τον Νικίαν και τους συναδέλφους του, και εξέπεμψαν αυτούς. Ελθόντες ούτοι εις την Λακεδαίμονα, ανεκοίνωσαν την εντολήν των και κατέληξαν λέγοντες ότι αν οι Λακεδαιμόνιοι δεν παραιτήσουν την συμμαχίαν των Βοιωτών, εφόσον ούτοι αρνούνται να δεχθούν την συνθήκην της ειρήνης, θα συνάψουν και αυτοί συμμαχίαν προς τους Αργείους και τους συμμάχους τούτων. Οι Λακεδαιμόνιοι ηρνήθησαν μεν να παραιτήσουν την συμμαχίαν των Βοιωτών, καθόσον η μερίς του εφόρου Ξενάρη, και όσοι άλλοι ήσαν της αυτής γνώμης, επικρατούντες, επέβαλαν την πολιτικήν των, ανενέωσαν όμως τους όρκους, κατ' αίτησιν

του Νικίου, ο οποίος εφοβήθη μήπως, αν επιστρέψη χωρίς να κατορθώση τίποτε, θα διαβληθή, όπως πράγματι και έγινε, καθόσον εθεωρείτο υπεύθυνος δια την συνομολόγησιν της ειρήνης προς τους Λακεδαιμονίους. Μετά την επιστροφήν του, όταν οι Αθηναίοι έμαθαν ότι τίποτε δεν κατωρθώθη εις την Λακεδαίμονα, κατελήφθησαν υπό αγανακτήσεως, και νομίζοντες ότι αδικούνται, συνωμολόγησαν ευθύς την επομένην συνθήκην ειρήνης και συμμαχίας προς τους Αργείους και τους συμμάχους των, των οποίων οι αντιπρόσωποι έτυχαν παρόντες εις την συνέλευσιν του λαού, εισαχθέντες προς τούτο υπό του Αλκιβιάδου.

47. (1) «Οι Αθηναίοι, αφ' ενός, και οι Αργείοι, Μαντινείς, και Ηλείοι, εξ άλλου, συνωμολόγησαν δι' εαυτούς και εξ ονόματος των συμμάχων, επί των οποίων άρχει έκαστος, ειρήνην εκατόν ετών προς αλλήλους κατά γήν και θάλασσαν, άδολον και απαραβίαστον.

(2) «Δεν επιτρέπεται με κανένα τρόπον και υπό ουδεμίαν πρόφασιν εχθροπραξία, ούτε εκ μέρους των Αργείων, των Ηλείων και των Μαντινέων, ως και των συμμάχων αυτών, εναντίον των Αθηναίων και των συμμάχων, επί των οποίων άρχουν οι Αθηναίοι, ούτε εκ μέρους των Αθηναίων και των συμμάχων, επί των οποίων άρχουν ούτοι, εναντίον των Αργείων, των Ηλείων, των Μαντινέων και των συμμάχων αυτών.

(3) «Οι Αθηναίοι, οι Αργείοι, οι Ηλείοι και οι Μαντινείς συνομολογούν συμμαχίαν διαρκείας εκατόν ετών, υπό τους επομένους όρους: Εάν εχθρός εισβάλη εις το έδαφος των Αθηναίων, οι Αργείοι, οι Ηλείοι και οι Μαντινείς οφείλουν να σπεύσουν εις Αθήνας και παράσχουν εις τους Αθηναίους οιανδήποτε βοήθεαν ζητήσουν ούτοι, με όλας των τας δυνάμεις και με τον αποτελεσματικώτερον δυνατόν τρόπον. Αλλ' εάν ο εχθρός, ερημώσας την χώραν, απέλθη, οι Αργείοι, οι Μαντινείς, οι Ηλείοι και οι Αθηναίοι θα θεωρούν αυτόν κοινόν εχθρόν και θα διεξάγουν κατ' αυτού τον πόλεμον από κοινού, και καμμία εκ των πόλεων τούτων δεν θα επιτρέπεται να συνομολογήση μετ' αυτού ειρήνην, εάν δεν συμφωνήσουν περί τούτου όλαι ομού.

(4) «Εξ άλλου, εάν εχθρός εισβάλη εις το έδαφος των Ηλείων ή των Μαντινέων ή των Αργείων, οι Αθηναίοι οφείλουν να σπεύσουν εις το Άργος, την Μαντίνειαν ή την Ήλιδα και παράσχουν εις τας πόλεις αυτάς οιανδήποτε βοήθειαν ζητήσουν, με όλας των τας δυνάμεις και με τον αποτελεσματικώτερον δυνατόν τρόπον. Αλλ' εάν ο εχθρός, ερημώσας την χώραν αυτών, απέλθη, οι Αθηναίοι, οι Αργείοι, οι Μαντινείς και οι Ηλείοι θα θεωρούν αυτόν κοινόν εχθρόν και θα διεξάγουν κατ' αυτού τον πόλεμον από κοινού, και καμμία εκ των πόλεων τούτων δεν θα επιτρέπεται να συνομολογήση μετ' αυτού ειρήνην, εάν δεν συμφωνήσουν περί τούτου όλαι ομού.

(5) «Οι σύμμαχοι δεν θα επιτρέπουν την διέλευσιν εμπολέμου δυνάμεως δια του ιδίου αυτών εδάφους ή του εδάφους των συμμάχων, επί των οποίων έκαστος αυτών άρχει, ή δια θαλάσσης, εκτός αν επιτρέψουν την διέλευσιν δια ψηφίσματος όλαι αι πόλεις, Αθήναι, Άργος, Μαντίνεια και Ήλις.

(6) «Η πόλις, η πέμπουσα στρατεύματα προς βοήθειαν, οφείλει να εφοδιάζη αυτά με τρόφιμα τριάντα ημερών, υπολογιζομένων από της ημέρας της αφίξεώς των εις την πόλιν που εζήτησε βοήθειαν, και να εφοδιάζη ομοίως αυτά κατά την επιστροφήν των. Αλλ' εάν η ζητήσασα την βοήθειαν πόλις θέλη να χρησιμοποιήση τον στρατόν δια περισσότερον χρόνον, οφείλει να δίδη σιτηρέσιον εις έκαστον οπλίτην, ψιλόν στρατιώτην και τοξότην, τρεις Αιγινητικούς οβολούς καθ' ημέραν και εις έκαστον ιππέα μίαν Αιγινητικήν δραχμήν.

(7) «Η πόλις, η ζητήσασα την βοήθειαν, θα έχη την γενικήν αρχηγίαν της στρατιάς, εφόσον ο πόλεμος διεξάγεται επί του εδάφους της. Αλλ’ εάν πασαι αι πόλεις αποφασίσουν εκ συμφώνου να εκστρατεύσουν εκτός του εδάφους των, πάσαι θα μετέχουν εξ ίσου της αρχηγίας.

(8) «Τον όρκον της συνθήκης θα ορκισθούν οι Αθηναίοι δι’ εαυτούς και τους συμμάχους των. Οι Αργείοι, οι Μαντινείς, οι Ηλείοι και οι σύμμαχοί των θα ορκισθούν έκαστος εις τας ιδίας αυτών πόλεις. Ο όρκος θα δοθή επί θυμάτων τελείας σωματικής αναπτύξεως κατά τον τύπον, ο οποίος θεωρείται επισημότατος εις εκάστην πόλιν. Ο όρκος δε θα είναι ο εξής: «Υπόσχομαι να τηρήσω την συνθήκην της ειρήνης και της συμμαχίας, συμφώνως προς τας διατάξεις αυτής, μετά δικαιοσύνης και ευθύτητος και άνευ οπισθοβουλίας, και να μη παραβώ αυτήν με κανένα τρόπον και υπό ουδεμίαν πρόφασιν.»

(9) «Εις τας Αθήνας, ο όρκος θα δοθή υπό της Βουλής και των εντοπίων αρχόντων, ενώπιον των πρυτάνεων. Εις το Άργος, υπό της Βουλής, του συμβουλίου των ογδοήντα και των αρτύνων ενώπιον του συμβουλίου των ογδοήντα. Εις την Μαντίνειαν, υπό των δημιουργών, της Βουλής και των άλλων αρχόντων, ενώπιον των θεωρών και των πολεμάρχων. Εις την Ήλιδα, υπό των δημιουργών, των ανωτάτων αρχόντων και των εξακοσίων, ενώπιον των δημιουργών και των δεσμοφυλάκων,

(10) «Οι όρκοι θ’ ανανεούνται υπό των Αθηναίων, αποστελλόντων προς τούτο αντιπροσώπους τριάντα ημέρας προ των Ολυμπιακών αγώνων εις την Ήλιδα, την Μαντίνειαν και το Άργος υπό των Αργείων, των Ηλείων και των Μαντινέων, αποστελλόντων προς τούτο αντιπροσώπους εις Αθήνας, δέκα ημέρας προ των Μεγάλων Παναθηναίων.

(11) «Η συνθήκη της ειρήνης και της συμμαχίας και οι όρκοι θ’ αναγραφούν υπό των Αθηναίων εις λιθίνην στήλην επί της Ακροπόλεως, υπό των Αργείων εις τον ναόν του Απόλλωνος εις την Αγοράν, υπό των Μαντινέων εις τον ναόν του Διός εις την Αγοράν. Οι σύμμαχοι θα στήσουν από κοινού χαλκήν στήλην εις την Ολυμπίαν, κατά την επικειμένην εορτήν των Ολυμπιακών αγώνων.

(12) «Εάν αι σύμμαχοι πόλεις θελήσουν να προσθέσουν τι εις τας ανωτέρω διατάξεις, ό,τι δήποτε αποφασισθή υπ’ αυτών εκ συμφώνου και κατόπιν κοινής διασκέψεως, θα είναι υποχρεωτικόν.»

Οι Κορίνθιοι στρέφονται προς τους Λακεδαιμονίους

48. Τοιαύτην έλαβε μορφήν η συνομολογηθείσα ειρήνη και η συμμαχία. Αλλ’ ούτε οι Αθηναίοι, ούτε οι Λακεδαιμόνιοι παρητήθησαν ως εκ τούτου της υφισταμένης μεταξύ αυτών ειρήνης και συμμαχίας. Οι Κορίνθιοι, εξ άλλου, μολονότι σύμμαχοι των Αργείων δεν προσεχώρησαν εις την νέαν ταύτην συνθήκην. Είχαν μάλιστα αρνηθή να λάβουν μέρος εις επιθετικήν και αμυντικήν συμμαχίαν, η οποία είχε συνομολογηθή προηγουμένως μεταξύ Ηλείων, Αργείων και Μαντινέων, δηλώσαντες ότι αρκεί εις αυτούς η αρχική αμυντική συμμαχία, δια της οποίας ανέλαβαν την υποχρέωσιν να βοηθούνται αμοιβαίως, χωρίς να υποχρεούνται να λαμβάνουν μέρος εις επιθετικόν πόλεμον. Ούτως, οι Κορίνθιοι απεχωρίσθησαν των τέως συμμάχων των και εστράφησαν πάλιν προς τους Λακεδαιμονίους.

Οι Λακεδαιμόνιοι αποκλείονται από τους Ολυμπιακούς αγώνας του 420

49. Κατά το θέρος τούτο ετελέσθησαν οι Ολυμπιακοί αγώνες, κατά τους οποίους ο εξ Αρκαδίας Ανδροσθένης ενίκησε δια πρώτην φοράν το παγκράτιον. Οι Λακεδαιμόνοι

απεκλείσθησαν εκ του ιερού χώρου του ναού υπό των Ηλείων, και ούτως ούτε θυσίαν ημπορούσαν να προσφέρουν, ούτε εις τους αγώνας να λάβουν μέρος, διότι ηρνήθησαν να πληρώσουν το πρόστιμον, εις το οποίον κατεδικάσθησαν, σύμφωνα με τον Ολυμπιακόν νόμον, υπό των Ηλείων, ισχυριζομένων ότι διαρκούσης της εκεχειρίας των Ολυμπιακών αγώνων εξεστράτευσαν κατά του φρουρίου και εισήγαγαν Λακεδαιμονίους οπλίτας εντός του Λεπρέου. Το ποσόν του προστίμου ανήρχετο εις δύο χιλιάδας μνας, ήτοι δύο μνας δι’ έκαστον οπλίτην, σύμφωνα με την διάταξιν του νόμου. Οι Λακεδαιμόνιοι έπεμψαν πρέσβεις και υπεστήριξαν, ότι δεν κατεδικάσθησαν δικαίως, ισχυριζόμενοι ότι καθ’ όν χρόνον εισήγαγαν τους οπλίτας των εις το Λέπρεον, η ιερά εκεχειρία δεν είχεν αναγγελθή εις την Λακεδαίμονα. Αλλ’ οι Ηλείοι απήντησαν, ότι η εκεχειρία, η οποία αναγγέλλεται πρώτον μεταξύ αυτών των ιδίων, ίσχυεν ήδη εις την Ηλείαν, και ότι ενώ αυτοί, ως εν καιρώ ανακωχής, έμεναν ήσυχοι και δεν επερίμεναν επίθεσιν, οι Λακεδαιμόνοι επωφελήθησαν της ευκαρίας δια να διαπράξουν την αδικίαν εκείνην αιφνιδιαστικώς. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, ανταπήντησαν ότι οι Ηλείοι δεν ώφειλαν ν’ ανακοινώσουν καθόλου εις την Λακεδαίμονα την εκεχειρίαν, εάν ενόμιζαν ότι αυτή είχε παραβιασθή, αλλ’ ανεκοίνωσαν αυτήν, διότι δεν είχαν τότε τοιαύτην ιδέαν και έκτοτε πάσα κατ’ αυτών εχθροπραξία έπαυσεν. Οι Ηλείοι όμως επέμεναν εις την γνώμην των, ότι ηδικήθησαν υπό των Λακεδαιμονίων και ότι τα περι του εναντίου επιχερήματα τούτων δεν ημπορούσαν να τους πείσουν. Αλλ’ ότι αν ήθελαν να τους αποδώσουν το Λέπρεον, όχι μόνον εδέχοντο να παραιτηθούν του ανήκοντος εις αυτούς μέρους του προστίμου, αλλά και να πληρώσουν οι ίδιοι αντ’ εκείνων το μέρος αυτού, το ανήκον εις τον θεόν.

50. Αποκρουσθείσης και της προτάσεως ταύτης, οι Ηλείοι επρότειναν πάλιν εις τους Λακεδαιμονίους να μην αποδώσουν μεν το Λέπρεον, εάν επέμεναν εις την άρνησίν των, αφού όμως επεθύμουν ζωηρώς να τους επιτραπή η ελευθέρα είσοδος του ναού του Ολυμπίου Διός, ν’ αναβούν εις τον βωμόν αυτού και υποσχεθούν ενόρκως ενώπιον όλων των Ελλήνων, ότι πράγματι θα καταβάλουν το πρόστιμον βραδύτερον. Αλλ’ επειδή ούτε την πρότασιν ταύτην εδέχθησαν, οι Λακεδαιμόνιοι απεκλείσθησαν από τον ναόν, τας θυσίας και τους αγώνας, και περιωρίσθησαν να προσφέρουν τας θυσίας των εις την ιδίαν αυτών πόλιν, ενώ οι λοιποί Έλληνες, πλην των Λεπρεατών, έγιναν δεκτοί. Οι Ηλείοι όμως, φοβούμενοι μήπως οι Λακεδαιμόνιοι θελήσουν δια της βίας να εισέλθουν εις τον ναόν και προσφέρουν θυσίας, συνεκρότησαν φρουράν εκ των νεωτέρων ενόπλων ανδρών. Εις βοήθειαν τούτων ήλθαν και χίλιοι Αργείοι, χίλιοι Μαντινείς και μερικοί Αθηναίοι ιππείς, οι οποίοι ανέμεναν εις την Αρπίνην (απέχουσαν είκοσι στάδια από την Ολυμπίαν) την τέλεσιν της εορτής. Οι μετέχοντες της πανηγύρεως κατείχοντο υπό μεγάλου φόβου μήπως οι Λακεδαιμόνιοι έλθουν να επιβληθούν δια των όπλων, και ο φόβος των ηύξησεν, όταν ο Λακεδαιμόνιος Λίχας, υιός του Αρκεσιλάου, ετραυματίσθη υπό των ραβδούχων εντός του στίβου, λόγω του ότι αποκλεισθείς ως Λακεδαιμόνιος από τον κατάλογον των μελλόντων ν’ αγωνισθούν, είχε καταχωρίσει το άρμα του, συρόμενον υπό ζεύγους ίππων, εις όνομα του δημοσίου των Βοιωτών. Όταν δε τούτο ανεκηρύχθη νικητής, προχωρήσας εις τον στίβον, εστεφάνωσε τον ηνίοχον, θέλων να δείξη ότι το άρμα ήτον ιδικόν του. Το επεισόδιον τούτο κατετρόμαξεν έτι μάλλον τον κόσμον και ενόμισαν, ότι κάτι σοβαρόν θα συμβή. Οι Λακεδαιμόνιοι όμως έμειναν ήσυχοι, και ούτως η εορτή διεξήχθη άνευ περαιτέρω επεισοδίων. Μετά την εορτήν των Ολυμπίων, οι Αργείοι ήλθαν μετά των άλλων συμμάχων των εις την Κόρινθον, δια να πείσουν τους Κορινθίους να λάβουν μέρος εις τη συμμαχίαν. Και πρέσβεις των Λακεδαιμονίων έτυχαν ωσαύτως να ευρίσκωνται εκεί. Μετά μακράς όμως διαπραγματεύσεις, εις ουδέν κατέληξαν, και ένεκα επισυμβάντος σεισμού, οι πρέσβεις των διαφόρων πόλεων επέστρεψαν εις τα ίδια. Και το θέρος έληξε.

Μάχη μεταξύ Ηρακλειωτών και Αινιάνων

51. Κατά τον επόμενον χειμώνα έλαβε χώραν μάχη μεταξύ των Ηρακλειωτών της Τραχίνος και των Αινιάνων, Δολόπων, Μηλιέων και τινών Θεσσαλών. Διότι οι λαοί ούτοι εγειτόνευαν και διέκειντο εχθρικώς προς την Ηράκλειαν, της οποίας η οχύρωσις αποκλειστικόν σκοπόν είχε την κατ' αυτών απειλήν. Και ευθύς εξ αρχής της ιδρύσεώς της, εκηρύχθησαν εχθροί της και ηρήμωναν αυτήν όσον ηδύναντο, τώρα ενίκησαν τους Ηρακλειώτας κατά την συγκροτηθείσαν μάχην, εφονεύθησαν δε και άλλοι Ηρακλειώται, και ο Λακεδαιμόνιος Ξενάρης, υιός του Κνίδιος, διοικητής της πόλεως. Ούτως έληξεν ο χειμών και συγχρόνως το δωδέκατον έτος του πολέμου.

Έτος 13ον : 419-418 π.Χ. (52-55)

Οι Βοιωτοί καταλαμβάνουν την Ηράκλειαν

52. Ευθύς κατά την αρχήν του επομένου θέρους, οι Βοιωτοί κατέλαβαν την Ηράκλειαν, η οποία μετά την μάχην υφίστατο μεγάλας ερημώσεις, και απέπεμψαν τον Λακεδαιμόνιον Ηγησιππίδαν δια κακήν άσκησιν της αρχής. Εις την κατάληψιν προέβησαν εκ φόβου μήπως οι Αθηναίοι, επωφελούμενοι της ανησυχίας και ταραχής, εις την οποίαν ευρίσκοντο οι Λακεδαιμόνιοι, ένεκα των πραγμάτων της Πελοποννήσου, τους προκαταλάβουν. Οι Λακεδαιμόνιοι, εν τούτοις, ηγανάκτησαν κατ' αυτών.

Ο Αθηναίος Αλκιβιάδης πείθει τους Πατρείς να ιδρύσουν τείχος

Κατά την διάρκειαν του αυτού θέρους, ο Αλκιβιάδης, υιός του Κλεινίου, εις των Αθηναίων στρατηγών, ενεργών εκ συμφώνου με τους Αργείους και τους συμμάχους των, ήλθεν εις την Πελοπόννησον, επί κεφαλής ολίγων Αθηναίων οπλιτών και τοξοτών. Παραλαβών δε μεθ' εαυτού και στρατιωτικήν δύναμιν εκ των εκεί συμμάχων, και διερχόμενος την Πελοπόννησον μετά του στρατού του, όχι μόνον τας υποθέσεις της συμμαχίας ερρύθμισεν αλλά και τους Πατρείς έπεισε να κατασκευάσουν τείχος, εκτεινόμενον μέχρι της θαλάσσης, και ο ίδιος σκοπόν είχε να κατασκευάση φρούριον εις το Ρίον της Αχαΐας. Αλλ' οι Κορίνθιοι, οι Συκυώνιοι και άλλοι, δια τους οποίους η κατασκευή του φρουρίου τούτου απετέλει απειλήν, προσδραμόντες, ημπόδισαν αυτήν.

Πόλεμος μεταξύ των Αργείων και των Επιδαυρίων

53. Κατά το αυτό θέρος, εξερράγη πόλεμος μεταξύ Επιδαυρίων και Αργείων. Ως πρόφασις υπήρξεν η άρνησις των Επιδαυρίων ν' αποστείλουν τα θύματα, τα οποία υπεχρεούντο να παρέχουν ως μίσθωμα νομής εις τον ναόν του Πυθαίου Απόλλωνος, επί του οποίου οι Αργείοι ήσκουν την ανωτάτην επιμέλειαν. Αλλά και ανεξαρτήτως της αιτιάσεως ταύτης, ο Αρκιβιάδης και οι Αργείοι έκριναν σκόπιμον να εξαναγκάσουν, ει δυνατόν, την Επίδαυρον να εισέλθει εις την συμμαχίαν των, διότι ενόμιζαν ότι τοιουτοτρόπως και την ουδετερότητα της Κορίνθου εξησφάλιζαν και η μεταφορά επικουριών εκ της Αιγίνης προς τους συμμάχους θα ήτο δια τους Αθηναίους συντομωτέρα παρά αν εγίνετο δια του περίπλου του ακρωτηρίου Σκυλλαίου. Ως εκ τούτου, οι Αργείοι παρεσκευάζοντο να εισβάλουν αυτοί εις το έδαφος της Επιδαύρου, όπως εκβιάσουν την παροχήν του οφειλομένου θύματος.

54. Αλλά περί την αυτήν εποχήν και οι Λακεδαιμόνιοι εξεστράτευσαν με όλας των τας δυνάμεις, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως των Άγιδος, υιού του Αρχιδάμου. Είχαν δε προχωρήσει μέχρι των Λεύκτρων, πόλεως κειμένης εις τα προς το όρος Λύκαιον όρια της χώρας των, χωρίς κανείς να γνωρίζη, ούτε αυταί αι Λακωνικαί πόλεις, αι μετέχουσαι της εκστρατείας, που αυτή διηυθύνετο. Αλλ επειδή αι θυσίαι των δια την διάβασιν των

συνόρων δεν απέβησαν ευνοϊκαί, επέστρεψαν εις τα ίδια και διεμήνυσαν προς τους συμμάχους όπως μετά παρέλευσιν του προσεχούς μηνός (ο οποίος ήτο ο Καρνείος μην, θεωρούμενος ιερός υπό των Δωριέων), ετοιμασθούν δι' εκστρατείαν. Μετά την αποχώρησιν τον στρατού των Λακεδαιμονίων, οι Αργείοι, εκστρατεύοντες την εικοστήν εβδόμην του μηνός του προηγουμένου του Καρνείου, και τηρήσαντες την ημέραν ταύτην καθ' όλην την διάρκειαν της εκστρατείας, εισέβαλαν εις το έδαφος της Επιδαύρου και ηρήμωναν αυτό. Οι Επιδαύριοι επεκαλούντο την βοήθειαν των συμμάχων, εκ των οποίων άλλοι μεν ηρνήθησαν να έλθουν, προφασιζόμενοι την ιερότητα του μηνός, άλλοι δε, ελθόντες μέχρι των ορίων της Επιδαυρίας, έμειναν εκεί αδρανούντες.

55. Ενώ οι Αργείοι ήσαν εις το έδαφος της Επιδαύρου, συνήλθαν εις την Μαντίνειαν, συνεπεία πρωτοβουλίας των Αθηναίων, πρέσβεις εκ των διαφόρων πόλεων. Κατά την γενομένην συνδιάσκεψιν, ο Κορίνθιος Ευφαμίδας παρετήρησεν ότι οι λόγοι των δεν συμφωνούν με τα έργα, διότι, ενώ αυτοί συνδιεσκέπτοντο περί ειρήνης, οι Επιδαύριοι με τους συμμάχους των και οι Αργείοι αντιμετώπιζαν αλλήλους ένοπλοι. Ώφειλαν λοιπόν να μεταβούν πρώτον εις τα στρατόπεδα αμφοτέρων και πείσουν αυτούς ν αποστρατευθούν, και αφού επιτύχουν τούτο, επαναλάβουν τας περί ειρήνης διαπραγματεύσεις. Η πρότασις αυτή έγινε δεκτή και μεταβάντες οι πρέσβεις έπεισαν τους Αργείους ν' απέλθουν εκ της Επιδαυρίας. Αλλ' ότε ακολούθως η συνδιάσκεψις επανελήφθη, δεν κατώρθωσαν ουδέ τότε να φθάσουν εις οριστικήν συνεννόησιν, και οι Αργείοι εισέβαλαν και πάλιν εις την Επιδαυρίαν και ηρήμωναν αυτήν. Αλλά και οι Λακεδαιμόνιοι εξεστράτευσαν μέχρι των Καρυών. Επειδή όμως ούτε εδώ υπήρξαν ευνοϊκαί αι θυσίαι δια την διάβασιν των συνόρων, επέστρεψαν εις τα ίδια. Και οι Αργείοι, αφού ηρήμωσαν το τρίτον περίπου της Επιδαυρίας, απήλθαν εις τα ίδια. Χίλιοι οπλίται Αθηναίοι, υπό την αρχηγίαν του Αλκιβιάδου, είχαν έλθει προς βοήθειάν των, όταν έμαθαν ότι οι Λακεδαιμόνιοι είχαν εκστρατεύσει αλλ' επειδή δεν υπήρχε πλέον ανάγκη αυτών, απήλθαν. Και ούτως έληξε το θέρος.

Έτος 14ον : 418-417 π.Χ. (56-81)

Οι Λακεδαιμόνιοι βοηθούν τους Επιδαυρίους

56. Κατά τον επόμενον χειμώνα, αι Λακεδαιμόνιοι, διαφυγόντες την προσοχήν των Αθηναίων, έπεμψαν δια θαλάσσης εις την Επίδαυρον φρουράν τριακοσίων ανδρών, υπό την αρχηγίαν του Ηγησιππίδα. Οι Αργείοι ήλθαν εις τας Αθήνας και παρεπονέθησαν ότι εναντίον της διατάξεως της μεταξύ αυτών συνθήκης, της οριζούσης ότι οι σύμμαχοι δεν θα επιτρέψουν την δια του εδάφους των διέλευσιν εμπολέμου δυνάμεως, οι Αθηναίοι άφισαν τους Λακεδαιμονίους να παραπλεύσουν τας ακτάς που τους ανήκαν. Και εκτός εάν μετέφεραν εις την Πήλον τους Μεσσηνίους και τους Είλωτας, ως αντίποινα κατά των Λακεδαιμονίων, θα εθεώρουν εαυτούς αδικουμένους. Οι Αθηναίοι κατά συμβουλήν του Αλκιβιάδου, έγραψαν εις το κάτω μέρος της στήλης εις την οποίαν ήτο αναγεγραμμένη η προς τους Λακεδαιμονίους συνθήκη ειρήνης, ότι οι τελευταίοι δεν ετήρησαν τους όρκους των, και μετέφεραν εις την Πύλον εκ Κραναίας τους Είλωτας, δια να ενεργούν ληστρικάς επιδρομάς επί του Λακωνικού εδάφους, αλλά δεν έλαβαν περαιτέρω μέτρα. Κατά την διάρκειαν του χειμώνος, εξηκολούθησεν ο μεταξύ Αργείων και Επιδαυρίων πόλεμος, αλλά μάχη μεν εκ παρατάξεως ουδεμία έγινε, ενέδραι δε μόνον και επιδρομαί κατά τας οποίας υφίσταντο απωλείας άλλοτε το εν και άλλοτε το άλλο μέρος. Όταν ετελείωνεν ο χειμών και επέκειτο το έαρ, οι Αργείοι επήλθαν κατά της Επιδαύρου, φέροντες κλίμακας, διότι, ενόμιζαν ότι ένεκα του πολέμου ήτο έρημος υπερασπιστών και θα την κατελάμβαναν δι' εφόδου. Αλλ' απέτυχαν και επέστρεψαν άπρακτοι. Και ούτως έληξεν ο χειμών και

συγχρόνως το δέκατον τρίτον έτος του πολέμου.

57. Κατά τα μέσα του επομένου θέρους, οι Λακεδαιμόνιοι βλέποντες ότι οι σύμμαχοι αυτών Επιδαύριοι εταλαιπωρούντο και ότι εκ των λοιπών πόλεων της Πελοποννήσου άλλαι μεν είχαν ήδη αποσπασθή απ' αυτούς, ενώ άλλων αι διαθέσεις ήσαν δυσμενείς, και νομίσαντες ότι αν δεν σπεύσουν να προλάβουν, η κατάστασις θα επεδεινούτο, εξεστράτευσαν κατά του Άργους με όλας των τας δυνάμεις, περιλαμβανομένων και των Ειλώτων, υπό την αρχηγίαν του βασιλέως αυτών Άγιδος, υιού του Αρχιδάμου. Της εκστρατείας μετέσχον και οι Τεγεάται και όσοι άλλοι εκ των Αρκάδων ήσαν σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων. Οι λοιποί σύμμαχοί των εκ της άλλης Πελοποννήσου και εκτός αυτής συνεκεντρώθησαν εις την Φλειούντα, όπου προσήλθαν Βοιωτοί μεν πέντε χιλιάδες οπλίται, ισάριθμοι ψιλοί, πεντακόσιοι ιππείς και ισάριθμοι άνιπποι (ωκύποδες πεζοί), Κορίνθιοι δε δύο χιλιάδες οπλίται, και διάφορα αποσπάσματα εκ των άλλων πόλεων. Οι Φλειάσιοι όμως προσήλθαν πανστρατιά, λόγω του ότι η συγκέντρωσις εγίνετο επί του εδάφους των.

58. Οι Αργείοι, οι οποίοι, είχαν πληροφορηθή εγκαίρως τας παρασκευάς των Λακεδαιμονίων, ήδη, ότε ούτοι εβάδιζαν προς την Φλειούντα, διά να ενωθούν με τους λοιπούς, εξεστράτευσαν και αυτοί. Εις βοήθειάν των είχαν προσέλθει οι Μαντινείς μετά των συμμάχων των και τρείς χιλιάδες Ηλείοι οπλίται. Κατά την πορείαν των, συνηντήθησαν με τους Λακεδαιμονίους εις το έδαφος του Μεθυδρίου της Αρκαδίας. Οι δύο στρατοί κατέλαβαν ανά ένα λόφον. Οι Αργείοι ητοιμάζοντο να επιτεθούν κατά των Λακεδαιμονίων, επωφελούμενοι του γεγονότος ότι δεν είχαν ενωθή ακόμη μετά των συμμάχων των, αλλ' ο Άγις εξεκίνησε με τον στρατόν του εν καιρώ νυκτός, και χωρίς να εννοηθή εβάδισε προς την Φλειούντα, όπως ενωθή με τους εκεί συμμάχους. Οι Αργείοι, αντιληφθέντες τούτο κατά τα εξημερώματα, προήλασαν πρώτον μεν προς το Άργος, έπειτα δε δια της οδού προς την Νεμέαν, δια της οποίας επερίμεναν ότι θα καταβούν οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί των εις την πεδιάδα. Αλλ' ο Άγις, αντί ν' ακολουθήση την οδόν αυτήν, από την οποίαν επεριμένετο, εξέδωκε διαταγήν πορείας επί τη βάσει της οποίας αυτός μεν επί κεφαλής των Λακεδαιμονίων, Αρκάδων και Επιδαυρίων, πορευθείς δι' άλλης δυσβάτου οδού, κατέβη εις την πεδιάδα του Άργους. Οι δε Κορίνθιοι, Πελληνείς και Φλειάσιοι ηκολούθησαν άλλην απότομον ατραπόν, ενώ η προς τους Βοιωτούς, Μεγαρείς και Σικυωνίους διαταγή του Άγίδος ήτο να κατέρχωνται δια της οδού της Νεμέας, όπου ήσαν στρατοπεδευμένοι οι Αργείοι, όπως επιτεθούν κατ' αυτών δια του ιππικού εκ των νώτων, εις περίστασιν καθ' ην ούτοι θα επετίθεντο κατ' αυτού, προελαύνοντες δια της πεδιάδος. Δώσας τας διαταγάς ταύτας ο Άγις, κατήλθεν εις την πεδιάδα και ήρχισεν ερημώνων την Σάμινθον και άλλα μέρη.

Ανακωχή μεταξύ Λακεδαιμονίων και Αργείων, ενώ ούτοι είναι έτοιμοι να συγκρουσθούν

59. Είχεν ήδη εξημερώσει, ότε οι Αργείοι, αντιληφθέντες την κίνησιν ταύτην του εχθρού, προσέτρεξαν κατ' αυτού εκ της Νεμέας, και συναντήσαντες αιφνιδίως τον στρατόν των Κορινθίων και Φλειασίων, εφόνευσαν ολίγους εκ των Φλειασίων, υποστάντες και αυτοί εκ μέρους των Κορινθίων απώλειας όχι πολύ μεγαλυτέρας. Οι Βοιωτοί, οι Μεγαρείς και οι Σικυώνιοι προήλασαν, σύμφωνα με τας διαταγάς των, επί της οδού προς την Νεμέαν, όπου όμως δεν ευρήκαν πλέον τους Αργείους, οι οποίοι είχαν καταβή εν τω μεταξύ εις την πεδιάδα και βλέποντες τα κτήματά των ερημούμενα, παρετάσσοντο προς μάχην. Και οι Λακεδαιμόνιοι ητοιμάζοντο να τους αντιμετωπίσουν. Οι Αργείοι ευρίσκοντο ούτω περικυκλωμένοι, διότι οι μεν Λακεδαιμόνιοι και το μετ' αυτών τμήμα του συμμαχικού στρατού απέκοπταν εις αυτούς την μετά της πόλεως επικοινωνίαν εκ της πεδιάδος, οι Κορίνθιοι, οι Φλειάσιοι και οι Πελληνείς απέκοπταν αυτούς εκ των υψωμάτων, οι Βοιωτοί,

οι Σικυώνιοι και οι Μεγαρείς εκ της διευθύνσεως της Νεμέας. Οι Αθηναίοι, άλλωστε, μόνοι εκ των συμμάχων δεν είχαν ακόμη φθάσει, και ως εκ τούτου οι Αργείοι εστερούντο ιππικού. Οι πολλοί των Αργείων και των συμμάχων των εθεώρουν ότι η θέσις των δεν ήτο και τόσον κακή, ενόμιζαν μάλιστα ότι η μάχη θα διεξήγετο υπό ευνοϊκάς περιστάσεις και ότι είχαν απομονώσει τους Λακεδαιμονίους επί του ιδίου εαυτών εδάφους και πλησίον της πόλεως. Αλλά δύο εκ των Αργείων, ο Θράσυλλος, εις από τους πέντε στρατηγούς, και ο Αλκίφρων πρόξενος των Λακεδαιμονίων, ενώ ήδη επέκειτο η σύγκρουσις των δυο στρατών, προσελθόντες προς τον Άγιν, συνδιελέχθησαν μετ' αυτού, συνιστώντες να μη προκαλέση αιματοχυσίαν, καθόσον οι Αργείοι ήσαν έτοιμοι, εάν οι Λακεδαιμόνιοι διατυπώσουν κατ' αυτών παράπονα, να δεχθούν αμερόληπτον διαιτησίαν, και συνομολογήσουν συνθήκην ειρήνης δια το μέλλον.

60. Οι εν λόγω Αργείοι ωμίλησαν εξ ιδίας των πρωτοβουλίας και χωρίς να έχουν εντολήν του λαού. Και ο Άγις, δεχθείς τας προτάσεις των μόνος, χωρίς την συγκατάθεσιν της πλειοψηφίας των ηγετών των συμμαχικών αποσπασμάτων, και χωρίς καν να προκαλέση προηγουμένως κοινήν σύσκεψιν, αλλά περιορισθείς να συνεννοηθή με ένα μόνον εκ των Λακεδαιμονίων αρχόντων, των συνοδευόντων την εκστρατείαν, συνωμολόγησεν ανακωχήν τεσσάρων μηνών, εντός των οποίων ώφειλαν οι Αργείοι να εκτελέσουν τα συμφωνηθέντα, και απέσυρεν ευθύς τον στρατόν, χωρίς να δώση καμμίαν εξήγησιν προς τους άλλους συμμάχους. Οι Λακεδαιμόνιοι, και οι σύμμαχοι ηκολούθησαν μεν τας διαταγάς του, εκ σεβασμού προς τον νόμον, αλλ' εμέμφοντο αυστηρώς μεταξύ των τον Άγιν, διότι επίστευαν ότι ενώ τους εδόθη ευκαιρία να συνάψουν μάχην υπό περιστάσεις ευνοϊκάς και ενώ οι εχθροί ήσαν περικυκλωμένοι πανταχόθεν υπό πεζικού και ιππικού, επέστρεφαν εις τα ίδια, χωρίς να κατορθώσουν τίποτε άξιον των προπαρασκευών των. Διότι ουδέποτε μέχρι τούδε είχε συγκεντρωθή επί το αυτό λαμπρότερος Ελληνικός στρατός, και τούτο έγινεν ιδίως καταφανές, όταν το σύνολον των δυνάμεων ευρίσκετο εις την Νεμέαν. Απετελείτο δ' ο στρατός ούτος από τας δυνάμεις της Λακεδαίμονος και επί πλέον από Αρκάδας και Βοιωτούς και Κορινθίους και Σικυωνίους και Πελληνείς και Φλειασίους και Μεγαρείς, όλους άνδρας επιλέκτους εξ εκάστης των πόλεων τούτων. Και η δύναμις αυτού εκρίνετο ικανή να καταβάλη όχι μόνον τον συμμαχικόν σύνδεσμον των Αργείων, αλλά και άλλον τοιούτον, ο οποίος τυχόν θα προσετίθετο. Ούτω τα διάφορα στρατιωτικά αποσπάσματα ανεχώρησαν επιστρέφοντα εις τα ίδια, όπου και διελύθησαν, μεμφόμενα τον Άγιν. Αλλά και οι Αργείοι εμέμφοντο ακόμη αυστηρότερα τους συνομολογήσαντας την ανακωχήν άνευ αδείας του δήμου, διότι επίστευαν και εκείνοι ότι οι Λακεδαιμόνιοι τους διέφυγαν, διότι ουδέποτε καλλίτερα περίστασις ήτο δυνατόν να τους παρουσιασθή, αφού η μάχη θα εδίδετο πλησίον της πόλεώς των και θα συνηγωνίζοντο μετά πολλών και γενναίων συμμάχων. Και δια τούτο κατά την επιστροφήν των, ότε ευρίσκοντο εις τον Χάραδρον, όπου δικάζουν τα στρατιωτικά αδικήματα προ της εισόδου των εις την πόλιν, ήρχισαν λιθοβολούντες τον Θράσυλλον. Και ούτος μεν, καταφυγών εις τον βωμόν εσώθη, η περιουσία του όμως δημεύθη.

Οι Αθηναίοι και οι σύμμαχοι αυτών καταλαμβάνουν τον Αρκαδικόν Ορχομενόν

61. Μετ' ολίγον έφθασεν εξ Αθηνών επικουρία χιλίων οπλιτών και τριακοσίων ιππέων, υπό την αρχηγίαν του Λάχητος και του Νικοστράτου. Οι Αργείοι, μολονότι δυσηρεστημένοι κατά της ανακωχής, δεν ήθελαν εν τούτοις να την διαρρήξουν. Δια τούτο συνέστησαν εις τους Αθηναίους να απέλθουν, και ηρνούντο να τους παρουσιάσουν προ του δήμου, με τον οποίον ήθελαν να συνεννοηθούν, μέχρις ότου οι Μαντινείς και οι Ηλείοι, οι οποίοι δεν είχαν ακόμη αναχωρήσει, τους εξηνάγκασαν προς τούτο δια των επιμόνων παρακλήσεών

των. Οι Αθηναίοι τότε, δια του Αλκιβιάδου. ο οποίος είχεν έλθει ως πρεσβευτής, υπεστήριξαν ενώπιον των Αργείων και των λοιπών συμμάχων, ότι κακώς συνωμολογήθη η ανακωχή, άνευ της γνώμης των άλλων συμμάχων και τώρα ότε οι ίδιοι έφθασαν εις κατάλληλον ώραν, ώφειλαν να επαναλάβουν τας εχθροπραξίας. Οι σύμμαχοι, πεισθέντες από τα επιχειρήματά των, εβάδισαν ευθύς κατά του Αρκαδικού Ορχομενού πάντες, πλην των Αργείων, οι οποίοι, μολαταύτα πησθέντες, δεν ηκολούθηοαν ευθύς αμέσως, ήλθαν όμως και αυτοί ακολούθως. Και στρατοπεδεύσαντες πάντες πλησίον της πόλεως, ήρχισαν πολιορκούντες αυτήν και ενεργούντες επανειλημμένας εφόδους. Εις τους άλλους λόγους δια τους οποίους επεδίωκαν να την καταλάβουν, προσετίθετο και το γεγονός ότι οι Λακεδαιμόνιοι είχαν τοποθετημένους εκεί προς φύλαξιν ομήρους εκ της Αρκαδίας. Οι Ορχομένιοι, φοβηθέντες μήπως ένεκα της αδυναμίας του τείχους των και του πλήθους του εχθρικού στρατού καταστραφούν, πριν έλθη κανείς προς βοήθειάν των, εσυνθηκολόγησαν, υπό τον όρον να εισέλθουν εις την συμμαχίαν, να δώσουν ομήρους εκ της πόλεώς των προς τους Μαντινείς και να παραδώσουν εκείνους τους οποίους οι Λακεδαιμόνιοι είχαν τοποθετήσει εκεί προς φύλαξιν.

Οι Αργείοι και οι σύμμαχοί των στρέφονται κατά της Τεγέας

62. Μετά την κατάληψιν του Ορχομενού, οι σύμμαχοι εσκέπτοντο κατά τίνος μέρους έπρεπε να στραφούν πρώτον. Και οι μεν Ηλείοι εζήτουν να στραφούν κατά του Λεπρέου, οι δε Μαντινείς κατά της Τεγέας. Οι Αργείοι και οι Αθηναίοι ετάχθησαν με το μέρος των Μαντινέων. Οι Ηλείοι, αγανακτήσαντες ότι απερρίφθη η κατά του Λεπρέου προέλασις, επέστρεψαν εις τα ίδια, ενώ οι λοιποί σύμμαχοι ήρχισαν παρασκευαζόμενοι εις την Μαντίνειαν δια την επίθεσιν κατά της Τεγέας, μερικοί μάλιστα των κατοίκων της οποίας υπέσχοντο να την παραδώσουν.

Οι Λακεδαιμόνιοι σπεύδουν να βοηθήσουν την Τεγέαν

63. Οι Λακεδαιμόνιοι, επιστρέψαντες εις τα ίδια μετά την συνομολόγησιν της τετραμήνου ανακωχής, εμέμφοντο πικρώς τον Άγιν, ως μη κατακτήσαντα το Άργος, ενώ παρουσιάσθη προς τούτο ευκαιρία, ομοία της οποίας, όπως αυτοί ενόμιζαν, ουδέποτε άλλοτε είχε παρουσιασθή. Διότι δεν ήτο εύκολον να συγκεντρώση τις τόσον πολυάριθμον και τόσον λαμπρόν συμμαχικόν στρατόν. Αλλ’ όταν έφθασε η είδησις περί της πτώσεως του Ορχομενού, ήρχισαν πλέον εξεγειρόμενοι πολύ περισσότερον και παρασυρόμενοι υπό του πλήθους, απεφάσισαν δ’ αμέσως, παρά την συνήθειάν των, ότι έπρεπε να κατεδαφίσουν την οικίαν του Άγιδος και του επιβάλουν πρόστιμον εκατόν χιλιάδων δραχμών. Αλλ’ ούτος τους παρεκάλει θερμώς να μη προβούν εις την τιμωρίαν του, διότι θα εξηγόραζε το σφάλμα του δια γενναίας πράξεως, εις προσεχή εκστρατείαν. Εαν δε δεν κατώρθωνε τούτο, τότε ας κάμουν ό,τι θέλουν. Οι Λακεδαιμόνιοι ανέβαλαν μεν το πρόστιμον και την κατεδάφισιν της οικίας, αλλ’ εκ της αφορμής αυτής εψήφισαν νόμον πρωτοφανή εις την ιστορίαν των. Εξέλεξαν ως συμβούλους αυτού δέκα Σπαρτιάτας, άνευ της συγκαταθέσεως των οποίων ούτε καν να εκκινήση εκ της πόλεως επί κεφαλής του στρατού δεν του ήτο επιτετραμμένον.

64. Εν τω μεταξύ, οι Τεγεάται φίλοι των τους διαμήνυσαν ότι αν δεν έλθουν εσπευσμένως, η Τεγέα θ’ αποσπασθή, και παρ’ ολίγον να είχεν ήδη αποσπασθή απ’ αυτούς, δια να προσέλθη εις τους Αργείους και τους συμμάχους των. Μόλις ελήφθη η είδησις αυτή, οι Λακεδαιμόνιοι εξεστράτευσαν με όλας των τας δυνάμεις, περιλαμβανομένων και των Ειλώτων, με ταχύτητα απαραδειγμάτιστον μέχρι τούδε. Ενώ δε διηυθύνοντο προς το Ορέσθειον της Μαιναλίας, παρήγγειλαν προς τους συμμάχους των της Αρκαδίας, αφού

συγκεντρωθούν, ν’ ακολουθήσουν αυτούς κατά πόδας εις την Τεγέαν. (Φθάσαντες εις το Ορέσθειον απέστειλαν οπίσω το έκτον της δυνάμεώς των, αποτελούμενον από τους πρεσβυτέρους και τους νεωτέρους, δια να φυλάττουν την Λακωνικήν, και με τον υπόλοιπον στρατόν έφθασαν εις την Τεγέαν. Μετ’ ολίγον προσήλθαν και, οι Αρκάδες σύμμαχοι. Έπεμψαν συγχρόνως προς τους Κορινθίους, τους Βοιωτούς, τους Φωκείς και τους Λοκρούς, προσκαλούντες αυτούς εσπευσμένως να αποστείλουν επικουρίαν εις την Μαντί-νειαν. Αλλ η πρόσκλησις ήτο δια τους συμμάχους απρόοπτος, και, εξ άλλου, δια να προσέλθουν, έπρεπε να διέλθουν δια παρεμπίπτοντος εχθρικού εδάφους, το οποίον δεν ήτο εύκολον, πριν περιμείνουν αλλήλους και συγκεντρωθούν. Εν τούτοις, ενήργουν όσον ηδύναντο ταχύτερον. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, παραλαβόντες μεθ’ εαυτών τους ήδη προσελθόντας συμμάχους εκ της Αρκαδίας, εισέβαλαν εις το έδαφος της Μαντινείας, και στρατοπεδεύσαντες πλησίον του ναού του Ηρακλέους, ήρχισαν ερημώνοντες την χώραν.

65. Ευθύς ως οι Αργείοι και οι σύμμαχοί των τους είδαν, κατέλαβαν θέσιν οχυράν και δυσπρόσιτον, όπου παρετάχθησαν εις μάχην. Οι Λακεδαιμόνιοι προήλασαν κατ αυτών άνευ αναβολής, και είχαν φθάσει εις απόστασιν βολής λίθου και ακοντίου, ότε εις εκ των πρεσβυτέρων, βλέπων ότι επετίθεντο εναντίον θέσεως οχυράς, εφώναξε προς τον Άγιν, ότι ζητεί να θεραπεύση κακόν δια κακού, εννοών δια τούτου ότι ο παρών άκαιρος ζήλος του σκοπόν είχε να επανορθώση το σφάλμα της εξ Άργους υποχωρήσεώς του. Ο Άγις, είτε ένεκα της κραυγής αυτής, είτε και διότι ο ίδιος μετέβαλεν αιφνιδίως σκέψιν, απέσυρε πάλιν εσπευσμένως τον στρατόν πριν συμπλακή. Και φθάσας εις τα όρια του εδάφους της Τεγέας, ήρχισε την αναγκαίαν εργασίαν δια να διοχετεύση εις το έδαφος της Μαντινείας τα ύδατα τα οποία είναι η κυρία αιτία πολέμων μεταξύ Μαντινέων και Τεγεατών, ως εκ της βλάβης που προξενούν εις το μέρος προς το οποίον στρέφεται το ρεύμα των. Ήθελε δια τούτου να εξαναγκάση τον επί του λόφου στρατοπεδευμένον εχθρόν να καταβή, όπως εμποδίση την εκτροπήν του ίδατος, άμα ως αντιληφθή αυτήν, και ούτω συνάψη την μάχην εις την πεδιάδα. Και αυτός μεν έμεινε κατά την ημέραν εκείνην εκεί πλησίον του ύδατος, απασχολούμενος εις την εκτροπήν αυτού. Οι Αργείοι, εξ άλλου, και οι σύμμαχοι αυτών κατ’ αρχάς εκπλαγέντες διότι ο εχθρός, φθάσας τόσον πλησίον, απεσύρθη αιφνιδίως, δεν εγνώριζαν τί να υποθέσουν. Έπειτα, όταν οι Λακεδαιμόνιοι απομακρυνόμενοι έπαυσαν να φαίνονται πλέον, αυτοί, εν τούτοις, ν’ αδρανούν και να μη τους καταδιώκουν, ήρχισαν τότε πάλιν να κατηγορούν τους στρατηγούς των. Δεν ήρκει, έλεγαν, ότι άφισαν προηγουμένως τους Λακεδαιμονίους να τους διαφύγουν, όταν τους είχαν τόσον καλά περικυκλωμένους πλησίον του Άργους, αλλά και τώρα που φεύγουν κανείς δεν τους καταδιώκει, αλλ’ εκείνοι μεν διαφεύγουν με όλην των την ησυχίαν, αυτοί δε προδίδονται. Οι στρατηγοί κατ’ αρχάς μεν εταράχθησαν, έπειτα όμως κατέβασαν τον στρατόν από τον λόφον και προχωρήσαντες εις την πεδιάδα, εστρατοπέδευσαν έτοιμοι να επιτεθούν κατά των εχθρών.

Μάχη μεταξύ Λακεδαιμονίων, Αργείων και των συμμάχων των. Ήττα των Αργείων

66. Την επομένην, οι Αργείοι και οι σύμμαχοί των παρετάχθησαν εις τάξιν μάχης, δια την περίπτωσιν, καθ’ ην θα συνηντώντο μετά του εχθρού. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, καθ όν χρόνον επανήρχοντο εκ του ύδατος εις το παρά τον ναόν του Ηρακλέους αρχικόν στρατόπεδόν των, βλέπουν πολύ πλησίον τον εχθρικόν στρατόν, εις απόστασιν τινα από του λόφου, παρατεταγμένον ήδη εις μάχην. Ουδέποτε οι Λακεδαιμόνιοι, εφ’ όσον ενθυμούντο, εδοκίμασαν ζωηροτέραν συγκίνησιν όσον εις την περίστασιν αυτήν, διότι δεν έπρεπε να χάσουν ουδέ στιγμήν, και ευθύς έσπευσαν να παραταχθούν, του βασιλέως Άγιδος δίδοντος τα διάφορα παραγγέλματα, σύμφωνα με τον νόμον. Διότι οσάκις ο βασιλεύς ασκεί την αρχιστρατηγίαν, όλαι αι διαταγαί δίδονται υπ’ αυτού, και αυτός μεν

δίδει τας αναγκαίας γενικάς οδηγίας προς τους πολεμάρχους, οι πολέμαρχοι δε προς τους λοχαγούς, ούτοι προς τους πεντηκοντάρχους, ούτοι πάλιν προς τους ενωμοτάρχας και αυτοί προς την ενωμοτίαν. Κατά τον αυτόν τρόπον μεταβιβάζονται και τα αναγκαία παραγγέλματα, τα οποία ούτω φθάνουν ταχέως εις τον προορισμόν των, διότι ολόκληρος ο στρατός των Λακεδαιμονίων, εκτός μικρού μέρους, αποτελείται από αξιωματικούς έχοντας υπό τας διαταγάς των άλλους αξιωματικούς, και η επιμέλεια της εκτελέσεως των διαταγών ανήκει εις πολλούς.

67. Κατά την ημέραν εκείνην, το αριστερόν μεν αυτών κέρας απετέλεσαν οι Σκιρίται, οι οποίοι μόνοι μεταξύ των Λακεδαιμονίων έχουν ανέκαθεν το προνόμιον της θέσεως ταύτης. Πλησίον αυτών ετάχθησαν οι στρατιώται που είχαν υπηρετήρει εις την Χαλκιδικήν με τον Βρασίδαν και με αυτούς μερικοί νεοδαμώδεις (προσφάτως αποκτήσαντες τον τίτλον του ελευθέρου πολίτου). Μετ’ αυτούς ετάχθησαν κατά σειράν οι διάφοροι λόχοι αυτών των Λακεδαιμονίων, και πλησίον αυτών οι Ηραιείς εκ της Αρκαδίας και μετ’ αυτούς οι Μαινάλιοι. Εις το δεξιόν κέρας ετάχθησαν οι Τεγεάται και ολίγοι Λακεδαιμόνιοι, αποτελούντες το άκρον δεξιόν. Το ιππικόν ετάχθη εις τα δύο κέρατα. Αυτή ήτο η παράταξις των Λακεδαιμονίων. Το δεξιόν κέρας των αντιπάλων κατείχαν οι Μαντινείς, λόγω του ότι η μάχη επρόκειτο να διεξαχθή επι του εδάφους των. Πλησίον αυτών ετάχθησαν οι σύμμαχοι εκ της Αρκαδίας, έπειτα οι χίλιοι επίλεκτοι Αργείοι, εις τους οποίους η πόλις δια δημοσίας δαπάνης είχε παράσχει από πολλού τακτικήν στρατιωτικήν εκπαίδευσιν, και αμέσως παρ’ αυτούς οι λοιποί Αργείοι και μετ’ αυτούς οι σύμμαχοι αυτών Κλεωναίοι και Ορνεάται, έπειτα δ’ οι Αθηναίοι, κατέχοντες το έσχατον αριστερόν και υποστηριζόμενοι υπό του ιδίου αυτών ιππικού.

68. Τοιαύτη ήτο η παράταξις και η σύνθεσις των δύο στρατών. Ο των Λακεδαιμονίων ήτο καταφανώς πολυαριθμότερος. Αλλά τον αριθμόν, είτε των διαφόρων αποσπασμάτων, είτε της συνολικής δυνάμεως εκατέρων, δεν θα ημπορούσα ν’ αναγράψω μετ’ ακριβείας. Διότι ο αριθμός των Λακεδαιμονίων, ως εκ της μυστικότητος της κυβερνήσεώς των, ηγνοείτο, ενώ ο αριθμός τον οποίον έδιδαν περί της ιδίας αυτών δυνάμεως οι αντίπαλοι, δεν επιστεύετο, ως εκ της τάσεως των ανθρώπων να μεγαλουχούν δια την ιδίαν αυτών δύναμιν. Εν τούτοις ο επόμενος υπολογισμός επιτρέπει να υπολογίση τις την δύναμιν των Λακεδαιμονίων, η οποία εξεστράτευσε τότε. Εις την μάχην έλαβαν μέρος επτά λόχοι εκτός των Σκιριτών, των οποίων ο αριθμός ανήρχετο εις εξακοσίους. Έκαστος λόχος περιελάμβανε τέσσαρας πεντηκοστύας και εκάστη πεντηκοστύς τέσσαρας ενωμοτίας. Εις το μέτωπον εκάστης ενωμοτίας εμάχοντο τέσσαρες στρατιώται, ενώ το βάθος αυτών δεν ήτο ομοιόμορφον δι’ όλους, αλλ’ αφίνετο εις την διακριτικήν εξουσίαν εκάστου λοχαγού, γενικώς ειπείν όμως αι ενωμοτίαι ετάχθησαν επί οκτώ ζυγών κατά βάθος. Καθ’ όλον δε το μήκος του μετώπου, πλην των Σκιριτών, η πρώτη γραμμή απετελείτο από τετρακοσίους σαράντα οκτώ άνδρας.

69. Αλλά κατά την στιγμήν που επέκειτο η σύγκρουσις, έκαστος των στρατηγών απηύθυνε προς τους στρατιώτας του τας επομένας παραινέσεις: Προς τους Μαντινείς ελέχθη ότι επρόκειτο ν αγωνισθούν, όχι μόνον υπέρ πατρίδος, αλλά προς τούτοις υπέρ της διατηρήσεως των κατακτήσεών των ή της υποτελείας των, ότι δοκιμάσαντες και τα δύο δεν ήθελαν βέβαια να στερηθούν εκείνης ή να υποπέσουν πάλιν εις ταύτην. Προς τους Αργείους υπενθύμισαν ότι πρόκειται ν’ αγωνισθούν υπέρ της παλαιάς αυτών ηγεσίας και της ισότητος της επιρροής, της οποίας απήλαυαν ποτέ από κοινού μετά της Σπάρτης εις την Πελοπόννησον, ότι δεν έπρεπε ν’ ανεχθούν όπως στερηθούν αυτών δια παντός, και ότι ώφειλαν συγχρόνως να εκδικηθούν μισητούς γείτονας, οι οποίοι ηδίκησαν αυτούς κατ’

επανάληψιν. Προς τους Αθηναίους είπαν ότι ήτο ένδοξον πράγμα, αγωνιζόμενοι παρά το πλευρόν πολλών και γενναίων συμμάχων, να μη δειχθούν ουδενός κατώτεροι, και ότι αν ενίκων τους Λακεδαιμονίους εντός αυτής της Πελοποννήσου, όχι μόνον θα εξησφάλιζαν και θα επεξέτειναν την ηγεμονίαν των, αλλά και κανείς πλέον δεν θα υπήρχε φόβος να εισβάλη άλλος κανείς εις το έδαφός των. Και τοιαύται μεν υπήρξαν αι προς τους Αργείους και τους συμμάχους αυτών παραινέσεις. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, και δια των κατ’ ιδίαν συνδιαλέξεών των και δια των πολεμικών ασμάτων των παρεκίνουν αλλήλους να ενθυμούνται, ως αρμόζει εις γενναίους άνδρας, ό,τι είχαν μάθει, διότι εγνώριζαν ότι η σωτηρία των εστηρίζετο περισσότερον εις την προηγουμένην μακράν εξάσκησίν των παρά εις εύγλωττον παραίνεσιν, απευθυνομένην ολίγας στιγμάς προ της μάχης.

70. Μετά τούτο, οι δύο στρατοί εκινήθησαν εναντίον αλλήλων. Και οι μεν Αργείοι και οι σύμμαχοί των προήλαυναν με αποφασιστικότητα και ορμήν ασυγκράτητον, ενώ οι Λακεδαιμόνιοι επροχώρουν βραδέως, κανονίζοντες το βήμα των προς τον ρυθμόν της μουσικής πολλών αυλητών, οι οποίοι κατά τα έθιμά των είχαν ιδίαν θέσιν εντός της παρατάξεως. Η μουσική αυτή δεν είχε χαρακτήρα θρησκευτικόν, αλλ’ απέβλεπεν εις το να βαδίζη ο στρατός μετά κανονικού και ρυθμικού βήματος και προλαμβάνεται ούτως η διάσπασις της παρατάξεως, η οποία επέρχεται συνήθως κατά τας προελάσεις μεγάλων στρατιωτικών μονάδων.

71. Αλλά πριν ακόμη, έλθουν εις χείρας, ιδού τί απεφάσισιεν ο Άγις. Όλοι ανεξαιρέτως οι στρατοί, καθ’ ην στιγμήν προελαύνουν, δια να έλθουν εις χείρας, έχουν την τάσιν να προεκτείνουν το δεξιόν των. Ως εκ τούτου, το δεξιόν αμφοτέρων των στρατών προεκτείνεται πέραν του απέναντι εχθρικού αριστερού, λόγω τουότι έκαστος στρατιώτης, φοβούμενος δια το ακάλυπτον πλευρόν του, ζητεί να καλύψη αυτό όπισθεν της ασπίδος του προς τα δεξιά του τεταγμένου στρατιώτου, και νομίζει ότι όσον πυκνοτέρα είναι η παράταξις, τόσον ασφαλεστέρα είναι η προφύλαξις. Υπεύθυνος κυρίως δια τούτο είναι ο πρωτοστάτης του δεξιού κέρατος, ο οποίος επιζητεί διαρκώς ν’ απομακρύνη το ακάλυπτον μέρος του σώματός του από την εχθρικήν προσβολήν, ενώ οι λοιποί, ένεκα του ιδίου φόβου, ακολουθούν το παράδειγμά του. Ούτω και εις την παρούσαν περίστασιν, οι Μαντινείς, δια του δεξιού κέρατος όπου ευρίσκοντο, υπερεφαλάγγιζαν κατά πολύ τους Σκιρίτας, και ακόμη περισσότερον υπερεφαλάγγιζαν τους Αθηναίους οι Λακεδαιμόνιοι και οι Τεγεάται, λόγω της αριθμητικής υπεροχής των. Φοβηθείς ο Άγις μήπως κυκλωθή το αριστερόν του, και νομίσας ότι οι Μαντινείς είχαν υπερφαλαγγίσει αυτό μέχρι σημείου ανησυχητικού, διέταξε τους Σκιρίτας και τους στρατιώτας του Βρασίδα να κινηθούν προς τα αριστερά, απομακρυνόμενοι του κυρίου σώματος του στρατού, δια να εξισώσουν το μέτωπόν των προς το των Μαντινέων, και συγχρόνως, όπως πληρωθή το ούτω σχηματισθέν κενόν, παρήγγειλε τους πολεμάρχους Ιππονοϊδαν και Αριστοκλή να μεταφέρουν δύο λόχους εκ του δεξιού και τους εντάξουν εις αυτό. Δια της κινήσεως ταύτης ενόμιζεν ότι και εις το δεξιόν του θα έχη ακόμη υπεροχήν, και το απέναντι των Μαντινέων τμήμα της παρατάξεώς του θα εξησφαλίζετο.

72. Επειδή εν τούτοις η διαταγή εδόθη αιφνιδίως και καθ’ ην στιγμήν ήρχιζεν η συμπλοκή, όχι μόνον ο Αριστοκλής και ο Ιππονοΐδας ηρνήθησαν να εκτελέσουν την διαταχθείσαν κίνησιν (και δια το σφάλμα τούτο εξωρίσθησαν ύστερον εκ της Σπάρτης, θεωρηθέντες ότι επέδειξαν δειλίαν), αλλά και ο εχθρός προκατέλαβεν αυτούς διά της επιθέσεώς του και συνέβη ώστε, όταν ο Άγις, ως εκ της μη προσελεύσεως των δύο λόχων εις αντικατάστασιν των Σκιριτών, διέταξε τους τελευταίους τούτους να επανέλθουν εις την θέσιν των, αποκαθιστώντες πάλιν την συνέχειαν του μετώπου, ούτε αυτοί να είναι πλέον εις θέσιν να

εκτελέσουν την κίνησιν ταύτην. Αλλ’ ενώ τοιουτοτρόπως οι Λακεδαιμόνιοι εφάνησαν την ημέραν εκείνην εντελώς υποδεέστεροι υπό έποψιν τακτικής, απέδειξαν ότι υπό έποψιν ανδρείας προ πάντων υπερτέρουν ουσιωδώς τους αντιπάλους των. Διότι, όταν ήλθαν εις χείρας προς τον εχθρόν, η δεξιά τούτου πτέρυξ, η αποτελούμενη από τους Μαντινείς, έτρεψεν εις φυγήν τους Σκιρίτας και τους στρατιώτας του Βρασίδα. Οι Μαντινείς και οι Αρκάδες σύμμαχοί των μετά των χιλίων επιλέκτων Αργείων, εισπεσόντες εις το κενόν, το οποίον δεν είχαν κατορθώσει να κλείσουν οι Λακεδαιμόνιοι, επροξένουν εις αυτούς φθοράν, και κυκλώσαντες το εκεί ποραττεταγμένον μέρος αυτών, το απώθησαν και το ηνάγκασαν να καταφύγη μεταξύ των σκευαγωγών αμαξών του, όπου εφόνευσαν τινας των πρεσβυτέρων ανδρών, οι οποίοι ήσαν επιφορτισμένοι με την φύλαξιν τούτων. Ούτως, εις το μέρος τούτο οι Λακεδαιμόνιοι ενικώντο, αλλ’ ο λοιπός στρατός των, και μάλιστα το κέντρον, όπου ήτο ο βασιλεύς Άγις μετά των τριακοσίων σωματοφυλάκων των καλουμένων ιππέων, επέπεσαν κατά των πρεσβυτέρων εκ των Αργείων, οι οποίοι ονομάζονται Πεντάλοχοι, κατά των Κλεωναίων, των Ορνεατών και των Αθηναίων, όσοι ήσαν παρατεταγμένοι πλησίον των τελευταίων τούτων, και τους έτρεψαν εις φυγήν. Οι πολλοί μάλιστα εξ αυτών ούτε εσκέφθησαν καν περί αντιστάσεως, αλλά μόλις είδαν τους Λακεδαιμονίους επερχόμενους, ενέδωσαν, και μερικοί εξ αυτών κατεπατήθησαν αμοιβαίως ως εκ της σπουδής, με την οποίαν έφευγαν, δια να μη τους προφθάση ο εχθρός.

73. Αλλ’ ότε το μέρος τούτο του στρατεύματος των Αργείων και των συμμάχων των είχεν ενδώσει, ήρχισε συγχρόνως να διασπάται και το εκατέρωθεν μέρος της παρατάξεώς των, ενώ συγχρόνως η δεξιά πτέρυξ των Λακεδαιμονίων και των Τεγεατών, η οποία υπερεφαλάγγιζε τους Αθηναίους, ήρχισε περικυκλώνουσα αυτούς, εις τρόπον ώστε ηπειλούντο από διπλούν κίνδυνον, περικυκλούμενοι εις το εν μέρος και ηττηθέντες ήδη εις το άλλο. Και θα υπέφεραν περισσότερον από όλον το άλλο στράτευμα, εάν το συμπαριστάμενον ιππικόν των δεν τους είχε βοηθήσει. Αλλά κατά σύμπτωσιν, ως αντελήφθη ο Άγις ότι το αριστερόν του, το ευρισκόμενον απέναντι των Μαντινέων και των χιλίων επιλέκτων Αργείων, έπασχε δεινώς, διέταξεν όλον τον στρατόν να βαδίση εις βοήθειαν της ηττωμένης πτέρυγάς του, οπότε οι Αθηναίοι, καθ’ ην στιγμήν το εχθρικόν στράτευμα εστράφη και απεμακρύνετο απ’ αυτούς, διεσώθησαν ανενόχλητοι, και μετ’ αυτών το ηττηθέν τμήμα του στρατού των Αργείων. Οι Μαντινείς, εξ άλλου και οι Αρκάδες σύμμαχοί των και οι επίλεκτοι Αργείοι καμμίαν πλέον δεν είχαν διάθεσιν, όπως εκμεταλλευθούν περαιτέρω την επιτυχίαν των, αλλά βλέποντες ότι ο λοιπός στρατός των είχεν ήδη νικηθή, και ότι οι Λακεδαιμόνιοι επήρχοντο εναντίον των, ετράπησαν εις φυγήν. Και εκ μεν των Μαντινέων εφονεύθησαν όχι ολίγοι, το πλείστον όμως των επιλέκτων Αργείων εσώθη. Δεν κατεδιώχθησαν όμως φεύγοντες ούτε μετά πολλής ζέσεως, ούτε επί μακρόν διάστημα. Διότι οι Λακεδαιμόνιοι, έως ότου νικήσουν τον εχθρόν, μάχονται επί μακρόν και εξασφαλίζουν την νίκην δια της επιμονής των, όταν όμως τον τρέψουν εις φυγήν, ούτε επί πολύν χρόνον, ούτε επί μακρόν διάστημα καταδιώκουν αυτόν.

74. Τοιαύτη, παραλειπομένων ίσως ασημάντων λεπτομερειών, υπήρξεν η μάχη αυτή, η μεγίστη αναμφισβητήτως των Ελληνικών μαχών, όσαι από μακροτάτου χρόνου έλαβαν χώραν, και εις την οποίαν έλαβαν μέρος αι σπουδαιόταται των πόλεων. Οι Λακεδαιμόνιοι, τάξαντες φρουράν προ των νεκρών του εχθρού, έστησαν ευθύς τρόπαιον, ήρχισαν σκυλεύοντες τα πτώματα, συνέλεξαν τους νεκρούς των και τους μετέφεραν εις την Τεγέαν, όπου τους έθαψαν και επέτρεψαν εις τους εχθρούς να παραλάβουν τους ιδικούς των, χορηγήσαντες προς τον σκοπόν τούτον σύντομον ανακωχήν. Εκ των Αργείων, των Ορνεατών και των Κλεωναίων, έπεσαν επτακόσιοι, εκ των λοιπών δε διακόσιοι Μαντινείς,

διακόσιοι Αθηναίοι μετά των εποίκων Αιγινητών και οι δύο στρατηγοί των. Οι σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων δεν υπέφεραν τόσον, ώστε να υποστούν αξίας λόγου απωλείας. Όσον αφορά αυτούς τους ιδίους, ήτο δυσκολώτατον να εξακριβώση τις την αλήθειαν, αλλά λέγεται ότι εφονεύθησαν περί τους τριακοσίους.

75. Ολίγον προ της μάχης, ο έτερος βασιλεύς Πλειστοάναξ, επί κεφαλής των πρεσβυτέρων και των νεωτέρων πολιτών, προσέτρεξε προς βοήθειαν. Αλλά πριν προχωρήση πέραν της Τεγέας, έμαθε την νίκην και επέστρεψε. Οι Λακεδαιμόνιοι διεμήνυσαν ωσαύτως να επιστρέψουν εις τα ίδια αι συμμαχικαί ενισχύσεις εκ της Κορίνθου και των εκτός του Ισθμού πόλεων, και απολύσαντες τους μετ’ αυτών συμμάχους, επέστρεψαν οι ίδιοι εις την Λακεδαίμονα, όπου εώρτασαν τα Κάρνεια, των οποίων η πανήγυρις συνέπιπτε τότε. Και δια τούτου και μόνον του πολεμικού κατορθώματος απέπλυναν τας μομφάς, τας οποίας επέρριπταν κατ αυτών τότε οι άλλοι Έλληνες, όχι μόνον ως δειλών, ένεκα του ατυχήματος της Σφακτηρίας, αλλά και γενικώς ως άκριτων και νωθρών. Διότι εθεωρήθη ότι δυσμενείς απλώς περιστάσεις εξέθεσαν αυτούς εις τας μομφάς ταύτας, αλλ’ ότι το φρόνημα αυτών διετηρείτο πάντοτε αμείωτον.

Την προτεραίαν της μάχης συνέπεσε να εισβάλουν οι Επιδαύριοι με όλας των τας δυνάμεις εις την Αργολίδα, ως έρημον υπερασπιστών, και εφόνευσαν πολλούς εκ της φρουράς, η οποία είχεν αφεθή προς φύλαξιν της χώρας, ότε το κύριον σώμα του στρατού των Αργείων είχεν εκστρατεύσει. Επειδή δε μετά την μάχην προσήλθαν εις βοήθειαν των Μαντινέων τρεις χιλιάδες Ηλείοι οπλίται και χίλιοι Αθηναίοι, επί πλέον των αρχικώς ελθόντων, όλοι αυτοί οι σύμμαχοι εξεστράτευσαν ευθύς κατά της Επιδαύρου, καθ’ ον χρόνον οι Λακεδαιμόνιοι εώρταζαν τα Κάρνεια, και ήρχισαν κατασκευάζοντες περιτείχισμα περί την πόλιν, διανείμαντες το έργον μεταξύ των. Και οι μεν λοιποί, βαρυνθέντες, παρήτησαν το έργον, οι Αθηναίοι όμως σύμφωνα με την ανατεθείσαν εις αυτούς εντολήν, συνεπλήρωσαν εντός ολίγου την οχύρωσιν του ακρωτηρίου, επί του οποίου ευρίσκεται ο ναός της Ήρας. Και αφού άφισαν εις το οχύρωμα τούτο φρουράν, συγκροτηθείσαν εξ όλων των αποσπασμάτων, επέστρεψαν έκαστος εις τα ίδια. Και ούτως έληξε το θέρος.

Οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αργείοι συνομολογούν συνθήκην ειρήνης

76. Ευθύς κατά την αρχήν του επομένου χειμώνος, οι Λακεδαιμόνιοι εξεστράτευσαν, και φθάσαντες εις την Τεγέαν, απέστειλαν εκείθεν εις το Άργος προτάσεις ειρήνης. Και προηγουμένως υπήρχαν εκεί οπαδοί των, οι οποίοι ήθελαν να καταλύσουν το δημοκρατικόν πολίτευμα του Άργους, και οι οποίοι μετά την μάχην ηδύναντο αποτελεσματικώτερον να πείσουν τον λαόν, όπως έλθη εις συνεννόησιν με την Σπάρτην. Σκοπός των ήτο να συνομολογήσουν πρώτον ειρήνην προς τους Λακεδαιμονίους, να συνάψουν έπειτα συμμαχίαν μετ’ αυτών, και τότε μόνον να επιτεθούν κατά των δημοκρατικών. Εις το Άργος έφθασε τότε, αποσταλείς παρά των Λακεδαιμονίων, ο Λίχας, υιός του Αρκεσιλάου, πρόξενος των Αργείων κομίζων δύο προτάσεις: την μίαν περί του πώς θα διεξήγετο ο πόλεμος, εάν επροτίμων να πολεμήοουν, την άλλην περί των όρων της ειρήνης, εάν απεφάσιζαν την συνομολόγηοιν αυτής. Η συζήτησις των αντιθέτων επιχειρημάτων υπήρξε μακρά (διότι έτυχε να είναι παρών και ο Αλκιβιάδης). Όσοι δε μέχρι τούδε συνεννοούντο ιδιαιτέρως μετά των Λακεδαιμονίων, ετόλμησαν ήδη να υποστηρίξουν φανερά τας γνώμας των, και έπεισαν τους Αργείους να δεχθούν τας προτάσεις της ειρήνης, αι οποίαι είχαν ως εξής:

77. «Η συνέλευσις των Λακεδαιμονίων εγκρίνει να συνομολογηθή σύμβασις προς τους Αργείους, υπό τους επομένους όρους:

(1) «Οι Αργείοι θα αποδώσουν εις τους Ορχομενίους τους κρατουμένους ως ομήρους παίδας των, εις τους Μαιναλίους τους άνδρας των και εις τους Λακεδαιμονίους τους εις την Μαντίνειαν ευρισκομένους άνδρας των.

(2) «Επίσης πρέπει να εκκενώσουν το έδαφος της Επιδαύρου, κατεδαφίζοντες το εγερθέν εκεί οχύρωμα. Εάν οι Αθηναίοι αρνηθούν ν' αποσυρθούν εκ του εδάφους της Επιδαύρου, θα θεωρηθούν εχθροί των Αργείων και των Λακεδαιμονίων, ως και των συμμάχων των Λακεδαιμονίων, και των συμμάχων των Αργείων.

(3) «Οι Λακεδαιμόνιοι θ' αποδώσουν εις τας διαφόρους πόλεις τους παίδας, όσους έχουν τυχόν εις χείρας των.

(4) «Όσον αφορά αμφισβήτησιν περί του θύματος του θεού, εάν θέλουν δύνανται να επαγάγουν όρκους εις τους Επιδαυρίους, άλλως οφείλουν να ομώσουν αυτούς οι ίδιοι.

(5) «Πάσαι αι πόλεις της Πελοποννήσου, μικραί και μεγάλαι, θα είναι ανεξάρτητοι, κατά τα πάτρια.

(6) «Εάν κανείς των εκτός της Πελοποννήσου έλθη εναντίον της Πελοποννήσου με εχθρικάς διαθέσεις, οι Πελοποννήσιοι θ' αποκρούσουν αυτόν, κατόπιν κοινής συνεννοήσεως, κατά τον τρόπον που θα κρίνουν δικαιότερον.

(7) «Οι εκτός της Πελοποννήσου σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων θα έχουν τα αυτά δικαιώματα με τους άλλους συμμάχους των Λακεδαιμονίων και των Αργείων, διατηρούντες τας κτήσεις των.

(8) «Τα συμβαλλόμενα μέρη θ' ανακοινώσουν την συμφωνίαν ταύτην εις τους συμμάχους των, όπως μετάσχουν αυτής, εάν συμφωνούν. Αλλ' εάν οι σύμμαχοι προτιμούν, ημπορούν να στείλουν την συνθήκην έκαστος εις την πόλιν του, δια να εγκριθή υπ' αυτής.»

78. Οι Αργείοι απεδέχθησαν κατά πρώτον τας προτάσεις ταύτας και ο στρατός των Λακεδαιμονίων επέστρεψεν εκ Τεγέας εις τα ίδια. Ολίγον ύστερον όμως, ότε η μεταξύ των δύο πόλεων επικοινωνία αποκατεστάθη, η ιδία μερίς επέτυχε περαιτέρω, όπως οι Αργείοι εγκαταλείψουν την συμμαχίαν των Μαντινέων και Ηλείων, καθώς και την των Αθηναίων, και συνομολογήσουν νέαν συνθήκην ειρήνης και συμμαχίας προς τους Λακεδαιμονίους, έχουσαν ως εξής:

79. «Οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αργείοι απεφάσισαν την συνομολόγησιν συνθήκης ειρήνης και συμμαχίας, διαρκείας πενήντα ετών, υπό τους επομένους όρους:

(1) «Αναγνωρίζουν την δια διαιτησίας λύσιν των αμοιβαίων διαφορών, κατά τα πάτρια, επί τη βάσει της πλήρους ισότητος των δύο μερών. Της ειρήνης και συμμαχίας μετέχουν και αι λοιπαί πόλεις της Πελοποννήσου, αι οποίαι διατηρούν τας κτήσεις των, θα είναι δ' ανεξάρτητοι και αυτοτελείς, αναγνωρίζουσαι την δια της διαιτησίας κατά τα πάτρια λύσιν των διαφορών των, επί τη βάσει της πλήρους ισότητος των δύο μερών.

(2) «Οι εκτός της Πελοποννήσου σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων θα έχουν τα αυτά δικαιώματα με τους Λακεδαιμονίους, και αντιθέτως οι σύμμαχοι των Αργείων θα έχουν τα αυτά δικαιώματα με τους Αργείους, διατηρούντες τας κτήσεις των.

(3) «Εάν παρίσταται ανάγκη να εκστρατεύσουν από κοινού πουθενά, οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αργείοι θα συνεννοούνται αμοιβαίως και θα ορίζουν όσον το δυνατόν δικαιότερον το βάρος της εκστρατείας, το οποίον πρέπει να φέρουν οι σύμμαχοι.»

(4) «Εάν πόλις τις, είτε εκ των εντός, είτε εκ των έκτος της Πελοποννήσου, έχη διαφοράς,

είτε περί ορίων, είτε περί άλλου τινός ζητήματος, αύται θα λύωνται δια φιλικής συνεννοήσεως. Αλλ’ εάν αυτή αποτύχη και η διαφορά μεταξύ συμμάχων πόλεων καταλήξη εις έριδα, αύται οφείλουν να προσφύγουν εις την διαιτησίαν τρίτης τινός πόλεως, την οποίαν αμφότεροι θεωρούν αμερόληπτον.

(5) «Αι μεταξύ ιδιωτών διαφοραί θα δικάζονται κατά τα πάτρια.»

80. Τοιούτον υπήρξε το περιεχόμενον της συνομολογηθείσης συνθήκης ειρήνης και συμμαχίας, συνεπεία της οποίας οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αργείοι απέδωσαν αμοιβαίως όσα είχαν περιέλθει εις χείρας των, διαρκούντος του πολέμου, και διηυθέτησαν κάθε άλλας αμοιβαίας διαφοράς. Ακολουθούντες ήδη κοινήν πολιτικήν, εψήφισαν να μη δέχωνται κήρυκα ή πρεσβείαν εκ μέρους των Αθηναίων, εφόσον ούτοι δεν θα εξεκένωναν τα κατεχόμενα υπ’ αυτών εις την Πελοπόννησον οχυρώματα και απεσύροντο εξ αυτής, και να μη συνάπτουν ειρήνην προς τινα ή ν’ αναλαμβάνουν πόλεμον ειμή από κοινού. Και όχι μόνον ενήργουν μετά πολλής δραστηριότητος ως προς τα λοιπά, αλλά και έπεμψαν αμφότεροι πρέσβεις εις τας πόλεις της Χαλκιδικής και προς τον Περδίκκαν. Και έπεισαν μεν τούτον να προσέλθη εις την συμμαχίαν των, δεν απεσπάσθη όμως αμέσως από τους Αθηναίους, αλλά διενοείτο να πράξη τούτο, ακολουθών το παράδειγμα των κατοίκων του Άργους, οπόθεν είλκε και αυτός την παλαιάν καταγωγήν του. Και τους παλαιούς συμμαχικούς όρκους των με τας πόλεις της Χαλκιδικής ανενέωσαν και προσθέτους τοιούτους ώμοσαν. Έπεμψαν, συγχρόνως, οι Αργείοι πρέσβεις εις τας Αθήνας, ζητούντες την εκκένωσιν του οχυρώματος της Επιδαύρου. Οι Αθηναίοι, βλέποντες ότι οι στρατιώται των απετέλουν μικρόν μόνον μέρος της φρουράς αυτής, έστειλαν τον Δημοσθένη, όπως τους επαναφέρη εις Αθήνας. Ελθών ούτος, επρότεινε την τέλεσιν γυμναστικών αγώνων εκτός του οχυρώματος, και επιτυχών δια του προσχήματος τούτου την έξοδον της άλλης φρουράς εκ του οχυρώματος, έκλεισε τας πύλας αυτού. Ολίγον μετά ταύτα, οι Αθηναίοι ανενέωσαν την συνθήκην ειρήνης προς τους Επιδαυρίους και απέδωσαν εις αυτούς το οχύρωμα, εξ ιδίας των πρωτοβουλίας.

Οι Μαντινείς συμμαχούν με τους Λακεδαιμονίους

81. Αφού οι Αργείοι απεσπάσθησαν εκ της συμμαχίας, οι Μαντινείς κατ’ αρχάς μεν επέμειναν εις την πολιτικήν των, έπειτα όμως, βλέποντες ότι άνευ των Αργείων δεν ήσαν εις θέσιν να εξακολουθήσουν αυτήν, συνεβιβάσθησαν και αυτοί προς τους Λακεδαιμόνιους και παρητήθησαν της ηγεμονίας των επί των Αρκαδικών πόλεων, που είχαν υποτάξει. Μετά τούτο, οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αργείοι εχορήγησαν ανά χιλίους άνδρας δια κοινήν εκστρατείαν, και αφού πρώτον οι Λακεδαιμόνιοι μόνοι ήλθαν εις την Σικυώνα και έδωσαν εις το πολίτευμά της μορφήν έτι μάλλον ολιγαρχικήν, έπειτα από κοινού κατέλυσαν το δημοκρατικόν πολίτευμα του Άργους, εγκατασταθείσης ολιγαρχίας, εξυπηρετούσης το συμφέρον των Λακεδαιμονίων. Ταύτα εγίνοντο κατά τας παραμονάς του έαρος και λήγοντος του χειμώνος, και ούτως έληξε το δέκατον τέταρτον έτος του πολέμου.

Έτος 15ον : 417-416 π.Χ. (82-83)

Οι Διείς του Άθω αποστατούν. Οι Λακεδαιμόνιοι ρυθμίζουν τα πράγματα της Αχαΐας. Οι Αργείοι κτίζουν μακρά τείχη

82. Κατά το ακόλουθον θέρος, οι Διείς του Άθω απεστάτησαν από τους Αθηναίους και προσεχώρησαν προς τους Χαλκιδείς, και οι Λακεδαιμόνιοι προέβησαν εις ρύθμισιν των πραγμάτων της Αχαΐας, κατά τρόπον εξυπηρετούντα τα συμφέροντά των καλλίτερα παρά πριν. Και οι εκ των Αργείων δημοκρατικοί, συσσσωματούμενοι, ανεθάρρησαν ολίγον κατ’

ολίγον και επετέθησαν κατά των ολιγαρχικών, εκλέξαντες προς τούτο την εποχήν ακριβώς που οι Λακεδαιμόνιοι τελούν την πανήγυριν των Γυμνοπαιδίων. Συνεκροτήθη δε μάχη εντός της πόλεως, κατά την οποίαν οι δημοκρατικοί ενίκησαν, και άλλους μεν εκ των ολιγαρχικών εφόνευσαν, τους δε λοιπούς εξώρισαν. Οι Λακεδαιμόνιοι, μολονότι οι φίλοι των τους προσεκάλουν, δεν ήρχοντο επί πολύν χρόνον. Αλλ’ επί τέλους ανέβαλαν την πανήγυριν και έσπευσαν εις βοήθειάν των. Όταν είχαν προχωρήσει μέχρι της Τεγέας, έμαθαν εκεί την ήτταν των ολιγαρχικών, και παρά τας κεσίας των φυγάδων, ηρνήθησαν να προχωρήσουν περαιτέρω, επιστρέψαντες δε εις τα ίδια, εξηκολούθησαν να εορτάζουν την πανήγυριν των Γυμνοπαιδίων. Βραδύτερον, ήλθαν απεσταλμένοι των Αργείων, και εκείνων, οι οποίοι ήσαν κύριοι των πραγμάτων εντός του Άργους, και εκείνων, οι οποίοι είχαν εξορισθή, και αφού επί παρουσία των συμμάχων ανέπτυξαν δια μακρών τα επιχειρήματά των αμφότεραι αι μερίδες, οι Λακεδαιμόνιοι κατεδίκασαν την επικρατήσασαν μερίδα και απεφάσισαν να εκστρατεύσουν κατά του Άργους. Επηκολούθησαν όμως χρονοτριβαί και αναβολαί. Εν τω μεταξύ η δημοκρατική μερίς των Αργείων, φοβούμενη τους Λακεδαιμονίους και επιδιώκουσα την ανανέωσιν της μετά των Αθηναίων συμμαχίας, από την· οποίαν επερίμενε μέγιστα πλεονεκτήματα, ήρχισε την κατασκευήν μακρών τειχών μέχρι της θαλάσσης, όπως, εάν πολιορκηθούν κατά ξηράν, έχουν το πλεονέκτημα, υποστηριζόμενοι υπό των Αθηναίων, να εισάγουν δια θαλάσσης ό,τι εχρειάζοντο. Το σχέδιον τούτο ενέκριναν ιδιαιτέρως και μερικοί από τας Πελοποννησιακάς πόλεις. Ολόκληρος ο πληθυσμός του Άργους, οι πολίται αυτοί και αι γυναίκες και οι δούλοι, ειργάζοντο εις την οικοδομήν του τείχους, οι δ’ Αθηναίοι έστειλαν προς αυτούς ξυλουργούς και κτίστας. Και ούτως έληξε το θέρος.

Οι Λακεδαιμόνιοι εκστρατεύουν κατά του Άργους. Οι Αργείοι εισβάλλουν εις Φλειασίαν. Οι Αθηναίοι αποκλείουν την Μακεδονίαν.

83. Κατά τον επόμενον χειμώνα, οι Λακεδαιμόνιοι, μαθόντες ότι το τείχος κατεσκευάζετο, εξεστράτευσαν κατά του Άργους, αυτοί και οι σύμμαχοί των, πλην των Κορινθίων. Είχαν, άλλωστε, μυστκούς συνεργάτας και μέσα εις αυτό το Άργος. Αρχηγός του στρατού ήτο ο βασιλεύς των Λακεδαιμονίων Άγις, ο υιός του Αρχίδαμου. Και η μεν εκ της πόλεως αναμενομένη βοήθεια δεν επραγματοποιήθη, κατέλαβαν όμως και κατηδάφισαν τα οικοδομούμενα τείχη και εκυρίευσαν τας Υσιάς, θέσιν οχυράν της Αργολίδος, και εθανάτωσαν όλους τους ελευθέρους, όσους συνέλαβαν αιχμαλώτους, και κατόπιν τούτου απεσύρθησαν και έκαστον απόσπασμα μετέβη εις τα ίδια. Αλλά και οι Αργείοι, μετά ταύτα, εισέβαλαν εις το έδαφος της Φλειούντος, λόγω του ότι οι Φλειάσιοι εδέχοντο τους εξορίστους των, οι περισσότεροι των οποίων είχαν εγκατασταθή εκεί, και αφού ηρήμωσαν αυτό επέστρεψαν. Κατά την διάρκειαν ωσαύτως του ιδίου χειμώνος, οι Αθηναίοι απέκλεισαν την Μακεδονίαν από της θαλάσσης, κατηγορούντες τον Περδίκκαν ότι συνεμάχησε προς τους Αργείους και τους Λακεδαιμονίους, και διότι, ότε παρεσκευάσθησαν να εκστρατεύσουν κατά της Χαλκιδικής και της Αμφιπόλεως, υπό την αρχηγίαν του Νικίου, υιού του Νικηράτου, ηρνήθη να εκτελέση τας συμμαχικάς του υποχρεώσεις, και ένεκα της αποσκιρτήσεώς του εκείνης κυρίως η εκστρατεία εγκαταλείφθη, ως εκ τούτου δε τον εθεώρησαν εχθρόν. Και ούτως έληξεν ο χειμών ούτος και συγχρόνως με αυτόν ετελείωσε και το δέκατον πέμπτον έτος του πολέμου.

Έτος 16ον: 416-415 π.Χ. (84-116)

Οι Αθηναίοι εκστρατεύουν κατά της Μήλου, την οποίαν και καταλαμβάνουν

84. Κατά το επόμενον θέρος, ο Αλκιβιάδης έπλευσεν εις το Άργος με είκοσι πλοία και συνέλαβεν όσους Αργείους εθεωρούντο ακόμη ως ύποπτοι και ως φρονούντες τα των Λακεδαιμονίων. Τούτους, περί τους τριακοσίους τον αριθμόν, ετοποθέτησαν οι Αθηναίοι προς φύλαξιν εις τας πλησίον νήσους, επί των οποίων εξετείνετο η κυριαρχία των. Εξεστράτευσαν επίσης οι Αθηναίοι κατά της Μήλου με τριάντα ιδικά των πλοία, εξ Χιακά και δύο Λεσβιακά, και με χιλίους διακοσίους οπλίτας, τριακοσίους τοξότας και είκοσι ιπποτοξότας Αθηναίους και περί τους χιλίους πεντακοσίους οπλίτας συμμάχους, ιδίως νησιώτας. Οι Μήλιοι ήσαν άποικοι των Λακεδαιμονίων και ηρνούντο να υποταχθούν εις τους Αθηναίους, όπως οι λοιποί νησιώται. Και κατ' αρχάς μεν ετήρησαν ουδετερότητα και έμειναν ήσυχοι, έπειτα όμως, πιεζόμενοι από τους Αθηναίους, οι οποίοι ηρήμωναν το έδαφός των, περιήλθαν εις κατάστασιν απροκαλύπτου πολέμου. Ως εκ τούτου, οι Αθηναίοι στρατηγοί, Κλεομήδης, υιός του Λυκομήδους, και Τεισίας, υιός του Τεισιμάχου, εστρατοπέδευσαν επί του εδάφους των με την στρατιωτικήν ταύτην δύναμιν. Αλλά πριν αρχίσουν την ερήμωσιν αυτού, έστειλαν προς διαπραγμάτευσιν πρέσβεις, τους οποίους οι Μήλιοι δεν παρουσίασαν ενώπιον του λαού, αλλά τους εζήτησαν να εκθέσουν τον σκοπόν της ελεύσεώς των προς τας αρχάς και το κυβερνητικόν συμβούλιον. Οι πρέσβεις ούτοι των Αθηναίων ωμίλησαν ως εξής περίπου:

85. «Αφού δεν πρόκειται να συζητήσωμεν μετά του λαού, εκ φόβου προδήλως μήπως το πλήθος παραπλανηθή, ακούον επαγωγά και ανεξέλεγκτα επιχειρήματα, εκτιθέμενα εις μίαν συνεχή αγόρευσιν (διότι εννοούμεν ότι τούτον έχει τον σκοπόν η προσαγωγή ημών ενώπιον περιωρισμένου και εκλεκτού ακροατηρίου), υμείς οι παρακαθήμενοι εις την συνδιάσκεψιν ταύτην δύνασθε ν' ακολουθήσετε τρόπον ακόμη ασφαλέστερον. Αντί να περιμένετε το τέλος του λόγου μας, όπως απαντήσετε και σεις δια συνεχούς αγορεύσεως, απαντάτε ευθύς εις έκαστον σημείον, επί του οποίου διαφωνείτε, επικρίνοντες αυτό. Και πρώτον ειπέτε εάν εγκρίνετε τον τρόπον τούτον της συζητήσεως.»

86. Οι αντιπρόσωποι των Μηλίων απήντησαν: «Η μεγαλοφροσύνη της προτάσεώς σας, όπως εξηγηθώμεν αμοιβαίως με ησυχίαν, είναι αξία παντός επαίνου. Η πολεμική όμως ενέργεια, η οποία δεν περιμένει, αλλ' εις την οποίαν προέβητε ήδη, είναι εις προφανή αντίθεσιν προς αυτήν. Διότι βλέπομεν ότι έρχεσθε αυτοί οι ίδιοι ως δικασταί των όσων μέλλουν να λεχθούν και ότι η έκβασις της συζητήσεως, κατά πάσαν πιθανότητα, θα είναι δι ημάς, εάν μεν αι δκαιολογίαι ημών είναι επικρατέστεραι και επομένως δεν ενδώσωμεν, ο πόλεμος, εάν δε τουναντίον ενδώσωμεν, η δουλεία.»

87. Αθηναίοι: «Αλλ' εάν προσήλθατε εις την συνδιάσκεψιν ταύτην δια να διεισδύσετε δι' εικασιών εις τα μυστικά του μέλλοντος, ή δι' άλλον τινά λόγον, και όχι, όπως αποβλέποντες κατά μέτωπον εις την παρούσαν κατάστασιν, σκεφθήτε πώς ημπορείτε να σώσετε το κράτος σας, η συζήτησις ημπορεί να παύση. Αλλ' εάν δια τον τελευταίον τούτον σκοπόν ήλθατε, ημπορούμεν να εξακολουθήσωμεν.»

88. Μήλιοι: «Είναι φυσικόν και συγγνωστόν δι' ανθρώπους ευρισκομένους εις την θέσιν μας να προσφεύγουν εις πολλά επιχειρήματα και υποθέσεις. Αναγνωρίζομεν, εν τούτοις, ότι αντικείμενον της συνδιασκέψεως ταύτης είναι η σωτηρία μας, και παρακαλούμεν να διεξαχθή η συζήτησις καθ' όν τρόπον προτείνετε.»

89. Αθηναίοι: «Έχει καλώς, ημείς, εν τούτοις, δεν θα κάμωμεν χρήσιν ωραίων φράσεων, υποστηρίζοντες δια πολλών λόγων, οι οποίοι δεν πρόκειται να πείσουν κανένα, ή ότι την ηγεμονίαν μας απεκτήσαμεν δικαίως, λόγω του ότι ενικήσαμεν τους Πέρσας, ή ότι επιδιώκομεν την επανόρθωσιν αδικημάτων, τα οποία υπέστημεν. Ζητούμεν όμως και από

σας να μη νομίσετε ότι θα μας πείσετε, ισχυριζόμενοι ή ότι ως άποικοι των Λακεδαιμονίων δεν ελάβατε μέρος εις τον πόλεμον παρά το πλευρόν μας, ή ότι δεν μας επροξενήσατε κάνεν κακόν. Νομίζομεν, τουναντίον, ότι επιβάλλεται να επιδιώξωμεν και ημείς και σεις ό,τι θεωρούμεν αληθώς κατορθωτόν, αφού εξίσου γνωρίζομεν και οι δύο, ότι κατά την συζήτησιν των ανθρωπίνων πραγμάτων το επιχείρημα του δικαίου αξίαν έχει, όπου ίση υπάρχει δύναμις προς επιβολήν αυτού, ότι όμως ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμίς του και ο ασθενής παραχωρεί ό,τι του επιβάλλει η αδυναμία του»

90. Μήλιοι: «Αλλ’ αφού αναγκαζόμεθα να ομιλήσωμεν περί του συμφέροντος, το οποίον ούτως εθέσατε ως βάσιν της συζητήσεως, παραμερίσαντες το δίκαιον, νομίζομεν ημείς τουλάχιστον χρήσιμον να μη παραγνωρίσετε το κοινόν συμφέρον, αλλά ν’ αναγνωρισθή ότι δια τον εκάστοτε κινδυνεύοντα το εύλογον είναι και δίκαιον, και να επιτραπή εις αυτόν να επιδιώξη δια της πειθούς ωφελήματα τίνα και πέραν του αυστηρού δικαίου. Τούτο, άλλωστε, συμφέρει και εις σας εξ ίσου, καθόσον, εάν ποτέ ηθέλατε ηττηθή, η τιμωρία υμών θα ήτο τόσον μεγάλη, ώστε να δύναται να χρησιμεύση εις τους άλλους ως παράδειγμα.»

91. Αθηναίοι: «Αλλ’ ημείς δεν ανησυχούμεν δι’ ενδεχομένην κατάλυσιν της ηγεμονίας μας. Διότι επίφοβοι δια τους ηττηθέντας δεν είναι εκείνοι, οι οποίοι, όπως οι Λακεδαιμόνιοι είναι συνηθισμένοι ν’ ασκούν ηγεμονίαν επί άλλων (άλλωστε δεν έχομεν να κάμωμεν με τους Λακεδαιμονίους σήμερον), αλλ’ ο αληθής κίνδυνος προέρχεται από ενδεχομένην εναντίον των ασκούντων την ηγεμονίαν εξέγερσιν και επικράτησιν αυτών των υπηκόων των. Και την φροντίδα μεν της αντιμετωπίσεως τοιούτου κινδύνου ημπορείτε ν’ αφίσετε εις ημάς. Αλλά θέλομεν ν’ αποδείξωμεν ακριβώς ότι ήλθαμεν εδώ δια το συμφέρον της ηγεμονίας μας, και ότι σκοπός των όσων θα είπωμεν είναι η σωτηρία της πόλεώς σας. Διότι επιθυμούμεν να επιτύχωμεν την εφ υμών ηγεμονίαν ακόπως, και να μη καταστραφήτε, προς το κοινόν αμφοτέρων συμφέρον.»

92. Μήλιοι: «Αλλά πώς ημπορεί να συμβή ώστε να είναι ες ίσου συμφέρον δι ημάς να γίνωμεν δούλοι, όπως είναι ιδικόν σας συμφέρον να γίνετε κυρίαρχοί μας;»

93. Αθηναίοι: «Διότι σας παρέχεται η ευκαιρία να υποταχθήτε, αποφεύγοντες τα έσχατα δεινά, ημείς δε να ωφεληθώμεν μη καταστρέφοντες υμάς.»

94. Μήλιοι: «Ώστε δεν θα μας δεχθήτε να είμεθα φίλοι σας αντί εχθρών, αλλά να διατηρήσωμεν την ειρήνην και την ουδετερότητά μας;»

95. Αθηναίοι: «Όχι. Διότι η έχθρα σας μας βλάπτει πολύ ολιγώτερον από την φιλίαν σας. Καθόσον εις τα όμματα των υπηκόων μας αυτή μεν είναι τεκμήριον αδυναμίας, ενώ το μίσος σας είναι τεκμήριον δυνάμεως.»

96. Μήλιοι: «Τοιαύτην λοιπόν έχουν αντίληψιν του πρέποντος οι υπήκοοί σας, ώστε να θέτουν εις ίσην μοίραν εκείνους, οι οποίοι δεν συνδέονται προς υμάς με κανένα δεσμόν, και εκείνους οι οποίοι, είτε είναι άποικοί σας, ως συμβαίνει με τους περισσοτέρους, είτε αποστατήσαντες μετέπεσαν εις την τάξιν υπηκόων;»

97. Αθηναίοι: «Όσον αφορά τα επί του δικαίου στηριζόμενα επιχειρήματα, θεωρούν ότι και οι μεν και οι δε δεν στερούνται τοιούτων, νομίζουν όμως ότι όσοι διατηρούν την ελευθερίαν των, οφείλουν τούτο εις την δύναμίν των, και ότι ημείς δεν επιτιθέμεθα κατ’ αυτών, ένεκα φόβου. Ώστε η υποταγή υμών, οι οποίοι άλλωστε και νησιώται είσθε και ασθενέστεροι από άλλους, όχι μόνον θα επεξέτεινε την ηγεμονίαν μας, αλλά και θα απεδείκνυε ότι δεν είσθε υπέρτεροι ημών, οι οποίοι είμεθα κυρίαρχοι της θαλάσσης.»

98. Μήλιοι: «Αλλά δεν νομίζετε ότι τοιαύτην ασφάλειαν παρέχει η πολιτική, την οποίαν προτείνομεν; Διότι οφείλομεν και πάλιν, αφού μας εξωθείτε από το έδαφος των επί του δικαίου στηριζομένων επιχειρημάτων και μας επιβάλλετε να υποταχθώμεν εις το συμφέρον σας, να σας εξηγήσωμεν ποίον είναι το ιδικόν μας συμφέρον και προσπαθήσωμεν να σας πείσωμεν να το αποδεχθήτε, εάν τούτο συμπίπτη να είναι συγχρόνως και ιδικόν σας. Διότι πως είναι δυνατόν να μη καταστήσετε εχθρούς σας, όσους τυχόν σήμερον είναι ουδέτεροι, όταν βλέποντες ούτοι την τύχην μας, αντιληφθούν ότι θα έλθη ημέρα, κατά την οποίαν θα επιτεθήτε και κατ' αυτών; Και δια της πολιτικής σας αυτής τι άλλο κατορθώνετε παρά να ενισχύσετε τους υφισταμένους ήδη εχθρούς σας και να στρέψετε εναντίον σας, παρά την θέλησίν των, εκείνους, οι οποίοι ούτε εσκέφθησαν ποτέ να γίνουν τοιούτοι;»

99. Αθηναίοι: «Καθόλου. Διότι επικίνδυνοι εχθροί μας δεν είναι κυρίως όσοι, κατοικούντες επί της στερεάς, απολαύουν ασφαλώς την ελευθερίαν των και ως εκ τούτου πολύ θα το σκεφθούν πριν λάβουν προφυλακτικά εναντίον μας μέτρα, αλλ' οι νησιώται, και όσοι τυχόν είναι ανεξάρτητοι όπως σεις, και όσοι είναι ήδη ερεθισμένοι ως εκ της ακουσίας υποταγής των υπό την κυριαρχίαν μας. Διότι ούτοι, παρασυρόμενοι συνήθως από απερισκεψίαν, δύνανται να περιαγάγουν και εαυτούς και ημάς εις προφανή κίνδυνον.»

100. Μήλιοι: «Αλλ' εάν μεγάλους κινδύνους αντιμετωπίζετε και σεις, δια να μη στερηθήτε της ηγεμονίας σας, και οι ήδη υπήκοοί σας, δια να απαλλαγούν αυτής, είναι προφανές ότι ημείς που είμεθα ακόμη ελεύθεροι θα απεδεικνύαμεν πολλήν ταπεινότητα και ανανδρίαν, εάν δεν εδοκιμάζαμεν τα πάντα προτού γίνωμεν δούλοι.»

101. Αθηναίοι: «Όχι, εάν θελήσετε μόνον να σκεφθήτε νηφαλίως. Διότι δεν ανταγωνίζεσθε προς ίσους περί ανδρείας, ώστε η υποχώρησίς σας να συνεπιφέρη καταισχύνην, αλλά πρόκειται να σκεφθήτε μάλλον περί της σωτηρίας σας, αποφεύγοντες ν' αντιταχθήτε προς τους πολύ ισχυροτέρους.»

102. Μήλιοι: «Γνωρίζομεν, εν τούτοις, ότι κάποτε αι τύχαι του πολέμου επιμερίζονται με περισσοτέραν ισότητα μεταξύ των ανταγωνιζομένων, παρ' όσον ηδύνατό τις να περιμένη, αποβλέπων εις την διάφορον δύναμιν αυτών. Και δι ημάς η μεν άμεσος υποχώρησις σημαίνει απώλειαν πάσης ελπίδος, ενώ αν πολεμήσωμεν υπάρχει ακόμη ελπίς να μείνωμεν σώοι.»

103. Αθηναίοι: «Η έλπις είναι, τωόντι, παραμυθία εις ώραν κινδύνου, και οσάκις κανείς, στηριζόμενος εις αυτήν, διακινδυνεύει μόνον ό,τι έχει ως περίσσευμα, τότε φέρει μεν αυτή βλάβην, όχι όμως και πλήρη καταστροφήν. Αλλ' οσάκις η άκρατος φύσις της ελπίδος παρασύρει κανένα εις το ν' αναρρίψη τον περί των όλων κύβον, τότε μόνον αντιλαμβάνεται ούτος την αληθή φύσιν της, όταν η καταστροφή έχη ήδη επέλθει, και τίποτε δεν έχει πλέον απομείνει δια να προφυλαχθή εναντίον της, όταν ο παθών έλαβε πείραν αυτής. Μη θελήσετε να πάθετε τούτο σεις, οι οποίοι είσθε ασθενείς και των οποίων η ύπαρξις εξαρτάται από μίαν ροπήν της πλάστιγγος. Και μη κάμετε όπως οι πολλοί, οι οποίοι, ενώ ημπορούν ακόμη να σωθούν δι ανθρωπίνων μέσων, μόλις περιέλθουν εις αμηχανίαν και εγκαταλειφθούν από τας φανεράς ελπίδας, καταφεύγουν εις χιμαιρικάς τοιαύτας, την μαντικήν και τους χρησμούς, και άλλα παρόμοια, όσα, διεγείροντα ελπίδας, οδηγούν εις τον όλεθρον.»

104. Μήλιοι: «Εστέ βέβαιοι ότι και ημείς αντιλαμβανόμεθα πόσον δύσκολον είναι ν αγωνισθώμεν κατά της δυνάμεώς σας συγχρόνως και κατά της τύχης, εάν αυτή δεν είναι αμερόληπτος. Πιστεύομεν όμως ως προς μεν την τύχην ότι δεν θα τεθώμεν υπό των θεών

εις θέσιν υποδεή, αφού ευσεβείς όντες αντιμετωπίζομεν αδίκους, ως προς δε την ανεπάρκειαν των δυνάμεών μας, ότι ταύτην θα συμπληρώση η ομοσπονδία των Λακεδαιμονίων, η οποία είναι υποχρεωμένη να μας βοηθήση, και αν όχι δι άλλον λόγον, τουλάχιστον, και χάριν της προς αυτούς συγγενείας και εξ εντροπής. Και δια τούτο το θάρρος ημών δεν είναι τόσον παράλογον όσον ίσως υποθέτετε.»

105. Αθηναίοι: «Αλλά και ημείς νομίζομεν ότι δεν θα μας λείψη η ευμένεια των θεών. Διότι εις ό,τι ζητούμεν και πράττομεν ουδαμώς απομακρυνόμεθα από ό,τι οι άνθρωποι πιστεύουν εν σχέσει προς τας θρησκευτικάς των πεποιθήσεις, ή από τας ανθρωπίνας αυτών επιθυμίας και σκοπούς. Καθόσον ως προς μεν τους θεούς πιστεύομεν, ως προς δε τους ανθρώπους καλώς γνωρίζομεν ότι ωθούμενοι ανέκαθεν υπό ακαθέκτου φυσικής ορμής, άρχουν παντού, όπου η δύναμίς των είναι επικρατεστέρα. Τον νόμον τούτον ούτε εθέσαμεν, ούτε ισχύοντα ήδη πρώτοι ημείς εφηρμόσαμεν. Τον ευρήκαμεν ισχύοντα και θα τον κληροδοτήσωμεν ισχύοντα αιωνίως, γνωρίζοντες ότι και σεις επίσης και κάθε άλλος, εάν είχατε όσην ημείς δύναμιν, θα επράττατε το αυτό. Και ως προς μεν την ευμένειαν των θεών, έχομεν ούτω πάντα λόγον να μη φοβούμεθα ότι θα ευρεθώμεν εις θέσιν μειονεκτικήν. Όσον αφορά όμως τας προσδοκίας σας περί των Λακεδαιμονίων, επί τη βάσει των οποίων πιστεύετε ότι ούτοι θα σας βοηθήσουν, ωθούμενοι από το αίσθημα της ιδίας αυτών τιμής, εάν μακαρίζωμεν την απλότητά σας, δεν ζηλεύομεν όμως την ανοησίαν σας. Διότι αναγνωρίζομεν αληθώς ότι οι Λακεδαιμόνιοι, απέναντι εαυτών και των εγχωρίων θεσμών των, δεικνύονται κατ’ εξοχήν ευάρεστοι, ως προς την συμπεριφοράν των όμως απέναντι των άλλων, μολονότι πολλά θα είχε κανείς να είπη, δύναται κάλλιστα να τα συγκεφαλαιώση λέγων ότι διακρίνονται περισσότερον από όλους τους ανθρώπους, τους οποίους γνωρίζομεν, ως ταυτίζοντες το ευχάριστον με το έντιμον, και το συμφέρον με το δίκαιον. Και τοιαύτη αντίληψις ήκιστα, μα την αλήθειαν, ανταποκρίνεται προς τας παρούσας ανοήτους υμών ελπίδας σωτηρίας.»

106. Μήλιοι: «Αλλ’ ημείς ένεκα ακριβώς του λόγου τούτου πιστεύομεν, προ πάντων, ότι οι Λακεδαιμόνιοι χάριν του ιδίου αυτών συμφέροντος δεν θα θελήσουν να εγκαταλείψουν τους Μηλίους, οι οποίοι είναι άποικοί των, και να καταστούν τοιουτοτρόπως, προς μεν τους φίλους των Έλληνας ύποπτοι, προς δε τους εχθρούς των ωφέλιμοι.»

107. Αθηναίοι: «Αλλά δεν νομίζετε, ότι το συμφέρον συμβαδίζει με την ασφάλειαν, ενώ η άσκησις της δικαιοσύνης και της τιμής συνεπάγεται κινδύνους, τους οποίους ακριβώς οι Λακεδαιμόνιοι αποφεύγουν ως επί το πλείστον ν αντιμετωπίζουν;»

108. Μήλιοι : «Αλλά και τους κινδύνους τούτους φρονουμεν ότι θ’ αναλάβουν οι Λακεδαιμόνιοι προθυμότερον χάριν ημών, και ότι θα θεωρήσουν αυτούς ολιγώτερον επισφαλεις, παρά αν επρόκειτο ν’ αναληφθούν χάριν άλλων, καθόσον, εάν λάβωμεν ανάγκην της συνδρομής των, ευρισκόμεθα πλησίον της Πελοποννήσου και ένεκα της κοινότητος των πολιτικών φρονημάτων, είμεθα άξιοι περισσοτέρας εμπιστοσύνης από άλλους.»

109. Αθηναίοι: «Αλλ’ εκείνο, εις το οποίον εμπιστεύεται ο προσκαλούμενος να συναγωνισθή μετ’ άλλου, δεν είναι η εύνοια του προσκαλούντος, αλλ’ η τυχόν υπεροχή αυτού εις πραγματικήν δύναμιν. Εις την υπεροχήν ταύτην αποβλέπουν, πολύ περισσότερον μάλιστα από κάθε άλλον, οι Λακεδαιμόνιοι, οι οποίοι τόσον ολίγον εμπιστεύονται εις τα ίδια αυτών μέσα, ώστε μόνον μετά πολλών συμμάχων εκστρατεύουν εναντίον των γειτόνων των. Και δια τούτο δεν είναι πιθανόν ότι θα διαπεραιωθούν εις νήσον, εφόσον ημείς κυριαρχούμεν της θαλάσσης.»

110. Μήλιοι : «Αλλ’ έχουν συμμάχους, τους οποίους ημπορούν να στείλουν. Το Κρητικόν πέλαγος, εξ άλλου, είναι ευρύ και η δι αυτού σωτηρία των θελόντων να διαφύγουν την προσοχήν ευκολωτέρα, παρά η σύλληψις αυτών υπό των κυριαρχούντων της θαλάσσης. Αλλά και αν απετύγχανεν εις τούτο, θα ηδύναντο να στραφούν κατά του ιδικού σας εδάφους και εναντίον των λοιπών συμμάχων σας, μέχρι των οποίων δεν έφθασε τυχόν ο Βρασίδας. Και τότε θα έχετε ν’ αγωνισθήτε, όχι δια την κατάκτησιν χώρας που δεν σας ανήκει, αλλά δια πράγματα που σας ενδιαφέρουν αμεσώτερον, δηλαδή δια την άμυναν των ιδίων σας συμμάχων και της ιδικής σας γης.»

111. Αθηναίοι: «Είναι ενδεχόμενον να συμβή το εν ή το άλλο από αυτά. Αλλά τοιούτων ενδεχομένων έχομεν ήδη πείραν εμείς. Εξ άλλου δεν αγνοείτε και σεις ότι οι Αθηναίοι ποτέ δεν απεσύρθησαν από καμμίαν πολιορκίαν, εκ φόβου τρίτου. Παρατηρούμεν, εν τούτοις, μετά λύπης ότι μολονότι εδηλώσατε ότι κυρία υμών μέριμνα θα είναι η σωτηρία της πόλεώς σας, εις όλην αυτήν την μακράν συζήτησιν δεν είπατε τίποτε, επί του οποίου στηριζόμενος εχέφρων άνθρωπος, θα ενόζιμεν ότι ημπορεί να σωθή. Αλλά το ισχυρότατον έρεισμά σας είναι μέλλουσαι ελπίδες, ενώ τα υπάρχοντα μέσα σας, αντιπαραβαλλόμενα προς ό,τι ευρίσκεται ήδη παρατεταγμένον εναντίον σας, είναι ανεπαρκή δια να σας εξασφαλίσουν την σωτηρίαν. Και δεικνύετε πολύν παραλογισμόν εάν, αφού αποσυρθώμεν, δεν θελήσετε, όπως έχετε ακόμη καιρόν, να φθάσετε εις άλλην τινά απόφασιν σωφρονεστέραν από την παρούσαν στάσιν σας. Διότι δεν ημπορούμεν να υποθέσωμεν ότι θα τείνετε το ους προς το ψευδές εκείνο αίσθημα τιμής, το οποίον καταστρέφει πλειστάκις τους ανθρώπους, όταν αντιμετωπίζουν κινδύνους προφανείς και δια τούτο ατιμωτικούς. Διότι πολλούς, μολονότι ημπορούν ακόμη να ιδούν εγκαίρως πού φέρονται, παρασύρει η καλουμένη τιμή δια του δελεαστικού αυτής ονόματος, ώστε γινόμενοι θύματα μιας λέξεως, να περιπέσουν πράγματι εκουσίως εις ανηκέστους συμφοράς και να επισύρουν επί πλέον εφ εαυτών αίσχος τόσον μάλλον ατιμωτικόν, όσον είναι αποτέλεσμα μωρίας και όχι ατυχίας. Τούτο ν’ αποφύγετε σεις, εάν δειχθήτε φρόνιμοι. Ούτε να θεωρήσετε εξευτελιστικόν να υποκύψετε εις μεγάλην δύναμιν, η οποία σας προτείνει όρους επιεικείς, προσφέρουσα εις υμάς να γίνετε σύμμαχοί της και διατηρήσετε την χώραν σας, καταβάλλοντες φόρον υποτελείας. Και όταν σας δίδεται η εκλογή μεταξύ πολέμου και ασφαλείας, δεν θα θεωρήσετε ότι η αξιοπρέπεια σας επιβάλλει να επιμείνετε ισχυρογνωμόνως εις την χειροτέραν λύσιν. Καθόσον εκείνοι συνήθως ευδοκιμούν, όσοι απέναντι μεν των ίσων δεν υποκύπτουν, προς δε τους ανωτέρους συμπεριφέρονται καλώς και προς τους υποδεεστέρους δεικνύονται επιεικείς. Σκεφθήτε λοιπόν εκ νέου όταν ημείς αποσυρθώμεν και μη λησμονήτε ότι πρόκειται να κρίνετε περί της τύχης της μιας μόνης πατρίδος σας και δια μιας αποφάσεως εξ ης εξαρτάται η καλή ή κακή αυτής τύχη.»

112. Οι Αθηναίοι απεχώρησαν της συνδιασκέψεως και οι Μήλιοι, συνδιασκεφθέντες κατ’ ιδίαν απεφάσισαν να επιμείνουν εις την άρνησίν των και απήντησαν τα εξής : «Ούτε την πρώτην απόφασίν μας μεταβάλλομεν, Αθηναίοι, ούτε να θελήσωμεν, εις διάστημα ολίγων στιγμών, να στερηθώμεν την ελευθερίαν πόλεως την οποίαν κατοικούμεν επί επτακόσια ήδη έτη. Στηριζόμενοι, τουναντίον, και εις την τύχην, η οποία κατά θείαν συγκατάβασιν μας επροφύλαξε μέχρι τούδε, και εις τη βοήθειαν των ανθρώπων και ήδη των Λακεδαιμονίων, να προσπαθήσωμεν να σωθώμεν. Σας προτείνομεν όμως να δεχθήτε την φιλίαν και ουδετερότητά μας, και αποσυρθήτε του εδάφους μας, αφού συνομολογήσωμεν ειρήνην, η οποία να κριθή συμφέρουσα δι αμφοτέρους.»

113. Τα ολίγα ταύτα απήντησαν οι Μήλιοι. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, αποχωρούντες ήδη οριστικώς εκ της συνδιασκέψεως, είπαν : «Εάν κρίνωμεν λοιπόν από την απόφασίν σας

αυτήν, είσθε οι μόνοι, οι οποίοι κρίνετε καθαρώτερα τα μέλλοντα παρά τα προ των οφθαλμών σας ευρισκόμενα, και παρασυρόμενοι από την επιθυμίαν σας, βλέπετε τα αόρατα ως να ήσαν πραγματοποιηθέντα ήδη. Εστηρίξατε τα πάντα εις τους Λακεδαιμονίους, και τύχην και ελπίδας, και θα χάσετε τα πάντα.»

114. Οι Αθηναίοι πρέσβεις επέστρεψαν εις το στρατόπεδον και οι στρατηγοί, αφού εξηκριβώθη πλέον ότι οι Μήλιοι δεν υποχωρούν, ήρχισαν αμέσως τας εχθροπραξίας και κατεσκεύασαν τείχος πέριξ της πόλεως των Μηλίων, κατανείμαντες το έργον μεταξύ των αποσπασμάτων των διαφόρων πόλεων. Ακολούθως δ’ αφίσαντες απόσπασμα Αθηναϊκού και συμμαχικού στρατού δια να επιτηρή από ξηράς και από θαλάσσης, ανεχώρησαν με το μεγαλύτερον μέρος του στρατού, ενώ οι υπολειφθέντες έμειναν και επολιόρκουν την πόλιν.

115. Κατά την αυτήν εποχήν εισέβαλαν και οι Αργείοι εις την Φλειασίαν, και εμπεσόντες εις ενέδραν, στηθείσαν υπό των Φλειασίων και των φυγάδων της πόλεώς των, εφονεύθησαν περί τους ογδοήντα. Και οι Αθηναίοι, ορμώμενοι εκ Πύλου, έλαβαν πολλήν λείαν από τους Λακεδαιμονίους. Ούτοι, εν τούτοις, ούτε καν κατόπιν διέρρηξαν την ειρήνην, ουδέ ήρχισαν εχθροπραξίας, δια προκηρύξεως όμως επέτρεψαν εις όσους εκ των συμπολιτών των ήθελαν να προβαίνουν εις αντίποινα κατά των Αθηναίων. Οι Κορίνθιοι επανέλαβαν τον πόλεμον εναντίον των Αθηναίων, ένεκα ιδιαιτέρων τινών διαφορών των προς αυτούς, οι άλλοι όμως Πελοποννήσιοι δεν έλαβαν μέρος εις αυτόν. Και οι Μήλιοι, εξ άλλου, κατέλαβαν δια νυκτερινής εφόδου το μέρος του περιτειχίσματος των Αθηναίων, όπου ήτο η Αγορά των, εφόνευσαν μερικούς εξ αυτών, και αφού εισήγαγαν εντός της πόλεώς των σίτον και όσα άλλα χρήσιμα ημπόρεσαν, απεσύρθησαν και έμεναν αδρανούντες. Κατόπιν τούτου, οι Αθηναίοι ήσκουν καλλιτέραν επιτήρησιν. Και εν τω μεταξύ το θέρος ετελείωσε.

116. Κατά τον επακολουθήσαντα χειμώνα, οι Λακεδαιμόνιοι, ενώ ήσαν έτοιμοι να εισβάλουν εις την Αργολίδα, επέστρεψαν εις τα ίδια, καθόσον αι θυσίαι δια την διάβασιν των ορίων δεν απέβησαν ευνοϊκαί. Και οι Αργείοι, μαθόντες την σχεδιασθείσαν εισβολήν, υπωπτεύθησαν μερικούς εκ των εντός της πόλεώς των, συνέλαβαν δε τινας εξ αυτών, ενώ οι λοποί τους διέφυγαν. Κατά την αυτήν εποχήν, οι Μήλιοι κατέλαβαν πάλιν και άλλο μέρος του Αθηναϊκού περιτειχίσματος, το οποίον εφρουρείτο υπό ανεπαρκούς δυνάμεως. Μετά τούτο εστάλη εξ Αθηνών και άλλος στρατός υπό την αρχηγίαν του Φιλοκράτους, υιού του Δημέου. Ο αποκλεισμός έγινεν ήδη στενώτερος και συγχρόνως μερικοί εξ αυτών των πολιτών ήλθαν εις μυστικάς συνεννοήσεις μετά των Αθηναίων. Οι Μήλιοι ηναγκάσθησαν ούτω να παραδοθούν εις την διάκρισιν των Αθηναίων, οι οποίοι τους μεν ενηλίκους των παραδοθέντων εφόνευσαν, τα δε γυναικόπαιδα κατέστησαν δούλους. Και πέμψαντες ύστερον πεντακοσίους εκ των ιδίων πολιτών απώκισαν την νήσον.

Βιβλίον ΣΤ΄

Τα γεγονότα των ετών 416-413

Έτος 16ον : 416-415 π.Χ. (1-7)

Οι Αθηναίοι αποφασίζουν να εκστρατεύσουν εναντίον της Σικελίας

1. Κατά τον ίδιον χειμώνα, οι Αθηναίοι ήθελαν να εκστρατεύσουν πάλιν κατα της Σικελίας με στρατιωτικάς δυνάμεις μεγαλυτέρας παρά εκείνας που είχαν Ο Λάχης και Ευρυμέδων, με την ελπίδα να την υποτάξουν, καθόσον οι πολλοί δεν εγνώριζαν ούτε το μέγεθος της νήσου, ούτε το πλήθος των κατοίκων αυτής, Ελλήνων και βαρβάρων, ούτε υπωπτεύοντο, ότι ο πόλεμος, τον οποίον επροτίθεντο ν' αναλάβουν, δεν ήτο πολύ μικροτέρας σπουδαιότητος από τον Πελοποννησιακόν. Διότι ο δι' εμπορικού πλοίου περίπλους της Σικελίας απαιτεί οκτώ περίπου ημέρας, και ενώ είναι τόσον μεγάλη, αποτελεί σχεδόν μέρος της ηπείρου, από της οποίας διαχωρίζεται διά βραχίονος θαλάσσης πλάτους είκοσι περίπου σταδίων.

Οι πρώτοι κάτοικοι της Σικελίας και η αποίκισις αυτής

2. Η Σικελία απωκίσθη από των αρχαίων χρόνων υπό των επομένων εν συνόλω λαών. Παλαιότατοι κάτοικοι μέρους αυτής λέγονται οι Κύκλωπες και οι Λαιστρυγόνες, των οποίων ούτε την καταγωγήν είμαι εις θέσιν να ορίσω, ούτε πόθεν ήλθαν, ούτε πού μετέβησαν. Πρέπει ν' αρκεσθώμεν, επομένως, εις τας διηγήσεις των ποιητών και εις ό,τι τυχόν καθείς γνωρίζει περί αυτών. Πρώτοι μετ' αυτούς εγκατασταθέντες εις αυτήν φαίνονται οι Σικανοί, και ισχυρίζονται μεν οι ίδιοι ότι ήσαν παλαιότεροι, λόγω του ότι ήσαν γηγενείς, αλλά τα πράγματα αποδεικνύουν ότι ήσαν Ίβηρες, εκδιωχθέντες από τον Σικανόν ποταμόν της Ιβηρίας υπό των Λιγύων. Ούτοι κατοικούν ακόμη και σήμερον το δυτικόν μέρος της Σικελίας, η οποία από αυτούς ωνομάσθη έκτοτε Σικανία, ενώ προηγουμένως εκαλείτο Τρινακρία. Αλλά τινές εκ των Τρώων, διαφυγόντες τους Αχαιούς, κατά την άλωσιν της Τροίας, έφθασαν επί πλοίων εις την Σικελίαν και εγκατεστάθησαν γείτονες των Σικανών εις δύο πόλεις, την Έρυκα και την Έγεσταν, λαβόντες το κοινόν όνομα Έλυμοι. Μαζί με αυτούς εγκατεστάθησαν και μερικοί Φωκείς, εκ των λαβόντων μέρος εις τον Τρωϊκόν πόλεμον, οι οποίοι παρεσύρθησαν τότε υπό της κακοκαιρίας εις την Λιβύην πρώτον και έπειτα εξ αυτής εις την Σικελίαν. Οι Σικελοί, εξ άλλου, διέβησαν εις την Σικελίαν, εκδιωχθέντες από την Ιταλίαν, όπου κατώκουν, υπό των Οπικών. Κατά τινα πιθανήν παράδοσιν διεπεραιώθησαν εκεί επί σχεδίων, επωφεληθέντες την κατάλληλον διά την διάβασιν στιγμήν, ότε ο άνεμος ήτο απόγειος. Είναι, άλλωστε, ενδεχόμενον να κατέπλευσαν εκεί και κατ' άλλον τρόπον. Υπάρχουν δε και σήμερον ακόμη Σικελοί εις την Ιταλίαν, η οποία επωνομάσθη ούτως από το όνομα βασιλέως τινος των Σικελών, ονομαζομένου Ιταλού. Ελθόντες ούτοι εις την Σικελίαν με πολυάριθμον στρατόν και νικήσαντες εις μάχην τους Σικανούς, απώθησαν αυτούς προς τα μεσημβρινά και τα δυτικά μέρη αυτής και έγιναν αιτία όπως η νήσος από Σικανίας ονομασθή Σικελία. Εγκατασταθέντες δ' εις τα καλύτερα μέρη της χώρας, κατείχαν αυτήν επί τριακόσια περίπου έτη, προτού έλθουν Έλληνες εις την Σικελίαν. Και σήμερον ακόμη κατέχουν το κέντρον και τα βόρεια της νήσου. Αλλά και Φοίνικες είχαν, χάριν του μετά των Σικελών εμπορίου των, αποικίας πέριξ όλης της νήσου, και επί των ακρωτηρίων, τα οποία κατελάμβαναν και απεχώριζαν από την ξηράν διά τείχους, και επί των παρακειμένων νησιδίων. Αλλ' όταν οι Έλληνες ωσαύτως ήρχισαν ερχόμενοι πολλοί διά θαλάσσης, απεσύρθησαν από τα λοιπά μέρη και συγκεντρωθέντες, κατώκησαν εις την

Μοτύην, τον Σολούντα και το Πάνορμον, πλησίον των Ελύμων, το μεν ένεκα της εμπιστοσύνης που είχαν εις την συμμαχίαν των Ελύμων, το δε διότι εις το μέρος τούτο, το από Σικελίας εις Καρχηδόνα ταξίδιον είναι συντομώτατον. Τόσοι βάρβαροι λαοί και κατά τοιούτον τρόπον εγκατεστάθησαν εις την Σικελίαν.

3. Εκ των Ελλήνων, πρώτοι οι Χαλκιδείς, πλεύσαντες εξ Ευβοίας υπό την αρχηγίαν του Θουκλέους ως οικιστού, απώκισαν την Νάξον και ίδρυσαν βωμόν εις τιμήν Απόλλωνος του αρχηγέτου, ο οποίος σώζεται σήμερον εκτός της πόλεως και επί του οποίου οι αποστελλόμενοι εκ Σικελίας θεωροί προσφέρουν θυσίας, πριν εκπλεύσουν. Κατα το ακόλουθον έτος, ο Αρχίας, εις των Ηρακλειδών, ελθών εκ Κορίνθου, ίδρυσε τας Συρακούσας, αφού πρώτον εξεδίωξε τους Σικελούς εκ της νησίδος, η οποία είναι σήμερον ηνωμένη πλέον με την ξηράν και επί της οποίας κείται η εσωτερική πόλις. Με τον καιρόν ύστερον, και η έξω πόλις συνεδέθη με αυτήν δια τείχους και έγινε πολυάνθρωπος. Κατα το πέμπτον έτος μετά την ίδρυσιν των Συρακουσίων, ο Θουκλής μετά των Χαλκιδέων, ορμηθέντες εκ Νάξου, εξεδίωξαν κατόπιν πολέμου τους Σικελούς και ίδρυσαν τους Λεοντίνους, και ύστερον την Κατάνην. Οι Καταναίοι, εν τούτοις, εξέλεξαν οι ίδιοι ως οικιστήν τον Εύαρχον.

4. Περί την αυτήν εποχήν, ο Λάμις, ηγούμενος αποικίας, ήλθεν εκ Μεγάρων εις την Σικελίαν, όπου εγκατεστάθη εις θέσιν τινά, άνωθεν του ποταμού Παντακύου, καλουμένην Τρώτιλον. Βραδύτερον, μετοικήσας αυτόθεν, εγκατεστάθη εις τους Λεοντίνους, όπου επολιτογραφήθη με τους περί αυτόν, αλλά μετ’ ολίγον χρόνον εξεδιώχθη υπό των Χαλκιδέων και ίδρυσε την Θάψον, όπου και απέθανε. Οι περί αυτόν, εκδιωχθέντες εκ της Θάψου, ίδρυσαν τα κληθέντα Μέγαρα Υβλαία, επί χώρας, την οποίαν παρέδωκεν εις αυτούς και όπου τους ωδήγησεν ο βασιλεύς των Σικελών Ύβλων. Αφού κατώκησαν εκεί διακόσια σαράντα πέντε έτη, εξεδιώχθησαν εκ της πόλεως και της χώρας υπό του Γέλωνος, τυράννου των Συρακουσίων. Αλλά πριν εκδιωχθούν, εκατόν έτη μετά την ιδίαν αυτών εγκατάστασιν, έστειλαν προς ίδρυσιν της Σελινούντος τον Πάμμιλον, όστις είχεν έλθει από την μητρόπολιν αυτών Μέγαρα, διά να λάβη μέρος εις την νέαν αποικίαν. Κατά το τεσσαρακοστόν πέμπτον έτος μετά την ίδρυσιν των Συρακουσών, ιδρύθη η Γέλα, από κοινού υπό του Αντιφήμου και του Εντίμου, οι οποίοι ήλθαν επί κεφαλής αποίκων, εκείνος εκ Ρόδου, και ούτος εκ Κρήτης. Η πόλις έλαβε το όνομά της από τον ποταμόν Γέλαν, αλλά το μέρος όπου ευρίσκεται σήμερον η ακρόπολις, και το οποίον ετειχίσθη πρώτον, ονομάζεται Λίνδιοι. Εις την νέαν αποικίαν εισήχθησαν οι Δωρικοί θεσμοί. Εκατόν οκτώ σχεδόν ακριβώς έτη μετά την ιδίαν αυτών εγκατάστασιν, οι Γελώοι ίδρυσαν τον Ακράγαντα. Την πόλιν ωνόμασαν εκ του ομωνύμου ποταμού. Οικιστάς αυτής διώρισαν τον Αριστόνουν και τον Πυστίλον, και εισήγαγαν εις αυτήν τους ιδίους αυτών θεσμούς. Η Ζάγκλη κατ’ αρχάς ιδρύθη από πειρατών ελθόντων εκ Κύμης, αποικίας των Χαλκιδέων, κειμένης εις την Οπικίαν. Βραδύτερον όμως ήλθαν εκ Χαλκίδος και της άλλης Ευβοίας πλήθος αποίκων, οι οποίοι ελαβαν μερος μετά των πρώτων εις την διανομήν της γης. Οικισταί ήσαν ο Περιήρης και ο Κραταιμένης, ο πρώτος εκ Κυμης, ο δεύτερος εκ Χαλκίδος. Η πόλις ωνομάσθη πρώτον υπό των Σικελών Ζάγκλη, διά το δρεπανοειδές σχήμα του μέρους, καθοσον το δρέπανον οι Σικελοί ονομάζουν «ζάγκλον.» Βραδύτερον όμως οι άποικοι ούτοι εξεδιώχθησαν υπό των Σαμίων και άλλων Ιώνων, οι οποίοι, φεύγοντες τους Πέρσας, αποβιβάσθησαν εις την Σικελίαν. Τους Σαμίους πάλιν εξεδίωξεν ολίγον χρόνον ύστερον ο Αναξίλας, τύραννος των Ρηγίνων, και αποικίσας την πόλιν με σύμμικτον πληθυσμόν, μετωνόμασεν αυτήν Μεσσήνην από το όνομα της παλαιάς αυτού πατρίδος.

5. Της Ιμέρας οικισταί υπήρξαν οι εκ Ζάγκλης Ευκλείδης και Σίμος και Σάκων. Οι πλείστοι

των αποίκων ήσαν Χαλκιδείς, αλλά μετ’ αυτών εγκατεστάθησαν και φυγάδες εκ Συρακουσών, οι καλούμενοι Μυλητίδαι, νικηθέντες υπό της αντιθέτου φατρίας. Και η μεν γλώσσα των ήτο κράμα της Χαλκιδικής και Δωρικής διαλέκτου, αλλ’ επεκράτησαν οι Χαλκιδικοί θεσμοί, αι Άκραι και αι Κασμέναι απωκίσθησαν υπό των Συρακουσίων, αι Άκραι εβδομήντα έτη μετά την ίδρυσιν των Συρακουσών, αι Κασμέναι είκοσι περίπου έτη μετά τας Άκρας. Η Καμάρινα απωκίσθη το πρώτον υπό των Συρακουσίων, ακριβώς σχεδόν εκατόν τριάντα πέντε έτη μετά την ίδρυσιν των Συρακουσών. Οικισταί αυτής ήσαν ο Δάσκων και ο Μενέκωλος. Αλλ’ οι Καιμαριναίοι, επαναστατήσαντες κατά των Συρακουσίων και νικηθέντες, εξεδιώχθησαν υπό τούτων, και μετά καιρόν ο Ιπποκράτης, τύραννος της Γέλας, λαβών την χώραν των Καμαριναίων ως λύτρα Συρακουσίων τινών αιχμαλώτων, έγινεν ο ίδιος οικιστής και συνώκισεν εκ νέου την Καμάριναν. Αλλ’ οι κάτοικοι αυτής εξεδιώχθησαν πάλιν υπό του Γέλωνος, και η πόλις απωκίσθη διά τρίτην φοράν υπό των κατοίκων της Γέλας.

Οι Αθηναίοι στέλλουν πρέσβεις εις Έγεσταν της Σικελίας

6. Τόσοι λαοί Ελλήνων και βαρβάρων κατώκουν την Σικελίαν και τοσούτον ήτο το μέγεθος της νήσου, κατά της οποίας οι Αθηναίοι έσπευσαν να εκστρατεύσουν. Η αληθής αιτία της τοιαύτης εκστρατείας ήτο η ζωηρά των επιθυμία να κατακτήσουν ολόκληρον την νήσον, ήθελαν όμως συγχρόνως να έχουν την εύσχημον πρόφασιν, ότι έρχονται εις βοήθειαν των ομογενών των και των άλλων συμμάχων των. Αλλά προ πάντων εξώθησαν αυτούς πρέσβεις των Εγεσταίων, οι οποίοι, ελθόντες εις Αθήνας, επεκαλούντο μετά μεγάλης θέρμης την συνδρομήν των. Διότι, γείτονες όντες των Σελινουντίων, είχαν περιέλθει εις πόλεμον προς αυτούς, εξ αφορμής του ζητήματος της μεταξύ αυτών επιγαμίας και ένεκα αμφισβητουμένου τινος εδάφους, και οι Σελινούντιοι, επικαλεσθέντες την συμμαχικήν βοήθειαν των Συρακουσίων, επίεζαν αυτούς ισχυρώς διά του πολέμου και κατά γην και κατά θάλασσαν. Ως εκ τούτου, οι Εγεσταίοι, υπενθυμίζοντες εις τους Αθηναίους την συμμαχίαν, η οποία είχε συνομολογηθή επί Λάχητος κατά τον προηγούμενον πόλεμον, παρεκάλουν να τους βοηθήσουν διά της αποστολής ναυτικής δυνάμεως, ισχυριζόμενοι, πλην πολλών άλλων, και τούτο κυρίως, ότι, εάν οι Συρακούσιοι δεν ετιμωρούντο διά την έξωσιν των Λεοντίνων εκ της πόλεώς των, και αφίνοντο να καταστρέψουν και τους υπολειπομένους ακόμη συμμάχους των Αθηναίων και εκτείνουν ούτω την εξουσίαν των εις ολόκληρον την Σικελίαν, υπήρχε φόβος μήπως, Δωριείς αυτοί και άποικοι, έλθουν ημέραν τινά με μεγάλας στρατιωτικάς δυνάμεις εις βοήθειαν των Δωριέων της Πελοποννήσου, ως ομογενών και ιδρυτών της αποικίας των, και συγκαταλύσουν την δύναμιν και αυτών των Αθηνών. Ότι, επομένως, η φρόνησις επιβάλλει ν’ αντιταχθούν κατά των Συρακουσίων με τους υπολειπόμενους ακόμη συμμάχους των, τόσον μάλλον, καθόσον, ως έλεγαν οι Εγεσταίοι, θα παρείχαν αυτοί ικανά διά τον πόλεμον χρήματα. Οι Αθηναίοι ακούσαντες κατά τας συνελεύσεις του λαού τους Εγεσταίους και τους υποστηρικτάς αυτών εκθέτοντας επανειλημμένως τα επιχειρήματα ταύτα, εψήφισαν να αποσταλούν πρώτον πρέσβεις εις την Έγεσταν, όπως δι’ επιτοπίου ερεύνης βεβαιωθούν εάν υπάρχουν πράγματι τα χρήματα τα οποία ισχυρίζονται ότι έχουν εις το δημόσιον ταμείον και εις τους ναούς, και εξακριβώσουν εις ποίαν κατάστασιν ευρίσκονται τα του πολέμου προς τους Σελινουντίους.

Οι Αργείοι κατεδαφίζουν τας Ορνεάς

7. Ούτως, οι πρέσβεις των Αθηναίων εστάλησαν εις την Σικελίαν. Οι Λακεδαιμόνιοι, εξ άλλου, και οι σύμμαχοι αυτών, πλην των Κορινθίων, εξεστράτευσαν, κατα την διάρκειαν του αυτού χειμώνος εις την Αργολίδα και ηρήμωσαν μικρόν μέρος αυτής, αποκομίσαντες και σίτον επί αμαξών, τας οποίας είχαν φέρει μαζί των προς τούτο. Αφού δ’ εγκατέστησαν

τους Αργείους φυγάδας εις τας Ορνεάς, όπου άφισαν μικράν φρουράν, και συνωμολόγησαν ανακωχήν διά χρονικόν τι διάστημα, κατα το οποίον οι Ορνεάται και οι Αργείοι υπεχρεώθησαν να μη βλάπτουν οι μεν την χώραν των δε, επέστρεψαν με τον στρατόν εις τα ίδια. Αλλ' επειδή οι Αθηναίοι ήλθαν μετ' ολίγον χρόνον με τριάντα πλοία και εξακόσιους οπλίτας οι Αργείοι εξεστράτευσαν πανστρατιά με αυτούς και επολιόρκησαν τας Ορνεάς επί μίαν ημέραν. Διαρκούσης όμως της νυκτός, επειδή ο πολιορκητικός στρατός κατηυλίσθη μακράν, οι πολιορκούμενοι έφυγαν απαρατήρητοι από τας Ορνεάς. Την επομένην, άμα ως αντελήφθησαν το πράγμα οι Αργείοι, κατηδάφισαν τας Ορνεάς και μετά τούτο ανεχώρησαν. Και μετ' ολίγον επέστρεψαν και οι Αθηναίοι με τον στόλον των εις τα ίδια.

Οι Αθηναίοι ερημώνουν την Μακεδονίαν

Οι Αθηναίοι μετέφεραν ωσαύτως διά θαλάσσης εις την Μεθώνην, παρά τα σύνορα της Μακεδονίας, ιππικόν, αποτελούμενον από συμπολίτας των και από Μακεδόνας εξόριστους, οι οποίοι είχαν καταφύγει εις Αθήνας, και ηρήμωναν την χώραν του Περδίκκα. Οι Λακεδαιμόνιοι διεμήνυσαν προς τους Χαλκιδείς της Θράκης, οι οποίοι, ευρίσκοντο υπό ανακωχήν προς τους Αθηναίους, δυναμένην να τερματισθή δέκα ημέρας μετά την καταγγελίαν, συνιστώντες να βοηθήσουν τον Περδίκκαν. Ούτοι όμως ηρνήθησαν. Και εν τω μεταξύ ετελείωσεν ο χειμών και συγχρόνως το δέκατον έκτον έτος του πολέμου, του οποίου την Ιστορίαν έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Έτος 17ον : 415-414 π.Χ. (8-93)

Η εκκλησία του δήμου των Αθηναίων ψηφίζει την εκστρατείαν εις Σικελίαν

8. Κατά την αρχήν του επομένου έαρος, οι Αθηναίοι πρέσβεις επέστρεψαν εκ Σικελίας, συνοδευόμενοι υπό των πρέσβεων των Εγεσταίων, οι οποίοι έφεραν εξήντα τάλαντα αργύρου μη νομισματοποιημένου, ως μισθόν ενός μηνός των πληρωμάτων εξήντα πλοίων, των οποίων την αποστολήν επρόκειτο να ζητήσουν. Οι Αθηναίοι συνεκάλεσαν την συνέλευσιν του λάου, και ακούσαντες από τους πρέσβεις των Εγεσταίων και τους ιδικούς των, πλην άλλων επαγωγών και αναληθών πραγμάτων, ότι υπήρχαν άφθονα χρήματα έτοιμα εντός των ναών και του δημοσίου ταμείου, εψήφισαν την εις Σικελίαν αποστολήν στόλου εξήντα πλοίων, υπό την αρχηγίαν του Αλκιβιάδου, υιού του Κλεινίου, του Νικίου, υιού του Νικηράτου, και του Λαμάχου υιού του Ξενοφάνους, εις τους οποίους έδωκαν απόλυτον πληρεξουσιότητα να βοηθήσουν τους Εγεσταίους εναντίον των Σελινουντίων, να συνοικίσουν και πάλιν την πόλιν των Λεοντίνων, εάν μέρος εξ αυτών ήθελε σωθή εκ του πολέμου, και ρυθμίσουν κατά τα λοιπά τα πράγματα της Σικελίας, όπως θα έκριναν καλύτερον διά το συμφέρον των Αθηναίων. Πέντε ημέρας ύστερον, συνεκλήθη πάλιν συνέλευσις του λαού, όπως εξετάση τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν διά την ταχύτερον παρασκευήν της εκστρατείας, και όπως ψηφιστή κάθε άλλο, του οποίου οι στρατηγοί θα είχαν τυχόν ανάγκην διά να εκκινήσουν. Ο Νικίας, ο οποίος είχεν εκλεχθή αρχηγός παρά την θέλησίν του, και, εξ άλλου, ενόμιζεν ότι η απόφασις της πόλεως ήτο εσφαλμένη και ότι δι' αιτίαν ασήμαντον και κατ' επίφασιν μόνον ευπρόσωπον επεδίωκαν την κατάκτησιν ολοκλήρου της Σικελίας, η οποία ήτο έργον δυσχερές, επροχώρησεν εις το βήμα, και θέλων ν' αποτρέψη τους Αθηναίους, απηύθυνεν εις αυτούς τους επομένους περίπου παραινετικούς λόγους:

Λόγος του Νικίου προς την εκκλησίαν του δήμου Αθηναίων κατά της εκστρατείας

9. «Η σημερινή συνέλευσις του λαού συνεκλήθη διά να εξετάση κατά τινα τρόπον πρέπει

να γίνουν αι παρασκευαί μας διά την εκστρατείαν κατά της Σικελίας. Αλλ’ εγώ νομίζω ότι οφείλομεν να διασκεφθώμεν ακόμη περί της ουσίας αυτού του ζητήματος, αν δηλαδή συμφέρη να γίνη η θαλασσία αυτή εκστρατεία, και ότι δεν πρέπει, προκειμένου περί σπουδαιοτάτης υποθέσεως, ν’ αναλάβωμεν, κατόπιν τόσον βραχείας σκέψεως, πόλεμον, ο οποίος δεν μας αφορά, παρασυρόμενοι από ανθρώπους αλλοφύλους. Μολονότι, δι’ εμέ τουλάχιστον, η εκστρατεία αυτή φέρει τιμήν και ολιγώτερον παντός άλλου φοβούμαι διά την ιδίαν μου ζωήν, το οποίον δεν σημαίνει ότι θεωρώ ολιγώτερον καλόν πολίτην εκείνον, ο οποίος προνοεί και περί του προσώπου του και περί της περιουσίας του, αφού ο τοιούτος είναι φυσικόν να θέλη, χάριν του ιδίου αυτού συμφέροντος, όπως και τα πράγματα της πόλεως ευδοκιμούν. Άλλωστε, ούτε εις το παρελθόν ωμίλησα ποτέ, παρά τας πεποιθήσεις μου, ένεκα των τιμών, αι οποίαι μου επεδαψιλεύοντο, ούτε τώρα θα είπω άλλο τι παρ’ ό,τι θεωρώ καλύτερον. Ως εκ της ιδιοσυγκρασίας σας, γνωρίζω καλώς ότι οι λόγοι μου δεν θα έφεραν κανέν αποτέλεσμα, εάν σας εσυμβούλευα να φροντίζετε περί της διατηρήσεως των κεκτημένων, και να μη διακινδυνεύσετε ό,τι έχετε ήδη εις χείρας χάριν των αδήλων και μελλόντων. Θα προσπαθήσω, εν τούτοις, να σας αποδείξω, ότι η σπουδή σας είναι άκαιρος και ότι δεν είναι εύκολον να επιτύχετε ό,τι επιδιώκετε.

10. «Ισχυρίζομαι δηλαδή ότι εκστρατεύοντες κατά της Σικελίας και αφίνοντες οπίσω σας πολλούς εχθρούς, επιθυμείτε, ως φαίνεται, πλέοντες εκεί να προσελκύσετε και άλλους τοιούτους εδώ. Και νομίζετε ίσως, ότι σας παρέχει ασφάλειαν τινα η συνομολογηθείσα ειρήνη. Αλλ’ αυτή, εάν μεν μένετε ήσυχοι, ημπορεί να είναι ειρήνη, κατ’ όνομα (διότι τοιαύτην την κατήντησαν αι ενέργειαι μερικών και εδώ και μεταξύ των αντιπάλων μας), εάν όμως υποστήτε αποφασιστικήν τινα ήτταν, οι εχθροί θα σπεύσουν να σας επιτεθούν, πρώτον μεν διότι την συνθήκην ηναγκάσθησαν ούτοι να συνομολογήσουν συνεπεία των ατυχιών των, και η υπογραφή της εκείνους μάλλον εξέθεσε παρά ημάς. Έπειτα, αυτή αύτη η συνθήκη περιέχει πολλά αμφισβητούμενα. Άλλωστε, μερικοί εκ των αντιπάλων μας, και όχι οι ασθενέστεροι, ούτε μέχρι σήμερον ακόμη εδέχθησαν την συνθήκην αυτήν, αλλ’ άλλοι μεν διατελούν εις φανερόν προς ημάς πόλεμον, άλλοι δε, τουναντίον, διότι οι Λακεδαιμόνιοι μένουν ακόμη ήσυχοι, απέχουν και αυτοί επίσης εχθροπραξιών, επί τη βάσει ανακωχής δυναμένης να τερματισθή δέκα ημέρας μετά την καταγγελίαν. Είναι, άλλωστε, ενδεχόμενον, εάν εύρισκαν την δύναμίν μας διηρημένην, προς το οποίον ήδη μετά τόσης σπουδής φερόμεθα, να επετίθεντο συντόνως εναντίον μας ομού μετά των Σικελιωτών, εις των οποίων την συμμαχίαν θα απέδιδαν μεγάλην αξίαν. Αυτά, επομένως, οφείλομεν προσηκόντως να εξετάσωμεν, και ενώ το σκάφος της πολιτείας είναι ακόμη μακράν του λιμένος, να μη σκεπτώμεθα περί αναλήψεως κινδύνων, και να μη ορεγώμεθα νέας κατακτήσεις, πριν εξασφαλίσωμεν τας υπάρχουσας, αφού και τους Χαλκιδείς της Θράκης, οι οποίοι έχουν αποστατήσει από ημάς επί τόσα έτη, ακόμη δεν υπετάξαμεν, και άλλων εκ των επί της στερεάς υπηκόων μας η υπακοή είναι αμφίβολος. Αλλ’ ημείς σπεύδομεν να βοηθήσωμεν τους Εγεσταίους, διότι είναι τάχα σύμμαχοί μας και αδικούνται, αναβάλλομεν όμως να εκδικηθώμεν τα εναντίον μας αδικήματα των υπηκόων μας, οι οποίοι από τόσον καιρόν έχουν αποστατήσει από ημάς.

11. «Μολονότι άπαξ υποτάξαντες τούτους θα ηδυνάμεθα να συγκρατήσωμεν εκείνους, εάν νικήσωμεν τους Σικελιώτας αδύνατον είναι να κρατήσωμεν αυτούς υπό την εξουσίαν μας, ένεκα της μεγάλης αποστάσεως και του μεγάλου των πλήθους. Είναι, έν τούτοις, ανόητον να εκστρατεύη κανείς εναντίον λαού, τον οποίου η ήττα δεν εξασφαλίζει την υποταγήν, και ενώ η αποτυχία δεν αφίνει αυτόν εις την ιδίαν θέσιν που ευρίσκετο προ της επιχειρήσεως. Αποβλέπων εις την παρούσαν κατάστασιν των πραγμάτων της Σικελίας, τολμώ να είπω ότι

οι Σικελιώται θα ήσαν ακόμη ολιγώτερον επικίνδυνοι δι' ημάς, εάν υποβάλλοντο υπό την ηγεμονίαν των Συρακουσίων, με την άποψιν της οποίας οι Εγεσταίοι ζητούν κυρίως να μας εκφοβίσουν. Διότι σήμερον μεν είναι ενδεχόμενον να έλθουν εκείθεν μεμονωμένα άτομα εναντίον μας, εκ της επιθυμίας να υποχρεώσουν τους Λακεδαιμονίους, αλλ' εάν όλοι οι Σικελιώται υπεβάλλοντο υπό την ηγεμονίαν μιας πόλεως, δεν είναι πιθανόν τοιαύτη ηγεμονεύουσα πόλις ν' αναλάβη πόλεμον κατ' άλλης επίσης ηγεμονευούσης πόλεως. Διότι καθ' ον τρόπον αυτή, συνεργαζόμενη μετά των Πελοποννησίων, ήθελε θέσει τέρμα εις την ηγεμονίαν μας, είναι φυσικόν να καταλυθή και η ιδική της υπό των ιδίων Πελοποννησίων διά της χρησιμοποιήσεως των αυτών μέσων. Εάν δε θέλωμεν να μας φοβούνται οι Έλληνες της Σικελίας, το καλλίτερον που έχομεν να κάνωμεν είναι να μη μεταβώμεν εκεί. Ημπορούμεν να επιτύχωμεν το αυτό, μολονότι εις μικρότερον βαθμόν, εάν αφού τους επιδείξωμεν την δύναμιν μας, αποσυρθώμεν μετά βραχείαν εκεί παραμονήν. Διότι γνωρίζομεν πάντες ότι οι ανθρώποι θαυμάζουν ό,τι ευρίσκεται εις μεγαλυτέραν απ' αυτών απόστασιν και εκείνα, τα οποία δίδουν ελαχίστην ευκαιρίαν, όπως ή περί αυτών φήμη υποβληθή εις δοκιμασίαν. Αλλ' εάν υφιστάμεθα αποτυχίαν τινά, θα μας περιεφρόνουν και δεν θα εβράδυναν να μας επιτεθούν, συνεργαζόμενοι με τους εδώ εχθρούς μας. Τούτο ακριβώς έχετε πάθει και σεις, ώ Αθηναίοι, με τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους των. Επειδή, αντιθέτως προς τους αρχικούς φόβους σας, τους ενικήσατε απροσδοκήτως, καταφρονείτε ήδη αυτούς και επιδιώκετε την κατάκτησιν και της Σικελίας ακόμη. Δεν πρέπει όμως να επαίρεσθε διά τας ατυχίας των αντιπάλων, αλλά την εμπιστοσύνην σας να στηρίζετε μόνον εις την διά της υπεροχής των σχεδίων και υπολογισμών σας επικράτησιν απέναντι αυτών. Και πρέπει να εννοήσετε ότι οι Λακεδαιμόνιοι, ένεκα της ταπεινωτικής δι' αυτούς ειρήνης, εις εν και μόνον αποβλέπουν: πώς ακόμη και τώρα, αν ημπορέσουν, θα μας ανατρέψουν, διά να αποπλύνουν την ιδίαν αυτών ταπείνωσιν, τοσούτω μάλλον καθόσον ανέκαθεν και υπέρ πάν άλλο θηρεύουν την φήμην της ανδρείας. Οφείλομεν, ως εκ τούτου, εάν σωφρονούμεν, να εννοήσωμεν ότι εκείνο που μας ενδιαφέρει δεν είναι η τύχη των Εγεσταίων της Σικελίας, λαού βαρβάρου, αλλά πώς ασφαλέστερον θα προφυλαχθώμεν από τας επιβουλάς πόλεως, εμπνεομένης από ολιγαρχικάς προθέσεις.

12. «Οφείλομεν, προς τούτοις, να μη λησμονούμεν, ότι προ μικρού ανελάβαμεν οπωσδήποτε από μεγάλην επιδημίαν και πόλεμον, και ως εκ τούτου μόλις τώρα αναπληρώνομεν τας εις χρήματα και άνδρας απωλείας μας. Τους πόρους μας τούτους καθήκον έχομεν να χρησιμοποιήσωμεν εδώ υπέρ των αναγκών ημών και όχι υπέρ των φυγάδων τούτων, οι οποίοι εκλιπαρούν την βοήθειάν μας, οι οποίοι συμφέρον έχουν να ψευσθούν επιτυχώς και οι οποίοι, εάν μεν επιτύχουν εις βάρος των άλλων, χωρίς αυτοί να συνεισφέρουν άλλο τι παρά λόγια, δεν επιδεικνύουν ανάλογον ευγνωμοσύνην, ενώ εάν αποτύχουν, παρασύρουν τους φίλους των εις την καταστροφήν. Εάν πάλιν κανείς ευτυχής, διότι εξελέχθη στρατηγός, συνιστά την εκστρατείαν, αποβλέπων μόνον εις το ίδιον αυτού συμφέρον (άλλωστε ων και πάρα πολύ νέος διά να είναι αρχηγός), διά να θαυμασθή διά τους ίππους που τρέφει και ωφεληθή κάτι από την αρχηγίαν του, όπως επαρκέση εις την πολυτέλειάν του, μήτε εις αυτόν δώσατε την ευκαιρίαν να επιδειχθή προσωπικώς με κίνδυνον της πόλεως. Οφείλετε να έχετε υπ' όψιν ότι τοιούτοι ανθρώποι ζημιώνουν τα δημόσια και σπαταλούν τα ίδια, και ότι το πράγμα είναι πάρα πολύ σοβαρόν και όχι τοιούτον ώστε να ημπορή να σχεδιασθή και επιχειρηθή εσπευσμένως υπό νεωτέρων.

13. «Τούτους βλέπων τώρα παριστάμενους εδώ, κατά παρακίνησιν του ιδίου ανθρώπου, φοβούμαι και παρακινώ αντιθέτως τους πρεσβυτέρους, όσοι τυχόν κάθηνται πλησίον τινός εαυτών να μη επηρεασθούν από ψευδές αίσθημα εντροπής και φοβηθούν μήπως

θεωρηθούν δειλοί, εάν δεν ψηφίσουν υπέρ του πολέμου. Μήτε να καταληφθούν, όπως ημπορούν να το πάθουν, από νοσηρόν έρωτα, διά πράγματα που δεν βλέπουν, διότι γνωρίζουν ότι διά της απληστίας ελάχιστα επιτυγχάνονται, ενώ διά της προνοίας πλείστα. Εν ονόματι της πατρίδος, η οποία εις το παρελθόν ουδέποτε διέτρεξε μεγαλύτερον κίνδυνον, ας αποκρούσουν τον πόλεμον και ας ψηφίσουν, όπως οι μεν Σικελιώται, σεβόμενοι τα μεταξύ ημών και αυτών σημερινά σύνορα, κατά των οποίων τίποτε δεν ημπορεί κανείς να προβάλη, τον Ιόνιον δηλαδή κόλπον, διά τον πλέοντα παρά την ακτήν, και την Σικελικήν θάλασσαν, διά τον πλέοντα διά του ανοικτού πελάγους, και διακηρούντες τας κτήσεις των, διευθετούν τας διαφοράς των αναμεταξύ των. Προς τους Εγεσταίους, εξ άλλου, ιδιαιτέρως να είπωμεν ότι, αφού τον προς τους Σελινουντίους πόλεμον ανέλαβαν, κατ' αρχάς, άνευ της γνώμης των Αθηναίων οφείλουν και μόνοι των να τον τερματίσουν. Και του λοιπού να παραιτήσωμεν την συνήθειαν να κάμωμεν συμμάχους, τους οποίους οφείλομεν να βοηθώμεν, εάν ατυχήσουν, αλλ' από τους οποίους καμμίαν δεν θα λάβωμεν βοήθειαν εν ώρα ανάγκης.

14. «Και συ, Πρύτανη, εάν νομίζης ότι καθήκον έχεις να κήδεσαι της πόλεως, και θέλης να δειχθής αληθής καλός πολίτης, υπόβαλε πάλιν το ζήτημα εις νέαν συζήτησιν και ψηφοφορίαν του Αθηναϊκού λαού. Εάν διστάζης να επανέλθης εις τα άπαξ ψηφισθέντα, σκέψου ότι επί παρουσία τόσων μαρτύρων δεν ημπορεί να γεννηθή ζήτημα παραβιάσεως των νόμων, αλλ' ότι θα γίνης ιατρός της πόλεως, εν σχέσει προς την ληφθείσαν υπ' αυτής απόφασιν, και ότι καλού άρχοντος καθήκον είναι να ωφελήση όσον ημπορεί περισσότερον την πατρίδα του, ή τουλάχιστον να μη την βλάψη εκουσίως.»

15. Τοιαύτα είπεν ο Νικίας. Οι πλείστοι εκ των Αθηναίων, οι οποίοι επροχώρησαν εις το βήμα και έλαβαν τον λόγον, ωμίλησαν υπέρ της εκστρατείας και κατά της ανατροπής των αποφασισθέντων, τινές όμως ωμίλησαν αντιθέτως. Αλλά μετά μεγίστης ζέσεως εξώθει εις την εκστρατείαν ο Αλκιβιάδης, υιός του Κλεινίου, και διότι ήθελε ν' αντιπολιτευθή τον Νικίαν, του οποίου και άλλως ήτο πολιτικός αντίπαλος, και διότι όντος ωμίλησε περί αυτού υβριστικώς. Προ πάντων όμως, διότι επεθύμει ν' ασκήση την αρχηγίαν, ελπίζων ούτω και την Σικελίαν να κατακτήση και την Καρχηδόνα, και συγχρόνως διά των πολεμικών του επιτυχιών να εξυπηρετήση τα προσωπικά του συμφέροντα, αποκτών και πλούτη και δόξαν. Πράγματι, κατέχων υπέροχον θέσιν μεταξύ των πολιτών, επεδίδετο εις ικανοποίησιν των επιθυμιών του, εν σχέσει προς τας ιπποτροφίας και την άλλην πολυτέλειαν, υπεράνω των μέσων, τα οποία διέθετε, και τούτο προ πάντων έγινε βραδύτερον αιτία της καταστροφής της πόλεως. Διότι φοβηθέντες οι πολλοί τας υπερβολάς του εκδεδιητημένου και ακολάστου βίου του, καθώς και την μεγαλοπραγμοσύνην, την οποίαν επεδείκνυε εις το κάθε τι που ανεμιγνύετο, διετέθησαν εχθρικώς κατ' αυτού, καθόσον τον υπώπτευαν ως επιδιώκοντα τυραννίδα. Και μολονότι διεχειρίζετο δημοσία άριστα τα του πολέμου, έκαστος ηγανάκτει κατ' αυτού προσωπικώς, ένεκα του τρόπου του βίου του, και ως εκ τούτου, εμπιστευθέντες τα της πόλεως εις άλλους, έφεραν αυτήν μετ' ολίγον εις την καταστροφήν. Και ήδη προχωρήσας εις το βήμα, απηύθυνε προς τους Αθηναίους τον επόμενον περίπου παραινετικόν λόγον.

Λόγος του Αλκιβιάδου υπέρ της εκστρατείας

16. «Και περισσότερον αρμόζει εις εμέ, Αθηναίοι, η στρατηγία παρά εις άλλους (διότι αναγκάζομαι ν' αρχίσω από αυτό, αφού ο Νικίας με έθιξε), και άξιος αυτής νομίζω ταυτοχρόνως ότι είμαι. Καθόσον εκείνα, διά τα οποία κατακραυγάζουν εναντίον μου, εις μεν τους προγόνους μου και εμέ αυτόν φέρουν τιμήν, εις δε την πατρίδα και ωφέλειαν. Διότι, ένεκα της μεγαλοπρεπείας, την οποίαν ανέπτυξα κατά την συμμετοχήν μου εις τους

ολυμπιακούς αγώνας, οι Έλληνες, οι οποίοι προηγουμένως ενόμιζαν τας Αθήνας εξηυτελισμένας ένεκα του πολέμου, συνέλαβαν περί της δυνάμεως αυτών ιδέαν ανωτέραν και της πραγματικής. Καθόσον επτά άρματα έστειλα, διά να λάβουν μέρος εις τους αγώνας, όσα κανείς ποτέ ιδιώτης προηγουμένως, και πρώτος νικητής ανεδείχθην και δεύτερον και τέταρτον βραβείον έλαβα και τα λοιπά πάντα διηυθέτησα ανταξίως της νίκης. Ασχέτως προς την τιμήν, η οποία κατά την κρατούσαν αντίληψιν συνοδεύει τοιαύτας επιτυχίας, η επιδεικνυομένη κατ' αυτάς δραστηριότης δημιουργεί την εντύπωσιν δυνάμεως. Η λάμψις, εξ άλλου, η οποία με περιβάλλει εντός της πόλεως, οσάκις επιχορηγώ χορούς, και εις άλλας αναλόγους περιστάσεις, μολονότι προκαλεί φυσικά τον φθόνον μεταξύ των πολιτών, θεωρείται, εν τούτοις, υπό των ξένων ως νέον τεκμήριον δυνάμεως. Και δεν είναι άχρηστος η ανοησία αυτή, την οποίαν επιδεικνύει εκείνος, όστις, δαπανών εξ ιδίων, ωφελεί όχι μόνον εαυτόν, αλλά και την πόλιν. Ούτε είναι άδικον, εάν ο τοιούτος, έχων συναίσθησιν της προσωπικής υπεροχής του, αρνήται να θεωρή τους άλλους ίσους του, αφού ο κακοτυχών δεν συμμερίζεται με άλλους την κακοτυχίαν του. Αλλ' όπως, όταν δυστυχούμεν, ουδείς μας απευθύνει τον λόγον και πάντες αποφεύγουν την συναναστροφήν μας, πρέπει επίσης ν' ανέχεται τις την υπεροψίαν των ευτυχούντων, Άλλως, οφείλει να συμπεριφέρεται προς τους άλλους ως ίσους του, διά να έχη το δικαίωμα ν' απαιτή το αυτό εκ μέρους των. Γνωρίζω ότι οι τοιούτοι και όσοι άλλοι διεκρίθησαν διά της υπεροχής των εις κάτι τι, εφόσον μεν ευρίσκονται εις την ζωήν, είναι οχληροί εις τους ομοίους των προ πάντων και κατά δεύτερον λόγον εις τους άλλους, με τους οποίους έρχονται εις επαφήν. Αλλ' ότι μετά θάνατον αφίνουν οπίσω των τοιούτον όνομα, ώστε τινές διεκδικούν αυτούς, ψευδώς πολλάκις, ως συγγενείς των, και γίνονται καύχημα διά την πατρίδα των, η οποία τους θεωρεί όχι ως ξένους, ουδέ ως διαπράξαντας σφάλματα, αλλ' ως ίδια αυτής τέκνα και ως κατορθώσαντας έργα μεγάλα. Αλλ' ενώ τοιαύτη είναι η φιλοδοξία μου και τοιούτοι οι λόγοι, ένεκα των οποίων κατακραυγάζουν κατά του ιδιωτικού μου βίου, παρακαλώ να εξετάσετε, εάν υπάρχη εις την διαχείρισιν των δημοσίων κανείς ανώτερός μου. Συνασπίσας τας ισχυροτάτας πόλεις της Πελοποννήσου εις ένα σύνδεσμον, ηνάγκασα τους Λακεδαιμονίους εις την Μαντίνειαν να διακινδυνεύσουν τα πάντα εις τον αγώνα μιας ημέρας, χωρίς να σας εκθέσω εις μεγάλους κινδύνους και δαπανάς. Και, ως εκ τούτου, μολονότι η μάχη απέβη υπέρ αυτών, ούτε μέχρι σήμερον ανέκτησαν εντελώς το θάρρος των.

17. «Ταύτα κατώρθωσεν η νεότης μου και η ανοησία μου, η οποία φαίνεται ότι υπερβαίνει κάθε όριον. Τοιουτοτρόπως επολιτεύθην απέναντι της δυνάμεως των Πελοποννησίων, ομιλών μετά περισκέψεως, ενώ η ορμή μου παρέσυρεν αυτούς να με ακολουθήσουν. Και τώρα μη φοβείσθε την νεότητά μου, αλλ' εφόσον αυτή ευρίσκεται εις την ακμήν της, και εφόσον ο Νικίας φαίνεται τυχερός, χρησιμοποιήσατε τας υπηρεσίας και των δύο μας. Αποφασίσαντες την εκστρατείαν, μη μεταβάλετε γνώμην, θεωρούντες την Σικελίαν ως μεγάλην δύναμιν. Διότι η πολυανθρωπία των πόλεών της συγκροτείται από συμμίκτους όχλους, και η σύστασις του πληθυσμού των υφίσταται συνεχείς μεταβολάς και προσθήκας, και δι' αυτό κανείς δεν θεωρεί ότι έχει πατρίδα ιδικήν του, και συνεπώς, ούτε οι πολίται είναι εφοδιασμένοι δι' όπλων, και η χώρα στερείται των αναγκαίων εγκαταστάσεων. Αλλά καθείς φροντίζει να εφοδιάζεται με ό,τι νομίζει ότι ημπορεί ν' αποσπάση από το κοινόν, είτε διά της πειθούς των λόγων, είτε διά στασιαστικών κνημάτων, διά να τα χρησιμοποιήση, εν περιπτώσει αποτυχίας, όπως εγκατασταθή εις άλλην χώραν. Και εύκολον είναι, να συμπεράνη κανείς, ότι όχλος εκ τοιούτων στοιχείων αποτελούμενος, ούτε κατά τας διασκέψεις φθάνει εις κοινάς αποφάσεις, ούτε την εκτέλεσιν έργων αναλαμβάνει με κοινήν κατεύθυνσιν, αλλ' ότι ταχέως θα προσχωρήσουν προς ημάς τμηματικώς, εάν

απευθύνωμεν προς αυτούς επαγωγούς λόγους, προ πάντων, εάν, όπως μανθάνομεν, μαστίζωνται από εμφυλίους σπαραγμούς. Αλλ’ ούτε εκείνοι έχουν όσους καυχώνται οπλίτας ως απεδείχθη προκειμένου και περί των άλλων Ελληνικών πόλεων, ότι οι αριθμοί εκάστης εξ αυτών ήσαν εξωγκωμένοι, και ότι η Ελλάς, δεινώς πλανηθείσα ως προς τον αριθμόν των οπλιτών της, μόλις κατά την διάρκειαν του παρόντος πολέμου κατώρθωσε να παρασκευάση επαρκή αριθμόν εκ τούτων. Τοιαύτη λοιπόν είναι η κατάστασις, την οποίαν θα εύρωμεν εκεί, εξ όσων ακούω, και ακόμη ευνοϊκωτέρα, καθόσον πολλοί εκ των βαρβάρων, από έχθραν προς τους Συρακουσίους, θα συμπράττουν μαζί μας εις την κατ’ αυτών επίθεσιν. Και τα εδώ δε δεν θα παράσχουν κανέν πρόσκομμα, εάν σωφρονήτε. Διότι οι πατέρες ημών, έχοντες εχθρούς αυτούς τούτους, τους οποίους και τώρα ισχυριζόμεθα ότι θα αφίσωμεν οπίσω μας εκστρατεύοντες, και συγχρόνως την αντίθεσιν των Περσών, απέκτησαν την ηγεμονίαν, εις ουδέν άλλο στηριζόμενοι, παρά εις την υπεροχήν του ναυτικού των. Και τώρα οι Πελοποννήσιοι, οι οποίοι ποτέ άλλοτε δεν είχαν ολιγωτέρας απέναντι ημών ελπίδας επιτυχίας, οσονδήποτε αισιόδοξοι και αν ήσαν, άλλο δεν ημπορούν να κάμουν παρά να εισβάλουν εις το έδαφός μας, το οποίον, άλλωστε, ημπορούν να κάμουν και αν ακόμη δεν εκπλεύσωμεν κατά της Σικελίας. Αλλά καμμίαν δεν ημπορούν να μας προξενήσουν βλάβην διά του στόλου των, αφού θ’ αφίσωμεν οπίσω μας στόλον ικανόν ν’ αντιταχθή προς αυτούς.

18. «Ποίαν λοιπόν εύλογον αιτίαν θα ημπορούσαμεν να προβάλωμεν διά τους ενδοιασμούς μας ή να επικαλεσθώμεν απέναντι των συμμάχων μας, εις την Σικελίαν ως δικαιολογίαν του ότι δεν σπεύδομεν εις βοήθειάν των, ενώ καθήκον ημών είναι να τους βοηθήσωμεν, αφού ενόρκως υπεσχέθημεν τούτο, και να μη αντιτάσσωμεν ότι δεν μας εβοήθησαν και εκείνοι; Διότι δεν προσέλαβαμεν αυτούς συμμάχους διά να έλθουν εδώ προς βοήθειαν μας, αλλά διά να παρενοχλούν τους εκεί εχθρούς μας και εμποδίζουν αυτούς να έρχωνται εδώ. Και την ηγεμονίαν, άλλωστε, απεκτήσαμεν (όπως και κάθε άλλος που απέκτησεν ηγεμονίαν) σπεύδοντες προθύμως εις βοήθειαν παντός, είτε Έλληνος, είτε βαρβάρου, ο οποίος εκάστοτε επεκαλείτο αυτήν. Ενώ, αντιθέτως, εάν εμέναμεν αδρανείς, ή καθιερώναμεν φυλετικάς διακρίσεις, διά να εξακριβώσωμεν ποίους πρέπει να βοηθήσωμεν, πολύ ολίγα θα ημπορούσαμεν να προσθέσωμεν εις την ηγεμονίαν μας και θα εξεθέταμεν μάλλον αυτήν ολόκληρον εις κίνδυνον. Διότι, τους υπερέχοντας εις δύναμιν δεν αποκρούομεν μόνον επιτιθεμένους, αλλά και λαμβάνομεν προφυλακτικά μέτρα, διά να μη μας επιτεθούν. Ούτε ημπορούμεν να υπολογίζωμεν μετ’ ακριβείας τα όρια, πέραν των οποίων δεν θα ηθέλαμεν να εκταθή η ηγεμονία μας, αλλ’ είμεθα υποχρεωμένοι, αφού άπαξ εφθάσαμεν εις το σημείον που ευρισκόμεθα σήμερον, να συγκρατούμεν τους μεν και να επιδιώκετε την ησυχίαν, όπως άλλοι, εφόσον δεν εφαρμόζετε πολιτικήν ομοίαν προς την ιδικήν των.
Έχοντες λοιπόν υπ’ όψιν ότι θ’ αυξήσωμεν μάλλον την εδώ δύναμίν μας, εάν επιτεθώμεν, διευθυνόμενοι κατά των εκεί εχθρών μας, ας εκπλεύσωμεν, όπως και των Πελοποννησίων την υπερηφάνειαν ταπεινώσωμεν, καθώς θα συμβή, όταν δείξωμεν ότι περιφρονούντες την σημερινήν ειρηνικήν κατάστασιν εκστρατεύσωμεν και κατά της Σικελίας και συγχρόνως γίνωμεν κύριοι και της όλης Ελλάδος, όπως θα συμβή πιθανώς, όταν εις τας κτήσεις μας προστεθούν αι εκεί. Εν πάση περιπτώσει, θα βλάψωμεν σοβαρώς τους Συρακουσίους και ούτω θα ωφεληθώμεν και οι ίδιοι και οι σύμμαχοί μας. Ως προς δε την ασφάλειάν μας, και διά να μείνωμεν, εν περιπτώσει επιτυχίας, και διά να επιστρέψωμεν, θα την παράσχη ο στόλος μας. Διότι θα κυριαρχούμεν της θαλάσσης, ακόμη και εάν όλοι οι Σικελιώται συνασπισθούν εναντίον μας. Ούτε πρέπει να σας αποτρέψη από τον σκοπόν σας ο Νικίας, συμβουλεύων την αδράνειαν ή εξωθών διά των λόγων του τους νέους εις διάστασιν προς

τους πρεσβυτέρους. Αλλά κατά την κρατούσαν συνήθειαν, όπως οι πατέρες ημών, συνδιασκεπτόμενοι νέοι συγχρόνως μετά πρεσβυτέρων, ανύψωσαν τα πράγματα της πόλεως εις τοιαύτην περιωπήν, κατά τον αυτόν τρόπον και τώρα προσπαθήσατε να προαγάγετε την πόλιν. Και έχετε υπ’ όψιν ότι νεότης και γήρας, χωρίς αμοιβαίαν βοήθειαν, τίποτε δεν ημπορούν να κατορθώσουν, ενώ η κοινή συνεργασία όλων, αώρων και ωρίμων και ωριμωτάτων, δημιουργεί κυρίως την δύναμιν. Και ότι η πόλις, υπέρ παν άλλο πράγμα, εάν μένη αδρανούσα, θα κατατριβή αφ’ εαυτής και η επιτηδειότης εις κάθε τι θα τείνη να καταπέση, ενώ εάν αγωνίζεται, το κεφάλαιον της εμπειρίας της διαρκώς θα αυξάνη και θα συνηθίση να υπερασπίζη εαυτήν δι’ έργων μάλλον παρά διά λόγων. Εν συντόμω, αποφαίνομαι ότι, κατά την γνώμην μου, πόλις συνηθισμένη εις την δραστηριότητα θα καταστραφή ταχέως διά μεταπτώσεως εις την αδράνειαν, και ότι εκείνοι οι λαοί είναι ασφαλέστατοι, όσοι πολιτεύονται κατά τρόπον όσον το δυνατόν ολιγώτερον απομακρυνόμενον από τα κρατούντα ήθη και τους ισχύοντας νόμους, έστω και αν είναι ούτοι ατελείς.»

Λόγος του Νικίου επί των αναγκαιουσών στρατιωτικών δυνάμεων

19. Τοιαύτα τινα είπεν ο Αλκιβιάδης. Οι Αθηναίοι, αφού ήκουσαν αυτόν και τους Εγεσταίους και τους Λεοντίνους φυγάδας, οι οποίοι, προχωρήσαντες εις το βήμα, παρεκάλουν αυτούς, και ενθυμίζοντες τους δοθέντας όρκους τους ικέτευαν να έλθουν εις βοήθειάν των, διετέθησαν πολύ περισσότερον από πριν υπέρ της εκστρατείας. Και ο Νικίας, αντιληφθείς ότι δεν ηδύνατο να τους αποτρέψη πλέον διά των αυτών επιχειρημάτων, αλλ’ ότι ήτο ενδεχόμενον να μεταβάλη τας γνώμας των, εάν επέμεινεν επί του μεγέθους της αναγκαίας στρατιωτικής δυνάμεως, επροχώρησε πάλιν εις το βήμα και είπε τοιαύτα τινα.

20. «Επειδή βλέπω, Αθηναίοι, ότι η απόφασίς σας υπέρ της εκστρατείας είναι ανέκκλητος, εύχομαι να είναι η έκβασις αυτής τοιαύτη, οποίαν την επιθυμούμεν. Αλλ’ αφού ούτως έχουν τα πράγματα, θα σας εκθέσω τί κατά την αντίληψίν μου επιβάλλεται. Αι πόλεις, δηλαδή, κατά των οποίων εκστρατεύομεν, καθώς ακούω, είναι ισχυραί και ανεξάρτητοι απ’ αλλήλων. Ούτε έχουν ανάγκην των μεταβολών εκείνων, τας οποίας προθύμως τις επιδιώκει, όπως μεταστή από εξηναγκασμένης δουλείας εις πολιτειακήν κατάστασιν ανεκτοτέραν. Ούτε είναι πιθανόν ότι θα δεχθούν ν’ ανταλλάξουν την ελευθερίαν των διά της ηγεμονίας μας, και προκειμένου περί μιας νήσου, ο αριθμός των Ελληνικών αυτής πόλεων είναι μεγάλος. Διότι, εκτός της Νάξου και της Κατάνης, αι οποίαι, λόγω της κοινότητος της καταγωγής των προς τους Λεοντίνους ελπίζω να ταχθούν με το μέρος μας, υπάρχουν επτά πόλεις, των οποίων η στρατιωτική παρασκευή είναι εγγύτατα ομοία με την ιδικήν μας, και προ πάντων των πόλεων εκείνων, εναντίον των οποίων πρόκειται να εκστρατεύσωμεν, δηλαδή της Σελινούντος και των Συρακουσών. Διότι διαθέτουν πολλούς οπλίτας και τοξότας και ακοντιστάς και πολλάς τριήρεις και πλήθος ανθρώπων, όπως τας εξοπλίσουν. Και πλην του ιδιωτικού των πλούτου, έχουν τους θησαυρούς των ναών της Σελινούντος. Οι Συρακούσιοι, άλλωστε, εισπράττουν εξ αμνημονεύτου και φόρον υποτελείας, καταβαλλόμενον υπό τινων εκ των βαρβάρων. Αλλά το κύριον απέναντι ημών πλεονέκτημά των είναι ότι έχουν πολυάριθμον ιππικόν, και ότι χρησιμοποιούν διά τας ανάγκας των σίτον εγχωρίου παραγωγής και όχι έξωθεν εισαγόμενον.

21. «Εναντίον τοιαύτης δυνάμεως δεν αρκεί ανεπαρκής μόνον δύναμις στόλου, αλλ’ απαιτείται συγχρόνως η άμεσος μεταφορά πολλής πεζικής δυνάμεως, εάν θέλωμεν να κατορθώσωμεν κάτι άξιον των σχεδίων μας και να μη εμποδιζώμεθα από το πολυάριθμον ιππικόν των να εξερχώμεθα του στρατοπέδου μας. Όπως ιδίως θα συμβή, εάν αι πόλεις,

καταληφθείσαι από φόβον, ενωθούν εις κοινόν σύνδεσμον, και δεν ταχθούν άλλαι, πλην των Εγεσταίων, με το μέρος μας, όπως μας εφοδιάσουν με το ιππικόν, διά του οποίου θα ημπορέσωμεν ν' αποκρούσωμεν το εχθρικόν. Και θα ήτο αισχρόν, υποκύπτοντες εις ανωτέραν δύναμιν, να επιστρέψωμεν εις τα ίδια άπρακτοι, ή να ζητήσωμεν ακολούθως νέας ενισχύσεις, διότι δεν εδείξαμεν αρχικώς την απαιτουμένην προορατικότητα. Είναι ανάγκη τουναντίον να εκκινήσωμεν εξ αρχής εντεύθεν με ισχυράν στρατιωτικήν δύναμιν, και να γνωρίζωμεν ότι πρόκειται να εκπλεύσωμεν διά χώραν μακρινήν και ότι η παρούσα εκστρατεία δεν ομοιάζει με τας προηγουμένας, ότε ήρχεσθε διά να βοηθήσετε ως σύμμαχοι τους εδώ υπηκόους σας εναντίον τινός εχθρού, οπότε ήτο εύκολον να προμηθευθήτε εκ του φιλικού εδάφους κάθε τι που θα σας έλειπε, αλλά θα ευρεθήτε απομονωμένοι εις χώραν εντελώς ξένην, από την οποίαν, κατά την διάρκειαν των τεσσάρρων χειμερινών μηνών, είναι δύσκολον να έλθη αγγελιαφόρος εδώ.

22. Και νομίζω ότι πολλούς θα εχρειαζόμεθα και εκ των οπλιτών και εκ των συμπολιτών μας και εκ των συμμάχων, είτε των υπηκόων μας, είτε των Πελοποννησίων εκείνων, όσους τυχόν θα ημπορούσαμεν να πείσωμεν ή να ελκύσωμεν διά μισθού, και προς τούτοις πολλούς τοξότας και σφενδονιστάς, όπως συγκρατούν το εχθρικόν ιππικόν. Η υπεροχή, άλλωστε, του στόλου μας πρέπει να είναι αναμφισβήτητος, όπως, ανεξαρτήτως του άλλου έργου του, εξασφαλίζη και την ανενόχλητον εισαγωγήν των αναγκαίων εφοδίων. Τρόφιμα, άλλωστε, όπως σίτον και καβουρδισμένην κριθήν, οφείλομεν και εντεύθεν να μεταφέρωμεν δι' εμπορικών πλοίων, καθώς και εμμίσθους αρτοποιούς, επιτασσομένους κατ' αναλογίαν από τους διαφόρους μύλους, ίνα, εάν ευρεθώμεν που αποκλεισμένοι από κακοκαιρίαν, μη στερηθή ο στρατός τροφίμων (διότι ολίγαι πόλεις θα είναι εις θέσιν να δεχθούν στρατόν τόσον πολυάριθμον). Και κατά τα λοιπά πρέπει να ετοιμασθώμεν όσον το δυνατόν καλλίτερον, διά να μη εξαρτώμεθα από άλλους, προ πάντων δε να παραλάβωμεν εντεύθεν όσον το δυνατόν περισσότερα χρήματα. Διότι όσον αφορά τα εφόδια των Εγεσταίων, τα πλοία λέγεται ότι μας περιμένουν εκεί έτοιμα, θεωρήσατέ τα έτοιμα μόνον εις λόγια.

23. «Διότι και αν ακόμη εκκινήσωμεν εντεύθεν με στρατιωτικήν δύναμιν ιδικήν μας, όχι απλώς ίσην προς την του εχθρού, αλλ' υπό πάσας τας επόψεις ανωτέραν (εκτός βεβαίως ως προς τους βαρέως ωπλισμένους άνδρας, τους οποίους εκείνοι δύνανται, να παρατάξουν), μόλις ούτω θα είμεθα εις θέσιν να υποτάξωμεν την Σικελίαν και μη εκθέσωμεν εις καταστροφήν τον στρατόν μας. Πρέπει να υποθέσετε ότι πρόκειται περί ανθρώπων, οι οποίοι μεταβαίνουν να εγκαταστήσουν αποικίαν εν τω μέσω ξένων και εχθρικών λαών και οι οποίοι οφείλουν κατά την πρώτην ημέραν του κατάπλου των να γίνουν ευθύς κύριοι της χώρας. Άλλως πρέπει να γνωρίζουν ότι αν αποτύχουν, οι πάντες θα ταχθούν εναντίον των. Τούτο εγώ φοβούμαι, και επειδή γνωρίζω ότι έχομεν ανάγκην πολλής συνέσεως και ακόμη περισσοτέρας καλής τύχης (πράγμα δύσκολον προκειμένου περί ανθρώπων), επιθυμώ να εκστρατεύσω στηριζόμενος όσον το δυνατόν ολιγώτερον εις την τύχην, αλλά με στρατιωτικήν δύναμιν, η οποία κατά την ανθρωπίνην κρίσιν εγγυάται την ασφάλειαν. Διότι τα μέτρα ταύτα θεωρώ και διά το σύνολον της πόλεως ασφαλέστατα και δι' ημάς, οι οποίοι θα μετάσχωμεν της εκστρατείας, σωτήρια. Και εάν άλλος τις έχη αντίθετον γνώμην, παραιτούμαι της αρχηγίας υπέρ αυτού.»

Συζήτησις εις την εκκλησίαν του δήμου των Αθηναίων περί των προπαρασκευών της εκστρατείας

24. Ταύτα είπεν ο Νικίας νομίζων, ότι δια του πλήθους των αναγκαίων εφοδίων ή θα απέτρεπε τους Αθηναίους από την εκστρατείαν, ή, εάν ηναγκάζετο να εκστρατεύση, θα

εξέπλεε με την μεγαλυτέραν δυνατήν ασφάλειαν. Αντί όμως ν' αποβάλουν ούτοι την υπέρ της εκστρατείας επιθυμίαν των, ως εκ των ενοχλήσεων και δυσχερειών της αναγκαίας παρασκευής, ηύξησε τουναντίον ο υπέρ αυτής ενθουσιασμός των, και το αποτέλεσμα απέβη αντίθετον των προσδοκιών του, διότι εθεωρήθη ότι αι συμβουλαί του ήσαν ορθαί και ότι μετά την αποδοχήν αυτών υπήρχε βεβαίως επαρκής ασφάλεια. Και πάντες ανεξαιρέτως κατελήφθησαν από ζωηροτάτην επιθυμίαν να μετάσχουν της εκστρατείας, οι μεν πρεσβύτεροι διότι ήσαν πεπεισμένοι ότι ή θα υποτάξουν την Σικελίαν, ή έν πάση περιπτώσει τοιαύτη στρατιωτική δύναμις ήτο αδύνατον να υποστή καταστροφήν, οι νεώτεροι δ' ως εκ της επιθυμίας να ιδούν και θαυμάσουν μακρυνήν χώραν, ηνωμένης με την ελπίδα της αίσιας επιστροφής, ενώ το πολύ πλήθος, δηλαδή οι στρατιώται απέβλεπαν, όχι μόνον εις την μισθοδοσίαν του παρόντος, αλλά και εις την επέκτασιν της Αθηναϊκής κυριαρχίας, ως εκ της οποίας ήλπιζαν να εξασφαλίσουν μονίμως έμμισθον υπηρεσίαν εις το μέλλον. Ούτως ώστε, ένεκα του γενικού ενθουσιασμού, οι τυχόν διαφωνούντες, φοβούμενοι μήπως καταψηφίζοντες θεωρηθούν κακοί πατριώται εσιώπων.

25. Επί τέλους, κάποιος εκ των Αθηναίων επροχώρησεν εις το βήμα και στραφείς προς τον Νικίαν είπεν ότι καθήκον έχει να μη προβάλλη προφάσεις και χρονοτριβή, αλλ' αμέσως τώρα να δηλώση εις τον λαόν ποίαν στρατιωτικήν δύναμιν πρέπει να του ψηφίσουν. Ο Νικίας εξηναγκάσθη ούτω να είπη ότι ήθελε μεν συζητήσει το πράγμα με τους συναρχηγούς του, με περισσοτέραν ησυχίαν, αλλ' ότι καθόσον ηδύνατο ήδη να κρίνη, δεν πρέπει να εκπλεύσουν με ολιγωτέρας από εκατόν Αθηναϊκάς τριήρεις, εκ των οποίων θα χρησιμοποιηθούν ως οπλιταγωγοί όσαι κριθούν αναγκαίαι, και ότι πρέπει συγχρόνως να ζητήσουν και από τους συμμάχους των την αποστολήν άλλων πλοίων. Ότι ο ολικός αριθμός των Αθηναίων και συμμάχων οπλιτών δεν πρέπει να είναι κατώτερος των πέντε χιλιάδων, αλλ' ει δυνατόν και ανώτερος. Ότι ο λοιπός στρατός πρέπει να είναι ανάλογος προς τους οπλίτας και να περλαμβάνη Αθηναίους και Κρήτας τοξότας και σφενδονιστάς και ό,τι άλλα θα έκριναν αναγκαίον οι στρατηγοί να ετοιμάσουν και παραλάβουν.

26. Μετά τους λόγους τούτους του Νικίου οι Αθηναίοι εψήφισαν ευθύς ότι ως προς το μέγεθος του στρατού και την όλην εκστρατείαν οι στρατηγοί είχαν απόλυτον πληρεξουσιότητα να πράξουν ό,τι νομίζουν καλλίτερον προς το συμφέρον της πόλεως. Μετά τούτο, ήρχισαν αι παρασκευαί, και οδηγίαι εστάλησαν προς τους συμμάχους, εις τας Αθήνας δε συνετάσσοντο κατάλογοι των στρατευσίμων. Η πόλις είχεν αναλάβει προσφάτως από την νόσον και τον συνεχή πόλεμον και ως προς το πλήθος των νέων, οι οποίοι είχαν μεγαλώσει εν τω μεταξύ, και ως προς τα αποταμιευθέντα συνεπεία της ανακωχής χρήματα, ώστε η προμήθεια των πάντων ήτο ευκολώτερα. Τοιαύται ήσαν αι παρασκευαί των Αθηναίων.

Ακρωτηριασμός των Ερμών και κατηγορίαι κατά του Αλκιβιάδου

27. Αλλ' ενώ αυταί επροχώρουν, τα πρόσωπα σχεδόν όλων των ευρισκομένων εις τας Αθήνας λιθίνων Ερμών (των γνωστών τετραγώνων αγαλμάτων, τα οποία κατά την κρατούσαν συνήθειαν είναι τοποθετημένα εις μέγαν αριθμόν ενώπιον των προθύρων των ιδιωτικών οικιών και των ναών) ηκρωτηριάσθησαν εντός της ιδίας νυκτός. Ουδείς εγνώριζε τους δράστας, αλλά μεγάλαι αμοιβαί επροκηρύχθησαν δημοσία διά την ανακάλυψιν αυτών, και προσέτι εψηφίσθη, όπως οιοσδήποτε αστός, ξένος ή δούλος, εγνώριζε την διάπραξιν άλλης τινός ασεβείας καταγγείλη τούτο αφόβως εάν ήθελε, εξασφαλιζομένης εις αυτόν πλήρους ατιμωρησίας. Και το πράγμα ελάμβαναν υπό πολύ σοβαράν άποψιν, διότι εθεωρείτο ότι ήτο κακός οιωνός διά την εκστρατείαν, και συγχρόνως ότι ωφείλετο εις συνωμοσίαν, αποβλέπουσαν εις επανάστασιν και κατάλυσιν του δημοκρατικού

πολιτεύματος.

28. Ως εκ τούτου, μέτοικοι τινες και υπηρέται κατήγγειλαν τίποτε μεν σχετικόν προς τους Ερμάς, αλλά τον προγενέστερον ακρωτηριασμόν άλλων αγαλμάτων, εις τον οποίον προέβησαν μερικοί νεανίαι, διασκεδάζοντες κατόπιν οινοποσίας, και συγχρόνως ότι εις οικίας τινάς γίνονται παρωδίαι των Μυστηρίων, διά τας οποίας μεταξύ άλλων κατηγόρουν τον Αλκιβιάδην. Τας κατηγορίας ταύτας υιοθέτουν όσοι περισσότερον εχθρεύοντο τον Αλκιβιάδην, ως αποτελούντα εμπόδιον κατά της υπ' αυτών εξασφαλίσεως της αρχηγίας της δημοκρατικής μερίδος. Νομίσαντες δ' ούτοι ότι αν επιτύχουν τον εξοστρακισμόν του θα κατελάμβαναν αυτοί την πρώτην θέσιν, εμεγαλοποίουν τας κατηγορίας ταύτας και κατεκραύγαζαν ότι η υπόθεσις των Μυστηρίων και ο ακρωτηριασμός των Ερμών αποτελούν μέρος της συνωμοσίας προς κατάλυσιν του δημοκρατικού πολιτεύματος, και ότι όλα αυτά έγιναν εκ συνεννοήσεως μετ' αυτού. Και ως περαιτέρω απόδειξιν του πράγματος επεκαλούντο τον τρόπον του βίου του, του τόσον αντιθέτου προς το πνεύμα του δημοκρατικού πολιτεύματος.

29. Ο Αλκιβιάδης απελογείτο ευθύς αμέσως κατά των κατηγοριών και εδήλωσε περαιτέρω ότι ήτο έτοιμος να υποβληθή εις δίκην προς εξακρίβωσιν της ενοχής του πριν εκπλεύση ο στόλος (διότι τα πάντα είχαν ήδη ετοιμασθή προ τούτο). Και εζήτει, εάν μεν αποδειχθή ένοχος τινος των εγκλημάτων τούτων, να τιμωρηθή, εάν όμως αθωωθή, να διατηρήση την αρχηγίαν. Και εξώρκιζεν αυτούς να μη εισακούσουν διαβολάς εναντίον του, ενώ θα ήτο απών, αλλά να τον θανατώσουν ευθύς αμέσως, εάν ήτο ένοχος, προσθέτων ότι φρονιμώτερον είναι να μη στείλουν ως ένα των αρχηγών τόσον μεγάλου στρατεύματος άνθρωπον, διατελούντα υπό τοιαύτας κατηγορίας, πρίν εξακριβώσουν αυτάς. Αλλ' οι εχθροί του, φοβούμενοι μήπως, εάν εισήγετο αμέσως εις δίκην, έχη και τον στρατόν υπέρ αυτού, και ο λαός δεν δείξη την απαιτουμένην αυστηρότητα, καθόσον ήτο ευνοϊκώς προς αυτόν διατεθειμένος, λόγω του ότι εις την επιρροήν αυτού ωφείλετο η εις την εκστρατείαν συμμετοχή των Αργείων και μερικών εκ των Μαντινέων, προσεπάθουν με κάθε τρόπον ν' αποκρουσθή η αίτησίς του. Προς τον σκοπόν τούτον εμίσθωσαν άλλους ρήτορας, οι οποίοι υπεστήριζαν ότι έπρεπε ν' αναχωρήση μεν τώρα και μη αναβληθή ο έκπλους του στόλου, να γίνη δε η δίκη εντός ορισμένου μετά την επιστροφήν του χρονικού διαστήματος. Εκείνο που επεδίωκαν ήτο ν' ανακληθή, όπως υποβληθή εις δίκην, υπό την επιρροήν εντατικωτέρας διαβολής, την οποίαν ήτο ευκολώτερον να επιτύχουν απόντος αυτού. Και ούτως απεφασίσθη ο έκπλους του Αλκιβιάδου.

Εκκίνησις του εκστρατευτικού σώματος των Αθηνών δια την Σικελίαν

30. Μετά ταύτα, μεσούντος ήδη του θέρους, εξεκίνησεν η εκστρατεία διά την Σικελίαν. Και διά μεν τους περισσοτέρους εκ των συμμάχων, και τα μεταφορικά πλοία, και τα μικρότερα σκάφη, και γενικώς τας αποσκευάς του στρατού είχε δοθή προηγουμένως διαταγή να συγκεντρωθούν εις την Κέρκυραν, όπως εκείθεν διαπλεύσουν αθρόοι τον Ιόνιον κόλπον, κατευθυνόμενοι εις το ακρωτήριον της Ιαπυγίας. Ενώ οι αποτελούντες τον Αθηναϊκόν στρατόν και τα πληρώματα και όσοι εκ των συμμάχων είχαν έλθει ήδη εις τας Αθήνας, κατήλθαν από τα εξημερώματα της ωρισμένης διά την αναχώρησιν ημέρας εις τον Πειραιά και ήρχισαν επιβαίνοντες των πλοίων, έτοιμοι να εκπλεύσουν. Μαζί με αυτούς κατέβη και όλος σχεδόν ο άλλος πληθυσμός των πολιτών και των ξένων της πόλεως. Και οι μεν πολίται κατέβησαν, διά να προπέμψουν τους ιδικούς των, άλλοι τους φίλους των, άλλοι τους συγγενείς των, άλλοι τους υιούς των. Και εβάδιζαν, ελπίζοντες συγχρόνως και κλαίοντες-ελπίζοντες ότι θα κατέκτων τήν Σικελίαν, κλαίοντες διότι αμφέβαλαν αν θα ξαναϊδούν τους ιδικούς των, όταν εσκέπτοντο εις πόσον μακρυνόν ταξείδιον απεστέλλοντο.Και μολονότι η

κατα την στιγμήν του επικειμένου ήδη αποχωρισμού ανακύπτουσα αντίληψις των κινδύνων της εκστρατείας εγέμιζε την ψυχήν των με αγωνίαν, την οποίαν ποτέ δεν είχαν δοκιμάσει, όταν εψήφιζαν την εκστρατείαν, ανελάμβαναν εν τούτοις θάρρος ως εκ της δυνάμεως, την οποίαν εμαρτύρει το μέγεθος όλης της παρασκευής, που έβλεπαν προ των οφθαλμών των. Οι ξένοι, εξ άλλου, και το λοιπόν πλήθος ήλθαν χάριν του θεάματος, διότι ησθάνοντο ότι επρόκειτο περί επιχειρήσεως, της οποίας το μέγεθος υπερέβαινε παν ό,τι ημπορούσε κανείς να πιστεύση.

31. Ουδέποτε, τωόντι, μέχρι της εποχής εκείνης δαπανηροτέρα και μεγαλοπρεπεστέρα Ελληνική στρατιωτική δύναμις είχεν εκπεμφθή εις υπερπόντιον εκστρατείαν υπό μιας και μόνης πόλεως. Και υπό έποψιν μεν αριθμού πλοίων και οπλιτών και η υπό τον Περικλέα εκστρατεία κατά της Επιδαύρου και η ιδία ακολούθως υπό τον Άγνωνα κατά της Ποτειδαίας δεν ήτο κατωτέρα, διότι κατ’ αυτήν είχαν εκπλεύσει συγχρόνως εξ αυτών μεν των Αθηναίων τέσσαρες χιλιάδες οπλίται και τριακόσιοι ιππείς και εκατόν τριήρεις, πενήντα τριήρεις των Λεσβίων και Χίων, και προς τούτοις πολύς συμμαχικός στρατός. Αλλ’ η εκστρατεία εκείνη εξεκίνησε διά σύντομον ταξείδιον και η παρασκευή αυτής ήτο μάλλον πενιχρά, ενώ η παρούσα εκστρατεία εξεκίνησε διά μακράν απουσίαν, εφωδιασμένη διττώς και με στόλον και με χερσαίον στρατόν, όπως αντιμετωπίση τας παρουσιασθησομένας ανάγκας και κατά θάλασσαν και κατά ξηράν. Δια τον καταρτισμόν του στόλου κατηναλώθησαν πολλοί κόποι και μεγάλαι δαπάναι και υπό των τριηράρχων και υπό της πολιτείας. Και το μεν δημόσιον ταμείον παρείχεν ημερησίως μίαν δραχμήν εις έκαστον ναύτην, και εχορήγησεν εξήντα ταχύπλοα σκάφη άνευ πληρωμάτων, εξαρτύσαν και σαράντα οπλιταγωγά και με προσωπικόν διά τεχνικάς υπηρεσίας, τας ικανωτέρας προς χειρισμόν των πλοίων τούτων. Ενώ οι τριήραρχοι έδιδαν εξ ιδίων πρόσθετον μισθόν εις τους θρανίτας κωπηλάτας και εις τους των τεχνικών υπηρεσιών, και επί πλέον διεκόσμουν τα σκάφη των με πολυτελή ακρόπρωρα και κοσμήματα και έπιπλα και σκεύη, ενός εκάστου προθυμοποιηθέντος τα μέγιστα, όπως το ιδικόν του πλοίον αναδειχθή ανώτερον εις κάλλος και ταχύτητα. Οι στρατιώται της ξηράς εξελέχθησαν δι’ επιμελεστάτης συντάξεως των καταλόγων, και ανεπτύχθη μεταξύ αυτών ζωηροτάτη άμιλλα ως προς την ποιότητα των όπλων των και της προσωπικής των εξαρτύσεως. Και συνέβη, ώστε οι μεν Αθηναίοι να διαγωνίζονται μεταξύ των διά την καλλίτερον εκτέλεσιν των καθηκόντων, τα οποία εις έκαστον είχαν ανατεθή, ενώ η όλη παρασκευή εθεωρήθη ως επίδειξις μάλλον δυνάμεως και πλούτου προς τους άλλους Έλληνας, παρά ως ετοιμασία εναντίον εχθρού. Διότι, εάν κανείς ήθελε συνυπολογίσει την δημοσίαν δαπάνην της πόλεως και την ιδιωτικήν των μετεχόντων της εκστρατείας, περιλαμβάνων εις την πρώτην όχι μόνον όσα είχεν ήδη εξοδεύσει η πόλις διά τας προπαρασκευάς, αλλά και όσα προκατέβαλεν εις τους στρατηγούς, και εις την δευτέραν όσα έκαστος στρατιώτης διά την εξάρτυσίν του ή τριήραρχος διά το πλοίον του είχαν ήδη δαπανήσει και έμελλαν να δαπανήσουν, και χωριστά όσα ασχέτως του δημοσίου μισθού ήτο φυσικόν να παραλάβη έκαστος ως εφόδια διά μακρυνήν εκστρατείαν, και όσα ήδη είχαν παραλάβει μαζί των στρατιώται, είτε έμποροι χάριν εμπορίου και ανταλλαγής, θα ευρίσκετο ότι πολλά εν συνόλω τάλαντα εξήχθησαν εκ της πόλεως. Η εκστρατεία τωόντι διεφημίσθη πανταχού, όχι μόνον διά την εκπληκτικήν τόλμην της και την λαμπρότητα της θέας της, αλλά και διά την μεγάλην υπεροχήν του στρατού, εν αντιπαραβολή προς εκείνους, κατά των οποίων διηυθύνετο η εκστρατεία. Και προς τούτοις, διότι απετέλει τον μακρότερον πραγματικώς μακράν της πατρίδος πλουν, και επεχειρήθη με ελπίδας μελλούσης επεκτάσεως της ηγεμονίας, υπερβαινούσης κατά πολύ την ήδη υπάρχουσαν.

32. Όταν συνεπληρώθη η επιβίβασις των πληρωμάτων των πλοίων και εφορτώθη κάθε τί που έπρεπε να πάρουν πριν εκκινήσουν, εδόθη διά της σάλπιγγος το σήμα της σιωπής, και ήρχισαν αναπεμπόμεναι αι ειθισμέναι προ του έκπλου ευχαί, όχι από έκαστον πλοίον χωριστά, αλλά ενός κήρυκος απαγγέλλοντος και πάντων των λοιπών συνοδευόντων αυτόν, ενώ οι στρατιώται και οι αξιωματικοί έχυναν από χρυσά και αργυρά ποτήρια σπονδάς οίνου, τον οποίον ελάμβαναν από κρατήρας που είχαν ετοιμασθή εις όλα τα πλοία. Ομοίας ευχάς ανέπεμπαν συγχρόνως και εκ του άλλου πλήθους, του επί της ακτής, οι πολίται και όσοι εκ των άλλων παρόντων ήσαν φίλοι των Αθηναίων. Αφού δ' έψαλαν τον παιάνα και ετελείωσαν τας σπονδάς, εξεκίνησαν, και αφού κατ' αρχάς έπλευσαν εις γραμμήν παραγωγής, έπειτα διηγωνίζοντο, κωπηλατούντες μέχρι της Αιγίνης. Εκείθεν ο στόλος ηπείγετο να φθάση εις την Κέρκυραν, όπου και το υπόλοιπον στράτευμα των συμμάχων συνελέγετο.

Συνέλευσις των Συρακουσίων. Λόγος του Ερμοκράτους περί του επικειμένου κινδύνου

Εν τω μεταξύ έφθαναν εις τας Συρακούσας ειδήσεις εκ πολλών μερών περί της επερχομένης διά θαλάσσης εκστρατείας, επί πολύν όμως χρόνον ουδεμία πίστις εδίδετο εις αυτάς. Και όταν ακόμη συνεκλήθη η συνέλευσις του λαού, αμφότεραι αι γνώμαι και των πιστευόντων τα περί της εκστρατείας των Αθηναίων, ως και των αντιφρονούντων, υπεστηριχθήσαν δι' επιχειρημάτων αναλόγων προς τα κατωτέρω. Μεταξύ άλλων, ο Ερμοκράτης, υιός του Έρμωνος, ο οποίος ενόμιζεν ότι είχεν ακριβείς περί τούτου πληροφορίας, επροχώρησεν εις το μέσον του λάου και απηύθυνε προς αυτόν τοιούτους τινάς παραινετικούς λόγους.

33. «Ίσως σας φανή ότι οι λόγοι εμού καθώς και άλλων, περί της αληθείας της επερχομένης εναντίον ημών εκστρατείας είναι απίστευτοι, και γνωρίζω ότι όσοι υποστηρίζουν ή επαναλαμβάνουν όσα θεωρούνται απίστευτα όχι μόνον δεν πείθουν άλλους, αλλά και οι ίδιοι εκλαμβάνονται ως ανόητοι. Εν τούτοις, δεν θ' αποτραπώ να ομιλήσω εκ φόβου, καθ' όν χρόνον η πόλις κινδυνεύει, καθόσον είμαι πεπεισμένος ότι λέγω πράγματα, τα οποία γνωρίζω καλλίτερα από άλλους. Διότι, όσον πολύ και αν εκπλήττεσθε διά τούτο, οι Αθηναίοι έχουν ήδη εκκινήσει εναντίον μας με μεγάλον στόλον και στρατόν. Και προφασίζονται μεν ότι έρχονται ένεκα της συμμαχικής υποχρεώσεώς των προς τους Εγεσταίους και όπως αποκαταστήσουν τους Λεοντίνους εις τας εστίας των, πράγματι όμως διότι εποφθαλμιούν την Σικελίαν και προ πάντων την πόλιν μας, νομίζοντες ότι εάν κατακτήσουν αυτήν, ευκόλως θα κατακτήσουν και τα υπόλοιπα. Με την βεβαιότητα, λοιπόν, ότι μετ' ολίγον θα ευρίσκωνται εδώ, οφείλετε να εξετάσετε κατά τίνα τρόπον ημπορείτε αποτελεσματικώτερον να τους αποκρούσετε με τα υπάρχοντα μέσα. Οφείλετε μήτε να προκαταληφθήτε απαράσκευοι, διότι τους υπετιμήσατε, μήτε να παραμελήσετε την όλην υπόθεσιν, διότι δεν ηθελήσατε να πιστεύσετε την είδησιν. Αλλ' όποιος πιστεύει αυτήν, ας μη πτοηθή από την τόλμην και την δύναμίν των. Διότι ούτε εις θέσιν θα είναι να μας προξενήσουν μεγαλυτέρας βλάβας από όσας θα τους προξενήσωμεν και αυτό δε το μέγεθος του στρατού των, με τον οποίον εκστρατεύουν, δεν είναι ανωφελές δι' ημάς. Τουναντίον, και απέναντι των άλλων Σικελιωτών είναι πολύ καλλίτερον, διότι, ως εκ του φόβου των, προθυμότερον θα συναγωνισθούν με ημάς ως σύμμαχοι, και αν τελικώς κατορθώσωμεν, είτε να τους συντρίψωμεν, είτε να τους εκδιώξωμεν χωρίς να επιτύχουν τους σκοπούς των (διότι δεν φοβούμαι, βέβαια, μήπως πραγματοποιηθούν αι προσδοκίαι των), θα έχωμεν επιτύχει ενδοξότατον κατόρθωμα, όπως βασίμως προσδοκώ. Σπανίως, τωόντι, μεγάλαι υπερπόντιοι εκστρατείαι, είτε Ελλήνων, είτε βαρβάρων, διευθυνόμενοι εναντίον χώρας μακράν της ιδικής των, επέτυχαν. Διότι ούτε οι εκστρατεύοντες είναι

πολυαριθμότεροι των αντιπάλων των και των γειτόνων αυτών, τους οποίους ο φόβος ενώνει όλους εις κοινόν σύνδεσμον. Και εάν δι’ έλλειψιν των αναγκαίων εφοδίων αποτύχουν εις ξένην χώραν, μολονότι η αποτυχία των οφείλεται εις ίδια αυτών κυρίως σφάλματα, καταλείπουν ουδέν ήττον δόξαν εις εκείνους, των οποίων επεδίωξαν την καταστροφήν.

Το οποίον, με την απροσδόκητον και τρομεράν καταστροφήν των Περσών, συνέβη και εις τους ιδίους τους Αθηναίους, όταν η φήμη των μεγάλως ηύξήθη, λόγω του ότι η εκστρατεία ελέγετο ότι διευθύνεται κατα των Αθηνών. Τούτο δε υπάρχει ελπίς να συμβή και με ημάς.

34. «Ας αρχίσωμεν λοιπόν παρασκευαζόμενοι μετά θάρρους εδώ εις τας Συρακούσας, και ας πέμψωμεν απεσταλμένους προς τους Σικελούς, όπως εξασφαλίσωμεν την πίστιν των ήδη υπηκόων και συμμάχων μας και προσπαθήσωμεν να συνάψωμεν φιλίαν και συμμαχίαν προς τους ανεξαρτήτους εξ αυτών. Ας στείλωμεν επίσης πρέσβεις εις τας άλλας Ελληνικάς πόλεις της Σικελίας, εξηγούντες προς αυτάς ότι ο κίνδυνος είναι κοινός, και εις τας πόλεις της Ιταλίας, όπως ή καταστήσωμεν τας τελευταίας ταύτας συμμάχους μας, ή τουλάχιστον τας εμποδίσωμεν να δεχθούν τους Αθηναίους. Εγώ μάλιστα νομίζω ότι ορθόν θα είναι να στείλωμεν πρέσβεις και εις την Καρχηδόνα. Διότι οι Καρχηδόνιοι όχι μόνον δεν αποκλείουν την ιδέαν, αλλά τουναντίον φοβούνται πάντοτε μήπως οι Αθηναίοι εκστρατεύσουν ημέραν τινά κατά της πόλεώς των. Ώστε είναι ενδεχόμενον, εννοούντες ότι αν μας εγκαταλείψουν εις την τύχην μας, ημπορούν και αυτοί να περιέλθουν εις δυσχερείας, να θελήσουν να μας βοηθήσουν κατά τον ένα ή τον άλλον τρόπον, μυστικά τουλάχιστον, αν όχι φανερά. Και είνα ικανοί προς τούτο περισσότερον από όλα τα σύγχρονα κράτη, ευθύς ως το θελήσουν. Διότι έχουν αφθονίαν χρυσού και αργύρου, παρέχουσαν τα μέσα, διά των οποίων ο πόλεμος, καθώς και κάθε άλλο πράγμα, φέρεται εις αίσιον πέρας. Ας στείλωμεν ακόμη πρέσβεις και εις την Λακεδαίμονα και την Κόρινθον, παρακαλούντες να σπεύσουν ταχέως εδώ προς βοήθειάν μας, ανακινήσουν δε και τον εκεί πόλεμον. Αλλ’ υπάρχει μέσον τι, το οποίον υπέρ πάν άλλο, κατ’ εμέ, δύναται ν’ ανταποκριθή εις τας παρούσας περιστάσεις. Και μολονότι, ένεκα της συνήθους αδρανείας σας, είναι ήκιστα πιθανόν ότι θα σπεύσετε να το δεχθήτε, εν τούτοις, θα σας το εκθέσω. Εάν δηλαδή όλοι οι Σικελιώται, ή τουλάχιστον ημείς και όσον το δυνατόν περισσότεροι από τους λοιπούς, ηθέλαμεν να καθελκύσωμεν όλα τα διαθέσιμα πλοία μας και παραλαμβάνοντες δύο μηνών τροφάς αποπλεύσωμεν, όπως συναντήσωμεν τους Αθηναίους εις τον Τάραντα και το ακρωτήριον της Ιαπυγίας, και τους δώσωμεν να εννοήσουν ότι πρίν αγωνισθούν περί της Σικελίας, ανάγκη να εξασφαλίσουν προτήτερα τον διάπλουν του Ιονίου, ηθέλαμεν τους εμπνεύσει μεγάλον φόβον και τους αναγκάσει να σκεφθούν ότι ημείς, προς φύλαξιν της Σικελίας, έχομεν ως ορμητήριον χώραν φιλικήν (αφού ο Τάρας θα μας δεχθή φιλικώς), ενώ εκείνοι έχουν να διέλθουν τόσον ευρείαν θάλασσαν με ολόκληρον το στόλον των, και είναι δύσκολον, εις πλουν τόσον μακρόν, να διατηρήσουν την τάξιν της πορείας των. Και αν μεν ούτοι προσεγγίζουν ημάς βραδέως και τμηματικώς, θα μας δοθή η ευκαιρία να τους επιτεθώμεν αποτελεσματικώς. Εάν δε πάλιν ανακουφίσουν τα πλοία διά της μεταφοράς όλων των αποσκευών και των εφοδίων επί των μεταγωγικών των και προσβάλουν με τα πλέον ταχύπλοα σκάφη των, συγκεντρωμένα, τότε, εάν μεν εχρησιμοποίουν τας κώπας, θα επετιθέμεθα κατ’ αυτών όταν θα ήσαν κατάκοποι εκ της κωπηλασίας. Ή, εάν προτιμήσωμεν να μη συνάψωμεν μάχην, δυνάμεθα να αποσυρθώμεν εις τον Τάραντα. Ενώ εκείνοι, οι οποίοι διά να συνάψουν ναυμαχίαν, ανεκούφισαν τα πλοία των και επροχώρησαν με ανεπαρκή εφόδια δεν θα γνωρίζουν τί να κάμουν εις τας ερήμους αυτάς ακτάς, και εάν μεν μείνουν, περιμένοντες τα μεταγωγικά

των, δύνανται, ν' αποκλεισθούν παρ' ημών. Εάν πάλιν θελήσουν να συνεχίσουν την ακτοπλοίαν των, θα εγκατέλειπαν τον λοιπόν στόλον των και θα απεθαρρύνοντο ως εκ της αμφιβολίας εάν αι παράλιαι πόλεις θα δεχθούν αυτούς φιλικώς. Ώστε εγώ τουλάχιστον είμαι της γνώμης ότι αποτρεπόμενοι εκ των σκέψεων τούτων, δεν θα θελήσουν ούτε καν ν' απάρουν εκ Κερκύρας, αλλ' είτε μετά μακρά διαβούλια και επανειλημμένας κατασκοπείας, προς εξακρίβωσιν της δυνάμεώς μας και του σταθμού μας, θα καταληφθούν από την χειμερινήν ώραν του έτους, ή καταπτοηθέντες εκ της απροσδοκήτου εμφανίσεώς μας, ημπορούν να παραιτήσουν την εκστρατείαν, τόσον μάλλον καθόσον ο πλέον πεπειραμένος εκ των στρατηγών των, καθώς εγώ μανθάνω, ανέλαβε την αρχηγίαν παρά την θέλησίν του, και εάν εκ μέρους ημών επιδειχθή σοβαρά τις προσπάθεια, προθύμως θα επωφελείτο της ευκαιρίας όπως παραιτηθή. Είμαι, άλλωστε, βέβαιος ότι αι ειδήσεις περί της δυνάμεώς μας θα παριστάνουν αυτήν εξωγκωμένην, διότι αι κρίσεις των ανθρώπων επηρεάζονται από ό,τι ακούουν, και ούτοι φοβούνται εκείνους προ πάντων, οι όποιοι επιτίθενται πρώτοι, ή εκείνους, οι οποίοι καθιστούν τουλάχιστον εκ των προτέρων φανερόν εις τους επιτιθεμένους ότι θα αμυνθούν, θεωρούντες αυτούς έτοιμους ν' αντιμετωπίσουν τον επικείμενον κίνδυνον. Και τούτο θα επάθαιναν σήμερον οι Αθηναίοι. Διότι εκστρατεύουν καθ' ημών, επειδή πιστεύουν ότι δεν θ' αμυνθώμεν, δικαίως υποτιμήσαντες ημάς, λόγω του ότι δεν ηνώθημεν με τους Λακεδαιμονίους, διά να τους καταστρέψωμεν. Ενώ εάν ιδούν ότι επιδεικνύομεν τόλμην, την οποίαν δεν επερίμεναν, θα επτοούντο περισσότερον από το απροσδόκητον τούτο, παρά από την πραγματικήν μας δύναμιν.

«Παρακαλώ λοιπόν να πεισθήτε, αποφασίζοντες προ πάντων μεν να επιδείξετε την τόλμην ταύτην, ειδεμή να προβήτε όσον το δυνατόν ταχύτερον εις τας λοιπάς διά τον πόλεμον παρασκευάς. Και πρέπει ο καθείς σας να το βάλη καλά εις τον νουν του ότι η μεν υποτίμησις του αντιπάλου πρέπει να επιδεικνύεται μόνον δι' έργων ανδρείας επί του πεδίου της μάχης, αλλ' ότι εξυπηρετικώτατον διά τα συμφέροντα του κράτους θ' απέβαινεν, εάν, θεωρούντες ότι αι εκ φόβου γινόμενοι παρασκευαί προς άμυναν παρέχουν την μεγαλυτέραν ασφάλειαν, ενεργήσετε ήδη ως να ευρίσκεσθε ενώπιον επικειμένου κινδύνου. Διότι οι Αθηναίοι και επέρχονται καθ' ημών, και την θάλασσαν γνωρίζω καλώς ότι διασχίζουν την στιγμήν αυτήν και όσον ούπω φθάνουν εδώ.»

Λόγος του Αθηναγόρα

35. Η εκ των λόγων τούτων του Έρμοκράτους προκληθείσα μεταξύ των Συρακουσίων φιλονεικία υπήρξε ζωηρά, αλλων μεν υποστηριζόντων ότι επ' ουδενί λόγω ήρχοντο οι Αθηναίοι, και ότι δεν είναι αληθή τα λεγόμενα, άλλων δε λεγόντων ότι και αν ακόμη ήρχοντο, τί κακόν ημπορούσαν να τους κάμουν μεγαλύτερον από ό,τι θα επάθαιναν οι ίδιοι; Άλλοι πάλιν, υποτιμώντες εντελώς την κατάστασιν έκριναν το ζήτημα ως γελοίον. Ολίγοι μόνον επίστευαν τον Ερμοκράτην και εφοβούντο το μέλλον. Ο Αθηναγόρας, ο οποίος και αρχηγός της δημοκρατικής μερίδος ήτο, και απήλαυε κατά τον χρόνον εκείνον μεγαλυτέραν από κάθε άλλον επιρροήν πλησίον του λαού, προχωρήσας εις το μέσον του πλήθους είπε τοιαύτα τινα:

36. «Όποιος δεν θέλει να μωρανθούν οι Αθηναίοι εις τοιούτο σημείον, ώστε να έλθουν εδώ και να πέσουν εις τας χείρας μας, ή δειλός είναι ή κακός πατριώτης. Και η μεν τόλμη εκείνων, οι οποίοι διαδίδουν τοιαύτας ειδήσεις και ενσπείρουν τον πανικόν, δεν με εκπλήττει, θαυμάζω όμως διά την απλοϊκότητά των, εάν νομίζουν ότι δεν αντιλαμβανόμεθα τους σκοπούς των. Διότι, όσοι έχουν προσωπικούς λόγους ν' ανησυχούν διά κάτι τι, επιδιώκουν να εμπνεύσουν φόβον εις τον λαόν, διά να συγκαλύψουν υπό τον πέπλον του κοινού φόβου τους ιδίους εαυτών φόβους. Και τώρα τοιούτον έχουν σκοπόν αι

ειδήσεις αύται, αι οποίαι δεν είναι αυτόματοι, αλλά δημιούργημα ανθρώπων, οι οποίοι διαρκώς ζητούν να ταράσσουν την ησυχίαν της πόλεως. Αλλά σεις, εάν ορθώς σκεφθήτε, θα κρίνετε και εκτιμήσετε τας πιθανότητας, όχι επί τη βάσει των πληροφοριών των ανθρώπων τούτων άλλ’ εξ όσων θα έπρατταν άνθρωποι συνετοί και πολλής πείρας, οποίοι, εγώ τουλάχιστον φρονώ ότι είναι οι Αθηναίοι. Διότι δεν είναι πιθανόν ότι πριν έχουν τερματίσει εντελώς τον εκεί πόλεμον, θα άφιναν οπίσω των τους Πελοποννησίους, και θα ήρχοντο εκουσίως διά ν’ αναλάβουν άλλον πόλεμον όχι μικροτέρας σπουδαιότητος, καθόσον, εγώ τουλάχιστον νομίζω ότι εκείνοι, έχοντες υπ’ όψιν τον αριθμόν και την δύναμιν των πόλεών μας, είναι πολύ ευχαριστημένοι ότι ημείς δεν εκστρατεύομεν εναντίον των.

37. Αλλ’ εάν και επρόκειτο πραγματικώς να έλθουν, όπως διαδίδεται, νομίζω ότι η Σικελία είναι ικανωτέρα της Πελοποννήσου προς διεξαγωγήν του πολέμου, καθόσον είναι κατά πάντα καλλίτερον εφοδιασμένη, και αι Συρακούσαι μόναι ισχυρότεραι, όχι μόνον από τον στρατόν, που λέγουν ότι έρχεται εναντίον μας, αλλά διπλασίαν ακόμη. Διότι γνωρίζω ότι ούτε έχουν μαζί των ίππους, ούτε εδώ θα ημπορέσουν να πορισθούν παρά ολίγους τινάς, από τους Εγεσταίους, ούτε οπλίτας ισαρίθμους προς τους ιδικούς μας, καθόσον έρχονται διά πλοίων και είναι μέγα πράγμα ήδη το να διεξαγάγουν με μόνον τα πλοία των, ακόμη και άνευ φορτίου, τον μακρόν μέχρι Σικελίας πλουν. Γνωρίζω, προς τούτοις, πόσον σημαντική είναι η άλλη παρασκευή, η οποία χρειάζεται διά πόλεμον εναντίον πόλεως τόσον μεγάλης. Και τόσον διάφορος είναι η γνώμη μου από την των αντιθέτων, ώστε εάν ήρχοντο έχοντες μίαν άλλην πόλιν εξ ίσου μεγάλην όσον αι Συρακούσαι, και αφού εγκαθίστων αυτήν παρά τα σύνορά μας, ήρχιζαν εκείθεν διεξάγοντες τον πόλεμον, νομίζω ότι δυσκόλως θα κατώρθωναν ν’ αποφύγουν την ολοσχερή καταστροφήν, και πολύ βέβαια δυσκολώτερον, όταν ολόκληρος η Σικελία (η οποία βεβαίως θα ενωθή εις κοινόν σύνδεσμον) θα είναι εχθρά των, και αυτοί θα ευρίσκωνται εντός στρατοπέδου, κατασκευασθέντος ευθύς μετά την έξοδον εκ των πλοίων, μη έχοντες άλλο στήριγμα, παρά αθλίας τινάς σκηνάς και τον απολύτως απαραίτητον εφοδιασμόν, αφού το ιππικόν μας θα τους εμποδίζη να εξέρχωνται μακράν του στρατοπέδου των. Και διά να είπω ολόκληρον την σκέψιν μου, πιστεύω ότι δεν θα κατορθώσουν ούτε καν ν’ αποβιβασθούν εις ξηράν, τόσον ανωτέρας νομίζω τας δυνάμεις μας.

38. «Αλλά όλα ταύτα, όπως υποστηρίζω, οι Αθηναίοι τα γνωρίζουν, και η πολιτική των αποβλέπει, ως είμαι βέβαιος, εις την διατήρησιν των κεκτημένων. Αλλά μερικοί συμπολίται μας δημιουργούν ειδήσεις, ούτε αληθείς, ούτε καν δυνατάς. Οι ανθρώποι αυτοί, γνωρίζω ανέκαθεν, και όχι διά πρώτην τώρα φοράν ότι επιδιώκουν, διά λόγων τουλάχιστον τοιούτων, και έτι μάλλον κακοποιών παρά τα έργα, να σας εκπτοήσουν, διά να καταλάβουν την αρχήν της πόλεως. Και φοβούμαι πραγματικώς, μήπως δι’ επανειλημένων αποπειρών κατορθώσουν επί τέλους την πραγματοποίησιν του σκοπού των, ενώ ημείς είμεθα ανίκανοι, πριν πάθωμεν, να προφυλαχθώμεν και τους τιμωρήσωμεν, όταν ανακαλύψωμεν τα σχέδιά των. Και ένεκα τούτων ακριβώς των λόγων, η πόλις μας σπανίως ηρεμεί, αλλά κατατρύχεται από συχνάς στάσεις, και αναλαμβάνει αγώνας περισσοτέρους καθ’ εαυτής παρά κατά των εχθρών της, και υποβάλλεται ενίοτε υπό την εξουσίαν τυράννων ή κακών δεσποτών. Αλλ’ εάν θελήσετε να με υποστηρίξετε, θα προσπαθήσω να μη επιτρέψω, όπως επί των ημερών μας συμβή τοιούτον τι. Και τούτο θα επιδιώξω να επιτύχω, σας μεν τους πολλούς πείθων, αλλά τιμωρών τους μηχανευομένους τα τοιαύτα, όχι μόνον οσάκις συλλαμβάνονται επ’ αυτοφόρω εγκληματούντες (πράγμα πολύ δύσκολον), αλλά και δι’ όσα θέλουν μεν, αδυνατούν όμως να διαπράξουν. Διότι απέναντι του εχθρού πρέπει κανείς

να προφυλάττεται, όχι μόνον κατά των πράξεών του, αλλά και κατά των σχεδίων του, αφού, αν δεν προλάβη να φυλαχθή, θα προλάβη εκείνος να τον βλάψη. Τους ολιγαρχικούς, εξ άλλου, άλλοτε μεν θα ελέγχω, άλλοτε θα επιτηρώ και άλλοτε θα διαφωτίζω ακόμη, διότι κατά τούτον τον τρόπον φρονώ ότι δύναμαι να ματαιώνω τους εγκληματικούς σκοπούς των. Άλλωστε (και την ερώτησιν ταύτην πολλάκις απηύθυνα εις εαυτόν) τί επιδιώκετε σεις οι νεώτεροι; Μήπως να καταλάβετε από τούδε την αρχήν; Αλλ’ ο νόμος το απαγορεύει, και ο νόμος αυτός ετέθη, διότι στερείσθε ακόμη της αναγκαίας ικανότητος, όχι διότι, ενώ έχετε δήθεν αυτήν, θέλει να σας παραγκωνίση. Αλλά μήπως αποστέργετε την ισότητα προς τους πολλούς; Και πώς είναι δίκαιον, πολίται της αυτής πόλεως να μην έχουν τα αυτά δικαιώματα;

39. «Θα είπουν τινές ότι η δημοκρατία ούτε συνετόν, ούτε δίκαιον πολίτευμα είναι, και ότι οι έχοντες τα χρήματα είναι ικανώτεροι όπως κυβερνούν άριστα. Αλλ’ εγώ ισχυρίζομαι, πρώτον μεν ότι το όνομα δημοκρατία περιλαμβάνει το σύνολον του λαού, ενώ η ολιγαρχία μέρος μόνον αυτού, και δεύτερον ότι οι μεν πλούσιοι είναι άριστοι φύλακες του δημοσίου ταμείου, οι συνετοί άριστοι σύμβουλοι, και οι πολλοί, αφού ακούσουν συζητούμενον ζήτημα τι, άριστοι κριταί, και ότι έκάστη των τάξεων τούτων και όλαι ομού απολαύουν ίσων δικαιωμάτων υπό δημοκρατικόν πολίτευμα. Ενώ η ολιγαρχία διαμοιράζει μεν τους κινδύνους εις τους πολλούς, ως προς τα ωφελήματα όμως δεν αρκείται καν εις την μερίδα του λέοντος, αλλά σφετερίζεται και κρατεί δι’ εαυτήν το όλον. Ιδού τί επιδιώκουν οι ισχυροί και οι νέοι μεταξύ υμών, και τί είναι αδύνατον να επιτύχουν εις μεγάλην πόλιν.

40. «Αλλά και τώρα ακόμη θα εισθε οι ασυνετώτεροι πάντων των Ελλήνων, όσους εγώ γνωρίζω, εάν δεν αντιλαμβάνεσθε ότι οι σκοποί σας είναι αχρείοι, ή έγκληματικώτατοι, εάν, μολονότι αντιλαμβάνεσθε τούτο τολμάτε να επιμένετε εις αυτούς. Εν τούτοις και τώρα ακόμη οφείλετε, είτε συνετιζόμενοι, είτε μετανοούντες, να επιδιώξετε την προαγωγήν του κοινού συμφέροντος της πόλεως, εννοούντες ότι εις το έργον τούτο η μετοχή των καλών μεταξύ υμών θα είναι ίση ή μεγαλύτερα από την του πλήθους της πόλεως, ότι όμως, εάν έχετε άλλους σκοπούς, θα κινδυνεύσετε να χάσετε τα πάντα. Παραιτήσατε τας ειδήσεις αυτάς, πειθόμενοι ότι έχετε να κάμετε με ανθρώπους, οι οποίοι εννόησαν τους σκοπούς σας και δεν θα τους ανεχθούν. Διότι η πόλις αυτή, και αν υποτεθή ότι έρχονται οι Αθηναίοι, θα τους αποκρούση κατά τρόπον άξιον αυτής, και έχομεν στρατηγούς, οι οποίοι θα μεριμνήσουν περί των πραγμάτων τούτων. Και εάν, καθώς εγώ πιστεύω, τίποτε από αυτά δεν είναι αληθές, η πόλις δεν θα καταληφθεί υπό πανικού, υπό την εντύπωσαν των διαδόσεών σας, ούτε θα εκλέξη υμάς άρχοντάς της, όπως εκουσίως επιβάλη επί του τραχήλου της τον ζυγόν της δουλείας, αλλά λαμβάνουσα εις χείρας της τας ιδίας αυτής υποθέσεις, θα κρίνη τους λόγους σας, ως ισοδυναμούντας με έργα, και δεν θα επιτρέψη καθόλου να χάση την ελευθερίαν της, διότι ήκουσε τας διαδόσεις σας, άλλα θα προσπαθήση να διάσωση εαυτήν, ματαιώνουσα τα σχέδιά σας διά της λήψεως πραγματικών προφυλάξεων.»

Η εκκλησία του δήμου των Συρακούσιων αποφασίζει να λάβη τα προσήκοντα μέτρα αμύνης

41. Μετά τους λόγους τούτους του Αθηναγόρα, ηγέρθη εις των στρατηγών, ο οποίος δεν επέτρεψεν εις κανένα άλλον να λάβη τον λόγον, αλλ’ είπεν ο ίδιος περί του υπό συζήτησιν θέματος τα εξής περίπου: «Δεν είναι φρόνιμον, ούτε να διατυπώνωνται υπό τίνων αμοιβαίαι διαβολαί, ούτε οι ακούοντες ν’ αποδέχωνται αυτάς. Αλλ’ εν σχέσει προς τας εκ διαφόρων μερών προερχόμενος ειδήσεις, η φρόνησις επιβάλλει να εξετάσωμεν κατά τίνα τρόπον, και έκαστος των πολιτών ιδιαιτέρως, και η όλη πόλις, θα παρασκευασθώμεν, όπως

αποκρούσωμεν αποτελεσματικώς τους επιδρομείς. Και αν ακόμη δεν υπάρξη ανάγκη αμύνης, καμμία, εν πάση περιπτώσει, βλάβη δεν θα επέλθη, εάν η πόλις εφοδιασθή και με ίππους και με όπλα και με τα λοιπά εφόδια, των οποίων έχει ανάγκην ο πόλεμος. Την φροντίδα και συντήρησιν των εφοδίων τούτων θα επιμεληθώμεν ημείς και θα πέμψωμεν συγχρόνως πράκτορας εις τας διαφόρους πόλεις προς συλλογήν πληροφοριών και δι' ό,τιδήποτε άλλο ήθελε θεωρηθή σκόπιμον. Εν μέρει άλλωστε εμεριμνήσαμεν ήδη περί τούτων. Και ό,τιδήποτε μάθωμεν, θα σας το ανακοινώσωμεν.» Μετά τους λόγους τούτους του στρατηγού, οι Συρακούσιοι υπεχώρησαν εκ της συνελεύσεως, η οποία ούτω διελύθη.

Ο Αθηναϊκός στόλος φτάνει εις Κέρκυραν

42. Εν τω μεταξύ οι Αθηναίοι, αυτοί και οι σύμμαχοί των, είχαν ήδη όλοι συγκεντρωθή εις την Κέρκυραν. Και πρώτον μεν οι στρατηγοί προέβησαν εις γενικήν επυθεώρησιν του στρατεύματος και εκανόνισαν την τάξιν, κατά την οποίαν τούτο θα ηγκυροβόλει και θα εστρατοπέδευε. Διαιρέσαντες δε τον στόλον εις τρεις μοίρας, έταξαν επί κεφαλής εκάστης διά κλήρου ένα εκ των στρατηγών, αφ' ενός μεν, όπως προλάβουν τας δυσκολίας τας οποίας, εάν ο στόλος έπλεεν αθρόος, θα παρουσίαζε κατά τον κατάπλουν η εύρεσις ύδατος και λυμένων και τροφίμων, και αφ' ετέρου, όπως ασφαλίσουν καλυτέραν πειθαρχίαν και διοίκησιν του στρατεύματος, εφόσον εκάστης μοίρας προίστατο εις στρατηγός. Προαπέστειλαν μάλιστα ακολούθως εις Ιταλίαν και Σικελίαν τρία πολεμικά σκάφη, διά να εξακριβώσουν ποίαι πόλεις θα τους εδέχοντο φιλικώς, και διέταξαν αυτά να έλθουν εις προϋπάντησιν του στόλου, όπως εν επιγνώσει γνωρίζουν που θα καταπλεύσουν.

Η δύναμις του Αθηναϊκού εκστρατευτικού σώματος

43. Μετά ταύτα, οι Αθηναίοι απέπλευσαν εκ Κερκύρας, διευθυνόμενοι προς την Σικελίαν, με τας εξής δυνάμεις: αι τριήρεις, πλην δύο Ροδίων πεντηκοντόρων, ανήρχοντο εν συνόλω εις εκατόν τριάντα τέσσαρας. Εκ τούτων εκατόν ήσαν Αθηναϊκαί, εκ των οποίων πάλιν εξήντα ταχύπλοα σκάφη και τα λοιπά οπλιταγωγά. Ο λοιπός στόλος απετελείτο από πλοία των Χίων και των άλλων συμμάχων. Το σύνολον των οπλιτών ανήρχετο εις πέντε χιλιάδας εκατόν, εκ των οποίων οι Αθηναίοι ήσαν χίλιοι πεντακόσιοι μεν εκ του καταλόγου των τριών ευπορωτέρων τάξεων και επτακόσιοι θήτες πεζοναύται, ενώ οι λοιποί απετέλουν εκ των συμμάχων, των μετεχόντων της εκστρατείας, άλλοι μεν εκ των υπηκόων πόλεων, πεντακόσιοι εκ του Αργούς και διακόσιοι πενήντα Μαντινείς και άλλοι μισθοφόροι. Ο όλος αριθμός των τοξοτών ανήρχετο εις τετρακόσιους ογδοήντα, ειк των οποίων οι ογδοήντα ήσαν Κρήτες.Υπήρχαν ακόμη επτακόσιοι Ρόδιοι σφενδονιστάς εκατόν είκοσι ψιλοί Μεγαρείς εκ των φυγάδων, και εν ιππαγωγόν πλοίον, φέρον τριάντα ιππείς.

Ο Αθηναϊκός στόλος εις Ρήγιον

44. Τοιαύτη ήτο η δύναμις του πρώτου στρατού, ο οποίος διέπλεε την θάλασσαν, όπως διεξαγάγη τον Σικελικόν πόλεμον. Την δύναμιν αυτήν συνώδευαν τριάντα μεταγωγικά, φέροντα τα τρόφιμα και τους αρτοποιούς, τους κτίστας, τους ξυλουργούς, και τα αναγκαία διά την οχύρωσιν εργαλεία, και τους μετ' αυτών συνέπλεαν εκατόν μικρότερα επιτεταγμένα σκάφη. Ηκολούθουν, άλλωστε, τον στρατόν εξ ιδίας προαιρέσεως και πολλά αλλά μικρά και μεγάλα εμπορικά πλοία, χάριν εμπορίου. Όλος αυτός ο στόλος, εκπλεύσας εκ Κερκύρας, διέσχιζεν αθρόος τον Ιόνιον κόλπον, και αφού προσήγγισε μέρος μεν εις το ακρωτήριον της Ιαπυιγίας, μέρος δε εις τον Τάραντα, και τα λοιπά πλοία, όπου τους παρουσιάσθη ευκαιρία αποβάσεως, συνέχισε τον πλουν κατά μήκος της Ιταλικής ακτής. Καμμία πόλις δεν τους ήνοιξε τας πύλας της, ουδέ την αγοράν της, επέτρεψαν μόνον εις

αυτούς την ύδρευσιν και την αγκυροβολίαν. Ο Τάρας όμως και οι Λοκροί ηρνήθησαν και ταύτα. Τέλος τα πλοία έφθασαν εις το Ρήγιον, έσχατον άκρον της Ιταλίας, όπου ο στόλος συνεκεντρώθη. Και επειδή, οι Ρηγίνοι δεν εδέχθησαν αυτούς εντός των τειχών της πόλεώς των, κατεσκεύασαν στρατόπεδον εκτός αυτής επί χώρου ανήκοντος εις τον ναόν της Αρτέμιδος, όπου οι κάτοικοι ήνοιξαν δι’ αυτούς αγοράν, και αφού έσυραν τα πλοία εις την ξηράν, ανεπαύθησαν. Συνηντήθησαν, προς τούτοις, με τους Ρηγίνους, από τους οποίους εζήτησαν, αφού είναι Χαλκιδείς, να βοηθήσουν τους Λεοντίνους, οι οποίοι είναι επίσης Χαλκιδείς. Αλλ’ ούτοι εδήλωσαν ότι θα μείνουν ουδέτεροι και θα συμμορφωθούν προς ό,τι αποφασισθή από κοινού μετά των άλλων Ελλήνων της Ιταλίας. Και οι Αθηναίοι ήρχισαν μελετώντες κατά τινα τρόπον ηδύναντο να επιληφθούν προσφορώτερον της εν Σικελία καταστάσεως. Συγχρόνως ανέμεναν να επιστρέψουν εκ της Εγέστης τα πλοία που είχαν προαποστείλει, θέλοντες να βεβαιωθούν, εάν υπήρχε πραγματικώς ο δημόσιος θησαυρός, περί του οποίου είχαν κάμει λόγον εις τας Αθήνας οι απεσταλμένοι των Εγεσταίων.

Οι Συρακούσιοι προπαρασκευάζονται προς άμυναν

45. Εν τω μεταξύ, εκ πολλών πηγών, και εκ των αποσταλέντων κατασκόπων, έφθαναν ήδη διαρκώς θετικαί πληροφορίαι προς τους Συρακουσίους ότι ο Αθηναϊκός στόλος ευρίσκετο εις το Ρήγιον, και ως εκ τούτου, αφίσαντες κατα μέρος πάσαν πλέον δυσπιστίαν, επεδόθησαν μετά μεγάλου ζήλου εις τας παρασκευάς. Και προς τους Σικελούς έστελλαν, αλλού μεν φρουρούς, αλλού δε πρέσβεις. Και φρουράς εισήγαν εις τα φρούρια της χώρας, και εντός της πόλεως προέβαιναν εις επιθεώρησιν των όπλων και των ίππων, διά να εξακριβώσουν αν είναι εις τελείαν κατάστασιν, και διευθέτησαν τα λοιπά ως προς προσεχέστατον και σχεδόν παρόντα πόλεμον.

Η Έγεστα δεν παρέχει τους χρηματικούς πόρους που είχεν υποσχεθή

46. Τα προαποσταλέντα τρία πολεμικά σκάφη επανήλθαν ήδη από την Έγεσταν προς τους Αθηναίους εις το Ρήγιον, αναγγέλλοντα ότι από τα χρήματα που υπεσχέθησαν, τριάντα μόνον τάλαντα παρουσιάζονται και τίποτε περισσότερον. Και οι στρατηγοί κατελήφθησαν ευθύς από αθυμίαν, και διά την πρώτην ταύτην διάψευσιν των προσδοκιών των και διά την άρνησιν των Ρηγίνων, τους οποίους πρώτους επεχείρησαν και ήλπιζαν σοβαρώς να πείσουν, όπως μετάσχουν της εκστρατείας, και λόγω της προς τους Λεοντίνους κοινότητος της καταγωγής των και διότι ανέκαθεν διέκειντο φιλικώς προς τους Αθηναίους. Και ο μεν Νικίας είχε προίδει τας εκ της Εγέστης ειδήσεις, αλλά εις τους δύο άλλους στρατηγούς επροκάλεσαν αντιθέτως πολλήν έκπληξιν. Ιδού, τωόντι, εις ποίον τέχνασμα είχαν καταφύγει οι Εγεσταίοι, ότε πρώτον ήλθαν προς αυτούς οι Αθηναίοι πρέσβεις, όπως δι’ επιτοπίου εξετάσεως βεβαιωθούν περί της υπάρξεως των χρημάτων. Ωδήγησαν αυτούς εις τον ναόν της Αφροδίτης, τον κείμενον εις Έρυκα, όπου τους επέδειξαν τα αφιερώματα, φιάλας και οινοχόας και θυμιατήρια και αλλά πολλά σκεύη, τα οποία, επειδή ήσαν αργυρά, είχαν εξωτερικήν εμφάνισιν όλως δυσανάλογον προς την πραγματικήν των αξίαν. Και πλην τούτου, οι ιδιώται, καλούντες τα πληρώματα των τριήρεων προς φιλοξενίαν, παρουσίαζαν έκαστος ως ιδικά των, κατά τας εστιάσεις, τα χρυσά και αργυρά ποτήρια, τα οποία είτε συνέλεξαν εκ της Εγέστης, είτε εδανείσθησαν από τας γειτονικας Ελληνικάς και Φοινικικάς πόλεις. Και επειδή πάντες, ως επί το πλείστον, μετεχειρίζοντο τα ίδια σκεύη και παντού παρουσιάζετο μεγάλη ποσότης εξ αυτών, η εντύπωσις των Αθηναϊκών πληρωμάτων υπήρξεν αληθώς εκπληκτική, και επανελθόντες εις τας Αθήνας διέδωσαν ότι είχαν ίδει μεγάλους θησαυρούς. Όταν ανεκοινώθη η είδησις ότι οι θρυλούμενοι θησαυροί της Εγέστης ήσαν ανύπαρκτοι, οι στρατιώται εμέμφοντο ζωηρώς τους πρώτους πρέσβεις, οι οποίοι, απατηθέντες οι ίδιοι, είχαν παρασύρει τότε και τους άλλους εις την πλάνην. Οι

στρατηγοί, εξ άλλου, συνεκρότησαν πολεμικόν συμβούλων προς εξέτασιν της παρούσης καταστάσεως.

Συμβούλιον των Αθηναίων στρατηγών

47. Και του μεν Νικίου η γνώμη ήτο να πλεύσουν με όλον τον στρατόν κατα του Σελινούντος, τούθ' όπερ απετέλει τον κύριον σκοπόν της αποστολής των. Και αν μεν οι Εγεσταίοι παρείχαν χρήματα δι' όλον τον στρατόν, να σκεφθούν τότε αναλόγως τί θα πράξουν, ειδεμή, να απαιτήσουν απ' αυτούς την παροχήν τροφοδοσίας διά τα εξήντα πλοία, όσα ακριβώς είχαν ζητήσει, και παραμένοντες να συνδιαλλάξουν προς αυτούς τους Σελινουντίους, ή διά της βίας ή διά συνεννοήσεως. Τούτου δ' επιτυγχανομένου, να πλεύσουν κατά μήκος της ακτής των άλλων πόλεων, και αφού επιδείξουν ούτω την δύναμιν της πόλεως των Αθηνών και αποδείξουν το ενεργόν ενδιαφέρον της υπέρ των φίλων και συμμάχων, ν' αποπλεύσουν εις τα ίδια, εκτός αν αιφνιδία τις και απροσδόκητος ευκαιρία τους παρείχε το μέσον ή να ωφελήσουν τους Λεοντίνους ή να επιτύχουν την συνεργασίαν άλλων τινών πόλεων. Αλλά να μη εκθέσουν εις κίνδυνον την ασφάλειαν της πόλεως, δαπανώντες συγχρόνως εξ ιδίων.

48. Ο Αλκιβιάδης, εξ άλλου, υπεστήριξεν ότι δεν πρέπει, αφού εξέπλευσαν με τόσον μεγάλην δύναμιν, να επιστρέψουν κατησχυμένοι και άπρακτοι, αλλά ν' αποστείλουν απεσταλμένους προς τας άλλας Ελληνικάς πόλεις, πλην του Σελινούντος και των Συρακουσών, και να προσπαθήσουν, όπως άλλους μεν εκ των Σικελών αποσπάσουν από τους Συρακουσίους, άλλους δε προσεταιρισθούν, προς τον σκοπόν του να εξασφαλίσουν την παροχήν τροφίμων και στρατιωτικών ενισιχύσεων. Αλλά προ παντός έπρεπε να επιδιώξουν όπως προσεταιρισθούν τους Μεσσηνίους, καθόσον η πόλις των κείται εις ευθετωτάτην θέσιν της παραλίας και αποτελεί την κλείδα της Σικελίας, έχουσα επίσης λιμένα, δυνάμενον ν' αποτελέση αρίστην βάσιν επιχειρήσεως διά τον στρατόν. Και αφού προσελκύσουν προς το μέρος των τας πόλεις αυτάς και γνωρίζουν ποίους θα έχουν σιυναγωνιστάς, τότε μόνον να επιτεθούν κατά των Συρακουσών και του Σελινούντος, εάν ούτοι μεν δεν συνδιαλλαχιθούν με τους Εγεσταίους, εκείνοι δε δεν επιτρέψουν την εις τας εστίας των αποκατάστασιν των Λεοντίνων.

49. Ο Λάμαχος, αντιθέτως, υπεστήριζεν ότι έπρεπε να πλεύσουν αμέσως κατά των Συρακουσών και να συνάψουν όσον το δυνατόν ταχύτερον την μάχην υπό αυτά τα τείχη της πόλεως, εφόσον ακόμη οι Συρακούσιοι ήσαν απαράσκευοι και η κατάπληξίς των αμείωτος. Διότι, κατ' αυτόν, κάθε στρατός είναι φοβερώτατος εις την αρχήν. Εάν όμως χρονοτριβήση πριν παρουσιασθή, οι άνθρωποι αναλαμβάνουν το θάρρος των, και όταν τον ιδούν, είναι διατεθειμένοι μάλλον εις υποτίμησιν αυτού. Αλλ' εάν επιτεθούν αμέσως, εφόσον οι Συρακούσιοι αναμένουν περιδεείς την επίθεσιν, θα ενίκων ασφαλέστερον, διότι όλα θα συνετέλουν όπως ο εχθρός καταληφθή υπό πανικού, και η θέα του στρατού, ο οποίος ποτέ άλλοτε δεν θα εφαίνετο πολυαριθμότερος, και η προσδοκία της τύχης που τους περιμένει, και προ πάντων ο άμεσος κίνδυνος της μάχης. Είναι, άλλωστε, πιθανόν ότι πολλοί πιστεύοντες ότι δεν θα έλθουν οι Αθηναίοι, θ' απεκόπτοντο έξω της πόλεως εις τους αγρούς, και ενώ ούτοι θα εζήτουν να εισαγάγουν εις την πόλιν τα κινητά των, ο στρατός των Αθηναίων, στρατοπεδευμένος προ των τειχών της πόλεως και κρατών της υπαίθρου χώρας, θα είχεν αφθονίαν τροφίμων. Εάν ενήργουν ούτω, και οι άλλοι Έλληνες της Σικελίας θα ήτο πιθανώτερον τότε, αντί να ταχθούν με τους Συρακουσίους, να προσέλθουν προς το μέρος των, χωρίς να χρονοτριβήσουν, περιμένοντες να ιδούν ποιός θ' αναδειχθή νικητής. Προσέθηκε δε ότι έπρεπε ν' απέλθουν και εγκαταστήσουν ναύσταθμον και βάσιν επιχειρήσεων τα Μέγαρα, τα οποία ήσαν εγκαταλελειμένα και δεν απέχουν πολύ από τας

Συρακούσας διά θαλάσσης και διά ξηράς,

50. Ο Λάμαχος, αφού υπεστήριξε ταύτα, συνετάχθη, εν τούτοις, και αυτός με την γνώμην του Αλκιβιάδου, ο οποίος μετά τούτο, επιβάς του ιδίου αυτού πλοίον, έπλευσεν εις Μεσσήνην, όπου έκαμε προτάσεις συμμαχίας. Αλλ' επειδή οι Μεσσήνιοι δεν επείθοντο, αλλ' απήντησαν ότι δεν ηδύναντο μεν να δεχθούν τους Αθηναίους εντός της πόλεως, θα εγκαθίστων όμως χάριν αυτών αγοράν έξω των τειχών της, επανεπλευσεν εις το Ρήγιον. Οι στρατηγοί ετοίμασαν ευθύς εξήντα πλοία εκ του συνόλου του στόλου, και παραλαβόντες τας αναγκαίας προμηθείας, έπλεαν κατά μήκος της ακτής προς την Νάξον, αφίσαντες τον υπόλοιπον στρατόν και ένα εκ των στρατηγών εις το Ρήγιον. Αφού δε οι Νάξιοι εδέχθησαν αυτούς εντός της πόλεως, συνέχισαν τον πλουν των κατά μήκος της ακτής προς την Κατάνην. Αλλ' επειδή οι Καταναίοι ηρνούντο να τους δεχθούν, διότι υπήρχαν εις την πόλιν πολλοί φρονούντες τα των Συρακουσίων, επροχώρησαν εις τον ποταμόν Τηρίαν, όπου και κατηυλίσθησαν. Την επομένην, έπλευσαν εις γραμμήν παραγωγής προς τας Συρακούσας με όλην την μοίραν του στόλου, πλην δέκα πλοίων, τα οποία απέστειλαν προηγουμένως, με την παραγγελίαν να εισέλθουν εις τον μέγαν λιμένα των Συρακουσών και παρατηρήσουν εαν υπήρχαν εκεί ,πλοία καθειλκυσμένα. Συγχρόνως, αφού προσήγγιζαν εις την πόλιν, θα προεκήρυσσαν από του καταστρώματος των πλοίων ότι οι Αθηναίοι ήλθαν διά ν' αποκαταστήσουν εις τας εστίας των τους Λεοντίνους, λόγω της συμμαχίας των και της κοινότητος της καταγωγής των, και θα προσεκάλουν τους εις τας Συρακούσας ευρισκομένους Λεοντίνους να προσέλθουν αφόβως προς τους Αθηναίους ως προς φίλους και ευεργέτας. Αφού έγινεν η προκήρυξις αυτή, και επεσκόπησαν επιμελώς την πόλιν, τους λιμένας και το έδαφος, το οποίον θα εχρησιμοποίουν ως βάσιν των επιχειρήσεών των, επανέπλευσαν εις την Κατάνήν.

51. Συγκληθείσης εκεί συνελεύσεως του λαού, οι Καταναίοι επέμεναν αρνούμενοι να δεχθούν τον στρατόν εντός της πόλεως, αλλά προσεκάλεσαν τους στρατηγούς να εισέλθουν και εκθέσουν ό,τι είχαν να είπουν. Αλλ' ενώ ο Αλκιβιάδης ωμίλει και η προσοχή των κατοίκων ήτο εξ ολοκλήρου απησχολημένη με την συνέλευσιν, οι στρατιώται, χωρίς να τους αντιληφθούν, διέρρηξαν μικράν πύλην του τείχους, σαθρώς κατεσκευασμένην, και εισελθόντες συνεκεντρώθησαν εις την αγοράν. Εκ των Καταναίων, όσοι εφρόνουν τα των Συρακουσίων, ολίγοι μεν, ευθύς ως είδαν τον στρατόν εντός της πόλεως - καταληφθέντες από φόβον - απήλθαν κρυφίως εξ αυτής, οι λοιποί όμως εψήφισαν συμμαχίαν προς τους Αθηναίους και συνέστησαν προς αυτούς να φέρουν εκ του Ρηγίου και τον λοιπόν στρατόν. Οι Αθηναίοι, μετά τούτο, επέστρεψαν εις το Ρήγιον, οπούθεν εξέπλευσαν με όλον ήδη τον στρατόν διά την Κατάνην, όπου μετά την άφιξίν των ήρχισαν κατασκευάζοντες στρατόπεδον.

52. Αλλ' εν τω μεταξύ ήρχοντο ειδήσεις εκ Καμαρίνης ότι αν έλθουν οι Αθηναίοι, η πόλις ήθελε προσχωρήσει, και ότι οι Συρακούσιοι επιβιβάζουν τα πληρώματα του στόλου των. Ως εκ τούτου, έπλευσαν παρά την ακτήν με όλον τον στρατόν των, κατ' αρχάς εις τας Συρακούσας. Και επειδή παρετήρησαν ότι ουδεμία εξόπλισις στόλου εγίνετο, συνέχισαν τον παρά την ακτήν πλουν των προς την Καμάριναν, και προσεγγίσαντες εις την παραλίαν, έπεμψαν κήρυκα προς τους Καμαριναίους. Ούτοι όμως ηρνούντο να δεχθούν αυτούς, προβάλλοντες ότι εδεσμεύοντο υπό συνθήκης, βεβαιωθείσης δι' όρκων, να δέχωνται τους Αθηναίους, εάν κατέπλεαν με έν μόνον πολεμικόν πλοίον, έκτος εάν οι ίδιοι προσεκάλουν αυτούς να έλθουν με περισσότερα. και ούτως οι Αθηναίοι απέπλευσαν άπρακτοι. Και αποβάντες εις σημείον τι της ακτής των Συρακουσίων προέβησαν εις λεηλασίαν. Αλλά το ιππικόν των Συρακουσίων προσέτρεξε και εφόνευσε διεσπαρμένους τινάς ψιλούς

στρατιώτας, μεθ’ ο επανέπλευσαν εις Κατάνην.

Ανάκλησις του Αλκιβιάδου δια την υπόθεσιν των Ερμών

53. Εκεί ευρίσκουν την Σαλαμινίαν, η οποία είχεν έλθει εξ Αθηνών διά να προσκαλέση και τον Αλκιβιάδην να επιστρέψη, όπως απολογηθή κατά των κατηγοριών, διά τας οποίας ενεκάλει αυτόν η πόλις, και άλλους τινάς των στρατιωτών, εκ των οποίων τινές μεν είχαν μηνυθή μετ’ αυτού διά την βεβήλωσιν των μυστηρίων, τινές δε διά τον ακρωτηριασμόν των Ερμών. Διότι, μετά την αναχώρησιν του στρατού, οι Αθηναίοι εξηκολούθησαν ουδέν ήττον την ανάκρισιν περί των γεγονότων των σχετιζομένων προς το έγκλημα των μυστηρίων και το των Ερμών, και χωρίς να εξελέγχουν την αξιοπιστίαν των μηνυτών, αλλ’ αποδεχόμενοι ένεκα της καχυποψίας των πάσαν καταγγελίαν ως αληθή, συνελάμβαναν και έρριπτον εις τας φυλακάς πολίτας εκ των χρηστοτάτων, παρέχοντες πίστιν εις ανθρώπους κακόπιστους. Διότι, οσάκις εναντίον τινός διετυπούτο κατηγορία τις, έστω και αν ούτος απελάμβανεν αρίστης υπολήψεως, εθεώρουν ότι ήτο προτιμότερον να βασανίσουν το πράγμα διά να εύρουν την αλήθειαν, παρά ν’ αφίσουν τον καταγγελθέντα να διαφύγη ανεξέταστος, λόγω της αχρειότητος του μηνυτού. Διότι ο λαός, ο οποίος εγνώριζεν εκ παραδόσεως ότι η τυραννίς του Πεισιστράτου και των τέκνων του κατήντησεν εις το τέλος πιεστική, και προς τούτοις ότι η κατάλυσις αυτής δεν ωφείλετο εις αυτούς και τον Αρμόδιον, αλλ’ εις τους Λακεδαιμονίους, διετέλει υπό διαρκή φόβον και υπώπτευε τα πάντα.

Ιστορική αναδρομή εις τους Πεισιστρατίδας

54. Θα προβώ ήδη εις την εκτενεστέραν οπωσδήποτε διήγησιν της ερωτικής περιπέτειας, εκ της οποίας προεκλήθη το τόλμημα του Αριστογείτονος και του Αρμοδίου, διά ν’ αποδείξω ότι ούτε αυτοί καν οι Αθηναίοι (διά να μη μνημονεύσω τους άλλους Έλληνας) εκθέτουν ακριβώς τα περί των τυράννων των και του εν λόγω επεισοδίου. Αφού δηλαδή ο Πεισίστρατος απέθανε γέρων και ασκών ήδη την τυραννίδα, την αρχήν κατέλαβεν όχι ο Ίππαρχος, ως οι πολλοί νομίζουν, αλλ’ ο Ιππίας, ο πρεσβύτερος των υιών αυτού. Όταν ο Αρμόδιος έφθασεν εις το άνθος της νεανικής ωραιότητος, ο Αριστογείτων, πολίτης της μέσης τάξεως, είχεν αυτόν ως εραστήν. Ο υιός του Πεισιστράτου Ίππαρχος επεχείρησε ν’ αποπλανήση τον Αρμόδιον, ο οποίος απέκρουσε τας προτάσεις του και κατήγγειλε το πράγμα εις τον Αριστογείτονα. Ούτος, βαρυαλγής εκ του ερωτικού πάθους και φοβηθείς μήπως ο ίππαρχος, ως εκ της δυνάμεώς του, καταφύγη εις την βίαν, διά να του αποσπάση τον Αρμόδιον, ήρχισεν ευθύς διοργανώνων κρυφίως την ανατροπήν της τυραννίδος με κάθε μέσον το οποίον διέθετε. Και επειδή εν τω μεταξύ ο ίππαρχος, επαναλαβών τας προτάσεις του προς τον Αρμόδιον, δεν επέτυχε μεν περισσότερον από την πρώτην φοράν, αλλά και δεν ηθέλησε να προσφύγη εις βίαια μέτρα, επεδίωκεν όμως την δημιουργίαν ευκαιρίας, όπως τον προπηλακίση δι’ υπούλου τρόπου, χωρίς ν’ αφίση να φανούν τα αληθή αυτού ελατήρια. Διότι η εξουσία του γενικώς δεν ήτο επαχθής εις τον λαόν, και είχε κατορθώσει ν’ ασκή αυτήν κατά τρόπον μη προκαλούντα αντιπάθειας. Ουδείς, τωόντι, τύραννος επέδειξεν επί μακρότερον χρόνον ευγένειαν αισθημάτων και ικανότητα όσην οι Πεισιστρατίδαι. Και ενώ εισέπρατταν ως μόνον φόρον το εικοστόν των προϊόντων της γης, και την πόλιν των καλώς διεκόσμησαν και τους πολέμους διεξήγαν επιτυχώς και εις τους ναούς εσύχναζαν, δια να προσφέρουν θυσίας. Κατά τα άλλα, η πόλις εξηκολούθει διεπομένη από τους προηγουμένους κειμένους νόμους, άνευ επεμβάσεως των τυράννων, μόνον ότι εφρόντιζαν ούτοι όπως εις εκ της οικογενείας αυτών εκλέγεται εκάστοτε μεταξύ των αρχόντων. Και άλλοι εξ αυτών ήσκησαν την ενιαυσίαν αρχήν των Αθηνών και ο Πεισίστρατος, υιός του τυραννεύσαντος Ιππίου, ομώνυμος του πάππου του, ο οποίος κατά την περίοδον της αρχής του κατεσκεύασεν εις την αγοράν τον βωμόν, τον οποίον

αφιέρωσεν εις τους δώδεκα θεούς και έτερον εις την ιεράν περιοχήν του Πυθίου, τον οποίον αφιέρωσεν εις τον Απόλλωνα. και το μεν επίγραμμα του βωμού της αγοράς εξηφανίσθη, ένεκα της υπό του δήμου των Αθηναίων γενομένης βραδύτερον προεκτάσεως του μήκους του. Αλλά το επίγραμμα του βωμού του Πυθίου φαίνεται ακόμη και σήμερον, αν και τα γράμματα αμυδρώς διακρίνονται, και έχει ως εξής: «Το μνημείον τούτο της αρχοντείας του ο υιός του Ιππίου Πεισίστρατος αφιέρωσεν εις την Ιεράν περιοχήν του Πυθίου Απόλλωνος.»

55. Ότι ο Ιππίας ήτο ο πρεσβύτερος των υιών του Πεισιστράτου, και ως εκ τούτου ανήλθεν εις την ανωτάτην αρχήν, υποστηρίζω και διότι το γνωρίζω ακριβέστερον από άλλους εξ ακοής, αλλά και διότι το τοιούτο συνάγεται ασφαλώς και εκ των επομένων. Ότι μόνος αυτός εκ των γνησίων αδελφών αποδεικνύεται ότι είχε τέκνα, όπως μαρτυρεί και ο άρτι μνημονευθείς βωμός και η στήλη που εστήθη εις την Ακρόπολιν των Αθηνών προς διαιώνισιν της αδικίας των τυράννων, εις την οποίαν, ούτε του Θεσσαλού, ούτε του Ιππάρχου, μνημονεύεται κανέν τέκνον, ενώ του Ιππίου πέντε, τα οποία απέκτησεν εκ του γάμου του με την Μυρσίνην, θυγατέρα του Καλλίου, υιού του Υπεροχείδου. Και ήτο βέβαια φυσικόν ο πρεσβύτερος να νυμφευθή πρώτος. Επί πλέον, το όνομά του εις την ιδίαν στηλην είναι γραμμένον αμέσως μετά το όνομα του πατρός του, και τούτο πολύ φυσικά, λόγω του ότι ήτο πρεσβύτερος υιός και διεδέχθη αυτόν εις την τυραννίδα. Νομίζω, άλλωστε, ότι ο Ιππίας δεν ήθελε κατορθώσει τόσον ευκόλως να γίνη κύριος της αρχής αμέσως μετά τον θάνατον του Ιππάρχου, εάν ούτος ήτο τύραννος, και εκείνος διά πρώτην φοράν επεδίωκεν αυθημερόν να εγκατασταθή εις αυτήν. Ενώ, λόγω του ότι ήσαν συνηθισμένοι από προτήτερα, οι μεν πολίται να τον φοβούνται, οι δε σωματοφύλακές του εις αυστηράν πειθαρχίαν, κατέβαλε την συνωμοσίαν μετά περισσής ασφαλείας και εις ουδεμίαν ευρέθη αμηχανίαν, όπως θα συνέβαινεν, αν ήτο νεώτερος αδελφός, οπότε δεν θα είχεν αποκτήσει διά προηγουμένης ήδη ασκήσεως την συνήθειαν της εξουσίας. Εις τον Ίππαρχον, εντούτοις, συνέβη, επειδή κατέστη ονομαστός, ένεκα του τραγικού τέλους του, να διαφημισθή ακολούθως και ως τύραννος.

56. Επειδή δε ο Αρμόδιος απέκρουσε τας προτάσεις του, ο Ίππαρχος προέβη εις τον προπηλακισιμόν αυτού, όπως εσχεδίαζε. Διότι, ενώ προσεκάλεσαν αδελφήν του Αρμοδίου, παρθένον, να έλθη, διά να χρησιμεύση ως κανηφόρος κατά τινα πομπήν, την απέπεμψαν, ισχυριζόμενοι ότι ουδέποτε εσκέφθησαν καν να την προσκαλέσουν, ως μη αξίαν τοιαύτης τιμής. Ο Αρμόδιος βαρέως έφερε τούτο και χάριν αυτού έτι μάλλον ηρεθισμένος ήτο ο Αριστογείτων. Και είχαν μεν ήδη συνεννοηθή μετά των συνωμοτών περί των λεπτομεριών της εκτελέσεως του σχεδίου των, επερίμεναν όμως την εορτήν των Μεγάλων Παναθηναίων, κατά την ημέραν των οποίων και μόνον η ένοπλος συγκέντρωσις των πολιτών, όσοι λαμβάνουν μέρος εις την πομπήν, δεν διήγειρεν υποψίας. Και ο μεν Αρμόδιος και ο Αριστογείτων θα ήρχιζαν την επίθεσιν, οι δε λοιποί θα τους εβοήθουν, επιτιθέμενοι ευθύς αμέσως κατά των σωματοφυλάκων. Χάριν ασφαλείας, οι συνωμόται δεν ήσαν πολλοί, διότι ήλπιζαν ότι, όσον ολίγοι και αν ήσαν οι επιχειρήσαντες το τόλμημα, και οι μη μεμυημένοι, εφόσον είχαν όπλα, θ’ απεφάσιζαν αμέσως να βοηθήσουν, διά ν’ ανακτήσουν την ιδίαν αυτών ελευθερίαν.

57. Και ως έφθασεν η ημέρα της εορτής, ο μεν Ιππίας μετά των σωματοφυλάκων του ευρίσκετο εκτός της πόλεως, εις τον καλούμενον Κεραμεικόν, κανονίζων την σειράν κατά την οποίαν έπρεπε να προχωρούν τα διάφορα τμήματα της πομπής. Ο Αρμόδιος και ο Αριστογείτων, εξ άλλου, κρατούντες ήδη τα εγχειρίδια, επροχώρουν, διά να εκτελέσουν το σχέδιόν των. Αλλ’ όταν είδαν ένα των συνωμοτών συνομιλούντα οικείως με τον Ιππίαν, ο

οποίος ήτο ευπρόσιτος εις όλους, εφοβήθησαν, νομίζοντες ότι επροδόθησαν, και ότι από στιγμής εις στιγμήν θα συνελαμβάνοντο. Ως εκ τούτου, ηθέλησαν, πριν συλληφθούν, να εκδικηθούν, εάν ημπορούσαν, προηγουμένως εκείνον που έγινεν αιτία τοιαύτης δι' αυτούς λύπης, και ένεκα του οποίου διεκινδύνευαν τα πάντα, και όπως ήσαν, όρμησαν εντώς των πυλών της πόλεως και συναντήσαντες τον Ίππαρχον παρά το Ιερόν, το καλούμενον Λεωκόρειον, επέπεσαν κατ' αυτού αμέσως αποτυφλωμένοι από το σφοδρόν πάθος, ο μεν της ερωτικής ζηλοτυπίας, ο δε της τρωθείσης υπερηφανείας, τον κτυπούν και τον φονεύουν. Και ο μεν Αριστογείτων διέφυγε την στιγμήν εκείνην τους σωματοφύλακας, λόγω του προσδραμόντος πλήθους, αλλά τον συνέλαβαν ακολούθως και δεν τον μετεχειρίσθησαν βέβαια με ηπιότητα. Ο Αρμόδιος όμως εφονεύθη αμέσως επί τόπου.

58. Ως έμαθεν ο Ιππίας την είδησαν εις τον Κεραμεικόν, έσπευσεν ευθύς όχι εις τον τόπον του δράματος, αλλά προς τους συνοδεύοντας την πομπήν ενόπλους, πριν ούτοι, ευρισκόμενοι εις ικανήν οπωσδήποτε απόστασιν, μάθουν τίποτε. Και μη αφίσας να εκδηλωθή εις την φυσιογνωμίαν του τίποτε διά την επελθούσαν συμφοράν, προεκάλεσεν αυτούς να μεταβούν εις μέρος τι, το οποίον τους έδειξε, αφού προτήτερα αφίσουν τα όπλα των. Και ούτοι μεν υπήκουσαν, νομίζοντες ότι επρόκειτο να τους είπη τίποτε, ούτος όμως διέταξε τους σωματοφύλακας ν' αναλάβουν τα αφεθέντα όπλα και εχώρισεν ευθύς εκείνους, τους οποίους εθεώρει ενόχους, και κάθε άλλον που ευρέθη φέρων εγχειρίδιον, διότι η συνήθεια ήτο να βαδίζουν κατά την πομπήν φέροντες ασπίδα μόνον και δόρυ.

59.Κατά τοιούτον τρόπον, ερωτική λύπη υπήρξεν η αρχή της συνωμοσίας του Αρμοδίου και του Αριστογείτονος, των οποίων ο αιφνίδιος φόβος επροκάλεσε το παράλογον τόλμημα. Μετά τούτο, η τυραννίς κατέστη επαχθεστέρα διά τους Αθηναίους, και ο Ιππίας, διατελών ήδη υπό το κράτος φόβου μάλλον, και πολλούς εκ των πολιτών εθανάτοσε και συγχρόνως εξήταζεν επιμελώς, διά να ίδη εάν, εις περίπτωσιν πολιτικής ανατροπής, ηδύνατο να εύρη εις το εξωτερικόν τόπον τινα όπου να καταφύγη ασφαλώς. Εν πάση περιπτώσει, Αθηναίος αυτός, έδωσε μετά ταύτα εις γάμον την θυγατέρα του Αρχεδίκην προς τον Λαμψακηνόν Αιαντίδην, υιόν του Ιππόκλου, τυράννου της Λαμψάκου, διότι έμαθεν ότι η οικογένεια αυτή είχε μεγάλην επιρροήν επί του βασιλέως Δαρείου, και ο τάφος αυτής ευρίσκεται εις την Λάμψακον, φέρων το εξής επίγραμμα: «Ανδρός αριστεύσαντος μεταξύ των Ελλήνων της εποχής του, του Ιππίου την θυγατέρα Αρχεδίκην, καλύπτει η γη αυτή. Πατέρα και σύζυγον και αδελφούς έχουσα τυράννους και τέκνα ακόμη, όμως δεν εξιππάσθη από αλαζονείαν.» Ο Ιππίας, τυραννεύσας επί τρία ακόμη έτη εις τας Αθήνας και καθαιρεθείς κατα το τέταρτον έτος υπό των Λακεδαιμονίων και των εξορίστων εκ των Αλκμαιωνιδών, απεσύρθη δυνάμει συμβάσεως εις το Σίγειον και έπειτα πλησίον του Αιαντίδου εις την Λάμψακον. Εκείθεν μετέβη προς τον βασιλέα Δαρείον, οπότε είκοσιν έτη βραδύτερον, γέρων ήδη, ηκολούθησε τους Πέρσας εις την κατά του Μαραθώνος εκστρατείαν.

60. Ταύτα έχων κατά νουν ο Αθηναϊκός λαός και ανακαλών εις την μνήμην του όσα εγνώριζε περί αυτών εκ παραδόσεως, ήτο αμείλικτος και πλήρης δυσπιστίας προς εκείνους, οι οποίοι κατηγορούντο διά το ζήτημα των μυστηρίων, και η όλη υπόθεσις εθεωρείτο υπ' αυτών ότι ωφείλετο εις συνωμοσίαν, αποβλέπουσαν εις εγκαθίδρυσιν ολιγαρχίας ή τυραννίδος. Και επειδή, ως εκ του ερεθισμού τούτου των πνευμάτων, πολλοί και αξιόλογοι ανθρώποι ευρίσκοντο ήδη εις τας φύλακας, και το κακόν δεν εφαίνετο ότι πλησιάζει να παύση, αλλά καθ' ημέραν εδεινώνετο περισσότερον και προέβαιναν εις αθροωτέρας συλλήψεις, τότε πλέον εις των προφυλακισμένων, ο οποίος εθεωρείτο περισσότερον των άλλων ένοχος, κατεπείσθη υπό τινος εκ των κρατουμένων εις την ιδίαν φυλακήν να προβή εις ομολογίαν ενοχής, αδιαφορόν αν αληθή ή όχι. Διότι αι γνώμαι διχάζονται και κανείς,

ούτε τότε, ούτε μέχρι σήμερον, γνωρίζει να είπη ποίοι ήσαν οι αληθείς δράσται του εγκλήματος. Ο μετ’ αυτού κρατούμενος κατώρθωσε να τον πείση, παριστάνων εις αυτόν ότι οφείλει να το πράξη, και αν ακόμη δεν ήτο ένοχος, διά να σώση εαυτόν, εξασφαλίζων την ατυμωρησίαν του, και απαλλάξη την πόλιν από την υποψίαν, η οποία την συνετάρασσε. Διότι η σωτηρία αυτού ήτο ασφαλεστέρα, εάν, ομολογήσας την ενοχήν του, εξασφαλίση την ατιμωρησίαν, παρά εάν αρνηθείς την κατηγορίαν παραπεμφθή εις δίκην. Το αποτέλεσμα υπήρξεν ότι ούτος κατεμήνυσεν εαυτόν και άλλους τινάς ως ενόχους του ακρωτηριασμού των Ερμών. Και ο δήμος των Αθηναίων, ο οποίος εθεώρει προηγουμένως αφόρητον το να μη κατορθωθή η ανακάλυψις των συνωμοτούντων κατά του δημοκρατικού πολιτεύματος, απεδέχθη μετά μεγάλης χαράς την εξακρίβωσιν, ως πίστευε, της αληθείας, και τον μεν καταδότην και όσους εκ των συγκατηγορουμένων του δεν είχεν ούτος καταγγείλει, απέλυσαν ευθύς, τους δε λοιπούς κατηγορουμένους όσους είχαν συλλάβει εδίκασαν και εθανάτωσαν, ενώ εκείνους που είχαν διαφύγει κατεδίκασαν εις θάνατον, προκηρύξαντες χρηματικήν αμοιβήν δι’ εκείνον, ο οποίος θα εφόνευε τινα εξ αυτών. Αλλ’ εις την περίστασιν αυτήν κανείς δεν γνωρίζει μήπως οι παθόντες ετιμωρήθησαν αδίκως. Αναμφισβήτητον όμως είναι ότι εκ τούτου καταφανώς ωφελήθη η όλη πόλις.

61. Προκειμένου περί του Αλκιβιάδου, αι διαθέσεις των Αθηναίων, εξωθουμένων υπό των εχθρών του, αυτών εκείνων, οι οποίοι και προ του απόπλου είχαν επιτεθή κατ’ αυτού, ήσαν εκτάκτως δυσμενείς. Και επειδή ενόμιζαν ότι εγνώριζαν ήδη την αλήθειαν περί της υποθέσεως των Ερμών, επίστευαν έτι μάλλον ότι και η υπόθεσις των μυστηρίων, διά την οποίαν κατηγορείτο, ενηργήθη υπ’ αυτού προς τον αυτόν σκοπόν και εκ συνεννοήσεως προς τους συνωμοτούντας κατά της Δημοκρατίας. Διότι ανεξαρτήτως, τωόντι, άλλων υπόπτων περιστατικών, έτυχε την εποχήν αυτήν, κατά την οποίαν συνεταράσσοντο αι Αθήναι, ένεκα των υποθέσεων τούτων, να έλθη μέχρι του Ισθμού μικρά στρατιωτική δύναμις Λακεδαιμονίων συνεπεία συμφωνίας τινός προς τους Βοιωτούς. Ενομίσθη λοιπόν ότι ήλθεν αυτή, όχι, χάριν των Βοιωτών, αλλά κατόπιν μυστικής συνεννοήσεως μετά του Αλκιβιάδου, και ότι αν δεν προελάμβαναν τάχα αυτοί να συλλάβουν τους καταγγελθέντας, η πόλις θα παρεδίδετο διά προδοσίας. Και μάλιστα μίαν τινά νύκτα διενυκτέρευσαν ένοπλοι εις τα εντός της πόλεως Θησείον. Κατά τον αυτόν χρόνον, οι φίλοι του Αλκιβιάδου εις το Άργος έγιναν ύποπτοι, ως σχεδιάζοντες επίθεσιν κατά των δημοκρατικών. Και ως εκ τούτου οι Αθηναίοι παρέδωσαν τότε τους εις τας νήσους τοποθετημένους Αργείους ομήρους εις τον λαόν του Άργους, διά να τους θανατώση. Ούτω περί το όνομα του Αλκιβιάδου εσχηματίσθη πυκνή ατμόσφαιρα υποψίας.

Ο Αλκιβιάδης αναχωρήσας εκ της Σικελίας δια τας Αθήνας διαπεραιούται εις Πελοπόννησον

Ως εκ τούτου, απέστειλαν την Σαλαμινίαν εις την Σικελίαν, διά να προσκαλέση και εκείνον και τους άλλους, οι οποίοι είχαν μηνυθή, μόνον και μόνον διότι διά της εις δίκην παραπομπής επεδίωκαν να τον θανατώσουν. Κατά τας δοθείσας οδηγίας, έπρεπε να προσκαλέσουν αυτόν να τους ακολουθήση, διά να έλθη ν’ απολογηθή, αλλά να μη τον συλλάβουν, διότι επεδίωκαν να μη συνταράξουν τους ιδίους των στρατιώτας, που ευρίσκοντο εις την Σικελίαν, και να μη προκαλέσουν την προσοχήν των εκεί εχθρών των, και διότι προ πάντων ήθελαν να παραμείνουν εκεί οι Μαντινείς και οι Αργείοι, τους οποίους ενόμιζαν ότι χάριν της επιρροής εκείνου είχαν πεισθή να λάβουν μέρος εις την εκστρατείαν. Ο Αλκιβιάδης επεβιβάσθη μετά των συγκατηγορουμένων του επί του ιδίου αυτού πλοίου, και απέπλευσαν μετά της Σαλαμινίας εκ της Σικελίας, διευθυνόμενοι εις Αθήνας. Αλλ’ όταν έφθασαν εις τους Θουρίους, δεν την ηκολούθησαν περαιτέρω, αλλ’

εγκατέλειψαν το πλοίον και εξηφανίσθησαν, διότι εφοβήθησαν να επιστρέψουν εις τας Αθήνας, διά να δικασθούν, υπό την επιρροήν κακοβούλων κατηγοριών. Οι επί της Σαλαμινίας ησχολήθησαν επί τινα χρόνον εις αναζήτησιν αυτού και των μετ’ αυτού. Αλλά μη δυνάμενοι να τους ανακαλύψουν, απέπλευσαν οίκαδε. Ο Αλκιβιάδης, φυγάς ήδη, διεπεραιώθη μετ’ ου πολύ εκ της Θούριας εις την Πελοπόννησον διά πλοίου, και οι Αθηναίοι, δικάσαντες ερήμην αυτόν και τους μετ’ αυτού, κατέγνωσαν εναντίον των την ποινήν του θανάτου.

Κινήσεις του Αθηναϊκού στόλου περί την Σικελίαν

62. Οι υπολειφθέντες εις την Σικελίαν δύο στρατηγοί των Αθηναίων διήρεσαν μετά τούτο τον στρατόν εις δύο μοίρας, και λαβών έκαστος διά κλήρου μίαν εξ αυτών, απέπλευσαν με όλας των τας δυνάμεις, διευθυνόμενοι προς την Έγεσταν και τον Σελινούντα, θέλοντες να εξακριβώσουν εάν οι Εγεσταίοι θα δώσουν τα χρήματα που είχαν υποσχεθή και να εξετάσουν επί τόπου τα πράγματα των Σελινουντίων και κατανοήσουν τα επίμαχα μεταξύ αυτών και των Εγεσταίων ζητήματα. Έχοντες προς τα αριστερά την Σικελίαν, έπλεαν παρά την ακτήν αυτής, την επί του Τυρρηνικού κόλπου, και προσήγγισαν εις την Ιμέραν, η οποία είναι η μόνη Ελληνική πόλις του μέρους τούτου της Σικελίας. Αλλ’ επειδή οι κάτοικοι ηρνήθησαν να τους δεχθούν, συνέχισαν τον πλουν των παρά την ακτήν, διερχόμενοι προ των Υκκάρων, πόλεως Σικανικής παραθαλασσίας, εχθράς όμως των Εγεσταίων, κατέλαβαν αυτήν και έξανδραποδίσαντες τους κατοίκους, παρέδωσαν αυτήν εις τους Εγεσταίους, των οποίων το Ιππικόν, εν τω μεταξύ, είχε πρασέλθει προς αυτούς. Και ο μεν στρατός επέστρεψεν εις την Κατάνην, βαδίζων διά του εδάφους των Σικελών, ο δε στόλος, ακτοπλοών, επανήλθε φέρων τους δούλους. Αλλ’ ο Νικίας έπλευσεν εξ Υκκάρων παρά την ακτήν, κατ’ ευθείαν προς την Έγεσταν, και λαβών τριάντα τάλαντα και διαπραγματευθείς τα λοιπά ζητήματα, επέστρεψεν εις τον στρατόν. Οι Αθηναίοι επώλησαν τους Υκκαραίους δούλους και εισέπραξαν εκ της πωλήσεως εκατόν είκοσι τάλαντα. Έπεμψαν ωσαύτως απεσταλμένους εις τους εκ των Σικελών συμμάχους των, ζητούντες παρ’ αυτών την αποστολήν στρατιωτικών ενισχύσεων. Ακολούθως εβάδισαν με το ήμισυ του στρατού των κατά της Πελεάτιδος Ύβλας, πόλεως εχθρικής, την οποίαν όμως δεν κατώρθωσαν να καταλάβουν. Και ούτως έληξε το θέρος.

Οι Αθηναίοι ετοιμάζονται να επιτεθούν εναντίον των Συρακουσών

63. Κατά τον ακόλουθον χειμώνα, οι Αθηναίοι ήρχισαν ευθύς ετοιμαζόμενοι διά την επίθεσιν κατά των Συρακουσών, και οι Συρακούσιοι ομοίως, όπως βαδίσουν εναντίον εκείνων. Διότι, όταν αντιθέτως προς τους αρχικούς φόβους και τας προσδοκίας των, οι Αθηναίοι δεν επετέθησαν κατ’ αυτών αμέσως, εκάστη παρερχομένη ημέρα ηύξανε περισσότερον το θάρρος των. Και όταν είδαν ότι οι Αθηναίοι έπλεαν εις την αντίθετον ακτήν της Σικελίας, όπου εφαίνοντο εις μακράν απ’ αυτούς απόστασιν, και ότι ελθόντες εις την Ύβλαν και επιχειρήσαντες να την καταλάβουν εξ εφόδου, απέτυχαν, ήρχισαν να τους καταφρονούν έτι μάλλον, και εζήτουν επιμόνως από τους στρατηγούς των (πράγμα ακριβώς που συνηθίζουν να κάμουν τα πλήθη όταν υπερφρονήσουν) να τους οδηγήσουν εναντίον της Κατάνης, αφού οι Αθηναίοι δεν έρχονται εναντίον των. Εξ άλλου, Συρακούσιοι ιππείς δεν έπαυαν να επεκτείνουν τας ανιχνεύσεις των μέχρι του Αθηναϊκού στρατοπέδου, να τους απευθύνουν διαφόρους χλευασμούς και να τους ερωτούν μήπως ήλθαν διά να συγκατοικήσουν μάλλον μαζί των εις ξένην δι’ αυτούς χώραν, παρά διά ν’ αποκαταστήσουν τους Λεοντίνους εις τας ιδίας αυτών εστίας.

64. Οι στρατηγοί των Αθηναίων ήσαν εν γνώσει της καταστάσεως ταύτης των πνευμάτων,

και επεθύμουν να παρασύρουν ολόκληρον την στρατιωτικήν δύναμιν των Συρακουσίων εις όσον το δυνατόν μεγαλυτέραν από της πόλεως απόστασιν, όπως αυτοί, εν τω μεταξύ, πλέοντες παρά την παραλίαν, εν καιρώ νυκτός, έλθουν και καταλάβουν ανενόχλητοι έδαφος κατάλληλον προς στρατοπέδευσιν. Διότι εγνώριζαν ότι δεν θα ημπορούσαν να επιτύχουν τούτο με την αυτήν ευκολίαν, εάν ενήργουν την εκ του στόλου απόβασιν εναντίον παρεσκευασμένου προς αντίστασιν εχθρού, ή ήρχοντο διά ξηράς και εγίνοντο αντιληπτοί. Καθόσον, επειδή εστερούντο ιππικού, οι ψιλοί αυτών στρατιώται και ο όχλος των βοηθητικών υπηρεσιών εφρόνουν ότι θα υπέφεραν σοβαρώς από το πολυάριθμον ιππικόν των Συρακουσίων. Ενώ πραγματοποιουμένου του σχεδίου των, θα κατελάμβαναν θέσιν, εις την οποίαν το ιππικόν δεν θα ημπορούσε να τους προξενήση βλάβην αξίαν λόγου. Τοιαύτην κατάλληλον θέσιν πλησίον του ναού του Ολυμπίου Διός, την οποίαν και κατέλαβαν πραγματικώς βραδύτερον, υπέδειξαν εις αυτούς Συρακούσιοι εξόριστοι, οι οποίοι είχαν ενωθή με τον Αθηναϊκόν στρατόν. Ως εκ τούτου, οι Αθηναίοι στρατηγοί κατήρτισαν το επόμενον σχέδιον, προς πραγματοποίησιν του σκοπού των. Έπεμψαν εις τας Συρακούσας άνθρωπον πιστόν εις αυτούς, θεωρούμενον όμως εξ ίσου και υπό των Συρακουσίων στρατηγών ως φίλον. Ο άνθρωπος αυτός ήτο από την Κατάνην και είπεν ότι εστάλη από φίλους των Καταναίους, των οποίων οι στρατηγοί εγνώριζαν τα ονόματα και τους οποίους ήξευραν ότι ήσαν ακόμη πιστοί προς αυτούς εις την πόλιν. Ανέφερεν ότι οι Αθηναίοι συνήθιζαν να διανυκτερεύουν εντός της πόλεως, μακράν του στρατοπέδου των, και αν ήθελαν οι Συρακούσιοι να έλθουν με όλον τον στρατόν των κατά τα εξημερώματα ωρισμένης ημέρας και επιτεθούν κατά του Αθηναϊκού στρατού, αυτοί μεν θα απέκλειαν τους εντός της πόλεως Αθηναίους και θα έκαιαν τα πλοία των, οι δε Συρακούσιοι θα επετίθεντο κατά του χαρακώματος του στρατοπέδου και θα ηχμαλώτιζαν ευκόλως όλον τον στρατόν. Και τέλος, ότι πολλοί εκ των κατοίκων της Κατάνης, εκ μέρους των οποίων είχε σταλή, θα συνέπρατταν εις εκτέλεσιν του εν λόγω σχεδίου, και ότι ήσαν ήδη έτοιμοι προς τούτο.

65. Οι Συρακούσιοι στρατηγοί, οι οποίοι και γενικώς ήσαν αισιόδοξοι διά την κατάστασιν και επροτίθεντο και άνευ ακόμη της ανακοινώσεως ταύτης να προελάσουν κατά της Κατάνης, επίστευσαν τον άνθρωπον τούτον μετά περισσής απερισκεψίας και συμφωνήσαντες αμέσως περί της ημέρας κατά την οποίαν θα μεταβούν εκεί, απέστειλαν αυτόν οπίσω. Και επειδή συμμαχικαί ενισχύσεις Σελινουντίων και άλλων τινών είχαν ήδη προσέλθει, προεκήρυξαν και οι στρατηγοί γενικήν επιστράτευσιν των Συρακουσίων. Όταν δε αι παρασκευαί συνεπληρώθησαν και αι ημέραι κατά τας οποίας είχε συμφωνηθή ότι θα μεταβούν εις την Κατάνην προσήγγισαν, εξεκίνησαν κατ’ αυτής και κατηυλίσθησαν εις την χώραν των Λεοντίνων παρά τον ποταμόν Σύμαιθον. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, ως έμαθαν την προέλασίν των, παρέλαβαν όλον τον στρατόν των και όσους εκ των Σικελών ή των άλλων συμμάχων είχαν προσέλθει προς ενίσχυσίν των, και επιβιβάσαντες αυτούς επί των πολεμικών και των άλλων σκαφών, έπλεαν διαρκούσης της νυκτός προς τας Συρακούσας. Κατά τα εξημερώματα, καθ’ ην στιγμήν οι Αθηναίοι απεβιβάζοντο απέναντι του ναού του Ολυμπίου Διός, διά να εγκαταστήσουν το στρατόπεδόν των, το ιππικόν των Συρακουσίων, το οποίον πρώτον προήλασεν εις Κατάνην και αντελήφθη ότι όλος ο στρατός είχεν αναχθή εις το πέλαγος, επέστρεψε και ανήγγειλε το πράγμα εις το πεζικόν, και όλοι ήδη μαζί, στραφέντες προς τα οπίσω, έσπευδαν προς υπεράσπισιν της πόλεως.

66. Εν τω μεταξύ, επειδή η απόστασις που ώφειλαν να διανύσουν οι Συρακούσιοι, πριν επιστρέψουν, ήτο μακρά, οι Αθηναίοι κατώρθωσαν να εγκαταστήσουν τον στρατόν των ανενόχλητοι εις θέσιν κατάλληλον, οπόθεν ηδύναντο ν’ αναλάβουν την επίθεσιν όταν

ήθελαν, και όπου το ιππικόν των Συρακουσίων ελάχιστα ηδύνατο να τους παρενοχλή, είτε κατά την συμπλοκήν, είτε προ αυτής. Διότι εκ του ενός μεν μέρους επροστατεύετο από τοίχους και οικίας και δένδρα και ςν έλος, εκ του άλλου δε από κρημνούς. Επί πλέον έκοψαν τα πλησίον δένδρα και αφού τα κατέβασαν εις την θάλασσαν, κατασκεύασαν χαράκωμα παρά τα πλοία και εις τον Δάσκωνα, ανήγειραν εσπευσμένως διά λίθων συλλεγέντων κατ' εκλογήν και ξύλων οχύρωμα εις μέρος, από το οποίον ο εχθρός ηδύνατο ευκολώτερον να τους προσβάλη, και κατέστρεψαν την γέφυραν του ποταμού Ανάπου. Καθ' ον χρόνον προέβαιναν εις τας παρασκευάς ταύτας, ουδείς εξήλθε των τειχών της πόλεως διά να τους εμποδίση. Οι πρώτοι εναντίον των προσδραμόντες ήσαν το ιππικόν των Συρακουσίων. Ακολούθως συνεκεντρώθη και ολόκληρον το πεζικόν. Και προήλασαν μεν κατ' αρχάς μέχρι του Αθηναϊκού στρατοπέδου, αλλ' επειδή οι Αθηναίοι δεν αντεπεξήρχοντο κατ' αυτών, απεχώρησαν, και διαβάντες την Ελωρίνην Οδόν κατηυλίσθησαν εκεί.

Παράταξις των Αθηναίων και των Συρακουσίων προς μάχην

67. Την επομένην οι Αθηναίοι και οι σύμμαχοι ητοιμάζοντο να δώσουν μάχην και παρετάχθησαν ως εξής: Το δεξιόν κέρας κατείχαν οι Αργείοι και οι Μαντινείς, οι Αθηναίοι το κέντρον και οι άλλοι σύμμαχοι το αριστερόν. Και το ήμισυ μεν του στρατού παρετάχθη έμπροσθεν εις φάλαγγα βάθους οκτώ οπλιτών, ενώ το άλλο ήμισυ, εις βάθος ομοίως οκτώ οπλιτών, παρετάχθη ως εφεδρεία εις σχήμα πλαισίου εγγύς του μέρους όπου εκοιμώντο, με την εντολήν να έχουν εντεταμένην την προσοχήν των, όπως σπεύδουν εις βοήθειαν του σημείου εκείνου της παρατάξεως, το οποίον θα υπέφερε σοβαρώτερον. Εντός του πλαισίου τούτου το οποίον εσχημάτιζεν η εφεδρεία ετοποθετήθησαν αι μεταγωγικαί υπηρεσίαι. Οι Συρακούσιοι, εξ άλλου, έταξαν τους οπλίτας των εις φάλαγγας βάθους δέκα εξ οπλιτών. Ο στρατός των απετελείτο από το σύνολον της δυνάμεως των Συρακουσίων και τους προσελθόντας εις βοήθειαν αυτών συμμάχους, κυρίως μεν Σελινουντίους, κατά δεύτερον δε λόγον διακόσιους εν συνόλω ιππείς εκ της Γέλας, και Καμαριναίους, είκοσι περίπου ιππείς και περί τους πενήντα τοξάτας. Το ιππικόν, δυνάμεως όχι ολιγωτέρας των χιλίων διακοσίων ίππων, έταξαν εις το δεξιόν κέρας, και παρ' αυτούς τους ακοντιστάς. Οι Αθηναίοι απεφάσισαν ν' αναλάβουν την επίθεσιν και ολίγον προ της μάχης ο Νικίας, διερχόμενος κατά μήκος του μετώπου της παρατάξεως, απηύθυνε και προς τα αποτελούντα τον στρατόν αποσπάσματα των διαφόρων πόλεων, και ιδιαιτέρως προς όλους ομού, τοιούτους τινάς παραινετικούς λόγους.

Παραίνεσις του Νικίου προς τους στρατιώτας του

68. «Ποία η ανάγκη, στρατιώται, να σας απευθύνω μακρούς παραινετικούς λόγους, αφού όλοι ευρισκόμεθα εδώ χάριν κοινού αγώνος; Αυτή, άλλωστε, η σύνθεσις και η ποιότης του στρατού μας μου φαίνεται περισσότερον ικανή να εμπνεύση θάρρος, παρά λόγοι ωραίοι, συνδυαζόμενοι με ασθενή στρατόν. Διότι όπου Αργείοι και Μαντινείς και Αθηναίοι και των νησιωτών οι άριστοι ευρισκόμεθα συγκεντρωμένοι, δεν έχει ο καθείς εξ ημών την υποχρέωσιν, ιστάμενος παρά το πλευρόν τοιούτων και τοσούτων συμμάχων, να έχη μεγαλυτέρας ελπίδας περί της νίκης, όταν ιδίως έχωμεν αντιμέτωπούς μας άνδρας συλλεχθέντας διά γενικής επιστρατεύσεως και όχι επιλέκτους, όπως ημείς, και δη Σικελιώτας, οι οποίοι ημπορούν μεν να μας καταφρονούν, δεν θα ημπορέσουν όμως ν' αντισταθούν εις την ορμήν μας, λόγω του ότι η στρατιωτική των εμπειρία είναι κατωτέρα της τόλμης των; Ας έχη άλλωστε, ο καθείς υπ' όψην του και τούτο, ότι είμεθα πολύ μακράν της ιδίας ημών πατρίδος και δεν γειτονεύομεν προς καμμίαν φιλικήν χώραν, εκτός εκείνης που ημπορείτε να κατακτήσετε διά των όπλων σας. Και σας υπομιμνήσκω το εναντίον από

εκείνο, το οποίον γνωρίζω καλώς ότι επικαλούνται οι εχθροί μας, διά να εξυψώσουν το θάρρος των. Διότι εκείνοι μεν επικαλούνται ότι ο αγών είναι υπέρ πατρίδος, εγώ δε σας υπενθυμίζω ότι αγωνίζεσθε εις χώραν, η οποία δεν είναι πατρίς σας και από την οποίαν, εάν δεν την κατακτήσετε, δυσκόλως θα ημπορέσετε ν' αποσυρθήτε, διότι σμήνη εχθρικού ιππικού θα σας καταδιώξουν κατά πόδας. Ενθυμηθήτε, λοιπόν, ότι πρέπει να φανήτε άξιοι υμών αυτών, και ορμήσατε κατά του εχθρού μετά θάρρους και έχοντες υπ' όψιν ότι η ανάγκη της νίκης και το δίλημμα, ενώπιον του οποίου ευρίσκεσθε, είναι φοβερώτερα από αυτόν.»

Μάχη παρά τας Συρακούσας

69. Ευθύς μετά τους προτρεπτικούς τούτους λόγους, ο Νικίας ετέθη επί κεφαλής, του στρατού, οδηγών αυτόν εις την μάχην. Οι Συρακούσιοι δεν ανέμεναν ότι επρόκειτο να πολεμήσουν την στιγμήν ακριβώς εκείνην, και μερικοί μάλιστα εκ των στρατιωτών, λόγω του ότι ευρίσκοντο πλησίον της πόλεως, είχαν φθάσει και ν' απέλθουν εκ του στρατοπέδου, και μολονότι ούτοι έσπευδαν να επανέλθουν εις την θέσιν των τρέχοντες καθυστέρουν, και ηναγκάζοντο έκαστος να καταλαμβάνη θέσιν εις το μέρος της παρατάξεως όπου κατέφθανε. Διότι ούτε ζήλου, ούτε τόλμης εδείχθησαν ελλιπείς, ούτε εις την μάχην αυτήν ούτε εις τας άλλας, άλλ' ήσαν υπό έποψιν ανδρείας όχι κατώτεροι των αντιπάλων των, εφόσον η πολεμική των εμπειρία εξήρκει. Οσάκις όμως αυτή κατεδεικνύετο ανεπαρκής, ηναγκάζοντο άκοντες να εγκαταλείψουν την πραγματοποίησιν των προθέσεών των. Και μολονότι εις την περίστασιν αυτήν εξηναγκάσθησαν εσπευσμένως ν' αμυνθούν, καθόσον δεν εφαντάζοντο ότι οι Αθηναίοι θα τους επετίθεντο πρώτοι, έλαβαν, εν τούτοις, τα όπλα και αντεπεξήλθαν και αυτοί αμέσως. Και πρώτοι μεν οι λιθοβόλοι και οι σφενδονιστάς και οι τοξόται των δύο μερών ήρχισαν τον αγώνα και έτρεπαν αλληλοδιαδόχους εις φυγήν οι μεν τους δε, ως συμβαίνει φυσικά με ψιλούς στρατιώτας. Έπειτα μάντεις προέβησαν εις τας συνηθισμένος θυσίας ενώπιον του στρατού, ενώ οι σαλπιγκταί εσάλπιζαν, παροτρύνοντες τους οπλίτας εις επίθεσιν. Και τότε οι δύο στρατοί ήρχισαν προελαύνοντες, οι μεν Συρακούσιοι διά ν' αγωνισθούν υπέρ πατρίδος και έκαστος εξ αυτών υπέρ της ιδίας αυτού αμέσου σωτηρίας και της εις το μέλλον ελευθερίας, εκ του αντιθέτου δε μέρους οι Αθηναίοι, διά να γίνουν κύριοι της αλλοτρίας χώρας και σώσουν την ιδικήν των από τας συνεπείας της ήττης, οι Αργείοι και οι λοιποί ανεξάρτητοι σύμμαχοι, διά να συμμερισθούν μετ' εκείνων τα αγαθά, χάριν της αποκτήσεως των οποίων ήλθαν, και επανίδουν μετά την νίκην την ίδίαν αυτών πατρίδα, οι υπήκοοι εξ άλλου σύμμαχοι, προ παντός ενδιαφερόμενοι να εξασφαλίσουν την σωτηρίαν των, διά την οποίαν, εν περιπτώσει ήττης, ουδεμία απέμενεν ελπίς, και έχοντες ως πρόσθετον ελατήριον την ελπίδα ότι αν βοηθήσουν τους Αθηναίους εις κατάλυσιν άλλης τινός δυνάμεως ο ζυγός εις τον οποίον θα υπεβάλλοντο θα τους εφαίνετο ελαφρότερος.

70. Όταν οι δύο στρατοί ήλθαν εις χείρας, η μάχη εξηκολούθει επί πολύ ισόπαλος και επήλθε καταιγίς μετά βροντών και αστραπών και πολλής βροχής, εις τρόπον ώστε των μεν πρώτην φοράν λαμβανόντων μέρος εις μάχην και απείρων του πολέμου και η καταιγίς αυτή επηύξανε τον φόβον, οι εμπειρότεροι δ' εθεώρουν αυτήν ως αποτέλεσμα απλώς της ώρας του έτους και εξεπλήττοντο μάλλον από την παρατεινομένην αντίστασιν των αντιπάλων. Όταν όμως οι Αργείοι πρώτοι απώθησαν το αριστερόν κέρας των Συρακουσίων και μετ' αυτούς οι Αθηναίοι το απέναντί των ευρισκόμενον κέντρον, ήρχισε πλέον να διασπάται και η λοιπή εχθρική παράταξις και υπεχώρησεν εσπευσμένως. Οι Αθηναίοι δεν κατεδίωξαν αυτούς επί μακρόν διάστημα, διότι το ιππικόν των Συρακουσίων, το οποίον ήτο πολυάριθμον και δεν είχεν ηττηθή, τους συνεκράτει, και επελαύνον κατά των οπλιτών,

τους οποίους τυχόν έβλεπε προχωρούντας εις την καταδίωξιν μακρότερον των άλλων, τους απέκρουε. Διά τούτο, αφού τους κατεδίωξαν εν σώματι, εφόσον ηδύναντο να το πράξουν ασφαλώς, επανήλθαν εις την αρχικήν θέσιν των και επεδόθησαν εις την ανέγερσιν τροπαίου. Οι Συρακούσιοι, εξ άλλου, συγκετρωθέντες εις την Ελωρίνην οδόν και ανασυνταχθέντες, όπως καλλίτερον ημπορούσαν μετά εσπευσμένην υποχώρησιν, έστειλαν μολαταύτα κατά μήκος της οδού απόσπασμα προς φρούρησιν του Ολυμπιείου, φοβηθέντες μήπως οι Αθηναίοι θέσουν χείρα επί του θησαυρού, του φυλασσομένου εντός του ναού, και οι λοιποί απεσύρθησαν εντός της πόλεως.

71. Οι Αθηναίοι, εν τούτοις, δεν μετέβησαν εις τον ναόν, αλλά συλλέξαντες τους νεκρούς των και θέσαντες αυτούς επί πυράς, κατηυλίσθησαν εκεί. Την επομένην ημέραν έδωσαν εις τους Συρακουσίους βραχείαν ανακωχήν, ούτως παραλάβουν τους ιδίους των νεκρούς. Εκ των Συρακουσίων και των συμμάχων των έπεσαν περί τους διακοσίους εξήντα, ενώ αι ίδιαι αυτών απώλειαι και των συμμάχων των ανήλθαν εις πενήντα περίπου νεκρούς, και οι Αθηναίοι, αφού εδιάλεξαν τα οστά των ιδίων αυτών νεκρών, συναπέφεραν αυτά και τα σκύλα των εχθρών, αποπλεύσαντες εις την Κατάνην. Διότι ήτο χειμών και δεν εφαίνετο επί του παρόντος δυνατή η χρησιμοποίησις του προ της πόλεως των Συρακουσών στρατοπέδου, προς περαιτέρω διεξαγωγήν του πολέμου, πριν ή προσκαλέσουν ιππικόν εκ των Αθηνών και συλλέξουν τοιούτο από τους συμμάχους της Σικελίας, διά να μη ευρίσκωνται εις το έλεος του εχθρικού ιππικού. Συγχρόνως εχρειάζοντο να συλλέξουν προηγουμένως χρήματα εκ Σικελίας και λάβουν τοιαύτα εξ Αθηνών, να προσεταιρισθούν τινας εκ των πόλεων, περί των οποίων ήλπιζαν, μετά την μάχην ότι θα δεχθούν προθυμότερον τας προτάσεις των, να ετοιμάσουν δ’ όλα τα άλλα, τρόφιμα και λοιπά αναγκαία, όπως επιτεθούν την άνοιξιν κατά των Συρακουσών.

Συνέλευσις των Συρακουσίων

72. Με τοιαύτας σκέψεις οι Αθηναίοι απέπλευσαν, όπως διαχειμάσουν εις Κατάνην και Νάξον. Οι Συρακούσιοι, εξ άλλου, αφού έθαψαν τους νεκρούς των, συνεκάλεσαν συνέλευσιν του λαού. Ο Ερμοκράτης, υιός του Έρμωνος, ανήρ ουδενός υπολειπόμενος κατά την σύνεσιν, αναδειχθείς κατά τον πόλεμον διά την στρατιωτικήν αυτού εμπειρίαν και διακριθείς διά την εξαιρετικήν αυτού ανδρείαν, λαβών τον λόγον ενεθάρρυνεν αυτούς και τους εξώρκιζε να μη λιποψυχούν ένεκα του αποτελέσματος της μάχης, διότι, ως ισχυρίζετο, δεν ηττηθή το φρόνημα αυτών, αλλά το κακόν προήλθεν από έλλειψιν πειθαρχίας. Εν πάση περιπτώσει, υπελείφθησαν ολιγώτερον από ό,τι ημπορούσε κανείς να περιμένη, όταν μάλιστα ληφθή υπ’ όψιν ότι αντηγωνίσθησαν προς τους εμπειροτέρους Έλληνας στρατιώτας. Ήσαν, ημπορεί κανείς να είπη, απλοί αρχάριοι, απέναντι τελείων τεχνιτών. Πολύ, άλλωστε, έβλαψε και ο αριθμός των στρατηγών και η πολυαρχία (είχαν, τωόντι, δέκα πέντε στρατηγούς) και η ασύντακτος αναρχία των στρατιωτών. Αλλ’ εάν ολίγοι έμπειροι στρατηγοί εκλεχθούν και εάν διαρκούντος του χειμώνος παρασκευάσουν τους οπλίτας των, παρέχοντες όπλα εις τους στερουμένους τοιούτων, διά ν’ αυξήση όσον το δυνατόν ο αριθμός των, και υποβάλλοντες επί πλέον όλους εις τακτικήν εκπαίδευσιν, υπεστήριζεν, ότι είναι φυσικόν να νικήσουν τους εχθρούς των, αφού και ανδρείαν έχουν ήδη και αναγκαίαν κατά την ώραν της μάχης πειθαρχίαν θα προσαποκτήσουν. Διότι αμφότερα ταύτα θα εβελτιούντο, η πειθαρχία, διδασκομένη εις την σχολήν των κινδύνων και η ευψυχία των, αποβαίνουσα θαρραλεωτέρα εαυτής, καθόσον θα αυξάνη η εμπιστοσύνη, την οποίαν εμπνέει η πολεμική εμπειρία και τέχνη. Προσέθηκεν ότι πρέπει οι στρατηγοί που θα εκλεχθούν, όχι μόνον να είναι ολίγοι, αλλά και να περιβληθούν με απόλυτον πληρεξουσιότητα, και όλοι να υποσχεθούν προς αυτούς ενόρκως ότι θα τους αφίσουν

ελευθέρους ν’ ασκήσουν την αρχηγίαν, κατά την ιδίαν αυτών κρίσιν. Διότι κατ’ αυτόν τον τρόπον και όσα πρέπει να μείνουν μυστικά, θα εφυλάσσοντο καλύτερον, και αι προπαρασκευαί γενικώς θα εγίνοντο με τάξιν και χωρίς υπεκφυγάς.

Οι Συρακούσιοι ζητούν βοήθειαν από την Κόρινθον και την Σπάρτην

73. Οι Συρακούσιοι, αφού τον ήκουσαν, εψήφισαν το κάθε τι που συνέστησε και εξέλεξαν στρατηγούς, τον ίδιον τον Ερμοκράτην και τον υιόν του Λυσιμάχου Ηρακλείδην και τον υιόν του Εξηκέστου Σικανόν, τους τρεις τούτους μόνον, και απέστειλαν πρέσβεις εις την Κόρινθον και την Λακεδαίμονα, όπως ζητήσουν την αποστολήν συμμαχικών επικουριών και προσπαθήσουν να πείσουν τους Λακεδαιμονίους να διεξαγάγουν τον πόλεμον κατά των Αθηναίων αναφανδόν και αποφασιστικώς, διά να εξαναγκάσουν αυτούς ή να εκκενώσουν την Σικελίαν, ή να στέλλουν ολιγωτέρας του λοιπού ενισχύσεις εις τον στρατόν της Σικελίας.

Οι Αθηναίοι αποπλέουν εις Κατάνην και Νάξον προς διαχείμασιν

74. Μόλις έφθασεν εις την Κατάνην, ο Αθηναϊκός στρατός έπλευσεν εναντίαν της Μεσσήνης, με την ελπίδα ότι η πόλις θα παρεδίδετο εις αυτούς διά προδοσίας. Αλλ’ αι ενέργειαι των συνωμοτών απέτυχαν, διότι ο Αλκιβιάδης, όταν ανακληθείς ήδη εγκατέλειψε την αρχηγίαν, γνωρίζων ότι θα εγίνετο φυγάς, ανεκοίνωσε τα της συνωμοσίας, της οποίας διετέλει εν γνώσει, εις τους εν Μεσσήνη φίλους των Συρακουσίων. Ούτοι εθανάτωσαν τους συνωμότας προ της αφίξεως των Αθηναίων, και κατά την προσέγγισιν αυτών εξεγερθέντες, και λαβόντες τα όπλα, όσοι ήσαν αντίθετοι, επεβλήθησαν όπως μη γίνουν δεκτοί οι Αθηναίοι. Ούτοι, αφού έμειναν προ της Μεσσήνης δέκα τρεις περίπου ημέρας, υποφέροντες εκ της κακοκαιρίας, και βλέποντες ότι τα τρόφιμα ετελείωναν και ότι τα πράγματα ουδαμώς ευωδούντο, απεσύρθησαν εις Νάξον, όπου διεχείμασαν κατασκευάσαντες νεώρια δια τα πλοία και περιχαρακώσαντες το στρατόπεδον. Έστειλαν, ωσαύτως, τριήρεις εις τας Αθήνας ζητούντες να τους σταλούν, άμα θα ήρχιζεν η άνοιξις, χρήματα και ιππικόν.

Οι Συρακούσιοι κατασκευάζουν περιτείχισμα

75. Οι Συρακούσιοι, εξ άλλου, διαρκούντος του χειμώνας, ησχολήθησαν εις την κατασκευήν προτειχίσματος, συνεχόμενου προς το υπάρχον τείχος της πόλεως. Το νέον τούτο τείχος περιέλαβε την Ιεράν περιοχήν του ναού του Τεμενίτου Απόλλωνος, και εξετείνετο καθ’ όλον το μήκος των Συρακουσών, το βλέπον προς τας Επιπολάς. Σκοπός της κατασκευής του νέου τούτου τείγους ήτο όπως, ευρυνομένης της περιφερείας της πόλεως, κατασταθη δυσχερέστερος ο διά περιτειχίσματος αποκλεισμός αυτής, εις περίπτωσιν ήττης. Ωχύρωσαν, ωσαύτως, τα Μέγαρα, εγκαταστήσαντες εις αυτά φρουράν, και το Ολυμπιείον, και εμπήξαντες πασσάλους εντός της θαλάσσης, επροστάτευαν όλα τα μέρη της παραλίας, όπου ηδύνατο να γίνη απόβασις. Γνωρίζοντες επίσης ότι οι Αθηναίοι διαχειμάζουν εις την Νάξον, εξεστράτευσαν με όλας των τας στρατιωτικάς δυνάμεις εναντίον της Κατάνης, ερήμωσαν μέρος της χώρας και ενέπρησαν τας σκηνάς και το στρατόπεδον των Αθηναίων, μεθ’ ο επέστρεψαν εις τα ίδια.

Οι Αθηναίοι και οι Συρακούσιοι αποστέλλουν πρέσβεις εις την Καμάριναν

Και επειδή έμαθαν ότι οι Αθηναίοι απέστελλαν πρέσβεις εις την Καμάριναν, με την ελπίδα να προσεταιρισθούν αυτήν, επικαλούμενοι την επί Λάχητος συνομολογηθείσαν συμμαχίαν, απέστειλαν και αυτοί εκεί πρέσβεις όπως αντιπράξουν. Διότι υπωπτεύοντο τους Καμαριναίους ότι και διά την αποστολήν της βοηθείας που τους έστειλαν κατά την πρώτην μάχην δεν έδειξαν πολλήν προθυμίαν, και ότι του λοιπού θα ηρνούντο να τους

συνδράμουν, βλέποντες ότι οι Αθηναίοι ενίκησαν κατ' αυτήν, και θα προσεχώρουν προς τούτους, παρασυρόμενοι από την προτέραν προς αυτούς φιλίαν. Ως εκ τούτου, μετά την άφιξιν εις Καμάριναν πρεσβείας των Συρακουσίων υπό την αρχηγίαν του Ερμοκράτους και πρεσβείας των Αθηναίων υπό την αρχηγίαν του Ευφήμου, ακολουθουμένου και από άλλους, συνεκλήθη συνέλευσις του λάου, κατα την οποίαν ο Ερμοκράτης, θέλων να προδιαβάλη τους Αθηναίους, είπε τοιαύτα τινα:

Λόγος του Συρακούσιου Ερμοκράτους προς τους Καμαριναίους

76. «Ήλθαμεν προς υμάς ως πρέσβεις, Καμαριναίοι, όχι διότι ανησυχήσαμεν μήπως σας πτοήση η παρουσία της στρατιωτικής δυνάμεως των Αθηναίων, αλλά μάλλον διότι εφοβήθημεν μήπως, όσα μέλλουν να σας είπουν, σας παρασύρουν, εάν δεν ακούσετε συγχρόνως και ημάς. Διότι εις την Σικελίαν ήλθαν μεν με την πρόφασιν την οποίαν ηκούσατε, με αληθείς όμως προθέσεις, τας οποίας όλοι υπονοούμεν. Και πιστεύω ότι εκείνο που επιδιώκουν δεν είναι τόσον ν' αποκαταστήσουν τους Λεοντίνους εις τας εστίας των. όσον να εκδιώξουν ημάς από τας ιδικάς μας. Καθόσον είναι ανακόλουθον, ενώ ερημώνουν τας πόλεις της Ελλάδος, να θέλουν ν' αποκαταστήσουν τας εδώ, και ενώ ενδιαφέρονται υπέρ των Λεοντίνων ως Χαλκιδέων, λόγω κοινότητος καταγωγής, να υποτάξουν και κρατούν υπό την κυριαρχίαν των τους Χαλκιδείς της Ευβοίας, των οποίων αυτοί εδώ είναι άποικοι. Αλλά με την ιδίαν μέθοδον που υπέταξαν τας πόλεις της Ελλάδος προσπαθούν να υποτάξουν και τας εδώ τώρα. Απόδειξις τούτου είναι ότι, αναλαβόντες την αρχηγίαν, συνεπεία ελευθέρας εκλογής των Ιώνων και όλων όσοι καταγόμενοι απ' αυτούς, έλαβαν μέρος εις την συμμαχίαν, της οποίας σκοπός ήτο η εκδίκησις κατά των Περσών, υπέταξαν αυτούς αλληλοδιαδόχως, άλλους μεν κατηγορούντες ότι ηρνούντο να εκστρατεύσουν, άλλους ότι πολεμούν εναντίον αλλήλων, και κατ' άλλων επικαλούμενοι διαφόρους εκάστοτε ευσχήμους προφάσεις. Και το συμπέρασμα είναι ότι ούτε οι Αθηναίοι αντεστάθησαν κατά των Περσών, χάριν της ελευθερίας των Ελλήνων, ούτε οι Έλληνες χάριν της ιδίας αυτών ελευθερίας, αλλ' εκείνοι μεν όπως υποκαταστήσουν την ιδίαν κυριαρχίαν εις την κυριαρχίαν των Περσών, ούτοι δε διά να αλλάξουν ένα τύραννον δι' άλλου, όχι πλέον ασυνέτου από τον πρώτον, αλλά βεβαίως χειρότερα συνετού.

77. «Αλλ' είναι πολύ εύκολον να κατηγορήση τις τους Αθηναίους. και διά τούτο δεν ήλθαμεν σήμερον εδώ διά ν' αποδείξωμεν τα εγκλήματά των προς ανθρώπους, οι οποίοι καλώς τα γνωρίζουν, αλλά πολύ μάλλον διά να κατηγορήσωμεν ημάς αυτούς, διότι, ενώ έχομεν υπ' όψιν το παράδειγμα των εκεί Ελλήνων, οι οποίοι υπεδουλώθησαν ένεκα των αμοιβαίων διαιρέσεων, και ενώ ομοία σοφίσματα χρησιμοποιούνται ήδη απέναντί μας (αποκαταστάσεις τάχα των Λεοντίνων εις τας εστίας των, λόγω κοινήής καταταγωγής, και παροχαί βοηθείας εις τους Εγεσταίους, λόγω συμμαχικών υποχρεώσεων), δεν αποφασίζομεν να συσσωματωθωμεν όπως με περισσοτέραν αποφασιστικότητα τους δώσομεν να εννοήσουν ότι δεν πρόκειται εδώ περί Ιώνων, ούτε περί Ελλησποντίων και νησιωτών, οι οποίοι, όσον και αν αλλάσσουν εκάστοτε δεσπότην είτε Πέρσης, είτε οιοσδήποτε άλλος είναι ούτος, είναι πάντοτε δούλοι αλλά περί Δωριέων, πολιτών ελευθέρων της Σικελίας, και ορμώμενων από το ανεξάρτητον έδαφος της Πελοποννήσου. Ή μήπως περιμένομεν, έως ότου αι πόλεις μας καταληφθούν η μία μετά την άλλην, ενώ γνωρίζομεν ότι αυτή είναι η μόνη οδός, η οποία δύναται να οδήγηση εις την κατάκτησίν μας, και ενώ βλέπομεν ότι ακολουθούν την μέθοδον ταύτην, ώστε άλλους μεν εξ ημών να ωθούν εις διάστασιν δι' επιτηδείων λόγων, άλλους δε να εξωθούν εις πόλεμον εναντίον αλλήλων διά της ελπίδος ότι θα έχουν συναγωνιστάς, και άλλους να κατορθώνουν να καταστρέφουν διά της χρήσεως διαφόρων εκάστοτε ελκυστικών και απατηλών λόγων; Και

φανταζόμεθα ότι, όταν ο μακρυνός γείτων μας καταστραφή προηγουμένως, δεν θα έλθη το κακόν και εις ένα έκαστον εξ ημών των ιδίων, αλλ' ότι όποιος πάθει προτήτερα από ημάς θα υποστή το κακόν αυτός και μόνος;

78. «Και εάν τυχόν φαντάζεται κανείς, ότι οι Αθηναίοι δεν είναι ιδικοί του εχθροί, αλλά των Συρακουσίων, και θεωρή τερατώδες να εκτίθεται εις κίνδυνον υπέρ της ιδικής μας χώρας, ας σκεφθή όντος ότι δεν θα πολεμήση επί του ιδικού μας εδάφους χάριν της ιδικής μας χώρας μάλλον, αλλά και υπέρ της ιδικής του εξ ίσου, και τοσούτον ασφαλέστερον όσον δεν θα έχωμεν καταστραφή προηγουμένως και επομένως τον αγώνα του θα διεξαγάγη όχι απομονωμένος, αλλ' έχων ημάς συμμάχους παρά το πλευρόν του. Ας σκεφθή, προς τούτοις, ότι ο Αθηναίος δεν επιδιώκει να τιμωρήση την προς αυτόν έχθραν των Συρακουσίων, αλλά χρησιμοποιών ημάς ως πρόφασιν, να εξασφαλίση κυρίως την προς αυτόν φιλίαν σας. Και εάν κανείς φθονή ή φοβήται τας Συρακούσας (διότι οι ισχυροί επισύρουν αμφότερα ταύτα τα πάθη), και ένεκα τούτου θέλει μεν να υποβληθούν αυταί εις δοκιμασίας, διά να σωφρονισθώμεν, αλλά να σωθούν τελικώς, χάριν της ιδίας αυτού ασφαλείας, ο τοιούτος ελπίζει να επιτύχη πράγμα, το οποίον υπερβαίνει την ανθρωπίνην δύναμιν. Διότι δεν ημπορεί κανείς να διευθύνη την τύχην εξ ίσου, όπως διευθύνει τας επιθυμίας του. Και αν ούτος πλανηθή εις τους υπολογισμούς του, είναι ενδεχόμενον ότι, θρηνών ημέραν τινά διά τας συμφοράς του, θα ηύχετο να έχη λόγους όπως φθονήση πάλιν την ιδικήν μας ευτυχίαν. Αλλά τούτο θα είναι αδύνατον, εάν εγκαταλείψη ημάς και δεν θελήση ν' αναλάβη τους αυτούς με ημάς κινδύνους, οι οποίοι δεν είναι ζήτημα λέξεων, αλλά ζήτημα πραγμάτων. Διότι ημπορούν να λέγουν ότι υπερασπίζεσθε την κυριαρχίαν μας, πραγματικώς όμως προστατεύετε την ιδίαν υμών ύπαρξιν. Και ωφείλατε σεις κατ' εξοχήν, Καμαριναίοι, οι οποίοι είσθε όμοροί μας και τους οποίους θ' απειλήση ο κίνδυνος αμέσως μεθ' ημάς, να προβλέπετε τα πράγματα ταύτα και να μη δεικνύεσθε άτονοι εις την προς ημάς συμμαχικήν σας βοήθειαν, όπως πράττετε τώρα. Ωφείλατε, τουναντίον, να έλθετε εξ ιδίας υμών πρωτοβουλίας προς ημάς και όπως, εάν οι Αθηναίοι είχαν έλθει πρώτον εις την χώραν σας, θα επεκαλείσθε την βοήθειάν μας, παρακαλούντες ημάς ουδ' επ' ελάχιστον να ενδώσωμεν, ούτω και τώρα να μας ενθαρρύνετε διά της απροκαλύπτου υποστηρίξεώς σας, όπως εντείνωμεν τας προσπαθείας μας μέχρι του ακροτάτου σημείου. Αλλ' ούτε σεις, μέχρι τούδε τουλάχιστον, ούτε οι άλλοι, εδείξατε καμμίαν προς τούτο προθυμίαν.

79. «Ίσως όμως ένεκα δειλίας θελήσετε ν' αριθμήσετε τας απέναντι ημών και των επιδρομέων σχέσεις σας, αποβλέποντες εις τα επί του δικαίου στηριζόμενα επιχειρήματα και τας εντεύθεν απορρέουσας νομικάς υποχρεώσεις σας, και προβάλλοντες την προς τους Αθηναίους συμμαχίαν σας. Αλλά την συμμαχίαν ταύτην συνωμολογήσατε, βεβαίως, όχι εναντίον φίλων, αλλ' εναντίον εχθρών οίτινες ήθελαν τυχόν σας επιτεθή, και όπως βοηθήτε τους Αθηναίους εις περίστασιν τουλάχιστον μόνον που ήθελαν αδικηθή από άλλους και όχι όταν αυτοί αδικούν άλλους, όπως συμβαίνει τώρα, αφού ούτε οι Ρηγίνοι, οι οποίοι είναι Χαλκιδείς, δεν θέλουν να βοηθήσουν εις την εγκατάστασιν των Λεοντίνων, οι οποίοι είναι Χαλκιδείς. Θα ήτο τερατώδες εάν, ενώ εκείνοι, υποπτεύοντες την πραγματικήν αιτίαν της ευσχήμου επικλήσεώς των επί του δικαίου στηριζομένων επιχειρημάτων και των εντεύθεν απορρεουσών νομικών υποχρεώσεων, ακολουθούν σώφρονα πολιτικήν διά την οποίαν δεν δύνανται να δώσουν ικανοποιητικήν εξήγησιν, σεις, προβάλλοντες πρόφασιν κατ' επίφασιν ικανοποιητικήν, θέλετε να βοηθήτε εκείνους που είναι φυσικοί εχθροί σας, συμπράττοντες με τους χειρίστους εχθρούς των, και να καταστρέψετε εκείνους, προς τους οποίους συνδέεσθε διά στενωτέρων ακόμη δεσμών κοινής καταγωγής. Τούτο όμως δεν είναι

δίκαιον, αλλά δίκαιον είναι να βοηθήσετε ημάς και να μη φοβήσθε την στρατιωτικήν αυτών δύναμιν. Διότι αυτή δεν είναι επικίνδυνος, έαν ημείς είμεθα ηνωμένοι, αλλά μόνον, εάν τουναντίον διασπασθωμεν, όπως αυτοί επιδιώκουν. Απόδειξις τούτου, ότι και όταν επετέθησαν εναντίον ημών μόνων και ενίκησαν, δεν κατώρθωσαν να πραγματοποιήσουν τους σκοπούς των, αλλ' απεσύρθησαν εσπευσμένως.

80. «Δεν υπάρχει, επομένως, λόγος αποθαρρύνσεως, εάν είμεθα ηνωμένοι, αλλά τουναντίον λόγος να συμπράξωμεν μετά μεγαλυτέρας προθυμίας εις τον κοινόν αγώνα, τόσον μάλλον καθόσον αναμένομεν την άφιξιν επικουρίας εκ μέρους των Πελοποννησίων, οι οποίοι είναι εντελώς ανώτεροι αυτών εδώ εις τα πολεμικά πράγματα. Ούτε πρέπει να νομίση κανείς ότι η επιφύλαξίς σας, η οποία συνίσταται εις την άρνησιν βοηθείας και προς τα δύο μέρη, ως φυσική τάχα συνέπεια του ότι είσθε και σύμμαχοι αμφοτέρων, είναι εξ ίσου αμερόληπτος απέναντί μας και ασφαλής διά σας. Διότι τοιαύτη πολιτική δεν είναι ουσιαστικώς αμερόληπτος, όπως φαίνεται κατά θεωρίαν. Καθόσον, εάν ως εκ του γεγονότος ότι δεν εβοηθήσατε ούτε τους μεν, ούτε τους δε, και ο ήδη ηττηθείς υποκύψη οριστικώς και ο νικήσας θριαμβεύση, τί άλλο πράττετε παρά ότι διά της ουδετερότητός σας τους μεν δεν εβοηθήσατε να σωθούν, ενώ τους άλλους δεν ημποδίσατε να εγκληματήσουν; Θα ήτο όμως τιμητικώτερον να ταχθήτε με το μέρος των αδικουμένων, οι οποίοι είναι συγχρόνως και ομογενείς σας, όπως και το κοινόν συμφέρον της Σικελίας προστατεύσετε, και τους Αθηναίους, οι οποίοι, ως λέγετε, είναι φίλοι σας, μη αφίσετε να διαπράξουν τόσον φοβερόν σφάλμα.

«Και διά να συγκεφαλαιώσω υποστηρίζω, εξ ονόματος των Συρακουσίων, ότι ουδεμία υπάρχει ανάγκη να εκθέσωμεν διά μακρών ούτε προς υμάς ούτε προς άλλους, όσα οι ίδιοι γνωρίζετε εξ ίσου καλώς. Περιοριζόμεθα μόνον να σας απευθύνομεν παρακλήσεις, και αν δεν μας εισακούσετε, διαμαρτυράμεθα ότι ενώ οι Ίωνες, οι ανέκαθεν εχθροί μας, μας επιβουλεύονται, σεις, Δωριείς όντες, προδίδετε ημάς, εξ ίσου Δωριείς. Και εάν οι Αθηναίοι μας υποτάξουν, την μεν νίκην των θα οφείλουν εις τας υμετέρας αποφάσεις, ενώ όλη η τιμή θα ανήκη εις αυτούς και μόνους, και ως βραβείον της νίκης των θα λάβουν αυτούς εκείνους, οι οποίοι παρέσχον εις αυτούς την νίκην. Και εάν πάλιν ημείς επικρατήσωμεν, σεις θα υποστήτε την τιμωρίαν ότι υπήρξατε αιτία των κινδύνων μας. Σκεφθήτε λοιπόν και εκλέξατε ήδη, ή άμεσον δουλείαν, άνευ κινδύνου, ή την ελπίδα του να σωθήτε συναγωνιζάμινοι με ημάς, και να αποφύγετε ούτω και την ατίμωσιν του να υποβληθήτε εις τον ζυγόν των Αθηνών, και τον κίνδυνον της έχθρας μας, η οποία δεν θα είναι βραχείας διαρκείας.»

Λόγος του Αθηναίου Ευφήμου προς τους Καμαριναίους

81. Τοιαύτα τινα είπεν ο Ερμοκράτης, και μετ' αυτόν ο πρέσβης των Αθηναίων Εύφημος ωμίλησεν ως εξής:

82. «Σκοπός της εδώ αφίξεώς μας είναι η ανανέωσις της προϋπαρχούσης συμμαχίας, αλλ' επειδή ο αντιπρόσωπος των Συρακουσίων μας έθιξε, αναγκάζομαι να ομιλήσω και περί της ηγεμονίας ημών, όπως αποδείξω πόσον δικαίως έχομεν αυτήν. Την μεγαλυτέραν, άλλωστε, απόδειξιν τούτου παρέσχεν ο ίδιος, ειπών ότι οι Ίωνες είναι ανέκαθεν εχθροί των Δωριέων. Και τωόντι ούτως έχει το πράγμα. Ημείς, δηλαδή, όντες Ίωνες, ευρισκόμενοι απέναντι των Πελοποννησίων, οι οποίοι και Δωριείς είναι και πολυαρυθμότεροι ημών και εγγύς γείτονες, εσκέφθημεν κατά τίνα τρόπον θα ημπορέσωμεν αποτελεσματικώτερον ν' αποφύγωμεν τον κίνδυνον του να υποταχθώμεν εις αυτούς. Και διά τούτο μετά τους Περσικούς πολέμους, αποκτήσαντες ναυτικόν, απηλλάγημεν της ηγεμονίας και της υπεροχής των

Λακεδαιμονίων, καθόσον κανέν μεγαλύτερον δικαίωμα δεν είχαν εκείνοι να μας δίδουν οιασδήποτε διαταγάς παρ' ό,τι ημείς προς εκείνους, πλην του δικαιώματος του ισχυροτέρου, το οποίον, κατά την εποχήν εκείνην, τους ανήκε. Και έκτοτε ανελάβαμεν την αρχηγίαν των πριν υπηκόων του Βασιλέως και διατηρούμεν αυτήν εις έτι, διότι ούτω ενομίζαμεν ότι θ' απεφεύγαμεν αποτελεσματικώτερον τον κίνδυνον της υποταγής εις τους Πελοποννησίους, εφόσον θα είχαμεν την αναγκαίαν προς άμυναν δύναμιν. Και διά ν' ακριβολογήσω, αρνούμεθα ότι διεπράξαμεν αδικίαν υποτάξαντες τους Ίωνας και τους νησιώτας, τους οποίους οι Συρακούσιοι μας κατηγορούν ότι υπεδουλώσαμεν, αν και έχουν κοινήν με ημάς την καταγωγήν. Διότι ούτοι ηκολούθησαν τους Πέρσας εις την εκστρατείαν των εναντίον ημών, της μητροπόλεώς των, και δεν είχαν το θάρρος να επαναστατήσουν και εκθέσουν εις καταστροφήν τα υπάρχοντά των, όπως επράξαμεν ημείς, εγκαταλείψαντες τας Αθήνας. Επροτίμησαν, τουναντίον, την δουλείαν δι' εαυτούς και ήθελαν να την επιβάλουν και εις ημάς.

83. «Ως εκ τούτου, την ηγεμονίαν έχομεν κατά πρώτον λόγον, διότι είμεθα άξιοι αυτής. Και είμεθα άξιοι αυτής, διότι παρέσχομεν τον μεγαλύτερον στόλον και επεδείξαμεν απροφάσιστον προθυμίαν υπέρ του αγώνος των Ελλήνων, και διότι προς τούτοις εκείνοι, προσενεγκόντες κατά το μέτρον των δυνάμεών των ομοίαν συνδρομήν εις τους Πέρσας, έβλαψαν ημάς. Αλλά συγχρόνως έχομεν αυτήν, διότι θέλομεν να είμεθα αρκετά ισχυροί απέναντι των Πελοποννησίων. Ούτε καταφεύγομεν εις χρήσιν ωραίων φράσεων, υποστηρίζοντες ότι την ηγεμονίαν έχομεν δικαίως, διότι τάχα μόνοι ενικήσαμεν τον βάρβαρον και διότι επροκινδυνεύσαμεν υπέρ της ελευθερίας εκείνων μάλλον και όχι της ελευθερίας όλων των Ελλήνων, συμπεριλαμβανομένης και της ιδικής μας. και κανείς δεν ημπορεί να μεμφθή εκείνον, ο οποίος φροντίζει να πορισθή τα μέσα διά των οποίων δύναται, υπό δεδομένας περιστάσεις, ν' ασφάλιση την σωτηρίαν του. Και τώρα παριστάμενοι εδώ, χάριν της ιδίας ημών ασφαλείας, βλέπομεν ότι και σεις έχετε τα αυτά με ημάς συμφέροντα. Τον ισχυρισμόν δε τούτον αποδεικνύομεν, στηριζόμενοι εις αυτά ταύτα τα γεγονότα, διά τα οποία ούτοι μας διαβάλλουν, και τα οποία κυρίως προκαλούν τας υποψίας και τους φόβους σας. Καθόσον γνωρίζομεν ότι όσοι εξ υπερβολικού φόβου υποπτεύονται κάτι ημπορούν να δοκιμάζουν προς στιγμήν τέρψιν, ακούοντες δελεαστικούς λόγους, αλλ' όταν έλθη ακολούθως η στιγμή της δράσεως, ενεργούν κατά τα ίδιά των συμφέροντα. Καθώς, τωόντι, είπαμεν ήδη, και την εκεί ηγεμονίαν διατηρούμεν ένεκα φόβου και ένεκα του αυτού λόγου ήλθαμεν διά να ρυθμίσωμεν τα εδώ πράγματα, από κοινού μετά των φίλων μας. Σκοπός ημών δεν είναι να σας υποδουλώσωμεν, αλλά τουναντίον να εμποδίσωμεν άλλους να σας υποδουλώσουν.

84. «Και ας μη υποθέση κανείς ότι ενδιαφερόμενα υπέρ υμών, χωρίς να έχωμεν κανέν συμφέρον προς τούτο, όταν σκεφθή ότι αν είσθε ανεξάρτητοι και αρκετά ισχυροί, ώστε ν' αντέχετε απέναντι των Συρακουσίων, είναι ολιγώτερον πιθανόν ότι θα ημπορούσαμεν ημείς να βλαφθώμεν διά της υπό τούτων αποστολής στρατιωτικής δυνάμεως προς επικουρίαν των Πελοποννησίων. Και ως εκ τούτου σεις αποτελείτε δι' ημάς κεφαλαιώδες συμφέρον. Αυτός επίσης είναι ο λόγος, ένεκα του οποίου είναι λογικόν ότι θέλομεν ν' αποκαταστήσωμεν εις τας εστίας των τους Λεοντίνους, όχι διά να είναι υπήκοοί μας, όπως οι ομογενείς των της Ευβοίας, αλλά διά να είναι όσον το δυνατόν ισχυρότεροι, ίνα γείτονες καθώς είναι των Συρακουσίων παρενοχλούν αυτούς εκ του εδάφους των προς το συμφέρον μας. Διότι διά τα πράγματα μεν της Ελλάδος αρκούμεν και μόνοι μας εναντίον των εχθρών μας, και οι εκεί Χαλκιδείς, διά τους οποίους ο πρέσβυς των Συρακουσίων μας κατηγορεί ως ανακολούθους, διότι τους υπετάξαμεν κατ' οίκον, ενώ ερχόμεθα να

ελευθερώσωμεν τους εδώ, συμφέρον έχομεν να είναι άοπλοι και να εισφέρουν μόνον χρήματα. Διά τα εδώ όμως πράγματα και οι Λεοντίνοι και οι άλλοι φίλοι συμφέρον έχομεν να απολαύουν όσον το δυνατόν πληρεστέρας ανεξαρτησίας.

85. «Δι’ ένα τύραννον ή διά πόλιν ασκούσαν ηγεμονίαν, τίποτε δεν είναι ανακόλουθον, εφόσον είναι συμφέρον, ούτε δύναται να θεωρηθή τις ως όμαιμος, εφόσον δεν δύναται να εμπιστευθή τις αυτόν. Ο καθείς πρέπει να είναι εχθρός ή φίλος αναλόγως των περιστάσεων. Και το ιδικόν μας συμφέρον ενταύθα εξυπηρετείται, όχι εάν εξασθενήσωμεν τους φίλους μας, αλλ’ εάν οι εχθροί μας καταστούν ανίσχυροι διά της δυνάμεως των φίλων μας. Ούτε πρέπει να δεικνύεσθε δύσπιστοι. Διότι τους εκεί συμμάχους μας μεταχειριζόμεθα όπως έκαστος ημπορεί να μας χρησιμεύση καλύτερον. Τους Χίους και Μηθυμναίους αφίνομεν ανεξαρτήτους, υπό τον όρον της παροχής πλοίων. Από τους περισσοτέρους απαιτούμεν την καταβολήν φόρου υποτέλειας. Προς άλλους πάλιν, μολονότι νησιώτας και ευάλωτους, συνδεόμεθα δι’ ελευθέρας συμμαχίας, λόγω του ότι κατέχουν στρατηγικά επίκαιρα σημεία πέριξ της Πελοποννήσου. Ούτως ώστε και διά τα εδώ πράγματα η πολιτική μας φυσικόν είναι να ρυθμισθή από το συμφέρον μας και από τον φόβον, τον οποίον, όπως είπαμεν, μας εμπνέουν οι Συρακούσιοι. Διότι ούτοι επιδιώκουν να σας υποβάλουν υπό την ηγεμονίαν των και θέλουν, εκμεταλλευόμενοι τας καθ’ ημών υποψίας σας, να συνενώσουν τους Σικελιώτας εις κοινόν σύνδεσμον, και αφού ούτως αναγκασθώμεν ημείς να απέλθωμεν άπρακτοι, είτε διά της βίας, είτε λόγω απομονώσεώς σας, να κυριαρχήσουν της Σικελίας. Και αναγκαίως θα συμβή τούτο, εάν ενωθήτε με αυτούς, διότι την ηνωμένην δύναμίν σας δεν θα είναι εύκολον να καταβάλωμεν, και όταν ημείς απέλθωμεν, οι Συρακούσιοι θα είναι αρκετά ισχυροί απέναντί σας.

86. «Αυτά, άλλωστε, τα πράγματα αποδεικνύουν την πλάνην εκείνου, ο οποίος τυχόν δεν συμμερίζεται τας γνώμας ταύτας. Διότι ότε προ τίνων ετών μας εκαλέσατε να έλθωμεν προς βοήθειάν σας, τον φόβον ακριβώς αυτόν επεσείσατε, ότι εάν επιτρέψωμεν εις τους Συρακουσίους να σας υποτάξουν, θα περιέλθωμεν και οι ίδιοι ακολούθως εις κίνδυνον. Και δεν είναι ορθόν να δυσπιστήτε τώρα προς αυτά ταύτα τα επιχειρήματα, με τα οποία ενομίσατε τότε ότι έπρεπε να μας πείσετε, ούτε να μας υποπτεύεσθε, διότι, όπως αντιμετωπίσωμεν την δύναμιν των Συρακουσίων, ήλθαμεν με στρατόν μεγαλύτερον παρά την πρώτην φοράν. Τουναντίον, προς αυτούς πρέπει να δυσπιστήτε πολύ περισσότερον. Ημείς, πράγματι, αυτή την δύναμιν έχομεν να μείνωμεν εδώ άνευ της συνδρομής σας, και εάν διεπράτταμεν το έγκλημα να υποτάξωμεν την Σικελίαν, θα ήμεθα ανίσχυροι να την συγκρατήσωμεν και ένεκα της μεγάλης αποστάσεως, η οποία μας χωρίζει απ’ αυτήν διά θαλάσσης, και ένεκα της αδυναμίας να διατηρήσωμεν φρουράς εις πόλεις μεγάλας και συντηρούσας χερσαίαν στρατιωτικήν δύναμιν. Ούτοι, όμως, των οποίων η γειτνίασις σας απειλεί όχι δι’ απλής στρατιωτικής δυνάμεως, αλλά διά πόλεως ισχυροτέρας από τας δυνάμεις, τας οποίας εφέραμεν εδώ, σας επιβουλεύονται διαρκώς, και όταν τους δοθή ευκαιρία, δεν την αφίσουν να χαθή, όπως απέδειξαν ήδη πολλάκις και ιδίως εις την περίπτωσιν των Λεοντίνων. Και τώρα έχουν το θάρρος να σας εξεγείρουν εναντίον εκείνων οι οποίοι ζητούν να εμποδίσουν ταύτα και οι οποίαι έσωσαν μέχρι τούδε την Σικελίαν από του να περιέλθη εις την εξουσίαν των, εκλαμβάνοντες υμάς ως εντελώς ανοήτους. Ημείς όμως σας προσκαλούμεν αντιθέτως εις σωτηρίαν πραγματικωτέραν, την σωτηρίαν, την οποίαν εξασφαλίζομεν αμοιβαίως ο εις διά τον άλλον, και σας ικετεύομεν να μη την απορρίψετε, αλλά να σκεφθήτε ότι εις τούτους μεν η καθ’ υμάς οδός είναι πάντοτε ανοικτή, έστω και αν δεν έχουν συμμάχους, ενεκα της αριθμητικής των υπεροχής, ενώ εις

σας δεν θα δοθή συχνά η ευκαιρία να υπερασπίσετε εαυτούς με την βοήθειαν τόσον επικουρικού στρατού, όσος ο ιδικός μας. Αλλ’ εάν, ένεκα της καχυποψίας σας, γίνετε αιτία να απέλθη η δύναμις αυτή, είτε άπρακτος, είτε ενδεχομένως και κατόπιν ήττης, θα έλθη ημέρα κατά την οποίαν θα επιθυμήσετε να ίδετε έστω και πολλοστημόριον αυτής, αλλ’ ότε η παρουία της εις ουδέν πλέον θα δύναται να σας ωφελήση.

87. «Αλλ’ ούτε σεις, Καμαριναίοι, πρέπει να παρασυρθήτε από τας διαβολάς τούτων, ούτε άλλοι εκ των Σικελιωτών. Σας είπομεν ήδη όλην την αλήθειαν, εν σχέσει με τας υποψίας, των οποίων είμεθα αντικείμενον, και συγκεφαλαιούντες πάλιν τα επιχειρήματά μας, μετά πεποιθήσεως προσδοκώμεν, ότι θα σας πείσωμεν. Ισχυριζόμεθα, δηλαδή, ότι την ηγεμονίαν επί των πόλεων της Ελλάδος ασκούμεν, διότι δεν θέλομεν να γίνωμεν υπήκοοι άλλων, και ότι την ελευθερίαν των εδώ πόλεων επιδιώκομεν, όπως η δύναμίς των μη στραφή εναντίον μας. Αναγκαζόμεθα δε να εφαρμόζωμεν πολιτικήν επεμβάσεως, διότι και κατά πολλών εχθρικών διαθέσεων έχομεν να προφυλαχθώμεν, και διότι ήλθαμεν εδώ και τώρα και προηγουμένως προς βοήθειαν των εδώ αδικούμενων, όχι αυτόκλητοι, αλλά κατόπιν ρητής προσκλήσεως. Και μη θελήσετε σεις να γίνετε δικασταί των πράξεών μας, μήτε οχληροί διδάσκαλοι, ζητούντες να μας αποτρέψετε απ’ αυτάς, πράγμα αδύνατον κατά την υστάτην ταύτην ώραν. Αλλά το μέρος, με το οποίον η πολυπραγμοσύνη και ο χαρακτήρ ημών δύναται συγχρόνως να εξυπηρετήσουν και τα ιδικά σας συμφέροντα, λάβετέ το και χρησιμοποιήσατέ το, και μη νομίσετε ότι ταύτα είναι δι’ όλους εξ ίσου επιζήμια, αλλ’ ότι τουναντίον και ωφελούν τους περισσοτέρους Έλληνας. Διότι εις κάθε τόπον και όπου ακόμη δεν είμεθα παρόντες, και ο φοβούμενος μήπως υποστή αδικίαν και ο διανοούμενος να διάπραξη τοιαύτην - λόγω του ότι βασίμως ο εις ελπίζων ως αντάλλαγμα να λάβη βοήθειαν από ημάς και ο άλλος φοβούμενος μήπως η έλευσίς μας καταστήση την επιχείρησίν του όχι ακίνδυνον - αναγκάζονται αμφότεροι, ούτος μεν να συγκρατήται άκων, εκείνος δε να περιμένη ατάραχος την σωτηρίαν του από ημάς. Την γενικήν ταύτην ασφάλειαν, η οποία προσφέρεται σήμερον προς υμάς και πάντα άλλον που την ζητήση, μην αποκρούσετε, αλλ’ ακολουθούντες το παράδειγμα των άλλων, επωφεληθήτε αυτής και μεταβάλετε πολιτικήν, αποφασίζοντες, αντί να προφυλάττεσθε διαρκώς από ενδεχομένην επίθεσιν των Συρακουσίων, να ενωθήτε με ημάς και αποδώσετε τέλος εις αυτούς κακόν αντί κακού.»

Οι Καμαριναίοι αποφασίζουν να μείνουν ουδέτεροι

88. Τοιαύτα τινα είπεν ο Εύφημος. Αλλά τα αισθήματα υπό των οποίων κατείχοντο οι Καιμαριναίοι, και τα οποία δεν μετεβλήθησαν από τους εκφωνηθέντας λόγους, ήσαν τα εξής: Αφ’ ενός ήσαν ευνοϊκώς διατεθειμένοι προς τους Αθηναίους, μολονότι η εύνοιά των αυτή εμετριάζετο από την υποψίαν ότι ούτοι ημπορούν να υποδουλώσουν την Σικελίαν· αφ’ ετέρου προς τους Συρακουσίους, ως γείτονάς των, ευρίσκοντο διαρκώς εις διαφοράς. Αλλ’ επειδή η γειτονία των Συρακουσίων τους ενέπνεε μεγαλύτερον φόβον και την πρώτην φοράν έστειλαν προς αυτούς τους ολίγους ιππείς, εκ φόβου μήπως και άνευ της βοηθείας των αναδειχθούν νικηταί, και εις το μέλλον έκριναν ότι έπρεπε να βοηθούν μάλλον τους Συρακουσίους, δίδοντες όμως εις την βοήθειαν ταύτην όσον το δυνατόν μικροτέραν έκτασιν. Αλλ’ ότι επί του παρόντος διά να μη φανούν μεροληπτικοί κατά των Αθηναίων, αφού μάλιστα ούτοι επεκράτησαν κατά την μάχην, έπρεπε να δώσουν ομοίαν απάντησιν και εις τους δύο. Λαβόντες την απόφασιν ταύτην, απήντησαν ότι επειδή και οι δυό, όντες σύμμαχοί των έτυχε να ευρίσκωνται εις πόλεμον προς αλλήλους εθεώρουν ότι υπό τας δεδομένας περιστάσεις ο καλύτερος τρόπος να τηρήσουν τους όρκους των ήτο να μείνουν ουδέτεροι. Και ούτως οι πρέσβεις αμφοτέρων των μερών ανεχώρησαν.

Ενέργειαι των Αθηναίων να προσελκύσουν Σικελικάς πόλεις

Και οι μεν Συρακούσιοι ήσαν απησχολημένοι με τας ιδίας αυτών πολεμικάς παρασκευάς, ενώ οι Αθηναίοι, οι οποίοι ήσαν στρατοπεδευμένοι εις την Νάξον, επεδίωκαν διά διαπραγματεύσεων προς τους Σικελούς την προσχώρησιν όσον το δυνατόν περισσοτέρων εξ αυτών. Και εκ μεν των κατοικούντων τα προς την θάλασσαν πεδινά ιδίως μέρη, ολίγοι είχαν ήδη αποσπασθή από τους Συρακουσίους, των οποίων ήσαν υπήκοοι. Αλλ' οι κατοικούντες τας κώμας του εσωτερικού, αι οποίαι ήσαν ανέκαθεν αυτόνομοι, ετάχθησαν ευθύς μετά των Αθηναίων, πλην ολίγων εξαιρέσεων, και απέστελλαν προς τον Αθηναϊκόν στρατόν τρόφιμα, μερικοί μάλιστα προσέφεραν και χρήματα. Κατά των αρνουμένων να προσχωρήσουν εις αυτούς, οι Αθηναίοι εξεστράτευαν, και άλλοι μεν εξ αυτών υπέκυπταν, άλλοι όμως επροστατεύοντο αποτελεσματικώς υπό των φρουρών, τας οποίας οι Συρακούσιοι έστελλαν προς βοήθειάν των. Μετέφεραν συγχρόνως κατά τον χειμώνα τον ναυτικόν σταθμόν των εκ της Νάξου εις την Κατάνην, και αποκαταστήσαντες το στρατόπεδον, το οποίον είχεν εμπρησθή υπό των Συρακουσίων, διεχείμαζαν εκεί. Συγχρόνως εξέπεμψαν και εις την Καρχηδόνα τριήρη, προτείνοντες φιλίαν, με την ελπίδα να επιτύχουν βοήθειαν τινα, και εις την Τυρρηνίαν, καθόσον μερικαί από τας εκεί πόλεις προσεφέροντο εξ ιδίας πρωτοβουλίας να συμπολεμήσουν μετ' αυτών. Έστειλαν επίσης αγγελιαφόρους και προς διαφόρους Σικελούς και εις την Έγεσταν, διατάσσοντες ν' αποστείλουν όσον το δυνατόν περισσοτέρους ιππείς, και προητοίμαζαν πλίνθους και σίδηρον και όσα άλλα εχρειάζοντο διά περιτειχισμόν, προτιθέμενοι να συνεχίσουν τον πόλεμον, άμα ως ήρχιζεν η άνοιξις.

Οι Κορίνθιοι αποφασίζουν να βοηθήσουν τας Συρακούσας

Καθ' ον χρόνον οι πρέσβεις, τους οποίους οι Συρακούσιοι έστειλαν εις την Κόρινθον και την Λακεδαίμονα, έπλεαν παρά την Ιταλικήν ακτήν, προσεπάθησαν να πείσουν τους Έλληνας κατοίκους της Ιταλίας όπως μη ανεχθούν την δράσιν των Αθηναίων, ως στρεφομένην εξ ίσου και εναντίον αυτών. Και αφού έφθασαν εις την Κόρινθον, έκαμαν έκκλησιν, ζητούντες να τους βοηθήσουν λόγω κοινής καταγωγής. Οι Κορίνθιοι έσπευσαν να ψηφίσουν αυτοί πρώτοι, όπως βοηθήσουν αυτούς μετά πάσης προθυμίας, και απέστειλαν συγχρόνως μετ' αυτών πρέσβεις προς τους Λακεδαιμονίους, όπως από κοινού προσπαθήσουν να πείσουν τούτους να επαναλάβουν τον εν Ελλάδι πόλεμον κατά των Αθηναίων απροκάλυπτως, να στείλουν δε συγχρόνως και ενισχύσεις τινάς εις την Σικελίαν.

Ο Αλκιβιάδης παροτρύνει τους Λακεδαιμονίους να βοηθήσουν τας Συρακούσας

Αλλ' εις την Λακεδαίμονα παρέστησαν όχι μόνον και οι εκ Κορίνθου ελθόντες πρέσβεις, αλλά και ο Αλκιβιάδης μετά των συμφυγάδων, ο οποίος, ως εξεθέσαμεν ήδη, είχε διαπεραιωθή επί φορτηγού πλοίου εκ Θουρίας εις την Κυλλήνην της Ηλείας πρώτον, και τελικώς εις την Λακεδαίμονα, κατα πρόσκλησιν αυτών των Λακεδαιμονίων, αφού προηγουμένως έλαβε διαβατήριον ελευθέρας προσελεύσεως, καθόσον εφοβείτο αυτούς, ένεκα των ενεργειών του των σχετιζομένων προς τα Μαντινικά. Και συνέβη ούτως, ότι εις την συνέλευσιν του λαού των Λακεδαιμονίων οι Κορίνθιοι και οι Συρακούσιοι, καθώς και ο Αλκιβιάδης διετύπωσαν τας ιδίας αιτήσεις ζητούντες να πείσουν τους Λακεδαιμονίους. Και ενώ οι έφοροι και οι λοιποί εν τέλει εσκέπτοντο να στείλουν πρέσβεις προς τους Συρακουσίους, διά να τους αποτρέψουν να συμβιβασθούν με τους Αθηναίους, δεν ήσαν όμως διατεθειμένοι να βοηθήσουν αυτούς εμπράκτως, ο Αλκιβιάδης λαβών τον λόγον, παρώξυνε τους Λακεδαιμονίους και τους εξώθησε διά των επομένων λόγων:

89. «Αναγκαίον θεωρώ να ομιλήσω προς υμάς πρώτον περί των εναντίον μου διαβολών,

ίνα μη το αίσθημα της κατ’ εμού δυσπιστίας σας κάμη να ακούετε ολιγώτερον ευμενώς ό,τι έχω να είπω περί του κοινού συμφέροντος. Ενώ οι πρόγονοί μου είχαν παραιτηθή της προξενίας υμών, ένεκα τινών παραπόνων, εγώ προσεφέρθην ν’ αναλάβω πάλιν αυτήν, προσφέρων προς υμάς υπηρεσίας και εις άλλας περιστάσεις και κατά την συμφοράν της Πύλου. Και ενώ ο περί των συμφερόντων σας ζήλος μου ήτο αδιάπτωτος, σεις ότε επρόκειτο να συνομολογήσετε ειρήνην προς τους Αθηναίους, διεπραγματεύθητε αυτήν διά των προσωπικών μου εχθρών και δι’ αυτού του τρόπου εκείνων μεν ηυξήσατε την επιρροήν, εμέ δ’ εστιγματίσατε. Είχα δικαίωμα, ως εκ τούτου, να σας βλάψω, στρεφόμενος προς τους Μαντινείς και τους Αργείους και αντιπράττων καθ’ υμών εις άλλας περιστάσεις. Και εάν κανείς τότε, υπό την εντύπωσιν της αμέσου βλάβης, ωργίζετο κατ’ εμού αδίκως, οφείλει σήμερον να μεταπεισθή, εξετάζων τα πράγματα υπό το αληθές των φως. Ή εάν κανείς είχε χειροτέραν περί εμού ιδέαν, λόγω του ότι και προς την δημοκρατικήν μερίδα προσεκείμην μάλλον, και ούτος οφείλει ν’ αναγνωρίση ότι ούτε τούτο προκαλεί εύλογον αίτιαν μνησικακίας. Διότι η οικογένειά μου ήτο ανέκαθεν αντίθετος προς τους τυράννους (και κάθε δύναμις, η οποία αντιτάσσεται κατά του δεσποτισμού, ονομάζεται δημοκρατία), και ως εκ του γεγονότος τούτου, συγχρόνως με την αντίθεσίν της προς τους τυράννους, διετηρήσαμεν και την ηγεσίαν του λαού. Άλλωστε, εφόσον η πόλις εκυβερνάτο υπό δημοκρατικόν πολίτευμα, είμεθα υποχρεωμένοι να συμμορφούμεθα ως επί το πλείστον προς την επικρατούσαν κατάστασιν. Επροσπαθούμεν, εν τούτοις, ν’ ακολουθούμεν μετριοπαθεστέραν πολιτικήν, κατ’ αντίθεσιν προς την επικρατούσαν ακολασίαν. Ενώ άλλοι, και κατά την παλαιοτέραν εποχήν, όπως και σήμερον, παρέσυραν το πλήθος εις λίαν αξιοκατακρίτους πράξεις, και ούτοι απήλασαν και εμέ. Ημείς, εν τούτοις, προέστημεν όχι μιας μερίδος, αλλά της πολιτείας ως συνόλου, και εθεωρήσαμεν ότι είχαμεν καθήκον να συντελέσωμεν εις την διατήρησιν της μορφής του πολιτεύματος, το οποίον εκληρονομήσαμεν και το οποίον είχεν ασφαλίσει εις την πόλιν μας τόσην δύναμιν και τόσην ελευθερίαν (διότι την επικράτησιν του πλήθους όλοι βέβαια οι φρόνιμοι άνθρωποι κατακρίνουν και όχι ολιγώτερον εγώ, ο οποίος και περισσότερον θα ηδυνάμην να την κατακρίνω, αλλά προκειμένου περί κοινώς αναγνωριζομένης μωρίας, τίποτε δεν θα ημπορούσε να λεχθή το νέον). Και εθεωρήσαμεν επικίνδυνον μεταβολήν του πολιτεύματος καθ’ ην στιγμήν σεις, οι εχθροί μας, ευρίσκεσθε έξω των πυλών μας.

90. «Αυτή είναι η αλήθεια ως προς τας εναντίον μου διαβολάς. Έρχομαι ήδη εις το θέμα της συνδιασκέψεώς σας και παρακαλώ να μου παράσχετε την προσοχήν σας, όπως σας διαφωτίσω κατά καθήκον περί όσων γνωρίζω καλύτερον από σας. Εις την Σικελίαν επλεύσαμεν όπως, αν δυνηθώμεν, υποτάξωμεν κατά πρώτον λόγον τους Σικελιώτας, κατόπιν δε αυτών και τους Έλληνας επίσης κατοίκους της Ιταλίας και έπειτα όπως επιδιώξωμεν την κατάκτησιν των Καρχηδονικών κτήσεων και αυτής της Καρχηδόνος. Εάν πάσαι αυταί αι επιχειρήσεις, ή, τουλάχιστον αι περισσότεραι, επετύγχαναν, σκοπός μας ήτο να επιτεθώμεν τότε κατά της Πελοποννήσου, μεταφέροντες εδώ όχι μόνον ολόκληρον την δύναμιν, την οποίαν θα εποριζόμεθα από τους εκεί Έλληνας υπηκόους μας, αλλά και πολλούς βαρβάρους, τους οποίους θα εμισθώναμεν, Ίβηρας και άλλους εκ των πέριξ, οι οποίοι ομολογουμένως είναι σήμερον οι πολεμικώτεροι των βαρβάρων. Πλην τούτου, ναυπηγούντες εκ των αφθόνων ξύλων της Ιταλίας πολλάς τριήρεις, θα ηυξάναμεν τον στόλον μας, με τον οποίον θ’ απεκλείαμεν τας ακτάς της Πελοποννήσου, ενώ συγχρόνως επιτιθέμενοι κατά ξηράν διά του πεζικού μας, άλλας μεν εκ των πόλεών της θα εκυριεύαμεν εξ εφόδου, άλλας θα επολιορκούμεν διά περιτειχίσεως, και ηλπίζαμεν ούτω να σας καταβάλωμεν ευκόλως και εκτείνωμεν ακολούθως την κυριαρχίαν μας και εφ’ ολοκλήρου του Ελληνικού κόσμου. Διά να διευκολυνθή δ’ η εκτέλεσις όλων τούτων των

σχεδίων, αι νέαι εκεί κτήσεις μας θα μας παρείχαν επαρκή χρήματα και τρόφιμα, χωρίς να θίξωμεν τας εκ της Ελλάδος προσόδους μας.

91. «Ηκούσατε ήδη τον σκοπόν της εις Σικελίαν εκπεμφθείσης εκστρατείας από άνθρωπον, ο οποίος ακριβέστατα γνωρίζει τούτον. Και οι υπολειφθέντες στρατηγοί θα επιμείνουν, εαν ημπορέσουν, εις την πραγματοποίησιν αυτού. Οφείλετε ήδη να μάθετε ότι, αν δεν βοηθήσετε, αδύνατον είναι να σωθή η Σικελία. Διότι οι Σικελιώται έχουν μεν μικροτέραν στρατιωτικήν πείραν, δύνανται όμως εάν συσσωματωθούν και τώρα ακόμη να νικήσουν. Αλλ’ οι Συρακούσιοι μόνοι μετά την ήτταν, την οποίαν έχει ήδη υποστή ολόκληρος η στρατιωτική των δύναμις και αποκλειόμενοι συγχρόνως από θαλάσσης, θα είναι ανίκανοι να αντισταθούν κατά της στρατιωτικής δυνάμεως των Αθηναίων, της ευρισκομένης ήδη εκεί. Και αν αι Συρακούσαι καταληφθούν, ολόκληρος τότε η Σικελία περιέρχεται εις χείρας των, και μετ’ ολίγον και η Ιταλία, και ο κίνδυνος ο οποίος, ως προανήγγειλα προ μικρού, σας απειλεί εκ μέρους εκείνων, δεν θ’ αργήση να επιπέση και εναντίον σας, ώστε ας μη νομίζη κανείς ότι διασκέπτεται ενταύθα μόνον περί της Σικελίας, αλλά και περί της Πελοποννήσου, εφόσον δεν λάβετε κατεσπευσμένως τα επόμενα μέτρα: Αποστείλατε εις Σικελίαν στρατόν διά πλοίων, των οποίων οι κωπηλάται θα είναι συγχρόνως και μάχιμοι στρατιώται, άμα ως φθάσουν εκεί. Αλλ’ εκείνο το οποίον θεωρώ ακόμη χρησιμώτερον από τον στρατόν, είναι η αποστολή Σπαρτιάτου αρχιστρατήγου, ο οποίος και τους ήδη υπηρετούντας στρατιώτας θα συντάξη και οργανώση και τους μη θέλοντας θα εξαναγκάση να υπηρετήσουν. Διότι τοιουτοτρόπως και όσοι είναι ήδη φίλοι σας θα ενθαρρυνθούν και οι ενδοιάζοντες θα προσέλθουν προς υμάς μάλλον αφόβως. Και εδώ εις την Ελλάδα οφείλετε να διεξάγετε απροκάλυπτον πόλεμον κατά των Αθηναίων, ώστε και οι Συρακούσιοι, θεωρούντες ότι ενδιαφέρεσθε δι’ αυτούς, ν’ αντιτάσσουν μεγαλυτέραν αντίστασιν, και οι Αθηναίοι να είναι ολιγώτερον εις θέσιν να στέλλουν νέας ενισχύσεις εις τον εκεί στρατόν των. Και την Δεκέλειαν της Αττικής οφείλετε να οχυρώσετε, πράγμα το οποίον οι Αθηναίοι ανέκαθεν φοβούνται τα μέγιστα και το οποίον θεωρούν ως το μόνον κακόν του παρόντος πολέμου, του οποίου δεν έχουν λάβει πλήρη πείραν. Και το αποτελεσματικώτερον μέσον διά του οποίου ημπορεί κανείς να βλάψη τους εχθρούς του είναι να προξενήση εις αυτούς εκείνο το κακόν, το οποίον, εξετάζων ακριβώς, θα εμάνθανεν ότι φοβούνται ούτοι περισσότερον. Διότι φυσικόν είναι έκαστος να γνωρίζη ο ίδιος καλύτερον παντός αλλού τους κινδύνους τους οποίους πρέπει να φοβήται. Τα πλεονεκτήματα, τα οποία διά της οχυρώσεως της Δεκελείας θα κερδίσετε οι ίδιοι και θα στερήσετε τους εχθρούς σας, είναι πολλά, τα οποία παραλείπω, περιοριζόμενος να συνοψίσω τα σπουδαιότερα εξ αυτών. Το μεγαλύτερον μέρος του κινητού πλούτου της Αττικής θα περιέλθη εις χείρας σας, διότι άλλα μεν θα καταλάβετε σεις, οι δε δούλοι θα προσέλθουν προς υμάς αυτομάτως. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, θα στερηθούν ευθύς και τας προσόδους των αργυρούχων μεταλλείων του Λαυρίου και τας εκ των προϊόντων της γης και τα διά των δικαστηρίων επιβαλλόμενα .πρόστιμα, προ πάντων όμως θα παύσουν εισρέουσαι κανονικώς αι εκ του φόρου υποτελείας των συμμάχων πρόσοδοι, διότι ούτοι θα παραμελήσουν την καταβολήν αυτών, πειθόμενοι ότι ο πόλεμος διεξάγεται ήδη εκ μέρους υμών με όλην την σοβαρότητα.

92. «Η ταχειά και δραστηρία εκτέλεσις πάντων τούτων εξαρτάται από σας, Λακεδαιμόνιοι. Διότι ότι είναι δυνατά είμαι απολύτως βέβαιος και πιστεύω ότι δεν θ’ αποδειχθώ πλανημένος. Και έχω την αξίωσιν να μη μορφώσετε χειροτέραν περί εμού ιδέαν, λόγω του ότι ενώ εθεωρούμην άλλοτε φιλόπατρις, επιτίθεμαι σήμερον ορμητικώς κατά της πατρίδος μου, από κοινού μετά των χειρίστων εχθρών της. Ούτε να υποπτευθήτε τους λόγους μου

ως οφειλομένους εις τον ζήλον φυγάδος. Διότι, εάν φεύγω την φαυλοκρατίαν εκείνων που μ' εξώρισαν, δεν αποφεύγω όμως να προσφέρω προς ημάς χρησίμους υπηρεσίας, εάν θελήσετε να με ακούσετε. Και χειρότεροι εχθροί είναι όχι εκείνοι οι οποίοι, όπως σεις, έβλαψαν οπωσδήποτε τους εχθρούς των, αλλ' εκείνοι οι οποίοι εξηνάγκασαν τους φίλους των να γίνουν εχθροί. Και φιλόπατρις είμαι όχι όταν αδικούμαι, αλλ' εφόσον ήσκουν ασφαλώς τα πολιτικά μου δικαιώματα. Ούτε θεωρώ ότι η χώρα κατά της οποίας επιτίθεμαι είναι πλέον πατρίς μου, αλλά τουναντίον, ότι επιδιώκω ν' ανακτήσω μάλλον την απολεσθείσαν πατρίδα μου. και αληθής πατριώτης είναι όχι εκείνος ο οποίος αδίκως απολέσας την πατρίδα του απέχει από του να επιτεθή κατ' αυτής, αλλ' εκείνος ,ο οποίος, νοσταλγών αυτήν,επιχειρεί να την ανακτήση διά παντός τρόπου. Διά τούτο έχω την αξίωσιν να με μεταχειρισθήτε άνευ ουδενός ενδοιασμού εις κάθε κίνδυνον και εις κάθε ταλαιπωρίαν, ενθυμούμενοι ότι, κατά το κοινόν λόγιον, όπως σας επροξένησα πολλάκις μεγάλας ζημίας ως εχθρός, ούτως ημπορώ και να σας ωφελήσω αποτελεσματικώς ως φίλος, καθόσον τα μεν πράγματα των Αθηναίων γνωρίζω καλώς, ενώ ως προς τα ιδικά σας περιωριζόμην εις εικασίας. Επιμένω επίσης ότι πρέπει να εννοήσετε, ότι την στιγμήν ταύτην διασκέπτεσθε περί ζωτικών πράγματι συμφερόντων σας, και ότι επομένως δεν πρέπει να διστάσετε να στείλετε εκστρατευτικόν σώμα και εις την Σικελίαν και κατά της Αττικής συγχρόνως. Τοιουτοτρόπως και τα εν Σικελία μεγάλα συμφέροντά σας θα εξασφαλίσετε με μικρόν μόνον μέρος της στρατιωτικής σας δυνάμεως, και την δύναμιν των Αθηναίων, και εκείνην που έχουν σήμερον και εκείνην που επιδιώκουν να αποκτήσουν, θα καταλύσετε, και του λοιπού και σεις θα ζήτε ασφαλείς και η Ελλάς ολόκληρος θ' αναγνωρίση την ηγεμονίαν υμών, όχι εξαναγκαζομένη, αλλ' εκουσίως και εξ αγάπης προς σας.»

Οι Λακεδαιμόνιοι αποφασίζουν να στείλουν επικουρίας εις Συρακούσας

93. Μετά τους λόγους τούτους του Αλκιβιάδου, οι Λακεδαιμόνιοι, οι οποίοι και αυτοί εσκέπτοντο προηγουμένως να εκστρατεύσουν κατά των Αθηνών, αλλ' ανέβαλλαν και εδίσταζαν, κυττάζοντες δεξιά και αριστερά, ενισχύθησαν πολύ περισσότερον ήδη, ότε εθεώρησαν ότι είχαν ακούσει εκείνον που εγνώριζεν άριστα τα πράγματα, να τους εξηγή τα καθέκαστα αυτών. Διά τούτο έστρεψαν ήδη την προσοχήν των εις την οχύρωσιν της Δεκελείας και εις την άμεσον αποστολήν ενισχύσεων προς τους Σικελιώτας. Διώρισαν συγχρόνως τον Γύλιππον, υιόν του Κλεανδρίδου, αρχιστράτηγον του στρατού των Συρακουσίων, και διέταξαν αυτόν να συνεννοήθη με τους πρέσβεις αυτών και των Κορινθίων και εξεύρουν κατά ποίον τρόπον ημπορούσε να σταλή αποτελεσματικώτερον και ταχύτερον βοήθεια τις εις τους εκεί. Ο Γύλιππος εζήτησεν από τους Κορινθίους να του στείλουν αμέσως εις την Ασίνην δύο πολεμικά πλοία και ετοιμάσουν τα λοιπά, όσα ήσαν αποφασισμένοι να στείλουν, ώστε, όταν έλθη η κατάλληλος εποχή, να είναι έτοιμα προς απόπλουν. Αφού δε συνεφώνησαν διά τα ζητήματα ταύτα, οι πρέσβεις ανεχώρησαν εκ Λακεδαίμονος, επιστρέφοντες εις τα ίδια.

Οι Αθηναίοι στέλλουν χρήματα και ιππικόν εις Σικελίαν

Αλλά περί την αυτήν εποχήν έφθασεν εκ Σικελίας εις τας Αθήνας και η Αθηναϊκή τριήρης, την οποίαν είχαν στείλει οι στρατηγοί, ζητούντες χρήματα και ιππικόν. Και οι Αθηναίοι, λαβόντες γνώσιν της αιτήσεως ταύτης, εψήφισαν όπως σταλούν εις τον στρατόν τα αναγκαία διά την συντήρησίν του χρήματα και το ιππικόν. Και ούτως ετελείωσε ο χειμών και συγχρόνως το δέκατον έβδομον έτος του πολέμου τούτου, του οποίου την ιστορίαν έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Έτος 18ον : 414-413 π.Χ. (94-105)

Μικραί καταστροφαι της Σικελίας υπό των Αθηναίων

94. Ευθύς κατά την αρχήν της επομένης ανοίξεως ο Αθηναϊκός στρατός της Σικελίας, εκπλεύσας εκ της Κατάνης, έπλευσε παρά την ακτήν εις τα Υβλαία Μέγαρα, των οποίων τους κατοίκους, καθώς ήδη διηγήθην προηγουμένως, είχαν εκδιώξει οι Συρακούσιοι επί της τυραννίας του Γέλωνος και είχαν καταλάβει την χώραν των. Ενεργήσαντες απόβασιν ηρήμωσαν τους αγρούς και επετέθησαν ακολούθως κατά οχυρώματος των Συρακουσίων, το οποίον όμως δεν κατώρθωσαν να κυριεύσουν. Μετά ταύτα επέστρεψαν πάλιν εις τον Τηρίαν ποταμόν, του στρατού βαδίζοντος και του στόλου πλέοντος παρά την ακτήν, και εκείθεν προχωρήσαντες εις το εσωτερικόν της κοιλάδος, ερήμωσαν αυτήν και ενέπρησαν τον σίτον, συναντήσαντες δε ολίγους Συρακουσίους, εφόνευσαν μερικούς εξ αυτών, και αφού έστησαν τρόπαιον, επέστρεψαν εις τα πλοία. Και επιστρέψαντες διά θαλάσσης εις την Κατάνην και παραλαβόντες τρόφιμα, προήλασαν εκείθεν με ολόκληρον τον στρατόν εναντίον των Κεντορίπων, πόλεως των Σικελών, η οποία παρεδόθη διά συνθηκολογίας. Μετά τούτο απήλθαν, αφού συγχρόνως ενέπρησαν τον σίτον των Ινησσαίων και των Υβλαίων. Και φθάσαντες εις την Κατάνην, ευρίσκουν ότι είχαν φθάσει εκεί εξ Αθηνών οι ιππείς, διακόσιοι πενήντα τον αριθμόν, με ιπποσκευάς, αλλά χωρίς ίππους, διότι υπελόγιζαν ότι τούτους θα προμηθευθούν επί τόπου, και τριάντα ιπποτοξότας και τριακόσια τάλαντα αργύρου.

Οι Λακεδαιμόνιοι εκστρατεύουν κατά του Άργους και οι Αργείοι εισβάλλουν εις την Θυρέαν

95. Κατά το αυτό έαρ, οι Λακεδαιμόνιοι εξεστράτευσαν και κατα του Άργους, αλλ’ ενώ είχαν προελάσει μέχρι των Κλεωνών, επισυμβάς σεισμός τους ηνάγκασε να επιστρέψουν εις τα ίδια. Οι Αργείοι, εισβαλόντες κατόπιν τούτου εις το όμορον έδαφος της Θυρέας, ήρπασαν από τους Λακεδαιμονίους πολλά λάφυρα, τα οποία επώλησαν αντί είκοσι πέντε και πλέον ταλάντων. Βραδύτερον, κατά την διάρκειαν του θέρους, οι δημοκρατικοί των Θεσπιών επεχείρησαν ν’ ανατρέψουν την κυβέρνησιν, αλλ’ η απόπειρα απέτυχε, διότι οι Θηβαίοι έσπευσαν εις βοήθειαν αυτής. Και άλλοι μεν εκ των στασιαστών συνελήφθησαν, άλλοι δε κατέφυγαν εις τας Αθήνας.

Οι Συρακούσιοι νικώνται εις τας Επιπολάς

96. Κατά το αυτό θέρος, οι Συρακούσιοι, μαθόντες ότι οι Αθηναίοι είχαν λάβει το αναμενόμενον ιππικόν και ητοιμάζοντο ήδη να προελάσουν εναντίον των, εθεώρησαν ότι εάν οι Αθηναίοι δεν καταλάβουν τας Επιπολάς, θέσιν απόκρημνον, υπερκειμένην αμέσως της πόλεως, δεν θα ήτο εύκολον να τους αποκλείσουν διά περιτειχίσεως και εις περίστασιν ακόμη κατα την οποίαν εκέρδιζαν την μάχην. Απεφάσισαν, διά τούτο, να φρουρήσουν τας προσβάσεις της θέσεως ταύτης, ίνα μη ανέλθη δι’ αυτών ο εχθρός πριν τον αντιληφθούν. Διότι από κανέν άλλο μέρος δεν ηδύναντο να αναβούν, καθόσον, εξαιρουμένων των προσβάσεων τούτων, όλη η άλλη θέσις είναι υψηλή και κρημνώδης, με επιφάνειαν κλίνουσαν βαθμιαίως προς την πόλιν, από το εσωτερικόν της οποίας είναι αυτή καταφανής ολόκληρος και εδόθη εις αυτήν υπό των Συρακουσίων το όνομα Επιπολαί, λόγω του ότι υπέρκειται των πέριξ μερών. Ως εκ τούτου, και επειδή ο Ερμοκράτης και οι συστρατηγοί του είχαν αναλάβει προ μυκρού την αρχηγίαν των Συρακουσίων, εξήλθαν αυτοί κατά τα εξημερώματα με όλους τους πολίτας εις τον παρά τον ποταμόν Άναπον λειμώνα, όπου προέβησαν εις επιθεώρησιν των οπλιτών, αφού προηγουμένως εξέλεξαν από αυτούς εξακοσίους επιλέκτους, υπό την αρχηγίαν του Διομήλου, φυγάδος εξ Άνδρου, εις τους

οποίους ανέθεσαν να φρουρούν τας Επιπολάς και να προστρέχουν εν σώματι όπου αλλού ήθελε παρουσιασθή ανάγκη.

97. Αλλ' οι Αθηναίοι αποπλεύσαντες εκ Κατάνης με ολόκληρον τον στρατόν των κατέπλευσαν απαρατήρητοι κατά την νύκτα την προηγηθείσαν της επιθεωρήσεως των Συρακουσίων, πλησίον της θέσεως, της καλουμένης Λέοντος, απεχούσης εξ έως επτά σταδίους από τας Επιπολάς. Τα πλοία, αφού απεβίβασαν τον στρατόν, προσωρμίσθησαν εις την Θάψον, χερσόνησον με στενόν ισθμόν, προεκτεινομένη εντός της θαλάσσης και μη απέχουσαν πολύ των Συρακουσών ούτε διά θαλάσσης, ούτε διά ξηράς. Και η μεν Αθηναϊκή ναυτική δύναμις, κατασκευάσασα χαράκωμα καθ' όλον το μήκος του ισθμού, έμεινεν ησυχάζουσα εις Θάψον. Ο στρατός όμως προήλασεν αμέσως τρέχων προς τας Επιπολάς, όπου επρόφθασεν ν' αναβή διά του Ευρυήλου, πριν οι Συρακούσιοι, μαθόντες το πράγμα, επιστρέψουν εκ του λειμώνος, όπου εγίνετο η επιθεώρησις. Εν τούτοις, ο άλλος στρατός και οι υπό την αρχηγαν του Διομήλου εξακόσιοι έσπευσαν εις βοήθειαν, εκάστου στρατιώτου τρέχοντος όσον ημπορούσε ταχύτερον. Αλλ' η απόστασις, την οποίαν είχαν να διατρέξουν εκ του λειμώνος πριν φθάσουν τον εχθρόν, ήτο όχι ολιγωτέρα των είκοσι πέντε σταδίων. Επιτεθέντες λοιπόν κατ' αυτού οι Συρακούσιοι, όπως είχαν φθάσει εις πολλήν αταξίαν, ηττήθησαν εις τας Επιπολάς και απεσύρθησαν εντός της πόλεως, φονευθέντων τριακοσίων περίπου, μεταξύ των οποίων ήτο και ο Διόμηλος. Μετά την νίκην, οι Αθηναίοι έστησαν τρόπαιον και επέτρεψαν εις τους εχθρούς να παραλάβουν τους νεκρούς των, χορηγήσαντες βραχείαν προς τούτο ανακωχήν. Την επομένην κατέβησαν μέχρι των τειχών της πόλεως, αλλ' επειδή ο εχθρός δεν εξήρχετο προς σύναψιν μάχης, απεσύρθησαν και ανήγειραν εις την θέσιν Λάβδαλον, κειμένην εις την εσχατιάν των κρημνών, οπόθεν φαίνοντα τα Μέγαρα, οχύρωμα, όπως χρησιμεύη ως αποθήκη αποσκευών και εφοδίων, οσάκις προήλαυναν προς τα εκεί, είτε προς σύναψιν μάχης, είτε χάριν επιτειχίσεως.

Ιππομαχία παρά την Συκήν και ήττα των Συρακουσών

98. Ολίγον μετά ταύτα, ήλθαν προς τους Αθηναίους τριακόσιοι Εγεσταίοι Ιππείς και Σικελοί και Νάξιοι και άλλοι τινές περί τους εκατόν. Είχαν ακόμη διακοσίους πενήντα ιδικούς των, διά τους οποίους επρομηθεύθησαν ίππους, άλλους μεν παραχωρηθέντας από τους Εγεσταίους και τους Καταναίους, άλλους δε δι' αγοράς, και ούτως η όλη δύναμις του ιππικού των ανήλθεν εις εξακοσίους πενήντα. Αφού εγκατέστησαν φρουράν εις το Λάβδαλον, οι Αθηναίοι ήλθαν προς την Συκήν, όπου στρατοπεδεύσαντες προέβησαν εις την εσπευσμένην κατασκευήν κυκλοτερούς τείχους. Η ταχύτης της κατασκευής του εξέπληξε τους Συρακουσίους, οι οποίοι εξήλθαν της πόλεως αποφασισμένοι να συνάψουν μάχην, αλλά να μη επιτρέψουν την συνέχισιν αυτού. Και ενώ ήδη οι δύο στρατοί αντιπαρετάσσοντο προς μάχην, οι στρατηγοί των Συρακουσίων βλέποντες το στράτευμά των διεσπαρμένον ήδη και δυσκόλως συντασσόμενον, επανέφεραν αυτό εις την πόλιν, πλην μέρους του ιππικού, το οποίον παρέμεινε και προσεπάθει να εμποδίζη τους Αθηναίους από του να μεταφέρουν λίθους, ή ν' απομακρύνωνται πολύ του κυρίου σώματος. Αλλά τάγμα Αθηναίων οπλιτών, συμπράττον μετά ολοκλήρου του ιππικού, επιτεθέντες κατά των Συρακουσίων ιππέων, τους έτρεψαν εις φυγήν, φονεύσαντες μερικούς εξ αυτών και έστησαν τρόπαιον της ιππομαχίας.

Οι Συρακούσιοι κατασκευάζουν περιτείχισμα

99. Την επομένην, άλλοι μεν εκ των Αθηναίων ήρχισαν κατασκευάζοντες το προς βορράν του κυκλοτερούς οχυρώματος περιτείχισμα, ενώ οι άλλοι ήρχισαν να μεταφέρουν και συσσωρεύουν τους αναγκαίους προς τούτο λίθους και ξύλα κατά τοιαύτην προς τον λιμένα

Τρωγίλον διεύθυνσιν, κατα την οποίαν το περιτείχισμα, το οποίον ήθελαν να κατασκευάσουν από του Μεγάλου Λιμένος προς την άλλην θάλασσαν, θα είχεν όσον το δυνατόν ολιγώτερον μήκος. Οι Συρακούσιοι, κατ' εισήγησιν των στρατηγών των, και προ πάντων του Ερμοκράτους, απεφάσισαν να μη διακινδυνεύσουν πλέον γενικάς μάχας προς τους Αθηναίους, αλλ' έκριναν ότι ήτο προτιμότερον να κατασκευάσουν αντιτείχισμα εγκάρσιον προς την διεύθυνσιν, κατά την οποίαν οι Αθηναίοι επρόκειτο να κατασκευάσουν το περιτείχισμά των, και ότι εάν επρόφθαναν να ανεγείρουν το εγκάρσιον τούτο τείχος, τότε οι Αθηναίοι θα εμποδίζοντο από την συμπλήρωσιν του ιδικού των. Συγχρόνως απεφάσισαν, εάν οι Αθηναίοι επιχειρήσουν να τους εμποδίσουν από την κατασκευήν, ν' αντιτάξουν κατ' αυτών μέρος του στρατού των. Ήλπιζαν ακόμη ότι θα προελάμβαναν να εξασφαλίσουν διά των πασσάλων του αντιτειχίσματός των τα σημεία, διά των οποίων ο εχθρός ηδύνατο ευκολώτερον να επιτεθή, ενώ εκείνος θα ηναγκάζετο να εγκατάλειψη το έργον, διά να στραφή με όλας του τας δυνάμεις εναντίον των. Εξήλθαν, ως εκ τούτου, της πόλεως και ήρχισαν οικοδομούντες από σημείου τινός του τείχους της πόλεώς των, ευρισκομένου νοτίως του κυκλοτερούς οχυρώματος των Αθηναίων, τείχος εγκάρσιον, κόπτοντες τα ελαιόδενδρα του τεμένους και ανεγείροντες ξύλινους πύργους. Ο Αθηναϊκός στόλος δεν είχεν ακόμη περιπλεύσει εκ Θάψου εις τον Μέγαν Λιμένα, αλλ' οι Συρακούσιοι ήσαν κύριοι των λιμένων των και της περί αυτούς θαλάσσης, ενώ οι Αθηναίοι έφεραν τα τρόφιμα εκ της Θάψου διά ξηράς.

Οι Αθηναίοι κατεδαφίζουν το περιτείχισμα

100. Όταν έκριναν οι Συρακούσιοι, ότι το έργον της πασσαλώσεως και της οικοδομής του αντιτειχίσματος είχε προχωρήσει αρκούντως, αφήκαν προς φύλαξιν αυτού τμήμα του στρατού των και επέστρεψαν εις την πόλιν. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, δεν ήλθαν να τους εμποδίσουν κατά την διάρκειαν της οικοδομής, διότι εφοβούντο την διαίρεσιν και συνεπώς την εξασθένισιν των δυνάμεών των, και συγχρόνως διότι επείγοντο να τελειώσουν το μέρος του ιδικού των περιτειχίσματος, εις το οποίον ήσαν απησχολημένοι. Ήδη όμως κατέστρεψαν τους υπογείους οχετούς, διά των οποίων εφέρετο εις την πόλιν πόσιμον ύδωρ. Συγχρόνως, περιμείναντες μεσημβρίαν τινά, κατά την οποίαν οι φυλάσσοντες το αντιτείχισμα Συρακούσιοι, οι μεν πολλοί ευρίσκοντο υπό τας σκηνάς, μερικοί δε είχαν μεταβή και εις αυτήν την πόλιν, ενώ οι επιφορτισμένοι την φρούρησιν του χαρακώματος των πασσάλων εφύλατταν αυτό αμελώς, ανέθηκαν εις σώμα τριακοσίων επίλεκτων ανδρών, αποτελούμενον από ιδικούς των οπλίτας και ψιλούς στρατιώτας φέροντας οπλισμόν οπλίτου, να τρέξουν αιφνιδίως, όπως καταλάβουν το αντιτείχισμα. Συγχρόνως ο λοιπός στρατός επροχώρει εις δύο σώματα, το μεν υπό τον ένα στρατηγόν προς την πόλιν, διά ν' απόκρουση ενδεχομένην εκείθεν απόπειραν συνδρομής, το δε υπό τον έτερον, προς το μέρος του χαρακώματος, το πλησίον της πυλίδος. Οι τριακόσιοι επιτεθέντες κατέβαλαν το χαράκωμα των πασσάλων, του οποίου οι φύλακες εγκατέλειψαν αυτό, καταφυγόντες εις το προτείχισμα, διά του οποίου η Ιερά περιοχή του ναού του Τεμενίτου Απόλλωνος περιελήφθη εντός της πόλεως. Μαζί με τους φεύγοντας κατώρθωσαν να εισέλθουν και οι καταδιώκοντες αυτούς, αλλ' εξεδιώχθησαν πάλιν υπό των Συρακουσίων, αφού εφονεύθησαν εκεί μερικοί Αργείοι και ολίγοι Αθηναίοι. Μετά τούτο, ολόκληρος ο στρατός, επιστρέψας κατεδάφισε το αντιτείχισμα, ανέσπασε τους πασσάλους , μετέφερεν αυτούς προς το μέρος του και έστησε τρόπαιον.

Μικραί συμπλοκαί μεταξύ Συρακουσίων και Αθηναίων περί την κατασκευήν οχυρωμάτων

101. Την επομένην ημέραν, οι Αθηναίοι, εκκινούντες εκ του κυκλοτερούς οχυρώματος,

ήρχισαν κατασκευάζοντες τείχος επί του κρημνού, ο οποίος υπέρκειται του έλους. Από το μέρος των Επιπολών, όπου ευρίσκεται ο έν λόγω κρημνός, φαίνεται ο Μέγας Λιμήν, και διά του σημείου τούτου το περιτείχισμά των, κατερχόμενον διά του πεδινού εδάφους του έλους προς τον λιμένα, θα είχε μικρότερον μήκος. Αλλά συγχρόνως και οι ίδιοι οι Συρακούσιοι εξήλθαν και ήρχισαν κατακευάζοντες πάλιν χαράκωμα εκ πασσάλων, αρχίζοντες από το τείχος της πόλεως και προχωρούντες διά μέσου του έλους, ενώ συγχρόνως ώρυσσαν κατά μήκος του χαρακώματος και τάφρον, όπως καταστή αδύνατον εις τους Αθηναίους να συνεχίσουν την κατασκευήν του περιτειχίσματος μέχρι της θαλάσσης. Αλλ’ οι Αθηναίοι, άμα ως το παρά τον κρημνόν τείχος συνεπληρώθη, επετέθησαν πάλιν κατά του χαρακώματος και της τάφρου των Συρακουσίων, παραγγείλαντες τον στόλον να πλεύση εκ της Θάψου εις τον Μέγαν Λιμένα των Συρακουσίων, ενώ αυτοί ολίγον προ της αυγής κατέβησαν από τας Επιπολάς εις το πεδινόν έδαφος, όπου ήτο το έλος, και διαβάντες τούτο με την βοήθειαν θυρών και σανίδων, τας οποίας επέθεταν εις τα πηλώδη και στερεώτερα μέρη, κυριεύουν ευθύς την τάφρον και το μεγαλύτερον μέρος του χαρακώματος και μετ’ ολίγον και το υπόλοιπον. Και εξηκολούθησε μάχη, κατά την οποίαν οι Αθηναίοι απέμειναν νικηταί. Εκ των Συρακουσίων, οι μεν κατέχοντες το δεξιόν έφυγαν προς την πόλιν, οι δε το αριστερόν προς τον ποταμόν. Οι τριακόσιοι επίλεκτοι Αθηναίοι έσπευσαν τρέχοντες προς την γέφυραν διά να εμποδίσουν αυτούς να την διαβούν. Αλλ’ οι Συρακούσιοι ανησύχησαν και έχοντες μαζί των εκεί το μεγαλύτερον μέρος του ιππικού των, επιτίθενται κατά των τριακοσίων τούτων, τους οποίους τρέπουν εις φυγήν και επελαύνουν κατά της δεξιάς πτέρυγος των Αθηναίων. Συνεπεία της επελάσεως ταύτης, παρεσύρθη και το τάγμα του άκρου δεξιού εις φυγήν. Ιδών τούτο ο Λάμαχος, έσπευσεν εκ του αριστερού κέρατος των Αθηναίων εις βοήθειαν μετ’ ολίγων τοξοτών, παραλαβών και τους Αργείους οπλίτας, και καθώς προήλαυνε διέβη κάποιαν τάφρον. Απομονωθείς δ’ εκεί με ολίγους εκ των ακολουθούντων αυτόν, εφονεύθη και ο ίδιος και πέντε ή εξ των μετ’ αυτού. Μερικοί εκ των Συρακουσίων ήρπασαν ευθύς τα πτώματα αυτών και τρέχοντες έφθασαν πέραν του ποταμού εις μέρος ασφαλές, ενώ οι άλλοι, βλέποντες ήδη επερχόμενον κατ’ αυτών και τον υπόλοιπον Αθηναϊκόν στρατόν, υπεχώρησαν.

102. Εν τω μεταξύ, εκείνοι εκ των Συρακουσίων, οι οποίοι κατ’ αρχάς είχαν καταφύγει προς την πόλιν, βλέποντες τα γεγονότα ταύτα, ανεθάρρησαν και εξελθόντες οι ίδιοι πάλιν εκ της πόλεως, αντιπαρετάχθησαν προς το απέναντι μέρος της Αθηναϊκής παρατάξεως και συγχρόνως εξέπεμψαν ιδικόν των απόσπασμα κατά του κυκλοτερούς οχυρώματος των Επιπολών, νομίζοντες ότι θα το εύρουν εγκαταλελειμμένον και θα ημπορέσουν να το καταλάβουν. Ούτοι κατέλαβαν μεν και κατέστρεψαν ολοσχερώς το δεκάπλεθρον προτείχισμά του, αλλά το ίδιον κυκλοτερές οχύρωμα ημπόδισεν αυτούς να κυριεύσουν ο Νικίας, ο οποίος έτυχε να μείνη εντός αυτού, λόγω ασθενείας. Διότι, αντιληφθείς ότι δι’ έλλειψιν στρατιωτών δεν υπήρχεν άλλο μέσον σωτηρίας, διέταξε τους υπηρέτας των οπλιτών να εμπρήσουν τας μηχανάς και τα ξύλα που είχαν συγκεντρωθή προ του οχυρώματος. Το μέσον τούτο επέτυχε. Διότι ένεκα της πυρκαϊάς, οι Συρακούσιοι δεν επροχώρησαν περισσότερον, αλλ’ απεσύρθησαν, τοσούτον μάλλον, καθόσον και ο Αθηναϊκός στρατός, αφού συνεπλήρωσε την καταδίωξιν του εχθρού εις την πεδιάδα, απέστειλεν εκείθεν ενισχύσεις, αι οποίαι ανήρχοντο ήδη προς το κυκλοτερές οχύρωμα, και ο στόλος αυτών, εκκινήσας εκ της Θάψου, συμφώνως προς τας δοθείσας διαταγάς, κατέπλεεν εις τον Μέγαν Λιμένα. Ταύτα βλέποντες οι προς κατάληψιν του κυκλοτερούς οχυρώματος ανελθόντες Συρακούσιοι, απεσύρθησαν εσπευσμένως, όπως εισέλθουν εις την πόλιν μεθ’ ολοκλήρου του άλλου στρατού, νομίζοντες ότι, με τα μέσα που διέθεταν,

δεν ήσαν πλέον ικανοί να εμποδίζουν την κατασκευήν του μέχρι της θαλάσσης περιτειχίσματος.

103. Μετά τούτο, οι Αθηναίοι έστησαν τρόπαιον, επέτρεψαν εις τους Συρακουσίους να παραλάβουν τους νεκρούς των, χορηγήσαντες βραχείαν προς τούτο ανακωχήν, παρέλαβαν δε και αυτοί τους νεκρούς των πεσόντων μετά του Λαμάχου. Ήδη, ότε ολόκληρος η ναυτική και στρατιωτική των δύναμις συνεκεντρώθη, ήρχισαν να κατασκευάζουν προς αποκλεισμόν των Συρακουσίων διπλούν τείχος, αρχίζον από τον κρημνόν των Επιπολών και μέλλον να κατάληξη εις την θάλασσαν. Τα εφόδια διά τον στρατόν εισήγοντο ελευθέρως εξ όλων των μερών της Ιταλίας. Πολλοί Σικελοί, οι οποίοι μέχρι τούδε εδίσταζαν, ήλθαν να συμπολεμήσουν με τους Αθηναίους. Εκ της Τυρρηνίας εστάλησαν τρία πεντηκόντορα πλοία και τα λοιπά πράγματα ευωδούντο σύμφωνα με τας ελπίδας των. Διότι οι Συρακούσιοι έπαυσαν να ελπίζουν εις επικράτησιν διά των όπλων, αφού ουδεμία βοήθεια τους εστάλη από την Πελοπόννησον. Ήρχισαν διά τούτο να συζητούν μεταξύ των περί ειρήνης και να έρχωνται εις σχετικάς συνεννοήσεις προς τον Νικίαν, ο οποίος ήδη, μετά τον θάνατον του Λαμάχου, είχε μείνει, μόνος αρχηγός. και απόφασις μεν καμμία δεν ελαμβάνετο, αλλ’ όπως είναι φυσικόν περί ανθρώπων, οι οποίοι δεν ήξευραν τί να κάμουν και των οποίων ο αποκλεισμός ήτο στενώτερος παρά πριν, πολλαί διεξήγοντο μετ’ αυτού διαπραγματεύσεις και πολύ περισσότεραι συζητήσεις εγίνοντο μεταξύ των οπλιτών. Διότι, ένεκα της δεινής καταστάσεως και υποψίας συνελάμβαναν οι μεν κατά των δε, και τους στρατηγούς, επί της αρχηγίας των οποίων συνέβησαν τα κακά ταύτα, έπαυσαν, διότι εθεώρησαν ότι ταύτα ωφείλοντο, είτε εις την ατυχίαν, είτε εις την προδοσίαν των, και εις την θέσιν των εξέλεξαν άλλους, τον Ηλακλείδην, τον Ευκλήν και τον Τελλίαν.

Ο Γύλιππος φτάνει εις Τάραντα

104. Εν τω μεταξύ, ο Λακεδαιμόνιος Γύλιππος και τα υπό των Κορινθίων αποσταλέντα πλοία είχαν έλθει ήδη εις την Λευκάδα, επιδιώκοντα να φθάσουν το ταχύτερον εις βοήθειαν της Σικελίας. Αλλ’ ένεκα των αλλεπαλλήλων ειδήσεων αι οποίαι ήρχοντο ανησυχαστικώταται και ψευδείς, όλαι συμφωνούσαι εις το ότι αι Συρακούσαι ήσαν ήδη παντελώς αποκεκλεισμέναι διά κατασκευής περιτειχίσματος, ο Γύλιππος έχασε κάθε πλέον ελπίδα διά την Σικελίαν. Επιδιώκων όμως να σώση την Ιταλίαν, αυτός μεν, συνοδευόμενος υπό του Κορινθίου Πυθήνος και έχων δυό Λακωνικά και δύο Κορινθιακά πολεμικά σκάφη, διεπεραιώθη με όσην ημπορούσε ταχύτητα διά του Ιονίου πελάγους εις Τάραντα, ενώ οι Κορίνθιοι επρόκειτο ν’ αποπλεύσουν βραδύτερον, όταν, εκτός των δέκα ιδικών των πλοίων θα εξώπλιζαν ακόμη δέκα Λευκάδια και δύο των Αμπρακιωτών. Ο Γύλιππος, αφού έστειλε πρώτον απεσταλμένους από τον Τάραντα προς τους Θούριους προσπαθών να τους προσεταιρισθή διά της επικλήσεως της παλαιάς πολιτογραφήσεως του πατρός του ως πολίτου της Θούριας, και απέτυχε, συνέχισε το ταξείδιόν του εκ Τάραντος πλέων παρά την Ιταλικήν ακτήν. Αλλά καταληφθείς εις τον Τεριναίον κόλπον υπό βορείου ανέμου, ο οποίος πνέει βιαιότατος εις το μέρος εκείνο, παρασύρεται εις το ανοικτόν πέλαγος και μετά σφοδρόν τρικυμίαν καταπλέει πάλιν εις τον Τάραντα, όπου, ανελκύσας εις την ξηράν όσα πλοία είχαν πάθει ζημίας εκ της κακοκαιρίας, επεσκεύαζεν αυτά. Ο Νικίας έμαθε την προσέγγισίν του, αλλ’ επεριφρόνησεν, όπως συνέβη και εις τους Θούριους, τον μικρόν αριθμόν των πλοίων του, και θεωρήσας ότι το ταξείδιόν του είχε πειρατικόν μάλλον χαρακτήρα, δεν έλαβεν επί του παρόντος κανέν μέτρον προς επιτήρησιν των κινήσεών του.

Αγών εις Αργολίδα

105. Κατά την αυτήν εποχήν του ιδίου θέρους, οι Λακεδαιμόνιοι εισέβαλαν εις την

Αργολίδα, αυτοί και οι σύμμαχοί των, και ερήμωσαν το μεγαλύτερον μέρος της χώρας. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, έσπευσαν εις βοήθειαν των Αργείων με μοίραν στόλου εκ τριάκοντα πλοίων, η εμφάνισις των οποίων απετέλεσε κατάφωρον αθέτησιν των προς τους Λακεδαιμονίους συνθηκών των. Καθόσον προηγουμένως συνέπρατταν μεν εις τον πόλεμον των Αργείων και Μαντινέων, ως σύμμαχοι ενεργούντες ληστρικάς επιδρομάς εκ Πύλου και προβαίνοντες εις αποβάσεις εναντίον των άλλων μερών της Πελοποννήσου μάλλον παρά εναντίον της Λακωνικής. Αλλά μολονότι οι Αργείοι πολλάκις παρεκίνουν αυτούς ν' αποβιβασθούν απλώς ένοπλοι επί του Λακωνικού εδάφους και ν' απέλθουν αμέσως πάλιν, αφού συμπράξουν μετ' αυτών εις την ερήμωσιν έστω και ελαχίστου μέρους της χώρας, ούτοι ηρνούντο. Τώρα όμως, αποβάντες υπό την αρχηγίαν του Πυθοδώρου, του Λαισποδίου και του Δημαράτου εις την Επίδαυρον την Λιμηράν, τας Πρασιάς και μερικά άλλα σημεία, προέβησαν εις ερήμωσιν μέρους της γης και έδωσαν πλέον εις τους Λακεδαιμονίους ευλογωτέραν αιτίαν, όπως προβούν εις αντίποινα κατά των Αθηναίων. Μετά την εξ Αργολίδος αναχώρησιν του Αθηναϊκού στόλου και των Λακεδαιμονίων, οι Αργείοι εισέβαλαν εις το έδαφος της Φλειούντος, και αφού εδενδροτόμησαν μέρος αυτού και εφόνευσαν μερικούς, επέστρεψαν εις τα ίδια.

Βιβλίον Ζ΄

Τα γεγονότα των ετών 414-412

Έτος 18ον : 414-413 π.Χ. (1-18)

Ο Γύλιππος φθάνει εις Συρακούσας

1. Μετά την επισκευήν των πλοίων, ο Γύλιππος και ο Πυθήν ανεχώρησαν εκ Τάραντος και πλεύσαντες παρά την ακτήν, έφθασαν εις τους Επιζεφυρίους Λοκρούς. Λαμβάνοντες ήδη θετικωτέρας πληροφορίας ότι αι Συρακούσαι δεν είχαν εντελώς αποκλεισθή διά περιτειχίσματος, αλλ’ ότι ήτο ακόμη δυνατόν, εάν ήρχοντο με στρατόν, να εισέλθουν εις αυτάς διά των Επιπολών, διεσκέπτοντο εάν έπρεπε να πλεύσουν, αριστερά της Σικελικής ακτής και διακινδυνεύσουν να εισέλθουν εις Συρακούσας διά θαλάσσης, ή εάν έπρεπε να πλεύσουν δεξιά και αποβιβασθούν πρώτον εις Ιμέραν, οπόθεν ενισχύοντες τον στρατόν των με τους ιδίους τους Ιμεραίους και όσους άλλους θα έπειθαν να τους ακολουθήσουν, να έλθουν διά ξηράς εις Συρακούσας. Τέλος απεφάσισαν να πλεύσουν παρά την Ιμέραν αφού μάλιστα τα τέσσαρα πολεμικά σκάφη, τα οποία παρά την αρχικήν αδιαφορίαν του, ο Νικίας, όταν έμαθε την άφιξιν των εχθρικών πλοίων εις Λοκρούς, διέταξε να μεταβούν προς επιτήρησιν εις Ρήγιον δεν είχαν φθάσει ακόμη. Κατώρθωσαν ούτω, προ της αφίξεως της Αθηναϊκής εττιτηρητικής μοίρας, να περάσουν τον πορθμόν, προσεγγίσαντες εις Ρήγιον και Μεσσήνην και έφθασαν εις την Ιμέραν. Εκεί ευρισκόμενοι, έπεισαν τους Ιμερίους να συμπράξουν εις τον πόλεμον, όχι μόνον λαμβάνοντες μέρος οι ίδιοι εις την εκστρατείαν, αλλά και παρέχοντες όπλα εις όλους τους ναύτας των, όσοι εστερούντο τοιούτων, καθόσον είχαν ανελκύσει τα πλοία των εις την παραλίαν της Ιμέρας. Έστειλαν συγχρόνως προς τους Σελινουντίους να τους προσκαλέσουν ν’ αποστείλουν προς συνάντησίν των στρατόν εις ωρισμένον σημείον. Και οι κάτοικοι της Γέλας και μερικοί Σικελοί υπέσχοντο να στείλουν μικράν στρατιωτικήν δύναμιν. Οι τελευταίοι ήσαν έτοιμοι να προσχωρήσουν πολύ προθυμότερον, και διότι ο Αρχωνίδης, βασιλεύς των Σικελών της περιφερείας εκείνης, ο οποίος είχε μεγάλην επιρροήν και ήτο φίλος των Αθηναίων, είχεν αποθάνει προ μικρού, και διότι γενική εντύπωσις ήτο, ότι ο Γύλιππος είχεν έλθει εκ Λακεδαίμονος διά να εργασθή με πολύν ζήλον και αποφασιστικότητα.

Και ούτως ο Γύλιππος, επί κεφαλής επτακοσίων περίπου Πελοποννησίων ναυτών και πεζοναυτών, βαρέως ωπλισμένων, αποσπάσματος Ιμεραίων, αποτελουμένου από χιλίους εν όλω οπλίτας και ψιλούς και εκατόν ιππείς, μερικών ψιλών και ιππέων Σελινουντίων και ολίγων εκ της Γέλας, και χιλίων εν συνόλω Σικελών, εβάδιζε προς τας Συρακούσας.

2. Εν τω μεταξύ, η μοίρα του Κορινθιακού στόλου, πλην ενός πλοίου απέπλευσεν εκ Λευκάδος, σπεύδουσα εις βοήθειαν με όλην την δυνατήν ταχύτητα. Ο Γογγύλος, είς των Κορινθίων αρχηγών, όστις ανεχώρησε τελευταίος με το υπολειφθέν πλοίον, έφθασεν εις Συρακούσας προ των άλλων πλοίων της μοίρας και ολίγον προ του Γυλίππου. Και ευρών τους Συρακουσίους ετοίμους να συγκαλέσουν συνέλευσιν του λαού, διά να συζητήσουν περί της τερματίσεως του πολέμου, εμπόδισεν αυτούς και τους ενεθάρρυνεν, αναγγέλλων την επικειμένην άφιξιν και άλλων πλοίων και του Γυλίππου, υιού του Κλεανδρίδου, τον οποίον απέστελλαν οι Λακεδαιμόνιοι ως αρχιστράτηγον. Οι Συρακούσιοι ανέλαβαν θάρρος και εξήλθαν πανστρατιά εις προϋπάντησιν του Γυλίππου, ο οποίος, κατά τας ληφθείσας πληροφορίας, ευρίσκετο εις μικράν ήδη απόστασιν. Ούτος, καταλαβών προ μικρού, κατά την διέλευσίν του, τας Ιετάς, φρούριον των Σικελών, και συντάξας τον στρατόν του, διά να

είναι έτοιμος να δώση μάχην, έφθασεν εις τας Επιπολάς, όπου ανέβη διά του Ευρύλου, από το μέρος δηλαδή όπου και οι Αθηναίοι ανέβησαν προ αυτού. Ενωθείς δε με τους Συρακουσίους, προήλασε κατά του περιτειχίσματος των Αθηναίων. Κατά την στιγμήν που έφθασεν ο Γύλιππος, οι Αθηναίοι είχαν ήδη τελειώσει επτά ή οκτώ σταδίους εκ του διπλού περιτειχίσματος, το οποίο κατεσκεύαζαν προς τον Μέγαν Λιμένα, και δεν τους έμενε προς συμπλήρωσιν παρά μικρόν διάστημα πλησίον της θαλάσσης, εις το οποίον ειργάζοντο ακόμη. Αλλ’ εις την αντίθετον πλευράν του περιτειχίσματος, η οποία ήρχιζεν από το κυκλοτερές οχύρωμα και διηυθύνετο προς τον Τρωγίλον, και της άλλης θαλάσσης, κατά το μεγαλήτερον μεν μήκος είχαν ήδη συσσωρευθή λίθοι, μερικά όμως τμήματα είχαν αφεθή, είτε εν μέρει, είτε εξ ολοκλήρου, συμπληρωμένα. Τόσον ολίγον έλειψε να καταστραφούν αι Συρακούσαι.

Οι αντίπαλοι παρασκευάζονται προς μάχην. Μικραί συμπλοκαί

3. Οι Αθηναίοι, μολονότι θορυβηθέντες κατ’ αρχάς εκ της αιφνιδιαστικής επιθέσεως του Γυλίππου και των Συρακουσίων, παρετάχθησαν προς μάχην. Ο Γύλιππος, αφού κατέλαβε θέσιν πλησίον των, εσταμάτησε το στρατόν του, αφού επλησίασε, και απέστειλε κήρυκα διά να είπη ότι εάν θέλουν να απέλθουν εντός πέντε ημερών εκ της Σικελίας, παραλαμβάνοντες ό,τι τους ανήκει, είναι έτοιμος να συνάψη ανακωχήν. Οι Αθηναίοι όμως ήκουσαν τας προτάσεις αυτάς μετά περιφρονήσεως και απέπεμψαν τον κήρυκα, χωρίς να δώσουν καμμίαν απάντησιν. Κατόπιν τούτου, ητοιμάζοντο εκατέρωθεν διά την μάχην. Αλλ’ ο μεν Γύλιππος, βλέπων ότι οι Συρακούσιοι διετέλουν εις σύγχυσιν και δυσκόλως ηδύναντο να συνταχθούν, επανέφερε τον στρατόν του εις ευρυχωρότερον έδαφος. Ο Νικίας όμως δεν προήλασε προς επίθεσιν, αλλ’ έμενεν ησυχάζων πλησίον του περιτειχίσματός του. Και ο Γύλιππος, βλέπων ότι οι Αθηναίοι δεν ήθελαν ν’ αναλάβουν επίθεσιν, απέσυρε τον στρατόν του επί του υψώματος του καλουμένου Τεμενίτις, όπου και κατηυλίσθη. Αλλά την επομένη, αφού ωδήγησε το πλείστον του στρατού του και παρέταξεν αυτό απέναντι του περιτειχίσματος των Αθηναίων, διά να τους εμποδίση να στείλουν αλλού ενισχύσεις, έστειλεν απόσπασμα αυτού κατά του φρουρίου Λαβδάλου, το οποίον δεν εφαίνετο από το μέρος που ήσαν οι Αθηναίοι, κατέλαβεν αυτό και εφόνευσεν όλους όσους συνέλαβεν εντός αυτού. Κατά την αυτήν ημέραν, εκυριεύθη υπό των Συρακουσίων και Αθηναϊκή τριήρης, σταθμεύουσα εις το στόμιον του Μεγάλου Λιμένος.

4. Οι Συρακούσιοι μετά των συμμάχων ήρχισαν ακολούθως κτίζοντες απλούν τείχος από της πόλεως, διά μέσου του άνω μέρους των Εττιττολών, κατά διεύθυνσιν εγκαρσίαν. Σκοττός των ήτο, εάν δεν ημπορέσουν να τους εμποδίσουν οι Αθηναίοι, να καταστήσουν αδύνατον του λοιπού εις αυτούς τον διά περιτειχίσματος αποκλεισμόν της πόλεως. Μόλις οι τελευταίοι, συμπληρώσαντες το προς την θάλασσαν διπλούν τείχος, είχαν ήδη αναβή εις το προς βορράν του κυκλοτερούς οχυρώματος, ο Γύλιππος, γνωρίζων το ασθενές σημείον του ήδη συντετελεσμένου τμήματος του βορείου περιτειχίσματος των Αθηναίων, εξεκίνησεν εν καιρώ νυκτός με τον στρατόν του, όπως επιτεθή κατά του σημείου τούτου. Αλλ’ οι Αθηναίοι, οι οποίοι κατά καλήν τύχην ήσαν κατηυλισμένοι εις την προς την πόλιν πλευράν του περιτειχίσματος, ως αντελήφθησαν αυτόν, εβάδισαν εναντίον του. Ούτος όμως, βλέπων αυτούς επερχομένους, απέσυρε πάλιν εσπευσμένως τον στρατόν του. Οι Αθηναίοι ύψωσαν το μέρος τούτο του περιτειχίσματος υψηλότερα και ανέλαβαν οι ίδιοι την φρουράν του σημείου τούτου, τάξαντες τον συμμαχικόν στρατόν εις τα άλλα αυτού σημεία, τα οποία έκαστος των συμμάχων ώφειλε να φυλάττη.

Ο Νικίας απεφάσισεν ήδη να οχυρώση το καλούμενον Πλημμύριον ακρωτήριον, το οποίον προέχει εντός της θαλάσσης απέναντι της πόλεως και στενεύει το στόμιον του λιμένος. Διά

της οχυρώσεως αυτού εθεώρει ότι ευκολύνετο η εισαγωγή των εφοδίων του στρατού του, διότι ο Αθηναϊκός στόλος θα ημπορούσε να επιτηρή το στόμιον του λιμένος από μικροτέρας αποστάσεως, ενώ μέχρι τούδε ηναγκάζοντο να εκκινούν από τον μυχόν του λιμένος, διά ν' αποκρούσουν παρατηρουμένας τυχόν κινήσεις του εχθρικού στόλου. Άλλωστε η προσοχή του εστρέφετο ήδη περισσότερον εις τον κατά θάλασσαν πόλεμον, καθόσον έβλεπεν ότι μετά την άφιξιν του Γυλίππου, αι ελπίδες επιτυχίας κατά ξηράν είχαν σοβαρώς ελαττωθή. Μετέφερε λοιπόν εκεί τον στόλον και μέρος του στρατού και έκτισε τρία οχυρώματα, όπου ετοποθέτησε το πολεμικόν υλικόν. Εκεί ήσαν ηγκυροβολημένα του λοιπού και τα μεγάλα μεταφορικά σκάφη και ο πολεμικός στόλος. Η μεταφορά αύτη του ορμητηρίου υπήρξεν η κυρία αιτία, ένεκα της οποίας τα πληρώματα ήρχισαν εξασθενούντα υλικώς και καταβαλλόμενα ηθικώς. Διότι το νερόν ήτο ανεπαρκές και ευρίσκετο μακράν και οσάκις οι ναύται εξήρχοντο προς μεταφοράν αυτού ή καυσοξύλων, υφίσταντο απωλείας από το εχθρικόν ιππικόν, το οποίον ήτο κύριον της πέριξ χώρας. Καθόσον το τρίτον του ιππικού των Συρακουσίων είχε διαταχθή να σταθμεύη εις την παρά το Ολυμπιείον πολίχνην, ειδικώς προς τον σκοπόν να εμποδίζη τους εις το Πλημμύριον σταθμεύοντας Αθηναίους να εξέρχωνται και προξενούν βλάβας. Επειδή άλλωστε έμαθεν ο Νικίας, ότι προσεγγίζουν και τα λοιπά πλοία της Κορινθιακής μοίρας, απέστειλεν ως επιτηρητικήν μοίραν είκοσι πλοία, με την εντολήν να ναυλοχούν περί τους Λοκρούς και το Ρήγιον και τας Σικελικάς ακτάς, όπου ήτο πιθανόν να καταπλεύσουν ταύτα.

5. Ο Γύλιππος, εξ άλλου, ενώ ησχολείτο εις την κατασκευήν του διά μέσου των Επιπολών τείχους, χρησιμοποιών τους λίθους, τους οποίους οι Αθηναίοι είχαν συγκεντρώσει προηγουμένως προς ιδίαν των χρήσιν, εξήγε συγχρόνως τακτικά και παρέτασσε προ του τείχους τούτου τον στρατόν των Συρακουσίων και των συμμάχων. Οι Αθηναίοι επίσης αντιπαρετάσσοντο. Όταν ο Γύλιππος έκρινεν, ότι ήλθεν η κατάλληλος στιγμή, ανέλαβεν αυτός πρώτος την επίθεσιν. Οι δύο στρατοί, ελθόντες εις χείρας, εμάχοντο εις το μεταξύ των δύο τειχών διάστημα, όπου το ιππικόν των Συρακουσίων ήτο παντάπασιν αδύνατον να χρησιμοποιηθή. Οι Συρακούσιοι μετά των συμμάχων των ηττήθησαν και ηναγκάσθησαν να ζητήσουν και λάβουν βραχείαν ανακωχήν προς παραλαβήν των νεκρών των, ενώ οι Αθηναίοι έστησαν τρόπαιον. Ο Γύλιππος, συγκεντρώσας το στράτευμα, είπεν, ότι το σφάλμα δεν ήτο ιδικόν των, αλλ' ιδικόν του, διότι με τον τρόπον, όπου είχε παρατάξει τον στρατόν του, παρά πολύ εντός των δύο τειχών, εστέρησεν αυτόν από την βοήθειαν του ιππικού και των ακοντιστών. Μετά το μάθημα όμως τούτο, θα τους ωδήγει και πάλιν εναντίον του εχθρού και συνιστά εις αυτούς να πεισθούν, ότι καθόσον μεν αφορά τον εξοπλισμόν και την ετοιμασίαν, δεν θα ήσαν κατώτεροι του εχθρού, αλλ' ότι θα εδείκνυον αφόρητον έλλειψιν αποφασιστικότητος, εάν δεν θεωρήσουν καθήκον τιμής, όντες Πελοποννήσιοι και Δωριείς, να νικήσουν και αποδιώξουν εκ της χώρας των τους Ίωνας και τους νησιώτας και τον ανθρώπινον εν γένει συρφετόν που αντιμετωπίζουν.

6. Και εις πρώτην μετά τούτο ευκαιρίαν, ωδήγησεν αυτούς πάλιν κατά του εχθρού. Ο Νικίας, εξ άλλου, και οι Αθηναίοι ενόμιζαν, ότι ήτο ανάγκη δι' αυτούς, και αν ο εχθρός δεν θελήση ν' αναλάβη πρώτος την επίθεσιν να μη ανεχθούν να οικοδομήται τείχος εχθρικόν, του οποίου σκοπός ήτο να προσπεράση το ιδικόν των και το οποίον είχεν ήδη σχεδόν υπερβή την άκραν αυτού, και εάν άπαξ την υπερέβαινε, θα ήτο πραγματικώς του λοιπού εν και το αυτό δι' αυτούς, είτε εμάχοντο και ενίκων διαρκώς, είτε δεν εμάχοντο διόλου, αλλ' έμεναν αδρανούντες. Ως εκ τούτου λοιπόν, εξήλθαν και αυτοί, διά να επιτεθούν κατά των Συρακουσίων. Ο Γύλιππος, οδηγήσας τους οπλίτας του πολύ περισσότερον έξω των δύο τειχών, παρά την προηγουμένην φοράν, συνεπλάκη προς αυτούς, αφού ετοποθέτησε το

ιππικόν και τους ακοντιστάς πλαγίως προς τους Αθηναίους, εις το ανοικτόν πέλαγος, όπου τα έργα των δύο αντιθέτων τειχών ετελείωναν. Το ιππικόν, διαρκούσης της μάχης, επετέθη κατά της αριστεράς πτέρυγος των Αθηναίων, η οποία ήτο απέναντι του και την ηνάγκασεν εις εσπευσμένην υποχώρησιν. Ως εκ τούτου, και ο υπόλοιπος αυτών στρατός ενικήθη υπό των Συρακουσίων και απωθήθη ατάκτως εντός του τείχους των. Και την επομένην ήδη νύκτα, οι Συρακούσιοι επεξέτειναν το εγκάρσιον τείχος των πέραν του Αθηναϊκού περιτειχίσματος, εις τρόπον ώστε του λοιπού ούτε αυτοί ημπορούσαν να εμποδισθούν από τους Αθηναίους και τους τελευταίους απεστέρουν από κάθε μέσον ν' αποκλείσουν την πόλιν διά περιτειχίσματος, και εις περίστασιν ακόμη που θα ήσαν νικηταί.

Ενισχύσεις των Συρακουσίων

7. Τα υπολειπόμενα δώδεκα πλοία των Κορινθίων, των Αμπρακιωτών και των Λευκαδίων, υπό την διοίκησιν του Κορινθίου Ερασινίδου, εισήλθαν μετά τούτο εις τον λιμένα, διαφυγόντα την προσοχήν της επιτηρητικής μοίρας των Αθηναίων, και εβοήθησαν τους Συρακουσίους εις συμπλήρωσιν του υπολοίπου εγκαρσίου τείχους. Ο Γύλιππος, εν τω μεταξύ, απήλθεν εις τα λοιπά μέρη της Σικελίας, όπως συλλέξη ενισχύσεις διά τον στρατόν και τον στόλον του και συγχρόνως προσεταιρισθή εκείνας εκ των πόλεων, αι οποίαι, είτε χλιαρόν ενδιαφέρον εδείκνυαν υπέρ των Συρακουσίων ή ετήρουν απόλυτον μέχρι τούδε ουδετερότητα. Εστάλησαν επίσης άλλοι πρέσβεις των Συρακουσίων και των Κορινθίων εις την Λακεδαίμονα και την Κόρινθον, διά να ζητήσουν την αποστολήν νέων ενισχύσεων, είτε διά μεταγωγικών, είτε διά μικρών σκαφών, είτε δι' οιουδήποτε άλλου διαθεσίμου μέσου θαλασσίας μεταφοράς, καθόσον και οι Αθηναίοι έστειλαν να ζητήσουν την αποστολήν νέων ενισχύσεων. Και οι Συρακούσιοι εξώπλιζαν ναυτικόν και ησκούντο επιμελώς εις τον χειρισμόν αυτού, όπως και διά θαλάσσης επιτεθούν κατά των Αθηναίων, και γενικώς το ηθικόν των είχεν εξυψωθή.

Ο Νικίας στέλλει εις Αθήνας αγγελιαφόρους ζητών ενισχύσεις ή ανάκλησιν

8. Ο Νικίας, μαθών τούτο και βλέπων ότι η δύναμις του εχθρού και αι ιδικαί του στενοχωρίαι ηύξαναν καθ' εκάστην, έστελλε και αυτός εις τας Αθήνας πλήρη έκθεσιν της καταστάσεως, όπως είχε πράξει πολλάκις και προηγουμένως, αλλάα με μεγαλητέραν τώρα λεπτομέρειαν. Διότι επίστευεν, ότι η κατάστασις ήτο κρίσιμος και ότι καμμία δεν υπήρχε σωτηρία, εφόσον το ταχύτερον ή τους ανακαλέσουν ή τους στείλουν σοβαράς ενισχύσεις. Και επειδή εφοβείτο μήπως οι αγγελιαφόροι του, είτε εξ ανικανότητος να ομιλήσουν, όπως πρέπει, είτε ένεκα ασθενείας μνήμης, είτε ένεκα της επιθυμίας να φανούν ευχάριστοι εις το πλήθος, δεν ανακοινώσουν την αληθή κατάστασιν, έγραψεν επιστολήν, νομίζων, ότι διά του τρόπου τούτου οι Αθηναίοι, μανθάνοντες όσον το δυνατόν ακριβέστερον τας σκέψεις του, χωρίς αυταί να παραμορφωθούν υπό του αγγελιαφόρου, θα δυνηθούν να κρίνουν καλλίτερον περί της αληθούς καταστάσεως. Και οι μεν ορισθέντες αγγελιαφόροι ανεχώρησαν φέροντες την επιστολήν και προφορικάς παραγγελίας του Νικίου προς ανακοίνωσιν, ενώ αυτός την περί του στρατοπέδου μέριμναν του συνεκέντρωσε του λοιπού εις την εξασφάλισίν του δι' αμυντικής μάλλον τακτικής, παρά εις την ανάληψιν εκουσίων κινδύνων δι' επιθετικής τοιαύτης.

Εκστρατεία των Αθηναίων κατά της Αμφιπόλεως

9. Περί το τέλος του αυτού θέρους, ο Ευετίων, στρατηγός των Αθηναίων από κοινού μετά του Περδίκκα και επί κεφαλής σημαντικής δυνάμεως Θρακών, εξεστράτευσε κατά της Αμφιπόλεως και μη δυνηθείς να την καταλάβη, προέβη εις πολιορκίαν αυτής εκ του ποταμού Στρυμόνος, όπου εισήγαγε τριήρεις, χρησιμοποιών ως βάσιν των επιχειρήσεων

του το Ιμεραίον. Τοιουτοτρόπως έληξε και το θέρος τούτο.

Εις την εκκλησίαν του δήμου των Αθηναίων αναγιγνώσκεται η επιστολή του Νικίου

10. Κατά τον επακολουθήσαντα χειμώνα, οι αγγελιαφόροι του Νικίου, ελθόντες εις τας Αθήνας, και τας προφορικάς παραγγελίας των ανεκοίνωσαν και εις τας απευθυνομένας προς αυτούς ερωτήσεις απήντων και την επιστολήν ενεχείρισαν. Ο γραμματεύς της πόλεως, προχωρήσας ενώπιον της συνελεύσεως του Αθηναϊκού λαού, ανέγνωσεν αυτήν, έχουσαν ως εξής περίπου.

11. «Συμπολίται, τα προγενέστερα γεγονότα γνωρίζετε από πολλάς άλλας εκθέσεις μου. Σήμερον όμως είπερ ποτέ και άλλοτε επιβάλλεται να γνωρίσετε την αληθή ημών κατάστασιν, διά ν' αποφασίσετε αναλόγως. Ενώ δηλαδή είχαμεν νικήσει εις τας πλείστας μάχας τους Συρακουσίους, εναντίον των οποίων απεστάλημεν, και είχαμεν οικοδομήσει τα οχυρώματα εντός των οποίων είμεθα τώρα, ήλθεν ο Λακεδαιμόνιος Γύλιππος, επί κεφαλής στρατού εκ Πελοποννήσου και μερικών πόλεων της Σικελίας. Και εις μεν την πρώτην μάχην ενικήθη από ημάς, την ακόλουθον όμως ημέραν εξηναγκάσθημεν υπό πολυαρίθμου ιππικού και ακοντιστών να υποχωρήσωμεν εντός των οχυρώσεων μας. Και τώρα ημείς μεν διεκόψαμεν τον περιτειχισμόν και μένομεν αδρανούντες, ένεκα της αριθμητικής των αντιπάλων υπεροχής, αφού δεν ημπορούμεν να χρησιμοποιήσωμεν επί του πεδίου της μάχης ολόκληρον τον στρατόν μας, εφόσον μέρος των οπλιτών απασχολείται εις την φρούρησιν των οχυρωμάτων. Ενώ εκείνοι εν τω μεταξύ έχουν υπερβή το ιδικόν μας περιτείχισμα διά της κατασκευής απλού αντιτειχίσματος, εις τρόπον ώστε δεν είναι πλέον δυνατός ο διά περιτειχισμού αποκλεισμός των, εφόσον δεν επιτεθώμεν με πολυάριθμον στρατόν κατά του αντιτειχίσματος των και καταλάβωμεν αυτό. Και ούτω συνέβη, ενώ υπετίθετο, ότι ημείς πολιορκούμεν άλλους, να είμεθα ημείς πράγματι οι πολιορκούμενοι, κατά ξηράν τουλάχιστον, αφού ούτε εκ των οχυρώσεων μας ημπορούμεν να εξέλθωμεν μακράν, ένεκα του ιππικού των.

12. «Έστειλαν επίσης πρέσβεις εις την Πελοπόννησον, ζητούντες την αποστολήν νέων ενισχύσεων, ενώ ο Γύλιππος ανεχώρησε διά τας πόλεις της Σικελίας, διά να πείση μεν όσας είναι σήμερον ουδέτεραι να συμπράξουν μετ' αυτού εις τον πόλεμον, επιτυχή δε, ει δυνατόν, από τας λοιπάς νέας ενισχύσεις διά τον στρατόν και τον στόλον του. Διότι, καθώς μανθάνω, προτίθενται να επιτεθούν κατά των οχυρώσεών μας, όχι μόνον διά του στρατού των κατά ξηράν, αλλά και διά του στόλου των κατά θάλασσαν. Και κανείς ας μη θεωρήση απίστευτον ότι προτίθενται να μας επιτεθούν και κατά θάλασσαν, διατί ο στόλος μας ήτο μεν κατ' αρχάς εις αρίστην κατάστασιν, όταν τα σκάφη ήσαν στεγανά και τα πληρώματα άθικτα, τώρα όμως, όπως και ο εχθρός γνωρίζει, και τα σκάφη είναι διάβροχα, ως εκ της επί τόσον χρόνον παραμονής εντός της θαλάσσης, και τα πληρώματα έχουν φθαρή. Καθόσον δεν ημπορούμεν ν' ανελκύσωμεν τα πλοία εις την ξηράν, διά να στεγνώσουν και καθαρισθούν, λόγω του ότι ο εχθρικός στόλος είναι ισάριθμος ή μάλλον πολυαριθμότερος του ιδικού μας και ως εκ τούτου φοβούμεθα διαρκώς επίθεσιν εκ μέρους του. Οι εχθροί όχι μόνον ασκούνται επιμελώς εις τον χειρισμόν του στόλου των, υπ' αυτά τα όμματά μας, αλλά και έχουν την πρωτοβουλίαν της επιθέσεως και ευκολώτερον από ημάς ημπορούν να στεγνώσουν τα πλοία των, αφού δεν απασχολούνται εις αποκλεισμόν άλλων.

13. «Ημείς απεναντίας μόλις θα ημπορούσαμεν να προβαίνωμεν εις τούτο, εάν είχαμεν μεγάλην αριθμητικήν υπεροχήν, και δεν είμεθα ηναγκασμένοι όπως τώρα να χρησιμοποιούμεν όλα τα πλοία μας εις επιτήρησιν του εχθρού, διότι τα εφόδια μας, τα οποία και τώρα ακόμη δυσκόλως κατορθώνομεν να εισάγωμεν, καθόσον πρέπει να

περάσουν κοντά από την πόλιν του εχθρού, θα τα στερηθώμεν ολοσχερώς, εάν χαλαρώσωμεν, έστω και ολίγον, την επαγρύπνησίν μας. Τα πληρώματά μας, εξ άλλου, εφθάρησαν και εξακολουθούν φθειρόμενα, καθόσον άλλοι μεν εκ των επιβαινόντων των πλοίων, αναγκαζόμενοι ν' απομακρυνθούν, χάριν προμηθείας καυσόξυλων και νομής και ύδατος, υφίστανται απωλείας από το εχθρικόν ιππικόν. Εκ των λοιπών δε, τώρα που η υπεροχή μας επί των αντιπάλων δεν υφίσταται πλέον, οι μεν δούλοι κωπηλάται αυτομολούν, οι δε ξένοι, όσοι μεν επέβησαν των πλοίων εξαναγκασθέντες, λιποτακτούν εις πρώτην ευκαιρίαν προς τας πόλεις της Σικελίας. Όσοι δε πάλιν παρεσύρθησαν κατ' αρχάς εκ του μεγάλου μισθού και της ιδέας, ότι πρόκειται μάλλον να χρηματισθούν παρά να πολεμήσουν, βλέποντες την απροσδόκητον αντίστασιν του εχθρού, και δη την κατά θάλασσαν, άλλοι μεν προσέρχονται εις τας τάξεις αυτού ως αυτόμολοι, άλλοι δ' επωφελούμενοι πάσης παρουσιαζομένης ευκαιρίας, φεύγουν προς διαφόρους διευθύνσεις της τόσον ευρύχωρου Σικελίας. Μερικοί μάλιστα, επιδιδόμενοι οι ίδιοι εις το εμπόριον, έπεισαν τους τριηράρχους να δεχθούν εις αντικατάστασίν των επί των πλοίων δούλους εκ των Υκκάρων και τοιουτοτρόπως κατέστρεψαν την πειθαρχίαν του ναυτικού.

14. «Δεν έχετε ανάγκην να σας είπω, διότι καλώς το γνωρίζετε, ότι μικρόν μόνον μέρος των πληρωμάτων αποτελείται από ικανούς ναύτας, και ότι ολίγοι εκ τούτων γνωρίζουν και να ξεκινήσουν ταχέως εν πολεμικόν πλοίον και να συγκρατούν τον ρυθμόν της κωπηλασίας. Αλλ' εκείνο, το οποίον περισσότερον από όλα αυτά με φέρει εις μεγαλητέραν αμηχανίαν, είναι ότι, μολονότι αρχηγός, δεν είμαι εις θέσιν να προλάβω όλα αυτά (διότι ιδιοσυγκρασίαι, όπως αι δικαί σας, είναι δυσδιοίκητοι), και ότι δεν έχομεν ούτε τα μέσα να εύρωμεν πληρώματα διά τον στόλον μας, όπως τα έχουν άφθονα οι αντίπαλοι, αλλ' είμεθα ηναγκασμένοι με τους άνδρας, τους οποίους είχαμεν όταν ήλθαμεν, και εις τας σημερινάς ανάγκας να επαρκούμεν και τας καθημερινάς απωλείας ν' αναπληρώνωμεν. Καθόσον η Νάξος και η Κατάνη, αι μόναι πόλεις, αι οποίαι είναι σήμερον σύμμαχοι μας, δεν είναι εις θέσιν να μας βοηθήσουν κατά τούτο. Και εάν εν και μόνον πλεονέκτημα προστεθή ακόμη εις τους εχθρούς μας, εάν δηλαδή τα μέρη της Ιταλίας, από τα οποία προμηθευόμεθα τας τροφάς μας, βλέποντα και την κατάστασιν εις την οποίαν ευρισκόμεθα, και ότι δεν μας στέλλετε ενισχύσεις, στραφούν προς το μέρος των, θα τερματίσουν ούτοι τον πόλεμον αμαχητεί, διότι η πείνα θα μας αναγκάση εις παράδοσιν.

«Ημπορούσα να σας ανακοινώσω άλλας ειδήσεις περισσότερον ευχάαριστους, βεβαίως όμως όχι περισσότερον χρησίμους, εφόσον παρίσταται ανάγκη να λάβετε αποφάσεις με πλήρη γνώσιν της εδώ καταστάσεως. Άλλωστε, γνωρίζων ότι ως εκ της ιδιοσυγκρασίας σας, θέλετε μεν να ακούετε τα πλέον ευχάριστα πράγματα, μέμφεσθε όμως ακολούθως εκείνους, που σας τα λέγουν, εάν το αποτέλεσμα δεν ανταποκρίνεται προς αυτά, εθεώρησα ασφαλέστερον να σας είπω γυμνήν την αλήθειαν.

15. «Και τώρα παρακαλώ να πιστεύσετε, ότι, όσον άφορα τον αρχικόν σκοπόν της εκστρατείας, και στρατιώται και αρχηγοί δεν έδωσαν καμμίαν αιτίαν μομφής. Αλλ' αφού ολόκληρος η Σικελία συσσωματώνεται εναντίον μας, και ο εχθρός αναμένει νέον στρατόν εκ Πελοποννήσου, οφείλετε ν' αποφασίσετε τέλος τί θα κάμετε. Διότι ο ενταύθα στρατός μας δεν επαρκεί ουδέ απέναντι της εχθρικής δυνάμεως, την οποίαν αντιμετωπίζομεν σήμερον, και επομένως οφείλετε ή να τον ανακαλέσετε ή να στείλετε προς ενίσχυσιν του και νέον στρατόν και στόλον, όχι μικρότερον του σημερινού, και χρήματα άφθονα, και προς τούτοις άλλον αρχηγόν, διά να με αντικαταστήση, καθόσον, ένεκα ασθενείας των νεφρών, είμαι ανίκανος διά περαιτέρω υπηρεσίαν. Και νομίζω ότι ημπορώ να στηρίζωμαι εις την επιείκειαν σας, διότι εφόσον ήμην υγιής, πολλάς χρησίμους υπηρεσίας προσέφερα εις την

πόλιν. Ό,τι δήποτε όμως πρόκειται να κάμετε, κάμετε το αμέσως, κατά την αρχήν της ανοίξεως, χωρίς αναβολάς, καθόσον ο εχθρός την μεν εκ Σικελίας βοήθειαν συντόμως, θέλει πορισθή, ενώ η εκ Πελοποννήσου θα έλθη μεν προς αυτόν βραδύτερον, θα έλθη όμως πάντως, εάν δεν λάβετε τα μέτρα σας, είτε διαφεύγουσα την προσοχήν σας, όπως και προηγουμένως, είτε διαφεύγουσα την καταδίωξίν σας.»

Οι Αθηναίοι ψηφίζουν την ενίσχυσιν του εκστρατευτικού σώματος

16. Τοιούτο ήτο το περιεχόμενον της επιστολής. Οι Αθηναίοι, αφού ήκουσαν την ανάγνωσίν της, δεν απήλλαξαν μεν τον Νικίαν της στρατηγίας, αλλ' έως ότου εκλεχθούν και φθάσουν άλλοι στρατηγοί, εξέλεξαν ως βοηθούς του δύο εκ των εκεί επί τόπου ευρισκομένων, τον Μένανδρον και τον Ευθύδημον, διά να μη φέρη μόνος και ασθενής όλον το βάρος και τους μόχθους της αρχηγίας του στρατού. Εψήφισαν συγχρόνως την αποστολήν νέου στρατού και στόλου, στρατολογουμένου εκ του καταλόγου των τριών ευπορωτέρων τάξεων και εκ των συμμάχων. Εξέλεξαν, τέλος, ως συναρχηγούς αυτού τον Δημοσθένη, υιόν του Αλκισθένους, και τον Ευρυμέδοντα, υιόν του Θουκλέους. Και τον μεν Ευρυμέδοντα απέστειλαν αμέσως εις Σικελίαν, περί το φθινοπωρινόν ηλιοστάσιον, μετά δέκα πολεμικών σκαφών, φέροντα εκατόν είκοσι τάλαντα και την προς τον εκεί στρατόν αναγγελίαν, ότι θα του αποσταλούν επικουρίαι και ότι θα ληφθή η δέουσα περί τούτου μέριμνα.

17. Ο Δημοσθένης όμως έμεινεν οπίσω, διά να ετοιμάση την εκστρατείαν, με την οποίαν έμελλε να εκπλεύση κατά τας αρχάς του έαρος. Και απέστειλεν οδηγίας εις τους συμμάχους, ζητών στρατόν, και ητοίμαζε εξ Αθηνών χρήματα και πλοία και οπλίτας. Εξέπεμψαν συγχρόνως οι Αθηναίοι μοίραν εξ είκοσι πλοίων, διά να περιπολούν περί την Πελοπόννησον και εμποδίζουν τον διάπλουν παντός πλοίου εκ Κορίνθου και Πελοποννήσου εις την Σικελίαν. Διότι οι Κορίνθιοι, όταν ήλθαν προς αυτούς οι εκ Σικελίας πρέσβεις και ανήγγειλαν την βελτίωσιν της εκεί καταστάσεως, εθεώρησαν, ότι η προηγουμένη εκ μέρους των αποστολή πλοίων ήτο επίκαιρος, και ενθαρρυνθέντες έτι μάλλον, παρεσκευάζοντο να στείλουν οπλίτας εις Σικελίαν δι' εμπορικών σκαφών. Εκ της άλλης Πελοποννήσου ητοιμάζοντο να πράξουν το αυτό οι Λακεδαιμόνιοι. Συγχρόνως οι Κορίνθιοι εξώπλισαν μοίραν στόλου εξ είκοσι πέντε πλοίων, όπως αποπειραθούν ναυμαχίαν προς την επιτηρητικήν μοίραν της Ναυπάκτου. Ήλπιζαν, άλλωστε, ότι εάν η προσοχή των εις Ναύπακτον σταθμευόντων Αθηναϊκών πλοίων απησχολείτο με την ιδικήν των μοίραν, αντιπαρατεταγμένην κατ' αυτής, δυσκόλως θα ηδύναντο να παρεμποδίσουν τον έκπλουν των εμπορικών των σκαφών.

Οι Λακεδαιμόνιοι παρασκευάζονται να εισβάλουν εις την Αττικήν

18. Οι Λακεδαιμόνιοι παρεσκευάζοντο επίσης διά την εισβολήν των εις την Αττικήν. Εις τούτο άλλωστε εξώθουν αυτούς οι Συρακούσιοι και οι Κορίνθιοι ευθύς ως έμαθαν την αποφασισθείσαν υπό των Αθηναίων αποστολήν επικουριών εις την Σικελίαν, προς τον σκοπόν προδήλως, όπως, πραγματοποιούμενης της εισβολής, ματαιωθή η αποστολή αυτών. Και ο Αλκιβιάδης ωσαύτως συνεβούλευσεν επιμόνως την οχύρωσιν της Δεκέλειας και την δραστηρίαν διεξαγωγήν του πολέμου. Εις τας αποφάσεις των ενισχύθησαν ιδίως οι Λακεδαιμόνιοι, διότι εσκέπτοντο, ότι οι Αθηναίοι, διεξάγοντες διπλούν πόλεμον, εναντίον των ιδίων Λακεδαιμονίων και των Σικελιωτών, θα καταβληθούν ευκολώτερον, και διότι εθεώρουν, ότι εκείνοι πρώτοι διέρρηξαν τας συνθήκας. Καθόσον η ευθύνη του προηγουμένου πολέμου εβάρυνε μάλλον αυτούς τους ιδίους, λόγω του ότι και εναντίον των Πλαταιών επετέθησαν οι Θηβαίοι, ενώ ακόμη ίσχυεν η τριακονταετής συνθήκη και ενώ η συνθήκη εκείνη απηγόρευε τον πόλεμον εναντίον εκείνου, όστις θα εδέχετο να υποβληθή

εις διαιτησίαν, αυτοί, προσκληθέντες υπό των Αθηναίων, είχαν αρνηθή να υποβληθούν εις αυτήν. Και διά τούτο εθεώρουν, ότι δικαίως είχαν πάθει και ενθυμούντο την συμφοράν της Πύλου και κάθε άλλην, η οποία τους είχε πλήξει. Αφότου όμως οι Αθηναίοι, ορμώμενοι εκ της Αργολίδος με μοίραν στόλου εκ τριάντα πλοίων, ερήμωσαν μέρος της χώρας της Επιδαύρου Λιμηράς και των Πρασιών και άλλων μερών της Λακωνικής, και συγχρόνως ενήργουν ληστρικάς επιδρομάς εκ Πύλου, και προσκαλούμενοι υπό των Λακεδαιμονίων, ηρνούντο να υποβληθούν εις διαιτησίαν, οσάκις ηγέρθησαν διαφοραί περί των αμφισβητουμένων διατάξεων της συνθήκης, οι Λακεδαιμόνιοι ήσαν πλέον πλήρεις πολεμικού ζήλου, διότι εθεώρησαν, ότι η ιδία ευθύνη, η οποία εβάρυνεν αυτούς διά τον προηγούμενον πόλεμον, εβάρυνεν αντιθέτως τους Αθηναίους σήμερον. Και κατά την διάρκειαν του χειμώνος εζήτουν από τους συμμάχους να τους χορηγήσουν σίδηρον και προητοίμαζαν όλα τ’ αναγκαία διά τας οχυρωματικάς εργασίας εργαλεία. Συγχρόνως και οι ίδιοι ητοίμαζαν τας ενισχύσεις που επρόκειτο να στείλουν εις την Σικελίαν επί εμπορικών σκαφών και τους άλλους Πελοποννησίους ηνάγκαζαν να πράξουν το αυτό. Και ούτως έληξεν ο χειμών και συγχρόνως το δέκατον όγδοον έτος του πολέμου τούτου, του οποίου την ιστορίαν έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Έτος 19ον : 413-412 π.Χ. (19-87)

Οι Λακεδαιμόνιοι εισβάλλουν εις Αττικήν

19. Ευθύς κατά την αρχήν της επομένης ανοίξεως, οι Λακεδαιμόνιοι μετά των συμμάχων των εισέβαλαν εις την Αττικήν, ενωρίτερα από κάθε άλλην φοράν, υπό την αρχηγίαν του Άγιδος, βασιλέως των Λακεδαιμονίων, υιού του Αρχιδάμου. Και αφού πρώτον ερήμωσαν την πεδιάδα και τα πέριξ αυτής, ήρχισαν οχυρώνοντες την Δεκέλειαν, διανείμαντες την προς τούτο εργασίαν μεταξύ των αποσπασμάτων των διαφόρων πόλεων. Η απόστασις της Δεκέλειας από μεν την πόλιν των Αθηνών είναι εκατόν είκοσι σταδίους, ομοία δε περίπου είναι και η απόστασις αυτής από την Βοιωτίαν. Το φρούριον κατεσκευάζετο εις θέσιν δεσπόζουσαν της πεδιάδος και των ευφορωτέρων μερών της Αττικής, καταφανή δ’ εκ της πόλεως των Αθηνών. Κατά τον αυτόν περίπου χρόνον, κατά τον οποίον ο Πελοποννησιακός και συμμαχικός στρατός της Αττικής ήτο απησχολημένος με την κατασκευήν του φρουρίου τούτου, αι αρχαί των Πελοποννησιακών πόλεων απέστελλαν επί εμπορικών σκαφών τους οπλίτας εις Σικελίαν.

Αι Πελοποννησιακαί πόλεις αποστέλλουν ενισχύσεις εις Σικελίαν

Και οι μεν Λακεδαιμόνιοι απέστειλαν εξακόσιους περίπου οπλίτας, εκλέξαντες προς τούτο τους αρίστους Είλωτας και Νεοδαμώδεις (απελεύθερους Είλωτας), υπό την αρχηγίαν του Σπαρτιάτου Εκκρίτου, οι δε Βοιωτοί τριακοσίους οπλίτας, υπό την αρχηγίαν των Θηβαίων Ξένωνος και Νίκωνος και του Θεσπιέως Ηγησάνδρου. Ούτοι, πρώτοι εκκινήσαντες από το Ταίναρον της Λακωνικής, ανήχθησαν εις το ανοικτόν πέλαγος. Ολίγον ύστερον από αυτούς, οι Κορίνθιοι απέστειλαν πεντακοσίους οπλίτας, άλλους μεν εξ αυτής της Κορίνθου, άλλους δε μισθοφόρους εξ Αρκαδίας, τάξαντες αρχηγόν αυτών τον Κορίνθιον Αλέξαρχον. Μαζί με τους Κορινθίους, απέστειλαν και οι Σικυώνιοι διακόσιους οπλίτας, υπό την αρχηγίαν του Σικυωνίου Σαργέως. Κατά το διάστημα τούτο, η εξ είκοσι πέντε πλοίων μοίρα του Κορινθιακού στόλου, εκπληρούσα την αποστολήν, διά την οποίαν είχεν αρχικώς εξοπλισθή, έμεινεν αγκυροβολημένη απέναντι της εξ είκοσι πλοίων μοίρας του Αθηναϊκού στόλου της Ναυπάκτου, όπως, επισύρουσα την προσοχήν των Αθηναίων, αποτρέπη αυτήν από τα μεταφέροντα τους οπλίτας πολεμικά πλοία, μέχρις ότου ταύτα εξέπλευσαν εκ Πελοποννήσου.

Οι Αθηναίοι στέλλουν ενισχύσεις εις Σικελίαν

20. Εν τω μεταξύ, οι Αθηναίοι, καθ' ον χρόνον ωχυρώνετο η Δεκέλεια, και κατά την πρώτην ημέραν της ανοίξεως, έστειλαν εις περιπολίαν των ακτών της Πελοποννήσου μοίραν στόλου εκ τριάντα πλοίων, υπό την αρχηγίαν του Χαρικλέους, υιού του Απολλοδώρου, ο οποίος έλαβεν εντολήν να μεταβή και εις το Άργος και ζητήση, επί τη βάσει της συμμαχίας, όπως Αργείοι οπλίται επιβούν επί των πλοίων του. Συγχρόνως απέστελλαν, κατά τα προαποφασισθέντα, τον Δημοσθένη εις Σικελίαν με μοίραν στόλου από εξήντα Αθηναϊκά και πέντε Χιακά πλοία, και οπλίτας Αθηναίους μεν χιλίους διακόσιους, στρατολογηθέντας εκ του καταλόγου των τριών ευπορωτέρων τάξεων, Νησιώτας δε όσους περισσοτέρους ημπόρεσαν να προσλάβουν εις τας υπηρεσίας των, και διάφορα εφόδια, χρήσιμα διά τον πόλεμον, των οποίων την προμήθειαν διηυκόλυναν οι άλλοι υπήκοοι σύμμαχοι. Παρηγγέλθη όμως ο Δημοσθένης να πλεύση πρώτον μετά του Χαρικλέους και συμπράξη εις τας πολεμικάς αυτού επιχειρήσεις κατά των ακτών της Λακωνικής. Ως εκ τούτου, καταπλεύσας εις Αίγιναν, επερίμενε την συγκέντρωσιν του υπολοίπου στρατεύματος του και την υπό τον Χαρικλή παραλαβήν των Αργείων Οπλιτών.

Ο Γύλιππος και ο Ερμοκράτης συνιστούν εις τους Συρακουσίους να εξοπλίσουν μέγαν στόλον

21. Εις την Σικελίαν, κατά την αυτήν περίπου εποχήν της ανοίξεως, ο Γύλιππος επέστρεψεν εις τας Συρακούσας, φέρων όσους περισσοτέρους στρατιώτας ημπόρεσεν από τας διαφόρους πόλεις, των οποίων επέτυχε την συνδρομήν. Και συγκαλέσας τους Συρακουσίους τους είπεν ότι οφείλουν να εξοπλίσουν όσον μεγαλήτερον στόλον ημπορέσουν, διά να δοκιμάσουν την τύχην των και κατά θάλασσαν, καθόσον ήλπιζε να επιτύχη εκ τούτου ευνοϊκά διά την έκβασιν του πολέμου αποτελέσματα, άξια του κινδύνου, εις τον οποίον θα εξετίθεντο. Τους λόγους του υπεστήριξε προ πάντων ο Ερμοκράτης, προσπαθών να τους πείση ότι δεν πρέπει να φοβούνται να επιτεθούν κατά θάλασσαν εναντίον των Αθηναίων. Ισχυρίσθη, ότι και εκείνοι δεν εκληρονόμησαν την ναυτικήν τέχνην από τους πατέρας των, ούτε ήσαν ανέκαθεν έμπειροι αυτής, αλλ' ότι ήσαν περισσότερον χερσαίοι από τους Συρακουσίους και ηναγκάσθησαν από τους Πέρσας να γίνουν ναυτικοί. Λαός τολμηρός, όπως είναι οι Αθηναίοι, θεωρούν ως κινδυνωδεστάτους εχθρούς εκείνους, οι οποίοι αντιτάσσονται κατ' αυτών με ίσην τόλμην. Διότι όπως εκείνοι εκφοβίζουν ενίοτε τους άλλους όχι διά της υπεροχής της δυνάμεως των, αλλά διά του θράσους των επιχειρήσεων των, και οι Συρακούσιοι επίσης ημπορούν να εμβάλουν εις τους εχθρούς των όμοιον φόβον. Ήτο απολύτως βέβαιος, προσέθεσεν, ότι αν οι Συρακούσιοι τολμήσουν ν' αντιμετωπίσουν τον στόλον των Αθηναίων, ενώ αυτοί δεν το περιμένουν, θα τους καταπλήξουν, και η ωφέλεια, την οποίαν θα πορισθούν εντεύθεν, θα είναι μεγαλητέρα από την βλάβην, την οποίαν η ικανότης εκείνων θα επροξένει εις την απειρίαν αυτών. Επέμεινεν, επομένως, ότι δεν πρέπει να διστάσουν ν' αντιμετρηθούν προς τον εχθρικόν στόλον. Αι παροτρύνσεις αυταί του Γυλίππου, του Ερμοκράτους, ίσως δε και άλλων, είχαν ως αποτέλεσμα ότι οι Συρακούσιοι απεφάσισαν προθύμως να ναυμαχήσουν και ήρχισαν εξοπλίζοντες τον στόλον των.

Οι Συρακούσιοι ηττήθησαν προ του στομίου του Μεγάλου Λιμένος, κατέλαβον όμως τα οχυρώματα Πλυμμυρίου

22. Όταν ο στόλος ετοιμάσθη, ο Γύλιππος εξεκίνησεν επί κεφαλής ολοκλήρου του στρατού της ξηράς, εν καιρώ νυκτός, όπως διευθύνη αυτοπροσώπως επίθεσιν κατά των οχυρωμάτων του Πλημμυρίου. Συγχρόνως και κατόπιν συνθήματος, μία μεν μοίρα του

στόλου των Συρακουσίων, αποτελούμενη από τριάντα πέντε πλοία, εξεκίνησε προς επίθεσιν εκ του Μεγάλου Λιμένος, ενώ η άλλη, αποτελούμενη από σαράντα πέντε πλοία, εξεκίνησεν εκ του Μικρού Λιμένος, όπου ευρίσκετο και το νεώριόν των, και περιέπλευσε την νησίδα, διά να ενωθή με την εντός του Μεγάλου ευρισκομένην μοίραν, και επιτεθούν συγχρόνως κατά του Πλημμυρίου, όπως οι Αθηναίοι, προσβαλλόμενοι συγχρόνως από ξηράς και θαλάσσης, περιέλθουν εις σύγχυσιν. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, επεβίβασαν και αυτοί εσπευσμένως τα πληρώματα εξήντα πλοίων. Και τα μεν είκοσι πέντε εξ αυτών επετέθησαν κατά της εντός του Μεγάλου Λιμένος μοίρας των τριάντα πλοίων των Συρακουσίων. Τα υπόλοιπα, πλέοντα εναντίον της περιπλεούσης την νησίδα εχθρικής μοίρας, συνεπλάκησαν προς αυτήν, αμέσως προ του στόματος του λιμένος και η ναυμαχία εξηκολούθει επί πολύ ισόπαλος, των μεν ζητούντων να εκβιάσουν τον είσπλουν του λιμένος, των δε να εμποδίσουν αυτόν.

23. Εν τω μεταξύ, κατά τα εξημερώματα, και καθ’ ην ώραν η Αθηναϊκή φρουρά του Πλημμυρίου είχε καταβή εις την παραλίαν και είχεν εστραμμένην την προσοχήν της εις την ναυμαχίαν, ο Γύλιππος επρόλαβε να επιτεθή αιφνιδιαστικώς κατά των οχυρωμάτων και κατέλαβε πρώτον το μεγαλήτερον εξ αυτών, έπειτα δε και τα δύο μικρότερα, των οποίων οι φρουροί δεν αντέταξαν αντίστασιν, όταν είδαν την ευκολίαν, με την οποίαν κατελήφθη το μεγαλήτερον. Και οι μεν άνδρες της φρουράς του πρώτου καταληφθέντος οχυρώματος, όσοι κατώρθωσαν να καταφύγουν εις τα μεταγωγικά πλοία και εν εμπορικόν, μετά μεγάλης δυσκολίας διεσώθησαν, μεταφερθέντες εις το στρατόπεδον, καθόσον η μοίρα του στόλου των Συρακουσίων του Μεγάλου Λιμένος, επικρατούσα κατά την ναυμαχίαν, απέσπασε προς δραστηρίαν καταδίωξιν των μίαν τριήρη, και δη ταχείαν. Αλλά καθ’ ην στιγμήν τα δύο μικρότερα οχυρώματα έπιπταν εις χείρας των Συρακουσίων, η τύχη της ναυμαχίας είχε μεταστραφή και οι Συρακούσιοι ηττώντο ήδη, ούτως ώστε οι διαφυγόντες εξ αυτών κατώρθωσαν, πλέοντες παρά την παραλίαν, να φθάσουν ευκολώτερον εις το στρατόπεδον. Διότι τα πλοία των Συρακουσίων, τα οποία εναυμάχουν προ του στομίου του Μεγάλου Λιμένος, αφού απώθησαν τα Αθηναϊκά, εισέπλεαν με μεγάλην αταξίαν, και συγκρουόμενα προς άλληλα, άφισαν να τους διαφύγη η νίκη από τας χείρας των, και στραφή εις τους Αθηναίους, οι οποίοι όχι μόνον τα πλοία αυτά έτρεψαν εις άτακτον φυγήν, αλλά και εκείνα, υπό των οποίων είχαν νικηθή κατ’ αρχάς εντός του λιμένος. Ένδεκα πλοία των Συρακουσίων ηχρηστεύθησαν και το μεγαλήτερον μέρος των πληρωμάτων τούτων εφονεύθη, πλην τριών πλοίων, των οποίων τα πληρώματα ηχμαλωτίσθησαν, ενώ εκ των ιδικών των πλοίων κατεστράφησαν τρία. Οι Αθηναίοι, ανελκύσαντες τα ναυάγια των Συρακουσίων και στήσαντες τρόπαιον επί του νησιδίου, του κειμένου προ του Πλημμυρίου, επέστρεψαν εις το στρατόπεδόν των.

24. Αλλ’ ενώ τοιαύτη υπήρξεν η έκβασις της ναυμαχίας διά τους Συρακουσίους, ούτοι ήσαν ήδη κύριοι των οχυρωμάτων του Πλημμυρίου και έστησαν τρία τρόπαια, ανά εν δι’ έκαστον εξ αυτών. Και το μεν εν εκ των δύο μικρότερων, των έπειτα κυριευθέντων κατεδάφισαν, τα δύο άλλα όμως επεσκεύασαν και ετοποθέτησαν εις αυτά φρουράν. Κατά την άλωσιν των οχυρωμάτων, εφονεύθησαν και ηχμαλωτίσθησαν πολλοί και το σύνολον των προμηθειών, το όποιον ήτο σημαντικόν, κατελήφθη. Διότι, επειδή οι Αθηναίοι εχρησιμοποίουν τα οχυρώματα ταύτα ως αποθήκας, πολλά εμπορεύματα και τρόφιμα, ανήκοντα εις εμπόρους, ευρίσκοντο εντός αυτών, και πολλά πράγματα, ανήκοντα εις τους τριηράρχους, αφού τα ιστία και η λοιπή εξάρτυσις σαράντα πλοίων έπεσαν εις χείρας των εχθρών, μαζύ με τρεις τριήρεις, αι οποίαι ήσαν ανειλκυσμέναι εις την ξηράν. Αλλά το μεγαλήτερον και σοβαρώτερον πλήγμα, το οποίον υπέστησαν οι Αθηναίοι, ήτο η απώλεια

του Πλημμυρίου. Διότι η απώλεια αύτη και τον εντός του λιμένος είσπλουν των πλοίων, των μεταφερόντων εφόδια διά τον στρατόν, κατέστησε του λοιπού επικίνδυνον, καθόσον μοίρα του στόλου των Συρακουσίων, σταθμεύουσα εκεί, εμπόδιζε τον είσπλουν και ηναγκάζοντο ταύτα να εκβιάζουν την είσοδόν των, μαχόμενα, και κατάπληξιν και αποθάρρυνσιν εγέννησεν εις το στράτευμα.

Ναυτική επίδειξις των Συρακουσίων

25. Μετά τούτο, οι Συρακούσιοι εξέπεμψαν δώδεκα πλοία, υπό την αρχηγίαν του συμπολίτου των Αγαθάρχου. Εν εκ τούτων διηυθύνθη εις την Πελοπόννησον, φέρον πρέσβεις, επιφορτισμένους να εκθέσουν την κατάστασιν των ως πλήρη ελπίδων και συστήσουν ακόμη δραστηριώτερον διεξαγωγήν του εκεί πολέμου. Τα λοιπά ένδεκα έπλευσαν προς τας Ιταλικάς ακτάς, καθόσον έμαθαν τον επικείμενον κατάπλουν πλοίων γεμάτων από εφόδια, προωρισμένα διά τον στρατόν των Αθηναίων. Συναντήσαντες δε τα πλοία ταύτα, κατέστρεψαν τα περισσότερα και ενέπρησαν ναυπηγήσιμον ξυλείαν, την οποίαν είχαν συγκεντρώσει οι Αθηναίοι εις το έδαφος της Καυλωνίας. Κατόπιν ήλθαν εις τους Λοκρούς και, ενώ ήσαν αγκυροβολημένοι εκεί, κατέπλευσεν εν εκ των εμπορικών πλοίων, τα οποία εξέπλευσαν εκ της Πελοποννήσου, κομίζον οπλίτας Θεσπιείς. Παραλαβόντες τούτους οι Συρακούσιοι επί των πολεμικών σκαφών, έπλεαν παρά την ακτήν, επιστρέφοντες εις τα ίδια. Αλλά μοίρα Αθηναϊκού στόλου εξ είκοσι πλοίων, παραφυλάξασα αυτούς εις τα Υβλαία Μέγαρα, εκυρίευσαν εν εκ των σκαφών μετά του πληρώματάς του, τα λοιπά όμως, διαφυγόντα αυτούς, κατέπλευσαν εις τας Συρακούσας.

Έγινεν αψιμαχία εις τον λιμένα των Συρακουσών

Έγινεν επίσης αψιμαχία εντός του λιμένος, διά τους πασσάλους, τους οποίους είχαν εμπήξει οι Συρακούσιοι εντός της θαλάσσης έμπροσθεν των παλαιών νεωσοίκων, όπως πλοία των αγκυροβολούν όπισθεν αυτών και μη δύνανται τα Αθηναϊκά πλοία να τα βλάπτουν, επιτιθέμενα διά του εμβόλου των. Οι Αθηναίοι, δηλαδή, αφού έφεραν μέχρι των πασσάλων τούτων σκάφος χωρητικότητας δέκα χιλιάδων ταλάντων (250 περίπου τόννων), έχον πύργον και θώρακα, άλλους μεν εκ των πασσάλων απέσπων, προσδένοντες εις αυτούς εκ των λέμβων σχοινιά, τα οποία έσυραν διά του εργάτου, άλλους δε, καταδυόμενοι εντός της θαλάσσης, έκοπταν διά πρίονος. Οι Συρακούσιοι, εν τω μεταξύ, έβαλαν εναντίον των εξακολουθητικώς βλήματα, τα οποία αυτοί ανταπέδιδαν εκ του ειρημένου σκάφους. Τέλος οι Αθηναίοι κατώρθωσαν ν' αποσπάσουν το μεγαλητέρον μέρος των πασσάλων. Αλλά το δυσκολώτερον μέρος απετέλει η κρυφία πασσάλωσις, διότι πολλούς εκ των πασσάλων είχαν εμπήξει, χωρίς να εξέχουν ούτοι υπέρ την επιφάνειαν της θαλάσσης, εις τρόπον ώστε ήτο επικίνδυνον να πλησίαση τις εις αυτούς με πλοίον, καθόσον, εάν δεν τους έβλεπεν εγκαίρως, ημπορούσε να το καθίση επ' αυτών ως επί υφάλων. Και τούτους όμως κολυμβηταί, καταδυόμενοι, έκοπτον διά του πρίονος, αντί μισθού. Οι Συρακούσιοι όμως έμπηγαν αυτούς πάλιν. Και εις πολλάς άλλας επινοίας και παντοία στρατηγήματα κατέφευγαν οι μεν κατά των δε, όπως είναι φυσικόν, προκειμένου περί στρατών, αντιμετωπιζόντων αλλήλους εκ τόσον μικράς αποστάσεως, και οι ακροβολισμοί δεν έπαυαν.

Οι Συρακούσιοι ζητούν ενισχύσεις από τας Σικελικάς πόλεις

Έστειλαν επίσης οι Συρακούσιοι εις τας πόλεις της Σικελίας πρέσβεις Κορινθίους και Αμπρακιώτας και Λακεδαιμονίους, όπως αναγγείλουν και την άλωσιν του Πλημμυρίου και τα της ναυμαχίας, εξηγούντες, ότι η κατά θάλασσαν ήττα των ωφείλετο εις την ιδίαν αταξίαν μάλλον παρά εις υπερτέραν δύναμιν του εχθρού. Οι πρέσβεις συγχρόνως ήσαν

επιφορτισμένοι να διακηρύξουν, ότι ήσαν πλήρεις ελπίδων, και ζητήσουν ν' αποστείλουν προς αυτούς ενισχύσεις και στρατού και πλοίων, καθόσον και οι Αθηναίοι αναμένουν νέον στρατόν και αν προλάβουν να καταστρέψουν τον υπάρχοντα, πριν της αφίξεως του νέου, ο πόλεμος θα τερματισθή. Ταύτα εγίνοντο εις την Σικελίαν.

Δράσις του Αθηναϊκού στόλου εις τας ακτάς της Πελοποννήσου

26. Ο Δημοσθένης, μετά την συγκέντρωσιν του στρατού, τον οποίον έμελλε να οδηγήση εις Σικελίαν, εξέπλευσεν από την Αίγιναν, διευθυνόμενος προς τας Πελοποννησιακάς ακτάς, και αφού συνηνώθη με την υπό τον Χαρικλή μοίραν εκ τριάντα Αθηναϊκών πλοίων και επιβίβασαν τους Αργείους οπλίτας, εξηκολούθησαν πλέοντες κατά των ακτών της Λακωνικής και ερήμωσαν πρώτον μέρος του εδάφους της Επιδαύρου Λιμηράς. Ακολούθως προσήγγισαν εις την ακριβώς απέναντι των Κυθήρων Λακωνικήν ακτήν, όπου ευρίσκεται ο ναός του Απόλλωνος. Εκεί ερήμωσαν διάφορα μέρη της χώρας και ωχύρωσαν θέσιν τινά, συνδεομένην προς την ξηράν δι' ισθμού, προδήλως προς τον σκοπόν όπως αυτομολούν εκεί οι Είλωτες των Λακεδαιμονίων, και συγχρόνως ενεργούνται εκείθεν, όπως από την Πύλον, ληστρικαί επιδρομαί. Ο Δημοσθένης, αφού συνέπραξεν εις την κατάληψιν της θέσεως ταύτης, ανεχώρησεν ευθύς, πλέων πλησίον της ακτής και διευθυνόμενος εις Κέρκυραν, όπως παραλάβη στρατιωτικήν δύναμιν και από τους εκεί συμμάχους και πλεύση με όλην την δυνατήν ταχύτητα εις Σικελίαν. Ο Χαρικλής, εξ άλλου, παραμείνας, έως ότου συντελεσθή η οχύρωσις της θέσεως, και αφίσας φρουράν προς φύλαξιν αυτής, απέπλευσε και αυτός με την μοίραν των τριάντα πλοίων εις τα ίδια. Το αυτό έπραξαν συγχρόνως και οι Αργείοι.

Άφιξις Θρακών πελταστών εις Αθήνας και επιστροφή εις την πατρίδα των. Καταστροφή της Μυκαλησσού

27. Κατά το ίδιον θέρος, ήλθαν εις τας Αθήνας χίλιοι τετρακόσιοι πελτασταί εκ των μαχαιροφόρων Θρακών της φυλής των Δίων, οι οποίοι επρόκειτο να συνοδεύσουν τον Δημοσθένη εις Σικελίαν. Αλλ' επειδή έφθασαν πολύ αργά, οι Αθηναίοι εσκέπτοντο να τους στείλουν οπίσω. Διότι, εκάστου πελταστού λαμβάνοντος ημερήσιον μισθόν δραχμής μιας, η διατήρησις αυτών εφαίνετο δαπάνη υπερβολική, ένεκα ιδίως της καταστάσεως, την οποίαν εδημιούργει ο εκ Δεκελείας διεξαγόμενος κατ' αυτών πόλεμος. Διότι, αφότου η Δεκέλεια, οχυρωθείσα κατά τας αρχάς του θέρους τούτου υπό ολοκλήρου του στρατού, κατείχετο ως διαρκής απειλή κατά της χώρας, το πρώτον μεν υπ' αυτού, έπειτα δε υπό φρουράς, την οποίαν παρείχαν κατά ωρισμένα χρονικά διαστήματα αι διάφοροι πόλεις αλληλοδιαδόχως, η κατοχή αυτής επροξένει μεγάλας ζημίας εις τους Αθηναίους και διά των οικονομικών καταστροφών και των ανθρωπίνων απωλειών, τας οποίας επέφερε, συνετέλεσεν υπέρ παν άλλο εις την ηθικήν και υλικήν εξάντλησιν της πόλεως. Καθόσον προηγουμένως αι εισβολαί ήσαν μικράς διαρκείας και επομένως δεν εμπόδιζαν την εκμετάλλευσιν του εδάφους κατά το λοιπόν διάστημα του έτους. Τότε όμως η κατοχή ήτο συνεχής και η χώρα υφίστατο απαύστους επιδρομάς, ότε μεν υπό πολυαριθμοτέρων εχθρών, άλλοτε δε πάλιν υπό της συνήθους φρουράς, η οποία αναγκαστικώς έζη εκ της λεηλασίας. Ο βασιλεύς των Λακεδαιμονίων Άγις, παριστάμενος αυτοπροσώπως, κατηνάλισκεν όλην του την δραστηριότητα εις την διεξαγωγήν του πολέμου. Τα παθήματα των Αθηναίων ήσαν ανεκδιήγητα. Διότι και το έδαφος των ολόκληρον είχαν στερηθή, και πλέον των είκοσι χιλιάδων δούλων, εκ των οποίων πολλοί ήσαν τεχνίται, είχαν αυτομολήσει, και τα πρόβατα και τα υποζύγια είχαν καταστραφή, και επειδή το ιππικόν ευρίσκετο καθ' εκάστην επί ποδός, είτε ενεργούν επιδρομάς κατά της Δεκέλειας, είτε περιπολούν εις διάφορα σημεία της χώρας, άλλοι μεν εκ των ίππων εγίνοντο χωλοί ως εκ

των συνεχών ταλαιπωριών επί τραχέος εδάφους και άλλοι ετραυματίζοντο.

28. Και η εισαγωγή των τροφίμων εξ Ευβοίας, η οποία εγίνετο προηγουμένως ταχύτερον διά του Ωρωπού και του εδάφους της Δεκέλειας, εγίνετο ήδη δαπανηρότερα διά θαλάσσης, διότι ηναγκάζοντο να την κάμνουν, κάμπτοντες το Σούνιον. Άλλωστε η πόλις ήτο υποχρεωμένη να εισάγη κάθε τι έξωθεν και αι Αθήναι αντί πόλεως κατέστησαν φρούριον. Καθόσον οι Αθηναίοι, την μεν ημέραν εφρούρουν επί των επάλξεων κατά σειράν, την νύκτα όμως, εκτός των ιππέων, όλοι ανεξαιρέτως οι άλλοι ήσαν υποχρεωμένοι να φρουρούν συγχρόνως, άλλοι μεν εις τα διάφορα φυλακεία, και άλλοι επί του τείχους, και θέρος και χειμώνα, και ως εκ τούτου κατεπονούντο. Αλλ’ ό,τι προ πάντων επίεζεν αυτούς, ήτον η ανάγκη της διεξαγωγής δύο συγχρόνως πολέμων, τους οποίους άλλωστε διεξήγαν με τοιαύτην ισχυρογνωμοσύνην, την οποίαν, αν ήκουε κανείς ότι επεδείχθη εις παρελθούσαν εποχήν, θα εθεώρει απίστευτον. Διότι απίστευτον τωόντι ήτο ότι και αυτός ο αποκλεισμός των διά της οχυρώσεως της Δεκελείας υπό των Πελοποννησίων δεν τους ηνάγκασε να εκκενώσουν την Σικελίαν, αλλ’ εξηκολούθουν ν’ αποκλείουν εκεί δι’ ομοίου τρόπου τας Συρακούσας, πόλιν αυτήν καθ’ εαυτήν όχι μικροτέραν των Αθηνών, και ότι θα διέψευδαν διά της δυνάμεως και της τόλμης των τόσον πολύ τους υπολογισμούς των Ελλήνων, εκ των οποίων, κατά τας αρχάς του πολέμου, άλλοι μεν ενόμιζαν, ότι, αν οι Πελοποννήσιοι εισβάλουν εις την Αττικήν, οι Αθηναίοι δεν θ’ ανθέξουν πλέον του ενός έτους, άλλοι πλέον των δύο και άλλοι πλέον των τριών, κανείς όμως δεν υπέθετεν, ότι θ’ ανθέξουν περισσότερον, ώστε δέκα επτά όλα έτη μετά την πρώτην εισβολήν, ενώ ήδη ήσαν καθ’ όλα εξηντλημένοι εκ του πολέμου, να έλθουν εις Σικελίαν και αναλάβουν νέον πόλεμον, ουδαμώς μικρότερον από τον πόλεμον κατά των Πελοποννησίων, εις τον οποίον ήσαν ήδη περιπεπλεγμένοι. Ένεκα των λόγων τούτων και των μεγάλων ζημιών, τας οποίας υφίσταντο τότε εκ της Δεκελείας, και των άλλων δαπανών, αι οποίαι επέπεσαν βαρείαι επάνω των, περιήλθαν εις μεγίστην οικονομικήν στενοχωρίαν. Κατά την αυτήν συγχρόνως εποχήν, επέβαλαν εις τους υπηκόους συμμάχους και τον δασμόν πέντε τοις εκατόν επί της αξίας των διά των συμμαχικών λιμένων εισαγομένων και εξαγομένων εμπορευμάτων, εις αντικατάστασιν του κατ’ αποκοπήν φόρου, νομίζοντες, ότι θα εισπράττουν τοιουτοτρόπως μεγαλήτερα ποσά. Διότι, ενώ αι δαπάναι δεν έμειναν εις το πρώην επίπεδον, αλλ’ υψώθησαν κατά πολύ, εφόσον και ο πόλεμος απέβη μεγαλήτερος, αι πρόσοδοι καθ’ εκάστην εστείρευαν.

29. Θέλοντες λοιπόν, ένεκα της επικρατούσης χρηματικής απορίας, να επιτύχουν οικονομίας, απέστειλαν ευθύς οπίσω τους Θράκας, οι οποίοι, καθυστερήσαντες, έφθασαν μετά την αναχώρησιν του Δημοσθένους, τάξαντες επί κεφαλής αυτών τον Διειτρέφην, όπως τους οδηγήση, και παραγγείλαντες εις αυτόν, επειδή επρόκειτο να διέλθουν διά του Ευρίπου, να τους χρησιμοποίηση, όπως προξενήση κατά την διέλευσίν των, ό,τι βλάβας ημπορούσεν εις τους εχθρούς. Ο Διειτρέφης απεβίβασεν αυτούς εις το έδαφος της Τανάγρας, όπου προέβη εις εσπευσμένην λεηλασίαν. Το εσπέρας της αυτής ημέρας ανεχώρησεν εκ Χαλκίδος της Ευβοίας και διελθών τον Εύριπον, απεβιβάσθη εις την παραλίαν της Βοιωτίας, οπόθεν επί κεφαλής αυτών προήλασε κατά της Μυκαλησσού. Καταυλισθείς δ’ απαρατήρητος την νύκτα πλησίον του ναού του Ερμού, απέχοντος δέκα εξ περίπου σταδίους της Μυκαλησσού, επετέθη κατά τα εξημερώματα εναντίον της πόλεως, η οποία δεν είναι μεγάλη και κατέλαβεν αυτήν αφρούρητον. Καθόσον οι κάτοικοι δεν εφαντάζοντο ποτέ, ότι ημπορούσε κανείς να προέλαση τόσον πολύ εκ της θαλάσσης προς το εσωτερικόν, διά να τους επιτεθή. Άλλωστε το τείχος ήτο ασθενές και εις μερικά μέρη είχε καταπέσει, ενώ εις άλλα ήτο χαμηλόν και εκτός τούτου μερικαί από τας πύλας αυτού

ήσαν ανοικταί, λόγω του αισθήματος της ασφαλείας, υπό του οποίου κατείχοντο οι κάτοικοι. Οι Θράκες, εισορμήσαντες εντός της πόλεως, ήρχισαν λεηλατούντες τας οικίας και τους ναούς και φονεύοντες τους κατοίκους. Δεν εφείδοντο ουδενός, ούτε των γερόντων, ούτε των νεωτέρων, αλλ’ έσφαζαν κατά σειράν πάντας όσους συνήντων, και αυτά τα γυναικόπαιδα και αυτά ακόμη τα υποζύγια και κάθε έμψυχον πράγμα που έβλεπαν. Διότι οι Θράκες, καθώς όλοι οι πλέον βάρβαροι λαοί, είναι αιμοδιψείς, οσάκις δεν φοβούνται. Και εις την περίστασιν αυτήν, ο πανικός υπήρξε μέγας και ο όλεθρος ενέσκηψεν υπό μυρίας μορφάς. Εισορμήσαντες οι εισβολείς μεταξύ άλλων και εντός ευρυχώρου σχολείου, οι νεαροί μαθηταί του οποίου προ μικρού μόλις είχαν εισέλθει εις αυτό, κατέσφαξαν αυτούς μέχρις ενός. Ουδέποτε μεγαλητέρα συμφορά επέπεσεν επί ολοκλήρου πόλεως, ουδέποτε πλέον απροσδόκητος και τρομερά από αυτήν.

30. Οι Θηβαίοι, μαθόντες τα γενόμενα, έσπευσαν εις βοήθειαν και καταφθάσαντες τους Θράκας, πριν απομακρυνθούν πολύ από την πόλιν, τους αφήρεσαν την λείαν, τους έτρεψαν εις φυγήν και τους κατεδίωκαν μέχρι του Ευρίπου, όπου ανέμεναν αυτούς αγκυροβολημένα τα πλοία, που τους είχαν μεταφέρει. Και οι πλείστοι των πεσόντων εξ αυτών εφονεύθησαν, καθ’ ην ώραν επεχείρουν να επιβιβασθούν, καθόσον και να κολυμβούν δεν εγνώριζαν και οι επί των πλοίων, βλέποντες τα γινόμενα εις την παραλίαν, ηγκυροβόλησαν αυτά εις απόστασιν, όπου δεν έφθαναν τα βέλη. Ενώ αντιθέτως, κατά την λοιπήν υποχώρησιν, οι Θράκες ημύνοντο επιτυχώς κατά του Θηβαϊκού ιππικού, το οποίον πρώτον τους επετέθη, εξορμώντες κατ’ αυτού και πάλιν συμπυκνούντες τας τάξεις των, κατά την επιχώριον τακτικήν των, και ως εκ τούτου αι απώλειαί των κατά την διάρκειαν αυτής υπήρξαν μικραί. Αλλά μέρος εξ αυτών, το οποίον, τραπέν εις διαρπαγήν, συνελήφθη εντός της πόλεως, εφονεύθη. Εκ των χιλίων τριακοσίων Θρακών, διακόσιοι πενήντα εν συνόλω εφονεύθησαν. Αι απώλειαι, εξ άλλου, των Θηβαίων και των άλλων, όσοι έσπευσαν συγχρόνως εις βοήθειαν, ανήλθαν εις είκοσι περίπου ιππείς και οπλίτας ομού και μεταξύ των πεσόντων ήτο ο Βοιωτάρχης Θηβαίος Σκιρφώνδας, ενώ εκ των Μυκαλησσίων μέγα μέρος εξωλοθρεύθησαν. Τοιαύτη υπήρξεν η τύχη της Μυκαλησσού, υποστάσης καταστροφήν, η οποία, εν συγκρίσει προς το μέγεθος της πόλεως, δεν υπήρξεν ολιγώτερον αξιοθρήνητος από καμμίαν άλλην, όσαι συνέβησαν κατά τον πόλεμον αυτόν.

Ενέργειαι του αρχηγού του Αθηναϊκού στόλου Δημοσθένους εις την δυτικήν Ελλάδα

31. Καθ’ όν χρόνον ο Δημοσθένης, μετά την συμπλήρωσιν του οχυρώματος, απέπλεεν, ως ήδη ελέχθη, εκ της Λακωνικής διά την Κέρκυραν, συνήντησεν εις την Φαιάν της Ηλείας εμπορικόν σκάφος, επί του οποίου έμελλαν να διαπεραιωθούν εις την Σικελίαν οι Κορίνθιοι οπλίται, και κατέστρεψεν αυτό. Αλλ’ οι οπλίται, διαφυγόντες, ευρήκαν ύστερον άλλο πλοίον, με το οποίον και απέπλευσαν. Μετά τούτο ο Δημοσθένης, ελθών εις Ζάκυνθον και Κεφαλληνίαν, παρέλαβεν οπλίτας και από τους Μεσσηνίους της Ναυπάκτου εζήτησε την αποστολήν τοιούτων και έπειτα διέβη εις τας επί της απέναντι ηπείρου πόλεις της Ακαρνανίας, Αλύζειαν και Ανακτόριον, το οποίον ευρίσκετο υπό την κατοχήν των Αθηναίων. Εκεί τον συνήντησεν ο Ευρυμέδων, επανερχόμενος εκ Σικελίας, όπου, ως ήδη ελέχθη, είχεν αποσταλή, διαρκούντος του χειμώνος, διά να φέρη χρήματα προς τον στρατόν. Ούτος ανήγγειλε προς αυτόν, πλην αλλων, ότι επιστρέφων ήδη, έμαθε κατά τον πλουν, ότι το Πλημμύριον κατελήφθη υπό των Συρακουσίων. Συγχρόνως ήλθε προς αυτούς ο Κόνων, φρούραρχος της Ναυπάκτου, αναγγέλλων, ότι η μοίρα των είκοσι πέντε Κορινθιακών πλοίων, η οποία ήτον αγκυροβολημένη απέναντι των, εδείκνυε πολεμικάς διαθέσεις και εσκόπευε να ναυμαχήση. Εζήτησε λοιπόν από αυτούς την αποστολήν πλοίων, προς ενίσχυσιν, καθόσον τα δέκα οκτώ πλοία, τα οποία απετέλουν την Αθηναϊκήν μοίραν,

δεν ήσαν εις θέσιν να ναυμαχήσουν προς τα είκοσι πέντε εχθρικά. Ως εκ τούτου, ο Δημοσθένης και ο Ευρυμέδων απέστειλαν μετά του Κόνωνος, προς ενίσχυσιν της μοίρας της Ναυπάκτου, δέκα εκ των ταχυπλοωτέρων σκαφών των. Αυτοί εξάλλου κατεγίνοντο με την συγκέντρωσιν του στρατού. Και ο μεν Ευρυμέδων, διακόψας το εις Αθήνας ταξείδιον, ανέλαβε του λοιπού, σύμφωνα με τον διορισμόν του, την συναρχηγίαν της εκστρατείας μετά του Δημοσθένους και πλεύσας εις Κέρκυραν, εζήτησεν από τους κατοίκους να εξοπλίσουν δέκα πέντε πλοία και εστρατολόγει οπλίτας, ενώ ο Δημοσθένης συνεκέντρωνε σφενδονιστάς και ακοντιστάς εκ της Ακαρνανίας.

Σύμμαχοι των Αθηναίων Σικελοί επιτίθενται κατά μοίρας ήτις έπλεεν εις βοήθειαν των Συρακουσών

32. Οι πρέσβεις, οι οποίοι, μετά την άλωσιν του Πλημμυρίου, απεστάλησαν, ως ήδη ελέχθη, εις τας πόλεις της Σικελίας, έπεισαν μερικάς εξ αυτών ν’ αποστείλουν ενισχύσεις, τας οποίας, συγκεντρώσαντες, επρόκειτο να οδηγήσουν εις τας Συρακούσας. Αλλ’ ο Νικίας, πληροφορηθείς εγκαίρως περί τούτου, διεμήνυσε προς τους συμμάχους των Αθηναίων Σικελούς, τους Κεντόριπας, τους Αλικυαίους και άλλους, οι οποίοι εδέσποζαν της οδού, διά της οποίας αι ενισχύσεις αυταί έμελλαν να διέλθουν, να μη επιτρέψουν εις αυτούς την διάβασιν, αλλά να συγκεντρωθούν και τους εμποδίσουν. Και δεν επεχείρουν να διέλθουν δι’ άλλης οδού, επειδή οι Ακραγαντίνοι δεν τους επέτρεπαν να περάσουν διά του εδάφους των. Ενώ δ’ αι ενισχύσεις των Σικελιωτών ήσαν καθ’ οδόν, οι Σικελοί, συμμορφούμενοι προς την αίτησιν των Αθηναίων, έστησαν ενέδραν και επιπεσόντες κατ’ αυτών αιφνιδιαστικώς, ενώ εβάδιζαν άνευ προφυλάξεων, εφόνευσαν οκτακόσιους περίπου και όλους τους πρέσβεις, πλην του Κορινθίου, ο οποίος, τεθείς επί κεφαλής των διαφυγόντων, χιλίων πεντακοσίων περίπου, ωδήγησεν αυτούς εις τας Συρακούσας.

Ο υπό τον Δημοσθένην Αθηναϊκός στόλος φθάνει εις Θουρίους

33. Κατά τας ιδίας περίπου ημέρας, έφθασεν εκ Καμαρίνης ενίσχυσις πεντακοσίων οπλιτών, τριακοσίων ακοντιστών και τριακοσίων τοξοτών. Και οι κάτοικοι της Γέλας έστειλαν πέντε πολεμικά σκάφη, τετρακοσίους ακοντιστάς και διακοσίους ιππείς. Διότι, πλην των Ακραγαντίνων, οι οποίοι άλλωστε έμεναν ουδέτεροι, ολόκληρος σχεδόν η άλλη Σικελία, η οποία προηγουμένως παρηκολούθει επιφυλακτική την πορείαν των γεγονότων ενώθη ήδη εις βοήθειαν των Συρακουσίων εναντίον των Αθηναίων. Οι Συρακούσιοι, μετά την καταστροφήν που υπέστησαν εις την χώραν των Σικελών, ανέβαλαν επί τινα χρόνον πάσαν κατά των Αθηναίων επίθεσιν. Ο Δημοσθένης, εξ άλλου, και ο Ευρυμέδων, επειδή ο στρατός, τον οποίον συνεκέντρωσαν εκ της Κερκύρας και εκ της Στερεάς, ήτο ήδη έτοιμος, διεπεραιώθησαν, με όλας τας δυνάμεις των, διά του Ιονίου πελάγους εις το ακρωτήριον της Ιαπυγίας. Εκείθεν πάλιν εκκινήσαντες, προσήγγισαν εις τας Χοιράδας νήσους της Ιαπυγίας, και αφού παρέλαβαν εκατόν πεντήκοντα Ιάπυγας ακοντιστάς, εκ της φυλής των Μεσσαπίων, και ανανέωσαν παλαιάν φιλίαν προς τον Άρταν, εγχώριον ηγεμόνα, ο οποίος τους παρεχώρησε τους ακοντιστάς συνέχισαν τον πλουν και έφθασαν εις το Μεταπόντιον της Ιταλίας. Και αφού παρέλαβαν τριακόσιους ακοντιστάς και δύο τριήρεις, που έπεισαν τους Μεταποντίους να τους παραχωρήσουν, επικαλούμενοι την προς αυτούς συμμαχίαν, κατέπλευσαν εις τους Θουρίους, πλέοντες παρά την ακτήν. Εκεί ευρήκαν, ότι η αντίθετος προς τους Αθηναίους μερίς είχεν εκπέσει της αρχής, συνεπεία στάσεως. Και θέλοντες να προβούν εις συγκέντρωσιν και επιθεώρησιν ολοκλήρου του στρατού, διά να βεβαιωθούν, ότι κανείς δεν έλειπε, και δοκιμάσουν να επιτύχουν την μετά ζήλου συμμετοχήν των Θουρίων εις την εκστρατείαν και την σύναψιν επιθετικής και αμυντικής προς αυτούς συμμαχίας, τώρα που η καλή των τύχη είχε φέρει την πτώσιν της αντιθέτου των μερίδος,

παρέμειναν εκεί επί τινα χρόνον, προς τον σκοπόν τούτον.

Ναυμαχία του Αθηναϊκού και του Κορινθιακού στόλου εις τον Ερινεόν

34. Κατά τον αυτόν περίπου χρόνον, η Πελοποννησιακή μοίρα των είκοσι πέντε πλοίων, η οποία εστάθμευεν απέναντι της Αθηναϊκής μοίρας της Ναυπάκτου, διά να καλύψη την διάβασιν των εμπορικών πλοίων, τα οποία μετέφεραν τας εις την Σικελίαν αποστελλόμενος ενισχύσεις, ητοιμάσθη προς ναυμαχίαν και ενισχυθείσα διά του εξοπλισμού μερικών ακόμη σκαφών, ώστε ο αριθμός των πλοίων να εξισωθή περίπου προς τα της Αθηναϊκής μοίρας, ηγκυροβόλησεν εις τον Ερινεόν της περιφερείας των Ρυπών της Αχαίας. Ο όρμος ούτος είχε σχήμα τόξου, και ο στρατός της ξηράς, ο οποίος είχε προσέλθει εις βοήθειαν του στόλου από την Κόρινθον και τους συμμάχους των πέριξ μερών, είχε παραταχθή επί των εκατέρωθεν προεξεχόντων ακρωτηρίων, ενώ ο στόλος, του οποίου αρχηγός ήτο ο Κορίνθιος Πολυάνθης, απέφρασσε την είσοδον. Οι Αθηναίοι, υπό την αρχηγίαν του Διφίλου, εκκινήσαντες εκ της Ναυπάκτου, έπλεαν εναντίον των. Οι Κορίνθιοι κατ’ αρχάς δεν εκινούντο, έπειτα όμως, υψωθέντος του σήματος κατά την κατάλληλον στιγμήν, ώρμησαν εναντίον των Αθηναίων και ήρχισεν η ναυμαχία, η οποία υπήρξε μακρά και επίμονος. Τρία πλοία των Κορινθίων κατεστράφησαν, ενώ εκ των Αθηναϊκών κανέν μεν δεν εβυθίσθη εξ ολοκλήρου, επτά όμως, εάν ο αριθμός που μου εδόθη είναι ακριβής, κατέστησαν άχρηστα προς πλουν, καθόσον τα Κορινθιακά πλοία επετίθεντο κατ’ ευθείαν κατά της πρώρας των και έχοντα επίτηδες παχυτέρας τας επωτίδας, διερρήγνυαν το πρόσθιον μέρος των Αθηναϊκών πλοίων. Η ναυμαχία υπήρξεν αμφίρροπος, ώστε εκάτερος εξ αυτών διεξεδίκει την νίκην, μετά τον αποχωρισμόν όμως των δύο στόλων, οι Αθηναίοι έγιναν κύριοι των ναυαγίων, καθ’ όσον ο άνεμος απωθεί αυτά προς το πέλαγος και οι Κορίνθιοι δεν εξήλθαν, όπως αμφισβητήσουν την κατοχήν των, ουδέ έγινε καμμία καταδίωξις, ούτε αιχμάλωτοι του ενός ή του άλλου μέρους συνελήφθησαν. Διότι οι μεν Κορίνθιοι και οι λοιποί Πελοποννήσιοι, ναυμαχούντες πλησίον της ξηράς, διεσώζοντο εκεί ευκόλως, ενώ εκ των Αθηναϊκών πλοίων κανέν δεν εβυθίσθη. Μετά τον απόπλουν των Αθηναίων εις Ναύπακτον, οι Κορίνθιοι έστησαν ευθύς τρόπαιον, θεωρούντες εαυτούς νικητάς, λόγω του ότι ηχρήστευσαν περισσότερα εχθρικά σκάφη και ενόμισαν, ότι δεν ηττήθησαν, διά τον λόγον ακριβώς, ένεκα του οποίου και οι Αθηναίοι εθεώρησαν ότι δεν ενίκησαν. Διότι και οι Κορίνθιοι εθεώρησαν, ότι νικούν, εφόσον δεν είχαν νικηθή εξ ολοκλήρου, και οι Αθηναίοι, ότι νικώνται, εφόσον δεν είχαν νικήσει αποφασιστικώς. Αλλά μετά τον απόπλουν των Πελοποννησίων και την διάλυσιν του στρατού ξηράς, οι Αθηναίοι έστησαν και αυτοί τρόπαιον, ως νικηταί επί της Αχαϊκής ακτής, εις απόστασιν είκοσι περίπου σταδίων από του Ερινεού, όπου ήσαν αγκυροβολημένοι οι Κορίνθιοι. Τοιούτον υπήρξε το αποτέλεσμα της ναυμαχίας.

Ο υπό τον Δημοσθένην Αθηναϊκός στόλος φθάνει εις την περιοχήν του Ρηγίου

35. Όταν οι Θούριοι επείσθησαν να λάβουν μέρος εις την εκστρατείαν με επτακοσίους οπλίτας και τριακοσίους ακοντιστάς, ο Δημοσθένης και ο Ευρυμέδων διέταξαν τον στόλον να πλεύση προς την παραλίαν και προς το έδαφος του Κρότωνος, ενώ αυτοί, αφού πρώτον επεθεώρησαν ολόκληρον τον στρατόν της ξηράς, τον ωδήγουν διά του εδάφους της Θουρίας προς τον ποταμόν Σύβαριν. Αλλ’ όταν είχαν φθάσει εις τον ποταμόν Υλίαν και οι Κροτωνιάται τους διεμήνυσαν, ότι δεν θέλουν να διέλθη ο στρατός διά του εδάφους των, κατήλθαν εις την παραλίαν και κατηυλίσθησαν παρά τας εκβολάς του Υλίου, όπου ήλθε προς συνάντησίν των και ο στόλος. Την επομένην, επιβιβασθέντες, έπλεαν κατά μήκος της ακτής προσεγγίσαντες εις τας διαφόρους παραλίους πόλεις εκτός των Λοκρών, έως ότου έφθασαν εις την Πέτραν της περιφερείας του Ρηγίου.

Επίθεσις των Συρακουσίων κατά των Αθηναίων διά ξηράς και θαλάσσης. Ήττα των Αθηναίων

36. Εν τω μεταξύ, οι Συρακούσιοι, πληροφορηθέντες την προσέγγισιν των, ήθελαν να δοκιμάσουν νέαν επίθεσιν διά του στόλου των και συγχρόνως διά του στρατού της ξηράς, τον οποίον είχαν συγκεντρώσει, επιδιώκοντες να προλάβουν και επιτεθούν προ της αφίξεως των νέων ενισχύσεων. Η εξάρτυσις του στόλου των έγινε γενικώς κατά τρόπον, ο οποίος, κατόπιν της πείρας της προηγουμένης ναυμαχίας, εθεωρήθη παρουσιάζων μεγαλήτερα υπέρ αυτών πλεονεκτήματα. Ειδικώτερον όμως, περικόψαντες τας πρώρας των πλοίων, κατέστησαν αυτάς στερεωτέρας και επέθεσαν επ' αυτών παχείας επωτίδας, στηρίξαντες αυτάς με αντηρίδας, τας οποίας προσήλωσαν εις την εσωτερικήν και εξωτερικήν πλευράν του σκάφους, μέχρι μήκους εξ πήχεων, καθ' ον τρόπον και οι Κορίνθιοι είχαν βελτιώσει τας πρώρας των πλοίων των, πριν ναυμαχήσουν κατά της μοίρας της Ναυπάκτου. Διότι οι Συρακούσιοι ενόμισαν, ότι θα πλεονεκτήσουν κατ' αυτόν τον τρόπον απέναντι των Αθηναϊκών πλοίων, των οποίων η ναυπήγησις δεν παρείχεν αντίστοιχον πλεονέκτημα, αλλ' είχαν ασθενή την πρώραν, ως εκ του ότι δεν εχρησιμοποίουν το έμβολόν των κατά της πρώρας, αλλά δι' ελιγμού κατά της πλευράς των εχθρικών σκαφών. Πρόσθετον άλλωστε πλεονέκτημα δι' αυτούς θα ήτο η διεξαγωγή της ναυμαχίας εντός του Μεγάλου Λιμένος, όπου εις στενόν χώρον θα συνεκεντρούτο μέγας αριθμός πλοίων. Διότι, προσβάλλοντες τα εχθρικά πλοία κατά πρώραν, θα τα διερρήγνυαν, αφού θα έπλητταν δι' εμβόλων στερεών και παχέων κοίλα και ασθενή τοιαύτα. Πράγματι, οι Αθηναίοι, ευρισκόμενοι εντός του στενού χώρου, δεν θα ημπορούσαν ούτε δι' ελιγμού να εμβάλουν, ούτε την εχθρικήν παράταξιν να διασπούν προ της εμβολής, ενώ ταύτα ακριβώς απετέλουν τους χειρισμούς της ναυτικής των τακτικής, εις τους οποίους έτρεφαν μεγαλητέραν εμπιστοσύνην. Καθόσον τον μεν δεύτερον εκ των δύο τούτων χειρισμών θα έκαμναν αυτοί ό,τι ημπορούσαν διά να προλάβουν, τον δε πρώτον θα εμπόδιζεν η στενότης του χώρου. Ό,τι απεδίδετο προηγουμένως εις αμάθειαν των πηδαλιούχων, η κατά πρώραν δηλαδή επίθεσις, τούτο απετέλει δι' αυτούς μέγιστον πλεονέκτημα, του οποίου θα έκαμναν συνεχή χρήσιν. Διότι, εάν οι Αθηναίοι, ωθούμενοι, ανέκρουαν πρύμναν, δεν ηδύναντο παρά να διευθυνθούν προς την ξηράν και δη από μικράς αποστάσεως και εις μικράν μόνον έκτασιν αυτής, εις αυτήν δηλαδή την παραλίαν του στρατοπέδου των, ενώ αυτοί θα ήσαν κύριοι του λοιπού λιμένος. Και εάν ηττώμενοι εξηναγκάζοντο να συγκεντρωθούν εις στενόν χώρον και όλοι εις το αυτό μέρος, θα περιήρχοντο εις σύγχυσιν, ως εκ του ότι τα σκάφη θα συνεκρούοντο αμοιβαίως προς άλληλα πράγμα το οποίον, τωόντι τα μέγιστα έβλαψε τους Αθηναίους εις όλας τας έκτοτε ναυμαχίας, καθόσον δεν ηδύναντο ν' ανακρούσουν πρύμναν, όπως οι Συρακούσιοι, προς όλα τα σημεία του λιμένος. Εφόσον, άλλωστε, αυτοί ημπορούσαν κατ' αρέσκειαν να επιτίθενται κατά την διεύθυνσιν του πελάγους ή να ανακρούουν πρύμναν προς αυτό, οι Αθηναίοι δεν θα ηδύναντο να εξέλθουν εις το πέλαγος, όπως δι' ελιγμού επιδιώξουν να εμβάλουν κατά των πλευρών των εχθρικών πλοίων, τόσον μάλλον καθόσον το Πλημμύριον ευρίσκετο εις εχθρικάς χείρας και το στόμιον του λιμένος δεν είναι πλατύ.

37. Προσαρμόσαντες ούτω τα σχέδιά των οι Συρακούσιοι προς την ναυτικήν των εμπειρίαν και τας διαθεσίμους δυνάμεις των, και αναλαβόντες συγχρόνως περισσότερον ήδη θάρρος εκ της προηγουμένης ναυμαχίας, προέβησαν εις επίθεσιν κατά των Αθηναίων, διά ξηράς συγχρόνως και διά θαλάσσης. Ολίγον πριν εκκινήση ο στόλος, ο Γύλιππος ωδήγησεν εκ της πόλεως τον στρατόν κατά της πλευράς του Αθηναϊκού τείχους, της εστραμμένης προς την πόλιν. Συγχρόνως η φρουρά του Ολυμπιείου, αποτελούμενη από απόσπασμα οπλιτών, από

το ιππικόν και από τους ψιλούς στρατιώτας, προήλασε προς την αντίθετον πλευράν του τείχους. Ευθύς μετά τούτο, ο στόλος των Συρακουσίων και των συμμάχων εξέπλευσε, διευθυνόμενος κατά του Αθηναϊκού. Οι Αθηναίοι, οι οποίοι ενόμιζαν κατ' αρχάς, ότι η επίθεσις θα γίνη μόνον διά του στρατού της ξηράς, βλέποντες ήδη ότι και ο στόλος αιφνιδίως διευθύνεται κατ' αυτών, συνεταράχθησαν. Και άλλοι μεν παρετάσσοντο επί των τειχών και προ αυτών, προς αντιμετώπισιν των επερχομένων, άλλοι αντεπεξήρχοντο κατά των εκ του Ολυμπιείου και των έξω της πόλεως μερών εσπευσμένως προελαυνόντων, ιππέων κατά το πλείστον και ακοντιστών, και άλλοι ήρχισαν να επιβαίνουν επί των πλοίων ή ητοιμάζοντο ν' αγωνισθούν επί του αιγιαλού. Όταν συνεπληρώθη η επιβίβασις των πληρωμάτων, εβδομήντα πέντε Αθηναϊκά σκάφη εξεκίνησαν κατά του στόλου των Συρακουσίων, αποτελουμένου από ογδοήντα περίπου πλοία.

38. Καθ' όλην σχεδόν την διάρκειαν της ημέρας, οι δύο στόλοι, ότε μεν προελαύνοντες, ότε δε ανακρούοντες πρύμναν, εδοκιμάσθησαν αμοιβαίως διά μικροεπιθέσεων, αλλά μη δυνάμενοι ούτε ο ένας, ούτε ο άλλος να επιτύχουν κανέν αξιόλογον αποτέλεσμα, εκτός του ότι οι Συρακούσιοι ηχρήστευσαν εν ή δύο Αθηναϊκά σκάφη, απεχωρίσθησαν, ενώ συγχρόνως ο στρατός της ξηράς απεσύρθη από τα τείχη. Την επομένην, οι Συρακούσιοι έμεναν ήσυχοι, μη αφίνοντες να εννοηθούν τα σχέδια των. Αλλ' ο Νικίας, ιδών, ότι το αποτέλεσμα της ναυμαχίας ήτο αμφίρροπον, και περιμένων νέαν επίθεσιν των Συρακουσίων, εβίαζε τους τριηράρχους να επισκευάζουν τα παθόντα πλοία και ηγκυροβόλησεν εμπορικά σκάφη προ του Αθηναϊκού χαρακώματος, το οποίον είχαν κατασκευάσει, εμπήξαντες προ των πλοίων των πασσάλους εντός της θαλάσσης, όπως το χρησιμοποιούν αντί κλειστού λιμένος. Έκαστον εκ των εμπορικών τούτων πλοίων απείχε του άλλου δύο περίπου πλέθρα (200 πόδας), όπως, εάν κανέν εκ των πολεμικών των σκαφών ευρίσκετο εις την ανάγκην, ημπορή να καταφύγη διά μέσου αυτών ασφαλώς και πάλιν να εκπλέη χωρίς εμπόδιον. Εις εκτέλεσιν των ετοιμασιών τούτων, οι Αθηναίοι κατηνάλωσαν όλην την ημέραν μέχρι της νυκτός.

39. Την επομένην, οι Συρακούσιοι, κατά τον αυτόν τρόπον, όπως και την προηγουμένην φοράν, αλλ' ενωρίτερον, ήρχισαν την επίθεσιν κατά των Αθηναίων διά του στρατού και του στόλου. Οι δύο στόλοι αντιπαρετάχθησαν και κατηνάλωσαν πάλιν, όπως και προηγουμένως, μέγα μέρος της ημέρας, δοκιμαζόμενοι αμοιβαίως διά μικροσυμπλοκών έως ότου τέλος ο Κορίνθιος Αρίστων, υιός του Πυρρίχου, εις των αρίστων πρωρέων του στόλου των Συρακουσίων, συνεβούλευσε τους αρχηγούς αυτού να διαμηνύσουν εις την πόλιν προς τους αγορανόμους, όπως μεταφέρουν όσον τάχιστα και στήσουν εις την παραλίαν την αγοράν των τροφίμων και αναγκάσουν όλους τους εδωδιμοπώλας να μεταφέρουν εκεί προς πώλησιν όσα τρόφιμα έχουν. Τοιουτοτρόπως τα πληρώματα θα ημπορούσαν να αποβιβασθούν παρά την πρόχειρον ταύτην αγοράν και λάβουν το μεσημβρινόν των πρόγευμα, ευθύς πλησίον εις τα πλοία, και μετ' ολίγον επιτεθούν πάλιν απροσδοκήτως κατά των Αθηναίων εντός της αυτής ημέρας.

40. Οι αρχηγοί του στόλου, πεισθέντες, διεβίβασαν δι' αγγελιαφόρου τας σχετικάς διαταγάς και η αγορά ητοιμάσθη παρά την παραλίαν και οι Συρακούσιοι, ανακρούσαντες αιφνιδίως πρύμναν, έπλευσαν προς την πόλιν και μόλις αποβιβασθέντες εγευμάτισαν εις τον τόπον της αποβιβάσεως. Οι Αθηναίοι, νομίσαντες ότι οι Συρακούσιοι απεσύρθησαν προς την πόλιν, διότι εθεώρουν εαυτούς ηττηθέντας υπ' αυτών, απεβιβάσθησαν με την ησυχίαν των και κατεγίνοντο, πλην άλλων, και με την προετοιμασίαν του γεύματος των, θεωρούντες ως δεδομένον, ότι εντός της ιδίας τουλάχιστον ημέρας δεν επρόκειτο να επαναληφθή ο αγών. Αλλ' οι Συρακούσιοι, επιβιβάσαντες αιφνιδίως τα πληρώματα,

έπλεαν διά δευτέραν φοράν κατά του στόλου των Αθηναίων. Ούτοι, εν μέσω πολλού θορύβου, άσιτοι οι περισσότεροι, εισήλθαν εις τα πλοία με μεγάλην ακαταστασίαν και μόλις και μετά βίας κατώρθωσαν επί τέλους να εκκινήσουν, διά να αντιμετωπίσουν τους επιπλέοντας. Επί τινα χρόνον, οι δύο στόλοι εσταμάτησαν, επιτηρούμενοι αμοιβαίως. Αλλά μετ' ολίγον, οι Αθηναίοι εθεώρησαν, ότι δεν τους εσύμφερε χρονοτριβούντες να καταληφθούν εξ υπαιτιότητας των υπό καμάτου, αλλ' ότι έπρεπε να επιτεθούν όσον το δυνατόν ταχύτερον, ενθαρρυνόμενοι δ' αμοιβαίως διά κραυγών ώρμησαν και ήρχισαν την μάχην. Οι Συρακούσιοι αντέστησαν και επιτιθέμενοι κατά της πρώρας των εχθρικών πλοίων, όπως είχαν σχεδιάσει, διερρήγνυαν, ως εκ της ενισχύσεως του εμβόλου των, το εμπροσθινόν μέρος αυτών εις ικανήν έκτασιν, ενώ οι ακοντισταί των, βάλλοντες από του καταστρώματος, επροξένουν μεγάλην φθοράν εις τους Αθηναίους. Αλλά πολύ μεγαλητέραν ακόμη επροξένουν οι Συρακούσιοι, όσοι περιπλέοντες επί ελαφρών σκαφών και εισδύοντες υπό την σειράν των κωπών των εχθρικών πλοίων, διωλίσθαιναν παρά την πλευράν αυτών και ηκόντιζαν τους ναύτας.

41. Χάρις εις την τακτικήν αυτήν και την έντασιν των δυνάμεων, την οποίαν κατέβαλαν κατά την ναυμαχίαν, οι Συρακούσιοι ενίκησαν τέλος και οι Αθηναίοι, αναγκασθέντες να υποχωρήσουν εσπευσμένως, κατέφευγαν διαμέσου των εμπορικών πλοίων εις το ορμητήριον των. Τα σκάφη των Συρακουσίων κατεδίωκαν αυτούς δραστηρίως μέχρι των εμπορικών πλοίων, εκεί όμως εσταματούσαν, εμποδιζόμενα από τας δελφινοφόρους δοκούς, αι οποίαι ήσαν κρεμασμέναι από τα εμπορικά πλοία, υπεράνω των εισόδων του ορμητηρίου. Δύο πλοία των Συρακουσίων, τα οποία παρεσύρθησαν από την νίκην και επλησίασαν πάρα πολύ, ηχρηστεύθησαν και το εν εξ αυτών ηχμαλωτίσθη με ολόκληρον το πλήρωμα του. Οι Συρακούσιοι, αφού ηχρήστευσαν επτά Αθηναϊκά σκάφη, και επροξένησαν σοβαράς ζημίας εις πολλά άλλα, και άνδρας πολλούς, είτε συνέλαβαν αιχμαλώτους, είτε εφόνευσαν, απεσύρθησαν και έστησαν τρόπαια των δύο ναυμαχιών. Ήσαν ήδη πεπεισμένοι, ότι υπερείχαν κατά πολύ υπό έποψιν στόλου και ήλπιζαν να νικήσουν και τον στρατόν της ξηράς. Ως εκ τούτου, παρεσκευάζοντο διά νέαν κατά ξηράν και κατά θάλασσαν επίθεσιν.

42. Εν τω μεταξύ, έφθασαν ο Δημοσθένης και ο Ευρυμέδων, φέροντες τας εξ Αθηνών στελλομένας επικουρίας, αποτελουμένας από εβδομήντα τρία περίπου πλοία, συμπεριλαμβανομένων των ξένων, πέντε περίπου χιλιάδας οπλίτας Αθηναίους και συμμάχους, όχι δ' ολίγους ακοντιστάς, σφενδονιστάς, και τοξότας, Έλληνας και βαρβάρους, και άφθονα εφόδια παντός είδους. Η άμεσος κατάπληξις των Συρακουσίων και των συμμάχων των υπήρξε μεγάλη, και βλέποντες ότι παρ' όλην την οχύρωσιν της Δεκελείας, νέος στρατός, ίσος προς τον προηγούμενον, ήλθε προς ενίσχυσιν αυτού και ότι η δύναμις των Αθηναίων απεδεικνύετο μεγάλη καθ' όλας τας διευθύνσεις, ενόμισαν, ότι δεν θα ημπορούσαν ποτέ ν' απαλλαχθούν οριστικώς από τον επικρεμάμενον επ' αυτών κίνδυνον. Ενώ, αντιθέτως, το φρόνημα των ανδρών του προηγουμένου Αθηναϊκού στρατού ενισχύθη οπωσδήποτε, εφόσον ήτο τούτο δυνατόν, μετά τόσα παθήματα. Ο Δημοσθένης, λαβών γνώσιν της καταστάσεως, εννόησεν ότι αν χρονοτριβήση, θα πάθη ό,τι έπαθε και ο Νικίας, ο οποίος ευθύς μετά την άφιξιν του ενέπνευσε τον τρόμον, αλλ' επειδή δεν επεδίωξεν αμέσως την κατάληψιν των Συρακουσών, αλλ' έμενε διαχειμάζων εις την Κατάνην, κατήντησε να περιφρονηθή και έδωσε καιρόν εις τον Γύλιππον να έλθη εκ Πελοποννήσου, φέρων στρατόν. Ενώ εάν επετίθετο αμέσως κατ' αυτών, οι Συρακούσιοι ούτε θα εζήτουν καν την αποστολήν επικουριών. Διότι, νομίζοντες ότι είναι ικανοί ν' αντισταθούν μόνοι, θ' ανεκάλυπταν την ανεπάρκειάν των, αλλ' όταν θα ήσαν ήδη αποκεκλεισμένοι διά

περιτειχισμού, ώστε και αν εζήτουν τότε την αποστολήν επικουριών, αύτη δεν ηδύνατο πλέον να τους ωφελήση εξ ίσου. Ταύτα αναλογιζόμενος ο Δημοσθένης και γνωρίζων, ότι και αυτός τώρα, ευθύς κατά την άφιξιν του, ενέπνεε τον μεγαλύτερον τρόμον εις τους εχθρούς, ήθελε να επωφεληθή όσον το δυνατόν ταχύτερον την κατάπληξιν που επροκάλει επί του παρόντος η άφιξις του στρατού του. Και βλέπων ότι το εγκάρσιον τείχος των Συρακουσίων, διά του οποίου ούτοι εμπόδισαν τους Αθηναίους να τους αποκλείσουν διά περιτειχισμού, ήτο απλούν, και ότι αν κατώρθωνε να γίνη κύριος της αναβάσεως των Επιπολών και ακολούθως του επ' αυτών στρατοπέδου, ευκόλως θα το εκυρίευε, διότι κανείς δεν θα ετόλμα ν' αντισταθή, εβιάζετο να επιχειρήση την επίθεσιν, φρονών, ότι διά του τρόπου τούτου θα ετερμάτιζε ταχύτατα τον πόλεμον. Διότι ή θα επετύγχανε και θα κατελάμβανε τας Συρακούσας ή θ' απέσυρε τον στρατόν εκ Σικελίας και δεν θα κατέτριβε ματαίως και τους μετέχοντας της εκστρατείας Αθηναίους και την όλην πόλιν. Πρώτη ως εκ τούτου ενέργεια του Αθηναϊκού στρατού υπήρξεν έξοδος αυτού εκ του στρατοπέδου και ερήμωσις των περί τον ποταμόν Άναπον κτημάτων των Συρακουσίων. Η υπεροχή του στρατού και του στόλου των Αθηναίων αποκατεστάθη, όπως εις τας αρχάς. Διότι οι Συρακούσιοι ούτε κατά ξηράν, ούτε κατά θάλασσαν αντεπεξήρχοντο κατ' αυτών, εάν εξαίρεση κανείς τας εκ του Ολυμπιείου επιδρομάς του ιππικού και των ακοντιστών.

43. Μετά τούτο, ο Δημοσθένης, προ της διά των Επιπολών επιθέσεως έκρινε καλόν να δοκιμάση την κατάληψιν του εγκαρσίου τείχους, διά της χρησιμοποιήσεως πολιορκητικών μηχανών. Αύται όμως, προσαχθείσαι πλησίον του τείχους, κατεκάησαν υπό των έχθρων, οι οποίοι ημύνοντο εξ αυτού. Διάφοροι επιθέσεις, ενεργηθείσαι υπό του λοιπού στρατού εις πολλά σημεία του εν λόγω τείχους, απεκρούοντο επανειλημμένως. Ο Δημοσθένης έκρινεν, ότι δεν έπρεπε πλέον να χρονοτριβή και πείσας τον Νικίαν και τους άλλους συναρχηγούς, προέβη εις την κατά των Επιπολών επιχείρησιν, ακριβώς όπως είχε σχεδιάσει αυτήν. Και επειδή εθεωρήθη αδύνατον να πλησιάσουν και ανάβουν απαρατήρητοι, κατά την διάρκειαν της ημέρας, παρήγγειλε τρόφιμα διά πέντε ημέρας και παραλαβών όλους τους κτίστας και ξυλουργούς, καθώς και τοξεύματα και όσα εν γένει εχρειάζοντο, όπως εν περιπτώσει επιτυχίας προβούν εις τον περιτειχισμόν, αυτός μεν μετά του Ευρυμέδοντος και του Μενάνδρου, τεθείς επί κεφαλής του μεγαλητέρου μέρους του στρατού, εβάδισε, κατά την ώραν που επακολουθεί τον πρώτον ύπνον, προς τας Επιπολάς, ενώ ο Νικίας είχεν υπολειφθή εντός των τειχών. Φθάσαντες εις τας Επιπολάς διά του Ευρυήλου, εις το μέρος, από το οποίον ο πρώτος στρατός είχεν αναβή αρχικώς, επροχώρησαν, χωρίς να εννοηθούν από την φρουράν, και κατέλαβαν τα εκεί οχύρωμα των Συρακουσίων, φονεύσαντες μέρος της φρουράς. Το πλείστον όμως των φρουρών διέφυγαν και έφεραν αμέσως την είδησιν της εφόδου, όχι μόνον εις τα τρία ωχυρωμένα στρατόπεδα, τα οποία υπήρχαν επί των Επιπολών, εν διά τους Συρακουσίους, εν διά τους άλλους Σικελιώτας και το τρίτον διά τους συμμάχους, αλλά και εις τους εξακοσίους Συρακουσίους, οι οποίοι εστάθμευαν ως προφυλακή εις το μέρος τούτο των Επιπολών, και οι οποίοι έσπευσαν αμέσως εις βοήθειαν. Αλλ' ο Δημοσθένης και οι Αθηναίοι αντιμετώπισαν αυτούς, παρά την ζωηράν αντίστασίν των, και τους έτρεψαν εις φυγήν, μεθ' ο προήλασαν αμέσως προς τα εμπρός, όπως με την κεκτημένην ορμήν επιτύχουν άνευ αναβολής την πραγματοποίησιν των αντικειμενικών σκοπών της επιχειρήσεως. Έτερον όμως τμήμα του στρατού προέβη αμέσως εις την κατάληψιν του εγκαρσίου τείχους, του οποίου η φρουρά ουδεμίαν αντέταξεν αντίστασιν, και την κατεδάφισιν των επάλξεων. Εν τω μεταξύ οι Συρακούσιοι, οι σύμμαχοι των, και ο Γύλιππος, με τους υπ' αυτόν, προσέδραμαν εκ των ωχυρωμένων στρατοπέδων. Αλλ' επειδή ευρίσκοντο ακόμη υπό το κράτος της καταπλήξεως, την οποίαν επροκάλεσε το απροσδόκητον της τολμηράς αυτής νυκτερινής προσβολής, η επίθεσίς των

απεκρούσθη υπό των Αθηναίων, οι οποίοι τους εξεβίασαν κατ’ αρχάς εις υποχώρησιν. Οι Αθηναίοι όμως προήλαυναν με κάποιαν αταξίαν, ως να είχαν ήδη εξησφαλισμένην την νίκην, θέλοντες να διελάσουν όσον το δυνατόν ταχύτερον διά μέσου ολοκλήρου του μη λαβόντος ακόμη μέρος εις την μάχην εχθρικού στρατού, όπως ούτοι μη δυνηθούν ν’ ανασυνταχθούν πάλιν, όταν αυτοί θα εχαλάρωναν την επίθεσιν. Πρώτοι όμως τους αντιμετώπισαν οι Βοιωτοί, και επιτεθέντες κατ’ αυτών, τους ενίκησαν και τους έτρεψαν εις φυγήν.

44. Κατά την στιγμήν ήδη ταύτην, ο Αθηναϊκός στρατός ήρχισε να περιέρχεται εις τόσον μεγάλην σύγχυσιν και αμηχανίαν, ώστε ούτε από το εν μέρος, ούτε από το άλλο κατώρθωσα να μάθω τας λεπτομερείας των περαιτέρω συμβάντων. Διότι και εν καιρώ ημέρας ακόμη, ότε τα γεγονότα είναι πλέον ευδιάκριτα, οι μετέχοντες μάχης δεν είναι εις θέσιν ν’ αντιληφθούν όλην την πορείαν αυτής, αλλά μόλις εκείνα τα γεγονότα, εις τα οποία έκαστος προσωπικώς έλαβε μέρος. Αλλά κατά την νυκτομαχίαν ταύτην, η οποία υπήρξεν η μόνη κατά την διάρκειαν του παρόντος πολέμου, η λαβούσα χώραν μεταξύ μεγάλων ομάδων στρατού, πώς ήτο δυνατόν ν’ αντιληφθή κανείς σαφώς κάθε τι; Και υπήρχε μεν σελήνη λαμπρά, και όπως φυσικά συμβαίνει υπό το σεληναίον φως, έβλεπαν από αποστάσεως τα σχήματα των άλλων, αμφέβαλλαν όμως αν πρόκειται περί φίλων ή εχθρών. Μέγας αριθμός οπλιτών εκ των δύο στρατών περιεστρέφοντο εντός στενού χώρου. Και εκ των Αθηναίων, άλλοι μεν είχαν ήδη ηττηθή, ενώ άλλοι, μη ηττηθέντες ακόμη προήλαυναν προς τα εμπρός με την αρχικήν ορμήν. Εκ του μεγάλου άλλωστε μέρους του υπολοίπου στρατού, εν μέρος μόλις είχεν ήδη αναβή, ενώ το άλλο ανέβαινεν ακόμη, εις τρόπον ώστε δεν εγνώριζαν που πρέπει να κατευθυνθούν. Τωόντι, το πρώτον προελάσαν τμήμα του στρατού, επειδή είχε τραπή εις φυγήν, είχε σχεδόν αποσυντεθή και ήτο σχεδόν αδύνατον να διακρίνη κανείς αυτούς εν τω μέσω των αλαλαγμών της μάχης. Διότι οι Συρακούσιοι μετά των συμμάχων των, όντες νικηταί, παρώτρυναν αλλήλους διά μεγάλων κραυγών, καθόσον ήτο αδύνατον, εν καιρώ νυκτός, να γίνη συνεννόησις κατ’ άλλον τρόπον, και συγχρόνως απέκρουαν τους επιτιθεμένους. Και οι τελευταίοι καταφθάσαντες Αθηναίοι εζήτουν τους ιδικούς των, αλλ’ εξελάμβαναν ως εχθρόν καθένα που έβλεπαν απέναντι των, και αν ακόμη ήτο εκ των τραπέντων εις φυγήν ιδικών των, και ζητούντες συνεχώς το σύνθημα, διά το αδύνατον της κατ’ άλλον τρόπον αμοιβαίας αναγνωρίσεως, και εις τας τάξεις των επροκάλουν πολλήν σύγχυσιν και εις τους εχθρούς το επρόδωσαν. Αλλ’ αυτοί δεν είχαν ομοίαν ευκαιρίαν να μάθουν το σύνθημα των Συρακουσίων, καθόσον, ούτοι όντες νικηταί, έμεναν συντεταγμένοι και επομένως ανεγνωρίζοντο αμοιβαίως ευκολώτερον. Το αποτέλεσμα ήτον ότι οσάκις τμήμα Αθηναϊκού στρατού συνήντα ασθενεστέραν εχθρικήν ομάδα, αύτη, γνωρίζουσα το Αθηναϊκόν σύνθημα, διεσώζετο φεύγουσα. Ενώ, εάν υπό ομοίας περιστάσεις, ερωτώμενοι αυτοί, δεν έδιδαν το σύνθημα, κατεκόπτοντο. Την μεγαλητέραν και σπουδαιοτέραν άλλωστε βλάβην έφερεν εις τους Αθηναίους το άσμα του παιάνος, το οποίον, επειδή ήτο σχεδόν όμοιον και διά τους δύο στρατούς, προεκάλει παρεξηγήσεις. Οσάκις δηλαδή οι Αργείοι, ή οι Κερκυραίοι, ή άλλοι Δωριείς, σύμμαχοι των Αθηναίων, έψαλλαν τον παιάνα, ούτοι κατεπτοούντο, εξ ίσου όπως όταν εψάλλετο από τους εχθρούς. Ούτως ώστε εις πολλά τμήματα του στρατεύματος, άπαξ αποσυντεθέντα, συναντώμενοι φίλοι προς φίλους και συμπολίται προς συμπολίτας, όχι μόνον ενέπνεαν αμοιβαίως τον πανικόν, αλλά και ερχόμενοι εις χείρας εναντίον αλλήλων μετά δυσκολίας απεχωρίζοντο. Καταδιωκόμενοι υπό των εχθρών, πολλοί ερρίπτοντο από τους κρημνούς και εξ αυτών πολλοί εφονεύοντο, καθόσον η οδός, διά της οποίας ημπορούσαν να καταβούν από τας Επιπολάς, ήτο στενή. Όσοι πάλιν, διαφεύγοντες από επάνω, κατήρχοντο δι’ αυτής εις την πεδιάδα, οι μεν πολλοί, και ιδίως οι ανήκοντες εις τον

πρώτον στρατόν, γνωρίζοντες καλλίτερον τα μέρη, εσώζοντο, καταφεύγοντες εις το στρατόπεδον. Εκ των ελθόντων όμως τελευταίον, μερικοί, τραπέντες προς εσφαλμένην διεύθυνσιν, περιεπλανήθησαν μέχρι πρωίας, ότε το ιππικόν των Συρακουσίων, εξελθόν εις περιπολίαν, τους εφόνευσε.

45. Την επομένην, οι Συρακούσιοι έστησαν δύο τρόπαια εις τας Επιπολάς, το εν εις το μέρος, όπου έγινεν η εχθρική ανάβασις, το άλλο εις το μέρος, όπου οι Βοιωτοί εσταμάτησαν την εχθρικήν προέλασιν. Οι Αθηναίοι παρέλαβαν τους νεκρούς των, ζητήσαντες βραχείαν προς τούτο ανακωχήν. Αι εις νεκρούς απώλειαι αυτών και των συμμάχων των ήσαν μεγάλαι. Τα όπλα όμως που έπεσαν εις χείρας των Συρακουσίων ήσαν πολύ περισσότερα από τους νεκρούς, διότι από εκείνους που ηναγκάσθησαν να εγκαταλείψουν τα όπλα των, διά να ριφθούν από τους κρημνούς, άλλοι μεν εφονεύθησαν, άλλοι όμως εσώθησαν.

Οι Συρακούσιοι ζητούν από Σικελικάς πόλεις ενισχύσεις

46. Μετά τούτο, οι Συρακούσιοι, ανακτήσαντες εκ νέου πάλιν, ως εκ της απροσδόκητου επιτυχίας των, την προηγουμένην εμπιστοσύνην των, έστειλαν τον Σικανόν με μοίραν στόλου εκ δέκα πέντε σκαφών εις τον Ακράγαντα, διατελούντα εις εμφύλιον πόλεμον, όπως προσεταιρισθή, εάν ημπορέση, την πόλιν. Ο Γύλιππος, εξ άλλου, απήλθε πάλιν διά ξηράς εις τα λοιπά μέρη της Σικελίας, διά να φέρη εκείθεν νέας ενισχύσεις, καθόσον, μετά ευτυχή έκβασιν της μάχης των Επιπολών, ήλπιζε να καταλάβη το τείχος των Αθηναίων εξ εφόδου.

Οι στρατηγοί των Αθηναίων συγκροτούν πολεμικόν συμβούλιον. Διαφωνίαι μεταξύ Δημοσθένους και Νικίου περί του πρακτέου

47. Εν τω μεταξύ, οι στρατηγοί των Αθηναίων συνεκρότησαν πολεμικόν συμβούλιον, όπως διασκεφθούν περί της προσφάτου ατυχίας και της πλήρους αποθαρρύνσεως, η οποία επεκράτει εις τον στρατόν. Διότι και τας επιχειρήσεις των έβλεπαν αποτυγχάνουσας, και τους στρατιώτας δυσφορούντας εις άκρον, διά την παράτασιν της διαμονής των. Καθόσον ο στρατός επιέζετο διττώς, υπό των νόσων, και ως εκ της εποχής του έτους, κατά την οποίαν ιδίως επιπολάζουν ασθένειαι, και ως εκ του ότι το μέρος, επί του οποίου ευρίσκετο το στρατόπεδον των, ήτο ελώδες και νοσηρόν. Και η όλη κατάστασις εφαίνετο εις αυτούς εντελώς άπελπις. Ως εκ τούτου, ο Δημοσθένης ήτο της γνώμης, ότι δεν πρέπει να παραταθή η διαμονή των, αλλά, σύμφωνα με τας σκέψεις, αι οποίαι τον ώθησαν να διακινδύνευση την επιχείρησιν κατά τον Επιπολών, τώρα που η επιχείρησις αύτη είχεν αποτύχη, εψήφισε κατά της παρατάσεως της εκεί παραμονής των, και υπέρ της αμέσου εκκενώσεως της Σικελίας, εφόσον ημπορούν ακόμη να διαπλεύσουν το πέλαγος και διά των νεωστί αφιχθέντων πλοίων η κατά θάλασσαν τουλάχιστον στρατιωτική των υπεροχή είναι εξησφαλισμένη. Προσέθεσεν ακόμη, ότι το συμφέρον της πόλεως εξυπηρετείται καλλίτερον, εάν ο πόλεμος συνεχισθή κατά του εχθρού, ο οποίος κατεσκεύαζε φρούρια εντός της Αττικής, παρά κατά των Συρακουσίων, τους οποίους δεν ήτο πλέον εύκολον να νικήσουν. Είναι άλλωστε ανόητον να παρατείνουν την πολιορκίαν, δαπανώντες ματαίως τόσα χρήματα.

48. Τοιαύτη υπήρξεν η γνώμη και η ψήφος του Δημοσθένους. Ο Νικίας όμως, μολονότι εθεώρει και αυτός την θέσιν των επισφαλή, δεν ήθελε να ομολογήση την αδυναμίαν των. Ούτε ήθελε, ψηφιζομένης φανερά και ενώπιον πολλών της εκκενώσεως της νήσου, να προδοθή το πράγμα εις τους εχθρούς. Διότι, εάν ποτέ ήθελαν να την αποφασίσουν, θα ήτο πολύ δυσκολώτερον να πραγματοποιηθή, χωρίς ο εχθρός να το αντιληφθή. Άλλωστε και η

θέσις του εχθρού, καθόσον είχε περισσοτέρας περί αυτού πληροφορίας από τους άλλους, παρείχε ακόμη ελπίδας τινάς, ότι, εάν επιμείνουν εις την πολιορκίαν, θα αποβή επισφαλεστέρα της ιδικής των. Πράγματι, θα τον έφεραν εις τελείαν οικονομικήν εξάντλησιν, τόσον μάλλον καθόσον διά του υπάρχοντος στόλου, η κατά θάλασσαν επικράτησίς των ήτο έτι μάλλον εξησφαλισμένη. Υπήρχεν, άλλωστε, και εντός των Συρακουσών μερίς, η οποία επεδίωκε να υποτάξη την πόλιν εις τους Αθηναίους, και απέστελλε μυστικούς πράκτορας, εξορκίζουσα αυτόν να μη λύση την πολιορκίαν και απέλθη. Ένεκα των λόγων τούτων, και μολονότι εξηκολούθει επαμφοτερίζων πραγματικώς και μελετών το πράγμα, χωρίς να καταλήξη ακόμη εις ωρισμένην απόφασιν, εις τον ενώπιον του συμβουλίου λόγον του εδήλωσεν ότι αρνείται να αποσύρη τον στρατόν, διότι γνωρίζει καλώς, ότι οι Αθηναίοι θ’ αποδοκιμάσουν την ενέργειάν των, όπως αποσυρθούν, χωρίς προηγουμένην απόφασίν των. Καθόσον δεν είναι οι ίδιοι άνθρωποι που θ’ αποφασίσουν περί της τύχης των και που θα εκτιμήσουν συγχρόνως τα πράγματα, καθώς αυτοί εξ ιδίας αντιλήψεως και όχι επί τη βάσει των επικρίσεων που θ’ ακούσουν από άλλους, αλλά τουναντίον θα παρασυρθούν από τας διαβολάς που θα τους παρουσίαση ευφράδης ρήτωρ. Πολλοί, άλλωστε, προσέθεσεν, ή μάλλον οι περισσότεροι από τους στρατιώτας, οι οποίοι κατακραυγάζουν σήμερον εδώ, ότι η κατάστασίς των είναι αφόρητος, άμα φθάσουν εις τας Αθήνας θα κατακραυγάζουν αντιθέτως, ότι οι στρατηγοί, δωροδοκηθέντες, έγιναν προδόται, και δι’ αυτό απέσυραν τον στρατόν. Διά τούτο, αυτός τουλάχιστον, γνωρίζων τον χαρακτήρα των Αθηναίων, προτίμα να εκτεθή εν ανάγκη εις τον κίνδυνον ν’ αποθάνη μαχόμενος εναντίον των εχθρών, παρά να θανατωθή αδίκως από τους Αθηναίους δι’ αιτίαν επονείδιστον. Και η κατάστασις όμως των Συρακουσίων, είπεν, είναι ακόμη χειρότερα από την ιδικήν των. Διότι και ένεκα της συντηρήσεως στρατού μισθοφόρων, και ένεκα των δαπανών διά την φρούρησιν των ανά την χώραν οχυρωμάτων και προς τούτοις ένεκα της επί έτος ήδη διατηρήσεως πολυαρίθμου ναυτικού, ευρίσκονται εις οικονομικήν στενοχωρίαν και μετ’ ολίγον δεν θα γνωρίζουν πλέον τί να κάμουν. Διότι έχουν ήδη δαπανήσει δύο χιλιάδας τάλαντα, και εκτός τούτου καθυστερούν πολλά άλλα και εάν δι’ έλλειψιν καταβολής του μισθού, η σημερινή στρατιωτική των δύναμις ελαττωθή οπωσδήποτε, τα πράγματα των θα οδηγηθούν εις καταστροφήν, διότι στηρίζονται εις στρατόν μισθοφόρων και όχι εις στρατόν συγκροτούμενον, όπως ο ιδικός των, από άνδρας υποκειμένους εις υποχρεωτικήν θητείαν. Διά τούτο, προσέθεσε, πρέπει να συνεχίσουν την πολιορκίαν, διεξάγοντες αγώνα τριβής, και μη απέλθουν ως ηττηθέντες οικονομικώς, ενώ οι χρηματικοί αυτών πόροι είναι πολύ μεγαλήτεροι.

49. Ο Νικίας ωμίλησε με τόσην πεποίθησιν, διότι εγνώριζεν ακριβώς την κατάστασιν των Συρακουσίων και την οικονομικήν αυτών στενοχωρίαν και ότι υπήρχεν εκεί μερίς, η οποία επεδίωκε την επικράτησιν των Αθηναίων και του έστελλε μυστικούς πράκτορας, όπως τον αποτρέψη να λύση την πολιορκίαν. Και συγχρόνως διότι η προς τον στόλον τουλάχιστον προϋπάρχουσα εμπιστοσύνη του είχεν ενισχυθή. Ο Δημοσθένης όμως δεν ήθελε ν’ ακούση καθόλου περί συνεχίσεως της πολιορκίας. Εάν όμως δεν έπρεπε ν’ αποσύρουν τον στρατόν, χωρίς την άδειαν των Αθηναίων, αλλά να διεξαγάγουν αγώνα τριβής κατά των Συρακουσίων, υπεστήριζεν, ότι πρέπει να πράξουν τούτο, αφού μεταθέσουν εις την Θάψον ή την Κατάνην την βάσιν των επιχειρήσεων των. Απ’ εκεί θα ημπορούσαν, ενεργούντες επιδρομάς εις μέγα μέρος της χώρας, να διατρέφωνται εις βάρος του εχθρού και να προξενούν εις αυτόν μεγάλας ζημίας, ενώ τας ναυτικάς των επιχειρήσεις θα διεξάγουν όχι εντός περιωρισμένου χώρου, ο οποίος παρείχε πλεονεκτήματα εις τον εχθρόν, αλλ’ εις το πέλαγος, όπου θα είχαν όλην την αναγκαίαν ευρυχωρίαν διά να χρησιμοποιήσουν την τακτικήν των εμπειρίαν, ενεργούντες τας επιθέσεις και υποχωρήσεις, χωρίς η εκκίνησις

αυτών και ο κατάπλους να περιορίζωνται εντός μικρού και κλειστού χώρου. Και γενικώς ειπείν, με κανένα τρόπον, είπε, δεν επιδοκιμάζει την περαιτέρω παραμονήν εις το αυτό μέρος, αλλ' επιμένει, ότι πρέπει να απέλθουν αμέσως και να μη χάνουν καιρόν. Την ιδίαν με αυτόν γνώμην υπεστήριξε και ο Ευρυμέδων. Αλλ' επειδή ο Νικίας εξηκολούθει διαφωνών, επήλθε κάποιος ενδοιασμός και αναβολή και συγχρόνως υπόνοια μήπως η επιμονή του Νικίου οφείλεται εις το ότι γνωρίζει πράγματα, τα οποία αυτοί δεν εγνώριζαν. Τοιουτοτρόπως οι Αθηναίοι εχρονοτρίβησαν μένοντες όπου ήσαν.

Οι στρατηγοί αποφασίσαντες να φύγουν από τας Συρακούσας, αναβάλλουν την αναχώρησιν

50. Εν τω μεταξύ, ο Γύλιππος και ο Σικανός επέστρεψαν εις τας Συρακούσας. Και η μεν αποστολή του Σικανού απέτυχε, διότι, ενώ ακόμη ήτο εις την Γέλαν, η φιλική προς τους Συρακουσίους μερίς του Ακράγαντος είχεν εκδιωχθή. Ο Γύλιππος όμως ήλθε φέρων όχι μόνον νέον πολυάριθμον στρατόν από την Σικελίαν, αλλά και τους οπλίτας, οι οποίοι είχαν αποσταλή κατά την άνοιξιν από την Πελοπόννησον επί εμπορικών πλοίων, και είχον φθάσει εις τον Σελινούντα, προερχόμενοι εκ Λιβύης. Ούτοι, δηλαδή, παρεσύρθησαν υπό κακοκαιρίας εις την Λιβύην, όπου οι Κυρηναίοι τους έδωσαν δύο τριήρεις και πρωρείς. Ενώ δε, πλέοντες παρά την ακτήν, διήρχοντο προ των Εφεσπερίδων, εβοήθησαν τους κατοίκους, πολιορκουμένους υπό των Λιβύων, τους οποίους και ενίκησαν. Εκείθεν, συνεχίσαντες τον πλουν, έφθασαν ακτοπλοούντες εις την Νέαν Πόλιν, εμπορικόν λιμένα των Καρχηδονίων, από την οποίαν η μέχρι Σικελίας απόστασις είναι συντομωτάτη, ήτοι ταξείδιον δύο ήμερων και μιας νυκτός και από την Νέαν Πόλιν διεπεραιώθησαν εις τον Σελινούντα. Μετά την άφιξιν των ενισχύσεων τούτων, οι Συρακούσιοι ήρχισαν ευθύς να ετοιμάζωνται διά νέαν διττήν επίθεσιν κατά των Αθηναίων, διά του στρατού συγχρόνως και του στόλου. Οι στρατηγοί των Αθηναίων, εξ άλλου, βλέποντες, ότι οι εχθροί των ενισχύθησαν διά νέου στρατού, καθ' όν χρόνον η ιδική των κατάστασις αντί να βελτιούται, καθίστατο καθ' εκάστην, υφ' όλας τας επόψεις, κρισιμωτέρα και προ πάντων ένεκα των ασθενειών, αι οποίαι εμάστιζαν τον στρατόν, μετεμελούντο διότι δεν είχαν αναχωρήσει ενωρίτερον. Και επειδή ούτε ο Νικίας εναντιώνετο πλέον, όπως πριν, υπό τον όρον μόνον να μη τεθή το ζήτημα φανερά εις ψηφοφορίαν, παρήγγειλαν εις όλους, όσον το δυνατόν μυστικώτερα, να είναι έτοιμοι, όπως αναχωρήσουν διά θαλάσσης, ευθύς ως ειδοποιηθούν. Αλλ' ενώ όλα είχαν ετοιμασθή και επέκειτο η αναχώρησις, η σελήνη, η οποία έτυχε να είναι πλησιφαής, έπαθεν έκλειψιν. Οι περισσότεροι στρατιώται, θεωρήσαντες τούτο κακόν οιωνόν, εζήτουν από τους στρατηγούς ν' αναβάλουν την αναχώρησιν. Ο ίδιος ο Νικίας, ο οποίος απέδιδεν εξαιρετικήν σπουδαιότητα εις τους οιωνούς και τα τοιαύτα, εδήλωσεν ότι δεν εννοεί ούτε να συζητήση περαιτέρω το ζήτημα της αναχωρήσεως, πριν παρέλθουν τρις εννέα ημέραι, όπως παρήγγειλαν οι μάντεις. Αυτός υπήρξεν ο λόγος, διά τον οποίον οι Αθηναίοι ανέβαλαν την αναχώρησιν και παρέτειναν την παραμονήν των.

Νίκη των Συρακουσίων κατά θάλασσαν

51. Αλλ' οι Συρακούσιοι, μαθόντες ταύτα, παρεσύρθησαν πολύ περισσότερον εις το να συνεχίσουν άνευ διακοπής τας κατά των Αθηναίων επιθέσεις των, αφού οι ίδιοι ούτοι ανεγνώρισαν ήδη, ότι δεν υπερέχουν πλέον αυτούς, ούτε κατά τον στόλον, ούτε κατά τον στρατόν (καθόσον άλλως δεν θα εσχεδίαζαν την αναχώρησιν), και διότι εξ άλλου δεν ήθελαν διά της εις άλλο μέρος της Σικελίας εγκαταστάσεως του στρατοπέδου των Αθηναίων, να καταστή δυσκολωτέρα η διεξαγωγή του πολέμου εναντίαν των, αλλ' ήθελαν να τους εξαναγκάσουν να ναυμαχήσουν αμέσως υπό περιστάσεις πλεονεκτικάς δι' εαυτούς. Ως εκ τούτου, επεβίβαζαν τα πληρώματα επί των πλοίων και εξετέλουν ασκήσεις

τόσας ημέρας όσας εθεώρησαν αρκετάς. Όταν δ’ επέστη ο κατάλληλος χρόνος, ήρχισαν την πρώτην ημέραν επιτιθέμενοι κατά των Αθηναϊκών τειχών. Ολίγοι οπλίται και ιππείς εξήλθαν από μίαν εκ των πυλών του τείχους, όπως τους αντιμετωπίσουν. Οι Συρακούσιοι, αποκόψαντες από τους λοιπούς μέρος των οπλιτών, τους έτρεψαν εις φυγήν και τους κατεδίωξαν. Και επειδή η είσοδος του τείχους ήτο στενή, οι Αθηναίοι έχασαν εβδομήντα ίππους και ολίγους οπλίτας.

52. Μετά τούτο, ο στρατός των Συρακουσίων απεσύρθη κατά την πρώτην ταύτην ημέραν. Αλλά την επομένην, ο στόλος των, αποτελούμενος από εβδομήντα εξ πλοία, εξέπλευσε, συγχρόνως δε και ο στρατός της ξηράς εβάδισε κατά των τειχών. Ο Αθηναϊκός στόλος, αποτελούμενος από ογδοήντα εξ πλοία, εξέπλευσε και αυτός, διά ν’ αντιμετώπιση τον εχθρόν, και όταν οι δύο στόλοι συνηντήθησαν ήρχισεν η ναυμαχία. Ο Ευρυμέδων, ο οποίος εκυβέρνα την δεξιάν μοίραν της Αθηναϊκής παρατάξεως, θέλων να υπερφαλαγγίση τον εχθρικόν στόλον, ανέπτυξε την γραμμήν του πολύ πλησίον της παραλίας, ότε οι Συρακούσιοι, οι οποίοι είχαν νικήσει εν τω μεταξύ το κέντρον της Αθηναϊκής παρατάξεως, απέκοψαν και αυτόν εις τον μυχόν του λιμένος, όπου και ο ίδιος εφονεύθη και τα πλοία της μοίρας του, όσα τον είχαν ακολουθήσει, κατεστράφησαν. Και κατόπιν τούτου, ήρχισαν καταδιώκοντες ήδη τα πλοία όλου του Αθηναϊκού στόλου και αναγκάζοντες αυτά να ριφθούν εις την ξηράν.

53. Ο Γύλιππος, βλέπων την ήτταν του Αθηναϊκού στόλου, του οποίου τα σκάφη ερρίπτοντο εις την παραλίαν έξω του Αθηναϊκού χαρακώματος και στρατοπέδου, και θέλων να εξολόθρευση τους αποβιβαζόμενους εξ αυτών και να διευκολύνη εις τους Συρακουσίους την ρυμούλκησιν των εξοκειλάντων πλοίων, διά της καταλήψεως της παραλίας υπό φιλικής δυνάμεως, έσπευσεν επί κεφαλής μέρους του στρατού διά του κυματοθραύστου, εις βοήθειαν των. Αλλ’ οι Τυρρηνοί, τους οποίους οι Αθηναίοι είχαν τοποθετήσει ως φρουράν του μέρους τούτου, βλέποντες αυτούς επερχόμενους ατάκτως, εξώρμησαν προς υπεράσπισιν των Αθηναϊκών πλοίων και επιπεσόντες εναντίον των στρατιωτών του Γυλίππου, όσοι έφθασαν πρώτοι, τους έτρεψαν εις φυγήν και τους έρριψαν εις το έλος, το καλούμενον Λυσιμέλεια. Μετ’ ολίγον όμως, όταν ήλθε περισσότερος στρατός των Συρακουσίων και των συμμάχων των, προσέδραμαν και οι Αθηναίοι εις βοήθειαν και φοβηθέντες περί της τύχης των πλοίων των, επετέθησαν εναντίον αυτών, τους ενίκησαν, τους κατεδίωξαν και εφόνευσαν μερικούς οπλίτας. Διέσωσαν επίσης τα περισσότερα πλοία των και τα συνεκέντρωσαν εντός του ορμητηρίου των. Αλλ’ οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοι των εκυρίευσαν δέκα οκτώ εξ αυτών και εφόνευσαν όλα τα πληρώματα των. Και θέλοντες να εμπρήσουν τα λοιπά πλοία, εγέμισαν παλαιόν φορτηγόν σκάφος με κλάδους κλημάτων και ξύλα, θέσαντες δε πυρ, άφισαν το πυρπολικόν τούτο να φέρεται υπό του ανέμου, ο οποίος έπνεεν ούριος, εναντίον των Αθηναίων. Ούτοι, ανησυχήσαντες διά τον στόλον των, επενόησαν διάφορα πυροσβεστικά μέσα προς αποτροπήν του κινδύνου και κατορθώσαντες να καταστείλουν τας φλόγας και εμποδίσουν την προσέγγισιν του πυρπολικού, εσώθησαν από τον κίνδυνον.

54. Μετά τούτο, έστησαν τρόπαιον, οι μεν Συρακούσιοι διά την ναυμαχίαν και διά την απώτερον επί υψηλότερου εδάφους γενομένην αποκοπήν των οπλιτών, ότε συνέλαβαν και τους ίππους, οι δε Αθηναίοι διά την νίκην, την οποίαν εκέρδισαν οι Τυρρηνοί εναντίον του στρατού της ξηράς και την νίκην που εκέρδισαν οι ίδιοι με τον λοιπόν στρατόν των.

Οι Αθηναίοι αποθαρρύνονται ενώ οι Συρακούσιοι αποκτούν θάρρος

55. Τώρα που και κατά θάλασσαν εκέρδισαν λαμπράν νίκην οι Συρακούσιοι, οι οποίοι έως

τότε εφοβούντο τον νέον στόλον που είχε φέρει ο Δημοσθένης, οι Αθηναίοι περιέπεσαν εις τελείαν αποθάρρυνσιν. Η διάψευσις των προσδοκιών των υπήρξε μεγάλη και ακόμη μεγαλητέρα η μεταμέλεια διά την κατά της Σικελίας εκστρατείαν. Διότι διά πρώτην ήδη φοράν εξεστράτευαν εναντίον πόλεων, αι οποίαι ήσαν όμοιαι κατά τον χαρακτήρα προς την ιδικήν των, εκυβερνώντο από πολίτευμα δημοκρατικόν, όπως αυτοί, και ήσαν ισχυραί και εις ναυτικόν και εις ιππικόν και εις πληθυσμόν. Μη δυνάμενοι ούτε δι' επιδιώξεως μεταβολής της μορφής του πολιτεύματος να ενσπείρουν μεταξύ αυτών την διαίρεσιν, διά της οποίας θα ημπορούσαν να τους προσεταιρισθούν, ούτε να επιβληθούν εις αυτάς διά πολύ ανωτέρας στρατιωτικής δυνάμεως, περιπίπτοντες δ' από σφάλματος εις σφάλμα, είχαν περιέλθει και προηγουμένως ήδη εις στενόχωρον θέσιν, η οποία μετά την απροσδόκητον ήτταν του στόλου των απέβη κρισιμωτάτη.

56. Οι Συρακούσιοι, αντιθέτως, ήρχισαν αμέσως να περιπλέουν αφόβως την ακτήν του λιμένος, και απεφάσισαν να κλείσουν το στόμιον αυτού, διά να μη δυνηθούν οι Αθηναίοι και αν ήθελαν, να εκπλεύσουν απαρατήρητοι. Διότι του λοιπού δεν εφρόντιζαν μόνον περί της ιδικής των σωτηρίας, αλλά και πώς θ' αποκόψουν την οδόν της σωτηρίας εις τον εχθρόν. Έκριναν, ότι υπό τας παρούσας περιστάσεις η υπεροχή αυτών ήτο πολύ μεγάλη, και ότι εάν κατώρθωναν να νικήσουν τους Αθηναίους και τους συμμάχους των και κατά γην και κατά θάλασσαν, το κατόρθωμα των θα εθεωρείτο ενδοξον από τους λοιπούς Έλληνας, οι οποίοι αμέσως, άλλοι μεν θα ηλευθερώνοντο από την δουλείαν των Αθηναίων, άλλοι δε από τον φόβον αυτών, καθόσον η στρατιωτική δύναμις, η οποία θα υπελείπετο εις τούτους, δεν θα ήτον ικανή να βαστάξη το βάρος του πολέμου, τον οποίον θα είχε να συνεχίση. Και επειδή η δόξα της απελευθερώσεως αυτής θ' απεδίδετο εις τους Συρακουσίους, θα εθαυμάζοντο ούτοι πολύ και υπό των συγχρόνων και υπό των μεταγενεστέρων. Ο αγών των, άλλωστε, ήτον ευκλεής όχι μόνον δι' αυτόν τον λόγον, αλλά και διότι έμελλαν να νικήσουν, όχι τους Αθηναίους μόνους, αλλά και το πλήθος των λοιπών συμμάχων των, ενώ εξ άλλου δεν ήσαν ούτε αυτοί μόνοι, αλλ' είχαν και συναγωνιστάς, οι οποίοι ήλθαν εις βοήθειαν των και των οποίων συνεμερίζοντο την ηγεσίαν μετά των Κορινθίων και των Λακεδαιμονίων. Επί πλέον παρέσχον προθύμως την πόλιν των, όπως χρησιμεύση ως στάδιον του αγώνος τούτου, εκτιθέμενη εις τους κινδύνους του πρωταγωνιστού, και επραγματοποίησαν μεγάλας βελτιώσεις εις το ναυτικόν των. Τωόντι, πέριξ της πόλεως των Συρακουσών, είχαν συγκεντρωθή περισσότεροι λαοί, παρ' όσοι συνεκεντρώθησαν ποτέ πέριξ μιας πόλεως, εάν εξαιρέσωμεν μόνον το μέγα πλήθος εκείνων, οι οποίοι, κατά τον παρόντα πόλεμον, συνετάχθησαν προς τους Αθηναίους και τους Λακεδαιμονίους.

Αι συγκεντρωθείσαι εις Συρακούσας δυνάμεις των δύο εμπολέμων

57. Οι λαοί, τωόντι, οι οποίοι επολέμησαν προ των Συρακουσών, ελθόντες εις την Σικελίαν ως εχθροί ή ως φίλοι, διά να συναγωνισθούν διά την κατάκτησιν ή την σωτηρίαν αυτής, και οι οποίοι ετάχθησαν με το εν ή το άλλο μέρος, όχι τόσον από ζωηρόν αίσθημα δικαιοσύνης ή από υποχρέωσιν κοινότητος καταγωγής, αλλ' όπως, υπό τας δεδομένας περιστάσεις, επέβαλλεν εις έκαστον το συμφέρον ή η ανάγκη, είναι οι εξής. Οι Αθηναίοι αυτοί, ως Ίωνες, ήλθαν εξ ελευθέρας προαιρέσεως εναντίον των Συρακουσίων, ως Δωριέων, και μαζύ με αυτούς εξεστράτευσαν οι Λήμνιοι και οι Ίμβριοι, και οι τότε κάτοικοι της Αιγίνης και οι κατοικούντες την Εστιαίαν της Ευβοίας Εστιαιείς, πάντες ούτοι άποικοι των Αθηνών, διατηρούντες ακόμη το αυτό γλωσσικόν ιδίωμα και τους αυτούς θεσμούς. Εκ των λοιπών, οι οποίοι μετείχαν της εκστρατείας, άλλοι μεν ήσαν υπήκοοι, άλλοι ανεξάρτητοι σύμμαχοι, και άλλοι πάλιν μισθοφόροι. Εκ των υπηκόων και φόρου υποτελών, οι Χαλκιδείς, οι Στυρείς

και οι Καρύστιοι προήρχοντο από την Εύβοιαν, οι Κείοι, οι Άνδριοι και οι Τήνιοι από τας νήσους του Αιγαίου πελάγους, οι Μιλήσιοι και οι Σάμιοι και οι Χίοι από την Ιωνίαν. Εκ τούτων εν τούτοις, οι Χίοι μετείχαν της εκστρατείας ως ανεξάρτητοι, μη όντες υποχρεωμένοι εις καταβολήν φόρου, αλλά παρέχοντες πλοία. Οι ανωτέρω μνημονευθέντες ήσαν πάντες σχεδόν Ίωνες και άποικοι των Αθηναίων (πλην των Καρυστίων, οι οποίοι ήσαν Δρύοπες) και μολονότι ήσαν υπήκοοι και ηκολούθουν εξ ανάγκης, ήσαν όμως τουλάχιστον Ίωνες, αγωνιζόμενοι εναντίον Δωριέων.

Προς τούτοις, ηκολούθουν Αιολείς, οι Μηθυμναίοι μεν, οι οποίοι παρείχαν πλοία, μη όντες φόρου υποτελείς, οι Τενέδιοι δε και οι Αίνιοι, οι οποίοι ετέλουν φόρον υποτελείας. Ούτοι, αν και Αιολείς, επολέμουν εξ ανάγκης τους μετά των Συρακουσίων συμπράττοντας Βοιωτούς, των οποίων ήσαν άποικοι, ενώ οι Πλαταιείς, μολονότι καθαυτό Βοιωτοί, μόνοι εκ τούτων, διά τα γνωστόν μίσος, επολέμουν, ως είναι ευνόητον, εναντίον των άλλων Βοιωτών. Οι Ρόδιοι και οι Κυθήριοι είναι αμφότεροι Δωριείς. Και οι μεν Κυθήριοι, άποικοι των Λακεδαιμονίων, συνηγωνίζοντο με τους Αθηναίους εναντίον των υπό την αρχηγίαν του Γυλίππου Λακεδαιμονίων, ενώ οι Ρόδιοι, Αργείοι την καταγωγήν, επολέμουν εξ ανάγκης εναντίον των Συρακουσίων, οι όποιοι ήσαν Δωριείς, και των μετά των Συρακουσίων συναγωνιζόμενων κατοίκων της Γέλας, μολονότι ούτοι ήσαν άποικοι των. Εκ των παρά την Πελοπόννησον νήσων, οι Κεφαλλήνες και οι Ζακύνθιοι, μολονότι ανεξάρτητοι, ήσαν οπωσδήποτε υποχρεωμένοι ως νησιώται ν’ ακολουθούν τους Αθηναίους, λόγω της κατά θάλασσαν κυριαρχίας των. Ενώ οι Κερκυραίοι, οι οποίοι ήσαν όχι μόνον Δωριείς, άλλα και Κορίνθιοι αναμφισβητήτως, μετείχαν της εκστρατείας εναντίον Κορινθίων και Συρακουσίων, μολονότι άποικοι των πρώτων και ομογενείς των δευτέρων, υπό την εύσχημον πρόφασιν, ότι αναγκάζονται εις τούτο, μάλλον όμως εκουσίως, ένεκα του κατά των Κορινθίων μίσους των. Οι Μεσσήνιοι ωσαύτως, όπως καλούνται οι νυν κάτοικοι της Ναυπάκτου, καθώς και οι Μεσσήνιοι της φρουράς της Πύλου, ευρισκομένης τότε υπό την κατοχήν των Αθηναίων, παρελήφθησαν υπό τούτων εις την εκστρατείαν. Και ολίγοι προς τούτοις Μεγαρείς, έχοντες την ατυχίαν να είναι εξόριστοι, εμάχοντο κατά των Σελινουντίων, οι οποίοι ήσαν Μεγαρείς. Η εις την εκστρατείαν συμμετοχή των λοιπών, όσοι μνημονεύονται εφεξής, είχε χαρακτήρα μάλλον εκούσιον. Οι Αργείοι, λόγου χάριν, οι οποίοι είναι Δωριείς, ηκολούθησαν τους Αθηναίους, οι οποίοι είναι Ίωνες, εις εκστρατείαν εναντίον Δωριέων, όχι τόσον ένεκα της συμμαχίας των προς αυτούς, όσον ένεκα της προς τους Λακεδαιμονίους έχθρας των και χάριν του ιδίου αυτών αμέσου συμφέροντος. Οι Μαντινείς και άλλοι Αρκάδες μισθοφόροι, συνειθισμένοι ανέκαθεν να πολεμούν εναντίον εκείνων, τους οποίους υπεδείκνυαν προς αυτούς ως εχθρούς, ηκολούθησαν, θεωρούντες και εις την περίστασιν αυτήν, χάριν επιθυμίας κέρδους, όχι ολιγώτερον εχθρούς τους μετά των Κορινθίων εκστρατεύσαντες Αρκάδας. Οι Κρήτες και οι Αιτωλοί ηκολούθησαν ωσαύτως ως μισθοφόροι. Οι Κρήτες θα επροτίμων βέβαια να εκστρατεύσουν υπέρ των κατοίκων της Γέλας, την οποίαν είχαν αποικίσει από κοινού μετά των Ροδίων, χάριν του μισθού όμως, συνήνεσαν να εκστρατεύσουν εναντίον των αποίκων των. Και μερικοί Ακαρνάνες ήλθαν εις βοήθειαν των Αθηναίων, εν μέρει μεν χάριν κέρδους, αλλά το περισσότερον ένεκα φιλίας προς τον Δημοσθένη και συμπαθείας προς τους συμμάχους των Αθηναίους. Πάντες ούτοι κατώκουν εις χώρας οριζομένας δυτικώς υπό του Ιονίου πελάγους. Εκ των Ελλήνων της Ιταλίας, οι Θούριοι και οι Μεταπόντιοι έλαβαν μέρος εις την εκστρατείαν, ωθηθέντες εις τούτο από τας περιστάσεις, τας οποίας είχαν δημιουργήσει τότε δι’ αυτούς εμφύλιοι σπαραγμοί, και εκ των Ελλήνων κατοίκων της Σικελίας, οι Νάξιοι και οι Καταναίοι. Εκ των βαρβάρων, οι Αθηναίοι είχαν με το μέρος των τους Εγεσταίους, οι οποίοι επροκάλεσαν την επέμβασίν των, και τους περισσοτέρους Σικελούς, εκτός δε της Σικελίας, μερικούς

Τυρρηνούς, οι οποίοι είχαν διαφοράς προς τους Συρακουσίους, και Ιάπυγας μισθοφόρους. Αυτοί ήσαν οι λαοί, οι οποίοι έλαβαν μέρος εις τον πόλεμον με το μέρος των Αθηναίων.

58. Εις βοήθειαν των Συρακουσίων, αντιθέτως, ήλθαν οι όμοροι αυτών Καιμαριναίοι και οι κάτοικοι της Γέλας, των οποίων η χώρα έρχεται αμέσως μετά την των Καμαριναίων. Οι μετά την Γέλαν κατοικούντες Ακραγαντίνοι έμειναν ουδέτεροι, αλλ’ οι επέκεινα τούτων κατοικούντες Σελινούντιοι ετάχθησαν ωσαύτως με τους Συρακουσίους. Πάντες ούτοι κατοικούν το νότιον της Σικελίας, το εστραμμένον προς την Λιβύην. Εκ του βορείου μέρους, του προς το Τυρρηνικόν πέλαγος, εις βοήθειαν των Συρακουσίων ήλθαν μόνοι οι Ιμεραίοι, οι οποίοι είναι και οι μόνοι Έλληνες κάτοικοι του μέρους τούτου. Αυταί ήσαν αι Ελληνικαί πόλεις της Σικελίας, Δωρικαί πάσαι και ανεξάρτητοι, αι οποίαι συνεπολέμησαν παρά το πλευρόν των Συρακουσίων. Εκ των βαρβάρων κατοίκων αυτής, μόνοι οι Σικελοί, όσοι δεν είχαν ταχθή με τους Αθηναίους, συνεπολέμησαν με τους Συρακουσίους. Εκ των εκτός της Σικελίας Ελλή νων, συνεπολέμησαν οι Λακεδαιμόνιοι, πέμψαντες Σπαρτιάτην αρχιστράτηγον και στρατιώτας, νεοδαμώδεις μόνον και Είλωτας, οι Λευκάδιοι, οι Αμπρακιώται και οι Κορίνθιοι, λόγω κοινότητος καταγωγής, οι τελευταίοι, άλλωστε, μόνοι εξ όλων των άλλων, διά της αποστολής στόλου συγχρόνως και στρατού, εκ της Αρκαδίας, μισθοφόροι αποσταλέντες υπό των Κορινθίων, οι Σικυώνιοι, στρατολογηθέντες δι’ υποχρεωτικής θητείας, και εκ των έξω της Πελοποννήσου οι Βοιωτοί. Αλλ’ η βοήθεια αύτη, η οποία ήλθεν εκ του εξωτερικού, ήτο μικρά, συγκρινόμενη προς εκείνην, την οποίαν προσέφεραν εις στρατόν παντός είδους οι Έλληνες της Σικελίας, οι οποίοι, καθ’ ο κατοικούντες πόλεις μεγάλας, συνεκέντρωσαν πολυάριθμον πεζικόν και ιππικόν και πολύ πλήθος ελαφρώς ωπλισμένων στρατιωτών. Και εν συγκρίσει πάλιν προς όλους ίσως τους άλλους, η συνεισφορά των Συρακουσίων υπήρξε μεγαλητέρα, λόγω του μεγέθους της πόλεως και του μεγίστου κινδύνου, εις τον οποίον ήσαν εκτεθειμένοι.

59. Αυταί ήσαν αι επικουρίαι, τας οποίας συνεκέντρωσαν τα δύο μέρη, και αι οποίαι ευρίσκοντο ήδη πάσαι επί τόπου κατά την στιγμήν ταύτην, διότι ουδεμία άλλη ενίσχυσις ήλθεν έκτοτε, ούτε προς τους μεν, ούτε προς τους δε.

Οι Συρακούσιοι κλείουν το στόμιον του λιμένος, διά να εμποδίσουν την φυγήν των Αθηναίων

Οι Συρακούσιοι ενόμισαν δικαίως, ότι θα ήτο ένδοξον δι’ αυτούς κατόρθωμα, εάν την νίκην, την οποίαν εκέρδισαν ήδη κατά θάλασσαν, συμπληρώσουν, αιχμαλωτίζοντες ολόκληρον την πολυάριθμον στρατιωτικήν δύναμιν των Αθηναίων, και δεν τους επιτρέψουν κανέν μέσον διαφυγής, ούτε διά ξηράς, ούτε διά θαλάσσης. Ήρχισαν λοιπόν να κλείουν το στόμιον του λιμένος, το οποίον είχε πλάτος οκτώ περίπου σταδίων, τοποθετούντες πλαγίως εις αυτό τριήρεις και μεγάλα και μικρά πλοία, τα οποία εστερέωναν δι’ αγκύρων, και προέβαιναν εις όλας τας άλλας αναγκαίας ετοιμασίας, διά την περίστασιν που οι Αθηναίοι θα είχαν και πάλιν την τόλμην να ναυμαχήσουν. Και εις τας σκέψεις των δεν ενυπήρχε τίποτε απολύτως το μικρόν.

Πολεμικόν συμβούλιον των Αθηναίων

60. Οι Αθηναίοι, βλέποντες το κλείσιμον του λιμένος και αντιλαμβανόμενοι τα περαιτέρω σχέδια του εχθρού, απεφάσισαν να συγκαλέσουν πολεμικόν συμβούλιον. Συνελθόντες οι στρατηγοί και οι ταξίαρχοι έλαβαν υπ’ όψιν το κρίσιμον της καταστάσεως γενικώς και προ πάντων την επελθούσαν ήδη έλλειψιν τροφίμων, την οποίαν επροκάλεσε η διαταγή που είχαν στείλει εις Κατάνην, όταν απεφάσισαν προηγουμένως να εκπλεύσουν, όπως παύση η αποστολή τοιούτων, και συγχρόνως ότι θα είναι αδύνατος του λοιπού η προμήθεια των

τροφίμων, εφόσον δεν επικρατήσουν κατά θάλασσαν. Ως εκ τούτου, απεφάσισαν να εγκαταλείψουν το άνω μέρος των τειχών των και να διαχωρίσουν δι’ εγκαρσίου τείχους τόσον μόνον μέρος αυτών, πλησίον του ορμητηρίου του στόλου των, όσον ήτο αρκετόν να περιλάβη τας αποσκευάς και τους ασθενείς και αφίσουν φρουράν εντός αυτού, να εξοπλίσουν τα πλοία, και εκείνα που ήσαν εις καλήν και εκείνα που ήσαν εις ολιγώτερον καλήν κατάστασιν, επιβιβάζοντες εις αυτά όλον τον υπόλοιπον στρατόν της ξηράς και να δοκιμάσουν την τύχην των, ναυμαχούντες. Και αν μεν νικήσουν να μεταβούν εις Κατάνην, ειδεμή να πυρπολήσουν τον στόλον και συντάσσοντες τον στρατόν, να επιδιώξουν την διά ξηράς υποχώρησιν προς την διεύθυνσιν, διά της οποίας θα ημπορούσαν να φθάσουν το ταχύτερον εις φιλικόν μέρος, είτε βαρβαρικόν, είτε Ελληνικόν. Αι αποφάσεις αύται εξετελέσθησαν ακριβώς. Διότι και εκ του άνω μέρους των τειχών απεσύρθησαν εν τάξει και τα πλοία όλα εξώπλισαν, αναγκάσαντες να επιβιβασθή ο καθείς, ο οποίος, λόγω ηλικίας, εφαίνετο οπωσδήποτε ικανός δι’ υπηρεσίαν. Ούτως εξωπλίσθησαν περί τα εκατόν δέκα εν όλω πλοία, επί των καταστρωμάτων των οποίων ετοποθέτησαν πολλούς τοξότας και ακοντιστάς, Ακαρνάνας και άλλους ξένους και προητοιμάσθησαν γενικώς διά την ναυμαχίαν, όσον το δύσκολον της θέσεως των και το παράβολον του σχεδίου των επέτρεπαν. Όταν τα πάντα σχεδόν ήσαν έτοιμα, αλλά πριν γίνη η επιβίβασις επί των πλοίων, ο Νικίας, βλέπων τους στρατιώτας αποτεθαρρημένους μεν ένεκα της πλήρους κατά θάλασσαν ήττης των, η οποία δι’ αυτούς ήτο πράγμα ασυνείθιστον, αλλά και ανυπομονούντας, ένεκα της ελλείψεως τροφίμων, να δοκιμάσουν μίαν ώραν ταχύτερα την τύχην των εις την ναυμαχίαν, συνεκέντρωσεν όλον τον στρατόν και ενεθάρρυνεν αυτούς διά των επομένων λόγων.

Παραίνεσις του Νικίου προς τους στρατιώτας

61. «Στρατιώται Αθηναίοι και σύμμαχοι, εις τον αγώνα, ο οποίος θα λάβη χώραν μετ’ ολίγον, όλοι ανεξαιρέτως έχομεν το αυτό συμφέρον. Καθένας από ημάς, όπως άλλωστε και από τους εχθρούς μας, πρόκειται ν’ αγωνισθή υπέρ της προσωπικής του σωτηρίας και συγχρόνως υπέρ πατρίδος, καθόσον, εάν νικήσωμεν εις την επικειμένην ναυμαχίαν, θα ημπορέσωμεν να επανίδωμεν έκαστος την ιδίαν αυτού πατρίδα. Οφείλομεν όμως να μη χάνωμεν το θάρρος μας, ούτε να παθαίνωμεν ό,τι παθαίνουν οι πρωτόπειροι, οι οποίοι, όταν νικηθούν εις τον αρχικόν αγώνα, ευρίσκονται του λοιπού υπό την διαρκή προσδοκίαν ομοίας ατυχίας. Αλλ’ όσοι από σας είσθε Αθηναίοι, και ως τούτου έχετε μακράν πείραν των πολέμων, όσοι από σας είσθε σύμμαχοι και ως τοιούτου διαρκείς σύντροφοι των αγώνων μας, οφείλετε να ενθυμήσθε πόσον εντελώς απροσδόκητα πράγματα ημπορούν να συμβούν εις τους πολέμους, και να ετοιμασθήτε διά την νέαν μάχην, με την ελπίδα, ότι η τύχη την φοράν αυτήν θα είναι με το μέρος μας, και με την απόφασιν να αποδώσετε εις τον εχθρόν τα ίσα κατά τρόπον άξιον του μεγάλου αυτού στρατεύματος, το οποίον βλέπετε προ των οφθαλμών σας.

62. «Και ημείς, άλλωστε, αφού εσυζητήσαμεν το πράγμα με τους πρωρείς, ελάβαμεν ήδη όλα ακριβώς εκείνα τα μέτρα που επιτρέπουν αι περιστάσεις, και που εκρίναμεν, ότι ημπορούν να μας βοηθήσουν εναντίον των μειονεκτημάτων, τα οποία συνδέονται με την στενότητα του λιμένος, και τα οποία μας έβλαψαν κατά την προηγουμένην ναυμαχίαν, του συνωστισμού δηλαδή των σκαφών και των στρατιωτών που είχε τοποθετήσει ο εχθρός επί των καταστρωμάτων των πλοίων του. Θα επιβιβάσωμεν τωόντι επί των πλοίων μας πολλούς τοξότας και ακοντιστάς και πλήθος άλλο στρατιωτών, τους οποίους, εάν επρόκειτο να ναυμαχήσωμεν εις ανοικτήν θάλασσαν, δεν θα εσκεπτόμεθα να χρησιμοποιήσωμεν, καθόσον, ως εκ της υπερφορτώσεως των πλοίων μας η παρουσία των θ’ απετέλει

μειονέκτημα υπό τακτικήν έποψιν, αλλ’ οι οποίοι θα είναι χρήσιμοι εις την παρούσαν περίστασιν, κατά την οποίαν από τα καταστρώματα των πλοίων πρόκειται να διεξαγάγωμεν πεζομαχίαν. Εσκέφθημεν ήδη ποία μέτρα έπρεπε να λάβωμεν, διά να εξουδετερώσωμεν τας βελτιώσεις, τας οποίας επέφερεν ο εχθρός εις την ναυπήγησιν των πλοίων του, και πράγματι προς εξουδετέρωσιν του πάχους των επωτίδων των, αι οποίαι μας επροξένησαν τας μεγαλητέρας ζημίας, θα χρησιμοποιήσωμεν σιδηράς αρπάγας, αι οποίαι, ριπτόμεναι επί των επιπιπτόντων καθ’ ημών πλοίων, θα εμποδίζουν αυτά ν’ ανακρούουν πρύμναν, εάν οι πεζοναύταί μας εκτελέσουν ό,τι επιβάλλεται εις τοιαύτην περίστασιν. Διότι, όπως είπα, είμεθα ηναγκασμένοι να πεζομαχήσωμεν από το κατάστρωμα των πλοίων μας, και ως εκ τούτου έχομεν προφανές συμφέρον ούτε ημείς ν’ ανακρούωμεν πρύμναν, ούτε εις τους εχθρούς να επιτρέπωμεν τούτο, τόσον μάλλον καθόσον η παραλία, πλην της μικράς εκτάσεως που κατέχει ο στρατός μας, είναι εις χείρας των.

63. «Αυτά έχοντες υπ’ όψιν σας, πρέπει ν’ αγωνισθήτε μέχρις εσχάτων και να μη αφίσετε να σας εξωθήσουν εις την παραλίαν. Όταν άπαξ το πλοίον σας συγκρουσθή με πλοίον εχθρικόν, θεωρήσατε καθήκον σας να μη αποχωρισθήτε από αυτό πριν σκουπίσετε από το κατάστρωμα του και ρίψετε εις την θάλασσαν τους επ’ αυτού οπλίτας. Τας προτροπάς αυτάς απευθύνω προς τους οπλίτας μάλλον παρά τους ναύτας, καθόσον το καθήκον τούτο επιβάλλεται κυρίως εις τους επί του καταστρώματος. Άλλωστε ακόμη και τώρα υπερέχομεν αυτών εις πολλά σημεία, υπό την έποψιν του στρατού της ξηράς. Στρεφόμενος ήδη προς σας τους ναύτας, προτρέπω, και συγχρόνως σας εξορκίζω, να μη καταπτοηθήτε από τας ατυχίας μας, αφού και η επί των καταστρωμάτων στρατιωτική μας ετοιμασία είναι καλλίτερα και τα πλοία μας περισσότερα. Όσοι από σας, χωρίς να είσθε Αθηναίοι, ενομίζεσθε τοιούτοι, σκεφθήτε πόσον πολύτιμον πλεονέκτημα είναι τούτο και πόσον αξίζει να το διατηρήσετε. Εθαυμάζεσθε καθ’ όλην την Ελλάδα ένεκα της γνώσεως της γλώσσης μας και της μιμήσεως των τρόπων μας και μετείχετε εξ ίσου με ημάς των πλεονεκτημάτων της ηγεμονίας μας, καθόσον και του σεβασμού των υπηκόων μας απολαμβάνετε και κανείς δεν ετόλμα να σας αδικήση. Διά τούτο, εφόσον μόνοι σεις είσθε ελεύθεροι κοινωνοί της ηγεμονίας μας, καθήκον έχετε να μη καταπροδώσετε αυτήν. Καταφρονήσατε και τους Κορινθίους, τους οποίους πολλάκις ήδη ενικήσατε, και τους Σικελιώτας, εκ των οποίων κανείς, εφόσον το ναυτικόν μας ήκμαζε, δεν ετόλμησε να σας αντισταθή και αποκρούσατε αυτούς, αποδεικνύοντες, ότι η ναυτική σας ικανότης, και εν μέσω ακόμη ασθενειών και ατυχιών, είναι ανωτέρα από την δύναμιν και την καλήν τύχην των έχθρων σας.

64. «Εις όσους εξ υμών είσθε Αθηναίοι, υπενθυμίζω, διά μίαν ακόμη φοράν, ότι δεν μας μένουν εις τας Αθήνας ούτε άλλα πλοία εντός των νεωσοίκων, όμοια προς αυτά, ούτε άλλοι στρατεύσιμοι, και ότι αν η έκβασις της μάχης είναι δι’ ημάς άλλο παρά την νίκην, οι εδώ εχθροί θα πλεύσουν κατ’ ευθείαν εναντίον των Αθηνών και οι ιδικοί μας, όσοι υπολείπονται εκεί, θα είναι ανίσχυροι ν’ αποκρούσουν και τους εκεί εχθρούς και τους νέους επιδρομείς. Και ούτω, σεις μεν θα περιέλθετε αμέσως εις το έλεος των Συρακουσίων (και γνωρίζετε οι ίδιοι με ποία σχέδια εξεστρατεύσατε εναντίον των), ενώ οι εκεί θα περιέλθουν εις το έλεος των Λακεδαιμονίων. Ένεκα τούτου, εφόσον είσθε υποχρεωμένοι εις μίαν και την αυτήν μάχην ν’ αγωνισθήτε και διά τους ιδίους εαυτούς σας και διά τους εκεί, δειχθήτε περισσότερον από κάθε άλλην φοράν ακλόνητοι και μη λησμονήτε, και καθείς χωριστά και όλοι μαζύ, όσοι μετ’ ολίγον θα επιβιβασθήτε επί των πλοίων, ότι σεις είσθε και ο στρατός των Αθηναίων και ο στόλος, και εις σας κρέμαται ολόκληρος η πόλις και το μέγα όνομα των Αθηνών. Χάριν αυτών, όστις από σας υπερέχει τους άλλους κατά

την ικανότητα ή την ανδρείαν, ας την επίδειξη τώρα, διότι ποτέ δεν ημπορεί να εύρη καλλίτερον ευκαιρίαν, όπως χρησιμοποίηση αυτάς διά το ίδιον αυτού συμφέρον.»

Παραίνεσις του Γυλίππου και των στρατηγών προς τους Συρακουσίους και τους συμμάχους αυτών

65. Μετά τους προτρεπτικούς τούτους λόγους, ο Νικίας διέταξεν αμέσως την επί των πλοίων επιβίβασιν. Ο Γύλιππος και οι Συρακούσιοι ήσαν εις θέσιν, βλέποντες την προ των ομμάτων των γινομένην ετοιμασίαν, ν' αντιληφθούν, ότι οι Αθηναίοι σκοπόν είχαν να ναυμαχήσουν. Είχον άλλωστε πληροφορηθή προηγουμένως το σχέδιον της χρησιμοποιήσεως των σιδηρών αρπαγών και ενώ ητοιμάσθησαν προς αντιμετώπισιν παντός άλλου ενδεχομένου, επρονόησαν συγχρόνως και περί τούτου. Διότι εκάλυψαν με δέρματα τας πρώρας και το άνω μέρος των πλοίων μέχρις ικανής εκτάσεως, εις τρόπον ώστε αι αρπάγαι ριπτόμεναι να μη ευρίσκουν λαβήν, αλλά να γλιστρούν και φεύγουν. Και όταν τα πάντα ητοιμάσθησαν, ο Γύλιππος και οι στρατηγοί απηύθυναν προς αυτούς τους επομένους παραινετικούς λόγους.

66. «Συρακούσιοι και σύμμαχοι, τα προηγούμενα κατορθώματα σας υπήρξαν ένδοξα, όπως ένδοξος θα είναι και ο επικείμενος αγών. Τούτο πιστεύομεν, ότι το γνωρίζετε οι περισσότεροι, διότι άλλως δεν θα επιδεικνύατε τόσον ζήλον και τότε και τώρα. Αλλ' εάν κανείς δεν αντιλαμβάνεται τούτο επαρκώς, θα προσπαθήσωμεν να τον διαφωτίσωμεν. Οι Αθηναίοι, δηλαδή, των οποίων η κυριαρχία εκτείνεται επί μεγαλητέρας επικρατείας παρά κάθε Ελληνικού κράτους του παρελθόντος και του παρόντος, εξεστράτευσαν κατά της χώρας ταύτης, κατά πρώτον λόγον, διά να υποτάξουν την Σικελίαν, και έπειτα, εν περιπτώσει επιτυχίας, και την Πελοπόννησον και την λοιπήν Ελλάδα. Τον στόλον των Αθηναίων τούτον, διά του οποίου αυτοί επέτυχαν την επικράτησιν των, ενικήσατε ήδη εις επανειλημμένας ναυμαχίας και κατά πάσαν πιθανότητα θα νικήσετε πάλιν τώρα. Διότι οσάκις οι άνθρωποι δειχθούν υποδεέστεροι εκεί όπου έχουν την αξίωσιν, ότι υπερέχουν, η ιδία αυτών αυτοπεποίθησις καταπίπτει του λοιπού περισσότερον, παρά εάν δεν είχαν εξ αρχής πιστεύσει εις τοιαύτην υπεροχήν και αποτυγχάνοντες, παρά τας προσδοκίας της μεγαλαυχίας των, ενδίδουν μέχρι σημείου, το οποίον αποτελεί παραγνώρισιν της πραγματικής των δυνάμεως, πράγμα το οποίον είναι φυσικόν να έχουν ήδη πάθει οι Αθηναίοι.

67. «Αντιθέτως, το αίσθημα, το οποίον ενέπνεεν ημάς ήδη και επί τη βάσει του οποίου, μολονότι άπειροι ακόμη, ετολμήσαμεν να διακινδυνεύσωμεν τα πάντα, έχει σήμερον ασφαλέστερον έρεισμα, και εφόσον προσετέθη εις αυτό η πεποίθησις, ότι είμεθα ισχυρότατοι, αφού ενικήσαμεν τους ισχυροτάτους, η ελπίς εκάστου εξ ημών εδιπλασιάσθη. Ως επί το πλείστον, άλλωστε, η μεγίστη ελπίς εμπνέει και τον μέγιστον ζήλον εις κάθε επιχείρησιν. Όσον άφορα εξ άλλου την εκ μέρους των απομίμησιν των μεθόδων μας, αυταί αποτελούν δι' ημάς τον συνήθη τρόπον του μάχεσθαι, και δεν θα ευρεθώμεν απαράσκευοι, όπως αντιμετωπίσωμεν εκάστην εξ αυτών. Εκείναι όμως, όταν, παρά την συνήθη πολεμικήν των διάταξιν ευρεθούν πολλοί επί του καταστρώματος οπλίται και πολλοί ακοντισταί, χερσαίοι ούτως ειπείν Ακαρνάνες και άλλοι επιβάται πλοίων, οι οποίοι δεν θα είναι εις θέσιν ούτε να σύρουν το τόξον των καθήμενοι, πώς δεν θα διακινδυνεύσουν την ασφάλειαν του σκάφους και δεν θα περιέλθουν εις πλήρη σύγχυσιν, κινούμενοι πάντες κατά τρόπον ασυνείθιστον δι' αυτούς; Εάν κανείς από σας φοβήται, διότι πρόκειται να ναυμαχήση προς μεγαλήτερον αριθμόν πλοίων, ας μάθη ούτος, ότι ούτε το πλήθος των πλοίων αποτελεί πλεονέκτημα διά τον εχθρόν. Διότι πολυάριθμος στόλος εντός στενού χώρου θα είναι βραδυκίνητος εις εκτέλεσιν επιθετικών κινήσεων, αλλά

περισσότερον εκτεθειμένος εις βλάβας από τα μέτρα, τα οποία είμεθα έτοιμοι να εφαρμόσωμεν. Εάν όμως θέλετε την καθαράν αλήθειαν, μάθετε την από πηγήν, την οποίαν θεωρούμεν ασφαλή. Υπό το βάρος του πλήθους των δεινών των και την πίεσιν της αμηχανίας, εις την οποίαν ευρίσκονται, έφθασαν εις την απονενοημένην απόφασιν να εμπιστευθούν όχι τόσον εις την στρατιωτικήν των ετοιμασίαν, όσον εις την τύχην των, εκτιθέμενοι εις τους κινδύνους μιας τελευταίας μάχης. Σκοπός των είναι ή να διασπάσουν τον αποκλεισμόν και εκπλεύσουν, ή άλλως αποπειραθούν να υποχωρήσουν μετά την μάχην διά ξηράς, πεπεισμένοι, καθώς είναι, ότι η σημερινή των αθλιότης δεν ημπορεί να επιδεινωθή.

68. «Ας ριφθώμεν λοιπόν με ορμήν ασυγκράτητον εις το μέσον τοιαύτης αταξίας έχθρων μισητοτάτων, των οποίων η τύχη παραδίδεται μόνη της εις χείρας μας. Και ας έχωμεν υπ' όψιν, πρώτον μεν ότι τίποτε δεν είναι δικαιότερον απέναντι εχθρών παρά το ν' αποφασίση κανείς να κορέση το πάθος της εκδικήσεως του, διά να τιμωρήση τον επιδρομέα, και δεύτερον, ότι την εκδίκησιν αυτήν, η οποία μάλιστα, όπως βεβαιώνει, νομίζω, το κοινόν λόγιον, είναι πράγμα γλυκύτατον, θα είμεθα εις θέσιν μετ' ολίγον να επιβάλωμεν. Ότι είναι εχθροί μας, και μάλιστα οι χειρότεροι των εχθρών μας, όλοι το γνωρίζετε. Διότι εξεστράτευσαν εναντίον της χώρας μας, όπως την υποδουλώσουν, και εάν το κατώρθωναν, οι μεν άνδρες μας θα υφίσταντο τας πλέον σκληράς τιμωρίας, τα παιδία και αι γυναίκες μας τας πλέον απρεπείς ύβρεις, ενώ η πόλις μας ολόκληρος θ' απέκτα το πλέον επονείδιστον όνομα. Ένεκα τούτου, κανείς δεν πρέπει να καμφθή, μήτε να νομίση κέρδος το να απέλθουν, χωρίς να εκτεθώμεν εις κίνδυνον. Διότι αυτό το ίδιον θα κάμουν και αν ακόμη νικήσουν. Αλλ' εάν, όπως αι περιστάσεις καθιστούν πιθανόν, πραγματοποιήσωμεν τας επιθυμίας μας, τιμωρούντες αυτούς και παραδίδοντες εις όλην την Σικελίαν εξησφαλισμένην την ελευθερίαν, την οποίαν είχε και προηγουμένως, ποίον ένδοξον κατόρθωμα! Πόσον σπάνιαι είναι αι επιχειρήσεις, όπως η παρούσα, κατά την οποίαν ελαχίστη μεν είναι η ζημία, εν περιπτώσει αποτυχίας, μέγιστον δε το κέρδος, εν περιπτώσει επιτυχίας!»

Συστάσεις του Νικίου προς τους τριηράρχους

69. Μετά τους παραινετικούς τούτους λόγους, τους οποίους και οι στρατηγοί των Συρακουσίων μετά του Γυλίππου απηύθυναν προς τον στρατόν των, διέταξαν την επιβίβασιν επί των πλοίων, βλέποντες και τους Αθηναίους πράττοντας το αυτό. Ο Νικίας, εξ άλλου, τον οποίον η κατάστασις των πραγμάτων ετρόμαζε και ο οποίος έβλεπε πόσον μεγάλος και πόσον επικείμενος ήτο ο κίνδυνος (καθόσον τα πλοία από στιγμής εις στιγμήν έμελλαν να εκκινήσουν) εδοκίμασεν ό,τι συνήθως δοκιμάζουν οι άνθρωποι εις τας παραμονάς δυσκόλων αγώνων. Ενόμισε, δηλαδή, ότι αι ετοιμασίαι των όλαι ήσαν ατελείς εισέτι, και αι προς τον στρατόν παραινέσεις του όχι ακόμη επαρκείς. Διά τούτο, προσφωνών ένα έκαστον από τους τριηράρχους όχι μόνον με το όνομα του, αλλά και με το όνομα του πατρός του και της φυλής του, απήτει, από εκείνους, οι οποίοι είχαν οπωσδήποτε διακριθή δι' ανδραγαθίαν, να μη προδώσουν αυτήν, και από εκείνους, των οποίων οι πρόγονοι ήσαν επιφανείς, να μη αμαυρώσουν την κληρονομικήν των δόξαν. Υπενθύμιζε συγχρόνως εις αυτούς, ότι ήσαν πολίται της πλέον ελευθέρας πατρίδος και ότι ο ιδιωτικός βίος εκάστου ήτο εξησφαλισμένος εντός αυτής από πάσαν έξωθεν επέμβασιν. Προσέθεσεν ακόμη, όσα όμοια περίπου εκάστοτε λέγουν οι άνθρωποι εις τοιαύτας περιστάσεις, επικαλούμενοι το καθήκον προς τας γυναίκας και τα τέκνα και τους πατρίους θεούς, καθόσον, κρίνοντες αυτά χρήσιμα εις την παρούσαν φοβεράν στιγμήν, τα επικαλούνται, χωρίς ν' αποτρέπωνται εκ του φόβου μήπως θεωρηθούν λέγοντες

τετριμμένα πράγματα. Όταν ο Νικίας σννεβούλευσεν όσα ενόμισεν απολύτως απαραίτητα μάλλον παρά επαρκή, απεσύρθη και ωδήγησε τον στρατόν της ξηράς πλησίον της θαλάσσης, όπου παρέταξεν αυτόν εις όσον το δυνατόν μεγαλητέραν έκτασιν, όπως συντελέση εις την μεγαλητέραν δυνατήν ενθάρρυνσιν των επιβαινόντων του στόλου. Ο Δημοσθένης, ο Μένανδρος και ο Ευθύδημος, οι οποίοι επεβιβάσθησαν ως αρχηγοί του στόλου, εκκινήσαντες από το ορμητήριον των, έπλεαν κατ' ευθείαν προς το κλειστόν στόμιον του λιμένος, θέλοντες να εκβιάσουν τον έκπλουν προς την ανοικτήν θάλασσαν διά της αφεθείσης εξόδου.

Οι δύο στόλοι ναυμαχούν. Οι Αθηναίοι υφίστανται συντριπτικήν ήτταν

70. Αλλ' ο στόλος των Συρακουσίων και των συμμάχων, συγκείμενος από τον ίδιον περίπου αριθμόν πλοίων, όπως και προηγουμένως, είχεν ήδη εκπλεύσει προ αυτών. Μία μοίρα του στόλου αυτού εφύλαττε πλησίον της εξόδου του λιμένος, ενώ ο λοιπός ήτο παρατεταγμένος εντός αυτού εις σχήμα κύκλου, διά να είναι εις θέσιν να επιτίθεται κατά των Αθηναίων εξ όλων των σημείων διά μιας, και συγχρόνως ο στρατός της ξηράς έσπευδεν εις βοήθειαν του, οπουδήποτε τα πλοία προσήγγιζαν εις την παραλίαν. Αρχηγοί του στόλου των Συρακουσίων ήσαν ο Σικανός και ο Αγάθαρχος, διοικούντες έκαστος ανά μίαν των πτερύγων αυτού, ενώ ο Πυθήν, επί κεφαλής της Κορινθιακής μοίρας, κατείχε το μέσον. Όταν οι Αθηναίοι, πλέοντες, προσήγγισαν εις το κλειστόν στόμιον του λιμένος, ενίκησαν διά της πρώτης ορμής της επιθέσεως των τα εκεί παρατεταγμένα εχθρικά πλοία, και προσεπάθουν να κόψουν τας αλύσσεις, που έκλειαν το άνοιγμα. Αλλ' όταν μετ' ολίγον οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοι επετέθησαν κατ' αυτών εξ όλων των σημείων, η ναυμαχία δεν περιωρίζετο πλέον πλησίον του κλειστού στομίου μόνον, αλλ' επεξετάθη καθ' όλον τον λιμένα, και διεξήγετο με πείσμα μεγαλήτερον από κάθε άλλην προηγουμένην. Διότι και η προθυμία των ναυτών, όπως κωπηλατούν προς επίθεσιν, οσάκις εδίδετο διαταγή, ήτο μεγάλη, όπως και η άμιλλα περί τον τακτικόν χειρισμόν, και ο ανταγωνισμός των πρωρέων προς αλλήλους. Και οι επιβαίνοντες στρατιώται, οσάκις το πλοίον των συνεκρούετο με πλοίον εχθρικόν, κατέβαλλαν πάσαν προσπάθειαν, όπως ο επί του καταστρώματος αγών μη διεξάγεται κατά τρόπον τεχνικώς υποδεέστερον από τας άλλας υπηρεσίας. Και έκαστος, τωόντι, εφιλοτιμείτο ν' αναδειχθή πρώτος αυτός εις την θέσιν που είχε ταχθή. Επειδή όμως πολλά πλοία συνεκρούσθησαν εντός στενού χώρου (διότι ουδέποτε μεγαλήτεροι στόλοι εναυμάχησαν εις στενώτερον χώρον, αφού ο αριθμός των πλοίων των δύο στόλων ομού ολίγον υπελείπετο των διακοσίων), αι μεν διά του εμβόλου επιθέσεις ήσαν σπάνιαι, ως εκ της αδυναμίας της ανακρούσεως πρύμνας ή της διασπάσεως της εχθρικής παρατάξεως, αλλ' αι τυχαίαι συγκρούσεις ήσαν συχνότεροι, καθόσον τα πλοία, επιδιώκοντα να φύγουν ή να επιτεθούν κατ' άλλων, συνεκρούοντο τα μεν προς τα δε. Εφόσον εκάστοτε εν πλοίον έπλεεν εναντίον άλλου, οι επιβαίνοντες του τελευταίου τούτου στρατιώται έρριπτον κατ' αυτού από των καταστρωμάτων βροχήν βελών και ακοντίων και λίθων. Όταν όμως τα δύο πλοία συνεπλέκοντο άπαξ, οι πεζοναύται, ερχόμενοι εις χείρας, προσεπάθουν να επιβούν επί του αντιπάλου πλοίου. Και ούτως, ένεκα της στενοχωρίας, συνέβαινεν εις πολλά σημεία, ότι, ενώ πλοία του ενός στόλου επετίθεντο δι' εμβόλου κατά πλοίων εχθρικών και τα διετρύπων, αντίπαλα πλοία διετρύπων αντιθέτως αυτά, διά του ιδικού των εμβόλου, ώστε δύο, και ενίοτε περισσότερα, πλοία ευρίσκοντο ενίοτε περιπεπλεγμένα διά των εμβόλων πέριξ ενός, ενώ οι πρωρείς περιήρχοντο εις την ανάγκην να προφυλάσσωνται από το εν μέρος και να επιτίθενται, κατόπιν σχεδίου, από το άλλο, και μάλιστα όχι προς εν μόνον σημείον, αλλά προς πολλά συγχρόνως, καθ' όλας τας διευθύνσεις. Ο κρότος, εξ άλλου, ο οποίος προήρχετο φοβερός από τόσα συγκρουόμενα πλοία, εγέννα κατάπληξιν

και δεν άφινε ν' ακουσθούν τα παραγγέλματα των κελευστών των δύο στόλων των οποίων αι παρορμήσεις και αι κραυγαί εσηκώνοντο διάτοροι, είτε προς μετάδοσιν παραγγελμάτων, είτε ως εκ της εξάψεως της στιγμής. Και οι μεν κελευσταί του Αθηναϊκού στόλου εκραύγαζον προς τους άνδρας των να εκβιάσουν τον έκπλουν, και αν ποτέ εις το παρελθόν ενέτειναν τας προσπάθειας των εις το άκρον, να πράξουν τούτο άλλην μίαν φοράν σήμερον, χάριν εξασφαλίσεως της ευτυχούς επανόδου εις την πατρίδα. Οι κελευσταί του στόλου των Συρακουσίων και των συμμάχων, εξ άλλου, εκραύγαζον προς τους άνδρας των, ότι θα επιτελέσουν ένδοξον κατόρθωμα, αν εμποδίσουν τον εχθρόν να διαφύγη, και έκαστος διά της νίκης του συντελέση υπέρ του μεγαλείου της πατρίδος του. Συγχρόνως οι αρχηγοί των δύο στόλων, εάν έβλεπαν κανένα πουθενά ανακρούοντα πρύμναν άνευ αναποτρέπτου ανάγκης, απηυθύνοντο ονομαστί προς τον τριήραρχον, ερωτώντες αυτόν οι μεν Αθηναίοι, εάν υποχωρή, διότι θεωρεί ήδη την γην των χειρίστων εχθρών των περισσότερον ιδικήν των από την θάλασσαν, την κυριαρχίαν της οποίας είχαν αποκτήσει διά τόσων μόχθων και αγώνων, οι δε Συρακούσιοι εάν, ενώ γνωρίζει ασφαλώς, ότι οι Αθηναίοι επιδιώκουν διά παντός τρόπου να διαφύγουν, αυτός φεύγει αυτούς φεύγοντας.

71. Εφόσον η ναυμαχία εξηκολούθει αμφίρροπος, ο στρατός των δύο μερών παρηκολούθει αυτήν εκ της ξηράς υφιστάμενος σφοδρόν αγώνα αλληλοσυγκρουόμενων ψυχικών παραστάσεων, οι Συρακούσιοι, ποθούντες την απόκτησιν μεγαλητέρας ακόμη δόξης, οι Αθηναίοι, φοβούμενοι μήπως επιδεινωθή η σημερινή των κατάστασις. Επειδή όλας των τας ελπίδας οι Αθηναίοι είχαν αναθέσει εις τον στόλον, ο φόβος των περί του μέλλοντος ήτο μεγαλήτερος παρά ποτέ άλλοτε, και επειδή αι τύχαι της ναυμαχίας ενηλλάσσοντο, το αυτό κατ' ανάγκην συνέβαινε και εις τας περί αυτής εντυπώσεις των εκ της ξηράς. Διότι, ευρισκόμενοι παρά πολύ πλησίον των γινομένων, και κυττάζοντες προς διάφορα σημεία έκαστος, οσάκις μερικοί ήθελαν ίδει πουθενά τους ιδικούς των επικρατούντας, ανελάμβαναν θάρρος και ήρχιζαν απευθύνοντες επικλήσεις προς τους θεούς, όπως μη τους ματαιώσουν την ελπίδα της αισίας παλινοστήσεώς των. Άλλοι πάλιν, βλέποντες εις άλλο σημείον της ναυμαχίας ηττωμένους τους ιδικούς των, εξέφεραν κραυγάς και ολοφυρμούς, ενώ συγχρόνως η θέα των γινομένων κατέβαλλε το φρόνημα των περισσότερον από το των μαχομένων. Και πάλιν άλλοι, των οποίων το βλέμμα προσηλώνετο εις σημείον, όπου η ναυμαχία ήτο αμφίρροπος, ευρίσκοντο εις χειροτέραν από τους άλλους αγωνίαν διά το επί μακρόν αναποφάσιστον της πάλης, αντικατοπτρίζοντες εις αυτάς ταύτας τας περιδεείς κινήσεις του σώματος των, τας κινήσεις και εναλλαγάς των αισθημάτων των, διότι ανά πάσαν στιγμήν είχαν το αίσθημα, ότι ή παρά τρίχα θα σωθούν ή παρά τρίχα θα χαθούν. Και εφόσον η νίκη ήτον αναποφάσιστος ημπορούσε κανείς εις ένα και τον αυτόν στρατόν, τον Αθηναϊκόν, ν' ακούση συγχρόνως όλα, ολοφυρμούς, αλαλαγμούς, «νικώμεν», «χανόμεθα» και κάθε άλλο είδος κραυγών, αι οποίαι δεν ημπορούν να λείψουν από το μέσον πολυαρίθμου στρατού, ευρισκομένου εις μεγάλον κίνδυνον. Ανάλογος ήτο και η αγωνία των επιβαινόντων του στόλου Αθηναίων, μέχρις ότου τέλος, μετά πάλην, επί μακρόν παραταθείσαν, οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοι των εξηνάγκασαν τους Αθηναίους εις υποχώρησιν, και μη δίδοντες εις αυτούς ούτε στιγμήν ν' ανασάνουν, τους κατεδίωξαν θριαμβευτικώς μέχρι της παραλίας, παροτρυνόμενοι αμοιβαίως διά μεγάλων κραυγών. Και τότε τα μεν πληρώματα των πλοίων, όσα δεν εκυριεύθησαν, ενώ ακόμη έπλεαν, έρριψαν αυτά εις διάφορα σημεία της παραλίας και εξορμήσαντες εξ αυτών έσπευδαν να σωθούν εις το στρατόπεδον. Εις τον στρατόν των της ξηράς πάλιν την τέως διάφορον των αισθημάτων διεδέχθησαν ήδη, ως από γενικού συνθήματος, οδυρμοί και στεναγμοί, και πάντες μόλις δυνάμενοι να υποφέρουν τα συμβαίνοντα, άλλοι μεν έσπευδαν εις βοήθειαν

των πλοίων, άλλοι προς φύλαξιν του υπολειφθέντος μέρους του τείχους, και άλλοι (και αυτοί ήσαν οι περισσότεροι) ήρχισαν να σκέπτωνται περί εαυτών και των μέσων της σωτηρίας των. Ο επικρατήσας κατά την στιγμήν εκείνην μεταξύ των Αθηναίων πανικός ήτο μεγαλήτερος από εκείνον, τον οποίον επροκάλεσεν οιαδήποτε προηγουμένη ατυχία. Η συμφορά των ωμοίαζε πολύ προς εκείνην, την οποίαν αυτοί είχαν προξενήσει εις άλλους εις την Πύλον. Όπως εκεί, μετά την καταστροφήν των πλοίων των Λακεδαιμονίων, έπρεπε και οι την Σφακτηρίαν διαβάντες στρατιώται των να θεωρηθούν δι’ αυτούς χαμένοι, ομοίως και τώρα οι Αθηναίοι δεν είχαν καμμίαν ελπίδα, ότι ημπορούν να διασωθούν υποχωρούντες διά ξηράς, εκτός αν επήρχετο κανέν εντελώς απροσδόκητον γεγονός.

Οι Αθηναίοι αναβάλλουν την άμεσον εκτέλεσιν της αποφασισθείσης αναχωρήσεως των

72. Ούτω, μετά ναυμαχίαν πεισματώδη και πολλάς εκατέρωθεν απωλείας εις πλοία και εις άνδρας, οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοι των ενίκησαν, και αφού συνέλεξαν τα ναυάγια και τους νεκρούς, απέπλευσαν εις την πόλιν, όπου έστησαν τρόπαιον. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, υπό την εντύπωσιν του μεγέθους της συμφοράς, ούτε εσκέπτοντο καν να ζητήσουν βραχείαν ανακωχήν προς παραλαβήν των νεκρών και των ναυαγίων των, αλλ’ εσκέπτοντο ν’ αναχωρήσουν αμέσως, κατά την διάρκειαν της νυκτός. Ο Δημοσθένης, ελθών προς τον Νικίαν, επρότεινε να εξοπλίσουν πάλιν τα υπολειπόμενα πλοία και αποπειραθούν, κατά τα εξημερώματα, να εκβιάσουν, ει δυνατόν, τον έκπλουν, λέγων ότι έχουν ακόμη περισσότερα πλεύσιμα πλοία από τον εχθρόν, διότι εις μεν τους Αθηναίους υπελείποντο εξήντα πλοία, ενώ εις τους εναντίους ολιγώτερα των πενήντα. Ο Νικίας ενέκρινε την πρότασιν. Αλλ’ όταν αμφότεροι ηθέλησαν να εξοπλίσουν τα πλοία, οι ναύται ηρνήθησαν να επιβιβασθούν, διότι και κατάπληκτοι ήσαν ακόμη από την ήτταν, και δεν επίστευαν, ότι θα ημπορούσαν πλέον να νικήσουν. Και έτσι συνεφώνησαν όλοι πλέον ν’ αναχωρήσουν διά ξηράς.

73. Αλλ’ ο Συρακούσιος Ερμοκράτης, υποπτευθείς το σχέδιόν των, και φοβηθείς τας συνεπείας, τας οποίας θα είχεν η διά ξηράς υποχώρησις τόσον πολυαρίθμου στρατού, και η εγκατάστασις αυτού εις άλλο μέρος της Σικελίας, προς τον σκοπόν της επαναλήψεως των εχθροπραξιών, προσήλθε προς τους εν τέλει και εισηγήθη εις αυτούς την γνώμην, ότι δεν πρέπει να επιτρέψουν εις τους Αθηναίους, ν’ αποσυρθούν διαρκούσης της νυκτός (εκθέσας τους λόγους της γνώμης του ταύτης), αλλ’ ότι όλος ο στρατός των Συρακουσίων και των συμμάχων πρέπει να εξέλθη της πόλεως αμέσως, διά να απόφραξη την διάβασιν των οδών, διά κατασκευής εγκαρσίων τοίχων, και προφθάση να καταλάβη και φύλαξη τας στενοπορείας. Οι εν τέλει συνεμερίζοντο καθ’ ολοκληρίαν την γνώμην του και ήθελαν να λάβουν τα μέτρα ταύτα, αλλ’ επειδή οι στρατιώται δεν είχαν ακόμη κατορθώσει ν’ αναπαυθούν επαρκώς, όπως επεθύμουν, μετά τόσον μεγάλην μάχην, και ήτο συγχρόνως εορτή (διότι κατ’ αυτήν ακριβώς την ημέραν οι Συρακούσιοι έτυχε να προσφέρουν θυσίαν εις τον Ηρακλή), επίστευαν, ότι θα ήτο δύσκολον να πεισθούν να υπακούσουν εις τας διαταγάς των. Καθόσον, ως εκ της μεγάλης χαράς των, ένεκα, της νίκης οι περισσότεροι, μετέχοντες της εορτής, είχαν τραπή εις οινοποσίαν, και διά τούτο οι άρχοντες, ως έλεγαν, επίστευαν, ότι οι στρατιώται ημπορούσαν να υπακούσουν εις πάσαν άλλην διαταγήν μάλλον παρά εις το να λάβουν τα όπλα και εξέλθουν της πόλεως την στιγμήν εκείνην. Η δυσκολία αύτη εφαίνετο ανυπέρβλητος εις τους εν τέλει και ο Ερμοκράτης δεν ημπορούσε πλέον να τους κάμη να μεταβάλουν γνώμην. Ως εκ τούτου, φοβούμενος μήπως οι Αθηναίοι προφθάσουν να διέλθουν διαρκούσης της νυκτός τας πλέον δυσκόλους διαβάσεις, χωρίς καμμίαν δυσκολίαν, κατέφυγεν ο ίδιος εις το εξής στρατήγημα. Όταν ήρχισε να σκοτεινιάζη, απέστειλεν εις το Αθηναϊκόν στρατόπεδον υπό συνοδείαν Ιππέων μερικούς φίλους του, οι οποίοι, πλησιάσαντες εις απόστασιν, από την οποίαν ημπορούσαν ν’

ακουσθούν, και προσποιηθέντες τους φίλους των Αθηναίων (διότι υπήρχαν μερικοί, οι οποίοι επληροφόρουν τον Νικίαν περί των συμβαινόντων εις τας Συρακούσας) παρήγγειλαν αυτούς να ειδοποιήσουν τον Νικίαν να μη αποσύρη τον στρατόν διαρκούσης της νυκτός, διότι τάχα οι Συρακούσιοι εφύλατταν τους δρόμους, αλλά ν' αναχώρηση κατά την διάρκειαν της ημέρας, αφού ετοιμασθή με την ησυχίαν του. Αφού δ' ανεκοίνωσαν αυτά, απήλθαν και όσοι τους ήκουσαν τα μετέδωσαν εις τους αρχηγούς του Αθηναϊκού στρατού.

74. Ούτως, οι Αθηναίοι, ένεκα της ειδήσεως ταύτης, της οποίας την ειλικρίνειαν δεν υπωπτεύθησαν, ανέβαλαν την αναχώρησιν των κατά την νύκτα εκείνην. Και αφού άπαξ, ένεκα του λόγου τούτου, δεν ανεχώρησαν αμέσως, απεφάσισαν να περιμείνουν και την ακόλουθον ημέραν, όπως οι στρατιώται συσκευάσουν, όπως ημπορούσαν καλλίτερα, τα πλέον χρήσιμα πράγματα, και αναχωρήσουν, αφού παραλάβουν όσα μόνον εκ των απαραιτήτων διά την ζωήν ημπορούσαν να κρατούν επάνω των, εγκαταλείποντες όλα τ' άλλα. Αλλ' οι Συρακούσιοι αρχηγοί και ο Γύλιππος εξήλθαν πριν απ' αυτούς με τον στρατόν της ξηράς και όχι μόνον έφραξαν τους δρόμους εις τα μέρη, από τα οποία ήτο πιθανόν ότι θα περάσουν οι Αθηναίοι, αλλά και εις τας διαβάσεις των ρυάκων και των ποταμών ετοποθέτησαν αποσπάσματα προς φύλαξιν και παρετάχθησαν εις το μέρος, όπου έκριναν καταλληλότερον, διά να περιμείνουν τον εχθρόν και τον εμποδίσουν να περάση, ενώ με τα πλοία των επλησίασαν εις την παραλίαν και ερρυμούλκησαν εκ του αιγιαλού τα Αθηναϊκά πλοία. Οι Αθηναίοι, όπως είχαν προαποφασίσει, έκαυσαν μερικά εξ αυτών, τα περισσότερα όμως προσέδεσαν οι Συρακούσιοι, με την ησυχίαν των και χωρίς κανείς να δοκιμάση να τους εμποδίση, το καθέν εις το μέρος όπου είχεν εξοκείλει και τα ερρυμούλκησαν εις την πόλιν.

Αναχώρησις των Αθηναίων διά ξηράς την μεθεπομένην της ναυμαχίας

75. Την μεθεπομένην της ναυμαχίας, όταν ο Νικίας και ο Δημοσθένης εθεώρησαν, ότι αι ετοιμασίαι είχαν συμπληρωθή, ο στρατός εξεκίνησε τέλος. Η κατάστασις των Αθηναίων ήτον αληθώς τρομερά, όχι μόνον από της απόψεως, ότι απήρχοντο, αφού είχαν χάσει ολόκληρον τον στόλον των, και αντί των μεγάλων ελπίδων, με τας οποίας είχαν έλθει, δεν υπελείποντο εις αυτούς παρά κίνδυνοι μόνον διά το κράτος των και τους εαυτούς των, αλλά και δι' όσα έτυχε ν' αντιληφθή έκαστος κατά την εγκατάλειψιν του στρατοπέδου, οδυνηρά διά τους οφθαλμούς και του σώματος και της ψυχής. Διότι επειδή οι νεκροί έμεναν άταφοι, οσάκις κανείς ήθελεν ίδει επί του εδάφους το πτώμα κανενός εκ των ιδικών του, εβυθίζετο εις λύπην, ανάμικτον με φόβον, ενώ οι ασθενείς και τραυματίαι, οι οποίοι εγκατελείποντο ζώντες, ήσαν διά τους ζώντας πολύ μεγαλητέρα αιτία λύπης ή οι αποθανόντες και ήσαν δυστυχέστεροι από τους πεσόντας. Διότι διά των ικεσιών και των θρήνων, εις τους οποίους κατέφευγαν, έφεραν τους απερχόμενους εις φοβεράν αμηχανίαν. Εζήτουν να τους πάρουν μαζύ τους και εκάλουν ονομαστί κάθε φίλον και συγγενή που έβλεπαν. Εκρεμνώντο επάνω εις τους συντρόφους των του καταυλισμού, την στιγμήν που εκείνοι έφευγαν και τους ηκολούθουν εφόσον ημπορούσαν, όταν δ' αι σωματικαί και αι ψυχικαί δυνάμεις των τους επρόδιδαν, απεσπώντο, εκφέροντες επικλήσεις προς τους θεούς και οιμωγάς, μόλις ακουομένας πλέον. Ως εκ τούτου, ο στρατός ολόκληρος, με οφθαλμούς πλημμυρισμένους από δάκρυα και μη γνωρίζοντες τί να κάμουν, μετά δυσκολίας απεφάσιζαν να ξεκινήσουν, μολονότι επρόκειτο ν' αφίσουν χώραν εχθρικήν, και τα δεινά που είχαν ήδη υποφέρει και τα δεινά που τους επεφύλαττε το άδηλον μέλλον ήσαν τοιαύτα, οποία οσαδήποτε δάκρυα δεν ημπορούσαν ν' ανακουφίσουν. Επεκράτει ωσαύτως κατήφεια και εντροπή διά την θέσιν, εις την οποίαν

είχαν περιέλθει. Ενόμιζε κανείς, τωόντι, ότι απετέλουν ουσιαστικώς όχι στρατόν, άλλα τον διαφεύγοντα πληθυσμόν πόλεως, παραδοθείσης μετά μακράν πολιορκίαν, και μάλιστα πόλεως μεγάλης. Διότι το όλον πλήθος των συναπερχομένων δεν ήτο μικρότερον των σαράντα χιλιάδων. Και όχι μόνον οι άλλοι εβάσταζαν ό,τι καθένας ημπορούσε, αλλά και οι οπλίται και οι ιππείς, παρά την επικρατούσαν δι’ αυτούς τουλάχιστον συνήθειαν, εσήκωναν οι ίδιοι τα τρόφιμα των, άλλοι μεν δι’ έλλειψιν υπηρετών και άλλοι ένεκα δυσπιστίας προς αυτούς, καθ’ όσον πολλοί εκ τούτων είχαν αυτομολήσει και προηγουμένως, αλλ’ οι πλείστοι, αμέσως μετά την τελευταίαν ήτταν. Αλλά και τα τρόφιμα αυτά ήσαν ανεπαρκή, διότι αι τροφαί του στρατοπέδου είχαν εξαντληθή. Και η άλλη αθλιότης, μολονότι το γεγονός, ότι όλοι εσυμμερίζοντο εξ ίσου το κακόν, έφερεν, όπως κάθε κοινή μετ’ άλλων συμφορά, κάποιαν ανακούφισιν, ήτον εν τούτοις δυσβάστακτος εις την παρούσαν περίστασιν, όταν ιδίως εσυλλογίζοντο από ποίαν λαμπρότητα και δόξαν των πρώτων ημερών είχαν καταλήξει εις τοιαύτην κατάπτωσιν. Καθ’ όσον ουδέποτε, πράγματι, Ελληνικόν στράτευμα υπέστη τοιαύτην μετάπτωσιν τύχης. Ενώ είχαν έλθει διά να υποδουλώσουν άλλους, κατήντησε να φεύγουν εκ φόβου μήπως μάλλον αυτοί αντιθέτως υποδουλωθούν. Αντί των ευχών και των παιάνων, υπό την συνοδείαν των οποίων είχαν εκπλεύσει εκ Πειραιώς, εξεκίνουν τώρα αντιθέτως, ακούοντες λόγους δυσοιώνους. Αντί να επιβαίνουν στόλου ως ναύται, επορεύοντο ήδη πεζή, όλας των τας ελπίδας αναθέτοντες εις τους οπλίτας αντί του στόλου. Και όμως, ένεκα του μεγέθους του επικρεμαμένου ακόμη κινδύνου, όλα αυτά εφαίνοντο εις αυτούς ανεκτά.

76. Ο Νικίας, βλέπων την πλήρη μεταβολήν των αισθημάτων του στρατού και την επικρατούσαν αποθάρρυνσιν, διήρχετο προ των γραμμών των στρατιωτών, ενθαρρύνων και παραμυθών αυτούς όπως ημπορούσε και υψώνων την φωνήν επί μάλλον και μάλλον, καθόσον επροχώρει από μιας εις άλλην γραμμήν στρατιωτών, εμφορούμενος από μεγάλον ζήλον και επιθυμών να φανή χρήσιμος, ακουσμένος δ’ ένεκα της υψώσεως της φωνής του από όσον το δυνατόν περισσοτέρους, έλεγε προς αυτούς τα εξής.

77. «Και υπό τας παρούσας ακόμη περιστάσεις, Αθηναίοι και σύμμαχοι, οφείλετε να μη χάνετε τας ελπίδας σας, αφού, ως είναι γνωστόν, και άλλοι εσώθησαν από κινδύνους μεγαλητέρους από αυτούς εδώ, και να μη μέμφεσθε υπερβολικά τους εαυτούς σας, μήτε διά την ήτταν σας, μήτε διά τας παρούσας αδίκους κακοπαθείας σας. Και εγώ, άλλωστε, ο οποίος ούτε δυνατώτερος από κανένα σας είμαι (βλέπετε τουναντίον εις ποίαν κατάστασιν περιήλθα ένεκα της ασθενείας μου) και ο οποίος εθεωρούμην, νομίζω, ουδενός άλλου κατώτερος, όσον άφορα την καλήν μου τύχην εις τον ιδιωτικόν και δημόσιον βίον, ευρίσκομαι ήδη εκτεθειμένος εις τους ιδίους κινδύνους, όπως και ο τελευταί ος στρατιώτης. Και όμως εξετέλεσα μετ’ ακριβείας το καθήκον μου προς τους θεούς και εις τας μετά των ανθρώπων σχέσεις μου υπήρξα δίκαιος και ανεπίληπτος. Ένεκα τούτου και η ελπίς μου διά το μέλλον μένει, παρ’ όλα πλέον ταύτα, ακλόνητος και αι ατυχίαι δεν με φοβίζουν, όσον θα ενόμιζε κανείς ότι έπρεπε να με φοβίζουν. Ίσως άλλωστε και να καταπαύσουν, διότι και ο εχθρός ηυτύχησε αρκετά και εάν διά της εκστρατείας μας εκινήσαμεν τον φθόνον κανενός θεού, αρκετά πλέον έχομεν τιμωρηθή. Διότι και άλλοι, ως γνωστόν, επέδραμαν ξένας χώρας, και αφού έπραξαν όσα άνθρωποι φυσικόν είναι να πράξουν, έπαθαν όσα ημπορούν να υποφέρουν άνθρωποι. Διά τούτο είναι φυσικόν να ελπίζωμεν και ημείς τώρα, ότι οι θεοί θα μαλαχθούν απέναντι μας, αφού κατηντήσαμεν να είμεθα άξιοι του οίκτου των μάλλον παρά του φθόνου των. Ρίψατε το βλέμμα σας γύρω και ιδήτε πόσον εξαίρετοι και πόσον πολυάριθμοι και καλώς συντεταγμένοι οπλίται προελαύνετε και μη καταλαμβάνεσθε από υπερβολικόν φόβον. Σκεφθήτε ακόμη, ότι

οπουδήποτε και αν στρατοπεδεύσετε, αποτελείτε αμέσως και μόνοι σας πόλιν και ότι καμμία άλλη από τας πόλεις της Σικελίας δεν θα ημπορούσε ούτε ν’ αποκρούση ευκόλως ενδεχομένην επίθεσιν σας, ούτε να σας εκτοπίση από το μέρος, όπου ηθέλατε άπαξ εγκατασταθή. Οφείλετε οι ίδιοι να φροντίσετε περί της ασφαλείας και της τάξεως της πορείας σας και ας μη λησμονήση κανείς από σας, ότι ο τόπος, εις τον οποίον ήθελεν αναγκασθή να πολεμήση, ημπορεί ν’ αποτελέση δι’ αυτόν, εάν νικήση, και πατρίδα και φρούριον. Οφείλομεν να επιταχύνωμεν την πορείαν μας και νύκτα και ημέραν, Διότι τα τρόφιμα μας είναι περιωρισμένα και εάν φθάσωμεν εις οιονδήποτε φιλικόν μέρος της χώρας των Σικελών, οι οποίοι, ένεκα φόβου των Συρακουσίων, μας είναι ακόμη πιστοί, ημπορείτε πλέον να θεωρήσετε, ότι είσθε ασφαλείς. Εμηνύσαμεν άλλωστε προς αυτούς και να έλθουν εις προϋπάντησιν μας και να φέρουν συγχρόνως τρόφιμα. Με δυό λόγια, στρατιώται, οφείλετε να γνωρίζετε, ότι είσθε υποχρεωμένοι να δειχθήτε γενναίοι, αφού δεν υπάρχει πλησίον εδώ τόπος, εις τον όποιον να ημπορήτε να καταφύγετε και σωθήτε, εάν δειχθήτε δειλοί. Και ακόμη, ότι, εάν διαφύγετε τώρα τους εχθρούς σας, οι μεν άλλοι θα επιτύχετε να επανίδετε ό, τι επιθυμεί έκαστος, οι δε Αθηναίοι θ’ αναστηλώσετε την καταπεσούσαν δύναμιν της πόλεως. Διότι οι άνδρες αποτελούν τας πόλεις και όχι τείχη και πλοία κενά ανδρών.»

Οι Συρακούσιοι παρενοχλούν διαρκώς τους υποχωρούντας Αθηναίους

78. Ενώ απηύθυνε τας παραινέσεις ταύτας, ο Νικίας μετέβαινε συγχρόνως από ενός τμήματος του στρατού εις άλλο και οπουδήποτε έβλεπε κενά ή στρατιώτας βαδίζοντας έξω της τάξεως, συνήγεν αυτούς και τους επανέφερεν εις την τάξιν. Το αυτό έπραττε και ο Δημοσθένης διά τα πλησίον του και υπό την διοίκησιν του στρατεύματα, ενώ απηύθυνε προς αυτά ομοίας περίπου παραινέσεις. Το στράτευμα εβάδιζε διηρημένον εις δύο μεραρχίας σχήματος τετραπλεύρου, της μεν ηγουμένης, υπό την διοίκησιν του Νικίου, της δε επομένης, υπό την διοίκησιν του Δημοσθένους. Οι οπλίται, οι οποίοι κατείχαν τας τέσσαρας πλευράς του τετραπλεύρου, περιέκλειαν εντός αυτού τας μεταγωγικάς υπηρεσίας και το λοιπόν πλήθος. Όταν έφθασαν εις την διάβασιν του πόταμου Ανάπου, ευρήκαν εκεί τους Συρακουσίους και τους συμμάχους παρατεταγμένους, τους απώθησαν, έγιναν κύριοι της διαβάσεως και εξηκολούθησαν την πορείαν των προς τα εμπρός. Οι Συρακούσιοι τους παρηνώχλουν διαρκώς, το μεν ιππικόν περιϊπεύον, οι δε ψιλοί βάλλοντες δι’ ακοντίων. Οι Αθηναίοι, αφού επροχώρησαν κατά την ημέραν ταύτην, σαράντα περίπου σταδίους, κατηυλίσθησαν επί τινος υψώματος. Την επομένην πρωΐαν συνέχισαν την πορείαν των και προχωρήσαντες είκοσι περίπου σταδίους, κατέβησαν εις επίπεδον χώρον, όπου εστρατοπέδευσαν, διότι του μέρους όντος κατωκημένου, ήθελαν να λάβουν τροφάς από τας οικίας και παραλάβουν και προμήθειαν ύδατος εκείθεν, διότι η οδός, την οποίαν έμελλαν ν’ ακολουθήσουν, εστερείτο, εις διάστημα πολλών σταδίων, επαρκούς τοιούτου. Αλλ’ εν τω μεταξύ, προελάσαντες οι Συρακούσιοι, ησχολούντο κατασκευάζοντες χαράκωμα, διά του οποίου απέφρασσαν την δίοδον που έπρεπε να διέλθουν και η οποία ευρίσκετο επί λόφου αποτόμου, φέροντος το όνομα «Ακραίον Λέπας» (Άδενδρον Ύψωμα), εκατέρωθεν του οποίου υπήρχε κρημνώδης χαράδρα. Την επιούσαν, οι Αθηναίοι συνέχισαν την πορείαν των, αλλ’ οι πολυάριθμοι ιππείς και ακοντισταί των Συρακουσίων και των συμμάχων εμπόδιζαν αυτούς από τα δύο μέρη, ούτοι μεν ρίπτοντες ακόντια, εκείνοι δε παριππεύοντες κατά μήκος των πλευρών της. Οι Αθηναίοι εξηκολούθησαν μαχόμενοι επί πολύ, αλλ’ επί τέλους ηναγκάσθησαν να αποχωρήσουν εις το ίδιον στρατόπεδον της προηγουμένης νυκτός. Δεν ευρήκαν όμως πλέον όσα τρόφιμα την προτεραίαν, διότι το εχθρικόν ιππικόν εμπόδιζεν αυτούς ν’ απομακρύνωνται του

στρατοπέδου, προς συλλογήν τοιούτων.

79. Την επομένην πρωΐαν εξεκίνησαν πάλιν, επαναλαβόντες την πορείαν των, και προήλασαν εσπευσμένως, διά να φθάσουν εις τον λόφον όπου η δίοδος είχε φραχθή. Εκεί ευρήκαν ενώπιον των το πεζικόν των Συρακουσίων, παρατεταγμένον όπισθεν του χαρακώματος εις βαθείαν φάλαγγα, ένεκα της στενότητος της θέσεως. Οι Αθηναίοι επετέθησαν ζητούντες να καταλάβουν το χαράκωμα. Αλλ’ οι εχθροί, οι οποίοι ήσαν πολυάριθμοι, έβαλλαν εναντίον των από τας κλιτύας του λόφου, αι οποίαι είναι απότομοι, και, ως είναι φυσικόν, τα άνωθεν ριπτόμενα βλήματα τους έφθαναν ευκολώτερα. Ως εκ τούτου, οι Αθηναίοι, μη δυνάμενοι να εκβιάσουν την διάβασιν, απεσύρθησαν και ανεπαύοντο. Συνέβη όμως συγχρόνως, όπως συνήθως, κατά την ώραν ταύτην του έτους, ήτοι την προσέγγισιν του φθινοπώρου, καταιγίς μετά βροντών και βροχής, ένεκα της οποίας οι Αθηναίοι απεθαρρύνθησαν έτι μάλλον, θεωρήσαντες ότι όλα αυτά γίνονται κατά θείον θέλημα, διά την καταστροφήν των. Ενώ δ’ ανεπαύοντο, ο Γύλιππος και οι Συρακούσιοι απέστειλαν απόσπασμα στρατού, όπως αποκλείση αυτούς και εκ των όπισθεν, διά της κατασκευής τείχους εγκαρσίως του δρόμου, διά του οποίου είχαν προελάσει. Αλλ’ οι Αθηναίοι απέστειλαν ιδικόν των απόσπασμα και εματαίωσαν την πραγματοποίησιν του σχεδίου. Κατόπιν τούτου, ολόκληρος ο Αθηναϊκός στρατός απεσύρθη προς το μάλλον πεδινόν μέρος, όπου και κατηυλίσθη. Την επομένην ήρχισαν πάλιν προελαύνοντες, αλλ’ οι Συρακούσιοι τους περιεκύκλωσαν και τους επετίθεντο πανταχόθεν, κατατραυματίζοντες πολλούς. Και οσάκις μεν οι Αθηναίοι προέβαιναν εις επίθεσιν, αυτοί απεσύροντο, οσάκις δε υπεχώρουν, εκείνοι επετίθεντο, επιπίπτοντες ιδίως κατά των ευρισκομένων εις την οπισθοφυλακήν και ελπίζοντες, εάν κατώρθωναν να τρέψουν εις φυγήν τμήμα αυτών, να ενσπείρουν τον πανικόν εις ολόκληρον το στράτευμα. Οι Αθηναίοι αντεστάθησαν επί μακρόν εις τας τοιούτου είδους επιθέσεις, και προχωρήσαντες ακολούθως πέντε ή εξ σταδίους, εστρατοπέδευσαν εις την πεδιάδα. Και οι Συρακούσιοι, εξ άλλου, τους παρήτησαν, και επέστρεψαν εις το στρατόπεδον των.

80. Κατά την νύκτα, ο Νικίας και ο Δημοσθένης, βλέποντες την αθλίαν κατάστασιν του στρατεύματος, ως εκ της παντελούς ελλείψεως τροφίμων και του μεγάλου αριθμού των στρατιωτών, οι οποίοι είχαν πληγωθή κατά τας επανειλημμένας εχθρικάς επιθέσεις, απεφάσισαν, αφού ανάψουν όσον το δυνατόν περισσότερα πυρά, να οδηγήσουν τον στρατόν, όχι πλέον διά της αρχικώς σχεδιασθείσης οδού, αλλά προς την θάλασσαν, κατά κατεύθυνσιν αντίθετον εκείνης, όπου οι Συρακούσιοι εφύλατταν. Η διεύθυνσις, άλλωστε, προς την οποίαν κατηυθύνοντο και εξ αρχής και τώρα δεν έφερε προς την Κατάνην, αλλά προς την νοτίαν πλευράν της Σικελίας, ήτοι προς την Καμάριναν, την Γέλαν και τας άλλας πόλεις του μέρους τούτου, Ελληνικάς και βαρβαρικάς. Αφού λοιπόν ήναψαν πολλάς πυράς, ήρχισαν την πορείαν των, διαρκούσης της νυκτός. Αλλ’ όπως εις όλους συνήθως τους στρατούς, και μάλιστα τους πλέον πολυάριθμους, συμβαίνει να γεννώνται φόβοι και πανικοί, έτσι και αυτοί, οι οποίοι άλλωστε εβάδιζαν διά μέσου χώρας εχθρικής και εις μικράν από του εχθρικού στρατού απόστασιν, περιέπεσαν εις πλήρη σύγχυσιν. Και η μεν μεραρχία του Νικίου, ο οποίος προηγείτο, κατώρθωσε να μείνη συντεταγμένη και άφισε πολύ οπίσω της την μεραρχίαν του Δημοσθένους, η οποία, περιλαμβάνουσα τα ήμισυ περίπου, ίσως και περισσότερον, του όλου στρατεύματος, απεχωρίσθη ήδη και εβάδιζε με πολλήν αταξίαν. Μολαταύτα, έφθασαν κατά τα εξημερώματα πλησίον της θαλάσσης και εισελθόντες εις την καλουμένην Ελωρίνην Οδόν, συνέχισαν την πορείαν των, προτιθέμενοι, άμα φθάσουν εις τον ποταμόν Κακύπαριν, να ανέλθουν τον ρουν αυτού και συνεχίσουν την πορείαν των προς το εσωτερικόν. Διότι ήλπιζαν να συναντήσουν εκεί και τους Σικελούς,

τους οποίους είχαν προσκαλέσει. Αλλ’ όταν έφθασαν εις τον ποταμόν, ευρήκαν και εκεί φρουράν των Συρακουσίων, αποκλείουσαν την διάβασιν αυτού, διά της κατασκευής τείχους και χαρακώματος εκ πασσάλων. Την απώθησαν όμως και διέβησαν διά μιας τον ποταμόν, και κατά συμβουλήν των οδηγών, συνέχισαν την πορείαν των προς άλλον ποταμόν, τον Ερινεόν.

Κύκλωσις της μεραρχίας του Δημοσθένους και παράδοσίς της εις τους Συρακουσίους

81. Εν τω μεταξύ, οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοι των, άμα ως εξημέρωσε, και αντελήφθησαν, ότι οι Αθηναίοι είχαν απέλθει, κατηγορούν οι πολλοί τον Γύλιππον, ότι εκ προθέσεως τους άφισε να διαφύγουν. Εννοήσαντες δ’ ευκόλως την διεύθυνσιν που είχαν λάβει, τους κατεδίωξαν εσπευσμένως, κατά την ώραν του προγεύματος. Και μόλις ήλθαν εις επαφήν με την μεραρχίαν του Δημοσθένους, η οποία είχε μείνει οπί σω και εβάδιζε με πολλήν βραδύτητα και αταξίαν, κατόπιν της συγχύσεως, εις την οποίαν, όπως διηγήθην, είχε περιέλθει κατά την προηγουμένην νύκτα, επετέθησαν κατ’ αυτής και ήρχισεν η μάχη. Και επειδή είχεν αποχωρισθή από την άλλην μεραρχίαν, το ιππικόν των Συρακουσίων την εκύκλωσεν ευκολώτερα και τους ηνάγκαζε να συμπτύσσωνται εντός στενού χώρου. Η μεραρχία του Νικίου είχεν ήδη προχωρήσει πενήντα ολοκλήρους σταδίους, καθόσον ούτος επέσπευδε την πορείαν αυτής, νομίζων, ότι την σωτηρίαν, υπό τας παρούσας περιστάσεις, έπρεπε να ζητήσουν, όσον τουλάχιστον εξηρτάτο απ’ αυτούς, όχι περιμένοντες τον εχθρόν και συνάπτοντες μετ’ αυτού μάχας, αλλ’ υποχωρούντες όσον το δυνατόν ταχύτερον και μαχόμενοι, μόνον εφόσον δεν ημπορούσαν να κάμουν αλλέως. Ο Δημοσθένης, αντιθέτως, του οποίου η μεραρχία υπέφερεν εξ αρχής από συνεχεστέραν ως επί το πλείστον εχθρικήν πίεσιν, διότι κατ’ αυτής, ως βαδιζούσης τελευταίας, επετίθετο πρώτον ο εχθρός, αντιληφθείς ότι οι Συρακούσιοι τον κατεδίωκαν, αντί να προχωρήση, ησχολείτο εις το να παρατάσση τον στρατόν του προς μάχην, έως ότου χρονοτριβών, επερικυκλώθη υπ’ αυτών. Αρχηγός και στρατιώται περιήλθαν εις πλήρη σύγχυσιν. Διότι, συγκεντρωθέντες εντός ελαιώνος περιβαλλόμενου υπό τοίχου, εκατέρωθεν του οποίου υπήρχε δρόμος, εβάλλοντο από όλα τα σημεία. Οι Συρακούσιοι ευλόγως επροτίμων τον τρόπον τούτον της επιθέσεως από την εκ του συστάδην μάχην. Διότι το να εκτεθούν εις τον κίνδυνον αποφασιστικής μάχης απέναντι ανθρώπων απονενοημένων, δεν ήτο του λοιπού προς το συμφέρον των, αλλά μάλλον προς το συμφέρον των Αθηναίων, ενώ συγχρόνως, επειδή ενόμιζαν εξησφαλισμένην ήδη την επιτυχίαν και εφείδοντο οπωσδήποτε έκαστος της ζωής του, μη θέλων να την χάση προ του τέλους, και επίστευαν, ότι και χωρίς τοιαύτην θυσίαν θα κατώρθωναν διά του μέσου τούτου του μάχεσθαι να τους καταβάλουν και τους αιχμαλωτίσουν.

82. Αφού λοιπόν εξηκολούθησαν καθ’ όλην την ημέραν βάλλοντες κατά των Αθηναίων και των συμμάχων των από όλα τα σημεία, και έβλεπαν ότι ήσαν ήδη εξηντλημένοι εκ των τραυμάτων και των ταλαιπωριών, ο Γύλιππος και οι Συρακούσιοι προσεκάλεσαν πρώτον διά προκηρύξεως όσους εκ των νησιωτών ήθελαν να έλθουν προς αυτούς, υποσχόμενοι να σεβασθούν την ελευθερίαν των. Αλλ’ ολίγων μόνον πόλεων οι στρατιώται απεσπάσθησαν από τους Αθηναίους. Επί τέλους όμως συνωμολογήθη συμφωνία, κατά την οποίαν ολόκληρος η υπό τον Δημοσθένην δύναμις παρεδόθη μετά των όπλων, υπό τον όρον κανείς να μη θανατωθή ούτε βιαίως, ούτε συνεπεία επιβολής δεσμών, ούτε διά της στερήσεως των απολύτως αναγκαίων διά την ζωήν. Ο όλος αριθμός των παραδοθέντων ανήλθεν εις εξ χιλιάδας. Συγχρόνως κατέθεσαν τα χρήματα που είχαν, ρίπτοντες τα νομίσματα εις το κοίλον ασπίδων, εκ των οποίων εγέμισαν τέσσαρας. Οι αιχμάλωτοι μετεφέρθησαν αμέσως εις την πόλιν. Κατά την αυτήν ημέραν, ο Νικίας με την μεραρχίαν του έφθασαν εις τον

ποταμόν Ερινεόν, τον οποίον διαβάς εστρατοπέδευσαν επί υψώματος.

Οι Συρακούσιοι κυκλώνουν την μεραρχίαν του Νικίου και αναγκάζουν αυτήν να παραδοθή

83. Την επομένην οι Συρακούσιοι τον κατέφθασαν και του ανήγγειλαν την παράδοσιν της μεραρχίας του Δημοσθένους και τον προσεκάλεσαν να πράξη το αυτό. Αλλ’ ούτος, δυσπιστών, συνεφώνησε μετ’ αυτών να πέμψη ιππέα, όπως βεβαιωθή περί του πράγματος. Όταν ο αποσταλείς ιππεύς επέστρεψε και ανεκοίνωσεν, ότι πράγματι ο Δημοσθένης και ο στρατός του είχαν παραδοθή, ο Νικίας έστειλε κήρυκα προς τον Γύλιππον και τους Συρακουσίους, όπως δηλώση, ότι είναι έτοιμος να συμφωνήση, εξ ονόματος του Αθηναϊκού λαού, την απόδοσιν των πολεμικών δαπανών των Συρακουσίων, υπό τον όρον ν’ αφίσουν τον στρατόν του ν’ απέλθη, μέχρι δε της καταβολής των χρημάτων προσφέρεται να δώση Αθηναίους ομήρους ένα δι’ έκαστον τάλαντον. Αλλ’ οι Συρακούσιοι και ο Γύλιππος απέκρουσαν τας προτάσεις ταύτας. Επιτεθέντες δε κατά της μεραρχίας του Νικίου, την περιεκύκλωσαν και έβαλλαν και κατ’ αυτών εξ όλων των σημείων, έως το εσπέρας. Η κατάστασις των Αθηναίων ήτο ελεεινή, ως εκ της ελλείψεως άρτου και γενικώς τροφίμων. Εν τούτοις, ανέμεναν την ώραν της νυκτερινής αναπαύσεως, όπως συνεχίσουν την πορείαν των. Αλλά μόλις περιεβλήθησαν τον οπλισμόν των, οι Συρακούσιοι τους αντελήφθησαν και έψαλαν τον παιάνα. Οι Αθηναίοι, βλέποντες ότι εννοήθησαν, εξεδύθησαν πάλιν τον οπλισμόν των, πλην τριακοσίων περίπου ανδρών, οι όποιοι, ορμήσαντες διά μέσου των εχθρικών φρουρών, διέφυγαν υπό το σκότος της νυκτός, όπως όπως.

84. Ο Νικίας, άμα εξημέρωσεν, εξεκίνησεν επί κεφαλής του στρατού, ενώ οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοι ήρχισαν επιτιθέμενοι κατ’ αυτού, κατά τον ίδιον τρόπον, βάλλοντες ακόντια και παντός είδους βλήματα. Αλλ’ οι Αθηναίοι έσπευδαν προς τον ποταμόν Ασσίναρον, διότι, πιεζόμενοι υπό των πανταχόθεν επιτιθεμένων πολυαρίθμων Ιππέων και ψιλών στρατιωτών, ενόμιζαν ότι η θέσις των θ’ ανακουφισθή, εάν διαβούν τον ποταμόν, και συγχρόνως ένεκα της πιεζούσης αυτούς ταλαιπωρίας και σφοδράς δίψης. Αλλά μόλις έφθασαν εκεί, ερρίφθησαν εντός αυτού, χωρίς καμμίαν πλέον τάξιν, καθόσον η προσπάθεια καθενός να διαβή αυτός πρώτος, και η επίθεσις των εχθρών, καθιστών την διάβασιν δυσκολωτάτην. Διότι, αναγκαζόμενοι να βαδίζουν συγκεντρωμένοι, έπιπταν ο εις επί του άλλου και κατεπατούντο αμοιβαίως, και άλλοι μεν προσκρούοντες εις τας αιχμάς των δοράτων απέθνησκαν αμέσως, άλλοι δ’ εμπλεκόμενοι εις την εξάρτυσίν των, παρεσύροντο υπό του ρεύματος του ποταμού. Οι Συρακούσιοι, ιστάμενοι επί της άλλης όχθης, η οποία ήτον απόκρημνος, έβαλλαν άνωθεν κατά των Αθηναίων, ασχολουμένων των περισσοτέρων εις το να πίνουν απλήστως και συνωθουμένων των μεν προς τους δε εντός της βαθείας κοίτης του ποταμού, εις απερίγραπτον σύγχυσιν. Οι Πελοποννήσιοι, κατελθόντες εκ της όχθης όπου έστεκαν, έσφαζαν κυρίως τους εντός του ποταμού, του οποίου το ύδωρ είχεν ήδη μολυνθή. Αλλά μολονότι εκτός του πηλού είχεν αναμιχθή και με αίμα, επίνετο ουδέν ήττον και πολλοί διηγωνίζοντο ποιός να προλάβη να πίη πρώτος.

85. Όταν οι νεκροί συνεσωρεύθησαν οι μεν επί των δε εντός της κοίτης του ποταμού, και ο στρατός είχε καταστραφή, μέρος μεν εις τον ποταμόν, μέρος δε, όσον τυχόν είχε διαφύγει, υπό του ιππικού, ο Νικίας παρεδόθη εις τον Γύλιππον, τον οποίον ενεπιστεύθη περισσότερον από τους Συρακουσίους, όπως αυτός και οι Λακεδαιμόνιοι λάβουν περί αυτού οιανδήποτε απόφασιν θελήσουν, εζήτησεν όμως, όπως παύση ο φόνος των λοιπών στρατιωτών. Ο Γύλιππος μετά τούτο διέταξε να αιχμαλωτίζουν τους συλλαμβανομένους. Όσοι εκ των επιζησάντων δεν απεκρύβησαν υπό των Συρακουσίων στρατιωτών (και ούτοι

υπήρξαν πολλοί) συνεκεντρώθησαν ζώντες και συγχρόνως απόσπασμα, αποσταλέν προς καταδίωξιν των τριακοσίων, οι οποίοι είχαν διαφύγει τους φρουρούς, συνέλαβαν αυτούς. Και οι μεν ούτω συγκεντρωθέντες αιχμάλωτοι του κράτους ήσαν ολίγοι, ο αριθμός όμως των εις διάφορα μέρη αποκρυφθέντων υπήρξε μέγας, και η Σικελία όλη εγέμισεν από αυτούς, καθόσον ούτοι δεν παρεδόθησαν κατόπιν συμφωνίας, όπως οι υπό τον Δημοσθένη. Αλλά και ο αριθμός των απωλειών εις νεκρούς ήτο όχι μικρός, καθόσον οι εξολοθρευθέντες παρά τον ποταμόν υπήρξαν πλείστοι, όχι ολιγώτεροι από τους νεκρούς οιασδήποτε άλλης μάχης του Σικελικού τούτου πολέμου. Πολλοί επίσης είχαν φονευθή, διαρκούσης της πορείας, συνεπεία των συνεχών επιθέσεων. Και πολλοί όμως διέφυγαν, άλλοι μεν και αμέσως τότε, άλλοι δε δραπετεύσαντες και καταφυγόντες εις την Κατάνην, αφού προηγουμένως υπηρέτησαν ως δούλοι.

Θανάτωσις του Νικίου και του Δημοσθένους. Σκληροτάτη των αιχμαλώτων μεταχείρισις

86. Οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοί των, συγκεντρωθέντες και παραλαβόντες τα λάφυρα και όσους περισσοτέρους αιχμαλώτους ημπόρεσαν να συγκεντρώσουν, επέστρεψαν εις την πόλιν. Και τους μεν λοιπούς αιχμαλώτους Αθηναίους και συμμάχους κατεβίβασαν εις τα λατομεία, τα οποία εθεώρησαν ως το ασφαλέστερον μέρος προς φρούρησιν των. Τον Νικίαν όμως και τον Δημοσθένη εθανάτωσαν, σφάξαντες, παρά την θέλησιν του Γυλίππου, ο οποίος ενόμιζεν, ότι θα ήτο λαμπρός δι’ αυτόν θρίαμβος, εάν, παρά τας άλλας του εξαιρέτους επιτυχίας, έφερε και τους αρχηγούς του εχθρικού στρατού εις την Λακεδαίμονα. Ο εις εξ αυτών ετύχαινε να είναι ο μεγαλήτερος εχθρός των Λακεδαιμονίων, ένεκα των γεγονότων της Σφακτηρίας και της Πύλου, και ο άλλος, ένεκα των ιδίων ακριβώς γεγονότων, ο μεγαλήτερος αυτών φίλος. Διότι ο μεν Νικίας είχεν επιδείξει πολύν ζήλον διά την απόλυσιν των αιχμαλώτων της Σφακτηρίας, πείσας τους Αθηναίους να συνομολογήσουν ειρήνην. Ως εκ τούτου, είχεν αποκτήσει την εύνοιαν των Λακεδαιμονίων και διά τούτο κυρίως ενεπιστεύθη και παρεδόθη προς τον Γύλιππον. Αλλά μερικοί από τους Συρακουσίους, ως ελέγετο, φοβηθέντες, επειδή είχαν έλθει εις συνεννόησιν προς αυτόν, μήπως, υποβαλλόμενος εις βασάνους ένεκα τούτου, γίνη αφορμή να τους περιπλέξη κατά την ώραν της γενικής ευτυχίας, και άλλοι πάλιν, και προ πάντων οι Κορίνθιοι, μήπως ένεκα του πλούτου του κατορθώση διά δωροδοκίας να δραπετεύση και γίνη αιτία νέων δι’ αυτούς κινδύνων, επέτυχαν την συναίνεσιν των συμμάχων και την θανάτωσίν του. Διά τοιούτους και παραπλησίους λόγους εθανατώθη ο Νικίας, ο οποίος, θέσας κανόνα του όλου βίου του την εκτέλεσιν των νενομισμένων καθηκόντων του, ήξιζεν ολιγώτερον από κάθε άλλον εκ των συγχρόνων μου Ελλήνων τοιαύτην οικτράν τύχην.

87. Τους εις τα λατομεία περιορισθέντας αιχμαλώτους οι Συρακούσιοι μετεχειρίσθησαν κατ’ αρχάς με πολλήν σκληρότητα. Συσσωρευμένοι πολλοί εντός στενού και βαθέος λάκκου, εβασανίζοντο διά την έλλειψιν στέγης κατ’ αρχάς από τας ηλιακάς ακτίνας και τον επικρατούντα εισέτι πνιγηρόν καύσωνα, ενώ, επειδή αι νύκτες αντιθέτως επηκολούθουν φθινοπωριναί και ψυχραί, αι απότομοι μεταβολαί της θερμοκρασίας επέδρων ολεθρίως επί της υγείας των, προκαλούσαι ασθενείας. Ένεκα της ελλείψεως, εξ άλλου, χώρου, ήσαν υποχρεωμένοι να κάμνουν κάθε τι εις το αυτό μέρος. Τα πτώματα επί πλέον εκείνων που απέθνησκαν από τα τραύματα, από την απότομον μεταβολήν της θερμοκρασίας και τας τοιαύτας αιτίας, συνεσωρεύοντο τα μεν επί των δε, αναδίδοντα ανυπόφορον δυσοσμίαν. Εταλαιπωρούντο συγχρόνως οι αιχμάλωτοι από πείναν και δίψαν, διότι επί οκτώ όλους μήνας έδιδαν εις έκαστον εξ αυτών μίαν κοτύλην ύδατος και δύο κοτύλας σίτου. Και από τας άλλας κακοπαθείας, τας οποίας άνθρωπος ριφθείς εις τοιούτον μέρος είναι φυσικόν να υποστή, καμμίαν δεν διέφυγαν. Επί εβδομήκοντα περίπου ημέρας έζησαν εις τοιούτον

συνωστισμόν. Έπειτα οι Συρακούσιοι επώλησαν ως δούλους τους λοιπούς αιχμαλώτους, πλην των Αθηναίων και των Ελλήνων κατοίκων της Σικελίας και Ιταλίας. Τον ολικόν αριθμόν των αιχμαλώτων του κράτους δεν δύναμαι να μεταδώσω μετ' απολύτου ακριβείας, δεν ήτο όμως κατώτερος των επτά χιλιάδων.

Κρίσις περί της εις Σικελίαν εκστρατείας

Εξ όλων των πολεμικών επιχειρήσεων του παρόντος πολέμου, και κατά την ιδικήν μου τουλάχιστον γνώμην, εξ όλων των Ελληνικών πολεμικών επιχειρήσεων, των οποίων διετηρήθη η παράδοσις, η εκστρατεία αύτη υπήρξεν η σημαντικωτέρα, ενδοξότατη διά τους νικητάς, καταστρεπτικωτάτη δε διά τους νικηθέντας. Διότι ούτοι, νικηθέντες κατά κράτος και καθ' όλα τα σημεία, υπέστησαν όχι μετρίας συμφοράς, αλλ' αληθή, κατά το κοινόν λόγιον, πανωλεθρίαν. Και στρατός της ξηράς και στόλος και τα πάντα εχάθησαν, και ολίγοι εκ των πολλών επανείδαν τας εστίας των. Αυτή υπήρξεν η ιστορία του Σικελικού πολέμου.

Βιβλίον Η΄

Τα γεγονότα των ετών 413-411(;)

Έτος 19ον : 413-412 π.Χ. (1-6)

Οι Αθηναίοι μετά την αναγγελίαν της καταστροφής αποφασίζουν να παρασκευασθούν διά την συνέχισιν του αγώνος

1. Όταν αι εκ Σικελίας ειδήσεις έφθασαν εις τας Αθήνας, επί πολύν χρόνον εδυσπίστουν εις το μέγεθος της πανωλεθρίας, παρ' όλας τας θετικάς πληροφορίας των πλέον αξιοπίστων στρατιωτών που είχαν διαφύγει από το θέατρον της καταστροφής. Αλλ' όταν εβεβαιώθησαν περί τούτου εμαίνοντο κατά των ρητόρων, οι οποίοι τους είχαν εξωθήσει εις την εκστρατείαν, ως να μη την είχαν ψηφίσει οι ίδιοι, και συγχρόνως ηγανάκτουν εναντίον των χρησμολόγων και των μάντεων και όλων εκείνων, οι οποίοι διά των προφητειών των είχαν διεγείρει τότε την ελπίδα κατακτήσεως της Σικελίας. Προς όλα τα σημεία, μόνον αφορμάς βαθυτάτης λύπης διέβλεπαν και είχαν καταληφθή, ως εκ της επελθούσης καταστροφής, από μέγιστον αληθώς φόβον και κατάπληξιν. Διότι δεν τους κατέθλιβαν μόνον αι ατομικαί των απώλειαι και όσας υπέστη η πόλις, απωλέσασα τόσον πλήθος οπλιτών και ιππέων και το άνθος της νεολαίας της, διά την οποίαν δεν είχαν υπολειφθή πλέον αντικαταστάται. Αλλά συγχρόνως, βλέποντες ανεπαρκή πλοία εις τους νεωσοίκους των, το δημόσιον ταμείον κενόν, έλλειψιν τεχνικού προσωπικού διά τον στόλον, απηλπίζοντο, ότι ημπορούσαν την φοράν αυτήν να σωθούν, και συγχρόνως εφαντάζοντο, ότι οι εκ Σικελίας εχθροί των, μετά την μεγάλην μάλιστα νίκην των, θα πλεύσουν αμέσως με τον στόλον των εναντίον του Πειραιώς, και ότι εκ της κυρίως Ελλάδος τοιούτοι, των οποίων αι πολεμικαί παρασκευαί είχαν γενικώς διπλασιασθή, θα επετίθεντο ήδη κατ' αυτών διά ξηράς και διά θαλάσσης, με όλας των τας δυνάμεις, βοηθούμενοι και από τους ιδίους των υπηκόους, οι οποίοι θ' απεστάτουν απ' αυτούς. Παρ' όλα ταύτα, απεφάσισαν και με τα μέσα που είχαν να μη υποκύψουν, αλλά και στόλον να παρασκευάσουν, προμηθευόμενοι από όπου ημπορέσουν ξυλείαν και χρήματα, και τους συμμάχους να συγκρατήσουν διά σταθεράς χειρός, και προ πάντων την Εύβοιαν, και τας δαπάνας της πόλεως να περιορίσουν δι' οικονομιών και να εκλέξουν συμβούλιον εκ πρεσβυτέρων, οι οποίοι, διασκεπτόμενοι, θα εισηγούνται προς τον λαόν τα εκάστοτε αναγκαία μέτρα. Ο φόβος της στιγμής, όπως συνήθως συμβαίνει εις τας δημοκρατίας, τους διέθεσε προς διαγωγήν γενικώς σώφρονα. Αι αποφάσεις αύται ετέθησαν εις πλήρη εφαρμογήν, και το θέρος ετελείωσεν.

Αι διαθέσεις των άλλων πολιτειών έναντι των Αθηναίων και των Λακεδαιμονίων

2. Ως εκ της μεγάλης καταστροφής των Αθηναίων εις την Σικελίαν, ολόκληρος η Ελλάς συνεταράχθη, κατά τον επακολουθήσαντα χειμώνα. Οι ουδέτεροι ήσαν πεπεισμένοι, ότι και απρόσκλητοι ακόμη οφείλουν να εγκαταλείψουν την μέχρι τούδε ουδετερότητα των και επιτεθούν εξ ιδίας πρωτοβουλίας κατά των Αθηναίων, διότι καθείς απ' αυτούς επίστευεν ότι, αν ούτοι επετύγχαναν εις την Σικελίαν, θα επετίθεντο και κατ' αυτών και συγχρόνως, ότι ο πόλεμος του λοιπού θα είναι σύντομος, και ότι τιμητικόν δι' αυτούς θα ήτο να μετάσχουν αυτού. Οι σύμμαχοι, εξ άλλου, των Λακεδαιμονίων ενεπνέοντο περισσότερον παρά πριν από τον κοινόν πόθον ν' απαλλαγούν ταχέως των μεγάλων ταλαιπωριών του πολέμου. Αλλ' οι υπήκοοι προ πάντων των Αθηναίων εδείκνυαν μεγάλην επιθυμίαν, όπως αποτινάξουν την κυριαρχίαν των, και αν ακόμη αι δυνάμεις των, ορθώς

εκτιμώμεναι, δεν ήσαν επαρκείς εις τούτο, διότι εις τας κρίσεις των παρεσύροντο από τον επαναστατικόν οργασμόν και δεν ήθελαν να παραδεχθούν καν, ότι οι Αθηναίοι ήτο ενδεχόμενον να ανθέξουν κατά το προσεχές θέρος. Πάντα ταύτα ήσαν ενθαρρυντικώτατα διά τους Λακεδαιμονίους και προ πάντων η προσδοκία, ότι οι εκ Σικελίας σύμμαχοι των, προσαποκτήσαντες ήδη εκ της ανάγκης των περιστάσεων και στόλον, έμελλαν να έλθουν προς ενίσχυσιν των, με μεγάλας δυνάμεις κατά τας αρχάς της ανοίξεως. Και επειδή εξ όλων των σημείων εμειδία προς αυτούς η ελπίς, απεφάσισαν να συνεχίσουν τον πόλεμον μετ' εντάσεως, σκεπτόμενοι, ότι μετά το αίσιον αυτού τέρμα και από τοιούτους κινδύνους θ' απαλλαγούν του λοιπού, οποίοι θα τους ηπείλουν, εάν οι Αθηναίοι κατώρθωναν να προσθέσουν εις τους πόρους των και τους πόρους της Σικελίας, και θα εξασφαλίσουν δι' εαυτούς την ηγεσίαν της Ελλάδος, μετά την κατάλυσιν της ηγεμονίας των Αθηνών.

Οι Λακεδαιμόνιοι ζητούν από τους συμμάχους των νέους εξοπλισμούς

3. Ως εκ τούτου, ο βασιλεύς αυτών Άγις, εκκινήσας αμέσως, διαρκούντος του χειμώνος, εκ της Δεκελείας, επί κεφαλής μέρους του στρατού, εισέπραξε παρά των συμμάχων χρηματικάς εισφοράς διά τον εξοπλισμόν του στόλου. Διευθυνθείς ακολούθως προς τον Μαλιακόν κόλπον αφήρεσεν από τους Οιταίους, λόγω παλαιάς έχθρας, το πλείστον των κτηνών των, προς απόδοσιν των οποίων τους υπεχρέωσε να καταβάλουν λύτρα. Υπεχρέωσεν επίσης τους Αχαιούς της Φθιώτιδος και τους άλλους εις τα μέρη ταύτα υπηκόους των Θεσσαλών, παρά την θέλησιν και τας διαμαρτυρίας των τελευταίων τούτων, να καταβάλουν χρήματα και δώσουν ομήρους, τους οποίους ετοποθέτησε προς φύλαξιν εις την Κόρινθον, και προσεπάθησε να επιτύχη την προσχώρησίν των εις την συμμαχίαν. Η κυβέρνησις, εξ άλλου, των Λακεδαιμονίων επέβαλεν εις τας διαφόρους συμμάχους πόλεις την κατασκευήν εκατόν πολεμικών πλοίων, προσδιορίσασα δι' εαυτούς μεν και τους Βοιωτούς την κατασκευήν ανά είκοσι πέντε πλοίων, διά τους Φωκείς και Λοκρούς δέκα πέντε, διά τους Κορινθίους δέκα πέντε, διά τους Αρκάδας και Πελληνείς και Σικυωνίους δέκα, διά τους Μεγαρείς και Τροιζηνίους και Επιδαυρίους και Ερμιονείς δέκα. Και προέβαιναν συγχρόνως εις όλας τας άλλας παρασκευάς, όπως συνεχίσουν τον πόλεμον, μόλις θα ήρχιζεν η άνοιξις.

Οι Αθηναίοι κατασκευάζουν νέα πλοία

4. Και οι Αθηναίοι, διαρκούντος του χειμώνος, ησχολούντο εις τας αποφασισθείσας παρασκευάς. Προμηθευθέντες ξυλείαν, εναυπήγουν πλοία, ωχύρωσαν το Σούνιον, όπως εξασφαλίσουν τον περίπλουν αυτού εις τα πλοία που τους μετέφεραν σίτον, εγκατέλειψαν το οχύρωμα, το οποίον είχαν κατασκευάσει εις την Λακωνικήν παραλίαν, ότε έπλεαν προς την Σικελίαν, και περιώρισαν τας δαπανάς των διά της αποκοπής όλων, όσαι εθεωρήθησαν περιτταί, και προ πάντων επέστησαν την προσοχήν των, όπως προλάβουν αποστασίαν των συμμάχων των.

Ο Άγις βοηθεί τους Ευβοείς και τους Λεσβίους εις την αποστασίαν των από τους Αθηναίους

5. Διαρκούντος του χειμώνος, ενώ αμφότεροι ησχολούντο εις τας παρασκευάς ταύτας μετά τόσου ζήλου, πού θα ενόμιζε κανείς, ότι τότε πρώτον παρεσκευάζοντο διά τον πόλεμον, πρώτοι οι Ευβοείς έστειλαν προς τον Άγιν πρέσβεις, όπως διαπραγματευθούν μετ' αυτού τα της αποστασίας των από τους Αθηναίους. Ο Άγις, δεχθείς τας προτάσεις των, έφερεν από την Σπάρτην, όπως τους αναθέση την στρατιωτικήν διοίκησιν της Ευβοίας, τον υιόν του Σθενελάδου Αλκαμένη και τον Μέλανθον, οι οποίοι έφθασαν, επί κεφαλής τριακοσίων περίπου Νεοδαμωδών. Αλλ' ενώ ητοίμαζε τα της εκεί διαβάσεως των, έφθασαν και

Λεσβίοι, θέλοντες και αυτοί ν' αποστατήσουν. Επειδή δε υπεστηρίζοντο ούτοι υπό των Βοιωτών, κατεπείσθη ο Άγις να αναστείλη τας ενεργείας του, όσον αφορά την Εύβοιαν, και να βοηθήση τους Λεσβίους, όπως ετοιμάσουν την επανάστασίν των. Προς τούτο έδωσεν εις αυτούς ως αρμοστήν τον Αλκαμένη, τον οποίον προώριζε διά την Εύβοιαν, και τους υπεσχέθη δέκα πλοία αυτός και άλλα δέκα οι Βοιωτοί. Εις τας αποφάσεις ταύτας προέβη ο Άγις εξ ιδίας πρωτοβουλίας και χωρίς να ζητήση την συγκατάθεσιν της κυβερνήσεως του. Διότι εφόσον χρόνον έμενεν εις την Δεκέλειαν, επί κεφαλής του στρατού του, είχε το δικαίωμα ν' αποστέλλη στρατόν οπουδήποτε ήθελε, και να στρατολογή τοιούτον και καταναγκαστικάς εισφοράς να επιβάλλη. Και ημπορεί κανείς να είπη ότι κατά το διάστημα τούτο οι σύμμαχοι υπήκουαν εις αυτόν περισσότερον παρά εις την κυβέρνησιν του. Διότι ημπορούσε να παρουσιασθή παντού επί κεφαλής στρατιωτικής δυνάμεως και να εμπνεύση τον σεβασμόν και τον φόβον.

Οι Χίοι απευθύνονται προς την Σπάρτην επιθυμούντες να αποστατήσουν από τας Αθήνας

Αλλ' ενώ ο Άγις παρείχε την συνδρομήν του εις τους Λεσβίους, οι Χίοι και οι Ερυθραίοι, οι όποιοι ήσαν επίσης έτοιμοι όπως αποστατήσουν, απηυθύνθησαν εις την Λακεδαίμονα και όχι προς αυτόν. Συγχρόνως με αυτούς, ήλθε και απεσταλμένος του Τισσαφέρνους, ο οποίος ήτο διωρισμένος υπό του βασιλέως Δαρείου, υιού του Αρταξέρξου, σατράπης της Μικρασιατικής παραλίας.

Ο Τισσαφέρνης ζητεί από τους Λακεδαιμονίους βοήθειαν προς είσπραξιν φόρων από πόλεις της Μικράς Ασίας

Διότι και ο Τισσαφέρνης, επεκαλείτο την βοήθειαν των Λακεδαιμονίων, αναλαμβάνων την τροφοδοσίαν της αποσταλησομένης δυνάμεως, λόγω του ότι προ μικρού ακριβώς είχεν υποχρεωθή υπό του Βασιλέως να καταβάλη τους φόρους, τους οποίους είχε καθυστερήσει, διότι δεν ηδύνατο να τους εισπράξη από τας Ελληνικάς πόλεις της σατραπείας του, χάρις εις τους Αθηναίους. Ενόμιζεν, ως εκ τούτου, ότι αν ηδύνατο να εξασθενίση τους Αθηναίους, θα εισέπραττεν ευκολώτερα τους φόρους, και συγχρόνως ότι θα καθίστα τους Λακεδαιμονίους συμμάχους του Βασιλέως και ότι θα κατώρθωνε να εκτελέση την διαταγήν του Βασιλέως, όπως συλλάβη ζώντα ή φονεύση τον νόθον υιόν του Πισσούθνου, Αμόργην, ο οποίος είχεν επαναστατήσει εις την Καρίαν. Οι Χίοι λοιπόν και ο Τισσαφέρνης συνειργάζοντο, προς επιτυχίαν του αυτού πράγματος.

Ο Φαρνάβαζος εζήτησε από τους Σπαρτιάτας να τον υποστηρίξουν διά να επιτύχη την αποστασίαν από τους Αθηναίους Ελληνικών πόλεων της σατραπείας του

6. Αλλά κατά τον αυτόν περίπου χρόνον, ο Καλλίγειτος, υιός του Λαοφώντος, Μεγαρεύς, και ο Τιμαγόρας, υιός του Αθηναγόρου, Κυζικηνός, εξόριστοι αμφότεροι από τας πατρίδας των και ζώντες εις την αυλήν του Φαρναβάζου, υιού του Φαρνάκου, έφθασαν εις την Λακεδαίμονα αποσταλέντες υπό του Φαρναβάζου, όπως επιτύχουν την αποστολήν στόλου εις τον Ελλήσποντον. Διότι και ούτος επεδίωκε, καθώς και ο Τισσαφέρνης, όπως, εάν δυνηθή, αποστατήση, χάριν ασφαλεστέρας εισπράξεως των φόρων, τας Ελληνικάς πόλεις της σατραπείας του από τους Αθηναίους και ήθελεν, όπως δι' αυτού επιτευχθή η προς τον βασιλέα συμμαχία των Λακεδαιμονίων. Οι απεσταλμένοι του Φαρναβάζου και του Τισσαφέρνους ενήργουν χωριστά, οι μεν από τους δε, προς επιτυχίαν της αποστολής των, και ζωηρά ανεπτύχθη άμιλλα, διότι εζήτουν να πείσουν τους Λακεδαιμονίους, οι μεν όπως στείλουν στόλον και στρατόν εις την Ιωνίαν και την Χίον, οι δε όπως προτιμηθή η αποστολή αυτών εις τον Ελλήσποντον.

Οι Λακεδαιμόνιοι ευνοούν τους Χίους και τον Τισσαφέρνη

Οι Λακεδαιμόνιοι, εν τούτοις, ήσαν ασυγκρίτως ευνοϊκώτερα διατεθειμένοι προς τας προτάσεις των Χίων και του Τισσαφέρνους. Διότι τους τελευταίους υπεστήριζε και ο Αλκιβιάδης, ο οποίος ήτο μεγάλος πατρικός φίλος του εφόρου Ενδίου, και η εισαγωγή του Λακωνικής πηγής ονόματος του Αλκιβιάδου εις την οικογένειάν του ωφείλετο εις την φιλίαν αυτού, φέροντος το όνομα «Ένδιος, υιός του Αλκιβιάδου.» Οι Λακεδαιμόνιοι όμως έστειλαν προηγουμένως εις την Χίον τον περίοικον Φρύνιν, όπως εξετάση επιτοπίως και αναφέρη εάν πράγματι έχουν όσα πλοία ισχυρίζοντο και εάν γενικώς η δύναμις της πόλεως ανταποκρίνεται εις την φήμην της. Επειδή δε ούτος εβεβαίωσε την αλήθειαν των όσων ήκουαν, συνωμολόγησαν αμέσως συμμαχίαν προς τους Χίους και τους Ερυθραίους και εψήφισαν την προς αυτούς αποστολήν μοίρας στόλου σαράντα πλοίων, καθόσον υπήρχαν ήδη εκεί, κατά τας πληροφορίας των Χίων, όχι ολιγώτερα των εξήντα πλοίων. Εκ των σαράντα τούτων πλοίων επρόκειτο να στείλουν αυτοί κατ’ αρχάς δέκα, υπό την αρχηγίαν του ναυάρχου των Μελαγχρίδου. Αλλ’ ένεκα επισυμβάντος σεισμού, αντικατέστησαν τον Μελαγχρίδαν διά του Χαλκιδέως και αντί των δέκα πλοίων ητοίμαζαν πέντε, τα οποία εξήρτυαν εις την Λακωνικήν. Εν τω μεταξύ, ο χειμών έφθανεν εις το τέλος του και συγχρόνως ετελείωνε το δέκατον έννατον έτος του πολέμου, του οποίου την ιστορίαν έγραψεν ο Θουκυδίδης.

Έτος 20ον : 412-411 π.Χ. (7-60)

Οι Λακεδαιμόνιοι ετοιμάζονται να βοηθήσουν τους Χίους εις την αποστασίαν των

7. Αρχομένου του επομένου θέρους, οι Χίοι εβιάζοντο να επιτύχουν την αποστολήν των πλοίων, διότι εφοβούντο, μήπως οι Αθηναίοι μάθουν τα τεκταινόμενα (καθόσον αι συνεννοήσεις διεξήγοντο κρυφίως απ’ αυτούς). Ως εκ τούτου, οι Λακεδαιμόνιοι έστειλαν εις την Κόρινθον τρεις Σπαρτιάτας, διά να φροντίσουν να σύρουν και μεταφέρουν τα πλοία άνωθεν του Ισθμού εις την προς τας Αθήνας θάλασσαν (τον Σαρωνικόν κόλπον), και διατάξουν να πλεύσουν όλα εις την Χίον, περιλαμβανομένων και εκείνων, τα οποία ο Άγις ητοίμαζε διά την Λέσβον. Ο όλος αριθμός των συμμαχικών πλοίων, τα οποία ευρίσκοντο τότε εις τον Ισθμόν, ανήρχετο εις τριάντα εννέα.

8. Ο Καλλίγειτος και ο Τιμαγόρας, αντιπροσωπεύοντες τον Φαρνάβαζον, ηρνήθησαν να συμφωνήσουν με τους άλλους διά την εκστρατείαν της Χίου, και δεν έδωσαν δι’ αυτήν τα χρήματα, με τα οποία είχαν έλθει, ανερχόμενα εις είκοσι πέντε τάλαντα, αλλ’ επροτίθεντο να εκπλεύσουν βραδύτερον εις χωριστήν εκστρατείαν. Ο Άγις, εξ άλλου, βλέπων τους Λακεδαιμονίους προθυμότερους να διευθυνθούν κατά πρώτον εις την Χίον, συνετάχθη και αυτός με την γνώμην ταύτην. Εις συμβούλιον των συμμάχων, συγκροτηθέν εις την Κόρινθον, απεφασίσθη να πλεύσουν πρώτον εις την Χίον, υπό την αρχηγίαν του Χαλκιδέως, ο οποίος εξήρτυε τα πέντε πλοία εις την Λακωνικήν, έπειτα εις την Λέσβον, υπό την αρχηγίαν του Αλκαμένους, τον οποίον και ο Άγις επροτίθετο εξ αρχής τα στείλη εκεί, και τελευταίον εις τον Ελλήσποντον. (Διά την τελευταίαν ταύτην εκστρατείαν, αρχηγός είχε ταχθή ο Κλέαρχος, υιός του Ραμφίου). Συγχρόνως απεφασίσθη να μεταφέρουν υπεράνω του Ισθμού πρώτον τα ήμιση από τα πλοία και να εκπλεύσουν ταύτα αμέσως, όπως η προσοχή των Αθηναίων διασπασθή μεταξύ τούτων και εκείνων, τα οποία έμελλαν να μεταφερθούν διά του Ισθμού ακολούθως. Διότι, επειδή η δύναμις των Αθηναίων είχεν εκπέσει εις την εκτίμησιν των, καθόσον δεν ενεφανίζετο πουθενά στόλος αυτών άξιος λόγου, ητοιμάζοντο να εκτελέσουν τον προς την Χίον πλουν φανερά. Η απόφασις αυτών εξετελέσθη αμέσως και ακριβώς, διακομισθέντων είκοσι και ενός πλοίων υπεράνω του

Ισθμού.

Οι Χίοι κατόπιν επεμβάσεως των Αθηναίων στέλλουν προς αυτούς βοήθειαν αρνούμενοι κατηγορίαν περί αποστασίας

9. Αλλ’ ενώ οι άλλοι σύμμαχοι επέσπευδαν τον έκπλουν, οι Κορίνθιοι δεν είχαν καμμίαν όρεξιν να εκπλεύσουν μετά των άλλων, πριν περατωθούν οι αγώνες των Ισθμίων, τους οποίους εώρταζαν τότε. Ο Άγις, εν τούτοις, εδήλωσε προς αυτούς, ότι δεν εννοεί βέβαια να παραβιάσουν την εκεχειρίαν, η οποία συνδέεται με τους αγώνας των Ισθμίων, αλλ’ ότι είναι έτοιμος, ν’ αναλάβη την εκστρατείαν εις ίδιον αυτού όνομα. Αλλ’ επειδή οι Κορίνθιοι απέκρουαν την λύσιν ταύτην και επήρχετο χρονοτριβή, ήρχισαν οι Αθηναίοι αντιλαμβανόμενοι τας ενεργείας των Χίων, και έστειλαν τον Αριστοκράτη, ένα εκ των στρατηγών, όπως ζητήση παρ’ αυτών εξηγήσεις. Και επειδή οι Χίοι ηρνούντο την κατηγορίαν, εζήτησεν από αυτούς, προς απόδειξιν της πίστεώς των, να στείλουν εις τας Αθήνας πλοία διά τον συμμαχικόν στόλον. Και υπεχρεώθησαν ούτοι να στείλουν επτά, διότι οι μεν πολλοί Χίοι ηγνόουν τα τεκταινόμενα, οι δ’ ολιγαρχικοί, οι οποίοι, μετείχαν της συνωμοσίας, δεν ήθελαν να εκτεθούν επί του παρόντος εις την εχθρότητα του πλήθους, πριν εξασφαλίσουν τα νώτα των, και ως εκ της μακράς καθυστερήσεως των Πελοποννησίων, δεν υπελόγιζαν πλέον εις την άφιξιν των.

Οι Αθηναίοι εμποδίζουν Πελοποννησιακήν μοίραν να βοηθήση τους Χίους προς αποστασίαν

10. Εν τω μεταξύ, εωρτάζοντο οι αγώνες των Ισθμίων, και επειδή είχε προκηρυχθή επισήμως υπό των Κορινθίων η ιερά εκεχειρία, οι Αθηναίοι έστειλαν αντιπροσώπους των εις αυτούς, και τούτο υπήρξεν ευκαιρία, όπως γίνουν μάλλον κατάδηλα εις αυτούς τα τεκταινόμενα υπό των Χίων. Μετά την επιστροφήν των αντιπροσώπων των, οι Αθηναίοι ήρχισαν να λαμβάνουν μέτρα, όπως μη δυνηθούν να εκπλεύσουν πλοία από τας Κεγχρεάς, χωρίς να τα αντιληφθούν. Μετά το πέρας της εορτής, οι Πελοποννήσιοι εξέπλευσαν με είκοσι εν πλοία, υπό την αρχηγίαν του Αλκαμένους, κατευθυνόμενα εις Χίον. Οι Αθηναίοι έπλευσαν εις συνάντησίν των με ίσον κατ’ αρχάς αριθμόν πλοίων και προσεπάθουν να τους παρασύρουν προς την ανοικτήν θάλασσαν. Επειδή όμως οι Πελοποννήσιοι δεν τους ηκολούθησαν επί πολύ, αλλ’ εστράφησαν προς τα οπίσω, απεσύρθησαν ομοίως και οι Αθηναίοι, διότι εκ των είκοσι ενός πλοίων της μοίρας των, τα επτά ήσαν Χιακά και δεν είχαν εις αυτά εμπιστοσύνην. Ακολούθως όμως, εξοπλίσαντες και άλλα πλοία, ηύξησαν την δύναμιν της μοίρας των εις τριάντα επτά πλοία, με τα οποία κατεδίωξαν την παραπλέουσαν Πελοποννησιακήν μοίραν και την ηνάγκασαν να καταφύγη εις το Σπείραιον της Κορινθίας, λιμένα έρημον, παρά τα σύνορα της Επιδαυρίας. Οι Πελοποννήσιοι έχασαν κατά την καταδίωξιν εν πλοίον εις την ανοικτήν θάλασσαν, αλλά συγκεντρώσαντες τα λοιπά, ηγκυροβόλησαν εντός του λιμένος. Αλλ’ οι Αθηναίοι τους επετέθησαν πάλιν διά θαλάσσης με τα πλοία των και δι’ αποβάσεως εις την ξηράν. Κατά την επακολουθήσασαν συμπλοκήν, η οποία επροκάλεσε πολλήν σύγχυσιν και αταξίαν, οι Αθηναίοι επροξένησαν σοβαράς ζημίας εις πλείστα εχθρικά σκάφη και εφόνευσαν τον αρχηγόν Αλκαμένη, υποστάντες και αυτοί μερικάς απωλείας εις νεκρούς.

11. Μετά το πέρας της συμπλοκής, οι Αθηναίοι άφισαν τον αναγκαίον αριθμόν πλοίων προς επιτήρησιν των εχθρικών, και ηγκυροβόλησαν με τας λοιπάς εις κάποιο νησίδιον, ευρισκόμενον εις μικράν απόστασιν, το οποίον και κατέστησαν ορμητήριον των, έστειλαν δ’ εις τας Αθήνας να ζητήσουν ενισχύσεις. Διότι την επομένην ήλθαν διά ξηράς προς υπεράσπισιν των Πελοποννησιακών πλοίων και οι Κορίνθιοι και ολίγον ύστερον και οι

άλλοι περίοικοι. Και βλέποντες πόσον επίπονος ήτον η φρούρησις των πλοίων εις μέρος έρημον, δεν ήξευραν τί να κάμουν. Εσκέφθησαν μάλιστα κατ' αρχάς να καύσουν τα πλοία, αλλ' έπειτα απεφάσισαν να τα σύρουν εις την παραλίαν και τα φρουρούν, στρατοπεδεύοντες εκεί, έως ότου παρουσιασθή ευκαιρία διαφυγής. Και ο Άγις, πληροφορηθείς ταύτα, έπεμψε προς αυτούς αρχηγόν τον Σπαρτιάτην Θέρμωνα. Η πρώτη είδησις, η οποία ήλθεν εις τους Λακεδαιμονίους, ήτο η του έκπλου της μοίρας εκ του Ισθμού, διότι οι έφοροι είχαν παραγγείλει εις τον Αλκαμένη να στείλη ιππέα, όπως τους ειδοποιήση περί τούτου, και εσχεδίαζαν να στείλουν ευθύς τα ιδικά των πέντε πλοία, υπό την αρχηγίαν του Χαλκιδέως, συνοδευόμενου και από τον Αλκιβιάδην. Αλλ' ενώ είχαν ήδη επιληφθή της εκτελέσεως του σχεδίου τούτου, ήλθεν η είδησις, ότι ο στόλος ηναγκάσθη να καταφύγη εις το Σπείραιον και αποθαρρυνθέντες, διότι ήρχιζαν τον Ιωνικόν πόλεμον με μίαν αποτυχίαν, απεφάσισαν όχι μόνον να μη στείλουν τα πλοία ταύτα από την Λακωνικήν, αλλά και ν' ανακαλέσουν μερικά άλλα, που είχαν εκπλεύσει προηγουμένως.

Ο Αλκιβιάδης πείθει τους Σπαρτιάτας να στείλουν στόλον εις Ιωνίαν, τον οποίον ακολουθεί και ο ίδιος

12. Μαθών ταύτα ο Αλκιβιάδης, προσεπάθει να πείση πάλιν τον Ένδιον και τους άλλους εφόρους να μη διστάσουν να στείλουν τα πλοία, υποστηρίζων, ότι θα προφθάσουν να καταπλεύσουν πριν μάθουν οι Χίοι το ατύχημα της Πελοποννησιακής μοίρας, και ότι, όταν αυτός φθάση εις την Ιωνίαν, θα πείση ευκόλως τας πόλεις να επαναστατήσουν, εκθέτων προς αυτάς την αδυναμίαν των Αθηναίων και τον υπέρ του αγώνος ζήλον των Λακεδαιμονίων. Διότι, εκθέτων ταύτα, θα είναι πιστευτότερος από κάθε άλλον. Ο Αλκιβιάδης, ο οποίος ευρίσκετο εις προσωπικήν αντίθεσιν προς τον Άγιν, έλεγε προς τον ίδιον τον Ένδιον ιδιαιτέρως, ότι θα ήτο μεγάλη τιμή να επιτύχη αυτός την επανάστασιν της Ιωνίας και την συμμαχίαν του Βασιλέως προς τους Λακεδαιμονίους και να μη αφίση εις τον Άγιν την δόξαν τοιούτου κατορθώματος. Κατορθώσας δε να πείση τον Ένδιον και τους άλλους εφόρους, εξέπλευσε με πέντε πλοία και τον Λακεδαιμόνιον Χαλκιδέα και ο πλους εγίνετο με μεγάλην ταχύτητα.

Επιτυχής επίθεσις μοίρας Αθηναϊκού στόλου εναντίον επιστρεφόντων εκ Σικελίας Σπαρτιατικών πλοίων

13. Κατά τον αυτόν τούτον χρόνον, επέστρεφαν εκ Σικελίας και τα δέκα εξ Πελοποννησιακά πλοία, τα οποία είχαν υπηρετήσει υπό τον Γύλιππον μέχρι τέλους του Σικελικού πολέμου. Μοίρα Αθηναϊκού στόλου εξ είκοσι επτά πλοίων, υπό την αρχηγίαν του Ιπποκλέους, υιού του Μενίππου, εντεταλμένη την κατόπτευσιν των εκ Σικελίας προερχομένων πλοίων, τα κατέλαβε περί την χώραν των Λευκαδίων και τους επροξένησε σοβαράς βλάβας, πλην ενός όμως, τα λοιπά διέφυγαν την καταδίωξιν και κατέπλευσαν εις Κόρινθον.

Ο Αλκιβιάδης και ο Χαλκιδεύς επιτυγχάνουν την αποστασίαν της Χίου και των Κλαζομενών από τας Αθήνας

14. Ο Χαλκιδεύς και ο Αλκιβιάδης συνελάμβαναν όσα πλοία συνήντων κατά τον πλουν, διά να μη γίνη ούτος προώρως γνωστός, και προσεγγίσαντες κατά πρώτον εις το Κωρύκαιον της Μικράς Ασίας απηλευθέρωσαν τους συλληφθέντας και κατόπιν προκαταρκτικής εκεί συνεννοήσεως με μερικούς εκ των Χίων, των μεμυημένων εις την συνωμοσίαν, οι οποίοι συνέστησαν εις αυτούς να καταπλεύσουν άνευ προειδοποιήσεως, έφθασαν αιφνιδίως εις την Χίον, όπου η εμφάνισίς των επροκάλεσεν έκπληξιν και τρόμον εις τον λαόν. Αλλ' οι ολιγαρχικοί είχαν προετοιμάσει τα πράγματα, ούτως ώστε κατά την αυτήν στιγμήν συνήρχετο εις συνεδρίασιν η Γερουσία, ενώπιον της οποίας ωμίλησαν ο Χαλκιδεύς και ο

Αλκιβιάδης, βεβαιώσαντες, ότι και πολλά άλλα πλοία ευρίσκονται καθ' οδόν, αλλ' αποκρύψαντες τα του αποκλεισμού των Πελοποννησιακών πλοίων εις το Σπείραιον. Ούτως οι Χίοι απεκήρυξαν την συμμαχίαν των Αθηναίων και ευθύς ύστερον και οι Ερυθραίοι. Ακολούθως έπλευσαν με τρία πλοία εις τας Κλαζομενάς, τας οποίας εξήγειραν επίσης εις αποστασίαν. Αμέσως μετά τούτο, οι Κλαζoμένιοι διέβησαν εις την απέναντι Μικρασιατικήν ακτήν, όπου ωχύρωσαν την Πολίχνην, διά να καταφύγουν εκεί, εις περίπτωσιν ανάγκης, εκ της νησίδος, όπου κατώκουν. Όλαι αυταί αι αποστατήσασαι πόλεις ησχολούντο εις την κατασκευήν οχυρωμάτων και προετοιμασίας διά τον πόλεμον.

Οι Αθηναίοι εξοπλίζουν στόλον προς αποστολήν κατά της Χίου

15. Εις τας Αθήνας, εν τούτοις, έφθασε ταχέως η είδησις των γεγονότων της Χίου και οι Αθηναίοι έκριναν αμέσως, ότι ο απειλών αυτούς κίνδυνος είναι μέγας και προφανής, καθόσον, μετά την προσχώρησιν της μεγαλητέρας πόλεως προς τους εχθρούς, ούτε οι λοιποί σύμμαχοι θα ήθελαν να μείνουν ήσυχοι. Ως εκ του τρόμου δε, ο οποίος τους κατέλαβε, κατήργησαν αμέσως τας ποινάς, τας απειλουμένας υπό του νόμου εναντίον εκείνου, όστις θα εισηγείτο ή θα υπέβαλλεν εις την ψήφον του λαού πρότασιν περί χρησιμοποιήσεως των χιλίων ταλάντων, τα οποία τόσον ζηλοτύπως εφύλαξαν άθικτα καθ' όλην την διάρκειαν του πολέμου, και απεφάσισαν να θέσουν χείρα επ' αυτών, διά να εξοπλίσουν σημαντικόν αριθμόν πλοίων. Συγχρόνως απεφάσισαν, όπως εκ της μοίρας του στόλου, της ενεργούσης τον αποκλεισμόν του Σπειραίου, πέμψουν από τούδε εις την Χίον τα οκτώ πλοία, τα οποία, υπό την αρχηγίαν του Στρομβιχίδου, υιού του Διοτίμου, είχαν αποσπασθή των λοιπών, προς καταδίωξιν των πλοίων του Χαλκιδέως, αλλά μη προλαβόντα αυτά, είχαν επιστρέψει, και στείλουν ολίγον ύστερον προς ενίσχυσιν άλλα δώδεκα, υπό την αρχηγίαν του Θρασυκλέους, αποσπώμενα και ταύτα εκ της μοίρας του αποκλεισμού. Απέσυραν, προς τούτοις, τα επτά Χιακά πλοία, τα οποία τους εβοήθουν εις τον αποκλεισμόν του Σπειραίου, και ελευθερώσαντες τους δούλους, όσοι επέβαιναν επ' αυτών, ενέκλεισαν τους ελεύθερους εις το δεσμωτήριον. Εξώπλισαν επίσης εσπευσμένως δέκα άλλα πλοία, τα οποία έστειλαν εις την ενεργούσαν τον αποκλεισμόν των Πελοποννησιακών πλοίων μοίραν, προς αντικατάστασιν των αποσπασθέντων απ' αυτήν πλοίων και απεφάσισαν τον εξοπλισμόν και άλλων τριάντα. Γενικώς δ' ανέπτυξαν μεγάλην δραστηριότητα και ουδενός εφείδοντο διά την αποστολήν ενισχύσεων κατά της αποστάτιδος Χίου.

Οι Τήϊοι αποστατούν από τους Αθηναίους

16. Εν τω μεταξύ, ο Στρομβιχίδης έφθασεν εις Σάμον με τα οκτώ πλοία του, και προσλαβών εν Σαμιακόν πλοίον έσπευσεν εις την Τέων και απήτησεν από τους κατοίκους να μείνουν ήσυχοι. Αλλά και ο Χαλκιδεύς επί κεφαλής μοίρας στόλου είκοσι τριών, έπλεε κατά της Τέω, ενώ συγχρόνως ο αποβατικός στρατός των Κλαζομενών και των Ερυθραίων εβάδιζε προς την αυτήν διεύθυνσιν, κατά μήκος της ακτής. Ο Στρομβιχίδης, πληροφορηθείς εγκαίρως τας κινήσεις ταύτας, εξέπλευσεν εκ του λιμένος και ιδών, όταν έφθασεν εις την ανοικτήν θάλασσαν, ότι ο εκ Χίου ερχόμενος στόλος απετελείτο από πολλά πλοία, έφυγε προς την Σάμον, καταδιωκόμενος υπ' αυτού. Οι Τήϊοι, οι οποίοι κατ' αρχάς ηρνήθησαν να δεχθούν τον αποβατικόν στρατόν ήνοιξαν εις αυτόν τας πύλας της πόλεως των, μετά την αναχώρησιν των Αθηναίων. Ούτος επερίμεινε την επιστροφήν του Χαλκιδέως εκ της καταδιώξεως των Αθηναϊκών πλοίων, αλλ' επειδή εβράδυνε, ήρχισαν κατεδαφίζοντες εκ πρωτοβουλίας των το τείχος της πόλεως των Τηίων, το οποίον είχαν οικοδομήσει οι Αθηναίοι, προς το μέρος της ξηράς. Εις την κατεδάφισιν ήλθαν και τους εβοήθησαν μερικοί βάρβαροι, υπό την αρχηγίαν του Στάγου, υπάρχου του Τισσαφέρνους.

Η Μίλητος αποστατεί από τους Αθηναίους

17. Ο Χαλκιδεύς και ο Αλκιβιάδης, μετά την επιστροφήν εκ της μέχρι Σάμου καταδιώξεως του Στρομβιχίδου, ώπλισαν τα πληρώματα των Πελοπονησιακών πλοίων με οπλισμόν οπλίτου και τα άφισαν εις την Χίον. Αντικαταστήσαντες δε τα πληρώματα ταύτα διά Χίων και εξοπλίσαντες άλλα είκοσι Χιακά πλοία, απέπλευσαν διά την Μίλητον, όπως ωθήσουν αυτήν εις αποστασίαν. Διότι ο Αλκιβιάδης, ένεκα της φιλίας του προς τους προεστώτας της Μιλήτου, ήθελε να προσεταιρισθή αυτήν, πριν φθάσουν τα εκ της Πελοποννήσου αναμενόμενα πλοία, και κατορθώση διά της χρησιμοποιήσεως μόνης της δυνάμεως των Χίων και του Χαλκιδέως, να επιτύχη την αποστασίαν όσον το δυνατόν περισσοτέρων πόλεων, διά να κερδίση τοιουτοτρόπως την τιμήν του κατορθώματος τούτου υπέρ των Χίων, υπέρ εαυτού υπέρ του Χαλκιδέως και τέλος υπέρ του Ενδίου, σύμφωνα με την υπόσχεσιν που του είχε δώσει. Κατώρθωσαν, τωόντι, να διαφύγουν την προσοχήν του εχθρού κατά το μεγαλήτερον μέρος του πλου, και μολονότι ολίγον έλειψε να τους φθάσουν ο Στρομβιχίδης και ο Θρασυκλής, ο οποίος ακριβώς προ μικρού είχεν έλθει εξ Αθηνών με δώδεκα πλοία και ηνώθη με εκείνον προς καταδίωξιν των, επρόλαβαν και επέτυχαν την αποστασίαν της Μιλήτου. Οι Αθηναίοι έφθασαν και αυτοί, καταδιώκοντες αυτούς κατά πόδας, με δέκα εννέα πλοία, αλλ’ επειδή οι Μιλήσιοι ηρνήθησαν να τους δεχθούν, ηγκυροβόλησαν εις την παρακειμένην νήσον Λάδην. Και ευθύς μετά την αποστασίαν των Μιλησίων, συνωμολογήθη διά του Τισσαφέρνους και του Χαλκιδέως η πρώτη μετά του Βασιλέως συμμαχία των Λακεδαιμονίων, έχουσα ως έξης.

Η πρώτη συμμαχία μεταξύ των Λακεδαιμονίων και του βασιλέως των Περσών κατά των Αθηναίων

18. «Οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοι των συνομολογούν μετά του Βασιλέως και του Τισσαφέρνους συμμαχίαν, υπό τους επομένους όρους. Όλη η χώρα και όλαι αι πόλεις, όσαι κατέχονται υπό του Βασιλέως, ή κατείχοντο υπό των προγόνων του Βασιλέως, θ’ ανήκουν εις τον Βασιλέα και όσα χρήματα και άλλα πλεονεκτήματα περιήρχοντο εκ των πόλεων τούτων εις τους Αθηναίους, ο Βασιλεύς και οι Λακεδαιμόνιοι μετά των συμμάχων των, ενεργούντες από κοινού, θα τα εμποδίσουν, ώστε του λοιπού ούτε χρήματα να λαμβάνουν οι Αθηναίοι, ούτε άλλα πλεονεκτήματα.

«Τον πόλεμον κατά των Αθηναίων θα διεξαγάγουν από κοινού ο Βασιλεύς και οι Λακεδαιμόνιοι μετά των συμμάχων των, και δεν επιτρέπεται τερματισμός αυτού παρά κατόπιν κοινής συμφωνίας του Βασιλέως και των Λακεδαιμονίων μετά των συμμάχων των.

«Οποιοσδήποτε αποστατήση από τον Βασιλέα θα είναι εχθρός και των Λακεδαιμονίων και των συμμάχων των. Και ομοίως οποιοσδήποτε αποστατήση από τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους των θα είναι εχθρός του Βασιλέως.»

Αποστασία της Λεβέδου και των Αιρών

19. Τοιούτον ήτο το περιεχόμενον της συμμαχίας. Ευθύς δε σχεδόν μετά την υπογραφήν αυτής, οι Χίοι, εξοπλίσαντες δέκα ακόμη πλοία, έπλευσαν εις τα Άναια, όπως πληροφορηθούν τι απέγινεν εις την Μίλητον και συγχρόνως επιτύχουν την αποστασίαν νέων πόλεων. Αλλ’ επειδή ο Χαλκιδεύς τους παρήγγειλεν, ότι πρέπει να επιστρέψουν και ότι ο Αρμόγης έρχεται εκεί διά ξηράς επί κεφαλής στρατού, έπλευσαν προς τον ναόν του Διός, ότε βλέπουν αιφνιδίως πλέοντα προς την διεύθυνσιν των δέκα εξ πλοία, με τα οποία ανεχώρησεν εξ Αθηνών ο Διομέδων, κατόπιν του Θρασυκλέους. Μόλις τα είδαν, έφυγαν, και εν μεν πλοίον διηυθύνθη εις την Έφεσον, τα δε λοιπά προς την Τέων. Εκ τούτων οι

Αθηναίοι εκυρίευσαν τέσσερα άνευ των πληρωμάτων, τα οποία επρόλαβαν να σωθούν εις την ξηράν. Τα λοιπά κατέφυγαν εις την πόλιν των Τηΐων. Μετά τούτο, οι μεν Αθηναίοι απέπλευσαν προς την Σάμον, τα δε Χιακά πλοία εξέπλευσαν, και βοηθούμενα υπό του στρατού της ξηράς, επέτυχαν την αποστασίαν της Λεβέδου και έπειτα και των Αιρών. Ακολούθως και ο στρατός και ο στόλος επέστρεψαν εις τα ίδια.

Επιτυχία του Πελοποννησιακού στόλου εις Σπείραιον

20. Κατά τον αυτόν περίπου χρόνον, τα είκοσι Πελοποννησιακά πλοία, τα οποία, καταδιωχθέντα, όπως διηγήθην, επολιορκούντο ήδη εις τον λιμένα του Σπειραίου υπό ισαρίθμων Αθηναϊκών πλοίων, εξορμήσαντα αιφνιδίως, επέπεσαν κατά της πολιορκητικής μοίρας, την ενίκησαν, εκυρίευσαν τέσσερα πλοία και απέπλευσαν εις τας Κεγχρεάς, όπου ήρχισαν να ετοιμάζωνται εκ νέου, όπως πλεύσουν εις την Χίον και την Ιωνίαν. Εκεί ήλθε προς αυτούς, σταλείς εκ Λακεδαίμονος, ο ναύαρχος Αστύοχος, ο οποίος έμελλε ν' αναλάβη του λοιπού την αρχηγίαν του όλου στόλου. Μετά την εκ της Τέω αναχώρησιν του στρατού των Ερυθραίων και Κλαζομενίων, ήλθεν εκεί αυτοπροσώπως, επί κεφαλής στρατού, ο Τισσαφέρνης, ο οποίος, αφού απετελείωσε την κατεδάφισιν του τυχόν υπολειφθέντος μέρους του τείχους της πόλεως, ανεχώρησεν επίσης.

Συμφωνία Αθηναίων και Τηΐων

Ολίγον χρόνον μετά την αναχώρησιν αυτού, ήλθε και ο Διομέδων, επί κεφαλής δέκα Αθηναϊκών πλοίων, και συνωμολόγησε με τους Τηΐους συμφωνίαν, όπως ούτοι δέχωνται και τους Αθηναίους. Ακολούθως έπλευσε κατά μήκος της ακτής εναντίον των Αιρών, αλλ' αποτυχών εις την κατ' αυτών επίθεσιν, απέπλευσεν.

Οι δημοκρατικοί επικρατούν εις Σάμον. Εις αυτήν παρέχεται υπό των Αθηναίων ανεξαρτησία

21. Κατά τον αυτόν ωσαύτως χρόνον, έγινε εις την Σάμον η κατά των ολιγαρχικών επανάστασις των δημοκρατικών, βοηθούμενων υπό τριών Αθηναϊκών πλοίων, τα οποία έτυχαν να ευρίσκωνται εκεί. Οι δημοκρατικοί εφόνευσαν διακοσίους περίπου εν όλω ολιγαρχικούς, κατεδίκασαν τετρακοσίους εξ αυτών εις εξορίαν και διένειμαν μεταξύ των τας οικίας και τα κτήματα των. Διά ψηφίσματος του Αθηναϊκού λαού, παρεχωρήθη ανεξαρτησία εις τους Σαμίους, λόγω της εμπιστοσύνης, την οποίαν ενέπνεε το γεγονός, ότι του λοιπού η διοίκησις της πολιτείας θα ευρίσκετο εις χείρας των δημοκρατικών, οι οποίοι όχι μόνον εστέρησαν τους τέως ιδιοκτήτας της γης παντός άλλου δικαιώματος, αλλά και απηγόρευσαν εις τους δημοκρατικούς να έρχωνται του λοιπού εις επιγαμίαν με αυτούς.

Οι Χίοι ωθούν πολλάς πόλεις εις αποστασίαν από τους Αθηναίους . Αποστασία της Μηθύμνης και της Μυτιλήνης

22. Κατά το υπόλοιπον διάστημα του θέρους, οι Χίοι, εξακολουθούντες, χωρίς καθόλου να ελαττωθή ο αρχικός ζήλος των, να εμφανίζωνται με ισχυράς δυνάμεις, και χωρίς ακόμη την συνδρομήν των Πελοποννησίων, και ωθούν τας διαφόρους πόλεις εις αποστασίαν και θέλοντες συγχρόνως να περιπλέξουν εις τον ίδιον αυτών κίνδυνον όσον το δυνατόν περισσοτέρους, εξεστράτευσαν με δέκα τρία πλοία κατά της Λέσβου, σύμφωνα με την απόφασιν των Λακεδαιμονίων, ότι η δευτέρα εκστρατεία θα διευθυνθή κατά της Λέσβου και η τρίτη εκείθεν κατά του Ελλησπόντου. Συγχρόνως ο στρατός της ξηράς, αποτελούμενος από τους παρόντας οπλίτας των Πελοποννησίων και τους των συμμάχων των μερών εκείνων, επορεύετο κατά μήκος της ακτής προς την διεύθυνσιν των Κλαζομενών και της Κύμης. Και του μεν στρατού της ξηράς αρχηγός ήτον ο Σπαρτιάτης Ευάλας, της δε μοίρας

του στόλου, ο περίοικος Δεινιάδας. Η μοίρα του στόλου κατέπλευσε πρώτον εις την Μήθυμναν, την οποίαν έπεισε ν' αποστατήση. Αφού τέσσερα εκ των πλοίων της μοίρας έμειναν εκεί, τα λοιπά κατέπλευσαν εις την Μυτιλήνην, την οποίαν έπεισαν επίσης ν' αποστατήση.

Οι Αθηναίοι καταλαμβάνουν την Μυτιλήνην και τας Κλαζομενάς

23. Εξ άλλου, ο αρχιναύαρχος των Λακεδαιμονίων Αστύοχος, εκπλεύσας εκ των Κεγχρεών, έφθασε, κατά το αρχικόν σχέδιόν του, εις Χίον με τέσσερα πλοία. Αλλά τρεις ημέρας μετά την άφιξιν του, Αθηναϊκή μοίρα εξ είκοσι πέντε πλοίων, έπλεε προς την Λέσβον, υπό την αρχηγίαν του Διομέδοντος και του Λέοντος. Ο τελευταίος ήλθε προς περαιτέρω ενίσχυσιν εξ Αθηνών, ολίγον ύστερον, με δέκα πλοία. Το εσπέρας της αυτής ημέρας αργά, ο Αστύοχος, παραλαβών και εν Χιακόν πλοίον, εξέπλευσε, διευθυνόμενος επίσης εις Λέσβον, διά να βοηθήση, όπως ημπορέση, την μοίραν των Χιακών πλοίων. Κατέπλευσεν εις την Πύρραν και εκείθεν την επιούσαν εις την Έρεσον, όπου έμαθεν, ότι η Μυτιλήνη είχε καταληφθή, με τον πρώτον αλαλαγμόν της επιθέσεως. Διότι οι Αθηναίοι, χωρίς να χάσουν στιγμήν, κατέπλευσαν εις τον λιμένα, χωρίς κανείς να τους περιμένη, έγιναν κύριοι των Χιακών πλοίων και αποβιβασθέντες, ενίκησαν τους αντιταχθέντας κατ' αυτών και κατέλαβαν την πόλιν. Ο Αστύοχος έμαθε τας ειδήσεις αυτάς και από τους Ερεσίους και από τα Χιακά πλοία, τα οποία, ως ήδη διηγήθην, είχαν μείνει εις την Μήθυμναν, υπό την αρχηγίαν του Ευβούλου και εκ των οποίων τρία, φεύγοντα, μετά την άλωσιν της Μυτιλήνης, συνηντήθησαν μετ' αυτού, του τετάρτου συλληφθέντος υπό των Αθηναίων. Ως εκ τούτου, δεν εποχώρησε πλέον εις την Μυτιλήνην, αλλ' εξεγείρας την Έρεσον εις αποστασίαν και εξοπλίσας τους κατοίκους αυτής, απέστειλεν τους επί των πλοίων του οπλίτας, υπό την αρχηγίαν του Ετεονίκου, προς την διεύθυνσιν της Αντίσσης και Μηθύμνης, ενώ συγχρόνως αυτός με τα πλοία του και τα τρία Χιακά πλοία έπλεε κατά μήκος της ακτής, προς την αυτήν διεύθυνσιν, με την ελπίδα, ότι οι Μηθυμναίοι, βλέποντες αυτούς, θα ενθαρρυνθούν και θα εμμείνουν εις την αποστασίαν. Αλλ' επειδή όλα εστρέφοντο κατ' αυτού εις την Λέσβον, επεβίβασε πάλιν τους οπλίτας του επί των πλοίων και απέπλευσεν εις την Χίον. Και ο στρατός, ο οποίος είχεν αποβιβασθή εκ των πλοίων και επρόκειτο να βαδίση προς τον Ελλήσποντον, επέστρεψεν εις τας διαφόρους πόλεις, εις τας οποίας ανήκε. Μετά τούτο, εξ πλοία, από την μοίραν του συμμαχικού στόλου των Πελοποννησίων, η οποία ευρίσκετο εις τας Κεγχρεάς, ήλθαν εις Χίον, προς ενίσχυσιν του. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, αφού ερρύθμισαν τα πράγματα της Λέσβου, έπλευσαν εξ αυτής εις την υπό των Κλαζομενίων οχυρουμένην επί της Μικρασιατικής ακτής Πολίχνην, την οποίαν και κατέλαβαν, και μετέφεραν πάλιν τούτους εις επί της νήσου πόλιν, πλην των πρωταιτίων της αποστασίας, οι οποίοι είχαν φύγει εις την Δαφνούντα. Ούτως αι Κλαζομεναί προσεχώρησαν και πάλιν εις την Αθηναϊκήν συμμαχίαν.

Ενέργεια των Αθηναίων κατά της Μιλήτου. Φόνος του Χαλκιδέως

24. Κατά το αυτό θέρος, οι Αθηναίοι, οι οποίοι με την μοίραν των είκοσι πλοίων, την σταθμεύουσαν εις Λάδην, επολιόρκουν την Μίλητον ενεργήσαντες απόβασιν εις το Πάνορμον, έδαφος των Μιλησίων, εφόνευσαν τον Λακεδαιμόνιον αρχηγόν Χαλκιδέα, ο οποίος έσπευσε με ολίγους άλλους εκ Μιλήτου, κατά μήκος της ακτής, προς απόκρουσιν αυτών. Την μεθεπομένην, διαβάντες πάλιν εις Πάνορμον, έστησαν τρόπαιον, το οποίον οι Μιλήσιοι κατέρριψαν, λόγω του ότι εστήθη χωρίς να μείνη ο εχθρός κύριος του πεδίου της μάχης.

Επιθέσεις των Αθηναίων κατά της Χίου

Ο Λέων, εξ άλλου, και ο Διομέδων, επί κεφαλής των Αθηναϊκών πλοίων της Λέσβου, προέβαιναν εις πολεμικάς κατά θάλασσαν επιχειρήσεις εναντίον των Χιών, χρησιμοποιούντες ως ορμητήρια τας απέναντι της Χίου κειμένας νήσους Οινούσσας, τα φρούρια της Σιδούσης και του Πτελεού, τα οποία είχαν επί της Ερυθραίας, τέλος δε και αυτήν την Λέσβον. Ως πεζοναύτας είχαν επί του καταστρώματος άνδρας, στρατολογηθέντας υποχρεωτικώς εκ του καταλόγου των οπλιτών. Ενεργήσαντες δ’ απόβασιν εις την Καρδαμύλην και τον Βολίσκον, ενίκησαν τους προσδραμόντας προς απόκρουσιν αυτών Χίους, φονεύσαντες πολλούς, και ερήμωσαν τα περίχωρα. Ενίκησαν επίσης άλλην μάχην εις τας Φάνας και τρίτην εις το Λευκώνιον. Του λοιπού οι Χίοι έπαυσαν να εξέρχωνται των τειχών της πόλεως, προς αντιμετώπισιν των Αθηναίων, ενώ ούτοι ερήμωσαν καθ’ ολοκληρίαν την χώραν των, η οποία ευρίσκετο εις ανθηροτάτην κατάστασιν και από της εποχής των Περσικών πολέμων έως τότε ουδεμίαν είχε πάθει καταστροφήν. Μετά τους Λακεδαιμονίους, τωόντι, οι Χίοι μόνοι, καθόσον εγώ γνωρίζω, κατώρθωσαν να ευημερούν και να είναι συγχρόνως σώφρονες, και όσον περισσότερον προήγετο η πόλις των εις δύναμιν, τόσον καλλίτερον ερρύθμιζαν τα πράγματα των, προς εξασφάλισιν του μέλλοντος. Και αν κανείς νομίση, ότι η αποστασία αυτών υπήρξε πράξις παρακεκινδυνευμένη, οφείλει να σκεφθή, ότι ούτε εις αυτήν ακόμη ετόλμησαν να προβούν, παρά μόνον αφού έμελλαν ν’ αποδυθούν εις τον κίνδυνον παρά το πλευρόν πολλών και γενναίων συμμάχων, και αφού έβλεπαν, ότι και οι Αθηναίοι αυτοί, μετά την Σικελικήν καταστροφήν, δεν ηρνούντο πλέον, ότι η κατάστασις των ήτον αναμφισβητήτως εκτάκτως επισφαλής. Και εάν ως εκ της αβεβαιότητος των ανθρωπίνων πραγμάτων, επλανήθησαν, την πλάνην συνεμερίσθησαν μετά πολλών άλλων, οι οποίοι επίσης ενόμισαν, ότι τα πράγματα των Αθηναίων φέρονται προς ταχείαν καταστροφήν. Τώρα όμως, ότε και από την θάλασσαν απεκλείοντο και από την ξηράν ερημώνοντο, επεδίωξαν μερικοί να φέρουν εκ νέου την πόλιν εις την Αθηναϊκήν συμμαχίαν. Αντιληφθέντες τούτο οι εν τέλει, αυτοί μεν εις ουδεμίαν προέβησαν άμεσον ενέργειαν, αλλά προσκαλέσαντες τον αρχιναύαρχον Αστύοχον, ο οποίος ήλθεν εκ των Ερυθρών μετά τεσσάρων πλοίων, τα οποία ευρέθησαν εκεί, διεσκέφθησαν μετ’ αυτού διά ποίων μέσων, όσον το δυνατόν ολιγώτερον βιαίων, είτε λήψεως ομήρων, είτε άλλων οιωνδήποτε, ηδύναντο να θέσουν τέρμα εις την συνωμοσίαν. Και ούτω μεν διεξήγοντο τα πράγματα εις την Χίον.

Νίκη των Αθηναίων παρά την Μίλητον

25. Κατά το τέλος δε του ιδίου θέρους, έφθασαν εξ Αθηνών εις Σάμον χίλιοι οπλίται Αθηναίοι, και προς τούτοις χίλιοι πεντακόσιοι Αργείοι, εκ των οποίων πεντακόσιοι ήσαν ψιλοί και εφωδιάσθησαν υπό των Αθηναίων με βαρύν οπλισμόν. Ο στρατός ούτος, μεταφερθείς υπό μοίρας στόλου σαράντα οκτώ πλοίων, μεταξύ των οποίων ήσαν και οπλιταγωγά, υπό την αρχηγίαν του Φρυνίχου, του Ονομακλέους και του Σκιρωνίδου, διεβιβάσθη εκ του λιμένος της Σάμου εις την Μίλητον, όπου εστρατοπέδευσεν. Εκ της πόλεως εξήλθαν οκτακόσιοι Μιλήσιοι οπλίται, οι υπό τον Χαλκιδέα ελθόντες Πελοποννήσιοι, σώμα μισθοφορικόν του Τισσαφέρνους και αυτός ούτος ο Τισσαφέρνης, όστις έτυχε να ευρίσκεται εκεί με το ιππικόν του, και συνεπλάκησαν με τους Αθηναίους και τους συμμάχους των. Και οι μεν Αργείοι, προελάσαντες διά της πτέρυγας των προ των άλλων, επετέθησαν κατά των Μιλησίων, με πολλήν αταξίαν, καταφρονήσαντες αυτούς ως Ίωνας και ως ανθρώπους, οι οποίοι δεν θα ημπορέσουν να αντισταθούν, αλλ’ ενικήθησαν υπό τούτων και έχασαν σχεδόν τριακοσίους νεκρούς. Ενώ οι Αθηναίοι, αφού ενίκησαν πρώτον τους Πελοποννησίους, απώθησαν έπειτα τους βαρβάρους και το λοιπόν άτακτον πλήθος, δεν κατώρθωσαν όμως να έλθουν εις χείρας προς τους Μιλησίους, καθόσον ούτοι,

αφού έτρεψαν εις φυγήν τους Αργείους, βλέποντες την λοιπήν παράταξιν των νικωμένην, υπεχώρησαν εντός της πόλεως. Και συνέβη εις την μάχην αυτήν οι Ίωνες και των δύο στρατών να νικήσουν τους Δωριείς. Διότι και οι Αθηναίοι ενίκησαν τους απέναντι των Πελοποννησίους, και οι Μιλήσιοι τους Αργείους: Αφού έστησαν τρόπαιον, οι Αθηναίοι ήρχισαν ετοιμαζόμενοι να κατασκευάσουν τείχος, κατά μήκος του Ισθμού, ο οποίος χωρίζει την πόλιν από την στερεάν, φρονούντες, ότι εάν γίνουν κύριοι της Μιλήτου, και αι λοιπαί πόλεις θα επανέλθουν ευκόλως εις την Αθηναϊκήν συμμαχίαν.

Ενισχύσεις του Σπαρτιατικού στόλου

26. Εις το σημείον τούτο ευρίσκοντο τα πράγματα, όταν περί την δύσιν ήδη του ηλίου τους ανηγγέλθη ότι από στιγμής εις στιγμήν καταφθάνουν τα εκ της Πελοποννήσου και της Σικελίας προερχόμενα πενήντα πέντε εχθρικά πλοία. Εκ τούτων είκοσιν εστέλλοντο υπό των Συρακουσίων και δύο υπό των Σελινουντίων, τους οποίους, καθώς και τους Σικελιώτας, είχε παρακινήσει κυρίως ο Ερμοκράτης να συμπράξουν προς συμπλήρωσιν της καταλύσεως της Αθηναϊκής δυνάμεως. Τα λοιπά ήσαν εκείνα, τα οποία παρεσκεύαζαν οι Πελοποννήσιοι και τα οποία είχαν ήδη ετοιμασθή. Αμφότεραι αι μοίραι του στόλου τούτου, τεθείσαι υπό τας διαταγάς του Λακεδαιμονίου Θηριμένους, όπως τας φέρη προς τον αρχιναύαρχον Αστύοχον, κατέπλευσαν πρώτον εις την Λέρον, νήσον κειμένην απέναντι της Μιλήτου. Ακολούθως, όταν έμαθαν, ότι οι Αθηναίοι ήσαν πλησίον της Μιλήτου, έπλευσαν απ' εκεί κατ' αρχάς εις τον Ιασικόν κόλπον, όπως λάβουν ακριβεστέρας πληροφορίας περί της καταστάσεως της πόλεως, και διήλθαν την νύκτα εις την Τειχιούσσαν, πόλιν της χώρας των Μιλησίων. Εκεί ήλθεν ο Αλκιβιάδης έφιππος, και παρ' αυτού έμαθαν τα της μάχης, καθόσον ούτος είχε παραστή εις αυτήν και είχε συμπολεμήσει με τους Μιλησίους και τον Τισσαφέρνη. Ο Αλκιβιάδης συνέστησε προς αυτούς διά μακρών, εάν δεν θέλουν να καταστρέψουν την Ιωνίαν και τον όλον αγώνα των, να σπεύσουν ως τάχιστα εις βοήθειαν της Μιλήτου και να μην ανεχθούν την συμπλήρωσιν του αποκλεισμού της διά της κατασκευής του τείχους.

Οι Αθηναίοι εγκαταλείπουν την Μίλητον

27. Απεφάσισαν λοιπόν να σπεύσουν εις βοήθειαν της ευθύς ως εξημέρωση. Αλλ' ο Φρύνιχος, αρχηγός των Αθηναίων, ευθύς ως επληροφορήθη από την Λέρον ασφαλώς τας κινήσεις του εχθρικού στόλου, ενώ οι συναρχηγοί του ήθελαν να παραμείνουν και συνάψουν αποφασιστικήν ναυμαχίαν, εδήλωσεν, ότι ούτε αυτός θα πράξη τούτο, ούτε εις εκείνους, ούτε εις άλλον κανένα θα επιτρέψη τούτο, εφόσον ημπορεί. Διότι εκεί όπου ημπορούν βραδύτερον να συνάψουν την μάχην, αφού πρώτον πληροφορηθούν τον ακριβή αριθμόν των εχθρικών πλοίων και την αναλογίαν αυτών προς τα ιδικά των, και προβούν με την ησυχίαν των εις την απαιτουμένην προετοιμασίαν, δεν θα διέπραττε ποτέ την παραφροσύνην να διακινδυνεύση, παρασυρόμενος εκ του φόβου μήπως η ενέργειά του χαρακτηρισθή ατιμωτική. Διότι δεν είναι ατιμωτικόν διά τους Αθηναίους να υποχωρήσουν απέναντι εχθρικού στόλου, όταν αι περιστάσεις επιβάλλουν τούτο, αλλά θα ήτο πολύ ατιμωτικόν, εάν υπό οιασδήποτε περιστάσεις, συμβή να ηττηθούν, οπότε το κράτος δεν θα υφίστατο μόνον την ατίμωσιν, αλλά και θα περιέπιπτεν εις τον μέγιστον των κινδύνων. Μετά τας συμφοράς, εν τούτοις, τας οποίας έχουν ήδη υποστή αι Αθήναι, μόλις θα ήτον επιτετραμμένον εις αυτάς ν' αναλάβουν επιθετικήν επιχείρησιν, κατόπιν παρασκευής αρτίας ή τουλάχιστον ένεκα αναπόδραστου ανάγκης, και θα ήτο πολύ μάλλον ασυγχώρητον να δράμουν άνευ ανάγκης εις αναζήτησιν περιττών κινδύνων. Συνέστησεν επομένως, αφού επιβιβάσουν τους τραυματίας, τους οπλίτας και τα πολεμικόν υλικόν, με το οποίον είχαν έλθει, και εγκαταλείψουν τα εκ της εχθρικής χώρας λάφυρα, όπως τα

πλοία είναι ελαφρά, αποπλεύσουν διά την Σάμον, και συγκεντρώνοντες εκεί όλον τον στόλον των, χρησιμοποιήσουν αυτήν του λοιπού ως βάσιν περαιτέρω επιχειρήσεων, όταν παρουσιασθή κατάλληλος ευκαιρία. Η γνώμη του έγινε δεκτή και ετέθη αμέσως εις πλήρη εφαρμογήν. Και όχι μόνον εις την περίστασιν αυτήν, αλλ’ έτι μάλλον βραδύτερον, εις πάσας τας περιστάσεις εις τας οποίας ευρέθη, εξετιμήθη ο Φρύνιχος ως ανήρ συνετώτατος. Ούτοι υπήρξαν οι λόγοι, ένεκα των οποίων οι Αθηναίοι εγκατέλειψαν την Μίλητον μόλις εβράδυασε, χωρίς να δυνηθούν να συμπληρώσουν την νίκην των, ενώ οι Αργείοι εσπευσμένως και κατηγανακτημένοι διά την ατυχίαν των, απέπλευσαν εις τα ίδια.

Οι Πελοποννήσιοι καταλαμβάνουν την Ίασον

28. Οι Πελοποννήσιοι, εξ άλλου, εκπλεύσαντες κατά τα εξημερώματα εκ της Τειχιούσσης, κατέπλευσαν εις την Μίλητον, ότε ήδη οι Αθηναίοι είχαν αναχωρήσει. Αφού δ’ έμειναν εκεί μίαν ημέραν, παρέλαβαν και τα υπό την διοίκησιν του Χαλκιδέως Χιακά πλοία, τα οποία είχαν καταδιωχθή προηγουμένως μετά των λοιπών και καταφύγει εις την Μίλητον, απεφάσισαν να επαναπλεύσουν εις την Τειχιούσσαν, όπως παραλάβουν το πολεμικόν υλικόν, το οποίον είχαν αποβιβάσει εις την ξηράν. Αφού έφθασαν εκεί, ήλθε προς αυτούς ο Τισσαφέρνης, επί κεφαλής του στρατού του, και τους έπεισε να πλεύσουν κατά της Ιάσου, την οποίαν κατείχεν ο Αμόργης, με τον οποίον ευρίσκετο εις πόλεμον. Και επιτεθέντες αιφνιδίως κατά της Ιάσου, κατέλαβαν αυτήν, καθόσον οι εντός αυτής δεν ηδύναντο να υποθέσουν, ότι τα καταπλέοντα πλοία δεν ήσαν Αθηναϊκά. Κατά την επίθεσιν, διεκρίθησαν προ πάντων οι Συρακούσιοι. Οι Πελοποννήσιοι, συλλαβόντες ζώντα τον Αμόργη, τον παρέδωκαν εις τον Τισσαφέρνη, διά να τον φέρη, εάν θέλη, προς τον Βασιλέα, όπως είχε διαταχθή. Συγχρόνως ελεηλάτησαν την Ίασον από άκρου εις άκρον, και ο στρατός απεκόμισε πλουσίαν λείαν, καθόσον η πόλις ήτο παλαιόπλουτος. Τους μισθοφόρους του Αμόργου παρέλαβαν εις το στρατόπεδον των και χωρίς να τους κάμουν κανέν κακόν τους προσέλαβαν εις τας τάξεις των, καθόσον οι πλείστοι εξ αυτών ήσαν Πελοποννήσιοι. Την πόλιν και όλους των τους αιχμαλώτους, είτε δούλους, είτε ελευθέρους, παρέδωκαν εις τον Τισσαφέρνη, συμφωνήσαντες να λάβουν παρ’ αυτού ένα Δαρεικόν στατήρα δι’ έκαστον, μεθ’ ο επέστρεψαν εις την Μίλητον. Εκείθεν απέστειλαν διά ξηράς μέχρι των Ερυθρών τον υπό των Λακεδαιμονίων σταλέντα διοικητήν της Χίου Πεδάριτον, τον υιόν του Λέοντος, επί κεφαλής των μισθοφόρων του Αμόργου, και διώρισαν επί τόπου διοικητήν της Μιλήτου τον Φίλιππον. Και εν τω μεταξύ ετελείωσε το θέρος.

Ο Τισσαφέρνης καταβάλλει μισθόν εις τον στρατόν των Πελοποννησίων

29. Κατά τον επακολουθήσαντα χειμώνα, αφού εγκατέστησε φρουράν εις την Ίασον, ο Τισσαφέρνης ήλθεν εις την Μίλητον, όπου διένειμεν εις όλον τον στρατόν μισθόν ενός μηνός, μίαν ολόκληρον δραχμήν ημερησίως εις έκαστον, σύμφωνα με την υπόσχεσιν πού είχεν αναλάβει εις την Λακεδαίμονα, δηλώσας όμως, ότι του λοιπού θα δίδη μόνον τρεις οβολούς ημερησίως δι’ έκαστον, έως ότου ζητήση οδηγίας παρά του Βασιλέως, υποσχεθείς να καταβάλη ολόκληρον την δραχμήν, εάν ο Βασιλεύς εγκρίνη τούτο. Αλλ’ επειδή ο αρχηγός των Συρακουσίων Ερμοκράτης αντετάχθη (ενώ ο Θηριμένης, μη ων ναύαρχος, αλλ’ επιφορτισμένος μόνον να παραδώση τον στόλον εις τον Αστύοχον, εδείχθη χλιαρός εις το ζήτημα του μισθού), συνεφωνήθη η πληρωμή μισθού ανωτέρου των τριών οβολών δι’ εκάστην ομάδα πέντε πλοίων, διότι διά κάθε τοιαύτην ομάδα εδίδοντο τρία τάλαντα και διά κάθε κλάσμα του αριθμού τούτου ποσόν ανάλογον.

Ο Αθηναϊκός στύλος διαιρείται εις δύο μοίρας προς δράσιν εναντίον της Μιλήτου και της Χίου

30. Κατά τον αυτόν χειμώνα, οι εις Σάμον σταθμεύοντες Αθηναίοι, αφού έλαβαν εξ Αθηνών περαιτέρω ενισχύσεις τριάντα πέντε πλοίων, υπό την αρχηγίαν του Χαρμίνου, του Στρομβιχίδου και του Ευκτήμονος, συνεκέντρωσαν και την μοίραν, την απησχολημένην εις την Χίον, και όλα τα άλλα πλοία των, θέλοντες να προβούν εις κατανομήν του στόλου διά κλήρου, όπως μέρος μεν αυτού ενεργή τον αποκλεισμόν της Μιλήτου, άλλο δε μέρος μετά του στρατού της ξηράς σταλή εις την Χίον. Και όντως ούτως ενήργησαν. Διότι ο μεν Στρομβιχίδης και ο Ονομακλής και ο Ευκτήμων, επί κεφαλής μοίρας τριάντα πλοίων και έχοντες μαζύ των επί οπλιταγωγών σκαφών μέρος των χιλίων οπλιτών, πού είχαν έλθει εις την Μίλητον, έπλεαν προς την Χίον, ως προσδιωρίσθη υπό του λαχνού, ενώ οι λοιποί, μένοντες εις την Σάμον, με εβδομήντα τέσσερα πλοία, εθαλασσοκράτουν και προέβαιναν εις επιθετικάς επί της Μιλήτου αποβάσεις.

Αποτυχία των Πελοποννησίων εις Κλαζομενάς

31. Ο Αστύοχος ευρίσκετο τότε εις την Χίον, ασχολούμενος ακριβώς εις την εκλογήν των ομήρων ως προληπτικού μέτρου κατά της προδοσίας. Αλλ' όταν έμαθε την άφιξιν των υπό τον Λακεδαιμόνιον Θηριμένη πλοίων και ότι τα πράγματα της συμμαχίας ήσαν ήδη εις πολύ καλλιτέραν κατάστασιν, ανέστειλε πάσαν περαιτέρω ενέργειαν εν σχέσει προς την προδοσίαν και παραλαβών τα δέκα Πελοποννησιακά πλοία και δέκα Χιακά απέπλευσεν. Αποτυχούσης δ' επιθέσεως κατά της Πτελεού, την οποίαν ενήργησεν, έπλευσε κατά μήκος της παραλίας προς τας Κλαζομενάς και απήτησεν από τους φρονούντας τα των Αθηναίων να μετοικήσουν προς το εσωτερικόν, εις τον Δαφνούντα, και προσχωρήσουν προς τους Πελοποννησίους. Την απαίτησιν ταύτην υπεστήριζεν ο Πέρσης, ύπαρχος της Ιωνίας, Τάμως. Αλλ' επειδή οι Κλαζομένιοι δεν ήθελαν να υπακούσουν, επετέθη κατά της πόλεως, η οποία ήτον ατείχιστος, και μη δυνηθείς να την καταλάβη, απέπλευσεν υπό ισχυρόν άνεμον, αυτός μεν εις την Φώκαιαν και την Κύμην, ενώ τα λοιπά πλοία κατέπλευσαν εις τας πλησίον των Κλαζομενών νήσους Μαραθούσσαν, Πήλην και Δρυμούσσαν. Μείναντες εις τας νήσους ταύτας επί οκτώ ημέρας, ένεκα της επικρατούσης κακοκαιρίας, διήρπασαν και κατηνάλωσαν μέρος των πραγμάτων, τα οποία οι Κλαζομένιοι είχαν τοποθετήσει εκεί χάριν ασφαλείας, και φορτώσαντες εσπευσμένως τα υπόλοιπα επί των πλοίων, απέπλευσαν εις Φώκαιαν και εκείθεν εις Κύμην, προς συνάντησιν του Αστυόχου.

Πρέσβεις των Λεσβίων ήλθαν εις τον Αστύοχον δηλούντες ότι θέλουν να αποστατήσουν εκ νέου από τους Αθηναίους

32. Ενώ ο Αστύοχος ευρίσκετο εκεί, ήλθαν προς αυτόν πρέσβεις των Λεσβίων, οι οποίοι προσεφέροντο ν' αποστατήσουν πάλιν. Και αυτός μεν ήκουσεν ευνοϊκώς τας προτάσεις των, αλλ' επειδή οι Κορίνθιοι και οι λοιποί σύμμαχοι ουδεμίαν εδείκνυαν προθυμίαν, ένεκα της προηγουμένης αποτυχίας, απέπλευσε, διευθυνόμενος προς την Χίον. Αλλά τα πλοία, διασκορπισθέντα υπό κακοκαιρίας, έφθασαν εις Χίον, άλλα από εν μέρος και άλλα από άλλο. Ολίγον ύστερον ο Πεδάριτος, ο οποίος, ως ελέχθη ήδη, ήρχετο εκ της Μιλήτου επί κεφαλής στρατού, έφθασεν εις τας Ερυθράς, οπόθεν διεπεραιώθη μετ' αυτού εις την Χίον, όπου ευρήκεν επίσης υπό τας διαταγάς του τους πεντακοσίους περίπου άνδρας των πληρωμάτων των πέντε πλοίων, τους οποίους είχεν αφήσει ο Χαλκιδεύς με οπλισμόν οπλίτου. Και επειδή μερικοί Λεσβίοι προσεφέροντο πάλιν ν' αποστατήσουν, ο Αστύοχος εισηγήθη εις τον Πεδάριτον και τους Χίους την αποστολήν πλοίων εις την Λέσβον, διά να εξεγείρουν αυτήν εις επανάστασιν, λέγων ότι τοιουτοτρόπως ή θ' αυξήσουν τον αριθμόν των συμμάχων των ή και αν αποτύχουν, θα εξασθενήσουν πάντως τους Αθηναίους. Αλλ' οι Χίοι ηρνούντο να υπακούσουν και ο Πεδάριτος εδήλωσεν, ότι ούτε τα Χιακά πλοία θ' αφίση εις την διάθεσίν του.

Κινήσεις του Πελοποννησιακού και του Αθηναϊκού στόλου περί την Χίον

33. Ο Αστύοχος, παραλαβών τα πέντε Κορινθιακά πλοία, εν εκ των Μεγάρων, εν εκ της Ερμιονίδος και όσα αυτός είχε φέρει εκ της Λακωνικής, εξέπλευσε, κατευθυνόμενος εις την Μίλητον, όπως αναλάβη την αρχιναυαρχίαν του στόλου, αφού ηπείλησεν επανειλημμένως τους Χίους, ότι, μα την αλήθειαν, δεν θα έλθη εις βοήθειαν των, εάν λάβουν ανάγκην αυτής. Προσεγγίσας δ' εις Κώρυκον της Ερυθραίας, διενυκτέρευσεν εκεί. Αλλά και οι Αθηναίοι, πλέοντες εκ Σάμου εις την Χίον, μετά του στρατού των, προσωρμίσθησαν εις μέρος, το οποίον εχωρίζετο από το αγκυροβόλιον της Πελοποννησιακής μοίρας διά λόφου χωρίς οι δύο στόλοι ν' αντιληφθούν την παρουσίαν ο εις του άλλου. Επειδή, εν τούτοις, διαρκούσης της νυκτός, ήλθεν είδησις, εκ μέρους του Πεδαρίτου, ότι μερικοί Αθηναίοι αιχμάλωτοι, αφεθέντες υπό των Αθηναίων ελεύθεροι εκ της Σάμου, ήλθαν εις τας Ερυθράς, διά να επιτύχουν την διά προδοσίας παράδοσιν της πόλεως, ο Αστύοχος εξέπλευσεν ευθύς πάλιν διά τας Ερυθράς και έτσι παρά τρίχα έλειψε να πέση εις χείρας των Αθηναίων. Αλλά και ο Πεδάριτος διέβη εκ Χίου εις τας Ερυθράς προς συνάντησιν του Αστυόχου και αφού εξήτασαν τα της κατηγορίας κατά των υποτιθεμένων συνωμοτών και εξηκρίβωσαν ότι η όλη υπόθεσις ήτο στρατήγημα των αιχμαλώτων, όπως φύγουν από την Σάμον, απήλλαξαν αυτούς της κατηγορίας και ο μεν Πεδάριτος επέστρεψεν εις την Χίον, ο δε Αστύοχος συνέχισε το αρχικόν δρομολόγιόν του προς την Μίλητον.

34. Εν τω μεταξύ, και ο φέρων τον στρατόν Αθηναϊκός στόλος, εκπλεύσας και κάμπτων το ακρωτήριον Κώρυκον προς την διεύθυνσιν του Αργίνου, συναντά τρία Χιακά πολεμικά σκάφη και χωρίς να χάση στιγμήν ετέθη εις καταδίωξιν των. Αλλ' επελθούσης μεγάλης τρικυμίας, τα μεν Χιακά πλοία μετά πολλής δυσκολίας κατώρθωσαν να σωθούν εντός του λιμένος των, αλλ' εκ των Αθηναϊκών, τρία τα οποία είχαν προχωρήσει πολύ περισσότερον των λοιπών εις την καταδίωξιν, εξώκειλαν πλησίον της πόλεως της Χίου και κατεστράφησαν. Και άλλοι μεν των ανδρών συνελήφθησαν ζώντες, άλλοι δ' εφονεύθησαν. Τα λοιπά όμως πλοία κατέφυγαν εις τον καλούμενον Φοινικούντα λιμένα, κείμενον υπό το όρος Μίμαντα. Εκείθεν βραδύτερον κατέπλευσαν εις την Λέσβον, όπου ήρχισαν ετοιμαζόμενοι διά τον τειχισμόν.

Αποτυχία των Λακεδαιμονίων να καταλάβουν την Κνίδον

35. Κατά την διάρκειαν του αυτού χειμώνος, ο Λακεδαιμόνιος Ιπποκράτης, εκπλεύσας με δέκα πλοία των Θουρίων, υπό την αρχηγίαν του Δωριέως, υιού του Διαγόρου, και δύο άλλων, εν Λακωνικόν και εν Συρακούσιον, κατέπλευσεν εις την Κνίδον, η οποία είχεν ήδη πεισθή υπό του Τισσαφέρνους ν' αποστατήση από τους Αθηναίους. Όταν αι Πελοποννησιακαί αρχαί της Μιλήτου έμαθαν τον κατάπλουν των, διέταξαν τα μεν ημίση των πλοίων να περιμένουν προς αποστασίαν της Κνίδου, τα δε άλλα ημίση να περιπολούν περί το Τριόπιον και συλλαμβάνουν τα εξ Αιγύπτου προερχόμενα και εκεί καταπλέοντα εμπορικά πλοία. Το Τριόπιον είναι ακρωτήριον της περιφερείας της Κνίδου, καθιερωμένον εις τον Απόλλωνα. Μαθόντες τούτο οι Αθηναίοι, έπλευσαν από την Σάμον και εκυρίευσαν τα παρά το Τριόπιον φρουρούντα εξ πλοία, των οποίων οι άνδρες κατώρθωσαν να διαφύγουν. Μετά τούτο καταπλεύσαντες εις την Κνίδον και επιτεθέντες κατά της πόλεως, η οποία είναι ατείχιστος, ολίγον έλειψε να την καταλάβουν. Την επομένην επανέλαβαν την επίθεσιν, αλλ' επειδή οι Κνίδιοι, διαρκούσης της νυκτός, έλαβαν προσφορώτερα αμυντικά μέτρα από την προτεραίαν, και συγχρόνως ενισχύθησαν διά της προσελεύσεως των πληρωμάτων, τα οποία είχαν διαφύγει από τα πλοία πού είχαν κυριευθή εις το Τριόπιον, η επίθεσις των επροξένει ολιγωτέρας ακόμη βλάβας παρά την προηγουμένην, και ως εκ τούτου απεσύρθησαν και αφού ερήμωσαν τα πέριξ, απέπλευσαν εις την Σάμον.

Νέα συμμαχία Λακεδαιμονίων και Περσών

36. Κατά την ιδίαν περίπου εποχήν, ήλθεν ο Αστύοχος εις την Μίλητον, διά ν' αναλάβη την αρχηγίαν του στόλου. Οι Πελοποννήσιοι είχαν ακόμη κατά την εποχήν ταύτην αφθονίαν των πάντων εις το στρατόπεδον των. Τωόντι και μισθός επαρκής κατεβάλλετο και οι διαρπαγέντες εκ της Ιάσου άφθονοι θησαυροί ήσαν ακόμη εις χείρας των στρατιωτών, και οι Μιλήσιοι έφεραν προθύμως τα βάρη του πολέμου. Εις τους Πελοποννησίους, εν τούτοις, εφαίνετο, ότι η πρώτη προς τον Τισσαφέρνη συνθήκη, η συνομολογηθείσα υπό του Χαλκιδέως, ήτο ανεπαρκής και όχι τόσον επωφελής δι' αυτούς. Ως εκ τούτου, προ της αναχωρήσεως του Θηριμένους, συνήψαν και νέαν τοιαύτην, της οποίας το περιεχόμενον είχεν ως έξης.

37. «Συνθήκη μεταξύ Λακεδαιμονίων και των συμμάχων αυτών προς τον βασιλέα Δαρείον και τους υιούς του Βασιλέως και τον Τισσαφέρνη. Συνομολογείται μεταξύ των ανωτέρω συνθήκη ειρήνης και φιλίας, υπό τους επομένους όρους.

«Απαγορεύεται εις τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους αυτών επιδρομή, προς τον σκοπόν πολέμου ή οιασδήποτε βλάβης εναντίον πάσης χώρας και πάσης πόλεως, αι οποίαι ανήκουν εις τον βασιλέα Δαρείον ή ανήκαν εις τον πατέρα ή τους προγόνους αυτού, ως επίσης απαγορεύεται εις τους Λα κεδαιμονίους και τους συμμάχους αυτών η είσπραξις φόρων εκ των πόλεων τούτων. Επίσης απαγορεύεται εις τον βασιλέα Δαρείον και εκείνους, επί των οποίων εκτείνεται η κυριαρχία αυτού, επιδρομή κατά των Λακεδαιμονίων και των συμμάχων αυτών, προς τον σκοπόν πολέμου ή οιασδήποτε βλάβης.

«Εάν οι Λακεδαιμόνιοι ή οι σύμμαχοι των λάβουν οιανδήποτε ανάγκην του Βασιλέως, ή ο Βασιλεύς οιανδήποτε ανάγκην των Λακεδαιμονίων ή των συμμάχων των, κάθε τι που θα κάμουν, κατόπιν κοινής συμφωνίας, θεωρείται καλώς έχον.

«Τον κατά των Αθηναίων πόλεμον θα διεξαγάγουν από κοινού και εάν αποφασισθή ο τερματισμός αυτού, ούτος θα γίνη επίσης από κοινού.

«Ό Βασιλεύς υποχρεούται να καταβάλη την δαπάνην ολοκλήρου του στρατού, ο οποίος, κατά πρόσκλησιν αυτού, θα ευρίσκεται επί του εδάφους του.

«Εάν καμμία εκ των πόλεων, αι οποίαι συνωμολόγησαν την παρούσαν συνθήκην, επιτεθή κατά της χώρας του Βασιλέως, οι λοιποί υποχρεούνται να την εμποδίσουν και να βοηθήσουν τον Βασιλέα με όλας των τας δυνάμεις. Και εάν κανείς εκ των κατοίκων της χώρας του Βασιλέως ή των χωρών, όσαι υπόκεινται υπό την κυριαρχίαν αυτού, επιτεθή κατά του εδάφους των Λακεδαιμονίων ή των συμμάχων των, ο Βασιλεύς υποχρεούται να τον εμποδίση και να τους βοηθήση με όλας του τας δυνάμεις.»

Οι Αθηναίοι επικρατούν εις Χίον κατά ξηράν και θάλασσαν

38. Μετά την συνομολόγησιν της συνθήκης ταύτης, ο Θηριμένης παρέδωσε τον στόλον προς τον Αστύοχον και εκπλεύσας επί μικρού σκάφους εξηφανίσθη έκτοτε. Οι Αθηναίοι, εξ άλλου, οι οποίοι είχαν εν τω μεταξύ μεταφέρει τον στρατόν των εκ της Λέσβου εις την Χίον, όπου επεκράτουν και κατά γην και κατά θάλασσαν, ήρχισαν να οχυρώνουν το Δελφίνιον, θέσιν άλλωστε καθ' εαυτήν οχυράν εκ του μέρους της ξηράς, έχουσαν λιμένας και κειμένην επί μικράς από της πόλεως της Χίου αποστάσεως. Ενώ οι Χίοι, ένεκα των επανειλημμένων σοβαρών ήττων, τας οποίας είχαν υποστή προηγουμένως, και διότι εκτός τούτων, αι μεταξύ των σχέσεις ήσαν πολύ κακαί (καθόσον ήδη μετά την υπό του Πεδαρίτου θανάτωσιν του υιού του Ίωνος Τυδέως και των περί αυτόν, καταδικασθέντων ως

αττικιζόντων, και την αναγκαστικήν υποβολήν του κράτους υπό ολιγαρχίαν, οι μεν υπωπτεύοντο τους δε), έμενον αδρανούντες, διότι εθεώρουν, ότι ούτε οι ίδιοι, ένεκα των λόγων τούτων, ούτε οι υπό τον Πεδάριτον μισθοφόροι ήσαν ικανοί ν' αντιπαραταχθούν κατά των Αθηναίων. Έστειλαν, εν τούτοις, εις την Μίλητον, ζητούντες βοήθειαν από τον Αστύοχον. Επειδή όμως ούτος δεν εισήκουσε την αίτησίν των, ο Πεδάριτος έγραψεν εις την Λακεδαίμονα, κατηγορών αυτόν διά την αδικαιολόγητον στάσιν του. Τοιαύτη ήτον η κατάστασις των Αθηναίων εις την Χίον, ενώ ο εις την Σάμον σταθμεύων στόλος των ήρχετο μεν συχνά, προκαλών τον εις Μίλητον σταθμεύοντα εχθρικόν στόλον, αλλ' επειδή ούτος ηρνείτο ν' αντεπεξέλθη, επέστρεφε πάλιν εις την Σάμον, όπου ησύχαζεν.

Κινήσεις του Σπαρτιατικού στόλου εις Μ. Ασίαν και επιτυχία αυτού παρά την Μήλον

39. Εν τω μεταξύ, τα είκοσι επτά πλοία, τα οποία, χάρις εις τας ενεργείας του Μεγαρέως Καλλιγείτου και του Κυζικηνού Τιμαγόρου, είχαν ετοιμασθή υπό των Λακεδαιμονίων διά τον Φαρνάβαζον, εξέπλευσαν περί το χειμερινόν ηλιοτρόπιον, διευθυνόμενα εις την Ιωνίαν. Της μοίρας ταύτης του στόλου επέβαι νεν ως αρχηγός ο Σπαρτιάτης Αντισθένης, τον οποίον συνώδευαν ένδεκα Σπαρτιάται, εις εκ των οποίων ήτον ο Λίχας, υιός του Αρκεσιλάου, αποστελλόμενοι υπό των Λακεδαιμονίων ως σύμβουλοι του Αστυόχου. Ούτοι είχαν εντολήν, φθάνοντες εις την Μίλητον, όχι μόνον να συμμερίζωνται μετά του Αστυόχου την μέριμναν, όπως τα πράγματα ρυθμισθούν κατά τον καλλίτερον δυνατόν τρόπον, αλλά και να στείλουν, εάν το εγκρίνουν, εις τον Ελλήσποντον προς τον Φαρνάβαζον την μοίραν ταύτην, αποτελουμένην είτε από τα ίδια πλοία, είτε από περισσότερα, είτε από ολιγώτερα, υπό την αρχηγίαν του συνοδεύοντος αυτούς Κλεάρχου, υιού του Ραμφίου. Συγχρόνως ήσαν εξουσιοδοτημένοι, εάν το έκριναν ενδεδειγμένον, να παύσουν τον Αστύοχον από την αχιναυαρχίαν του στόλου και τον αντικαταστήσουν διά του Αντισθένους, καθόσον, συνεπεία της επιστολής του Πεδαρίτου, οι Λακεδαιμόνιοι υπωπτεύοντο αυτόν. Η μοίρα λοιπόν αύτη του στόλου από το ακρωτήριον του Μαλέα διηυθύνθη προς το ανοικτόν πέλαγος και προσήγγισεν εις την Μήλον, όπου συναντήσασα δέκα Αθηναϊκά πλοία συνέλαβε τρία εξ αυτών, κενά πληρωμάτων, και τα έκαυσε. Φοβούμενοι όμως μετά τούτο μήπως τα εκ της Μήλου διαφυγόντα Αθηναϊκά πλοία αναγγείλουν, όπως και πράγματι έκαμαν, την προσέγγισιν των εις τον Αθηναϊκόν στόλον της Σάμου, έπλευσαν προς την Κρήτην, επεκτείναντες, χάριν ασφαλείας, τον πλουν των, και κατέπλευσαν εις την Καύνον της Μικράς Ασίας. Απ' εκεί, θεωρήσαντες εαυτούς ασφαλείς πλέον, ειδοποίησαν τον στόλον εις την Μίλητον, να στείλη να τους συνοδεύση, όπως πλεύσουν εκεί, κατά μήκος της ακτής.

Οι Χίοι ζητούν βοήθειαν από τον Λακεδαιμόνιον Αστύοχον

40. Κατά τον ίδιον εν τούτοις καιρόν, οι Χίοι και ο Πεδάριτος, παρ' όλην την αδιαφορίαν του Αστυόχου, έστειλαν επανειλημμένως αγγελιαφόρους εις την Μίλητον, ζητούντες από αυτόν να έλθη με όλον τον στόλον προς βοήθειαν των, αφού πολιορκούνται, και να μη ανεχθή, όπως η μεγίστη των συμμαχίδων πόλεων της Ιωνίας διατελή αποκλεισμένη από θαλάσσης και ερημούται κατά ξηράν διά ληστρικών επιδρομών. Διότι η Χίος είχε πολλούς δούλους, περισσοτέρους μάλιστα από κάθε άλλην πόλιν μετά την Λακεδαίμονα, και συγχρόνως ως εκ του μεγάλου αριθμού των, αι παρεκτροπαί των ετιμωρούντο με μεγαλητέραν αυστηρότητα. Ως εκ τούτου, θεωρήσαντες ούτοι ότι διά της οχυρώσεως του Δελφινίου, ο στρατός των Αθηνών είχεν εγκατασταθή ασφαλώς εις την Χίον, ηυτομόλησαν αμέσως προς αυτούς οι περισσότεροι και επροξένησαν αυτοί τας μεγαλητέρας ζημίας εις την χώραν, λόγω του ότι την εγνώριζαν καλώς. Ισχυρίζοντο λοιπόν οι Χίοι, ότι έπρεπε να έλθουν προς βοήθειαν των, ενόσω δεν είχε συμπληρωθή ούτε η γινομένη οχύρωσις του

Δελφινίου, ούτε το κατασκευαζόμενον προσθέτως περί το στρατόπεδον και το ορμητήριον του στόλου ευρύτερον οχύρωμα, και υπήρχεν ελπίς να εμποδισθή η συμπλήρωσις αυτών. Ο Αστύοχος, μολονότι ένεκα της ανωτέρω μνημονευθείσης απειλής του, δεν εσκέπτετο τοιούτον τι, βλέπων ότι οι σύμμαχοι εδείκνυαν μεγάλην προθυμίαν διά την επιχείρησιν ταύτην, είχεν ετοιμασθή, όπως έλθη εις βοήθειαν των.

Κινήσεις του Αθηναϊκού και Σπαρτιατικού στόλου περί τας νήσους Σύμην, Χάλκην και Ρόδον οδηγούν εις ναυμαχίαν

41. Αλλ' εν τω μεταξύ, ήλθεν εκ της Καύνου η είδησις, ότι έφθασαν τα είκοσι επτά πλοία και οι αποστελλόμενοι υπό των Λακεδαιμονίων σύμβουλοι. Και ο Αστύοχος, θεωρήσας, ότι υπέρ πάντα τα άλλα, προείχε κατά την σπουδαιό τητα η συνοδεία τόσου αριθμού πλοίων, διά των οποίων θα εξησφαλίζετο η επικράτησίς των κατά θάλασσαν, και η ασφαλής μεταφορά των αποσταλέντων Λακεδαιμονίων επιθεωρητών, παρήτησε την εκστρατείαν της Χίου και εξέπλευσε, διευθυνόμενος εις την Καύνον. Πλέων δε παρά την Κω την Μεροπίδα, ενήργησεν απόβασιν, και ευρών την πόλιν, η οποία ήτον ατείχιστος, κατεστραμμένην υπό συμβάντος σεισμού, του μεγίστου βεβαίως εξ όσων ενθυμούμεθα, και τους κατοίκους καταφυγόντας εις τα όρη, διήρπασε την πόλιν και επιδραμών ελεηλάτησε την ύπαιθρον χώραν, παραλαβών κάθε τι, πλην των ελευθέρων, τους οποίους δεν επείραξε. Φθάσας δ' εκ της Κω εις την Κνίδον, εν καιρώ νυκτός, επείσθη από τας επιμόνους παραινέσεις των Κνιδίων να μη αποβιβάση τους ναύτας, αλλά να πλεύση, χωρίς να χάση ούτε στιγμήν, κατ' ευθείαν εναντίον των είκοσιν Αθηναϊκών πλοίων, τα οποία, υπό την αρχηγίαν του Χαρμίνου, ενός των εις την Σάμον ευρισκομένων Αθηναίων στρατηγών, παρεφύλαττε τα εκ της Πελοποννήσου αναμενόμενα είκοσι επτά πλοία, αυτά ακριβώς, τα οποία μετέβαινε διά να συνοδεύση ο Αστύοχος. Την προσέγγισιν αυτών είχε πληροφορηθή ο Αθηναϊκός στόλος της Σάμου από την Μήλον και εις τον Χαρμίνον ανετέθη η περιπολία περί τας νήσους Σύμην, Χάλκην και Ρόδον και τας ακτάς της Λυκίας. Είχε μάλιστα αυτός εξακριβώσει ήδη, ότι ευρίσκοντο εις την Καύνον.

42 Ο Αστύοχος, λοιπόν, χωρίς να χάση καιρόν, έπλευσεν αμέσως προς την διεύθυνσιν της Σύμης, πριν γίνη γνωστή η εκεί παρουσία του, ελπίζων να περιλάβη τα Αθηναϊκά πλοία εις τα δίκτυα του, εις κανέν μέρος ανοικτής θαλάσσης. Αλλ' η βροχή και ο νεφελώδης ουρανός επροκάλεσαν μέσα εις σκότος σύγχυσιν και απεπλάνησαν τα πλοία από την πορείαν των. Κατά τα εξημερώματα, ενώ ο στόλος είχε διασπασθή και μέρος μεν αυτού, το αριστερόν κέρας, ήτον ορατόν υπό των Αθηναίων, ενώ ο λοιπός στόλος επλανάτο ακόμη περί την νήσον, ο Χαρμίνος και οι Αθηναίοι εξεκίνησαν εναντίον των με πλοία ολιγώτερα των είκοσι, νομίσαντες, ότι τα πλοία ταύτα ήρχοντο από την Καύνον και ήσαν ακριβώς τα, πλοία, τα οποία παρεφύλατταν, και επιπεσόντες κατ' αυτών εβύθισαν αμέσως τρία και επροξένησαν σοβαράς ζημίας εις άλλα, και επεκράτουν κατά την μάχην, μέχρι της στιγμής, κατά την οποίαν αντελήφθησαν, απροσδοκήτως ερχόμενον, το κύριον τμήμα του εχθρικού στόλου και ήρχισαν να περικυκλούται εξ όλων των σημείων. Ετράπησαν τότε εις φυγήν, και απολέσαντες εξ πλοία, κατέφυγαν με τα λοιπά εις την νήσον Τευτλούσσαν και εκείθεν εις την Αλικαρνασσόν. Μετά τούτο, ο Πελοποννησιακός στόλος κατέπλευσεν εις την Κνίδον και αφού ενώθη με τα εκ της Καύνου ελθόντα είκοσι επτά πλοία, έπλευσεν, ήδη ολόκληρος, εις την Σύμην, όπου έστησε τρόπαιον και εκείθεν επέστρεψε και προσωρμίσθη εις την Κνίδον.

Ο Αθηναϊκός στόλος επιστρέφει εις Σάμον, ο δε Πελοποννησιακός συγκεντρούται εις Κνίδον

43. Ο Αθηναϊκός στόλος, άμα έμαθε τα της ναυμαχίας, έπλευσεν ολόκληρος εις την Σύμην,

και χωρίς να επιτεθή κατά του Πελοποννησιακού στόλου εις την Κνίδον, ούτε ούτος εναντίον εκείνου, παρέλαβε την αποθήκην της εξαρτύσεως των πλοίων, την οποίαν είχεν αφίσει εις την Σύμην, και αφού προσήγγισεν εις τα Λώρυμα της Μικρασιατικής ακτής, επέστρεψεν εις την Σάμον.

Ήδη, ότε όλα τα πλοία των Πελοποννησίων συνεκεντρώθησαν εις την Κνίδον, ήρχισαν προβαίνοντες εις τας απαιτουμένας τυχόν επισκευάς αυτών, ενώ συγχρόνως οι ένδεκα Λακεδαιμόνιοι σύμβουλοι συνεζήτουν με τον Τισσα φέρνη, ο οποίος είχε φθάσει εκεί, και περί των ήδη γενομένων, όσα τυχόν δεν ήσαν της αρεσκείας των, και περί των μελλουσών πολεμικών επιχειρήσεων, κατά τίνα τρόπον θα διεξαχθούν καλλίτερον και συμφερώτερον διά τα δύο μέρη. Ο Λίχας ιδίως υπέβαλεν υπό αυστηρόν έλεγχον τα μέχρι τούδε γενόμενα και υπεστήριζεν ότι αι διατάξεις και των δύο συνθηκών, και της υπό του Χαλκιδέως συνομολογηθείσης και της υπό του Θηριμένους, είχαν συνταχθή κακώς, και ότι θα ήτο τερατώδες, εάν ο Βασιλεύς ήθελεν απαιτήσει την σήμερον ημέραν ν’ ασκήση κυριαρχίαν επί όλων των χωρών όσων προηγουμένως αυτός, ή και οι προγονοί του, ήσαν κύριοι (διότι, εν τοιαύτη περιπτώσει, πράγματι, και αι νήσοι όλαι, και η Θεσσαλία και οι Λοκροί και όλη η Ελλάς μέχρι και της Βοιωτίας θα υπεδουλώνοντο) και αν οι Λακεδαιμόνιοι, αντί ν’ αποδώσουν εις τους Έλληνας την ελευθερίαν, θα επέβαλαν εις αυτούς τον Περσικόν ζυγόν. Εζήτησεν, ως εκ τούτου, την συνομολόγησιν άλλης καλλιτέρας συνθήκης, δηλώσας ότι τας υπαρχούσας δεν θα εφαρμόση εν πάση περιπτώσει, ούτε εννοεί, επί τη βάσει αυτών, να δεχθή τας δαπάνας της συντηρήσεως του στρατού του. Ο Τισσαφέρνης, αγανακτήσας, απήλθε μαινόμενος από θυμόν, χωρίς να καταλήξη εις καμμίαν συνεννόησιν.

Η Ρόδος προσχωρεί εις τους Πελοποννησίους

44. Οι Πελοποννήσιοι, εξ άλλου, απεφάσισαν να πλεύσουν εις την Ρόδον, οπόθεν τους ήρχοντο προσκλήσεις από τους επιφανεστάτους των ολιγαρχικών, ελπίζοντες να προσεταιρισθούν νήσον ισχυράν, ως εκ του πλήθους των ναυτών και των στρατιωτών της, και συγχρόνως πιστεύοντες, ότι, εν τοιαύτη περιπτώσει, θα ημπορέσουν μόνοι των να συντηρήσουν τον στόλον με την βοήθειαν των ιδικών των συμμάχων, χωρίς ν’ αναγκάζωνται να ζητούν χρήματα από τον Τισσαφέρνη. Πλεύσαντες, επομένως, αμέσως, διαρκούντος του χειμώνος, εκ της Κνίδου προσήγγισαν πρώτον εις την Κάμιρον της Ρόδου, με εννενήντα τέσσερα πλοία και ενέπνευσαν τοιούτον τρόμον εις τους πολλούς των κατοίκων, οι οποίοι δεν εγνώριζαν τα της συνωμοσίας, ώστε ούτοι ήρχισαν φεύγοντες, αφού μάλιστα η πόλις ήτο και ατείχιστος. Μετ’ ολίγον όμως, συνεκάλεσαν οι Λακεδαιμόνιοι και τούτους και τους κατοίκους της Λίνδου και της Ιαλυσού, των δύο άλλων πόλεων της νήσου, έπεισαν αυτούς ν’ αποστατήσουν από τους Αθηναίους και ούτως η Ρόδος προσεχώρησε προς τους Πελοποννησίους. Αλλ’ οι Αθηναίοι, οι οποίοι εν τω μεταξύ επληροφορήθησαν περί των προθέσεών των, έσπευσαν να έλθουν εκ της Σάμου, επιδιώκοντες να προλάβουν το πράγμα, και παρουσιάσθησαν έξω του λιμένος. Αλλά βλέποντες, ότι έφθασαν ολίγον αργά, απέπλευσαν κατ’ αρχάς εις την Χάλκην και εκείθεν εις την Σάμον. Ακολούθως διεξήγαν τας κατά της Ρόδου εχθροπραξίας, χρησιμοποιούντες ως ορμητήρια διά τας κατ’ αυτής επιθέσεις την Χάλκην και την Κω. Οι Πελοποννήσιοι, εξ άλλου, εισέπραξαν από τους Ροδίους μέχρι τριάντα δύο ταλάντων, αλλά κατά τα λοιπά έμειναν αδρανούντες επί ογδοήκοντα ημέρας, ανασύραντες τα πλοία εις την ξηράν.

Ο Αλκιβιάδης φοβηθείς διότι κατέστη ύποπτος εις τους Πελοποννησίους προσφεύγει εις τον Τισσαφέρνην παροτρύνων τούτον εις αντισπαρτιατικάς ενεργείας

45. Εν τω μεταξύ, και πριν ακόμη μάλιστα μεταφερθούν οι Πελοποννήσιοι εις την Ρόδον,

έλαβαν χώραν τα επόμενα γεγονότα. Μετά τον θάνατον του Χαλκιδέως και την μάχην της Μιλήτου, ο Αλκιβιάδης έγινεν ύποπτος εις τους Πελοποννησίους και ελήφθη επιστολή αυτών εκ Λακεδαίμονος προς τον Αστύοχον, διατάσσουσα αυτόν να τον θανατώση. Ήτο τωόντι εχθρός του Άγιδος και επί πλέον εθεωρείτο ανάξιος πάσης εμπιστοσύνης. Φοβηθείς, ως εκ τούτου, ο Αλκιβιάδης έφυγεν αμέσως προς τον Τισσαφέρνη, όπου μετ' ολίγον διά της επ' αυτού επιρροής του ήρχισε να βλάπτη όσον ημπορούσε περισσότερον τα συμφέροντα των Πελοποννησίων. Και καθοδηγών αυτόν εις όλα, επέτυχε να ελαττωθή ο μισθός των ναυτών από μιας δραχμής εις τρεις οβολούς, χωρίς μάλιστα να καταβάλλεται ούτος ολόκληρος διά μιας, συνιστών εις τον Τισσαφέρνη να επικαλεσθή απέναντι αυτών, ότι οι Αθηναίοι, οι οποίοι έχουν μακράν εμπειρίαν των ναυτικών, δίδουν εις τους ιδικούς των τρεις οβολούς, όχι τόσον από οικονομικήν ανεπάρκειαν, όσον διότι δεν θέλουν να διαφθείρωνται οι ναύται των διά του μεγάλου μισθού και άλλοι μεν να καταστρέφουν την υγείαν των, δαπανώντες εις πράγματα, εκ των οποίων προκαλούνται ασθένειαι, άλλοι δε να λιποτακτούν, χωρίς ν' αφίνουν οπίσω των ως ενέχυρον το καθυστερούμενον μέρος του μισθού των. Συνεβούλευε συγχρόνως αυτόν να επιτύχη διά δωροδοκίας την έγκρισιν του μέτρου τούτου εκ μέρους των τριηράρχων και στρατηγών των διαφόρων πόλεων, πλην των Συρακουσίων, εκ των οποίων ο Ερμοκράτης μόνος, εξ ονόματος όλων των συμμάχων, ηναντιούτο κατά του μέτρου τούτου. Και τους αντιπροσώπους των πόλεων, οι οποίοι ήλθαν ζητούντες χρήματα, απέπεμψεν, αποκρούων, εξ ονόματος του Τισσαφέρνους, την αίτησίν των, διά του ισχυρισμού, ότι οι μεν Χίοι θα ήσαν αναίσχυντοι, εάν, ενώ είναι οι πλουσιώτεροι των Ελλήνων και οφείλουν την σωτηρίαν των εις ξένην συνδρομήν, έχουν εν τούτοις την αξίωσιν, όπως άλλοι διακινδυνεύουν υπέρ της ελευθερίας των, όχι μόνον την ζωήν των, άλλα και την περιουσίαν των. Ως προς δε τας λοιπάς πόλεις, είπεν, ότι, αφού πριν επαναστατήσουν δεν εφείδοντο δαπανών χάριν των Αθηναίων, διαπράττουν αδικίαν, εάν δεν θελήσουν και τώρα να εισφέρουν ίσα ποσά και ακόμη περισσότερα, χάριν του ιδίου αυτών συμφέροντος. Και εξηγεί ότι ο Τισσαφέρνης, τώρα μεν όπου διεξάγει τον πόλεμον δαπανών εκ των ιδίων, ήτο φυσικόν να δεικνύεται φειδωλός, αλλ' εάν ποτέ σταλούν από την πρωτεύουσαν χρήματα του Βασιλέως διά τον μισθόν των ναυτών, θα τους τον αποδώση ακέραιον και θα κάμη ό,τι ήτον εύλογον, προς το συμφέρον των πόλεων.

46. Συνεβούλευσεν επίσης τον Τισσαφέρνη να μη σπεύδη παρά πολύ να τερματίση τον πόλεμον, μηδέ να θελήση, προσκαλών τον Φοινικικόν στόλον, όπως ητοιμάζετο να κάμη, ή παρέχων μισθόν εις περισσοτέρους Έλληνας ναύτας, να συγκεντρώση εις τας ιδίας χείρας την κυριαρχίαν και επί της ξηράς και επί της θαλάσσης, αλλά ν' αφίση να έχουν οι δύο διηρημένην την κυριαρχίαν και να δύναται ούτως ο Βασιλεύς να χρησιμοποιή, τον έτερον κατά του εκάστοτε οχληρού εξ αυτών. Καθόσον, εάν η υπεροχή και κατά γην και κατά θάλασσαν ήθελε συγκεντρωθή εις χείρας του αυτού κράτους, ο Βασιλεύς δεν θα είχε κανένα να τον βοηθήση εις κατάλυσιν της δυνάμεως του ισχυροτέρου και θα εξηναγκάζετο κάποτε να εξεγερθή και αναλάβη μόνος τον κατ' αυτού αγώνα, με μεγάλας δαπανάς και κινδύνους. Ενώ είναι ευθηνότερον, με μέρος μόνον της δαπάνης αυτής και συγχρόνως, χωρίς κανένα κίνδυνον δι' εαυτόν, να κατατρίψη τους ιδίους τους Έλληνας, τους μεν διά των δε. Υπεστήριξεν ακόμη, ότι οι Αθηναίοι ήσαν προσφορώτεροι διά τον Βασιλέα συμμέτοχοι της επί των άλλων ηγεμονίας, καθόσον εποφθαλμιούν ολιγώτερον τας χερσαίας κτήσεις και όχι μόνον ο δεδηλωμένος σκοπός, διά τον οποίον διεξάγουν τον πόλεμον, αλλά και ο τρόπος της διεξαγωγής αυτού, προσαρμόζεται καλλίτερα προς τα συμφέροντα του Βασιλέως. Διότι ενώ αυτοί θα συνέπρατταν μετά του Βασιλέως, όπως εξασφαλίσουν δι' εαυτούς μεν την κυριαρχίαν της θαλάσσης, δι' εκείνον δε την υποταγήν των εις την επικράτειάν του κατοικούντων Ελλήνων, οι Λακεδαιμόνιοι, τουναντίον, ήλθαν

ως ελευθερωταί αυτών. Και δεν είναι πιθανόν, ότι ενώ ελευθερώνουν σήμερον τους Έλληνας από την κυριαρχίαν των Αθηναίων, δεν θα ελευθερώσουν αυτούς και από την κυριαρχίαν των Περσών, εφόσον οι τελευταίοι δεν κατορθώσουν μίαν ημέραν να τους βάλουν κατά μέρος. Συνίστα, λοιπόν, εις τον Τισσαφέρνη να κατατρίψη πρώτον αμφοτέρους, και αφού κολοβώση όσον ημπορέση περισσότερον την δύναμιν των Αθηναίων, εκδιώξη τελευταίον τους Λακεδαιμονίους εκ της χώρας. Ο Τισσαφέρνης απεδέχθη πραγματικώς το πρόγραμμα τούτο διά το μέλλον, όπως τουλάχιστον ημπορεί να εικάση κανείς εκ των ενεργειών του. Διότι, συνεπεία των λόγων τούτων του Αλκιβιάδου, και αναγνωρίζων την ορθότητα των συμβουλών του, περιέβαλεν αυτόν με την πλήρη εμπιστοσύνην του και όχι μόνον παρείχεν ανεπαρκή τα μέσα της συντηρήσεως εις τους Πελοποννησίους, αλλά και τους απέτρεπεν επιμόνως να ναυμαχήσουν, επιμένων ότι πρέπει να περιμένουν την έλευσιν του Φοινικικού στόλου, διά να διεξαχθή ο αγών με υπερτέρας εκ μέρους των δυνάμεις. Και τοιουτοτρόπως και των αγώνα των εζημίωνε και την δύναμιν του στόλου των, η οποία είχε φθάσει να γίνη πολύ μεγάλη, εμείωσε και γενικώς η έλλειψις προθυμίας κατά την σύμπραξίν του εις τον πόλεμον ήτο τόσον φανερά, ώστε να μη ημπορή ν' αποκρυβή.

Διά των κατά της Σπάρτης ενεργειών του επιδιώκει ο Αλκιβιάδης να επιστρέψη εις Αθήνας

47. Αλλ' ο Αλκιβιάδης, δίδων τας συμβουλάς ταύτας εις τον Τισσαφέρνη και τον Βασιλέα, καθ' όν χρόνον ευρίσκετο υπό την προστασίαν των, έπραττε τούτο όχι μόνον, διότι εθεώρει αυτάς ως τας μάλλον εξυπηρετικάς του συμφέροντος των, αλλά συγχρόνως διότι επεδίωκε μετά πολλής επιμελείας να προετοιμάση την κάθοδόν του εις την πατρίδα και εγνώριζεν, ότι εάν δεν καταστρέψη αυτήν εξ ολοκλήρου, θα ήρχετο ημέρα, κατά την οποίαν θα την έπειθε να του επιτρέψη την επάνοδον. Και ενόμιζεν, ότι το αποτελεσματικώτερον προς τούτο επιχείρημα θα ήτο, εάν εγίνετο γνωστόν, ότι ευρίσκεται εις στενάς σχέσεις μετά του Τισσαφέρνους. Όπως και πράγματι συνέβη. Διότι όταν οι Αθηναίοι στρατιώται της Σάμου αντελήφθησαν την επιρροήν πού εξήσκει επί του Τισσαφέρνους ο Αλκιβιάδης και συγχρόνως ούτος διεμήνυσε προς τους επιφανέστερους εξ αυτών, όπως ομιλήσουν περί αυτού εις τους αρίστους πολίτας και τους είπουν, ότι η επιθυμία του είναι, υπό πολίτευμα ολιγαρχικόν και όχι βέβαια την σημερινήν φαυλοκρατίαν, η οποία τον εξώρισε, να κατέλθη εις τας Αθήνας, φέρων και την φιλίαν του Τισσαφέρνους και συνεργασθή μετ' αυτών υπέρ του τόπου, οι τριήραρχοι και οι άλλοι επιφανέστατοι άνδρες του Αθηναϊκού στρατού της Σάμου, εν μέρει συνεπεία των προτάσεων τούτων και περισσότερον ακόμη διότι ήθελαν το πράγμα εξ ιδίας πρωτοβουλίας, απεφάσισαν να επιδιώξουν την κατάλυσιν της δημοκρατίας.

Ο Αλκιβιάδης συνεννοείται με το εν Σάμω εκστρατευτικόν σώμα περί της καταλύσεως του δημοκρατικού πολιτεύματος εις Αθήνας εις αντάλλαγμα της φιλίας με τους Πέρσας

48. Και ούτως ήρχισεν η σχετική κίνησις, πρώτον εις το στρατόπεδον της Σάμου, απ' εκεί δ' επεξετάθη ύστερον και εις την πόλιν. Μερικοί μάλιστα ήλθαν από την Σάμον και συνεννοήθησαν προφορικώς με τον Αλκιβιάδην, και όταν υπεσχέθη να τους εξασφαλίση πρώτον μεν την φιλίαν του Τισσαφέρνους ακολούθως δε και την του Βασιλέως, εάν κατέλυαν την δημοκρατίαν, οπότε ο Βασιλεύς θα είχε περισσοτέραν εμπιστοσύνην, όσοι εξ αυτών ανήκαν εις τους ολιγαρχικούς συνέλαβαν μεγάλας ελπίδας, ότι θα δυνηθούν αυτοί, οι οποίοι φέρουν και τα μεγαλήτερα βάρη, να γίνουν κύριοι των πραγμάτων και συγχρόνως να νικήσουν τους εξωτερικούς εχθρούς των. Διά τούτο, μετά την επιστροφήν των εις την Σάμον, ήρχισαν να οργανώνουν συνωμοσίαν μεταξύ των ομοϊδεατών των και έλεγαν

απροκαλύπτως εις τους πολλούς, ότι ο Βασιλεύς θα εγίνετο φίλος των και θα εβοήθει χρηματικώς, εάν ο Αλκιβιάδης επανήρχετο εις τας Αθήνας και κατελύετο η δημοκρατία. Και μολονότι η πρώτη εντύπωσις των στρατιωτών ήτο δυσφορία διά το πράγμα, η ελπίς της χρηματικής επικουρίας του Βασιλέως ήτο τόσον ευπρόσδεκτος, ώστε δεν έφεραν αντίρρησιν. Οι πρωτεργάται του κινήματος, αφού ανεκοίνωσαν ταύτα εις τους στρατιώτας, συνήλθαν, διά να εξετάσουν περαιτέρω μεταξύ των και μετά των περισσοτέρων ομοφρόνων των τας προτάσεις του Αλκιβιάδου. Αλλ’ ενώ οι λοιποί εθεώρουν αυτάς ευκολοκατορθώτους και ειλικρινείς, ο Φρύνιχος, ο οποίος εξηκολούθει να είναι αρχηγός, ποσώς δεν τας ενέκρινεν. Αυτός επίστευεν, ότι ο Αλκιβιάδης, όπως ήτο και η αλήθεια, δεν ενδιεφέρετο περισσότερον διά την ολιγαρχίαν παρ’ όσον διά την δημοκρατίαν, ούτε απέβλεπεν εις άλλο τίποτε παρά πώς να μεταβάλη το πολίτευμα διά ν’ ανακληθή υπό του νέου καθεστώτος και επανέλθη εις τας Αθήνας, ενώ, κατ’ αυτόν, κυρία μέριμνά των έπρεπε να είναι πώς ν’ αποφύγουν τους εμφυλίους σπαραγμούς. Ούτε ήτον, άλλωστε, εύκολον διά τον Βασιλέα, τώρα ιδίως που και οι Πελοποννήσιοι ήσαν εξ ίσου ισχυροί κατά θάλασσαν και είχαν υπό την κατοχήν των μερικάς εκ των σπουδαιότατων πόλεων της επικρατείας του, να συνταχθή με τους Αθηναίους, προς τους οποίους δεν είχεν εμπιστοσύνην, και να δημιουργήση εις εαυτόν πράγματα, ενώ ημπορούσε να εξασφαλίση την φιλίαν των Πελοποννησίων, οι οποίοι ποτέ δεν τον είχαν βλάψει. Και αι σύμμαχοι πόλεις, προσέθεσεν, εις τας οποίας θα υποσχεθούν βέβαια την εισαγωγήν της ολιγαρχίας, αφού δα και οι ίδιοι θα παύσωμεν δημοκρατούμενοι, γνωρίζει καλώς, ότι ούτε αι ήδη αποστατήσασαι θα επανέλθουν διά τούτο ευκολώτερον εις την συμμαχίαν των, ούτε αι παραμείνασαι ως σύμμαχοι θα γίνουν πιστότεροι. Διότι δεν θα θελήσουν να χάσουν την ελευθερίαν των από προτίμησιν προς την ολιγαρχίαν ή την δημοκρατίαν, αλλά θα προτιμήσουν να είναι ελεύθεροι, αδιαφορούσαι αν την ελευθερίαν θα έχουν με το εν ή το άλλο πολίτευμα. Ούτε νομίζουν οι σύμμαχοι, ότι οι καλούμενοι ευγενείς θα τους δημιουργήσουν ολιγώτερα πράγματα από το πλήθος, διότι αυτοί είναι οι εισηγούμενοι εις το πλήθος τα κακά, οι χορηγούντες εις αυτά τα μέσα προς διάπραξιν τούτων, και οι αποκομίζοντες υπέρ εαυτών τας μεγαλητέρας εξ αυτών ωφελείας. Και εάν η εξουσία περιέλθη εις χείρας των, οι σύμμαχοι πιστεύουν, ότι θα είναι εκτεθειμένοι εις βιαίας και άνευ δικαστικής αποφάσεως θανατώσεις, ενώ ο λαός εκείνων μεν περιορίζει τας παρεκτροπάς, δι’ αυτούς δ’ αποτελεί καταφύγιον. Ο Φρύνιχος ισχυρίσθη, ότι ως γνωρίζει καλώς, αι σύμμαχοι πόλεις, διδαχθείσαι εκ της πείρας των, τοιαύτας είχαν αντιλήψεις. Διά τους λόγους δε τούτους, αυτός, τουλάχιστον, αποκρούει τα προτεινόμενα σχέδια του Αλκιβιάδου καθ’ όλην την γραμμήν.

Στέλλεται εις Αθήνας ο Πείσανδρος προς εκτέλεσιν των σχεδίων του Αλκιβιάδου

49. Αλλ’ οι εκ των συνωμοτών συνελθόντες ενέμειναν εις την αρχικήν γνώμην των και αποδεχθέντες τας προτάσεις του Αλκιβιάδου, απεφάσισαν να στείλουν εις τας Αθήνας τον Πεί σανδρον και άλλους απεσταλμένους, όπως διενεργήσουν την κάθοδον του Αλκιβιάδου και την ανατροπήν της Αθηναϊκής δημοκρατίας και εξασφαλίσουν ούτω την προς τους Αθηναίους φιλίαν του Τισσαφέρνους.

Ο Αθηναίος στρατηγός Φρύνιχος αντιδρά εις τα σχέδια του Αλκιβιάδου προδίδων αυτά εις τους Λακεδαιμονίους

50. Πεισθείς ο Φρύνιχος, ότι η περί καθόδου του Αλκιβιάδου πρότασις θα υπεβάλλετο εις τας Αθήνας, όπου βεβαίως θα εγίνετο δεκτή, και φοβηθείς μήπως, ένεκα της αντιδράσεως, την οποίαν επέδειξε κατ’ αυτής διά των λόγων του, εάν επιστρέψη ο Αλκιβιάδης εκ της εξορίας, θελήση να εκδικηθή κατ’ αυτού ως αντιθέτου του, κατέφυγεν εις το εξής μέσον.

Έστειλε κρυφίως επιστολήν προς τον αρχιναύαρχον των Λακεδαιμονίων Αστύοχον, ενώ ούτος ευρίσκετο ακόμη εις την Μίλητον, διά της οποίας τον επληροφόρει, ότι ο Αλκιβιάδης καταστρέφει τα συμφέροντα των Πελοποννησίων, εργαζόμενος, όπως εξασφαλίση υπέρ των Αθηναίων την φιλίαν του Τισσαφέρνους και εξέθετεν ανεπιφυλάκτως όλας τας λεπτομερείας. Προσέθετεν, ότι πρέπει να θεωρηθή συγγνωστός, εάν ζητή να βλάψη ένα εχθρόν του, έστω αν τούτο ημπορούσε να βλάψη και την πατρίδα του. Αλλ’ ο Αστύοχος ούτε εσκέφθη καν να εκδικηθή τον Αλκιβιάδην, ο οποίος άλλωστε έπαυσε να έρχεται, όπως προηγουμένως, εις συνάντησίν του. Αλλά μεταβάς προς επίσκεψιν αυτού και του Τισσαφέρνους εις την Μαγνησίαν, κατέδωκεν ο ίδιος το πράγμα, ανακοινώσας συγχρόνως προς αυτούς το περιεχόμενον της επιστολής του Φρυνίχου και ετέθη εις την διάθεσιν του Τισσαφέρνους, ως προς το ζήτημα τούτο και ως προς τα άλλα, διότι, ως ελέγετο, εδωροδοκείτο υπ’ αυτού, και ένεκα του λόγου τούτου, χλιαρώς ανθίστατο εις το ζήτημα της μη ακεραίας καταβολής του μισθού. Ο Αλκιβιάδης έστειλεν αμέσως επιστολήν εις την Σάμον, διά της οποίας κατήγγελλεν εις τας αρχάς την προδοσίαν του Φρυνίχου και εζήτει να θανατωθή ούτος. Ο Φρύνιχος, ως εκ του μεγίστου κινδύνου, εις τον οποίον τον εξέθετεν η αποκάλυψις αύτη, τα έχασε και απέστειλε νέαν επιστολήν προς τον Αστύοχον, διά της οποίας τον κατηγόρει, διότι δεν εφύλαξε, ως ώφειλε, μυστικήν την προηγουμένην ανακοίνωσιν του, εδήλωνεν ότι τίθεται ήδη εις την διάθεσιν του, όπως διευκολύνη τους Πελοποννησίους να καταστρέψουν ολόκληρον τον Αθηναϊκόν στρατόν, εξέθετε λεπτομερώς κατά ποίον τρόπον θα κατώρθωνε τούτο, λαμβανομένου υπ’ όψιν, ότι η Σάμος είναι ατείχιστος και ότι δεν πρέπει να κατηγορηθή, εάν, κινδυνεύων ήδη την ζωήν του χάριν αυτών, πράξη και τούτο και κάθε άλλο πού ημπορεί μάλλον, παρά ν’ αφίση να πέση θύμα των χειροτέρων του εχθρών. Αλλ’ ο Αστύοχος έφερε και ταύτα εις γνώσιν του Αλκιβιάδου.

Ο Αλκιβιάδης καταγγέλλει την προδοσίαν του Φρυνίχου

51. Ο Φρύνιχος, εξ άλλου, πληροφορηθείς εγκαίρως την προδοσίαν του Αστυόχου, ανέμενεν από στιγμής εις στιγμήν επιστολήν του Αλκιβιάδου, καταγγέλλουσαν το πράγμα. Διά να προλάβη δε τούτο, ανεκοίνωσεν ο ίδιος εις το στράτευμα, ότι, κατά πληροφορίας ασφαλείς, τας οποίας έχει, οι εχθροί, ως εκ του ότι η πόλις της Σάμου είναι ατείχιστος και τα πλοία του στόλου δεν αγκυροβολούν όλα εντός του λιμένος, είναι αποφασισμένοι να επιτεθούν κατά του στρατοπέδου, και είναι ανάγκη να οχυρωθή η Σάμος το ταχύτερον και να λάβουν όλας τας αναγκαίας προφυλάξεις. Ως εκ του ότι δ’ ήτον αρχηγός του στρατού, είχεν ο ίδιος δικαιοδοσίαν να λάβη τα μέτρα ταύτα. Επομένως, η οχύρωσις ήρχισεν αμέσως μετά δραστηριότητος και ως εκ της αιτίας αυτής, η Σάμος, η οποία εν πάση περιπτώσει θα ωχυρώνετο, ωχυρώθη ταχύτερον. Ολίγον ύστερον έφθασεν η αναμενόμενη επιστολή του Αλκιβιάδου, διά της οποίας ανήγγελλε την κατά του στρατού προδοσίαν του Φρυνίχου και την επικειμένην επίθεσιν του εχθρού. Ο Αλκιβιάδης, εν τούτοις, εθεωρήθη όχι αξιόπιστος, αλλ’ ότι, μαθών εκ των προτέρων τα σχέδια των εχθρών, ήθελεν από έχθραν προς τον Φρύνιχον ν’ αποδώση εις αυτόν συνενοχήν εις αυτά και ως εκ τούτου, η επιστολή του όχι μόνον δεν έβλαψε τον Φρύνιχον, αλλά τουναντίον εθεωρήθη αυτός αξιοπιστότερος, διότι τα λεχθέντα υπ’ αυτού επεβεβαιούντο διά των πληροφοριών του Αλκιβιάδου.

52. Έκτοτε ο Αλκιβιάδης κατέβαλε πάσαν προσπάθειαν, όπως πείση τον Τισσαφέρνη να ταχθή υπέρ των Αθηναίων. Ούτος, μολονότι φοβούμενος τους Πελοποννησίους, λόγω του ότι είχαν επί τόπου περισσότερον στόλον από τους Αθηναίους, τίποτε άλλο καλλίτερον δεν ήθελε παρά να ημπορέση να πεισθή, ιδίως αφότου αντελήφθη εις την Κνίδον την δυσαρέσκειαν των Λακεδαιμονίων, διά την υπό του Θηριμένους συνομολογηθείσαν

συνθήκην. Διότι το επεισόδιον τούτο της Κνίδου είχε λάβει χώραν, πριν μετασταθμεύσουν οι Πελοποννήσιοι εις την Ρόδον, όπου ευρίσκοντο τώρα, και ο έτι προγενέστερος ισχυρισμός του Αλκιβιάδου, ότι η πολιτική των Λακεδαιμονίων αποβλέπει εις την απελευθέρωσιν όλων των Ελληνικών πόλεων, επεβεβαιώθη διά των λόγων του Λίχα, υποστηρίξαντος, ότι δεν είναι ανεκτή η διάταξις των συνθηκών, κατά την οποίαν αναγνωρίζεται η κυριαρχία του Βασιλέως εφ' όλων των χωρών, των οποίων, εις παρελθούσαν ποτέ εποχήν, αυτός ή οι προγονοί του ήσαν κύριοι. Ούτω, λοιπόν, ο Αλκιβιάδης, αγωνιζόμενος υπέρ μεγάλων πραγμάτων, εκολάκευε τον Τισσαφέρνη και εδείκνυε προς αυτόν μεγάλην αφοσίωσιν.

Ο Πείσανδρος ενεργεί εν Αθήναις υπέρ των σχεδίων του Αλκιβιάδου. Απαλλάσσεται της στρατηγίας ο Φρύνιχος

53. Εν τω μεταξύ, η εκ Σάμου αποσταλείσα υπό τον Πείσανδρον πρεσβεία, ελθούσα εις τας Αθήνας, ωμίλησε προς τον δήμον κεφαλαιωδώς περί των λοιπών, ενδιατρίψασα ιδίως εις το ότι ημπορούν, εάν επαναφέρουν τον Αλκιβιάδην και φέρουν τροποποιήσεις εις το δημοκρατικόν των πολίτευμα, να εξασφαλίσουν και την συμμαχίαν του Βασιλέως και την νίκην κατά των Πελοποννησίων. Και πολλοί όμως άλλοι αντετάσσοντο κατά πάσης μεταβολής του δημοκρατικού πολιτεύματος, και οι εχθροί συγχρόνως του Αλκιβιάδου κατεκραύγαζαν, ότι θα ήτο τερατώδες να επιτύχη την κάθοδόν του διά της ανατροπής του δημοκρατικού πολιτεύματος, και οι Ευμολπίδαι και οι Κήρυκες διεμαρτύροντο και εξώρκιζαν να μη επαναφέρουν άνθρωπον εξορισθέντα διά την βεβήλωσιν των μυστηρίων. Ο Πείσανδρος, χωρίς να πτοηθή ενώπιον τοιαύτης αντιδράσεως και τόσων ύβρεων, επροχώρησεν εις το μέσον και προσκαλών αλληλοδιαδόχως ένα έκαστον των αντιλεγόντων τον ηρώτα, εάν τώρα πού οι Πελοποννήσιοι και στόλον όχι μικρότερον του ιδικού των έχουν, έτοιμον ανά πάσαν στιγμήν προς επίθεσιν, και συμμάχους περισσοτέρους και χρήματα ελάμβαναν από τον Βασιλέα και τον Τισσαφέρνη, έχουν καμμίαν ελπίδα σωτηρίας διά την πόλιν, εφόσον δεν κατορθώση κανείς να πείση τον Βασιλέα να στραφή με το μέρος των. Και όταν εις την ερώτησιν, η απάντησις ήτον αρνητική, τότε πλέον έλεγε προς αυτούς άνευ περιστροφών «Αυτό λοιπόν δεν ημπορούμεν να το κατορθώσωμεν, παρά μόνον, εάν πολιτευθώμεν σωφρονέστερον και αναθέσωμεν την εξουσίαν εις ολίγους μάλλον, διά να εμπνέωμεν εμπιστοσύνην εις τον Βασιλέα, εάν την προσοχήν μας στρέψωμεν σήμερον ολιγώτερον προς το πολίτευμα και περισσότερον προς την σωτηρίαν του κράτους (διότι αργότερα βέβαια κανείς δεν μας εμποδίζει να μεταβάλωμεν ό,τι τυχόν δεν μας αρέσει) και επαναφέρωμεν τον Αλκιβιάδην, ο οποίος είναι ο μόνος σήμερον άνθρωπος που ημπορεί να το κατορθώση.»

54. Ο λαός, μολονότι εδυσανασχέτει κατ' αρχάς ακούων τα περί ολιγαρχίας, όταν ο Πείσανδρος τους εξήγησεν άνευ περιστροφών ότι δεν υπάρχει άλλη σωτηρία, ενέδωσε, και εκ φόβου και διότι συγχρόνως ήλπιζεν, ότι το νέον αυτό καθεστώς δεν θα ήτο μακρόβιον. Ως εκ τούτου, εψήφισαν την αποστολήν του Πεισάνδρου, με δέκα άλλους, όπως διαπραγματευθούν με τον Τισσαφέρνη και τον Αλκιβιάδην, όπως αυτοί κρίνουν συμφερώτερον, και επειδή συγχρόνως ο Πείσανδρος διέβαλε τον Φρύνιχον, ο λαός απέλυσεν αυτόν και τον Σκυρωνίδην και διώρισεν εις αντικατάστασίν των τον Διομέδοντα και τον Λέοντα. Τον Φρύνιχον διέβαλεν ο Πείσανδρος, ισχυριζόμενος ότι επρόδωσε την Ίασον και τον Αμόργην, πράγματι όμως, διότι τον εθεώρει αντίθετον εις τας μετά του Αλκιβιάδου διαπραγματεύσεις. Ο Πείσανδρος, ακολούθως, αφού επεσκέφθη όλας τας πολιτικάς λέσχας, όσαι υφίσταντο ήδη από πριν εις την πόλιν, ασχολούμεναι με δίκας και τας εκλογάς, και εσύστησεν εις αυτάς να ενωθούν και προβούν, κατόπιν κοινής

αποφάσεως, εις την κατάλυσιν της δημοκρατίας, και έλαβεν όλα τα υπό των περιστάσεων ενδεικνυόμενα μέτρα, διά να μη χάνεται πλέον καιρός, αυτός μετά των άλλων δέκα απεσταλμένων ανεχώρησαν, προς συνάντησιν του Τισσαφέρνους.

Επιτυχής επίθεσις των Αθηναίων κατά των Ροδίων

55. Ο Λέων, εξ άλλου, και ο Διομέδων, οι οποίοι είχαν ήδη φθάσει, διαρκούντος του αυτού χειμώνος, προς ανάληψιν της διοικήσεως του Αθηναϊκού στόλου, προέβησαν εις επίθεσιν κατά της Ρόδου. Και τον μεν στόλον των Πελοποννησίων ευρήκαν ανειλκυσμένον εις την παραλίαν του λιμένος, ενεργήσαντες όμως απόβασιν και νικήσαντες εις μάχην τους προσδραμόντας προς απόκρουσιν των Ροδίους, επέστρεψαν εις την Χάλκην, την οποίαν, κατά προτίμησιν της Κω, εχρησιμοποίουν του λοιπού ως ορμητήριον των κατά της Ρόδου επιχειρήσεων των, διότι απ' εκεί ημπορούσαν να επιτηρούν καλλίτερα τας κινήσεις του Πελοποννησιακού στόλου.

Νίκη των Αθηναίων εις την Χίον

Εν τω μεταξύ, ήλθεν εις Ρόδον ο Λάκων Ξενοφαντίδας, τον οποίον έστειλεν ο Πεδάριτος εκ Χίου, διά ν' αναγγείλη, ότι το φρούριον, το όποιον κατεσκεύαζαν οι Αθηναίοι εις το Δελφίνιον, ήτον ήδη εντελώς έτοιμον, και ότι, εάν δεν έλθη ολόκληρος ο στόλος προς βοήθειαν, η Χίος θα χαθή δι' αυτούς. Οι Πελοποννήσιοι απεφάσισαν να έλθουν εις βοήθειαν. Αλλά πριν ακόμη έλθουν, ο Πεδάριτος, τεθείς ο ίδιος επί κεφαλής των μισθοφόρων και ολοκλήρου του Χιακού στρατού, επετέθη κατά του οχυρώματος, το οποίον επροστάτευε το ορμητήριον του Αθηναϊκού στόλου, και καταλαβών μέρος αυτού, έγινε κύριος μερικών πλοίων, τα οποία ήσαν ανειλκυσμένα εις την ξηράν. Αλλ' οι Αθηναίοι αντεπεξήλθαν, και αφού έτρεψαν πρώτον εις φυγήν τους Χίους, ενίκησαν και το υπόλοιπον του στρατού του Πεδαρίτου. Κατά την μάχην εφονεύθη και ο ίδιος ο Πεδάριτος και πολλοί Χίοι και εκυριεύθησαν υπό των Αθηναίων πολλά όπλα.

Αποτυχία των διαπραγματεύσεων των Αθηναίων πρέσβεων με τον Τισσαφέρνη

56. Κατόπιν της νέας ταύτης αποτυχίας, ο από ξηράς και θαλάσσης αποκλεισμός της Χίου έγινε στενώτερος παρά πριν και η πείνα εντός της πόλεως ήτο μεγάλη. Εν τω μεταξύ, η υπό τον Πείσανδρον Αθηναϊκή πρεσβεία ήλθε προς τον Τισσαφέρνη και ήρχισε διαπραγματευόμενη την συνομολόγησιν συμβάσεως. Ο Αλκιβιάδης, εν τούτοις, ο οποίος δεν ήτο βέβαιος περί της επί του Τισσαφέρνους επιρροής του, καθόσον ο τελευταίος εφοβείτο περισσότερον τους Πελοποννησίους παρά τους Αθηναίους, και ήθελεν ακόμη, σύμφωνα με την συμβουλήν που του είχε δώσει εκείνος, να εξασθενίση και τους δύο, εσοφίσθη να ματαίωση την συμφωνίαν δι' υπερβολικών απαιτήσεων, προβαλλομένων υπό του Τισσαφέρνους. Νομίζω, άλλωστε, ότι το ίδιον επεδίωκε και ο Τισσαφέρνης, αυτός μεν διά τον φόβον των Πελοποννησίων, εκείνος δε διότι έβλεπεν, ότι ούτος δεν είχε καμμίαν διάθεσιν να συνομολόγηση συμφωνίαν και ήθελε να πιστεύσουν οι Αθηναίοι, όχι ότι δεν είχεν αρκετήν επιρροήν επ' αυτού, αλλ' ότι, ενώ ο Τισσαφέρνης είχε πεισθή και ήθελε να συνομολόγηση την συμφωνίαν, αυτοί δεν προέβαιναν εις αρκετάς παραχωρήσεις. Διότι ο Αλκιβιάδης, ομιλών εξ ονόματος του Τισσαφέρνους και παρόντος αυτού, διετύπωσε τοιαύτας υπερβολικάς απαιτήσεις, ώστε, μολονότι οι Αθηναίοι επί πολύ παρεχώρουν οτιδήποτε τους εζήτει, αυτούς εν τούτοις έπρεπε να βαρύνη η ευθύνη της αποτυχίας των διαπραγματεύσεων. Διότι, αφού εζήτησε την παραχώρησιν ολοκλήρου της Ιωνίας εις τον Βασιλέα, έπειτα εζήτησε και τας παρακείμενος νήσους και άλλα ακόμη. Αλλ' ενώ οι Αθηναίοι δεν ηρνούντο να δεχθούν όλα ταύτα, τέλος, κατά την τρίτην πλέον συνεδρίασιν, φοβηθείς μήπως γίνη κατάφωρος η έλλειψις επιρροής του επί του Τισσαφέρνους, απήτησε

ν' αναγνωρισθή εις τον Βασιλέα το δικαίωμα να κατασκευάση πολεμικά πλοία και πλέη εντός των Αθηναϊκών χωρικών υδάτων, όπου ήθελε και με όσα σκάφη ήθελε. Τότε πλέον οι Αθηναίοι, θεωρήσαντες, ότι τους ζητούνται εντελώς αδύνατα πράγματα, και ότι ο Αλκιβιάδης τους είχεν εξαπατήσει, ανεχώρησαν εξωργισμένοι, επιστρέφοντες εις την Σάμον.

Τρίτη συμμαχία των Λακεδαιμονίων και του Βασιλέως των Περσών

57. Κατά την διάρκειαν του αυτού χειμώνος, και ευθύς μετά την ματαίωσιν των διαπραγματεύσεων προς τους Αθηναίους, κατήλθεν ο Τισσαφέρνης εις την Καύνον, θέλων να επαναφέρη τους Πελοποννησίους εις την Μίλητον, και αφού συνάψη υπό τους καλλιτέρους δυνατούς όρους νέαν πάλιν προς αυτούς συνθήκην, να παρέχη εις αυτούς τα αναγκαία διά την συντήρησιν του στόλου των χρήματα, και μη περιέλθη εις ολοσχερή προς αυτούς ρήξιν. Διότι εφοβείτο μήπως, στερούμενοι τυχόν των αναγκαίων διά την συντήρησιν μεγάλου στόλου μέσων, ή εξαναγκασθούν να ναυμαχήσουν προς τους Αθηναίους και ηττηθούν, ή λιποτακτήσουν τα πληρώματα και ούτως οι Αθηναίοι επιτύχουν τους σκοπούς των, χωρίς την βοήθειαν του. Αλλά προ πάντων εφοβείτο μήπως, προς αναζήτησιν τροφής, προβούν εις διαρπαγάς επί της Μικρασιατικής ακτής. Λαμβάνων λοιπόν υπ' όψιν του πάντα ταύτα και συνεπής προς την προνοητικήν πολιτικήν του, όπως διατηρή την ισορροπίαν των αντιμαχομένων Ελληνικών δυνάμεων, προσεκάλεσε τους Πελοποννησίους, τους έδωσε χρήματα διά την συντήρησιν του στόλου των και συνωμολόγησε την επομένην τρίτην προς αυτούς συνθήκην.

58. «Κατά το δέκατον τρίτον έτος της βασιλείας του Δαρείου, εφόρου όντος εις την Λακεδαίμονα του Αλεξιππίδα, συνωμολογήθη εις την πεδιάδα του Μαιάνδρου συνθήκη μεταξύ των Πελοποννησίων και των συμμάχων αφ' ενός, και του Τισσαφέρνους, του Ιεραμένους και των υιών του Φαρνάκου, εξ άλλου, αφορώσα τα συμφέροντα του Βασιλέως και των Λακεδαιμονίων ως και των συμμάχων των.

«Αι κτήσεις του Βασιλέως, αι κείμεναι επί της Ασίας, εξακολουθούν ανήκουσαι εις αυτόν και ο Βασιλεύς δικαιούται, προκειμένου περί των κτήσεων του, να λαμβάνη οιαδήποτε μέτρα θέλει.

«Απαγορεύεται εις τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους των επιδρομή, προς τον σκοπόν οιασδήποτε βλάβης, εναντίον των κτήσεων του Βασιλέως, ως επίσης απαγορεύεται εις τον Βασιλέα οιαδήποτε επιδρομή, επί σκοπώ βλάβης, εναντίον των κτήσεων των Λακεδαιμονίων ή των συμμάχων των.

«Εάν κανείς εκ των Λακεδαιμονίων ή των συμμάχων των έλθη, επί σκοπώ βλάβης, εναντίον των κτήσεων του Βασιλέως, οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοι των οφείλουν να τον εμποδίζουν. Και εάν κανείς έρχεται εκ της επικρατείας του Βασιλέως, προς τον σκοπόν βλάβης, κατά των Λακεδαιμονίων ή των συμμάχων των, ο Βασιλεύς οφείλει να τον εμποδίζη.

«Ο Τισσαφέρνης υποχρεούται να παρέχη, συμφώνως με τα ήδη συμπεφωνημένα, τα αναγκαία χρήματα διά την συντήρησιν της σημερινής δυνάμεως του Πελοποννησιακού στόλου, έως ότου έλθη ο στόλος του Βασιλέως. Μετά την άφιξιν του στόλου του Βασιλέως, οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοι των δικαιούνται, εάν θέλουν, να συντηρούν τον στόλον εξ ιδίων, αλλ' αν θέλουν να λαμβάνουν τα αναγκαία διά την συντήρησιν αυτού χρήματα από τον Τισσαφέρνη, ούτος υποχρεούται να παρέχη αυτά. Εν τοιαύτη όμως περιπτώσει, οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοι θ' αποδώσουν κατά το τέλος του πολέμου τα ποσά, τα

οποία θα έχουν λάβει.

«Μετά την άφιξιν του στόλου του Βασιλέως, ο στόλος των Λακεδαιμονίων και ο στόλος των συμμάχων των και ο στόλος του Βασιλέως θα διεξάγουν από κοινού τας πολεμικάς εχθροπραξίας, σύμφωνα με το σχέδιον, περί του οποίου θα μείνουν σύμφωνοι ο Τισσαφέρνης, οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοι των. Και εάν πρόκειται να συνομολογηθή ειρήνη προς τους Αθηναίους, η ειρήνη θα συνομολογηθή κατά τον αυτόν επίσης τρόπον.»

59. Τοιούτον ήτο το περιεχόμενον της συνομολογηθείσης συνθήκης, κατόπιν της οποίας ο Τισσαφέρνης ήρχισεν ετοιμαζόμενος, όπως, κατά τα συμφωνηθέντα, φέρη τον Φοινικικόν στόλον και εκτελέση όσα άλλα υπεσχέθη. Ήθελε τουλάχιστον ν' αποδείξη, ότι ετοιμάζεται να τα εκτελέση.

Οι Βοιωτοί καταλαμβάνουν τον Ωρωπόν

60. Περί το τέλος ήδη του χειμώνος, οι Βοιωτοί κατέλαβαν διά προδοσίας τον Ωρωπόν, ο οποίος κατείχετο υπό Αθηναϊκής φρουράς. Τους Βοιωτούς εβοήθησαν μερικοί Ερετριείς και μερικοί ακόμη εκ των κατοίκων αυτού του Ωρωπού, επιδιώκοντες την επανάστασιν της Ευβοίας. Διότι η θέσις αύτη, κειμένη απέναντι της Ερετρίας, εφόσον κατείχετο υπό των Αθηναίων, απετέλει διαρκή κίνδυνον κατά της ασφαλείας αυτής και της λοιπής Ευβοίας. Έχοντες ήδη εις την κατοχήν των τον Ωρωπόν, ήλθαν οι Ερετριείς εις την Ρόδον, προσκαλούντες τους Πελοποννησίους εις την Εύβοιαν. Αλλ' ούτοι επροθυμοποιούντο μάλλον να έλθουν εις βοήθειαν της δεινώς δοκιμαζόμενης Χίου, και εκπλεύσαντες εκ της Ρόδου με όλον τον στόλον, διηυθύνοντο προς τα εκεί. Όταν ευρίσκοντο πλησίον του Τριοπίου, διέκριναν εις το πέλαγος τον Αθηναϊκόν στόλον, προερχόμενον εκ Χάλκης. Και χωρίς να επιτεθούν οι μεν κατά των δε, διηυθύνθησαν οι μεν Αθηναίοι εις την Σάμον, οι δε Πελοποννήσιοι εις την Μίλητον, αναγνωρίσαντες οι τελευταίοι, ότι δεν ήτο δυνατόν να δοθή βοήθεια εις την Χίον, χωρίς να συναφθή ναυμαχία. Εν τω μεταξύ, ετελείωσεν ο χειμών και συγχρόνως το εικοστόν έτος του πολέμου τούτου, του οποίου την ιστορίαν συνέγραψεν ο Θουκυδίδης.

Έτος 21ον : 411-410 π.Χ. (61-109)

Επίθεσις των Χίων κατά του Αθηναϊκού στόλου

61. Ευθύς κατά την αρχήν του επομένου έαρος, ο Σπαρτιάτης Δερκυλίδας εξεπέμφθη επί κεφαλής αποσπάσματος στρατού διά της παραλιακής οδού προς τον Ελλήσποντον, όπως επαναστατήση την Άβυδον, αποικίαν των Μιλησίων. Οι Χίοι, εξ άλλου, ενόσω ο Αστύοχος ευρίσκετο εις απορίαν κατά τίνα τρόπον ημπορεί να τους βοηθήση, ευρέθησαν εις την ανάγκην, πιεζόμενοι υπό της πολιορκίας, να ναυμαχήσουν. Ευτυχώς, ότε ακόμη ο Αστύοχος ευρίσκετο εις την Ρόδον, είχε σταλή προς αυτούς εκ της Μιλήτου, μετά τον θάνατον του Πεδαρίτου, νέος αρχηγός, ο Σπαρτιάτης Λέων, ο οποίος είχε συνεκστρατεύσει ως βοηθός του Αντισθένους, μαζύ με δώδεκα πλοία, τα οποία τότε εφύλατταν την Μίλητον. Εκ των πλοίων τούτων, πέντε ήσαν των θουρίων, τέσσερα των Συρακουσίων, εν των Αναίων, εν των Μιλησίων και εν ανήκεν εις τον ίδιον τον Λέοντα. Οι Χίοι, ενεργήσαντες έξοδον με όλον των τον στρατόν, κατέλαβαν κάποιαν οχυράν θέσιν, ενώ συγχρόνως ο στόλος των, συγκείμενος εκ τριάντα εξ πλοίων, εξέπλευσε εναντίον των τριάντα δύο πλοίων των Αθηναίων και εναυμάχησεν. Η ναυμαχία υπήρξε πεισματώδης και οι Χίοι μετά των συμμάχων, χωρίς να ηττηθούν, επειδή άλλωστε και ήρχισεν ήδη να σκοτεινιάζη, επέστρεψαν εις την πόλιν.

Προσχώρησις της Αβύδου και της Λαμψάκου εις τους Λακεδαιμονίους

62. Ευθύς μετά την ναυμαχίαν ταύτην, έφθασεν εκ της Μιλήτου διά ξηράς ο Δερκυλίδας εις τον Ελλήσποντον, όπου η Άβυδος, επαναστατήσασα, προσεχώρησεν εις αυτόν και τον Φαρνάβαζον, και δύο ημέρας ύστερον και η Λάμψακος. Μόλις έμαθε τούτο ο Στρομβιχίδης, έσπευσεν εις βοήθειαν εκ της Χίου, επί κεφαλής είκοσι τεσσάρων πλοίων, εκ των οποίων μερικά ήσαν οπλιταγωγά, μεταφέροντα πεζικόν. Οι Λαμψακηνοί αντεπεξήλθαν κατ' αυτού, αλλ' ο Στρομβιχίδης ενίκησεν αυτούς κατά την συναφθείσαν μάχην και κατέλαβε με τον πρώτον αλαλαγμόν της εφόδου την Λάμψακον, η οποία ήτο ανοχύρωτος. Αφού δε διήρπασε τα κινητά και απήγαγε τους δούλους της πόλεως, επέτρεψεν εις τους ελευθέρους να εξακολουθούν κατοικούντες την πόλιν των και ήλθεν εναντίον της Αβύδου. Αλλ' επειδή αύτη ηρνείτο να παραδοθή και δεν ημπόρεσε να την καταλάβη δι' εφόδου, έπλευσεν εις την απέναντι Σηστόν, πόλιν της χερσονήσου Καλλιπόλεως, εις την οποίαν, ως γνωστόν, είχαν άλλοτε εγκατασταθή οι Πέρσαι, και εγκατέστησεν εις αυτήν φρουράν, διά να επιτηρή ολόκληρον τον Ελλήσποντον.

Επικράτησις των Χίων

63. Εν τω μεταξύ, η κατά θάλασσαν επικράτησις των Χίων εξησφαλίσθη και ο Αστύοχος, μετά των Πελοποννησίων της Μιλήτου, ενεθαρρύνθησαν. Πλεύσας εις την Χίον ο Αστύοχος με δύο πλοία, παρέλαβε την εκεί μοίραν και επί κεφαλής όλου ήδη του στόλου, έπλευσεν εναντίον της Σάμου. Αλλ' επειδή οι Αθηναίοι, υποπτεύοντες αλλήλους, δεν αντεπεξήλθαν, επέστρεψε πάλιν εις την Μίλητον.

Οι εν Σάμω Αθηναίοι αποφασίζουν να ενεργήσουν εγκατάστασιν ολιγαρχίας εις τας Αθήνας

Καθόσον περί την αυτήν εποχήν, ή μάλλον προηγουμένως, η Αθηναϊκή δημοκρατία έπνεε τα λοίσθια. Διότι, όταν η υπό τον Πείσανδρον πρεσβεία επέστρεψεν από τον Τισσαφέρνη εις την Σάμον, όχι μόνον την υποστήριξιν του στρατού υπέρ των σχεδίων των εξησφάλισαν έτι μάλλον, αλλά και τους επιφανεστάτους των Σαμίων προέτρεψαν να τους μιμηθούν και αυτοί, αποδεχόμενοι το ολιγαρχικόν πολίτευμα, μολονότι αυτοί ούτοι είχαν επαναστατήσει εναντίον των συμπολιτών των, διά να παύσουν ολιγαρχούμενοι. Συγχρόνως οι Αθηναίοι της Σάμου, συνεννοούμενοι μεταξύ των, κατέληξαν εις το συμπέρασμα ν' αφίσουν κατά μέρος τον Αλκιβιάδην, όχι μόνον διότι δεν ήθελε να τους βοηθήση, αλλά και διότι δεν ήτον ο άνθρωπος πού ημπορούσε να προσαρμοσθή προς το ολιγαρχικόν πολίτευμα, και να σκεφθούν μεταξύ των αυτοί, οι οποίοι είχαν ήδη εκτεθή, κατά ποίον τρόπον το κίνημα δεν θα εματαιούτο. Απεφάσισαν, συγχρόνως, να επιμείνουν εις την αποφασιστικήν διεξαγωγήν του πολέμου και να εισφέρουν αυτοί εξ ιδίων και χρήματα, και ό,τι άλλο τυχόν χρειασθή, καθόσον του λοιπού επρόκειτο να εργασθούν περί των ιδίων πλέον και όχι ξένων συμφερόντων.

64. Ενθαρρυνθέντες, τοιουτοτρόπως, αμοιβαίως, απέστειλαν ευθύς αμέσως εις τας Αθήνας τον Πείσανδρον με τους πέντε συναδέλφους του, όπως εργασθούν εκεί διά την πραγματοποίησιν των σχεδίων των, παραγγείλαντες συγχρόνως εις αυτούς να εγκαταστήσουν την ολιγαρχίαν εις τας υπηκόους πόλεις. Τον Διειτρέφη, ο οποίος ήτο τότε εις την Χίον και είχεν εκλεχθή αρχηγός των στρατιωτικών δυνάμεων εις την Χαλκιδικήν, απέστειλαν, όπως αναλάβη τα καθήκοντα του.

Πολιτικαί μεταβολαί εις Θάσον

Φθάσας ούτος εις την Θάσον, κατέλυσε την δημοκρατίαν. Αλλά δύο περίπου μήνας μετά την αναχώρησιν του, οι Θάσιοι ήρχισαν οχυρώνοντες την πόλιν των, καθόσον δεν είχαν

πλέον καμμίαν ανάγκην αριστοκρατίας, εξαρτώμενης από τας Αθήνας, αφού από ημέρας εις ημέραν επερίμεναν να ελευθερωθούν από τους Λακεδαιμονίους. Διότι πλησίον των Πελοποννησίων ευρίσκοντο Θάσιοι, οι οποίοι είχαν εξορισθή υπό των Αθηναίων, και ούτοι, συμπραττόντων και των εις την πόλιν ευρισκομένων φίλων των, επεδίωκαν με όλην των την δραστηριότητα να επιτύχουν την αποστολήν πλοίων και επαναναστήσουν την Θάσον. Είχαν λοιπόν ούτοι την καλήν τύχην να επιτύχουν ό,τι διακαώς επεθύμουν, την ανόρθωσιν δηλαδή του πολιτεύματος των, χωρίς να εκτεθούν εις κινδύνους, και την ανατροπήν της δημοκρατικής μερίδος, η οποία θ’ αντετάσσετο κατ’ αυτών. Ούτω το αποτέλεσμα, ως προς την Θάσον, και, καθώς πιστεύω, και ως προς πολλάς άλλας υπηκόους πόλεις, υπήρξεν αντίθετον των προσδοκιών των Αθηναίων εκείνων, οι οποίοι ειργάζοντο διά την εγκατάστασιν ολιγαρχίας. Διότι οι κάτοικοι αυτών, εξασφαλίσαντες διά της πολιτικής μεταβολής την νηφαλιότητα της σκέψεως και το ακίνδυνον των ενεργειών των, εχώρησαν προς την πλήρη ελευθερίαν, αδιαφορούντες διά την νόθον ευνομίαν, που τους προσέφεραν οι Αθηναίοι.

Φόνος του δημοκρατικού ηγέτου Ανδροκλέους

65. Ο Πείσανδρος και οι περί αυτόν, διαρκούντος του ταξειδίου των, κατά μήκος της ακτής, προέβαιναν σύμφωνα με τα προαποφασισθέντα εις την κατάλυσιν των δημοκρατιών των διαφόρων πόλεων, και συγχρόνως παρέλαβαν από μερικάς εξ αυτών ως συνεργάτας και οπλίτας, με τους οποίους ήλθαν εις τας Αθήνας. Εκεί ευρήκαν, ότι οι φίλοι των είχαν φέρει εις πέρας το μεγαλήτερον μέρος της εργασίας. Διότι μερικοί εκ των νεωτέρων, συγκροτήσαντες μυστικήν ένωσιν, προέβησαν κρυφίως εις τον φόνον κάποιου Ανδροκλέους, ενός των κυριωτάτων αρχηγών των δημοκρατικών, ο οποίος είχεν ουκ ολίγον συντελέσει εις την έξωσιν του Αλκιβιάδου. Εις τον φόνον τούτον προέβησαν κυρίως διά δύο λόγους, και διότι ο Ανδροκλής ήτον εκ των ηγετών του λαού, και διότι ήθελαν να φανούν ευχάριστοι εις τον Αλκιβιάδην, ο όποιος επερίμεναν, ότι θα επανέλθη και θα τους εξασφαλίση την φιλίαν του Τισσαφέρνους. Αλλά και μερικούς άλλους εκ των οχληρών αντιπάλων εξαπέστρεψαν, κατά τον αυτόν τρόπον, κρυφίως.

Οι ολιγαρχικοί διακηρύττουν εις Αθήνας το πρόγραμμα των

Διεκήρυτταν δε φανερά το πρόγραμμά των, ότι κανείς άλλος δεν πρέπει να λαμβάνη μισθόν πλην των υπηρετούντων ως στρατιωτών κατά τον πόλεμον και ότι εις την διεύθυνσιν των πραγμάτων δεν πρέπει να μετέχουν περισσότεροι των πέντε χιλιάδων, λαμβανόμενοι μεταξύ εκείνων, οι όποιοι ημπορούν να προσφέρουν περισσοτέρας υπηρεσίας και προσωπικώς και διά της περιουσίας των.

66. Τα σχέδια όμως ταύτα ήσαν απλώς εύσχημος πρόφασις χάριν των πολλών, διότι, πράγματι, την κυβέρνησιν επρόκειτο να έχουν εις χείρας των οι εργάται της μεταβολής του πολιτεύματος. Είναι αληθές, ότι η συνέλευσις του λάου συνεκαλείτο ακόμη, καθώς και η διά κλήρου καταρτιζόμενη Βουλή των Πεντακοσίων. Αλλά τίποτε δεν απεφάσιζαν, χωρίς την έγκρισιν των συνωμοτών, και όχι μόνον οι υποβάλλοντες τας προτάσεις ήσαν εκ των ιδικών των, αλλά και εκ των προτέρων συνεννοούντο και απεφάσιζαν τί θα προταθή. Εκ των άλλων πολιτών, ουδείς ετόλμα ν’ αντιλέξη, διότι, βλέποντες το πλήθος των συνωμοτών, κατελαμβάνοντο υπό φόβου. Αλλά και αν κανείς ετόλμα ν’ αντιλέξη, ευρίσκετο ευθύς φονευμένος διά καταλλήλου τρόπου, και οι δράσται ούτε ανεζητούντο, ούτε αν ήσαν ύποπτοι ενηργείτο δικαστική κατ’ αυτών καταδίωξις. Ο λαός έμενεν ήσυχος και ο φόβος του ήτο τόσον μεγάλος, ώστε καθείς, και αν ακόμη δεν «άνοιγε το στόμα του», εθεώρει τον εαυτόν του ευτυχή, εάν κατώρθωνε να μη πέση θύμα βίας. Διότι το φρόνημα

των κατεβάλλετο εκ της ιδέας, ότι οι συνωμόται ήσαν πολύ περισσότεροι παρ’ όσοι πραγματικώς ήσαν, και ήτον αδύνατον να ημπορέσουν να εξακριβώσουν την αλήθειαν, ένεκα του μεγέθους της πόλεως και του γεγονότος, ότι δεν εγνωρίζοντο αμοιβαίως. Διά τον αυτόν επίσης λόγον, δεν ημπορούσε κανείς, μέσα εις την θλίψιν και αγανάκτησιν του, να προσκλαυθή εις άλλον, διά να ζητήση την συνδρομήν του κατά του επιβουλευομένου αυτόν. Διότι έπρεπε να εμπιστευθή ή εις άγνωστον ή και εις γνώριμον, προς τον όποιον όμως εδυσπίστει. Καθόσον οι δημοκρατικοί επλησίαζαν ο εις τον άλλον με δυσπιστίαν, υποπτευόμενοι τον καθένα, ότι ημπορεί να μετέχη εις τα γινόμενα. Και υπήρξαν, τωόντι, μεταξύ των συνωμοτών άνθρωποι, περί των οποίων κανείς ποτέ δεν ημπορούσε να φαντασθή, ότι θα εγίνοντο ολιγαρχικοί. Και ούτοι επροκάλεσαν την μεγαλητέραν δυσπιστίαν μεταξύ του πλήθους, και συνετέλεσαν εκ τούτου τα μέγιστα εις την ασφάλειαν των συνωμοτών, ενισχύοντες την δυσπιστίαν των δημοκρατικών προς αλλήλους.

Προτάσεις του Πεισάνδρου περί μεταβολής του Αθηναϊκού πολιτεύματος εις ολιγαρχίαν

67. Τοιαύτη ήτον η κατάστασις των πραγμάτων εις τας Αθήνας, ότε έφθασεν ο Πείσανδρος με τους περί αυτόν, και επελήφθησαν της περαιτέρω συμπληρώσεως του έργου. Κατά πρώτον, συνεκάλεσαν την συνέλευσιν του λαού και επρότειναν εις αυτήν την εκλογήν δεκαμελούς επιτροπής, όπως συντάξη και υποβάλη απ’ ευθείας εις την συνέλευσιν, εις ωρισμένην προς τούτο ημέραν, έγγραφον πρότασιν περί του καλλιτέρου διά την πόλιν πολιτεύματος. Έπειτα, κατά την προσδιωρισμένην ημέραν, συνεκάλεσαν την συνέλευσιν εντός του στενού περιβόλου του ναού του Ποσειδώνος, εις τον Κολωνόν, εις απόστασιν δέκα περίπου σταδίων έξω της πόλεως. Ή δεκαμελής επιτροπή δεν επρότεινε τίποτε άλλο παρά τούτο και μόνον, να επιτραπή εις έκαστον Αθηναίον να υποβάλη ελευθέρως οιανδήποτε πρότασιν θέλει, και να επιβληθούν βαρείαι ποιναί εναντίον εκείνου, ο οποίος θελήση να εγκαλέση τον προτείνοντα ως παρανομήσαντα, ή να τον βλάψη, καθ’ οιονδήποτε άλλον τρόπον. Και τότε πλέον επροτάθη απροκαλύπτως να καταργηθούν όλαι αι επί τη βάσει του υφισταμένου πολιτεύματος λειτουργούσαι αρχαί και όλοι οι δημόσιοι μισθοί, και να εκλεχθούν πέντε πρόεδροι, οι οποίοι να εκλέξουν εκατόν άνδρας και έκαστος των εκατόν να προσλάβη τρεις. Οι ούτως εκλεχθησόμενοι, ανερχόμενοι εις τετρακοσίους, αφού εγκατασταθούν εις το βουλευτήριον, ν’ αναλάβουν την ανωτάτην εξουσίαν, ενεργούντες με απεριόριστον πληρεξουσιότητα, όπως νομίζουν καλλίτερον, και να συγκαλούν την συνέλευσιν των πέντε χιλιάδων, οσάκις το νομίσουν αναγκαίον.

Υπέρ της ολιγαρχίας τάσσονται ο Αντιφών, ο Φρύνιχος και ο Θηραμένης

68. Την πρότασιν ταύτην υπέβαλεν ο Πείσανδρος, ο οποίος άλλωστε και κατά τα λοιπά ειργάσθη ακαταπονήτως και ανεπιφυλάκτως διά την κατάλυσιν της δημοκρατίας. Εκείνος όμως, ο οποίος συνέλαβε και διετύπωσεν ολόκληρον το σχέδιον της μέχρι τούδε ενεργείας, και επί μακρόν χρόνον αφωσιώθη εις αυτό, ήτο ο Αντιφών, ανήρ μη υστερών ουδενός των συγχρόνων του Αθηναίων, κατά την ευγένειαν των αισθημάτων, προικισμένος δε και με μεγάλην πολιτικήν οξυδέρκειαν και δύναμιν λόγου. Και μολονότι δεν ελάμβανε τον λόγον εις την συνέλευσιν του λαού και απέφευγε ν’ αναμιγνύεται εις ουδενός είδους άλλας δημοσίας συζητήσεις, αλλ’ ήτον ύποπτος εις το πλήθος, ένεκα της ρητορικής του δεινότητος, οποιοσδήποτε είχε να ομιλήση ενώπιον δικαστηρίου ή της συνελεύσεως του λαού, δεν ημπορούσε ν’ απευθυνθή εις κανένα πολυτιμότερον σύμβουλον από αυτόν. Και προκειμένου περί του ιδίου εαυτού του, όταν βραδύτερον ανετράπη η αρχή των τετρακοσίων, και ούτοι κατεδιώκοντο υπό του λαού, εις την κατηγορίαν, η οποία διετυπώθη εναντίον του, ως συναυτουργού της εγκαταστάσεως της ολιγαρχίας, και διά της οποίας εξητείτο η εις θάνατον καταδίκη του, απελογήθη διά λόγου, ο οποίος υπερέβαλεν

όλους τους μέχρι σήμερον απαγγελθέντας εις τοιαύτας περιστάσεις. Αλλά και ο Φρύνιχος επέδειξεν υπέρ πάντας ζήλον όλως διόλου εξαιρετικόν υπέρ της ολιγαρχίας, καθ' όσον εφοβείτο τον Αλκιβιάδην, γνωρίζων, ότι, εκείνος είχε γνώσιν των προς τον Αστύοχον μυστικών εκ Σάμου ενεργειών του και επίστευεν, ότι καμμία ολιγαρχική κυβέρνησις δεν ήτο πιθανόν να τον ανακαλέση. Και όταν άπαξ ανεμίχθη εις το κίνημα, εδείχθη απέναντι των κινδύνων ανήρ πάσης εμπιστοσύνης άξιος. Και ο Θηραμένης, υιός του Άγνωνος, ανήρ και κρίσεως και ευγλωττίας μεγάλης, υπήρξεν εις εκ των κυριωτέρων ανατροπέων της δημοκρατίας. Ως εκ τούτου, εννοεί κανείς ευκόλως, διατί έργον, υπέρ του οποίου ειργάσθησαν τόσοι πολλοί και ικανοί άνδρες, ευωδόθη παρ' όλας τας δυσχερείας πού παρουσίαζε. Διότι ήτο τωόντι δύσκολον, εκατόν περίπου έτη μετά την κατάλυσιν των τυράννων, ν' αφαίρεση κανείς τας ελευθερίας του Αθηναϊκού λαού, ο οποίος αληθώς όχι μόνον ελεύθερος ήτον, αλλά και επί πλέον του ημίσεος του χρονικού τούτου διαστήματος είχε συνειθίσει να ασκή ηγεμονίαν επί άλλων.

Κατάλυσις του δημοκρατικού πολιτεύματος των Αθηνών δι' αποφάσεως του δήμου

69. Όταν η συνέλευσις του λαού, μηδενός αντιλέγοντος, εψήφισε τας προτάσεις ταύτας και διελύθη, οι ολιγαρχικοί αρχηγοί εγκατέστησαν μετά ταύτα τους τετρακοσίους εις το βουλευτήριον κατά τον εξής τρόπον. Οι Αθηναίοι, ένεκα της παρουσίας του εχθρού εις την Δεκέλειαν, ήσαν διαρκώς πάντες εις υπηρεσίαν, άλλοι μεν επί των τειχών, άλλοι δε κατά συντεταγμένας μονάδας εις τα φυλακεία. Κατά την ημέραν λοιπόν εκείνην, μετά την διάλυσιν της συνελεύσεως του λαού, τους μεν μη μεμυημένους άφισαν ν' απέλθουν, κατά την συνήθειαν, εις την υπηρεσίαν των, εις τους μεμυημένους όμως είχε παραγγελθή μυστικά να μη μεταβούν εις τα φυλακεία των, αλλά να περιμένουν από αποστάσεως, και εάν κανείς επιχειρήση να αντισταθή κατά των γινομένων, να λάβουν τα όπλα και τον εμποδίσουν. Ευρίσκοντο άλλωστε εις τας Αθήνας, ελθόντες με τα όπλα των, και Άνδριοι και Τήνιοι, και τριακόσιοι Καρύστιοι και μερικοί από τους Αθηναίους αποίκους της Αιγίνης, εις τους οποίους εδόθησαν αι αυταί οδηγίαι. Μετά την λήψιν των μέτρων τούτων, ήλθαν οι Τετρακόσιοι, κρατούντες έκαστος κρυμμένον εγχειρίδιον, και ακολουθούμενοι από τους εκατόν είκοσι νέους, τους οποίους μετεχειρίζοντο, οσάκις υπήρχεν ανάγκη εφαρμογής βίας, και εισελθόντες εις το βουλευτήριον, όπου ευρίσκοντο τα μέλη της Βουλής των Πεντακοσίων, εστάθησαν προ αυτών απειλητικοί και τους προσεκάλεσαν να πάρουν τον μισθόν των και να διαλυθούν. Και πράγματι έφεραν μαζύ των τον μισθόν ολοκλήρου του υπολειπομένου χρόνου της θητείας των και καθώς εξήρχοντο, τους τον κατέβαλλαν.

70. Οι βουλευταί διελύθησαν, τοιουτοτρόπως, άνευ αντιρρήσεως, και οι λοιποί πολίται ουδεμίαν αντίστασιν προέβαλαν, αλλ' έμεναν ήσυχοι. Μετά την είσοδον των εις το βουλευτήριον, οι Τετρακόσιοι προέβησαν κατ' αρχάς εις την διά κλήρου εκλογήν των Πρυτάνεων και προσέφεραν διά την εγκατάστασιν των εις την αρχήν τας νενομισμένας ευχάς και θυσίας προς τους θεούς.

Οι ολιγαρχικοί άρχοντες των Αθηνών ζητούν από τον Άγιν συνεννοήσεις προς σύναψιν ειρήνης

Μετ' ολίγον όμως, απεμακρύνθησαν ριζικώς από το δημοκρατικόν σύστημα της διοικήσεως (μολονότι, ένεκα του Αλκιβιάδου, δεν προέβησαν εις αμνηστείαν των εξορίστων) και γενικώς εισήγαγαν διοίκησιν αυταρχικήν, θανατώσαντες μερικούς, αν και όχι πολλούς, των οποίων την εξαφάνισιν εθεώρησαν ωφέλιμον, ρίψαντες άλλους εις τας φύλακας και άλλους απελάσαντες. Συγχρόνως έστελλαν πρέσβεις προς τον Βασιλέα των Λακεδαιμονίων Άγιν, ευρισκόμενον εις την Δεκέλειαν, λέγοντες, ότι επιθυμούν την σύναψιν ειρήνης, και ότι

συμφέρον του βασιλέως ήτο να συνεννοήθη με αυτούς, τώρα που δεν έχει πλέον να κάμη με την αναξίαν εμπιστοσύνης δημοκρατίαν.

71. Αλλ’ ο Άγις, πιστεύων ότι ο λαός δεν θα ηνείχετο να στερηθή ούτω διά μιας της μακροχρονίου ελευθερίας του, και ότι εάν έβλεπε πολυάριθμον Πελοποννησιακόν στρατόν, δεν θα συνεκρατείτο, υποπτεύων άλλωστε, ότι ούτε κατά το παρόν επεκράτει ακόμη ησυχία, δεν έδωσεν εις τους πρέσβεις απάντησιν διαλλακτικήν, αλλ’ εζήτησεν εκ Πελοποννήσου την αποστολήν νέων επικουριών. Ολίγον δε μετά την άφιξιν των, τεθείς προσωπικώς επί κεφαλής αυτών και της συνήθους φρουράς της Δεκελείας, κατήλθε μέχρις αυτών των τειχών της πόλεως. Ήλπιζεν, ότι οι Αθηναίοι, υπό την εντύπωσιν της ταραχής που θα επροκάλει η εμφάνισίς του, θα εξηναγκάζοντο να αποδεχθούν τους όρους που θα ήθελε να τους επιβάλη ή ότι, ως εκ της συγχύσεως, η οποία φυσικώς θα επεκράτει, ένεκα και των εσωτερικών ανωμαλιών και της προ των τειχών της πόλεως παρουσίας του εχθρού, θα επετύγχανεν ίσως, με την πρώτην πολεμικήν κραυγήν της εφόδου, να καταλάβη και αυτά τα Μακρά Τείχη, έρημα υπερασπιστών. Αλλ’ όταν επλησίασεν εις την πόλιν και οι Αθηναίοι, αντί να δείξουν σημεία εσωτερικών ανωμαλιών, εξέπεμψαν το ιππικόν και απόσπασμα οπλιτών, πεζών και τοξοτών, οι οποίοι εφόνευσαν μερικούς εκ των εχθρών, πού είχαν προχωρήσει πάρα πολύ, και έγιναν κύριοι μερικών εχθρικών όπλων και πτωμάτων, ο Άγις, εννοήσας την πλάνην του, απέσυρε πάλιν τον στρατόν του εις την Δεκέλειαν, όπου εξηκολούθησε μένων ο ίδιος μετά της συνήθους φρουράς, ενώ τους τελευταίον προσελθόντας προς ενίσχυσιν άνδρας απέστειλε, μετά ολιγοήμερον εις την Αττικήν διαμονήν, εις τας εστίας των. Οι Τετρακόσιοι, ουδέν ήττον, εξηκολούθησαν και μετά τούτο τας περί ειρήνης προτάσεις των προς τον Άγιν και επειδή ούτος ήκουσεν ήδη αυτάς ευμενέστερον, έστειλαν κατά προτροπήν του πρέσβεις, προς συνομολόγησιν ειρήνης, εις την Λακεδαίμονα, επιδιώκοντες να φθάσουν εις συνεννόησιν.

72. Αλλά και εις την Σάμον έστειλαν δεκαμελή επιτροπήν, όπως καθησυχάσουν τον στρατόν και εξηγήσουν, ότι η ολιγαρχία δεν εγκατεστάθη προς βλάβην της πόλεως και των πολιτών, αλλά χάριν της γενικής σωτηρίας. Προσέθεσαν, ότι οι μετέχοντες της διευθύνσεως των πραγμάτων δεν ήσαν Τετρακόσιοι, αλλά πέντε χιλιάδες, ενώ, ένεκα των πολεμικών των εκστρατειών και των εργασιών των εις το εξωτερικόν, ουδέποτε μέχρι τούδε συνήλθαν εις την συνέλευσιν του λαού πέντε χιλιάδες πολίται, ακόμη και όταν επρόκειτο ν’ αποφασισθούν αι σπουδαιότεραι των υποθέσεων. Παραγγείλαντες συγχρόνως αυτούς να είπουν ό,τι άλλο είναι χρήσιμον, τους απέστειλαν, ευθύς μετά την εγκατάστασίν των εις την αρχήν, φοβηθέντες μήπως (όπως και πράγματι συνέβη) το πλήθος των ναυτών δεν ήθελεν ανεχθή το ολιγαρχικόν καθεστώς και το κακόν, αρχίζον από την Σάμον, καταλήξη εις ανατροπήν αυτών εις τας Αθήνας.

Αντίδρασις των εν Σάμω Αθηναίων κατά της ολιγαρχίας

73. Διότι εις την Σάμον είχεν αρχίσει ήδη αντίδρασις κατά της ολιγαρχικής κινήσεως, και κατά τον χρόνον περίπου πού οι Τετρακόσιοι ετοιμάζοντο να καταλάβουν την αρχήν, τα επόμενα γεγονότα έλαβαν χώραν εκεί. Εκείνοι δηλαδή εκ των Σαμίων, οι οποίοι άλλοτε, ως ελέχθη, επαναστάτησαν κατά των ολιγαρχικών και εγκατέστησαν την δημοκρατίαν, παρασυρθέντες υπό του Πεισάνδρου, όταν ήλθεν εις την νήσον, και των εκεί Αθηναίων συνεργατών του, μετέβαλαν πάλιν πολιτικά φρονήματα και αποτελέσαντες τριακοσίους συνωμότας επροτίθεντο να επιτεθούν κατά των λοιπών, οι οποίοι παρέμεναν δημοκρατικοί. Παρασυρόμενοι δ’ υπό του Χαρμίνου, ενός των στρατηγών, και άλλων τινών εκ των εις την Σάμον ευρισκομένων Αθηναίων, και θέλοντες να δώσουν εις τούτους δείγμα της αφοσιώσεώς των, οι Σάμιοι συνωμόται εφόνευσαν τον Υπέρβολον, ένα εκ των

Αθηναίων, ο οποίος είχεν εξοστρακισθή εξ Αθηνών, όχι εκ φόβου διά την δύναμιν και επιρροήν του, αλλ’ ένεκα της αχρειότητός του και διότι απετέλει αίσχος διά την πόλιν. Συγχρόνως προέβησαν εκ συνεννοήσεως μετά των εν λόγω Αθηναίων και εις άλλας βιαιοπραγίας και ήσαν έτοιμοι να επιτεθούν κατά των δημοκρατικών της Σάμου. Αλλ’ ούτοι, αντιληφθέντες τας προθέσεις των, ανεκοίνωσαν το πράγμα και εις τους στρατηγούς Λέοντα και Διομέδοντα, οι οποίοι, ως εκ της κοινής εκτιμήσεως, την οποίαν απελάμβανον εκ μέρους του πλήθους, ήσαν δυσμενείς προς την ολιγαρχίαν, και εις τον Θρασύβουλον και τον Θράσυλλον, τον πρώτον τριήραρχον, τον δεύτερον υπηρετούντα ως απλούν οπλίτην και εις άλλους, οι οποίοι εθεωρούντο ανέκαθεν οι αντίθετοι προς την ολιγαρχικήν κίνησιν, και εζήτησαν απ’ αυτούς να μη ανεχθούν, όπως και αυτοί θανατωθούν και η Σάμος, ένεκα της οποίας και μόνης η Αθηναϊκή ηγεμονία διετηρήθη έως τότε, αποξενωθή των Αθηνών. Ούτοι, ακούσαντες ταύτα, ήρχισαν να κατηχούν τους ναύτας ένα προς ένα, διά να μη επιτρέψουν τούτο, και προ πάντων το πλήρωμα της Παράλου, τα οποίον απετελείτο ολόκληρον από ελευθέρους Αθηναίους, και απεστρέφετο ανέκαθεν και διαρκώς την ολιγαρχίαν και πριν ακόμη εγκατασταθή. Επί πλέον, οσάκις ο Λέων και Διομέδων απέπλεαν εις άλλο μέρος, άφιναν εκεί μερικά πλοία, προς υπεράσπισιν των Σαμίων δημοκρατικών. Ως εκ τούτου, όταν οι τριακόσιοι συνωμόται ήρχισαν την κατ’ αυτών επίθεσιν, οι δημοκρατικοί, εις βοήθειαν των οποίων έσπευσαν ούτοι και ιδίως οι ανήκοντες εις το πλήρωμα της Παράλου, κατώρθωσαν να τους καταβάλουν. Και περί τους τριάντα μεν εκ των τριακοσίων εφόνευσαν, τρεις δε, τους πρωταιτίους, εξώρισαν. Μετά των λοιπών, προς τους οποίους εχορήγησαν αμνηστείαν, συνέζησαν του λοιπού ειρηνικώς, υπό το δημοκρατικόν καθεστώς.

74. Οι Σάμιοι και οι Αθηναίοι στρατιώται απέστειλαν ήδη διά της Παράλου εις τας Αθήνας τον Αθηναίον Χαιρέαν, υιόν του Αρχεστράτου, ο οποίος είχεν εργασθή μετά πολλού ζήλου διά την επελθούσαν εις την Σάμον μεταβολήν των πολιτικών φρονημάτων, διά ν’ αναγγείλη τα γενόμενα, αγνοούντες έως τότε την κατάληψιν της αρχής υπό των Τετρακοσίων. Μόλις έφθασεν η Πάραλος, οι Τετρακόσιοι εφυλάκισαν δύο ή τρεις εκ του πληρώματος αυτής, και αφαιρέσαντες το πλοίον από τους λοιπούς, μετέφεραν αυτούς εις οπλιταγωγόν πλοίον, το οποίον διετάχθη να περιπολή περί την Εύβοιαν. Ο Χαιρέας, άμα ως αντελήφθη την κατάστασιν των πραγμάτων, κατώρθωσεν αμέσως να εύρη τρόπον να διαφύγη απαρατήρητος και επιστρέψας εις την Σάμον, διηγήθη εις τον στρατόν την κατάστασιν των Αθηνών, μεγαλοποιήσας κάθε τι επί το φοβερώτερον. Είπεν ότι εμαστίγωναν τους πάντας και ότι δεν ημπορεί να είπη κανείς τίποτε εναντίον των ασκούντων την εξουσίαν. Ότι εξύβριζαν τας γυναίκας και τα τέκνα των στρατιωτών και ότι επροτίθεντο να συλλάβουν και φυλακίσουν τους συγγενείς των ανδρών του εκστρατευτικού σώματος της Σάμου, όσοι δεν συνεμερίζοντο τα πολιτικά των φρονήματα, διά να τους θανατώσουν, εις περίπτωσιν κατά την οποίαν ούτοι αρνηθούν να υποταχθούν εις το νέον καθεστώς.

75. Οι στρατιώται, ακούοντες τας διηγήσεις ταύτας, ώρμησαν κατ’ αρχάς να κακοποιήσουν τους πρωτεργάτας του ολιγαρχικού κινήματος και τους λοιπούς συνεργάτας των. Αλλ’ απετράπησαν, εμποδισθέντες από εκείνους, οι οποίοι τους παρέστησαν, ότι κινδυνεύουν να καταστρέψουν τα πάντα, εφόσον ο εχθρός είναι αγκυροβολημένος τόσον πλησίον, έτοιμος να επιτεθή ανά πά σαν στιγμήν. Αλλ’ ακολούθως ο Θρασύβουλος, υιός του Λύκου, και ο Θράσυλλος, οι οποίοι είχαν πρωτοστατήσει εις την δημοκρατικόν αντίδρασιν κατά της ολιγαρχίας, θέλοντες πλέον να εγκαταστήσουν πανηγυρικώς την δημοκρατίαν μεταξύ του Αθηναϊκού στρατού της Σάμου, επέτυχαν, όπως όλοι οι στρατιώται, και αυτοί ιδίως οι ολιγαρχικοί, ορκισθούν επισημότατον όρκον, ότι θα είναι πιστοί εις το δημοκρατικόν

πολίτευμα και θ’ αποφύγουν κάθε διαίρεσιν μεταξύ των, και ότι και τον κατά των Πελοποννησίων πόλεμον θα διεξαγάγουν μετά δραστηριότητος, και τους Τετρακοσίους θα θεωρούν ως εχθρούς και εις καμμίαν δεν θα έλθουν προς αυτούς συνεννόησιν. Τον αυτόν όρκον ώμοσαν συγχρόνως και όλοι οι άγοντες στρατεύσιμον ηλικίαν Σάμιοι. Αθηναίοι στρατιώται και Σάμιοι απεφάσισαν να συμμερισθούν όλας τας περιπετείας του αγώνος και την έκβασιν αυτού, διότι ήσαν πεπεισμένοι, ότι ουδεμία άλλη οδός σωτηρίας υπελείπετο εις αυτούς, αλλ’ ότι, είτε οι Τετρακόσιοι επικρατήσουν, είτε οι εις την Μίλητον σταθμεύοντες εχθροί νικήσουν, ο όλεθρος των ήτο βέβαιος.

76. Και ούτως ο αγών είχεν αποβή, κατά την περίοδον ταύτην, πεισματώδης. Και ο μεν στρατός της Σάμου επεδίωκε να επιβάλη εις την πόλιν την δημοκρατίαν, οι δε Τετρακόσιοι να επιβάλουν εις τον στρατόν την ολιγαρχίαν. Ο τελευταίος άλλωστε συνεκρότησεν εις την Σάμον συνέλευσιν του λαού, η οποία έπαυσε τους προηγουμένους στρατηγούς και όσους τυχόν εκ των τριηράρχων εθεώρει υπόπτους και εξέλεξεν αντ’ αυτών άλλους τριηράρχους και στρατηγούς. Μεταξύ των τελευταίων περιελαμβάνοντο και ο Θρασύβουλος και ο Θράσυλλος. Λαμβάνοντες τον λόγον ο εις μετά τον άλλον εις την συνέλευσιν ταύτην, εζήτουν να ενθαρρυνθούν αμοιβαίως, λέγοντες ότι δεν πρέπει να χάσουν το θάρρος των, διότι η πόλις επανεστάτησεν εναντίον των, διότι οι αποσπασθέντες από αυτούς ήσαν ολίγοι, ενώ αυτοί απετέλουν την πλειοψηφίαν, και συγχρόνως είχαν εις την διάθεσιν των περισσοτέρους υπό πάσαν έποψιν πόρους. Διότι, εφόσον αυτοί είναι κύριοι ολοκλήρου του στόλου, θα υποχρεώσουν τας πόλεις, επί των οποίων εκτείνεται η Αθηναϊκή ηγεμονία, να καταβάλουν τους φόρους εις αυτούς, ομοίως ως εάν εξέπλεαν διά την είσπραξίν των εξ Αθηνών. Άλλωστε, η Σάμος αποτελεί δι’ αυτούς κέντρον πολιτικόν και στρατιωτικόν σημαντικόν, αφού, ότε περιήλθεν εις πόλεμον προς τας Αθήνας, ολίγον έλειψε ν’ αφαιρέση απ’ αυτάς την κυριαρχίαν της θαλάσσης, και επί πλέον τους παρέχει το μέσον να συνεχίσουν τον κατά του εχθρού αγώνα από την ιδίαν θέσιν, όπως και μέχρι σήμερον. Εξ άλλου, έχοντες τον στόλον, είναι εις καλλίτερον θέσιν από τους εν Αθήναις να προμηθεύωνται τρόφιμα. Και προηγουμένως, άλλωστε, ως έλεγαν, οι εν Αθήναις ήσαν κύριοι των συγκοινωνιών του Πειραιώς, ακριβώς διότι αυτοί είχαν εγκατασταθή εγκαίρως με τον στόλον εις την Σάμον, και ήδη, εάν δεν θελήσουν να τους αποδώσουν τας συνταγματικάς των ελευθερίας, θα περιέλθουν εις τοιαύτην στενόχωρον θέσιν, ώστε αυτοί θα είναι περισσότερον εις θέσιν να εμποδίζουν τους κατοίκους των Αθηνών από την χρήσιν της θαλάσσης, παρά εκείνοι αυτούς. Μικρά και ασήμαντος ήτον η ωφέλεια, την οποίαν ημπορούσε να τους παράσχη η πόλις προς κατανίκησιν του εχθρού, και τίποτε δεν είχαν χάσει, αφού εκείνοι ούτε χρήματα δεν ήσαν πλέον εις θέσιν να τους στέλλουν, αλλ’ οι στρατιώται επρομηθεύοντο αυτά εξ ιδίων, ούτε χρησίμους σύμβουλος, αι οποίαι αποτελούν το μέσον διά του οποίου αι πόλεις επιβάλλονται εις τους στρατούς. Τουναντίον, και υπό την έποψιν ταύτην, εκείνοι είχαν περιπέσει εις το σφάλμα να καταλύσουν το πατροπαράδοτον πολίτευμα, ενώ αυτοί το υπερασπίζουν και θα προσπαθήσουν να εξαναγκάσουν και εκείνους να το σεβασθούν. Ως εκ τούτου, οι δυνάμενοι να δώσουν ορθάς συμβουλάς ήσαν εις τον στρατόν εξ ίσου τουλάχιστον καλοί με τους ευρισκομένους εις την πόλιν. Και αν θελήσουν ν’ αμνηστεύσουν τον Αλκιβιάδην και του επιτρέψουν να επανέλθη εις την πατρίδα, θα εργασθή ούτος ευχαρίστως, όπως τους εξασφαλίση την συμμαχίαν του Βασιλέως. Και το σπουδαιότατον, ότι, αν αποτύχουν εις όλα τ’ άλλα, έχοντες τοιούτον στόλον, ημπορούν να καταφύγουν εις πολλά μέρη, όπου θα εύρουν νέαν πατρίδα.

77. Διά τοιούτων επιχειρημάτων εζήτησαν, κατά την συνεδρίασιν της συνελεύσεως, να

ενθαρρυνθούν αμοιβαίως. Ουδέν ήττον έστρεψαν την προσοχήν των και εις τας αναγκαίας διά την περαιτέρω διεξαγωγήν του πολέμου παρασκευάς. Η υπό των Τετρακοσίων σταλείσα εις Σάμον δεκαμελής επιτροπή, πληροφορηθείσα την εκεί επικρατούσαν κατάστασιν, ενώ ήδη είχε φθάσει εις την Δήλον, ανέστειλε τον περαιτέρω πλουν της και παρέμεινεν εκεί.

Οι ηγέται του Πελοποννησιακού στόλου απεφάσισαν εν Μιλήτω να συγκροτήσουν αποφασιστικήν ναυμαχίαν κατά των Αθηναίων, άλλα τέλος την απέφυγαν

78. Εν τω μεταξύ, οι άνδρες του ναυτικού στρατού των Πελοποννησίων, εις την Μίλητον, κατεκραύγαζαν μεταξύ των, ότι ο αγών των καταστρέφεται υπό του Αστυόχου και του Τισσαφέρνους. Τον πρώτον κατηγορούν, ότι δεν ήθελε να ναυμαχήση ούτε προηγουμένως, εφόσον και αυτοί ήσαν ισχυρότεροι και ο Αθηναϊκός στόλος ολιγαριθμότερος, ούτε τώρα, οπότε, ως λέγεται, οι Αθηναίοι ευρίσκονται εις εμφυλίους σπαραγμούς, και ο στόλος αυτών ουδέποτε μέχρι σήμερον ευρίσκεται συγκεντρωμένος εις το αυτό μέρος. Ότι αντί τούτου περιμένουν τον Φοινικικόν στόλον, πού υπεσχέθη ο Τισσαφέρνης, ενώ ο στόλος αυτός υφίστατο κατ’ όνομα μόνον, όχι πραγματικώς, και διατρέχουν τοιουτοτρόπως τον κίνδυνον να εξαντληθούν. Τον Τισσαφέρνη, εξ άλλου, κατηγορούν, ότι ούτε τον στόλον πού υπεσχέθη φέρει, και τον ιδικόν των φθείρει διά της άτακτου και μη ακεραίας καταβολής του μισθού. Έλεγαν λοιπόν, ότι δεν πρέπει ν’ αναβάλλουν πλέον, αλλά να συνάψουν αποφασιστικήν ναυμαχίαν και οι Συρακούσιοι επέμεναν ιδίως εις τούτο.

79. Όταν η κατακραυγή αυτή έφθασεν εις τας ακοάς του Αστυόχου και των άλλων συμμάχων αρχηγών, συνήλθαν ούτοι εις πολεμικόν συμβούλιον, κατά την διάρκειαν του οποίου ανηγγέλθησαν εις αυτούς και αι ανωμαλίαι της Σάμου. Και επειδή το συμβούλιον απεφάσισε την συγκρότησιν αποφασιστικής ναυμαχίας, εξέπλευσαν με όλον τον στόλον, αποτελούμενον από εκατόν δώδεκα πλοία, διευθυνόμενα προς την Μυκάλην, παραγγείλαντες εις τους Μιλησίους να προελάσουν κατά ξηράν διά της παραλιακής οδού, προς την αυτήν διεύθυνσιν. Αλλ’ οι Αθηναίοι, οι οποίοι, εκπλεύσαντες εκ Σάμου με ογδοήντα δύο πλοία, ευρίσκοντο ακριβώς τότε αγκυροβολημένοι εις την Γλαύκην της Μυκάλης, Οπόθεν η μέχρι Σάμου απόστασις είναι μικρά, ευθύς ως είδαν επερχόμενον τον Πελοποννησιακόν στόλον, απεσύρθησαν εις την Σάμον, θεωρήσαντες ότι δεν έχουν αρκετόν αριθμόν πλοίων, όπως διακινδυνεύσουν αποφασιστικήν μάχην. Άλλωστε, πληροφορηθέντες εγκαίρως εκ Μιλήτου, ότι οι Πελοποννήσιοι επιδιώκουν την συγκρότησιν ναυμαχίας, είχαν στείλει προηγουμένως αγγελιαφόρον προς τον Στρομβιχίδην και ανέμεναν να έλθη εκ του Ελλησπόντου προς ενίσχυσιν των με τα πλοία, επί κεφαλής των οποίων είχε πλεύσει εκεί εκ Χίου. Και οι μεν Αθηναίοι, ως ελέχθη, υπεχώρησαν εις την Σάμον, ενώ οι Πελοποννήσιοι, καταπλεύσαντες εις την Μυκάλην, εστρατοπέδευσαν εκεί, ομού με τον στρατόν των Μιλησίων και των πλησιοχώρων. Αλλά την επιούσαν, ενώ ήσαν έτοιμοι να πλεύσουν εναντίον της Σάμου, μανθάνουν ότι ο Στρομβιχίδης είχε φθάσει εκ του Ελλησπόντου με την εκεί μοίραν του Αθηναϊκού στόλου, δι’ ο και απέπλευσαν, επιστρέφοντες πάλιν εις την Μίλητον, ενώ οι Αθηναίοι, ενισχυθέντες διά της αφίξεως της εν λόγω μοίρας, έπλευσαν αυτοί με εκατόν οκτώ πλοία κατά της Μιλήτου επιδιώκοντες την σύναψιν αποφασιστικής μάχης. Αλλ’ επειδή κανείς δεν αντεπεξήρχετο, επέστρεψαν πάλιν εις την Σάμον.

Κινήσεις του Αθηναϊκού και του Σπαρτιατικού στόλου προς τον Ελλήσποντον

80. Οι Πελοποννήσιοι, αφού με ολόκληρον τον στόλον των συγκεντρωμένον, δεν εδέχθησαν την προς την μάχην πρόκλησιν του Αθηναϊκού στόλου, διότι εθεώρησαν, ότι δεν

ήσαν ικανοί ν’ αντιπαραταχθούν κατ’ αυτού, περιήλθαν εις αμηχανίαν, πόθεν θα ημπορέσουν να πορίζωνται τα αναγκαία διά την συντήρησιν τόσον μεγάλου στόλου ποσά, ιδίως κατόπιν της ανεπαρκούς παροχής χρημάτων υπό του Τισσαφέρνους. Ως εκ τούτου, διαρκούντος του ιδίου θέρους, και αμέσως μετά την επιστροφήν του Αθηναϊκού στόλου εις την Σάμον, απέστειλαν προς τον Φαρνάβαζον μοίραν στόλου εκ σαράντα πλοίων, υπό την αρχηγίαν του Κλεάρχου, υιού του Ραμφίου, σύμφωνα, άλλωστε, με τον αρχικόν εκ Πελοποννήσου διορισμόν του. Διότι και ο Φαρνάβαζος τους προσεκάλει να έλθουν και ήτον έτοιμος να παρέχη τα μέσα της συντηρήσεως των, και το Βυζάντιον συγχρόνως έστελλε προς αυτούς πρέσβεις, όπως συνεννοηθούν περί της αποστασίας του από τους Αθηναίους. Η μοίρα αύτη των σαράντα Πελοποννησιακών πλοίων εξέπλευσε προς το ανοικτόν πέλαγος, διά να διαφύγη, διαρκούντος του πλου, την προσοχήν του Αθηναϊκού στόλου, αλλά κατελήφθη υπό τρικυμίας, και τα μεν περισσότερα πλοία, υπό τον Κλέαρχον, κατέφυγαν εις την Δήλον, οπόθεν επέστρεψαν ακολούθως εις την Μίλητον, τα δε υπό τον αρχηγόν των Μεγαρέων Έλιξον δέκα έφθασαν σώα εις τον Ελλήσποντον, όπου επέτυχαν την αποστασίαν του Βυζαντίου. Ο Κλέαρχος μετέβη βραδύτερον εκ Μιλήτου διά ξηράς εις τον Ελλήσποντον, όπου ανέλαβε την αρχηγίαν. Οι Αθηναίοι, μαθόντες ταύτα εις την Σάμον, έστειλαν απ’ εκεί ακολούθως μερικά πλοία προς ενίσχυσιν και εξασφάλισιν των εκεί κτήσεων των, εις τον Ελλήσποντον, όπου συνεκροτήθη προ του Βυζαντίου και ναυμαχία τις μικράς σημασίας μεταξύ οκτώ εκατέρωθεν αντιθέτων πλοίων.

Ο Αλκιβιάδης ομιλεί ενώπιον των εν Σάμω Αθηναίων και εκλέγεται εις των αρχηγών αυτών

81. Αφότου απεκατέστησε την δημοκρατίαν εις το Αθηναϊκόν στρατόπεδον της Σάμου, ο Θρασύβουλος, συμφωνούντων εις τούτο και των άλλων αρχηγών, επέμενε πάντοτε εις την ιδίαν γνώμην, όπως επαναφέρουν τον Αλκιβιάδην. Και αφού τέλος συγκαλέσας συνέλευσιν, επέτυχε από την μεγάλην πλειοψηφίαν των στρατιωτών να ψηφίσουν αμνηστείαν και ελευθέραν επάνοδον δι’ αυτόν, επιβιβασθείς εις πλοίον, μετέβη εις την έδραν της σατραπείας του Τισσαφέρνους και έφερε τον Αλκιβιάδην εις Σάμον, πιστεύων, ότι μόνη υπολειπόμενη σωτηρία ήτο ν’ απόσπαση ούτος τον Τισσαφέρνη από τους Πελοποννησίους και τον φέρη προς το μέρος των. Συγκροτηθείσης συνελεύσεως, ο Αλκιβιάδης παρεπονέθη διά την άδικον εξορίαν του και διεξετραγώδησε την εξ αυτής ατυχίαν του. Έπειτα, ομιλήσας διά μακρών περί των πολιτικών πραγμάτων, διήγειρε μεταξύ των ακροατών του μεγάλας περί του μέλλοντος ελπίδας.

Συγχρόνως εμεγαλοποίει καθ’ υπερβολήν την επί του Τισσαφέρνους επιρροήν του, επιδιώκων αφ’ ενός μεν να εκφοβίση την ολιγαρχικήν κυβέρνησιν των Αθηνών και επιτύχη ευκολώτερα την διάλυσιν των εκεί πολιτικών λεσχών, εξ άλλου δ’ εξυψώση την προς αυτόν εκτίμησιν του στρατού της Σάμου, και εμπνεύση εις αυτόν μεγαλήτερον θάρρος και τέλος ευρύνη, όσον το δυνατόν περισσότερον, το μεταξύ των Πελοποννησίων και του Τισσαφέρνους χάσμα, και χάσουν ούτοι τας σημερινάς ελπίδας των. Ως εκ τούτου, ώθησε τους υπερβολικούς κομπασμούς του μέχρι του να υποσχεθή, ότι ο Τισσαφέρνης ανέλαβεν επισήμως απέναντι του την υποχρέωσιν, ότι, εάν οι Αθηναίοι ελκύσουν την εμπιστοσύνην του, δεν θα στερηθούν τ’ αναγκαία διά την διατροφήν του στρατού των, εφ’ όσον υπολείπονται εις την διάθεσιν του χρήματα, και αν ακόμη χρειασθή εις το τέλος να πωλήση προς τούτο και αυτό το κρεββάτι του, και ότι τον Φοινικικόν στόλον, ο οποίος ευρίσκεται ήδη εις την Άσπενδον, θα φέρη προς ενίσχυσιν των Αθηναίων, και όχι των Πελοποννησίων. Προσέθεσεν όμως, ότι οι Αθηναίοι δεν θα κερδίσουν την εμπιστοσύνην του, παρά μόνον εάν αυτός, ο Αλκιβιάδης, επανέλθη σώος εις τας Αθήνας και εγγυηθή δι’ αυτούς προς τον

Τισσαφέρνη.

82. Οι στρατιώται, μετά τους ωραίους τούτους λόγους και άλλους ακόμη, εξέλεξαν αμέσως τον Αλκιβιάδην συναρχηγόν μετά των άλλων στρατηγών και ανέθεσαν εις αυτόν την διεξαγωγήν των πραγμάτων γενικώς. Κανείς εξ αυτών δεν θ' αντήλλασε με τίποτε εις τον κόσμον την ελπίδα, η οποία εγεννήθη εις αυτόν τώρα περί της ιδίας αυτού σωτηρίας και της εκδικήσεως κατά των Τετρακοσίων και ήσαν πάντες έτοιμοι, ως εκ της υποτιμήσεως, την οποίαν οι λόγοι του Αλκιβιάδου ενέπνευσαν εις αυτούς διά τους Πελοποννησίους της Μιλήτου, να πλεύσουν κατά του Πειραιώς. Ούτος όμως, παρά την επιμονήν των πολλών, απέκρουσεν απολύτως την ιδέαν του ν' αφίσουν οπίσω των τον πλησίον εχθρόν, διά να πλεύσουν κατά του Πειραιώς, και εδήλωσεν, ότι, αφού είχεν εκλεχθή στρατηγός, θα μεταβή προς τον Τισσαφέρνη, όπως μεριμνήση πρώτον περί της διεξαγωγής του πολέμου. Και ευθύς, μετά το πέρας της συνελεύσεως, ανεχώρησε, διά να φανή ότι συνεννοείται με εκείνον περί όλων των πραγμάτων, και συγχρόνως, διότι επεδίωκε να υψωθή εις τα όμματα αυτού, του ανακοίνωση την εκλογήν του ως αρχηγού και τον αφίση επομένως να εννοήση, ότι είναι ήδη εις θέσιν και να του προσφέρη υπηρεσίας και να τον βλάψη. Είχε, τωόντι, ο Αλκιβιάδης το διπλούν πλεονέκτημα να φοβίζη τους Αθηναίους διά του Τισσαφέρνους και τον Τισσαφέρνη διά των Αθηναίων.

Δυσπιστία των Πελοποννησίων προς τον Τισσαφέρνη

83. Οι Πελοποννήσιοι εδυσπίστουν και προηγουμένως ήδη προς τον Τισσαφέρνη, αλλ' άμα έμαθαν εις την Μίλητον την κάθοδον του Αλκιβιάδου, το μεταξύ αυτών και του Τισσαφέρνους χάσμα ηυρύνθη ακόμη περισσότερον. Διότι, μετά την άρνησίν των να δεχθούν την εις μάχην πρόκλησιν των Αθηναίων, ότε ούτοι έπλευσαν κατά της Μιλήτου, παρετήρησαν, ότι ο Τισσαφέρνης κατέστη πολύ απροθυμότερος εις καταβολήν της μισθοδοσίας των πληρωμάτων και η προς αυτόν εχθρότης των, υφισταμένη ήδη και πρότερον, ως εκ των σχέσεων του με τον Αλκιβιάδην, ενετάθη. Και ήδη,συνερχόμενοι, όπως και προηγουμένως, μεταξύ των καθ' ομάδας οι στρατιώται αντήλλασσαν τας σκέψεις των, τας σκέψεις δ' αυτών συνεμερίζοντο και μερικοί εκ των άλλων, των κατεχόντων ανωτέραν θέσιν. Ότι δηλαδή ούτε ακέραιον έλαβαν ποτέ μέχρι τούδε τον μισθόν, και ο μισθός που ελάμβαναν και ανεπαρκής ήτο και ούτε καν κανονικώς κατεβάλλετο και ότι, εάν δεν συνάψουν αποφασιστικήν ναυμαχίαν ή δεν μεταφερθούν εις άλλο μέρος, όπου να ημπορούν να εξασφαλίσουν την διατροφή ν των, τα πληρώματα θα λιποτακτήσουν. Συγχρόνως έλεγαν, ότι αίτιος όλων τούτων ήτον ο Αστύοχος, ο οποίος επεδίωκε διαρκώς να φαίνεται ευχάριστος εις τον Τισσαφέρνη, από τον οποίον εδωροδοκείτο.

84. Αλλ' ενώ αντηλλάσσοντο αι σκέψεις αύται, συνέβη να προκληθή και θορυβώδες επεισόδιον, εξ αφορμής του Αστυόχου. Οι περισσότεροι, δηλαδή, εκ των Συρακουσίων και των Θουρίων ναυτών, λόγω του ότι απήλαυαν μεγαλητέρας ελευθερίας, ώρμησαν κατ' αυτού, απαιτούντες μετά μείζονος αυθαδείας την καταβολήν του μισθού των. Ούτος, όχι μόνον απήντησεν αποτόμως και ηπείλησεν αυτούς, αλλά ύψωσε και την ράβδον του ακόμη κατά του Δωριέως, ο οποίος συνηγορεί υπέρ των ναυτών του. Οι άνδρες, βλέποντες τούτο, βίαιοι ως ναύται πού ήσαν, ώρμησαν κατ' αυτού κραυγάζοντες, με τον σκοπόν να τον κακοποιήσουν. Αλλ' ούτος, αντιληφθείς εγκαίρως το πράγμα, κατέφυγεν εις βωμόν τινα, και ούτως εσώθη αβλαβής, διαλυθέντων των στρατιωτών. Και οι Μιλήσιοι, εξ άλλου, επιτεθέντες αιφνιδίως κατά του φρουρίου, το οποίον είχεν οικοδομήσει επί του εδάφους των ο Τισσαφέρνης, κατέλαβαν αυτό, εκδιώξαντες την φρουράν του. Την ενέργειαν ταύτην επεδοκίμασαν και οι λοιποί σύμμαχοι και προ πάντων οι Συρακούσιοι. Ο Λίχας όμως, όχι μόνον δυσηρεστήθη διά τούτο, αλλά και υπεστήριξεν, ότι οι Μιλήσιοι και οι λοιποί

κάτοικοι της επικρατείας του Βασιλέως οφείλουν να υποτάσσωνται εις τας διαταγάς του Τισσαφέρνους, εφόσον πρόκειται περί πραγμάτων ανεκτών, και να προσπαθούν να διατηρούν την ευμένειάν του, έως ότου τερματίσουν αισίως τον πόλεμον. Αλλ’ η διαγωγή αυτού, και εις την περίστασιν αυτήν και εις άλλας αναλόγους, προεκάλει ζωηράν εναντίον του αγανάκτησιν μεταξύ των Μιλησίων και διά τούτο, όταν βραδύτερον νοσήσας απέθανε, δεν επέτρεψαν να ταφή εις το μέρος, όπου ήθελαν να τον θάψουν οι εις την Μίλητον ευρισκόμενοι Λακεδαιμόνιοι.

85. Καθ’ όν χρόνον αι σχέσεις των Πελοποννησίων προς τον Τισσαφέρνη και τον Αστύοχον ευρίσκοντο εις τοιαύτην οξύτητα, έφθασεν εκ Λακεδαίμονος ο Μίνδαρος ως διάδοχος του ναυάρχου Αστυόχου, όστις, παραδώσας εις αυτόν την αρχηγίαν, ανεχώρησε. Μετ’ αυτού ο Τισσαφέρνης συναπέστειλε τον Κάρα Γαυλίτην, ένα των ακολούθων του ομιλούντα τας δύο γλώσσας, τον οποίον ο Τισσαφέρνης έστελλε πρέσβυν, όπως κατηγορήση τους Μιλησίους διά την κατάληψιν του φρουρίου, και συγχρόνως υπερασπίση αυτόν κατά των κατηγόρων του. Διότι εγνώριζεν, ότι εις την Λακεδαίμονα μετέβαινον πρέσβεις των Μιλησίων, όπως κυρίως καταφερθούν εναντίον του, και ότι τούτους συνώδευεν ο Ερμοκράτης, προτιθέμενος ν’ αποδείξη, ότι ο Τισσαφέρνης, συνεργαζόμενος με τον Αλκιβιάδην, έπαιζε διπλούν παιγνίδιον και κατέστρεφε τα συμφέροντα των Λακεδαιμονίων. Ο Τισσαφέρνης εχθρεύετο ανέκαθεν τον Ερμοκράτην, ένεκα του ζητήματος της πληρωμής των δαπανών της διατροφής. Και εσχάτως, όταν ο τελευταίος κατεδικάσθη εις εξορίαν εκ των Συρακουσών και ήλθαν εις την Μίλητον, προς αντικατάστασιν αυτού, άλλοι στρατηγοί, ο Πόταμις, ο Μύσκων και ο Δήμαρχος, ο Τισσαφέρνης επετίθετο με περισσοτέραν ακόμη σφοδρότητα κατά του εξορίστου ήδη Ερμοκράτους και πλην άλλων κατ’ αυτού κατηγοριών έλεγεν, ότι η έχθρα, την οποίαν επεδείκνυεν ούτος εναντίον του, ωφείλετο εις το ότι του εζήτησε κάποτε χρήματα, τα οποία ηρνήθη να του δώση.

Ούτω λοιπόν ο Αστύοχος, οι Μιλήσιοι πρέσβεις και ο Ερμοκράτης απέπλευσαν, κατευθυνόμενοι εις την Λακεδαίμονα.

Εις τους πρέσβεις των ολιγαρχικών Αθηνών ο Αλκιβιάδης συνιστά την συνέχισιν του πολέμου

86. Ο Αλκιβιάδης είχεν ήδη επιστρέψει εις την Σάμον από το προς τον Τισσαφέρνη ταξείδιον και ευρίσκετο εκεί, όταν έφθασεν η δεκαμελής επιτροπή, η οποία, ως ελέχθη ήδη, είχε σταλή από τους Τετρακοσίους διά να καθησυχάση και διαφώτιση τον στρατόν της Σάμου. Συγκροτηθείσης συνελεύσεως, επεχείρησαν ούτοι να ομιλήσουν, αλλ’ οι στρατιώται ηρνούντο κατ’ αρχάς να τους ακούσουν και εκραύγαζον: «Θάνατος εις τους ανατροπείς της δημοκρατίας! « Μετά πολλά όμως, ησυχάσαντες, τους ήκουσαν. Οι απεσταλμένοι ήρχισαν εκθέτοντες, ότι η μεταβολή του πολιτεύματος δεν απέβλεπεν εις την καταστροφήν, αλλ’ εις την σωτηρίαν της πόλεως, ούτε έγινε διά να παραδοθούν αι Αθήναι εις τους εχθρούς, αφού, αν τοιούτος ήτον ο σκοπός των, ημπορούσε να είχε γίνει τούτο κατά την πρόσφατον επίθεσιν, οπότε η νέα κυβέρνησις ευρίσκετο ήδη εις την αρχήν. Προσέθεσαν, ότι αι πέντε χιλιάδες θα λάβουν πάντες εκ περιτροπής μέρος εις την κυβέρνησιν του κράτους, ότι οι συγγενείς των ούτε εξυβρίζονται, όπως ανήγγειλε συκοφαντικώς ο Χαιρέας, ούτε έπαθαν το ελάχιστον, κακόν, αλλ’ ότι παραμένουν εις Αθήνας, κατέχοντες ελευθέρως τα κτήματα των. Και μολονότι είπαν ακόμη πολλά άλλα, εις ουδέν ταύτα εχρησίμευαν, διότι οι στρατιώται δεν επείθοντο, αλλ’ ήσαν εξηρεθισμένοι, και επρότειναν άλλος το ένα και άλλος το άλλο, κυρίως όμως ήθελαν να πλεύσουν κατά του Πειραιώς. Και οφείλει πράγματι κανείς ν’ αναγνωρίση, ότι ο Αλκιβιάδης προσέφερε τότε μεγαλητέραν από κάθε άλλον υπηρεσίαν εις την πόλιν, καθόσον, ενώ ο στρατός της Σάμου εις την έξαψιν του ήθελε να

πλεύση κατά της ιδίας του πατρίδος, οπότε οι εχθροί αναμφισβητήτως θα εγίνοντο αμέσως κύριοι και της Ιωνίας και του Ελλησπόντου, αυτός εμπόδισε τούτο. Εις την κρίσιμον αυτήν στιγμήν, όπου κανείς άλλος δεν ήτον ικανός να συγκρατήση τους στρατιώτας, αυτός όχι μόνον εμπόδισεν αυτούς από την εμφύλιον εκστρατείαν, αλλά και τους δι' ιδιαιτέρους λόγους εξαπτομένους κατά των μελών της επιτροπής συνεκράτει, απευθύνων προς αυτούς αυστηράς επιτιμήσεις. Ο ίδιος προσεκάλεσε τα μέλη της επιτροπής να επανέλθουν εις τας Αθήνας και φέρουν την έξης απάντησιν εκ μέρους του. Ότι ουδεμίαν έχει αντίρρησιν κατά της αρχής των πέντε χιλιάδων, αλλά ζητεί την κατάργησιν της αρχής των Τετρακοσίων και την αποκατάστασιν της Βουλής των Πεντακοσίων, όπως και πριν. Ότι, εάν χάριν οικονομίας ηλάττωσαν τας δαπανάς, διά να έχη ο στρατός επαρκέστερα τα μέσα της συντηρήσεως, επιδοκιμάζει απολύτως τα μέτρον τούτο. Κατά τα λοιπά, συνέστησεν εις αυτούς να επιμείνουν αποφασιστικώς και να μη υποχωρήσουν ούτε κατά κεραίαν απέναντι των εχθρών. Διότι εάν η πόλις σωθή, υπάρχει μεγάλη ελπίς και να συμφιλιωθούν μεταξύ των, αλλ' εάν άπαξ, είτε ο στρατός της Σάμου, είτε οι μένοντες εις τας Αθήνας καταστραφούν, δεν θα υπάρχη πλέον εκείνος με τον οποίον να συνδιαλλαγούν. Ήλθαν επίσης και πρέσβεις των Αργείων εις την Σάμον, προσφέροντες την βοήθειαν των εις τον εκεί Αθηναϊκόν λαόν. Ο Αλκιβιάδης, συγχαρείς αυτούς και συστήσας να έλθουν, όταν προσκληθούν, τους απεχαιρέτησεν αναχωρούντας. Οι πρέσβεις ούτοι είχαν έλθει με το πλήρωμα της Παράλου, το οποίον, ως ελέχθη ήδη, μεταφερθέν επί οπλιταγωγού, είχε διαταχθή υπό των Τετρακοσίων να περιπολή περί την Εύβοιαν και να μεταφέρη εις την Λακεδαίμονα τον Λαισποδίαν, τον Αριστοφώντα και τον Μελησίαν, τους οποίους έστελλαν οι Τετρακόσιοι ως πρέσβεις. Αλλ' όταν κατά το ταξείδιον των ευρίσκοντο πλησίον του Άργους, το πλήρωμα, συλλαβόν τους πρέσβεις, τους παρέδωσεν εις τους Αργείους, λόγω του ότι ήσαν εκ των πρωτεργατών της καταλύσεως της δημοκρατίας. Αυτοί, εξ άλλου, δεν επέστρεψαν πλέον εις τας Αθήνας, αλλά παραλαβόντες τους πρέσβεις των Αργείων, ήλθαν εξ Άργους εις την Σάμον, με το πλοίον του οποίου επέβαιναν.

Ο Τισσαφέρνης αποφασίζει να μεταβή εις Άσπενδον, διά να διαλύση τας εναντίον του υποψίας των Λακεδαιμονίων

87. Διαρκούντος του ιδίου θέρους, κατά την εποχήν ακριβώς κατά την οποίαν οι Λακεδαιμόνιοι, και δι' άλλας αιτίας και διά την κάθοδον του Αλκιβιάδου, ήσαν τα μάλιστα ηρεθισμένοι κατά του Τισσαφέρνους, τον οποίον εθεώρουν ως απροκαλύπτως αττικίζοντα, θέλων ούτος, όπως τουλάχιστον εφαίνετο, ν' αποπλύνη εαυτόν απέναντι των από τας υποψίας αυτάς, ετοιμάζετο να μεταβή εις την Άσπενδον, διά να φέρη απ' εκεί τον Φοινικικόν στόλον και εζήτησεν από τον Λίχαν να τον συνοδεύση. Κατά την διάρκειαν της απουσίας του, παρήγγειλεν εις τον Τάμων, ένα των υπάρχων του, να παρέχη τας δαπάνας της διατροφής του στρατού. Διάφοροι διαδόσεις επικρατούν ως προς τον σκοπόν της μεταβάσεως του εις την Άσπενδον, διά της παραλιακής οδού, ούτε είναι εύκολον να γνωρίση κανείς ούτε διατί μετέβη εκεί, ούτε διατί, ενώ μετέβη, δεν έφερε απ' εκεί τον στόλον. Διότι ότι ήλθε μέχρι της Ασπένδου ο Φοινικικός στόλος, αποτελούμενος από εκατόν σαράντα επτά πλοία, είναι αναμφισβήτητον. Διατί όμως δεν ήλθεν εις συνάντησιν του Πελοποννησιακού, είναι αντικείμενον διαφόρων εικασιών. Και άλλοι μεν ισχυρίζονται, ότι σκοπός του ταξειδίου του Τισσαφέρνους ήτο να εξαντλή, σύμφωνα με την αρχικήν πολιτικήν του, τους Πελοποννησίους. Ή παροχή, τουλάχιστον, των δαπανών της διατροφής του στόλου των, η οποία είχεν ανατεθή εις τον Τάμων, εγίνετο τουναντίον χειρότερα ήδη και όχι καλλίτερα. Άλλοι, ότι σκοπός του ήτον, αφού έφερε τον Φοινικικόν στόλον μέχρι της Ασπένδου, να χρηματισθή, επιτρέπων εις αυτόν να επιστρέψη εις τα ίδια (διότι όπως

δήποτε ουδέποτε επροτίθετο ο Τισσαφέρνης να τον χρησιμοποίηση). Και άλλοι πάλιν ότι το ταξείδιον επεχείρησεν, ένεκα της εναντίον του καταφοράς, η οποία είχε φθάσει μέχρι Λακεδαίμονος, διά να ημπορή να προβάλλεται υπέρ αυτού, ότι η διαγωγή του ήτον άψογος, αφού ο καθείς γνωρίζει, ότι μετέβη διά να φέρη τον στόλον, ο οποίος ήτο πράγματι εξωπλισμένος. Εγώ όμως θεωρώ αναμφισβήτητον, ότι ο σκοπός, τον οποίον επεδίωκε διά της ενεργείας ταύτης, ήτον η βαθμιαία εξάντλησις και εξουδετέρωσις των Ελληνικών δυνάμεων. Και εξήντλει μεν αυτάς, καταναλίσκων τον χρόνον του διά του μέχρις Ασπένδου ταξειδίου του και της εκεί χρονοτριβής του, εξουδετέρωνε δε αυτάς, διότι, μη τασσόμενος ούτε με τον ένα, ούτε με τον άλλον, δεν ενίσχυε κανένα εξ αυτών. Διότι, εάν πραγματικώς ήθελεν, ημπορούσε, νομίζω, να τερματίση τον πόλεμον, εμφανιζόμενος επί της σκηνής, κατά τρόπον βέβαια όχι διφορούμενον. Εάν, λόγου χάριν, έφερε τον Φοινικικόν στόλον, θα έδιδε, κατά πάσαν πιθανότητα, την νίκην εις τους Πελοποννησίους, αφού και άνευ τούτου ο στόλος των, πού εστάθμευεν απέναντι του Αθηναϊκού, ήτον ήδη ισόπαλος μάλλον παρά υποδεέστερος τούτου. Εκείνο όμως, το οποίον ιδίως επρόδωσε τας προθέσεις του, είναι η πρόφασις, με την οποίαν εζήτησε να δικαιολογηθή, διατί δεν έφερε τον Φοινικικόν στόλον, το ότι δηλαδή είχαν συγκεντρωθή ολιγώτερα πλοία παρ’ όσα είχε διατάξει ο Βασιλεύς. Αλλ’ εάν τούτο ήτον αληθές, θα εξησφάλιζε βεβαίως μεγαλητέραν την ευγνωμοσύνην του Βασιλέως, του οποίου θα οικονομεί τα χρήματα, ενώ θα επετύγχανε το αυτό αποτέλεσμα διά μικροτέρας δαπάνης. Εν πάση περιπτώσει, οιοιδήποτε και αν ήσαν οι σκοποί του ταξειδίου του, ο Τισσαφέρνης ήλθεν εις την Άσπενδον, όπου συνδιεσκέφθη με τους Φοίνικας. Και οι Πελοποννήσιοι, ωσαύτως, είχαν στείλει εκεί, κατ’ αίτησιν του Τισσαφέρνους, τον Λακεδαιμόνιον Φίλιππον, επί κεφαλής δύο πλοίων, διά να συνοδεύση ερχόμενον τον Φοινικικόν στόλον.

Ο Αλκιβιάδης διευθύνεται ομοίως εις Άσπενδον

88. Ο Αλκιβιάδης, εξ άλλου, όταν έμαθεν, ότι ο Τισσαφέρνης ήτον ήδη καθ’ οδόν, μεταβαίνων εις την Άσπενδον, ανεχώρησε και αυτός επί κεφαλής τριών και δέκα πλοίων, διευθυνόμενος εκεί, υποσχόμενος δ’ εις τον στρατόν, ότι θα κατώρθωνεν ασφαλώς να τους προσφέρη μεγάλην υπηρεσίαν. Διότι ή θα επετύγχανε να φέρη ο ίδιος τον Φοινικικόν στόλον προς τους Αθηναίους, ή τουλάχιστον θα τον ημπόδιζε να ενωθή με τους Πελοποννησίους. Είχε πιθανώς μάθει από πολλού χρόνου τας αληθείς διαθέσεις του Τισσαφέρνους (ότι δηλαδή δεν εσκόπευε να φέρη τον Φοινικικόν στόλον), και ήθελε να έκθεση αυτόν όσον το δυνατόν περισσότερον απέναντι των Πελοποννησίων, βλεπόντων πόσον φιλικαί ήσαν αι προς αυτόν και τους Αθηναίους σχέσεις του, ίνα ως εκ τούτου αναγκασθή έτι μάλλον να προσχώρηση προς αυτούς. Εκκινήσας ούτως, έπλευσε προς ανατολάς, διευθυνόμενος κατ’ ευθείαν εις την Καύνον και την Φάσιλιν.

Δυσφορία κατά της εν Αθήναις καταστάσεως

89. Όταν η δεκαμελής επιτροπή, πού είχε σταλή από τους Τετρακοσίους, επέστρεψε από την Σάμον εις τας Αθήνας και ανεκοίνωσε τα λεχθέντα υπό του Αλκιβιάδου, ότι δηλαδή συνιστά να επιμείνουν αποφασιστικώς και να μη υποχωρήσουν ούτε κατά κεραίαν απέναντι των εχθρών και ότι έχει μεγάλας ελπίδας διά την συνδιαλλαγήν μεταξύ αυτών και του στρατού και την κατά των Πελοποννησίων νίκην, πολλοί εκ των αρχικώς μεμυημένων εις το ολιγαρχικόν κίνημα, οι οποίοι και πριν εδυσφόρουν κατά της καταστάσεως, και ευχαρίστως ήδη θα ήθελαν ν’ απαλλαγούν αυτής άνευ κινδύνου, ενεθαρρύνθησαν πολύ περισσότερον. Ήρχισαν ήδη να συνέρχωνται και να συζητούν και επικρίνουν τα γινόμενα. Αρχηγοί αυτών ήσαν μερικοί εκ των επιφανεστάτων ολιγαρχικών, των κατεχόντων ανώτερα αξιώματα, όπως ο Θηραμένης, ο υιός του Άγκωνος, και ο Αριστοκράτης, υιός του Σκελίου,

και άλλοι, Ούτοι ήσαν μεταξύ των πρωτεργατών της ολιγαρχικής μεταβολής, αλλ' επειδή εφοβούντο σοβαρώς τον στρατόν της Σάμου και τον Αλκιβιάδην, καθώς και τους εις την Λακεδαίμονα αποστελλόμενους πρέσβεις, μήπως, άνευ της γνώμης της πλειοψηφίας των ολιγαρχικών, βλάψουν τα συμφέροντα των Αθηνών, δεν υπεστήριζαν μεν φανερά τον μη περιορισμόν της εξουσίας εις στενόν κύκλον προσώπων, υπεστήριζαν όμως, ότι οι Πεντακισχίλιοι πρέπει να μη υφίστανται κατ' όνομα μόνον, αλλά να εκλεχθούν πραγματικώς, και ούτω να δοθή εις το πολίτευμα χαρακτήρ μεγαλητέρας ισότητος. Και ο μεν χαρακτήρ ούτος του πολιτεύματος απετέλει απλούν πρόσχημα, οι πολλοί όμως εξ αυτών ωθούντο πραγματικώς από ελατήρια προσωπικής φιλοδοξίας εις ενεργείας, αι οποίαι ιδίως φθείρουν τας εκ δημοκρατίας προελθούσας ολιγαρχίας. Καθόσον πάντες από της πρώτης ημέρας έχουν την αξίωσιν όχι να είναι ίσοι, αλλ' έκαστος, τουναντίον, να υπερτερήση αυτός κατά πολύ τους άλλους. Ενώ, υπό το δημοκρατικόν πολίτευμα, γινομένων εκλογών, ανέχεται κανείς ευκολώτερα το αποτέλεσμα αυτών, διότι δεν θεωρεί, ότι νικάται από τους ομοίους του. Αλλ' ό,τι προφανώς ενεθάρρυνεν αυτούς, ήτον η μεγάλη επιρροή, την οποίαν εξήσκει εις την Σάμον ο Αλκιβιάδης και η ιδέα, ότι το ολιγαρχικόν καθεστώς δεν ήτο μόνιμον. Και διά τούτο εις έκαστος ηγωνίζετο να γίνη ο ίδιος ο κυριώτατος ηγέτης των δημοκρατικών.

Οι ολιγαρχικοί ηγέται στέλλουν εις την Σπάρτην πρέσβεις προς σύναψιν ειρήνης και αρχίζουν την κατασκευήν του τείχους της Ηετιωνείας

90. Εκείνοι όμως εκ των Τετρακοσίων, οι οποίοι αντετάσσοντο κυριώτατα κατά τοιαύτης πολιτικής και οι οποίοι απετέλουν τας κορυφάς του ολιγαρχικού καθεστώτος, όπως ο Φρύνιχος, ο οποίος, διατελέσας στρατηγός εις την Σάμον, είχε περιέλθει εις αντίθεσιν προς τον Αλκιβιάδην, ως ήδη εξετέθη, ο Αρίσταρχος, ο οποίος από μακρού χρόνου ήτον εις εκ των φανατικωτάτων αντιδημοκρατικών, ο Πείσανδρος, ο Αντιφών, και άλλοι, επιφανέστατοι άνδρες, και προηγουμένως ήδη ευθύς, μετά την εγκατάστασιν των εις την αρχήν και ακολούθως όταν ο στρατός της Σάμου επανεστάτησε κατ' αυτών υπέρ της δημοκρατίας, απέστελλαν πρέσβεις εκ των συναδέλφων των εις την Λακεδαίμονα, καταβάλλοντες σοβαράς προσπάθειας διά την συνομολόγησιν ειρήνης και ήρχισαν κατασκευάζοντες το τείχος της Ηετιωνείας. Εις την πολιτικήν ταύτην ενισχύθησαν έτι μάλλον, μετά την επιστροφήν της επιτροπής των εκ της Σάμου, διότι έβλεπον, ότι όχι μόνον το πλήθος ήρχισε μεταβάλλον γνώμας, αλλά και άνθρωποι του κόμματός των, οι οποίοι εθεωρούντο προηγουμένως ως άξιοι πάσης εμπιστοσύνης. Ως εκ τούτου, κατεπτοημένοι διά την κατάστασιν και των Αθηνών και της Σάμου, απέστειλαν εσπευσμένως τον Αντιφώντα, τον Φρύνιχον και δέκα άλλους, παραγγείλαντες εις αυτούς να συνομολογήσουν ειρήνην προς τους Λακεδαιμονίους υπό οιουσδήποτε ανεκτούς οπωσδήποτε όρους, ενώ εξ άλλου επέσπευδαν μετά μεγαλήτερος δραστηριότητος την κατασκευήν του τείχους της Ηετιωνείας. Σκοπός της κατασκευής τούτου, όπως ισχυρίζετο ο Θηραμένης και οι περί αυτόν, ήτον όχι να εμποδίσουν τον στόλον της Σάμου να εισέλθη εις τον Πειραιά, εάν ήρχετο όπως εκβιάση την είσοδον του, αλλά μάλλον, όπως διευκολύνουν, όταν ήθελαν, την είσοδον του εχθρικού στόλου και του στρατού. Διότι η Ηετιώνεια είναι φυσικός κυματοθραύστης του λιμένος του Πειραιώς και ευθύς παρ' αυτήν ευρίσκεται η είσοδος τούτου. Το νέον τείχος έμελλε να ενωθή με το προϋπάρχον προς το μέρος της ξηράς τοιούτον, ώστε ολίγοι άνθρωποι, εγκαθιστάμενοι εντός αυτού, να είναι κύριοι της εισόδου του λιμένος. Διότι και το παλαιόν προς το μέρος της ξηράς τείχος και το νεωστί ήδη οικοδομούμενον κατά μήκος της θαλάσσης εσωτερικόν τείχος ετελείωναν εις τον ένα ακριβώς εκ των δύο πύργων, οι οποίοι προϋπήρχαν εις αυτό το στόμιον του λιμένος.

Συγχρόνως κατεσκεύασαν εγκάρσιον τείχος, διά του οποίου περιέλαβαν εις την νέαν οχύρωσιν της Ηετιωνείας την εντός του Πειραιώς και ευθύς προ αυτής κειμένην ευρυτάτην στοάν, την οποίαν παρέλαβαν οι ίδιοι εις την κατοχήν των, υποχρεώσαντες πάντας ν' αποθηκεύσουν εντός αυτής και τον ήδη υπάρχοντα και τον εισαγόμενον έξωθεν σίτον, και να, τον λαμβάνουν απ' εκεί, οσάκις επρόκειτο να τον πωλήσουν.

Πολιτική αστάθεια εν Αθήναις

91. Από πολλού ήδη χρόνου διέσπειρε τας φήμας ταύτας ο Θηραμένης. Και όταν επέστρεψαν εκ της Λακεδαίμονος οι πρέσβεις, χωρίς να κατορθώσουν τίποτε υπέρ της γενικής ειρήνης, εξηκολούθει υποστηρίζων, ότι η οχύρωσις αυτή της Ηετιωνείας θα φέρη πιθανώς την καταστροφήν του κράτους. Διότι κατά την εποχήν ακριβώς αυτήν, συνεπεία προσκλήσεως των Ευβοέων, σαράντα δύο πλοία, μεταξύ των οποίων μερικά ήσαν Ιταλιωτικά, από τον Τάραντα και τους Λοκρούς, και μερικά Σικελιωτικά, εστάθμευαν ήδη εις τον Λαν της Λακωνικής, ετοιμαζόμενα να πλεύσουν κατά της Ευβοίας, υπό την αρχηγίαν του Σπαρτιάτου Ηγησανδρίδου, υιού του Ηγησάνδρου. Τα πλοία ταύτα, υπεστήριζεν ο Θηραμένης, ότι δεν προωρίζοντο διά την Εύβοιαν, αλλ' ότι έμελλαν να πλεύσουν προς προστασίαν εκείνων, οι όποιοι τειχίζουν την Ηετιώνειαν, και ότι αν δεν λάβουν από τούδε τα μέτρα των, θα φθάσουν εις την καταστροφήν, χωρίς να το εννοήσουν. Και πράγματι εκείνοι κατά των οποίων απηυθύνετο η κατηγορία διενήργουν τοιούτο τι και επομένως δεν επρόκειτο περί απλής συκοφαντίας. Διότι ούτοι, διατηρούντες εν πάση περιπτώσει την ολιγαρχικήν αρχήν, επεδίωκαν προ παντός μεν να διατηρήσουν και την επί των συμμάχων ηγεμονίαν, αλλ' εάν τούτο δεν ήτο δυνατόν, να μείνουν ανεξάρτητοι, διατηρούντες απλώς τον στόλον και τα τείχη της πόλεως. Και αν και τούτο απεκλείετο, να μη καταστραφούν τουλάχιστον αυτοί προ των άλλων διά της εκ νέου εγκαταστάσεως της δημοκρατίας, αλλά και τους εχθρούς να εισαγάγουν εντός της πόλεως και παραιτούμενοι της διατηρήσεως του στόλου και των τειχών να συνάψουν ειρήνην υπό οιουσδήποτε όρους διά το κράτος, αρκεί να κατώρθωναν να σώσουν τουλάχιστον την ζωήν των.

92. Ως εκ τούτου, έκτιζαν μετά πολλής δραστηριότητος και επεδίωκαν να τελειώσουν εγκαίρως το τείχος της Ηετιωνείας, το οποίον είχε και πύλας και πυλίδας και παντός είδους ευκολίας διά την είσοδον του εχθρού. Και μέχρι τούδε μεν αι κατηγορίαι του Θηραμένους και των περί αυτόν περιωρίζοντο εις στενόν κύκλον και εγίνοντο κρυφίως μάλλον. Αλλά μετά την επιστροφήν του από της εις την Λακεδαίμονα πρεσβείας, ο Φρύνιχος, πριν απομακρυνθή πολλά βήματα από το Βουλευτήριον, ετραυματίσθη φονικώς από ένα των περιπόλων εντός της αγοράς και κατά την ώραν όπου αύτη είναι γεμάτη από κόσμον, και απέθανεν αμέσως. Ο δράστης διέφυγεν. Αλλ' οι συνεργοί αυτού, κάποιος Αργείος, συλληφθείς και υποβληθείς εις βασανιστήρια υπό των Τετρακοσίων κατά την ανάκρισιν, δεν απεκάλυψε κανένα ηθικόν αυτουργόν ούτε άλλο τι ωμολόγησε παρά μόνον ότι εγνώριζεν, ότι πολλοί συνήρχοντο και εις του περιπολάρχου και εις άλλας οικίας. Και επειδή ουδείς προέβη εις βίαιον μέτρον, ένεκα του φόνου τούτου, τότε πλέον και ο Θηραμένης και ο Αριστοκράτης και όσοι, είτε εκ του κύκλου αυτών των Τετρακοσίων, είτε εκτός αυτού, ήσαν της ιδίας με εκείνον γνώμης, προέβησαν τολμηρότερον ήδη εις την λήψιν αποφασιστικών μέτρων. Καθόσον και η Πελοποννησιακή μοίρα του στόλου, περιπλεύσασα τον Μαλέαν, ήλθεν από τον Λαν και ηγκυροβόλησεν εις την Επίδαυρον, οπόθεν είχε προβή εις επιδρομήν κατά της Αιγίνης. Και ο Θηραμένης υπεστήριζεν, ότι, εάν ο στόλος ούτος έπλεε κατά της Ευβοίας, δεν ήτο φυσικόν ν' ανέλθη τον Σαρωνικόν κόλπον μέχρι της Αιγίνης και απ' εκεί πάλιν να επιστρέψη, όπως αγκυροβολήση εις την Επίδαυρον, εάν δεν είχε προσκληθή προς τον σκοπόν διά τον οποίον ανέκαθεν κατηγόρει ούτος τους

άκρους ολιγαρχικούς. Ως εκ τούτου, προσέθεσε, δεν ημπορούν να μένουν πλέον αδρανείς. Τέλος, αφού ηκούσθησαν πολλοί στασιαστικοί λόγοι και διετυπώθησαν διάφοροι υποψίαι, επελήφθησαν σοβαρώτερον της καταστάσεως. Καθόσον οι οπλίται, οι οποίοι εις τον Πειραιά ησχολούντο με την κατασκευήν του τείχους της Ηετιωνείας, μεταξύ των οποίων ήτον και ο Αριστοκράτης, ως ταξίαρχος την φυλής του, συνέλαβαν τον Αλεξικλέα, ο οποίος είχε διορισθή στρατηγός υπό των ολιγαρχικών και ενδιεφέρετο εξαιρετικώς διά τας πολιτικάς λέσχας, και τον εφυλάκισαν μέσα εις ένα σπήτι. Μετ' αυτών συνέπραξαν και άλλοι, και κάποιος Έρμων, αρχηγός των περιπόλων, αι οποίαι εστάθμευαν εις την Μουνυχίαν. Το σπουδαιότερον όμως ήτον, ότι το πλήθος των οπλιτών επιδοκίμαζε ταύτα.

Ευθύς ως ανηγγέλθησαν ταύτα εις τους Τετρακοσίους, καθ' ην ακριβώς ώραν συνεδρίαζαν εις το Βουλευτήριον, όσοι εξ αυτών απεδοκίμαζαν αυτά, ήσαν έτοιμοι να λάβουν τα όπλα και ήρχισαν απειλούντες τον Θηραμένη και τους περί αυτόν. Αλλ' ούτος απέκρουσε την κατηγορίαν και προσεφέρθη να μεταβή αμέσως με αυτούς, όπως από κοινού ελευθερώσουν τον Αλεξικλέα. Και παραλαβών ένα των ομοφρόνων του στρατηγών κατήρχετο εις τον Πειραιά. Έσπευδεν, εξ άλλου, προς τα εκεί και ο Αρίσταρχος, με μερικούς νέους εκ της τάξεως των ιππέων. Ο επικρατών θόρυβος ήτο μέγας και τρομερός. Καθόσον και εις τας Αθήνας ενόμιζον ότι ο Πειραιεύς είχε καταληφθή υπό επαναστατών και ότι ο συλληφθείς στρατηγός είχε θανατωθή και εις τον Πειραιά, ότι όσον ούπω θα φθάσουν εξ Αθηνών να τους επιτεθούν. Και μόλις και μετά μεγάλης δυσκολίας καθησύχασαν και απέφυγαν την εμφύλιον σύγκρουσιν διά της επεμβάσεως των πρεσβυτέρων, οι οποίοι εμπόδιζαν τους περιτρέχοντας τας Αθήνας και οπλιζομένους, και του εκ Φαρσάλων Θουκυδίδου, προξένου των Αθηναίων, ο οποίος, ευρεθείς εκεί, έσπευδε μετά μεγάλου ζήλου εμποδίζων καθένα πού συνήντα και εξορκίζων αυτούς να μη καταστρέψουν την πατρίδα, καθ' ην στιγμήν ο εχθρός παραμονεύει τόσον πλησίον. Και ο μεν Θηραμένης, ο οποίος ήτο και αυτός στρατηγός, κατελθών εις τον Πειραιά, επετίμα τους οπλίτας, διά κραυγών τουλάχιστον. Ο Αρίσταρχος όμως και οι άλλοι αντίπαλοι του Θηραμένους εμαίνοντο κατά του πλήθους. Οι πλείστοι, εξ άλλου, των οπλιτών ουδαμώς μετέβαλαν γνώμην, αλλ' ετοιμάζοντο να επιληφθούν της κατεδαφίσεως και ηρώτων τον Θηραμένη, εάν νομίζη, ότι η οικοδομή του τείχους γίνεται με απλούν σκοπόν και αν δεν νομίζη, ότι η κατεδάφισίς του είναι προτιμωτέρα. Ούτος απήντησεν, ότι αν εκείνοι νομίζουν, ότι πρέπει να κατεδαφισθή, συμφωνεί και αυτός. Ευθύς αμέσως, οι οπλίται και πολλοί εκ των κατοίκων του Πειραιώς, αναβάντες εις το τείχος, ήρχισαν να το κρημνίζουν. Ή πρόσκλησις, η οποία απηυθύνετο προς το πλήθος, ήτον ότι «όποιος προτιμά να άρχουν οι Πέντε Χιλιάδες αντί των Τετρακοσίων οφείλει να βοηθήση εις την κατεδάφισιν.» Διότι απέκρυπταν εισέτι τας αληθείς προθέσεις των υπό το όνομα των Πέντε Χιλιάδων, μη λέγοντες καθαρά «όποιος προτιμά να άρχη ο λαός, διότι εφοβούντο μήπως οι Πέντε Χιλιάδες υφίστανται πραγματικώς και επομένως μήπως ομιλών κανείς, χωρίς να το γνωρίζη, προς άλλον ανήκοντα εις τους Πέντε χιλιάδας, εκτεθή εις κίνδυνον. Και διά τούτο οι Τετρακόσιοι, εάν δεν ήθελαν να υφίστανται πραγματικώς οι Πέντε Χιλιάδες, δεν ήθελαν όμως ούτε να γνωρίζη ο κόσμος, ότι δεν υφίστανται. Διότι το να καταστήσουν συμμέτοχους της αρχής τόσον πολλούς εθεώρουν καθαράν δημοκρατίαν, ενώ εξ άλλου η αβεβαιότης θα εδημιούργει φόβον των μεν προς τους δε.

93. Την επομένην, οι Τετρακόσιοι, μολονότι ζωηρώς ανησυχούντες, ήρχισαν εν τούτοις συγκεντρωνόμενοι εις το Βουλευτήριον. Εξ άλλου, οι οπλίται εις τον Πειραιά, αφού απέλυσαν τον Αλεξικλέα που είχαν συλλάβει, και κατεδάφισαν το τείχος, ήλθαν εις το παρά την Μουνυχίαν Διονυσιακόν θέατρον και αποθέσαντες τα όπλα των συνεκρότησαν

συνέλευσιν, και κατόπιν ληφθείσης αποφάσεως, εβάδισαν ευθύς προς τας Αθήνας όπου εστάθμευσαν εις τον αρχαίαν ναόν των Διοσκούρων, αποθέσαντες εκεί τα όπλα των. Εκεί ήλθαν προς συνάντησίν των μερικοί απεσταλμένοι από τους Τετρακοσίους, ο! οποίοι ήρχισαν συνδιαλεγόμενοι εις προς ένα και προσπαθούντες να πείσουν όσους έβλεπαν διαλλακτικού χαρακτήρος και οι ίδιοι να μένουν ήσυχοι και τους άλλους να συγκρατούν, βεβαιώνοντες, ότι θα δημοσιευθούν τα ονόματα των Πέντε Χιλιάδων, και ότι εκ τούτων θα λαμβάνωνται εκ περιτροπής οι Τετρακόσιοι, καθ' όν τρόπον εγκρίνουν οι Πέντε Χιλιάδες. Αλλ' εν τω μεταξύ συνιστών να μη προβούν εις καμμίαν ενέργειαν, η οποία ημπορεί να καταστρέψη την πόλιν ούτε να εξωθήσουν αυτήν προς τους εχθρούς. Μετά πολλούς εκατέρωθεν λόγους, το όλον πλήθος των οπλιτών κατέστη ηρεμώτερον και ήρχισαν ιδίως φοβούμενοι διά τους επαπειλούντας την όλην πολιτείαν κινδύνους. Συνεφώνησαν λοιπόν, όπως συνέλθη εις ωρισμένην ημέραν συνέλευσις του λαού εις το θέατρον του Διονύσου, διά να επιδίωξη την αποκατάστασιν της ομονοίας.

Ήττα των Αθηναίων εις ναυμαχίαν προ του λιμένος της Ερετρίας

94. Κατά την ορισθείσαν ημέραν, ενώ οι πολίται είχαν αρχίσει ήδη συνερχόμενοι, ανηγγέλθη, ότι η υπό τον Αγησανδρίδαν εκ σαράντα δύο πλοίων μοίρα του Πελοποννησιακού στόλου, προερχομένη εκ Μεγάρων, διήρχετο προ της Σαλαμίνος και καθείς από τους οπλίτας ενόμιζεν, ότι πρόκειται ακριβώς περί πραγματοποιήσεως των όσων από καιρού έλεγεν ο Θηραμένης και οι περί αυτόν, ότι δηλαδή τα πλοία ήρχοντο διά να καταλάβουν το τείχος της Ηετιωνείας, και έχαιραν διότι το είχαν ήδη κατεδαφίσει. Είναι ενδεχόμενον, ότι ο Ηγησανδρίδας περιέπλεε περί την Επίδαυρον και τα γειτονικά μέρη, συνεπεία πράγματι προηγουμένης συνεννοήσεως, είναι όμως πιθανόν και ότι τον συνεκράτει εκεί η ελπίς, ότι, ένεκα των επικρατουσών τότε εμφυλίων διαιρέσεων, ημπορούσε να επωφεληθή καταλλήλου τινός ευκαιρίας. Οπωσδήποτε, μόλις ήκουσαν την είδησιν ταύτην όλοι οι Αθηναίοι, οι δυνάμενοι να φέρουν όπλα, ήρχισαν τρέχοντες προς τον Πειραιά, καθόσον εθεώρησαν ότι των εσωτερικών των ερίδων προείχεν ο μεγαλήτερος αγών προς τους κοινούς εχθρούς, ο οποίος τους ηπείλει πλέον, όχι μακρόθεν, αλλά προ του στομίου του ιδίου λιμένος των. Και άλλοι μεν ήρχισαν επιβαίνοντες εις τα έτοιμα ήδη πλοία, άλλοι προέβαιναν εις την καθέλκυσιν άλλων, και άλλοι έσπευδαν εις άμυναν των τειχών και του στομίου του λιμένος.

95. Ή μοίρα εν τούτοις του Πελοποννησιακού στόλου, αφού έπλευσε κατά μήκος της ακτής και έκαμψε το Σούνιον, ηγκυροβόλησε μεταξύ Θορικού και Πρασιών και ακολούθως κατέπλευσεν εις Ωρωπόν. Οι Αθηναίοι έπεμψαν εσπευσμένως εις Ερέτρειαν, υπό την αρχηγίαν του Θυμοχάρους, μοίραν στόλου, τα πληρώματα του οποίου ηναγκάσθησαν να συγκροτήσουν όπως όπως από μη ησκημένους άνδρας, αφ' ενός μεν ένεκα της επικρατούσης εντός της πόλεως πολιτικής ανωμαλίας, αφ' ετέρου δε ένεκα της επιθυμίας του να σπεύσουν όσον το δυνατόν ταχύτερον εις βοήθειαν των σπουδαιότατων κτήσεων των. Διότι μετά των εκ Δεκελείας αποκλεισμόν της Αττικής, η Εύβοια ήτο το παν δι' αυτούς. Μετά την άφιξιν της μοίρας ταύτης του στόλου και την εις αυτήν προσθήκην των προηγουμένως ήδη εις την Εύβοιαν ναυλοχούντων πλοίων, η δύναμις αυτής ανήλθεν εις τριάντα εξ σκάφη. Και άμα ως μόλις ταύτα έφθασαν, ηναγκάσθησαν ευθύς αμέσως να ναυμαχήσουν. Διότι ο Αγησανδρίδας, μετά το μεσημβρινόν πρόγευμα, εξέπλευσεν από τον Ωρωπόν. Το πλάτος της θαλάσσης μεταξύ τούτου και της Ερετρίας είναι εξήντα στάδιοι. Ως εκ τούτου, όταν οι Αθηναίοι είδαν πλέουσαν κατ' αυτών την Πελοποννησιακήν μοίραν, ήρχισαν αποβιβάζοντες τα πληρώματα των, νομίζοντες ότι οι άνδρες ήσαν παρατεταγμένοι αμέσως πλησίον των πλοίων. Αλλ' ούτοι ευρίσκοντο την στιγμήν εκείνην εις τας πλέον

απομακρυσμένος οικίας της Ερετρίας, προς προμήθειαν τροφίμων διά το πρόγευμα των. Διότι εκ προνοίας των Ερετριέων δεν ευρίσκετο εις την αγοράν τίποτε προς πώλησιν, ακριβώς διά να επιβραδυνθή η επιβίβασις των πληρωμάτων και προφθάσουν οι Πελοποννήσιοι να επιτεθούν και αναγκάσουν ούτω τους Αθηναίους να εκπλεύσουν προς αντιμετώπισιν αυτών όπως όπως. Ή κατάλληλος, άλλωστε, στιγμή διά τον έκπλουν εγνωστοποιήθη εις τον Ωρωπόν διά της υψώσεως σήματος εξ Ερετρίας. Ούτως απροετοίμαστοι εκπλεύσαντες οι Αθηναίοι και ναυμαχήσαντες προ του λιμένος της Ερετρίας, κατώρθωσαν μολαταύτα να ανθέξουν επί τινα χρόνον, έπειτα όμως, τραπέντες εις φυγήν, κατεδιώχθησαν μέχρι της ξηράς. Ατυχέστεροι όλων υπήρξαν όσοι εξ αυτών κατέφυγαν εις την πόλιν της Ερετρίας, θεωρούντες αυτήν φιλικήν, καθόσον οι κάτοικοι εφόνευαν αυτούς. Αλλ’ όσοι κατέφυγαν εις το οχύρωμα της Ερετρίας, το οποίον κατείχετο υπ’ αυτών των Αθηναίων, εσώθησαν, καθώς και τα πληρώματα των πλοίων, τα οποία έφθασαν εις την Χαλκίδα. Οι Πελοποννήσιοι, κυριεύσαντες είκοσι δύο πλοία, και άλλους μεν εκ των πληρωμάτων αυτών φονεύσαντες, άλλους δε συλλαβόντες ζώντας, έστησαν τρόπαιον. Ολίγον μετά ταύτα, αφού απέσπασαν από τους Αθηναίους ολόκληρον την Εύβοιαν, πλην του Ωρεού, τον οποίον κατείχαν ούτοι, ήρχισαν ρυθμίζοντες τα της διοικήσεως αυτής.

Πανικός εν Αθήναις εκ της ήττης

96. Μόλις ήλθεν εις Αθήνας η είδησις των γεγονότων τούτων της Ευβοίας, οι κάτοικοι κατελήφθησαν από μεγαλήτερον παρά ποτέ άλλοτε πανικόν. Ούτε αυτή η καταστροφή της Σικελικής εκστρατείας, όσον φοβερά και αν εθεωρήθη τότε, ούτε άλλο ποτέ τίποτε κατεπτόησεν αυτούς τόσον πολύ. Και πώς ήτο τωόντι δυνατόν να μη αποθαρρυνθούν, όταν ο στρατός της Σάμου είχεν επαναστατήσει, και ούτε πλοία, αλλ’ ούτε πληρώματα υπήρχαν, και η πόλις εμαστίζετο υπό εμφυλίων ερίδων και δεν εγνώριζαν μήπως από στιγμής εις στιγμήν εκραγή εμφύλιος πόλεμος, και ως κορύφωμα όλων επήλθε τόσον μεγάλη συμφορά, συνεπεία της οποίας έχασαν τόσα πλοία, και το σπουδαιότερον, την Εύβοιαν, από την οποίαν επορίζοντο περισσοτέρας ωφελείας παρά από αυτήν την Αττικήν. Εκείνο όμως, το οποίον περισσότερον και αμεσώτερον τους ανησύχει, ήτον ο φόβος μήπως ο εχθρός, νικητής ήδη, τολμήση να επιτεθή κατ’ ευθείαν εναντίον των, πλέων κατά του Πειραιώς, στερουμένου ναυτικής δυνάμεως προς άμυναν. Ενόμιζαν μάλιστα ότι ο εχθρός φθάνει εκεί από στιγμής εις στιγμήν, πράγμα το οποίον και θα κατώρθωναν ευκόλως, εάν ήσαν τολμηρότεροι. Διά της παραμονής των προς ενέργειαν αποκλεισμού, και τας διαιρέσεις εντός της πόλεως θα επέτειναν, και τον στόλον θα εξηνάγκαζαν, καίτοι εχθρόν της ολιγαρχίας να έλθη εκ των παραλίων της Ιωνίας προς βοήθειαν των ιδίων των συγγενών και ολοκλήρου της πόλεως, οπότε όχι μόνον ο Ελλήσποντος θα περιήρχετο εις την εξουσίαν των, αλλά και η Ιωνία και αι νήσοι και ούτως ειπείν ολόκληρος η επικράτεια της Αθηναϊκής ηγεμονίας. Αλλ’ όχι μόνον εις την περίστασιν αυτήν, αλλά και εις πολλάς άλλας απεδείχθησαν οι Λακεδαιμόνιοι χρησιμώτατοι διά τους Αθηναίους εχθροί. Διότι η μεγίστη διαφορά του χαρακτήρος των δύο λαών, των οποίων ο μεν είναι ταχύς, ο δε βραδύς, ο εις αποφασιστικός, ο άλλος άτολμος, παρέσχε μεγίστην υπηρεσίαν εις τους Αθηναίους, προ πάντων καθόσον η ηγεμονία αυτών ήτο ναυτική. Τούτο, άλλωστε, απέδειξαν και οι Συρακούσιοι, οι οποίοι ως εκ του ότι τους ωμοίαζαν κατά τον χαρακτήρα περισσότερον όλων των άλλων, επολέμησαν αυτούς και πολύ καλλίτερα όλων των άλλων.

Πολιτειακή μεταβολή εν Αθήναις. Απόφασις να συνεχισθή 6 πόλεμος

97. Παρ’ όλην εν τούτοις την εκ της ειδήσεως ταύτης προξενηθείσαν κατάπληξιν, οι Αθηναίοι κατώρθωσαν να εξοπλίσουν είκοσι πλοία και συνεκάλεσαν αμέσως, διά πρώτην

φοράν μετά την εγκατάστασιν της ολιγαρχίας, συνέλευσιν του λαού, εις την θέσιν όπου συνειθίζετο να συνέρχεται αύτη και προηγουμένως, και η οποία ονομάζεται Πνύξ. Κατ' αυτήν κατήργησαν τους Τετρακοσίους και εψήφισαν ν' ανατεθή η κυβέρνησις εις τους Πέντε Χιλιάδες, εις τους οποίους θα περιελαμβάνοντο και όσοι ημπορούσαν εξ ιδίων να προμηθευθούν πλήρη τον οπλισμόν των. Συγχρόνως απεφάσισαν, ότι κανείς από τους ασκούντας δημοσίαν υπηρεσίαν δεν θα λαμβάνη μισθόν. Ο παραβάτης της απαγορεύσεως ταύτης εκηρύττετο κατάρατος. Μετά την πρώτην ταύτην, συνεκλήθησαν ακολούθως και άλλαι συνελεύσεις του λάου εις την Πνύκα, κατά τας οποίας διώρισαν τους νομοθέτας και εψήφισαν όλα τα άλλα αναγκαία διά την οργάνωσιν της πολιτείας μέτρα. Και κατά την πρώτην περίοδον, η οποία επηκολούθησε τα μέτρα ταύτα, οι Αθηναίοι είχον αναμφισβητήτως το άριστον επί των ήμερων μου πολίτευμα. Διότι έγινε τότε η προσήκουσα ανάμιξις δημοκρατίας και ολιγαρχίας και το νέον τούτο πολίτευμα επέτρεψε διά πρώτην φοράν εις την πόλιν ν' ανορθωθή πάλιν μετά την ολεθρίαν κατάστασιν, εις την οποίαν είχε καταπέσει. Εψήφισαν συγχρόνως άδειαν επιστροφής και διά τον Αλκιβιάδην και δι' άλλους συγχρόνως εξορίστους και στείλαντες απεσταλμένους προς αυτόν και τον στρατόν της Σάμου, τους προσεκάλουν να επιληφθούν δραστηρίως της διεξαγωγής του πολέμου.

Η Οινόη καταλαμβάνεται υπό των Βοιωτών

98. Ευθύς μετά την έναρξιν της νέας ταύτης πολιτειακής μεταβολής, ο Πείσανδρος, ο Αλεξικλής και οι κυριώτεροι ολιγαρχικοί, διέφυγαν λαθραίως εις την Δεκέλειαν. Μόνος εξ αυτών ο Αρίσταρχος, ο οποίος ήτο εις από τους στρατηγούς, παραλαβών μερικούς από τους πλέον βαρβάρους τοξότας, διηυθύνθη εσπευσμένως προς την Οινόην, Αθηναϊκόν φρούριον, παρά τα σύνορα της Βοιωτίας. Το φρούριον τούτο επολιόρκουν τότε, δι' ίδιον λογαριασμόν, οι Κορίνθιοι, ζητήσαντες και την βοήθειαν των Βοιωτών, διά τον λόγον, ότι ήθελαν να εκδικηθούν την φρουράν αυτού, η οποία είχε φονεύσει μερικούς ιδικούς των, επιστρέφοντας εκ Δεκελείας. Συνεννοηθείς με τους πολιορκητάς, ο Αρίσταρχος ηπάτησε την φρουράν της Οινόης, διαβεβαιώνων ότι η κυβέρνησις των Αθηνών είχε συνομολογήσει ειρήνην προς τους Λακεδαιμονίους, ρυθμίζουσαν και τα άλλα ζητήματα, και σύμφωνα με ένα εκ των όρων αυτής έπρεπε να παραδώσουν το φρούριον εις τους Βοιωτούς. Ή φρουρά, πιστεύσασα τον Αρίσταρχον ως στρατηγόν, και διατελούσα ως εκ της πολιορκίας εις πλήρη άγνοιαν των γινομένων, εξεκένωσε το φρούριον, κατόπιν ανακωχής. Κατά τοιούτον τρόπον η Οινόη, μετά την εκκένωσιν της, κατελήφθη υπό των Βοιωτών, ενώ εις την ολιγαρχίαν και τους εμφυλίους σπαραγμούς των Αθηνών ετέθη τέρμα.

Ο Πελοποννησιακός στόλος πλέει εκ Μιλήτου προς τον Ελλήσποντον, ο δε Αθηναϊκός αποπλέει εκ Σάμου προς συνάντησιν αυτού

99. Κατά την αυτήν περίπου εποχήν του θέρους τούτου, επειδή οι Πελοποννήσιοι εις την Μίλητον έβλεπαν, ότι κανείς δεν έδιδεν εις αυτούς την διατροφήν, την οποίαν ο Τισσαφέρνης είχε παραγγείλει, ως ήδη ελέχθη, να δίδεται, ότι ούτε ο Φοινικικός στόλος είχεν έλθει ακόμη, ούτε ο Τισσαφέρνης, ότι ο μετά τούτου συναποσταλείς Φίλιππος, καθώς και ο Σπαρτιάτης Ιπποκράτης, ο οποίος ευρίσκετο εις την Φάσιλιν, είχαν ποιήσει τον ναύαρχον Μίνδαρον, ότι και ο στόλος δεν θα έλθη και η συμπεριφορά του Τισσαφέρνους ήτο καθ' όλα ανειλικρινής, και επί πλέον ανήγγελλαν ότι ο Φαρνάβαζος τους προσεκάλει, υποσχόμενος όπως ο Τισσαφέρνης, εάν εξασφαλίση την βοήθειαν του Πελοποννησιακού στόλου, ν' αττοσπάση και αυτός από τους Αθηναίους τας υπολειπομένας ακόμη Ελληνικάς πόλεις της σατραπείας του, προσδοκών εκ της αποστασίας αυτής να ωφεληθή και ο ίδιος. Τότε πλέον ο Μίνδαρος, κατόπιν παραγγέλματος δοθέντος αιφνιδίως, διά να διαφύγη την

προσοχήν των εν Σάμω Αθηναίων, εξέπλευσεν εκ της Μιλήτου εις αρίστην τάξιν, επί κεφαλής στόλου εξ εβδομήντα τριών πλοίων, πλέων προς τον Ελλήσποντον, όπου προηγουμένως, κατά την διάρκειαν του ιδίου θέρους, είχε καταπλεύσει μοίρα στόλου δέκα εξ πλοίων, η οποία επέδραμε μέρος της Χερσονήσου (της Καλλιπόλεως). Καταληφθείς όμως υπό τρικυμίας, ηναγκάσθη να προσορμισθή εις την Ίκαρον, και αφού παρέμεινεν εκεί πέντε ή εξ ημέρας, ένεκα της κακοκαιρίας, κατέπλευσεν εις την Χίον.

100. Όταν ο Θράσυλλος έμαθε τον εκ της Μιλήτου έκπλουν του Μινδάρου, απέπλευσε και αυτός αμέσως εκ Σάμου, επί κεφαλής πενήντα πέντε πλοίων, σπεύδων να προλάβη την είσοδον του εχθρικού στόλου εις τον Ελλήσποντον. Αλλά μαθών, ότι ούτος ευρίσκετο εις την Χίον και νομίσας ότι θα κατορθώση να μη τον αφίση να διαφύγη απ’ εκεί απαρατήρητος, ετοποθέτησε προς τον σκοπόν τούτον φρουράν και εις την Λέσβον και εις την απέναντι Μικρασιατικήν ακτήν, διά να επιτηρούν τας κινήσεις του. Ο ίδιος, πλεύσας κατά μήκος της ακτής εις την Μήθυμναν, διέταξε την ετοιμασίαν κριθάλευρου και όλων των αναγκαίων τροφίμων, όπως, εάν παραταθή η εκεί παραμονή του Μινδάρου, χρησιμοποίηση την Λέσβον ως ορμητήριον των κατά της Χίου επιχειρήσεων του. Ήθελε, συγχρόνως, επειδή η Ερεσός είχεν αποστατήσει, αποσχισθείσα από την λοιπήν Λέσβον, να πλεύση εναντίον της και την κυρίευση, εάν ημπορέση. Καθόσον μερικοί από τους επιφανεστάτους Μυθημναίους εξόριστους είχαν φέρει από την Κύμην πενήντα περίπου οπλίτας οπαδούς των, εκτός άλλων μισθοφόρων εκ Μικρασίας, του όλου αυτών αριθμού ανελθόντος εις τριακοσίους περίπου. Με την δύναμιν αυτήν, της οποίας την αρχηγίαν ανέλαβεν ο Θηβαίος Ανάξαρχος, λόγω της κοινότητος της καταγωγής, επετέθησαν πρώτον κατά της Μηθύμνης. Αλλ’ επειδή η απόπειρα των απεκρούσθη ως εκ της εγκαίρου αφίξεως της Αθηναϊκής φρουράς εκ Μυτιλήνης, ήτις, εξελθούσα μετά τούτο των τειχών συνήψε μάχην, διά της οποίας και πάλιν τους απώθησεν, ήλθαν διά της ορεινής οδού εις την Έρεσον, την οποίαν έπεισαν να επαναστατήση. Εκεί λοιπόν έπλευσε με όλον του τον στόλον ο Θρά συλλος, προτιθέμενος να επιτεθή κατά της πόλεως. Αλλ’ εύρε φθάσαντα προηγουμένως εκεί τον Θρασύβουλον, ο οποίος είχεν έλθει από την Σάμον επί κεφαλής πέντε πλοίων, ευθύς ως ανηγγέλθη εις αυτούς η εις Λέσβον διάβασις των περί ων ο λόγος εξορίστων. Μη προλαβών όμως την έκρηξιν του κινήματος, ηρκέσθη ν’ αγκυροβολήση προ της πόλεως. Εκεί επίσης προσήλθαν και δύο πλοία, επιστρέφοντα εκ του Ελλησπόντου εις τα ίδια, και πέντε Μηθυμναϊκά. Ή όλη δύναμις του στόλου ανήλθεν εις εξήντα επτά πλοία, με τους πεζοναύτας των οποίων και χρησιμοποιούντες πολιορκητικάς μηχανάς και κάθε άλλο μέσον ετοιμάζοντο, να καταλάβουν, ει δυνατόν, την Έρεσον εξ εφόδου.

101. Εν τω μεταξύ, ο υπό τον Μίνδαρον Πελοποννησιακός στόλος εις την Χίον, αφού έμεινεν εκεί δύο ημέρας προς παραλαβήν τροφών, έκαστος δε των ανδρών έλαβε παρά των Χίων τρεις Χιακάς τεσσαρακοστός (Σημ. πιθανώς το 40όν του χρυσού στατήρος), απέπλευσαν την τρίτην ημέραν εσπευσμένως εκ της Χίου, όχι προς την διεύθυνσιν της ανοικτής θαλάσσης, (και τούτο εκ φόβου μήπως συναντηθούν με τον προ της Ερεσού Αθηναϊκόν στόλον), αλλά με κατεύθυνσιν προς βορράν, έχοντες την Λέσβον αριστερά. Και αφού προσήγγισαν εις τον λιμένα των Καρτερείων, οι οποίοι ανήκαν εις το κράτος της Φώκαιας, όπου επρογευμάτισαν, και έπλευσαν έπειτα κατά μήκος του εδάφους της Κύμης, εδείπνησαν μέρος μεν εις τας Αργινούσας νήσους, μέρος δε επί της απέναντι της Μυτιλήνης Μικρασιατικής ακτής. Εκείθεν ανεχώρησαν πάλιν πολύ πριν να εξημέρωση, πλέοντες κατά μήκος της ακτής. Φθάσαντες εις Αρματούντα, απέναντι ακριβώς της Μηθύμνης, επί της Μικρασιατικής ακτής, αφού δ’ επρογευμάτισαν εσπευσμένως, συνέχισαν τον παρά την ακτήν πλουν των. Και αφού διήλθαν προ του Λεκτού, της Λαρίσης,

της Αμαξιτού, και των άλλων πλησιοχώρων μερών, έφθασαν προ του μεσονυκτίου εις το Ροίτειον, το οποίον ευρίσκεται ήδη εις τον Ελλήσποντον. Μερικά μάλιστα εκ των πλοίων του στόλου κατέπλευσαν εις το Σίγειον και εις άλλα πλησιόχωρα μέρη.

102. Αλλ' η εκ δέκα οκτώ πλοίων Αθηναϊκή μοίρα στόλου, η οποία εστάθμευεν εις την Σηστόν, επληροφορήθη και δι' οπτικού τηλεγράφου και από την αιφνιδίαν εμφάνισιν πολλών πυρών επί του εχθρικού εδάφους, ότι ο Πελοποννησιακάς στόλος εισέπλεεν εις τον Ελλήσποντον. Ως εκ τούτου, διαρκούσης της ιδίας νυκτός, πλέοντες όσον το δυνατόν εγγύτερον της ακτής της Χερσονήσου, διηυθύνοντο προς τον Ελαιούντα, επιδιώκοντες να εξέλθουν εις το ανοικτόν πέλαγος. Και διέφυγαν μεν την προσοχήν των δέκα εξ Πελοποννησιακών πλοίων, τα όποια εστάθμευαν εις την Άβυδον, μολονότι είχε συστηθή εις αυτά υπό του προσεγγίζοντος υπό τον Μίνδαρον φιλικού στόλου να επιτηρούν τας κινήσεις των, μήπως θελήσουν να εκπλεύσουν. Τον στόλον όμως του Μινδάρου, ο οποίος τους αντελήφθη κατά τα εξημερώματα και έσπευσεν ευθύς εις καταδίωξιν των, δεν κατώρθωσαν να διαφύγουν όλα τα Αθηναϊκά πλοία, αλλά τα περισσότερα μεν εσώθησαν, καταφυγόντα εις την Ίμβρον και την Λήμνον, τέσσαρα όμως, τα οποία έπλεαν τελευταία, κατέφθασεν ο Πελοποννησιακός στόλος, πλησίον του Ελαιούντος. Εν εξ αυτών, το οποίον εξώκειλε πλησίον του ναού του Πρωτεσίλαου, συνέλαβαν οι Πελοποννήσιοι με όλον το πλήρωμα του. Δύο άλλα εκυρίευσαν κενά πληρωμάτων και το τέταρτον, εγκαταλειφθέν επίσης υπό του πληρώματος του, έκαυσαν πλησίον της Ίμβρου.

103. Κατόπιν τούτου, ο στόλος του Μινδάρου, ενωθείς και με την μοίραν της Αβύδου, και έχων ήδη δύναμιν ογδοήντα εξ πλοίων, απέκλεισε, κατά την ημέραν αυτήν, τον Ελαιούντα, επειδή όμως η πόλις ηρνείτο να παραδοθή, απέπλευσαν εις την Άβυδον.

Οι Αθηναίοι, οι οποίοι δεν έλαβον καμμίαν είδησιν από τους σκοπούς πού είχον τοποθετήσει, και δεν εφαντάζοντο, ότι ημπορούσαν να μη αντιληφθούν τον κατά μήκος της ακτής πλουν του εχθρικού στόλου, αλλ' εξηκολούθουν με την ησυχίαν των ασχολούμενοι εις επιθέσεις κατά του τείχους της Ερέσου, ευθύς ως αντελήφθησαν την πλάνην των, εγκατέλειψαν την Έρεσον και έπλευσαν μετά πάσης ταχύτητος προς υπεράσπισιν του Ελλησπόντου. Συναντήσαντες δε δύο Πελοποννησιακά πλοία, τα οποία, κατά την μνημονευθείσαν προ μικρού καταδίωξιν της Αθηναϊκής μοίρας, είχαν παρασυρθή υπό της τόλμης των πολύ προς το ανοικτόν πέλαγος, συνέλαβαν αυτά και κατέπλευσαν την επιούσαν εις Ελαιούντα. Εκεί, αφού ηγκυροβόλησαν, προσήλθαν προς αυτούς τα εκ της Ίμβρου καταφυγόντα πλοία, και ησχολήθησαν επί πέντε ημέρας παρασκευαζόμενοι διά την επικειμένην ναυμαχίαν, η οποία διεξήχθη κατά τον έξης τρόπον.

Ναυμαχία παρά την Άβυδον. Ήττα των Σπαρτιατών

104. Ο Αθηναϊκός στόλος, τεταγμένος εις γραμμήν παραγωγής, έπλεε πλησιέστατα της ακτής προς την διεύθυνσιν της Σηστού. Οι Πελοποννήσιοι, εξ άλλου, αντιληφθέντες αυτόν, εξέπλευσαν και αυτοί εκ της Αβύδου, κατά διεύθυνσιν αντίθετον. Ευθύς ως αντελήφθησαν την επικειμένην ναυμαχίαν, ο μεν Αθηναϊκός στόλος, έχων δύναμιν εβδομήντα εξ πλοίων, εξέτεινε την γραμμήν της παρατάξεως του κατά μήκος της ακτής της Χερσονήσου από του Ιδάκου μέχρι των Αρριανών, ο δε Πελοποννησιακός, έχων δύναμιν ογδοήντα εξ πλοίων, από της Αβύδου μέχρι του Δαρδάνου. Το δεξιόν κέρας των Πελοποννησίων κατείχαν οι Συρακούσιοι, το αριστερόν ο Μίνδαρος αυτός, με τα ευκινητότερα πλοία του στόλου. Το αριστερόν των Αθηναίων διώκει ο Θράσυλλος, το δεξιόν ο Θρασύβουλος. Οι λοιποί στρατηγοί ετάχθησαν έκαστος εις την ορισθείσαν δι' αυτόν θέσιν. Οι Πελοποννήσιοι εβιάζοντο να επιτεθούν πρώτοι, και διά μεν της αριστεράς των πτερύγων να

υπερφαλαγγίσουν το δεξιόν κέρας των Αθηναίων, και αποκόψουν εις αυτό, εάν ημπορούσαν, τον προς την ανοικτήν θάλασσαν έκπλουν, ν' απωθήσουν δε συγχρόνως το κέντρον της εχθρικής παρατάξεως προς την ξηράν, από την οποίαν ολίγον απείχεν. Αλλ' οι Αθηναίοι, αντιληφθέντες τούτο, επεξέτειναν το δεξιόν κέρας των, του οποίου την εις την ανοικτήν θάλασσαν έξοδον επεζήτει ν' αποκόψη ο εχθρός, και επρόλαβαν την υπερφαλάγγισιν. Επειδή όμως το αριστερόν των είχεν ήδη κάμψει το ακρωτήριον, το καλούμενον Κυνός Σήμα, αποτέλεσμα τούτου υπήρξεν, ότι το κέντρον της παρατάξεως των ήρχισε να εξασθενή και τ' αποτελούντα αυτό πλοία ν' απέχουν πολύ το εν του άλλου, τόσον μάλλον, καθόσον εμειονέκτουν υπό έποψιν αριθμού πλοίων και η παραλία περί το Κυνός Σήμα προέχει εις οξείαν γωνίαν, εις τρόπον ώστε δεν ήτο δυνατόν να βλέπουν τι εγίνετο πέραν του ακρωτηρίου τούτου.

105. Επιπεσόντες επομένως οι Πελοποννήσιοι κατά του Αθηναϊκού κέντρου, απώθησαν τα πλοία αυτού εις την ξηράν και υπερτερήσαντες σημαντικώς κατά την μάχην, απεβιβάσθησαν, όπως καταδιώξουν και εκεί τον εχθρόν. Προς βοήθειαν του κέντρου, ούτε ο Θρασύβουλος ηδύνατο να έλθη εκ του δεξιού, ένεκα του πλήθους των πλοίων, τα οποία επίεζαν αυτόν διά των επιθέσεων των, ούτε ο Θράσυλλος εκ του αριστερού, διότι το ακρωτήριον εμπόδιζε την θέαν και διότι συγχρόνως τα πλοία των Συρακουσίων και των άλλων όσοι ήσαν απέναντί του, ισάριθμα προς τα ιδικά του, τον συνεκράτουν. Αλλ' επί τέλους μέρος της παρατάξεως των Πελοποννησίων ήρχισε να περιπίπτη εις αταξίαν λόγω του ότι ήρχισαν να καταδιώκουν άνευ προφυλάξεως άλλοι το εν και άλλοι το άλλο εχθρικόν πλοίον, ένεκα της εμπιστοσύνης, την οποίαν τους ενέπνεεν η νίκη των κατά του κέντρου. Αντιληφθείς τούτο ο Θρασύβουλος, έπαυσεν επεκτείνων την παράταξιν του, και στρέψας αμέσως μέτωπον προς τον εχθρόν, επετέθη κατά του απέναντι του μέρους της εχθρικής παρατάξεως και την ηνάγκασεν εις εσπευσμένην υποχώρησιν. Έπειτα, επιτεθείς κατά του μέρους της εχθρικής παρατάξεως, το οποίον είχε νικήσει εις το κέντρον, επροξένησεν εις τα διεσπαρμένα πλοία του σοβαράς βλάβας, και ενέβαλε τα πλείστα εξ αυτών εις πανικόν, ούτως ώστε ετράπησαν εις φυγήν, χωρίς αντίστασιν. Και οι Συρακούσιοι, άλλωστε, κατά την στιγμήν ακριβώς αυτήν, είχον ενδώσει απέναντι της υπό τον Θράσυλλον πτέρυγος του Αθηναϊκού στόλου και ετράπησαν έτι μάλλον εις φυγήν, όταν είδαν και τους άλλους φεύγοντας.

106. Μετά την εις φυγήν τροπήν, το πλείστον των Πελοποννησιακών πλοίων κατέφυγαν προς τον Πύδιον ποταμόν το πρώτον, και έπειτα εις την Άβυδον. Οι Αθηναίοι εκυρίευσαν ολίγα πλοία, διότι ένεκα της στενότητος του Ελλησπόντου, ο εχθρός ηδύνατο εις μικράν απόστασιν να εύρη τόπον καταφυγής. Αλλ' η νίκη, την οποίαν κατήγαγαν κατά την ναυμαχίαν ταύτην, υπήρξεν επικαιροτάτη. Διότι, ενώ τελευταίον εφοβούντο τον Πελοποννησιακόν στόλον, ένεκα των επανειλημμένων μικρών αποτυχιών των και της μεγάλης καταστροφής των της Σικελίας, έπαυσαν του λοιπού να μέμφωνται ζωηρώς εαυτούς, ή να νομίζουν, ότι οι εχθροί των αξίζουν μεγάλα πράγματα κατά θάλασσαν. Συνέλαβαν, εν τούτοις, εκ των εχθρικών πλοίων οκτώ Χιακά, πέντε των Κορινθίων, δύο των Αμπρακιωτών, δύο των Βοιωτών, και ανά εν των Λευκαδίων, των Λακεδαιμονίων, των Συρακουσίων και των Πελληνέων. Οι ίδιοι, εξ άλλου, έχασαν δέκα πέντε πλοία. Αφού δ' έστησαν τρόπαιον εις το ακρωτήριον Κυνός Σήμα, συνέλεξαν τα ναυάγια και επέτρεψαν εις τους εχθρούς να παραλάβουν τους νεκρούς των, χορηγήσαντες βραχείαν προς τούτο ανακωχήν, απέστειλαν και εις τας Αθήνας τριήρη, φέρουσαν την αγγελίαν της νίκης. Μετά την άφιξιν της τριήρεως, και το άκουσμα τόσον ανελπίστου επιτυχίας, μετά την καταστροφήν πού έπαθαν προσφάτως και εις την Εύβοιαν και κατά την διάρκειαν των

εμφυλίων σπαραγμών, οι Αθηναίοι και πολύ θάρρος ανέλαβαν και ενόμισαν, ότι ημπορούσαν ακόμη να νικήσουν, εάν επιληφθούν μετά ζήλου της καταστάσεως.

Νίκη των Αθηναίων έξω του Αρπαγίου

107. Οι Αθηναίοι, αφού προέβησαν εσπευσμένως εις τας αναγκαίας επισκευάς των πλοίων των, εξέπλευσαν την τετάρτην μετά την ναυμαχίαν ημέραν εκ της Σηστού, διευθυνόμενοι κατά της Κυζίκου, η οποία είχεν αποστατήσει. Έξωθεν του Αρπαγίου και του Πριάπου, αντελήφθησαν αγκυροβολημένα τα οκτώ Πελοποννησιακά πλοία της μοίρας του Βυζαντίου, επετέθησαν κατ' αυτών και τα εκυρίευσαν, αφού ενίκησαν κατόπιν μάχης τους προσδραμόντας εκ της ξηράς προς υπεράσπισιν αυτών. Φθάσαντες ακολούθως εις την Κύζικον, ανέκτησαν αυτήν, ατείχιστον ούσαν, και της επέβαλαν την πληρωμήν πολεμικού προστίμου. Αλλ' εν τω μεταξύ, έπλευσαν και οι Πελοποννήσιοι εκ της Αβύδου κατά του Ελαιούντος, όπου ανέκτησαν όσα εκ των κυριευθέντων πλοίων των ήσαν εις καλήν κατάστασιν (ενώ τα λοιπά εκάησαν από τους Ελαιουσίους), και έπεμψαν τον Ιπποκράτη και τον Επικλέα εις Εύβοιαν, διά να φέρουν τα εκεί ευρισκόμενα πλοία.

Ο Αλκιβιάδης ανακοινοί εις τους Αθηναίους της Σάμου ότι ο Τισσαφέρνης δεν πρόσκειται εις τους Σπαρτιάτας

108. Κατά την ιδίαν εποχήν, κατέπλευσε και ο Αλκιβιάδης, επί κεφαλής των δέκα τριών πλοίων, εις την Σάμον, επιστρέφων από το μέχρι Καύνου και Φασήλιδος ταξείδιον και ανήγγειλε και ότι επέτυχε να επιστρέψη ο Φοινικικός στόλος εις τα ίδια και επομένως να μη έλθη εις βοήθειαν των Πελοποννησίων και ότι εξησφάλισε την υπέρ των Αθηναίων φιλίαν του Τισσαφέρνους περισσότερον από πριν. Ακολούθως, εξοπλίσας εννέα πλοία επί πλέον των όσων ήδη είχεν, εισέπραξε πολλά χρήματα από τους Αλικαρνασσείς και ωχύρωσε την Κων. Μεθ' ο διορίσας διοικητήν της Κω, επέστρεψεν εις την Σάμον, προσεγγίζοντος ήδη του φθινοπώρου.

Δολοφονική ενέργεια Πέρσου υπάρχου κατά Δηλίων στρατιωτών παρά την Άντανδρον

Ο Τισσαφέρνης, εξ άλλου, όταν έμαθεν, ότι ο Πελοποννησιακός στόλος είχε καταπλεύσει εκ της Μιλήτου εις τον Ελλήσποντον, εξεκίνησεν από την Άσπενδον, διευθυνόμενος προς την Ιωνίαν. Αλλ' ενώ οι Πελοποννήσιοι ευρίσκοντο εις τον Ελλήσποντον, οι Αντάνδριοι, οι οποίοι είναι Αιολείς, έφεραν από την Άβυδον μερικούς οπλίτας διά του όρους της Ίδης και τους εισήγαγαν εντός της πόλεως των, καθόσον επιέζοντο υπό του Πέρσου Αρσάκου, υπάρχου του Τισσαφέρνους. Ο Αρσάκης αυτός προφασιζόμενος έχθραν εναντίον εχθρού, τον οποίον δεν ωνόμαζε, προσεκάλεσε να τον συνοδεύσουν εις την κατ' αυτού εκστρατείαν μερικούς από τους καλλιτέρους στρατιώτας των Δηλίων, όσοι είχαν εγκατασταθή εις το Αδραμύττιον, μετά την υπό των Αθηναίων εκτόπισίν των εκ της Δήλου, κατά την εποχήν του καθαρμού της νήσου. Τούτους ωδήγησεν έξω της πόλεως ως φίλους και συμμάχους, δήθεν, και περιμείνας την ώραν, κατά την οποίαν ούτοι επρογευμάτιζαν, τους περιεκύκλωσε με τους άνδρας του και τους εφόνευσε, βάλλων κατ' αυτών βροχήν ακοντίων. Ένεκα του κακουργήματος λοιπόν τούτου, εφοβούντο οι Αντάνδριοι μήπως αποπειραθή και κατ' αυτών ανάλογον τινα βιαιοπραγίαν. Και επειδή επέβαλεν εις αυτούς επί πλέον αφόρητα βάρη, εξεδίωξαν την φρουράν αυτού εκ της ακροπόλεως των.

Ο Τισσαφέρνης αποφασίζει να μεταβή εις Ελλήσποντον, διά να δικαιολόγηση την στάσιν του έναντι των Πελοποννησίων

109. Ο Τισσαφέρνης, αντιληφθείς ότι και το νέον τούτο πλήγμα ήτον έργον των Πελοποννησίων, όπως και το της Μιλήτου και της Κνίδου (διότι και εκ της τελευταίας

ταύτης πόλεως είχεν εκδιωχθή η φρουρά του), νομίζων δ’ ως εκ τούτου, ότι είχε χάσει εντελώς την εκτίμησιν των και φοβηθείς περαιτέρω ζημίας εκ της εχθρότητας των, αλλά και δυσφορών συγχρόνως, διότι ο Φαρνάβαζος, εξασφαλίσας ήδη τας υπηρεσίας των, ήτο ενδεχόμενον να εξασφαλίση, διά μικροτέρας δαπάνης και εις ολιγώτερον διάστημα χρόνου, μεγαλητέρας από τας ιδικάς του επιτυχίας εις τας επιχειρήσεις του εναντίον των [από τας ιδικάς του] Αθηναίων, απεφάσισε να έλθη προς τους Πελοποννησίους εις τον Ελλήσποντον, όπως παραπονεθή διά τα γεγονότα της Αντάνδρου και δικαιολογηθή όσον ημπορούσε καλλίτερα και διά το ζήτημα του Φοινικικού στόλου και διά τας άλλας εναντίον του κατηγορίας. Και πρώτον μεν ήλθεν εις την Έφεσον, όπου προσέφερε θυσίαν εις την Αρτέμιδα.

Τ Ε Λ Ο Σ

Ιλλυρία
Παιονία
Θράκη
Τρωάς
Μακεδονία
Χαλκιδική
Ηπειρος
Αιολίς
Θεσσαλία
Κέρκυρα
Ακαρνανία
Δολοπία
Αιτωλία
Λοκρίς
Φωκίς
Εύβοια
Ιωνία
Οζολίς Λοκρίς
Βοιωτία
Αχαΐα
Σικυωνία
Μεγαρίς
Αττική
Ηλις
Φλειασία
Κορινθία
Αρκαδία
Αργολίς
Μεσσηνία
Λακωνία
Κυκλάδες
Κρήτη
Ελλάς

Π. Αχέρων
Κιέριον
Ανακτόριον
Αμφιλοχικόν Άργος
Άκτιον
Ο. Οίτη
Ακαρνανία
Έχινος
Λευκάς
Αιτωλία
Στράτος
Π. Κηφισός
Αλύζεια
Θέρμος
Αστακός
Καλλίον
Ιθάκη
Οινιάδαι
Πλευρών
Μυονία
Καλυδών
Ναύπακτος
Οιανθεία
Πάλη
Σάμη
Π. Αχελώος
Οζολοί Λοκροί
Πρόννοι
Κρανάία
Ν.Κεφαλληνία
Ζάκυνθος
Ν. Ζάκυνθος

Νήσοι του
Αιόλου
Λιπάρα
Μύλαι
Πάνορμον
Σολούς
Έρυξ
Έγεστα
Μοτύη
Θέρμαι
Κεφαλοίδιον
Καλή Ακτή
Αλόντιον
Τυνδαρίς
Ζάγκλη
(Μεσσήνη)
Αβάκαινον
Ιμέρα
Άλαισα
Έντελλα
Πάροπος
Μυτίστρατος
Ταυρομένιον
Λιλύβαιον
Πάτρα
Αγύριον
Άδρανος
Νάξος
Σελινούς
Άσσορος
Αίτνα
Καμικός
Αμέστρατος
Έννα
Κεντορίπαι
Ύβλα
Ηράκλεια Μινώα
Μοργαντίνη
Κατάνη
Ακράγας
Εχέτλα
Λεοντίνοι
Μέναι
Μέγαρα Υβλαία
Φιντιάς
Γέλα
Κασμέναι
Θαψός
Συρακούσαι
Άκραι
Καμάρινα
Έλορος
Σικελία

Πηγή: http://www.mikrosapoplous.gr/thucy/index.html